

LA LLENGUA CATALANA A L'ESCOLA, ENTRE LA
REPRESSIÓ I LA RESISTÈNCIA (1715-2018).
DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE
L'ENSENYANÇA CATALANA ALS PREMIS
BALDIRI REIXAC D'ESTÍMUL A L'ESCOLA EN
CATALÀ

David Pujol i Fabrellas

Per citar o enllaçar aquest document:

Para citar o enlazar este documento:

Use this url to cite or link to this publication:

<http://hdl.handle.net/10803/667693>

ADVERTIMENT. L'accés als continguts d'aquesta tesi doctoral i la seva utilització ha de respectar els drets de la persona autora. Pot ser utilitzada per a consulta o estudi personal, així com en activitats o materials d'investigació i docència en els termes establerts a l'art. 32 del Text Refós de la Llei de Propietat Intel·lectual (RDL 1/1996). Per altres utilitzacions es requereix l'autorització prèvia i expressa de la persona autora. En qualsevol cas, en la utilització dels seus continguts caldrà indicar de forma clara el nom i cognoms de la persona autora i el títol de la tesi doctoral. No s'autoritza la seva reproducció o altres formes d'exploació efectuades amb finalitats de lucre ni la seva comunicació pública des d'un lloc aliè al servei TDX. Tampoc s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant als continguts de la tesi com als seus resums i índexs.

ADVERTENCIA. El acceso a los contenidos de esta tesis doctoral y su utilización debe respetar los derechos de la persona autora. Puede ser utilizada para consulta o estudio personal, así como en actividades o materiales de investigación y docencia en los términos establecidos en el art. 32 del Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual (RDL 1/1996). Para otros usos se requiere la autorización previa y expresa de la persona autora. En cualquier caso, en la utilización de sus contenidos se deberá indicar de forma clara el nombre y apellidos de la persona autora y el título de la tesis doctoral. No se autoriza su reproducción u otras formas de explotación efectuadas con fines lucrativos ni su comunicación pública desde un sitio ajeno al servicio TDR. Tampoco se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al contenido de la tesis como a sus resúmenes e índices.

WARNING. Access to the contents of this doctoral thesis and its use must respect the rights of the author. It can be used for reference or private study, as well as research and learning activities or materials in the terms established by the 32nd article of the Spanish Consolidated Copyright Act (RDL 1/1996). Express and previous authorization of the author is required for any other uses. In any case, when using its content, full name of the author and title of the thesis must be clearly indicated. Reproduction or other forms of for profit use or public communication from outside TDX service is not allowed. Presentation of its content in a window or frame external to TDX (framing) is not authorized either. These rights affect both the content of the thesis and its abstracts and indexes.

TESI DOCTORAL

**LA LENGUA CATALANA A L'ESCOLA,
ENTRE LA REPRESSIÓ I LA RESISTÈNCIA
(1715-2018)**

**De l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana
als Premis Baldiri Reixac d'estímul a l'escola en català**

Autor

David Pujol i Fabrellas

Any 2018

TESI DOCTORAL

LA LLENGUA CATALANA A L'ESCOLA, ENTRE LA REPRESSIÓ I LA RESISTÈNCIA (1715-2018)

De l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana
als Premis Baldiri Reixac d'estímul a l'escola en català

Autor

David Pujol i Fabrellas

Direcció

Dr. Xavier Besalú i Costa
Dr. Josep González-Agàpito

Any 2018

Programa de doctorat en Educació

Memòria presentada per a optar
al títol de doctor per la Universitat de Girona

Resum

Aquesta tesi doctoral, que combina la compilació amb la investigació, pretén donar una idea de conjunt del que ha estat la presència de la llengua catalana a l'escola al llarg dels últims tres-cents anys tot i que, lògicament, ha estudiat més a fons els períodes i les temàtiques menys treballades per altres autors. S'han historiat els principals atacs que ha rebut l'escola catalana durant els últims tres segles. S'han estudiat els precedents de la catalanització escolar durant la segona meitat del segle XIX i durant el primer terç del segle XX. S'ha elaborat un estudi exhaustiu de l'obra editorial i propagandística de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana des de la seva creació fins als nostres dies. Finalment, s'ha sintetitzat la resistència cultural i cívica durant el franquisme i s'han analitzat i contextualitzat els Premis Baldiri Reixac en el marc de la reintroducció del català a l'escola que es va produir en època democràtica, a partir sobretot de 1978.

Resumen

Esta tesis doctoral, que combina la compilación con la investigación, pretende dar una idea de conjunto de lo que ha sido la presencia de la lengua catalana en la escuela a lo largo de los últimos trescientos años aunque, lógicamente, ha estudiado más a fondo los períodos y las temáticas menos trabajadas por otros autores. Se han historiado los principales ataques que ha recibido la escuela catalana durante los últimos tres siglos. Se han estudiado los precedentes de la catalanización escolar durante la segunda mitad del siglo XIX y durante el primer tercio del siglo XX. Se ha elaborado un estudio exhaustivo de la obra editorial y propagandística de la *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana* desde su creación hasta nuestros días. Por último, se ha sintetizado la resistencia cultural y cívica durante el franquismo y se han analizado y contextualizado los *Premis Baldiri Reixac* en el marco de la reintroducción del catalán en la escuela que se produjo en época democrática, a partir sobre todo de 1978.

Abstract

The present doctoral thesis, which combines compilation with research, aims to give an insight into the presence of the Catalan language in schools over the last three hundred years. Needless to say, it pays special attention to the periods and topics that have not been given much consideration by other authors. The current study has gathered data about the main attacks suffered by Catalan schools over the last three centuries. It also describes in detail the precedents of the Catalanisation of schools during the second half of the 19th century and during the first third of the 20th century. A thorough and comprehensive study of the editorial and propagandistic work piece by *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, from its inception until today, has been undertaken, too. Finally, there is a summary of the cultural and civic resistance during Franco's regime, as well as an analysis and contextualisation of the *Premis Baldiri Reixac*, within the framework of the reintroduction of Catalan at schools during the democratic period, especially from 1978 onwards.

Llista de publicacions derivades de la tesi

Els orígens de l'escola catalana (1998). Barcelona: Diputació de Barcelona i Edicions Ceac.

«Cent anys de La Protectora», dins *El Punt* (22-12-1998).

«L'obra pedagògica de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *La Pedagogia a Catalunya* (1999). Barcelona: Fundació Jaume I.

«L'homenatge de l'any 1923: cap a un ensenyament en català», en el dossier *Baldri Reixac. 250 anys de les Instruccions*, dins *Revista de Girona*, núm. 192, gener-febrer de 1999.

«La Granja Escolar Catalana del Col·legi de Sant Jordi: una original iniciativa del mestre Francesc Flos i Calcat», dins *Actes de les XV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, 2001.

«Jordi Verrié i Faget, insinuator i facilitador de camins: in memoriam», dins *Educació i Història*, núm. 6, 2003.

«La cultura material de l'educació: l'obra editorial de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *Ensenyar i aprendre. Mestres i estudiants a la Girona del segle XX* (2010). Girona: Ajuntament de Girona.

«L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a l'Alt Empordà», dins *La renovació de l'escola pública. De l'Empordà a tot Catalunya, 1900-1939* (2013). Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

«La consolidació de les colònies d'estiu», dins el segon volum de *La Segona República a Catalunya* (2015). Barcelona: Ara Llibres.

«Un estat contra l'escola en català. Tres-cents anys de persecució de la llengua a les aules», dins *Presència*, núm. 2.227, d'11 de gener de 2015.

«El català a l'escola o la feina d'en Jafà», dins *El català al segle XXI. Un espai de trobada* (2018). Barcelona: Fundació Carulla.

A la Muntsa

«He naufragat en una mar profunda:
no em parleu de platges.
Tu, amiga, mereixes
un cant sense falliments.»

Joan Vinyoli, *Llibre d'amic*

ÍNDIX

1. EXORDI: COMENCEM PELS AGRAÏMENTS	23
2. INTRODUCCIÓ	27
2.1. Nota prèvia.....	27
2.2. Justificació.....	28
2.3. Objectius	34
2.4. Fonts consultades	38
2.4.1. Fonts primàries.....	39
2.4.1.1. Documents d'arxiu.....	39
2.4.1.2. Publicacions de l'època.....	39
2.4.2. Fonts secundàries	40
2.5. Metodologia.....	41
2.6. Estructura del treball.....	43
3. TRES SEGLES D'ATACS A L'ESCOLA CATALANA (1715-2018)....	47
3.1. Introducció.....	47
3.2. L'espanyolisme lingüístic negacionista	51
3.3. Segle XVIII. Les primeres mesures castellanitzadores.....	55
3.4. Segle XIX. Les lleis reforcen l'ensenyament en castellà.....	67
3.5. Segle XX: 1900-1939. La unificació lingüística continua	74
3.5.1. Primers anys del segle XX.....	74
3.5.2. Dictadura de Miguel Primo de Rivera	82
3.5.3. La II República	88
3.6. Segle XX: 1939-1970. La descatalanització total de l'escola.....	90
3.6.1. Un genocidi cultural.....	90
3.6.2. Exemples concrets de persecució.....	98
3.7. Segle XX-XXI: 1970-2015. Els atacs no s'aturen	100
3.7.1. Els últims anys del franquisme (1970-1977)	100
3.7.2. L'etapa democràtica (1977-2018)	103
3.8. Consideració final.....	125
4. ELS ANTECEDENTS DE LA CATALANITZACIÓ: DELS PRIMERS TEMPTEIGS DE BILINGÜISME ESCOLAR A LA CREACIÓ DE L'AGRUPACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA (1869-1898)	127
4.1. La lenta incorporació del català a l'ensenyament	127
4.2. Primers assaigs de Francisco Flos i Calcat	132
4.3. Del Primer al Segon Congrés Catalanista.....	135
4.4. El Memorial de Greuges de 1885.....	141
4.5. L'impuls teòric i les primeres concrecions pràctiques	142

4.6. Les aportacions de Josep Narcís Roca i Joan Mañé.....	148
4.7. Francisco Flos i Calcat i el Patronat de la Ensenyansa Catalana.....	150
4.8. L'any 1888, un altre pas endavant	154
4.9. L'escola catalana de la Colònia Güell.....	164
4.10. L'aportació de Sebastià Farnés.....	170
4.11. La Unió Catalanista i les Bases de Manresa.....	172
4.12. Antoni Bori i Fontestà i Josep Torras i Bages.....	174
4.13. De l'Assemblea de Reus al discurs d'Àngel Guimerà a l'Ateneu.....	177
4.14. Darreres accions abans d'acabar el segle XIX	180

5. LA INTRODUCCIÓ DEL CATALÀ A LES ESCOLES DES DE FINAL DEL SEGLE XIX FINS A LA II REPÚBLICA: PANORÀMICA HISTÒRICA DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA (1898-1931)	187
5.1. El marc pedagògic del primer terç del segle XX.....	187
5.2. Del seu naixement, com a agrupació, fins que es convertí en associació (1898-1902)	195
5.2.1. La fundació de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana ...	195
5.2.2. Les activitats realitzades	196
5.2.3. Suport als centres d'ensenyament	197
5.2.4. Concursos, certàmens, aplecs, festivals i cursos.....	198
5.2.5. El canvi d'Agrupació a Associació.....	201
5.3. Les primeres passes, fins a la presidència de Manuel Folguera i Duran (1902-1914).....	202
5.3.1. Les beceroles de l'entitat.....	202
5.3.2. El reglament de 1902.....	207
5.3.3. Les juntes directives i els locals socials	208
5.3.4. El paper de Francisco Flos i Calcat en aquests primers anys.....	210
5.3.5. El Primer Congrés Universitari Català (1903)	212
5.3.6. Pocs socis i migradesa de recursos.....	214
5.3.7. Les bases que regien la concessió de subvencions a centres escolars.....	216
5.3.8. Escoles ajudades per l'APEC entre els anys 1902 i 1914.....	217
5.3.9. La Granja Escolar del Col·legi de Sant Jordi	234
5.3.10. Relació i col·laboració amb altres entitats i iniciatives cíviques ...	238
5.3.11. L'Assemblea Nacionalista de Tarragona de 1912.....	240
5.3.12. La primera memòria de l'entitat, de l'any 1913.....	241
5.4. Del relançament de l'entitat fins a la Dictadura de Primo de Rivera (1914-1923)	242
5.4.1. L'època daurada del creixement	242
5.4.2. Les juntes directives.....	246
5.4.3. Manuel Folguera i Duran	247
5.4.4. Creixement espectacular del nombre de socis.....	251
5.4.5. El suport dels catalans d'Amèrica	252
5.4.6. El moviment econòmic de l'entitat	258

5.4.7. Les comissions delegades	261
5.4.8. Les comissions permanents.....	262
5.4.9. Les càtedres de català a les Escoles Normals.....	264
5.4.10. La protecció d'escoles catalanes entre 1914 i 1923.....	265
5.4.11. Els concursos per a infants.....	277
5.4.12. La defensa de la llengua en altres àmbits.....	277
5.4.13. Les colònies escolars.....	278
5.4.14. L'homenatge a Baldiri Reixac.....	281
5.5. L'APEC sota la Dictadura de Primo de Rivera i durant la Dictablanda (1923-1931).....	286
5.5.1. La clausura de l'entitat	286
5.5.2. Els nou primers mesos de la Dictadura.....	287
5.5.3. El testimoni del president Manuel Folguera.....	289
5.5.4. Exposició del llibre català a Madrid, en plena Dictadura	290
5.5.5. La Société d'Édition Raymond Lulle.....	291
5.5.6. Resum de les activitats desenvolupades durant aquest període	294

6. L'OBRA EDITORIAL I PROPAGANDÍSTICA DE LA PROTECTORA (1898-2018)

6.1. Introducció	297
6.2. L'etapa de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana (desembre 1898-febrer 1902).....	298
6.2.1. Objectius de l'Agrupació Protectora (AgPEC) en el camp de l'edició d'obres didàctiques	298
6.2.2. Adquisició d'exemplars.....	299
6.2.3. Col·laboració en l'edició de publicacions.....	299
6.2.4. Accions frustrades.....	300
6.3. Des que l'Agrupació es convertí en Associació fins a la creació de l'Editorial Pedagògica (març 1902-gener 1917)	301
6.3.1. Una etapa amb poques iniciatives.....	301
6.3.2. Certamen per a premiar llibres de text	301
6.3.3. Un llibre de geografia de Francisco Flos i Calcat	302
6.3.4. Les postals	303
6.3.5. <i>Guió del magisteri</i>	310
6.3.6. El <i>Butlletí d'Escoles</i>	310
6.3.7. Adquisició de llibres.....	311
6.3.8. Cartell <i>Per la Higiene y per la Moral</i>	312
6.3.9. Es troba a faltar un llibre d'història de Catalunya per a les escoles	312
6.3.10. Biblioteca i catàleg de llibres catalans per a infants.....	313
6.3.11. Els estatuts de l'any 1915	315
6.3.12. El concurs de geografia de Catalunya, polèmic.....	315
6.3.13. <i>L'Amor del Sol</i>	320
6.4. Des de la creació de l'Editorial Pedagògica fins a la dictadura de Primo de Rivera (febrer 1917-1928).....	320

6.4.1. Creació de la Comissió Editorial Pedagògica.....	320
6.4.2. El Pla de Publicacions Docents.....	321
6.4.3. Incorporació de Tomàs Iduarte i Josep Obiols.....	323
6.4.4. <i>Infants i Flors. Poesies</i>	324
6.4.5. La insígnia de solapa per als socis	325
6.4.6. Adquisició d'exemplars del <i>Breviari Educatiu</i> de Francisco Flos i Calcat.....	325
6.4.7. El <i>Cartipàs Català</i> , de Pau Romeva i Josep Obiols.....	325
6.4.8. La <i>Gramàtica catalana</i> de Pompeu Fabra.....	327
6.4.9. <i>Manuel Milà i Fontanals. Notes biogràfiques i crítiques</i>	329
6.4.10. Ponència per estudiar la creació d'un organisme propulsor del llibre català.....	330
6.4.11. <i>Aritmètica i geometria</i> , de Josep Galí, una obra poc reeixida	332
6.4.12. Els Diplomes de Cooperació.....	333
6.4.13. Es publiquen diversos qüestionaris sobre història de Catalunya....	334
6.4.14. El <i>Mapa de les terres de llengua catalana</i>	335
6.4.15. <i>Aiguaforts i Aigües vessants</i> , de Jeroni Zanné.....	335
6.4.16. La <i>Vida abreujada del Benaventurat Ramon Lull</i> , de Llorenç Riber	336
6.4.17. Un opuscle de Carles Salvador pels mestres de les escoles valencianes	336
6.4.18. El cartell de Josep Obiols (1922)	337
6.4.19. Edició de la <i>Geografia elemental de Catalunya</i> , de Pere Blasi i Maranges	340
6.4.20. El <i>Mapa de Catalunya</i>	341
6.4.21. Els Estatuts de 1921	344
6.4.22. <i>Breu Historial de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana</i>	345
6.4.23. <i>Francisco Pi i Margall. Esbós biogràfic</i> , de Josep Roca i Roca	345
6.4.24. Una biografia de Pau Claris i Casademunt.....	346
6.4.25. El <i>Sil·labari Català</i> de Pau Romeva	346
6.4.26. El <i>Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna</i> . <i>Primera part (1823-1900)</i>	347
6.4.27. La col·lecció de mapes esquemàtics.....	347
6.4.28. La <i>Història de Catalunya. Curs superior. Volum I.</i>	347
6.4.29. Les dues <i>Fulles informatives</i>	348
6.4.30. La <i>Història de Catalunya</i> de Ferran Soldevila.....	348
6.4.31. <i>Les Ciències en la vida de la llar</i> , de Rosa Sensat.....	349
6.4.32. La <i>Història de Catalunya. Curs superior. Volum II</i>	350
6.4.33. <i>L'Aritmètica pràctica</i> de Lluís G. Castellà	350
6.4.34. Manuel de Montoliu i la <i>Biografia del Rei Jaume I el Conqueridor</i>	351
6.4.35. Edició facsímil de les <i>Instruccions per la ensenyança de minyons</i>	351
6.4.36. <i>Homenatge a Mossèn Baldiri Rexach. Mestre d'estudi del segle XVIII</i>	352

6.4.37. <i>Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer</i>	352
6.4.38. Edició especial en paper de fil de la <i>Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer</i>	352
6.4.39. <i>El Curs de comptabilitat</i> , de Ferran Boter.....	352
6.4.40. <i>El Mapa de les Illes Balears</i>	353
6.4.41. <i>Coses d'Italia</i> , d'Agustí Casas	353
6.4.42. <i>Conteurs Catalans</i> , d'Albert Schneeberger.....	354
6.4.43. <i>L'Abrégé de grammaire catalane</i> , de Pompeu Fabra (1928).....	354
6.5. Des de la fi de la dictadura de Primo de Rivera fins al final de la II República (1930-1939)	354
6.5.1. <i>Lectures d'infants. Llibre primer</i> , de Maria de l'Assumpció Pascual i Josep Obiols	354
6.5.2. <i>Lectures d'infants. Llibre segon</i> , de Maria de l'Assumpció Pascual i Lola Anglada.....	355
6.5.3. Cartell de captació de socis.....	356
6.5.4. Cartells conjunts de la Protectora i Palestra	356
6.5.5. <i>Les Lliçons de llenguatge</i> (primera part) d'Alexandre Galí.....	357
6.5.6. <i>Les Lliçons de llenguatge</i> (segona part)	357
6.5.7. <i>Lliçons de llenguatge. Llibre del mestre</i>	358
6.5.8. <i>Les Lliçons d'aritmètica</i> de Concepció Vandellós i Maria Esteve-Llach.....	358
6.5.9. <i>El Llibre de la natura. Primer grau</i>	359
6.5.10. <i>Motors hidràulics</i> , de Joan Rosich.....	360
6.5.11. <i>Los grandes hombres. Verdaguer</i>	360
6.5.12. Unes notes biogràfiques de Flos i Calcat.....	360
6.5.13. <i>Història de Catalunya. Primeres lectures</i> , de Ferran Soldevila	360
6.5.14. <i>Branca florida</i>	361
6.5.15. <i>Salut</i> , de Ramon Fagella Rotllan	362
6.5.16. <i>La Introducció a la gramàtica</i> , d'Alexandre Galí	362
6.5.17. <i>La prova de Burt i l'ensenyament de l'aritmètica</i>	363
6.5.18. <i>Història. Primeres lectures</i> , d'Enric Bagué i Jaume Vicens	363
6.5.19. El primer Congrés Nacional de l'APEC	364
6.5.20. Catàleg de les obres publicades	365
6.5.21. <i>Taules per al control pedagògic de l'infant</i> , d'Alexandre Galí	365
6.6. La publicació d'obres en castellà (1939-2007)	366
6.6.1. <i>La torre de las siete damas</i>	366
6.6.2. <i>Tratado de aritmética práctica</i>	366
6.6.3. <i>El Libro de la naturaleza</i>	366
6.6.4. <i>Cuentos</i> de Francesc Eiximenis.....	367
6.6.5. <i>Lecciones de aritmética</i>	367
6.6.6. <i>La barca palangrera</i>	367
6.6.7. <i>El ahorcado</i>	368
6.6.8. Un llibre de comptabilitat de Ferran Boter àmpliament reeditat.....	368
6.6.9. <i>Las grandes creaciones del arte español</i>	368
6.6.10. <i>La pasión de Nuestro Señor Jesucristo en el arte español</i>	369

6.6.11. <i>Tres aspectos del románico español</i>	369
6.6.12. <i>El celoso extremeño</i> , de Miguel de Cervantes	369
6.6.13. <i>Método de canto gregoriano según las teorías rítmicas de Solesmes</i>	370
6.6.14. <i>Las paredes oyen</i> , de Juan Ruiz de Alarcón.....	370
6.6.15. <i>¿Qué debe hacerse para que el tabaco no dañe?</i>	370
6.6.16. <i>¿Que me cuenta usted del alcohol?</i>	370
6.6.17. <i>Les Obras selectas</i> de Valls-Taberner.....	370
6.6.18. <i>Historia de Cataluña ilustrada</i>	371
6.6.19. <i>Historia de Cataluña</i>	371
6.7. La publicació d'obres en català (1940-2018).....	372
6.7.1. <i>Montserrat i Czenstochowa</i>	372
6.7.2. <i>Resum d'història de Catalunya</i>	372
6.7.3. <i>Història de Catalunya il·lustrada</i>	372
6.7.4. <i>Lliçons de llenguatge: primer grau</i>	374
6.7.5. <i>Història de Catalunya</i>	374
6.7.6. <i>La Introducció a la gramàtica catalana</i>	374
6.7.7. <i>Resum d'història dels Països Catalans</i>	375
6.7.8. <i>Introducció a la Gramàtica</i> , d'Alexandre Galí	375
6.7.9. <i>Lliçons de llenguatge. Llibre del mestre</i>	376
6.7.10. <i>Història per a nois i noies</i>	376
6.7.11. <i>La joguina tradicional</i> , un llibre de la Protectora que havia quedat inèdit.....	376
6.7.12. <i>Francesc Flos i Calcat. Notes biogràfiques i selecta de fragments</i> , edició facsímil de 1998	378
6.7.13. Edició facsímil de <i>Les ciències en la vida de la llar</i> , de Rosa Sensat	
6.7.14. <i>Història de Catalunya</i>	378
6.7.15. <i>La Gramàtica catalana</i> de 1918 a les Obres Completes de Pompeu Fabra.....	379
6.7.16. Publicació d'obres de la Protectora dins la col·lecció «Els llibres de la nostra escola»	379
6.7.17. Edició facsímil del <i>Mapa de les terres de llengua catalana</i>	379

7. LA RESISTÈNCIA CULTURAL I CÍVICA DURANT EL FRANQUISME (1939-1978).....

7.1. Des de l'inici del franquisme fins al Manifest dels Cent (1939-1960)	381
7.1.1. Introducció: Joan Triadú, l'home clau	381
7.1.2. Les classes de català clandestines.....	384
7.1.3. El català en els centres escolars	397
7.1.4. El Manifest dels Cent.....	400
7.2. De la creació de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC) fins al primer decret que obligava a ensenyar català a l'escola (1961-1978).....	401
7.2.1. La JAEC i la Comissió Delegada d'Ensenyament d'Òmnium Cultural	401

7.2.2. Un cas particular: les detencions de l'Onze de Setembre de 1968 a la Bisbal d'Empordà	409
7.2.3. Alguns testimonis d'experiències d'ensenyament del català	411
7.2.4. La campanya «Català a l'escola» de 1969 i la Llei General d'Educació de 1970	412
7.2.5. L'Informe sobre l'ensenyament del català (1972).....	417
7.2.6. Dos models diferents d'entendre l'ensenyament en català: la DEC i Rosa Sensat.....	422
7.2.7. De l'Informe de l'Assemblea de Catalunya de 1973 al Real Decreto 2.092 de 1978.....	426
7.2.8. Un audiovisual sobre l'escola catalana recuperat de l'oblit	435

8. L'ÈPOCA DEMOCRÀTICA: LA FUNDACIÓ CARULLA I ELS PREMIS BALDIRI REIXAC D'ESTÍMUL A L'ESCOLA CATALANA (1978-2018)

8.1. Context historicopedagògic del període de recuperació democràtica.....	455
8.1.1. L'etapa d'extensió de l'ensenyament del català (1978-1983)	455
8.1.2. Impuls al redreçament lingüístic i els programes d'immersió (1983-1993).....	459
8.1.3. Priorització del model de conjunció en català (1993-2018).....	463
8.2. Quaranta anys de Premis Baldiri Reixac, continuadors de la tasca de la Protectora, des del seu naixement el curs 1978-1979 fins al curs 2017-2018	466
8.2.1. La creació dels premis.....	466
8.2.2. Els membres del Comitè Organitzador i del Jurat	477
8.2.3. Premis als alumnes	480
8.2.4. Premis a les escoles.....	481
8.2.5. Premis als mestres i professors	486
8.2.6. Premis especials	488
8.2.7. Conferències en els actes de lliurament dels premis a mestres i escoles.....	489
8.2.8. Dotació econòmica	490
8.2.8.1. Escoles	491
8.2.8.2. Mestres.....	492
8.2.8.3. Alumnes	493
8.3. La introducció del català a les escoles a partir del buidatge dels qüestionaris presentats pels centres als premis Baldiri Reixac	495
8.4. Lluís Carulla i Canals, el «foll per Catalunya»	502
8.4.1. Els orígens espluguins.....	502
8.4.2. Trasllat a Barcelona.....	506
8.4.3. La creació d'Òmnium Cultural	509
8.4.4. El suport a la revista <i>Cavall Fort</i>	511
8.4.5. Agrolimen.....	512
8.4.6. El projecte de Cultura en Ruta	513
8.4.7. Proposta a l'escriptor Josep Pla.....	515

8.4.8. L'Editorial Barcino.....	515
8.4.9. Una crítica com a exemple.....	516
8.4.10. Creació de la Fundació.....	517
8.4.11. El Museu de la Vida Rural.....	520
8.4.12. La defunció.....	521
8.4.13. El record.....	523
8.5. Les Nades de la Fundació Carulla (1967-2017).....	525
8.5.1. Una iniciativa precursora del micromecenatge.....	525
8.5.2. Cinquanta anys de Nades.....	529
8.6. Les Jornades Baldiri Reixac (2012-2017).....	546
9. EXODI: PLANTEM UNA CANYA.....	551
9.1. Obra 'definitivament inacabada'.....	551
9.2. Conclusions.....	557
9.3. Recerques futures.....	564
9.4. Consideracions finals.....	565
10. BIBLIOGRAFIA.....	567
10.1. Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (llibres, opuscles, mapes, postals, segells sense valor postal, cartells, butlletins, memòries, etc.).....	567
10.1.1. Etapa desembre 1898-febrer 1902.....	567
10.1.2. Etapa març 1902-gener 1917.....	568
10.1.3. Etapa febrer 1917-setembre 1923.....	568
10.1.4. Etapa maig 1930-febrer 1939.....	571
10.1.5. Etapa març 1939-desembre 2018.....	574
10.1.5.1. Llibres en castellà (1939-2007).....	574
10.1.5.2. Llibres en català (1940-2018).....	575
10.2. Nades de la Fundació Carulla.....	576
10.3. Premis Baldiri Reixac publicats.....	578
10.4. Bibliografia general.....	580
10.4.1. Llibres.....	580
10.4.2. Articles i comunicacions.....	596
10.4.3. Webgrafia.....	600
11. ANNEXOS.....	601
11.1. Finals del segle XIX.....	601
11.1.1. «Una qüestió important», de Valentí Almirall (1882).....	601
11.1.2. «L'ensenyansa y estudi del català», de Josep Narcís Roca (1885)....	602
11.1.3. <i>Articles varis sobre ensenyansa catalana publicats desde</i> <i>l'any 1886 en diferents periódichs</i> , de Francisco Flos i Calcat.....	604

11.1.4. Manifest del Centre Escolar Catalanista i Estatuts del Patronat de l'Ensenyança Catalana (1887)	616
11.1.5. <i>La ensenyansa en las escuelas catalanas</i> , de Francisco Flos i Calcat (1887)	624
11.1.6. <i>Las escuelas catalanas en l'organisació de la causa regional</i> , de Josep Narcís Roca (1887)	630
11.1.7. «La lengua oficial en las provincias no castellanas», dins <i>Tratado de educación escolar</i> d'Agustí Rius (1888).....	631
11.1.8. <i>Congreso Nacional Pedagógico de Barcelona verificado durante el periodo de la Exposición Universal de 1888. [Crónica de las sesiones celebradas en el Paraninfo de la Universidad. Detalle de las conclusiones votadas y aprobadas. Juicio crítico del Congreso y de las resoluciones del mismo, por Santiago Arnal y Ramos.]</i>	634
11.1.9. <i>Efemérides principals, y otras notas</i> , de Francisco Flos i Calcat (1891).....	637
11.1.10. <i>La ensenyansa catalana</i> , de Lluís Duran i Ventosa (1897).....	639
11.1.11. Reglament de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1899).....	641
11.1.12. <i>Rahonaments pedagògichs pera que la ensenyansa en nostra terra sia donada en llengua catalana y perjudicis que causa'l donarla en llengua forastera (Conferencia pública donada en la Universitat lo dia 16 d'Abril de 1899)</i> , de Francisco Flos i Calcat.....	643
11.1.13. <i>Una altra vergassada del centralisme</i> , de Francisco Flos i Calcat (s/d)	657
11.2. Primer terç del segle XX.....	660
11.2.1. Reglament de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1902)	660
11.2.2 «Hem de defensar la nostra llengua y reivindicar tots els seus drets» Intervenció de Josep Franquesa i Gomis al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906).....	663
11.2.3. <i>Le Catalan à l'École</i> , de Louis Pastre (1907)	667
11.2.4. Memòria de l'APEC de l'any 1913. Text manuscrit de l'Arxiu Jordi Verrié.....	676
11.2.5. Carta de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana al Ministre d'Instrucció (1917)	677
11.2.6. Proposta de Joan Palau i Vera. Premi República Argentina, 1917 ...	679
11.2.7. «El dret a l'ensenyament en la llengua materna», d'Antoni Rovira i Virgili (1919)	681
11.2.8. Conferència de Maria Noguer a l'acte del 15 de febrer de 1920 a l'Ateneu Barcelonès, en el qual es van concedir els II Premis República Argentina.....	682
11.2.9. <i>Mèrits pedagògics que té l'honor d'acreditar en Francisco Flos i Calcat, fundador i director del primer col·legi català amb el títol de Col·legi de Sant Jordi</i> (1920).....	684

11.2.10. Fullet de propaganda Pro Associació Protectora de la Ensenyança Valenciana, escrit per Carles Salvador (1921).....	686
11.2.11. <i>Lentitud</i> , de J.V. Foix (1922).....	691
11.2.12. «Ja sou de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana?». Lluís Carulla. <i>El Francolí</i> , núm. 19, 15 d'abril de 1922.....	692
11.2.13. «Per la nostra dignitat. La llengua i el poble». Lluís Carulla (signat com a Jacobí d'Elmurt). <i>El Francolí</i> , núm. 34, 30 de novembre de 1922	693
11.2.14. Les dues «Fulles informatives» de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1923).....	694
11.2.15. «El 'dialecto catalán'». Lluís Carulla. <i>El Francolí</i> , núm. 121, 30 de juny de 1926.....	700
11.2.16. Carta oberta a l'Exm. Sr. D. Ramon Menéndez Pidal, President de la Real Academia de la Lengua Española, de Manuel Folguera i Duran (1930)	702
11.2.17. Prospecte de l'Escola Catalana Mossèn Cinto (1934)	703
11.2.18. Proclames enviades als catalans d'Amèrica (1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1931, 1933, 1934 i 1936).....	705
11.2.19. Decret disposant que l'ensenyament pre-maternal, maternal i primari a les escoles de Catalunya sigui basat en la llengua dels infants (22 de setembre de 1936).....	715
11.3. Des de finals del segle XX a l'actualitat	716
11.3.1. <i>La llengua a l'ensenyament</i> (Discurs de Sara Blasi en el lliurament de Premis Baldiri Reixac 1980).....	716
11.3.2. Reflexions sobre l'educació a Catalunya, avui. Parlament en l'avinentsa de la concessió dels Premis Baldiri Reixac (10 de juny de 1983), Jaume Serramona	717
11.3.3. <i>Els programes d'immersió al català</i> . Joaquim Arnau Querol (1986)	721
11.3.4. <i>Educació i història nacional</i> . Ricard Torrents (1987).....	732
11.3.5. <i>La normalització lingüística des de la Universitat</i> . Modest Prats (1989).....	734
11.3.6. <i>Creació cultural i arquitectura dels somnis</i> . Gabriel Janer i Manila (1991).....	737
11.3.7. <i>Perspectives de la cultura catalana dins la nova Europa</i> , Joan Becat (1992)	741
11.3.8. Parlament en l'acte d'entrega de la menció honorífica de la Fundació Jaume I a la Mútua Escolar Blanquerna, a càrrec de Manuel Adroher (1994)	744
11.3.9. <i>L'obra de Ferran Soldevila: investigació i didàctica de la història</i> , Enric Pujol (1995).....	747
11.3.10. <i>Evocació de Baldiri Reixac</i> . Salomó Marquès i Sureda. Any 1999. XXI Premis Baldiri Reixac	750
11.3.11. <i>Immigració, escola i cultura catalana</i> , Xavier Besalú i Costa. Curs 2002-2003. Premis Baldiri Reixac	753

11.3.12. <i>Caterina Albert als cent anys de «Solitud»</i> , Marta Pesarrodona. Curs 2004-2005. Premis Baldiri Reixac.....	756
11.3.13. <i>El català 100 anys després del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana</i> , Joan Martí i Castell. Curs 2005-2006. Premis Baldiri Reixac	760
11.3.14. <i>Educació i societat civil</i> . Breu glossa a trenta anys dels premis. Josep González-Agàpito. Curs 2007-2008.....	762
11.3.15. «L'obra cultural del Sr. Lluís Carulla», Joan Triadú (s/d, però posterior al 2002)	765
11.3.16. «Joan Triadú. Visió pedagògica d'ampli abast», de Joaquim Arenas. Suplement de Cultura del diari <i>Avui</i> , 11/11/2010.	770
11.3.17. «Manifest: Per la consolidació, protecció i millora del model educatiu català». Som Escola, 15/11/2017.....	771
11.3.18. Editorial diari <i>Ara</i> . «L'escola és de tots, i no es toca». 21/10/2018	773
11.3.19. <i>Gent normal i problemes reals</i> , de Carles Capdevila. Diari <i>Ara</i> , 19/01/2011.....	773
11.3.20. Romanço –de canya i cordill– dedicat a l'escola catalana, amb motiu de la trobada dels membres del comitè organitzador i del jurat dels premis Baldiri Reixac a la parròquia d'Ollers, quan es comptava l'any del senyor de dos mil divuit, en què s'expliquen cantant alguns fets històrics dignes de recordar. David Pujol, Ollers, 12/05/2018.....	774
11.4. Informació del tractament de la llengua catalana en 528 centres educatius de Catalunya, País Valencià, les Illes i la Catalunya del Nord.....	775

ÍNDIX DE TAULES I GRÀFICS	1246
--	------

1

EXORDI: COMENCEM PELS AGRAÏMENTS

«I si arriba el triomf, quan l'atzar ho ha dispost,
no haver d'estar obligat a satisfer un impost,
davant de mi mateix reconèixer-me els mèrits,
no haver de pagar mai per uns favors pretèrits,
i, encara que no sigui poderós el meu vol,
que no arribi gens lluny, saber que hi he anat sol!»

Edmond Rostand
Cyrano de Bergerac, acte segon, escena VIII

Diuen que l'agraïment és la memòria del cor i, ara que aquest treball ha arribat a la seva fi, tinc l'obligació de recordar –de *re cordis*, tornar a passar pel cor– les persones que m'han ajudat pel camí. Una tesi doctoral és un treball necessàriament individual del qual, per bé i per mal, cal fer-ne responsable únicament a qui el signa. Com explica la cita en exerg que he copiat en començar, extreta de l'obra de teatre *Cyrano de Bergerac*, puc dir que encara que el meu vol no hagi estat poderós, almenys tinc la satisfacció d'haver-lo fet amb les meves ales. No obstant, és de justícia manifestar de seguida que això que acabo d'escriure no és veritat del tot ja que les feines mai no es fan soles, sinó que s'acaben gràcies al concurs i l'ajuda d'un bon grapat de persones i institucions. És just, doncs, de reconèixer-ho.

En primer lloc, vull agrair a la meva família, que és qui més ha patit la redacció d'aquesta tesi, la paciència que ha tingut i l'escalf que m'ha proporcionat durant tot el procés. Muntsa, Anna i Alba: un petó ben fort! També voldria tenir un agraïment pels meus pares, en Josep i la Rosa, que van ser els primers mestres, pel suport que m'han donat sempre en tot allò que he fet.

Agraeixo a la Fundació Carulla la proposta que em va fer i l'ajuda que em va oferir a l'hora de permetre'm les condicions adequades per a poder redactar aquesta tesi. Aquí he d'escriure almenys els noms de Montserrat Carulla, Nicolau Brossa, Carles Duarte, Montse Marquès, Marta Esteve, Jordi Quer, Cristina Joyar, Àurea Rosell, Samuel Rodríguez, Quim Rubio, Guillem Bagués, Alba Vinyes, sense oblidar els membres del seu Patronat, per la confiança que em van fer.

He d'agrar també l'ajuda que vaig rebre l'any 1995 de la Fundació Jaume Bofill, a través d'una de les convocatòries de beques d'investigació, que em va possibilitar poder enllestir el treball *Els orígens de l'escola catalana*, presentat com a tesi de llicenciatura i pensat com a primera aproximació a la tesi que ara presento. En especial, vull agrair-ho al seu director d'aleshores, Jordi Porta.

És indispensable un agraïment especial a la Roser Bech –amb qui vaig tenir la sort de poder redactar, a quatre mans, un llibre sobre el món del pa a les comarques gironines–,

per l'ajuda i els ànims que m'ha ofert en diversos moments de la tesi i, sobretot, per la revisió ortotipogràfica que hi ha fet. Ha dedicat moltes hores a vigilar el text, a esmenar-lo i a donar-li una presentació digna. Les errades que hi puguin haver quedat, però, que espero que siguin poques, són exclusivament responsabilitat meva.

També volia fer un agraïment als membres del jurat dels Premis Baldiri Reixac amb qui he tingut el plaer de coincidir en aquests darrers quatre anys, persones totes elles excel·lents de qui he après molt: Joan Arjona, Laia Bou, Rosa Boixaderas, Josep M. Calbet, Assumpta Fargas, Josep M. Farré, Josep González-Agàpito, Joan Gumbert, Àngels Pérez, Anna Ramis, Ramon Raventós, Coral Regí, Rosa M. Securún, Anna Verdaguer, Bet Madera, Josep Menargues i Helena Morillas.

D'altra banda, voldria esmentar –en un ordre estrictament alfabètic– les ajudes que m'han proporcionat al llarg dels darrers anys, en un o altre sentit, les següents persones, algunes d'elles malauradament ja traspassades: M. Carmen Agulló, Josep Maria Ainaud de Lasarte, Manuel Aisa (Centre de Documentació Històrico-Social de l'Ateneu Enciclopèdic Popular de Barcelona), Joaquim Arenas, Cèlia Artiga, Pere Balaña, Montserrat Bargués Mayolas, Raimon Bartra i Miquel, Gabriel Boloix, Ferran Camps, Lluís Casadellà, Raquel Castellà, Víctor Castells, Ernesto Chávez Álvarez (Societat de Beneficiència Naturals de Catalunya, de la Havana), Josep Clara, Francisca Comas, Ernest Costa, Dolors Cunillera, Miquel A. Cullerés, Lluís Duran i Solà, Ramon Estrada, Jordi Feu, Jordi Flos, Jaume Font i Marí-Martí (Fonoteca Històrica Jaume Font), Elvira Francitorra, Jordi Galofré, Pere Garriga (Casal dels Catalans a Califòrnia), Lluïsa Giró i Marsal, Enric Gomis, Joan Juanola, Joan Pere Le Bihan, Enric Larreula, Àngel Madrià, Albert Manent, Carme Marin, Elisenda Marsal (*Serra d'Or*), Hermenegild Martí i Riera, Joan Mas i Lafarga, Josep Massot i Muntaner (*Serra d'Or*), Marta Mata, Jordi Monés i Pujol-Busquets, Jesús Moral (Consell Escolar de Catalunya), Margarida Muset, Elisabet Orri, Núria Peiris (Arxiu Mas), Àngel Perella (Centre Català de Rosario), Alfred Pérez-Bastardas, Jaume Piquer, Sílvia Planas i Dalmau, Sígfriid Quer, Ramon Rosich (Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí), Josep M. Sabanés, Àngels Sales, Antoni Sayol, Fivaller Seras (Obra Cultural Catalana de Buenos Aires), Nemesi Solà, Joan Soler i Mata, Lydia Tena, Marc Torras (Arxiu Comarcal del Bages), Matilde Travesset, Martí Valero i Pujadas (Centre Català de Mendoza), Jordi Verrié, Anna M. Vidal, Maria Vinyeta, Rosa Vives (Biblioteca del Palau de la Música Catalana) i Maria Voltà (Centre Català de Rosario). A Francesc Montero i a Lluís Serrano, pels ànims constants i per alguns consells donats a temps.

Al professor Salomó Marquès, amb qui comparteixo aquesta dèria apassionant que és el coneixement del nostre passat pedagògic, li he de regraciar, sobretot, la confiança que em va fer des del primer dia que vaig començar a interessar-me per la història de l'educació. Sense ell probablement jo no m'hauria dedicat a aquestes tasques i, encara amb més seguretat, no hauria escrit mai aquest treball. També li agraeixo l'oportunitat que em va donar de poder fer classes a la Facultat d'Educació i Psicologia de la Universitat de Girona, per tot el que hi he après.

Mil gràcies als companys de l'Escola Jaume Vicens i Vives de Roses, per la comprensió que han mostrat durant el temps que ha durat l'elaboració d'aquest treball. Com que la llista de noms seria força llarga escric només, en representació de tots ells –espero que ja ho entendran–, el de la directora Elisabet Ginestera. També vull esmentar la inspectora d'ensenyament Cati Riembau, pels ànims que sempre m'ha donat.

Voldria tenir un agraïment especial cap a les dues persones que m'han dirigit la tesi doctoral, pels savis consells que m'han aportat: els professors doctors Xavier Besalú, de la Universitat de Girona, i Josep González-Agàpito, de la Universitat de Barcelona. Aquí, com en el cas d'en Salomó Marquès, és escaient citar l'inici del conegut aforisme fusterià: «Benaventurats els qui han tingut un mestre...»

Agraeixo a Jon Giere, director d'art de l'Editorial Gavarres, l'ajuda que m'ha ofert a l'hora d'enllestir la presentació formal de la tesi. Provo de dir-ho en alemany, la seva primera llengua: *Danke an Jon Giere der mir bei den graphischen Aspekten der Arbeit geholfen hat.*

Finalment, i de manera general, he d'expressar la meva gratitud cap al personal dels arxius i de les biblioteques que he consultat: en moltes ocasions la seva amabilitat ha superat l'estricta professionalitat exigible. Voldria fer un esment especial a Sebastià Roig i Judit Torres, responsables en dos moments diferents de la Biblioteca de Garriguella –els serveis de la qual he utilitzat sovint, sobretot el préstec interbibliotecari–, per la seva constant bona predisposició, així com també a la Nati Vilanova i a tot el seu equip de la Biblioteca Fages de Climent de Figueres, que han convertit aquell espai en un autèntic fogar de cultura.

La redacció d'algunes de les pàgines d'aquest treball s'han enllestit en diverses estades profitoses a l'hostatgeria interior del monestir de Poblet, a la Conca de Barberà, on he pogut tenir la concentració necessària per a poder-ho fer amb tranquil·litat. Hi he passat dies memorables, pràcticament reclòs a les cel·les que cada vegada m'adjudicaven, a vegades a les que hi ha a sobre de la sala del Forn Nou –on antigament hi havia hagut un forn de pa– i altres vegades a les de l'antiga casa del mestre de novicis, amb les finestres orientades a la torre del Prior i a la torre de l'Oli –dues de les diverses torrasses que hi ha al llarg de la muralla–, d'on només sortia per anar a passejar i per compartir amb els monjos els moments de pregària i de pau a l'església, a la sala del capítol o a la capella de Sant Esteve, i de desdijuni al refector. Cal dir que he aprofitat alguna d'aquestes estades per investigar a l'arxiu Lluís Carulla i Canals del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Franco-lí. A Poblet sempre hi he trobat, amb escreix, aquella *humanitas* amb què la regla de Sant Benet diu que s'han de tractar els hostes. Passejar sol pel claustre del monestir, escoltant només la remor de l'aigua del brollador, és una delícia: si algú vol saber què és el silenci –silenci de retir, de pau, per dir-ho com Thomas Mann a *La muntanya màgica*–, li recomano que passi uns dies a Poblet. Aprofito per agrair l'hospitalitat de fra Rafel, fra Borja i fra Iuri –Jordi, en lituà–, monjos hostatgers en diferents moments, alguns bons 'consells' de fra Paco –«home, ja sé que no te n'adones, i que no ho fas pas amb mala fe, però mira de no creuar les cames amb actitud desmenjada quan seguis amb nosaltres a la sala capitular...»–, les enriquidores i sòbries converses amb fra Plàcid i fra Ricard –el monjo més vell del monestir– i també les suggeridores visites comentades de l'octogenari fra Marc, fill de Figueres, amb el qual vaig poder comprovar, una vegada més, que –si les saps escoltar– les pedres parlen. «A les pedres del temple, / hi ressonen solemnes / les notes que un orgue / va dibuixant a l'aire / i proclama –eterna– les hores, / la veu de les campanes. // Ressorgeixen als cants / cristalls ardents de l'ànima, / llàgrimes del temps / on els passats es fonen. // Les mirades respiren / l'austera dignitat del gest. // Nuesa de les naus, / quietud de llibres i de cambres, / solitud dels segles / reescrita en les paraules del present / per dir de nou els noms de l'infinít», per dir-ho amb paraules de Carles Duarte i Montserrat al poema «Poblet» del llibre *Memòria de la llum*, escrites l'agost de 2015.

A tots ells, moltes gràcies. I a tu, lector, també. *Amicus fidelis, protectio fortis...*

2

INTRODUCCIÓ

«La història de l'escola catalana és la història del nostre redreçament cultural.»

Josep González-Agàpito
«L'escola catalana: una ullada retrospectiva»,
dins *Escola catalana, ahir i avui*

2.1. Nota prèvia

En paraules del professor Willem Frijhoff, les preocupacions de l'historiador no cauen del cel com la pluja un dia de setembre sinó que tenen les arrels en la vida de cada dia i en els somnis col·lectius.¹ En aquest sentit, l'autor d'aquesta tesi fa anys que està afectat per una malaltia crònica, anomenada 'dolor de llengua', perfectament descrita per Enric Larreula en un llibre del mateix nom, amb la qual encara no ha après a conviure. L'afecció se li aguditza quan veu –i per desgràcia ho viu cada dia– que els infants aprenen el català a l'escola, i en ocasions força bé, però... cada vegada l'utilitzen menys en les seves activitats quotidianes. La llengua de relació social, fins i tot en alumnes que han nascut aquí, cada vegada més és el castellà.

Ho va explicar molt bé la Patrícia Gabancho (1952-2017) en un llibre en què tractava la crisi de l'educació a Catalunya. L'escola dona llengua sense donar referents. I sense referents, el català és només la llengua del professor, de la jerarquia, contra la qual els adolescents es rebel·len... en castellà! «El castellà és la llengua natural del mercat del lleure (...) i a aquest fet determinant hi hem de sumar la pressió demogràfica en algunes molt àmplies zones del país, més la pressió familiar i de l'entorn, més la pressió mediàtica, més la pressió política, més aquesta orfandat referencial.»²

Aquest 'dolor de llengua' es pot convertir en motor o en fre. Hem procurat en tot moment que el malestar que sentim es convertís en un estímul i no pas en un element desmotivador. Som optimistes de mena. De tota manera, al llarg del procés de preparació i redacció d'aquestes pàgines, hi ha un pensament que no ens hem deixat de fer en cap moment –veure recular una llengua ens fa patir– i és el següent: tanta lluita i tantes hores de feina per aconseguir una escola catalana, tants esforços per crear material didàctic de tota mena, tantes lleis, i decrets, i ordres (sovint amb els seus corresponents recursos, és clar) per afavorir les condicions per tirar endavant una escola arrelada al país, tantes manifestacions i tanta resistència per combatre els

1 FRIJHOFF, Willem: «Per a una metodologia de la recerca en la història de l'educació», dins *Elements per a la història de l'educació a Osona*, volum. 2, pàg. 13.

2 GABANCHO, Patrícia: *Apàtrides, incultes i (de vegades) analfabets*, pàg. 77.

atacs que ens arriben de totes bandes... per després comprovar, atònits, que vivim una substitució lingüística devastadora. L'escriptor J.N. Santaaulàlia, en una entrevista que li va fer Esteve Plantada, deia que si la llengua catalana desapareix algun dia serà a causa de la nostra bona educació.³ Començarem a pensar seriosament, algun dia, com podem revertir aquesta situació? El valor d'una llengua, com ha escrit Joan Manel del Pozo, va molt més enllà d'una simple eina per sortir utilitàriament del pas en cada situació i és dipòsit de socialització i humanització, de tal manera que es pot dir que en l'educació de la llengua s'educa absolutament tot.⁴ I ara sí, feta la pregunta que ens cremava, comencem.

2. 2. Justificació

La història del català a l'escola és la història del nostre redreçament cultural, com diu la cita en exerci de Josep González-Agàpito que hem reproduït a l'inici del capítol, però també és la història d'una prohibició. En els darrers tres-cents anys només ha estat present a les escoles del Principat, de manera oficial, en dues ocasions, si deixem de banda la cinquantena d'anys que van des del Decret de Nova Planta fins a la Reial Cèdula de Carles III, una època, cal recordar-ho, on l'escolarització era minoritària i molt precària (sovint en mans d'algun clergue o d'algun mestre particular), perquè no existia un sistema educatiu en els termes que el coneixem avui i on, a més, part de l'ensenyament es feia en llatí. Aquests dos moments són: 1) En el període de la Segona República –durant menys de vuit anys– i, 2) En el període democràtic actual, després de la mort de Franco –durant quaranta anys, si comptem a partir del Reial Decret de 1978, que va introduir obligatòriament el català a les aules–. Sumades aquestes etapes, descomptant com hem dit la primera perquè no la podem comparar amb les altres dues, podem veure que el català ha estat oficialment present a l'escola, de fet, durant només quaranta-vuit anys. En la resta de períodes hi ha hagut, per una banda, èpoques de repressió forta, amb presència pràcticament nul·la de la nostra llengua en els centres escolars i, en canvi, hi ha hagut altres èpoques que a partir d'iniciatives privades, o de mestres voluntariosos, o d'escoles que no seguien les instruccions oficials al peu de la lletra... en les quals va ser possible, malgrat el context desfavorable, algun tipus de presència en els col·legis del català i dels continguts propis del país.

Un aclariment: quan expliquem que el castellà era la llengua obligatòria a les escoles parlem, això sí, dels llibres de text, dels exercicis escrits, de les comunicacions oficials, de la llengua que es feia servir en les visites d'inspecció, dels recitats de lliçons... perquè el tracte informal dels alumnes i dels pares amb els mestres –malgrat que és molt difícil d'estudiar, només en podem tenir indicis– es produïa de ben segur en català. Analitzem resumidament la història social i política de la llengua catalana a l'escola amb una mica més de detall, tenint present que ens centrem en el Principat. És el que desenvoluparem més endavant en el cos de la tesi que presentem.

3 Naciódigital, 28-5-2017.

4 POZO, Joan Manel del: *Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació a través de seixanta conceptes*, pàg. 219-220.

Després de la derrota de 1714 va començar la construcció de l'edifici castellanitzador i, a les escoles de Gramàtica, esteses per tot Catalunya, el castellà va esdevenir matèria obligatòria des de 1716. El català, considerat un idioma menor, va ser foragitat dels graus superiors de l'ensenyament i només es mantingué viu com a llengua d'escolarització a les escoles de primeres lletres i a l'ensenyament de la doctrina. Els mètodes eren molt diferents dels que va utilitzar recentment el ministre José Ignacio Wert o dels que es fan servir ara. La «*Instrucción secreta de algunas cosas que deben tener presente los Corregidores del Principado de Cataluña*», del 20 de febrer de 1717, deia que «*pondrá el mayor cuidado en introducir la lengua castellana, a cuyo fin dará las providencias más templadas y disimuladas para que se consiga el efecto sin que se note el cuidado.*»

La Reial Cèdula de Carles III, del 23 de juny de 1768, va fer efectiva la uniformització de la llengua escolar a tot el regne d'Espanya i a tots els graus de l'ensenyament: «*Finalmente mando que las enseñanzas de primeras letras, latinidad y retórica se haga en lengua castellana, dondequiera que no se practique*». Aquesta cèdula fa evident que, quan el monarca espanyol Joan Carles I, en el lliurament del Premi Cervantes del 23 d'abril de 2001, va dir que «*El español nunca fue lengua de imposición sino de encuentro*», demostrava que o bé desconeixia el seu propi passat familiar –Carles III era un Borbó– o bé que, simplement, va mentir o el van fer mentir.

Amb el pas del temps el procés castellanitzador es va anar afermant, a vegades per convicció, altres vegades per inèrcia. El 1837 a les Illes s'implantà un procediment, contra l'ús del català, que convertia els infants en delators dels seus companys. De tot el seguit de disposicions legals contràries al català la que amenaçà més l'ús de la nostra llengua fou la Llei d'Instrucció Pública de 1857 –la primera llei general d'educació, coneguda com a Llei Moyano–, ja que establia l'escolarització obligatòria i, doncs, la castellanització generalitzada.

De 1857 a 1931 el català va ser molt poc present a les escoles. Oficialment, en alguns moments hi estava senzillament prohibit. En d'altres, tolerat. Sovint es consentia si s'utilitzava el català per a ensenyar millor el castellà, d'aquí per exemple els primers manuals del mestre Salvador Genís. En el terreny privat van sorgir algunes escoles catalanes, que escolaritzaven un tant per cent petit d'alumnes que van ser, però, l'embrió de futures conquestes. Hem d'assenyalar, per ser la primera escola catalana a Barcelona dels temps moderns, el Col·legi de Sant Jordi, fundat per Francisco Flos i Calcat⁵ el 1898, al carrer Sant Honorat, darrere de l'actual Palau de la Generalitat. Després, gràcies a l'empenta de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), en van

5 Flos signava els seus treballs amb el nom de Francisco. Joan-Lluís Marfany, a *La llengua maltractada* (pàg. 39-56), explica que molt sovint aquest no és un cas de castellanització, sinó que Francesc i Francisco són dos noms diferents, tots dos catalans. El primer és Sant Francesc d'Assís i el segon és Sant Francisco de Paula (i d'altres de canonització posterior). Disposem d'un document que donaria la raó a la tesi de Marfany: és el *Primer llibre dels noys*, de Flos i Calcat, preparat per a una nova reedició. L'autor revisa alguns aspectes ortogràfics (suposem que per adaptar el llibre a la nova normativa) i corregeix la 'y' que escriu entre el primer i el segon cognom; manté el seu nom, però, com a Francisco. Hi ha una dedicatòria d'un llibre, datada el 1923 (sis anys abans de morir) on ell signa Francisco. L'any 1932 Josep Parunella escriu unes *Notes biogràfiques* de Flos i Calcat, i el seu nom ja és Francesc. En aquesta tesi hem optat –tot i el dubte– per mantenir el nom de Francisco. La coherència, però, en aquesta qüestió, és difícil de mantenir: Baldiri Reixac o Rexach? Camil Vives o Camilo? Ot Fonoll o Odon? Francesc Ferrer i Guàrdia o Francisco? Si us plau, no agafeu el coherenciòmetre...

poder sorgir d'altres arreu del país però quasi sempre dins un caire privat, precari i minoritari. La Protectora, com era popularment anomenada, va ser l'associació que va treballar més, durant tot el primer terç del segle XX, per a retornar el català a les aules. De fet, un dels dibuixos que ara sovint tornen a circular per a defensar l'escola en la llengua d'aquí és un cartell de la Protectora de l'any 1922 –d'estètica noucentista–, dibuixat per Josep Obiols. Si els vells lluitadors per l'escola catalana ens poguessin observar per un forat, no es creurien que el cartell encara és útil.

Aturem-nos un moment, en aquest repàs cronològic introductori, a parlar més extensament de la Protectora que, com ja s'ha demostrat a bastament, fou l'entitat educativa sorgida de la societat civil més important del primer terç del segle XX i la seva acció fou determinant a l'hora d'impulsar tota mena de projectes de catalanització i de renovació escolars. L'acció de la Protectora fou àmplia i variada: colònies escolars; subvencions a centres d'ensenyament catalans; càtedres de llengua a les Normals de l'Estat; organització de certàmens pedagògics; foment de les biblioteques i de la lectura; concursos d'història i geografia de Catalunya; col·laboracions i ajudes a escoles, mestres, entitats i centres culturals; beques; cicles de conferències, etc. Però tothom està d'acord d'assenyalar que una de les tasques més importants que portà a terme l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana fou en el camp de les publicacions escolars. De fet, l'estudi aprofundit d'aquests materials didàctics –i, en algunes ocasions, també propagandístics– és una de les aportacions d'aquest treball.

A aquesta qüestió s'hi refereix Alexandre Galí, que durant anys en fou un protagonista directe –com veurem més endavant–, en la seva obra *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*, amb aquestes paraules: «La lliçó més notable d'aquest període de la Protectora és, però, la que es refereix al ram de la publicació de llibres: una sèrie d'intents que per sort i en elogi de la Protectora no van prosperar.⁶ Volem dir que, per poca que fos, la Protectora indicava alguna exigència pedagògica i científica, i per tant els llibres que patrocinés no podien ésser de l'estil dels que sortien i han sortit sempre a balquena. Així, veurem que quan la Protectora va començar de publicar en algun sentit o altre els seus llibres eren una novetat.»⁷

Francesc Candel va parlar, entre d'altres, dels llibres de la Protectora, en el seu conegut i ja clàssic treball *Els altres catalans*, on els qualifica de volums excel·lentment rel·ligats i impresos, amens, sàviament planejats i exquisidament editats, fets amb amor, pensant contínuament en l'infant al qual anaven adreçats.⁸ També en un altre treball seu, titulat *Les meves escoles*, publicat trenta-tres anys després de l'anterior, parla extensament i elogiosa dels llibres de l'APEC en diverses ocasions. Parlant de les escoles del Patronat Escolar de Barcelona, deia: «Aquella escola tolstoiana de no martiritzar l'alumne amb un punter, orelles d'ase, cantar la *cartilla* i les taules de multiplicar, horri-

6 Es refereix als primers anys de vida de l'entitat, durant els quals es van fer alguns intents de publicar obres de qualitat, que no van reeixir, simplement perquè no es trobaven autors capaços de fer-les.

7 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions i del moviment cultural català (1900-1936)*, Llibre I, pàg. 190. També s'hi refereix en el llibre *Un segle de vida catalana*, pàg. 1428, amb aquestes paraules: «L'Associació Protectora va prendre una volada extraordinària cap a l'any 1915 i a través de la seva acció estimulante de l'ensenyament català, va realitzar una obra veritablement exemplar de millorament de textos per a les escoles».

8 CANDEL, Francesc: *Els altres catalans*, pàg. 18 i pàg. 106-108.

bles deures per a casa que et robaven les hores de joc i exàmens periòdics i angoixants, motivava el fet que no calia tenir llibres fora d'hores de classe, o sigui, que com que aquells llibres no eren teus, quan l'escola –l'edat d'anar-hi– s'acabava, et quedaves sense. I a fe que els vaig enyorar. Tant és així, que a vegades hi somiava.»⁹

També Pere Vergés es refereix a aquesta qüestió en les seves converses amb Robert Saladrigas, en el llibre *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya*: «(...) l'obra cabdal de l'Associació fou el millorament i la dignificació del llibre escolar. Us puc garantir que encara avui, després de tants anys, els volums que publicaren aleshores són modèlics en tots els aspectes. Entre aquests volums es trobaven llibres fonamentals que no han perdut gens de vigència, com el *Sil·labari català* de Pau Romeva, *Lectura d'infants* de Maria dels Àngels [sic] Pascual,¹⁰ *Lliçons de llenguatge*, *Introducció a la Gramàtica* i *Aritmètica i Geometria* [sic] d'Alexandre Galí,¹¹ *Les Ciències en la vida de la llar* de Rosa Sensat, *Història de Catalunya* (graus elemental i mitjà) de Ferran Soldevila, i la de grau superior signada pel mestre Soldevila i Ferran Valls i Taberner, i la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra. Com podeu veure en aquesta relació de títols més rellevants, el mestratge indiscutible dels autors demostra fins a quin punt es tenia cura d'uns textos que servien per a facilitar als escolars una formació rigorosa i eficaç. Per això us deia, i ho repeteixo ben convençut, que encara avui aquelles obres continuen essent modèliques perquè, malauradament, no han estat superades.»¹²

No ens podem oblidar tampoc de Tomàs Roig i Llop, un dels grans divulgadors de l'obra de l'Associació Protectora, que es refereix a l'obra editorial d'aquesta entitat a les seves memòries: «La Protectora tenia com a finalitats bàsiques promoure l'ensenyament en català a totes les escoles públiques i privades i aportar-hi orientacions que sempre eren les que més responien als mètodes més avançats de la pedagogia d'aquella època, oi més de publicar llibres al servei de les escoles d'una indiscutible qualitat de forma i de fons i d'una felicitat adaptació a les edats dels alumnes: així, la *Història de Catalunya*, per Ferran Soldevila i Ferran Valls i Taberner; *Les ciències en la vida de la llar*, de Rosa Sensat; una sèrie de mapes dels països catalans; *El Cartipàs* i el *Sil·labari catalans*, per Pau Romeva; el *Manual d'Història Crítica de la Literatura Catalana moderna*, per Manuel de Montoliu; *Curs de comptabilitat*, per Ferran Boter; *Gramàtica Catalana*, per Pompeu Fabra, etcètera. Cal afegir-hi les biografies: la de Manuel Milà i Fontanals, per Antoni Rubió i Lluch; la de Ramon Llull, per mossèn Llorenç Riber; la de Francesc Pi i Margall, per Josep Roca i Roca; la de Pau Claris, per Antoni Rovira i Virgili, un dels publicistes que més bé han escrit en català; i les de Jaume I el Conqueridor i de Mossèn Jacint Verdaguer, per Manuel de Montoliu i Valeri Serra i Boldú, respectivament. Aquestes edicions les feien amb aportacions, entre d'altres, de l'Ajuntament de Barcelona. I les il·lustracions, en general, eren del famós dibuixant Josep Obiols, autor del cartell que tant es va popularitzar d'un noi amb davantal i llibres a la mà, tot caminant i

9 CANDEL, Francesc: *Les meves escoles*, pàg. 81-82. També parla dels llibres de la Protectora al capítol «Cartes» (pàg. 66-72) i al titulat «El contingut dels llibres en català» (pàg. 85-97).

10 No és Maria dels Àngels. És Maria de l'Assumpció.

11 Aquí hi ha una confusió: *L'Aritmètica i Geometria. Curs mitjà*, que és el títol exacte del llibre, no és d'Alexandre GALÍ, sinó de Josep GALÍ.

12 SALADRIGAS, Robert: *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*, pàg. 69.

amb la pregunta: ¿Ja sou de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana?, tot fet amb una simpatia extraordinària que encara perdura.»¹³

Jordi Monés i Pujol-Busquets deixa entreveure el paper destacat que va tenir la Protectora en la dignificació del llibre de text escolar, quan afirma que era la Mancomunitat que col·laborava amb la Protectora i no pas a l'inrevés, com potser hauria estat lògic: «Assenyalaré la col·lecció 'Minerva', edició de butxaca amb la qual la Mancomunitat col·laborava amb la Protectora en la dignificació del llibre escolar en llengua catalana.»¹⁴

Només com a exemple d'altres autors que s'hi han referit amb posterioritat, citem les paraules de Salomó Marquès i Josep González-Agàpito, extretes de la *Historia Ilustrada del Libro Escolar en España*: «(...) la obra fundamental de la Protectora fue la edición de libros escolares, los cuales forman uno de los conjuntos más innovadores de la bibliografía escolar española de la época, por sus planteamientos didácticos y por su avanzada concepción editorial y estética.»¹⁵ I aquestes altres de Pere Solà: «L'obra cabdal de la Protectora va ser el millorament del material docent, especialment el llibre escolar.»¹⁶

Conrad Vilanou i Josep González-Agàpito, autors del capítol *Anàlisi dels textos i dels materials escolars*, del catàleg de l'exposició «Un segle d'escola a Barcelona», amplien la importància de l'obra editorial de la Protectora a tot l'Estat espanyol i afirmen que «la fita de la renovació pedagògica en el llibre escolar del primer terç del segle XX és la producció de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que forma el conjunt més innovador de la bibliografia escolar espanyola d'aquesta època. Seguint un pla editorial fixat el 1916, una comissió tècnica formada per destacades personalitats de la pedagogia catalana té cura de les edicions. A partir del 1922 Alexandre Galí va presidir la comissió. Sota la marca Editorial Pedagògica es van publicar obres que han esdevingut un referent, com ara el *Sil·labari català* de Pau Romeva (1921) [sic],¹⁷ il·lustrat amb una gran sensibilitat per Josep Obiols, les *Lliçons de llenguatge* d'Alexandre Galí (1931), una peça mestra de la didàctica de la llengua, les excel·lents *Lectures d'infants* de Maria Assumpció Pascual (1929 i 1931), amb dibuixos d'Obiols i Lola Anglada, i la *Geografia de Catalunya* de Pere Blasi (1922), per esmentar-ne tan sols alguna mostra.»¹⁸

Els autors del llibre *La renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980). Fets i records*¹⁹ també es refereixen a aquesta qüestió en diversos moments del seu treball, com per exemple: «Els llibres que edità la Protectora per a l'escola (...) eren modèlics. Tots n'hem viscut, d'una manera o altra.»²⁰

13 ROIG I LLOP, Tomàs: *Pel meu viatge per la vida. Memòries, 1902-1931*, pàg. 128-129.

14 MONÉS, Jordi (1977): *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*, pàg. 191.

15 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i MARQUÈS I SUREDA, Salomó: 'El libro escolar en catalán', dins *Historia Ilustrada del libro escolar en España. Del antiguo Régimen a la Segunda República*, pàg. 571.

16 SOLÀ, Pere: *Els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya, 1900-1939*, pàg. 87-88.

17 En realitat la primera edició del *Sil·labari Català* és de l'any 1922.

18 Catàleg de l'exposició *Un segle d'escola a Barcelona. Acció municipal i popular, 1900-2003*, pàg. 122.

19 M. Antònia CANALS, M. Teresa CODINA, Jordi COTS, Pere DARDER, Marta MATA i Anna M. ROIG.

20 Op. cit., pàg. 22.

Lluís Duran, la persona que ha estudiat més a fons aquesta associació, afirma amb contundència en la seva tesi doctoral que «serà difícil trobar en el panorama editorial català del moment escolar una producció tan completa i definida com la de l'Editorial Pedagògica.»²¹

Joan Triadú, a *Memòries d'un segle d'or*, també parla de l'obra de la Protectora en aquests termes: «Els premis Baldiri Reixac es consideren ells mateixos (Carulla els hi considerava) la continuació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que va durar fins que el franquisme va aniquilar-la. Havia fet una gran tasca, tant a les escoles com amb la publicació de llibres, aquells llibres que jo mateix vaig aprofitar de debò aquell any 1938 en què vaig ser mestre de la Generalitat.»²²

Per acabar, Montserrat Castillo, a *Grans il·lustradors catalans*, en l'apartat dedicat a la Protectora, diu: «Hi hagué un moment en l'evolució de la història del llibre en què la pedagogia i el lleure anaren fortament units. El deler formatiu i educatiu portà a una gran renovació del llibre per a infants, en el qual s'incidí d'una manera indirecta –mitjançant la crítica– o directa –per l'edició de llibres– i també per part d'institucions que ben poc tenien a veure amb els editors tradicionals. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC) tingué una important participació en la vida cultural catalana i una influència notable en el llibre infantil.»²³

Amb tot, malgrat la importància d'aquesta obra editorial escolar, mai fins ara no havia estat estudiada de manera exhaustiva. Per això ens vam plantejar de fer-ho en aquesta tesi doctoral, que no només abraça el període comprès entre el naixement de l'entitat i el final de la II República, sinó que estudia tota l'etapa franquista i arriba fins pràcticament als nostres dies, ja que els llibres de la Protectora han estat contínuament reeditats, com veurem. Més de cent anys després de la creació de l'entitat, i més de vuitanta des de la seva dissolució oficial, podem comprovar com la seva ombra encara perdura: una raó de prou pes com per emprendre'n un estudi en profunditat. Sens dubte que aquesta ampliació dels límits cronològics que fins ara havien servit de referència per estudiar aquesta entitat educativa és una de les aportacions d'aquesta tesi doctoral. Amb aquesta recerca contribuïm a trencar alguns silencis, sobretot dels primers anys foscos del franquisme i, de manera més general, a recuperar una part de la nostra història educativa més recent.

Però deixem ara la Protectora i continuem el fil cronològic que havíem iniciat, a tall de resum de les pàgines que vindran a continuació. Durant la Segona República es va aprovar l'anomenat Decret sobre la Llengua o Decret de Bilingüisme, segons el qual la llengua catalana adquiria en els límits del Principat, pel que fa a l'ensenyament primari, les mateixes prerrogatives legals que el castellà. No va ser fàcil aplicar-lo, però: els mestres no estaven prou preparats, no hi havia gaires manuals en català, el període va ser molt inestable –amb el Bienni Negre pel mig i amb la Guerra Civil al final–, hi havia moltes escoles privades contràries o passives al decret...

21 DURAN, Lluís: *Catalanisme i societat civil: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1930-1936*. Gran part d'aquesta tesi fou recollida en el llibre *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, publicat l'any 1997 per l'Editorial Afers.

22 TRIADÚ, Joan: *Memòries d'un segle d'or*, pàg. 275-276.

23 CASTILLO, Montserrat: *Grans il·lustradors catalans*, pàg. 82.

La dictadura franquista, és prou sabut, va prohibir una altra vegada el català a totes les escoles públiques i privades, de manera ferotge: «*Necesitamos limpiar de mucha telaraña los corazones para que la nueva era aparte con decisión aquellos problemas que engendró el error de lenguas sin sentido y corazones ofuscados. (...) Como todo catalán y todo vasco tienen un fuerte sentido realista de los problemas, comprenderán, al fin, que la lengua de cien millones de habitantes necesita un cultivo mayor, abandonado estos años, y que la política seguida hasta el presente ha creado una mentalidad casera, pobre, ante las grandes expansiones culturales.*»²⁴

A partir de 1978, amb la democràcia, el català tornà a ser present a l'escola de manera oficial, tot i que no podem deixar de dir que des de la Comissió d'Ensenyament d'Òmnium Cultural ja s'estava treballant en aquesta direcció des de feia quasi vint anys. A la tesi també n'hem dit alguna cosa, d'aquesta resistència cultural i lingüística dins del període franquista. El 1980 la Generalitat exercí les competències plenes en matèria d'ensenyament i, a partir d'aquest moment, l'escola es normalitzà a més velocitat. Començaren els 'reciclatges' de mestres i, en fi, tot va anar prenent el caire que finalment avui té. En democràcia hem fet moltes passes endavant, això és evident, però els embats contra l'escola catalana han continuat fins avui. Com va dir Vicent Partal, en un «Editorial» de *Vilaweb*, l'obsessió contra l'escola catalana és ideologia pura; de fet, és el cor ideològic de la dreta espanyola.²⁵

Finalment, la tesi també analitza els quaranta anys dels Premis Baldiri Reixac (1978-2018), creats pel mecenes Lluís Carulla i Canals (1904-1990) com a continuació de la tasca que havia fet l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que han servit no només per estimular l'escola catalana en llengua i continguts, sinó que també han incidit clarament en la renovació pedagògica, en la difusió de materials elaborats pels professors, en la divulgació de bones pràctiques a través de la pàgina web de la Fundació Carulla, de les exposicions que s'han organitzat al Casal de l'Espluga de Francolí el dia del repartiment de premis i també a partir de les diverses jornades d'intercanvi que s'han anat portant a terme en els darrers anys.

2.3. Objectius

Aquesta tesi, com a objectiu general, pretén donar una idea de conjunt del que ha estat la presència de la llengua catalana a l'escola al llarg dels anys tot i que, lògicament, ha estudiat més a fons els períodes i les temàtiques menys treballades per altres autors. És una tesi que volgudament combina la compilació amb la investigació. Ens hem limitat a estudiar el Principat de Catalunya però, en alguns moments determinats, hem fet també referències puntuals a iniciatives i autors dels altres països de llengua catalana. En concret, en un inici ens vam marcar aquests cinc objectius específics:

1) Fer un repàs dels principals atacs que ha rebut l'escola catalana durant els últims tres segles. El llibre del mestre i psicòleg Quim Gibert *Qui estima la llengua, la fa servir*

24 INIESTA, Alfonso: *Garra marxista en la infancia*, pàg. 289-290.

25 PARTAL, Vicent: «L'escola, aquesta vella obsessió de la dreta espanyola», dins *Vilaweb*, 16-2-2018.

és un treball altament recomanable i de capçalera. Entre moltíssimes reflexions interessants que s'hi despleguen, ben amanides amb històries que ens fan pensar, explica uns fets que ja sabem, però que sempre està bé de recordar. Ens diu que la reconversió de Catalunya en una província més del Consejo de Castilla, després del fatídic onze de setembre de 1714, va facilitar ocupacions militars, estats de guerra o d'excepció, dictadures... i, és on volíem arribar, prohibició i persecució de la llengua. «Ni en els períodes –recorda Quim Gibert– en què l'Estat espanyol s'ha presentat al món com a democràtic, mai no s'ha plantejat reparar els estralls causats contra el fet català. Els governs de Madrid han practicat polítiques castellanocèntriques, poc empàtiques envers els drets de les altres nacions peninsulars».²⁶ Això que acabem de copiar lliga amb una idea que expressava sempre un dels grans defensors de la nostra llengua, Francesc Ferrer i Gironès, amb el qual qui signa aquesta tesi va tenir el privilegi de treballar colze a colze durant un temps, al final de la seva vida. Ferrer sempre deia que les competències en normalització lingüística del català no les hauria d'haver tingut la Generalitat de Catalunya, sinó l'Estat espanyol. «És l'Estat –deia el polític gironí– qui hauria d'haver fet l'esforç més gran de reparació d'aquest greuge que fa tants anys que patim. No diuen sempre que els catalans –i, per tant, també la seva llengua– som espanyols? Doncs a què esperen per situar el català al nivell que li pertoca?» I això, no només no s'ha fet, sinó que l'Estat ha actuat sempre en signe contrari: posant obstacles i pals a la roda, promovent recursos en contra de qualsevol avenç, afavorint lleis que donen la preeminència al castellà, situant sempre el català com a llengua subsidiària, en definitiva evitant-ne la 'restauració a totes les funcions', per utilitzar l'expressió que fa servir Joan-Lluís Marfany.

En aquest treball volíem donar prioritat a parlar de les 'llums', però no podíem deixar de parlar, encara que fos en un capítol introductori, de les 'ombres'. No hauria pas estat un mal títol per la tesi –«Llums i ombres de l'escola catalana»– perquè, de fet, la història de la llengua a l'escola sovint ha basculat entre les atzagaiades, per una banda, i els moments de més plenitud, per l'altra.

2) Estudiar els precedents de l'escola catalana durant la segona meitat del segle XIX i també durant el primer terç del segle XX, en aquest segon període sobretot a partir de l'estudi de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. La primera part d'aquest objectiu fou el tema de la nostra tesina, que es va publicar l'any 1998 amb el títol *Els orígens de l'escola catalana*. En aquest cas ens hem limitat a posar al dia i a ampliar una mica aquell treball que, de fet, ja va ser pensat com a introducció a aquesta tesi. Pel que fa a la segona part, hem volgut estudiar la tasca desenvolupada per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana durant el primer terç del segle XX. La primera part (fins a la Dictadura de Primo de Rivera) ha estat feina d'arxiu; la segona part (l'etapa de la Dictadura) ha estat sobretot una tasca bibliogràfica, principalment a partir de dos treballs: *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, de Josep M. Roig (1992) i *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, de Lluís Duran (1997). No podem oblidar, però, els noms d'Alexandre Galí i Jordi Monés, amb obres ben conegudes i àmpliament citades en aquest treball, que sempre són

26 GIBERT, Quim: *Qui estima la llengua, la fa servir. Els catalans i l'ús del català*, pàg. 159. La primera part del títol del llibre era un lema vital de Francesc Ferrer i Gironès, tal com el mateix autor explica a la pàg. 180.

d'obligada consulta. El que volem dir amb això és que aquesta part de la tesi hi havia de ser (no podíem investir el tercer objectiu, que ve a continuació, sense parlar prèviament de la Protectora), però fent avinent que no és la part que aporta més notícies noves. Ens ha semblat honest de reconèixer que, en aquest punt, som deutors d'altres estudiosos molt més ben preparats que nosaltres.

3) Elaborar un estudi exhaustiu de l'obra editorial i propagandística de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana des de la seva creació, el mes de desembre de 1898, fins pràcticament als nostres dies. Cal tenir present que, malgrat que l'entitat mare va deixar d'existir com a tal l'any 1939, després de la Guerra Civil, l'Editorial Pedagògica que tenia al seu si no va desaparèixer del tot i va continuar publicant alguns llibres en castellà durant els primers anys de la dictadura franquista. A més, a partir de la dècada dels cinquanta es començaren a reeditar alguns dels títols en català, la qual cosa encara ha continuat fins avui, sota el paraigua d'altres segells editorials.

La recerca no s'ha centrat únicament en els llibres de text i de divulgació, que evidentment són l'obra més important i més voluminosa de la Protectora, sinó que abraça també tota la producció propagandística i informativa portada a terme per aquesta entitat, en forma de catàlegs, postals, cartells, butlletins i memòries, segells, etcètera. Som plenament conscients que, en aquesta part, la investigació feta s'inscriu en el que Julio Ruiz Berrío anomena 'síntesi estructural', en el sentit de donar més importància a la descripció i ordenació de l'obra editorial de la Protectora, que no pas a d'altres aspectes interpretatius i causals.²⁷ Era una tasca que algú havia de fer i, en aquest sentit, pensem que aquesta feina pot facilitar estudis posteriors més interpretatius o comparatius.

Hem de tenir present que el llibre de Lluís Duran –del qual ja hem parlat anteriorment– *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, que recull en gran part la seva tesi doctoral i que és el millor estudi publicat fins ara d'aquesta entitat, no entra a detallar-ne minuciosament l'obra editorial. Ens va semblar que la nostra investigació complementaria aquest bon treball de l'historiador barceloní. A més, tots els treballs, sobretot en forma d'article, que s'han publicat sobre aquest tema no parlen de l'obra editorial continuada en castellà, ni de les publicacions que van quedar inèdites o en projecte quan va venir la Guerra Civil, ni de les reedicions més actuals, i ens va semblar que calia entrar a estudiar aquesta qüestió.

També volíem fer un esforç de fixació de moltes dades que, precisament per manca fins ara d'un estudi minuciós i profund, s'han anat divulgant de manera errònia en diferents estudis i treballs. Calia, doncs, confirmar de manera sistemàtica totes aquestes dades i dates, per tal de contribuir a no propagar més errors.

Per acabar, preteníem reunir en una sola col·lecció, de la manera més completa possible, tot aquest material pedagògic que ha servit de base per a la redacció d'aquesta tesi, per tal que pugui servir en un futur per a la realització d'exposicions, dur a terme estudis de més detall o més interpretatius, etc. Aquest últim objectiu s'ha aconseguit en gran part però continua vigent fins que no l'assolim del tot.

Aquesta part del treball s'inscriu en allò que, en el llenguatge historiogràfic, se n'ha dit la *cultura escolar*, la *cultura de l'escola* o *l'escola per dins*. El terme el va proposar

27 RUIZ BERRIO, Julio: «El método histórico en la investigación histórico-educativa», dins *La investigación histórico-educativa*. Barcelona, 1997, pàg. 201.

l'historiador francès Dominique Julia l'any 1993 i, des d'aleshores, s'han anat multiplicant els estudis al voltant d'aquestes noves temàtiques: pautes empíricopràctiques que han anat construint els docents al llarg de l'exercici de la seva feina, sabers que tracten d'explicar, regular i legitimar l'acció educativa i, pel cas que ens ocupa, la manualística. Dominique Julia proposava un desplaçament de l'interès dels historiadors de l'educació des d'una pura història dels sistemes ideològics i dels grans precursors de la pedagogia a l'anàlisi de la seva inserció social.²⁸ S. Cohen també s'hi ha referit: «Molts temes relativament nous o fins ara passats per alt, (...) han aconseguit recentment dimensions històriques inesperades: l'educació física en els *college*, el paper dels llibres de text en la transmissió de la cultura, l'educació de les dones, la reforma de l'educació rural (...)»²⁹

També l'historiador britànic Harold Silver ha parlat dels 'silencis' de la història educativa, al·ludint la manca d'estudis de la intrahistòria real de l'escola. Per altra banda, Agustín Escolano, catedràtic de la Universitat de Valladolid, ha assenyalat també la importància d'estudiar els diversos aspectes de la cultura empírica de l'escola, en especial dels manuals escolars: «No hay que olvidar que los autores de estos textos procedían del mundo de la enseñanza y que, a falta de programa, los manuales se fueron constituyendo en el *vademecum* que los maestros usaban para desempeñar su oficio con seguridad y sentido práctico. El libro escolar terminó configurándose así como un soporte curricular, una guía de los valores a comunicar y un patrón metodológico para orientar la práctica de enseñantes y alumnos».³⁰ No podem deixar de citar quatre iniciatives que ajuden a demostrar la importància que han agafat els estudis al voltant de la cultura material de l'escola: en primer lloc, el programa MANES (Manuales Escolares), que va impulsar l'inventari de tots els llibres de text de l'Estat espanyol, a més de la realització d'estudis al voltant d'aquesta temàtica;³¹ en segon lloc, la creació de la Sociedad Española para el Estudio y Conservación del Patrimonio Histórico-Educativo que, tal com es desprèn del seu nom, té com a finalitat la protecció, la conservació i l'estudi d'aquest tipus de patrimoni; en tercer lloc, el fet que la revista interuniversitària d'Història de l'Educació, editada per la Sociedad Española de Historia de la Educación, dediqués el

28 RUIZ BERRIO, Julio: op. cit., pàg. 148-149.

29 Ibídem, pàg. 151-152.

30 ESCOLANO BENITO, Agustín: *La educación de la España contemporánea. Políticas educativas, escolarización y culturas pedagógicas*. Biblioteca Nueva. Madrid, 2002, pàg. 56.

31 Fa uns anys es va crear el Centro de Investigación Manes, en el marc de l'Instituto Universitario de Investigación de la UNED, amb seu a Madrid, amb l'objectiu general de fomentar la investigació sobre els manuals escolars produïts a Espanya, Portugal i Amèrica Llatina entre 1812 i 1990. Els objectius específics que pretenia aquest programa, dirigit pel Dr. Manuel de Puelles Benítez, eren els següents: 1) Elaborar un cens dels manuals escolars del període triat; 2) Recollir i analitzar tota la legislació produïda sobre manuals escolars; 3) Realitzar un estudi bibliomètric de la producció editorial de manuals escolars; 4) Examinar les característiques pedagògiques, polítiques i ideològiques d'aquests manuals; 5) Estimular la preparació i difusió de tesis doctorals sobre manuals escolars; 6) Completar la recerca i localització de biblioteques públiques o privades i de centres de documentació amb fons valuosos de manuals escolars editats a Espanya en els segles XIX i XX; 7) Continuar la realització d'investigacions sobre els aspectes polítics, ideològics, pedagògics i didàctics que van conformar els manuals escolars, així com elaborar la història de les diverses editorials productores de manuals i la història de les disciplines escolars; 8) Fomentar els treballs de catalogació, localització i investigació de manuals escolars a Portugal i Amèrica Llatina, i 9) Creació d'una Unitat de Documentació per recollir tota la producció bibliogràfica sobre els manuals escolars.

monogràfic del seu número 19, de l'any 2000, als manuals escolars; finalment, i en quart lloc, també és simptomàtic que el XII Coloquio Nacional de Historia de la Educación, celebrat a Burgos el juny del 2003, tractés el tema de l'etnohistòria de l'escola.

4) Sintetitzar la resistència cultural i cívica durant el franquisme. Sempre parlem de la dictadura franquista des del vessant negatiu i expliquem la reculada que va suposar en els aspectes polítics, socials, culturals, lingüístics, etc. Josep Benet va fer un treball excel·lent sobre l'intent de genocidi cultural contra Catalunya emprès pel règim del general Franco. Josep M. Solé i Joan Villarroya van fer la cronologia d'aquesta repressió contra la nostra llengua i la nostra cultura. Són treballs de referència, àmpliament coneguts i de gran utilitat. En el camp educatiu, per exemple, els professors Josep González-Agàpito i Salomó Marquès van estudiar en un llibre la depuració dels ensenyants, que fou terrible. Salomó Marquès, per la seva banda, s'ha dedicat molts anys de la seva vida acadèmica a estudiar el que va suposar l'exili dels mestres, que va afectar més d'un deu per cent del total dels (bons) mestres catalans. Jordi Monés també va estudiar a fons el franquisme des del punt de vista de l'educació. Ens en deixem, de ben segur, però ara no és pas el moment de fer-ne la llista exhaustiva. Els citem només per dir que la part negativa ja ha estat profusament estudiada. Però... i la resistència? I els cursos de català clandestins? I la feina impagable que van fer els primers professors de català? I la tasca ingent que va dur a terme Joan Triadú, per dir només un nom que representi tots els que van lluitar 'Catalunya endins'? I la feina que va fer, primer des de la societat civil i després des de les estructures de la Generalitat Joaquim Arenas? I la tasca de Jordi Mir, Albert Jané, Enric Larreula, Carme Alcoverro i de tants d'altres? És clar que tot això, d'una manera o altra, està explicat en nombrosos articles, en alguns llibres... I si féssim un intent de resumir-ho en un centenar de pàgines? Seria una manera de no trencar el fil cronològic de la tesi i podríem aportar, fins i tot, algunes dades inèdites. És el que hem formulat en aquest quart objectiu i és el que hem procurat de fer.

5) Contextualitzar els Premis Baldiri Reixac en el marc de la reintroducció del català a l'escola que es va produir en època democràtica, a partir sobretot de 1978. Aprofitant que el 2018 aquests premis tan prestigiosos han fet quaranta anys, ens vam marcar com a objectiu de fer-ne un estudi aprofundit a partir de la documentació que conserva la Fundació Carulla, l'entitat que els impulsa. Tenia molt de sentit de fer-ho, sobretot perquè van ser una continuació de la tasca que havia fet fins a la Guerra Civil l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. També volíem estudiar les jornades d'intercanvi i divulgació dels Premis que s'han organitzat, així com les Nadales que han servit durant tots aquests anys per dotar econòmicament els guardons a escoles, mestres i alumnes. Finalment, ens vam marcar l'objectiu d'elaborar una breu ressenya de la vida i obra de Lluís Carulla, l'ànima dels Premis i mecenes de la cultura catalana que, inexplicablement, encara no té una biografia publicada.

2.4. Fonts consultades

Aquest treball s'ha portat a terme a partir de la recerca feta en diferents arxius públics i privats i diverses biblioteques, a més s'ha complementat, òbviament, amb nombroses publicacions sobre història de l'educació i amb entrevistes a Joaquim Arenas, Rosa Boixaderas, Josep González-Agàpito, Enric Larreula, Joan Pere Le Bihan i Mar-

garida Muset. També volem destacar la recerca que s'ha anat fent durant els darrers anys, per tal de disposar de primera mà de la majoria de les publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Hem d'agrair diferents donacions de material que hem anat rebent al llarg de tot el procés de realització d'aquest treball per part de diferents ensenyants, amics, etc. sabedors del nostre tema d'estudi. Podem dir, sense exagerar, que la col·lecció que hem aconseguit reunir durant aquests últims anys és única i de gran valor, ja que hem pogut aplegar pràcticament la totalitat de les publicacions de la Protectora, tret d'algunes excepcions que de moment ha estat impossible de trobar. El mapa mural de les Illes Balears, per exemple, que sabem que fou publicat en tela i paper el 1924, no l'hem pogut localitzar enlloc, malgrat haver-hi dedicat alguns esforços. Per tal de poder-les enumerar i explicar, dividirem aquestes fonts en dues de les categories habituals: primàries i secundàries.

2.4.1. Fonts primàries

2.4.1.1. Documents d'arxiu. Hem buidat diversos arxius públics i alguns fons privats. En alguns hi hem trobat abundant documentació interessant, que ens ha estat molt útil per a la tesi; en d'altres hi hem fet només consultes puntuals. Són els següents:

- Fons privat de Jordi Verrié (actualment dividit entre l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Arxiu Municipal de Sant Feliu de Guíxols, la Biblioteca de Santa Cristina d'Aro i el Fons per a la Història de l'Educació de la Biblioteca de la Facultat de Lletres de la UdG).
- Fons privat de Jordi Flos.
- Fons privat de Tomàs Roig.
- Fonoteca històrica de Jaume Font.
- Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Alexandre Galí i fons Prat de la Riba.
- Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans.
- Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Fons de la Mancomunitat de Catalunya.
- Arxiu Històric Comarcal d'Osona.
- Arxiu Històric Municipal de Barcelona, *Ca l'Ardiaca*.
- Arxiu Albert Bastardas i Sampere.
- Arxiu Fundació Carulla.
- CRAI-Biblioteca del Pavelló de la República (UB).
- Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, de Poblet.
- Arxiu Lluís Carulla. Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí.

2.4.1.2. Publicacions de l'època. D'entre les fonts primàries que hem manejat, que ens han aportat informació directa sobre el nostre tema d'estudi, hi ha tota la col·lecció de llibres, opuscles, postals, mapes, cartells, quaderns de treball, catàlegs, butlletins, etc. de la Protectora que, tal com hem explicat suara, hem anat trobant sobretot en llibreries de vell. Malgrat això, l'hem hagut de completar en algunes biblioteques, igual com hem fet amb moltes de les publicacions de temàtiques afins que han quedat al marge de la nostra col·lecció particular, i que també lògicament ens ha estat necessari consultar. En aquest sentit destaquem:

- Biblioteca de Catalunya.
- Biblioteca Pública de Girona.

- Biblioteca del Palau de la Música Catalana.
- Biblioteca Carles Fages de Climent de Figueres.
- Biblioteca Bonaventura Carles Aribau de Garriguella.
- Biblioteca del Castell de Peralada.
- Biblioteca de la Universitat de Barcelona.
- Biblioteca de la Universitat de Girona.
- Biblioteca Mossèn Ramon Muntanyola de l'Espluga de Francolí.
- Institut Cartogràfic de Catalunya.
- Fundació Marta Mata Garriga.

2.4.2. Fonts secundàries

Al llarg de la redacció d'aquest treball s'han consultat centenars de llibres –alguns amb més intensitat que d'altres–, els quals, lògicament, estan citats en les notes a peu de pàgina i a la bibliografia final. Ens permetem aquí de destacar-ne alguns, que considerem referencials.

D'entre els treballs de referència que parlen de la Protectora i de la seva obra hem de destacar, en primer lloc, l'excel·lent treball de Lluís Duran titulat *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, publicat l'any 1997 per l'Editorial Afers, resultat de la seva tesi doctoral. És l'estudi més complet que tenim fins ara de la història d'aquesta entitat i, tal com afirma en la presentació el professor Josep Termes, director de la tesi de Duran, «[sense aquesta obra] no es podria entendre ni el catalanisme del primer terç del segle vint, ni el difícil procés de gestació d'una Catalunya en la qual les classes populars dissenyen un procés politicosocial alternatiu». A més d'aquest llibre, s'han tingut en compte alguns articles d'aquest mateix autor apareguts en diverses publicacions (*Serra d'Or*, *El Contemporani*, *Afers: fulls de recerca i pensament*, *Revista de Catalunya*, *Escola Catalana*, etc.), que complementen alguns aspectes que no recollia l'esmentat llibre i que, òbviament, també se citen a la bibliografia.

Un altre treball important és el llibre de Jordi Monés i Pujol-Busquets, amb un caràcter més divulgatiu –que no vol dir exempt de rigor metodològic i històric–, titulat *La llengua a l'escola (1714-1939)*, publicat l'any 1984 per l'Editorial Barcanova. Tal com s'afirma a la contracoberta del llibre, pretén «mostrar l'evolució històrica en el terreny de la llengua escolar per mitjà de les diverses manifestacions del poder polític, econòmic o social, repressives o persuasives segons els casos, i com a contrapartida l'actitud de resistència passiva o activa del nostre poble enfront la política d'assimilació lingüística, heus aquí el propòsit primordial d'aquest treball.»

També hem de destacar el llibre de Josep Grau *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*, que permet de tenir una visió àmplia de les discussions que el tema de la llengua suscitava, en aquest primer terç del segle XX, al Congrés dels Diputats de Madrid.

No cal dir que, com a rerefons d'aquesta recerca, igual com passa en la gran majoria de treballs que es van fent al voltant de la història de la pedagogia catalana més recent, hi ha l'obra ingent d'Alexandre Galí, concretada en la seva *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*, de consulta obligada malgrat contenir alguns petits errors –lògics en aquest tipus d'obres compiladores– i algunes opinions discutibles.

M'ha estat útil també el llibre *La resistència escolar catalana en llibres (1716-1939). Bibliografia*, de Rosa Mut i Teresa Martí (realitzat amb l'estreta col·laboració de Jordi Verrié, que en signà el pròleg), publicat per Edicions 62, que recull algunes de les obres publicades per la Protectora al llarg dels anys.

Un llibre interessant, fruit d'una investigació periodística acurada, que ens és útil per entendre l'etapa contemporània –concretament del 1993 al 1996– és *La guerra de la llengua*, d'Eduard Voltas, publicat per Empúries.

D'altra banda, són nombroses les obres que ens han servit per situar l'entitat i la seva obra editorial en el seu context i que, evidentment, han estat llistades a la bibliografia. Ens permetem destacar-ne una d'especialment útil i recomanable i que demanaria una continuació en d'altres períodes històrics anteriors i posteriors: *Tradició i renovació pedagògica, 1898-1939. Història de l'educació, Catalunya, Illes Balears, País Valencià*, de Josep González-Agàpito, Salomó Marquès, Alejandro Mayordomo i Bernat Sureda, editada l'any 2002 per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

2.5. Metodologia

La peculiar posició de la història de l'educació –a cavall entre la història i les ciències de l'educació– fa que a vegades costi definir amb precisió l'objecte d'estudi, els mètodes i les fonts de la disciplina. En el cas d'aquesta tesi s'hi afegeix una altra dificultat, ja que hem entrat en aspectes d'història social i política de la llengua catalana, en l'àmbit de la sociolingüística i, fins i tot, en algun moment, en aspectes jurídics –com per exemple quan analitzem algunes sentències judicials–. Lògicament l'objecte 'material' –allò que hem intentat conèixer– és l'educació en un sentit ampli: les pràctiques concretes, els textos escolars, les lleis que han ajudat o entorpit la renovació educativa, les persones rellevants, les entitats que han ajudat o ajuden en algun aspecte de l'ensenyament, etc. L'objecte 'formal', en canvi –és a dir, la perspectiva des d'on hem mirat l'educació–, ha estat la mirada històrica.

És legítim argumentar que la història de l'educació és, simplement, una parcel·la de la història. Hi ha historiadors que s'han especialitzat o han fet excel·lents treballs educatius –des d'una perspectiva d'història sectorial– en els quals el component històric té una clara primacia sobre el pedagògic. No és el nostre cas, ni per formació, ni per procedència professional. Evidentment, hem hagut de llegir molts treballs d'història i hem fet l'esforç d'entendre, fins on ens ha estat possible, les èpoques que hem anat tractant. Però aquest no és un treball fet per un historiador, sinó per un mestre que s'ha interessat des de sempre a mirar endarrere per entendre millor el present. Un antic proverbi tagal, de José Rizal, diu: *Ang hindî marunong lumingón sa pinanggalingan ay hindî makararatíng sa paroroonan* (Qui no aprèn a mirar enrere d'on ve, mai aconseguirà saber cap a on va).³² Partim de considerar la història de l'educació, doncs, com una de les ciències de l'educació, on la història i la pedagogia tenen el mateix rang. Suposo que això es notarà, per bé i per mal.

32 Rizal és autor, també, d'aquesta altra frase: Qui no estima la seva pròpia llengua és pitjor que un animal i un peix podrit.

En línia amb això que acabem d'explicar: el fet d'estudiar l'educació des d'una perspectiva històrica té la lògica conseqüència d'haver d'adoptar el mètode d'investigació històrica, a més d'haver de ser conscients dels trets singulars de la realitat que s'investiga, com ja hem apuntat anteriorment. Per tant, la metodologia que hem fet servir per a la consecució dels objectius marcats es fonamenta lògicament en la recerca bibliogràfica i documental, així com en la posterior contextualització en el marc de la catalanització i la renovació escolars. Aquí sí que hem seguit les passes clàssiques de la investigació històrica: a) definició del tema d'estudi i coneixement de l'estat de la qüestió a partir de les lectures adients, b) plantejament de la investigació, c) localització i selecció de les fonts i recerca de la documentació en arxius i altres centres de documentació, d) descripció i interpretació de la documentació recollida i, en darrer terme, e) elaboració i redacció de l'informe d'investigació. Evidentment, és només la descripció del model teòric perquè, a la pràctica, sovint hem anat endavant i endarrere per tal d'anar completant, revisant i reorientant les recerques i tot allò que anàvem escrivint.

La tesi té una part de compilació i una part d'investigació. Ens ha semblat que, per tal de donar-li coherència cronològica, d'algunes etapes –que no eren pròpiament el tema principal de la tesi– se n'havia de fer una síntesi històrica, exposada amb claredat, a partir de la revisió crítica del que s'ha posat de moda de dir-ne, seguint el terme anglès, la 'literatura' del tema, però que nosaltres preferim dir-ne, simplement, la bibliografia existent. Espero que el fet d'abraçar un període cronològic tan extens no s'interpreti, seguint a Umberto Eco a *Como se hace una tesis*, com un acte de supèrbia. Sabem que en una tesi panoràmica com la que presentem ens exposem fàcilment a moltes objeccions, però en pagarem gustosament el peatge.

Hem volgut entendre la Història no només com un relat que cal 'explicar' sinó, sobretot, que cal 'comprendre'. En quin nivell, però, el relat que hem fet, el que hem escrit (la lingüística), coincideix amb la realitat, amb allò que *realment* va passar (l'ontologia), això ja és més difícil de dir. De fet, com han posat en evidència alguns historiadors, aquesta és la pregunta clau: en quin grau podem arribar a conèixer el passat? El podem conèixer igual que el present? Evidentment, la resposta és que no. El coneixement històric és a partir del que en diem genèricament les 'fonts' i no sempre ens diuen la veritat i també no sempre les sabem interpretar de manera correcta. A vegades, senzillament, no tenim ni fonts on poder-nos agafar.

Hem pogut comprovar, això sí, que el passat condiciona d'alguna manera el present, i que són més difícils d'entendre els atacs que reben encara avui les nostres escoles si no es poden contextualitzar històricament. També hem palpat en pròpia pell la dificultat de fer síntesi, sobretot per l'aspiració actual que la història sigui cada vegada més 'total'. La situació que sovint ens hem trobat és compromesa i no ens n'hem pas d'amagar: ho havíem d'intentar saber 'tot', però ens havíem de concentrar en alguns fets 'concrets'. El problema metodològic essencial al qual ens hem enfrontat és de convertir-nos, en certa manera, en especialistes en el tema d'abordatge –la llengua a l'escola– sense deixar de fer història en majúscules. O, si voleu, de com fer una història de l'educació sense aïllar-la en excés de la història general. Si hem sabut, o no, driblar totes aquestes dificultats ja no ens pertoca a nosaltres de dir-ho.

D'altra banda, i abordant més concretament el contingut de la tesi, hem de dir que aplegar tot el material editat per la Protectora i la seva Editorial Pedagògica ha estat la feina més laboriosa i llarga de tot el procés, fruit d'una recerca programada però també,

i no cal amagar-ho pas, a voltes fruit d'algunes casualitats picassianes, que no s'haurien produït, és clar, si no ens haguessin trobat treballant... El desavantatge d'haver allargat molt –massa?– el procés de recerca, per diversos motius personals que ara no venen a tomb, ha tingut com a aspecte positiu el fet d'anar trobant la gran majoria de publicacions de la Protectora, en les seves diverses edicions, fet que hauria estat més difícil en un espai curt de temps. Aquest aspecte era molt important, tractant-se, com en part es tracta, d'una recerca basada fonamentalment en fonts materials, que el professor francès Jean Vial va anomenar, el 1974, 'objectes pedagògics', i com a testimonis directes de la realitat escolar, en destacava la seva riquesa.

Una vegada aplegada la documentació bàsica, i en paral·lel al procés de recerca, vam començar l'elaboració de fitxes de contingut i bibliogràfiques i uns primers esbossos de redacció, que ens han servit de nervi principal per bastir el treball. Des del primer moment vam tenir interès a elaborar la llista completa de totes les publicacions de la Protectora, sempre partint de l'observació i estudi del material de primera mà. Només hi ha el *Mapa Mural de les Illes Balears*, de l'any 1924, que no hem pogut trobar ni veure enlloc –ni tan sols reproduït en fotografia–, malgrat haver fet esforços considerables.

En el procés de redacció de la tesi hem tingut presents les tècniques de redacció habituals en aquesta mena de treballs: claredat expositiva –amb una 'escriptura lleugera', per fer servir les paraules del pedagog brasiler Paolo Freire–, consistència formal i coherència estructural. En general hem optat per respectar la llengua dels textos citats, així com l'ortografia de l'època en els casos de documents antics. Hem regularitzat, això sí, els noms dels topònims ja que, si no ho haguéssim fet així, en alguns casos hauria dificultat molt localitzar-los. També hem corregit, quan ha convingut, algunes faltes tipogràfiques i petits errors ortogràfics massa evidents.

Hem considerat important i útil acompanyar el treball d'algunes il·lustracions representatives (portades dels llibres, cartells, postals, fotografies, etc.). No són només per fer més amena la lectura sinó que, a més, tenen un valor documental important i ajuden a complementar els textos que acompanyen.

2.6. Estructura del treball

El present estudi està estructurat en onze capítols d'extensió desigual, la majoria dels quals conté diversos apartats i subapartats. Després dels agraïments i d'aquesta introducció –on expliquem la justificació, els objectius, les fonts consultades, la metodologia de la tesi i l'estructura del treball– en el tercer capítol fem un resum dels atacs que ha rebut l'escola del nostre país en els darrers tres-cents anys, des de 1715 fins a avui. De fet, les investides que encara rep actualment –fins i tot amb acusacions greus d'adoctrinament, que no tenen cap mena de fonament i són altament ofensives– són rèpliques, posades al dia, de les escomeses que ha anat rebent al llarg de la història. Ara ja no es fa, però, amb '*providencias templadas y disimuladas*', sinó que es perpetra amb la cara descoberta, sense cap mena de vergonya.

El capítol quart és per explicar els antecedents de la catalanització escolar a la segona meitat del segle XIX, des dels primers tempteigs de bilingüisme escolar (1869) fins a la creació de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1898). Podríem haver escrit 'de la recatalanització escolar', per fer entendre que es tractava de tornar el cata-

là a l'escola, després que diverses lleis espanyoles l'haguessin foragitat de les aules. No sabem si hauria estat gaire precís titular-ho d'aquesta manera ja que, de fet, el sistema escolar, tal com el coneixem avui, és una creació molt recent, que va aparellat amb la gènesi i el desenvolupament de la nova societat liberal, un segle i mig o dos enrere, a tot estirar, si reculem fins a la Constitució de Cadis de 1812 o fins al *Reglamento General de Instrucción Pública* de 1921. Finalment hem pres aquesta opció, però hem de confessar que el dubte hi ha estat fins al darrer moment.

En el cinquè capítol oferim una panoràmica general de la història de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, des dels seus inicis, quan era Agrupació Protectora (1898), fins al final de la Guerra Civil (1939). És un treball que combina investigació i síntesi, que ofereix una visió general de l'entitat: d'investigació en el cas dels primers períodes, que havien estat relativament poc estudiats, i de síntesi en el cas de l'època de la dictadura, a partir sobretot del treball de Josep M. Roig i Rosich *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*.

En el capítol sisè analitzem l'obra editorial i propagandística de la Protectora en set apartats: 1) Introducció; 2) La curta etapa de l'Agrupació Protectora (1898-1902); 3) Des de la creació de l'Associació fins al naixement de l'Editorial Pedagògica en el seu si (1902-1917); 4) Els primers anys de l'Editorial Pedagògica fins als inicis de la dictadura de Primo de Rivera (1917-1928); 5) L'Editorial Pedagògica sota la influència directa d'Alexandre Galí (1930-1939); 6) La publicació d'obres en castellà (1939-2007) i, per acabar, 7) La publicació d'obres en català durant el franquisme i en democràcia (1940-2018). Ens ha semblat que aquesta divisió era la més lògica per 'explicar' l'obra editorial, fent prevaler més la història de l'entitat que no pas els períodes més clàssics de la història del país. En aquest sentit, hem fet cas del consell que dona Julio Ruiz Berrio en un dels seus articles sobre metodologia històrica: «*El acogerse a fechas que tienen un significado en la historia política, pero no en la historia de la educación, es un error manifiesto del que nos debemos apartar*».³³ No hi ha dubte que els apartats sisè i setè d'aquest capítol, que abracen la dictadura franquista i l'etapa democràtica actual, són el més inèdit i poc conegut.

Dediquem el capítol setè a la resistència cultural i cívica durant el franquisme, dividit en dues parts: 1) Des de l'inici del franquisme fins al Manifest dels Cent (1939-1960), i 2) De la creació de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català fins al primer decret que obligava a ensenyar català a l'escola (1961-1978). Es tracta sobretot d'un treball de síntesi a partir de la bibliografia existent, amb un punt de recerca sempre que ha convingut.

El vuitè capítol està dedicat a l'època democràtica, fent especial atenció a la tasca de catalanització desenvolupada per la Fundació Carulla durant els darrers quaranta anys. Comencem, després d'una introducció històrica, amb un estudi dels Premis Baldiri Reixac, continuadors de la tasca de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, des del seu naixement el curs 1978-1979 fins a l'actualitat. Tot seguit dediquem unes pàgines a biografar Lluís Carulla, fundador de la Fundació. La recerca s'ha fet sobretot a partir del buidatge de l'arxiu de la Fundació Carulla, per una banda, i del fons Lluís Carulla dipositat al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí, per l'altra. També es dedi-

33 RUIZ BERRIO, Julio: «El método histórico en la investigación histórico-educativa», dins *La investigación histórico-educativa*, pàg. 167.

quen unes pàgines a les sis jornades d'aquests Premis, que s'han anat fent en diversos punts de la geografia catalana, per tal de divulgar les experiències premiades entre els docents, així com a les Nades de la Fundació que, en un precedent remot del micro-mecenatge, han servit i serveixen per a dotar els Premis Baldiri Reixac d'una manera generosa. I, finalment, donem a conèixer un audiovisual sobre l'escola catalana que s'ha pogut recuperar i digitalitzar—amb fotografies d'Ernest Costa i guió d'Enric Larreula—creat pels volts de l'any 1980 i que va servir per sensibilitzar de la importància d'aconseguir un ensenyament arrelat al país.

En el novè capítol s'han redactat unes conclusions i un seguit de consideracions finals, i s'exposen també algunes línies de recerca futures que es podrien emprendre a partir del present treball.

El capítol desè és tot l'aparat crític, tant de les publicacions de la Protectora —dividides en sis blocs—, les Nades de la Fundació Carulla, els premis Baldiri Reixac publicats, així com d'altres publicacions coetànies i la bibliografia general, tant llibres com articles. No hi busqueu una bibliografia exhaustiva sobre els diversos temes que es tracten a la tesi (que evidentment seria molt més àmplia), sinó que és simplement la llista dels treballs que hem utilitzat en algun moment de la recerca.

Tanca el treball un onzè capítol d'annexos, amb documents interessants o difícils de trobar, dividit en quatre apartats: 1) Finals del segle XIX, 2) Primer terç del segle XX, 3) Època democràtica (darrer tombant del segle XX i primers anys del segle XXI), i 4) Informació del tractament de la llengua catalana en 528 centres educatius de Catalunya, País Valencià, les Illes i la Catalunya Nord (aspecte que hem treballat i resumit en l'apartat 8.3.).

3

TRES SEGLES D'ATACS A L'ESCOLA CATALANA (1715-2018)

«Després que va sotmetre tot el país i va tractar els hòmens amb gran crueltat, pensà que era l'hora d'augmentar el poder de la seua corona i sense tardança promulgà el Decret de Nova Planta, pel qual suprimia les lleis i costums de la pràctica antiga i ens va prohibir que parlàrem la llengua d'ací. Senyors i senyores, de la història us hem fet el recompte; si voleu seguir, en els llibres està tot escrit.»

Al Tall
Romanç de cec

3.1. Introducció

La història de l'escola catalana és, en gran part, la història dels atacs que ha patit. El català a l'escola ha estat perseguit, sense descans, al llarg de tres-cents anys, pels poders de l'Estat, d'una manera constant i implacable: des del poder legislatiu, des de l'executiu i des del judicial. A vegades, també, des d'associacions creades amb aquesta pretensió. Hi ha hagut persones –algunes de rellevants– que han arribat a silenciar aquesta persecució, l'han relativitzada i fins i tot l'han negada –és l'anomenat 'negacionisme'–, però els fets són els fets, com veurem a continuació.¹

Els darrers atacs a la llengua catalana a l'escola –ja sigui en forma de lleis orgàniques, de sentències del Tribunal Constitucional i del Tribunal Suprem, d'interlocutòries del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya...– no són més que rèpliques posades al dia dels nombrosos atacs rebuts al llarg dels darrers tres segles per part d'un Estat que, en lloc de protegir la cultura catalana, l'ataca i la menysprea. L'esperit de la Llei Orgànica 8/2013, que es va presentar com un instrument «per a la millora de la qualitat educativa», va quedar molt clar quan el ministre José Ignacio Wert va dir, al Congrés de Diputats espanyol, que l'interès del govern era «*españolizar a los alumnos catalanes*». Volia dir, és clar, castellanitzar-los.

L'any 1715, quan el Consejo de Castilla proposava prohibir «*escribir ni hablar en ella [la llengua catalana] dentro de las Escuelas*» ja es pretenia el mateix que ara –anar des-

¹ Salomó MARQUÈS ens va oferir una síntesi divulgativa d'aquesta persecució del català a l'escola a: «L'espanyolització del món educatiu (s. XVIII-XXI)», dins *Vàrem mirar ben lluny del desert. Actes del simposi Espanya contra Catalunya: una mirada històrica (1714-2014)*, pàg. 309-331. L'autor d'aquest treball que teniu a les mans també va redactar-ne una altra, titulada «Un estat contra l'escola en català. Tres-cents anys de persecució de la llengua a les aules», dins *Presència*, núm. 2.227, d'11 de gener del 2015.

catalanitzant Catalunya–, però es feia amb «*providencias templadas y disimuladas*». Tal com afirma Josep M. Torras i Ribé a *Felip V contra Catalunya*, es tractava d'actualitzar la pràctica usual que s'exercia contra els vençuts en les civilitzacions de l'antiguitat clàssica, i aplicar a Catalunya el concepte de *damnatio memoriae* fins a extrems inimaginables.² No es volia només prohibir els nostres drets històrics, sinó esborrar-ne el record. Per això fou prohibida la tinença i difusió de qualsevol llibre o escrit que no estigués aprovat per les autoritats: «*papeles sediciosos, libelos infamatorios, canciones, alegatos jurídicos, poesías [y] narraciones históricas baxo varios renombres indignos de tolerarse.*»³

A partir de 1768, amb la publicació de la Reial Cèdula de Carles III, que imposava el castellà a les escoles, l'Estat va deixar de banda els «*medios suaves*» i les «*providencias disimuladas*» i va actuar amb la cara descoberta. Tota la legislació que es va anar desplegant durant el segle XIX preveia l'ensenyament en castellà.⁴ En el *Plan General de Instrucción Pública*, aprovat el 4 d'agost de 1836, s'establia, en l'article 84, que «*La lengua nacional es la única de que se hará uso en las explicaciones y libros de texto*».⁵ La *Ley autorizando al Gobierno para plantear provisionalmente el plan de Instrucción Primaria*, del 21 de juny de 1838, només deia que «*La instrucción primaria pública elemental ha de comprender para ser completa: (...) Elementos de gramática castellana, dando la posible extensión á la ortografía*».⁶ Joan-Lluís Marfany opina que aquesta llei marca realment l'inici de la castellanització de l'ensenyament: «Amb el triomf definitiu de la revolució liberal, a les darreries de la dècada de 1830, això va canviar radicalment. La diglòssia va passar, com ja sabem, de ser el resultat d'un lent procés social a ser-ho d'una ideologia i una política. I ara sí que, amb l'activitat legislativa que, sense comptar l'episodi del Trienni, va començar amb la llei del 21 de juliol de 1838 i va culminar amb la famosa llei Moyano de 1857, l'escola va esdevenir-ne l'instrument. I ara sí també que la imposició del castellà com a llengua de l'ensenyament va significar l'exclusió del català, si no de l'escola, cosa impossible, sí de tota activitat docent. A partir d'aquestes dates, els catalans que aprenien de llegir i escriure ho feien exclusivament en castellà».⁷ El *Reglamento de las Escuelas Públicas de Instrucción Primaria Elemental*, datat quatre mesos després de la promulgació de la llei –el 26 de novembre de 1838– i promogut pel ministre

2 TORRAS, Josep M.: *Felip V contra Catalunya*, pàg. 320.

3 22 de gener de 1716. *Ibidem*, pàg. 322.

4 El 9 de setembre de 1813, la Junta de Cadis disposà que «*debe ser una doctrina en nuestras escuelas, y unos los métodos de su enseñanza, a que es consiguiente que sea también una la lengua en que se enseñe y que esta sea la lengua castellana*». Extret de RAFANELL, August: «La llengua i la literatura», dins *Catalunya, nació d'Europa: 1714-2014*, pàg. 233. Rafanell també dona a conèixer un text del jurista i polític Ramon Llätzer de Dou on deia que «En cualquier estado se ha de procurar que haya una lengua dominante en el país para la enseñanza». Per aconseguir-ho, s'han de fer servir «*medios suaves, no dirigiéndose tanto las providencias a destruir las lenguas que estén en uso como a introducir con fina prudencia el de la que ha de quedar dominante*» [Ramon Llätzer de Dou i de Bassols (1801): *Instituciones del derecho público general de España con noticia particular de Catalunya y de las principales reglas de gobierno en qualquier estado*, vol. III. Madrid. Oficina de D. Benito García y Cía, pàg. 254-255].

5 *Historia de la educación en España (II). De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*. Ministerio de Educación y Ciencia. Breviarios de Educación, pàg. 123-148.

6 *Ibidem*, pàg. 150.

7 MARFANY, Joan-Lluís: *La llengua maltractada*, pàg. 413. També és interessant, del mateix autor *Llengua, nació i diglòssia*, pàg. 102.

de la Governació, el català Albert Baldrich –marquès de Vallgornera– no parlava enlloc de la llengua catalana i, per tant, indirectament la foragitava de l'escola.⁸ Malgrat tots aquests embats, el català continuava essent la llengua del poble. En aquest sentit Joan Fuster explica que, durant el segle XIX i la primeria del XX, la supervivència del català disposava encara d'una inèrcia sòlida: «L'ofensiva estatal, malgrat tot, no hi va ser massa eficient. L'aparell de la *'instrucción pública'*, primera arma de castellanització que podia haver donat resultats a escala multitudinària, no va aconseguir-los, de moment. El poble catalanoparlant només en sortia 'semialfabetitzat' en la llengua forastera, si a tant arribava, i, per tant, escassament permeable a ella a través de la lectura, que era el segon conducte important, aleshores, per a la destrucció de l'idioma.»⁹

L'any 1902, a proposta del ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Álvaro de Figueroa y Torres Mendieta (1863-1959), es va obligar els mestres, sota amenaça de penes greus, a ensenyar la doctrina cristiana en castellà. El catecisme era l'única assignatura que es podia fer en català i això era vist com un perill «*cuyo remedio ya no admite ni dilación ni espera*». El Reial Decret deia que «*Fuera también vana ilusión creer que la enseñanza de la doctrina cristiana en lengua distinta que el castellano no habría que redundar forzosamente en lamentable desconocimiento del idioma nacional con grave daño de los altos intereses de la Patria.*»¹⁰

És precisament en aquests anys quan va néixer el Col·legi de Sant Jordi, impulsat per Francisco Flos i Calcat, el primer centre escolar en català dels temps moderns. Paral·lelament, es va crear l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, l'entitat que més va contribuir, durant tot el primer terç del segle XX, a la catalanització de l'escola, de la qual parlarem en el capítol següent. Hi havia també, és clar, l'obra realitzada per l'Ajuntament de Barcelona, a través del Patronat Escolar, i la que va dur a terme la Mancomunitat de Catalunya. Es crearen les Colònies Escolars i les Escoles d'Estiu. Van néixer els grans grups escolars de Barcelona. Es fundaren l'Escola de Bosc i, més tard, l'Escola del Mar. Aparegueren els *Quaderns d'Estudi* i el *Butlletí dels Mestres*, dues publicacions pedagògiques de qualitat.

Però va venir, primer, la dictadura de Miguel Primo de Rivera i, després del parèntesi de la II República, la dictadura franquista. Les dues dictadures van ser èpoques de prohibició i de reculada, amb traves constants i publicació de normes en contra del català a l'escola. Primo de Rivera, en una reunió a Barcelona l'any 1924, va manifestar que el que convenia a Catalunya era espanyolitzar-la i acabar amb l'acció catalanitzadora que s'estava fent a l'escola. L'objectiu de la dictadura era propugnar un ensenyament patriòtic, conformista, uniformitzador, amb un fort control dels ensenyants. «*La enseñanza –va dir el dictador– tiene como misión difundir la cultura por cauces claros y nada enrevesados. Que todos esos filósofos que en nombre de una libertad, que yo no comparto, quieren enseñar con sus extravagancias, se vayan con sus soliloquios a distraer sus noches*

8 Ibídem, pàg. 159-192.

9 FUSTER, Joan: «Per a una cultura catalana majoritària», dins *Josep M. Folch i Torres. Per a una cultura catalana majoritària*, nadala de la Fundació Carulla de 1980, pàg. 58.

10 FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, pàg. 94-103.

*de insomnio. La enseñanza tiene que ser religiosa y patriótica. Tenemos que llegar al texto único.»*¹¹

Durant la II República el català va recobrar l'oficialitat. Des d'un primer moment, els nous governants intentaren cercar unes fórmules viables per fer front al que en deien el 'problema' de la llengua escolar. Al cap de quinze dies d'haver-se proclamat la República, el govern provisional va publicar el conegut popularment com a decret de Bilingüisme, segons el qual la llengua catalana adquiria en els límits del Principat, pel que fa a l'ensenyament primari, les mateixes prerrogatives que el castellà: «Article 1. Queden derogades totes les disposicions dictades des del 13 de setembre de 1923 contra l'ús del català a les Escoles primàries».¹² Malgrat això, el petit avenç legal que havia aconseguit el català fou combatut virulentament per sectors de la societat espanyola que tradicionalment s'havien oposat a tot reconeixement de la catalanitat, no acceptant altra Espanya que la unitària castellanoparlant.

El règim franquista, a més de prohibir l'ús del català en la vida oficial i pública de Catalunya, en va prohibir l'ensenyament i ús a les escoles. La primera providència, d'ordre jurídic, va ser la promulgació del Decret-Llei signat a Burgos el 5 d'abril de 1938, que deixava sense efecte l'Estatut d'Autonomia de Catalunya («*en mala hora concedido por la República*») i, en conseqüència, el nou règim polític deixava de considerar l'idioma català com a llengua oficial.

Amb la vinguda de la democràcia i l'assumpció de les competències educatives per part de la Generalitat es va poder dur a terme la normalització lingüística en diversos àmbits de la societat i l'escola, per sort, va poder tornar a ser catalana de llengua i continguts. Amb tot, tal com hem dit en començar, els atacs han continuat de manera implacable –manifestos, fòrums, sentències, publicació de llibres defensant de «reimplantar el viejo sistema de enseñanza estatal en castellano», interlocutòries...– fins al punt de promulgar la llei Wert, el 2013, presentada «per a la millora de la qualitat educativa» però que, en realitat, sembla pensada per a fer-nos recular. Un dels atacs més divulgats, del 2014, és la interlocutòria del TSJC que obligava els directors de cinc centres –un de públic i quatre de privats– a fer almenys un 25% de les classes en castellà, pel sol fet d'haver-ho demanat un sol alumne de cada classe.

També és sorprenent la notícia, publicada el 20 de gener del 2015 al diari *Ara*, on s'explica que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya obliga la Generalitat de Catalunya a indemnitzar per primer cop una alumna –amb 3.000 euros– per «danys i perjudicis» per haver estat escolaritzada en català. En concret, 7,36 euros per cada hora de classe que la nena no va rebre en castellà, més un euro per cada hora d'incompliment de les sentències. Pregunta: els milers de catalans als quals se'ls va negar l'ensenyament de la nostra llengua i de la nostra cultura quan eren petits –als quals no se'ls va aplicar un bilingüisme additiu, sinó un bilingüisme substractiu, en paraules del psicòleg Lambert–, també tenen dret, ara, a rebre una indemnització de l'Estat espanyol per «danys i perjudicis»? Finalment, tal com expliquen Seda Hakobayan i Alexandre Solano a *Vilaweb*, com que hi ha hagut molt poc suport social contra l'educació catalana –el curs

11 ROIG, Josep M.: *La Dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, pàg. 318.

12 *Decret del 29 d'abril de 1931, pel qual queda regulat l'ús del català a les escoles*. Extret de: NAVARRO, Ramon: *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*, pàg. 241-243.

2016-2017 només 40 famílies van demanar els sis mil euros per matricular un alumne en un centre privat que vehiculés l'educació en castellà– l'últim pas ha estat acusar l'educació catalana d'adoctrinament, «una excusa que podria servir perquè el govern n'intervingués la competència.»¹³

3.2. L'espanyolisme lingüístic negacionista

Al llarg de la història hi ha hagut nombrosos polítics i intel·lectuals que han silenciats la repressió de la nostra llengua i de la nostra cultura. Aquest espanyolisme lingüístic negacionista és una barreja de silenci i d'oblit deliberat, relativista, que minimitza i intenta confondre –i fins i tot, molt sovint, nega frontalment–, la persecució política de la llengua catalana. Es fa una relectura de la història que proposa anar divulgant la idea que la situació precària de la llengua catalana és a causa de raons gairebé 'naturals': el comerç, l'obertura al món, l'atracció del castellà literari, la voluntat dels catalans a canviar de llengua...

En podem veure un exemple, explicat per Josep Fontana a *La fi de l'Antic Règim i la industrialització, 1787/1868*, quan l'adaptador valencià de l'*Itinerario* de Laborde –segurament el pare Jaume Villanueva– escrivia a principi del segle XIX: «*Los catalanes juiciosos aman su lengua con muchísima razón, por la abundancia de sus sinónimos, viveza de sus expresiones, concisión de sus frases y palabras, multitud de monosílabos y variedad en las transposiciones, calidades que hacen a un idioma muy susceptible de elocuencia. Si el arte de la imprenta se hubiera inventado en el siglo XIII, Europa, inundada de excelentes obras catalanas, que o se han perdido o yacen manuscritas en las bibliotecas, pudiera por sí misma conocer esta verdad. Mas, hallada aquella invención a mediados del siglo XV, ocupó toda su atención en España el idioma castellano, que iba ya tocando a su mayor altura. De manera que aun los mismos escritores catalanes trabajaron en él, mayormente después que se hizo universal en la península con la unidad de la monarquía. A pesar de esto, el vulgo de Cataluña conserva tenazmente el idioma patrio, en el cual se enseñan las primeras letras, las oraciones y catecismo*».¹⁴ Fontana explica que aquest text il·lustra la situació de la llengua catalana en els moments finals de l'Antic Règim, «encara que ometi un aspecte essencial com és la persecució que sofria per les autoritats borbòniques.»¹⁵

Francesc Ferrer i Gironès, en un article publicat a *Serra d'Or* el novembre del 2002, també resumeix magistralment aquesta qüestió: «Els espanyols, acostumats a manipular la història, han configurat una mitologia en relació amb l'expansió de la llengua castellana per la qual afirmen sense cap mena de vergonya tres elements, que sintetitzats podríem resumir així: 1) La llengua catalana no ha estat mai prohibida. 2) El castellà no ha estat mai imposat als catalanoparlans. 3) Els catalans són bilingües des de l'edat mitjana. Aquest plantejament, que ha estat elaborat pels intel·lectuals durant força temps,

13 HAKOBAYAN, Seda i SOLANO, Alexandre: *Contra l'escola arreu dels Països Catalans: l'obsessió de Ciutadans i el PP*, dins *Wilaweb/Paper*, 21 i 22 d'octubre de 2017, pàg. 13.

14 FONTANA, Josep: *Història de Catalunya, volum V. La fi de l'Antic Règim i la industrialització, 1787-1868*, pàg. 94.

15 *Ibidem*.

permet als polítics actuar en el camp jurídic i legislatiu amb la tranquil·litat que no discriminen per raó de llengua cap ciutadà del domini lingüístic català.»¹⁶

L'escriptor i sociolingüista Jordi Solé i Camardons¹⁷ diu que el discurs públic legitimador de l'espanyolització es construeix sobre la base d'una falsificació de la realitat en tres vectors argumentals: 1) Es nega la situació de colonialisme lingüístic i la subordinació lingüística que continua patint el català i s'oculta el tracte desigual que rep la nostra llengua per part de l'Estat en diversos àmbits. 2) Es renega de la necessitat de la integració o l'empeltament de la immigració i es presenta la multiculturalitat –superadora de la identitat catalana– com un objectiu 'positiu'. 3) Es silencia o relativitza la persecució de la llengua i es nega l'existència d'una nació catalana que va lluitar pel dret a existir.¹⁸

Vegem-ne alguns exemples, dels molts que podríem trobar. La Marina Solís, membre del Cercle XXI, els ha documentat en un dels butlletins d'aquesta entitat.¹⁹ L'any 1902, Ramón Menéndez Pidal (1869-1968), filòleg i historiador, director de la *Real Academia Española*, deia: «*No veo por qué se han de alarmar los catalanistas. El Estado no es enemigo del habla catalana.*»

El 1932, Miguel de Unamuno (1864-1936), escriptor i filòsof, rector de la Universitat de Salamanca, en una sessió del Congrés espanyol, afirmava el següent: «*El hablar de nacionalidades oprimidas –perdonarme la fuerza, la dureza de la expresión– es sencillamente una mentecatura; no ha habido nunca semejante opresión, y lo demás es envenenar la historia y falsearla. Hay que partir, naturalmente, de que la enseñanza, el conocimiento del castellano, es hoy, en Cataluña y para los catalanes, obligatorio, no porque se les haya impuesto, sino porque lo han aceptado voluntariamente y cordialmente, de buena voluntad.*»²⁰

El 1939, en un *Catecismo patriótico español* imposat com a llibre de text obligatori a totes les escoles de l'Estat, per ordre ministerial de l'1 de març de 1939, el bisbe Albino González Menéndez-Reigada (1881-1958) feia aprendre als infants això que llegireu tot seguit: «*–¿Cuál es la tierra de España? –La tierra de España es la mayor parte de la Península Ibérica, colocada providencialmente por Dios en el centro del mundo. –¿Se habla en España otras lenguas más que la lengua castellana? –Puede decirse que en España se habla sólo la lengua castellana, pues aparte de ésta tan solo se habla el vascuence, que, como lengua única sólo se emplea en algunos caseríos vascos y quedó reducido a funciones de dialecto por su pobreza lingüística y filológica. –¿Y cuales son los dialectos principales que*

16 FERRER, Francesc: «La repressió de la llengua catalana», dins *Serra d'Or*, novembre de 2002, pàg. 18-21.

17 SOLÉ, Jordi: «El lleuger fracàs del negacionisme», dins *Butlletí Cercle XXI*, núm. 3, 8 de març de 2005.

18 Un bon exemple d'això que diu Jordi Solé és el capítol titulat «Nacionalismos» del llibre *La tentación de la ignorancia*, de Sebastián Urbina Tortella, publicat el 2007. L'autor, nascut a Palma, fa una colla d'afirmacions que fan honor al títol del llibre.

19 SOLÍS, Marina: «Perles de la negació», dins *Butlletí Cercle XXI* [en línia], núm. 3, 8 de març de 2005.

20 És curiós que Unamuno digués que no hi havia hagut mai imposició del català i que els catalans l'havíem acceptat 'de bona voluntat'. El diari *La Veu de Catalunya*, en la seva edició matinal del dissabte 1 d'agost de 1908, reproduïx –i critica– aquestes paraules seves, extretes d'un article que havia escrit en un mitjà estranger: «*La imposición de la lengua española es acaso la mayor obra de cultura en España. A los demás idiomas que aquí se hablan, dejarlos que mueren en paz, sin ejercer sobre ellos violencias ni acelerar su natural tisis, pero sin permitir tampoco que se trate de prolongarles la vida de una manera oficial.*»

se hablan en España? –Los dialectos principales que se hablan en España son cuatro: el catalán, el valenciano, el mallorquín y el gallego». El bisbe Albino no era un indocumentat: era doctorat en Teologia i Dret Civil i va estudiar, a Berlín, Filologia de les Llengües Romàniques. Diu Marina Solís, referint-se a aquest text: «Com es podrà dir mai que hi ha hagut persecució contra una llengua que... ni tan sols existeix?»

Gràcies al filòleg Narcís Garolera i Carbonell, hem sabut d'una anècdota que va passar al seminari de Vic, durant la els primers anys de la dècada del seixanta. El rector Joan Ordeix, home d'idees reaccionàries, era contrari a l'ús acadèmic de la llengua catalana. Franquista convençut, profundament diglòssic, considerava que el català no era apropiat per a la docència. Un dia, en una classe de Teologia, va qualificar el català de *lenguaje tabernario*, i el catalanista Josep Ruaix²¹, alumne seu, es va aixecar i va abandonar l'aula, ofès per aquesta denominació despectiva de la llengua del país, l'estudi de la qual ell havia començat a impulsar al Seminari.²²

L'any 1965, el filòsof Julián Marías (1914-2005), en un llibre titulat *Consideración de Cataluña*, afirmava: «*Las presiones que el Estado de los Austrias o de los Borbones han ejercido sobre España en general y sobre Cataluña en particular durante los siglos XVI al XVIII no han sido lingüísticas. Ni importaba el uso de una y otra lengua, ni se cohibía, ni el Estado tenía medios ni voluntad de ejercer actividades que tuvieran relación con las publicaciones, ni como la enseñanza de la lengua*». Aquest senyor que fa aquestes afirmacions va ser membre de la Real Academia Española i l'any 1996 rebé el premi Príncipe de Asturias de Comunicación y Humanidades.

El 21 de desembre de 1976, a *Nuevo Diario*, Adolfo Suárez (1932-2014) deia això: «*Pretendemos algo tan normal como que todos los españoles puedan expresarse en la lengua española que realmente hablan y todo ello con naturalidad, sin perjuicio de la lengua común que España eligió libremente y sin ninguna imposición y que es de hecho su unitario medio de expresión hace ya más de cuatro siglos.*»

Claudio Sánchez Albornoz (1893-1984), que havia estat president de la comissió d'instrucció pública durant la Segona República, ministre i president de la República a l'exili (1959-1970), en un llibre publicat a Barcelona el 1977 deia el següent: «*Castilla no ha impuesto su lengua –la lengua de la España central–. El castellano ha triunfado por la superioridad de sus grandes escritores frente a los escritores de las otras regiones.*»

L'any 1981, l'historiador Antonio Domínguez Ortiz (1909-2003), que rebé el premi Príncipe de Asturias de Ciencias Sociales el 1982, va arribar a publicar aquesta frase, que es desmenteix amb centenars d'evidències: «*Nunca se dictó una prohibición contra las lenguas no castellanas.*»

Acabem amb un exemple més, ben proper i conegut. El 2001 l'aleshores rei Joan Carles I, en el discurs de lliurament dels premis Cervantes, afirmà: «*Nunca fue la nuestra lengua de imposición sino de encuentro; a nadie se le obligó nunca a hablar en castellano: fueron los pueblos más diversos quienes hicieron suyo por voluntad libérrima el idio-*

21 Josep Ruaix i Vinyet és conegut pel material didàctic *El català en fitxes* i *El català fàcil*, amb el qual moltíssima gent va aprendre la nostra llengua, sobretot en els primers anys de la democràcia.

22 Memòries inèdites de Narcís GAROLERA, que ha tingut l'amabilitat de deixar-nos copiar.

ma de Cervantes».²³ Remarquem que, amb l'expressió 'la nuestra', el suposadament rei de tots els espanyols es referia, és clar, a la llengua castellana. No eren seves, doncs, les altres llengües de l'Estat?

Tal com afirma Jordi Carbonell a *Elements d'història social i política de la llengua catalana*, i per deixar ben clar que totes aquestes cites que hem llegit fins ara són –senzillament– mentida, copiem el que segueix: «L'afirmació que el castellà –o el francès– ha estat adoptat voluntàriament pels catalans, encara avui repetida, és objectivament falsa. Només els decrets repressius i llur aplicació amb tot el poder de l'aparell de l'Estat espanyol o del francès, en ambdós casos forces exògenes, han aconseguit introduir-lo als Països Catalans.»²⁴

D'altra banda, i per posar una nota positiva davant de tanta foscor, no podem deixar de dir que una de les veus que, des de la capital de l'Estat, ha estat més crítica cap al nacionalisme lingüístic espanyol ha estat la del catedràtic de Lingüística General de la Universidad Autónoma de Madrid, Juan Carlos Moreno Cabrera. En el seu llibre *El nacionalismo lingüístico. Una ideología destructiva*, dedica tot un capítol a defensar per què hi està en contra: «La idea fundamental del nacionalismo lingüístico consiste en la suposición de que la variedad lingüística promovida como lengua nacional es superior, por sus propiedades intrínsecas, a cualquier otra variedad lingüística directa o indirectamente relacionada con ella que exista dentro del territorio conceptualizado políticamente como nacional; además, por ser nacional, esa lengua pierde su carácter local inicial y se convierte en una lengua supralocal, general o común que, por tanto, tiene más valor comunicativo que las demás variedades o lenguas que se hablen en el territorio nacional, que pasan a quedarse limitadas en su localismo y están impregnadas de una idiosincrasia identitaria que se supone superada en la lengua nacional común.

»Vamos a examinar un ejemplo concreto de los muchos que se podrían aducir aquí. En su documentado y detallado estudio sobre las lenguas de España, José Carlos Herreras dedica el último capítulo a hacer un balance de los veinticinco años de normalización lingüística en España. En él, se desarrolla una crítica de los programas de inmersión lingüística en Cataluña, de la que destaco lo siguiente: 'En realidad, el modelo escogido para Cataluña no solo pone en peligro el aprendizaje del castellano, sino que además no ofrece la garantía de obtener buenos resultados en catalán. Y su generalización, en lugar de contribuir a crear una situación de bilingüismo aditivo, estaría, por el contrario, contribuyendo a imponer un monolingüismo restrictivo, poniendo así en peligro el futuro escolar y laboral de una gran parte de la población de lengua materna castellana, tanto dentro de la Comunidad como fuera de ella'.

»Y un poco más adelante: 'La introducción de la lengua autonómica como lengua vehicular de la enseñanza se traduce en la realidad en la escolarización de una parte importante del alumnado en una lengua que no es la suya, lo que equivale a añadir trabas suple-

23 Quim GIBERT, parlant d'aquesta afirmació, diu a *Qui estima la llengua, la fa servir* (pàg.69) que «La mentida és un dany moral que fa emmalaltir, esquerda la confiança i genera inseguretats. Sobretot, si la persona que usa la paraula enganyosament és el cap d'un Estat democràtic, europeu i del segle XXI. Raquel Alba, periodista, diu que la mentida gairebé forma part de l'ADN humà, "el problema comença quan aquesta es converteix en una veritat que ningú no discuteix".»

24 CARBONELL, Jordi: «Elements d'història social i política de la llengua catalana», dins *Treballs de sociolingüística catalana*, núm. 2, pàg. 102.

mentarias a una població, a menudo afectada ya por su condición social, con todos los riesgos que eso conlleva'. Es curioso que en el libro de Herreras aparezca la cuestión de la inmersión lingüística solo al evaluar la planificación lingüística en Cataluña. Lo es porque durante varios siglos ha habido en el Estado español un proceso de inmersión lingüística en el sistema educativo, en virtud del cual cientos de miles de niños cuya lengua nativa no era el castellano (mayoritariamente gallegos, vascos y catalanes) se han visto obligados a escolarizarse en esa lengua. El gran maestro de la inmersión lingüística en la educación ha sido el Estado español castellanista durante muchos decenios (antes, durante y después de la época franquista) y lo que está ocurriendo ahora en Cataluña no es más que una anécdota comparado con esto».²⁵ Per desgràcia, veus valentes com aquesta són molt poc freqüents.

3.3. Segle XVIII. Les primeres mesures castellanitzadores

La unificació política de la monarquia espanyola –que mai s’havia fet seva la llengua catalana– portada a terme per Felip V tingué moltes repercussions en la història lingüística, cultural, política i econòmica catalanes.²⁶ En paraules de Joan Llandrich, de Santa Coloma de Farners, «se rompieren tots los privilegis de Cataluña, de aon ploram i plorarem, nosaltres i nostres descendents».²⁷ Com expliquen Joaquim Albareda i Joan Esculies en un llibre de divulgació didàctic i amè, «Acabada la guerra es van posar els fonaments de l’Estat nació espanyol, que es va consolidar plenament al segle XIX. Felip V tenia les mans lliures per organitzar el poder de forma molt més planera que els seus antecessors a la corona. Ahora, va emprendre una ‘nova planta cultural’, basada en la llengua castellana i en la història: la creació de la Real Academia de la Lengua i la Real Academia de la Historia responen a aquest objectiu».²⁸ També va tenir repercussions, és clar, en l’ensenyament del país.²⁹ El Consejo de Castilla és la primera institució que establí oficialment el genocidi de Catalunya. Ernest Lluch escriu que aquesta repressió –afegida a l’abandonament autòcton voluntari– fou brutal: «Més d’una vegada he pensat que la

25 MORENO, Juan Carlos: *El nacionalismo lingüístico. Una ideología destructiva*, pàg. 192-204. Vegeu també, en català, una altra obra posterior d’aquest mateix autor, de gran interès: *L’imperi de la llengua comuna. Guia de l’imperialisme lingüístic espanyol*, sobretot el capítol dedicat a l’ensenyament («El domini educatiu», pàg. 147-170).

26 L’avi de Felip d’Anjou, el rei francès Lluís XIV, el 1700 (edicte de 2 d’abril) ja havia prohibit el català a les comarques catalanes del nord que, des del tractat dels Pirineus (1659) havien quedat sota la seva sobirania. Tal com explica August RAFANELL (*La llengua i la literatura*, dins *Catalunya, nació d’Europa: 1714-2014*, pàg. 226), «En l’aplicació del dictat de Lluís XIV hi havia en joc, ni més ni menys, que l’honneur de la nation française. I és que, per a la monarquia dels Borbó, el país del nord de l’Albera suposava molt més que un agregat fictici. Suposava un repte polític de primera magnitud, com sigui que aquell racó de món mantenia intacta una idiosincràcia, sobretot idiomàtica». Enric LARREULA ofereix la traducció al català d’aquest edicte al llibre *Dolor de llengua*, pàg. 261-262.

27 ALBAREDA, Joaquim: *El significat de la derrota de l’11 de Setembre del 1714*, dins *1714-2014*, nadala de la Fundació Carulla 2014, pàg. 11.

28 ALBAREDA, Joaquim i ESCULIES, Joan: *La guerra de 1714. La clau catalana d’un conflicte mundial*, pàg. 142.

29 És interessant l’article de Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO «Dos formas de construir España: educación e identidad nacional. Una visión desde la cultura catalana», dins *Historia de la Educación*, núm. 27.

vigoria de la repressió era tan forta que no tingueren en compte que estaven malmetent no una persona sana sinó un malalt amb tendència a empitjorar. Una manera de veure les coses que encara subratlla més la voluntat lingüísticament genocida».³⁰ Ho concreta Ramon Navarro a *La escuela y el maestro en la España contemporánea (1810-1939)*: «Desde 1714 las nacionalidades españolas han sido ignoradas a base de estar sometidas; la ocupación militar vendrá seguida de una segunda arma de ocupación: la escuela, que castellanizará o intentará castellanizar a las gentes, convirtiendo sus lenguas maternas en patois. Es el intento de genocidio cultural. Toda la legislación escolar hará hincapié en que la enseñanza debe darse en castellano, y en ninguna parte de esa legislación encontraremos la más mínima defensa de los derechos lingüísticos de los niños no castellanos. Napoleón fue el único personaje de la Historia contemporánea española que pretendía imponer un giro en esa realidad genocida a base de hacer del catalán lengua oficial durante su ocupación militar de Catalunya. Tras su derrota, el intento de genocidio lingüístico siguió como siempre».³¹

Hem de tenir present que els catalans, en aquesta època i en paraules de l'intendent José Patiño, «solamente ablan en su Lengua materna y ningún Común [ajuntament] asta ahora escribía sino es en Cathalán, sin practicarse el uso de la lengua Española».³² Joaquim Nadal ho explica d'aquesta manera en el llibre *Conèixer la història de Catalunya: del segle XVI al XVIII*: «Per a completar el gran ventall de la repressió filipista i la dels seus successors no podem deixar de banda una qüestió tan primordial com la de la cultura i la llengua, que són trets definidors fonamentals d'una nacionalitat. És evident que l'ús generalitzat de la llengua catalana era considerat per les noves autoritats com una greu dificultat per introduir-se en un país hostil».³³ Carles Duarte i M. Àngels Massip, en la *Síntesi d'història de la llengua catalana*, fan notar sis símptomes que demostren la realitat de la persecució de la llengua i de la cultura catalanes, tres dels quals afectaven l'escola.³⁴ En aquest sentit, el 1715, un any abans del Decret de Nova Planta,³⁵ el Consejo de Castilla, a la vista de tots els informes i recomanacions rebudes, ja va intentar prohibir el català a l'escola: «(...) mandando al mismo tiempo V.M. que en todas las Escuelas de primeras letras, y de Gramática, no se permitan libros impresos en lengua catalana: escribir ni hablar en ella dentro de las Escuelas; y excepcionalmente aprendan la Doctrina Christiana en nuestra lengua; que por estos y otros medios suaves se irá haciendo común en el Principado».³⁶ Francesc Ferrer i Gironès explica que aquest objectiu no es va fer realitat en l'àmbit jurídic de manera immediata, però, en el decurs dels anys hi haurà propostes amb estatus legal, jurídic i d'obligatorietat per a tots els catalans, fins i tot en la Constitució de 1978. En aquest sentit, el professor Valentí Gual afirma, en un text sobre la repressió que va venir després de la derrota catalana, que «Els llibres

30 LLUCH, Ernest: *La Catalunya vençuda del segle XVIII*, pàg. 13. A la pàgina 36 d'aquest mateix llibre diu que més que parlar de la llengua catalana com a una 'morta viva', com fa Constantí Llobart, ell parlaria d'una 'assinada que sobreviu' o d'una 'assinada viva'.

31 NAVARRO, Ramon: *La escuela y el maestro en la España contemporánea (1810-1939)*, pàg. 200

32 Cítat per FERRER, Francesc: *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, pàg. 88.

33 NADAL, Joaquim: *Conèixer la història de Catalunya. Del segle XVI al XVIII*, pàg. 125.

34 DUARTE, Carles i MASSIP, M. Àngels: *Síntesi d'història de la llengua catalana*, pàg. 115

35 El nom sencer era *Nueva planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña, establecida por su Magestad, con decreto de diez y seis de Enero de mil setecientos y diez y seis*.

36 Cítat per FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, pàg. 16.

en català i l'ús escrit i parlat del català eren prohibits a les escoles de primeres lletres i gramàtica».³⁷ Parlant del Decret de Nova Planta, com fa ell, no és cert. Això vindrà anys després, i de forma progressiva. El fet que, amb el temps, anem trobant legislació que obligui a fer l'escola en castellà no vol dir que es prohibeixi de parlar-hi el català. Això ho ha fet notar, amb raó, Joan-Lluís Marfany. A vegades, volent explicar el procés de desnacionalització que ha patit Catalunya, s'han fet afirmacions no del tot exactes. I dic 'no del tot exactes' i no pas 'inexactes' perquè sí que hi ha alguna referència escadussera a escoles que castigaven els joves per parlar en català. Albert Rossich, per exemple, explica que el 1717, Juan Miguélez de Mendaña, bisbe de Tortosa, ordenava al capítol de la catedral que els acords i les actes s'inscrivissin en castellà, tot i que l'ordre no es va acatar. En canvi, diu Rossich, «poc després Agustí Eura es podia lamentar que s'hagués arribat 'per nostres pecats a estat tan miserable que, dintre nostra casa i en lo cor de Catalunya, se troben escoles a on los mateixos catalans multen i castiguen als jóvens que parlen per descuit en llengua catalana'».³⁸

És sabut que el Decret de Nova Planta, de 16 de gener de 1716, fou, en paraules de Jaume Sobrequés, un ordit molt complex dotat d'una sòlida coherència, que amb pocs mesos i anys va liquidar l'estructura política, econòmica, jurídica, institucional i constitucional que tenia, en alguns aspectes, més de cinc-cents anys d'existència.³⁹ Però aquest Decret es limitava a obligar el castellà en l'administració de justícia («*Las causas en la Real Audiencia se substanciaran en lengua castellana*»⁴⁰), tot i que és veritat que de seguida es van donar instruccions secretes –ideades pel fiscal general José Rodrigo Villalpando– per tal d'imposar la llengua castellana, tot i reconeixent-ne la dificultat perquè «(...) a cada Nación parece señaló la naturaleza su idioma particular, tiene en esto mucho que vencer el arte y se necesita de algún tiempo para lograrlo, y más quando el genio de la Nación como el de los Catalanes es tenaz, altivo, y amante de las cosas de su País, y por esto parece conveniente dar sobre esto instrucciones y providencias muy templadas y disimuladas, de manera que se consiga el efecto sin que se note el cuidado.»⁴¹

El que sí que podem dir, tal com afirma Jordi Monés,⁴² és que es començava, d'aquesta manera, a bastir l'edifici castellanitzador, començant pels graus superiors i per les classes dirigents. Dins d'aquesta línia s'inscrivia el nou corpus legal segons el qual se suprimien totes les universitats catalanes i es creava una nova universitat a Cervera, centre que va ser controlat pel Consejo de Castilla des del primer moment. Foragitat dels graus superiors de l'ensenyament, el català, considerat com una llengua menor, es man-

37 GUAL, Valentí: «La repressió», dins *La Guerra de Successió dia a dia. 1714-1760. Les conseqüències de la derrota*, pàg. 14. I «La repressió», dins *1714. La guerra de Successió. La desfeta i la memòria històrica*, pàg. 16.

38 ROSSICH, Albert: «La imposició de la llengua castellana», dins *1714. La guerra de Successió. La desfeta i la memòria històrica.*, volum 3, pàg. 68.

39 SOBREQUÉS, Jaume: *Una nova planta contra Catalunya*, pàg. 29.

40 *Nueva Planta de la Real Audiencia del Principado de Cataluña, establecida por su magestad, Con Decreto de Diez y Seis de Enero de mil setecientos y diez y seis*, pàg. 5. Sobre l'aplicació pràctica d'aquest decret, Josep M. Torras aporta la dada que el mateix any 1716 la Reial Audiencia recriminava a Josep Batlle, veguer de Cerdanya, haver tramitat diversos documents «en idioma catalán, quando queda V.M. prevenido que lo que se ha de remitir y ver en esta Real Audiencia devía venir en idioma español». Op. cit., pàg. 344.

41 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 22.

42 MONÉS, Jordi: *La llengua a l'escola (1714-1939)*, pàg. 26.

tingué viu a les escoles de primeres lletres, municipals i parroquials, i a l'ensenyament de la doctrina cristiana.

«*La tenaz resistencia de los Catalanes contra la debida sujeción a mi legítimo dominio que desconoció su Perfidia, en que se inducieron muchos sujetos notables de las Universidades literarias de aquel País, provocó mi Justicia y obligó mi Providencia a mandar se cerrasen las Universidades, que eran fomento de maldades cuando debían serlo de virtudes...*». Es tracta d'un fragment de l'esborrany del decret de creació de la Universitat de Cervera, publicat l'11 de maig de 1717, després que Felip V hagués fet tancar els set centres d'ensenyament amb facultat d'atorgar graus acadèmics: Lleida, Barcelona, Girona, Tarragona, Tortosa, Solsona i Vic. En paraules de Josep M. Torras a *Felip V contra Catalunya*: «(...) el projecte de creació d'aquest nou centre universitari deixa de ser una actuació simbòlica i de caràcter excepcional, concebuda com una recompensa política de Felip V a la fidelitat dels habitants de Cervera, i es converteix en una peça més –especialment rellevant– d'una operació perfectament calculada i sistemàtica per procedir a l'esborrament de la memòria col·lectiva, i com un mecanisme eficaç de control ideològic i d'alliçonament polític dels membres de les classes dominants catalanes i els seus descendents. (...) No foren raons pedagògiques les que impulsaren aquesta refosa universitària, sinó l'actitud adoptada per la majoria dels catalans, i especialment pels universitaris barcelonins, durant la Guerra de Successió».⁴³ És interessant de destacar la reflexió que fa el mateix Josep M. Torras, en el sentit que el descens de l'ús literari de la llengua catalana era un declivi que venia dels segles anteriors i, per tant, no és imputable només a la instauració del règim borbònic i a la refosa universitària de Cervera: «Del que no hi ha dubte, però, és que les concepcions centralistes i desnacionalitzadores del règim borbònic contribuïren a aguditzar la decadència de la llengua catalana, i que apuntaven de manera encoberta a aconseguir el desarrelament del seu ús social com a llengua col·loquial i d'escolarització.»⁴⁴

En constituir-se la Universitat de Cervera, el govern li atorgà el privilegi d'imprimir «*todos los Libros y Papeles que condugesen a la común enseñanza*». Tal com explica Josep M. Torras, «Per un privilegi de 23 de juny de 1718, el rei va atorgar l'exclusiva de l'edició dels llibres dedicats a l'ensenyament, '*desde la cartilla, libros de Doctrina Christiana o Catecismos en que empiezan a aprehender las primeras letras, y de que comúnmente usan los niños en las escuelas*', a la impremta de la Universitat de Cervera.»⁴⁵

Manuel Ardit, Albert Balcells i Núria Sales es pregunten fins a quin punt fou Cervera un element lingüísticament descatalanitzador i creuen que no es fàcil de saber: «A les universitats catalanes del segle XVII molta cosa es feia en llatí, de manera que l'idioma desplaçat (no del tot) fou potser aquest més que no pas el català; però d'altra banda, no és el mateix l'hegemonia acadèmica del llatí, llengua morta, que l'hegemonia compartida pel llatí amb el castellà, llengua viva.»⁴⁶

En resum, com ha assenyalat Joaquim Albareda, Cervera fou un pobre reflex dels principis de la Il·lustració: «D'entrada, les seves càtedres havien de ser cobertes per no-

43 TORRAS, Josep Maria: *Felip V contra Catalunya*, pàg. 337.

44 Ibídem, pàg. 343.

45 Ibídem, pàg. 323.

46 Ardit, Manuel, BALCELLS, Albert i SALES, Núria: *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*, pàg. 31-32.

menament reial, a proposta del capità general de Catalunya, una diferència notable amb la pràctica anterior de les universitats de la Corona d'Aragó, on depenien de les ciutats. Només s'hi van ensenyar lleis, teologia, arts i medicina. A més, la precarietat econòmica condicionà inexorablement la seva activitat docent i el seu suposat tarannà renovador: la manca de material químic, de pràctiques en els estudis de medicina i una biblioteca escassa i tancada durant llargues temporades van limitar-ne molt l'expansió. Fins a l'expulsió dels jesuïtes, el 1767, la Universitat no va emprendre iniciatives de renovació, tant entre el professorat com en els coneixements que impartia.»⁴⁷

Francesc Ferrer i Gironès afirma, a *La persecució política de la llengua catalana* que, ben entrada la primera meitat del set-cents, les normes secretes donades als corregidors del Principat van produir els seus resultats. Una eina molt persuasiva per a castellanitzar-nos van ser les escoles d'uns determinats ordes religiosos. D'aquestes escoles les més 'eficaces' van ser les regentades pels jesuïtes –en tenien onze– i també les Escoles Pies.⁴⁸

Durant una visita que va fer al col·legi de Mataró –una de les sis escoles que tenien els escolapis al Principat– l'any 1755, el provincial, Jordi Caputi, va dictar el decret de visita següent: «*Nos complacemos mucho en que todos nuestros religiosos entre si hablen en castellano y a todos los Hermanos mandamos hablen entre si y con los demás, o en latín, o en castellano, so pena de pan y agua por cada vez que tuviesen con los nuestros conversación tirada en catalán.*»⁴⁹

Joan-Lluís Marfany, però, no està d'acord amb la interpretació de Francesc Ferrer: «Els escolapis preparaven en el maneig solvent del castellà, no sols aquells que ho requerien per la seva categoria social, sinó també els que ho necessitaven per tal de guanyar-se la vida en ocupacions o àmbits nous. Per això han estat acusats algun cop, des de l'òptica anacrònica de sempre, d'agents de la castellanització. Se cita sobretot, en aquest sentit, l'article del decret de visita del Provincial a l'escola de Mataró, el 1755, que prohibia l'ús del català entre els religiosos i amb els alumnes, i un parell de disposicions posteriors, en el mateix sentit, de 1768 i 1797. Però el que cal demanar-se és si l'eficàcia en l'ensenyament del castellà no era justament una de les raons –i potser una de les més importants– de l'èxit dels escolapis entre els sectors capdavanters de la protoindustrialització.»⁵⁰

Un altre text dels escolapis, de 1764, deia el que segueix: «*Cualesquiera de nuestros religiosos, que sin preocupación considera con madurez las circunstancias de nuestro sagrado Instituto y la constitución de la decorosa civilidad de la provincia de Cataluña, conocerá cuan útil y aun necesario es que todos no sólo entendamos, sí que hablemos con alguna perfección la lengua española; por lo que nos ha parecido no ser necesario mandarlo, confiado que nuestros religiosos hablarán la lengua española, no sólo entre nosotros y en casa, sí también con los seglares en todas partes, menos que la prudencia o caridad cristia-*

47 ALBAREDA, Joaquim: «Catalunya a la guerra de Successió: de la victòria de 1705 a la pèrdua de les llibertats de 1714», dins *11 de setembre de 1714*, pàg. 79. També parla de la Universitat de Cervera el llibre d'Ernest LLUCH *La Catalunya vençuda del segle XVIII*, pàg. 121-126.

48 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 32.

49 Ibídem, pàg. 32.

50 MARFANY, Joan-Lluís: op.cit., pàg. 283.

na pidieren usar de nuestro nativo idioma».⁵¹ Joan Florensa, en el llibre *L'Escola Pia de Catalunya, al servei del poble*, ens ofereix les claus per entendre aquestes disposicions: «En obres publicades recentment es fa esment de circulars de provincials escolapis del segle XVIII que prohibeixen parlar el català i imposen l'ús de la llengua castellana a religiosos i a alumnes: s'acompanya la disposició amb possibles sancions o penes. Els textos són evidentment autèntics.

»Però cal explicar-ho una mica i situar-ho en el seu context històric. En primer lloc, cal recordar que el P. Josep Caballol i el seu grup eren espanyolistes i volien la identificació de la nostra província amb la resta de l'Estat. Que ells imposessin el castellà no ens ha d'estranyar pas gens: ens mostra que trobaven resistència en els religiosos per espanyolitzar la província. Per altra banda, també hem de tenir present la pressió que exercí la Universitat de Cervera per mitjà dels llibres escolars, per exemple: si no es retiraven els llibres en català o no s'ensenyava en castellà es prohibiria el col·legi. Ben segur que algun provincial escriví i envià la circular pensant que no es compliria pas, però ell ja s'havia justificat davant l'autoritat i es cobria les espatlles.»⁵²

També s'hi refereix Mila Segarra amb aquestes paraules: «Probablement aquells qui també degueren iniciar els nois de les classes populars en el coneixement del castellà en la primera meitat del segle XVIII van ser els escolapis, presents a Catalunya des del 1683 i amb set escoles per a l'educació de nois durant el segle XVIII: a Moià (1683), Oliana (1690), Balaguer (1700), Puigcerdà (1728), Igualada (1732), Mataró (1737) i Solsona (1757). Sembla, però, que tampoc a l'Escola Pia el castellà va entrar fàcilment els primers anys, no sols perquè el català era la llengua exclusiva dels alumnes –i doncs habitual a les aules– sinó també la dels religiosos, als quals va caldre advertir en dues ocasions (1754, 1764), sota l'amenaça que se'ls aplicaria mesures coercitives, que deixessin de parlar català entre ells i que ho fessin en llatí o castellà. El poc domini del castellà per part dels escolapis era conegut de tothom. És per aquest motiu que, quan l'Ajuntament de Lleida el 1788 va intentar per segon cop que l'Escola Pia obrís un col·legi a la ciutat, va demanar al rei, per indicació del pare provincial Francesc Prats, que se n'encarreguessin els escolapis d'Aragó, “a fin de que los niños se impongan mejor en la lengua castellana, en la que estan más versados los Escolapios aragoneses que los catalanes.»⁵³

L'any 1760, quaranta-quatre anys després del Decret de Nova Planta, uns representants de les ciutats de Saragossa, Barcelona, València i Palma, que van assistir a les Corts celebrades a Madrid amb motiu del jurament de Carles III, van redactar un document –una mena de memorial de greuges– en el qual reivindicaven la restitució dels drets perduts. En aquest document feien menció a la política de repressió cultural i lingüística executada pel règim borbònic: «A Catalunya, València i Mallorca, es parla una llengua particular; i encara que a les ciutats i viles principals molts entenen i parlen

51 PUIG, Miquel: «Algunes dades sobre l'ús del català a les escoles del segle XVIII», dins *Llengua i educació en una perspectiva històrica*, pàg. 142.

52 FLORENSA, Joan: *L'Escola Pia de Catalunya, al servei del poble (1683-2000)*, pàg. 35. Florensa explica que com a excepció s'esmenta en les cròniques del col·legi de Balaguer que, per atenció al governador de la plaça, Traggia, que portava els seus fills als escolapis, durant un temps aquests adoptaren el castellà, però quan els esmentats nois abandonaren l'escola es tornà al català, llengua que tots parlaven i entenien bé.

53 SEGARRA, Mila: «Una llengua d'ús estrictament popular», dins *Història de la Cultura Catalana*, volum III, pàg. 150.

la castellana, amb tot els camperols ni saben parlar-la ni l'entenen. A Amèrica, els campellans tenen l'obligació d'entendre i de parlar la llengua de llurs feligresos. ¿Cal considerar els camperols catalans i valencians d'una condició inferior a la dels indígenes americans?». ⁵⁴ Jaume Sobrequés explica que «la negativa de la cort a donar una resposta positiva a aquesta petició va sembrar una llavor de marginació que mai més no ha estat reparada». ⁵⁵ I, curiosament, va ser durant el seu regnat que es va signar la Reial Cèdula signada a Aranjuez el 23 de juny de 1768, per la qual el castellà s'imposà a les escoles: «VII. Finalmente mando, que la enseñanza de primeras Letras, Latinidad, y Retórica se haga en lengua Castellana generalmente, donde quiera que no se practique, cuidando de su cumplimiento las Audiencias y Justicias respectivas, recomendándose tambien por el mi Consejo á los Diocesanos, Universidades, y Superiores Regulares para su exacta observancia, y diligencia en extender el idioma general de la Nación para su mayor armonía, y enlace recíproco». ⁵⁶ Un any abans, el 1767, s'havia prohibit la impressió de romanços de cec. ⁵⁷

Antoni M. Badia i Margarit escriu que amb la promulgació de la Reial Cèdula de 1768 aviat la societat catalana es veié enduta a una situació de pregona disglòssia que, en certa manera, ha arribat fins avui: «El castellà fou, durant prop de cent cinquanta anys, la llengua A ('alta': la de l'ensenyament, de la predicació, de l'administració, etc. i, en general, la llengua escrita que anés més enllà dels usos personals i casolans), mentre que el català era la llengua B (o 'baixa': la de la família, dels cercles de relació intrascendent i, en general, la llengua parlada, llevat de l'escripta en epistolari, documentació privada o, tot al més, en poesia lírica). ⁵⁸ D'altra banda, Francesc Ferrer i Gironès diu que, segons el seu criteri, la promulgació d'aquesta norma és l'acció governamental més transcendental dels borbons dins el marc de la persecució política de la llengua catalana. ⁵⁹ També es pregunta qui va ser el responsable d'aquesta Reial Cèdula, i diu: «En aquella època no sembla pas que el rei Carles III portés personalment el timó de la governació de l'Estat. Per una banda, sabem que els ministres, cada u en el seu ram, eren amos gairebé absoluts. Per l'altra, sembla que Carles III també tenia d'altres preocupacions que li impossibilitaven el control minuciós del governament de l'Estat. L'exercici de la cacera li ab-

54 MOREU-REY, Enric: *El pensament il·lustrat a Catalunya*, pàg. 65. També en parla TORRAS, Josep M.: «La Catalunya setcentista: recuperació econòmica i sotmetiment polític», dins *Història de la cultura catalana. El Set-cents*, pàg. 69-70.

55 SOBREQUÉS, Jaume: *Una nova planta contra Catalunya*, pàg. 73. Sobrequés fa la següent reflexió: «Aquell error, reafirmat amb el pas dels segles per tots els governs de l'Estat espanyol, ha mantingut viu, cada dia més, l'esperit autonomista, i avui independentista, d'una bona part dels ciutadans de Catalunya. La manca d'intel·ligència, la mala fe, el centralisme i l'animadversió sistemàtica de tots els règims i governs espanyols dels darrers tres-cents anys contra Catalunya han afavorit un procés que ha anat creixent en intensitat fins a arribar a plantejar, com a única solució per assolir el benestar dels catalans, la necessitat ineludible de constituir un Estat propi que sigui el resultat de l'autodeterminació a què tenen dret els pobles colonitzats, és a dir, aquells que han estat ocupats per la violència de les armes i han estat sotmesos a la voluntat exclusiva dels vencedors.»

56 Extret de: FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 37.

57 FERRER, Francesc: *Resistència a la substitució lingüística al Principat*, dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pàg. 433.

58 BADIA, Antoni M.: «Llengua i poder», dins *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, pàg. 76-77.

59 FERRER, Francesc: «La il·lustració contra el català: la Reial Cèdula d'Aranjuez», dins *L'Avenç*, núm. 121, desembre de 1988, pàg. 8.

sorbia tota l'atenció i li feia oblidar tota altra ocupació». ⁶⁰ L'home fort era Pedro Pablo Abarca de Bolea (1719-1798), comte d'Aranda, que presidia el Consejo de Castilla. Era el càrrec més preeminent després del rei i, a més de militar, era dues vegades Grande de España de primera classe. Entre els signants de la Reial Cèdula hi havia també un català: Jacint de Tudó i Alemany. Tudó havia nascut a Barcelona el 1717, en el si d'una família benestant. Es va doctorar en lleis i va ser alcalde major de Barcelona, un càrrec que en aquells moments era tecnicojurídic i de designació reial. El 1766 el comte d'Aranda el feu entrar en el Consejo de Castilla com a ministre. La seva filla Josefina era la famosa Pepita Tudó, amistançada amb Manuel de Godoy quan era primer ministre i favorit de la reina Maria Lluïsa.

Francesc Ferrer també explica que l'aplicació pràctica de la Reial Cèdula de 1768 fou portada a terme per tota mena d'autoritats, i a tots els territoris, fins a imposar-hi el castellà amb força exclusivitat. En aquest sentit, recorda que el 26 de març de 1787 el Consejo de Castilla va prohibir l'ús del català a València: «*Que el maestro no permita que los niños ablen en el idioma valenciano, si que les instruya en el castellano para la mejor pronunciación*». ⁶¹ També recorda que quan l'illa de Menorca va deixar d'estar sota la jurisdicció britànica, i va caure dins l'imperi espanyol, tot seguit va veure com se li bandejava la llengua catalana. L'agost de 1802, el Capità General de Menorca va establir que «*No se aprueba que en las escuelas se enseñe el menorquín oír estar mandado por S.M. que en todas ellas se deva enseñarse en Español, por ser el idioma General de la nación, y así se executa en Cataluña, y Mallorca*». ⁶²

Joan-Lluís Marfany explica que «La Reial Cèdula del 1768 i la Reial Provisió del 1771, que li donava força i precisió, van representar un canvi important, en la mesura en què el punt va quedar perfectament aclarit: l'ensenyament de les primeres lletres i de la gramàtica s'havia de fer en castellà. I sabem que, en molts casos, l'efecte va ser fulminant. El Provincial dels escolapis va ordenar que, a partir del 15 del setembre d'aquell mateix any, '*en nuestras escuelas se enseñe desde el abc en lengua castellana*'. I, si hem de creure l'autor del *Razonamiento sobre la importancia de la lengua española en el ejercicio de las escuelas* que va ser recitat per un alumne a l'acadèmia dels escolapis de Puigcerdà el 1780, el canvi de llengua en l'ensenyament de la llatinitat es va produir, en efecte, '*de repente*'. Però aquí també hem d'evitar de caure en l'error. Contra el que se sol dir, la Cèdula no prohibia l'ensenyament del català: prescrivia que l'ensenyament es fes en castellà.» ⁶³

Un exemple concret del que explica Joan-Lluís Marfany la tenim en la llibreta de gramàtica de Francisco Fina, un alumne que va anar a classe amb un frare franciscà de la Bisbal d'Empordà, de 1770 a 1773, conservada a la Biblioteca del Castell de Peralada.

60 FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, pàg. 42.

61 FERRER, Francesc: «La il·lustració contra el català: la Reial Cèdula d'Aranjuez», dins *L'Avenç*, núm. 121, desembre de 1988, pàg. 11. Aquesta prohibició la va formular Francisco Antonio Vázquez, de l'Audiència de València, per ordre del ministre Joaquín Herrán, a l'alcalde major de Novelda.

62 *Ibidem*.

63 MARFANY, Joan-Lluís: op. cit., pàg. 408. Per un altre costat, Pere Anguera, a *El català al segle XIX* (pàg. 55) posa aquest discurs dels escolapis com a exemple de repugnància cap a la substitució lingüística: «*Os veo yo a la verdad tan adherentes a la lengua vulgar y tan temerosos de perderla que mirais casi con horror el idioma español*.»

Els primers textos d'aquesta llibreta són en català, malgrat que es comença a redactar dos anys després de la redacció de la Reial Cèdula de 1768. A més, a la pàgina 101-102, comença un apartat, titulat *Composicions castellanas*, on el primer text –titulat *Del Rey*– diu el que segueix: «*El Rey Nuestro Señor, cuya sagrada Persona conserve Dios muchos años, y cumule de felicidades, considerando, que los Cathalanes florecen en ingenio así para las especulaciones de Minerva, como para las operaciones de Marte; dignóse mandar por su Real Decreto de 23 de Junio del presente año 1768, que en todo el Principado de Cataluña se hable, y enseñe la lengua Española; para que instruidos en la frase Española, puedan los Cathalanes emplearse con mayor desembaraso al Real Servicio. Obedeciendo pues como es justo al Real Decreto, manda el Maestro de la Bisbal a todos sus Discipulos, que en adelante hablen, y repitan los libros en lengua Castellana; previniendo que no mirará con indiferencia los defectos, que en este asunto se cometieren; pues no son dignos de compasion, los que con todas sus potencias no cumplen la voluntad de nuestro Amabilísimo Monarca*». ⁶⁴ Després d'aquest text, a les pàgines finals de la llibreta, l'alumne Fina hi escriu unes notes per fer vernís i llustres, també en català.

Aquesta realitat la resumeix molt bé Albert Rossich: «La corrua de declaracions que s'afanyaren a acatar el decret i a proposar mesures de coacció contra el català no pot amagar la resistència que, a la pràctica, imposava la força de la realitat. La rutina, fortificada per segles de tradició pedagògica, per l'ús quotidià constant de la llengua del país, pel poc coneixement de la llengua castellana, per la presència arreu de tota classe d'escrits en català, havia alçat un mur molt difícil de traspassar, de manera que no pot estranyar que a començament del segle XIX encara trobem testimonis que revelen que el castellà distava molt d'haver-se generalitzat com a llengua d'ensenyament». ⁶⁵ Tornem, però, al segle XVIII.

La Junta de Comerç de Barcelona –formada per comerciants a l'engròs i algun industrial–, que tenia com a prioritat la formació tecnicoprofessional, va crear dos establiments docents: el 1769, l'Escola de Nàutica i, el 1774, l'Escola de Nobles Arts. Jordi Monés explica que en aquests establiments docents l'única llengua que oficialment es podia utilitzar era el castellà. El reglament de l'Escola de Nàutica deia que «*No hablará el maestro en la escuela ni permitirá que sus alumnos hablen en ella otro idioma que el español*». I el reglament de l'Escola de Nobles Arts, si fa no fa el mateix: «*No se hablará en la escuela otro idioma que el español, procurándose la más posible cultura*». Monés també diu que «De la lectura dels reglaments citats es desprèn que la unicitat d'idioma feia referència a tot el que passava a dins del recinte, però en algun cas es feia també referència específica als passadissos.» ⁶⁶

Per demostrar que la persecució –o, simplement, animadversió– envers la nostra llengua la trobem també en gent del país, Jordi Monés explica el cas del director de l'Escola de Nàutica, Sinibald de Mas, que «en les actes d'acceptació de la matrícula d'un alumne sempre posava el nom de pila en castellà, encara que, en molts casos, tot i que

64 Llibreta de classe de Francisco Fina. Biblioteca del Castell de Peralada, manuscrit 1.206.

65 ROSSICH, Albert: op. cit., pàg. 69.

66 MONÉS, Jordi: *Formació professional i desenvolupament econòmic i social català (1714-1939)*, pàg. 335.

la sol·licitud s'havia d'escriure en castellà, el futur alumne posava el seu nom en la llengua del país.»⁶⁷

Per acabar aquesta qüestió cal dir que, malgrat tot, hi havia –sobretot per part dels alumnes, però també d'alguns professors– una certa resistència a la castellanització. Un informe policial de 1825 deia que «en la Escuela de Nobles Artes no se observa en todo su rigor la parte del nuevo reglamento que dispone del uso del idioma castellano.»⁶⁸

El mes de juliol de 1771 el comte d'Aranda signà una Reial Provisió que ordenà que els mestres fossin examinats «sobre la pericia del arte de leer, escribir y contar» abans d'obtenir el títol, que lliurava el Consejo de Castilla i era imprescindible per a poder exercir l'art de les primeres lletres. Amb aquesta norma es posava la primera pedra per a controlar el professorat i, com és natural, l'Estat, a partir de 1771 va poder dirigir a través dels mestres escollits les ensenyances de les primeres lletres, en les quals –recordem-ho– des de 1768 s'havia prohibit, *de facto*, l'ensenyament en català.

El 20 de març de 1773 el Consejo de Castilla va denegar l'autorització d'imprimir llibres en llengua catalana a la Universitat de Cervera: «Carta: Por la cual mandamos se guarde a esa Universidad la privativa de imprimir los libros que se contienen en la relación que ha presentado y va inserta: entendiendose la impresion solamente en Castellano y Latin, pero no en Cathalan, y que nadie pueda benderlos en ese Principado sin origen de esa Universidad».⁶⁹ Amb tot, es van poder continuar editant catecismes i altres llibres de caràcter religiós en català, amb la sola llicència dels bisbes. Parlant de llibres, la Rosa Maria Alabrús, a *Felip V i l'opinió dels catalans*, dona una dada il·lustrativa: segons el catàleg de Javier Burgos, inclòs com a apèndix de la seva tesi doctoral, entre el 1700 i el 1750 es van publicar a Catalunya 1.279 títols, dels quals només 56 (un 4,3%) eren en llengua catalana.⁷⁰

Uns quants anys més tard, diu Francesc Ferrer, es rebà el clau: una provisió del 22 de desembre de 1780, signada per José Moñino, comte de Floridablanca, tornà a regular d'una manera més estructurada els mestres: «En todas las escuelas del Reyno se enseñe a los niños su lengua nativa por la Gramática que ha compuesto y publicado la Real Academia de la Lengua: previniendo que a ninguno se admita a estudiar Latinidad, sin que conste antes estar bien instruido en la Gramática Española. Que asimismo se enseñe en las escuelas a los niños la Ortografía por la que ha compuesto la misma Academia de la Lengua».⁷¹ És l'època, també, que Manuel de Godoy estableix que «en ningún teatro de España se podrán representar, cantar, ni baylar piezas que no sean en idioma castellano.»⁷²

Anem un moment a les Illes. L'any 1777, Miguel Bañuelos, intendent de Mallorca, tramet un informe a Madrid aconsellant algunes mesures per a eradicar de l'illa «el sensible barbarismo que se experimenta». Proposa fer venir mestres «de las provincias de

67 Ibídem, pàg. 336.

68 Ibídem, pàg. 339. Jordi Monés també cita, a la pàgina 340, una carta interna de la Comissió d'Escoles de la Junta de Comerç, dirigida al director de l'Escola de Nobles Arts, on li recorden l'obligació expressa d'utilitzar el castellà: «Abiertas ya las clases en esa Escuela de Nobles Artes, ha creído a bien disponer la Comisión de las de esta Junta de Comercio que se encargue a todos los profesores la más estricta observancia del reglamento [...] que no use en la escuela otro idioma que el castellano sin mezcla alguna de catalán».

69 Citat per FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 56.

70 ALABRÚS, Rosa Maria: *Felip V i l'opinió dels catalans*, pàg. 380.

71 Ibídem, pàg. 53.

72 Ibídem, pàg. 60.

Castilla a enseñar a esta juventud nuestra lengua matriz a bien escribir... [pues] la gente que se tiene por culta, el mallorquín es su predilecta explicación entre ellos y con nosotros dan mil tropezones [...]. Los demás no hay forma de que hablen una palabra castellana y de aquí se infiere lo que será el pueblo vulgar.»⁷³

I tornem al Principat. El 6 de juliol de l'any 1780, en un acte públic d'acabament del curs, a les Escoles Pies de Puigcerdà, es va llegir un text –esmentat per Marfany anteriorment– titulat *Razonamiento sobre la importancia de la lengua española en el ejercicio de las escuelas*, que ha estat estudiat per Miquel Puig a «Algunes dades sobre l'ús del català a les escoles del segle XVIII». Puig explica que el *Razonamiento* aporta arguments al voltant de la importància d'aprendre bé el castellà a l'escola: «1. Argument fonamental: l'autoritat de Carles III que en la seva R.C. del 23-VI-1768 manà que l'ensenyament es fes en castellà. 2. Segon argument: donat per indiscutible l'argument fonamental, l'ensenyament del llatí –que s'ha de fer en castellà– es veurà molt dificultat pel descoïnement d'aquest idioma. 3. Tercer argument: l'esplendor i importància del castellà. El català fou certament molt important, però ara es troba en decadència. 4. Quart argument: conèixer bé el castellà és indispensable: a) per l'ús majoritari que es fa d'aquest idioma. b) pel comerç amb els espanyols per part dels catalans. c) per l'ús que se'n fa a l'església. d) perquè és propi de la gent cultivada i distingida.»⁷⁴

Josep Fontana escriu que «els vencedors, que saben que la llengua és un dels elements fonamentals per a l'existència d'una consciència nacional, lluiten per tal de fer-la desaparèixer, primer de manera dissimulada; més endavant, amb prohibicions legals».⁷⁵ I aporta una dada interessant: el 1783, entre les instruccions secretes que tenia el governador militar de Tarragona, «una de ellas era acabar el lenguaje del país.»⁷⁶

August Rafanell explica, a *Llengua parlada i llengua imposada*, que en una conferència pronunciada el 1786 davant de la Junta de Comerç de Barcelona, Francesc Vila propugnà l'establiment d'un pla d'educació mercantil que tractés l'estudi de «*las lenguas de las principales naciones traficantes, siendo entretanto necesario e indispensable, atendida la situación de Cataluña, que se sepa un poco de gramática castellana a fin de que se hable y escriba correctamente en este idioma*». En aquest sentit, el jurista Ramon Llätzer de Dou, afirmava que s'havien de fer servir «*medios suaves*», «*no dirigiéndose tanto las providencias a destruir las lenguas que estén en uso como a introducir con fina prudencia el de la que ha de quedar dominante.*»⁷⁷

Francisco de Zamora, autor del conegut llibre *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, el 1788 va sol·licitar a tots els seus corresponsals que omplissin un qüestionari sobre la situació de la llengua en el sistema escolar de Catalunya, on els demanava: «*Por qué método enseñan a leer, escribir y contar a los niños y si además de esto les enseñan alguna otra cosa*». A Girona hi ha una de les escoles que ensenya en català. A l'Escola del Bisbat d'aquesta ciutat, «*El Sr. Obispo tiene en su Colegio iguales maestros eclesiásticos, bien que se repite en catalán*». A Ripoll, «*En la Escuela Pública se enseña de leer, escribir, y contar a*

73 FERRANDO, Antoni i NICOLÁS, Miquel: *Història de la llengua catalana*, pàg. 282.

74 PUIG, Miquel: op. cit., pàg. 138-139.

75 FONTANA, Josep: op. cit., pàg. 95

76 *Ibidem*.

77 RAFANELL, August: «Llengua parlada i llengua imposada», dins *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, pàg. 339-340.

los niños en idioma catalán». A Manlleu hi ha un mestre públic que és clergue, que ensenya en català a llegir i a escriure. A Torelló «ay un solo maestro secular, quien en idioma catalán enseña a los niños a leer, escribir y contar». A Sant Joan de les Abadesses «hay un maestro secular, quien en idioma catalán enseña a los niños que concurren a leer, escribir y contar». A les Escoles Pies de Puigcerdà «se enseña en español». A Vilafranca del Penedès «La enseñanza de leer es en catalán, a excepción de la que se practica con algunos mui pocos muchachos que, a solicitud de sus padres, es en español. Pero la de escribir es siempre en castellano». A Sitges «El método de enseñar a leer, escribir y contar es en catalán, aunque a su tiempo para los dos primeros ejercicios, y en esp... el de leer también se señala un libro español». A Sant Quintí de Mediona «La enseñanza de leer, escribir,... se practica con el método antiguo y en idioma vulgar del país, por la cartilla Fr. Anselmo de Turmeda, rosario y Doctrina Christiana». A Capellades, «Acuden los muchachos a aprender de leer, escribir y contar por el método Vulgar». Finalment, la resposta a l'enquesta feta pel corresponsal de Cervera diu el següent: «Convento de los Agustinos. En quanto al escribir se conforman con el método del Estudio de la ciudad. En el leer se valen de libros catalanes por lo que llaman común, esto es empiezan por la cartilla Beceroles, F. Anselmo,... la doctrina de Ledesma, Llibre del Roser, Ballarmino, Reglas de buena crianza, Cicerón y Antonio Nebrija».⁷⁸ Amb tots aquests exemples podem verificar que en moltes poblacions encara es feia ensenyament en català, malgrat que ja feia vint anys de la Reial Cèdula que havia imposat el castellà.

En el sentit del que acabem d'explicar és interessant el treball realitzat per Xavier Moral, a partir sobretot d'un estudi aprofundit del Cens de Floridablana del 1787, en el qual estudia el que en diu la 'literacitat', és a dir, l'ús lingüístic no oral del català. A part que aquesta literacitat era molt baixa, es produïa també en català a l'escola. «El resultat –explica Moral– serà la ineficàcia de les normes i de la voluntat castellanitzadora, per imprevisió de la realitat, per manca de recursos, i per un abast de l'ensenyament senzi-llament migrat.»⁷⁹

Joan-Lluís Marfany, en el llibre *La llengua maltractada*, explica que, a la Garriga, els comptes municipals van començar a ser duts en castellà el 1789, quan el mestre va passar a encarregar-se'n, però els altres llibres municipals, amb alguna excepcional anotació de tant en tant, van continuar en català fins al 1828, com a mínim.⁸⁰ És una mostra de com la castellanització de l'ensenyament afectava altres àmbits de la vida pública.

Miquel Puig també cita aquest fragment del *Método uniforme de las Escuelas Pías*, de 1797, on queda clar, una vegada més, que la introducció del castellà a l'escola durant el segle XVIII és fruit, fonamentalment, d'una imposició: «Hable a los discipulos á lo menos en la escuela, en lengua española, haciendo estudio de ella, y hablandola correctamen-

78 FERRER, Francesc: «Resistència a la substitució lingüística al Principat», dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pàg. 450-456.

79 MORAL, Xavier: «Llengua i ensenyament al Principat», dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pàg. 225. L'autor també afirma (pàg. 228) que «La lectura de Baldiri Reixac permet de concebre la dimensió de cadascuna de les tres llengües que hi havia a la Catalunya del XVIII: una oralitat generalitzada per al català, amb una presència excepcional del castellà, i una literacitat composta pel castellà i el llatí principalment, i, secundàriament, pel català». També aporta dades interessants sobre la llengua a l'escola i sobre Baldiri Reixac l'article de Joaquim M. Puigvert en aquest mateix llibre, titulat «Església, cultura i llengua a la societat catalana del Setcents» (pàg. 245-286).

80 MARFANY, Joan-Lluís: op. cit., pàg. 183.

te, para con ello cumplir las Ordenes reales, y enseñarla, ya que no con reglas á lo menos con el uso a los juvenes, á quienes obligue o á callar, o á hablar dicho idioma.»⁸¹

Per acabar, és interessant de destacar la reflexió que fan Ardit, Balcells i Sales a *Història dels Països Catalans*, en el sentit que l'abast dels decrets que imposen el castellà a escola i a doctrina, de moment, va ser ben limitat i fins i tot podria ser, paradoxalment, que aquestes normatives impositives haguessin ajudat a l'aparició de nous diccionaris.⁸² També afirmen que «Un estudi de la llengua utilitzada a les escoles de primeres i segones lletres, col·legi per col·legi, poble per poble, seria útil, tot i que en un país on la immensa majoria de la població no aprenia de lletra, és evident que la transmissió del patrimoni cultural s'efectuava sobretot fora de les escoles, i aquestes no són per a nosaltres més que un indici. En tot cas, si no falten annals i monografies que parlen de les escoles i donen detalls abundants sobre directors, professors, benefactors, inauguracions, visitants il·lustres i obres d'ampliació, gairebé mai no ens indiquen en quina llengua es feien les classes, ni què s'hi ensenyava.»⁸³

3.4. Segle XIX. Les lleis reforcen l'ensenyament en castellà

En el moment que a Espanya arrencà la revolució liberal a Catalunya era vigent la diglòssia iniciada als temps moderns. Segons Josep Grau, gràcies a la modernització social i econòmica de l'Espanya liberal, el castellà perdé definitivament la seva condició de llengua exòtica a Catalunya.⁸⁴ A l'escola s'hi ensenyava en castellà, tot i que la llengua dominant era el català, sobretot a la ruralia. La llengua catalana s'havia anat empobrint i havia arribat, a final del segle XVIII i principi del XIX, «a *playas tristes, a varaderos melancólicos, en un islote*».⁸⁵ Hi ha un text de Joan Cortada, però, que explica bé la realitat del català en aquesta època, i que crec que és interessant de reproduir: «*Nuestra lengua nativa es la catalana, es la primera que aprendemos, es la única que hacemos uso hasta que nos mandan a la escuela y desde ese punto, si en algunas horas del día, hablamos, leemos y escribimos en castellano, en las restantes lo hacemos todo eso en catalán. En catalán hablamos en familia, en catalán en las diversiones, en catalán ventilamos todas nuestras cuestiones, en catalán tratamos nuestros negocios, rezamos en catalán y sobre todo en catalán pensamos y al hablar ó escribir en castellano ejecutamos el ímprobo y arriscadísimo trabajo de ir traduciendo en una lengua lo que pensamos en otra.*»⁸⁶

81 PUIG, Miquel: op. cit., pàg. 146.

82 Un exemple el trobem en el *Diccionario catalán-castellano-latino* (1803-1805), publicat per Esteve, Bellvitges i Juglà, que, tal com explica Ernest Lluch (*La Catalunya vençuda del segle XVIII*, pàg. 33) no és només un diccionari trilingüe, tal com es diu sempre, sinó que també conté la definició dels mots catalans.

83 ARDIT, Manuel; BALCELLS, Albert, i SALES, Núria: *Història dels Països Catalans*, pàg. 43. Aquests tres historiadors aporten també algunes altres dades interessants: per exemple, el mestre lleidatà Miguel de la Sierra és autor, a finals del segle XVIII, d'una curiosa *Tarifa per als pagesos*, en català. L'any 1755 l'Ajuntament de Valls passa contracte, en català, a un mestre de cognom castellà.

84 GRAU, Josep: *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*, pàg. 16.

85 GARCÍA, Maximiano: *Historia del nacionalismo catalán (1793-1936)*, pàg. 39.

86 CORTADA, Juan: *Cataluña y los catalanes*, 1860. Reproduït de MONÉS, Jordi: *Formació professional i desenvolupament econòmic i social català (1714-1939)*, pàg. 342.

El fet és, però, que durant el primer terç del segle XIX hi ha diversos reglaments que pretenen començar a regular l'ensenyament i, és clar, la regulen en castellà. Per això Jordi Monés diu que escolarització i castellanització es poden considerar sinònimes.⁸⁷ August Rafanell ho explica d'aquesta manera: «(...) no és gens estrany que el castellà s'anés afermant en una plaça lligada al poder, mentre que el vernacle era vist, sobretot pels intel·lectuals, amb una bona dosi de menyspreu. Com una nosa que entrebancava el progrés de la societat. Les legislacions sobre l'ensenyament obligatori de la gramàtica castellana, (...) no va fer sinó assentar aquestes mentalitats.»⁸⁸

Tal com explica Francesc Puigpelat, l'escola va ser una de les pedres angulars de la construcció del nacionalisme espanyol i el programa queda exposat amb una màxima transparència en el discurs preliminar de la Constitució de 1812: «L'Estat, no menys que soldats que el defensin, necessita ciutadans que il·lustrin la nació i promoguin la seva felicitat amb tota mena de llums i coneixements. Així que una de les primeres tasques que han d'ocupar els representants d'un poble gran i generós és la instrucció pública. Aquesta ha de ser general i uniforme (...) Perquè el caràcter sigui nacional, perquè l'esperit públic pugui adreçar-se al gran objectiu de formar veritables espanyols, homes de bé i amants de la pàtria, cal que no quedi confiada la direcció de l'ensenyament públic a mans mercenàries». El text, segons Puigpelat, és tota una declaració de principis: «l'escola pública espanyola ha de donar una instrucció «uniforme» i ha de formar «veritables espanyols», «amants de la pàtria», no menys importants que soldats. La idea, com tantes altres, és calcada a la de l'escola francesa. La idea és que per una porta de l'escola entra un nen que parla una llengua qualsevol i té idees atzaroses i per l'altra en surt un adult perfectament espanyol, que parla castellà i ha estat adoctrinat en la guerra de la Independència, la llista dels reis visigots, Don Pelayo i la resta de mites de la història pàtria. En resum: l'escola com a «fàbrica d'espanyols»». ⁸⁹ Una 'fàbrica' que, per manca de recursos, va funcionar molt malament.

El Pla Quintana –*Reglamento General de Instrucción Pública*–, que s'ha considerat com la primera llei general d'educació, aprovat el 29 de juny de 1821, estableix, en el seu article 27, que «*Todos los ramos comprendidos en la segunda enseñanza se estudiarán en lengua castellana*» i, en el seu article 46, que «*La enseñanza de la teología, del derecho canónico y del derecho civil romano continuará dándose en lengua latina; pero la de los demás ramos de esta tercera enseñanza se dará en castellano.*»⁹⁰

87 MONÉS, Jordi: *Formació professional i desenvolupament econòmic i social català (1714-1939)*, pàg. 341.

88 RAFANELL, August: op. cit., pàg. 346. Per explicar el fenomen diglòssic que s'anava instaurant, que fins i tot generava autoodi, aporta un exemple de 1840, del mallorquí Josep Pujol, que escrigué: «*es duro y sensible tenerlo que confesar, por más que sea nuestra habla provincial la de nuestras más tiernas aficiones, debemos renunciar a ella, porque así lo exige el interés que nos eleva a contraer afinidades, las más que sea posibles, y las más estrechas con el continente vecino*». D'altra banda, Alfonso CAPITÁN, en el llibre *Breve historia de la educación en España*, parlant de Gaspar Melchor de Jovellanos, diu que «*La escuela elemental, cuyo contenido es "la generalidad de los principios de cada ciencia primitiva", y para que el alumno no pierda nunca la referencia a la unidad de las distintas ramas del saber, ha de ser impartida en lengua castellana.*»

89 PUIGPELAT, Francesc: *Breu història del nacionalisme espanyol. De la Constitució de 1812 a la prohibició del 9-N*, pàg. 91-92.

90 Reproduït a: *Historia de la educación en España, II. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*. Ministerio de Educación y Ciencia. Madrid, 1985, pàg. 49-67.

Marfany dona la notícia que aquest any 1821 el capellà Manuel Casamada, fent propaganda de l'escola que havia obert a Barcelona, insistia en la seva competència en l'ensenyament del castellà, la importància del qual no calia ni ponderar: «*Basta decir que la lengua castellana es la lengua de la Nación.*»⁹¹

El 14 d'octubre de 1824 es va aprovar el *Plan literario de estudios y arreglo general de las Universidades del Reino*, que va accentuar la centralització i va determinar que «*Las explicaciones y las preguntas y respuestas se harán en castellano, pero los argumentos y las respuestas precisamente en latín. Este canon se observará inviolablemente en todos los ejercicios de academias, exámenes para grados y oposiciones, en no siendo preguntas, y en los actos mayores, quedando a cargo del que preside el hacer que se observe.*». També diu que «*Se adoptará por ahora en las aulas de las Universidades la 'Gramática latina en castellano', dispuesta por el P. Fr. Josef Carrillo, franciscano, y publicada en Pamplona en 1817.*»⁹²

Malgrat que no sigui una dada de caire educatiu, és interessant la notícia que aporta Francesc Ferrer i Gironès, amb relació al bisbe de Girona Dionisio Castaño Bermúdez, originari de Madrid, per entendre que no només s'actuava des de l'ensenyament, sinó que es pretenia la castellanització des d'altres àmbits: «Malgrat aquest ambient d'ignorància total de la llengua catalana per part dels governants de Madrid –i de la perseverança encoberta que a les escoles només s'ensenyés el castellà–, de fet l'idioma català encara subsistia plenament en el poble, i institucions poderoses com ara l'Església catòlica mantenien la llengua viva gràcies al baix clergat. Una prova d'aquesta vigència i de l'oficialitat total dins l'Església és que el 1828 el bisbe de Girona va proposar al Sínode Diocesà l'ordre següent: «*Mandamos que en todas nuestras Parroquias se forme un inventario muy exacto de todos los libros, escrituras y documentos que existan en sus Archivos o en poder de los párrocos para que nunca se extravíen y perezcan. Siendo las partidas de Bautismo, de Matrimonio y de Defunción unos documentos fe hacientes en todos los Tribunales del Reyno, se hace preciso que en lo sucesivo se extiendan en idioma castellano que es el idioma del gobierno.*»⁹³

El mateix Ferrer explica que «El 1834 Maria Cristina, la reina governadora, tenia per cap de govern el liberal Francisco Martínez de la Rosa, el qual nomenà ministre de la Governació José María Moscoso de Altamira, que s'encarregava dels afers educatius. La preocupació d'aquest govern liberal fou la reforma educativa, la qual va encomanar a una comissió, [els membres de la qual] eren uns admiradors del sistema docent francès, i per al pla d'instrucció primària que tenien encomanat varen redactar la *Instrucción para el régimen y gobierno de las escuelas de Primeras Letras del Reino*, la qual, pel que fa a la llengua, no va representar cap novetat perquè insistia precisament per a les escoles de primeres lletres en tot el que deia la Llei Calomarde.»⁹⁴

En el *Plan General de Instrucción Pública*, aprovat el 4 d'agost de 1836, en el seu article 84, s'estableix que «*La lengua nacional es la única de que se hará uso en las expli-*

91 MARFANY, Joan-Lluís: op. cit., pàg. 342.

92 Reproduït a: *Historia de la educación en España, II. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*, pàg. 68-122.

93 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 64.

94 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 65-66.

caciones y libros de texto».⁹⁵ Per tal de poder contrastar la normativa amb la realitat és interessant la notícia, aportada per Joan Domènech i Moner a *L'ensenyament a Lloret de Mar (1599-1936)*, del mestre Jaume Puig i Roldós que, a final de curs, fa imprimir un opuscle amb l'anunci i els temes dels exàmens públics que pertoca fer. En aquesta publicació diu que «*Cuando el concurso se dé por satisfecho conjugarán toda clase de verbos, traduciéndolos del catalán al castellano y al contrario y analizarán gramaticalmente el trozo que en cualquier libro se les señale.*»⁹⁶

D'altra banda, Josep Melià va fer conèixer, en el seu *Informe sobre la lengua catalana*, un edicte del Govern Superior Polític de les Balears de l'any 1837 que, malgrat que surt de l'àmbit principatí, és interessant de copiar: «*Considerando que el ejercicio de las lenguas científicas es el primer instrumento para adquirir las ciencias y transmitir las, que la castellana, además de ser la nacional, está mandada observar en las escuelas y establecimientos públicos, y que por haberse descuidado esta parte de instrucción en las islas viven oscuros muchos talentos que pudieran ilustrar no solamente a su país, sino a la nación entera; deseando que no queden estériles tan felices disposiciones y considerando finalmente que sería tan dificultoso el corregir este descuido en las personas adultas com será fácil enmendarle en las generaciones que nos sucedan, he creído conveniente, con la aprobación de la Excma. Diputación Provincial, que en todos los establecimientos de enseñanza pública de ambos sexos en esta provincia se observe el sencillo método que a continuación se expresa y se halla adoptado en otras con mucho fruto.*»

I continuava: «*Cada maestro o maestra tendrá una sortija de metal, que el lunes entregará a uno de sus discípulos, advirtiéndolo a los demás que dentro del umbral de la escuela ninguno hable palabra que no sea en castellano, so pena de que oyéndola aquel que tiene la sortija, se la entregará en el momento y el culpable no podrá negarse a recibirla; pero con el bien entendido de que en oyendo este en el mismo local que otro condiscípulo incurre en la misma falta, tendrá acción a pasarle el anillo, y este a otro en caso igual, y así sucesivamente durante la semana hasta la tarde del sábado, en que a la hora señalada aquel en cuyo poder se encuentre el anillo sufra la pena, que en los primeros ensayos será muy leve; pero que se irá aumentando así como se irá ampliando el local de la prohibición, a proporción de la mayor facilidad que los alumnos vayan adquiriendo de expresarse en castellano, y para conseguirlo mas pronto convendrá también señalar a los mas adelantados algun privilegio, tal como el de no recibir la sortija los lunes, ó ser juez en los pleitos que naturalmente se suscitaren sobre la identidad o dialecto de la palabra en disputa.*»

Els mestres, diu, tindran poca feina i, a més, es guanyarà en silenci (?!): «*De esta manera, insensiblemente, sin trabajo alguno de parte de los maestros, y siendo los castigos incomparablemente menores que las faltas, se conseguirá no solamente que al cabo de algún tiempo de constancia llegue a familiarizarse la juventud mallorquina con la lengua en que estan escritas las doctrinas y conocimientos que aprender, y a expresarlos con facilidad y soltura, sino tambien el que se guarde silencio en las escuelas por el temor que cada uno*

95 Reproduït a: *Historia de la educación en España, II. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*, pàg. 123-148.

96 DOMÈNECH, Joan: *L'ensenyament a Lloret de Mar (1599-1936)*, pàg. 70. Domènech diu que potser aquesta pràctica és un estratagema del mestre per seguir mantenint el coneixement de la llengua pròpia, encara que sigui fent veure que una va a remolc de l'altra.

tendrá de incurrir inadvertidamente en la pena del anillo y esponerse al castigo, ó á lo menos á las zozobras que siempre le precederan.»

Si els mestres segueixen aquestes instruccions, faran 'mèrits': «*El zelo mejor entendido de los maestros en plantear y sostener esta medida tan sencilla y el adelantamiento de sus discípulos será un mérito particular para unos y otros y un objetivo especial de exámen en la visita anual que pasaré a todas las escuelas de la provincia; y para perpetuo recuerdo y observancia de esta disposición se conservará fijo en el interior de las escuelas el presente edicto. Dado en la ciudad de Palma a 22 de febrero de 1837.*»⁹⁷

La *Ley autorizando al Gobierno para plantear provisionalmente el plan de Instrucción Primaria*, del 21 de juny de 1838, només deia que «*La instrucción primaria pública elemental ha de comprender para ser completa: (...) Elementos de gramática castellana, dando la posible extensión á la ortografía*». El *Reglamento de las Escuelas Públicas de Instrucción Primaria Elemental*, datat quatre mesos més tard, el 26 de novembre de 1838, va ser promogut pel ministre de la Governació, el català Albert Baldrich, marquès de Vallgornera, senador per Girona i rector de la Universitat de Madrid, però, malgrat això, no parlava per res de la llengua catalana i, per tant, indirectament la foragitava de l'escola.

Joan-Lluís Marfany opina que aquesta normativa marca realment l'inici de la castellanització de l'ensenyament. Ho explica d'aquesta manera: «Amb el triomf definitiu de la revolució liberal, a les darreries de la dècada de 1830, això va canviar radicalment. La diglòssia va passar, com ja sabem, de ser el resultat d'un lent procés social a ser-ho d'una ideologia i una política. I ara sí que, amb l'activitat legislativa que, sense comptar l'episodi del Trienni, va començar amb la llei del 21 de juliol de 1838 i va culminar amb la famosa llei Moyano de 1857, l'escola va esdevenir-ne l'instrument. I ara sí també que la imposició del castellà com a llengua de l'ensenyament va significar l'exclusió del català, si no de l'escola, cosa impossible, sí de tota activitat docent. A partir d'aquestes dates, els catalans que aprenien de llegir i escriure ho feien exclusivament en castellà.»⁹⁸

Gràcies a Pere Anguera i a Manel Risques tenim notícia de la prohibició dictada pel governador civil de Barcelona, el 24 de maig de 1851, d'ensenyar en català a les escoles de la província: «*en varios establecimientos de instrucción primaria de esta capital y pueblos de su provincia se hace pensar a los niños en catalán, hablar con más frecuencia en este dialecto, y muy poco en idioma castellano*». En l'ordre que va dictar també diu que «*Teniendo pues entendido que este mal, que es necesario contener, lejos de disminuirse va tomando incremento en algunas partes, prevengo a los señores alcaldes y comisiones locales de instrucción primaria que por todos los medios que están en el círculo de sus atribuciones impidan este abuso en los establecimientos de educación de ambos sexos, públicos y particulares, presentándose con frecuencia en ellos y dándome inmediata cuenta de las faltas que noten en dicho sentido a fin de corregirlas severamente*».⁹⁹ Josep Subirana, farmacèutic de Centelles que signava algunes col·laboracions amb el pseudònim L'Almo-

97 MELIÀ, Josep: *Informe sobre la lengua catalana*. Editorial Magisterio Español S.A., pàg. 283-285. Ramon Navarro, a *La escuela y el maestro en la España contemporánea (1810-1939)*, explica que al País Basc també passava una cosa semblant amb l'eusquera (pàg. 201).

98 MARFANY, Joan-Lluís: op. cit., pàg. 413.

99 ANGUERA, Pere: *El català al segle XIX*. Editorial Empúries. Barcelona, 1997, pàg. 36. També RISQUES CORBELLA, Manel: *El Govern Civil de Barcelona al segle XIX*, pàg. 424. L'ordre, segons diu la nota a peu de pàgina, es va publicar al B.O.P. el 28 de maig de 1851.

gàver del Montseny, va publicar un article a *La corona de Aragón*, el 1856, en el qual considerava insultant aquest ban del governador barceloní. Considerava les limitacions que afectaven l'ús i l'ensenyament del català d'«*ominoso testimonio de nuestra esclavitud.*»¹⁰⁰

El 9 de setembre de 1857 es va promulgar la Llei d'Instrucció Pública –la Llei del ministre de Foment Claudio Moyano Samaniego, sota el regnat d'Isabel II–, que ha estat una llei vigent durant molt de temps. El seu article 2 obligava només a l'ensenyament de la gramàtica castellana. I a l'article 88 es disposava ben clarament: «*La Gramática y Ortografía de la Academia Española serán texto obligatorio y único para estas materias en la enseñanza pública.*»¹⁰¹ És interessant l'explicació que fa, sobre aquesta qüestió, el conegut mestre Salvador Genís i Bech, l'any 1903: «Posada en vigor l'any 1857 la llei Moyano y organitzada per ella la carrera del Magisteri oficial com avuy se troba, quedà proscriu de fet y definitivament la nostra llengua de las escuelas de noys y noyas. Abans, la resistència passiva de pares y mestres d'un costat, y d'altre la escassa fiscalització del Govern prop d'aquellas, varen permetre que'l català compartís ab el castellà la tasca educativa, al amparo de la espècie de *modus vivendi* tàcitament establert per les circumstàncies. D'allí endavant, els inspectors del ram, fidels a la consigna rebuda dels centres superiors, havían d'ajudar eficazment a la castellanització de Catalunya, foragitant son idioma dels temples de la educació infantívola, malgrat que ab això se ferissin sentiments sacratíssims y se contrariés de ple a ple a la Naturalesa y a la Pedagogia, tot d'un plegat.»¹⁰²

El 1861, en el butlletí de la província de Tarragona, el president de la Junta Provincial d'Instrucció Primària va fer l'anunci següent: «*Habiéndose observado que en las escuelas de esta provincia se ha generalizado en los Maestros la costumbre de hablar en catalán a sus discípulos; estando prevenido por los reglamentos y las disposiciones vigentes que no se enseñe ni hable más que en castellano; debiendo abolirse un abuso tan contrario a aquellas prevenciones como perjudicial a la instrucción, pues impide que los alumnos aprendan su lengua y se acostumbren a hablarla con perfección, teniendo después necesidad de estudiarla fuera de las escuelas gastando el tiempo y el dinero que podrían dedicar al estudio de otro idioma, esta Junta previene a los Maestros y Maestras de todas las escuelas de la provincia que den en castellano la enseñanza de todas las materias que comprenda su respectiva escuela, desterrando de ella el uso del dialecto catalán.*

»*Al recomendárselo así a todos los encargados de la enseñanza espera que convencidos de la utilidad de esta disposición en pró de la enseñanza misma y de la propagación del idioma nacional en nuestro país, se esmerarán en cumplirla exactamente, sin dar lugar a nueva excitación ni a medida rigurosa.*»¹⁰³

Benet del Rincón, en el llibre *L'aportació pedagògica del mestre Rius*, aporta una dada relacionada amb l'Ajuntament de Barcelona. Una circular de la Junta Local de Ensenyanza, datada el 26 d'abril de 1872, manava que «*los Sres. Profesores se abstengan de*

100 ANGUERA, Pere: op. cit., pàg. 185.

101 Reproduït a: *Historia de la educación en España, II. De las Cortes de Cádiz a la Revolución de 1868*, pàg. 245-300.

102 *Llengua y ensenyansa* (I), dins *La Veu de Catalunya*, 2 i 3 de gener de 1903. Citat per FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: op. cit., pàg. 119-121.

103 *Butlletí de la Provincia de Tarragona*, 3 de maig de 1861. Citat per NOGUERA, Joana a *El català a l'Escola Normal de Tarragona abans de 1931*, dins *Actes de les 7enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Escola i Estat*, pàg. 256.

usar en sus relaciones con los discípulos otra lengua que la de Castilla». I això, diu l'autor del llibre, malgrat que la majoria dels infants que assistien a les escoles públiques eren catalans i que els mestres, freqüentment, havien de traduir al català paraules castellanes per a fer-les intel·ligibles.¹⁰⁴

Avancem uns quants anys, fins al 1883, l'any del Segon Congrés Catalanista, convocat pel Centre Català i celebrat al teatre de l'Olimp de Barcelona. En aquest sentit, Maria Carme Illa, en el seu llibre *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat (1883-1983)*, aporta el testimoniatge de Rossend Arús: «Diversos oradors tenien demanada prèviament la paraula, uns a favor, d'altres en contra de l'oficialitat del català. El primer a parlar –a favor– va ser Rossend Arús i Arderiu, que va denunciar que 'no es compendria en cap nació que no fos la nostra, que hi hagi un poble obligat a parlar i escriure en llengua que no és la seva' i en va culpar principalment els mateixos catalans; amb exemples, va demostrar que el renaixement literari es devia en gran part a la iniciativa individual i va subratllar la 'repugnància natural' dels catalans a expressar-se en castellà, cosa que corrobora l'experiència viscuda al seu col·legi, on hi havia un quadre d'en Viladomat per a adjudicar-lo a l'alumne que, durant un any, no hagués dit un sol mot en català i ningú, 'ni els mateixos americans que en gran número hi eren', no havia volgut guanyar-lo, de manera que 'encara era allí, al seu lloc'».¹⁰⁵

Del 5 al 12 d'agost de 1888 va tenir lloc a Barcelona, en el marc de l'Exposició Universal, un *Congreso Nacional Pedagógico*, amb l'objectiu de «dilucidar cuestiones de interés para las Escuelas y llamar la atención de los poderes públicos y de cuantos se interesan por el fomento de la Primera enseñanza sobre aquellos puntos para cuya resolución no basta el buen celo del Magisterio y es necesario el concurso de todos».¹⁰⁶ En aquest congrés es van expressar moltes veus que defensaven l'ensenyament del català. Amb tot, n'hi va haver també algunes en contra. El valencià Castro Legua –que en aquells moments exercia a Madrid– va començar assenyalant que s'havia trencat l'harmonia que havia imperat fins al moment: «El tema de hoy [El tema era: «En las provincias del Norte y del Este de España, donde no es la nativa la lengua castellana, ¿qué procedimientos deben emplearse para enseñarla á los niños?】 ha venido á turbar la paz y la tranquilidad del Magisterio aquí reunido, porque en realidad todos los señores que me han precedido en el uso de la palabra se han separado del tema, lo han olvidado, y han venido aquí á discutir cuestiones completamente ajenas de un Congreso de Maestros.»¹⁰⁷

Després d'afirmar que s'havien dit unes coses que, en realitat, ningú havia dit (la qual cosa va provocar protestes i fortes remors), va tractar en diferents ocasions el català com a dialecte i va fer una de les propostes més peculiars i xocants de tot el Congrés: «Todo maestro que no sea castellano y que ejerza en pueblo en que se habla dialecto, deberá prestar tres años de servicios en pueblo castellano, aunque sea en comisión y con reserva del derecho de su escuela».¹⁰⁸ Finalment, va acabar la seva intervenció explicant els procediments que calia seguir per ensenyar el castellà: ús constant i per-

104 Expedient 4.550 de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona. Citat per RINCÓN, Benet del: *L'aportació pedagògica del mestre Rius*, pàg. 53.

105 ILLA, Maria Carme: *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat (1883-1983)*, pàg. 25.

106 *Actes del Congreso Nacional Pedagógico de 1888*.

107 *Ibidem*.

108 *Ibidem*.

fecte d'aquesta llengua per part del mestre, prohibició de l'ús del català, exercicis de traducció d'una llengua a l'altra i exercicis gramaticals «*bien ordenados, los cuales serían los de más seguro resultado.*»

El 1894 es va publicar la novel·la *Lena*, de Carles Bosch de la Trinxeria, on hi ha aquesta conversa entre un pagès i un mestre d'escola, que és molt il·lustrativa: «–Què tal los nois? Aprenen? –Què vol que aprenguin, si cap entén lo castellà. –Ensenya-los en català. –Vostè sap que m'està prohibit. És llengua que apenes conec. Además, dic mal al dir llengua, és un dialecte vulgar, un patuès. Lo castellà és la llengua de Cervantes, de Calderón, de Lope de Vega. Mal me sabia que mos deixebles ignoressen tan hermosa llengua...»¹⁰⁹

El mateix any que la Direcció General de Correus i Telègrafs de l'Estat prengué la curiosa decisió de prohibir parlar en català per telèfon (1896), hi va haver també la primera proposta parlamentària d'iniciar –encara que molt tímidament– la normalització dels idiomes no castellans a l'escola. Gràcies a Francesc Ferrer sabem que el 14 d'agost de 1896, al Congrés dels Diputats, el diputat per València Manuel Polo y Peyrolón va formular un prec al ministre de Foment del govern canovista on sol·licitava que els mestres de l'Estat que exercien en països on es parlava una llengua diferent del castellà coneguessin aquesta llengua per tal de fer-se entendre pels alumnes. Peyrolon demanà, de manera contundent, que, per exercir de mestre en propietat en una escola on hi hagués llengua pròpia, s'exigís als mestres el coneixement d'aquesta llengua; que no s'admetés a oposició els que desconeguessin la llengua del país i que en les escoles de mestres respectives es creessin càtedres de gramàtica del que ell anomenava '*dialecto regional*'. Cinc dies més tard hi va haver una discussió i el ministre Linares Rivas va sentenciar: «(...) *pero lo que no puedo consentir como Ministro, ni menos como español, es que esos dialectos sean tan exclusivos que echen fuera el idioma castellano.*»¹¹⁰

3.5. Segle XX: 100-1939. La unificació lingüística continua

3.5.1. Primers anys del segle XX

Durant el primer terç del segle XX, fins a la dictadura de Primo de Rivera, l'hegemonia del catalanisme va estar en mans de la Lliga Regionalista que tenia, entre els trets principals de la seva política, la defensa de la llengua catalana. Per entendre les dificultats en què es va trobar vegem alguns exemples de les afirmacions que es feien en aquells anys. En un debat que tingué lloc al Congrés el juliol de 1901, Segismundo Moret, després d'estranyar-se de «*ese deseo de hablar una lengua particular en cada región*» i qualificar el catalanisme de «*fuegos fatuos que salen de la descomposición de las tumbas*», defensava que l'ús del català per aprendre el catecisme entrava en contradicció amb les

109 Extret de: FIGUERAS, Narcís i PUIGVERT, Joaquim M.: *Tribulacions d'un masover fadrister*, pàg. 32. El capítol d'aquest llibre, titulat «Llengua i escola: castellanització de les classes populars durant la Renaixença literària», és molt interessant per entendre la realitat de la llengua a l'escola en aquest final de segle XIX.

110 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 80-81. Vegeu, per la pregunta, el Diario de las sesiones de Cortes, núm. 78, 14/8/1896, pàg. 2.344-2.345, i per la resposta, el núm. 81, 19/8/1896, pàg. 2.458-2.459.

«creencias cristianas».¹¹¹ Romero Robledo –que considerava els idiomes com a «barreras que se levantan entorpeciendo la comunicación entre los pueblos»–, en una sessió del 20 de novembre del mateix any, va dir que convertir el català en llengua oficial equivaldria a posar damunt d’Estat «el sello de la humillación». També va arribar a dir que la major part de la població de Catalunya desconeixia el català: «¡Si yo no sé siquiera si saben el catalán todos los representantes del catalanismo!»¹¹²

A Lleida, el 30 de març de 1900 –el mateix any que es creà el Ministeri d’Instrucció Pública i Belles Arts–, el governador civil José Martos O’Neale, en funció del seu càrrec de president de la Junta Provincial d’Instrucció Pública, va inserir al *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida* una circular en la qual afirmava que l’ensenyament en català, a més de ser il·legal, era altament perjudicial per als alumnes: «Tiene noticias esta Junta de que algunos Maestros y Maestras de las Escuelas públicas de la provincia dan la enseñanza elemental, en las que tienen á su cargo, valiéndose del lenguaje catalán, preteriendo, por no decir proscribiendo, el idioma castellano. Tal procedimiento no tan sólo es ilegal, sino que origina perjuicios de difícil remedio á la infancia de hoy, que ha de formar los ciudadanos de mañana. Los expresados fundamentos han obligado á esta Junta provincial á prevenir, por medio de la presente, á los señores Maestros y Maestras de la provincia que en lo sucesivo se abstengan de usar para la enseñanza idioma alguno que no sea el castellano, haciéndoles saber que la inobservancia de lo prevenido en esta circular originará la inmediata formación de expediente gubernativo para hacerles efectiva la responsabilidad consiguiente por desobediencia.»¹¹³ El governador Martos O’neale només es va estar a Lleida dos anys i nou mesos, però va tenir temps suficient per a distingir-se per la seva hostilitat a la cultura catalana, com va explicar l’any 2011 amb diversos exemples l’historiador Jordi Soldevila, a través del seu blog *Altres històries de Lleida*.

La rèplica a aquesta prohibició va venir de Ferran Agulló, secretari de la Unió Regionalista i columnista –amb el pseudònim Pol– de *La Veu de Catalunya*: «Que vol dir que cap á dalt á Viella, la Vall de Arán, y en casi tota la provincia no hajan sentit parlar castellá més que á n’el Jutge, á n’el Diputat quan el tenien *cunero* y als investigadors de la Contribució? ¿Que vol dir que tots els congressos pedagògichs, y’ls homes més entesos en ensenyansa prediquin que l’únich sistema es el d’anar de la fácil á lo difícil, de la conegut á lo desconegut, afirmant la necessitat de donar l’instrucció ab la llengua ó dialecte que parlin els escolars? Davant de Cervantes y l’Academia, tot desapareix y davant del senyor Martos O’Neale (llegéxintho be) tots els sabis son uns burros.»¹¹⁴

Buenaventura Delgado, al llibre *La Escuela Moderna de Ferrer i Guàrdia*, explica que una persona va aconsellar a Francesc Ferrer i Guàrdia, amb bon criteri, que les classes de la seva escola es fessin en català, la llengua dels alumnes: «Ferrer se ofendió mucho ante la propuesta, porque creía que acceder a ello sería empequeñecer ‘la humanidad y el mundo a los escasos miles de habitantes que se contienen en el rincón formado por parte del Ebro y los Pirineos. Ni en español la establecería yo –contesté al fanático catalán–. An-

111 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 118.

112 Ibídem, pàg. 123.

113 BOP Lleida, núm. 42, 30/3/1900, pàg. 181.

114 POL [Pseudònim de Ferran Agulló], «Al dia», dins *La Veu de Catalunya*, 3 d’abril de 1900, pàg. 1, edició del vespre.

tes que el catalán, cien veces el esperanto'». ¹¹⁵ No em puc esplaïar, en aquest treball, a parlar de la figura, controvertida, de Ferrer i Guàrdia. En tot cas, només destaco que volia una escola 'moderna' –no ho dubto– però no pas precisament catalana. ¹¹⁶

El 21 de novembre de 1902, a proposta d'Álvaro de Figueroa y Torres, comte de Romanones, i amb acord del Consell de Ministres, es va publicar un Reial Decret pel qual hom obligava tots els mestres, amb penes greus, a ensenyar la doctrina cristiana en castellà. ¹¹⁷ Tal com expliquen Josep Ferrer i Joan Pujadas, «el decret Romanones era la tor-na a la cèlebre pastoral publicada el 16 de gener de 1900 pel bisbe Josep Morgades sobre la conveniència de predicar i catequitzar en català al seu bisbat de Barcelona, que fou agraument discutida a les Corts espanyoles». ¹¹⁸ Modest Prats explica que, en el fons, era una pastoral espanyolista però que, malgrat això, va posar en marxa una discussió impressionant que va durar, com a mínim, dos anys. ¹¹⁹

El Reial Decret de Romanones conté un llarg proemi on s'exposen els motius del le-gislador. Com assenyala Francesc Ferrer, en les lleis o els reials decrets normalment en poques ocasions es manifesta el mòbil que obliga a promulgar normes contra la llengua catalana, i el sistema habitual ha estat amb articles de biaix, sense cap mena de comen-

115 DELGADO, Buenaventura: *La escuela Moderna de Ferrer i Guàrdia*, pàg. 108.

116 Vegeu MONÉS, Jordi: *Ferrer i Guàrdia i la llengua catalana*, dins *Jordi Monés i Pujol Busquets: educació, país, llengua*, pàg. 156-157. Aquest text havia estat publicat, el setembre de 2009, al Portal de Filosofia de Josep M. Terricabras.

117 José Carlos HERRERAS, a l'article *Políticas de normalización lingüística en la España democrática*, diu que «Desde principios de siglo se había tomado sin duda conciencia de la importancia de la escuela como instrumento de unificación lingüística» i per això es promulguen els primers decrets que prohibeixen als mestres ensenyar en una llengua diferent del castellà, d'entre ells aquest del comte de Romanones. Com ja hem vist, això ve de molt més enrere.

118 FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: op. cit., pàg. 17. Al Senat, Bernabé Dávila, que començà la seva intervenció reconeixent que no havia pogut llegir encara el text sencer de la pastoral, no dubtà a qualificar Morgades de «delincuente» i sol·licità a Eduardo Dato –ministre de Governació– que «se someta, sin pérdida de momento, á los tribunales competentes al Sr. Obispo de Barcelona, el cual ha cometido, com motivo de su pastoral, verdaderos delitos, perfectamente definidos, contra la unidad nacional y contra la integridad de la Patria, así como contra la Constitución y las leyes». Dato respongué que la política del govern en matèria de difusió del castellà consistiria en «una constante propaganda encaminada a extender el conocimiento de la lengua oficial, evitando que en las escuelas del Estado se enseñe otro idioma que el español, no permitiendo textos escritos en ningún dialecto, como libros de enseñanza, y adoptándose por las autoridades las medidas que se han adoptado al efecto, y que aplicará este Gobierno como las han aplicado todos los anteriores Gobiernos de España». Extret de GRAU, Josep: op. cit., pàg. 85-86. Joan SOLÀ explica (a *Plantem cara*, pàg. 333-334) que «l'any 1900 els membres del Congrés i del Senat de Madrid es van passar diverses sessions íntegres bramant contra una pastoral del bisbe Josep Morgades de Barcelona i en algun moment a algú se li va escapar una veritat: el text encara no els havia arribat!!, i per tant bramaven pel que els havien bufat a l'orella els coreligionaris.»

119 PRATS, Modest: «Nació i llengua: unes fites i una reflexió», dins *Engrunes i retalls. Escrits de llengua i de cultura catalanes*, pàg. 459. Copiem un paràgraf de la pastoral del bisbe Morgades, extret d'aquest article de Modest Prats: «Ya que com una paciencia apenas concebible sufrimos tanto tiempo el yugo de ser administrados, enseñados y juzgados en castellano, lo cual nos perjudica gravemente; seamos instruidos en catalán en lo que mira al cielo y nos pone en relaciones con Dios en nuestros apuros y tribulaciones, en nuestros deseos y esperanzas, en los desahogos de nuestra alma, porque si podemos prescindir de los beneficios de este mundo, pereceros y caducos en verdad, aunque muy conducentes al bienestar honesto de esta vida, no podemos en manera alguna renunciar, ni permitir que sufran perjuicio ni merma de ninguna clase, los intereses del cielo porque son eternos, y el fin último de la creación y redención humana.»

tari. En canvi, en aquest decret és diferent: «Un hecho anómalo, de aquellos que no provocan clamoreos en la opinión porque se producen de un modo silencioso, disfrazándose con la santa apariencia de la tradición y de la costumbre, ha llegado a noticia del Ministro que suscribe, acerca de la situación anómala creada á la instrucción primaria en las Escuelas en alguna región de nuestra Patria donde se dan enseñanzas, tan importantes como la Religión, en lengua distinta del castellano. (...) No puede el Ministro permanecer indiferente ante la gravedad y trascendencia de este asunto. No cabe desconocer la honda perturbación que puede producir en los espíritus todo aquello que se refiere al desuso del lenguaje, que es como la piel dentro de la cual viven y funcionan músculos y huesos, nervios y venas, corazón y pulmones, voluntad é inteligencia, todo el cuerpo y también toda el alma de un pueblo.

»Fuera temeridad pensar que si educamos á la generación de hoy no enseñándola los principios de la Religión en castellano, en el idioma de Cervantes, en aquél que nos sirvió en el Nuevo Mundo para propagar nuestra fe y nuestra civilización, tendríamos mañana ciudadanos unidos por la fraternidad, amantes de la Patria común y capaces de servirla y de engrandecerla. Fuera también vana ilusión creer que la enseñanza de la doctrina cristiana en lengua distinta que el castellano no habría que redundar forzosamente en lamentable desconocimiento del idioma nacional con grave daño de los altos intereses de la Patria, que en la lengua tienen su más preciado vínculo de unión entre todas las provincias del Reino, vínculo que en ninguna parte tanto importa robustecer como en las Escuelas, fundamento el más firme de la educación nacional.

»Por otra parte, no es posible ni puede considerarse justo exigir á un Maestro o á una Maestra, que en castellano han estudiado y que solo hablan este idioma, que aprendan otra lengua ó dialecto para explicar dentro del territorio español. Y ¿qué resultados puede producir una enseñanza, una educación primera en que se empieza por introducir una división tan radical como la que la diferencia de lenguas ocasiona entre la educación del sentimiento y la educación de la inteligencia?

»Para evitar en lo sucesivo tales peligros, cuyo remedio ya no admite dilación ni espera, y cuya importancia es tan grande que aquel ilustre legislador de 1857 ni siquiera pudo prever, urge, no modificar, sino completar la legislación vigente.»

Després d'aquesta llarga introducció ve pròpiament el Reial Decret, en el qual es deixava clar que els mestres que incomplissin aquesta norma «serán separados del Magisterio oficial, perdiendo cuantos derechos les reconoce la ley.»¹²⁰

Sembla que l'instigador –Salvador Genís en diu el *botafuegos*, recollint el que deia la premsa– d'aquest decret de Romanones va ser l'inspector d'ensenyament Eugenio Tejero, el qual creia que l'ensenyament bilingüe era «una pretensión loca que mataría todo progreso».¹²¹ També es preguntava: «¿Qué razón hay para que las escuelas de primera enseñanza de una nación no tengan esa enseñanza uniforme en el lenguaje oficial de esa nación?»¹²²

L'endemà de la publicació del decret, el 24 de novembre, el diputat conservador Joan Ferrer i Vidal es queixà al Congrés que el ministre hagués dictat una disposició

120 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 94-96.

121 FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: op. cit., pàg. 109.

122 *Ibidem*.

que no es podia complir. La va qualificar de «*medida de violencia*» i va aclarir que sempre havia donat suport al govern en la lluita contra l'autonomisme i que era partidari de parlar sempre castellà, però s'oposà a la imposició de l'ús exclusiu del castellà a l'escola perquè creia que no era la manera correcta d'estendre el seu coneixement. Romanones li respongué que no es podia consentir que «*en las escuelas de España se enseñe un idioma o dialecto que no sea el español*». Estava convençut que el decret no produiria cap protesta i afegí el que segueix: «*En el seno de las familias, en el hogar doméstico, pueden hablarse todos los idiomas y dialectos que se quiera; en la escuela del Estado, sostenida y vigilada por el Estado, no se puede enseñar más que en el idioma nacional, y como el idioma nacional en España es el castellano, de ahí que no pueda atender los deseos del Sr. Ferrer y Vidal*». Després va intervenir el liberal Joan Cañellas, del mateix partit que Romanones, que va qualificar el decret de «*verdadero imposible*» i «*salto en las tinieblas*». Cañellas acabà dient que el decret provocaria l'efecte contrari al que cercava el govern: «*Si se mantiene el decreto de S.S., yo se lo adelanto y se lo aseguro, se enseñará el catalán en todas las escuelas de Cataluña, porque el movimiento que se ha iniciado allí es un movimiento unánime; hasta ahora los catalanistas iban solos; el problema que S.S. ha planteado (...) nos une a todos.*»¹²³

El 29 de novembre, en el debat que es va fer al Congrés sobre el decret, Romanones afirmà que l'escola, a Catalunya, s'havia convertit en un instrument de difusió del catalanisme –«*se está formando una generación enemiga de la Patria*»– i anuncià, en el futur, una castellanització encara més gran de l'ensenyament. També confessà que si només s'hagués ensenyat en català el catecisme possiblement no hauria fet el decret, però l'informaren que amb el pretext de fer l'ensenyança cristiana en català, es feien també en aquesta llengua totes les ensenyances del programa d'instrucció primària.¹²⁴

Alexandre Galí es refereix a aquests fets en una conferència titulada «Avatars històrics de la llengua catalana», reproduïda a *Darrers escrits, 1967-1969*, i explica que la disposició de Romanones va provocar a Catalunya una indignació general, «a conseqüència de la qual els presidents de les principals corporacions barcelonines, el 12 de desembre de 1902, van lliurar a la reina regent un missatge en defensa de la llengua catalana i de renovació de les reivindicacions polítiques generals de Catalunya elevades a la reialesa en d'altres ocasions».¹²⁵ Tres dies després (15 de desembre) Ramón Menéndez Pidal va publicar un article a *El Imparcial*, titulat «Cataluña bilingüe», en el qual, diu Galí, tot manipulant a la seva manera dades científiques, ens feia bilingües de naixement i per sempre. «Gairebé tota la premsa de Catalunya se li va tirar al damunt, especialment mossèn Antoni Maria Alcover, aleshores en plena propaganda per al seu *Diccionari Català-Valencià-Balear*: va dedicar un número atapeït del seu 'Bolletí del

123 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 132-133.

124 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 142-143.

125 GALÍ, Alexandre: «Avatars de la llengua catalana», dins *Darrers escrits, 1967-1969*, pàg. 436-437.

Diccionari' a refutar els errors històrics i lingüístics de l'il·lustre filòleg castellà».¹²⁶ Dos anys més tard, el 1904, Alcover es va referir a Romanones i al decret amb dues paraules del seu diccionari: «la carabassencada del capverjo d'En Romanones.»¹²⁷

La Lliga va dur a terme una campanya contra el decret. Es va crear una secció a *La Veu de Catalunya*, titulada «Per la nostra llengua», on s'hi anaren publicant tota mena d'informacions i articles en contra. A la Universitat de Barcelona les protestes dels estudiants contra el decret derivaren en violència i uns estudiants resultaren ferits després que la guàrdia civil entrés a cavall (!) a l'edifici de la Universitat.¹²⁸

El 1905 el govern liberal de Montero Ríos volia aplicar un reglament que centralitzava a Madrid els concursos i les oposicions per a mestres. Joan Bardina va escriure que el nou reglament era un exemple del tracte colonial que rebia Catalunya: «Poch a poch y pam per pam van reduintnos a condició de colònia. A la callada y traidorament van castellanisantnos.»¹²⁹

Entre el gener de 1907 i l'octubre de 1909 Maura va presidir un govern conservador que es negà a donar satisfacció a les demanes lingüístiques dels regionalistes de la Lliga però, a la vegada, s'abstingué de dictar cap mesura restrictiva contra la llengua catalana. Amb tot, Josep Grau explica que el desembre de 1907, en ocasió del debat sobre el pressupost d'instrucció pública de 1908, Josep Puig i Cadafalch presentà de nou a les Corts la qüestió del català i es lamentà que a les escoles primàries no fos permès l'ús del català: «¿Qué puede enseñar el maestro que explica en lenguaje que los alumnos no entienden? ¿Qué puede enseñar [...] á los chicos que no comprenden ni tan sólo sus palabras?». També va explicar que a França hi havia diverses universitats on s'ensenyaven la història i la llengua regionals, i explicà que en algunes universitats franceses era permès presentar tesis doctorals en català, mentre que a Espanya això no es podia fer: «yo, ciudadano español de lengua catalana, puedo doctorarme en la Universidad de Toulouse escribiendo la Memoria en catalán ó en cualquiera de los idiomas que se profesen en la Universidad de Toulouse, y allí se profesa la enseñanza del catalán; pero yo, ciudadano español, no puedo leer mi Memoria en catalán en la Universidad de Madrid, sino que estoy obligado a traducirla, estoy obligado a verter mi pensamiento en un idioma que no domino.»¹³⁰

Un petit parèntesi. A les memòries de Xavier Benguerel hi ha una dada interessant, que ens il·lustra una pràctica que es feia servir al Col·legi del Sagrat Cor de Jesús dels Germans de la Doctrina Cristiana de Manlleu, el 1912. És una llàstima que no tinguem més textos d'aquesta mena, que ens ajudarien a saber què passava, en realitat, a les au-

126 Ibídem, pàg. 437. El volum de mossèn Alcover tenia 348 pàgines. La resposta de Menéndez Pidal a Alcover (publicada al 'Bolletí de la Llengua Catalana' de febrer de 1904) deia: «Muy señor mío: agradeciéndole el honor (aunque poco caritativo) de haber dedicado todo un libro á mi artículo de periódico, felicito á V. por su importante obra, de la cual entresacaré lo que me será útil, que supongo será bastante. No lo recorro desde luego por estar muy atareado y ser voluminoso el tomo. ¡Trata V. de tantas cosas y tan delicadas de tratar!»

127 Carabassencada: «Dita o feta pròpia de carabassencs, de gent sense seny». Capverjo: «Persona que obra segons les seves passions i mals instints i no segons la raó» (*Diccionari Català-Valencià-Balear*).

128 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 138-139.

129 BARDINA, Joan: «Campanya necessària», dins *La Veu de Catalunya*, el 30 de juny de 1905, edició del matí.

130 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 209-211.

les: «Els bancs sense respatller, les taules greixoses, els *hermanos*, ensotanats de negre, amb el pitet blanc, bipartit, sever, autoritaris, dalt de l'entarimat, i uns altres que circu- laven al llarg del menjador, entre les rengleres de taules, controlant-nos. I el traïdor de torn, vull dir el noi detentor de l'odiosa 'catalana', una targeta reforçada amb cartró, que el condemnava al silenci, a no poder jugar, a estar a l'aguait, fins que la podia encolomar a algun altre noi que havia sorprès *in fraganti* enraonant en català. Traïdor de torn, tu, aleshores, amatent a caçar l'infeliç que badava, que s'atrevia a parlar la seva llengua.»¹³¹

Continuem. La lluita contra la lliure expansió de la llengua catalana no era pas exclusivament una tasca dels polítics o del govern. Era una obsessió que comprenia grans sectors de la societat castellana. En les sessions del 22, 23 i 24 de novembre de 1915, el senador Antonio Royo Villanova va fer-hi unes intervencions totalment desafortunades.¹³² Entre d'altres coses, va dir que «*los catalanistas odiais el castellano y queréis desespañolizar y descastellanizar Cataluña, y todas las escuelas que allí se fundan van encaminadas a desterrar el castellano. (...) Aquí no hay más que una obcecación. No os llamaré fanáticos, y sólo diré que sois espíritus preocupados, y que mientras no arranquéis la creencia de que Cataluña es una nación, no nos podremos entender*».¹³³ Però, d'altra banda, el 5 de gener de 1916 a la Real Academia Española de la Lengua se celebrà una sessió ordinària en la qual es va dir això: «*El que suscribe leyó el borrador de una comunicación que fué aprobada, en que este Cuerpo Literario expone al Gobierno el abandono que existe en cuanto al empleo de la Lengua Castellana en nuestras escuelas y otros establecimientos de enseñanza*». La carta deia: «*La Real Academia Española, encargada de difundir el idioma nacional y de velar por su conservación y pureza, sabe que en muchos lugares de esta Monarquía no se cumplen los preceptos legales a ello atinentes, que son los medios más eficaces para lograr aquellos fines de supremo interés patrio. (...) La Academia, pues, suplica reverentemente a V.E. que, teniendo presentes la Ley de 9 de septiembre de 1857, vigente en esta parte; el decreto de 26 de febrero de 1875, y otras muchas disposiciones emanadas del Ministerio que V.E. regenta, ordene a todos los encargados de la dirección y enseñanza del idioma como rectores y decanos de las Universidades, directores de Institutos, directores de Escuelas Superiores, de Escuelas Normales y Colegios; Inspectores de Enseñanza y maestros de Escuelas Públicas, que sin contemplación ni disculpa de ningún género, que no puede hacerlas, vigilen y hagan que se cumplan los referidos preceptos legales, único medio de fomentar y unificar el provechoso cultivo de nuestro idioma castellano.*»¹³⁴

131 BENGUEREL, Xavier: *Memòries (1905-1940)*, pàg. 26.

132 Agustí COLOMINES i Aurora MADAULA, en el llibre *Pàtria i progrés. La Mancomunitat de Catalunya, 1914-1924* (pàg.148-149), expliquen que Antonio Royo Villanova era un declarat centralista que ja el 1908 havia escrit un llibret, titulat *El problema catalán*, on abocà tota mena de pensaments contra el catalanisme. El 1915, en la seva condició d'advocat de l'Estat, es negà a instruir un cas perquè l'expedient estava redactat majoritàriament en català, tot argumentant que amb la seva negativa havia defensat «*no solamente el idioma [espanyol], sino el patrimonio espiritual de la raza.*»

133 *La llengua catalana a l'Ajuntament de Barcelona*, pàg. 60.

134 FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: op. cit., pàg. 111-112.

Alexandre Galí diu que la resposta va ser contundent: «La Mancomunitat va publicar i adreçar al president del Consell de Ministres un notable document de defensa,¹³⁵ Jaume Bofill i Matas va pronunciar a l'Ajuntament de Barcelona un dels seus millors discursos, que va ésser publicat.¹³⁶ L'alcalde de Barcelona va adreçar al president del govern, comte de Romanones, un telegrama demanant el respecte a totes les llengües espanyoles, al qual ell va contestar que en aquella ocasió el govern no prendria cap mesura, manifestant, molt al contrari, “*la especial simpatía que yo experimento por todo lo que es medio de expresión de la intimidad del alma española e instrumento espiritual de su grandeza*” .»¹³⁷

L'escomesa d'Antonio Royo Villanova i de la Real Academia contra la llengua va ser una de les causes que va ajudar a néixer l'entitat Nostra Parla (1916-1924), que va tenir com a objectiu la defensa i la difusió del català com a signe d'identitat cultural dels Països Catalans.¹³⁸ En aquest sentit, el 8 de febrer de 1916, el segon president d'aquesta l'entitat, Jaume Bofill i Matas, va presentar a l'Ajuntament de Barcelona una moció a favor de la cooficialitat del català i del castellà. Jordi Monés explica que «La importància del document deriva del fet que aquest regidor era catedràtic de l'Institut de la província de Barcelona. No era, doncs, un pamflet, sinó un discurs d'un individu que tenia molt bona relació amb tothom. No podem menysprear sociopolíticament els seus arguments perquè encara tenen vigència».¹³⁹ Hermenegildo Giner de los Ríos va contestar-lo amb aquestes paraules: «*Nosotros queremos que el día de mañana se constituya Cataluña, no como queréis vosotros, sino como una región; y toda España la reunión de todas estas regiones; no queremos que se distribuya en Estados particulares, sino que formen una federación en que el ejército sea uno, donde sea una la enseñanza, entregada en tutela y como función social más alta, al Estado Nacional, como decía Pi y Margall, y que esta enseñanza, por consiguiente, no puede ser en vascuence, ni en gallego, ni en catalán, sino que ha de ser en castellano, en todos y cada uno de sus órdenes, y en todos y cada uno de sus grados.*»¹⁴⁰

135 MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *Missatge del Consell Permanent en defensa dels drets de la llengua catalana*. Barcelona, 1916. En aquest text (pàgines 8-9) es demanava l'oficialitat del català: «Aquesta voluntat catalana, conscient i reflexiva, canalitzada i autenticada pels òrgans d'expressió de la voluntat popular que la Constitució regula, pels representants parlamentaris de Catalunya, per les seves Diputacions, per les seves Corporacions Municipals, ha estat ratificada recentment pel vot unànim de l'Assemblea de la Mancomunitat; i, en compliment d'aquest acord, elevem a les Corts i al Govern la petició que sigui proclamada l'oficialitat de la llengua catalana en tota la vida interior de Catalunya, única manera que quedi garantit el ple respecte al dret dels ciutadans catalans en quant a l'ús de llur idioma es refereix». El 25 de maig de 1916 el Consell Permanent acordà fer-ne una edició en castellà per difondre'l per Espanya.

136 *La llengua catalana a l'Ajuntament de Barcelona*, pàg. 11-55.

137 GALÍ, Alexandre: «Avatars de la llengua catalana», dins *Darrers escrits, 1967-1969*, pàg. 437-438.

138 Vegeu GRAÑA, Isabel: *L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)*. Al BAPEC núm. 1, de gener de 1920, hi ha un llistat exhaustiu dels cursos que aquesta entitat organitzava a Barcelona en aquesta època.

139 MONÉS, Jordi: *La pedagogia catalana al segle XX*, pàg. 63.

140 *Ibidem*.

Agustí Colomines, a *El catalanisme i l'Estat*,¹⁴¹ explica que el 8 de juliol de 1916 Magí Morera i Galícia –poeta, traductor i advocat lleidatà– va defensar en el Congrés dels Diputats, en nom de la minoria regionalista de la Lliga, una interpel·lació sobre el «*Libre uso de la lengua catalana en la vida interior de Cataluña*», en la qual es demanava que es pogués fer servir el català en l'ensenyament. Romanones va dir el que segueix: «*Nosotros no podemos –ya lo hemos dicho– daros una contestación categórica cuando reclamáis el empleo del idioma catalán en la enseñanza. Sobre este punto podría estarse hablando mucho tiempo, y el Congreso ocuparse en este asunto durante muchos días. La enseñanza tiene que darse forzosamente en el idioma castellano. Entendemos que esto esto [sic] es un bien para España, pero que lo es principalmente para Cataluña. El idioma catalán oficialmente puede emplearse, y así se deriva de las leyes vigentes, en las escuelas de párvulos, como medio, como instrumento para enseñar el castellano, y se está empleando, en efecto, en todas las escuelas de párvulos de Cataluña*».¹⁴² La proposició va ser rebutjada per 120 vots en contra i 13 a favor, dels quals només dos eren de diputats no elegits en les circumscripcions de Catalunya.

L'any 1922 l'Asociación de Maestros Nacionales de la província de Barcelona va redactar un manifest on criticava, per diversos motius, el Patronat Escolar de Barcelona que s'acabava de crear. Denunciava que en els grups escolars que gestionava aquest patronat només hi onegés la bandera catalana i que els rètols i impresos d'aquests col·legis fossin en català. També manifestava que «*El catalán, elemento constitutivo de la nación española, como los demás idiomas de España, tiene perfecto derecho a la libertad y a la vida, pero es condición de la nacionalidad española comunicarse y relacionarse por una misma lengua, la lengua del rey, sin la cual la unidad de la patria no existiría más que en el papel de una constitución que muy pronto quedaría rota como la patria misma*».¹⁴³

3.5.2. Dictadura de Miguel Primo de Rivera

Després del canvi polític que suposà la dictadura de Miguel Primo de Rivera Orbaneja (setembre del 1923–gener del 1930), van continuar les traves i les normes en contra del català a l'escola. El militar, en una reunió a Barcelona del 9 de gener de 1924, amb una sèrie de prohoms catalans, va manifestar que el que convenia a Catalunya era espanyolitzar-la i acabar amb l'acció catalanitzadora que s'estava fent a l'escola. L'objectiu de la dictadura era propugnar un ensenyament patriòtic, conformista, religiós, uniformitzador, amb un fort control dels ensenyants. «*La enseñanza –va dir el dictador– tiene como misión difundir la cultura por cauces claros y nada enrevesados. Que todos esos filósofos que en nombre de una libertad, que yo no comparto, quieren enseñar con sus extravagancias, se vayan con sus soliloquios a distraer sus noches de insomnio. La enseñanza tiene*

141 COLOMINES, Agustí: *El catalanisme i l'Estat. La lluita parlamentària per l'autonomia (1898-1917)*, pàg. 1 i 2. Els dos diputats no principatins que varen votar a favor de la proposició eren José Pablo de Acillona y Durañosa i Anicet Llorente Arregui.

142 *Diario de las sesiones de Cortes*, núm. 47, 8 de juliol de 1916, pàg. 1208.

143 *A los Poderes públicos, a los Maestros españoles y a la Opinión*. Manifest signat pels membres de l'Asociación de Maestros Nacionales de la província de Barcelona Leopoldo Casero (president), José Udina (tresorer), Antonio Muñoz (secretari) i Manuel Tamayo i Juan Planas (vocals). I per Aureliano Villar (degà dels Maestros nacionales de la província), Vicente Vandellós (secretari), Teodoro García (vicedegà) i Eusidia Zalama, Pascual M. Abellán, Fernando Fernández i Frutos González (vocals).

que ser religiosa y patriótica. Tenemos que llegar al texto único».¹⁴⁴ Lògicament aquests criteris resultaven incompatibles amb el procés de renovació pedagògica que es vivia a Catalunya.

Com expliquen Miquel Siguan i Montserrat Kirchner, per tal de dirigir la repressió del catalanisme es va recórrer a individus d'intel·lectualitat mediocre, que van rebre l'encàrrec de destruir les obres d'ensenyament que havia creat, amb esforç, la Mancomunitat de Catalunya. «Per fer-ho al més ràpid possible es va decidir colpir Catalunya pel seu cervell; calia sembrar el desordre entre els intel·lectuals; per això es van dirigir els trets contra l'Institut d'Estudis Catalans, acadèmia que era com el centre de la vida intel·lectual de Catalunya». Per aconseguir-ho es va atacar primer el Laboratori de Psicologia, dirigit pel professor belga Georges Dwelshauvers –la qual cosa va provocar una protesta de més de 150 professors, que van ser expulsats dels seus centres respectius¹⁴⁵–, i finalment el 1925 es va dissoldre la Mancomunitat.¹⁴⁶

L'any 1928, el general Joaquín Milans del Bosch –avi de Jaime Milans del Bosch, que va participar en el cop d'estat del 23 de febrer de 1981– afirmava: «...pero que se lleve a las escuelas el catalán como se le ha llevado, para sembrar el odio contra España, nunca. Porque es ese mismo catalán que se lleva y se ha llevado a las escuelas con ese objeto, el que hubo momentos en que sirvió para enseñar a la juventud a rezar por Cataluña, a la cual – se decía– tenía España aherrojada con sus cadenas.»¹⁴⁷

Una vegada més, el conreu d'un fet diferencial com és la llengua és presentat com a sinònim de separatisme. Ho havia dit el general Emilio Barrera el 1924: «El aspecto más interesante, y al que hemos prestado más urgente atención, es el de la instrucción pública. En las escuelas era donde los desalmados fomentaban sentimientos incompatibles con la unidad española. Hoy eso ha desaparecido; en las escuelas se enseña en castellano, se entonan himnos a España y a su bandera.»¹⁴⁸

En conseqüència, l'obligació d'ensenyar en castellà era un fet, encara que s'haguessin d'utilitzar mesures dràstiques, tal com ho va anunciar el governador de Girona, Juan de Urquía, a l'obertura de curs de l'Institut gironí, el 1924: «Se me ha querido demostrar lo difícil que resulta enseñar en castellano a niños que no comprenden nuestro idioma. En ninguna razón de indiscutible fuerza se apoya el argumento. Mi convencimiento en este punto es tan rotundo, tan irrevocable, que una de dos: o todos los maestros sin excepciones enseñan en correcto castellano con inquebrantable tesón patriótico, o al convencerme plenamente de que no se hará así propondré al Directorio militar, que puede hacerlo, emplee sus facultades insuperables, con estatutos o sin ellos, y traslade en masa a los incorregibles, sustituyéndolos inmediatamente por maestros castellanos».¹⁴⁹ Amb aquest text comprovem tres coses: 1) Que hi havia alumnes que no entenien o que entenien poc el castellà.

144 Per tal de conèixer amb més profunditat aquest tema cal consultar: ROIG, Josep Maria: *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, 1992.

145 Arran d'aquests acomiadaments foren suprimits diversos centres: l'Escola d'Alts Estudis Comercials, l'Escola Superior de Bells Oficis, l'Escola Tècnica d'Oficis d'Art, la Secció d'Ensenyament Domèstic, l'Escola d'Infermeres, els Estudis Normals amb el Laboratori de Psicologia, la càtedra de Gramàtica Catalana i l'Escola Montessori.

146 Vegeu SIGUAN, Miquel i KIRCHNER, Montserrat: *Georges Dwelshauvers i els començaments de la psicologia experimental a Catalunya*.

147 *Ibidem*, pàg. 319.

148 *Ídem*.

149 *Ibidem*, pàg. 320.

2) Que hi havia a l'escola resistències a la castellanització plena i absoluta. 3) Que la imposició del castellà es va fer de manera radical.

Aquest mateix governador Urquía, davant les dificultats que en aquest camp es trobava a Girona, ja havia fet aparèixer a la premsa del 28 de gener de 1925 una nota en la qual deia, entre altres coses, que «*guardando todos los respetos que se deben a la lengua catalana, en los centros de enseñanza, por el porvenir de los niños y por un sentimiento de justicia, ha de imponerse como único, el idioma nacional, extirpando del profesorado los malos patriotas.*»¹⁵⁰

Aquesta actitud autoritària i excoent es va anar transformant en reials ordres, decrets i circulars, que van donar lloc a un cos legislatiu veritablement coaccionador. El primer document oficial es feu públic a Girona el 19 d'octubre de 1923, en una circular de la Inspecció, en la qual s'establí que «*todos los maestros enseñaran intensa y pedagógicamente la lengua castellana, desde el primer día que el niño entre en la escuela*». Una setmana més tard, el 27 d'octubre, es publicava una circular de la Direcció General de Ensenyament Primària, pensada evidentment per a Catalunya, que prohibia als mestres d'ensenyar en altra llengua que la castellana: «*Por ser de capital interés en todas las provincias de España el conocimiento de la Lengua castellana, esta enseñanza ha constituido siempre el primordial deber de los maestros de instrucción primaria, singularmente en aquellas regiones o comarcas en donde conservan idiomas o dialectos diferentes de la lengua oficial, se necesita un mayor y perseverante esfuerzo por parte de los profesores para dotar a la infancia del más esencial de los medios de comunicación entre sus compatriotas y del poderoso elemento de cultura, que constituye el conocimiento del idioma patrio. De ahí la conveniencia de que por esta Dirección general se recuerde a los maestros no olviden sus obligaciones en este orden de la enseñanza*» i que els inspectors «*velen sin descanso por el exacto cumplimiento de la obligación en que están los maestros de enseñar la Lengua castellana, dando cuenta a este Ministerio de las faltas o deficiencias que acerca de estos extremos puedan observar.*»¹⁵¹

A finals de febrer de 1924 l'Ajuntament de Barcelona ordenava a tots els centres d'ensenyament municipal, per ordre expressa de l'alcalde, que les classes es fessin únicament en castellà. Pere Vergés, director de l'Escola del Mar, explica el fet: «Als primers temps de la Dictadura, les escoles municipals rebérem un comunicat oficial, a través del qual se'ns comminava taxativament al desús del català oral i escrit a les nostres classes. Malgrat que ens ho temíem, el to imperatiu d'aquell paper ens sobtà. És molt probable que algú vegi, en la frase que acabo de fer, una contradicció estranya; si ho esperàvem, no ens podia venir de nou. És cert que esperàvem que tard o d'hora arribaria la prohibició, tenint en compte que des del primer moment, quan el dictador es va trobar amb el poder a les mans, demostrà la mena de sentiments que tenia envers Catalunya, però tot i això manteníem l'esperança que no s'atreviria a prohibir radicalment l'ús de la nostra llengua a les escoles.»

I seguia: «Com en tants altres casos quan es tracta de les reaccions imprevisibles d'un home que s'erigeix en dictador de la vida i el pensament d'un poble, ens equivocàrem. Fonamentava la prohibició en un comunicat que el senyor De Monzie, ministre

150 Ibidem, pàg. 321.

151 Ibidem, pàg. 322.

d'Instrucció Pública francès, havia tramès a totes les institucions culturals del seu país recomanant la defensa de la unitat de la llengua francesa. Aquest ministre solia vanar-se de saber que a les onze del matí, posem per cas, a tot el país es donava o s'explicava la mateixa lliçó. Això sol demostra que era una mena de foll i que, per més esforços que feu per tal de jutjar-lo amb esperit comprensiu, sempre arribareu a la conclusió que les seves idees no tenien ni cap ni peus.

»Nosaltres, per la nostra banda, obeïrem l'ordre d'una manera molt peculiar. El que enteníem per classes estrictes les donàvem completament en castellà, però els aclariments els fèiem en català. Al menjador i a les hores de joc, es parlava senzillament el català. I a les reunions amb els professors, els solia recomanar que quan els nois els parlessin en català no tan sols els responguessin en la nostra llengua, sinó que els corregissin la pronúncia i l'estructura sintàctica de la frase. Tots plegats érem conscients del risc que corríem. Es podia donar el cas d'una denúncia que comportaria un expedient i podia significar l'expulsió automàtica de qualsevol de nosaltres, sobretot la meua, per tal com jo era el responsable de l'Escola, però el temor no ens lligà pas de mans, i, sortosament, la denúncia tampoc no es produí.»¹⁵²

Jordi Monés, parlant també de l'Ajuntament de Barcelona, explica que els responsables municipals, a principis de 1924, van trametre una carta als diferents degans de les escoles de formació professional, on s'afirmava que «*El espíritu y la letra de las disposiciones dictadas recientemente por la Superioridad (...) obligaron (...) oportunamente a la Alcaldía a disponer que en las instituciones municipales de cultura la enseñanza en todos los grados fuese dada solamente en lengua española estableciendo las sanciones que sean precisas en el caso de que el personal docente, encargado de implantar lo dispuesto en esta materia, no li diera exacto cumplimiento.*»¹⁵³

En la Reial Ordre de 13 d'octubre de 1925 es recordava als mestres l'obligació de servir l'Estat i donar exemple, a dins i a fora de les aules, de virtuts cíviques i d'idees i actituds encaminades a defensar la unitat de la pàtria, i s'avisava sobre les incorrectes interpretacions de la geografia i la història que deixaven plantejats dubtes i que eren ambigües respecte a veritats que havien d'esdevenir indiscutibles: «*Los Inspectores de Primera Enseñanza examinarán los libros de texto en las escuelas, y si no estuviesen escritos en español o contuvieran doctrinas o tendencias contrarias a la unidad de la patria, los harán retirar inmediatamente de manos de los niños y procederán a formar expediente al maestro, suspendiéndole de empleo y medio sueldo, si hubiera indicios suficientes de culpabilidad.*»¹⁵⁴

En definitiva, l'ordre venia a reafirmar la prohibició del català a les escoles i a instrumentalitzar l'ensenyament en favor de la idea d'unitat de la pàtria. Fou, des del camp legal, una de les accions més decidides i contundents contra la llibertat d'ensenyament i per la imposició d'una llengua tant en els centres públics com privats. L'ABC del 15 d'octubre de 1925, per exemple, deia: «*Se estima que desde que está el Directorio en el poder, es decir, desde que se advierte una preocupación de Gobierno por este problema del cata-*

152 SALADRIGAS, Robert: *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*, pàg. 200.

153 MONÉS, Jordi: *Formació professional i desenvolupament econòmic i social català (1714-1939)*, pàg. 353.

154 ROIG, Josep Maria: op. cit., pàg. 325.

lanismo, nada se había hecho de tanta eficacia que se dirigiera tan derechamente al nervio del problema.»¹⁵⁵

L'11 de juny de 1926 es va fer pública una Reial Ordre que mostrava sense subterfugis la decidida voluntat repressora: «Artículo 1º. Los Maestros nacionales que proscriban, abandonen o entorpezcan la enseñanza en su Escuela del idioma oficial en aquellas regiones en que se conserva otra lengua nativa, serán sometidos a expediente, pudiendo serles impuesta la suspensión de empleo y sueldo de uno a tres meses. Artículo 2º. En caso de reincidencia podrá acordarse su traslado libremente por el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes a otra provincia donde no se hable más que la lengua oficial, en localidad de igual o menor vecindario. Artículo 3º. Si se tratase de escuelas de primera enseñanza públicas o privadas, cuyos Maestros no estén comprendidos en lo dispuesto en los anteriores artículos, podrán ser clausuradas temporal o definitivamente. Artículo 4º. Quedan derogadas cuantas disposiciones se opongan al presente Decreto.»¹⁵⁶

A partir de 1926 es van acabar les disposicions i es va començar a actuar de manera força expeditiva. Com que en el terreny legal tampoc no calia precisar més o anar més lluny, va aparèixer aleshores una legislació positiva, és a dir, la que concretava de manera exhaustiva els programes i els continguts dels ensenyaments, precisant ben bé l'atenció a la llengua i literatura espanyoles, a la geografia i història d'Espanya i Amèrica, i deixant de banda ja tota referència a llengües o literatures no castellanès.

Sense cap ànim de ser exhaustiu, i per tal de mostrar que les amenaces contingudes en els textos legals van arribar a materialitzar-se en bastants casos, cito alguns exemples que recull Josep Maria Roig: el mestre de Pinós, Ermengol Marquès, va ser suspès de sou durant dos mesos; a Girona va ser destituït un sacerdot professor de música per 'ideologia separatista'; el mestre de Constantí, Josep Cendra, va ser traslladat com a càstig en una escola de la província de Santander; el professor Josep Fuster, del CADCI de Terrassa, fou multat per haver fet amb els alumnes un mapa on Catalunya apareixia en color diferent del de la resta de la península i haver-lo exposat com a treball escolar; el mestre de Castellgalí fou separat de l'escola i reemplaçat del càrrec per un any per la llengua i continguts de les seves classes, etc.¹⁵⁷ Fora de l'àmbit escolar és interessant de recordar –per poc conegut– la detenció i humiliació que va patir l'arquitecte Antoni Gaudí, l'Onze de Setembre de 1924, pel fet de parlar en català a la policia.¹⁵⁸

El *Diario de Gerona* del 18 de febrer de 1926 recull l'anul·lació d'unes oposicions d'una càtedra de llengua hebrea, a la Universitat de Barcelona, per haver escrit el treball en català: «La anulación se basa en haber presentado el opositor don José Millás Vallicrosa (que al parecer es a quien se adjudicaba la plaza), el trabajo reglamentario escrito en catalán (...) Por ello la Comisión permanente del Consejo de Instrucción pública considera 'que no es admisible la razón que expuso el señor Millás y Vallicrosa al Tribunal de presentar un trabajo traducido al catalán, con título en catalán, prólogo y notas en el mismo idioma, por referirse dicho trabajo a documentos hebráicos medioevales atinentes a Cataluña en una época en que en esta región la lengua vulgarmente usada era el catalán, toda

155 Ibidem, pàg. 326.

156 Ibidem, pàg. 328.

157 Ibidem, pàg. 334.

158 CREXELL, Joan: *Detenció de Gaudí l'11 de Setembre de 1924*, dins *Serra d'Or* núm. 335, setembre de 1987, pàg. 17-19.

vez que en nada se hubiera aminorado el valor científico del trabajo de haberlo traducido al español, pues siempre cabría conservar en el dialecto originario aquellas referencias peculiares que fueron de necesaria citación, empleando el idioma español para el resto de la traducción, prólogo y comentarios, como instrumento de cultura que es apto para toda forma de exposición científica».¹⁵⁹

El 5 de febrer de 1926 trobem la primera notícia explícita de prohibició de l'ensenyament del catecisme a les escoles en català per part del clergat governatiu a Tarragona. Com que no es trobava una solució fàcil amb el clergat català, Primo de Rivera va acudir al nunci i al mateix Vaticà i, des d'un dels dicasteris de la Santa Seu –la Sagrada Congregació del Concili–, va emanar un decret sobre l'ús de la llengua a la predicació i a la catequesi. És datat del 4 de gener de 1929 i signat pel cardenal Donato Sbarretti. En les recomanacions hi ha afirmacions curioses com ara que en el catecisme s'han d'explicar els deures del ciutadà envers la pàtria 'petita' i la 'gran', i prohibeix als clergues l'ús de la llengua catalana. Diu Francesc Ferrer i Gironès: «Sembla mentida que l'Església caigués tan baix, reproduint fil per randa els eslògans de la Dictadura en tot allò que feia referència al català.»¹⁶⁰

Josep M. Ainaud de Lasarte va donar a conèixer un text de Juan Larch, extret del llibre *Cataluña y la nacionalidad española*, datat a Madrid el 1927, que deia que «Un estudio sereno convence de que es absolutamente imposible dar educación integral a nadie, ni en ningún ramo del saber humano, sólo en catalán.»¹⁶¹

El 7 de gener de 1931, el periodista Luis Bello –que va realitzar nombrosos viatges per les escoles de l'Estat– va publicar un article al diari *El Sol*, on explicava el seu criteri personal al voltant de la llengua catalana a l'escola: «El Estado español en Cataluña debe ser catalán. En Galicia, gallego. En Castilla, castellano. Y en todas partes debe aspirar a algo más alto: a la universalidad. Debe ser catalán en Cataluña para no estorbar la libre voluntad de los catalanes en aquello que no sea por esencia exclusivo del Estado. Cataluña puede hablar catalán en sus concejos, en sus casas y en sus escuelas sin que el Estado español sufra merma ni quebranto en sus funciones privativas. Por consiguiente, el Estado no tiene por qué ni para qué ejercer violencia. Si Cataluña quiere la enseñanza en catalán a partir de la escuela, que decida ella misma, que legisle con arreglo a su voluntad». Malgrat pensar d'aquesta manera, però, fa una advertència: «Creo que si en alguna parte conviene la enseñanza en castellano es en las escuelas catalanas. (...) Es preciso que el niño salga de la escuela bien dispuesto para andar por el mundo. Aunque no abandone su solar, le conviene contar con dos armas, dos lenguas, la suya y la que habla la mayoría dentro del Estado y en los países de origen español. No aprendiendo este segundo idioma auxiliar en la escuela, será difícil que un campesino de tierra adentro o un montañés lo aprenda bien cuando lo necesite. (...) A mi juicio, el trabajo más estimable de la escuela es el de dar este primer fruto de la tierra, el hombre, una preparación que la capacite para la vida amplia, universal. No he encontrado hasta ahora en Cataluña razones bastante fuertes para convencerme de que el catalán basta.»¹⁶²

159 *Diario de Gerona*, 18 de febrer de 1926, pàg. 5.

160 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 150.

161 AINAUD DE LASARTE, Josep M.: *El llibre negre de Catalunya. De Felip V a l'ABC*, pàg. 58.

162 BELLO, Luis: *Viaje por las escuelas de Cataluña*, pàg. 181-182.

3.5.3. La II República

A la Segona República (14-4-1931/1-4-1939) el català va recobrar l'oficialitat. Des d'un primer moment, els nous governants intentaren cercar unes fórmules viables per fer front al que alguns d'ells en deien el 'problema' de la llengua escolar. El català es trobava totalment discriminat legalment i aquesta situació obligava els nous governants a prendre mesures d'urgència. Al cap de quinze dies de proclamada la II República, el govern provisional va publicar el decret sobre la Llengua o decret del Bilingüisme, segons el qual la llengua catalana adquiria en els límits del Principat, pel que fa a l'ensenyament primari, les mateixes prerrogatives que el castellà: «*Artículo 1º. Quedan derogadas todas las disposiciones dictadas desde 13 de Septiembre de 1923 contra el uso del catalán en las Escuelas primarias. Artículo 2º. En las Escuelas maternas y de párvulos de Cataluña la enseñanza de dará exclusivamente en lengua materna, catalana o castellana. Artículo 3º En las Escuelas primarias se dará también la enseñanza en lengua materna, sea castellana o catalana, y se les enseñará a los alumnos catalanes, a partir de los ocho años, el conocimiento y práctica de la lengua española, a fin de conseguir que la hablen y escriban con toda corrección.*»¹⁶³ Francesc Vallverdú explica que no s'ha de ser gaire primfilat per adonar-se que el fet d'oblidar els deures dels infants castellanoparlants a aprendre com a segona llengua el català no era casual, sinó que responia a una ideologia espanyolista, de la qual els republicans no s'havien després.¹⁶⁴

A la Constitució Republicana, però, s'hi defensava sobretot el castellà. El 9 de desembre de 1931 el president de les Corts signava la nova Constitució de la II República. Era la primera de totes les constitucions promulgades a l'Estat que feia referència als idiomes no castellans, però aquest reconeixement era ben tebi i esporuguit. L'article 4 deia: «*El castellano es el idioma oficial de la República. Todo español tiene obligación de saberlo y derecho a usarlo, sin perjuicio de los derechos que las leyes del Estado reconozcan a las lenguas de las provincias y regiones. Salvo lo que se disponga en leyes especiales, a nadie se podrá exigir el conocimiento, ni el uso de ninguna lengua regional.*» També, l'article 50, quan parla de l'ensenyament, deia: «*Las regiones autónomas podrán organizar la enseñanza en sus lenguas respectivas de acuerdo con las facultades que se conceden en sus Estatutos. Es obligatorio el estudio de la lengua castellana, y ésta se usará también como instrumento de enseñanza en todos los centros de instrucción primaria y secundaria de las regiones autónomas. El Estado podrá mantener o crear en ellas instituciones docentes de todos los grados en el idioma oficial de la República.*»¹⁶⁵

Francesc Ferrer explica que es veu ben clar, doncs, que el que preocupava als redactors de la Constitució era que no es perjudiqués la llengua castellana. Les mesures preses a favor del castellà no poden ser més evidents quan se n'obliga el coneixement i, també, l'ensenyament, mentre que el català és deixat en un segon pla i totalment abandonat al voluntarisme.

163 Decret del 29 d'abril de 1931, pel qual queda regulat l'ús del català a les escoles. *Gaceta de Madrid*, núm. 120, 30 d'abril de 1931, pàg. 413-414.

164 VALLVERDÚ, Francesc: *La normalització lingüística a Catalunya*, pàg. 209. Vallverdú explica que «des d'un punt de vista legal, aquesta situació no es pogué modificar fins cinc anys més tard, amb el Decret de la Generalitat de 18 de setembre de 1936.»

165 Citat per FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 154.

I el mateix Ferrer continua explicant que aquesta actitud quedarà encara més clara quan es debati el projecte d'Estatut de Núria, que els diputats republicans modificaran sensiblement: «A totes les escoles primàries de Catalunya serà obligatori l'ensenyament de l'idioma castellà. La Generalitat de Catalunya mantindrà Escoles primàries de llengua castellana en tots els nuclis de població, on, segons el darrer trienni, hi hagi un mínim de quaranta infants de llengua castellana. En aquestes escoles s'ensenyarà la llengua catalana.»¹⁶⁶

El respecte, la defensa i la protecció del govern de la República envers la cultura i la llengua catalanes no passaven de ser una actitud totalment passiva i neutral. Ho tolerava perquè no ho podia evitar. Només un petit exemple d'això que diem són les paraules del diputat federal Bernardino Valle García, elegit per Las Palmas, en una sessió del Congrés espanyol del 27 de juliol de 1932: «*No podemos permanecer ausentes ante la infancia, ante la juventud, fácilmente moldeable; es absolutamente preciso que sufra la influencia directa del Estado, con objeto de que pueda formar los ciudadanos futuros del Estado español, con el sentido español que no podemos abandonar ni en Cataluña ni en ningún otro sitio.*»¹⁶⁷

El petit avenç legal que havia aconseguit el català fou combatut virulentament per aquells sectors de la societat espanyola que tradicionalment s'havien oposat a tot reconeixement de la catalanitat, no acceptant altra Espanya que la unitària i centralista castellanoparlant. El diputat espanyolista Antonio Royo va arribar a dir, en el debat sobre l'Estatut de Catalunya –el 16 de juny de 1932– que «(...) *han sido los maestros y los curas los que han creado el catalanismo antiespañol.*»¹⁶⁸

D'altra banda, el 15 de desembre de 1934, en el diari madrileny *La Nación*, s'afirmava: «*Ya está bien lo del Estatuto de Cataluña. Ya basta. Porque resulta demasiada historia. Lo mismo que hace cuarenta años, vemos ahora que vuelve a empantanarse la vida española en el tópico absurdo de los 'hechos diferenciales'. Nosotros negamos, en redondo, la existencia del problema catalán. No hay problema catalán.*»

Durant la Guerra Civil, el 22 de setembre de 1936 va aparèixer un decret que «reformava i acabava» el de Marcel·lí Domingo sobre bilingüisme.¹⁶⁹ Bàsicament no és més que una reafirmació d'aquest, però oferia tres novetats: la divisió dels nens en classes separades de catalans i no catalans, l'obligació d'uns i altres per igual d'aprendre ambdues llengües, així com l'obligació del mestre, tant estatal com privat, de seguir els cursos de català que s'establiessin. S'instituí el Certificat de Català, obligatori, que es podia obtenir mitjançant un examen al Tribunal Permanent de Català, o assistint a uns cursos de 15 lliçons, o bé a través de cursos per correspondència. El Certificat de Català era indispensable per a presentar-se al Certificat d'Aptitud o per a ser nomenat mestre de la Generalitat. Com és fàcil d'imaginar, en temps de guerra no hi havia mitjans per a un compliment efectiu d'aquestes normes.

Abans d'acabar aquest capítol és escaient d'explicar com veia el tema de la llengua a l'escola, en aquesta època, un mestre racionalista anomenat Floreal Ocaña. Pere Solà ens diu que «cal tenir-lo en compte perquè la seva acció escolar expressa amb singular

166 Ibidem, pàg. 155.

167 Ibidem, pàg. 167.

168 Ibidem, pàg. 158.

169 DOGC, núm. 266, 22 de setembre de 1936, pàg. 1548,.

claredat els ideals i la pràctica docent llibertària d'aquells anys». ¹⁷⁰ En una ponència que aquest mestre autodidacte i sense títol acadèmic va presentar al CENU d'Hospitalet de Llobregat afirmava –i segueixo a Pere Solà– que està comprovat experimentalment que aprendre dues llengües crea serioses dificultats al nen però que, malgrat això, «*respetuosa con los que aman y desean perfeccionar su lenguaje secular*», l'Escola Nova autoritzarà l'ensenyament del català i el castellà. Els textos escolars, però, opina que hauran de ser en castellà. Diu, entre altres coses, que «*Con el idioma de cortos límites geográficos sólo se busca cultivar el nacionalismo, la patria pequeña (...) y la historia y la experiencia nos demuestran que el fascismo es el estallido máximo de los sentimientos nacionalistas alimentados por el Estado*». També nega que hi hagi una llengua 'maternal': «*No hay lenguaje maternal. Ningún niño nace hablando. El hombre crea el lenguaje, y el hombre, también, es el que debe tener interés en cambiarlo y adoptar el que mejor pueda facilitarle la noble tarea de hermanar a los habitantes de las naciones ibéricas y de todo el mundo. Con el idioma de cortos límites geográficos sólo se busca cultivar el nacionalismo.*» ¹⁷¹

3.6. Segle XX: 1939-1970. La descatalanització total de l'escola

3.6.1. Un genocidi cultural

Abans d'acabar-se la Guerra Civil, des dels rengles franquistes ja s'havien pres mesures legals contra la llengua catalana. Els fets eren coherents amb els mòbils que varen fer esclatar la guerra: el feixisme i el nacionalisme espanyolista eren els motors ideològics de l'acció bèl·lica. El desig de posar fi a l'autonomia de Catalunya i la dèria d'eliminar la llengua catalana varen ser uns factors importants per a la cohesió de les forces polítiques que varen donar suport a l'aixecament militar. Josep González-Agàpito afirma que «El franquisme ha estat un dels intents més durs i aconseguits de genocidi cultural que ha patit la cultura catalana. L'escola fou posada al servei de la política de colonització cultural d'acord aquella concepció ultraconservadora d'Espanya. Com qualsevol règim totalitari es va marcar l'objectiu de convertir l'educació, i l'escola en particular, en un dels instruments rellevants de propaganda ideològica». ¹⁷² Jordi Monés, per la seva banda, ho resumeix d'aquesta manera: «La descatalanització de la nostra societat, especialment a nivell lingüístic, era una de les fites essencials de la política sociocultural dels vencedors. (...) En realitat, no es tractava d'inventar res de nou perquè ja des de Felip V les mesures de centralització educativa a tots els nivells, amb una especial incidència en la unificació lingüística, constituïen un dels trets característics de la política governamental de l'Estat espanyol. (...)

»La concepció del nou Estat sorgit el 1939, en la línia de la tradició iniciada amb el decret de Nova Planta, i pel que fa a la utilització de la llengua catalana en la vida social, queda perfectament definida en el bàndol publicat pel general en cap de l'exèrcit d'ocu-

170 SOLÀ, Pere: *Educació i moviment llibertari a Catalunya (1901-1939)*, pàg. 156.

171 *Ibidem*, pàg. 181-184.

172 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «*Dos formas de construir España: Educación e identidad nacional. Una visión desde la cultura catalana*», dins *Historia de la Educación*, núm. 27, , pàg. 195. Traducció de l'autor.

pació a Barcelona: *'Estad seguros catalanes, de que vuestro lenguaje en el uso privado y particular no será perseguido'*. Així, doncs, el català quedava proscrit com a llengua d'escolarització i com a assignatura.»¹⁷³

En una circular del 5 de març de 1938, Romualdo de Toledo, Jefe del Servicio Nacional de Primera Enseñanza, deia: *«Se acabó el desdén por nuestra Historia. Terminó la agresión traidora a todo lo español. Nuestra infancia ha de querer a su Patria ardorosa, entrañablemente, y para ello es preciso conocerla en sus días de gloria para exaltarla y en sus páginas de sufrimiento para quererla con inefable cariño de hijos dispuestos en todo momento a repetir, como lo estamos demostrando, las grandes empresas civilizadoras de nuestra España Imperial. Una escuela donde no se aprende a amar a España no tiene razón de existir. Hay que suprimirla. La Patria se está forjando ahora en el duro y penoso yunque de los hondos sacrificios comunes, dando al mundo maravillosos ejemplos de hazañas inmortales. Por eso, sus hijos la amamos como nunca. El maestro debe aprovechar la gloria y el sufrimiento de estos momentos para sembrar, con caracteres indelebles, en las almas infantiles, ambiciones y anhelos preclaros. Cantos populares e himnos patrióticos han de ser entonados por los niños en todas las sesiones de la Escuela. Biografías, lectura de periódicos, comentarios de hechos actuales que lo merezcan por su importancia nacional, serán escogidos para su estudio. Programas, Escuela y Maestro han de sentir España en todo momento.»*¹⁷⁴

Tal com explica Francesc Ferrer i Gironès la primera providència, d'ordre jurídic, va ser la promulgació del Decret-Llei signat a Burgos el 5 d'abril de 1938. El Decret deixava sense efecte l'Estatut d'Autonomia de Catalunya i, en conseqüència, el nou règim polític deixava de considerar l'idioma català com a llengua oficial tal com s'establia a l'article 2.¹⁷⁵

El règim franquista, a més de vetar l'ús del català en la vida oficial i pública de Catalunya –Josep Fontana explica que tota activitat oral o escrita havia de fer-se *«en el lenguaje oficial de España, que es el verbo de la raza»*¹⁷⁶–, va prohibir el seu ensenyament i ús a totes les escoles públiques i privades. Josep M. Muñoz explica, en la seva tesi sobre Jaume Vicens i Vives, que el 1939, quan Carme Serrallonga i Marçal Olivari anaren a veure Xavier de Salas, membre d'una família de la burgesia industrial barcelonina –que tenia propietats a la Bonanova– perquè els llogués una casa per instal·lar-hi l'escola Isabel de Villena, aquest els va etzibar una sentència lapidària: *«Carmeta, esto del catalán se acabó para siempre»*.¹⁷⁷ També és il·lustratiu del que va representar el franquisme el que explica Mariona Ferran al llibre *L'escola Isabel de Villena i la seva gent, 1939-1989*. Ferran diu que tres dies després de l'entrada a Barcelona de les tropes del general Franco, els professors que havien estat en actiu durant la guerra van ser convocats a diferents

173 MONÉS, Jordi: *L'escola a Catalunya sota el franquisme*, pàg. 27. Un testimoni concret de l'escola franquista, dels molts que podríem triar, hi ha el text *L'escola que estimo*, d'Ernest Costa i Savoia, dins el llibre *Quan jo anava a estudi* (pàg. 55-62), publicat pel Col·legi Públic El Serrat, de Siurana d'Empordà.

174 MARQUÈS, Salomó: *L'escola pública durant el franquisme. La província de Girona, (1939-1955)*, pàg. 122-123.

175 Op. cit., pàg. 177.

176 FONTANA, Josep: *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*, pàg. 369.

177 MUÑOZ, Josep M.: *Jaume Vicens i Vives. Una biografia intel·lectual*, pàg. 105. S'explica més extensament a: FERRAN, Mariona: *L'escola Isabel de Villena i la seva gent, 1939-1989*, pàg. 74-75.

reunions a la Universitat: «A l'entrada de la petita aula on es va convocar la reunió un home prenia nota de les dades personals de cada individu. Quan aquest personatge va preguntar on havien treballat i Carme Serrallonga va respondre: “A l’Institut Escola de la Generalitat”, ell, iracund, va replicar: “Aquí no ha habido ninguna Generalidad”.»¹⁷⁸

El criteri del règim en aquesta matèria era exposat per l'inspector Alfonso Iniesta, l'any 1939, en el llibre *Garra marxista en la infancia*, en el qual hi ha tot un capítol dedicat a «idioma e imperio»: «No puede faltar, en estas sugerencias sobre temas vitales para la escuela, el punto referente al idioma. Es preciso hablar con ruda nobleza a pequeñas zonas posibles del Magisterio, afectadas en este problema de un sentimentalismo falso y con visiones equivocadas. Los errores han sido de ambas partes y no cabe achacar a un grupo solamente los dicitos. Errores excusables –con tolerancia máxima– hasta un punto: aquel en que un claro marxismo tomaba posiciones al lado de sus enemigos. Desde ese instante debieron quedar exonerados jefes políticos que tenían a orgullo llamarse católicos. Ellos cometieron, ante la historia, el crimen horrendo de conducir al abismo pueblos y masas de honrado vivir, sólo por el triunfo de sus apetitos. Es claro que nos referimos a las provincias vascas y catalanas especialmente. Acabó el tiempo de las divisiones y empieza el de la Santa Hermandad. Bueno será analizar conductas para las debidas rectificaciones, inevitables, precisas, firmes. (...)

»Las provincias catalanas y vascas han ensayado un gobierno propio, autónomo, con sus organismos adecuados: Parlamento, ministros, etc., etc. Sintieron, por fin, el orgullo de dar realidad a sus repetidas aspiraciones estatutistas. La tragedia sufrida, ¿curará las almas? ¿Abrirá a estas fuertes realidades, tejidas siempre con temas sangrientos?... También en Barcelona la sardana incomparable avivó el maldito ‘hecho diferencial’, creando, por razón de orgullo, una pretendida superioridad, evidente en unos órdenes, nula completamente en otros. Aquí, como en Bilbao, faltó sentido político. Pero Barcelona supo reaccionar, llenos de entusiasmo los corazones, en días recientes: el de su liberación, el de la toma de Madrid, visita del señor Serrano Suñer a su regreso de Italia y visita del conde Ciano. (...)

»El 26 entraron las tropas del Caudillo, siendo recibidas en apoteosis patriótica nunca conocida. Pudo por eso decir el jefe de la quinta de Navarra: ‘He asistido a la conquista de las cuatro provincias del Norte; he paseado la bandera nacional y el escudo de Navarra, por Aragón, por Castellón, por todas partes, y en ningún sitio, os digo, nos han recibido con el entusiasmo y la cordialidad que en Barcelona. Triunfaba el sentido español, en explosión clamorosa de alegrías, y se reanudaba un sentido nacional perdido en los años infaustos republicanos, trabajando mucho antes por todas las pasiones. (...)

»Necesitamos limpiar de mucha telaraña los corazones para que la nueva era aparte con decisión aquellos problemas que engendró el error de lenguas sin sentido y corazones ofuscados. Barcelona, en sus antros revolucionarios y en sus centros intelectuales numerosos, se guió por pueblos interesados en cultivar afanes de separación. Ahora una intelectualidad auténtica mirará al mar latino, cuna de glorias comunes, teniendo para los antiguos incitadores de sus rebeldías un desdén merecido. (...)

178 FERRAN, Mariona: *L'escola Isabel de Villena i la seva gent, 1939-1989*. Pàg. 25. A la pàgina següent s'explica l'anècdota que al final de la reunió els van fer cantar el *Cara al sol*, tot saludant amb el braç enlaire. Carme Serrallonga es va veure incapaç de fer-ho i el seu company Eduard Valentí li va sostenir el braç enlaire després de dir-li diverses vegades: «Idiota!, no siguis idiota! Aixeca el braç!». Ella no podia, li havia quedat el braç encarcerat...

»Como todo catalán y todo vasco tienen fuerte sentido realista de los problemas, comprenderán, al fin, que la lengua de cien millones de habitantes necesita un cultivo mayor, abandonado estos años, y que la política seguida hasta el presente ha creado una mentalidad casera, pobre, ante las grandes expansiones culturales. (...)

»Símbolo de glorias comunes, de empresas espléndidas futuras, serán la bandera recuperada y el Caudillo, capitán triunfador en la guerra, conductor en la paz. Pero el Estado nacional no olvidará que el idioma forja y es arma de Imperio. Por eso diremos con Nebrija: 'Siempre la Lengua fué compañera del Imperio'. Y como el Estado nacional no se cimentó en sangre y sacrificio para soñar, rumiando glorias pasadas, sino para dar a España en el mundo su rango dinámico de pueblo remozado, vigoroso, fuerte, unido, devolviendo prestigios pasados, la vigilia frente al adversario de fuera y de dentro será constante, bajo la luz de las estrellas, que son ahora símbolo de nueva poesía casta, viril y castrense. El idioma alcanzará, en la escuela pública y privada, algo más que una fórmula de simple convivencia liberal. El castellano, que no es divino porque es humano, en frase del señor obispo D. M. de los Santos Gomara, nos hará sentir los días gloriosos en que lo hablaba Europa por ser lenguaje diplomático, y las imprentas de Nápoles, Roma, Amberes, difundieron obras españolas, porque tenían a gala hablarlo y leerlo.»¹⁷⁹

En la prensa franquista publicada a Barcelona s'atacava l'ús del bilingüisme a l'ensenyament, que segons el règim havia de ser exclusivament en llengua castellana. Així, per exemple, en un article signat per Antonio Lorca es deia: «La Enseñanza ha de ser una e indivisible; y valga el símil. Porque, en realidad, aquí no ha existido nunca el bilingüismo, tan traído y llevado desde el Estatuto. El bilingüismo, digo, fue el anzuelo que echaron los separatistas a las gentes de buena fe, y en él picaron o simularon picar los ingenuos y los acomodaticios: los conllevantes. Así nos fue. No bien aprobada la cooficialidad del catalán, desde la extrema derecha a la extrema izquierda catalanistas se dio la consigna de declarar la guerra al idioma español, al espíritu español, a todo, en fin, lo que olier a España.»¹⁸⁰

En començar el curs de 1939-1940, la Inspección Provincial de Primera Enseñanza de Barcelona denunciava que alguns mestres continuaven emprant el català com a idioma vehicular en l'ensenyament primari i recordava que aquest procediment estava prohibit: «Habiendo llegado a conocimiento de esta Inspección que algunos maestros no utilizan integralmente el idioma nacional com vehículo educativo en sus escuelas, en Junta de inspectores se acordó manifestar a todos los maestros nacionales y privados de la provincia que el idioma vehicular en la escuela es únicamente el castellano. (...) Espera la Inspección del patriotismo de todos los educadores de la provincia la más fiel observancia de los prescrito en la presente circular. Barcelona, 10 de noviembre de 1939. Año de la Victoria. El Inspector Jefe, José Junquera Munné.»¹⁸¹

Una notícia que revela de quina manera les autoritats franquistes perseguien els mestres que continuaven ensenyant en català a les escoles és la que aparegué als diaris de Barcelona el mes d'octubre de 1939: «El Gobernador Civil sorprende y clausura personalmente escuelas laicas y separatistas. En el día de ayer el excelentísimo señor Goberna-

179 INIESTA, Alfonso: *Garra marxista en la infancia*, pàg. 285-291.

180 BENET, Josep: *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*, pàg. 381.

181 *Ibidem*, pàg. 382.

dor civil se presentó de una manera inesperada en el pueblo de Castelldefels, para comprobar la existencia de unas escuelas laicas y separatistas, com en efecto así ocurría. Uno de los supuestos maestros se encontraba reunido dando clases a unos veinte niños, los cuales respondieron a un breve interrogatorio (que no fue preciso prolongar ante lo inequívoco de las respuestas), manifestando que no se les enseñaba el catecismo y que las clases las daban en catalán. En el acto dio orden de detención del presunto maestro –que resultó ser intruso en esta profesión, puesto que carece de título y autorización– y fue conducido por la Guardia Civil a la cárcel, instruyéndose las diligencias oportunas, que serán elevadas con el detenido a las autoridades judiciales competentes. Fueron a continuación clausurados tanto este local como otro, en el que hace pocos días otro desaprensivo (ya detenido) venía haciendo igual labor anticristiana y antiespañola.»¹⁸²

El gobernador civil de Barcelona Wenceslao González Oliveros, el día 28 de juliol de 1940, va dictar una ordre per la qual els mestres que ensenyessin en català «*quedarán personalmente incapacitados para el ejercicio de una función docente*». Aquest mateix dia va fer un ban pel qual quedava prohibit als funcionaris públics de parlar en llengua catalana durant les hores de servei.¹⁸³

Les autoritats franquistes, tot just d'ocupar el territori de Catalunya, a més d'excloure l'ensenyament i l'ús del català a les escoles, també hi prohibiren l'ús de llibres, quaderns i tota mena d'impresos escrits en aquest idioma. El 20 de febrer de 1939 es publicà, a Lleida, una circular, que deia: «*Inspección de Primera Enseñanza de la provincia de Lérida. La guerra en Cataluña ha terminado y los frutos de la paz vienen rápidamente. Una de éstos es la Escuela Nacional, que va a abrirse muy en breve. Pero la guerra cuesta ríos de sangre, de riquezas, de arte, y habrá que destruir implacablemente todas las causas que la han originado, para asentar la obra educativa sobre estos dos incommovibles pilares: Dios y España. Sobre estos dos precisamente, porque los sin Dios y sin Patria, los rojos y los separatistas, han hecho todo el mal. La escuela primaria, nacional, municipal, o privada, ha de ser católica y también españolista, sin que se tolere nada que amengüe cualquier de estos dos postulados. Por eso vamos a tratar en esta Circular de algunos extremos importantes, estableciendo las instrucciones que siguen: Todo libro que no esté escrito total o parcialmente en lengua que no sea la española, precisamente, debe ser también retirado de la Escuela. Igual procedimiento se utilizará en cuanto a las Bibliotecas, de cualquier clase o precedencia que sean. Lérida, 20 de febrero de 1939, III Año Triunfal. El Inspector Jefe, Mariano Lampreave.*»¹⁸⁴

Una disposició semblant era publicada a Barcelona uns mesos després. En el diari *La Vanguardia Española* aparegué la informació següent: «*Han de ser retirados en las escuelas todos los impresos no redactados en castellano. En virtud de lo dispuesto con anterioridad y en ocasión de la apertura de curso de las Escuelas públicas se ha dispuesto por la Superioridad que, a partir de esta fecha, sean retirados de todas las Escuelas de Primera Enseñanza de esta provincia los libros, cuadernos, impresos y trabajos de toda clase que no estén redactados en lengua castellana, dejando bien sentado que las responsabilidades que*

182 Ibidem, pàg. 383.

183 SOLÉ, Josep M. i VILLARROYA, Joan: *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*, pàg. 120.

184 BENET, Josep: op. cit., pàg. 383-384.

*puedan haber por cualquier omisión que pueda comprobarse recaerán directamente sobre los maestros o directores de estas instituciones de enseñanza.»*¹⁸⁵

En els llibres de lectura infantil aprovats per la rigorosa censura franquista, hom troba textos en els quals s'excita en els infants l'odi contra els catalans i bascos. Un exemple és l'obra de l'exministre espanyol de la monarquia d'Alfons XIII, Manuel de Burgos y Mazo, de la Real Academia de Ciencias Morales y Políticas. En el capítol III de l'obra dedicada als infants, titulada *Quién es España*, escrivia: «*Los que no quieren ser españoles dentro de nuestro territorio peninsular. Hay también, desgraciadamente, dentro de nuestro territorio peninsular, españoles espúreos, malos españoles, que reniegan de España, su madre aunque no la quieran, y se empeñan en el insensato afán de demostrar que sus regiones son, por su derecho, naciones y estados completamente diferentes e independientes de España, que constituyen para ellos su verdadera Patria, siendo España una mala madastra que por la fuerza se les impone para ocupar el lugar de su madre. Estos son los separatistas vascos y los catalanistas, los cuales pretenden erigir estados independientes a las provincias vascongadas y a Cataluña, respectivamente. De ahí el empeño que nuestro Caudillo Franco tiene en mantener la unidad de la Patria, para hacerla grande, extirpando el maldito virus separatista.»*¹⁸⁶

Com a contrast, citem el llibre *España, mi patria* del mestre gironí Josep Dalmau Carles, publicat el 1949, que tenia un to diferent: «*El alma colectiva de los pueblos es una substancialidad tan inmanente en ellos, como el alma individual con respecto al ser humano. Para destruir el espíritu colectivo de una nación, preciso fuera arrasar sus fronteras y aislar absoluta y eternamente a sus hijos. He aquí por qué esa alma colectiva subsiste a través de todas las vicisitudes y de los tiempos, y crece y se rejuvenece y agiganta igualmente en el poderío que en la adversidad. Si el idioma es el primer vínculo espiritual que une a los humanos, el patriotismo y el esplendor artístico, industrial y mercantil de Cataluña no podían tener otra consecuencia que el cultivo de su lengua. Durante al pasado siglo, el renacimiento del idioma catalán ha sido realmente esplendoroso: ha rebasado los límites que podían prefijar a esa labor los espíritus más optimistas. En la prensa, en el libro, en la tribuna, en todos los órdenes de la manifestación espiritual, se ha trabajado con pasión sublime; el léxico catalán se ha depurado y enriquecido. Federico Soler y Guimerá rivalizan con Byron y Molière; el divino Verdaguer esparce en la tierra la bienaventuranza de los cielos, y la pluma inmortal de Maragall evoca el patriotismo y la ternura de Mistral y Víctor Hugo y la inmaculada prosa de Alarcón, de Chateaubriand y de Manzoni. ¡Yo saludo reverente, la viril y compleja espiritualidad de esta tierra hidalga y laboriosa!*»¹⁸⁷

Després de la implacable depuració del magisteri¹⁸⁸, el franquisme va disposar que fossin enviats a Catalunya mestres no catalans, procedents especialment de Castella i Extremadura. Aquests mestres ignoraven, és clar, la realitat i la llengua catalana. Al diari *El Correo Catalán* del 16 d'abril de 1939 s'hi podia llegir la notícia següent: «*Con esta fecha se ha ordenado el traslado de 250 maestros nacionales que ejercían sus funciones en*

185 Ibidem, pàg. 385.

186 Ibidem, pàg. 388-389.

187 DALMAU, Josep: *España, mi patria*, pàg. 84-85.

188 Per a més informació vegeu: GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i MARQUÈS, Salomó: *La represió del professorat a Catalunya sota el franquisme (1939-1943) segons les dades del Ministeri d'Educació Nacional*.

la zona nacional, para cubrir vacantes producidas en Barcelona y su provincia, con objeto de regular la labor escolar. La mayor parte de los maestros trasladados son de Castilla y Extremadura.»¹⁸⁹

Quatre mesos després, el nombre de mestres no catalans enviats a Catalunya arribava a 700, segons manifestava el Jefe del Servicio Nacional de Primera Enseñanza, Romualdo de Toledo: «*Don Romualdo de Toledo terminó manifestando que la enseñanza primaria en Cataluña lleva un ritmo acelerado con la directa actuación de 700 maestros castellanos, que actúan en toda la región con éxito inmejorable*». Segons Josep Benet, «Així començà la invasió de Catalunya pels mestres no catalans, un dels principals instruments que el règim franquista havia d'utilitzar per aconseguir la colonització lingüística i cultural del poble català.»¹⁹⁰

Per altra banda, a la Universitat de Barcelona també quedà totalment exclosa la llengua catalana, no solament com a instrument de treball sinó també com a matèria d'ensenyament. El mes de juny de 1939 el catedràtic de la Universidad de Madrid Ángel González Palencia, en una conferència feta a Barcelona, va dir el que segueix: «*Ha de mantenerse la unidad lingüística como instrumento de poder, seguros, como Nebrija decía con razón, de que la lengua es compañera del Imperio. Y hemos de convencer a los obcecados de que es una locura prescindir de una lengua con la que se entienden ochenta millones de hombres en el mundo, para usar otra que no sirve más que para andar por casa.*»¹⁹¹

Gràcies a l'historiador gironí Josep Clara i Resplandis fa molt de temps vam tenir accés a alguns documents que demostren que aquesta persecució lingüística també va ser implacable a les parròquies, fins i tot a les més petites. En citem un com a exemple, datat el 7 d'octubre de 1940, que la Guàrdia Civil envia al Governador Civil de Girona: «*El Comandante de Puesto de San Lorenzo de la Muga en escrito de fecha 30 del anterior me participa que los sacerdotes de los pueblos de Albañá y San Lorenzo de la Muga efectúan, tanto los rezos y predicaciones, como la enseñanza de religión a los niños en catalán. Lo que tengo el honor de participar a V.E. para su conocimiento (...)*». Hi ha casos semblants, en aquesta documentació, referits a Blanes, Sant Joan de les Abadesses, Vidreres, Massanet de Cabrenys, Darnius i Girona. A Roses fins i tot es va arrestar un capellà per parlar en català durant les cerimònies de la Setmana Santa. Sovint en aquests papers es parla de la llengua catalana com a «*dialecto catalán*» o «*lengua vernácula*». Més tard l'historiador gironí en va escriure una comunicació, de tot aquest tema, que és molt il·lustrativa de l'abast real de la vigilància i persecució de què van ser objecte les parròquies gironines, en relació amb la llengua.¹⁹²

El juliol de 1945 es va aprovar la Ley de Enseñanza Primaria, que no feia res més que legalitzar la situació escolar establerta des del 1939 i que deixava ben clar, ja en el preàmbul que «*(...) la Escuela en nuestra Patria ha de ser esencialmente española. Y en este aspecto, la Ley se inspira en el punto programático del Movimiento Nacional por el que se supedita la función docente a los intereses supremos de la Patria*».¹⁹³ L'article setè del

189 BENET, Josep: op. cit., pàg. 394.

190 Ibídem, pàg. 395.

191 SOLÉ, Josep Maria i VILLARROYA, Joan: op. cit., pàg. 74.

192 CLARA, Josep: «Actituds del bisbe Josep Cartaça (1934-1963) davant la llengua catalana», dins *Església i societat a la Girona contemporània*, pàg. 183-209.

193 B.O.E. núm. 199, de 18 de juliol de 1945, pàg. 386.

capítol II d'aquesta llei feia referència a la llengua escolar: «*La lengua española, vínculo fundamental de la comunidad hispánica, será obligatoria y objeto de cultivo especial, como imprescindible instrumento de expresión y de formación humana, en toda la educación primaria nacional.*»¹⁹⁴

Salomó Marquès, en el llibre *L'escola pública durant el franquisme*, explica que l'any 1950 l'inspector va escriure, al Llibre de Visites de l'escola de Peralada: «*Se recomienda al maestro usar el español en sus explicaciones a los niños a fin de facilitarles el aprendizaje del idioma oficial.*»¹⁹⁵ No era, en absolut, un fet aïllat, com es pot comprovar amb diversos exemples d'altres pobles –Palafrugell, Olot, el Port de la Selva...– que reproduïx Marquès en aquest treball.

Francesc Ferrer i Gironès, en el llibre *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, explica que el 1963, quan el vicepresident del govern era Agustín Muñoz Grandes, es va fer una recollida de signatures per sol·licitar al govern espanyol l'ensenyament de la llengua catalana. En parlem més extensament en el capítol dedicat a la resistència durant el franquisme. Es va seguir el procediment administratiu del sistema jurídic franquista, que el *Fuero de los españoles* anomenava «*derecho de petición*». A un funcionari municipal de Sallent, Joan Costa Ferrer, li van obrir un expedient i el van declarar culpable d'un delicte molt greu, per la qual cosa el van sancionar amb la destitució del càrrec i sis anys d'inhabilitació.¹⁹⁶ Però les conseqüències no es limitaren, ni de bon tros, al cas d'en Joan Costa que explica Francesc Ferrer. Gràcies a Joan Crexell sabem que el governador civil de Barcelona, Antonio Ibáñez, va fer mans i mànigues per tal de processar els firmants del document inicial. El fiscal de l'Audiència va arribar a dir que «l'ensenyament en català a les escoles primàries pot constituir una important agressió contra la unitat nacional, en tractar-se d'una maniobra insidiosa i clandestina que comporta un afebliment del sentiment nacional. Preconitzar-lo és mirar la unitat i el progrés de la llengua nacional que és un lligam de la més alta importància per a les relacions entre tots els espanyols i la seva comprensió mútua, sense distinció de regions. L'ensenyament primari en català privaria a les classes amb menor nivell cultural de la possibilitat que tenen –i que és de ben segur l'única– d'estudiar la llengua nacional. A més comportaria una greu discriminació lingüística pel que fa als infants de parla castellana, tot dificultant els seus estudis primaris».¹⁹⁷ Foren detinguts Joan Colomines i Joan Ballester, firmants, i l'impressor Jordi Vila. Dues treballadores d'una fàbrica de Vilassar de Mar van tenir problemes, així com dues empleades de la Telefónica, Teresa Canals i Teresa Bordas, foren amenaçades amb la pèrdua de la feina si continuaven repartint instàncies. També es van practicar detencions i s'imposaren multes de deu mil a vint-i-cinc mil pessetes a persones de Roses, Mataró, Figueres, Girona, Vilanova i

194 Ibídem, pàg. 388.

195 MARQUÈS, Salomó: op. cit., pàg. 86.

196 FERRER, Francesc: *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, pàg. 305. Joan CREXELL (*Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*, pàg. 84) diu que Joan Costa era el sereno del poble i que l'alcalde el va destituir per ordre directa del governador civil, per haver distribuït instàncies [i no pas per haver-ne signat una, com diu Ferrer].

197 CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 83.

la Geltrú... Tot aquest aparell repressiu aconseguí la seva finalitat: intimidar la majoria dels que difonien les peticions i els possibles nous firmants.¹⁹⁸

3.6.2. Exemples concrets de persecució

Per acabar aquest capítol, extractem, del llibre *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes, 1936-1975*, de Josep M. Solé i Joan Villarroya, els aspectes referits a l'escola, que ens acabaran de fer veure el que va representar la persecució de la nostra llengua a l'escola.

A la dècada dels cinquanta els jesuïtes de Sarrià, a Barcelona, incitaven els alumnes perquè no parlessin català, ni tan sols a l'hora d'esbarjo; a més, hi havia educadors que en feien escarni. L'accent català dels alumnes podia ser motiu de befa.

En aquest mateix període, a les monges de Loreto, a Barcelona, hi havia una forta pressió psicològica per emprar de manera exclusiva la llengua castellana.

Una altra manera de potenciar el castellà en detriment del català era exaltar entre les nenes la riquesa, la musicalitat i l'accent de les que enraonaven en castellà, tot posant-les d'exemple per a les catalanoparlants. Era la pràctica més comuna al col·legi de Jesús Maria del barri de Sant Andreu de Palomar, a Barcelona.

Als col·legis amb internats i estudiants majoritàriament de pobles, en què la llengua catalana era l'habitual entre els alumnes, la pràctica castellanitzadora era més difícil a causa de les estones que els alumnes no estaven directament sota el control dels educadors. La uniformització lingüística s'imposava per mitjà de pressió psicològica, les lectures dels estudis, la discriminació vers el català, l'exemple dels professors i també una pràctica subtil. Així, per exemple, als maristes de Lleida fins a l'any 1965 les cartes que els interns escrivien als pares eren revisades pels '*hermanos*', i el fet que els infants usessin la llengua catalana perquè no sabien dirigir-se de cap més manera als pares era considerat inapropiat i, en algun cas, motiu de burla. Es tolerava parlar-lo a les hores de lleure, però no en la pràctica cultural quotidiana.

El 28 de gener de 1939 una ordre del *Ministerio de Educación Nacional* va suprimir qualsevol ensenyament relacionat amb la cultura catalana. Així, va ser abolit l'ensenyament de filologia catalana, la història medieval i moderna de Catalunya, la geografia de Catalunya, el dret civil català, la història de les idees religioses a Catalunya, la història de l'art medieval català, l'escultura gòtica a Catalunya, etc.

El 16 de maig de 1939 *Solidaridad Nacional* es queixava del rector de Pallejà perquè utilitzava el català a l'església. Feia referència, també, a l'escola: «*Ese señor cura de Pallejá es el problema. Problema venenoso, de raíz separatista, antiespañola, antinacional, cuando aquí se hacía una política de odio y rencores con todo lo español. Ahora no: ahora hay que enseñar a esos niños, en la escuela, a leer y escribir en castellano, en la iglesia, a rezar en castellano: ¡en español!*»¹⁹⁹

El 27 de maig de 1939 el nou bisbe, administrador apostòlic de la diòcesi de Barcelona, declarava públicament que l'ensenyament «*debe ser siempre en castellano*» i que en castellà «*debéis enseñar a hablar, a escribir y a rezar a Dios.*»²⁰⁰

198 Ibidem, pàg. 84-85.

199 SOLÉ, Josep Maria i VILLARROYA, Joan: op. cit., pàg. 69.

200 Ibidem, pàg. 71.

El 10 d'agost de 1939 es va detenir el professor de la UAB Bel·larmí Rodríguez i Arias. Entre les diverses acusacions, hi havia la de dir classes en català.

L'any 1939, el llibreter Planes i Mundet, de Girona, rebia cada setmana la visita d'un inspector, que li exigia la presentació d'una relació de les vendes i dels compradors dels llibres en català.

Un redactor del diari *El Pirineu*, de Girona, va fer la referència d'un casament amb la clàssica felicitació llatina «ad multos annos». En anar a censura, el funcionari governatiu, Fernández Moreján, ratllà l'expressió amb un llapis vermell i va fer aquesta indicació: «No se puede escribir en catalán», mentre exclamava que «Ya vuelven a estar aquí los rojos separatistas.»²⁰¹

El 30 de març de 1940 van ser enviats als pobles de les comarques de Lleida quaranta-nou mestres de fora de Catalunya perquè hi ensenyessin en castellà.

El 21 de juliol de 1943 es publicà un ofici de la Delegación de Prensa y Propaganda de Badalona a l'alcalde de la ciutat perquè «se digne dar las oportunas órdenes a la Brigada Municipal para que proceda a borrar de la fachada de la casa nº 21 de la calle de S. Miguel, esquina a la Fray Basilio de San José, el rótulo que dice 'Escuela Municipal de Música' que ya había sido repintado y al correr de los años ha vuelto a aparecer.»²⁰²

La *Ley de Enseñanza Primaria* de 1945 especificava en l'article setè l'obligatorietat de la «lengua nacional española» al llarg de l'ensenyament primari. Concretament, deia: «La lengua española, vínculo fundamental de la comunidad hispánica, será obligatoria y objeto de cultivo especial, como imprescindible instrumento de expresión y de formación humana, en toda la educación primaria nacional.»²⁰³ En la introducció de la llei també es deixaven les coses molt clares: «Además, la Escuela en nuestra Patria ha de ser esencialmente española. Y en este aspecto, la Ley se inspira en el punto programático del Movimiento Nacional por el que se supedita la función docente a los intereses supremos de la Patria.»²⁰⁴

A l'edició de les *Converses filològiques* de Pompeu Fabra, l'any 1949, el censor va posar com a condició que només hi figurés la inicial P. i no el nom complet, Pompeu. Més endavant, el 1955, el censor explicava d'aquesta manera per què creia que podia publicar-se: «Y a pesar del matiz catalanista de la obra como gracias al movimiento se ha castellanizado, creo que totalmente, la vida catalana y cada día son menos los interesados por estos temas, se considera que no hay inconveniente en que esta obra pueda publicarse.»²⁰⁵

L'escriptora Maria Dolors Orriols i el polític nacionalista Josep Planchart editaren la revista *Aplec*, camuflada sota l'aparença de fascicle literari. El governador civil, Felipe Acedo, l'abril de 1952, es presentà en un quiosc de la Rambla i retirà els números que restaven de la revista. Quan els editors el van anar a veure perquè alcés la prohibició contestà: «¿Ustedes creen que hemos hecho la guerra para que el catalán vuelva a ser de uso público?»²⁰⁶

201 Ibídem, pàg. 110.

202 Ibídem, pàg. 137.

203 *Ley de 17 de julio de 1945 sobre Educación Primaria*, BOE núm. 199, 18 de juliol de 1945, pàg. 388.

204 Ibídem, pàg. 386.

205 SOLÉ, Josep Maria i VILLARROYA, Joan: op. cit., pàg. 188.

206 Ibídem, pàg. 180. També ho esmenten Cristina Gatell i Glòria Soler a *Amb el corrent de proa. Les vides polítiques de Jaume Vicens Vives*, pàg. 279.

El 22 de juny de 1963 va ser denegada la inscripció al registre de la propietat industrial de la llibreria Les Voltes de Girona perquè «no podrán ser admitidas las denominaciones en idioma extranjero.»²⁰⁷

Albert Viña, editor del popular TBO, introduït en qualitat de vocal representant dels editors i empresaris de la Junta Asesora de Prensa Infantil, l'any 1966 demanà permís per a publicar revistes infantils en català. L'estudiós Enric Larreula transcriu al llibre *Les revistes infantils de 1939 ençà* (Barcelona, 1985) la resposta que rebé: «Desengáñate, Alberto, nosotros no tenemos ningún interés en editar revistas infantiles en catalán, ni tenemos ningún interés en que los niños lo aprendan. Para nosotros el catalán es una lengua que tiene que ir desapareciendo.»²⁰⁸

3.7. Segle XX-XXI: 1970-2017. Els atacs no s'aturen

3.7.1. Els últims anys del franquisme (1970-1977)

A partir de l'any 1970, i fins a l'actualitat, l'escola catalana ha viscut l'etapa de més esplendor. El català ha pogut ser present a les aules amb normalitat i s'ha legislat per tal de blindar la immersió lingüística i assegurar una escola catalana en llengua i continguts. De fet, ja feia temps que sorgien iniciatives –tímides– que anaven en aquesta direcció. Com a exemple, un article de Nèstor Luján a *Destino*, publicat el 15 de setembre de 1967, titulat «La enseñanza del catalán»: «Leemos en el periódico 'La Vanguardia' y de la pluma del excelente periodista que es Miguel Martín un trabajo interesantísimo sobre la enseñanza del catalán en las escuelas municipales. Este trabajo, cuyos datos proceden de los facilitados por la señorita Montserrat Tey Planas, Concejal Ponente de la Junta Municipal de Enseñanza Primaria, nos hace saber que el plan de estudios de la lengua catalana en las escuelas municipales está ya elaborado y pendiente de la aprobación primero del próximo Pleno Municipal y luego del Ministerio de Educación y Ciencia, que ven esta iniciativa con muy buenos ojos. El periodista afirma que, a pesar de que todavía no se han cumplido estos requisitos legales, la enseñanza del catalán en las escuelas municipales comenzará puntualmente el próximo mes de octubre, como se había previsto en el momento de poner en marcha esta iniciativa.

»Como es bien sabido, esta enseñanza será voluntaria y gratuita. En lo que se refiere a la voluntariedad, dice así el articulista: 'la consulta hecha a los padres de los alumnos que asisten a las escuelas municipales ha revelado hasta qué punto preocupa a los mayores el que sus hijos aprendan bien el idioma catalán. Así se advierte que un sesenta por ciento aproximadamente de la matrícula actual asistirá a las clases de catalán que se iniciarán a partir del próximo octubre. Y, lo que es más sorprendente, el índice de alumnos corresponde en casi un cincuenta por ciento a hijos de padres no catalanes'.

»Las noticias no deben dejar de ser alentadoras para quienes desde hace tanto tiempo hemos defendido la enseñanza de nuestra lengua en las escuelas primarias. Ello demuestra un extraordinario interés no ya por parte de quienes son catalanes y hablan catalán, sino también por quienes son hijos de padres de lengua castellana. Demuestra la vitalidad

207 Ibídem, pàg. 201.

208 LARREULA, Enric: *Les revistes infantils catalanes de 1939 ençà*, pàg. 151.

de nuestra lengua, cuya acción cultural crece año tras año. Como lo demuestra también el índice de ediciones y de traducciones a que se ha llegado. Esta cifra de hablantes del castellano que residen en Cataluña, que desean que sus hijos hablen catalán, es un índice real de la existencia de una lengua que no es, como muchos creían, una simple reliquia histórica o un ejercicio literario. Demuestra la pujanza de la lengua catalana, hablada no sólo en los límites de nuestras cuatro provincias, sino en las Islas Baleares, Valencia e incluso fuera de nuestras fronteras, como en el caso del Rosellón. Una lengua en la cual una gran mayoría de inmigrantes quieren expresarse, es una lengua viva que merece todas las atenciones y cuidados.

»Un paso importantísimo para ello es el de las escuelas primarias municipales, donde se han de sentar las bases de un conocimiento no sólo coloquial, sino culturalmente completo –conocimiento gramatical, estilístico, literario– de la lengua catalana. Será ésta una obra positiva que, como hemos visto, responde totalmente a las apariencias no sólo de los catalanes, sino de muchos conciudadanos de origen no catalán que sienten la necesidad de expresarse en la lengua del país que les ha acogido, donde trabajan, donde viven. Una voluntad de integrarse en la sociedad que les rodea, que es formar parte eficaz y razonable de este conjunto de pueblos y lenguas que se llama España.»²⁰⁹

Com expliquen Joaquim Arenas i Margarida Muset en el treball *La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, del Centre d'Estudis Jordi Pujol, «en plens anys seixanta sorgeixen iniciatives socialment organitzades per superar l'estat de depauperació i alienació en què es veia sumida l'escola de Catalunya».²¹⁰ El 1961, per exemple, es va crear la Junta Assessora per als Estudis de Català, per acord de la Secció Filològica de l'IEC, a casa de Josep M. de Sagarra. Aquest organisme aspirava a dotar els estudis de català d'un cos de professors que cobrís les necessitats d'una manera progressiva i solvent. També, l'any següent, es va crear la Comissió Delegada d'Ensenyament d'Òmnium Cultural, des de la qual es va portar a terme una intensa tasca de promoció de cursos a centres culturals, esportius i religiosos i, més tard, a escoles. El 1965 es creà l'Escola de Mestres Rosa Sensat. La línia educativa de Rosa Sensat propugnava el bilingüisme escolar: cada infant havia de ser educat i ensenyat en la seva llengua familiar i a la mateixa classe. D'altra banda, la DEC d'Òmnium presentava una proposta diferenciada: l'escola catalana havia de ser per a tots els alumnes en llengua i continguts catalans, parlessin com parlessin a casa i amb el foment d'actituds positives quant a la catalanitat. El 1968 se celebrà l'Any Fabra, durant el qual es multiplicaren els actes a favor de l'ensenyament del català. En tornarem a parlar més endavant, amb detall, de tot això.

L'any 1970, encara en ple franquisme, s'aprovà la Llei General d'Educació, impulsada pel ministre José Luis Villar Palasí. El seu article 17 deia: «Las áreas de actividad educativa en este nivel [EGB] comprenderán el estudio del lenguaje mediante el estudio de la lengua nacional, el aprendizaje de una lengua extranjera y el cultivo, en su caso, de la len-

209 LUJÁN, Néstor: «La enseñanza del catalán», dins *Destino*, núm. 1571, 15 de setembre de 1967, pàg. 20.

210 ARENAS, Joaquim i MUSET, Margarida: *La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, pàg. 33.

gua nativa».²¹¹ Hem de recordar que fins a aquell moment el *Diccionario de la Real Academia Española* definia el català no pas com a llengua sinó com a 'lenguaje'.²¹²

El 1971 es formà el Grup Promotor, un grup de professors que, al si de la Delegació d'Ensenyament del Català d'Òmnium Cultural, es proposaren portar a la pràctica les previsions de la Llei d'Educació. Malgrat els avenços que s'anaven produïnt, al Consejo Nacional del Movimiento, el febrer de 1971 es va defensar una ponència segons la qual «en la región catalana se ha acentuado últimamente un ambiente pseudo-regionalista con su intencionalidad política que cada vez posee más notable influencia y cada vez se extiende más sobre la juventud. Últimamente dada la eficaz labor que determinadas minorías políticas catalanizantes integradas por religiosos y intelectuales llevan a efecto a través de los más variados medios, cual son la 'nova cançó catalana', la campaña del catalán en las escuelas y la enorme profusión de libros editados en catalán, hacen que el problema adopte cada día una imagen más preocupante.»²¹³

L'1 de juliol de 1975 –quatre mesos i mig abans de morir Franco– el BOE publicava el Decret 1433/1975, de 30 de maig, «por el que se regula la incorporación de las lenguas nativas en los programas de los Centros de Educación Preescolar y General Básica». Deia el proemi d'aquest decret, signat pel ministre d'Educació i Ciència Cruz Martínez Esteruelas: «La introducción de las lenguas nativas en la Educación Preescolar y en la General Básica se justifica, atendiendo, por una parte, a la necesidad de favorecer la integración escolar del alumno que ha recibido como materna una lengua distinta de la nacional, y por otra, al indudable interés que tiene su cultivo desde los primeros niveles educativos como medio para hacer posible el acceso del alumno a las manifestaciones culturales de tales lenguas. Es procedente, pues, determinar los cauces que hagan viable la efectiva inclusión en los programas de cualquier Centro docente de la enseñanza de las lenguas nativas españolas, atendiendo a las orientaciones pedagógicas aplicables a la Educación Preescolar y a la General Básica, aprobadas, respectivamente, por Ordenes ministeriales de veintisiete de julio de mil novecientos setenta y tres y dos de diciembre de mil novecientos setenta, cuyos criterios, resaltando la importancia trascendental del idioma castellano como lengua nacional, han de permitir una atención adecuada a las lenguas nativas en los Centros de ambos niveles. La acción ha de ser acometida con carácter experimental.»²¹⁴

L'article primer de la part dispositiva afirmava: «Se autoriza a los Centros de Educación Preescolar y Educación General Básica, con carácter experimental, y a partir del curso mil novecientos setenta y cinco-setenta y seis, para incluir en sus programas de trabajo, como materia voluntaria para los alumnos, la enseñanza de las lenguas nativas españolas.»²¹⁵

211 Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa. BOE núm. 187, 6 d'agost de 1970, pàg. 12.529.

212 Camilo José Cela explica, en el pròleg del *Diccionari Manual Castellà-Català/Català-Castellà* (pàg. IX), que va aconseguir de canviar-ho «sin mayor resistencia por parte de nadie, dicho sea de pasada y en honor a la verdad».

213 FERRER, Francesc: *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, pàg. 309.

214 Decreto 1433/1975, de 30 de mayo, por el que se regula la incorporación de las lenguas nativas en los programas de los Centros de Educación Preescolar i General Básica. BOE núm. 156, 1 de juliol de 1975, pàg. 14.249 i 14.250.

215 *Ibidem*, pàg. 14.250.

3.7.2. L'etapa democràtica (1977-2018)

El 29 de setembre de 1977 es reinstaurà la Generalitat de Catalunya i, un any després, es creà el Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC) dins la Conselleria d'Ensenyament, que va treballar colze a colze amb la DEC d'Òmnium.

Per tal de situar i analitzar el corpus legislatiu que va fonamentar i impulsar l'ensenyament *del i en* català i, sobretot, fer possible l'aplicació de la immersió lingüística a Catalunya, pot anar bé distingir dos tipus de normes que van bastir la construcció jurídica en què es fonamentaven totes les iniciatives empreses. En primer lloc, la normativa de caràcter general que col·lateralment afecta l'ensenyament i l'ensenyament de la llengua. En segon terme, la legislació específica referida exclusivament a l'educació.

Entre les normes de caràcter general hi ha la Constitució Espanyola de 1978, l'Estatut d'Autonomia de 1979, la Llei de Normalització Lingüística de 1983, la Llei de Política Lingüística de 1998 i el nou Estatut de 2006.

La Constitució, en proclamar l'estat de dret, reconeix, en l'article tercer: «1) El castellà és la llengua espanyola oficial de l'Estat. Tots els espanyols tenen el deure de conèixer-la i el dret d'usar-la. 2) Les altres llengües espanyoles seran també oficials en les respectives comunitats autònomes, d'acord amb els seus estatuts. 3) La riquesa de les diferents modalitats lingüístiques d'Espanya és un patrimoni cultural que serà objecte d'especial respecte i protecció».²¹⁶ Aquest enunciat tan simple és, de fet, el marc que empara l'oficialitat del català al nostre país.

Un any després, l'Estatut de Catalunya aportaria nous avenços en regular amb tota claredat que «La llengua pròpia de Catalunya és el català. L'idioma català és l'oficial de Catalunya, així com també ho és el castellà, oficial a tot l'Estat espanyol». I afegeix: «La Generalitat garantirà l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes, prendrà les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement i crearà les condicions que permetin arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya.»²¹⁷

Amb aquest marc jurídic i la immensa força que donava la voluntat popular, es van fer els primers passos per construir l'escola catalana. I l'eficàcia i encert amb què es van donar posen de manifest que, quatre anys més tard, el 1983, en promulgar-se la Llei de Normalització Lingüística, el nombre d'escoles d'EGB que ja havien adoptat el català com a llengua d'ensenyament en tots els nivells d'EGB eren 217, és a dir, un 9% del total.

La Llei 7/1983 de Normalització Lingüística, en matèria d'ensenyament, reforçava jurídicament molts dels avenços fets, ja que en aquelles dates hi havia centenars d'alumnes no catalanoparlants que feien tot l'ensenyament en català per immersió i per voluntat dels pares. Aquesta Llei concretava aspectes que restaven indefinits anteriorment, com per exemple: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament en tots els nivells educatius».²¹⁸ També incorporava nous conceptes que superaven debats polítics no resolts quan prescrivia que «els infants tenen dret a rebre el primer ensenyament en llur llengua habitual, ja sigui aquesta el català o el castellà. L'Administració ha de garantir aquest dret i posar els mitjans necessaris per a fer-lo efectiu. Els pares o els tutors poden exercir-lo en nom de llurs fills instant que

216 *Constitució espanyola* (text consolidat), Parlament de Catalunya: Barcelona, 2012, pàg. 8.

217 Estatut d'Autonomia de 1979, article 3.

218 Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya. Títol II, article 14.1.

s'apliqui».²¹⁹ També es recollia un dels objectius en què hi havia un ampli consens: «Tots els infants de Catalunya, qualsevol que sigui llur llengua habitual en iniciar l'ensenyament, han de poder usar normalment i correctament el català i el castellà al final dels estudis bàsics».²²⁰ I encara reblava: «L'administració ha de prendre les mesures convenients perquè a) els alumnes no siguin separats en centres diferents per raons de llengua; b) la llengua catalana sigui emprada progressivament a mesura que tots els alumnes la vagin dominant».²²¹ Finalment, també afirmava que «D'acord amb les exigències de la seva tasca docent, els professors han de conèixer les dues llengües oficials».²²² I en relació amb els centres educatius prescrivia que «han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal».²²³ Les normes generals més recents –La Llei de política lingüística de 1998 i el nou Estatut del 2006– no només no van aportar gran cosa a l'ensenyament en català, sinó que, com veurem –en el cas de l'Estatut– van suposar importants reculades.

Pel que fa a la normativa específica per a l'ensenyament, ja abans de l'aprovació de l'Estatut, es va promulgar la primera disposició d'àmbit educatiu que havia de fonamentar jurídicament totes les accions normalitzadores que va emprendre, no només la Generalitat provisional, sinó també la que havia sorgit de les primeres eleccions. El BOE del 2 de setembre de 1978 publicà el Reial Decret 2092/1978, de 23 de juny, «*por el que se regula la incorporación de la Lengua catalana al sistema de enseñanza en Cataluña*», signat pel ministre d'Educació i Ciència Iñigo Cavero Lataillade: «*La consideración de la realidad lingüística española, múltiple y variada, impone la necesidad de elaborar cauces legales que incorporen la enseñanza de las distintas lenguas habladas en España al sistema educativo, dentro de sus marcos territoriales, con una orientación flexible y coherente, en el que tengan cabida todos los supuestos reales y se garantice el derecho de los alumnos al conocimiento de su Lengua materna, así como a poder llegar a recibir la enseñanza en la misma; todo ello sin menoscabo del pleno dominio del castellano, Lengua oficial del Estado, como medio de comunicación común a todos los españoles.*»²²⁴

L'article segon establia que l'ensenyament del català s'havia d'incorporar obligatòriament en els plans d'estudi i l'article quart preveia la creació de càtedres de Llengua i Cultura Catalanes a les escoles de mestres.

L'Ordre del 14 de setembre de 1978, publicada al BOE el dia 18 d'aquell mateix mes, desplegava el Reial Decret 2092 i concretava el detall de l'ensenyament del català als diversos nivells.²²⁵ Ambdues feien del català una matèria obligatòria d'ensenyament, la incloïen en el currículum per a tots els infants de Preescolar, Ensenyança General Bàsica, Formació Professional i Batxillerat, regulaven la possibilitat de fer l'ensenyament en català prèvia autorització, creaven les càtedres de llengua i literatura catalanes a les

219 Ibidem, article 14.2.

220 Ibidem, article 14.4.

221 Ibidem, article 14. 5.

222 Ibidem, article 18.1.

223 Ibidem, article 20.

224 *Real Decreto 2092/1978, de 23 de junio, por el que se regula la incorporación de la Lengua catalana al sistema de enseñanza en Cataluña*. BOE núm. 210, 2 de setembre de 1976, pàg. 20.563.

225 *Orden de 14 de septiembre de 1978 de desarrollo del Real Decreto 2092/1978, de 23 de junio, por el que se regula la incorporación de la Lengua catalana al sistema de Enseñanza en Cataluña*. BOE núm. 223, 18 de setembre de 1978, pàg. 21.810-21.812.

escoles universitàries de formació del professorat d'EGB, establien cursos de perfeccionament del professorat i reconeixien la formació en català i, finalment, creaven una comissió mixta el Ministeri d'Educació i Ciència-Generalitat, la qual havia de fer el seguiment i la gestió de les programacions, de la contractació dels primers especialistes de català i, en definitiva, d'iniciar tot el procés de recuperació.

El 1980 la Generalitat de Catalunya ja tenia competències plenes en ensenyament i, per tant, començà a legislar. El govern de Jordi Pujol, just a l'inici del seu mandat, va promulgar el Decret 2809/1980, de 3 d'octubre, que feia efectius els traspassos de competències d'ensenyament a la Generalitat. D'altra banda, el Decret 305/1980, de 30 de desembre, assignava al Departament d'Ensenyament els serveis transferits a la Generalitat.

Dos anys més tard, el Decret 270/1982, de 5 d'agost, va establir més exigència en relació amb l'ensenyament en català i va generalitzar a tots els centres docents l'obligació d'impartir en català un mínim de dues matèries per curs i nivell. De fet, el seguiment de la seva aplicació va passar a un segon terme per la repercussió que va tenir l'aprovació, un any més tard, de la Llei 7/1983, de 18 d'abril, de Normalització Lingüística.

Faig un petit parèntesi per explicar un cas particular –dels molts que segurament podríem trobar– que es va viure al Col·legi Públic Guillem de Balsareny en aquesta època de la qual estem parlant. El 26 d'octubre de 1983 l'escola de Balsareny va rebre una carta d'una empresa (Siclo S.A.), contractada pel Ministerio de Educación y Ciencia, en la qual es queixava d'haver rebut una nota en català. La carta, signada pel gerent de l'empresa, J. Vicente Díaz-Ferrer y Cosmo, deia: «(...) *Quiero comunicarles que he recibido una carta, total y absolutamente incomprensible para mí, ya que me considero incapaz de entender lo que Vds. quieren decirme.*²²⁶ *Quien ésto les escribe, conoce el Inglés, el Francés y el Italiano, y algo de Portugués y Alemán, pero insisto en que no comprendo en el dialecto que me comunican Vds., no sé que cosa, en la carta mencionada.*

»*Siempre he pensado que el idioma oficial del Estado Español es el castellano, y hay que ceñirse a él para cualquier tipo de misiva y comunicación comercial o pública, dentro de los límites de este Estado, entre los cuales, si mal no recuerdo, se encuentra Cataluña.*

»*Por tanto, insisto una vez más, en que, aunque sólo sea por mera educación y cortesía (conceptos éstos al parecer tan olvidados, por un amplio sector de la población de este País) la próxima vez que tengan Vds. algo que comunarme, lo hagan en mi idioma y en el de Vds. ya que ambos, y todavía hoy por hoy, somos españoles.»²²⁷*

Els mestres de l'escola, és clar, van contestar la carta –el 14 de novembre–, adjuntant aquesta vegada la traducció en castellà: «(...) En la vostra lletra del 29 d'octubre d'enguany feu esment que, malgrat conèixer diverses llengües, la nostra us resulta: *absolutamente incomprensible* i que us considereu incapaç d'entendre el *dialecto* que escrivim. Ens informeu igualment, i insistiu que per educació i cortesia hem de cenyir-nos a l'idioma oficial de l'estat, dins el qual hi ha Catalunya.

226 La nota deia: «Us fem tramesa de l'albarà n. 234.906, per tal de donar conformitat a la tramesa que ens vàreu fer d'un estoig de cintes cassettes registrades per Educació Especial. Balsareny, 18 d'octubre de 1983. La direcció.»)

227 Arxiu Fundació Carulla. Carpeta qüestionaris 1983-1984.

»Lamentem profundament que vos, un senyor de tanta cultura, llicenciat en Dret i coneixedor de tants idiomes, no s'hagi pogut aprendre quantes llengües hi ha a l'estat espanyol, donat que n'hi ha més d'una i més de dues.

»Això que en dieu *dialecto* és el català, llengua que usem als Països Catalans per a comunicar-nos, exactament igual que vos utilitzeu el vostre respectable castellà. Si desitgeu i penseu que teniu tot el dret a la vostra pròpia llengua, a la vostra cultura i a la vostra manera de viure personal, penseu que nosaltres també hi tenim tot el dret i les desitgem. Atribuir-vos-el i negar-vos-el a nosaltres és un menyspreu narcís a tots els pobles de la península que no són el vostre.

»Us demanaríem que defugíssiu de la vostra actitud egocèntrica de voler que tota la península parli com vos, es manifesti com vos i sigui com vos.»

Finalment, els mestres de l'escola de Balsareny li fan un suggeriment: «Us suggeriríem, igualment, que féssiu un esforç per deixar de malmetre i destruir les cultures que no són les vostres i que penséssiu, en tot cas, en ajudar-les a restituir els estralls que han fet a altres persones d'antany amb la seva mateixa actitud. Penseu-vos-ho.»²²⁸

El gerent va tornar a contestar –el 6 de desembre–, aquesta vegada amb una carta de tres folis, on diu, entre altres bestieses, que «*la lengua materna de toda España es el castellano*» i que és una «*descortesía dirigirse a alguien que se supone que no la conoce, ni tiene porqué, en otra lengua distinta. Y muchísimo menos dirigirse como directora de un ente público, tan cual es, un colegio estatal de Educación Especial*». En aquesta carta també diu que estima Catalunya: «*Amo su tierra bellísima, sus playas, su montaña, sus ciudades, sus enormes y mundialmente reconocidos personajes. Desde Port Bou y Port de la Selva a su Recó de la Calma en Siches [sic]*».²²⁹

Aquest cas va tenir repercussió a la premsa. Josep M. Espinàs, per exemple, va dedicar-hi una de les seves columnes al diari *Avui*: «La referència, a aquestes altures, de 'dialecto' és significativa d'una mentalitat que es resisteix a desaparèixer. Però si tot-hom té dret a 'mear fuera del tiesto', és lamentable que es dediquin a tan desagradables i esquitxadores pràctiques entitats estretament relacionades amb l'Administració estatal i, per a més inri, amb el ministeri d'Educació i Ciència. Sembla que aquest ministeri fa confiança a uns gerents que no es caracteritzen precisament per la ciència lingüística i l'educació epistolar. I el problema és que les escoles han de passar obligatòriament per aquests intermediaris.»²³⁰ Tanco el parèntesi.

Amb el desplegament de la Llei de Normalització Lingüística l'any 1983, a través del Decret 362/1983, de 30 d'agost, i de l'Ordre de 8 de setembre de 1983, finalitzà una etapa en la qual es feien disposicions específiques i exclusives sobre el tractament de la llengua catalana a l'escola, normes que van tenir una gran transcendència en el procés de normalització.

Tot aquest procés, a la llarga, va culminar en la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), que en el seu article 11 diu clarament: «1. El català, com a llengua pròpia

228 Ibídem.

229 Ibídem.

230 ESPINÀS, Josep Maria: «Voluntat d'ignorància», secció *A la vora de...*, dins *Avui*, 16 de novembre de 1983, pàg. 40. D'altra banda, el setmanari *Regió7* va titular: «Arran d'una carta escrita en català. El madrileny que no entenia 'el dialecto' ha rebut més de cinc-centes missives». Gener de 1984.

de Catalunya, és la llengua normalment emprada com a llengua vehicular i d'aprenentatge del sistema educatiu. 2. Les activitats educatives, tant les orals com les escrites, el material didàctic i els llibres de text, i també les activitats d'avaluació de les àrees, les matèries i els mòduls del currículum, han d'ésser normalment en català, excepte en el cas de les matèries de llengua i literatura castellanès i de llengua estrangera, i sens perjudici del que estableixen els articles 12 i 14. 3. Els alumnes no poden ésser separats en centres ni en grups classe diferents per raó de llur llengua habitual. 4. En el curs escolar en què els alumnes iniciïn el primer ensenyament, les mares, els pares o els tutors dels alumnes la llengua habitual dels quals sigui el castellà poden instar, en el moment de la matrícula, i d'acord amb el procediment que estableixi el Departament, que llurs fills hi rebin atenció lingüística individualitzada en aquesta llengua.»²³¹

Moltes d'aquestes normes, però, han estat portades reiteradament als jutjats i, fins i tot, al Tribunal Constitucional, per part dels sectors contraris a la immersió i a la normalització, com veurem tot seguit. Cronològicament, les primeres veus discordants es van sentir a l'inici del reciclatge de català per a mestres i professors, quan el Departament d'Ensenyament i Cultura va prendre'n la direcció, concretament durant el curs 1978-1979. Tot i que els cursos de reciclatge mai no van ser obligatoris per als docents, alguns van veure-hi una amenaça per als seus drets. Això va abocar a una recollida de signatures per a un *Manifiesto de los 2.300* en contra del català, que sembla que van signar, tal com indica el nom, unes dues mil tres-cents persones.²³² El manifest es publicà el 12 de març de 1981 a *Diario 16* i, dos dies més tard, a *La Vanguardia*. En aquesta operació es va fer conèixer per la seva vehemència Federico Jiménez Losantos, professor de secundària i actualment periodista, que sempre ha mantingut una actitud hostil cap a la cultura catalana. Reproduïm part del text d'aquell manifest: «*Los abajo firmantes, intelectuales y profesionales que viven y trabajan en Cataluña, conscientes de nuestra responsabilidad social, queremos hacer saber a la opinión pública las razones de nuestra profunda preocupación por la situación cultural y lingüística de Cataluña. (...)*

»*No nace nuestra preocupación de posiciones o prejuicios anticatalanes, sino del profundo conocimiento de hechos que vienen sucediéndose desde hace unos años, en que derechos tales como los referentes al uso público y oficial del castellano, a recibir la enseñanza en la lengua materna o a no ser discriminado por razones de lengua (derechos reconocidos por el espíritu y la letra de la Constitución y el Estatuto de Autonomía), están siendo depreciados, no sólo por personas o grupos particulares, sino por los mismos poderes públicos sin que el Gobierno central o los partidos políticos parezcan dar importancia a este hecho gravísimamente antidemocrático, por provenir precisamente de instituciones que no tienen otra razón de ser que la de salvaguardar los derechos de los ciudadanos. (...)*

»*No nos preocupa menos contemplar la situación cultural de Cataluña, abocada cada día más al empobrecimiento, de continuarse aplicando la política actual tendente a prote-*

231 Llei 12/2009, del 10 de juliol, d'educació. DOGC núm. 5.422, 16 de juliol de 2009.

232 Arnau GONZÁLEZ afirma, en una peça titulada «El Manifiesto de los 2.300», dins el llibre *La transició a Catalunya (1975-1984)*, volum 2, pàg. 114-116, que aquestes 2.300 signatures mai no aparegueren. Per a més informació vegeu: CULLA, Joan B.: *El tsunami. Com i per què el sistema de partits català ha esdevingut irreconeixible*, pàg. 93-121. En aquestes pàgines s'explica la història del partit Ciutadans, nascut per anar en contra del catalanisme i de la normalització lingüística.

ger casi exclusivamente las manifestaciones culturales hechas en catalán, como lo mostraría una relación de las ayudas económicas otorgadas a instituciones oficiales o particulares, grupos de teatro, revistas, organización de actos públicos, jornadas, conferencias, etc. La cultura en castellano empieza a carecer de medios económicos e institucionales no ya para desarrollarse, sino para sobrevivir. (...)

»Resulta en este sentido sorprendente la idea, de claras connotaciones racistas, que altos cargos de la Generalidad repiten últimamente para justificar el intento de sustitución del castellano por el catalán como lengua escolar de los hijos de los emigrantes. Se dice sin reparo que esto no supone ningún atropello, porque los emigrantes ‘no tienen cultura’ y ganan mucho sus hijos pudiendo acceder a alguna. Sólo una malévola ignorancia puede desconocer que todos los grupos emigrantes de Cataluña proceden de solares históricos cuya tradición cultural en nada, ciertamente, tiene que envidiar a la tradición cultural catalana, si más no, porque durante muchos siglos han caminado juntas construyendo un patrimonio cultural e histórico común. (...)

»No parece, por tanto, que la integración que se busca pretenda otra cosa que la sustitución de una lengua por otra, sustitución que ha de realizarse ‘de grado o por fuerza’, como se empieza a decir, mediante la persuasión, la coacción o la imposición según los casos, procurando, eso sí, que el proceso sea ‘voluntariamente aceptado’ por la mayoría. Se dice que la coexistencia de dos lenguas en un mismo territorio es imposible y que, por tanto, una debe imponerse a la otra; principio éste no sólo contrario a la experiencia cotidiana de la mayoría de los ciudadanos de Cataluña –que aceptan de forma espontánea la coexistencia de las dos lenguas–, sino que, de ser cierto, legitimaría el genocidio cultural de cerca de tres millones de personas. (...)

»No podemos pasar por alto en este análisis la situación de la enseñanza y los enseñantes. El ambiente de malestar creado por los decretos de traspasos de funcionarios ha puesto de manifiesto una problemática a la que ni el Gobierno central ni el Gobierno de la Generalidad quieren dar una respuesta seria y responsable. No se quiere reconocer la existencia de dos lenguas en igualdad de derechos y que, por tanto, la enseñanza ha de organizarse respetando esta realidad social bilingüe, mediante la aplicación estricta del derecho inalienable a recibir la enseñanza en la propia lengua materna en todos los niveles. El derecho a recibir la enseñanza en la lengua materna castellana ya empieza hoy a no ser respetado y a ser públicamente contestado, como si no fuera este derecho el mismo que se ha esgrimido durante años para pedir, con toda justicia, una enseñanza en catalán para los catalanoparlantes.»

Segons afirmaven, s'estava produint una imposició lingüística de la Generalitat, en aquells moments en mans de CiU, a uns ciutadans als que eren negats els seus drets com a espanyols. I, tal com afirma, Arnau González²³³, afegien algunes consideracions fora de qualsevol debat polític o cultural, en afirmar que l'ensenyament en català a infants de famílies castellanoparlants els provocaria «un ‘trauma’ cuya consecuencia más inmediata es la pérdida de la fluidez verbal y una menor capacidad de abstracción y comprensión».

També deien que s'intentava defensar l'ensenyament en català amb «el argumento falaz de que, en caso de que se respetara también la enseñanza en castellano, se fomentaría la existencia de dos comunidades enfrentadas. Falaz es el argumento porque el proyecto de

233 GONZÁLEZ, Arnau: «El Manifiesto de los 2.300» dins *La transició a Catalunya*, volum 2, pàg. 116.

una enseñanza sólo en catalán puede ser acusado –y con mayor razón– de provocar esos enfrentamientos que se dice querer evitar. Se quiere ignorar, por otra parte, que actualmente ya existe esa doble enseñanza en castellano y catalán, para demostrar lo cual bastaría hacer una estadística de los colegios en los que se dan clases exclusivamente en catalán y aquéllos en los que se sigue dando en castellano. Mayor causa de enfrentamientos será, indudablemente, que se respeten los derechos lingüísticos de unos y no los de otros.» (...)

I acabaven: «Mientras no se reconozca políticamente la realidad social, cultural y lingüísticamente plural de Cataluña y no se legisle pensando en respetar escrupulosamente esta diversidad, difícilmente se podrá intentar la construcción de ninguna identidad colectiva. Cataluña, como España, ha de reconocer su diversidad si quiere organizar democráticamente la convivencia. Es preciso defender una concepción pluralista y democrática, no totalitaria, de la sociedad catalana, sobre la base de la libertad y el respeto mutuo y en la que se pueda ser catalán, vivir enraizado y amar a Cataluña, hablando castellano. Sólo así podrá empezarse a pensar en una Cataluña nueva, una Cataluña que no se vuelque egoísta e insolidariamente hacia sí misma, sino que una su esfuerzo al del resto de los pueblos de España para construir un nuevo Estado democrático que respete todas las diferencias. No queremos otra cosa, en definitiva, para Cataluña y para España, que un proyecto social democrático, común y solidario. Barcelona, 25 de enero de 1981.»²³⁴

Encara que sigui una anècdota, la que segueix és il·lustrativa d'una manera de pensar molt arrelada. El ministre d'Educació José Maria Maravall, l'any 1985, responent a la carta d'un nen valencià, deia això: «Quizá mi apellido le indujera a pensar que soy catalán o que entiendo el catalán, lo cual no es cierto en ninguno de los dos casos, pero aunque lo fuera el simple hecho de ser ministro de todos los españoles obliga a todos a que se dirijan a mi en la lengua oficial del estado.»²³⁵

En aquells mateixos anys, al voltant de l'aprovació de la Llei de Normalització Lingüística –«*expresión evidente de un separatismo cultural*», segons Ricardo de la Cierva a *Los años mentidos*²³⁶–, hi va haver dues iniciatives per oposar-se a la catalanització de l'escola mitjançant la immersió. D'una banda, un reduït grup de funcionaris docents, que exercia a secundària, van constituir-se en el grup Acción Cultural Miguel de Cervantes, «La Cervantina» per als amics. De l'altra, l'advocat Esteban Gómez Rovira que, en arribar a Catalunya, havia escolaritzat el seu fill en un centre on es feia l'ensenyament en català, va plantejar un recurs contenciós-administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya (aleshores Audiència Provincial de Barcelona) contra un decret de la Generalitat de Catalunya que desenvolupava la Llei de Normalització Lingüística en l'àmbit de l'ensenyament, i va aconseguir una sentència favorable a la seva

234 «Firmas: Amando de Miguel, Carlos Sahagún, F.J. Losantos, José Luis Reinoso, Pedro Penalva, Esteban Pinilla de las Heras, José María Vizcay, Jesús Vicente, Santiago Trancón, Alberto Cardín y 2.300 firmas más.»

235 AINAUD DE LASARTE, Josep M.: *El llibre negre de Catalunya. De Felip V a l'ABC*, pàg. 112.

236 CIERVA, Ricardo de la: *Los años mentidos. Falsificaciones de la Historia de España en el siglo XX*. En el capítol XIII d'aquest llibre, titulat «La estafa de la normalización y el pancatalanismo» (pàg. 207-220), s'hi fan algunes afirmacions que ratllen el ridícul, com per exemple considerar un «*desman separatista*» afirmar que el català que es parla al Principat i el que es parla al País Valencià són la mateixa llengua. Si hi ha algú que encara pensa que no existeix la catalanofòbia, que llegeixi aquestes pàgines.

demanda.²³⁷ Aquest resultat positiu per a ell va animar-lo a canalitzar, a partir d'aquest moment, algunes queixes i demandes judicials contra el Departament d'Ensenyament, en nom d'altres pares que se sentien afectats, fins a col·laborar estretament, l'any 1993, amb la Coordinadora de Afectados en Defensa del Castellano (CADECA). La línia argumental d'aquest col·lectiu era que s'imposava el català a les escoles. Deien que estaven d'acord que s'ensenyés la llengua com a matèria escolar, però no de forma obligatòria, i encara menys acceptaven l'ensenyament en català ni que el català fos llengua d'educació a l'escola. En definitiva, reivindicaven el seu punt de vista individual com un dret, i l'enfrontaven als drets col·lectius, recollits en la legislació.

Eduard Voltas, en un llibre molt documentat i d'un gran interès per entendre aquests anys –entre 1993 i 1996–, explica que el moment de major efervescència d'aquesta entitat es concentra en el període del setembre del 1993 al gener de 1994 i ofereix una breu selecció dels fets més rellevants relacionats amb les reivindicacions de CADECA fins al gener del 1994: 1) Manifestació davant del col·legi Europa de Salou. Gómez Rovira presentà denúncia a la Guàrdia Civil contra els directors de cinc escoles de Salou, Vila-seca i Tarragona (16 de setembre); 2) Manifestació davant del Ministeri d'Educació i Ciència (24 de setembre); 3) José M. Aznar es manifestà contra la immersió lingüística en el setè congrés del PP de Catalunya (27 de setembre); 4) Manifestació davant del col·legi Santa Maria del Mar de Salou (31 de setembre); 5) Els portaveus de CADECA anuncien l'obertura d'un front judicial contra el conseller d'Ensenyament (9 d'octubre); 6) El TSJC va admetre a tràmit la querella contra el conseller Joan M. Pujals (6 de novembre); 7) Assemblea constituent de CADECA (13 de novembre); 8) A Sant Feliu de Llobregat van demandar una directora d'escola per negar presumptament a dos nens l'ensenyament en castellà (1 de desembre); 9) Els pares denunciants de Sant Feliu van aparèixer al programa *Misterios sin resolver* de Tele5 (2 de desembre); 10) El Jutjat d'Instrucció número 1 de Tarragona va arxivar les denúncies contra els directors de les escoles (4 de desembre); 11) El TSJC fallà el recurs contenciós administratiu i totes les parts consideren que han guanyat (23 de desembre); 12) Gómez Rovira amplià la querella contra Pujals perquè, segons deia, no complia la sentència del TSJC i els nens continuaven sense ser escolaritzats en castellà (13 de gener); 13) El TSJC arxivà la querella contra Pujals (15 de gener).²³⁸ Seria reduccionista, diu Voltas, definir CADECA només com un moviment de defensa de l'ensenyament en llengua castellana i prou, sinó que va representar «una manera de pensar radicalment incompatible amb el corpus doctrinal de la renovació pedagògica catalana.»²³⁹

Arran de l'aplicació de la Llei Orgànica General del Sistema Educatiu (LOGSE), l'any 1990, la Generalitat va desplegar els decrets i les ordres corresponents per aplicar-la en els quals constava que l'ensenyament es faria normalment en català. Aquesta generalització no va agradar a tots aquells qui, des de l'inici, havien maldat perquè no es fes l'ensenyament en català, sobretot als alumnes castellanoparlants. Va sorgir, doncs, l'Asocia-

237 Jordi SOLÉ, a *Sobirania sociolingüística catalana* (pàg. 15), diu que Gómez Rovira va ser indemnitzat pel Ministeri d'Educació i Ciència amb 560.467 pessetes per danys i perjudicis «perquè l'Institut de Batxillerat del Masnou va tenir la gosadia d'ensenyar els seus fills en l'idioma del país.»

238 VOLTAS, Eduard: *La guerra de la llengua*, pàg. 49-50.

239 *Ibidem*, pàg. 73.

ció per la Tolerancia y contra la Discriminación –'Tolerancia', denominació abreujada de l'associació–, que signà el *Manifiesto por la tolerancia lingüística en Cataluña, 1994*. «*En castellano también, por favor*», que defensava el dret dels nens a aprendre en castellà, i al·ludia als dictàmens de la UNESCO (1951), la Constitució (1978) i l'Estatut (1979).

Una altra iniciativa en el mateix sentit fou la creació l'abril de 1994 de l'Asociación de Profesores por el Bilingüismo, una associació amb menys pes que Tolerancia o CA-DECA que agrupava un centenar de professors dels diversos nivells de l'ensenyament que estaven en contra de la immersió lingüística. Segons explica Eduard Voltas, l'entitat «té el seu origen en les reunions mantingudes des de febrer del 1992 per uns 150 professors de secundària que van presentar un recurs contenciós contra el decret de la conselleria d'Ensenyament de 28 d'octubre del 1991, en el qual s'exigia el coneixement de català per a la provisió de places docents en centres públics d'ensenyament no universitari. Les accions principals de l'associació han estat, precisament, la presentació de dos recursos contra sengles decrets de concurs de trasllat convocats per la conselleria en els quals s'exigia el català com a condició indispensable».²⁴⁰ És a dir, l'associació defensava que es podia ser mestre a Catalunya sense saber català.

En aquells anys, a partir de la controvèrsia sobre l'ensenyament en llengua materna, esgrimit per primera vegada en defensa del castellà, sorgí la demanda d'alguns pares que, en matricular els seus fills a l'escola, exigien que els primers ensenyaments es fessin en llengua castellana. Aquest dret era reconegut per la legislació vigent, per la qual cosa el requeriment va ser atès per les escoles seguint les indicacions del Departament d'Ensenyament. És oportú esmentar que el nombre de pares sol·licitants mai no va ser superior al centenar en el sistema educatiu del país. S'ha de reconèixer que va comportar debats en les comunitats educatives i un cert malestar en els centres escolars en els quals es va demanar, ja que implicava un esforç complementari, gens útil, fins i tot per al mateix educand.

El diari *ABC* del diumenge 12 de setembre de 1993 publicava, a la portada, el titular «*Igual que Franco, pero al revés: persecución del castellano en Cataluña*».²⁴¹ Eduard Voltas explica el que en diu 'la guerra de la llengua' (d'aquí el títol del seu llibre, ja citat) i diu que aquesta portada de l'*ABC* va ser l'inici de la croada contra el català, tot i que el caldo que la va fer possible ja feia mesos que bullia.²⁴² El 22 d'octubre de 1993 aquest mateix diari deia a l'editorial que «*la ofensiva contra el castellano, que pretende violentar la indeclinable realidad bilingüe de Cataluña, sorprende aún más en una región que sufrió la absurda represión del uso del catalán*». El 2 de març de 1994 tornava a la càrrega des de l'editorial: «*Y con la vista puesta en el más ambicioso futuro para Cataluña y sus gentes, la*

240 *Ibidem*, pàg. 103-104.

241 Després del titular, deia: «*El idioma catalán es uno de los grandes tesoros culturales de España. En catalán se han creado una espléndida literatura y en catalán se expresa el pueblo de una de las más entrañables y fecundas regiones españolas. Apoyar y ensalzar el catalán –en contra de lo que hizo la dictadura– es labor imprescindible de la Monarquía de todos, en beneficio de la cultura española. Pero reconocer lo que al catalán le corresponde no supone que se tome a la vez una venganza provinciana y mezquina contra el castellano. Un hombre de tan buen sentido como Jordi Pujol debe ya tomar cartas en el asunto y evitar que desde ciertos organismos de la Generalidad, haciendo lo mismo que la dictadura, algunos personajillos continúen con una campaña de persecución del castellano que alcanza en ocasiones límites grotescos.*»

242 VOLTAS, Eduard: *La guerra de la llengua*, pàg. 27-40.

Generalidad debería ser la primera interesada en evitar una dualización social entre unas clases con recursos económicos para conseguir que sus hijos utilicen con destreza la privilegiada herramienta del castellano y otras condenadas a balbucearlo con torpeza, en aras de la ensoñación nacionalista de identificar un pueblo con una lengua». Tenint en compte aquesta última afirmació, diu Francesc Ferrer i Gironès, «no s'entén que a les pàgines de l'actualitat gràfica del 18 de gener de 1994, remarquessin la frase de Francisco Rodríguez Adrados: '*Sin español no hay España*', ¿en què quedem?»²⁴³

Una carta al director de l'ABC, datada el 20 de març de 1994, signada per Emilio Serra, de Madrid, deia: «*Puede causarles un daño irreparable para su formación educativa, profesional y social a los niños catalanes (catalanoparlantes en familia) frente a los castellanoparlantes, la actual política lingüística de la Generalidad*». És una notícia donada a conèixer per Josep M. Ainaud de Lasarte en *El llibre negre de Catalunya. De Felip V a l'ABC*, que l'historiador català va titular, irònicament, «Pobres nens catalanoparlants.»²⁴⁴

El 23 de desembre de 1994 una resolució del Tribunal Constitucional –sentència 337/1994– fallà a favor de la Generalitat pel que fa a l'ensenyament en català.²⁴⁵ La dispositiva de la sentència és lacònica, però clara: «1. *Declarar que los apartados 2 y 4 del art. 14* [«2. Els infants tenen dret a rebre el primer ensenyament en llur llengua habitual, ja sigui aquesta el català o el castellà. L'Administració ha de garantir aquest dret i posar els mitjans necessaris per fer-lo efectiu. Els pares o els tutors poden exercir-lo en nom de llurs fills instant que s'apliqui. 4. Tots els infants de Catalunya, qualsevol que sigui llur llengua habitual en iniciar l'ensenyament, han de poder utilitzar normalment i correctament el català i el castellà a final dels estudis bàsics».] *así como el art. 20* [«Els centres d'ensenyament han de fer de la llengua catalana vehicle d'expressió normal, tant en les activitats internes, incloent-hi les de caràcter administratiu, com en les de projecció externa»] *de la Ley 7/1983, de 18 d'abril, del Parlamento de Cataluña, no son contrarios a la Constitución. 2. Declarar que el primer inciso del art. 15* [«Hom no pot expedir el certificat de grau de l'ensenyament general bàsic a cap alumne que, havent començat aquest ensenyament després de publicada la present Llei, no acrediti en acabar-lo que té un coneixement suficient del català i del castellà. Tanmateix, l'acreditament del coneixement del català pot no ésser exigít en el cas d'alumnes que han estat dispensats d'aprendre'l durant l'ensenyament o una part d'aquest, o que han cursat l'ensenyament general bàsic fora del territori de Catalunya, en les circumstàncies que el Consell Executiu establirà per reglament.»] *de la antedicha Ley 7/1983, de 18 de abril, del Parlamento de Cataluña, no es inconstitucional interpretado en el sentido expuesto en el fundamento jurídico 18.»*

243 FERRER, Francesc: *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*, pàg. 364.

244 AINAUD DE LASARTE: Josep M.: *El llibre negre de Catalunya. De Felip V a l'ABC*, pàg. 125-126.

245 Eduard VOLTAS, en el llibre *La guerra de la llengua* (pàg. 13-14), explica que Miquel Roca i Junyent va jugar un paper de primer ordre en diplomàcia secreta de la Generalitat a Madrid en el període comprès entre l'acte del Tribunal Suprem contra la Llei de Normalització Lingüística (febrer del 1994) i aquesta posterior sentència favorable del Tribunal Constitucional (desembre del mateix any). «Jo, no puc explicar més detalls», diu Voltas. «Ell [referint-se a Miquel Roca], no ho vol fer.» De tota manera, dedica tot el capítol novè –que titula «Hem guanyat!»– del seu llibre a explicar tot el que va poder recollir d'altres testimonis al voltant d'aquestes sentències.

L'any 1996 es va crear el Foro Babel, a partir de les associacions anteriors, que incorporava alguns nous membres amb un perfil més polític. A la base de les seves reivindicacions hi havia l'oposició frontal que l'ensenyament es fes en català 'normalment', i a l'aplicació de la immersió lingüística dels nens castellanoparlants a l'inici de l'escolaritat, tot i que els pares ho acceptessin. Va ser en aquests anys que hi va haver un augment de jurisprudència pel que fa a l'ensenyament del català i de la immersió.

En el moment de néixer, van redactar aquest document, signat per F. de Carreras, F. Pérez Romera i M. Riera que, resumidament, deia: *«El día 13 de diciembre de 1996, un grupo de ciudadanos de procedencia social, profesional e ideológica diversa se reunieron en Barcelona con objeto de tratar conjuntamente algunos aspectos de la realidad catalana en relación con la lengua y la cultura y, de un modo más amplio, con la democracia y los derechos de las personas. De esa reunión nació el Foro Babel, un ámbito de reflexión y debate en el cual, desde el respeto a la pluralidad y en el ejercicio de una total libertad, se pretende abordar los temas mencionados desde distintas posiciones. (...)*

»Ante la actual situación de Cataluña nos preocupan tres órdenes de cuestiones. En primer lugar, que los sentimientos de identidad sean convertidos en ideologías políticas y que, basándose en ello, las señas de identidad de un determinado grupo de ciudadanos puedan ser consideradas las únicas legítimas y propias y, por el contrario, las de otros sectores sociales sean consideradas impropias o foráneas y, por tanto, ilegítimas. En segundo lugar, nos preocupa que la ideología nacionalista –que respetamos pero no compartimos– pueda ser elevada a la categoría de ideología oficial de nuestras instituciones políticas y que la misma pueda llegar, incluso, a invadir sectores de la actividad ciudadana privada. En tercer lugar, nos preocupa que, en una sociedad a la que se reconoce como plural, los partidos que no se declaran explícitamente nacionalistas tengan también como eje central de su discurso político e ideológico la obsesión por la identidad, entendida como un cliché cultural uniforme, preestablecido, indiscutido y unidireccional. (...)

»Todas estas preocupaciones nos condujeron a tomar la iniciativa de crear un ámbito de discusión y debate en el cual otros ciudadanos, con inquietudes similares, pudieran aportar sus opiniones y así transmitirlas a la sociedad y a sus instituciones. En absoluto quiere constituirse el foro en defensor de la lengua castellana, falsa pretensión que, por desconocimiento de nuestras intenciones, se nos ha atribuido. El castellano goza, en España y en el mundo, de una excelente salud y considerar que peligra su subsistencia en Cataluña no es más que pura, ridícula e interesada demagogia. Menos aún pretende el foro potenciar o apoyar actividades dirigidas contra la lengua catalana. Todo lo contrario: las cuestiones lingüísticas –a nuestro modo de ver– han de ser enfocadas tanto desde el punto de vista de la integración social y cultural como desde el punto de vista de los derechos individuales, huyendo, en todos los casos, de postulados esencialistas y fundamentalistas que coarten o restrinjan la libertad de las personas. Por tanto, el Foro se sitúa claramente en defensa de los derechos lingüísticos de los ciudadanos, bien se ejerzan estos derechos en catalán o en castellano, y dará su apoyo a toda medida que contribuya a recuperar y robustecer la lengua catalana, debilitada no sólo por la persecución que sufrió durante la dictadura franquista, sino también por su condición de lengua minoritaria. En consecuencia, se equivocan aquellos que, de forma interesada, nos atribuyen actitudes de españolismo o de cualquier otro ismo.

»En definitiva, desde estos presupuestos, los objetivos inmediatos del Foro son analizar nuestra actual situación lingüística y cultural desde el punto de vista de las libertades públicas y la democracia. Respecto al primer aspecto, queremos impulsar el debate sobre posibles vulneraciones de los derechos lingüísticos de los ciudadanos de Cataluña, tanto catalanohablantes como castellano hablantes, así como la denuncia de situaciones de discriminación por no tratar conforme al principio de igualdad la pluralidad cultural, lingüística e ideológica de nuestra sociedad. En cuanto al segundo aspecto, queremos también impulsar un debate sobre la situación de la cultura en Cataluña, en especial en lo referente a cuestiones que afectan a la influencia de la ideología nacionalista en la enseñanza, a la interpretación de la historia de Cataluña y de España en los libros de texto escolares, a las subvenciones públicas, a la industria cultural (edición, teatro, cine y música, especialmente), a la libertad ideológica en los medios de comunicación, a las llamadas culturas refugio y a tantos otros temas que no han sido suficientemente discutidos en Cataluña por estar considerados, durante estos últimos años, como un material altamente sensible y hablar de ello era visto como políticamente incorrecto.

»Esta dificultad de decir en voz alta cosas que se comentan apasionadamente en privado ha sido, en realidad, lo que nos ha impulsado a crear el Foro Babel.»²⁴⁶

En el primer manifest d'aquest Foro Babel –datat l'abril de 1997– es feia referència, entre d'altres aspectes, a la llengua de l'escola: «El objetivo de todos los centros de enseñanza públicos y privados, en lo que respecta a la lengua, ha de ser que los alumnos, al final de los estudios obligatorios, utilicen de forma normal y correcta tanto el catalán como el castellano. Con esta finalidad, tanto la una como la otra serán lenguas vehiculares a lo largo de todos los ciclos de la enseñanza obligatoria. La proporción entre una y otra lengua será similar, pero podría variar en función del entorno lingüístico y cultural de cada centro escolar. En ningún caso los alumnos serán separados, en la escuela o los institutos, por razón de lengua.»

En el segon manifest, de juny de 1998, hi llegim: «La política lingüística tiene como finalidad convertir el catalán en lengua única y obligatoria de todas las instituciones, con una clara opción por un monolingüismo que no se corresponde con la realidad lingüística existente. Especialmente grave es la repercusión de esa política en la enseñanza, que establece el catalán como lengua vehicular única de las actividades docentes y no docentes. Los principales perjudicados de esta situación son dos grupos sociales. Primero, y principalmente, salen perjudicados los sectores sociales económicamente más débiles, inmigrantes de primera o segunda generación. Estos, además de vivir en un entorno cultural marginado, se encuentran escindidos entre la lengua materna de aprendizaje familiar y la que se les impone desde la administración educativa. Sin más recursos que los públicos para resolver satisfactoriamente esta situación de dualidad cultural, es evidente que su igualdad de oportunidades aparece muy restringida, en comparación con los sectores autóctonos más acomodados. Los otros damnificados por esta política educativa son los alumnos que provienen de un entorno cultural totalmente catalanohablante que, a pesar de las facilidades que da nuestra sociedad para incorporar el castellano desde niños a la propia personalidad, resultan víctimas de una política sectaria de enseñanza monolingüe en catalán, que repercutirá muy negativamente en su futuro.» L'any 2006, tal com expliquen Seda Hako-

246 Diari *El País*, 28 de febrer de 1997.

bayan i Alexandre Solano en un article a *Vilaweb*, es va trencar el consens polític amb l'entrada de Ciutadans al Parlament, que tenia com a bandera l'oposició al model actual d'escola en català. «L'aparició del nou partit va radicalitzar el PP, que es va sumar a la campanya que afirmava que el castellà es discriminava i que defensava el dret dels pares a escolaritzar els seus fills en aquesta llengua.»²⁴⁷

El 2007 la Fundación para el análisis y los estudios sociales (FAES) va publicar el llibre *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*, coordinat per Xavier Pericay, un exemple de negacionisme on s'afirma que la dictadura franquista no és culpable de res; que la persecució del català només ha estat cosa de quatre dècades; que hi ha llengües més 'aptes', més 'útils', més 'interessants', més 'necessàries' que d'altres; que això que el català és la llengua pròpia de Catalunya és una bestiesa; que els castellanoparlants a Catalunya no tenen cap dret que els empari; que el castellà ha exercit des dels seus propis orígens la funció de 'llengua franca' entre els idiomes peninsulars i és per això, no per altres raons –persecucions seculares, decrets de Nova Planta, dictadures diverses, etc.–, que és avui l'única llengua coneguda i utilitzada per tots els espanyols, etc. També s'hi afirma, com a conclusió final: «*A mi modo de ver [Xavier Pericay], resulta de todo punto necesario modificar el marco legal. Si las Comunidades tienen lenguas propias y lenguas que no lo son, que las Comunidades se ocupen de lo propio y dejen lo impropio en manos del Estado. Y que éste recupere, pues, unas competencias en materia lingüística que jamás debería haber cedido. Y que haga política, política lingüística. Por ejemplo, en el campo educativo, reimplantando el viejo sistema de enseñanza estatal en castellano. Los nacionalismos no cejarán nunca en el empeño de arrinconar el castellano. (...) Una vez superados, por obsoletos, otros hechos diferenciales como la raza o la religión, la lengua se ha convertido en su único estandarte. Sin lengua no hay identidad, aseguran. Y sin identidad los que pueden acabar sobrando son ellos mismos.*»²⁴⁸ Com diu Enric Marín i Otto en el pròleg del llibre de Francesc Puigpelat *Breu història del nacionalisme espanyol*, la impostura intel·lectual d'aquests nacionalismes banals acostuma a ser colossal.²⁴⁹

El 2008 es va fer públic el *Manifiesto por una lengua común*, que també parlava de la llengua a l'escola i de la immersió lingüística: «*Desde hace algunos años hay crecientes razones para preocuparse en nuestro país por la situación institucional de la lengua castellana, la única lengua juntamente oficial y común de todos los ciudadanos españoles. Desde luego, no se trata de una desazón meramente cultural –nuestro idioma goza de una pujanza envidiable y creciente en el mundo entero, sólo superada por el chino y el inglés– sino de una inquietud estrictamente política: se refiere a su papel como lengua principal de comunicación democrática en este país, así como de los derechos educativos y cívicos de quienes la tienen como lengua materna o la eligen con todo derecho como vehículo preferente de expresión, comprensión y comunicación. Como punto de partida, establezcamos una serie de premisas:*

247 HAKOBAYAN, Seda i SOLANO, Alexandre: *Contra l'escola arreu dels Països Catalans: l'obsessió de Ciutadans i el PP*, dins *Wilaweb/Paper*, 21 i 22 d'octubre de 2017, pàg. 13.

248 PERICAY, Xavier [coordinador]: *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Fundación para el análisis y los estudios sociales, pàg. 285-286.

249 PUIGPELAT, Francesc: op. cit., pàg. 10.

»1) Todas las lenguas oficiales en el Estado son igualmente españolas y merecedoras de protección institucional como patrimonio compartido, pero sólo una de ellas es común a todos, oficial en todo el territorio nacional y por tanto sólo una de ellas –el castellano– goza del deber constitucional de ser conocida y de la presunción consecuente de que todos la conocen. Es decir, hay una asimetría entre las lenguas españolas oficiales, lo cual no implica injusticia de ningún tipo porque en España hay diversas realidades culturales pero sólo una de ellas es universalmente oficial en nuestro Estado democrático. Y contar con una lengua política común es una enorme riqueza para la democracia, aún más si se trata de una lengua de tanto arraigo histórico en todo el país y de tanta vigencia en el mundo entero como el castellano.

»2) Son los ciudadanos quienes tienen derechos lingüísticos, no los territorios ni mucho menos las lenguas mismas. O sea: los ciudadanos que hablan cualquiera de las lenguas cooficiales tienen derecho a recibir educación y ser atendidos por la administración en ella, pero las lenguas no tienen el derecho de conseguir coactivamente hablantes ni a imponerse como prioritarias en educación, información, rotulación, instituciones, etc. en detrimento del castellano (y mucho menos se puede llamar a semejante atropello ‘normalización lingüística’).

»3) En las comunidades bilingües es un deseo encomiable aspirar a que todos los ciudadanos lleguen a conocer bien la lengua cooficial, junto a la obligación de conocer la común del país (que también es la común dentro de esa comunidad, no lo olvidemos). Pero tal aspiración puede ser solamente estimulada, no impuesta. Es lógico suponer que siempre habrá muchos ciudadanos que prefieran desarrollar su vida cotidiana y profesional en castellano, conociendo sólo de la lengua autonómica lo suficiente para convivir cortésmente con los demás y disfrutar en lo posible de las manifestaciones culturales en ella. Que ciertas autoridades autonómicas anhelen como ideal lograr un máximo techo competencial bilingüe no justifica decretar la lengua autonómica como vehículo exclusivo ni primordial de educación o de relaciones con la administración pública. Conviene recordar que este tipo de imposiciones abusivas daña especialmente las posibilidades laborales o sociales de los más desfavorecidos, recortando sus alternativas y su movilidad.

»4) Ciertamente, el artículo tercero, apartado 3, de la Constitución establece que “las distintas modalidades lingüísticas de España son un patrimonio cultural que será objeto de especial respeto y protección”. Nada cabe objetar a esta disposición tan generosa como justa, proclamada para acabar con las prohibiciones y restricciones que padecían esas lenguas. Cumplido sobradamente hoy tal objetivo, sería un fraude constitucional y una auténtica felonía utilizar tal artículo para justificar la discriminación, marginación o minusvaloración de los ciudadanos monolingües en castellano en alguna de las formas antes indicadas. Por consiguiente los abajo firmantes solicitamos del Parlamento español una normativa legal del rango adecuado (que en su caso puede exigir una modificación constitucional y de algunos estatutos autonómicos) para fijar inequívocamente los siguientes puntos:

»1) La lengua castellana es común y oficial a todo el territorio nacional, siendo la única cuya comprensión puede serle supuesta a cualquier efecto a todos los ciudadanos españoles.

»2) Todos los ciudadanos que lo deseen tienen derecho a ser educados en lengua castellana, sea cual fuere su lengua materna. Las lenguas cooficiales autonómicas deben figurar

en los planes de estudio de sus respectivas comunidades en diversos grados de oferta, pero nunca como lengua vehicular exclusiva. En cualquier caso, siempre debe quedar garantizado a todos los alumnos el conocimiento final de la lengua común.

»3) En las autonomías bilingües, cualquier ciudadano español tiene derecho a ser atendido institucionalmente en las dos lenguas oficiales. Lo cual implica que en los centros oficiales habrá siempre personal capacitado para ello, no que todo funcionario deba tener tal capacitación. En locales y negocios públicos no oficiales, la relación con la clientela en una o ambas lenguas será discrecional.

»4) La rotulación de los edificios oficiales y de las vías públicas, las comunicaciones administrativas, la información a la ciudadanía, etc. en dichas comunidades (o en sus zonas calificadas de bilingües) es recomendable que sean bilingües pero en todo caso nunca podrán expresarse únicamente en la lengua autonómica.

»5) Los representantes políticos, tanto de la administración central como de las autonómicas, utilizarán habitualmente en sus funciones institucionales de alcance estatal la lengua castellana lo mismo dentro de España que en el extranjero, salvo en determinadas ocasiones características. En los parlamentos autonómicos bilingües podrán emplear indistintamente, como es natural, cualquiera de las dos lenguas oficiales.»²⁵⁰

El BOE del 16 de juliol de 2010 va publicar la sentència 31/2010, de 28 de juny de 2010, que resolva el recurs d'inconstitucionalitat 8045-2006, interposat per 99 diputats del PP amb relació a diversos articles de l'Estatut del 2006. És una sentència llarguíssima, de 491 pàgines, amb una dispositiva que ha estat letal per a la nostra llengua a l'escola. Declara inconstitucional l'expressió «i preferent» de l'apartat 1 de l'article 6. Reproduïm el text d'aquest article i escrivim entre claudàtors el que s'ha anul·lat: «La llengua pròpia de Catalunya és el català. Com a tal, el català és la llengua d'ús normal [i preferent] de les administracions públiques i dels mitjans de comunicació públics de Catalunya, i és també la llengua normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament.»²⁵¹

En l'apartat dels fonaments jurídics d'aquesta decisió s'argumentava el següent: «*El catalán debe ser, por tanto, lengua vehicular y de aprendizaje en la enseñanza, pero no la única que goce de tal condición, predicable con igual título del castellano en tanto que lengua asimismo oficial en Cataluña. (...) Pero desde ahora hemos de dejar sentado en nuestra argumentación que, como principio, el castellano no puede dejar de ser también lengua vehicular y de aprendizaje en la enseñanza.*»²⁵² Aquest punt és important perquè ha estat l'esca de les sentències dels altres tribunals en contra de la immersió lingüística i, en definitiva, en contra de la nostra llengua.

250 Signen el manifest, per ordre alfabètic: Mario Vargas Llosa, José Antonio de la Marina, Aurelio Arteta, Félix de Azúa, Albert Boadella, Carlos Castilla del Pino, Luis Alberto de Cuenca, Arcadi Espada, Alberto González Troyano, Antonio Lastra, Carmen Iglesias, Carlos Martínez Gorriarán, Jose Luis Pardo, Álvaro Pombo, Ramón Rodríguez, José Mª Ruiz Soroa, Fernando Savater.

251 *Sentencia 31/2010, de 28 de junio de 2010. Recurso de inconstitucionalidad 8.045-2006. Interpuesto por noventa y nueve Diputados del Grupo Parlamentario Popular del Congreso en relación con diversos preceptos de la Ley Orgánica 6/2006, de 19 de julio, de reforma del Estatuto de Cataluña.* BOE núm. 172, 16 de juliol de 2010, pàg. 276 i 309.

252 *Ibidem.*

L'article 35 de l'Estatut [Recordem els tres primers punts d'aquest article: «Totes les persones tenen dret a rebre l'ensenyament en català, d'acord amb el que estableix aquest Estatut. El català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament universitari i en el no universitari. 2. Els alumnes tenen dret a rebre l'ensenyament en català en l'ensenyament no universitari. També tenen el dret i el deure de conèixer amb suficiència oral i escrita el català i el castellà en finalitzar l'ensenyament obligatori, sigui quina sigui llur llengua habitual en incorporar-se a l'ensenyament. L'ensenyament del català i el castellà ha de tenir una presència adequada en els plans d'estudis. 3. Els alumnes tenen dret a no ésser separats en centres ni en grups classe diferents per raó de llur llengua habitual.»], l'article 35, dèiem, la sentència no el declarava inconstitucional si s'interpreta en el sentit dels fonaments jurídics que aporten: *«Es doctrina de este Tribunal que 'no puede ponerse en duda la legitimidad constitucional de una enseñanza en la que el vehículo de comunicación sea la lengua propia de la Comunidad Autónoma y lengua cooficial en su territorio, junto al castellano. (...) En este sentido, nada impide que el Estatuto reconozca el derecho a recibir la enseñanza en catalán y que ésta sea lengua vehicular y de aprendizaje en todos los niveles de enseñanza. Pero nada permite, sin embargo, que el castellano no sea objeto de idéntico derecho ni disfrute, con la catalana, de la condición de lengua vehicular en la enseñanza. Hemos descartado desde un principio toda pretensión de exclusividad de una de las lenguas oficiales en materia de enseñanza.»*²⁵³

Una mica més endavant, hi torna: *«(...) como tenemos repetido, no cabe pretender legítimamente que la misma se imparta única y exclusivamente en una de las dos lenguas cooficiales, por oponerse a ello el mandato constitucional implícito a 'los poderes públicos, estatal y autonómico, de fomentar el conocimiento y garantizar el mutuo respeto y la protección de ambas lenguas oficiales en Cataluña' y, en particular, por constituir la enseñanza en las lenguas oficiales una de las consecuencias inherentes, precisamente, a la cooficialidad. Siendo así que ambas lenguas han de ser no sólo objeto de enseñanza, sino también medio de comunicación en el conjunto del proceso educativo, es constitucionalmente obligado que las dos lenguas cooficiales sean reconocidas por los poderes públicos competentes como vehiculares, siendo en tales términos los particulares titulares del derecho a recibir la enseñanza en cualquiera de ellas.»*²⁵⁴

És interessant d'explicar que hi va haver cinc vots particulars a aquesta sentència, és a dir, de la meitat dels magistrats que la signen. De l'anàlisi de quatre d'aquests cinc vots particulars –l'altre vot és el del català Eugeni Gay Montalvo que, curiosament, no menciona els articles que fan referència a l'ensenyament²⁵⁵– se'n desprèn que aquests quatre magistrats proposats pel PP –Ramón Rodríguez Arribas, Vicente Conde Martín de Hijas, Javier Delgado Barrio i Jorge Rodríguez-Zapata Pérez– si haguessin pogut encara haurien arranat més l'Estatut. La discussió era dos determinants articles «la», que deien que caldria suprimir, cosa que la sentència no fa. Els remarco en cursiva (art. 6, punt 1): «La llengua pròpia de Catalunya és el català. Com a tal, el català és *la* llengua d'ús normal de les administracions públiques i dels mitjans de comunicació públics de

253 Ibídem, pàg. 286.

254 Ibídem, pàg. 287.

255 Ibídem, pàg. 452-457.

Catalunya, i és també *la* llengua normalment emprada com a vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament.»

Després d'aquesta sentència n'hi ha hagut d'altres del Tribunal Suprem. Només com a exemple, i sense ànim de ser exhaustius, hem examinat les següents: 2010/265271, 2010/265274, 2010/265272, 2011/71648, 2011/79245, 2012/120657 i 2013/27184. Totes les dispositives d'aquestes sentències apel·len al dret dels infants a rebre l'ensenyament en castellà.

La dispositiva de la primera d'aquestes sentències diu: «*El castellano [ha de ser] reintroducido como lengua vehicular de forma proporcional y equitativa en relación al catalán en todos los cursos del ciclo de enseñanza obligatoria, y para que todas las comunicaciones, circulares y cualquier otra documentación, tanto oral como escrita, lo sean en castellano, lengua oficial en todo el territorio del Estado*». A la segona, diu: «*Declaramos el derecho de la recurrente a que el castellano se utilice también como lengua vehicular en el sistema educativo de la Comunidad Autónoma de Cataluña, y en consecuencia y para ello la Generalidad deberá adoptar cuantas medidas sean necesarias para adaptar su sistema de enseñanza a la nueva situación creada por la declaración de la sentencia 31/2010 del Tribunal Constitucional que considera también al castellano como lengua vehicular de la enseñanza en Cataluña junto con el catalán, incluyendo el derecho de los niños en educación infantil a recibir la enseñanza en la lengua petitionada por los padres y de igual modo declaramos que el modelo oficial de preinscripción en educación infantil ha de preguntar por la lengua habitual a los padres o tutores de los niños preinscritos en los cursos escolares en centros sostenidos con fondos públicos.*»²⁵⁶

La sentència 2012/120657, del 12 de juny de 2012, és molt dura, ja que declara nuls els articles 4 (apartats 1, 3 i incís inicial del 4), i 5, 10.1 i 14.3 del Decret 181/2008, de 9 de setembre, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments del segon cicle de l'educació infantil.²⁵⁷ Aquest és el text dels articles citats:

– Article 4.1.: «El català, com a llengua pròpia de Catalunya, s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular d'ensenyament i aprenentatge i en les activitats internes i externes de la comunitat educativa: activitats orals i escrites de l'alumnat i del professorat, exposicions del professorat, llibres de text i material didàctic, activitats d'aprenentatge i d'avaluació i comunicacions amb les famílies.»

– Article 4.3.: «Els nens i les nenes que cursin el segon cicle de l'educació infantil tenen el dret a rebre l'ensenyament en català i a no ser separats en centres ni en grups classe diferents per raó de la seva llengua habitual. En qualsevol cas es respectaran els drets lingüístics individuals de l'alumne o alumna, d'acord amb la legislació.»

– Primera part de l'article 4.4.: «En funció de la realitat sociolingüística de l'alumnat, s'implementaran metodologies d'immersió lingüística de la llengua catalana amb la finalitat de potenciar-ne l'aprenentatge.»

– Article 5: «En el currículum del segon cicle de l'educació infantil, definit en l'annex d'aquest Decret, s'estableixen, a partir de les capacitats de l'etapa, els objectius, els continguts a desenvolupar en cada àrea i els criteris per a l'avaluació dels aprenentatges de

256 EDJ 2010/265.271. Tribunal Supremo, sala 3a, sec. 4a, 9 de desembre de 2010. Ponent: Santiago Martínez-Vares.

257 EDJ 2012/120.657. Tribunal Supremo, sala 3a, sec. 4a, 12 de juny de 2012. Ponent: Santiago Martínez-Vares.

l'alumnat.» [És a dir, indirectament, deixa sense efecte l'annex que desenvolupa el currículum del segon cicle de l'educació infantil].

– Article 10.1.: «Cada centre educatiu, d'acord amb la seva autonomia pedagògica i organitzativa, ha de concretar en el seu projecte educatiu els principis pedagògics i organitzatius propis del centre i el projecte lingüístic, en el qual s'expliciten les accions educatives per aconseguir la normalització en l'ús de la llengua catalana en totes les actuacions docents i administratives i el tractament de les diferents llengües en el centre.»

– Article 14.3.: «A fi de procurar la més ràpida integració possible de l'alumnat estranger que s'incorpora al sistema educatiu de Catalunya, els centres han de dedicar una atenció preferent a l'aprenentatge de la llengua catalana, vehicle d'expressió normal en les activitats educatives de les escoles.»

La Consellera d'Educació en aquell moment, Irene Rigau, davant d'aquest greu atac, el 26 de juny de 2012, manifestava la seva fermesa i afirmava que «Som on érem, perquè tenim vigent la LEC i, per tant, hi ha base legal per seguir aplicant l'actual model escolar».²⁵⁸ L'endemà, des de Vilaweb, Vicent Partal replicava: «No, consellera: no som on érem». És un text interessant i per això el reproduïm íntegrament: «La consellera Rigau va eixir ahir davant de les càmeres i va llançar abans que res un eslògan: som on érem. Va dir que la sentència del Tribunal Suprem espanyol no canvia res i que la Llei d'Educació de Catalunya empara l'actual model d'immersió. Però no som on érem, consellera. Ni de bon tros.

»La sentència que es va conèixer ahir és el desplegament conseqüent d'aquell cop d'estat que va ser la sentència del Constitucional contra l'Estatut de Catalunya. No és la primera, i el que és pitjor és que tots sabem que no serà l'última. Encara més: tots sabem que la justícia espanyola no pararà fins a acabar amb la normalització lingüística i té, precisament en la sentència del Constitucional espanyol, munició suficient per a sostenir una guerra on en cada paper farem un pas enrere. No som on érem, consellera.

»La sentència entra en consideracions, a més, que fins ara s'havien evitat i que són gravíssimes. Per als jutges, ho diuen en el redactat, la immersió lingüística és 'per la seua natura i per definició, contrària al sistema'. Contrària al sistema. Contrària. Endeveni, doncs, quin és el pas lògic següent? La prohibició de la immersió lingüística ja de forma directa? Ells van pas a pas, sentència a sentència, i el que estem veient des de fa anys és que en cadascuna avancen el pam que cal per a consolidar la següent. Només és qüestió de temps consellera, i en això tampoc som on érem.

»Com no som on érem quan la sentència diu que si l'espanyol és la llengua habitual d'un alumne el 'dret' a ser educat en castellà 'se li ha de reconèixer sense necessitat que s'inste'. Sap què vol dir, això, consellera? Exactament vol dir que l'escola està obligada a escolaritzar en espanyol qualsevol alumne que parli espanyol sense esperar que aquest ho demane. I en això, tampoc no som on érem.

»Vostè es refugia finalment en la Llei d'Educació de Catalunya, però ja sap que aquesta llei està recorreguda pel Partit Popular des del 16 d'octubre de 2009 davant el Tribunal Constitucional i acceptada per aquest tribunal el sis de novembre del mateix any. No sé si cal recordar que aquest és el tribunal que va sentenciar contra l'Estatut malgrat que aquest fos una llei orgànica pròpia de l'estat aprovada per dos parlaments

258 *Nació Digital*, 26 de juny de 2012.

i un referèndum. I que en aquella sentència va deixar clar, a més, que els articles sobre la normalització lingüística i concretament la immersió escolar només són constitucionals 'si no impedeixen el lliure i eficaç exercici del dret a rebre l'ensenyament en castellà com a llengua vehicular'.

»Potser la consellera o el govern prefereixen enganyar-se a ells mateixos. No trobe una altra explicació a la seua actitud davant la gravetat dels fets. Però això en realitat tant hi fa. Perquè per més que repetim un milió de voltes que no passa res, això no impedirà que passe. I el seu objectiu és tan evident que la rèplica exigiria alguna cosa més que paraules. Ja».²⁵⁹ D'articles, lògicament, n'hi va haver molts més, i de tots colors, la qual cosa demostra que la sentència va impactar en l'opinió pública i publicada.²⁶⁰

Aquest mateix any 2012 es va publicar un llibre de Mercè Vilarrubias, titulat *Sumar y no restar. Razones para introducir una educación bilingüe en Cataluña*, que comet almenys dos errors de base. El primer, fer creure que és una anàlisi elaborada des d'una perspectiva merament pedagògica quan, en realitat, és un llibre eminentment polític. No es pot fer passar la ideologia com si fos ciència. El segon, dir que «(...) *el modelo lingüístico que se aplica en las escuelas de Cataluña es el de un modelo con el catalán como única lengua vehicular*».²⁶¹ La lingüista Carme Junyent, per exemple, ha escrit que «Això que la llengua vehicular de l'ensenyament a Catalunya és el català –si més no, a secundària– és un mite o un autoengany col·lectiu. I no és pas cap fet recent. L'any 2002, al tercer simposi sobre ensenyament del català a Vic, es va fer pública una enquesta que mostrava que, si es demanava als directors dels instituts el percentatge de docència en català, era del 67%; si es demanava als alumnes, en canvi, el percentatge baixava al 33%.» (...)

»I al final, quan ara et vénen amb el 25%, acabes pensant, sí, si us plau, el 25%, però de veritat. Que puguem portar els nostres fills a l'escola sabent que tindran un 25% de l'ensenyament en una llengua que ens imposen, perquè fins ara els hi portem ignorant que la llengua vehicular que hem triat es fa servir en un 50%».²⁶² A més, quan des d'algunes opcions polítiques es demana la introducció de pràctiques bilingües al món escolar, mai s'exigeix que també s'apliquin als jutjats (on el tant per cent d'ús del català és baixíssim), que també s'apliquin a la televisió (on l'oferta de televisions en castellà és molt

259 Vilaweb, 27 de juny de 2012.

260 Només com a exemple d'alguns articles d'opinió que es van publicar: «Un adjectiu nostrat», d'Antoni Puigverd (*La Vanguardia*); «Laminació nacional», de Juan Cal (*Segre*); «És temps d'acció», de Joan Andreu Torres (*Diari de Tarragona*); «Un nou atac als fonaments», de Jordi Pujol (*Centre d'Estudis Jordi Pujol*); «Una resposta política», de Lluís Jou (*Ara*); «Artur Mas no sabe compartir», de E. Rodríguez (*ABC*); «Historias de ladrones viejos», de José Domingo (*El Mundo*); «Más fuertes que el Supremo», de Victoria Prego (*El Mundo*); «¿Educació o Constitució?», d'Ernest Maragall i Francesc Colomé (*El Periódico*); «El PP, contra el català», de Manuel Cuyàs (*El Punt Avui*); «Fem realitat les enquestes», de Carles Ribera (*El Punt Avui*); «Ganar con la ley, sí o sí», de Pablo Yáñez (*La Gaceta*); «Setge al català», de David Marca (*El Punt Avui*); «El català, matèria sensible», de Joan de Segarra (*La Vanguardia*); «Catalans sota la dutxa escocesa», de Jordi Barbeta (*La Vanguardia*); «La caverna política», de Francisco Caja (*La Gaceta*); «Posar llenya al foc», de Josep Borrell (*Segre*); «Llengua: dos llibres discrepants», de Francesc de Carreras (*La Vanguardia*); «A cops», de Vicent Sanchis (*El Punt Avui*); «Aniversari feliç!», de Xevi Xirgo (*El Punt Avui*), i «Ho direm clar i català: prou!», de Carles Capdevila (*Ara*).

261 VILARRUBIAS, Mercè: *Sumar y no restar. Razones para introducir una educación bilingüe en Cataluña*, pàg. 14.

262 JUNYENT, Carme: «El 25%», dins *El Punt Avui*, 16 de maig de 2015.

superior a l'oferta en català), que també s'apliquin en l'etiquetatge dels medicaments (on l'oferta és nul·la), etcètera. Per això aquestes demandes perden tota la credibilitat, perquè només estan pensades per perjudicar els sectors on s'han fet alguns avenços.

La Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre –la Llei Orgànica de Millora de la Qualitat Educativa (LOMQE) o, més popularment, Llei Wert–, que modifica alguns aspectes de la Llei Orgànica 2/2006, d'educació, va posar més llenya al foc en tot aquest debat lingüístic. És una llei presentada 'per a la millora de la qualitat educativa' però, en realitat, sembla pensada per a fer recular la nostra autonomia educativa. A l'educació secundària el català deixa de ser una assignatura troncal i passa a ser una assignatura 'de lliure configuració autonòmica'.

La Llei, en la disposició addicional trenta-vuitena, parla de la llengua a l'escola: «1. Les administracions educatives han de garantir el dret dels alumnes i les alumnes a rebre els ensenyaments en castellà, llengua oficial de l'Estat, i en les altres llengües cooficials en els seus territoris respectius. El castellà és llengua vehicular de l'ensenyament en tot l'Estat i les llengües cooficials també ho són en les respectives comunitats autònomes, d'acord amb els seus estatuts i la normativa aplicable. 2. En finalitzar l'educació bàsica, tots els alumnes i les alumnes han de comprendre i expressar-se, de forma oral i per escrit, en la llengua castellana i, si s'escau, en la llengua cooficial corresponent. 3. Les administracions educatives han d'adoptar les mesures oportunes a fi que la utilització en l'ensenyament en la llengua castellana o de les llengües cooficials no sigui font de discriminació en l'exercici del dret a l'educació. 4. A les comunitats autònomes que tinguin, juntament amb el castellà, una altra llengua oficial d'acord amb els seus estatuts, o, en el cas de la Comunitat Foral de Navarra, amb el que estableix la Llei Orgànica 13/1982, de 10 d'agost, de reintegració i millorament del règim foral de Navarra, les administracions educatives han de garantir el dret dels alumnes a rebre els ensenyaments en les dues llengües oficials i a programar l'oferta educativa de conformitat amb els criteris següents:

»a) Tant l'assignatura de llengua castellana i literatura com de la llengua cooficial i literatura s'han d'impartir en les llengües corresponents.

»b) Les administracions educatives poden dissenyar i implantar sistemes en els quals es garanteixi la impartició d'assignatures no lingüístiques integrant la llengua castellana i la llengua cooficial a cadascun dels cicles i cursos de les etapes obligatòries, de manera que es procuri que els alumnes i les alumnes dominin les dues llengües oficials, i sense perjudici de la possibilitat d'incloure-hi llengües estrangeres. Les administracions educatives han de determinar la proporció raonable de la llengua castellana i la llengua cooficial en aquests sistemes, i ho poden fer de manera heterogènia en el seu territori, atenent les circumstàncies concurrents.

»c) Les administracions educatives també poden establir sistemes en els quals les assignatures no lingüístiques s'imparteixin exclusivament en llengua castellana, en llengua cooficial o en alguna llengua estrangera, sempre que hi hagi oferta alternativa d'ensenyament sostingut amb fons públic en què s'utilitzi com a vehicular cadascuna de les llengües cooficials. En aquests casos, l'administració educativa ha de garantir una oferta docent sostinguda amb fons públics en la qual el castellà sigui utilitzat com a llengua vehicular en una proporció raonable. Els pares, les mares o els tutors legals tenen dret que els seus fills o pupils rebin ensenyament en castellà, dins del marc de la programació educativa. Si la programació anual de l'administració educativa competent no ga-

ranteix una oferta docent raonable sostinguda amb fons públics en la qual el castellà sigui utilitzat com a llengua vehicular, el Ministeri d'Educació, Cultura i Esports, prèvia comprovació d'aquesta situació, ha d'assumir íntegrament, a compte de l'administració educativa corresponent, les despeses efectives d'escolarització d'aquests alumnes en centres privats en els quals hi hagi aquesta oferta amb les condicions i el procediment que es determinin per reglament, despeses que han de repercutir en l'administració educativa esmentada. Correspon al Ministeri d'Educació, Cultura i Esports la comprovació del supòsit de fet que determina el naixement de l'obligació financera, a través d'un procediment iniciat a instància de l'interessat, instruït per l'Alta Inspecció d'Educació, i en el qual s'ha de donar audiència a l'administració educativa afectada. El venciment del termini màxim sense haver-se notificat la resolució expressa legitima l'interessat o els interessats que hagin deduït la sol·licitud per entendre-la desestimada per silenci administratiu. El Ministeri d'Educació, Cultura i Esports ha de desplegar per reglament aquest procediment administratiu. L'obligació financera del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports té caràcter excepcional i s'extingeix amb l'adopció per l'administració educativa competent de mesures adequades per garantir els drets lingüístics individuals dels alumnes i les alumnes. A aquests efectes, no es consideren adequades les mesures que suposin l'atenció individualitzada en castellà o la separació en grups per raó de la llengua habitual. 5. Correspon a l'Alta Inspecció de l'Estat vetllar pel compliment de les normes sobre la utilització de la llengua vehicular en els ensenyaments bàsics. 6. Les comunitats autònomes en les quals hi hagi llengües no oficials que gaudeixin de protecció legal les han d'oferir, si s'escau, en el bloc d'assignatures de lliure configuració autonòmica, en els termes que determini la seva normativa reguladora.»²⁶³

L'esperit d'aquesta llei va quedar molt clar quan el ministre José Ignacio Wert va dir, al Congrés espanyol, que l'interès del seu govern era «*españolizar a los alumnos catalanes*». En realitat el que estava dient és que per a ser espanyol ens calia deixar de ser catalans?

Un altre atac va ser la interlocutòria del TSJC que obligava els directors de cinc centres –un de públic i quatre de privats– a fer almenys un 25% de les classes en castellà, pel sol fet d'haver-ho demanat un alumne de cada classe. La decisió judicial va afectar l'Institut Alba del Vallès de Sant Fost de Campsentelles (Vallès Oriental), el centre educatiu Escolàpies Sant Josep de Sabadell, el col·legi Sant Bonaventura, Franciscans de Vilanova i la Geltrú, el centre educatiu Mare de Déu del Roser de Barcelona i l'Escola Pia de Sarrià de Barcelona. Va ser un fet nou, insòlit, que feia recaure la responsabilitat als directors d'aquests centres. Moltes persones i entitats van manifestar la seva solidaritat amb aquests directors. Només com a exemple, el manifest del Col·legi de Pedagogs de Catalunya: «El Col·legi de Pedagogs de Catalunya posa de manifest el seu rebuig a la interlocutòria del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, que obliga a una quota del 25% de llengua castellana a les escoles catalanes, en tant que:

»1. És un greuge al model d'immersió lingüístic català que durant més de 30 anys ha demostrat que és un model integrador per a infants i adolescents que estudien a Catalunya, sigui quina sigui la seva llengua. 2. La imposició suposa un canvi de model que

263 *Llei Orgànica 8/2013, de 9 de desembre, per a la Millora de la Qualitat Educativa*. BOE núm. 295, 10 d'octubre de 2013.

ataca la Llei d'Educació de Catalunya, emparant-se en disquisicions polítiques que res tenen a veure amb raons pedagògiques. 3. Un cop més, s'envaeixen les competències que la Generalitat de Catalunya té en matèria d'educació, entrant a legislar directament en els centres educatius en un afer que hauria de resoldre's entre el govern de l'Estat i el govern de la Generalitat. 4. És inadmissible que un mandat judicial contra l'ensenyament a Catalunya recaigui damunt de la direcció dels centres, judicialitzant directament als professionals de l'educació i posant-los en una situació d'indefensió.

»Davant de tot això el Col·legi de Pedagogs de Catalunya ens solidaritzem amb els centres educatius afectats per aquesta interlocutòria i ens posem a la seva disposició en allò que hagin de menester i estigui al nostre abast.

»Així mateix el Col·legi de Pedagogs de Catalunya insta, i en dona tot el seu suport, al Departament d'Ensenyament i al Govern de la Generalitat, per a què emprenguin, per totes les vies possibles, totes les mesures que estiguin al seu abast per a què la Llei d'Educació de Catalunya i el Model Lingüístic Català, no es vegin vulnerats. 3 de febrer de 2014.»

El Reial Decret 591/2014, d'11 de juliol²⁶⁴ regulava els procediments administratius relatius al reconeixement de la compensació dels costos d'escolarització previstos a la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació. Germà Abel, a *Anatomia d'un desengany*, diu: «Aquest projecte estableix l'obligatorietat per a la Generalitat de Catalunya de pagar, en col·legis privats, l'escolarització en castellà dels estudiants amb pares que així ho sol·licitin. Això pot donar resposta a les desenes de famílies que han demanat l'escolarització en castellà a Catalunya, que potser arribaran a convertir-se en algun centenar en cas que s'aprovi (i s'apliqui) aquesta proposta, que ha estat rebutjada pel Consell d'Estat.

»És, això sí, molt il·lustratiu de les intencions del ministre d'Educació i del seu Govern el fet que no s'hagi establert cap previsió legal similar que faci possible l'escolarització en valencià de les dotze mil famílies valencianes que en el curs 2012-2013 van sol·licitar, i no van aconseguir, l'escolarització en la seva primera llengua, que és la pròpia de la seva regió. Va ser clamorosa l'omissió de resposta del ministre en ser preguntat per aquest tema en una entrevista radiofònica el dia 20 de juny de 2013. Considero ajustat als fets qualificar de colonial aquest enfocament dels temes lingüístics en el sistema educatiu. I, com a qualsevol sistema cultural colonial, el poder central promou els interessos de la seva cultura i llengua, obviant-ne els dels aborígens de llengües i cultures diferents. Recordeu: unes desenes de famílies a Catalunya mereixen la protecció que es nega a desenes de milers de famílies a la Comunitat Valenciana. L'única diferència: les primeres volen l'escolarització en castellà, i les segones, en valencià.

»Resultats del sistema educatiu? Competències lingüístiques dels alumnes? Aquestes són discussions pròpies de països avançats. El Govern central està més interessat a fomentar el monolingüisme i protegir l'hegemonia del castellà arreu d'Espanya.»²⁶⁵

El 26 de febrer de 2014 el Parlament de Catalunya, per àmplia majoria, va decidir presentar recurs d'inconstitucionalitat als articles de la Llei Wert que atempten contra

264 BOE núm. 184, de 30 de juliol de 2014.

265 BEL, Germà: *Anatomia d'un desengany. La Catalunya que és i l'Espanya que no va poder ser*, pàg. 149-151.

la llengua a l'escola. El 21 d'octubre de 2014 la Generalitat de Catalunya va interposar un recurs contra el Reial Decret 591/2014, que va ser declarat inconstitucional i nul pel Tribunal Constitucional.

Aquest mateix any 2014 el mestre Jordi Sedó va publicar un llibre, titulat *Fer de mestre*, en el qual feia unes reflexions interessants al voltant del català a l'escola. En el capítol «Tractament de la llengua» es referia a la LOMQE i deia: «El qui afirma que totes dues llengües haurien de rebre un tracte igualitari o bé actua de mala fe amb la intenció de lesionar l'extensió del català entre els ciutadans d'aquest país o bé ignora ingènuament la correlació de forces contraposades que interactuen en benefici d'una i altra llengües. És completament impossible estendre l'ús del català com s'ha fet fins ara, amb uns resultats que podríem qualificar, si més no, de moderadament satisfactoris, si es dóna al castellà la condició de llengua vehicular de l'educació. I això és així perquè en aquest cas, no fariem més que copiar la situació que hi ha al carrer, on efectivament, la llengua catalana és més supèrflua que necessària i la castellana resulta imprescindible perquè absolutament tothom parla castellà i, en canvi, hi ha un bon nombre de ciutadans que no són capaços d'expressar-se en català». I conclou que «Mantenir la condició de llengua vehicular única de l'educació és indispensable per a la llengua catalana si, efectivament, volem que continuï existint. En primer lloc, perquè la fa útil i necessària i, en segon lloc, perquè li confereix un prestigi i una legitimitat que minvarien considerablement en pocs anys en cas que no fos així. Si la llengua catalana deixés de tenir aquest estatus a l'escola, hi hauria cada cop més nens d'entorn castellanoparlant que no aprendrien mai el català, com passava els anys seixanta i sentanta del segle passat.»²⁶⁶

El 20 de gener de 2015 el diari *Ara* informava que el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya obligava la Generalitat de Catalunya a indemnitzar una alumna amb 3.000 euros per haver estat escolaritzada en català. Concretament, 7,36 euros per cada hora de classe que la nena no va rebre en castellà.²⁶⁷

3.8. Consideració final

«El prestigio del castellano, como lengua de España, estaba afianzado desde la Edad Media, mediante una expansión amistosa y pacífica». Són paraules de Fernando Lázaro Carreter a *Las ideas lingüísticas en España durante el siglo XVIII*, publicades l'any 1949 a la *Revista de Filología Española*, i que conec gràcies a Francesc Ferrer i Gironès. Aquest treball desmenteix sobradament l'afirmació del lingüista espanyol. No, d'expansió 'amistosa i pacífica' ja s'ha pogut comprovar que res de res. La mutilació de la nostra llengua en tots els àmbits de la vida pública –i, en particular, a l'escola, que és del que hem parlat aquí– es va fer pel sistema colonial. Al llarg de la història més recent han prohibit publicar llibres en llengua catalana, parlar-la, ensenyar-la i ensenyar-hi. I ho han fet amb tota la virulència que han pogut. Si el català ha pogut sobreviure ha estat, potser, tal com ja va veure el fiscal general José Rodrigo Villalpando, després de la derrota de 1714, perquè «el genio de la Nación como el de los Catalanes es tenaz, altivo, y

266 SEDÓ, Jordi: *Fer de mestre*, pàg. 177.

267 Diari *Ara*, 20 de gener de 2015, pàg. 17.

amante de las cosas de su País». I qui sap si aquest geni i aquesta estimació per la nostra llengua i cultura ens ha ajudat a resistir. S'ha resistit, sí, però no es pot negar que els atacs han estat virulents.

Aquests atacs, en contra del que alguns es pensen, ara que ja vivim en democràcia no s'han pas acabat. No fa pas gaire ens hem hagut de tornar a manifestar en defensa de l'escola, acusada d'adoctrinament.²⁶⁸ La Plataforma per la Llengua, que fa una feina excel·lent de defensa del català, té comptades dotzenes i dotzenes de normes que van contra la llengua catalana. Per altra banda, el Col·legi d'Advocats va publicar recentment un llistat de les normes de repressió i violència espanyola contra la nostra llengua i, és clar, arriba fins avui. Només una anècdota, extreta d'aquesta llista, que explica moltes coses: l'any 1989 l'Editorial Anaya edità una guia turística d'Espanya on, en el capítol dedicat a Barcelona, va descriure la nostra llengua com «*una dificultad para los turistas*» (!?). Sense parlar de l'entrevista a la ministra d'Educació del govern espanyol del PP, Pilar del Castillo, publicada el 6 de maig de 2001 en el diari *El País*, on afirmava: «*Habría que ver cuándo se ha prohibido hablar una lengua en España y con qué intensidad.*» Ens podríem preguntar si és ignorància o mala fe.²⁶⁹

Aquest és el resum, doncs: Qui no veu les llengües com una riquesa que cal preservar i estimular? Qui nega les evidències lingüicides de l'Estat espanyol que, com es pot comprovar en aquestes pàgines, són moltes i venen de lluny?

268 Vegeu ALIAGA, Xavier: «L'escola catalana, objectiu de l'Estat», dins *El Temps*, núm. 1741, 24 d'octubre del 2017, pàg. 37-39. També DURAN, Lluís: «L'escola catalana. Llarga història», dins *El Punt Avui*, 30 d'octubre de 2017. El sindicat AMES ha fet un informe, titulat *Adoctrinamiento ideológico partidista en los libros de texto de Cataluña, de la materia "Conocimiento del medio" (Geografía e Historia, Ciencias Sociales) de 5º y 6º de Primaria, del curso 2016/2017*, en el qual, per exemple, es critica aquest text –entre molts d'altres–, extret de la pàgina 266 del llibre *Coneixement del medi*, de 5è de primària, de l'Editorial La Galera: «Per què obrim un àlbum de fotos i mirem les imatges dels moments que volem recordar? Per què escrivim en les pàgines d'un diari les experiències importants? Per què escoltem les històries que les persones més grans ens expliquen sobre la seva vida? Per què guardem objectes del passat o que ja no fem servir? Doncs perquè no volem oblidar. Si recordem, mantenim vius els records. La memòria ens permet recordar les coses que han passat i hem viscut. És important conèixer i mantenir viva en la memòria la pròpia història personal i la història col·lectiva perquè, d'una banda, ens ajuda a entendre el passat i el present, a valorar-los i respectar-los i, de l'altra, ens ajuda a construir un futur millor. Els records formen part de la nostra identitat personal i col·lectiva: fan que una persona o una comunitat sigui ella mateixa. Quan una àvia recorda en veu alta com era la seva escola, quan un noi explica a un altre com va ser el millor partit de futbol de la seva vida, quan un pare reviu el dia en què la seva filla va començar a caminar... tots col·laboren a mantenir viva la memòria de les experiències que han viscut. Per això, cal valorar allò que cada generació aporta, perquè tots som autors d'un mateix llibre, que és el llibre de la nostra història, i la memòria és l'eina més important que tenim per a escriure'l.» No calen comentaris...

269 Només com a exemple dels molts articles d'aquest tipus que s'han anat publicant en cito un, de l'1 de maig de 2015, del periodista Arcadi Espada –publicat a *El Mundo*– on deia que «*Una lengua suele ser un desgraciado factor de diversidad*» (!?). També hi afirmava que «*España es el único lugar del planeta donde algunos padres no pueden educar a sus hijos en la lengua oficial del Estado*» i acabava amb aquesta afirmació: «*[Es una] obligación moral de los hombres trabajar para que el número de lenguas disminuya y abstenerse de someter ninguna de ellas a carísimos tratamientos en la sala de reanimación artificial.*»

4

ELS ANTECEDENTS DE LA CATALANITZACIÓ: DELS PRIMERS TEMPTEIGS DE BILINGÜISME ESCOLAR A LA CREACIÓ DE L'AGRUPACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA (1869-1898)

«Herir el idioma nativo, es herir el alma.
En esa agresión, como en todas las agresiones,
a la larga, quién más pierde es el agresor.»

Ángel Ossorio
Cataluña ante España

4.1. La lenta incorporació del català a l'ensenyament

El procés de catalanització escolar modern ha anat estretament lligat als progressos fets pel moviment d'emancipació nacional en l'àmbit polític. L'historiador Lluís Duran ha assenyalat que la reivindicació d'un ensenyament catalanitzat era una forma d'acció del catalanisme.¹ No ha de sobtar, doncs, que, en la proporció que aquest avançà, ho fes també la catalanització escolar. Així, a finals del segle XIX i principis del XX, quan el catalanisme es convertí en un veritable moviment polític de masses, la qüestió escolar es transformà en un punt de debat candent. Molt abans d'aquestes dates, però, ja s'havia fet bona feina, sovint soterrada, a favor de la catalanització escolar. Es pot dir que, com veurem més endavant, els primers intents de catalanització van aparèixer a la dècada dels seixanta del segle XIX, en el moment en què es començaren a veure les primeres manifestacions del catalanisme polític, durant els anys del Sexenni Democràtic (1868-1874). Amb l'anomenada «Revolució de Setembre» (1868) les tesis catalanistes van poder emergir a la superfície i va ser possible debatre'n els plantejaments teòrics sense haver de recórrer a l'opuscle clandestí ni a la premsa estrangera.

La Renaixença, els inicis de la qual han estat correntment situats l'any 1833 –quan va aparèixer el poema *Oda a la pàtria* d'Aribau–, s'havia consolidat gràcies a la restauració dels Jocs Florals el 1859. Això va possibilitar un major grau de conscienciació envers les capacitats de la llengua pròpia, que va anar més enllà dels estrictes àmbits literaris. En aquest sentit, Montserrat Reguant considera que la mateixa Renaixença no fou sinó un moviment polític i revolucionari que en un principi es manifestà, de manera encoberta,

1 DURAN, Lluís: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*.

en el camp de la literatura i que no mostrà el seu vessant de reivindicació política fins molts anys després, en el tombant de segle.²

Malgrat la pèrdua de les institucions pròpies a principis del segle XVIII i dels repetits intents, a partir d'aquell moment, d'expulsar la llengua catalana de tota manifestació pública, el català «continuà essent l'idioma més utilitzat per la majoria dels habitants del Principat», com ha remarcat Josep M. Ollé.³ Aquest ús, però, es reduïa bàsicament al registre oral perquè, des del govern espanyol, es feu tot el possible per recloure'l a l'estricta àmbit privat i expulsar-lo de la vida pública. Naturalment, l'escola fou un dels àmbits més afectats per aquesta política. De tota manera, la resistència davant l'ofensiva uniformitzadora en el camp escolar es pot detectar d'ençà de principis del segle XVIII, com han evidenciat els treballs de Rosa Mut i Teresa Martí, *La resistència escolar catalana en llibres (1716-1939)*; de Jordi Verrié, *Continuïtat pedagògica catalana durant els segles XVIII i XIX*, i de Jordi Monés, *La llengua a l'escola (1714-1939)*.

Com ja hem vist, de tot el seguit de disposicions legals contràries al català una de les que amenaçà més l'ús de la llengua autòctona fou la Llei d'Instrucció Pública de 9 de setembre de 1857 (coneguda com a Llei Moyano), ja que establia l'escolarització obligatòria i, doncs, la castellanització generalitzada. Pere Anguera ha apuntat que foren les mesures ferotgement uniformitzadores (i, per tant, castellanitzadores) adoptades durant la construcció de l'estat liberal espanyol, d'ençà del primer terç del segle XIX, les que motivaren les primeres reaccions catalanitzadores col·lectives com a actes de resistència davant d'aquella ofensiva.⁴ No ha de sobtar, doncs, com hem apuntat al principi, que fos a la segona meitat del segle XIX quan van aparèixer ja nítidament les primeres manifestacions notables del catalanisme polític i, també, els primers intents importants de donar un impuls a una major presència del català a l'escola.

En el camp escolar hem de remarcar com una fita important la publicació, l'any 1869, de l'obra de Salvador Genís i Bech *El auxiliar del maestro catalán en la enseñanza de la lengua castellana*, que va obrir la porta, encara que fos molt tímidament, a la introducció del català escrit a l'escola.⁵ L'any 1915, en el pròleg d'un altre llibre seu titulat *Hores escolars*, el mateix autor explicà el que havia pretès en publicar *El auxiliar del maestro catalán*: «Fa prop de mig segle –1869– que's publicà el meu primer llibre bilingüe per a l'ensenyança del castellà a les escoles primàries de Catalunya, obrint, a l'ensems, la porta d'aquestes a la nostra llengua nadiua, fins aleshores proscriu, o al menys, oblidada, en les tasques educatives. (...) Molt novell encara en la carrera, vaig comprendre que'l principal entrebanc que'ls Mestres catalans trobàvem per a obtenir a les classes avenços proporcionats als nostres esforços i al nostre desig, era la llengua forastera, completament desconeguda dels alumnes, en que se'ns obligava a educar-los i instruir-los».⁶

2 REGUANT, Montserrat: *Etapas reivindicatives de la teoria nacional catalana*.

3 OLLÉ, Josep M. (dir.): *Homes del catalanisme*, pàg. 10.

4 ANGUERA, Pere: *El català al segle XIX. De llengua de poble a llengua nacional*.

5 *El auxiliar del maestro catalán* va ser aprovat com a llibre de text el 26 de febrer de 1906, trenta-set anys després de publicar-se la primera edició.

6 GENÍS, Salvador: *Hores escolars. Según llibre de lectura bilingüe per a les escoles de primera ensenyança de Catalunya*, pàg. III.

Salvador Genís (1841-1919) ha estat biografat per Lluís Maria Mestras en el seu llibre *L'aportació gironina al desenvolupament de la pedagogia catalana*,⁷ i Jordi Verrié li va dedicar un capítol del seu llibre *Continuïtat pedagògica catalana durant els segles XVIII i XIX*.⁸ També Llorenç Jou i Olió en va parlat en el seu *Calendari Pedagògic (1910-1915)*.⁹ Tots tres autors coincideixen a assenyalar que Genís era un gran defensor de l'ensenyament en la llengua del país i que ho manifestava de l'única manera que podia: amb les pràctiques bilingües. Joan Solà, en canvi, va posar en dubte aquesta opinió, ja que creia que Genís subordinava el català totalment al castellà i no pas a l'inrevés: «Així, per exemple, tot un Genís, a la primera edició (de l'obra que després serà la segona part) d'*El auxiliar...* (1869), diu *Hemos prescindido del rigorismo ortográfico en algunas palabras catalanas para evitar que los niños vícien con la costumbre de ellas la ortografía castellana* (pàg. IV) i escriu amb b haver i els imperfects, amb c quant, etc. Caldria veure fins a quin punt hi ha aquí una actitud comparable a la d'autors obertament castellanitzadors».¹⁰

L'estudi més ambiciós, però, sobre la vida i l'obra d'aquest mestre és el llibre *Salvador Genís i Bech. En defensa de l'ensenyament en català*, a cura de Josep Ferrer i Joan Pujadas.¹¹ En aquest treball s'aclareix el dubte plantejat per Solà: els mestres com Genís pretenien defensar el català de l'agressió que patia en l'ensenyament o únicament buscaven un mètode millor per aprendre el castellà? O potser totes dues coses alhora? Aquesta és la resposta que donen els dos estudiosos de Pineda de Mar: «Pel que fa a Salvador Genís, sembla que, si més no *inicialment*, només buscava un mètode per afavorir i facilitar l'ensenyament de la llengua castellana... i prou. De fet, el títol de la seva primera obra ho deixa ben clar: *El auxiliar del maestro catalán en la enseñanza de la lengua castellana*. Recalquem l'aspecte d'*inicialment*, perquè, com intentarem demostrar més endavant, sembla que d'una manera paral·lela a la gradual presa de consciència política i nacional de la societat catalana, Salvador Genís anà variant de mica en mica la seva postura: fixem-nos, si més no, en la diferència de títols d'una altra obra posterior del mateix Genís: *Lectura bilingüe*, de 1900, que porta per subtítol: *Ejercicios per' apendre de llegir en catalá y de traduhir en castellá els noys y noyas de les escolas de Catalunya*.¹² La diferència és notòria. En primer lloc, perquè, a diferència de la seva primera obra, el títol d'aquesta ja és en català i, en segon lloc, perquè remarca que una de les finalitats dels exercicis recollits aquí pel mestre Genís és aprendre a llegir en català. Així com en *El auxiliar* tota la finalitat del volum anava adreçada exclusivament a l'aprenentatge de la llengua castellana, en aquest volum posterior la finalitat és doble: l'aprenentatge del

7 MESTRAS, Lluís M.: *L'aportació gironina al desenvolupament de la pedagogia catalana*, pàg. 66-72.

8 VERRIÉ, Jordi: *Continuïtat pedagògica catalana durant els segles XIX i XX*, pàg. 74-78.

9 JOU, Llorenç: *Calendari pedagògic (1910-1915)*, pàg. 94-95.

10 SOLÀ, Joan: «L'ensenyament del castellà a Catalunya al segle XIX», a *Actes de les 5enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, volum 2, pàg. 181.

11 FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: *Salvador Genís i Bech. En defensa de l'ensenyament en català. Articles pedagògics i altres escrits*.

12 En realitat, en l'edició que hem consultat (segona edició, 1902) el subtítol exacte és: *Ejercicios per apendre de llegir en catalá y de llegir y traduhir en castellá els noys y noyas de las escolas de Catalunya*.

castellà, però també del català *per se*.»¹³ És interessant la reflexió que fan els autors en el sentit que «Salvador Genís era un home de la Renaixença, és a dir, del moviment literari iniciat amb la publicació en el diari *El Vapor* de la famosa *Oda a la pàtria*, de Bonaventura Carles Aribau, el 1833. La Renaixença, que sorgí paral·lelament a la resta de moviments romàntics europeus, reivindicava la recuperació de la llengua catalana com a llengua poètica i poca cosa més. (...) No s'aspirava a gaire més que a una recuperació folklòrica, arqueològica, de la llengua del país. En aquest context no es podia aspirar que Genís reivindicés per a la llengua catalana res més que una utilitat de pont per adquirir la llengua castellana, la veritable llengua de cultura d'aleshores.»¹⁴

De fet, abans que el de Salvador Genís, hi havia hagut alguns treballs en aquesta línia, tot i que no van ser tan utilitzats i no van tenir tant de ressò. El 1827, per exemple, Jaume Costa de Vall havia escrit un *Nuevo Método de Gramática Castellana, seguida de un prontuario de las voces más usuales en Catalan y Castellano, dividida por lecciones en dos partes*, obra clarament adreçada a les escoles i de la qual se'n feren almenys sis edicions.¹⁵ El 1857, Lluís Bordas havia publicat un llibre escolar, titulat *Colección de temas para ejercitarse en la traducción del catalán al castellano, y practicar las reglas de la Gramática Castellana*, amb una intenció semblant. En el pròleg diu que el nen català només aprèn, fins a certa edat, a parlar com el papagai, malgrat que el mestre es desvia per ensenyar-lo, «*pero como edifica sobre arena, su trabajo es en extremo penoso: ha de enseñar á los niños la gramática de una lengua, que para ellos no es la materna, y le falta un punto de comparación*». ¹⁶ El 1862, Ot Fonoll havia donat a conèixer un mètode per ensenyar castellà a Catalunya: el *Método práctico para la enseñanza de la lengua castellana en Cataluña*. A les advertències preliminars d'aquest llibre diu: «(...) *donde es mas estéril la enseñanza de la Gramática es en Cataluña, por hablarse en ella un idioma diferente del castellano, en cuya lengua estan escritas las obras de texto y hace el maestro las explicaciones á los niños*». No hem d'oblidar que, en general, aquest tipus d'obres pretenien fer servir el català com a plataforma per estudiar millor el castellà: «*Se echará de ménos el rigor ortográfico en las voces catalanas; pero se ha tenido presente para eso que lo que pretende enseñarse con estas lecciones es el castellano y no el catalán*». ¹⁷ No obstant aquest caràcter instrumental, no es pot negar que era un primer pas important.

Segons expliquen M. del Carmen Agulló i Joan B. Malonda, en un dels textos de l'exposició *Valencià a l'escola. Memòria i testimoni*, que es va organitzar a Gandia el 2005,

13 FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: *Salvador Genís i Bech. En defensa de l'ensenyament en català. Articles pedagògics i altres escrits*, pàg. 14-15.

14 *Ibidem*, pàg. 15. També afegeixen que «Els arguments pedagògics de Genís van anar evolucionant des de posicionaments romàntics, lligats al moviment de recuperació cultural de la Renaixença, fins a postures de tipus més polític, juntament amb les reivindicacions que el catalanisme polític anava assumint. Així, el que en un començament era una defensa de la llengua a les escoles per motius *naturals* va anar evolucionant cap a atacs al *centralisme* polític de l'Estat.»

15 Pere Anguera (a *El Català al segle XIX*, pàg. 40) s'equivoca quan diu que es feren quatre edicions d'aquesta obra; August Rafanell també l'erra quan afirma que es va reeditar quatre vegades fins al 1844 (a «Llengua parlada i llengua imposada», dins *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, vol. 6, pàg. 346). A l'Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, a Figueres, hi hem trobat la sisena edició, datada a Girona el 1847.

16 BORDAS, Lluís: *Colección de temas para ejercitarse en la traducción del catalán al castellano, y practicar las reglas de la gramática castellana*, pàg. V.

17 *Ibidem*.

el procés d'introducció del valencià a l'escola és semblant al cas català: «Les primeres propostes d'introducció del valencià a l'escola intenten solucionar les dificultats que els valencianoparlants tenen per l'aprenentatge del castellà. Carles Ros, el pare Galiana, Miguel Rosanes i el pare Roc Chabás, observen que ni els xiquets ni els mestres saben la gramàtica valenciana, i consideraven que si saberen llegir i escriure el valencià, s'afavoriria l'aprenentatge del castellà. En conseqüència elaboren materials en valencià que faciliten dit aprenentatge».¹⁸ Sense ànims d'entrar en aquesta qüestió citem només el treball del mestre de Sueca Miguel Rosanes, titulat *Apuntes para facilitar la enseñanza de la Gramática en las escuelas de las poblaciones de esta provincia en que no se habla la lengua castellana*, publicat el 1864.¹⁹

El 1870 Ramon Torelló va editar el *Método racional para aprender sin gran esfuerzo el idioma castellano en las escuelas de Cataluña* i Santiago Ángel Saura va publicar la cinquena edició, augmentada, del *Diccionario Manual, ó vocabulario completo de las lenguas catalana-castellana*.²⁰ Dos anys més tard, el 1872, va aparèixer la *Guía del instructor catalán ó Método teórico-práctico de gramática castellana, para uso de las escuelas de Cataluña*, de Marià Brosa i Arnó (Sant Andreu de Palomar, 1831-1881). Arnó excel·lí com a mestre de primer ensenyament, animat d'idees renovadores, i publicà diverses obres didàctiques. Dirigí la *Revista Andresense* i escriví un notable *Manual completo de hilatura de algodón* (1876). A la introducció del llibre escolar esmentat l'autor diu que l'ha escrita «(...) á fin de que los niños, á la vez que aprendan el idioma nacional, se perfeccionen en su lengua nativa, por desgracia en la actualidad tan descuidada».²¹ L'obra es divideix en dues parts: una primera de prosòdia i ortografia i una segona de sintaxi. Cada lliçó abraça, en general, quatre classes d'exercicis: lexicografia, conjugació, traducció i anàlisi, i gramàtica.

Un altre pas en la introducció del català a l'escola el podem situar a l'any 1871, tal com ha assenyalat Jordi Llorens: «L'ensenyament del català sempre ocupà un lloc preferent en el programa catalanista. En aquest sentit, ja en els anys del Sexenni floriren iniciatives tendents a facilitar l'ensenyament de la llengua i la història de Catalunya en centres no oficials. Una experiència pionera fou la del Cercle Republicà de Terrassa, el qual l'any 1871 establí una càtedra de català, el responsable de la qual era el jove dirigent federal Josep M. Vallès i Ribot, i que tingué, pel que sembla, la respectable xifra d'un centenar d'alumnes.»²²

D'altra banda, el 1874 es publicà l'únic treball per a la normalització de la llengua que creà una certa base i que va fer autoritat: el *Proyecto de ortografía catalana con un estu-*

18 AGULLÓ, M. del Carmen i MALONDA, Joan B. (coordinadors): *Valencià a l'escola. Memòria i testimoni. Gandia 2005*. L'exposició es va organitzar a la Casa de Cultura Marquès de González de Quirós de Gandia del 20 d'octubre al 20 de novembre de 2005.

19 Vegeu MAYORDOMO, Alejandro i AGULLÓ, M. Carmen: *La renovació pedagògica al País Valencià*, pàg. 277-287 i 420-437.

20 SAURA, Santiago Ángel: *Diccionario manual ó vocabulario completo de las lenguas catalana-castellana*. La primera edició d'aquesta obra és de 1851. A partir de 1878 es va publicar en català.

21 BROSA, Marià: *Guía del instructor catalán...*, pàg. VI.

22 LLORENS, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, pàg. 175.

dio de sus fundamentos filológicos, editat per l'Acadèmia de Bones Lletres i redactat per Josep Balari i Juvany. Pompeu Fabra tingué un gran respecte per aquest estudi.²³

El 1875, en la sessió inaugural de La Jove Catalunya, Francesc Ubach va plantejar un nou horitzó per al català: la conquesta de l'oficialitat, de l'ensenyament i del prestigi. Diu Josep Grau que la immensa majoria dels catalanistes compartien aquest plantejament.²⁴

Finalment, cal dir que el llibre de Pere Anguera *El català al segle XIX* ens dona notícia d'altres experiències que no són més que petites mostres d'aquesta voluntat d'anar introduint el català a l'ensenyament: «El 1873 a l'institut de segona ensenyança de Barcelona es feien classes d'ortografia i gramàtica catalana, sembla que seguint les normes d'A. de Bofarull; el 1876 se n'inauguraren d'història i literatura catalana al barceloní Colegio Mercantil, dirigit per J. Fiter, i el 1878 la societat barcelonina Lo Progrés Literari obria classes de gramàtica, història i retòrica catalanes.»²⁵

4.2. Primers assaigs de Francisco Flos i Calcat

En aquesta mateixa època, Francisco Flos i Calcat –que llavors tenia una vintena d'anys i acabava d'estrenar el títol de mestre– va dirigir una escola al Masnou –situada on ara hi ha el Casino–, on sembla que va començar a fer les primeres experiències d'ensenyament renovador i en català. Hi ha molt poques dades d'aquesta escola i, les que posseïm, les tenim gràcies a una memòria manuscrita del mateix Flos i Calcat, titulada *Efemérides principals y otras notas*. En aquest escrit ens explica que a primers d'octubre de 1875 fou sol·licitat per a fer classes de dibuix i cal·ligrafia en un col·legi del Masnou (anomenat Colegio del Comercio). Sembla que va ser a partir d'aquest contacte amb el món escolar que es despertà la seva vocació d'ensenyant: «Molt aviat adquirí [parla en tercera persona] relacions entre'ls masnouhencchs y aquestas feren de que als tres anys ó sia l'any 78 adquirís un Colegio pe'l seu compte y direcció. Cursá tot seguit los dos anys reglamentaris y la reválida pera obtenir lo títol de Mestre lo que conseguí ab bonas notas».²⁶ El títol de mestre l'aconseguí el mes de setembre de l'any 1882, quan tenia vint-i-sis anys.

23 D'aquest mateix any 1874 és el llibre *Enseñanza práctica del castellano en las Baleares*, de Damià BOATELLA i Maties BOSCH (Tipografía de Viuda e Hijos de P. J. Gelabert), on podem llegir: «No hay Maestro alguno de nuestra Provincia que para la enseñanza del castellano no se haya encontrado con una dificultad insuperable, sobre todo en los pueblos de poco vecindario, en donde apenas se oye palabra del lenguaje que se enseña en las Escuelas. Escusado sería tratar de demostrar lo absurdo del procedimiento que se emplea generalmente, de enseñanza en una lengua en que los niños pronuncian y escriben las palabras de una manera automática, sin ver relación alguna entre las mismas y lo que ellas representan. Pocos son los Maestros, principalmente de los pueblos que, prácticamente convencidos de este grandísimo obstáculo, no hayan tratado de superarlo, ya formando plaguetas manuscritas en mallorquín con su correspondiente traducción castellana, ya haciendo practicar á los niños ejercicios vocales destinados al mismo objeto.» (Extret de SUREDA, Bernat: *L'educació a les Balears en el segle XIX*, pàg. 59).

24 GRAU, Josep: *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*, pàg. 33.

25 ANGUERA, Pere: op. cit., pàg. 209.

26 Arxiu Jordi Flos. *Efemérides principals, y otras notas* (Manuscrit on Francisco Flos i Calcat narra la seva vida.)

Alexandre Galí és injust quan diu, a *Història de les institucions...*, que «La preparació tècnica d'en Flos des del punt de vista pedagògic, pel que es trasllueix en les seves publicacions, era molt migrada. No la hi podia donar la seva carrera de mestre feta de segur a salt de mata, ni ell es devia preocupar massa de millorar-la, per tal com la flama del patriotisme li donava un salconduit suficient per a actuar amb eficàcia. El fet sol d'haver superat l'embruix del castellà, del món verbal sense contingut que era l'únic que podia oferir de nou relativament a l'escola feta en aquesta llengua, saltava al món formiguejant de realitats i apetències de la vida catalana d'aquell temps, la qual cosa era suficient per a oferir al públic l'espectacle confortant d'una escola renovadora.»²⁷

També és força superficial la descripció que en fa Pere Vergés quan diu que «el senyor Flos i Calcat era un home baix i grassó que aplicava una pedagogia molt seva i em penso que un xic pintoresca».²⁸ Al llarg d'aquest treball hi ha algunes dades que demostren que Flos no només va ser un renovador en l'aspecte de la llengua, sinó que va tenir algunes intuïcions d'autèntic pedagog –sobretot si sabem fer un esforç de contextualització i ens sabem situar a la seva època. A Flos l'hem de saber posar al costat d'altres mestres regeneracionistes del segle XIX (Agustí Rius, Gregori Artizà, Antoni Balmanya, Antoni Bori, etcètera) que lluitaren per a millorar l'ensenyament seguint «el ressò vibrant del poderós crit de Joaquín Costa, aixecant la bandera de la renovació escolar com instrument essencial de la *regeneració*», en paraules de Josep Pallach. Era pintoresc intentar aixecar la qualitat de l'ensenyament de l'època, a partir d'allò que sabien i dels mitjans que posseïen?

Lluís Duran aborda aquesta qüestió a les conclusions del llibre *Flos i Calcat: catalanisme i escola*, en aquests termes: «Determinats sectors pedagògics catalans van ser al llarg del temps especialment durs amb Flos. Ara, més que rebatre'ls, el que pretenem és situar-los en el context i les conseqüències que tingueren les seves afirmacions.

»Afirmar que l'obra de Flos tenia poc nivell, que no era home dels nous temps, no més era possible avaluar quan es conegués realment el resultat de l'aplicació dels nous mètodes pedagògics en diferents institucions escolars (les 'de baixa qualificació' i les que no), si milloraven, i a més si superaven el valor que representa l'experiència del mestre antic i 'no renovat'. I, encara, calia tenir en compte el combat desigual (joventut, més mitjans econòmics i suport mediàtic) en què es trobaven, atès que uns comptaven amb suport públic i altres, com Flos, no.

»En el moment d'envol d'un procés, quan una tendència pugna pel triomf, és molt fàcil reblar la baixa qualificació pedagògica d'altri, tal com Flos fou valorat. Al darrere, hi ha una intencionalitat clara: aïllar una personalitat i no permetre que ningú se n'atorgui l'herència. Imposar els punts de vista propis per soscavar el suport que Flos i el CSJ [Col·legi Sant Jordi] podien rebre. (...)

27 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II. Ensenyament primari, I part, pàg. 25. Lluís Duran (a *Flos i Calcat: Catalanisme i escola*, pàg. 82) explica que «Alexandre Galí va modificar apreciablement aquesta opinió a partir dels anys seixanta, i va començar a considerar Flos com una personalitat de relleu en la pedagogia del país i apreciar-ne la seva aportació.»

28 SALADRIGAS, Robert: *L'Escola del Mar i la Renovació Pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*, pàg. 69.

»Una conversa amb Josep Miracle i una altra amb Santiago Pey em van ratificar la percepció, llunyana en el temps, d'un Flos maltractat i no prou reconegut pels seus connacionals.»²⁹

En el llibre *Aportacions catalanes universals* hi ha un text sobre l'escola catalana que parla de Francisco Flos i Calcat, i ho fa en aquests termes, en la línia de la tesi que defensem: «Des de la publicació de *Les escoles catalanes. Base principal i necessària per a la propagació de la causa regional* (1886), Flos tingué molt clar que l'escola en llengua catalana va unida a l'escola amb continguts catalans: geografia, història, música, literatura. I que és una escola que s'ha de basar en una renovació integral de la pràctica pedagògica per a fer-la més atractiva i més útil.»³⁰

D'altra banda, en una conferència pública –dictada a la Universitat de Barcelona–, Flos va explicar com, fent classe en aquesta escola del Masnou, veié la importància d'ensenyar nens i nenes en català: «En una escola composta de vuitanta alumnos, férem nostra explicació de moral en castellà com feyam tots los dias (avuy, Deu nos en guard). Al comensar aquesta, sí per lo rigorisme y per la disciplina escolar que teniam establerta, los noys permaneixian quietos y en apariencia atents; mes, al cap de poca estona, ja ho sabiam, lo cansament y la impaciencia havia d'apoderarse del esperit dels deixebles, tenint sols sa pensa en l'hora desitjada pera sortir d'aquell amohino de paraulas y mes paraulas qu'enfarfegavan sos cervells sense pendrehi sentada cap de las benéficas ideas que eran exposadas; noys hi havian que, atesa sa actitud quieta y reposada, sa vista semblava demostrar que estava en son verdader estat no sols d'atenció sí que també de comprensió, y no obstant, al fer la probatura, gran fou la nostra desilusió; puig que al preguntarlosi sobre'l punt que s'explicava, mudejaren per complert, descubrintse, donchs, lo aparent y ficticia d'aquella atenció que nosaltres suposavam. En virtud d'això, torsàrem de camí, y soptadament emprenguerem la resolució de comensar altra volta la explicació pero en clar catalá. Fora menester veureho pera fersen verdader cárrech del efecte que aquest cambi operá en tots los noys sense escepció; com si una corrent eléctrica s'hagués apoderat de tots ells permaneixeren molt diferents de sa habitual ó anterior actitud; allavors sí que brillava en sos ulls una vera satisfacció y un goig inexplicable (...).»³¹

Flos i Calcat va habilitar el seu col·legi en el local on hi havia hagut l'antic Colegio del Comercio, que havia estat propietat de Joan Ribera. El 1886, un any abans de tancar-lo, encara duia el nom de l'antic propietari.³² Les causes del tancament les explica el

29 DURAN, Lluís i FLOS, Jordi: *Flos i Calcat: catalanisme i escola*, pàg. 193-194.

30 TRIADÚ, Joan et. al.: «L'escola catalana», dins *Aportacions catalanes universals*, pàg. 320.

31 Arxiu Jordi Flos. *Rahonaments pedagògichs pera que la ensenyansa en nostra terra sia donada en llengua catalana y perjudicis que causa'l donarla en llengua forastera (Conferència pública donada en la Universitat lo dia 16 d'abril de 1899)*. Aprofito per dir que, en el text de Flos *Efemérides principals, y otras notas*, també de l'Arxiu Jordi Flos, hi apareix equivocada la data d'aquesta conferència (1892). També diu que va ser publicada pel Centre Escolar Catalanista, la qual cosa crec que tampoc és certa. Com que escric aquest currículum el 1920 es confon amb algunes dades i dates: el llibret que li va publicar el Centre Escolar Catalanista fou el titulat *La ensenyansa en las escuelas catalanas* (1887), que precisament s'oblida de citar.

32 A l'Arxiu Jordi Flos es conserva un rebut d'aquesta escola datat de l'1 d'abril de 1886. El rebut, redactat íntegrament en castellà perquè devia haver aprofitat els impresos de l'antic propietari, ens informa que a l'escola hi havia «Enseñanza de párvulos, elemental y superior» i «Lecciones especiales aplicadas al comercio». També sabem que els alumnes pagaven quatre pessetes al mes.

mateix Flos: «L'estat sempre decadent de la marina mercant afectá de una manera visible la població del Masnou de manera que'n l'any 1887 se contavan per centenars los individus que emigraren á América en busca de millor sort, deduintse que'l cens baixá considerablement. Aixó feu que moltes familias reduhian també sos gastos portant sos noys á la escola pública que per módica é insignificant retribució los admestia. No tardá, doncs, en coneixers en lo Col·legi que era titulat del Comers, títol que era degut á son antecessor D. Joan Ribera y Prat, un bon número de baixas.

»Aquesta circumstancia motivá'l que anunciés son traspás quedant dit Col·legi en Juliol de 1887 propietat de D. Francisco Masfarner que l'adquirí per la cantitat de cinch centas pessetas sense'ls mobles y demás material, preu igual que quan ell [Flos i Calcat] lo comprá al sobre dit Joan Ribera.»³³

Durant els deu anys d'existència el col·legi va tenir, segons un llistat del mateix Flos i Calcat, cent vint-i-quatre alumnes.³⁴

4.3. Del Primer al Segon Congrés Catalanista

El 1880 marcà una altra fita important en la història del catalanisme, ja que va ser l'any de la celebració del Primer Congrés Catalanista, que va tenir lloc els mesos d'octubre i novembre d'aquell any.³⁵ La iniciativa va venir dels federals, sobretot de la persona de Valentí Almirall, que en aquell moment era l'exponent més destacat del federalisme a Catalunya i que va ser el forjador del primer catalanisme polític i el primer teoritzador de les aspiracions catalanes a l'autonomia. El 1879, quan encara militava en el republicanisme federal, va fundar el primer diari en llengua catalana, el *Diari Català*, i el 1880 va convocar el Primer Congrés Catalanista, amb la intenció de formar un front interclassista català, en el qual hi pogués col·laborar gent de totes les tendències.

En aquest congrés s'hi van inscriure periodistes, escriptors, artistes, polítics, advocats, científics... i excursionistes. Justament va ser en el darrer terç del segle XIX quan començà a prendre forma el moviment excursionista, de tal manera que l'any 1876 va néixer a Barcelona l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (ACEC), «ab lo fi d'investigar tot quan meresca la preferent atenció baix los conceptes científich, literari y artístich en nostra benvolguda terra».³⁶ Un dels principals impulsors d'aquesta entitat va ser Josep Fiter i Inglès, el primer president, que precisament va ser un dels inscrits

33 Arxiu Jordi Flos. *Efemérides principals, y altres notes*.

34 Arxiu Jordi Flos. *Aplec d'antics alumnes que foren del Col·legi del Masnou desde 1876 a 1887, que dirigí En Francisco Flos i Calcat* (segueix la llista dels 124 alumnes).

35 Aquestes fites, modestes, van provocar les primeres protestes dels defensors del castellanisme lingüístic. El 1880 el crític literari Francisco M. Tubino ja advertia del perill que, en la seva opinió, corria el castellà a Catalunya: «Los catalanistas quieren que se la arroje [a la lengua castellana] de las corporaciones populares, de los ateneos, certámenes, periódicos, y hasta de la correspondencia familiar, considerándole como habla extranjera (...) ya existen sociedades de donde se ha excluido el español, y si los sucesos favorecieran a las corrientes dominantes, veríamos que diputaciones y municipios acordaban el uso del catalán, lo que habría de traer implícito el restablecimiento del fuero de extranjero y la exclusión consiguiente de los demás españoles de esas corporaciones». Extret de: GRAU, Josep: op. cit., pàg. 34.

36 Reglament de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Reproduït en la nadala de la Fundació Carulla (en aquell moment, Carulla-Font) de l'any 1975, titulada *L'excursionisme a Catalunya (1876-1976)*, pàg. 20.

en el Primer Congrés Catalanista, juntament amb d'altres iniciadors del moviment excursionista. Malgrat el que pugui semblar, tot això té molt d'interès per a nosaltres ja que, anys més tard, en el tombant de segle, retrobarem Josep Fiter com a primer president de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana. En aquest sentit es demostra, una vegada més, l'íntima relació existent entre l'excursionisme i el catalanisme.

També els orígens remots de l'escola catalana van lligats al moviment excursionista, com ajuda a corroborar el fet que el president de l'Associació d'Excursions Catalana – entitat escindida de l'ACEC–, Ramon Arabia i Solanas (Mataró, 1850-Barcelona, 1902), en la desena sessió d'aquest Primer Congrés (que va tenir lloc el 8 de novembre de 1880) parlés de la necessitat de preocupar-se per l'educació dels infants en català, per tal d'evitar les dificultats pedagògiques que comportava l'ensenyament en una llengua estranya. Pel que sembla, era la primera vegada que es parlava del tema en un fòrum congressual d'aquesta mena.

Ramon Arabia i Solanas estudià Filosofia i Lletres i obtingué el títol d'interpret jurat dels idiomes francès, italià, anglès i alemany. També dominava el portuguès i el llatí. Va col·laborar a *La Il·lustració catalana*, *La Renaixença*, *Diari Català*, *L'Avenç*, *La España regional*, a més de les publicacions de les associacions excursionistes, i va escriure diversos llibres i un apèndix a *Lo llamp y'ls temporals*, de Cels Gomis. Formà part de la Societat X, únic antecedent mínimament organitzat de l'excursionisme, i s'incorporà a l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques tot just constituïda. Fou un dels socis dissidents que fundaren l'Agrupació d'Excursions Catalana. Diu, sobre ell, Joan-Lluís Marfany: «però que excursionistes com Ramon Arabia i Solanas –i aquest ho era de debò– fossin els primeríssims a fer formulacions nacionalistes, (...) força abans que no esdevinguessin corrents ja és indicatiu de la importància de l'excursionisme en la formació de la ideologia catalanista.»³⁷

El 1883 Ramon Arabia va escriure un article a *L'Avens* on denunciava que no s'ensenyés als infants la llengua i la història del país: «(...) la mania unitària que ha informat les lleis actuals evita a posta que es donga importància a les històries particulars de les regions que, independents un dia, integren avui la nació espanyola, i dit està per lo tant que lo menos que se'ns ensenya als catalans és la història de Catalunya, és a dir la que més nos convindria conèixer. Ab la llengua passa lo mateix: l'única que no estudiem és la que parlem sempre, i potser per això no en parlem bé cap.»³⁸

La simbiosi entre moviment excursionista i reivindicació d'una escola catalana també es donà en el cas de Flos i Calcat, que va ser precisament en aquesta època del Primer Congrés Catalanista quan va ingressar com a soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.³⁹

37 MARFANY, Joan-Lluís: *La cultura del catalanisme*, pàg. 301.

38 ARABIA, Ramon: «Quatre paraules sobre una reforma educativa», dins *L'Avens*, any II, núm. 21, desembre de 1883, pàg. 94, ed. Facsímil; citat per Jordi MONÉS a *La llengua a l'escola (1714-1939)*, pàg. 89. Per ampliar dades sobre Ramon Arabia cal consultar l'obra de Carles ALBESA *Ramon Arabia (1850-1902)*.

39 A l'Arxiu Jordi Flos es conserva el seu full d'admissió com a soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (amb el número 435 i amb la data incompleta: 30/11/188). Sabem que, el 1889, Flos va fer una conferència a la seu d'aquesta entitat sobre l'ensenyament de la geografia de Catalunya a les escoles.

El Congrés Catalanista va prendre tres acords principals: nomenar una comissió que vetllés per la conservació del Dret Civil Català –que estava amenaçat pel poder espanyol–, crear una Acadèmia de la llengua catalana i fundar una entitat que fos la llar del catalanisme. Aquesta entitat va ser el Centre Català.

Els estatuts d'aquesta nova entitat, acabats de redactar el 15 de gener de 1882, en el seu article tercer diuen que «L'objecte de la Societat es unir y lligar á tots los que be vulgan á Catalunya; fomentar y defensar tots los interessos morals y materials de la mateixa».⁴⁰ Per aconseguir aquest objectiu, el Centre Català podia utilitzar diversos mitjans: discussions, sessions públiques, ensenyança, publicacions, creació de sucursals, enllaç i fusió amb d'altres societats, reunir i estimular persones a fer coses útils pel país, dirigir-se a les autoritats i al govern en demanda de millora i, finalment, «podrà fer lo Centre tot alló que puga contribuir al progrés y prosperitat de Catalunya (article 14)».⁴¹ Encara que sigui en aquest nivell de declaració de principis, hem de destacar el fet que aparegui la paraula *ensenyança* en els seus estatuts.

L'any 1882 Valentí Almirall va escriure un article titulat «Una qüestió important», un dels primers textos d'aquest període que parla de la necessitat d'escolaritzar els infants en llengua catalana. Val la pena de transcriure'n alguns fragments: «El catalanisme ha arribat a un punt de vida que li permet exhibir-la en manifestacions de tota mena, per lo qual creiem que ha arribat ja l'hora de plantejar una de les qüestions més trascendentals pera l pervindre de la nostra terra: hem de parlar ja d'introduir el catalanisme en les escoles. (...)

»Estem segurs de no equivocar-nos: el noranta per cent dels catalans que saben llegir, sols entenen a mitjes lo que llegeixen en llengua que no usen, i el cinquanta per cent lo menos no entenen ni lo suficient pera formar-se carrec del sentit d'un llibre, per poc que son istil sigui elevat i se separi del llenguatge corrent. Molts i molts són els que no arriben a enterar-se exactament dels successos del dia am tot i llegir les gacetilles dels diaris. (...)

»Què ha de succeir, doncs, als catalans, que a l'arribar a estudi hem d'oblidar la llengua del breçol i de la mare, i que al sortir d'estudi hem de tornar a la llengua de casa? Ha de succeir irremissiblement que no arribem a fer-nos llengua propia, perquè ni hem adquirit las idees en castellà, ni hem metodisat ni completat el català. (...)

»No tenint llengua propia, ens trobem en males condicions pera tota mena d'estudis, i les nostres facultats intellectuals arriben a ressentir-sen, i pera tenir llengua propia no hi ha més que dos camins: adoptar per complert la castellana, fent de manera que desde l breçol no n sentim d'altra, o conservar la catalana, introduint-la en les escoles, metodisant-la i completant-la en elles.

»Al nostre entendre, dels dos camins sols un es acceptable, perquè ja hem dit que som refractaris al castellà, i, encara que no ho fossim, no deuriem renegar del català, perquè mai ha renegat de sa propia llengua cap poble que s'estimi.»⁴²

Alexandre Galí considera que aquest article és un dels primers textos que han tractat el tema de la llengua escolar d'una manera tan completa i aprofundida: «Hem assis-

40 *Estatuts del Centre Català*. Barcelona, 1885, pàg. 3.

41 *Ibidem*, pàg. 5.

42 ALMIRALL, Valentí: «Una qüestió important», dins *Articles literaris publicats en «L'Avenç», 1882-1890*, pàg. 7-11.

tit a grans preses de consciència en el transcurs d'una cinquantena d'anys; intuïcions singulars, salts en el buit d'infinita transcendència per al redreçament de Catalunya; la intuïció del moment polític excepcional per a Catalunya que va tenir Prat de la Riba; la intuïció del valor i contingut del català de Barcelona per a la concreció d'una llengua literària; totes dues intuïcions genials van prendre vida en el poble català i li han estat d'una eficàcia inaudita; però, la intuïció genial de l'Almirall dels efectes dissolvents de la personalitat dels catalans que produeix l'ensenyament en llengua forastera encara és l'hora que la gent catalana l'hagi de comprendre.»⁴³

Finalment, Borja de Riquer explica que aquest mateix any 1882 «els federals fins i tot van convocar un concurs per a un manual escolar d'història de Catalunya en català, i que fos redactat amb la ideologia del republicanisme federal»⁴⁴; també diu que s'hi van presentar diversos projectes. No sabem si s'arribà a publicar algun d'aquests llibres, però intuïm que no.

El 1883 es va celebrar el Segon Congrés Catalanista, convocat pels homes del Centre Català, per tal de discutir i de votar el programa del catalanisme, amb el qual pretenien fer néixer una política genuïnament catalana, d'expressió i d'estil. En un dels debats previs que es van fer per tal de preparar aquest congrés –concretament el debat celebrat el 25 de novembre de 1882– Rossend Arús i Arderiu (Barcelona, 1845-1891) va defensar el tema «¿És just y convenient que com aspiració del catalanisme se procuri que la llengua catalana sigui declarada oficial espanyola, al costat y al nivell de las demás que's parlen á la nació?»⁴⁵ i va denunciar que «no es comprendria en cap nació que no fos la nostra, que hi hagi un poble obligat a parlar i escriure en llengua que no és la seva» i en va culpar principalment els mateixos catalans.⁴⁶ Rossend Arús i Arderiu fou escriptor i filantrop, que escriví en castellà i en català per a la premsa i el teatre. Va ser secretari del Consell General del Centre Català, des de darreries de 1882, i vicepresident el 1884. També va fer de secretari del Primer Congrés Catalanista (1880) i president de la comissió organitzadora del segon (1883). Fou membre de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Gran Mestre de la Gran Lògia Simbòlica Catalana, havia iniciat en la maçoneria diversos amics i coneguts. Una il·lustració seva publicada el 26 de gener de 1899 a *L'Esquella de la Torratxa* diu d'ell: «Celebrat autor dramàtic, / humorista de bon tó, / mestre per varios conceptes / y filàntrop de debò.»

Tres dies després del debat previ del congrés, el dimarts 28 de novembre, va agafar la paraula el periodista de *La Renaixença* Sebastià Farnés i Badó (Sant Feliu de Codines, 1854-Barcelona, 1934), advocat i periodista, un dels promotors de la taquigrafia a Catalunya i també un folklorista remarcable. Element destacat del Centre Català i de la Lliga de Catalunya, va contribuir a la creació de la Unió Catalanista. Va ser vocal de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i va col·laborar, també, a *Revista de Catalu-*

43 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 110. D'altra banda, el mateix autor, a *Aportació a l'any Fabra. Pompeu Fabra. Avatars de la llengua catalana. Consideracions sobre el bilingüisme*, pàg. 55, diu: «Aquest article, d'una actualitat que podria tornar a merèixer els honors de la publicació, va ésser força oblidat pels catalanistes i fins potser pels panegiristes de l'autor.»

44 RIQUER, Borja de: «Per una història social i cultural del catalanisme», dins *Terme*, núm. 11, 1996, pàg. 28.

45 *Butlletí del Centre Català*, núm. 4, 12 de juny de 1883, pàg. 42.

46 ILLA, Maria Carme: *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat (1883-1983)*, pàg. 25.

nya, *La Il·lustració Catalana*, *Calendari del Pagès*, *L'Art del Pagès* i *La España Regional*. Farnés va afirmar que «pera'l catalanisme no era qüestió de fondo sinó de forma lo que's sotmetia al exámen de la secció de Lletres, pero que ab tot tenia prou importancia baix lo punt de vista de la ensenyansa, perque en cas d'obtenirse que'l catalá fos declarat oficial s'elevaría lo nivell intelectual de Catalunya. Examiná l'estat actual de la ensenyansa primaria sumament defectuosa, y demostrá que'ls noys olvidan dintre de la familia y en los tallers lo que aprenen en las escuelas, per la rahó de que en los primers sols senten parlar en catalá y en las segonas se'ls ensenya rutinariament en una llengua que no entenen prou bé, perturbantlos la inteligencia y fentlos perdre un temps que podrian aprofitar per adquirir coneixements de més interés.»⁴⁷

Després va parlar el mestre i gramàtic Ignasi Ferrer i Carrió (1848-1903) –un altre dirigent del moviment excursionista–, que es va referir també a l'ensenyament en català. Basant-se en la seva experiència pedagògica, va denunciar les dificultats que comportava l'ensenyament en un idioma que no era el dels infants, com a conseqüència de la prohibició d'usar el català, prohibició que es feia impossible, «perquè els mestres són los primers en no observar-la».⁴⁸ Així és com ho explica el *Butlletí del Centre Català*: «Parlá lo Sr. Ferrer y Carrió fent distinció entre la llengua oficial de la nació davant d'altras nacions y la llengua oficial de cada una de las regions espanyolas davant de las demás que forman la nació, reconeixent en la primera acepció com á oficial la castellana; pero dihent que en lo segon sentit es altrament injust que'l catalá no sic considerat com altra de las llenguas espanyolas. Feu ressaltar, com a professor de noys, que la práctica aconsella que la ensenyansa primaria sia absolutament catalana, perque los mateixos mestres troban moltes dificultats en ferse entendre de sos deixebles».⁴⁹ Aquí veiem, una vegada més, que una cosa era la legislació en contra de la llengua catalana i una altra de ben diferent la realitat escolar.

Fins ara hem parlat de les sessions preparatòries del Congrés, que van tenir lloc a finals de 1882. El Congrés pròpiament dit es va celebrar mig any més tard, i és interessant destacar especialment la intervenció d'Ignasi Ferrer i Carrió a la quarta sessió, que va tenir lloc el dia 25 de juny de 1883. Aquest mestre va fer una proposició, molt interessant, sobre l'ensenyament de la història de Catalunya i de la literatura catalana als instituts i a les universitats dels països que constituïen l'antiga Corona d'Aragó.

Com és sabut, aquest congrés va restar inacabat i les dissensions entre els organitzadors van fer que no se'n publicués la crònica, a diferència del que havia passat amb el Primer Congrés, el 1880. Per tant, no sabem què s'hauria aprovat, referent a l'ús de la llengua catalana a l'escola, si se n'haguessin redactat les conclusions.

Malgrat l'evident castellanització de l'ensenyament d'aquesta època, alguns mestres de les escoles –tant públiques com privades–, conscients de la importància de fer l'ensenyament en una llengua entenedora per als infants, temptejaren solucions que solien ser discretes –sovint a partir de pràctiques bilingües o de lectures d'autors reconeguts, etcètera–, una mica al marge del sistema. Jordi Verrié diu, sobre aquesta qüestió: «Les relatives infraccions –èticament ben justificables– es manifestaven sovint en pa-

47 *Butlletí del Centre Català*, núm. 4, 12 de juny de 1883, pàg. 43.

48 *Ibidem*, pàg. 28.

49 *Butlletí del Centre Català*, núm.4, 12 de juny de 1883, pàg. 43.

cients pràctiques bilingües que, si bé retardaven notablement l'aprenentatge, permetien en canvi que els deixebles poguessin anar aprenent alguna cosa. Sobretot en les més allunyades escoles rurals on, si per una banda el problema de la incomprensió dels deixebles s'agreujava, per l'altra la inspecció i el control del sistema perdien freqüència o incidència.»⁵⁰

En aquest sentit, i a part dels llibres esmentats de Salvador Genís, de Marià Brossa, i d'altres, s'ha de parlar de dues obres més que també foren utilitzades a l'escola. La primera, titulada *Aforística catalana, ó sía colecció de refranís populars catalans*, de Francesc Llagostera i Sala (Barcelona, 1831-1885), metge i autor de diverses obres de la seva especialitat. La seva obra no és pròpiament un llibre de text, però va ser d'utilitat al mestre Flos i Calcat en les seves experiències escolars. L'edició que hi ha entre els seus papers està manipulada per tal de fer-la útil a l'escola. Flos va numerar els més de mil refranys i els prop de cinquanta modismes i es va construir un índex que li facilités la recerca de frases fetes a partir de la paraula principal que hi apareixia.⁵¹ Coneixent la manca de llibres escolars en català, no seria d'estranyar que altres mestres també haguessin utilitzat el llibre de Francesc Llagostera.

Un any després, el 1884, va aparèixer la primera edició del llibre de Francesc Fayos i Antony *Eloqüència catalana. Fragments escullits en prosa y vers dels mes distingits autors catalans, valencians y mallorquins pera exercitar als noys d'estudi en los diferents tons de lectura*, considerada com la primera antologia escolar catalana. És interessant de destacar la idea global de Països Catalans⁵² que tenia aquest autor, el qual, només de començar el llibre, va fer la següent advertència: «Al coleccionar la present obreta havém posat un cuidado especial en que hi figurin treballs escrits en los diferents sistemas ortográfichs que observan los autors catalans, valencians y mallorquins, á fi de que los noys y noyas d'estudi, tingan coneixement del modo d'escriurer de tots los nostres més distingits poetas y escriptors».⁵³ El pròleg, escrit per Manel Milà, estava dirigit «als noys y noyas d'estudi»: «A tots vosaltres vos causarà un plaher veritable y mes fondo de lo que alguns imaginan, lo llegir aquest llibret escrit en nostra materna llengua, de la que bé es pot dir la llengua de nostras entranyas. (...)

»Als que vos fassan memoria de las ventatjas que porta lo olvidar-la, digauli que á estas ventatjas preferiu retenir un sentiment en un recó de vostres pits, y si en aquest sentiment algú hi volgués veure perills y discordias d'una disminució del amor á la patria comuna, podeu respóndreli que eran ben be catalans molts dels que ensangrentaren las ayguas de Lepant y dels que cassaren las áligas francesas; y podeu repetir un aforisme ja usat al tractar de un dels millors catalans y més ardents espanyols que may hi hagut. 'No pot estimar sa nació, qui no estima sa provincia'.»⁵⁴

50 VERRIÉ, Jordi: *Continuïtat pedagògica...* pàg. 75-76.

51 ARXIU Jordi Flos. LLAGOSTERA, Francesc: *Aforística catalana ó sía colecció de refranís populars catalans*.

52 L'historiador Fèlix Cucurull ens fa saber que, el 1876, Benvingut Oliver va utilitzar, sembla que per primera vegada, el terme Països Catalans. Al Principat, Josep Narcís Roca i Ferreres el va fer servir per primer cop el 1886 (CUCURULL, Fèlix: *El fet nacional a través de la història*, pàg. 13-14).

53 FAYOS, Francesc: *Eloqüència catalana*, pàg. 2. A la biblioteca de la Fundació Carulla hem pogut consultar la cinquena edició d'aquest llibre, del 1903, i la vuitena edició, de 1917.

54 *Ibidem*, pàg. 3-4.

4.4. El Memorial de Greuges de 1885

L'any 1885 el Centre Català formulà una protesta davant el rei Alfons XII i li va presentar –a través d'una nodrida comissió d'intel·lectuals– la *Memoria en defensa de los intereses morales y materiales de Cataluña*, més coneguda com a Memorial de Greuges. Com explica Josep Grau, era un text de contingut essencialment anticentralista i s'ocupava de la unificació del dret civil i l'acord lliurecanvista amb la Gran Bretanya. A més, sol·licitava la cooficialitat de les llengües catalana i castellana a Catalunya.⁵⁵ En destaquem aquest fragment: «Ya que por incidencia hemos hablado de los idiomas que en España se usan, ¿qué otra prueba se necesita de la diversidad de razas o grupos en su pueblo, que la tenacidad con que tales idiomas se conservan? Ni la constancia, ni el afán de predominio del grupo castellano han logrado supeditarnos completamente en este punto. Nada importa que el catalán haya sido desterrado de las escuelas, con gran perjuicio de la instrucción popular en nuestras comarcas, nada que en las oficinas y tribunales deban usar el castellano hasta los que, por no comprenderlo perfectamente, corren el peligro de quedar perjudicados ó indefensos; nada que en la contratación deba el interesado fiarse de una traducción de palabra, que se presta al error y aún al engaño. No sólo seguimos hablando catalán, sino que en los últimos años se ha verificado el renacimiento literario de nuestra lengua, habiendo tomado tal vuelo, que hoy cuenta ya nuestra joven literatura obras de empeño en casi todos los ramos.»⁵⁶

Marià Maspons i Labrós (1840-1885), advocat i diputat a Corts, fou l'encarregat de fer el parlament davant del rei, en el moment de lliurar-li oficialment el Memorial. Entre moltes altres coses, va dir: «No podemos usar nuestra lengua más que en nuestros hogares y en conversaciones familiares: desterrada de las escuelas, lo ha sido más tarde de la contratación pública y también de los tribunales (...).»⁵⁷

Alfons XII respongué amb paraules de simpatia, tot i que el govern de Madrid, presidit per Cánovas del Castillo, de seguida va reaccionar-hi en contra. Però, tal com diu Ferran Soldevila, «havent mort [el rei] poc després (25 de novembre 1885) les seves paraules resten com a testimoni de la seva actitud intel·ligent i comprensiva envers Catalunya i com la repulsa de tota una política econòmica funesta, propugnada pels seus governs.»⁵⁸

Jordi Llorens explica que l'increment de les forces catalanistes fou extraordinari des de l'any 1885: es van fundar diversos agrupaments comarcals i aparegueren noves publicacions.⁵⁹ Només com a anècdota cal dir que va ser l'11 de setembre de 1885 quan, per primera vegada, se celebrà a Santa Maria del Mar una missa en sufragi de les ànimes dels màrtirs de les llibertats catalanes. Hi assistiren prohoms de tots els colors, fins i tot anticlericals com Rossend Arús el qual, si fem memòria, ja hem trobat defensant la llengua catalana en el Segon Congrés Catalanista.⁶⁰

55 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 24.

56 GONZÁLEZ, Josep Antoni.: *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)* pàg. 498.

57 CAMPS, Joaquim de: *El Memorial de Greuges*, pàg. 31.

58 SOLDEVILA, Ferran: *Història de Catalunya*, volum III, pàg. 1.390-1.391.

59 LLORENS, Jordi: *La Unió Catalanista (1891-1904)*, pàg. 10.

60 FOLGUERA, Manuel: «D'on ve i on va la Renaixença Catalana», dins *La Revista*, gener-juny de 1933, pàg. 75.

4.5. L'impuls teòric i les primeres concrecions pràctiques

El 1886 van tenir lloc tres fets destacats: la publicació de l'obra doctrinal de Valentí Almirall *Lo catalanisme*; la creació, al si del Centre Català, del Centre Escolar Catalanista, i la publicació del llibre *Las escuelas catalanas* de Francisco Flos i Calcat. Vegem, amb detall, cada una d'aquestes iniciatives, tot i que aprofundirem més en la tercera perquè va tenir més significació en el camp de l'ensenyament.

Pel que fa a *Lo catalanisme*, l'obra cabdal d'Almirall, que duu el subtítol *Motius que'l lligitiman, fonaments científics y solucions pràcticas*, cal dir que va ser la primera exposició sistemàtica de les idees catalanistes. L'autor hi va ampliar les idees expressades en el Memorial de Greuges i hi va formular la síntesi doctrinal del seu pensament, enquadrat dins un regionalisme regeneracionista, que pretenia abraçar Catalunya i l'Estat espanyol dins uns paràmetres progressistes i laics: «Almirall hi escatia els motius que el legitimaven, els fonaments científics i les solucions pràctiques. Pròfug del federalisme, centrava tota la qüestió en el particularisme, com a fórmula superadora de posicions espirituals antagoniques i clau que asseguraria la llibertat de l'home i dels pobles. Però la part més important del llibre era la destinada a examinar la realitat social, política i intel·lectual del moment a Espanya. Partint de la base del decadiment del caràcter de Castella i Catalunya, cercava la regeneració de l'estat i del país en l'única força autèntica que el rodejava. Per a Almirall el catalanisme era un instrument d'acció que comportava, malgrat totes les vexacions que sofria Catalunya, l'únic remei a la salvació col·lectiva d'Espanya.»⁶¹

Hem de considerar *Lo catalanisme*, doncs, com el primer text de doctrina catalanista moderna que ha esdevingut una de les obres importants d'aquest pensament polític. Amb *Lo catalanisme* se superà la fase més cultural d'aquesta ideologia i s'incidí en la necessitat d'intervenir fent política catalana per tal de transformar l'organització de l'Estat espanyol. Pel que fa a la llengua de l'ensenyament, Almirall escrigué: «Lo signe de l'esclau era tenir que parlar la llengua de l'amo, i nosaltres portem aquest estigma al damunt. La nostra llengua mai s'ha mort, puix encara que l'hagin durant llarg temps olvidada los savis i gent de lletres, l'ha conservada el poble viva en son tracte, parlant-la sempre. Això no obstant, en tot lo oficial hem d'emplear-ne una altra. En la llengua dels vencedors se'ns mana, se'ns judica, se'ns ensenya. Fins quan l'autoritat, lo jutge o el mestre són fills de la terra, no poden exercir llurs funcions sinó empleant lo castellà. La imposició del llenguatge és un record constant de la nostra subjecció».⁶² I unes planes més endavant, parlant de les «imposicions en la instrucció i educació», va dir que era 'tirànic' que no s'ensenyés el dret català a la universitat: «Mes tal absurdo no es veu exclusivament en l'ensenyança del dret, sinó en totes les demás, començant per la que se dóna en les escoles de criatures. Lo mestre té d'explicar en castellà encara que els deïxebles no l'entenguin, i els nostres fills han de perdre los anys de la vida millors per al desenrotllo de les potències intel·lectuals. No hi fa res que el mestre sigui català, puix la llei que mana l'obliga a tenir que fer l'esforç de parlar una llengua que no li és natural, al sol efecte de fer-se intel·ligible: quan si no se l'obligués a fer-lo, lo que ell explicaria amb

61 VICENS I VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat: *Industrials i polítics (segle XIX)*, pàg. 292-293.

62 ALMIRALL, Valentí: *Lo catalanisme*, pàg. 82.

facilitat, seria clarament entés per sos oients, amb grans ventatges per a uns i altres. La vanitosa petulància dels nostres dominadors s'ofendria de que la seva llengua hagués de ser ensenyada als nostres fills com una altra qualsevol de les forasteres, i suposen que tenim l'obligació de conèixer-la abans i tot d'haver-la après.

»I encara no para en això l'esperit d'imposició de la raça dominant en lo referent a escoles. No li basta que la instrucció es dongui en castellà, sinó que l'educació ha de ser també castellana. Les oracions han de recitar-se en llengua forastera, i els jocs i entreteniments han de ser per als nostres nois tan exòtics com les oracions. Res hi fa que aquestes no els puguin sortir mai del cor, puix han de xerrotejar com los lloros, ni que aquells no els puguin donar l'expansió que tant necessita la infància. Han tingut la desdita de nàixer en un país supeditat, i han de sentir-ne los efectes des dels primers anys de la vida. Així estaran ja acostumats al jou a l'arribar a hòmens!»⁶³

A part de la publicació de *Lo catalanisme*, el mateix any 1886 es va fundar una entitat creada al si del Centre Català: el Centre Escolar Catalanista. Joan-Lluís Marfany, en el llibre *La cultura del catalanisme*, considera la fundació d'aquest centre, el 21 d'octubre de 1886, com la primera data crucial en la història del nacionalisme català.⁶⁴ De fet, alguns membres de la nova entitat –Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó, Josep Puig i Cadafalch, Narcís Verdager i Callís, Pere Muntanyola...– esdevingueren futurs dirigents del catalanisme, durant el primer terç del segle XX. N'hi ha un que és interessant de destacar perquè fou l'ànima de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana durant molt de temps: Manuel Folguera i Duran. En aquest moment només tenia 19 anys.

El tercer fet que cal posar de relleu d'aquest any 1886 és la publicació d'una memòria de Francisco Flos i Calcat titulada *Las escuelas catalanas, consideradas com á base principal i necesaria pera la propagació de la causa regional*⁶⁵, que fou premiada en un certamen del Centre Catalanista Provençalench i que gaudí d'un ampli ressò en els ambients catalanistes de l'època. Lluís Duran ha catalogat aquest treball, de manera pertinent, com a veritable 'llibre blanc' de l'ensenyança catalana.⁶⁶ En el pròleg, Flos deixa ben clar què entén ell per escola catalana: «Debém consignar que per escuelas catalanas se compendrian aquellas que además de tenir adoptada oficialmente la lengua catalana, fos son programa l'instrument d'avens de nostras lletras y de l'esperit patri».⁶⁷ A continuació, la Memòria es divideix en tres parts: la influència de les escoles catalanes dins del catalanisme, les escoles catalanes considerades pedagògicament i l'organització d'aquestes escoles.

En la primera part hi ha un paràgraf on es fa ben patent la fe que tenia l'autor en l'escola, com a primer graó per a catalanitzar la societat: «(...) convé sobre tot que l'instrucció comunicada principalment per medi de las escuelas, regeneri l'idea del catalanisme, fent que sia extensiva, general y aplicada: extensiva porque's adopti en todas las poblaciones del Principat, general porque abrassi todas aquellas materias que tendeixin á engrandir lo saber de cada hù, y aplicada, pera que sia basada academicament en las doctrinas puras del catalanisme.

63 Ibídem, pàg. 86.

64 MARFANY, Joan-Lluís: *La cultura del catalanisme*, pàg. 23.

65 He consultat l'edició facsímil de 1980.

66 DURAN, Lluís i FLOS, Jordi: *Flos i Calcat: catalanisme i escola*, pàg. 45.

67 Ibídem, pàg. 6.

»Tinguem present que en tots els païssos y en todas las edats l'instrucció ha sigut sempre lo principal móvil per ahont s'ha guiat la roda del progrés, fent á son pas la cultura, riquesa y felicitat dels pobles». ⁶⁸ A mena de resum d'aquesta primera part, conclou: «(...) l'únich medi rigurós y per essencia natural que avuy sía posible consisteix en la creació de las escolas catalanas. (...) L'establiment d'ellas seria la pedra fonamental del catalanisme veritable; ellas traurian lo brot de més ufana del arbre del renaixement; ab sa elevada missió, instruirian per de prompte á una nova generació que's convertiria en planté de gran válua per l'esdevenidor. No cal dir lo molt agradable que seria per los partidaris de la idea regionalista veure sortir de las esmentadas escolas á la joventut instruida y disposada á manifestar en tots sentits son amor envers sa patria! (...)

»Bé podém assegurar la certesa de quant deixem exposat, si la escola es lo temple de las bonas costums; es lo foco enlluernador d'ahont irradiá la llum vivificadora del saber humá, y en una paraula, es la base sòlida en que descansa la elevació dels grans homes, que més s'han distingit en patriotisme, en saber ó en virtut.» ⁶⁹

En la segona part d'aquesta obra –intertitulada *Las escolas catalanas consideradas pedagógicamente*– Flos comença dient que mai ha volgut ser un reformador de la ciència pedagògica, «ciència que han fet brillar per ample camp las notables figuras de Locke, Rousseau, Pestalozzi [i] Bassedow» –destacats pensadors, que tingueren una gran influència en el moviment de renovació pedagògica posterior. És fals que Flos no pretenqué renovar la pedagogia. Ho diu, però en realitat no és cert. Potser conscientment no s'ho havia plantejat i pensava més en la introducció del català que en la renovació, però, en definitiva, la seva idea de catalanització portava implícita també una transformació de la realitat escolar del moment. A més, la catalanització de l'escola va activar la renovació dels mètodes i de l'ensenyament en general. El fet l'explica Alexandre Galí amb aquestes paraules: «(...) el castellà, amb tot el que ell conté i representa, sufoca i asfixia el nostre esperit. La millor manera de matar-nos o almenys d'abatir-nos que puguin tenir els castellans, és enviar-nos com amb les màquines extintores d'incendis els gasos de la seva llengua. En canvi, un sol filet de català ens oxigena i ens revifa, tant si es tracta d'infants com d'homes fets. Intentem d'organitzar les nostres coses en castellà i neixen encarcerades i estèrils, o totalment mortes, i només d'aplicar-hi el baló d'oxigen de la llengua catalana la vida revé amb tot el que ella comporta.» ⁷⁰

Fixem-nos en aquestes paraules de Flos: «(...) las quals [es refereix a les escoles] atés lo carácter especial de que vindrian revestides, y regidas baix los métodos que la ciencia pedagógica reclama, poden produhir no sols un nou y positiu avens de nostras lletres, si que també, per rahons que més endavant demostrarem, *obtindrian los deixebles que hi concorreguessen major abundancia d'ideas, més exactes coneixements*, y per fi, al sortir d'ellas se inspirarian sempre en lo sant amor á la patria». ⁷¹ Aquestes frases contenen, d'una manera tàcita, una idea de renovació escolar que va més lluny del simple canvi d'idioma.

En el fons, ell mateix va demostrar, uns anys més tard, quan tingué ocasió de posar en pràctica les seves idees al Col·legi de Sant Jordi, que no només pretenia fer una esco-

68 Ibídem, pàg. 10.

69 Ibídem, pàg. 10-11.

70 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...*, Llibre II, 3a part, pàg. 62.

71 Ibídem, pàg. 7 (La cursiva és meva).

la catalana, sinó que volia fer una escola de qualitat, activa i renovadora.⁷² Però de moment el que ens interessa és continuar amb la Memòria del mestre Flos, un dels primers que defensa, per escrit i de manera raonada, la idea de fundar escoles catalanes.

Francisco Flos i Calcat va ser, com ja ha estat dit, un home avançat al seu temps. Quan, després d'explicar la necessitat d'aquest tipus d'escoles, parla del seu mètode d'ensenyament diu, entre moltes altres coses que, «per fer adquirir noves idees per a que sian sòlidas, deu ferse treballar la intel·ligència del noy presentantli per graus, formas ben compresas, descendint per aquesta rahó al domini natural respecte del modo que té d'expressarse y no ab llengua desconeguda. Sols així s'enmotllan las facultats intelectuals del deixeble ab las impresions que reb diariament de noves idees».⁷³ D'aquesta preocupació –fer que els nous continguts tinguin una relació evident amb els coneixements previs, s'adeqüin a les capacitats de l'alumne i, per tant, s'assimilin a l'estructura cognoscitiva– més tard n'hem dit 'aprenentatge significatiu'. És una prova més que Flos i Calcat va ser un reformador *avant la lettre*. A més, parlava de «fer agradable la ensenyansa», que «Lo método ha d'esser sencill y fácil», «que'l mestre estalvihi penosos esforços als deixebles per a no interrompre la marxa de la imaginació», etcètera. Potenciar la imaginació... a finals del segle XIX!

En la tercera i última part de la Memòria de Flos i Calcat és on es concreta la seva proposta «d'establir en Catalunya las esmentadas escolas per ésser un benefici que ha de durli la salvació».⁷⁴ Arribats en aquest punt ens podríem preguntar: per què el mestre del Masnou, en lloc de defensar la catalanització i la renovació de l'escola pública, es mostrà partidari de la creació d'escoles catalanes privades? Més d'un polític catalanista va retreure-li aquest fet, en alguna ocasió. La resposta ens la dona Jordi Llorens en aquest paràgraf: «En diverses ocasions les associacions catalanistes més representatives adreçaren comunicats a les autoritats perquè permetessin l'ensenyament en català a les escoles primàries de tot el domini lingüístic del català. Però l'actitud refractària del Govern espanyol féu que ben aviat sorgís en les files catalanistes la convicció que només podria ensenyar-se el català –a més a més de les iniciatives dels centres– en escoles catalanes subvencionades per les associacions i els patricis catalanistes, possibilitat que no contravenia el marc legal definit per la Constitució de 1876.»⁷⁵

72 Aquestes paraules les hem d'entendre en el context de l'època. No podem oblidar que l'escola, en aquells anys, «era una mena de magatzem de criatures de sis a dotze anys, la memòria dels quals [sic] s'exercitava a recitar o cantar coses més o menys útils, al mateix temps que, sense gaire convicció, hom els [sic] ensenyava a llegir, a escriure, a comptar... i poca cosa més», segons ens explica Claudi Ametlla en les seves *Memòries polítiques, 1890-1917*, pàg. 78. D'altra banda, la crítica del que era l'ensenyament secundari a l'Espanya del segle XIX la va fer l'any 1881 el director del *Diario de Barcelona*, Joan Mañé i Flaquer: «Así como la instrucción primaria puede ser útil a todo el mundo, es para nosotros dudable que la segunda enseñanza, tal como se entiende y se aplica en España, pueda ser útil a nadie. Efectivamente parece imposible que tantos ministros, tantos Directores de Instrucción Pública, tantos consejeros hayan empleado su talento, su saber y sus vigiliass en montar una máquina tan absolutamente inútil para enseñar cosa alguna, como propia para crear algunos pedantes y aburrir a la juventud haciéndole perder los mejores años de su vida» (Citada per Alexandre Galí a «La ciència i les institucions científiques. Ensenyament», dins *Un segle de vida catalana*, volum I, pàg. 621).

73 FLOS, Francisco: *Las escuelas catalanas*, pàg. 13.

74 *Ibidem*, pàg. 19.

75 LLORENS, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, pàg. 176.

I diu Flos en la tercera part del seu opuscle: «De sobras se que hi haurá algú, d'aquells que per sistema troban mal forjat é ilusori lo que inician los catalanistas, que dirán que seguir aytal reforma portaría lo desordre en la marxa que está establerta avuy dia en las escuelas. Si aixís diguessin, los hi tindriam llástima, porque no farian altra cosa que apoyar ells mateixos ab la negació, la desmesurada rutina que's vé seguint.»⁷⁶

Ell veia que la creació d'aquestes escoles havia de tenir un caràcter exemplificador i que havien d'exercir un efecte de taca d'oli: «lo que volem nosaltres es que las nostras [escoles] s'introduheixin encara que sia en petita escala. L'esperit d'imitació que tant domina en lo present sigle ja faria que se'n establissin d'altres, resultant d'això la idea nostra molt mes aplicada.»⁷⁷

Aquest plantejament de Flos acaba defensant la creació d'una 'associació propagadora de las mateixas' (futura Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana), inspirant-se, com reconeix ell mateix, en una associació fundada a Madrid –diu– el 1840, encarregada de propagar i millorar l'educació del poble. Amb tota probabilitat es tracta de la Sociedad para progresar y mejorar la educación del pueblo creada, en realitat, el 1838⁷⁸ per Pablo Montesino, entitat que s'encarregà de la creació d'escoles de pàrvuls i que va editar el *Manual para los maestros de escuelas de párvulos*, que havia escrit el mateix creador de l'entitat.⁷⁹ Lluís Duran creu, però, que «Aquest projecte d'entitat podia tenir en compte també altres referents de societats de foment escolar de sentit patriòtic fora de l'Estat espanyol, com és el cas txec. Cal tenir en compte que Palacky constitueix el 1840 la *Matice Ceska*, o Mare txeca, per fomentar l'edició en txec i l'any 1880 es funda la *Matice Skolska*. Aquesta última cobria una necessitat molt semblant al projecte que planteja Flos.»⁸⁰

També va proposar crear una o més escoles de mestres (Joan Bardina en va crear una el 1906), així com una 'acadèmia catalana' que «comensés nova tasca introduhint aquelles innovacions ó reformes que necessiti la part prosòdica y ortogràfica de la

76 FLOS, Francisco: *Las escuelas catalanas*, pàg. 19. Per fer-nos una radiografia força exacta –i, a la vegada, patètica– de la situació de l'ensenyament públic a la fi de segle, a l'Estat espanyol, és interessant el text de Macías Picavea «La educación en España», dins *El problema nacional. Hechos, causas, remedios*, reproduït a *Historia de la educación en España*. Pel que fa a la instrucció primària, diu: «Un setenta por ciento de españoles que no saben leer ni escribir, y otro setenta por ciento del treinta restante, que de la instrucción primaria alcanzada apenas logra otro beneficio útil que los que ninguna recibieron; maestros ignorantes, cuasi mendigos, desprovistos de todo prestigio é influencia social, desconsiderados por la plebe y maltratados por los cacicuelos; una masa de población inferior, que por lo que toca á su cultura, apenas puede ser rectamente clasificada de población civilizada», pàg. 312.

77 FLOS, Francisco: *Las escuelas catalanas*, pàg. 20.

78 Francisco Flos no encertà la data de creació de la Sociedad perquè es devia confondre: el mateix Montesino va fundar, el 1840, una societat de socors mutus per a mestres. Simplement, Flos va agafar la data de creació d'aquesta segona entitat i la va aplicar a la primera.

79 Francisco Flos no cita directament Montesino en aquest opuscle; en canvi, sí que ho va fer en pronunciar una conferència pública a la Universitat de Barcelona el 16 d'abril de 1899. Parlant dels autors que l'havien influït cita Montesinos [sic], De-Gerand, Avendaño i Cardedera. Joaquin Avendaño (1812-1886) fou director, entre d'altres, de l'Escola Normal de València, i Mariano Cardedera (1816-1893) ho va ser de la de Barcelona. Tots dos van insistir a conèixer l'home en les seves diverses dimensions, des de l'educació física, moral i intel·lectual. El 1850 van publicar, conjuntament, un *Curso elemental de Pedagogía*, que fou el manual utilitzat per Flos i Calcat en els seus estudis de magisteri.

80 DURAN, Lluís i FLOS, Jordi: Flos i Calcat: *Catalanisme i escola*, pàg. 47.

mateixa».⁸¹ L'acadèmia que ell reivindicava la va crear el 1907 la Diputació de Barcelona, presidida per Enric Prat de la Riba: l'Institut d'Estudis Catalans. El somni de Flos es continuà complint amb les *Normes ortogràfiques* de 1913, la gramàtica de 1918 i el diccionari de 1932.

Per acabar, la Memòria fa referència a la conveniència de tenir bons llibres de text en la nostra llengua ja que «los tenim avuy molt escassos, y's comprén; aixís com no es possible la vida d'un sér faltantli la alimentació del ayre, tampoch poden haverhi los tals llibres si no existeixen las escolas catalanas per adoptarlos».⁸² Ell mateix es dedicà, uns anys més tard, a publicar textos escolars de tota mena. També l'Editorial Pedagògica – de la qual parlarem en un altre capítol –, que depenia de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i que en aquest camp va esdevenir modèlica, portà a terme un dels desitjos expressats per Flos a la Memòria que estem comentant, la qual acaba amb unes paraules que demostren l'interès de l'autor, no només per catalanitzar l'escola, sinó per estendre-la a tota la societat: «De tots modos, al acabar, no será per demés preguém una y mil voltas á tots aquells que s'interessen pel bé de Catalunya, procurin que lo indicat en nostra humil Memoria ser realitsi aviat, puig de ferho aixís, no sols la llengua catalana y l'esperit patri s'inculcaria en las escolas de primeras letras, sí que també, á llarchs passos, s'arribaria als Instituts y Universitats, s'introduhiria en las oficinas y despatxos, en las sessions de todas las corporacions, en una paraula, per tot arreu ahont se manifesta la vida de la patria catalana.»⁸³

Per acabar aquest capítol és bo de reproduir un fragment de la carta, datada el 5 de setembre de 1886 a Rosario (Argentina), que es conserva a l'Arxiu Jordi Flos, on A. Suñol felicitava Flos i Calcat per la seva obra recentment publicada: «(...) Lo poble qu'abdica de sas lleys –diu aquesta carta–, de sas costums y de sa parla ja no es tal poble, es una part d'un altre, es cua de peigell, quan val molt mes ésser cap d'arengada; y nosaltres acabarem per no ésser catalans si tot lo qu'es catalá oblidem y abandonem.

»Per evitarho s'han alsat los bons patriotas, á llurs esforços se deù lo camí recorregut per lo renaixement; pro crech com vostè que tot será inútil si no reaccionem vigorosa y decididament contra la mala costum d'ensenyar á nostres fills en castellá. Aqueixa costum, que tots mil voltas hem trovat pernicioso, vé valentament á combátrr-la vostè ab sa Memoria sobre las Escolas Catalanas, que tant acertadament premiá lo Centre Catalanista Provensalench, y que jo en mon entusiasme, hauria coronada de llorer.»⁸⁴

81 FLOS, Francisco: *Las escuelas catalanas*, pàg. 21.

82 Ibídem, pàg. 21. En aquest punt, l'autor cita els llibres que ha utilitzat en els seus experiments (això dels «experiments» són paraules seves: es refereix a l'escola que tenia al Masnou i que va funcionar del 1878 al 1887). Diu, abans d'enumerar-los, que «careixen de las reglas didácticas que'ns precisarian en los llibres adoptius en las escolas purament catalanas». Són: *Eloquencia catalana*, de Francesc Fayos; *El auxiliar del maestro catalán*, de Salvador Genís; *Nuevo Catón*, de Marià Brosa, i el *Catecismo de la doctrina cristiana*, de Costa i Borràs.

83 FLOS, Francisco: *Las escuelas catalanas*, pàg. 23.

84 Arxiu Jordi Flos. Correspondència diversa.

4.6. Les aportacions de Josep Narcís Roca i Joan Mañé

Un dels teoritzadors més documentats i lúcids de finals del segle XIX fou Josep Narcís Roca i Ferreres (Barcelona, 1834-1891), el primer que va estudiar els fets nacionals en relació amb l'internacionalisme.⁸⁵ Aquest escriptor i polític estudià Medicina i Farmàcia i fou, de ben jove, militant del federalisme. Va ser membre de la redacció de *L'Arch de Sant Martí* entre 1885 i 1891. El dia de Nadal de 1885 va publicar un article en aquesta revista on exposava que, malgrat la prohibició d'ensenyar oficialment el català, «no hi ha cap llei, decret, ni ordre que privi als particulars de Catalunya, á las associacions no oficials de Catalunya, fundar y sostenir cátedras de lengua y literatura catalanas».⁸⁶ Per tant, ell proposava aprofitar totes les possibles escletxes que permetés la llei: «A primeras letras lo mateix: res priva de que tot ensenyant lo castellá, se vagi ensenyant lo catalá comparant, traduhint per millor intel·ligencia. (...) A las escuelas primarias pot comensar ja aquesta preparació. Ateneos, Circols, Casinos, Associacions poden fundar cátedras lliures de gramática, llengua y literatura catalana.»⁸⁷

Amb motiu de l'aparició del llibret *Las escuelas catalanas* de Flos i Calcat, Josep Narcís Roca va escriure un altre article a *L'Arch de Sant Martí*, el 24 de juny de 1886, on feia la crítica d'aquest opuscle. Deia, entre altres coses, que l'ensenyament s'havia de començar en la llengua del país i que, amb posterioritat, s'havien d'anar introduint les altres llengües. També afirmava que havien de ser les associacions catalanistes les que fundessin escoles catalanes, ja que «De las Diputacions provincials y dels Ajuntaments, com de las Diputacions á Corts, poch pot esperar lo catalanisme, ni pera la fundació y'l sosteniment de las escuelas catalanas. (...) Res podem esperar de qualsevol cosa que dependeixi dels elements oficials.»⁸⁸

Pere Anguera ens fa saber que, el 1888, Roca i Ferreres va reivindicar, sense sentimentalismes, la normalització del català, i va tornar a parlar de l'ensenyament: «Per qüestió de honor nacional, de dignitat d'homes y de poble y per qüestió de dret (...), volém lo lliure ús del catalá en la ensenyansa primaria, en la escola, en la cátedra, en los tribunals, en las escripturas, en los testaments, com los castellans hi volen lo castellá.»⁸⁹

Una de les figures més representatives del catalanisme conservador, juntament amb Manuel Duran i Bas, fou Joan Mañé i Flaquer (Torredembarra, 1823-Barcelona, 1901), periodista i escriptor, que va ser, durant més de quaranta anys, l'ànima del *Diario de Barcelona*, diari que es convertí en la millor publicació periòdica del seu temps. El 1887 publicà *El Regionalismo*, com a rèplica a les invectives anticatalanistes proferides pel poeta castellà Gaspar Núñez de Arce en el discurs inaugural de l'any 1886 a l'Ateneo

85 CUCURULL, Fèlix: *El fet nacional a través de la història*.

86 ROCA, Josep Narcís: *L'ensenyansa y estudi del catalá*, a *L'Arch de Sant Martí*, núm. 112, any II, 25 de desembre de 1885, pàg. 1.007.

87 *Ibíd.*, pàg. 1.008.

88 ROCA, Josep Narcís: «Las escuelas catalanas en l'organización de la causa regional», a *L'Arch de Sant Martí*, 24 de juny de 1886.

89 ROCA, Josep Narcís: «La proscripció de la llengua catalana», a *L'Arch de Sant Martí*, 19 d'agost de 1888, pàg. 710-712 (Citat per ANGUERA, Pere: *El català al segle XIX*, pàg. 246).

de Madrid.⁹⁰ En aquesta obra Mañé i Flaquer recollí el seu pensament, exposat de manera dispersa anteriorment, i explicà la seva teoria del regionalisme històric. Com s'ha assenyalat, el catalanisme de Joan Mañé i Flaquer era un regionalisme provincialista, respectuós amb la unitat espanyola, basat en la descentralització i la defensa de les realitats naturals de Catalunya. El seu provincialisme conservador es recolzava en l'existència de profundes diferències estructurals entre Catalunya i Espanya, i també en les necessitats que generava la industrialització a Catalunya.

A *El Regionalismo* Mañé i Flaquer va fer una defensa del català com a llengua escolar: «¿Cuál es el fin de las escuelas? Instruir á la juventud que á ellas concurre, robustecer su entendimiento, enriquecer su memoria, inculcar á los discípulos la mayor cantidad de conocimientos posible, en el menor tiempo posible y con el menor esfuerzo posible. Ahora bien; si esto se logra con la lengua que es familiar á los discípulos y á los maestros, ¿por qué se ha de emplear otra? ¿por qué se ha de sacrificar el fin á los medios?». ⁹¹ La seva tesi era ensenyar el castellà ajudant-se del català, per tant, estava en la línia del moviment bilingüista iniciat per Lluís Bordas, Salvador Genís, Marià Brosa i d'altres: «*Dios me libre* –escriu Mañé– *de pretender que en las escuelas de Cataluña no se enseñe el castellano, es decir, la lengua oficial; pero no veo el inconveniente que puede haber en que para esto se emplee el catalán, y se hagan notar las diferencias sintáxicas que distinguen un idioma de otro*». ⁹² Segons Mañé i Flaquer si «*al enseñarse el castellano en las escuelas se hiciera un estudio comparativo de los dos idiomas, (...) de seguro que la lengua oficial sería mejor conocida en Cataluña de lo que es ahora*». ⁹³

Més endavant, en un altre capítol del seu llibre, titulat *La lengua catalana*, va argumentar a favor d'aquest mateix plantejament: «*Quisiera que se hallara V. [es refereix a Núñez de Arce] en una sala de estación de ferrocarril, en algún teatro ó en sitio de Cataluña donde estuviesen reunidos los colegiales internos los días de salida. Allí oiría V. cómo, cumpliendo las instrucciones del director del Colegio, siguen hablando castellano con sus parientes ó tutores, á fin de no perder los días de asueto el dominio de la lengua y la pureza de la pronunciación. Después de una audición de media hora, estoy seguro que huiría V. escapado a Madrid, presentaría un proyecto de ley para que no se permitiera hablar castellano á los catalanes, y propondría á la Academia una función de desagravios á fin de reparar los que en aquella media hora se hicieran á la lengua de Castilla. Y esto se ve ó se oye en los alumnos de los colegios que tienen profesores castellanos lo mismo que en los que los tienen catalanes, pues todos han de trabajar sobre madera catalana*». ⁹⁴

90 Explica Josep Grau que en aquesta conferència el polític i literat espanyol acusà el catalanisme de pretendre l'afebliment, el descrèdit i el desmembrament de la *patria española* i censurà els intents de restituir l'ús oficial del català. Aquest discurs no fou gens ben rebut a Catalunya. Molts catalanistes li enviaren cartes i telegrams de protesta. Almirall el replicà afirmant que el castellà no s'havia establert a Catalunya de forma natural, sinó per mitjà de procediments polítics, i posà l'exemple de les pressions exercides recentment per les instàncies oficials sobre els mestres de Reus perquè no deixessin d'emprar el castellà a l'ensenyament (GRAU, Josep: op. cit., pàg. 44).

91 MAÑÉ, Joan: *El regionalismo*, pàg. 95.

92 *Ibidem*, pàg. 96.

93 *Ídem*.

94 *Ibidem*, pàg. 120-121.

4.7. Francisco Flos i el Patronat de la Ensenyansa Catalana

Un any més tard, el 1887, i aquesta vegada sota els auspicis del Centre Escolar Catalanista, Francisco Flos va publicar un altre llibret, titulat *La ensenyansa en las escuelas catalanas*, en el qual continuà aprofundint en la idea de catalanitzar l'escola. El llibre comença amb una crítica a l'escola oficial, «quals antipedagògichs procediments de tothom son prou reconeguts»⁹⁵ i reincideix en la tesi defensada en el seu primer treball: «(...) no temém aixecar nostra veu y protestar una y mil vegadas de la ensenyansa que's vé donant en las escuelas de Catalunya, tenint com tenen totas adoptada com à llengua oficial la castellana, llengua que's presenta estranya als deixebles com qualsevol altra, rahó per la qual no pot, ni podrá may la Pedagogia aprobar lo método que en las tals escuelas s'emplea, seguint ab l'ús d'un idioma en regla contraria als fonaments mes llògichs y científichs».⁹⁶ Tot seguit es lamenta del poc ressò que havia tingut la seva primera memòria a la premsa professional i del poc debat que havia generat –com hauria estat el seu desig– i critica l'apatia dels mestres en aquest punt: «Al publicar la nostra Memoria sobre *Las escuelas catalanas* fou nostre principal móvil excitar no sols al Professorat, si que també als periódichs professionals, pera que, sobre assumpto de tanta importancia s'obris una discussió per medi d'articles que setmanalment podian publicarse á fi d'orientar als mestres que, novicis, entran en la penosa tasca d'ensenyar á la infantesa. A tenir efecte aixó hauria motivat ben segur un Congrès Pedagógich Catalá, en lo qual ab innegable seguritat y molt acertat tacte s'haurian ventilat importantissimas qüestions, tals com las que objectan aquest escrit, deliberant y acordant en conseqüencia, perquè no hi há altra solució, los procediments á que's déu fixar lo método d'ensenyansa en las escuelas de Catalunya.»⁹⁷

Tret d'algunes excepcions⁹⁸, això no va succeir, i Flos diu en el seu opuscle que «(...) es causa de la sensible aberració per que atravesa la ensenyansa de Catalunya, consistent en usar un método d'instruir, fals á tot serho, y vegis també lo que ocasiona la inactivitat y trista apatia del nostre Professorat respecte d'aquest punt.»⁹⁹

L'opuscle acaba amb unes *Bases d'Instrucció pera las escuelas catalanas*, que és un document interessant per a conèixer el pensament de Flos a l'hora d'organitzar, a la pràctica, les escoles catalanes. Reproduïm íntegrament aquestes vuit bases:

«1a. Lo carácter de las escuelas catalanas se distinguirá de las demás per lo llenguatge que generalment empleará'l Professor al fer las esplicacions als deixebles y en

95 FLOS, Francisco: *La ensenyansa en las escuelas catalanas*, pàg. 7.

96 Ibídem, pàg. 8.

97 Ibídem, pàg. 9.

98 Segons Flos i Calcat, «*El Clamor del Magisterio*, periódich setmanal, en un *solt* que sobre aquesta idea publicá, ab motiu d'haver remés un exemplar de nostra Memoria á sa Redacció, feu una crida als seus colegas iniciant un debat, ó mes ben dit, propositlo, y fins al present ni ún tant sols s'ha presentat en la lluyta, per nosaltres tan desitjada. Darrerament lo setmanari *La Primera Enseñanza*, en dos articles deguts al distingit Professor y ferm regionalista D. Pere Alsina y Combas, posa en evidencia nostres propòsits defensant los punts més culminants ab que s'apoyan, é invita després á sos comprofessors á la discussió que's presenta ab camí franch y expedit pera que las opinions contrarias (si realment apoyadas per rahons sólidas n'existeixen), no es fassin esperar; mes, fins al present, ningú encara ha prés cartas en tal assumpto.»

99 FLOS, Francisco: *La ensenyansa en las escuelas catalanas*, pàg. 10.

los llibres que's declarin de text. Aixís, la llengua que podrà anomenarse oficial serà la catalana.

- »2a. En las escuelas catalanas s'hi donarà la ensenyansa de todas las materias compresas en lo ram d'instrucció primaria y de las que vingan figurant en lo catálech dels colegis mes acreditats.
- »3a. Cada escola tindrà pera que hi pugan concorre noys de diferentes edats, classe de pàrvuls, classe elemental y classe superior, donantshi à més llissons especials com son, dibuix, música, idiomas, etc. etc.
- »4a. Las explicacions de qualsevol punt d'ensenyansa serán en català, menos en los cassos especiales de pràctica que s'usarán pera major aplicació dels alumnos en lo llenguatge ó idioma que s'ensenyi, p.e.; los noys de la classe superior cursarán la Gramàtica castellana en tota sa extensió y tres ó mes dias de la setmana farán exercicis pràctichs, ja orals, ja escrits; y en aquest cas, com es natural, fins se deuría rigurosament ab reciprocitat parlar lo castellà, al igual de lo que's fá en la pràctica d'altras llenguas.
 - »En otras circunstancias se deixará lliure al noy d'expressarse ab lo llenguatge que mes bé li acomodi y en que pugui manifestar ab mellor desinvolvura sos pensaments, producte de sa creixent inteligencia.
- »5a. Lo procediment que s'emplearà en la ensenyansa de pàrvuls consistirà, en fer aprendre primer l'alfabet català, confegint després lletras y mes tart paraulas, seguint gradualment fins á llegir oracions y frases de mes ó menys extensió. Los cartells ó llibres que pera aixó s'emplehin deurá procurarse que sian exposats ab claretat y al mateix temps comprensibles pera'ls noys tots los graus de lectura, à fi d'inspiràrloshi sovint afició y cada vegada major interés. La escriptura, per los punts de contacte que té ab lo que acabém de dir, deu subjectarse á lo mateix.
 - »La ensenyansa de la Aritmética, Historia, Geografia y altres nocions que ténen lloch en tota escola de pàrvuls, seguirán, lo mateix método que's ve adoptant en las escuelas modernas.
- »6a. En la classe elemental, que generalment la compondrán noys de 7 á 10 anys, s'hi donarà la ensenyansa de las materias següents:
 - »Gramática catalana, las parts d'anàlisis, prosodia y ortografia.
 - »Aritmética (1a. part)
 - »Geografia é Historia de Catalunya, y
 - »Relligió y Moral,
 - »donantse à mes per medi d'explicacions tots aquells coneixements que sian útils, com p. e.; Historia Natural, Higiene, etc.
- »7a. En la classe superior, á la que regularment hi entrarán los noys desde la edat de 10 anys, s'hi donarán las assignaturas següents:
 - »Gramática catalana (Sintáxis),
 - »Gramática castellana (Text en català).
 - »Geometría.
 - »Geografía de Espanya y Universal.
 - »Nocions d'Industria y Comers.
 - »Relligió y Moral.

»La lectura y escritura se donarán diariamente en todas las clases, así como la Geografía é Historia de Catalunya se donarán también en la clase superior como á repás y estenentse en mayores nociones que en la clase elemental.

»8a. Las clases especiales se considerarán separadas de la enseñanza ordinaria y sólo tendrán lloch en horas no ocupadas ab aquesta última.»¹⁰⁰

El llibre de Flos que acabem d'esmentar –*La ensenyansa en las escuelas catalanas*– també ens informa de la creació, el febrer de 1887, d'un Patronat de l'Ensenyança Catalana, vinculat al Centre Escolar Catalanista, que no va arribar mai a fundar cap escola, però que ens interessa de destacar perquè és el primer precedent clar de la futura Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que tant de pes tingué, durant el primer tombant del segle XX, en la catalanització i renovació de la nostra escola. Pensem que, entre els signants d'aquesta idea, hi havia Manuel Folguera i Duran, que precisament fou durant molts anys l'ànima de la Protectora.

Els estatuts del Patronat ens informen que aquesta entitat havia de tenir «per objecte exclusiu dedicarse á la creació y Foment de Escuelas en las quals s'ensenyi á llegir y escriurer correctament la llengua de Catalunya, así como también á adquirir per medi d'ella tots los demás coneixements posibles, tant y principalmente los que pertanyen á l'Ensenyansa Primaria, como también, quan siga oportú y conveniente, los que's refieren á estudios d'ordre mes avanzado.»¹⁰¹

Aquests estatuts preveien l'organització del Patronat, de les comissions i seccions, del consell directiu, etcètera, i expressaven clarament la voluntat d'obrir escoles primàries en els diversos pobles de Catalunya, «aixís com també la creació de cátedras superiores y de classes gratuhítas para obreros, subjectantse sempre á un Reglamento Especial que sobre l'organització de la Ensenyansa Catalana deuré posar en vigor.»¹⁰²

Quan foren publicats, els estatuts del Patronat de la Ensenyansa Catalana anaven precedits d'un manifest del Centre Escolar Catalanista, en el qual es defensava l'establiment d'escoles catalanes: «Perque volém que'ls nostres germanets avuy, perque volém que'ls nostres fills demá, pogan donar sos primers passos en la ensenyansa ab lo camí desembrassat d'inútils y abrumadors entrebanchs, es perque vením á solicitar actualment sense recansa y ab la decisió del que defensa una causa justa, la vostre protecció pera l'establiment de las Escuelas Catalanas.»¹⁰³ I unes ratlles més avall es destacaven els avantatges que reportaria als alumnes una ensenyansa en la llengua del país: «(...) los fills vostres que aprenquin en las Escuelas Catalanas podrán assimilarse desde un principio todas aquellas ideas esenciales que se'ls hi han d'ofrerir sense cap transformació al adquiririlas y mes endavant al mateix temps que s'apoderin dels útils coneixements que avuy en las Escuelas Oficiales son de ley y costum, podrán fer gala de saber com deu saberlas un bon catalá la Geografía é Historia de Catalunya y la lectura y escritura de la llengua del país.»¹⁰⁴ I es deixava ben clar que en aquestes escoles no es rebutjaria, sinó

100 *Ibidem*, pàg. 13-15.

101 *Manifest del Centre Escolar Catalanista y estatuts del Patronat de la Ensenyansa Catalana*. Barcelona, 1887, pàg. 9.

102 *Ibidem*, pàg. 13.

103 *Manifest del Centre Escolar Catalanista y estatuts del Patronat de la Ensenyansa Catalana*, pàg. 4.

104 *Ibidem*, pàg. 4-5.

al contrari, el coneixement d'altres llengües: «En las nostras Escolas, en las quals com á llenguatge oficial se declara lo de la terra, no rebutjém lo llenguatge castellá porque'l reconeixém útil y bell, com tampoch rebutjaríam lo francés, inglés, etc., si no'ls consideressim impropis de ser compresos en la Ensenyansa Primaria.»¹⁰⁵

Francisco Flos i Calcat, en un escrit publicat, amb tota probabilitat, a *La Renaixensa*,¹⁰⁶ donà notícia de la creació d'aquest Patronat: «(...) una important Corporació de Barcelona, lo *Centre Escolar Catalanista*, qual programa y objecte de la mateixa es precisament lo de propagar en primer lloch que la ensenyansa, tant en la Universitat com en los Instituts y escoles d'instrucció primaria de Catalunya, sia donada en la llengua propia de la nostra terra, te entre altres treballs portats á cap, la idea de crear un *Patronat de la ensenyansa catalana*; en proba d'això que te en son poder los estatuts que han de regir á tant benéfica Associació, impresos y aprobats per lo Govern Civil de la provincia, puig que'ls informa favorablement del tot la Junta provincial.

»Dit Patronat, al qual s'hi troban ja inscrites bon número de personas respectables, ja per sa desembrassada posició las unas ó ja per sos mérits literarus y científichs las altres, es de creurer, y cuydado que no volém pecar d'optimistas, que ha de proporcionar ventatjas profitosas pera'l fi proposat ab protecció tant desinteresada en favor del patriotisme y de la filantropía dels que d'un modo tant directe cooperan á la realisació de tant importantíssim projecte.»¹⁰⁷

Deixem constància, encara que sigui una llarga llista, dels signants d'aquest manifest: Lluís Claramunt, Eduard Padrós, Jaume Novellas de Molins, Josep Manonville, Emili Barril, Narcís Verdaguer Callís, Modest Vidal, Benigne O. Domènech, Adolf Ros, Adolf Damians, Emili Sunyer, Marcel Riu, Joan Freixa, Antoni Bosomba, Manel Folguera Duran, Lluís Planas de Tawerne i Alfons Arús.¹⁰⁸

La qüestió del Patronat de la Ensenyansa Catalana l'expliquen els professors Josep González-Agàpito i Conrad Vilanou, en la introducció de l'edició facsímil de *Las escuelas catalanas*, amb aquests termes: «Sembla que aquest Patronat no havia fundat encara cap escola quan esclata en el Centre Català una profunda crisi. Almirall, president del Centre, critica l'actitud radical d'alguns joves regionalistes que participaven de tendències separatistes i retrògrades. La resposta de la joventut escolar és immediata i el trencament un fet. Aquesta controvèrsia (...) té conseqüències polítiques, ideològiques i fins i tot pedagògiques. Segons els dirigents del Centre Català, les associacions catalanistes escolars no devien fundar escoles d'ensenyament primari, sinó, al contrari, ajudar a la tasca de regeneració del país a partir del doble principi d'Estudi i Pàtria. S'entén per estudi una formació paral·lela a l'ensenyament oficial adreçat especialment als estudiants universitaris. Aquest estudi de caràcter pràctic té llur expressió en l'excursionisme car en el seu foment els joves hi trobaren el complement dels seus estudis oficials. Sota el títol de Pàtria es pensa formar una èlite que faci política regionalista. Nosaltres hi veiem

105 Ibidem, pàg. 5.

106 Arxiu Jordi Flos. En l'article no hi consta la data.

107 FLOS, Francisco: *Articles varis sobre Ensenyansa Catalana. Publicats desde l'any 1886 en diferents periódichs*. Arxiu Jordi Flos.

108 Ibidem, pàg. 8.

en aquest enfoc un cert aire de recordança de la Institució Lliure d'Ensenyament. (...) Així l'oferiment de Flos i Calcat restà en l'oblit després de dos anys d'intents isolats.»¹⁰⁹

Quan l'escola que Flos tenia al Masnou començà a anar malament, abandonà la feina de mestre i passà a exercir de cal·lígraf de l'Ajuntament de Barcelona. Ell mateix ho explicà en un currículum elaborat anys més tard, escrit en tercera persona: «1887. No poguent implantar son ideal patriòtic, deixà la carrera, acceptant el càrrec de CALIGRAF de l'Ajuntament de Barcelona tot esperant temps millors. Així mateix fou nomenat Auxiliar de Belles Arts en la Exposició Universal de 1888.»¹¹⁰

Les propostes de Flos i Calcat encara trigaren uns anys a cristal·litzar. No en va Lluís Duran el qualifica d'un home avançat al seu temps.¹¹¹ El terreny, però, s'anava adobant de mica en mica.

4.8. L'any 1888, un altre pas endavant

Durant aquests anys cada vegada anà agafant més força la inquietud pels problemes que plantejava l'ensenyament del castellà a Catalunya i, a partir d'aquesta preocupació tècnica, el català anà penetrant lentament a les aules. Dins del grup de persones que proposà una certa utilització del català a l'escola hem de citar el sabadellenc Agustí Rius i Borrell,¹¹² entusiasta propagador, mitjançant articles i conferències, de l'obra de Baldiri Reixac, autor de les conegudes *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* (1749), manual en el qual s'afirma que «Entre todas las lenguas, la que ab mes perfecció deuen saber los Minyons es la lengua propia de sa Patria.»¹¹³

El 1886 Rius havia escrit un article, a *El Clamor del Magisterio*, on afirmava: «Salvo, pues, el debido acatamiento a lo que está ordenado, sostengo que es rémora de la pública educación y un absurdo que la ciencia pedagógica condena, el pensar ó disponer que se eduque a los niños hablándoles y haciéndoles hablar una lengua para ellos desconocida; y resumo mi opinión diciendo que en las Escuelas se ha de enseñar el idioma oficial tan solo donde y cuando sea posible.»¹¹⁴

109 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i VILANOU, Conrad: Introducció a l'edició facsímil de *Las escuelas catalanas*, de Francisco Flos.

110 Arxiu Jordi Flos. *Mèrits pedagògics que té l'honor d'acreditar en Francisco Flos i Calcat, fundador i Director del primer Col·legi Català amb el títol de Col·legi de Sant Jordi*. Currículum mecanografiat [1920].

111 DURAN, Lluís: «L'ensenyança catalana i els orígens del catalanisme», a *Revista de Catalunya*, núm. 119, juny de 1997, pàg. 40.

112 Sobre Agustí Rius és interessant l'article de Benito del Rincón Igea «Rius i Borrell: experiència i seny respecte del problema del bilingüisme», dins *Actes de les 5enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, volum II, pàg. 193-200. Del mateix autor hi ha el llibre *L'aportació pedagògica del mestre Rius*. També conté moltes dades sobre Agustí Rius el pòrtic de F. De P. Xercavins del llibre *Sabadell. Monografia*, escrit precisament pel mateix Rius i publicat el 1928. Alexandre Galí (*Història de les institucions...*, Llibre II, Ensenyament primari, 1a part, pàg. 232) diu d'ell: «Joan Delclòs, que n'havia estat deixeble, ens havia dit que era un dels mestres i pedagogs més complets del seu temps».

113 Per ampliar aquesta qüestió és interessant el pròleg, signat per Salomó Marquès, de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* (toms I i II), de Baldiri Reixac, pàg. XL.

114 GRAU, Josep: op. cit., pàg. 42.

El 1888 va publicar un *Tratado de educación escolar*, subtitulat *Obra escrita para los maestros y para los padres que desean conocer los principios y las prácticas de la educación*. Agustí Rius dedicà un capítol d'aquest llibre, que va ser autoritzat per reial ordre com a obra de text a les escoles normals, a parlar de *La lengua oficial en las provincias no castellanas*, en el qual defensava clarament l'opció bilingüe a l'escola. Començava dient que «no tiene explicación que siendo una ley pedagógicamente de las más rudimentarias el dirigirse á los niños con palabras y frases vulgares para que nos entiendan, se admita que se les puede hablar é instruir en una lengua que no conocen».¹¹⁵ I explicava els perjudicis que, segons ell, ocasionava aquest sistema: «1º. Los niños pasan mucho tiempo en la Escuela sin entender al Maestro, de modo que muchos salen de ella antes de aprender el castellano. Tiempo perdido para la instrucción. 2º. Los niños no pueden entender las palabras y las frases que leen en los libros, porque ven nombrar las cosas, las cualidades y las acciones muy diferentemente que ellos lo hacen. Dificultad de la lectura racional y de conocer lo que decoran. 3º. Cuando llegan á entender al Maestro y á los libros, viene la dificultad de expresión; aunque comprendan una cosa no la explican, en castellano porque se les traba la lengua por falta de palabras y de construcción, y en catalán por falta de hábito. Dudas, vacilaciones y necesidad de decorar las definiciones y las explicaciones en perjuicio de la enseñanza educativa.»¹¹⁶

En resum, deia que s'havien d'instruir els infants en la seva llengua materna i recordava que la idea de fomentar més d'una llengua dins d'un mateix estat no era cap cosa nova: «(...) á cada uno se le ha de enseñar en la lengua que sabe, y no en otra; porque es muy distinto enseñar una lengua extraña, que enseñar en una lengua extraña: así lo entienden en el imperio de Austria, en cuyas Escuelas tienen entrada libre todos los idiomas del país, el alemán, el magiar y el italiano, como el flamenco y el francés en el reino de Bélgica, y el francés, el italiano y el alemán en los cantones de Suiza, según las necesidades de cada localidad».¹¹⁷ Jordi Monés diu que aquesta afirmació, «malgrat que no s'ajustava a la realitat, ja que alguns dels Estats mencionats eren clarament discriminatoris envers altres llengües, resultava allisonadora per al cas de la monarquia espanyola, on no hi havia cap mena d'obertura lingüística.»¹¹⁸

Mentrestant, els esdeveniments polítics es precipitaren: en les eleccions de 1887 per a renovar la junta directiva del Centre Català, Almirall va derrotar la candidatura més conservadora. Els derrotats (un 40% dels socis) es van escindir del Centre Català, juntament amb els joves del Centre Escolar Catalanista. Aquests escindits van fundar la Lliga de Catalunya, els estatuts de la qual foren presentats al Govern Civil el 23 de setembre de 1887. En la sessió inaugural de la Lliga –que tingué lloc el 5 de novembre del mateix any– Pau Sans llegí un discurs en el qual esbossava els objectius de l'entitat i, pel que fa al tema de la llengua catalana, en reivindicava l'oficialitat.

Un dels documents més destacats d'aquest grup conservador fou el *Missatge a S.M. Dª Maria Cristina d'Habsburg-Lorena, Reina regent d'Espanya, comtessa de Barcelona* (1888), redactat per Àngel Guimerà, el qual va ser ben clar a l'hora de demanar l'oficialitat del català i l'ensenyament en la mateixa llengua. En el fragment següent el ponent

115 RIUS, Agustí: *Tratado de educación escolar*, pàg. 146.

116 *Ibidem*, pàg. 148-149.

117 *Ibidem*, pàg. 147.

118 MONÉS, Jordi: *La llengua a l'escola (1714-1939)*, pàg. 91.

del Missatge es queixava que els jutges i els mestres no fossin del país: «(...) I allà [a Madrid] se fa la tria dels homes que han d'administrar justícia en los Tribunals de Catalunya i de quins han d'ésser los que han d'ensenyar en nostres aules, per més que uns i altres sovint ni entenguen la llengua ni res d'aquells ab quins han de tractar i alguns desconeguen nostres lleis venerades, o coneixen-les los hi sien odioses, i altres vinguen a ensenyar a nostre jovent històries incomplertes i parcials, a on s'amaguen los fets més gloriosos dels nostres passats i en les quals, si es retrau l'estada de vostres progenitors a Espanya, és només per a ofendre's a ells perquè vingueren i ens prometeren baix jurament vetllar per les lleis de la terra, i a nosaltres perquè creguérem en llurs paraules i per a defensar-les donàrem vides e hisendes».¹¹⁹ Una mica més endavant, reivindicava «Que la llengua catalana sia la llengua oficial a Catalunya per a totes les manifestacions de la vida d'aquest poble: Que l'ensenyança a Catalunya sia donada en llengua catalana: (...) Que els càrrecs de la nació catalana los nombrin los catalans mateixos, procurant que recaiguin en catalans los càrrecs polítics, los judicials, los administratius i los d'ensenyança.»¹²⁰

El dirigent conservador Francisco Romero protestà per aquest missatge que la Lliga de Catalunya havia adreçat a la reina en els Jocs Florals i, en una intervenció al Congrés de Madrid, preguntà al govern quina opinió li mereixia «*que se declare lengua oficial de Cataluña el dialecto catalán*». El ministre de Foment, Carlos Navarro, li va contestà que aquesta petició era una extravagància d'una minoria insignificant i va reblar el clau dient que ho considerava «*un acto de demencia*».¹²¹

En un punt d'aquest treball –quan parlava de l'obra de Flos i Calcat *Las escuelas catalanas*– s'ha dit que, en diverses ocasions, les associacions catalanistes adreçaren comunicats a l'administració educativa perquè permetés l'ensenyament en català a les escoles. Un exemple d'això el tenim en la *Comunicació que la Lliga de Catalunya ha dirigit á las Juntas provincials d'instrucción pública de Barcelona, Tarragona, Girona y Lleyda*, signada a Barcelona el 4 de maig de 1888.

Vegem-ne alguns fragments: «Guiada la *Lliga de Catalunya* per lo desitj de secundar las elevadas miras que realisa aqueixa benemèrita corporació, per las lleys de son règimen, creu cumplir un deber sagrat reclamant la atenció de la mateixa respecte á la necessitat de procurar que la ensenyansa en las escuelas de primeras letras comensi y's faci en lo nostre idioma natural.»¹²²

I de la següent manera es defensava contra els que opinaven que això s'oposava a la unitat d'Espanya: «Repetím que la *Lliga de Catalunya* no tracta de promoure la postergació de la llengua castellana en las escuelas de Catalunya, de Mallorca y de Valencia, sinó sols de vindicar á la catalana, –que es la que parlan per amor de naturalesa'ls noys conorrents á aquella– de la exclusió injustificable, sistemática y contraproduhent y

119 GONZÁLEZ, Josep Antoni.: *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1939)*, pàg. 520.

120 *Ibidem*, pàg. 524.

121 FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, pàg. 77.

122 «Comunicació que la Lliga de Catalunya ha dirigit á las Juntas provincials d'instrucción pública de Barcelona. Tarragona, Girona y Lleyda», a *L'Arch de Sant Martí*, núm. 336, 13 de maig de 1888, pàg. 436.

que's veu precisada á soportar ab perjudici de sa dignitat, desventatje dels alumnos y menyspreu de sos drets.»¹²³

Peticions d'aquesta mena no van tenir cap resultat visible –a part d'anar introduint a poc a poc una nova consciència– i aviat es va constatar que la catalanització de l'escola, si volia ser efectiva, havia de passar per la creació de centres privats.

Un dels grans esdeveniments d'aquesta època va ser l'Exposició Universal de Barcelona de 1888, que va donar un gran impuls a aquesta ciutat, el qual es traduí en una reforma urbana i una millora arquitectònica considerables. En el marc d'aquesta exposició, l'Associación de maestros públicos de la provincia de Barcelona va organitzar un Congreso Nacional Pedagógico, que va tenir lloc durant vuit dies –del 5 al 12 d'agost d'aquest any 1888–, amb l'objectiu general de «*dilucidar cuestiones de interés para las Escuelas y llamar la atención de los poderes públicos y de cuantos se interesan por el fomento de la Primera enseñanza sobre aquellos puntos para cuya resolución no basta el buen celo del Magisterio y es necesario el concurso de todos.*»¹²⁴

La cinquena sessió ordinària del Congrés va tractar sobre la possible introducció a l'escola elemental de la llengua catalana i va plantejar el tema amb aquest títol tan pompos: «*En las provincias del Norte y del Este de España, donde no es la nativa la lengua castellana, ¿qué procedimientos deben emplearse para enseñarla á los niños?*». Sembla que la influència d'Agustí Rius i Borrell –esmentat anteriorment– va ser decisiva a l'hora d'incloure aquesta qüestió en el temari del Congrés.¹²⁵ També hi va influir el fet que aquest se celebrés a Barcelona. A més a més, s'ha de tenir en compte que, a nivell educatiu, feia dinou anys de la publicació d'*El auxiliar del maestro catalán*, de Salvador Genís i, per tant, encara que tímidament, havia anat apareixent un corrent a favor de la legalització del català com a llengua educativa.

Fos com fos, el cas és que, en aquest congrés –en el qual hi van assistir mestres de tot l'Estat i fins i tot alguns de fora– es va plantejar, per primera vegada, el problema de la llengua escolar en les terres de parla no castellana.¹²⁶ Segons Josep González-Agàpito, els participants es limitaren a fer un plantejament estrictament tecnicista: «Aquesta era una posició prou valenta si tenim en compte que el magisteri públic havia estat sempre una de les forces més maltractades, i paradoxalment, més sumises de l'administració espanyola. Els organitzadors es decidiren a incloure la qüestió al congrés perquè el problema de la llengua constituïa una de les traves més greus de l'educació a Catalunya. Aquest tort els organitzadors intentaren adreçar-lo no pas encarant la qüestió política de fons, sinó, com corresponia a la vulnerable situació dels mestres, des d'un punt de vista tècnic. Hom adoptava aquesta posició per tal de no despertar prejudicis i escapar-se a la fàcil desqualificació de 'regionalismo' .»¹²⁷

123 Ibídem, pàg. 437.

124 Actes del Congreso Nacional Pedagógico, de 1888, pàg. VI.

125 Així ho afirma MONÉS, Jordi a *La llengua a l'escola (1714-1939)*, pàg. 92.

126 Una anàlisi detallada, feta per l'autor d'aquest treball, de la llista d'inscrits en aquest congrés –llista que està publicada en el llibre d'actes– ens proporciona les xifres següents: dels 1494 participants, 710 (47,5%) eren de Catalunya, 561 (37,5%) de la resta dels Països Catalans, 91 (6%) de la resta de l'Estat espanyol i 132 (8,8%) de països de l'Amèrica Central, sobretot de Cuba.

127 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «El Congrés Pedagògic. La reivindicació de la llengua en el marc de l'Exposició», a *L'Exposició del 88 i el nacionalisme català*, nadala de la Fundació Jaume I [actualment Fundació Carulla], pàg. 102.

El ponent de la cinquena sessió va ser el mestre de les escoles municipals de Barcelona Ignasi Ferrer i Carrió,¹²⁸ que va desenvolupar un seguit d'argumentacions al voltant de la pregunta genèrica, és a dir: com ensenyar el castellà als infants que no el parlen habitualment? Recordem que cinc anys abans, en el marc dels debats previs al Segon Congrés Catalanista, el mestre Ignasi Ferrer ja havia fet una intervenció exigint l'oficialitat del català i denunciant les dificultats que comportava l'ensenyament en un idioma que no era el dels infants.

Per una banda, el seu va ser un discurs una mica temorenc, en el qual dedicà moltes ratlles a explicar que el procediment que defensava no incloïa tendències regionalistes («¿por qué hay que temer que el empezar explicando en lengua nativa ha de crear regionalistas?») ¹²⁹, ni dificultava el coneixement i l'extensió de la llengua castellana. Per un altre costat, contenia afirmacions valentes –sobretot tenint en compte que es tractava d'un congrés estatal i, per tant, era difícil arribar al fons de la qüestió– com ara quan deia que el professor havia d'ensenyar en la llengua que parlava l'alumne, quan tractava el castellà de llengua estrangera o quan afirmava clarament que Catalunya era una nació. Transcric, per ordre, les diferents conclusions a què arribà, les quals, segons un cronista de les sessions, Santiago Arnal i Ramos, foren exposades «con notable lógica y claridad de conceptos»: ¹³⁰ 1) «Para aprender una lengua extraña á la nuestra, es necesario que el profesor sea de la nación á la cual pertenecemos ó que entienda nuestra lengua no siéndolo, y que ambos se expliquen en ella»; 2) «En la enseñanza de una lengua extraña á la nuestra hay que emplear un procedimiento teórico-práctico-comparativo, y tomar como término de comparación en primer lugar en lengua nativa, y en segundo, cualesquiera otra por profesor y alumno conocida»; 3) «En la enseñanza de una lengua extraña á la nuestra ha de preceder el conocimiento ó estudio de la lengua que hablamos, ó aquella que nos sirve de medio de comunicación ó de inteligencia»; 4) «La lengua castellana, como lengua, es para los vascos, gallegos y catalanes una lengua extraña por ser una lengua distinta, ni más ni menos que el francés lo es respectivamente del castellano y de los otros tres indicados»; 5) «Al párvulo se le ha de explicar en su lengua y ha de enseñársele oralmente el castellano, de modo que al tener que ingresar en la escuela elemental, comprenda ya las explicaciones en castellano»; 6) «Al párvulo se le enseñará á leer en castellano y se procurará que en el libro que de texto le sirva haya algunas páginas en castellano con la correspondencia en lengua nativa»; 7) «En las escuelas elementales los textos serán en castellano: la enseñanza de esta lengua se dará también en texto castellano, pero en comparación con la nativa», i 8) «La enseñanza de la lengua nativa se simultaneará en lo posible con la de la lengua castellana, esto es, siempre que lo exija la naturaleza particular de la comparación.» ¹³¹

128 Alexandre Galí (*Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 126) explica que «Ignasi Ferrer i Carrió en la seva *Gramàtica històrica* publicada l'any 1884 es presenta com a professor de la nostra llengua en el Centre Català». El 1897 es publicà una nova edició d'aquesta *Gramàtica de la llengua catalana; segons los principis que informan la gramàtica històrica* (en tres quaderns), segons informa *Lo Catalanista* (31-I-1897).

129 Actes del Congreso Nacional Pedagógico, pàg. 143.

130 ARNAL, Santiago: *Congreso Nacional Pedagógico de Barcelona. Crónica de las sesiones...*, pàg. 38.

131 Actes del Congreso Nacional Pedagógico, pàg. 139-143.

El segon que va parlar va ser el mestre i escriptor Antoni Bori i Fontestà (Badalona, 1836-1912),¹³² que quatre anys més tard –exactament el 1892– va publicar la primera edició de *Lo trovador català*, un dels grans èxits del mercat editorial català de l'època. Bori va començar la seva intervenció afirmant, en contra del que molta gent creia en aquella època, que el català no era cap dialecte: «*El idioma castellano, mal llamado nacional porque no es propio de toda la nación, se apropia en calidad de hijos una porción de idiomas menos conocidos si no menos interesantes, y les llama dialectos y se impone á ellos. No niego su importancia y le admito por el más sonoro y suave de la Península; pero no veo tampoco la necesidad de poscribir absolutamente de las Escuelas los mal llamados dialectos, considerados por los filólogos como idiomas regionales más o menos perfeccionados*».¹³³ Denuncià que s'obligués el nen, quan arribava a l'escola, a prescindir de la llengua que portava de casa, i es preguntà: «*¿Y hemos de desterrar de las Escuelas de Cataluña nuestra lengua castiza, para conseguir adelantos en la enseñanza?*

»*Esto es en lo que no estamos conformes*».¹³⁴ I proposà, pel que fa a aquest tema, dues fases: «*Las clases escolares pudieran dividirse en dos fases. La primera sería el conocimiento más o menos perfecto del idioma regional; la segunda sería la ampliación de este mismo idioma con el estudio del que ha de conocer después precisamente*».¹³⁵ És interessant de destacar la diferència que establí entre el món rural i l'urbà. En els pobles rurals –segons Bori– el mestre es veia, socialment parlant, privat de fer servir el castellà i, per aquest motiu, els nens sabien expressar-se més bé que els de ciutat. Per acabar, proposà introduir a les escoles de mestres una lliçó setmanal de literatura i d'història de Catalunya, per tal de redimir els mestres «*de estas tinieblas en que permanecemos con un esfuerzo muy pequeño*».¹³⁶

Després de Bori i Fontestà va intervenir el mestre de les escoles municipals de Barcelona Rafael Sancho, que, juntament amb Castro Legua –tal com veurem en analitzar la seva intervenció–, defensà l'ús exclusiu de la 'llengua nacional' a l'escola, ja des del parvulari. Sancho digué que el mestre havia de fer «*uso constante de la lengua castellana y no permitiendo que se hable otra lengua que la española*».¹³⁷ El seu va ser un discurs que, en el fons, només pretenia defensar que les coses es deixessin com estaven (no podia ser d'altra manera, ja que ell considerava que el castellà era «*la lengua que más adelante le ha de servir [a l'alumne] para los fines superiores de la vida*»)¹³⁸ Propugnà aquest immobilisme perquè «*deber nuestro es perfeccionar nuestros procedimientos de lenguaje basados en el idioma español*»¹³⁹ i perquè, d'aquesta manera, tot pogués convergir «*en la unidad de esta patria tan amada*».¹⁴⁰ Es mostrà contrari al sistema d'ensenyament del castellà basat en la traducció (lectures bilingües) perquè «*Ir al conocimiento de la lengua española por el camino de la traducción, teniendo en nuestras manos la intuición y la*

132 Antoni Bori i Fontestà exercí, durant molts anys, a Sant Martí de Provençals. Fundà la publicació *El Magisterio Catalán* i col·laborà a la revista *El Clamor del Magisterio*. Com a escriptor fou un poeta molt premiat.

133 Actes del Congreso Nacional Pedagógico, pàg. 145.

134 *Ibidem*.

135 *Ibidem*, pàg. 146.

136 *Ibidem*, pàg. 147.

137 *Ibidem*, pàg. 148.

138 *Ibidem*, pàg. 154. Contestava una rèplica d'Ignasi Ferrer.

139 *Ibidem*, pàg. 150.

140 *Ibidem*, pàg. 149.

comparación y los ejercicios gramaticales, es como ir á nuestras posesiones de la Malasia por el Cabo, teniendo expedito el canal de Suez.»¹⁴¹

Només feia una petita concessió: deia que es podia ensenyar literatura ‘de la región’ als alumnes més grans. Finalment, instà els ‘maestros de Castilla’ que assistien al Congrés a votar a favor de les seves tesis, ja que «*no podríais ejercer vuestra noble profesión en las regiones donde no fuera la nativa la lengua castellana, por el grave delito de hablar en el rítmico, sonoro idioma de Cervantes, siendo como extranjeros en vuestra misma Patria.»¹⁴²*

El quart que va parlar va ser l’advocat i periodista Sebastià Farnés, el qual va publicar, quatre anys més tard –el 1892–, *La reivindicació del llenguatge a l’escola primària*, un dels primers documents que tractaren el problema de la catalanització de l’ensenyament des d’un angle globalitzador. Començà la seva intervenció dient que parlava en castellà per deferència als congressistes de fora de l’àmbit lingüístic català, però que entenia que estava renunciant a un seu dret. Tot seguit va dir que el tema proposat en la cinquena sessió era de mal solucionar, ja que estava mal plantejat: per què –es preguntava– hem d’ensenyar als nens una llengua diferent de la que els és pròpia? «*(...) ante todo deberíamos averiguar si esta necesidad existe, ó mejor, si es conveniente, si es útil que á los niños se les enseñe no sólo una lengua estraña, sino en una lengua que no entienden.»¹⁴³*

Per ell era inútil voler tractar aquesta qüestió prescindint del context sociopolític, perquè els mestres, en aquest tema, estaven lligats de peus i mans per les lleis centralistes, que proscriuen de l’escola qualsevol altra llengua que no fos la castellana: «¿Quién tiene la culpa de semejante imposición? Por lo que se refiere á nuestra tierra, no la tiene el magisterio catalán, demasiado patriota y bastante ilustrado, ni la tenemos los catalanes, por más injusta que sea la nombradía con que se nos ha honrado, por quien no es nuestro amigo, de díscolos y rebeldes; la imposición no viene ni de apatía de los catalanes ni de falta de amor patrio ni de conocimientos pedagógicos del magisterio catalán. Viene, sí, del legislador que ha dado bien débil muestra de su patriotismo y de su ciencia en asuntos referentes á la enseñanza, tan débil, que si le mandáramos comparecer ante este Congreso, ilustrado tribunal pedagógico, y estuviesen en uso todavía ciertas prácticas escolares, le veríamos aquí de rodillas, con las manos enrojecidas por los palmetazos y ostentando en la cabeza las clásicas orejas de cartón, por desaplicado é incorregible en asuntos pedagógicos».¹⁴⁴ Després d’explicar que el legislador volia, «á toda costa, que en toda la nación no se hable sino una lengua»,¹⁴⁵ va dir que era un acte criminal la imposició del castellà als nens de Catalunya i presentà la següent conclusió: en les escoles primàries s’havia d’ensenyar en una sola llengua, i una sola llengua, la materna dels nens. Aquest principi no exclouïa, de cap manera, «*que el castellano se enseñe en las escuelas superiores, cuando los niños tengan la necesaria aptitud para aprender una lengua extraña.»¹⁴⁶*

141 Ibídem, pàg. 148.

142 Ibídem, pàg. 150.

143 Ibídem, pàg. 151.

144 Ibídem.

145 Ibídem, pàg. 152.

146 Ibídem.

Acabada la seva intervenció –que va provocar l'excitació d'alguns congressistes–,¹⁴⁷ i després d'uns minuts de descans, es va tornar a reprendre la sessió amb el parlament de Josep Franquesa i Gomis (Barcelona, 1855-1930), catedràtic, escriptor i traductor de textos clàssics. Durant la seva vida, Franquesa i Gomis col·laborà en diverses publicacions, fou Mestre en Gai Saber i intervingué en el moviment dels Jocs Florals. El 15 de gener de 1903 va ser elegit president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, en substitució del dimissionari Gil Saltor i Lavall. En el congrés de 1888 Franquesa se situà en la línia del ponent Ignasi Ferrer: «(...) *para enseñar á los niños –deia– es necesario hablarles de manera que nos entiendan*».¹⁴⁸ Franquesa –que considerava aquest tema de discussió com el més important de tots els del Congrés– criticà la imposició del castellà a Catalunya i cità el pedagog Agustí Rius i el seu *Tratado de educación escolar*. Més endavant afirmà que «á las lenguas se les pone cariño estudiándolas de buen grado, por voluntad y esfuerzo propio, no por medio de violentas imposiciones.»¹⁴⁹

El mestre gallec José Soto de Campos, el següent a parlar, que venia en representació de l'Asociación de maestros de Caldas de Reyes, va començar defensant la pràctica de les excursions escolars, per passar després a la matèria lingüística, objecte del debat. En aquest aspecte, la seva tesi conciliadora, expressada en forma de conclusió, va ser que «*En aquellas regiones como Cataluña, Galicia, Vascongadas y demás provincias donde se hable otra lengua además de la oficial, se enseñaran las dos*».¹⁵⁰ Aquest to conciliador de Soto de Campos hem de suposar que responia al fet que el Congrés s'havia anat polaritzant i que, per tant, devia entendre que s'havien de fer propostes que fessin content a tothom.

Precisament el mestre que va intervenir després d'ell, el valencià Castro Legua –que en aquells moments exercia a Madrid–, va començar assenyalant que s'havia trencat l'harmonia que havia imperat fins al moment: «*El tema de hoy ha venido á turbar la paz y la tranquilidad del Magisterio aquí reunido; porque en realidad todos los señores que me han precedido en el uso de la palabra se han separado del tema, lo han olvidado, y han venido aquí á discutir cuestiones completamente ajenas de un Congreso de Maestros*».¹⁵¹ Després d'afirmar que s'havien dit unes coses que, en realitat, ningú havia dit (la qual cosa va provocar protestes i forts rumors), va tractar en diferents ocasions el català com a dialecte i va fer una de les propostes més peculiars i xocants de tot el Congrés: «*Todo maestro que no sea castellano y que ejerza en pueblo en que se habla dialecto, deberá prestar tres años de servicios en pueblo castellano, aunque sea en comisión y con reserva del derecho de su escuela*».¹⁵² Finalment, va acabar la seva intervenció explicant els procediments que calia seguir per ensenyar el castellà: ús constant i perfecte d'aquesta llengua per part del mestre, prohibició de l'ús del català, exercicis de traducció d'una llen-

147 «Este señor, con su exagerado regionalismo, produjo alguna excitación entre los congresistas, siendo causa de que pidieran la palabra varios individuos» (ARNAL, Santiago: Congreso Nacional Pedagógico de Barcelona. Crónica de las sesiones..., pàg. 39).

148 Actes del Congreso Nacional Pedagógico, pàg. 155.

149 Ibídem, pàg. 156.

150 Ibídem, pàg. 160.

151 Ibídem, pàg. 162.

152 Ibídem, pàg. 163.

gua a l'altra i exercicis gramaticals «bien ordenados, los cuales serían los de más seguro resultado.»¹⁵³

Les conclusions del tema cinquè del congrés foren les següents: «*La madre es la primera maestra. (...) El lenguaje, ese atributo sublime de la humanidad, es el primer fruto de la acción suavísima, lenta y constante de esa obra exclusiva de la madre. (...) En las provincias de España en que no es el idioma castellano el materno, el profesorado debe conocer el de la localidad en que enseña, recibir los alumnos y alumnas con el lenguaje materno, y darles por mucho tiempo las primeras explicaciones con el mismo lenguaje, á fin de que cobren afecto á la escuela y continúe el profesorado la colosal obra de la madre. (...) los ejercicios de traducción de las partes del cuerpo, de objetos, conjugación de verbos en sus tiempos simples primero, y con complementos después, se puede hablar en lenguaje ó lenguajes que se quieran enseñar.*»¹⁵⁴

En la sessió de clausura, celebrada el 12 d'agost, les conclusions anteriors, aprovades per majoria, van quedar resumides en aquests dos punts: «*7a. La ciencia pedagógica reclama que á los niños se les instruya en la lengua que conocen. 8a. El mejor procedimiento para enseñar á los niños la lengua castellana, donde no es ésta la nativa, consiste en la práctica y comparación de aquélla con la suya propia.*»¹⁵⁵ Aquestes dues conclusions foren posteriorment molt divulgades. Només com a exemple: Salvador Genís les va reproduir en el seu llibre *Hores escolars* (1915) i Francisco Flos i Calcat va fer servir la conclusió setena per encapçalar el llibre de signatures a favor de l'escola catalana que inicià el 1897 –i del qual parlarem més endavant.

Respecte als resultats pràctics d'aquest Congrés, hem de convenir, amb Josep González-Agàpito, que foren minsos: «(...) pel que fa al reconeixement escolar de la nostra llengua, poc aconseguí pràcticament. L'estructura de la Restauració, com és sabut, era poc permeable a les reivindicacions catalanes. I menys ho havia de ser en l'escola que, com ja hem dit, és un dels instruments més importants de reproducció i consolidació de la ideologia dominant, fet que afectava no solament a la qüestió lingüística, sinó que frenava també la penetració de la renovació pedagògica. Així, doncs, passada la primera eufòria, el congrés de l'Exposició de 1888 poc aconseguí en el camp de la normalització del país.»¹⁵⁶

Malgrat això, aquest mateix autor també diu que el congrés fou, si no el primer, sí un pas important dins el procés de normalització de l'escola catalana. Procés que comptà amb altres passos notables, com els donats per la Mancomunitat i la Generalitat republicana, sense oblidar els esforços de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

Des de les planes de *La Renaixensa*, Francisco Flos i Calcat va dir que el Congrés havia estat «un pas més» en el difícil camí de la normalització lingüística a les escoles: «ab la votació casi unánim en favor de la adopció del catalá pera la ensenyansa en nostras escolas, inútil es dir que quedá permanent per part del professorat de Catalunya en especial, una viva é ingénua protesta per lo que correspón al modo y forma en que se'ls hi

153 Ibidem.

154 Ibidem, pàg. 169.

155 Ibidem, pàg. 222.

156 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «El Congrés Pedagògic. La reivindicació de la llengua en el marc de l'Exposició», dins *L'Exposició del 88 i el Nacionalisme Català*, nadala de la Fundació Jaume I, pàg. 106.

exigeix emprar l'actual método d'ensenyansa, método que si produheix resultats profitosos pera Castella y altres pobles similars, es anti-pedagógich y una de las imprudencias mes manifestas lo volguer á tota costa, perque aixís deu convenir als que sols poden viurer ab la confusió de la unitat que tant alardejan, imposarlo sens fonament, rahó ni justicia.»¹⁵⁷

L'any 1889, el mestre de Sant Martí de Provençals Bartomeu Sala i Segalés, que anteriorment havia redactat un treball sobre pràctica escolar bilingüe, publicà la que, segons Jordi Verrié,¹⁵⁸ sembla ser la primera gramàtica catalana de nivell primari després del desastre de 1714.

En la introducció d'aquest llibret, Sala va fer una crida als mestres perquè propaguessin la llengua catalana entre els seus alumnes: «Després de dedicar la present obreta á la felís memoria del malaguanyat Director de l'Escola Normal de Mestres, y entusiasta propagador de nostra idioma, don Odón Fonoll, á vosaltres, estimats companys, me dirigeixo, pera demanarvos la mercé de propagar en las Escolas l'ensenyansa d'una llengua, que per ser nostra, venim obligats á tráurela de l'injust olvit en que jau, ab la seguretad de que nostres deixebles farán mes progressos ab un llenguatge que ja usan que ab un d'estrany que no poden saber fins al cap de molts anys d'estudi.»¹⁵⁹

Tan bon punt va aparèixer l'obra, Francisco Flos i Calcat li va dedicar un article a la revista *L'Arch de Sant Martí*, titulat «¡Benvingut sí!», on mostrava el seu entusiasme per l'aparició d'aquesta gramàtica. Entre d'altres coses, va dir: «(...) se tracta d'obras didácticas á propósit pera la ensenyansa dels noys que concorren á la escola, de manera que, á poch tardar se podrá comensar á empendrer nova campanya, que per cert son segurs y probats científicament sos resultats, consistint en ensenyar á la joventut ab sa llengua propia, la que, com per escarni y befa, se l'ha rebutjat de las nostras escolas, per més que sembli mentida, que hi hagi professors catalans que aixó disposin: disposició degradant y vergonyosa á la vegada, que sols pot donarla qui li faltan molts graus de sentit comú, y desconeix, per lo tant, las principals reglas en que deu basarse tot bon sistema de ensenyansa.»¹⁶⁰

Bartomeu Sala de seguida va agrair, per carta, l'article de Flos a *L'Arch de Sant Martí*, i li explicà que «Mon humil treball no mereix cap elogi per son mérit, que no'n te, y ho confesso ingenuament, puig mon desitj es que plomas més autoritzadas que la meva escrigan pera'ls noys de las escolas, llibres cataláns ab llenguatge acomodat á sa tendra inteligencia; mes si qui ho pot ferho no ho fa, tal volta per no arriscar un petit capital ó per no coneixer tan de aprop com los Professors la necessitat de sustraure'ns al jou d'una llengua de tanta utilitat en la adolescencia com d'entrebanch en l'infantesa, ¿qui ha de fer una Gramática catalana sino un modest Mestre que no te altra filla mes aymada que dita obreta perque ella es nina bona y falaguera pera dixondir als Mestres que no tenen encara la sort d'obrir sos ulls pera contemplar sa grandesa passada y fer renaixer en los cors dels noys nostra preuhada parla?»¹⁶¹

157 FLOS, Francisco: «Un pas mes», dins *La Renaixensa*. Arxiu Jordi Flos.

158 VERRIÉ, Jordi: *Continuïtat pedagògica catalana durant els segles XVIII i XIX*, pàg. 72.

159 SALA, Bartomeu: *Gramática catalana*.

160 FLOS, Francisco: «¡Benvingut sí!», dins *L'Arch de Sant Martí*, núm. 382, 31 de març de 1889.

161 Arxiu Jordi Flos. Carta datada l'1 d'abril de 1889.

Per tal d'ajudar a contextualitzar l'obreta de Bartomeu Sala –i valorar-la com cal– hem de citar una de les gramàtiques castellanques utilitzades habitualment a les escoles en aquella època. Es tractava d'una obra de Francisco Loperena,¹⁶² professor de llengua castellana a la Normal de Girona, de la qual hem pogut consultar la cinquena edició. A les primeres pàgines es formula als alumnes la pregunta «*Qué lengua se habla y se escribe en España?*», i la resposta és clara: «*La castellana.*»¹⁶³

4.9. L'escola catalana de la Colònia Güell

En algun punt d'aquest treball he dit que parlaria de l'escola catalana de la Colònia Güell (del municipi de Santa Coloma de Cervelló, al Baix Llobregat). Després de l'experiència masnovina de Francisco Flos i Calcat, el 1878 –i a la qual ja m'he referit–, la segona escola catalana d'aquests temps moderns que he trobat documentada va ser la que ara segueix.

El 1840, un empresari nascut a Torredembarra que es deia Joan Güell i Ferrer va posar en marxa una modesta fàbrica de teixits de cotó. La seva capacitat de lluita en el camp comercial va fer que els seus negocis augmentessin espectacularment, fins al punt d'esdevenir un dels empresaris més importants de Catalunya. La seva vida va ser, com ha estat dit, la vida de la indústria catalana del segle XIX.¹⁶⁴ El fill de Joan Güell –i de Francesca Bacigalupi– era Eusebi Güell i Bacigalupi (que ostentava el títol de comte de Güell), el qual, mort el pare, va continuar el negoci de la família.¹⁶⁵ Després d'alguns alts i baixos, normals en qualsevol empresa, a partir sobretot de 1884 van venir uns temps de molta eufòria (recordem que era l'època de 'la febre d'or') i es va pensar en la possibilitat d'instal·lar la fàbrica als afores de la ciutat. Segons Francesc Cabana,¹⁶⁶ en el trasllat hi va influir l'atemptat que va patir Ferran Alsina, el braç dret d'Eusebi Güell, i la conflictivitat social en general. El lloc triat va ser el poble de Santa Coloma de Cervelló, on es va poder aprofitar un terreny agrícola propietat de la mateixa família Güell. El març de 1890 es començaren les obres i el 30 de març de 1891 es va inaugurar la nova seu de l'empresa, amb les primeres màquines en funcionament. Al cap d'un cert temps la fàbrica va arribar a tenir mil obrers, cinc-cents dels quals vivien repartits en les cent-cinquanta cases de la colònia, fetes construir per Eusebi Güell. A més hi va fer bastir una església,¹⁶⁷ places i espais verds, teatre, casa-bressol, cooperativa de consum... i evidentment –és on volíem arribar– unes escoles ben equipades, «*más perfectas de lo que suelen ser las de los pueblos rurales*».¹⁶⁸ La voluntat, expressada pel mateix comte Güell,

162 Francisco Loperena Nieva va ser director de la Normal gironina de 1888 a 1891. Persona progressista, el setembre de 1868 va ser elegit secretari de la Junta Revolucionària provisional a Girona. Per a més informació vegeu: CLARA, Josep, CORNELLÀ, Pere, i PUIGBERT, Joan: *La Normal de Girona. 150 anys d'història*, pàg. 36-37.

163 LOPERENA, Francisco: *Nociones de gramática castellana para las escuelas de primera enseñanza*, pàg. 3.

164 VICENS I VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat: *Industrials i polítics (segle XIX)*, pàg. 326-332.

165 OLLÉ, Josep M. (dir.): *Homes del catalanisme...*, pàg. 136-137.

166 CABANA, Francesc: *La burgesia catalana. Una aproximació històrica*, pàg. 107.

167 De l'església, només se'n va arribar a construir la cripta, que és una obra d'Antoni Gaudí

168 [GÜELL, Eusebi]: *Breve reseña histórica...*, pàg. 53.

de fer unes escoles modèliques –des del punt de vista higiènic i de construcció acurada–, va ser-hi present des del primer moment.¹⁶⁹

Molts anys més tard (l'any 1935), el mestre de l'escola Josep Franquesa¹⁷⁰ va recordar totes aquestes qüestions en un escrit publicat al periòdic *L'Estel*, de la mateixa Colònia Güell: «Perquè vol que tots els seus obrers siguin rics, vol proporcionar-los aules per a llurs infants i donar-los la millor riquesa que hi ha al món, com és la riquesa de la cultura vertadera. I per això fa bastir un edifici esplèndid per a escola, en aquells temps que les escoles no solament rurals, sinó àdhuc les de les grans urbs, tenien aules que eren presons, si no eren cosa pitjor».¹⁷¹ I feia referència també al tema que aquí ens interessa especialment: «No solament és aquesta d'haver bastit un edifici tan escaient per a escola la glòria de N'Eusebi Güell, ans encara, al nostre entendre, la supera l'haver procurat infondre a l'obra escolar pregons caires de catalanitat, precisament en aquelles èpoques que la nostra llengua era bandejada de l'escola.»¹⁷²

A l'inici de segle les assignatures que s'hi impartien eren les següents: lectura i declamació, religió i moral, cal·ligrafia, gramàtica castellana, gramàtica catalana, aritmètica i càlcul mercantil, història sagrada i d'Espanya, música (solfeig i piano), dibuix lineal i artístic, francès i nocions d'alemany, nocions de ciències físiques i naturals, nocions d'àlgebra i trigonometria, geometria pràctica, geografia d'Espanya i universal, gimnàstica rítmica del professor Émile Jaques-Dalcroze¹⁷³ i gimnàstica higiènica amb el 'sistema Müller'.¹⁷⁴ Analitzant els títols de les assignatures veiem que hi apareix la gramàtica

169 «Resultando pequeños los locales destinados á escuelas se va á proceder á la construcción de uno nuevo, en el cual las salas destinadas á clases diurnas estarán orientadas de suerte que en invierno penetre en ellas el sol el mayor número de horas posible, á fin de que puedan permanecer los niños con las ventanas abiertas y hacer la vida higiénica, hoy tan recomendada por eminencias médicas, del llamado Gran Aire. Este sistema ha empezado ya á establecerse en las actuales escuelas, aunque hasta el presente sólo se da alguna clase en estas condiciones» ([GÜELL, Eusebi]: *Breve reseña histórica...*, pàg. 60).

170 No l'hem de confondre amb Josep Franquesa i Gomis, que hem trobat anteriorment. Franquesa i Gomis havia mort el 1930. Josep Franquesa i Aliberch (31-3-1894/24-11-1975) va ser un mestre particular entusiasta que durant els anys vint va crear una escola montessoriana a Vic.

171 FRANQUESA, Josep: «El primer comte de Güell i l'escola», *dins L'Estel. Periòdic Cultural i Catalanista de Publicació Mensual*, núm. 26, 21 d'abril de 1935, pàg. 5.

172 *Ibidem*.

173 Émile Jaques-Dalcroze (1865-1950) va ser el creador de la Gimnàstica Rítmica, un mètode actiu d'educació que tenia com a finalitat iniciar l'alumne en el llenguatge de la música mitjançant la participació corporal en el ritme musical. Les matèries bàsiques del mètode eren la rítmica, el solfeig i la improvisació, que es corresponien amb tres principis fonamentals de treball: l'experiència sensorial i motriu, el coneixement intel·lectual i l'educació rítmica i musical.

174 Aquest sistema consistia en nou exercicis de gimnàstica sense aparells de cap classe; després d'aquests exercicis els alumnes prenen un petit bany i es vessaven al cap un pot d'aigua calenta, seguit d'un altre d'aigua freda. S'acabava l'operació amb nou exercicis més de fregaments. El mestre Lluís Artó va explicar aquesta qüestió en el parlament que va fer el dia de l'homenatge a Eusebi Güell (el 21 de juliol de 1935): «Volgué introduir la gimnàstica del Dtor. Muller titulada 'Cinq minutes pour la santé' (D. Eussebi parlava correctament el francès, alemany i altres llengües modernes), i'm cridá per ensenyarme, ell mateix, alguns exercicis higiènics que havia après directament del anomenat i famós Autor. Volia que'ls nois de la Escola de la colònia fossin: forts, ben educats, instruits i fermes creients». (Arxiu Jordi Verrié, text manuscrit inèdit). També Alexandre Galí, a l'escola Vallparadís de Terrassa, va practicar la gimnàstica de moviments prenent com a guia els llibres de J. P. Müller (GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...*, Llibre X, pàg. 173).

de la llengua catalana però pot semblar que no s'hi impartís ni història ni geografia del nostre país. Aquesta llista que hem trobat publicada¹⁷⁵ ens enganya, ja que hi ha proves evidents –com veurem d'aquí un moment– que a l'escola es passava el llibre de geografia de Catalunya d'en Flos i Calcat. Sigui com sigui, hi ha indicis clars que l'escola de la Colònia Güell va intentar –en la mesura del possible, tenint en compte el context de l'època– avançar en la catalanització de l'ensenyament. Un exemple d'això que diem és la dedicatòria que va fer Norbert Font i Sagué en el seu llibre per a escolars *Història de Catalunya*, publicat l'any 1899: «Al insigne patrici, lo Excelentíssim Sr. D. Eusebi Güell y Bacigalupi, fundador de la primera escola catalana y protector de les lletres patries. N. Font y Sagué.»

Eusebi Güell participà en molts fòrums de debat del catalanisme (per exemple a les assemblees de Manresa, de Reus, d'Olot, de Terrassa, etcètera). Fou fundador i president del Centre Català, va ser soci protector del Centre Excursionista de Catalunya, fou soci fundador de l'Orfeó Català, i va ser un dels contribuents que van fer possible el Memorial de Greuges. També participà en el moviment dels Jocs Florals, intervingué en la defensa del dret català (1889), i cursà l'adhesió al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana de 1906. Va ser, en definitiva, un mecenes de la cultura catalana.

Una altra prova de la voluntat catalanitzadora i renovadora –en el camp escolar– del comte Güell és el llibre de Josep Pin i Soler *Reglas morales y de bona criansa*, primer número (i únic) d'una Biblioteca Escolar Catalanista que, no sabem perquè, no va tenir continuïtat. Antoni Bori i Fontestà atribuï el poc èxit que va aconseguir aquest primer llibre a l'aspecte crematístic: «*Las condiciones materiales de la excelente obrita del Sr. Pin la hicieron poco menos que asequible á las posibilidades de los alumnos que frecuentan nuestras escuelas y de ahí su escaso éxito*».¹⁷⁶ El llibre –dedicat també a Eusebi Güell– havia de ser el primer «d'una sèrie que pensem publicar sobre Higiene, Gramática, Geografía, Historia, Lletres, Arts y oficis, Educació Social, Economía, Agricultura, correspondencia epistolar, etc., tots redactats y concebuts en idioma y esprit catalá, es á dir: sense hipérboles ni frases d'adorno.»¹⁷⁷

El projecte concret de publicació –ja hem dit que frustat– era aquest: «Lo llibret sobre *Higiene* contindrà en pocas páginas lo mes indispensable que'ls catalans deuen saber pera viurer sanitosos en la nostra terra, ab los nostres climas y altituts, las nostras ocupacions mes usuals, la nostra vida doméstica.

»La *Gramática* será curteta: una exposició de las teorías mes dignes de ser atesas, explicació del sistema gramatical adoptat per los millors escriptors antichs y moderns, definicions ben claras y força exemples.

»La *Geografía* en sa part descriptiva parlará de la *terra* no solament baix lo punt de vista ethnográfich, geológich, climatérich, sino de la *terra* en lo sentit de *patria*, describintne 'ls monuments, las institucions, las bellasas de cada regió, sas costums populars y tradicions.

175 [GÜELL, Eusebi]: *Breve reseña histórica...*, pàg. 69-70.

176 *La Defensa del Magisterio*, juliol de 1896. Arxiu Jordi Flos.

177 PIN, Josep: *Reglas morales y de bona criansa*, pàg. 7. Jordi Monés parla d'aquest llibre a «El llibre de text. Els manuals escolars», dins *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, vol. 7, pàg. 324-325.

»Lo complement de la geografia catalana será un compendi de la gloriosa *Historia* del nostre poble, tant descuydada en los llibres escolars, tant desdenyada per molts historiadors nacionals, com si no fóssin patrimoni comú las honrosas gestas de tots los pasats qu'ensemps han fet l'actual Espanya.

»*Lletras* será un recull de lo millor com fondo y forma publicat per autors catalans en llengua catalana, prosa y vers.

»*Arts y oficis* será un llibret ben planer y casulá sobre las diferents maneres de guanyarse la vida referintnos sempre als medis, organització del treball, probabilitats de guany, necessitats y aspiracions del obrer á Catalunya.

»*Educació social*: un recull molt extractat pero clar y metódich de lo que 'ls homens han fet y fan pera regirse en societat, una exposició dels debers que la civilització imposa, concretantnos tant com la materia ho permeti als medis socials de la nostra terra, referintnos sempre á las necessitats, inclinacions, gustos y tradició del nostre poble.

»Lo tractadet d'*Economía* parlará de lo que 'ls mestres en tal novíssima ciencia tenen suvint d'empírich, de paradoxal; fent ressortir los principis económichs permanents y sobre tot aplicables en relació á las nostras forsas productivas y comercials.

»Lo tractat d'*Agricultura* será un recull de principis generals y la explicació de la manera millor d'aplicarlos en cada una de las comarcas catalanas ensemps ab la descripció de las eynas y máquinas agrícolas més perfectes, animals de treball y de comers més convenients, etc., etc.

»Lo llibret de *Correspondencia epistolar*: una col·lecció de modelos, de començaments de cartes, de billets amistosos, de lletras comercials, de parentiu, de cortesia.

»En tots los llibrets que publiquem lo llenguatge hi será usual y clar; mes exigintho lo sentit gramatical ó la correcció pendrem lo mot més precis, la forma gramatical més correcte, tenint pero ben compte d'explicar en breus notetas lo significat de las paráulas, lo perquè de las formas que puguin ser dubtosas pèls lectors de pochys anys á qui 'ls nostres llibrets se dirigeixen». ¹⁷⁸ És un precedent clar –almenys com a idea– del que va fer força anys després l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, a través de la seva Editorial Pedagògica.

El llibre de Josep Pin i Soler al qual hem fet referència comença dient: «Visitant escoles de minyons, de noyas; parlant á senyors mestres desitjosos d'educar ab perfecció, d'instruhir lo més possible, aturantnos de preferencia en las escoles fundadas per Don Eusebi Güell en la seva colonia industrial de Santa Coloma de Cervelló hem ohit que molts mestres se queixaban de no tenir suvint llibres apropiats á la classe d'infants que en llurs escoles rebian». ¹⁷⁹ Aquestes frases, i el fet que el dibuix de la plana 28 reproduxeix l'entrada de l'antic col·legi de nois i noies de la colònia, demostren que el llibre va ser fet pensant en aquestes escoles.

Manuel Folguera i Duran, a les seves memòries, també parla d'aquest centre, que coneixia molt bé ja que havia estat sotsdirector de la fàbrica de la Colònia Güell: «Crec oportú fer constar, ademés, que la primera Escola Catalana del nostre Renaixement fou la de la Colonia Güell, gratuïta per als fills dels obrers, iniciada l'any 1891. Per això l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, amb ocasió de la festa inaugural del

178 Ibidem, pàg. 7-8.

179 Ibidem, pàg. 11.

Monument referit, acordà en homenatge al benemèrit precursor de la catalanització docent, encarregar al dilecte escriptor Carles Soldevila una biografia del mateix per a publicar-la en la sèrie de llibres sobre vides assenyalades que ha vulgaritzat la dita institució entre'ls escolars. La tal biografia fou entregada al seu degut temps a la 'Protectora' i es procedia al seu tiratge quan sobrevingué la Guerra Civil». ¹⁸⁰ Més endavant, en aquestes mateixes memòries, explica l'homenatge que es va fer a Eusebi Güell el 21 de juliol de 1935 (Manuel Folguera equivoca l'any de l'homenatge perquè devia refiar-se de la memòria): «En l'any 1936, per iniciativa de la Comissió Delegada de Santa Coloma de Cervelló, intervingué la 'Protectora' de manera activa en la organització de la Solemnitat Inaugural d'un Monument, enlairat en dita Colonia, a la memòria del assenyalat patrici Eusebi Güell i Bacigalupi. Cal fer constar que la iniciativa de la subscripció per erigir dit Monument partí dels mateixos obrers de la Fàbrica anexas, després de la mort del senyor Güell, que havia estat el fundador i l'ànima d'aquella urbanització.

»L'intervenció activa de la 'Protectora' estava justificada pel fet d'haver estat el senyor Eusebi Güell i Bacigalupi el creador (en dita colonia) de la primera Escola Catalana gratuïta per als infants dels obrers en ella residents, l'any 1891, quan tot just s'iniciava tan noble aspiració en el nostre Renaixement.» ¹⁸¹

En una altra ocasió, concretament en un parlament llegit en la sessió inaugural del Centre Català de Sabadell, el 1898, Folguera es va referir a l'escola de la Colònia Güell en aquests termes: «Baix aquest últim aspecte [l'ensenyança], hem arribat ja fins al punt de crearse instituts docents en la vehina capital, en los quins se dona franca aplicació al principi fonamental de la pedagogia moderna que preceptúa que tots los avensos intellectuals deuen basarse en lo cervell dels noys sobre'l perfecte coneixement de la llengua del bressol, com á base de comparació pera l'estudi d'altras llenguas, y com á bon solat pera'l millor assiento de tots los coneixements que's vagin adquirint en lo curs de la vida. Brillant ha de ser, no ho dubtéu, senyors, l'èxits d'aquestos intents, donchs es cosa probada já en las Escuelas Catalanias instituhidas per l'exemplar patrici Excm. Sr. D. Eussebi Güell en la Colonia de son nom, sita á Santa Coloma de Cervelló y anexa á la important fábrica de velluts Güell Parellada y C^a; en ditas Escuelas que bé podém calificar de escolas models, s'hi ha pogut experimentar, y per cert ab deixebles obrers, cóm fins la mateixa ensenyansa del idioma castellá's fa mes prompta y més efectiva sobre la base del catalá, arribant los noys á parlar y escriurer aquell idioma més correctament de lo que's logra en los rutinariis establiments que encara prohibeixen del tot á sos deixebles, en las classes, u devegadas fins en las horas de joch, lo llenguatge matern.» ¹⁸²

D'altra banda, el juny de 1935, el mestre de la colònia Josep Franquesa –al qual ja ens hem referit– aportà noves proves de la catalanitat d'aquell centre escolar: «Sabem que en les nostres escoles s'han donat, des de la seva fundació, un llarg enfilall de llibres ca-

180 FOLGUERA, Manuel: *Una flama. De la meva vida*, pàg. 258. Memòries conservades a la biblioteca del Monestir de Montserrat, que són les que he consultat. També n'hi ha una còpia a l'Arxiu Històric de Sabadell. Una bona part d'aquestes memòries ha estat publicada, el 1996, per la delegació de Sabadell del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya. L'edició i l'estudi introductoris són a càrrec d'Isidre Carné.

181 FOLGUERA, Manuel: *Una flama. De la meva vida*, pàg. 855-856 (de l'original mecanografiat).

182 FOLGUERA, Manuel: «Discurs presidencial llegit en la Sessió Inaugural del Centre Català de Sabadell lo dia 16 d'Octubre de 1898», pàg. 25-26.

talans, alguns molt rars per cert, i pels quals en posseïm exemplars que, amb molt de gust, estem disposats a mostrar a qui en senti fretura». I aleshores cita alguns dels llibres que s'utilitzaven a l'escola: *Gramàtica catalana* de Bartomeu Sala, *Geografia de Catalunya* de Flos i Calcat,¹⁸³ *Eloqüència catalana* de Francesc Fayos i *Lo trovador català* d'Antoni Bori. Franquesa també ens explica que cada any, quan es feien els exàmens de rigor, es regalaven als alumnes llibres catalans: «Com a demostració, el docte amic Antoni Parramon ens ha fet a mans un exemplar luxosament enquadernat, en el lloc del qual hi llegim amb lletres daurades: 'Llibre de la Pàtria'. A les cobertes hi ha un bell escut català i al primer full hi trobem lletra manuscrita del Sr. Estil·les que diu: 'Recort dels exàmens. 1er. de Juliol de 1894'.»¹⁸⁴

En unes memòries inèdites de Josep Franquesa i Aliberch, que he pogut consultar gràcies a l'amabilitat de Gabriel Boloix, hi llegim el següent: «Anàvem a excursions instructives gairebé anualment, amb les nenes i tot: al Parc Zoològic de Barcelona, i a la Mentora Alsina¹⁸⁵, quelcom relacionada amb la Colònia. Durant l'Exposició Universal de Barcelona la vam visitar col·lectivament dugues o tres vegades. Quantes ensenyances n'aprenguérem! En el Palau Nacional admiràrem els magnífics diorames de la nostra història. I aquells diorames ens feren concebre el fer a la nostra escola uns petits diorames amb figuretes d'argila, talment com si féssim un pessebre. Ens donà també aquesta bona idea l'anunci d'un concurs de Història de Catalunya organitzat per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. A uns quants nois més grandets els férem els nostres ajudants en la realització dels que resultaren formosos diorames. (...) I com que l'Associació havia publicat una Història de Catalunya, en un petit llibret de lectura, il·lustrat amb senzills i formosíssims dibuixos, procuràrem convertir alguns d'aquells dibuixos en diorames. No cal ponderar com el treballar en tot allò, esdevingué un exercici pregonament instructiu per a cada un dels grups i de tots els alumnes.»¹⁸⁶

Finalment, en les memòries inèdites de Miquel Ferrer, col·laborador de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, hi ha també una referència a aquesta escola catalana: «Jo vaig tenir la sort de poder anar a la primera escola primària catalana que es va crear a Catalunya (1891) per iniciativa particular i sota el patronatge del ric industrial i

183 A l'Arxiu Jordi Verrié es conserva el text íntegre (manuscrit) del discurs que va fer un dels mestres de l'escola de la Colònia, Lluís Artó, el dia de l'homenatge a Eusebi Güell (21-7-1935). Hi ha un fragment que també confirma que a l'escola s'utilitzava la Geografia de Flos i Calcat: «Una nit que s'hostetjava [Eusebi Güell] en la Masia, em feu cridar, puix, desitjant visitar las Escoles del Comte de Parelada amb la sua filla, la senyoreta Mercé; D. Eussebi i jo consultàrem en una geografia de text, que's passava a l'Escola, d'en Flos i Calcat, quines carreteres eran les millors.»

184 FRANQUESA, Josep: *L'Estel. Periòdic cultural...*, núm. 28, 19 de juny de 1935, pàg. 2. En el número 30 d'aquesta mateixa revista (21 de juliol de 1935), Josep Franquesa explica que, durant la dictadura de Primo de Rivera, Pin i Soler va fer els exàmens en català davant els alumnes.

185 El laboratori de física experimental Mentora Alsina va ser creat per l'industrial barceloní Ferran Alsina l'any 1907 a la seva residència de la muntanya del Tibidabo. El seu objectiu era l'ensenyament de la física mitjançant experiments amb la voluntat de fomentar la vocació científica i l'estima per la ciència dels alumnes que hi passaven.

186 Memòries del mestre D. Josep Franquesa i Aliberch. Vic, 24-3-1970. Document mecanoscrit. L'avi de Gabriel Boloix –en Francisco Boloix–, vinculat a la parròquia del Sagrat Cor-Cripta Gaudí, en un intent de recuperar la memòria i la història local, va demanar a Josep Franquesa que escrivís els seus records. Franquesa va escriure aquestes ratlles, titulades *Ressuscitem records*.

mecenas de les arts i dels artistes Eusebi Güell i Bacigalupi, a la colònia textil que porta el seu nom.»¹⁸⁷

L'escola de nois de la Colònia Güell va ser creada el 1891¹⁸⁸ i en va ser el primer director l'Emili Estil·les, que acabem de citar, el qual va ser rellevat quatre anys més tard per Lluís Artó, que va estar-hi durant uns vint-i-cinc anys. Després de Lluís Artó hi va treballar un curs Sabí Martorell i un altre any Josep Vallespi. De 1922 fins al temps de la República el mestre fou Josep Franquesa.¹⁸⁹

L'escola de noies va ser regentada, en els inicis, per Francesca Truco, que va ser rellevada, el 1894, per Francesca Vila, la qual hi va romandre fins al 1920. Del febrer de 1920 al setembre de 1922 la mestra va ser Montserrat Montells i, a partir d'aquesta època, van tenir cura de les noies les Germanes Carmelites Descalces.¹⁹⁰

4.10. L'aportació de Sebastià Farnés

Un dels primers documents que han tractat el problema de la catalanització de l'escola, des d'un angle globalitzador, és el llibre de Sebastià Farnés i Badó *La reivindicació del llenguatge en la ensenyansa primària* (1891), que, en realitat, és un conjunt de nou articles publicats a *La Veu de Catalunya* al llarg de 1891, aplegats després en un volum.

Tal com ens diu Jordi Llorens, estudiós de Farnés i de la seva obra, aquest home polifacètic va ser, al llarg de la seva vida, «un esperit enamorat de Catalunya; aquest sentiment li féu desenvolupar, potser involuntàriament, una notable activitat –fonamentalment entre 1886 i 1893– en el si del catalanisme polític, que es concretaria tant en la seva presència i entusiasta col·laboració en les primeres grans associacions del catalanisme polític, com en la seva aportació al doctrinarisme catalanista de la fi de segle.»¹⁹¹

La reivindicació de la llengua era obsessiva en el pensament de Farnés, igual com la reivindicació d'una escola catalana. Precisament en aquest mateix treball hem analitzat la seva intervenció en el Segon Congrés Catalanista i, també, en el Congreso Pedagógico Nacional de 1888, on defensà, enmig de la protesta d'alguns congressistes, la necessitat que l'ensenyament primari es fes en la llengua materna dels infants. Aquests arguments els amplià en els articles que va publicar a *La Veu de Catalunya* i que ara comentarem.

Primer de tot Farnés fixà una de les –segons ell– principals aspiracions del catalanisme: la reivindicació del llenguatge. «(...) Cal afirmar la llengua pàtria á tot arreu y en todas ocasions y actes, ahont lo poble parla, ahont lo poble dona mostra de vida.

»Y la primera manifestació de la vida d'un poble la trobém en la instrucció y la educació dels individus que componen aquest poble».¹⁹² Tal com explica Jordi Llorens, l'escrit de Sebastià Farnés era, en essència, una denúncia del fet que l'escola primària a Catalunya s'havia convertit en un instrument de domini de l'estat per desnaturalitzar

187 Memòries de Miquel Ferrer, dipositades a la Fundació Jaume Bofill.

188 Aquest mateix any 1891 Pompeu Fabra va publicar una de les seves primeres obres: *Ensayo de gramática de catalán moderno*. Vegeu: MIRACLE, Josep: *Pompeu Fabra*, pàg. 231-234.

189 Van ser ajudants de l'escola de nois: ? Abat, Alfons Estil·les, Josep Soriano, Vicenç Rodríguez, Sabí Martorell i Josep Baiget.

190 Sabem que Carme Solà va ser ajudanta d'aquesta escola de noies.

191 LLORENS, Jordi: *Sebastià Farnés. Articles catalanistes* (1888-1891).

192 FARNÉS, Sebastià: *La reivindicació del llenguatge en la ensenyansa primària*, pàg. 12.

el caràcter català: «l'escola no era el complement sinó l'antítesi de la família catalana. Calia convertir l'escola en un element plenament integrat en la societat que l'envoltava, cosa que només podia aconseguir-se introduint l'ensenyament del i en català.»¹⁹³

Farnés enfocà la reivindicació des del punt de vista de la justícia i des de la conveniència i de la utilitat. Des de l'òptica de la justícia, afirmava: «Als catalans los hi es obligatori pagar lo servey de ensenyansa com los demás serveys del Estat; pero al rebre'l cambi de lo qu'el poble catalá tributa, resulta que s'ha pagat ab moneda bona la contribució, y se li torna'l servey en moneda falsa».¹⁹⁴ També demanava la reivindicació de l'ensenyança catalana per dignitat: «(...) l'espectacle que ofereix la ensenyansa á Catalunya, es d'aquells que no pot presenciarlo cap poble digne sense avergonyirse. Als catalans se'ls tracta molt pitjor que als mateixos estrangers. Mentres subsisteix la prohibició d'ensenyar y fins de parlar lo catalá en las escuelas, s'ensenyen en aquestas mateixas escuelas oficials las llenguas extrangeras».¹⁹⁵ I des del punt de vista de la conveniència deia que catalanitzar l'escola no era només un bé per a Catalunya, sinó per a tot l'Estat espanyol. I utilitzava un argument que crec que pot ser igualment vàlid avui: «Cal (...) que se'ls hi fassa entendre [als que no entenen les reivindicacions catalanes] que es aquesta lley absurda de la *unitat* de la llengua oficial ó nacional, la que tendeix á rompre –y cal fixarshi molt– aquesta *unitat* que per desgracia ab molta rahó's diu: *que tanta sangre nos cuesta*».¹⁹⁶ Paral·lelament a això afirmava que «las escuelas de Catalunya deuen ensenyar y usar lo catalá, si's vol que la ensenyansa que s'hi dona sia de profit als mateixos noys.»¹⁹⁷

També parlà –i criticà, potser injustament– de l'ensenyament bilingüe que donaven alguns mestres de bona fe (ja hem apuntat que els orígens de la catalanització escolar estan molt lligats a aquestes pràctiques bilingües): «Alguns professors catalans, al veure com la lley los hi fa malgastar lo temps y desitjosos d'aprofitarlo en lo possible, ensenyen la gramática castellana, comparantla poch ó molt ab la catalana que ells com los noys coneixen imperfectament. (...) ¿A qui se li acut ensenyar duas gramáticas al plegat, comparantlas entre sí á noys de sis, set y vuyt anys? Lo procediment es digne del pare que s'empenyés en fer investir á son fill de set anys ab la toga doctoral en idiomas».¹⁹⁸ Farnés no té en compte que fer això, en aquell moment, ja era un gran pas endavant.

Joan-Lluís Marfany, en la seva obra sobre la cultura del catalanisme, parla de la llengua com una de les tradicions inventades pels catalanistes, i diu que «se'n parlava sobretot per proclamar senzillament que 'la llengua es la gran síntesis de todas las virtuts y tots els defectes d'un poble' i la catalana, en particular, 'l'ànima del nostre', i per trobar tot seguit en els seus trets més distintius –i d'acord amb antiquíssims tòpics– el reflex de les essències de la raça».¹⁹⁹ L'escrit de Farnés conté probablement algun dels tòpics a què es refereix Marfany –i també algunes repeticions en el discurs–, però hem de reconèixer que aporta molts arguments –i seriosos– per defensar que, a Catalunya, l'en-

193 LLORENS, Jordi: *Sebastià Farnés. Articles catalanistes (1888-1891)*, pàg. 14.

194 FARNÉS, Sebastià: *La reivindicació del llenguatge en la ensenyansa primaria*, pàg. 24.

195 *Ibidem*.

196 *Ibidem*, pàg. 26.

197 *Ibidem*, pàg. 29.

198 *Ibidem*, pàg. 43.

199 MARFANY, Joan-Lluís: *La cultura del catalanisme*, pàg. 346-347.

senyament havia de ser en català. La seva va ser, doncs, una contribució més en la lluita de catalanització de l'escola. Com ens ensenya Jordi Llorens, «Si l'anorreament de l'idioma ha estat una de les causes fonamentals a l'hora d'explicar la decadència i degeneració del caràcter català, la primera reivindicació dels catalanistes ha d'ésser l'ús de la llengua en qualsevol organisme oficial i, en primer lloc, a l'escola. En aquest sentit, cal assenyalar que Farnés és un dels catalanistes que amb més èmfasi defensà (...) la urgent necessitat d'aconseguir, almenys, la plena catalanització de l'ensenyament primari.»²⁰⁰

4.11. La Unió Catalanista i les Bases de Manresa

El 1889, la Lliga de Catalunya i el Centre Escolar Catalanista van promoure una campanya per tot Catalunya contra l'article 15 del projecte de codi civil espanyol que, de fet, suposava la desaparició del dret civil català. Narcís Verdager i Callís fou l'ànima d'aquest moviment de protesta, que va acabar amb el triomf de les tesis que ell defensava.

Els lligams que amb motiu d'aquesta campanya s'havien establert entre la Lliga de Catalunya i els nuclis catalanistes comarcals van permetre de crear, el 1891, una confederació de centres catalanistes: la Unió Catalanista. Aquesta entitat no va ser mai un veritable partit polític sinó, simplement, una federació d'entitats i associacions catalanistes de tota mena. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, creada uns anys més tard, per exemple, va ser una de les moltes associacions adherides a la Unió, al costat d'entitats corals, societats excursionistes, esportives, folklòriques, etcètera.

Una de les primeres decisions importants que va prendre la Unió Catalanista fou la de convocar una assemblea de delegats –entre els quals hi havia la plana major de les lletres catalanes del moment– amb la intenció d'elaborar el programa polític de l'entitat, sota el nom de *Bases per a la Constitució Regional Catalana*. En aquesta assemblea de Manresa, celebrada els dies 25, 26 i 27 de març de 1892, es va aprovar, gairebé íntegrament, el projecte de Bases que la comissió redactora havia presentat.

Per anar seguint el fil del tema escolar i lingüístic que aquí ens ocupa, hem de dir que les bases que hi fan referència –algunes de manera indirecta– són la tercera, la quarta, la sisena i, sobretot, la quinzena, que és la més clara. La base tercera diu textualment que «La llengua catalana será la única que ab carácter oficial podrá usarse á Catalunya y en las relaciones d'aquesta regió ab lo Poder Central»,²⁰¹ la qual cosa, en cas que s'hagués aplicat a l'ensenyament hauria estat, evidentment, una revolució copernicana. La base quarta diu que «Sols los catalans, ja ho sían de naixensa, ja per virtud de naturalisació, podrán desempeñar á Catalunya cárrechs públicos (...)»²⁰² i, per tant, volia dir que els mestres, per poder exercir en territori català, havien d'ésser del país i, en conseqüència,

200 LLORENS, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, pàg. 188.

201 UNIÓ CATALANISTA: *Bases pera la Constitució Regional Catalana*, edició facsimil inclosa en el llibre de Josep Termes i Agustí Colomines *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del Catalanisme*, pàg. 171-185. (De fet, tal com ha assenyalat ANGUERA, Pere –a «El catalanisme en la historiografia catalana», dins *Recerques*, núm. 29, 1979, pàg. 65–, en realitat no és una edició facsimil, sinó que es tracta d'una reproducció de la reedició de 1900).

202 *Ibidem*.

n'havien de conèixer la llengua. De la base sisena, que afirma que Catalunya era l'única sobirana del seu govern interior, se'n dedueix que les competències en matèria d'ensenyament havien de passar del centre a la perifèria. Finalment –de fet hauria de ser la primera, ja que és la més explícita–, la base quinzena diu: «La ensenyansa pública, en sos diferents rams i graus, deurá organizarse d'una manera adequada á las necessitats y carácter de la civilisació de Catalunya.

»La ensenyansa primaria la sostindra'l municipi y en son defecte la comarca; en cada comarca, segons sía son carácter agrícola, industrial, comercial, etc., s'establirán escuelas prácticas d'agricultura, d'arts y oficios, de comers, etc. Deurá informar los plans d'ensenyança'l principi de dividir y especialisar las carreras, evitant las ensenyansas enciclopèdicas.»²⁰³

Per defensar la base quinzena, que va ser aprovada sense esmenes, en la sessió del 27 de març, va parlar, en primer lloc, Pere Aldavert i Martorell (Barcelona, 1850-1932), periodista, impressor, i gran impulsor del moviment catalanista, sobretot a l'últim terç del segle XIX. La seva tasca més transcendental va portar-la a terme com a principal promotor del quinzenari *La Renaxensa*, convertit en diari el 1881. En aquesta ocasió actuà de delegat del Pla de Barcelona i, només en començar la seva intervenció, va dir que la instrucció que s'impartia a les escoles públiques i privades només servia per 'engorronir' la jovenalla. També criticà els llibres de text, que només servien perquè els nens aprenguessin a ser 'bones cotorres': «Y si'ls tals llibres haguessen estat escrits en nostra llengua, altre profit n'hauríem tret».²⁰⁴ Sobre la llengua va dir: «Quan lo sol surti pera nosaltres ¡que'n te de ser de gros lo daltabaix! Comensant per no deixar entrar cap llibre castellá en las escuelas, com no sían los que serveixin pera estudi d'aqueixa llengua, que la ensenyarém com qualsevol altra d'extrangera, y com no sia pera presentar als deixebles los grans modelos de llinguística que'ns ofereix y que farém estudiar igual que'ls grans autors d'altras nacions, de llibres d'aquells no n'hi entrarà ni un á las futuras escuelas catalanas».²⁰⁵ Al costat de l'anàlisi realista que va fer de la situació de l'ensenyament i d'algunes afirmacions modernitzadores i renovadores, va formular alguns suggeriments molt poc progressistes i carents de sentit.²⁰⁶

En segon lloc va parlar el catedràtic i escriptor Josep Franquesa i Gomis, que ja havia participat defensant l'escola catalana al *Congreso Pedagógico* de 1888. També el trobarem més endavant col·laborant en l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Franquesa va repetir, en un altre registre de llenguatge, les consideracions d'Aldavert – en el sentit que l'escola en català seria el remei definitiu dels mals que patia l'ensenyament– i va acusar els mestres poc patriotes de la minsa presència de la nostra llengua en les institucions docents, sobretot «los mestres y directores de colegis particulars que, ben lliures son de usarlo, (...) no sols generalment desatenen als drets de nostra llengua y á la consideració que's mereixen sos alumnos catalans, sinó que parlant sempre un castellá espellifat y plé de taras, degeneració estúpida d'una llengua brillant y digna de ser més ben tractada, no n'han faltat que hagin arribat á prohibir l'us de nostre idioma en son establiment amenassant ab cástichs als que'l parlessin al conversar ab sos

203 Ibídem.

204 Ibídem, pàg. 201-202.

205 Ibídem, pàg. 204.

206 Per exemple, en algun punt arriba a dir «Estalvihis l'estudi del castellá» (pàg. 205).

companys».²⁰⁷ Franquesa parlà del retard intel·lectual del nostre país com a conseqüència de no poder ensenyar en català: «Jo atribueixo la pèrdua de gran part de nostre antic caràcter a la supressió del català de las escolas, que tanta es l'importancia d'una llengua; per cada tros que d'ella va abdicant un poble, va abdicant un altre tros de sa dignitat. L'introducció d'una llengua forastera en l'escola nos ha dut també, per falta de precisió en las ideas, lo desgavell intel·lectual de que may fins ara en l'ordre social havia dat exemple Catalunya.»²⁰⁸

La posició del delegat per Mataró Josep Puig i Cadafalch (Mataró, 1867-Barcelona, 1956), tercer i últim a defensar la base quinzena, va ser molt diferent de la dels seus dos predecessors. Puig i Cadafalch fou arquitecte i historiador de l'art i ha estat considerat una gran personalitat de l'arquitectura modernista. Membre de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i de l'Ateneu Barcelonès, destacà com un gran activista cultural. Formà part del nucli dirigent del Centre Escolar Catalanista i de la Lliga de Catalunya, i el 1917 substituï Prat de la Riba en la presidència de la Mancomunitat de Catalunya. La seva intervenció l'explica Alexandre Galí a la *Història de les institucions...*: «[Segons Cadafalch] La qüestió del català en l'ensenyament era un aspecte del problema polític de la llengua i, en canvi, en l'ensenyament ell hi veia altres problemes: els de contingut científic, del concepte metodològic, el de la renovació total, en suma, d'esperit, de mètodes, de procediments, d'organització, d'utilitatge... Sortia, doncs, del pla ideal i abstracte i es situava en el pla de la possible realització».²⁰⁹ Cadafalch va argumentar que la ciència havia de ser 'regional' i, per tant, s'havia d'adaptar a cada lloc concret («Pot estudiar lo mon enter qui'l cregui com una bola llisa y uniforme, mes no qui conti los recons de sas valls y sas montanyas»)²¹⁰ En aquesta línia, acabà dient que calia anar cap a una ciència especialista i barrar la porta a l'enciclopèdica, «mare de les generalitzacions polítiques que'ns governan.»²¹¹

4.12. Antoni Bori i Fontestà i Josep Torras i Bages

Fins ara hem vist com, a partir de les pràctiques bilingües, el català s'havia començat a introduir a les escoles. I, paral·lelament a aquest fet, havia anat apareixent la consciència que la nostra llengua havia de tenir-hi més presència. El 1892, per exemple, Pompeu Fabra havia escrit un article sobre la reforma lingüística i ortogràfica a *La Vanguardia*, on es queixava, només de començar, que a l'escola no li havien ensenyat la seva llengua.²¹² Per tot això s'havien començat a publicar, de manera molt esporàdica, llibres escrits íntegrament en català. Ja n'hem vist alguns.

207 *Bases pera la Constitució Regional Catalana*, 1892, pàg. 216.

208 *Ibidem*, pàg. 214.

209 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...*, Llibre I, pàg. 113-114.

210 *Bases pera la Constitució Regional Catalana*, 1892, pàg. 222.

211 *Ibidem*, pàg. 223.

212 FABRA, Pompeu: «Sobre la reforma lingüística y ortogràfica», dins *La Vanguardia*, 22 de març de 1892, pàg. 4: «*En la escuela me enseñaron pésimamente una lengua que nunca he logrado hablar bien y que jamás escribiré con soltura. En cambio, no me enseñaron ni á leer ni á escribir la mia. Al salir de la escuela, sabía escribir al dictado el castellano, en que no hubiera podido redactar dos líneas, y no sabía escribir las palabras del idioma en que hablaba.*»

Un altre d'aquests llibres escolars, que amb el temps va arribar a ser emblemàtic, fou *Lo trovador catalá. Llibre de lectura en vers destinat als colegis, de noys y noyas, de Catalunya*, publicat l'any 1892. Diuen, d'aquest llibre, la Rosa Mut i la Teresa Martí: «La manca d'altre tipus de material va quedar més o menys suplida per l'aparició de *Lo trovador catalá* (1892) d'Antoni Bori i Fontestà. (...) Feia la funció de llibre de lectura i a la vegada servia per a donar a conèixer la història del nostre país. Fou tan gran el seu èxit que se'n van publicar reedicions i més reedicions, la major part sense data. Fins i tot, l'any 1963 es va tornar a editar, és clar que amb una intenció purament sentimental».²¹³ Havi-en passat 71 anys des de la primera edició fins a la darrera.

Hi ha una carta, que Bori i Fontestà adreçà a Flos i Calcat quatre anys més tard de sortir al carrer la primera edició de la seva obra, on el primer felicitava el segon per la *Geografia* que estava preparant. En aquesta carta es veu l'èxit que va assolir *Lo trovador*: «No os feu, empro, ilusions de que los Mestres os ne fajin bon abast, especialment los que regentan escolas comunals [o sigui, públiques].

»Lo rutinarme impera encare massa pera rébrer ab entussiasme obras que com la vostra son del tot indispensables. No dupto per aixó de que molts Mestres tindrán gust en fullejar la vostra Geografía, y... una vegada l'ha hajin vista ¿qui sab! no m'esperava jo la acullida que ha tingut lo meu 'Trovador Catalá' y no obstant ¿miréu com s'ha anat extenent que no hi ha poble ni poblet ahont nós llegesca!».²¹⁴ En una altra ocasió diu, referent a això mateix: «(...) una obrita que, sino por su mérito logró por su tendencia franquear la puerta de las escuelas públicas que consumen anualmente un número crecidísimo de ejemplares».²¹⁵ Per tant, tenim indicis clars per pensar que els mestres públics, malgrat la pressió a què estaven sotmesos, intentaven introduir, en la mesura del possible, lectures en català a les seves classes.²¹⁶ Bori dedicà l'antologia als professors i professores de Catalunya i els digué que, malgrat la ignorància generalitzada pel que feia a la llengua catalana, «Avuy, en la majoria de las escolas de Catalunya se va introduint, paulatinament y com ensenyansa accessoria, la práctica de la lectura en catalá, si bé solzament en las secciones más adelantadas. Á fomentar, donchs, aquesta profitosa tendencia ve destinat aquet llibre».²¹⁷ Aquí tenim una altra prova d'això que dèiem fa un moment: que els mestres públics, anant contra corrent, feien el que bonament podien. Encara que sigui difícil de quantificar, no podem negligir aquesta aportació dels mestres *nacionals* a la catalanització de l'escola.²¹⁸

213 MUT, Rosa i MARTÍ, Teresa: *La resistència escolar catalana en llibres*, pàg. 27. L'edició de 1963 a què fan referència és de l'Editorial Millà, que va incloure el llibre de Bori a la Col·lecció Biblioteca Popular Catalana, Vell i Nou.

214 Arxiu Jordi Flos. Aquesta carta d'Antoni Bori està datada a Sant Martí de Provençals el 13 de maig de 1896.

215 Arxiu Jordi Flos. *La Defensa del Magisterio*, juliol de 1896.

216 Tenim el testimoni d'Alexandre Galí, que ens explica que ell, quan tenia vuit o nou anys (1894-1895) «va assistir a escoles de barri molt modestes on, és cert, no es complia l'exigència exclusiva del castellà i on fins es llegia algun text en català (com per exemple els llibres d'Antoni Bori i Fontestà)»

217 BORI, Antoni: *Lo trovador catalá*, pàg. 3.

218 Per posar només un exemple: en l'inventari que va deixar el conegut mestre d'Espolla Antoni Balmanya, en el moment de jubilar-se, hi havia el llibre de Salvador Genís *El auxiliar del maestro catalán*. Llegir textos en català devia ser una pràctica relativament habitual a les escoles, sobretot a les rurals.

Inicialment el llibre contenia vuitanta poesies de temàtica diversa que tractaven, tal com diu Bori en el pròleg, «d'assumptos simpàtics á las naturals disposicions dels noys y noyas, ensenyántlosi á estimar las virtuts y á aborrrir los vicios (...)».²¹⁹ Alguns dels títols d'aquests poemes, perquè es vegi la diversitat temàtica, són: «Catalunya», «La missa del gall», «Lo llorito», «Nadal», «Las malas companyies», «A matar jueus», «Napoleón»..., entre molts d'altres. Ben aviat hi va incloure, al final del llibre, algunes narracions en prosa, «per a familiarisar als noys y noyas á n'aquesta lectura».²²⁰ Són textos carrinclons, de poca qualitat literària, però que van servir per iniciar en la nostra llengua milers de catalans. Per ser justos, ho hem de valorar d'aquesta manera.

El mateix any que Farnés publicà el llibre que hem esmentat fa un moment, Josep Torras i Bages –que va ser nomenat bisbe de Vic set anys més tard, el 1899– va treure al carrer la primera edició del seu llibre més emblemàtic. Ens estem referint, és clar, a *La tradició catalana*, l'origen del qual van ser una sèrie d'articles publicats al setmanari *La Veu del Montserrat*, de Vic, entre 1886 i 1888. La publicació d'aquesta obra va aportar un cos doctrinal al corrent *vigatanista*, que considerava que el catalanisme havia de ser catòlic i que el catolicisme havia de ser regionalista.

La tradició catalana també fa referència a la llengua que s'havia d'utilitzar en l'ensenyament. Només per posar un exemple, citem aquest fragment: «Convé parlar molt alt i clar en aquesta matèria: l'ensenyar el coneixement de Déu, això és, el catecisme, als infants en llengua castellana, és un costum detestable, perniciosíssim i destructiu de la fe. Surt aleshores, talment una fe exòtica que la major part de vegades no arrela, una religió estrangera que no sol passar mai de la categoria d'un de tants trivials coneixements que el mestre ensenya als minyons de sa escola, tals com els rudiments de geografia i d'història: un mitjà de lluir-se en dia d'exàmens, per exemple, recitant un bon tros de Catecisme en llengua que es presumeix més polida i senyora, com qui fa dir una *dècima* per acontentar uns quants babaus de moda.»²²¹

Unes planes més endavant, afirma: «Tal volta l'energia que els catalans han manifestat en la defensa de son dret històric, no la tenen per a emparar la llengua; aquesta és d'un ordre més espiritual, no ateny ni toca tant els interessos de la vida, mes, no obstant, com creiem haver demostrat en capítols anteriors, és un element essencial de la vida regionalista, i per això convé també vigilar a fi que la moderna tirania legal, que s'ha acarriat en la persecució de les llengües, sia contrarestada. La llei moderna permet abusar de la llengua en tots sentits; l'obscenitat, la calúnnia, la impietat, no troben mordassa, mes una mordassa temible impedeix al català usar de sa pròpia i honestíssima llengua en els actes més solemnes de la vida. L'ensenyament dels minyons ha d'ésser castellana; paga l'estat càtedres per moltes llengües estrangeres, mes no pas cap que serveixi per a cultivar la nostra pròpia llengua.»²²²

Finalment, acaba el capítol citant el rector d'Ollers: «Un antic pedagog català, de vertadera il·lustració, el reverend Baldiri Reixach, rector de Sant Martí d'Ollers, escriví les següents paraules, de noble simplicitat, que d'una manera menys entonada expressen el mateix principi dels catòlics silesians, que desgraciadament no saben compren-

219 BORI, Antoni: *Lo trovador català*, pàg. 3.

220 Ibídem, pàg. 4.

221 TORRAS I BAGES, Josep: *La tradició catalana*, pàg. 48.

222 Ibídem, pàg. 91.

dre molts fills de la nostra decadent generació: 'Entre totes les llengües, la que amb més perfecció deuen saber els minyons és la llengua pròpia de sa patria, perquè el defecte és molt més culpable i feo per un minyó que té estimació...'.»²²³

4.13. De l'Assemblea de Reus al discurs d'Àngel Guimerà a l'Ateneu

Després de l'Assemblea de Manresa es va prendre l'acord de discutir, en l'assemblea següent de la Unió Catalanista que se celebrés, l'aplicació concreta de les Bases aprovades a Manresa. Aquesta assemblea va tenir lloc a Reus un any després (el 1893) i el tema de deliberació fou l'«Organització y medis pera portar á la práctica las Bases aprobadas en la Asamblea de Manresa.»

La primera part de les conclusions aprovades a l'Assemblea es titula *Medis per conseguir la aplicació parcial de ditas Bases* i consta de set parts: Llengua, Impremta, Dret, Obres públiques, Tributació, Quintes i Instrucció. En l'apartat dedicat a la llengua es reivindica l'ús del català com a idioma oficial i, en concret, s'hi diu: «Dirigirse á tots los mestres, aixís d'escolas públicas com privadas pera que l'usin en ellas fentlos notar las ventatjas de la ensenyansa comparativa de las llenguas catalana y castellana, de conformitat ab lo acordat en las Assembleas pedagógicas». ²²⁴ També és d'interès transcriure íntegrament l'apartat dedicat a instrucció: «Haventse de procurar que en tots los rams se dongui de conformitat ab la naturalesa y modo de ser de Catalunya, s proposa que s'acordi:

»Preparar un plan general d'estudis que descansi en la tradició científica del país y las necessitats prácticas de la actual civilisació, partint del principi de la diferenciació de la ensenyansa segons las regions.

»Excitar á tots los centres y societats catalanistas al establiment de cátedras y conferencias d'ensenyansa catalanista, procurant que s'estableixi un patronat d'escolas catalanas.

»Fundar premis anyals pera'ls mestres que més se distingeixin en la ensenyansa de la llengua, historia y literatura de Catalunya». ²²⁵ L'encarregat de defensar aquest apartat fou el delegat de Barcelona Antoni Aulèstia i Pijoan, que va reivindicar l'ensenyament en català: «Res dirém referent á las escolas de segona ensenyansa y á las de la primaria, puix essent los estudis d'aquestas com un compendi ó preparació dels universitaris, está clar que la reforma ha de refluir també á aquestas, buscantse en general en los principis de donar coneixements, encara que breus, clars y precisos, de no fatigar la memoria y sí, fer treballar prudencialment la comprensió, y de valerse, com á medi'l més eficás, de la llengua propia catalana, seguint ab aixó los consells de la ciencia, de la rahó y de la dignitat.» ²²⁶

A Reus també es va proposar fomentar, entre d'altres, l'edició de llibres de text de primera ensenyança en llengua catalana, però aquest projecte, com d'altres, no va co-

223 Ibidem, pàg. 92.

224 UNIÓN CATALANISTA: *Assembleas Catalanistas (segona) Reus. Deliberacions y Acorts*, pàg. 165.

225 Ibidem, pàg. 165-166.

226 Ibidem, pàg. 62-63.

mençar a ser una realitat fins que no van començar els cursos del Col·legi de Sant Jordi, el 1898. Concretament, l'apartat relatiu a impremta comprenia aquests quatre apartats: publicacions de primera ensenyança, publicacions de popularització en general, publicacions generals catalanistes i publicacions religioses. En l'apartat de publicacions de primer ensenyament es va acordar fomentar les següents: «A. Compendi d'Història de Catalunya.- B. Biografies de personatges célebres catalans (Jaume I, Fivaller, Clarís, etc).- C. Narracions de fets patriòtics (expedicions de catalans y aragonesos á Orient é Italia, conquistas de Mallorca, de Valencia, d'Almería, de Tortosa, siti de Barcelona, etcétera.). -D. Mapas del desenrotll territorial de la Nacionalitat catalana en diferents èpocas.- E. Y tots aquells llibres de ensenyansa recreatius que en general se cregui convenients.»²²⁷

Per què és important per a nosaltres aquesta assemblea de la capital del Baix Camp? Doncs perquè hi torna a aparèixer, per tercera vegada, –recordem que la primera havia estat set anys abans, el 1886–, la idea de Patronat d'Escoles Catalanes. La iniciativa la va presentar el mestre Francisco Flos i Calcat i, malgrat ser admesa pels assistents a l'assemblea, no arribà a cristal·litzar fins uns anys més tard. Però el cas és que la idea s'anava escampant.

Una de les conclusions de l'Assemblea de Reus, en l'apartat relatiu a 'Impremta', va ser el de fomentar la publicació d'«un Compendi en forma de preguntas y respuestas dels principis que integran la doctrina catalanista».²²⁸ De seguida varen aparèixer editades dues obres d'aquesta mena: el *Compendi de doctrina catalanista* i *Lo regionalisme explicat*.

El *Compendi de doctrina catalanista*, d'Enric Prat de la Riba i Pere Muntanyola, guanyà un concurs convocat el 1894 pel Centre Català de Sabadell i, segons explica Jordi Llorens, es convertí tot seguit en llibre de capçalera de les noves generacions catalanistes. Albert Balcells hi afegeix que, amb l'aparició d'aquest llibret, «es començà a difondre la definició de Catalunya com a nació, encara que s'hi continuava fent servir el mot pàtria, en aquest *catecisme* del qual es van imprimir 100.000 exemplars, i sobre el qual caigué l'ordre de segrest governatiu, alhora que se'n processaven els autors».²²⁹ En un punt d'aquesta obra es fa referència també als efectes perniciosos que tenia pels catalans el fet que no s'ensenyés el català a les escoles.²³⁰

Flos i Calcat sembla que també es va presentar en aquest certamen de Sabadell amb el treball *Desperta ferro del catalanisme (Lema: Qui més hi sàpiga que més hi diga)*, que, en no sortir guanyador, va restar inèdit en el seu arxiu particular. A la segona plana d'aquest treball manuscrit, que tot ell està escrit en forma de catecisme, hi ha una nota de l'autor adreçada 'Al jurat', jurat que podria molt ben ser el del Concurs Regionalista del Centre Català de Sabadell.

Només de començar Flos va adreçar unes paraules al possible lector: «Has passat, com suposo, lo temps de la infantesa en una escola ahont lo Mestre atrafegat sempre ab una viciosa rutina, te tancá les portas ab la clau d'un centralisme estúpit, pera que no vinguesses en coneixement de certas ideas que son en lo present, motiu d'afany de tots

227 Ibídem, pàg. 166.

228 Citat per LLORENS, Jordi, a *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, pàg. 291.

229 BALCELLS, Albert: *Història del nacionalisme català*, pàg. 58.

230 PRAT DE LA RIBA, Enric i MUNTANYOLA, Pere: *Compendi de la doctrina catalanista*, pàg. 31.

los que s'interessen per lo benestar y regeneració de sa patria, ideas, donchs, que tracto de donarte á coneixe de la manera mes clara y concisió possibles».²³¹ Suposem que l'esperit de propagandista que tenia Flos i Calcat el va portar a ampliar i a millorar aquest primer treball²³² i en va redactar un segon, titulat inicialment *Rahonaments del catalanisme, pera sa defensa y propaganda entre la joventut y la classe obrera*, que, quan fou publicat, el 1895, es va anomenar *Lo regionalisme explicat. Compendi clar y concís pera servir de profitosa propaganda popular dels ideals regionalistas*. Aquest treball, en el qual també hi surten algunes referències indirectes a la catalanització de l'escola, va ser guanyador del certamen organitzat per l'Ateneu Terrassenc el dia 2 de juliol de 1894. També és seu el llibre titulat *Doctrina catalanista*, publicat el 1894, i signat amb el pseudònim Fidel Constant.

El 1895 Francisco Flos va escriure un altre treball d'aquesta mena, titulat *L'amich del jovent. Díalech instructiu-patriòtich de propaganda regionalista*, que no s'arribà a publicar mai.²³³ Entre molts d'altres aspectes, hi parlava de la llengua escolar:

»-(...) Y cumplen en aís los Mestres en conciencia ab lo sagrat deber que son Ministerio'ls impona?

»-Molt al contrari: hi faltan obertament, y lo qu'es mes pitjor es que la sentencia se l'han fet ells mateixos.

»-¿De quina manera?

»-Perque reunits un cop en Assamblea general (l'any 1888) acordaren que pera'l millor aprofitament de la instrucció del noy deu ensenyarsel ab la llengua que coneix ó sia la seva propia.

»-¿Com es, donchs, que no ho practican? si jo mateix coneix que fora molt ventajós pe'ls noys sentir las explicacions en catalá, ja que s'entendrian del tot bé y sense esforços penosos.

»-L'un te dirá que l'inspector li priva, (ja que generalment l'inspector no parla altra idioma que'l castellá); l'altre que's coneix no vol amohinos pera establir dit sistema y tots, en fi, aprofitantse del ensopiment de la nostra terra.

»-Quin reb d'aquesta rutina, donchs, som nosaltres?

»-Y tal. Figurat que á un noy castellá solament se l'ensenyés en francés privantli per complert lo seu idioma: passaria'l temps sentint paraulas y mes paraules que, ó bé no las entendria ó bé hi donaria falsa interpretació, perdent per tant uns moments d'instrucció que tant li podrian valer pera quan fos home. Donchs aixó mateix se fá als noys catalans ab l'esclusivisme del castellá.»²³⁴

En aquestes dates, Àngel Guimerà va ser elegit president de l'Ateneu Barcelonès (que s'havia creat el 1872), que va esdevenir, a partir d'aquell moment –1895–, un centre d'acció catalanista. En el seu discurs de presa de possessió, pronunciat en català, va parlar de la problemàtica lingüística a les escoles en aquests termes: «Y parlant de la

231 FLOS, Francisco: *Desperta ferro del catalanisme* (manuscrit inèdit). Arxiu Jordi Flos.

232 No podem descartar del tot que escrivís aquest treball paral·lelament al primer (*Desperta ferro del catalanisme*) i que participés en dos certàmens a la vegada, amb dues obres que, malgrat que contenen alguns punts en comú, són diferents d'estil i d'extensió.

233 Arxiu Jordi Flos. El treball havia de tenir dues parts, però la segona no s'arribà a redactar mai.

234 FLOS, Francisco: *L'amich del jovent. Díalech instructiu-patriòtich de propaganda regionalista*, 1a part, 1895. Text inèdit conservat a l'Arxiu Jordi Flos.

ensenyansa, nos trobem, senyors, ab la estranyesa, renyida ab los estudis pedagògichs moderns, de que en las escolas ahont s'instruheixen los noys en las primeras lletras, ja se'ls hi vol fer saber un sens fi de cosas per medi d'aquella mateixa llengua que en la falda de la seva mare may l'havian sentida. Y no tant sols en la ensenyansa elemental, sinó en la superior, fóra de sentit comú que'ls professors s'expliquessin y preguntessin en sa propia llengua y que'ls deixebles que fossin del nostre país poguessin contestar en ella. En català, senyors, se parlava en las nostras antigas universitats, y la ensenyansa'n sortia afavorida; y també allavors, encara que en major número que al present, acudien á las nostras aulas deixebles vinguts de fóra de Catalunya; que en aquell temps se mirava al bé dels més, y'ls menos ja s'hi acomodavan.»²³⁵

Miguel de Unamuno –que, com sabem, va tenir una actuació contradictòria pel que fa a la llengua catalana–, després de llegir el discurs de Guimerà que acabem de citar, va escriure un article titulat «Sobre l'ús de la llengua catalana», on entre moltes altres coses, deia: «Los catalans que escriuhen en castellá trevallen en empobrirlo, mentres que si escrivessin en sa llengua y en ella los llegissim, trevallarian indirectament en enriquirlo, y no perque'l castellá prengué elements del catalá, sino perque'l coneixement d'aquest idioma capacitaria als castellans que l'apreguessin á descubrir ignorats elements de sa llengua propia. (...) En bé y profit de tots devém, donchs, desitjar que'ls catalans, com tots els homens, escriguin en la llengua en que pensan».²³⁶ Més endavant insistia: «Hi ha que demanar que escrigui cada qual lo que senti en la llengua en que ho sent, en obsequi á la armonía, al concert de tots, al més propte adveniment d'un verda-der llenguatge universal, que té de venir, y en obsequi ademes al foment dels incentius y estimulants de nostre energía traductora.»²³⁷

4.14. Darreres accions abans d'acabar el segle XIX

El mateix any que la Direcció General de Correus i Telègrafs de l'Estat prengué la curiosa decisió de prohibir parlar en català per telèfon (1896), hi va haver també la primera proposta parlamentària d'iniciar –encara que molt tímidament– la normalització dels idiomes no castellans a l'escola. Gràcies al llibre de Francesc Ferrer i Gironès sobre la persecució política del català²³⁸ sabem que el 14 d'agost de 1896, al Congrés dels Diputats, el diputat per València Manuel Polo y Peyrolón²³⁹ va formular un prec al ministre de Foment del govern canovista on sol·licitava que els mestres de l'Estat que exercien

235 GUIMERÀ, Àngel: *La llengua catalana, discurs presidencial llegit en la sessió pública celebrada en l'Ateneu Barcelonès lo 30 de novembre de 1895*, pàg. 38. Uns anys abans, el 1889, el mateix Guimerà havia reivindicat l'escolaritat en català en un altre discurs al Palau de la Llotja de Mar (Vegeu: MIRACLE, Josep: *Pompeu Fabra*, pàg. 363).

236 L'article d'Unamuno està signat a Salamanca l'abril de 1896 i va ser publicat primer en castellà al *Diario Modelo* de Barcelona, i després en català a *Lo Catalanista* (31 de gener de 1897, núm. 496).

237 UNAMUNO, Miguel de: «Sobre l'ús de la llengua catalana», dins *Lo Catalanista*, núm. 496, 31 de gener de 1897.

238 FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*.

239 Segons Francesc Ferrer, Peyrolón era un «home molt religiós (integrista), professor a l'Institut de València de Psicologia, Lògica i Filosofia, escriptor i un dels caps més destacats del partit carlí a València» (pàg. 80, op. cit.).

en països on es parlava una llengua diferent del castellà coneguessin aquesta llengua per tal de fer-se entendre pels alumnes: *«Por eso creo que lo más eficaz sería permitir la lengua regional en la enseñanza de niños y niñas, y exigir a los maestros como condición sine qua non el conocimiento del dialecto regional, para conseguir lo cual me parece que basta una Real Orden del Ministerio de Fomento. Esta medida produciría resultados benéficos; pero todavía se podría conseguir más, estableciendo en las Escuelas Normales de esas regiones la enseñanza del valenciano en Valencia, del catalán en Barcelona, del vascuence de San Sebastián, Bilbao, Vitoria y Pamplona, etc., de manera que todo maestro conocería a la vez el castellano y la lengua regional, sirviéndose de aquel para enseñar ésta y viceversa»*.²⁴⁰ Polo y Peyrolón demanà, a més a més, de manera contundent, que, per exercir de mestre en propietat en una escola on hi hagués llengua pròpia, s'exigís als mestres el coneixement d'aquesta llengua; que no s'admetés a oposició els que desconeguessin la llengua del país; i que en les escoles de mestres respectives es creessin càtedres de gramàtica del que ell anomenava 'dialecto regional'.

El ministre de Foment, Aureliano Linares, que li va contestar la petició, va negar qualsevol possibilitat de solucionar el problema: *«Su señoría, en puridad, lo que desea es que se mantenga el estado actual en materia de lenguaje en algunas provincias en que haya un idioma regional, de tal suerte, que este idioma sea tan absoluto y tan predominante, que excluya el idioma patrio, con lo cual S.S. reconoce que hay comarcas de España en que el castellano es tan desconocido como puede serlo el griego, el ruso o el alemán»*.²⁴¹ A la qual cosa Polo y Peyrolón va replicar: *«Tampoco ya profeso un regionalismo exagerado, antes creo que estamos de acuerdo el Sr. Ministro y yo en las ideas que profesamos en este punto; pero he dicho que se hace imposible la enseñanza en ciertas regiones particularmente en las Provincias Vascongadas y Cataluña, porque los niños hasta 12 años ignoran el castellano, y si frente a ellos, y para enseñarlos, se colocan maestros que no conocen el dialecto regional, será imposible que puedan aprender nada.»*²⁴²

Tot i que les pretensions del senyor Polo eren exclusivament tècniques i només pretenien un millorament pedagògic, sense cap altre horitzó polític, i malgrat el seu fracàs evident, no li podem negar el mèrit de ser, en el segle XIX, el primer a plantejar el tema lingüístic amb caire reivindicatiu al Parlament de Madrid. És just, doncs, que el seu nom tingui un lloc en aquest treball.

D'altra banda, i en un altre ordre de coses, tenim notícies d'aquest mateix any 1896 que demostren que la llengua catalana anava recuperant posicions. Només com a exemple esmentem que, a Manresa, la Corporació Municipal creà una càtedra de Llengua i Literatura Catalana²⁴³ i, a Igualada, el Col·legi del Sagrat Cor va prendre una altra bona decisió: *«Lo Colegi del Sagrat Cor de Igualada ha prés lo bon acort qu'aplaudim, de introduhir en son cuadro d'assignaturas pera'l vinent curs, la ensenyansa de la Gramatica Catalana.»*²⁴⁴

240 FERRER, Francesc: op. cit., pàg. 80.

241 Ibídem, pàg. 80-81.

242 Ibídem, pàg. 81.

243 El 26 de novembre de 1896 el Centre Escolar Catalanista va felicitar l'alcalde de Manresa per haver pres aquesta decisió. La notícia apareix a *Lo Catalanista*, núm. 487, 29 de novembre de 1896.

244 *Lo Catalanista*, núm. 476, 13 de novembre de 1896.

El 1896 Francisco Flos i Calcat va publicar una *Geografía de Catalunya*,²⁴⁵ que portava el llarg subtítol d'*Ab las definicions propias de las tres parts ab que's divideix la Geografía en general, pera servir de text en las escuelas de Catalunya, y ahont se parli la llengua catalana, y útil pera'ls excursionistes, viatjants de comers, etz.* L'obra està dedicada a les persones que el van ajudar a compondre l'obra: Josep Torras i Bages, Francesc de S. Maspons i Labrós, Antoni Aulèstia i Pijoan, Artur Osona i Formentí, Cèsar August Torras i Domènec Palet i Barba, la majoria d'ells grans excursionistes i coneixedors del país. Francisco Flos fou el primer mestre català que va utilitzar la geografia com a element educatiu perquè la va ensenyar de manera pràctica, mitjançant jocs i activitats a l'aire lliure.

En les 'Advertencias' preliminars l'autor explica que la publicació d'aquest llibre obeïa a una necessitat molt imperiosa que feia temps que es notava a les escoles: «(...) aixó es, de que'ls noys conegan punt per punt, avants que tot lo d'altres païssos, lo que correspón de plé á son propi terror: la seva patria natural.»²⁴⁶

I diu que responia a dues raons: «l'escriurela ab la llengua del poble, tenint en compte la conclusió que'n 1888 se votá en lo Congrès Nacional de Mestres, *de que als noys es de rigor ensenyarlos en sa llengua materna pera son millor aprofitament y avensos*, y la segona, que essent llógich aquell principi de passar de lo conegut á lo desconegut, es molt prudent, donchs, que la ensenyansa de la Geografía comensi en tot lo que possible sía per la *llar payral*, fins á compéndrer ben clar tot lo pertanyent á la comarca y acabar per la regió. Un cop aquí arribat, lo camí será sempre més aplanat pera entrar comparativament en el estudi de las demás regions peninsulars, poguent passar després al coneixement dels Estats més propers al nostre, per anar avansant progressivament fins al de todas las parts del món.»²⁴⁷

El periòdic de Canet de Mar *La Costa de Llevant*, quan va fer la crònica de l'aparició del llibre, li criticà el fet que el treball es limités només al Principat i que no inclogués la Catalunya del Nord. Flos i Calcat contestà tot seguit dient que «(...) procuraré quan se presenti la ocasió de completar ma obra no sols ab lo que vosté's refereix á la part de la Catalunya de Fransa, com també á la que's mermá per la part de ponent, ó sía la Ribagorsa, fins al Cinca, quan la divisió oficialisca tan absurda com arbitraria que's seu desde Madrid».²⁴⁸ També digué que el seu treball s'hauria d'ampliar amb un mapa de tots els territoris de parla catalana.

El diumenge 25 d'abril de 1897 va tenir lloc al Teatre Principal de Girona l'Assemblea General de la Unió Catalanista, que tenia com a tema de deliberació *Declaracions del catalanisme amb motiu de les actuals circumstàncies*, manifest que redactaren els quatre primers presidents de la Unió, Lluís Domènech, Joan Permanyer, Àngel Guimerà i Joaquim Riera. La intenció era fer d'aquesta trobada una important demostració de força del catalanisme i per això calia, sobretot, una important presència de delegats, la qual cosa s'aconseguí ja que els participants ratllaren la xifra dels tres-cents.

245 El diari *Lo Catalanista*, núm. 479, 4 d'octubre de 1896, anuncià aquest llibre d'en Flos i Calcat, que es venia el preu de 6 rals, «y a l'engrós á 15 pessetes la dotzena.»

246 FLOS, Francisco: *Geografía de Catalunya*, pàg. 5.

247 *Ibidem*.

248 Carta al director de *La Costa de Llevant*, 23 de juliol de 1896. Arxiu Jordi Flos.

Pel que fa al tema de la llengua, s'aprovà per unanimitat aquesta declaració: «(...) Vo-
lém, en primer lloc, *la llengua catalana ab carácter oficial*, com diu en son manifest la
Junta Permanent,²⁴⁹ y la volem perquè es la nostra, perquè es la que millor s'adapta al
nostre temperament y carácter, y perquè al poble que té llengua propia sols en virtut
d'una vexatoria é irritant imposició se li pot exigir que n'usi una altra.»²⁵⁰

Al llarg d'aquestes pàgines hem vist com la idea de crear un patronat que potenciés
la creació d'escoles catalanes es va anar repetint en diferents moments d'aquest final de
segle. La primera proposta la va fer Flos i Calcat el 1886. El 1887 es va crear un Patronat
que va arribar a tenir estatuts, però que quasi no va actuar. Sis anys més tard, a l'assem-
blea de la Unió Catalanista de Reus tornà a sortir la idea a la palestra. Per tercera vega-
da, el 1897, tornem a trobar el Patronat, aquesta vegada en forma de llibre de signatu-
res. En efecte, Francisco Flos i Calcat havia començat aquest any un 'aplech de firmes'
amb la intenció que diferents personalitats de tot el ventall social donessin suport a la
conclusió setena del Congreso Nacional Pedagógico de 1888, que afirmava que la cièn-
cia pedagògica reclamava que s'instruís els nois en la llengua que coneixien. El volum
–únic testimoni d'aquest Patronat– es titula *Patronat de la Ensenyansa Catalana. Llista
General d'Associats* i conté 465 signatures de persones ben diverses.²⁵¹ Ignorem l'abast
que tingué el Patronat i, sobretot, si fou alguna cosa més que un aplec de signatures.
Hem d'imaginar que no va passar de ser una entitat testimonial ja que, quin sentit hau-
ria tingut fundar, un any més tard, com es va fer, l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança
Catalana, si aquest Patronat hagués funcionat realment?

El que sí sabem segur és que la recollida de signatures s'anà fent durant un bon gra-
pat d'anys, paral·lelament a l'existència de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Ca-
talana i s'acabà el 1914, quan Flos oferí l'àlbum a Prat de la Riba. L'última plana d'aquest
volum, actualment conservat a la Biblioteca de Catalunya, fa així: «Com a tribut a la
Mancomunitat Catalana, En Francisco Flos i Calcat feu ofrena del present Album al
Excm. Sr. President de la Diputació D. Enric Prat de la Riba [sic], per a ser arxivat en el
Institut d'Estudis Catalans. 26 de maig de 1914.»²⁵²

Francisco Flos i Calcat va ser un treballador incansable que, quan veia que manca-
va un determinat llibre –fos de text o propagandístic–, es proposava de seguida de fer-

249 Es refereix al document titulat «Al poble català», que es repartí profusament per tot
Catalunya i que tingué difusió, traduït al castellà, a fora del nostre àmbit lingüístic.

250 *Lo Catalanista*, núm. 461, 16 de maig de 1897.

251 En cito algunes de representatives, bo i afegint-hi l'anotació que va fer Flos a sota de cada
nom: Joaquim Rubió i Ors, Dr. en Filosofia i Lletres i Mestre en Gay Saber; Mn. Cinto Ver-
daguer, Mestre en Gay Saber; Àngel Guimerà, Mestre en Gay Saber i eminent dramaturg;
Dr. Morgadas, Bisbe de Vic; Eusebi Güell, Comte de Güell, hisendat i fabricant; Manuel
Folguera, enginyer i diputat provincial; Sebastià Farnés, advocat, taquígraf i publicista;
Narcís Oller, novel·lista; Josep Pella i Forgas, advocat i historiador; Francesc Carreras i
Candi, advocat i regidor; Lluís Millet, director de l'Orfeó Català; Lluís Domènech i Monta-
ner, arquitecte i president de la Unió Catalanista; Josep Torras i Bages, Bisbe de Vic; Enric
Prat de la Riba, advocat, publicista i president de la Diputació de Barcelona; Adrià Gual,
autor dramàtic; Apel·les Mestres, eminent poeta i dibuixant; Josep Carner, Mestre en Gay
Saber; Eugeni d'Ors, genial escriptor; Eladi Homs, pedagog; Albert Bastardas, advocat,
alcalde i diputat provincial; Pompeu Fabra, filòleg; Domènech Martí i Julià, metge i pre-
sident de la Unió Catalanista; Joan Bardina, pedagog; J.M. Folch i Torres, escriptor; entre
molts d'altres.

252 Hi ha una còpia d'aquest àlbum a l'Arxiu Jordi Flos.

lo. En aquest treball ja n'hem examinat alguns. L'any 1898 va afegir dues obres més a la seva llista de publicacions: el *Promptuari de la escriptura catalana. Método teórich y práctic per aprendre d'escriure la llengua catalana, ab infinitat d'exercicis graduats pera'l dictat, extrets d'obras dels millors escriptors catalans*; i el *Primer Llibre dels noys, compost expressament pera'l Col·legi de Sant Jordi y pera servir de text en totas las Escuelas catalanas*.

El *Promptuari* és un llibre de 192 pàgines amb lliçons teòriques, exercicis, reculls de textos, etc. per aprendre a escriure el català. En el pròleg d'aquest llibre explica que, abans que la seva, ja havien sortit altres gramàtiques catalanes: «Desde que s'iniciá'l renaixement de las lletras catalanas, y's cobrá afició per tots los aymants de las glorias de Catalunya, á emplear per escrit son idioma ja en assumptos literaris ó ja en particulars, era molt natural sortís á la llum pública una obreta adequada pera instruhir en lo coneixement ortogràfic de nostra llengua (...). Algunas, donchs, desde aquella época se n'han publicat».²⁵³ Però, segons Flos, aquestes obres anteriors no tenien el caràcter didàctic que ell havia donat a la seva: «(...) per lo que'ns brindá aquella deficiencia á que emprenguessim ab nostra constant observació l'escriure la present obreta, ab la seguritat de que ha de produhir excelents ventatjas, no sols en los noys si que també en aquells bons patricis, que, per la por de cometre faltas ortogràficas ab tot y sa bona voluntad, deixan d'escriure en la llengua propia».²⁵⁴ Per acabar, quan justifica el sistema ortogràfic que ha adaptat en el *Promptuari*, diu que no ha pretès provocar cap pugna: «(...) tots [els sistemes ortogràfics] los creyem prou bons y susceptibles de reforma; mes no pas encare, es á dir, mentres no existeixi una Academia que's proposi'l portar á terme la purificació de nostre idioma en la escriptura, y per aquesta rahó, donchs, procurém entretant anar avant sempre y d'una cosa'n vindrá l'altra».²⁵⁵ La premsa es va fer ressò d'aquesta obra i del seu autor, que van rebre molts elogis.²⁵⁶ Fins i tot la premsa professional de l'època, clarament castellanitzada, en va parlar positivament.²⁵⁷

L'altre llibre publicat per Flos i Calcat l'any 1898 va ser el *Primer Llibre dels Noys*, un opuscle de vint-i-quatre planes redactat expressament per als alumnes del Col·legi de Sant Jordi. Aquest llibre de lectura segueix un mètode sintètic de lletreig, que consisteix en l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura a partir de l'estudi de les lletres. Comença primer a estudiar les lletres per ordre alfabètic, després s'estudien les combina-

253 FLOS, Francisco: *Promptuari de la escriptura catalana...*, pàg. 7.

254 *Ibidem*, pàg. 8.

255 *Ibidem*.

256 Marià Fortuny, per exemple, a *Lo Teatre Regional* (maig de 1898) digué: «La ciència del erudit li ha donat vida y escalfor. Los coneixements del filólech li han posat reglas. La erudició del professor, li ha amanit ab método y claretat. La trassa del escriptor, hi ha abocat atractiu y fins la ploma del calígrafo hi ha lluhit la pulcritud y elegancia d'un artista.»

257 «Creemos que el Sr. Flos y Calcat, dentro de su modesta esfera de propaganda, ha contribuido de modo muy recomendable á difundir los conocimientos de la gramática práctica catalana, mirada con imperdonable desvío por la gran mayoría de los Maestros de Cataluña» (*El Clamor del Magisterio*, 21 de maig de 1898). «Recomendamos á los señores Maestros, principalmente á los de Cataluña, la adquisición de dicha publicación que honra á su ilustrado autor, Sr. Flos y Calcat, digno Maestro de primera enseñanza á quien enviamos nuestra cordial enhorabuena» (*El Monitor de Primera Enseñanza*, 19 de maig de 1898).

cions sil·làbiques i, finalment, es passa al coneixement de paraules i frases.²⁵⁸ El llibret, estructurat en vuit lliçons, més unes lectures al final, fa servir la lletra romana i utilitza dues tintes (la negra i la vermella). Les lectures del final del llibre tenen un caràcter marcadament moralitzador: hi ha un apartat de consells i un conte titulat «Lo mentider castigat». Tanca el volum un llistat d'oficis explicats.

258 Altres llibres de l'època que feren servir aquest mètode són: *Primer libro de lectura manuscrita para uso de las escuelas elementales y de párvulos*, d'Antoni Balmanya i Ros; *Nuevo Catón ó principios de lectura*, de Marià Brosa i Arnó; *Método racional de lectura*, de Joan Basté i Serarols, etcètera. Per a més informació sobre el tema és interessant el treball de Dolça Vert i Ros *L'aprenentatge de la lectura i l'escriptura a Catalunya a través dels llibres de text, 1898-1923* (tesi de llicenciatura inèdita).

5

LA INTRODUCCIÓ DEL CATALÀ A LES ESCOLES DES DE FINAL DEL SEGLE XIX FINS A LA II REPÚBLICA: PANORÀMICA HISTÒRICA DE L'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA (1898-1931)

«Si la meua llengua fa trontollar els fonaments del teu Estat, significa que has construït el teu Estat sobre la meua terra.»

Musa Anter, escriptor i activista kurd

5.1. El marc pedagògic del primer terç del segle XX

El primer terç del segle XX visqué un procés de reflexió i d'experimentació pedagògica, estretament vinculat al moviment de l'Escola Nova, que es va estendre des de finals del segle XIX per Europa i els Estats Units. El moviment de la Renaixença catalana i el fracàs colonial espanyol de 1898 va comportar que Catalunya assumís, d'una vegada per totes, la importància de l'escola, que fins aquell moment havia estat oblidada per part de les institucions públiques. D'altra banda, políticament, Catalunya va entrar al nou segle desmarcant-se de l'estat centralista i de la seva estructura de partits i continuant el procés d'ampliació del catalanisme.¹

És ben sabut que, sense negligir el paper d'alguns mestres dinovens a l'hora d'intentar millorar l'escola amb constància i voluntarisme –Antoni Balmanya i Ros (1846-1915),² d'Espolla (Alt Empordà), segurament en seria la figura més representativa–, el panorama general de l'ensenyament en aquest tombant de segle era deplorable. Les es-

1 Quatre obres de referència d'aquest període són GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*; MONÉS, Jordi: *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1939)*; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep, MARQUÈS, Salomó, MAYORDOMO, Alejandro i SUREDA, Bernat: *Tradició i renovació pedagògica. 1898-1939* i MONÉS, Jordi: *La pedagogia catalana al segle XX. Els seus referents*.

2 Vegeu PUJOL, David: *El mestre Antoni Balmanya i Ros (La Bisbal, 1846-Espolla, 1915). Un iniciador de la renovació pedagògica a Catalunya*. També, entre d'altres, MESTRAS, Lluís M.: *L'aportació gironina al desenvolupament de la pedagogia catalana i Mestres d'aquell temps*; PALLACH, Josep: *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya*; AINAUD, Josep M.: *Mestres que han fet Catalunya*; MUXACH, Mònica, PUJOL, David, SERRA, Roser i VIDAL, Irene: *El mestre Gregori Artizà i Lapedra. Entre la pedagogia i el vi*; MUÑOZ, Sílvia: *Isidre Macau i Teixidor. Mestre i naturalista*; MARQUÈS, Salomó: *L'escola a Catalunya durant el segle XX. El testimoni de les germanes Macau Julià*.

coles estaven instal·lades, generalment, en locals rònecs, i hi havia un greu dèficit d'escoles; els mestres estaven mal pagats, i sovint tenien un nombre d'alumnes excessiu; les pràctiques escolars no responien als interessos dels infants; els mètodes pedagògics estaven desfasats; els nivells d'analfabetisme del país eren escandalosos, més entre les noies que els nois; hi havia una desmesurada centralització; en definitiva, doncs, el desprestigi de l'escola pública era notable.³ Com diu Josep González-Agàpito, l'escola tradicional havia traspassat incòlume el llinar del segle XX, tot i els embats dels renaixentistes, els il·lustrats i els profitosos, però minoritaris, esforços dels pedagogs renovadors vuitcentistes.⁴ L'Escola Nova –també anomenada Escola Activa, Escola del Treball, Educació Funcional...– era vista, doncs, en el context de regeneració social i política d'aquells primers anys del segle XX, com un instrument eficaç que podia ajudar a millorar aquesta realitat deficient.

Recordem que l'Escola Nova és, de fet, un conglomerat de teories i mètodes que des de finals del segle XIX van anar bastint un moviment ampli i variat. Jordi Pomés explica que anaven des dels moviments de renovació pedagògica en el camp cultural, passant pel pacifisme, el lliurepensament o el feminisme en el camp social, fins al republicanisme, el socialisme, el cooperativisme o l'anarquisme en el camp polític així com també al teosofisme, la maçoneria i al catolicisme social en el camp espiritual.⁵ El precursor fou Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) i la seva obra *Emili o de l'Educació*, però l'animador i divulgador dels principis del moviment va ser, sens dubte, el suís Adolphe Ferrière (1879-1960), primer des del Bureau Internacional des Écoles Nouvelles i, després, a partir de 1921, des de la Lliga Internacional fundada a Calais.⁶

L'objectiu d'aquesta nova manera d'entendre l'educació –aprendre tot fent– era (podríem utilitzar el present, perquè la fórmula, en gran part, no ha pas caducat)⁷ fonamentar el procés educatiu en l'activitat natural dels alumnes. Una bona explicació de l'Escola Nova l'ofereix el mestre gironí Narcís Masó i Valentí (1890-1953) en un document, donat a conèixer per Salomó Marquès, titulat *L'Escola Nova. Les bases, l'essència i l'esperit*: «Per fer l'Escola Nova, el més essencial no és ni refer l'edifici ni canviar les taules, ni substituir els llibres, ni suprimir els horaris. Per fer l'Escola Nova el més essencial és *saber què és un infant*. És saber com es desenvolupa la seva vida i fer que l'ensenyament vagi de cara a les seves necessitats».⁸ Pere Vergés i Farrés (1896-1970), mestre i director de l'Escola del Mar de Barcelona –en parlarem més endavant–, assenyala el camí equivocat de l'escola tradicional i fa veure que aquesta conté dues tragèdies: «l'una, la de vo-

3 Vegeu MONÉS, Jordi: *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya*, pàg. 159-164.

4 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep [ed.]: *L'Escola Nova Catalana. 1900-1939. Objectius, constants i problemàtica*, pàg. XXV.

5 Citat per MONÉS, Jordi: *La pedagogia catalana al segle XX. Els seus referents*, pàg. 206.

6 Vegeu el «Pròleg» de Joan SOLER MATA a *L'autonomia dels escolars*, pàg. XXV-LVIII.

7 Artur MARTORELL, en un text publicat el 1965, titulat *Com realitzar pràcticament una escola nova*, deia que trobava anacrònica la denominació d'Escola Nova, ja que la primera escola d'aquest nom s'havia creat el 1889 a Anglaterra. «No obstant això –deia Martorell– els principis i les directrius d'aquestes Escoles encara són vàlids i mantenen la seva actualitat i alguns –bastants– no han penetrat encara al cor de les nostres escoles». Podríem dir el mateix, avui, d'alguns dels punts inspiradors de l'Escola Nova, que sembla estrany que costi tant de fer entrar a les aules, però això és un debat que ara no volem pas encetar.

8 MARQUÈS, Salomó: *Narcís Masó. Pedagog de l'Escola Activa*, pàg. 57-58.

ler fer dels seus alumnes nens savis; i l'altra, que el nen, que ho és al carrer i en els seus jocs, deixi de ser-ho a l'escola, on les capes de pseudociència que li aplicaran, li ofegaran aquella ànima que, tancada al seu pou, es mantindrà desconeguda per a nosaltres.»⁹

Segons Conrad Vilanou, el projecte més innovador i ambiciós d'aquesta època va ser l'Escola Moderna de Francesc Ferrer i Guàrdia, fundada a Barcelona el 1901: «D'alguna manera, l'Escola Moderna va representar un trencament radical amb la inèrcia pedagògica anterior ja que va comportar tot un seguit de novetats pedagògiques: noves instal·lacions, gust per la higiene, preocupació social, aparells didàctics, coeducació, noves metodologies i, sobretot, la vocació d'una educació integral que havia de contemplar totes les dimensions de l'infant, a saber, física, intel·lectual, moral, social i estètica. (...) La pedagogia de Ferrer i Guàrdia –amb la seva defensa d'un programa educatiu internacionalista, pacifista i antimilitarista– va representar una alternativa que contrastava en l'ambient educatiu de l'època dominat per la presència d'un nombre important d'escoles confessionals».¹⁰ En un capítol anterior ja hem vist, però, que l'Escola Moderna no va ser pas gens sensible a la llengua catalana.

El moviment de l'Escola Nova va sintonitzar amb el plantejament de reconstrucció nacional noucentista, que va trobar la seva concreció política primer en l'obra de la Mancomunitat de Catalunya i, més tard, en la de la Generalitat republicana, sense oblidar el paper rellevant i modèlic que va tenir l'Ajuntament de Barcelona, a través del Patronat Escolar, en la renovació pedagògica.¹¹ Joan Bardina i Castarà (1877-1950), creador d'una Escola de Mestres on els estudiants aprenien vivencialment la nova pedagogia, va ser un dels pioners de l'Escola Nova a Catalunya.¹²

La Mancomunitat de Catalunya –continuant, en part, la feina que havia iniciat la Diputació de Barcelona– va portar a terme una obra d'instrucció pública partint de la idea que arribaria un dia que seria responsable del sistema educatiu del país, la qual cosa, com sabem, no va passar: «Demés, un dia o altre s'arribarà a la íntegra transmissió a la Mancomunitat del sistema docent a Catalunya, i és precís que en aquell moment tinguem creats els motlles de l'ensenyament prou resistents per a neutralitzar la ruti-

9 VERGÉS, Pere: *Libro de Evocaciones (1922-1947)*. Extret de GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «Escola Nova. Educació Activa» dins *Pere Vergés. Una educació per a la ciutadania*, pàg. 31.

10 VILANOU, Conrad: «El marc pedagògic del primer terç del segle XX (1900-1939)» dins *Educació, municipis i República*, pàg. 45. També, entre d'altres, NOVOA, António i VILANOU, Conrad: «Francesc Ferrer» dins *Quinze pedagogs. La seva influència, avui*, i DELGADO, Buenaventura: *La Escuela Moderna de Ferrer i Guàrdia*. D'altra banda, Josep IGLÉSIES, al llibre *Pau Vila*, explica que l'educador i geògraf sabadellenc va ser crític amb Ferrer i Guàrdia (pàg. 13-15). També ho fa ell mateix a *Assaig de recordança i de crítica del que fou l'Escola Horaciana*, pàg. 5-8. Pere Vergés en guarda un bon record, com es desprèn del que explica al llibre de Robert SALADRIGAS *L'Escola del Mar i la Renovació Pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*, però també li acaba fent una crítica punyent: «El que és cert, però, és que tot plegat responia a un seguit de concepcions utòpiques, amb les quals no es podia anar enlloc. L'Escola Moderna era una institució més aviat quimèrica, que hauria pogut fer molt i no féu res a causa de les seves contradiccions mortals. A casa meua la seva influència fou literalment nul·la». Per últim, un llibre escrit un any després del seu afusellament, de Casimiro COMAS: *Francisco Ferrer. Su vida. Su obra destructora. Justicia de su condena*.

11 Vegeu, entre d'altres, CAÑELLAS, Cèlia i TORAN, Rosa: *Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona, 1916-1936* i DOMÈNECH, Salvador: *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*.

12 Vegeu BARDINA, Joan: *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits* (edició a cura de Josep González-Agàpito) i DELGADO, Buenaventura, CORTADA, Ramon, GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i LOZANO, Claudio: *Joan Bardina, un revolucionario de la pedagogía catalana*.

na burocràtica de l'antic ensenyament».¹³ Malgrat l'evident limitació de competències –que va fer que incidís més en aspectes qualitatius que quantitius– la Mancomunitat va desenvolupar iniciatives importants. No ens hi volem entretenir, però esmentem la construcció, a tall d'assaig, de quatre edificis models d'edifici escolar a cadascuna de les províncies;¹⁴ l'impuls de les Escoles d'Estiu, de les quals parlarem més endavant; la política de publicacions periòdiques –*Quaderns d'Estudi* i *Butlletí dels Mestres*–; la col·lecció popular «Minerva»; la instauració dels Estudis Normals, a petició de la Protectora; l'aposta per un ensenyament professional i tècnic inserit en el sistema productiu, etc. També hem d'esmentar el Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, creat el 1920 com a evolució de l'antic Consell de Pedagogia de la Diputació de Barcelona, que tenia per objecte investigar els progressos de la pedagogia i aplicar-los a les escoles, inspeccionar els centres, proposar reformes de les institucions existents, entre d'altres.¹⁵

L'Ajuntament de Barcelona també va assumir ben aviat el repte de dignificar l'escola pública i per això va exercir una acció de suplència de l'Estat, bastint un sistema amb les seves pròpies escoles i serveis. El 1906 va crear les colònies escolars per als nois pobres i febles de la ciutat, que havien sorgit a Suïssa l'any 1876. El 1907 es va crear la Comissió de Colònies Escolars de Vacances, presidida pel metge Salvador Roca. Tenien inicialment un caràcter higienista, però de seguida van incloure també un vessant educatiu.¹⁶ Ho explica Carme Parunella en un text que recull unes converses mantingudes amb Rosa Sensat sobre l'organització i el funcionament de les colònies: «Les Colònies Escolars no són únicament una institució d'higiene preventiva, sinó que atesa la seva organització, poden ésser una continuació de l'Escola, considerant aquesta en el sentit més modern, és a dir donant un gran valor a tot lo que sia educació de l'infant en tots sentits. (...) El fi de les Colònies Escolars ha d'ésser doncs higiènic i eminentment educatiu».¹⁷ Colònies com *Turissa* o la *República d'Infants de Vilamar*, dirigides per educadors de la talla d'Artur Martorell i Pere Vergés, per exemple, són un bon exemple de socialització i d'educació cívica.

El 1908 el consistori barceloní va impulsar el Pressupost Extraordinari de Cultura, que no es va poder aplicar però que representa el primer intent seriós de reformar l'ensenyament públic a la ciutat. El pressupost pretenia crear una Institució de Cultura Popular per a gestionar quatre grups escolars –que havien d'escolaritzar un miler d'alumnes en edificis ben equipats– amb ensenyament graduat, coeducatiu, gratuït i amb la religió com a assignatura voluntària. Aquests equipaments també havien d'incloure biblioteques populars, cantines, camps de joc... en un projecte educatiu global que anticipava el paper de les actuals 'ciutats educadores'. «El Pressupost de Cultura –explica

13 MANCOMUNITAT DE CATALUNYA: *L'obra a fer. L'emprèstic de cinquanta milions*, pàg. 88.

14 A la Masó (Alt Camp), als Torms (les Garrigues), a Sant Llorenç Savall (Vallès Occidental) i a Palau-saverdera (Alt Empordà). El 1921 s'adjudicà la construcció d'una escola graduada a Figueres, que no s'arribà a construir.

15 Vegeu, entre molts d'altres treballs, GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya*, llibre II, Ensenyament Primari, segona part, pàg. 9-81; i BALCELLS, Albert, PUJOL, Enric i SABATER, Jordi: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, pàg. 458-478.

16 Vegeu la nota 346 del capítol 5, on hi ha la bibliografia més rellevant al voltant d'aquest tema.

17 PARUNELLA, Carme: *Resum de les converses tingudes amb Dª Rosa Sensat respecte a organització i funcionament de les colònies escolars*. Juliol de 1918. Document mecanografiat.

Conrad Vilanou– obeïa a una política cultural de l'esquerra catalanista i republicana que es movia ideològicament en l'òrbita del modernisme cultural, i pedagògicament en el moviment renovador de l'Escola Nova, canalitzat –a més de diverses iniciatives autòctones de caràcter privat (Escola Horaciana de Pau Vila, Escola Vallparadís de Terrassa d'Alexandre Galí, el Col·legi Mont d'Or, etc.)–, per la tradició institucionista assentada a Madrid. En conseqüència, el Pressupost extraordinari de Cultura era el resultat d'una mentalitat basada en una política cultural que havia de proporcionar a la ciutat de Barcelona un model d'escola adequat als criteris del modernisme cultural, de la regeneració política i de les idees de progrés de l'esquerra catalana. En aquells moments va semblar que arribava l'hora per a una esquerra petit-burguesa, políticament republicana i catalanista, socialment progressista i culturalment modernista que sintonitzava amb la filosofia institucionista.»¹⁸

Sobre la influència que la Institución Libre de Enseñanza –creada a Madrid el 1876– va exercir a Catalunya, tema que ha estat estudiat per Buenaventura Delgado,¹⁹ només direm breument que va reportar una important contribució a la renovació de l'ensenyament: alguns mestres catalans van anar a Madrid a estudiar, es van establir vincles pedagògics –Cassà Costal, per exemple, es considera el Cossío català–, es van replicar experiències interessants –com el cas de la ILE de Sabadell o dels Institut-Escola de Barcelona–, etc. En el cas de les Illes hem d'esmentar el nom de Guillem Cifre de Colonya, que fundà una escola amb el nom d'Institución Libre de Enseñanza de Pollença.

Un petit apunt gironí. A la revista dels mestres públics *El Magisterio Gerundense* del 6 d'octubre de 1910 hi apareix, per primera vegada, una col·laboració escrita en llengua catalana. És una conferència de Carles Rahola, feta amb motiu d'un intercanvi escolar entre infants de Palafrugell (on hi havia de mestre Josep Barceló i Mates) i de Girona. El discurs de Rahola és una invitació als escolars perquè estimin la seva llengua i la parlin correctament: «Vosaltres, doncs, tindreu com un orgull el parlar el vostre idioma y conrear-lo: no imitareu pas aquells que, en nom d'altres llengües que molt sovint tampoc entenen, desqualifiquen y rebutgen la propia. Y si calia defensar-la, la llengua nostre, que tants treballs ens ha costat renovar-la, fentne, com qualsevulga altre, un instrument d'avens, vosaltres la defensareu com se defensa a una mare.»²⁰

L'any 1913 el Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona va possibilitar que Joan Palau i Vera anés a les *Case dei bambini* de Roma a estudiar de prop el mètode de la doctora Maria Montessori. El 1914 l'Ajuntament de Barcelona pensionà quatre professores (Dolors Canals, Mercè Climent, Leonor Serrano i Celestina Vigneaux) i la Diputació, dues més (Josepa Roig i Maria Villuendas) per assistir al segon Curs Internacional, a Roma. Va ser l'inici de la irradiació del mètode Montessori per diverses escoles del país. A la tardor de 1915 funcionaven a Catalunya tretze centres amb aquesta metodologia. El 1916 Maria Montessori va venir a Barcelona a fer el tercer Curs Internacional i l'any següent se li va crear una càtedra, que es va convertir de seguida en un

18 VILANOU, Conrad: op. cit., pàg. 53.

19 DELGADO, Buenaventura: *La Institución Libre de Enseñanza en Cataluña*.

20 RAHOLA, Carles: «Conferencia donada á l'Escola Santaló», dins *El Magisterio Gerundense*, núm. 108, 6 d'octubre de 1910, pàg. 5.

Laboratori-Seminari de Pedagogia.²¹ El 1932, presidida per Manuel Ainaud, es formà a Barcelona l'Associació Espanyola Montessoriana, patrocinada per l'Ajuntament. Moltes de les iniciatives montessorianes celebrades a Barcelona durant la República van tenir lloc gràcies a aquesta associació.

No podem deixar d'esmentar l'activitat de l'Escola d'Estiu, iniciada l'any 1914 pel Consell d'Investigació Pedagògica de la Diputació de Barcelona. Successivament fou organitzada pel Consell de Pedagogia de la Mancomunitat, pel Consell Informatiu de Pedagogia de la Diputació, pel Consell de Cultura de la Generalitat de Catalunya i per l'Escola Normal de la Generalitat fins al 1936. Constava de cursos, conferències i, després, d'una Setmana Final, que admetia matrícules independents de la resta de l'Escola d'Estiu, amb recitals, visites, excursions i exposicions.

En l'aspecte de les realitzacions pràctiques de l'Ajuntament de Barcelona cal citar l'Escola de Bosc (1914) i l'Escola del Mar (1922), dos dels centres escolars més prestigiosos que ha tingut la ciutat. No ens hi entretindrem gens, perquè han estat àmpliament estudiats i divulgats, però no ens podem estar de dir que el primer no s'entendria sense l'ànima que hi va posar Rosa Sensat i Vilà –«la millor escola és l'ombra d'un arbre»– i el segon va totalment lligat a la personalitat de Pere Vergés i Farrés –«la fórmula de la meua escola és ser guia humana de conducta»–.²²

El 1922 es constituí el Patronat Escolar de Barcelona, organisme mixt entre l'Estat i el municipi, amb caire experimental. A banda de les dues escoles *en plein air* que hem esmentat, es van construir un conjunt de grups escolars modèlics: el Grup Escolar Baixeres (1920), l'escola La Farigola (1920), el Grup Escolar Pere Vila (1931), el Grup Escolar Lluís Vives (1931), el Grup Escolar Ramon Llull (1931) i el Grup Escolar Milà i Fontanals (1931), entre d'altres.²³

21 AJUNTAMENT DE BARCELONA: *L'escola pública de Barcelona i el mètode Montessori. És interessant llegir la crítica que fa Alexandre GALÍ al mètode Montessori i al Laboratori-Seminari de Pedagogia a Història de les institucions..., llibre IX, Ensenyament Universitari*, pàg. 280-285. També, en aquest mateix sentit, cal tenir en compte les opinions de Manuel Ainaud, reproduïdes a DOMÈNECH, Salvador: *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*, pàg. 392-396.

22 Sobre l'Escola de Bosc, vegeu SENSAT, Rosa: *Vers l'Escola Nova*; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola*; DOMÈNECH, Salvador: *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona* (pàg. 349-363), i AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Les construccions escolars de Barcelona. Recull dels estudis, projectes i altres antecedents que existeixen en l'Ajuntament per la solució d'aquest problema*, pàg. 127-134. Sobre l'Escola del Mar, SALADRIGAS, Robert: *L'Escola del Mar i la Renovació Pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (coord.): *Pere Vergés. Una educació per a la ciutadania*; CÒNSUL, Isidor (coord.): *Centenari Pere Vergés, 1896-1996*; DOMÈNECH, Salvador: *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona* (pàg. 364-381); COMISSIÓ D'ANTICS ALUMNES I L'ANTIGA ESCOLA DEL MAR: *Imatges i records. L'Escola del Mar i, finalment, AJUNTAMENT DE BARCELONA: Llibre del Mar. Record de la Festa celebrada a la platja de l'Escola del Mar el dia 31 d'agost de l'any 1921, dedicada als infants de la Barceloneta*. [Va ser la festa de clausura dels Banys de Mar del primer estiu d'existència de l'escola que, de fet, no estava inaugurada oficialment. Robert Saladrigas diu, a partir del testimoni de Pere Vergés, que es va celebrar el 5 de setembre.]

23 Vegeu AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Les construccions escolars de Barcelona*; CAÑELLAS, Cèlia i TORAN, Rosa: *Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona, 1916-1936*, i CUBELES, Albert i CUIXART, Marc et al.: *Josep Goday Casals. Arquitectura escolar a Barcelona de la Mancomunitat a la República*.

En síntesi, doncs, en aquesta època Catalunya és un dels focus europeus importants de l'Escola Nova, per totes aquestes iniciatives que hem esmentat, però també per la vitalitat i l'extensió del moviment. El nostre país es va obrir des de ben aviat –per la via del viatge, del contacte directe i de la lectura d'obres pedagògiques– als corrents moderns de renovació, no només els que venien d'Europa sinó també els d'Amèrica.

I, tal com ha assenyalat Conrad Vilanou, Catalunya no va ser sensible només a la modernització de l'escola sinó que també va adquirir una destacada consciència social, sobretot a partir de la Segona República i de l'adveniment de la Generalitat de Catalunya. La nova política cultural, hereva de la realitzada per la Mancomunitat, es va centrar en la catalanitat, el laïcisme, la democràcia i la potenciació de l'escola pública. El lema de Rafael Campalans 'política vol dir pedagogia' resumia els anhels dels republicans d'afavorir la construcció del poble a través de l'educació.²⁴

Sota l'empenta del figuerenc Joaquim Xirau i Palau (1895-1946) es va intentar dotar el moviment de renovació pedagògica de nous instruments. Una de les iniciatives més importants va ser la creació, amb caràcter d'assaig pedagògic, de l'Escola Normal de la Generalitat, àmpliament estudiada per Jaume Carbonell i Sebarroja.²⁵ El centre de seguida va destacar: per la qualitat del professorat, per la intensa activitat que duia a terme, per la catalanitat, per l'esperit de modernitat, pel règim coeducatiu, pel seu ambient intern...

Una altra institució creada en aquesta època va ser l'Institut-Escola del parc de la Ciutadella, una de les més interessants realitzacions pràctiques de l'Escola Nova catalana, que va ser dirigida per Josep Estalella. Fou, juntament amb l'Escola Normal, una de les concessions arrencades al govern provisional de la República mentre Marcel·lí Domingo era ministre d'Instrucció Pública. S'hi establí la coeducació completa i l'ensenyament en català.²⁶ Tal com assenyala Ramon Navarro, l'ambient en què es desenvolupaven els nois i les noies era realment exemplar: «Els nois i les noies s'organitzaven ells mateixos, anaven pel seu compte als museus, van crear la seva associació d'alumnes, s'organitzaven en grups de treball (Cadí, Montblanc), s'organitzaven concursos de contes, de fotografia, duïen el seu còmput de rècords d'atletisme... L'Institut-Escola organitzà una orquestra i un cor amb els alumnes, feien representacions de ballet, assistien al Liceu, als concerts del Festival de Musicologia de Barcelona el 1936... Organitzaven festes al centre, cicles de conferències, excursions i acampades... Els alumnes, organitzats en grups, publicaven a la impremta del centre una revista en català, "Escola", totalment feta per ells.»²⁷

24 VILANOU, Conrad: op. cit., pàg. 57-58.

25 CARBONELL, Jaume: *L'Escola Normal de la Generalitat (1931-1939)*.

26 Són molt interessants, en aquest sentit, els testimonis d'exalumnes que aporta Salvador DOMÈNECH a *Els alumnes de la Generalitat*, pàg. 138-145.

27 NAVARRO, Ramon: *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*, pàg. 73. La millor monografia sobre l'Institut-Escola és l'obra de Salvador DOMÈNECH *L'Institut-Escola de la Generalitat i el doctor Josep Estalella*. En aquesta obra hi podem llegir, sobre Josep Estalella, aquestes paraules, extretes d'un diari íntim (pàg. 95): «I l'ideal pedagògic que pretenia per als seus alumnes estava per sobre de tot contingut escolar i enllaçava plenament amb l'humanisme que traspuava el Moviment d'Escola Nova en voler aconseguir, per sobre de tot, bons ciutadans: "M'he proposat de fer homes bons; si a més els faig forts, millor; si a més em surten savis, millor encara». O aquestes altres, que eren un talismà (pàg. 177): «No calen plans, programes, mètodes, sinó mestres, mestres, mestres.»

Josep González-Agàpito explica que va ser precisament en aquesta època de la Generalitat republicana quan van sorgir les contradiccions del moviment renovador: «El major grau de llibertat del marc polític posa en evidència el drama de l'Escola Nova de no ser capaç de portar a les últimes conseqüències les seves propostes, car ultrapassarien els límits d'una reforma educativa per a portar-la a un canvi radical del sistema educatiu».²⁸ Això ho diu perquè, tal com apuntava Rosa Sensat el 1933, es corria el perill de quedar-se només en els aspectes més formals, mecanitzant les pràctiques sense copsar la profunditat del plantejament educatiu renovador, si no s'abordava amb rigor la formació dels mestres i si no es creaven escoles públiques experimentals.

L'aixecament militar de 1936, que d'entrada a Catalunya va poder ser derrotat, va obrir un període revolucionari en el qual es va intentar bastir una nova societat i una nova escola. De seguida es va crear el Comitè de l'Escola Nova Unificada (CENU) –més tard convertit en Consell– que va catalanitzar l'ensenyament,²⁹ va establir la coeducació obligatòria i va elaborar un Pla General d'Ensenyament que partia de tres bases fonamentals: 1) L'ensenyament comença en el moment de néixer i segueix fins a la total formació de l'home. 2) Convivència sense distinció de procedència i finalitat. I 3) La selecció ulterior s'ha de fer a base de factors individuals (intel·ligència i voluntat). El CENU va assumir totes les competències educatives i, per primera vegada, la total escolarització de la població infantil. La situació bèl·lica, però, dificultà greument el desplegament i la realització del Pla que aquest organisme havia traçat.

No cal pas explicar –ja hi hem insistit prou en el capítol tercer– que el franquisme ho va desballestar tot i que va constituir, per a la llengua i la cultura catalanes, com deia el manifest d'*Els Marges* de 1979, una maltempsada d'incalculable transcendència.³⁰ Difícilment una dictadura podia acceptar una escola basada en la llibertat, la democràcia, la responsabilitat personal i la catalanitat. Deixem-ho córrer, doncs, i entrem pròpiament en el tema central d'aquest capítol, dedicat a historiar l'entitat que va contribuir més a catalanitzar l'ensenyament durant el primer terç del segle XX: l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

28 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: *L'Escola Nova Catalana. 1900-1939*, pàg. LIX.

29 «(...) un dels problemes que més ha interessat el Consell de l'Escola Nova Unificada, des del primer moment, ha estat el de la llengua» (*Decret disposant que l'ensenyament pre-maternal, maternal i primari a les escoles de Catalunya sigui basat en la llengua dels infants*, publicat al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 266. Dimarts, 22 de setembre de 1936). Sobre aquest tema, vegeu GENERALITAT DE CATALUNYA: *Projecte d'ensenyament de l'Escola Nova Unificada* i FONTQUERNI, Enriqueta i RIBALTA, Mariona: *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil*.

30 ARGENTER, Joan A. et. al.: «Una nació sense estat, un poble sense llengua», dins *Els Marges*, núm. 15, pàg. 5.

5.2. Del seu naixement, com a agrupació, fins que es convertí en associació (1898-1902)

5.2.1. La fundació de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana³¹

El dia 22 de desembre de 1898 es va celebrar una reunió a Barcelona on s'acordà de constituir una entitat que vetllés per l'ensenyança catalana: acabava de néixer l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança (AgPEC), una entitat que, en el futur, estava predestinada a tenir un paper important a l'hora de col·laborar en la catalanització escolar. Segons el llibre d'actes de l'AgPEC, hi assistiren Francisco Flos, Josep Fiter, Enric Ciurana, Josep M. Ballver, Emili Baltasar, Pere Mascaró, Josep M. Roca, Josep Blasi, Josep Mallofré, Leandre Pellicer i Jaume Arquer, «tots ells decidits defensors de las ideas catalanistas, concretadas en los principios establerts en las Bases de la Assamblea de Manresa de 1892, y desitjant prestar tots sos esforços, en particular á la base que's refereix á la ensenyansa que deu tenir la nostra terra».³² Explicitaren que el patró a seguir era el Col·legi de Sant Jordi, que s'havia creat feia només uns mesos, i acordaren «constituhir una Agrupació protectora de la ensenyansa catalana, adoptant la reglamentació que apropiadament brinda la 'Unió Catalanista' y á qual entitat s'adhereix aquesta Agrupació pera coadjuvar als seus fins en general».³³ La Unió Catalanista era una entitat política que es constituí a Barcelona l'any 1891 amb la voluntat d'agrupar associacions, periòdics i persones d'ideologia catalanista.³⁴

La primera junta directiva de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana va quedar constituïda de la manera següent: Josep Fiter (president), Francesc Figueres (tresorer) i Enric Ciurana (secretari). Josep Fiter i Inglès va ser també el primer president de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, entitat creada a Barcelona el 1876, embrió del Centre Excursionista de Catalunya. És autor de l'*Enciclopèdia moderna catalana*, editada l'any 1913 en cinc volums.

Les primeres decisions que va prendre l'Agrupació, resumides a l'acta numerada com a primera –datada el 4 de gener de 1899–, van ser de caràcter administratiu. Francisco Flos i Calcat s'oferí per fer de secretari tècnic, gratuïtament mentre l'Agrupació no en pogués pagar cap, i Jaume Arquer va fer el mateix oferiment pels treballs d'escrivent. A partir de l'abril de 1899, Jaume Arquer començà a cobrar 10 pessetes mensuals per la seva feina d'escrivent. En aquesta mateixa línia, el 26 de gener de 1899 s'acordà adjudicar el càrrec de cobrador dels rebuts dels associats a Pere Poch i gratificar-lo amb un 5% de les quantitats cobrades. També s'acordà «formular un articulat pera'l Reglament

31 La història de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que va tenir una mica més de dos tres d'existència (del 22 de desembre de 1898 al 15 de febrer de 1902), fou objecte d'estudi a la meua tesina, titulada *Els preliminars de l'escola catalana: dels primers temps de bilingüisme escolar a la creació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1869-1902)*, i presentada a la Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona. Aquesta obra va ser publicada per l'Editorial CEAC l'any 1998, amb el títol *Els orígens de l'escola catalana*.

32 Arxiu Jordi Verrié. Llibre d'actes de l'AgPEC.

33 *Ibidem*.

34 Vegeu LLORENS, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*. Barcelona, 1992.

que ha de regir á la Agrupació y que cada un dels individus de la Junta presentarian per sa part sobre'ls punts mes convenients y útils pera la bona marxa de la Agrupació.»³⁵

L'adreça social de l'AgPEC quedà fixada, des del primer moment, al Col·legi de Sant Jordi i es prengué l'acord de celebrar una reunió setmanal, cada dijous, de sis a vuit del vespre. La primera reunió en solitari dels tres membres de la Junta directiva va tenir lloc el 12 de gener de 1899 i serví per adoptar, com a emblema de l'Agrupació, el segell dibuixat desinteressadament per Francisco Flos i Calcat.³⁶

El reglament de l'AgPEC, en els seus articles 3r i 4t, assenyala que podien ingressar com a socis de l'entitat «tots aquells que suscribint la fulla d'adhesió á la mateixa sian admesos per lo Consell Directiu»³⁷, i els classifica en dues tipologies: els socis protectors, «que contribuirán ab una quota anyal inferior á 12 pessetas. Tindrán veu en las discussions, mes no tindrán vot y no podrán esser elegits pera'ls cárrechs del Consell Directiu»,³⁸ i els socis numeraris, «que contribuirán als gastos de la Agrupació ab una quota anyal que excedeixi de 12 pessetas, tenint veu y vot en las Juntas generals que's celebren y'l dret d'esser elegits pera formar part del Consell Directiu y de las Diversas Commissions que's creguin necesarias».³⁹ A més, els socis numeraris tenien dret a rebre un exemplar de totes les obres escolars (llibres i quaderns) subvencionades per l'Agrupació.

En aquesta primera etapa el nombre d'associats fou molt reduït i anà creixent molt lentament. En el moment que l'entitat es transformà en associació (a principis de l'any 1902) s'hi havien inscrit només cent vint-i-vuit socis, la majoria dels quals eren de la ciutat de Barcelona. En els llibres d'actes consten només quatre socis de fora d'aquesta ciutat i que eren, en concret, de Manresa, de Canet de Mar, de Falset i de Tarragona. No puc assegurar que no n'hi hagués cap més, però el que sí que és evident és que la implantació de l'AgPEC fora de la capital era pràcticament nul·la. Els socis de fora de Barcelona pagaven les quotes anualment en lloc de mensualment, per comoditat. La xifra de 128 socis, però, era en realitat menor, ja que pel camí hi havia hagut trenta-una baixes. L'any 1899 es tancà amb 109 socis; el 1900 el nombre havia baixat a 95, i a finals del 1901, quan l'Agrupació es convertí en Associació, tenia només 96 associats.⁴⁰ Com veiem, doncs, l'entitat no va tenir una evolució gaire falaguera. En termes generals, i en l'aspecte dels socis en particular, podem dir que més aviat va anar de baixa. De les 128 adhesions que hi havia hagut al llarg dels tres anys de vida de l'Agrupació, dues eren dones i cinc eren entitats: l'Associació Popular Regionalista, l'Agrupació Excursionista Los Montanyenchs, Lo Somatent, el Centre Escolar Catalanista i, finalment, la Unió Catalanista.

5.2.2. Les activitats realitzades

Com ja s'ha pogut intuir quan he parlat del nombre de socis que tenia l'entitat, l'Agrupació era una societat molt modesta, amb no gaire capacitat organitzativa i amb uns recur-

35 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 1, 4-1-1899.

36 Francesc Jorba regalà els dos segells de goma de l'Agrupació. Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 24, 22-6-1899.

37 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 11, 23-3-1899.

38 *Ibidem*.

39 *Ibidem*.

40 Recompte elaborat per l'autor d'aquest treball a partir d'un buidatge de les altes i baixes anotades en el llibre d'actes de l'AgPEC.

sos escassos. Els membres del consell directiu estaven carregats d'ideals, d'il·lusions i de ganes d'endegar projectes, però sovint s'havien de tirar enrere per manca de mitjans o de col·laboració. Verbigràcia: el 24 de febrer de 1900 s'acordà celebrar un concert a benefici de l'entitat i el 6 de març es fixà el 25 de març com a data de celebració. A l'acta 48, datada el 2 d'abril, hi podem llegir: «En vista de las dificultades presentadas, se dona compte d'haverse aplasat lo projectat concert, acordantse de seguir las gestions». ⁴¹ El 24 d'abril es decidí, finalment, de no celebrar-lo.

La poca capacitat econòmica i organitzativa, que es palesava en fets tan senzills com el que acabem de descriure, va influir també en un descens del ritme de trobades del consell directiu: el 1899 es feren trenta-nou reunions, el 1900 varen baixar a setze i el 1901 ja només se'n celebraren dotze. També hem de tenir present que, al començament de segle, a causa de la problemàtica situació social que es vivia, sovint se susprenien les garanties constitucionals, la qual cosa dificultava el desenvolupament normal de les activitats de l'Agrupació: «No essent possible á la Agrupació lo fer actes exteriors per l'estat anómal de la provincia, s'acorda lo permaneixen mentres durin ditas circumstancias en estat passiu, no sense deixar de procurar l'ingrés de nous socis». ⁴²

Malgrat tot, i tenint sempre presents els condicionants que he explicat, l'Agrupació es va plantejar treballar en aquestes set direccions:

«a) Adherise y protegir los Centres d'ensenyansa establerts ó que s'estableixin de caracter verament pedagógich-catalá y respongün á las tradicions religiosas y patrióticas de la nostra terra. b) Adquirir exemplars ó bé subvencionar la publicació de las obras didácticas escritas en catalá. c) Obrir concursos pera premiar aixís los avensos que fassin las Escolas Catalanas, com las obras literarias y'ls métodos apropiats á la ensenyansa. d) Organisar aplechs y festivals pera evidenciar los progressos de las escolas esmentadas en la part a. e) Gestionar los medis que's cregün oportuns pera garantir lo foment de la ensenyansa catalana. f) Contribuhir als Certámens de las entitats que responen a la general cultura posin en estudi assumptos relacionats ab los fins de la agrupació. g) Coadjuvar als fins generals de la Unió Catalanista á la qual esta adherida la Agrupació.» ⁴³

5.2.3. Suport als centres d'ensenyament

L'Agrupació Protectora donà suport continuat al Col·legi de Sant Jordi, tal com reflecteixen constantment les actes de l'AgPEC: feia front a les despeses dels prospectes que anunciaven el Col·legi o alguna festa infantil que aquest celebrava, costejava els premis que es repartien periòdicament als anomenats 'millors alumnes' i, també, el consell directiu de l'Agrupació Protectora assistia regularment, i de manera oficial, als exàmens del Col·legi i a tots els actes públics que organitzava.

Un d'aquests actes que tenim documentats és la festa infantil que, amb motiu de la repartició de premis als alumnes d'aquest centre escolar, es va fer el 29 de juny de 1899, a les 4 h de la tarda, al Col·legi de l'Art Major de la Seda. L'Agrupació va pagar els premis i va costejar l'edició dels programes que s'havien repartit.

41 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 48, 2-4-1900.

42 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 50, 30-5-1900.

43 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 11, 23-3-1899.

Un altre d'aquests actes a què donà suport fou la festa patronal del Col·legi que es va celebrar el 23 d'abril de 1901, al Teatre Olimpo de Barcelona, en la qual es representà l'obra de Francisco Flos i Calcat *Contra superbia...*, traducció i adaptació per a infants de l'obra *Soberbia y humildad*⁴⁴ de J. Rancés. L'acció de l'obra té lloc en un jardí d'una casa de segona residència, en la qual s'apleguen diferents nois de la colònia estiuenca de la població.

Un altre col·legi ajudat per l'Agrupació va ser el col·legi de noies Mare de Déu de Montserrat. El 27 de juliol de 1899 Aurora Torner i Maria Romeu van demanar, en senyals escrits, que l'Agrupació els ajudés a crear un col·legi català per a noies. Es nomenà un consell tècnic format per Josep Fiter (president), Àngel Lletjós (secretari) i Francisco Flos, Camil Vives i Julià Bohigas (vocals), el qual, després d'algunes gestions, va emetre el judici següent: «En vista del favorable dictamen presentat per dit Consell sobre la proposició feta per la Mestre n'Aurora Torner pera establir son projectat Col·legi Català de noyas, baix l'advocació de la Mare de Deu de Montserrat, s'acordà acceptar dita proposició en totas sas parts comunicant á dita senyora l'acort y recomanarli la major activitat pera que al comens del vinent curs tingui obert ja son col·legi».⁴⁵ El curs 1899-1900 l'escola de noies ja funcionava i tenim constància documental que el president de l'Agrupació Protectora va assistir, en representació de l'entitat, als exàmens de final de curs. El desembre de 1901 morí la directora del col·legi, Aurora Torner, que va ser substituïda per Josepa Llanas i Ribot. El marit de la difunta, el també soci de l'entitat protectora Eduard Torra, va fer donació de tots els objectes d'ensenyança del Col·legi Mare de Déu de Montserrat a l'Agrupació Protectora.

No consten, en el llibre d'actes de l'AgPEC, més ajudes a cap centre escolar. Només hi ha una sol·licitud de l'Agrupació Catalanista de Targa (Tàrrega), en la qual es demana el suport de l'Agrupació per establir en aquest poble una escola catalana nocturna. El consell directiu, «després de fetas totas las consideracions que son del cas, y d'enterarse d'un document adjunt á dita comunicació en lo que s'exposan lo Programa d'assignaturas y la distribució per cursos, acordá convocar lo Consell Tècnich pera que en ús de las facultats de que vé revestit formuli'l dictamen que cregui convenient (...)».⁴⁶ No he trobat cap referència posterior a aquesta petició i, per tant, no sé si va ser atesa o no.

5.2.4. Concursos, certàmens, aplecs, festivals i cursos

En l'organització de concursos i certàmens l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana va desplegar poca activitat, malgrat que era un dels aspectes que inicialment s'havia proposat de treballar. Hi ha constància de la voluntat d'organitzar un concurs amb l'objectiu d'aconseguir poesies per aplegar-les en un llibre. El 30 de maig de 1900 s'acordà publicar un cartell per a aquest concurs, «adjudicantse com á primer premi un Diploma sobre pergamí á la millor colecció de poesías alusivas al objecte esmentat y qual número que passi de deu».⁴⁷ No tenim notícia que aquesta iniciativa arribés a materialitzar-se.

44 FLOS I CALCAT, Francisco: *Contra superbia... Obreta dramática infantil en un acte y en vers.* Barcelona, 1901.

45 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 30, 78-1899.

46 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 36, 12-10-1899.

47 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 50, 30-5-1900.

L'Agrupació Protectora també va participar en els Jocs Florals de Barcelona oferint, a petició del consistori barceloní, «un objecte d'art a la millor producció dramàtica en un acte y en vers, de caracter infantil y, per tant, propia pera esser representada per noys, y qual argument estiga basat en un fet de la Historia de Catalunya ó bé pose de relleu un fet altament moralisador».⁴⁸ Aquest concurs el guanyà Antoni Bori i Fontestà amb l'obra versada titulada *Lo Vectigal*,⁴⁹ que tracta de l'incident que provocà l'impost anomenat vectigal, que el 1416 enfrontà el conseller Joan Fiveller amb el rei Ferran I.

En el tema dels aplecs i festivals, poca cosa es va poder fer. A part d'assistir o col·laborar en alguns festivals organitzats pel Col·legi de Sant Jordi –ja n'he parlat anteriorment– només tenim constància de l'organització d'una funció dramàtica, representada al Teatre Principal de Barcelona, a benefici de l'AgPEC. L'obra de teatre va tenir lloc el 23 de febrer de l'any 1900 i s'hi representà *Lo ferrer de tall*, de Frederic Soler. La Societat Coral Catalunya Nova, a la qual es va demanar col·laboració, va cantar en els entreactes. També es va comptar amb la col·laboració de l'actor Enric Borràs, que s'oferí a representar, de franc, el monòleg *Mestre Olaguer*. S'obtingueren uns guanys de 286 pessetes i 60 cèntims, 25 de les quals foren aportades per la Unió Catalanista.

Una de les activitats que portà a terme l'Agrupació Protectora, a iniciativa de Francisco Flos i Calcat, fou l'organització de cursos de gramàtica catalana i de geografia i història de Catalunya. Les classes es feien al Col·legi de Sant Jordi, de 9 a 10 del vespre, d'octubre a juny. L'any 1899 les classes es feren d'abril a juny i només se'n feren de gramàtica. En finalitzar, es regalà un llibre a cada un dels estudiants (i dos als que no havien tingut cap falta d'assistència durant el curs). Els alumnes pagaven la quota del curs directament a Flos i Calcat. La quantitat que faltava per arribar a 150 pessetes (el sou de Flos per aquests tres mesos de classe) anava a càrrec de l'AgPEC.

El curs 1899-1900 ja funcionaren classes de gramàtica, geografia i història. Les classes de gramàtica eren els dilluns i els dijous de 9 a 10 h del vespre; les d'història els dimecres també de 9 a 10 h del vespre, i les de geografia, els dissabtes a la mateixa hora. A meitat de curs (febrer de 1900) s'ampliaren amb un dia més (els divendres) les classes d'història. De la gramàtica i de la geografia, se n'ocupava Francisco Flos i la història anava a càrrec de Josep Fiter, president de l'AgPEC. Aquest curs 1899-1900 la quota de matrícula va ser de 7,5 pessetes anuals per les classes de gramàtica i de la mateixa quantitat per les dels altres dos cursos junts. Els socis numeraris només pagaven la meitat d'aquesta quantitat. Com que s'hi apuntà poca gent a causa de problemes econòmics, l'octubre de 1899 s'acordà donar facilitats perquè els alumnes poguessin pagar la matrícula a terminis. Fiter feia les classes de franc i Flos cobrava 75 pessetes al mes. Cobrant aquesta quantitat, ell s'havia de fer càrrec de totes les despeses que ocasionaven els tres cursos; el que li'n restava quedava en benefici seu.

El curs 1900-1901 es continuà amb el mateix ritme de classes però s'abaratiren molt per possibilitar l'accés a més alumnes. En aquest moment, la matrícula per inscriure's a totes tres assignatures era de 5 pessetes anuals. Els socis tenien les classes de franc i podien presentar dues persones més cada un per assistir també gratis a les classes.

48 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 56, 23-1-1901.

49 BORI I FONTESTÀ, Antoni: *Lo Vectigal, episodi històric en dos quadros y en vers, escrit aposta pera axecar la opinió de xichs y grans en favor dels bons patricis*.

Les úniques novetats del curs 1901-1902 foren la supressió de la classe d'història de Catalunya, impartida per Josep Fiter, i la gratuïtat total de la resta de classes, impartides per Flos i Calcat. En aquest curs hi assistiren trenta-quatre alumnes.

L'Agrupació Protectora, a part d'organitzar i patrocinar les activitats pròpies per les quals va ser creada, també va col·laborar en iniciatives d'altres grups que perseguïen objectius complementaris. Per exemple, l'octubre de 1899 l'Agrupació va contribuir, amb 25 pessetes, a pagar una part de la fiança del pres Joan Santamaria, que havia estat privat de llibertat per haver publicat uns versos patriòtics a *La Veu del Vallès*.⁵⁰ També, el 5 de juliol de 1900, l'Agrupació s'adherí al projecte iniciat per l'Associació Protectora dels Animals i Plantes que pretenia –no sé si amb èxit o sense– constituir una lliga o entitat per lluitar contra «l'infamant espectacle de las corridas de toros.»⁵¹

D'altra banda, el 19 de juliol de 1900 es constituí una societat dramàtica anomenada *Aplech Catalanista*, que funcionà en el Teatre de Novetats de Barcelona. L'Agrupació ajudà a la seva creació aportant-hi un 6% del capital inicial. Un dels membres del consell directiu, el tresorer Francesc Figueras, va ser el delegat de l'AgPEC en aquesta entitat teatral de nova creació. El 12 d'abril de 1901 –ja s'havien acabat les funcions dramàtiques de la primera temporada– el delegat Figueras comunicà al consell directiu que l'Agrupació Protectora havia obtingut uns guanys de 52,5 pessetes.

A més a més de fer arribar un bon nombre de felicitacions i comunicacions a diverses personalitats i d'efectuar diverses visites i enviar delegacions a diferents actes, l'Agrupació va col·laborar en una iniciativa de l'entitat Catalunya y Avant per tal d'organitzar i celebrar la festa de l'Onze de Setembre. Aquesta proposta surt reflectida en una acta de l'AgPEC, datada el 6 de juliol de 1899.⁵² Lluís M. de Puig afirma que aquesta diada es va celebrar per primera vegada de manera pública el 1901, amb una manifestació davant el monument a Rafael Casanova, a Barcelona.⁵³ Si aquesta afirmació de Lluís M. de Puig és certa, aleshores hem d'imaginar que la iniciativa de Catalunya y Avant i la Protectora no va acabar de quallar aquell any 1899. També és possible que aquestes dues entitats fessin una celebració íntima; el cert és que en els llibres d'actes de l'AgPEC no hi apareix cap més referència.

Per acabar, cal dir que el president i el tresorer de l'AgPEC –Josep Fiter i Francesc Figueras, respectivament– van assistir a un acte a Lleida, el febrer de 1900, en protesta

50 El vers, titulat *S'acosta*, deia: «Catalans, catalans / prepareus que arriba l'hora: / catalans, catalans / via-fora els castellans. // No sentiú quinas ventadas / que'ns arriban de ponent, / boy burxantnos á la orella / las maldats d'aquella gent? / A fé que be baladrejan, / crech que no sereu pas sorts..... / quins tals insults no'ls sublevin, / han de ser catalans borts. // Catalunya laboriosa / amiga del sant trevall / se veu avuy insultada / com no havia sigut may. / Perquè desitja ser lliure / li declaran guerra á mort? / Creume á mi, prepara l'eyna, / preparala segador. // Apa donchs que'm de fer feyna, / tots som uns, tan grans com xichs, / y tornarém á ser lliures / y tornarém á ser richs. / Demaném lo que es ben nostre, / lo que Deu nos va donar / y ab voluntat y coratge / á nostras mans tornarà.» (*La Veu del Vallès*, núm. 146, 24 de setembre de 1899). Hi ha més informació a ARIMON, Glòria: *Notes sobre la història de la llengua a Mollet del Vallès*, pàg. 26-28.

51 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 51, 5-7-1900.

52 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 25, 6-7-1899.

53 PUIG I OLIVER, Lluís M. de: «El catalanisme polític durant la Restauració. Dels orígens a la Mancomunitat», dins *Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies* (dirigida per Jaume Sobrequés), pàg. 322.

per les mesures preses pel governador d'aquella ciutat contra el catalanisme.⁵⁴ El governador lleidatà era José Martos O'Neale, conspicu anticatalanista, el qual havia portat al jutjat els dirigents de la Unió Catalanista de Lleida, Balaguer, Tàrraga i Ponts. Els jutges d'aquestes quatre poblacions varen declarar il·legals les associacions que s'hi volien constituir i, a més, varen processar els presidents de les agrupacions catalanistes que pretenien legalitzar. Tal com hem explicat en el capítol tercer, recordem que aquest governador civil, en funció del seu càrrec de president de la Junta Provincial d'Instrucció Pública, el 27 de març de l'any 1900 va signar una circular on es prohibia d'utilitzar a l'escola cap llengua que no fos el castellà i s'amenaçava d'incoar un expedient governatiu als mestres que fessin servir el català a l'ensenyament.

5.2.5. El canvi d'Agrupació a Associació

Al cap d'un any just de l'inici del seu funcionament, va aparèixer la idea de convertir l'AgPEC en una associació. Concretament fou el 26 de gener de 1900: «S'acorda després proposar al Consell general la conveniència de transformar la Agrupació en Associació, Patronat, ó'l títol que se li vulgui aplicar ab lo ben entés de que en endevant pugui tenir altra representació y girar en una esfera més amplia sense deixar de permaneixen adherida á la Unió Catalanista».⁵⁵ Jordi Llorens explica la diferència que es feia, en els estatuts de la Unió Catalanista, entre una agrupació i una associació: «(...) els nous estatuts diferenciaven les associacions de les agrupacions; en efecte, aquestes últimes havien de reunir els catalanistes d'una o més localitats quan el seu nombre era insuficient per constituir una associació.»⁵⁶

El 28 de gener del mateix any 1900, en el consell general de l'entitat, s'encarregà a Joaquim Gómez⁵⁷ i a Francisco Flos que, juntament amb els membres del consell directiu, treballassin per portar a terme aquesta transformació. El 2 de febrer de 1900 Josep Fiter fou nomenat redactor de les noves bases per les quals s'hauria de regir aquesta associació.

El 30 de gener de 1901 se celebrà una junta general ordinària de l'AgPEC i, d'entre altres aspectes, es parlà d'aquesta transformació i de les dificultats per portar-la a terme, a causa de la suspensió de garanties constitucionals decretada pel govern que hi havia en aquell moment. Com explica Josep Termes, en aquest inici de segle es vivia un clima de liquidació del caciquisme a Barcelona, d'enfrontaments i de conflictes socials, que culminaren amb la vaga del sector metal·lúrgic i amb la vaga general del febrer de 1902.⁵⁸

A la junta general extraordinària del 22 de juny de 1901 s'elegí el nou consell directiu de l'entitat, després de la dimissió del primer consell format per Fiter, Figueras i Ciurana. El nou consell estava format per: Gil Saltor i Lavall (president), Frederic d'Uyà i Solernou (tresorer) i Josep Roig i Punyed (secretari).

El 30 de desembre de 1901 s'aprovà el reglament de l'Associació en un consell general extraordinari, que fou redactat per Francisco Flos i Calcat, Ermenegild Puig i Sais i Josep Maria Valls i Vicens, amb l'ajuda de la junta directiva d'aquell moment.

54 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 44, 10-2-1900.

55 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 41, 26-1-1900.

56 LLORENS I VILA, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, pàg. 323.

57 Quan va morir aquest, l'estiu del mateix any 1900, fou substituït per Josep M. Valls i Vicens.

58 TERMES, Josep: *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*, pàg. 185.

El canvi s'oficialitzà en l'assemblea general de socis celebrada al Col·legi de Sant Jordi el 15 de febrer de 1902.

5.3. Les primeres passes, fins a la presidència de Manuel Folguera i Duran (1902-1914)

5.3.1. Les beceroles de l'entitat

Els dotze primers anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC), des que passà d'Agrupació a Associació (febrer de 1902) fins a l'elecció de Manuel Folguera i Duran com a president (gener de 1914) fou l'època en què es posaren les bases del futur creixement de l'entitat. Hi ha una solució de continuïtat entre l'Agrupació i l'Associació Protectora, ja que en el moment de fer el canvi de nom es decideix seguir amb el mateix funcionament d'abans i es ratifiquen tots els acords presos anteriorment per l'Agrupació. El canvi, això sí, va permetre començar a consolidar l'entitat i a possibilitar-ne la creixença.

L'etapa de 1902 a 1914 va estar marcada per un creixement de socis molt lent, a vegades fins i tot amb retrocessos importants, amb poquíssima capacitat econòmica, dependent sempre de locals d'altri, amb unes juntes directives poc estables i, en general, amb una activitat migrada. Els seus dirigents tenien clar que l'associació «mes que á un fi utilitari, respon á un fi de propaganda»;⁵⁹ no obstant això, aquests anys són importants d'estudiar, ja que foren els fonaments on més tard Folguera pogué construir el seu vast edifici que el va portar a convertir la Protectora en l'entitat que va contribuir més decisivament a la catalanització de les escoles del Principat.

També era una entitat eminentment centrada a la ciutat de Barcelona i als seus voltants, amb molt poca implantació a la resta de Catalunya. A finals de l'any 1914 hi havia 199 socis individuals; d'aquests, 168 associats eren de la ciutat de Barcelona (84,4%), 16 de Sabadell (8%), 2 de Pineda de Mar i 1 de cada una de les següents poblacions: Arbúcies, Balaguer, Bellcaire d'Urgell, Berga, Girona, Linares, Olot, Palamós, Palma de Mallorca, Sant Feliu de Guíxols, Sant Vicenç de Castellet, Sarrià, Tarragona i Trenque-Lauquen (Argentina). Deixant de banda Barcelona i Sabadell, els socis de les altres poblacions representaven un 7,6% del total. Per altra banda, dels 9 socis col·lectius que hi havia, 6 eren de Barcelona (66,6%), 1 de Sabadell, 1 de Balaguer i 1 de Reus.⁶⁰

El període que ressenyem comença el mateix any que l'Estat espanyol començà a pagar els sous dels mestres públics, un fet que, tal com diu Francesc Ferrer, és important per comprendre la castellanització de les escoles primàries i l'inici de la sucursalització lingüística d'una manera efectiva. Recordem que també fou l'any del conegut reial decret del ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Álvaro de Figueroa, comte de Romanones, que obligava els mestres a ensenyar la doctrina cristiana en castellà. De seguida hi va haver una reacció immediata, a diferents àmbits, contra aquesta disposició legal. El 4 de gener de 1903 es va fer un míting a Girona per tal de protestar contra la promulgació d'aquest decret. El Centre Escolar Catalanista va convidar l'APEC a participar-hi i

59 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 6, 31-12-1902.

60 *Memòria de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, 1914.

aquesta entitat hi va enviar, com a representant, el secretari Lluís Poch.⁶¹ Per altra banda, el president de la Protectora va ser el president dels Jocs Florals d'aquest any 1903 i va aprofitar el discurs que hi va fer per adherir-se a la protesta i criticar el Decret de Romanones, un «decret draconia que arrencava del últim recó qu'encara guardava á les escoles de la terra, la nostra benvolguda llengua aplicada á l'ensenyansa de la doctrina cristiana».⁶² També va afirmar que no entenia «una gent que no sabem quin interès tenen en que'ls nostres noys parlin com ells ja que aquí no'n tenim cap en que'ls seus parlin com nosaltres.»⁶³

Tal com hem explicat en el tercer capítol, l'enrenou que va portar aquest Reial Decret fou molt fort i, juntament amb d'altres problemes polítics que varen sorgir, obligà a dimitir el govern i, amb ell, el comte de Romanones una setmana després dels debats parlamentaris al Congrés i al Senat, és a dir, el 9 de desembre de 1902. El nou ministre va ser el conservador Manuel Allendesalazar, que va fer un nou decret amb la intenció d'aclarir i suavitzar l'anterior: «3.º (...) cuando un Maestro se dirige á niños que todavía ignoren el castellano, no incurrirá en responsabilidad, si se sirve como de instrumento ó vehículo para su enseñanza, de un idioma que no sea el oficial; y 4.º Que las responsabilidades á que el art. 2º del Real decreto de 22 de Noviembre último se refiere, sólo serán exigibles en el caso de que el Maestro emplee idioma distinto del oficial, dirigiéndose á alumnos que sepan el castellano.»⁶⁴

Salvador Genís explica, en un article al *Butlletí de l'APEC*, que el febrer de 1903 els mestres públics del partit de Figueres «donaren ja el crit d'alarma a tot el Professorat oficial de Catalunya contra la creixent i perniciosa invasió que avui retreiem. Després de discutir llargament en una nombrosa reunió aquest trascendental problema, acordaren les següents conclusions, que mereixeren, més tard, l'aprovació i adhesió dels comp professors d'aquella província: “En les regions l'idioma de les quals no sia el castellà, aquest i aquell s'usaran i ensenyaran simultàniament. Els Mestres, Inspectors i Professors d'Escoles Normals deuran conèixer, demés de la parla castellana, la pròpia de la regió on exerceixen llurs càrrecs. A les Escoles Normals d'aquelles regions que posseeixin llengua no castellana, hi haurà cursos especials de dita llengua regional” .»⁶⁵

No podem deixar de dir que durant aquesta etapa que estem ressenyant els regidors de l'Ajuntament de Barcelona Pella, Cambó i Plaja presentaren una proposició perquè les escoles que rebien subvenció municipal fossin obligades a ensenyar la llengua catalana i la història de Catalunya. També en aquesta època es va crear l'Escola Horaciana, la primera de les Escoles Noves barcelonines, dirigida per Pau Vila i Dinarès del 1905 al curs 1913-1914, quan va plegar per anar a substituir Manuel Ainaud en la direcció del Nou Mont d'Or. Ara no ens podem entretenir en la història d'aquesta escola, que és interessant i pionera en diverses facetes –ensenyament actiu, la primera a fer intercanvis escolars, organització de viatges, llargues sortides a la natura, coeducació, etc.– però sí que volem parlar de la llengua que utilitzava en les classes, fent servir les paraules del mateix Pau Vila en un text que va publicar l'any 1920 a *Quaderns d'Estudi*: «El nostre en-

61 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 6, 31-12-1902.

62 FRANQUESA, Josep: *Jochs Florals de Barcelona* (1903), pàg. 46.

63 *Ibidem*.

64 Citat per FERRER, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, pàg. 103.

65 GENÍS, Salvador: *Escoles nominals*. BAPEC, núm. 3, desembre de 1917, pàg. 46.

senyament era en castellà. Nosaltres, que ens havíem rebel·lat contra traves i rutinari-
mes pedagògics, no havíem pogut encara alliberar-nos del provincianisme d'ensenyar
en castellà. Pesava molt l'habitud secular i ens escapava encara la profunda virtualitat
creadora del verd de la raça. A dir veritat, no ens n'havem alliberat del tot, sinó després
d'haver ensenyat durant més de tres anys en castellà en país de llengua castellana. Ara
sabem l'empenta decisiva i eficient que dona l'ús de la pròpia parla a l'acció pedagògica
del mestre». Per acabar, afirma: «Malgrat aquest error lamentable, l'ànima de la raça era
més forta que els nostres prejudicis, i el nostre tracte amb els nois, la nostra acció edu-
cadora, era sempre en català. Demés, en català recitaven i cantaven.»⁶⁶

Aquests anys són, també, els temps de la Solidaritat Catalana, nascuda el 1906, des-
prés dels fets del *Cu-cut!*. És també aquest any que nasqué l'Escola de Mestres de Joan
Bardina i Castarà (Sant Boi de Llobregat, 1877-Valparaíso, 1950). Bardina estava conven-
çut de l'eficàcia de l'Escola Nova com a mitjà per transformar la societat i obre un centre
de formació de mestres professionalitzador que incorpora matèries que no són en els
programes oficials de magisteri: Pedagogia Nacional Catalana, Història de la Pedagogia
de Catalunya i de la Llengua Catalana, així com també Geografia i Història del país. Va
haver de tancar les seves portes l'estiu de 1910, ofegada econòmicament, ja que la Dipu-
tació de Barcelona va deixar de subvencionar-la.⁶⁷ Tal com afirma Josep González-Agà-
pito, en aquesta època «corrien aires de despertar nacional. L'escola era vista aquells
anys com la palanca capaç d'elevant la societat. L'escola era, per tant, una peça clau dins
el procés de redreçament nacional».⁶⁸ Per això no és estrany que el president de l'APEC,
Joaquim Riera i Bertran, l'abril de 1907, fes un article parlant de 'solidaritat educativa':
«Escrich les presents ratlles en plena efervescència de Solidaritat catalana, esperançada
de victòria sobre la corcada política de partits estragats.

»(...) Del gran caudal d'aigua fertilisadora que la Solidaritat catalana ha conseguit
aplegar deu fluirne regadiu que, esparramantse, aporti vida ufanosa a tot quant se me-
reix tenirne, pera que resulti embellidor y enriquidor de la terra.

»Y què hi ha, què pot haverhi més mereixedor de semblants beneficis especialisats
que l'Ensenyança? ¿Què hi ha que pugua promoure ab més rahó qu'ella, una acció con-
certada de bones voluntats, una solidaritat dignament subordinada a la general de Ca-
talunya o concèntrica d'aquella?

I continuava: «Pera fer y pera impulsar obra de germanor educativa, nasqué nostra
Protectora de l'Ensenyança Catalana. ¿No trobeu que, passats els actuals moments de
lluytes enfrenesides, calmats els esperits y en plena serenor l'actual Solidaritat general,
valdrà la pena de deliberar tots plegats, els que sentim preferent amor a l'Instrucció pú-
blica, pera que la solidaritat educativa, que preconiso, alcanci organització prestigiosa,
y ab ella creixi y ab ella logri il·luminar conciències, desvanéixer boyres pertorbadores

66 VILA, Pau: *Assaig de recordança i de crítica del que fou l'Escola Horaciana*. Edicions del Mall, 1979. Pàg. 14-15. També són interessants, sense ànim de ser exhaustius, tres treballs: 1) IGLÉSIES, Josep: *Pau Vila*. 2) GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, primera part, pàg. 46-60. 3) DOMÈNECH, Salvador: «El Moviment de Renovació Pedagògica Pública i Privat», dins *Pedagogia, política i transformació social (1900-1917)*, pàg. 23-27.

67 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó; MAYORDOMO, Alejandro, i SUREDA, Bernat: *Tradició i renovació pedagògica, 1898-1939*, pàg. 187-189.

68 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (pròleg al llibre de Joan Bardina): *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits*, pàg. XXIV.

dels senys y dels cors, fer amable l'educació y la virtut, crear ciutadans instruits y honrats que sien apòstols de l'educació y de l'honoradesa en lloch d'esserho, com tants avuy, d'inciviltats y de crims y de miserables passions?».⁶⁹

És interessant destacar que, en aquesta època, Joan Bardina va fer un intent de crear un patronat d'escoles catalanes, amb l'objectiu de construir escoles «independents de fraccions polítiques, modernes, educatives, ab excursions, etc.».⁷⁰ Segons Josep González-Agàpito, «ultra l'estimulació d'iniciatives particulars de creació d'escoles catalanes, el Patronat havia sobretot d'acabar controlant totes les escoles catalanes que ja existien. Si calia amb una certa coacció donat 'l'estat atrassadíssim d'aquestes Escoles'. Així amb l'estructura ja existent, però donant-los una orientació, les metodologies i els materials necessaris, la Lliga podria comptar, almenys a Barcelona, amb una escola a cada districte com a mínim».⁷¹ L'objectiu principal era neutralitzar l'esquerra nacionalista, que podia fer perillar el lideratge de la Lliga: «Inútil es dir que la qüestió polítich-personal ó de l'esquerra quedava enterrada ab aixó. Les Escoles les influiríam nosaltres, els Ateneus morirían anémichs sense aquest alicient, y llavoras fora hora –si no acabessin de morir y vostès ho creguessin– de crear Delegacions de la Lliga á cada Districte que acabés de rematarho.»⁷²

Del 13 al 18 d'octubre de 1906 va tenir lloc a Barcelona el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, presidit per mossèn Antoni Maria Alcover. Joan Bardina hi presentà la ponència «La llengua catalana es l'única apta, tractantse de catalans, pera la educació integral dels nois y dels grans.»⁷³

A l'altra banda del Pirineu, a la Catalunya del Nord, l'any 1907 Lluís Pastre (1863-1927) va redactar un opuscle, titulat *Le Catalan à l'École*, destinat a defensar la introducció del català a les escoles rosselloneses. És important de destacar-ho, ja que l'article XIIIè del reglament que regia les escoles franceses era ben clar: «*Le français sera seul en usage dans l'école.*»⁷⁴

L'any 1908 l'Ajuntament de Barcelona va aprovar –a partir d'un romanent de tresoreria que hi havia hagut– un ambiciós Projecte Extraordinari de Cultura, que preveia construir quatre escoles graduades d'ensenyament primari i quatre biblioteques

69 RIERA I BERTRAN, Joaquim: *Solidaritat educativa*, dins *Butlletí d'Escoles*, núm. 4, abril de 1907, pàg. 25-26.

70 Carta de Joan Bardina a Enric Prat de la Riba. Fons Prat de la Riba de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

71 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (Pròleg al llibre de Joan Bardina): *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits*, pàg. XXIX.

72 Carta de Joan Bardina a Enric Prat de la Riba. Fons Prat de la Riba de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

73 *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Barcelona, 1906, pàg. 604-614. Reproduïm aquesta intervenció a l'apartat d'annexos.

74 Vegeu la ressenya bibliogràfica d'aquest opuscle que va fer, probablement Josep Alcoverro, al *Butlletí d'Escoles*, núm. 6, juny de 1907, pàg. 43-44. També: BONET, Lluc: «Lluís Pastre (1863-1927): Un mestre d'escola gavatx, laic i catalanista al Rosselló», dins *Llengua & Literatura*, núm. 22 (2011-2012). BONET, Lluc: «Parlez français, soyez propes». «Per a una relectura del conflicte lingüístic escolar nord-català a finals del segle XIX», dins *Llengua, Societat i Comunicació*, núm. 12 (2014). I GALLART, Josep: *Lluís Pastre, mestre de català a l'escola primària pública nord-catalana (1863-1927)*. He reproduït una part important del text de Lluís Pastre *Le Catalan à l'École* a l'apartat d'annexos.

populars, instal·lades en els mateixos edificis escolars.⁷⁵ Era, en paraules de Joaquim de Camps i Arboix, «un pla per lliurar Barcelona de l'estigma que suposava l'estar d'esquena a l'educació escolar, negligida per l'Estat, mitjançant un pla concebut amb visió oberta i al dia en l'ordre dels millors procediments d'una docència que s'ajustés al compliment de l'alta missió encomanada a la moderna escola».⁷⁶ Per gestionar aquests centres l'Ajuntament havia de crear una Institució de Cultura Popular. La base sisena de la constitució d'aquesta Institució parlava de la llengua: «*En estas Escuelas se dará la enseñanza en catalán y se adoptarán aquellos procedimientos pedagógicos que se consideren más eficaces en el estudio de la lengua castellana, para asegurarse de que los niños asistentes a ellas lleguen a dominarla perfectamente. Los niños cuya lengua materna sea distinta de la catalana, recibirán en castellano un curso preparatorio, en que mediante ejercicios prácticos de lengua catalana alternados con otros de aritmética, caligrafía, dibujo y demás de carácter gráfico, se les habilite para seguir con fruto en lo sucesivo la enseñanza general.*» Cal dir que el pressupost fou suspès, l'any següent, pel governador Osorio y Gallardo.⁷⁷ Tal com explica Albert Bastardas, deu anys més tard, en un article al *Butlletí de l'APEC*, «El pressupost de cultura, que volíem que fos obra ciutadana, de transacció i de concòrdia, topà amb un ambient d'intolerància i fracassà; però el problema continua en peu, i les consideracions que hem transcrit, referents a la necessitat lògica de l'escola de llengua catalana, són tan vives i oportunes avui com deu anys enrere». Bastardas també diu que «Certament que el català té ara en algunes escoles primàries oficials, una millor acollida que abans no tenia; però s'imposa una solució definitiva, que tregui els nostres fills de la situació d'humiliant inferioritat en què es troben, i que reconegui a la llengua catalana la plena sobirania a què té dret en les escoles de Catalunya.»⁷⁸

En aquests primers anys de la història de la Protectora té lloc també el Congreso de la Enseñanza de Barcelona: concretament a finals de 1909 i a primers de 1910. La Protectora s'hi va inscriure a començament de desembre.⁷⁹ En aquest congrés, Fèlix Martí Alpera va llegir una ponència titulada «*Ventajas de la simultaneidad de idiomas en las Escuelas de aquellas regiones donde la lengua nativa no sea la oficial*». Entre moltes altres consideracions, afirmava, com a primera conclusió de la seva exposició: «*Si han de ser dulces y amables las primeras impresiones que el pequeñuelo reciba en la Escuela y ésta ha de ser una prolongación del hogar paterno; si las enseñanzas que se le den, objetivas, sensibles, han de comunicarse de una manera sencilla, amena y clara; si ese pequeñuelo en una palabra, ha de entender y ser entendido con poco esfuerzo para que el maestro pueda llegar fácilmente a su inteligencia y a su corazón, es necesario que en el primer período escolar no se le obligue a expresarse más que en su propio vocabulario ni se le hable más que en*

75 El projecte de pressupost fou redactat pels regidors regionalistes Francesc Puig i Pere Rahola, el republicà catalanista Albert Bastardas i el lerrouxista Francesc Magriñà. Vegeu GRAU, Josep: *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*, pàg. 185-187.

76 CAMPS I ARBOIX, Joaquim de: *El Pressupost de Cultura 1908. Problema d'actualitat*, pàg. 12.

77 Sobre aquest tema, vegeu, entre d'altres, GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, segona part, pàg. 116-135; SALADRIGAS, Robert: *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya*, pàg. 309-343; AJUNTAMENT DE BARCELONA: *Les construccions escolars de Barcelona*, pàg. 37-111.

78 BAPEC, núm.3, març de 1918, pàg. 49.

79 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 85, 3-12-1909.

su lengua materna».⁸⁰ Ara que parlem d'introducció del català a les escoles, procés que s'anava produint de manera molt lenta, és interessant recordar la classificació que feia Llorenç Jou i Olió en el seu *Calendari pedagògic* dels quatre tipus de mestres que hi havia en aquells moments: «I. Són els mestres enemics del llenguatge català, que voldrien que desaparegués i substituir-lo per un altre idioma que consideren més progressiu. II. Formen aquesta segona agrupació tots els mestres indiferents en quant al problema lingüístic i, coneixedors o no del català, en prescindeixen a l'escola, sense fer-li bé ni mal. III. La tercera mena de mestres donen alguna entrada, en llurs escoles, al llenguatge de la regió, fent que els nois llegeixin fragments en català, amb la qual parla a voltes també el mestre en ses explicacions. IV. Es tracta d'escoles no completament bilingües, puix el castellà hi predomina sempre, però on s'hi fan alguna vegada exercicis en català, referents a totes les matèries. Dins l'ensenyança pública, no creiem que enlloc es vagi més lluny en els nostres dies.»⁸¹

L'any 1910 un grup d'industrials i intel·lectuals van crear, a Terrassa, l'Escola Vallparadís, que va ser dirigida durant cinc anys per Alexandre Galí. També hi van treballar com a mestres Artur Martorell, Narcís Masó i Josefa Herrera, que es va convertir més tard en la muller del director. Segons llegim en el llibre *Tradicció i renovació pedagògica, 1898-1939*, «És una escola que es vol catalana no tan sols perquè s'hi parla la nostra llengua, sinó perquè hi bateguen tots els problemes susceptibles de donar a Catalunya categoria de poble.»⁸²

L'etapa de 1902 a 1914 tindrà un punt d'inflexió important en l'Assemblea Nacionalista de Tarragona del 1912, que suposà l'adopció, per part de la Protectora, d'un programa de treball més ambiciós.⁸³ A més, tal com assenyala Alexandre Galí, arran d'aquesta assemblea es produí un fet que ben aviat es mostrà decisiu per la bona marxa de l'Associació Protectora: l'ascensió a la presidència de l'entitat de Manuel Folguera i Duran, aspecte que analitzarem amb més detall en el proper capítol. Tampoc no podem oblidar que el final d'aquest període coincideix amb l'aparició de les normes ortogràfiques fabrianes, el 1913.

5.3.2. El reglament de 1902

Ja hem explicat que, abans que l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana es convertís en Associació, es redactà un nou reglament per tal d'adequar-se legalment a la nova situació, que va ser aprovat en el Consell General Extraordinari del 30 de desembre de 1901. Uns dies més tard, concretament el 15 de febrer de 1902, l'Agrupació es convertí en Associació.⁸⁴

80 Actes del Congreso de 1a. Enseñanza de Barcelona. Celebrado en el Palacio de Bellas Artes a últimos de Diciembre del año 1909 y primeros de Enero de 1910. Barcelona, 1911, pàg. 124.

81 JOU I OLIÓ, Llorenç: *Calendari pedagògic (1910-1915)*. Barcelona, 1930, pàg. 82-83.

82 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó; MAYORDOMO, Alejandro, i SUREDA, Bernat: *Tradicció i renovació pedagògica, 1898-1939*, pàg. 165.

83 Bernat SUREDA documenta en aquest any 1912 les primeres pràctiques d'educació bilingüe a Mallorca (*L'educació a les Balears en el segle XX*, pàg. 53-54).

84 El 9 de febrer de 1902 el secretari Josep Roig envià una butlleta als socis, convocant-los «a la Junta general ordinària que tindrà lloc lo dissapte día 15 del corrent á dos quarts de deu de la nit, en lo Col·legi de Sant Jordi, carrer de Sant Honorat, 9, celebrantse seguidament la Junta extraordinaria pera la constitució d'aquesta entitat en Associació, segons acort y Estatuts aprovats convenientment á tal objecte». Arxiu Jordi Verrié.

El reglament establí que l'objecte de l'Associació Protectora era «procurar l'arrelament y fomentar lo desenrotll de la ensenyansa catalana desde la elemental á la superior»⁸⁵ i, més concretament, es fixava les fites següents: «a) Fundar Centres d'ensenyansa y protegir los establerts ó que s'estableixin de carácter verament pedagógich catalá y respongán á las tradicions religiosas y patrióticas de la nostra terra. b) Adquirir exemplars ó bé subvencionar la publicació d'obras didácticas que's considerin apropiadas á la ensenyansa catalana. c) Celebrar certámens pera fomentar la publicació de las obras literarias, premiant las que's considerin dignas de tal distinció. d) Organitzar festas, vetlladas ó altres actes semblants pera evidenciar los progressos de la ensenyansa y estrényer los llassos d'unió entre'ls alumnes de las escolas catalanas. e) Ajudar als fins de la *Unió Catalanista* á la qual está adherida la Associació».⁸⁶ L'article tercer d'aquest reglament establí que, evidentment, «La llengua oficial de la Associació, será sempre y en tota ocasió, la catalana. Lo Consell Directiu, no obstant, podrá autorisar l'us d'una altra llengua sempre que ho cregui convenient.»⁸⁷

S'establíen dos tipus de socis: els numeraris i els protectors. Els socis numeraris havien de pagar un mínim de dotze pessetes l'any; en canvi, eren considerats socis protectors els que pagaven més de seixanta pessetes anuals. També s'establí que hi podia haver socis honoraris, els quals no estaven obligats a pagar cap quota.

El Consell Directiu havia d'estar format dels càrrecs següents: president, sots president, tresorer, comptador, arxiver, secretari i sotssecretari. Aquestes funcions duraven dos anys, amb possibilitat de reelecció sempre que s'obtinguessin les quatre cinques parts de vots dels assistents al Consell General.

5.3.3. Les juntes directives i els locals socials

La primera junta directiva de l'Associació Protectora (15-2-1902/15-1-1903) va ser presidida per Gil Saltor i Lavall (Maçanet de la Selva, 1862 – Barcelona, 1909), que va ser catedràtic de les facultats de Medicina de Saragossa, Cadis i Barcelona. Militant de la Lliga Regionalista, l'any 1903 fou elegit diputat provincial. És autor de traduccions, de nombrosos articles a revistes professionals i del treball *Estudios sobre el yodoformo en terapéutica quirúrgica* (1889).⁸⁸ L'acompanyaven en aquesta primera junta: Josep Franquesa i Gomis (sots president), Hermenegild Puig i Says (tresorer), Frederich d'Uyà (comptador), Josep Roig i Punyed (arxiver), Lluís Poch i Mogas (secretari) i Eduard Torra (sotssecretari).⁸⁹

Al cap d'encara no un any es constituí la segona junta (15-1-1903/23-1-1904), presidida pel catedràtic i escriptor Josep Franquesa i Gomis (Barcelona, 1855-1930).⁹⁰ Traductor de textos clàssics, col·laborador en diverses publicacions, intervingué activament en el moviment excursionista i en el dels Jocs Florals. També es distingí en la defensa de la llengua catalana i en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana –celebrat a Barcelona del 13 al 18 d'octubre de 1906– defensà la ponència titulada «Hem de

85 *Reglament de la Associació Protectora de la Ensenyansa Catalana*. Barcelona, 1902, pàg. 3.

86 *Ibidem*, pàg. 4-5.

87 *Ibidem*, pàg. 5.

88 *Diccionari Biogràfic Albertí*, tom IV, pàg. 201.

89 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 1, 15-2-1902.

90 LLORENS I VILA, Jordi: «Josep Franquesa i Gomis», dins *Homes del catalanisme*, pàg. 121-123.

defensar la nostra llengua y reivindicar tots els seus drets».⁹¹ Tenia com a sots-president Lluís Esquerra, com a comptador Cosme Serrat, com a secretari Lluís Poch, com a tresorer Hermenegild Puig, com a arxiver Josep Roig i com a sotssecretari Eduard Torra.⁹²

La tercera junta directiva (23-1-1904/20-11-1904) fou presidida per l'advocat i escriptor Joaquim Riera i Bertran (Girona, 1848 – Barcelona, 1924), que durà quatre anys en el càrrec. Riera treballà, durant trenta anys, d'oficial major de la Diputació de Barcelona i és autor de textos teatrals, poètics i històrics. Element molt actiu dins el moviment dels Jocs Florals, va ser membre de l'Acadèmia de Bones Lletres, presidí l'Associació Catalana d'Excursions Científiques i va prendre part en el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906).⁹³ En aquesta primera junta del seu mandat estava acompanyat de Ramon Roca (tresorer), Eduard Torra (arxiver), Pere Basté (sotssecretari), Lluís Poch (secretari), Lluís Esquerra (sotspräsident) i Cosme Serrat (comptador).⁹⁴

En la quarta junta directiva (20-11-1904/14-1-1906) –segon equip del mandat de Joaquim Riera– hi va haver tres canvis: Pere Basté va passar de sotssecretari a secretari, Josep Coll va entrar de comptador i Manel Ribas de sotssecretari.⁹⁵

La cinquena junta d'aquests primers anys va funcionar del 14-1-1906 fins al 13-1-1907. Continuava presidida per Joaquim Riera i Bertran, però amb dues noves incorporacions: la de Joan Cardús i Arqué com a tresorer i la de Josep Torrús i Arabia com a sotssecretari.⁹⁶

La darrera junta presidida per Joaquim Riera (13-1-1907/12-1-1908) va tenir a Hermenegild Puig i Sais com a sotspräsident i a Manuel Ribé com a comptador, que foren els dos únics canvis que hi va haver.⁹⁷

Del 12-1-1908 al 14-1-1909 la junta directiva estava formada per les persones següents: Eduard Calvet i Pintó (president), Francesc Alfonso i Sans (arxiver), Pere Basté i Fugaroles (comptador), Joan Cardús i Arqué (tresorer), Manuel Ribé (secretari), Josep Torrús (sotssecretari) i Hermenegild Puig (sotspräsident).⁹⁸ Del 14-1-1909 al 24-1-1910 la junta fou la mateixa, amb un sol canvi: el sotspräsident va ser Josep M. Maluquer.⁹⁹

L'última junta que coneixem d'aquest període que estem historiant fou elegida el 24 de gener de 1910. Era formada per les persones següents: Josep Botey (president), Josep M. Maluquer (sotspräsident), Pere Basté (comptador), Felip de Hita (secretari), Lluís Colls (sotssecretari), Tomàs Millet (tresorer) i Jaume Grinyó (arxiver).¹⁰⁰

Per acabar, sabem que l'any 1913 el president encara era Josep Botey i el secretari era Frederic Culí i Verdager.

91 *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Barcelona, 1906, pàg. 651-655. Reproduïm aquesta intervenció a l'apartat d'annexos.

92 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 7, 15-1-1903.

93 NADAL I FARRERAS, Joaquim: «Joaquim Riera i Bertran», dins *Homes del catalanisme*, pàg. 216-217. També recull dades de Joaquim Riera el *Diccionari biogràfic Albertí*, tom IV, pàg. 86.

94 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 15, 23-1-1904.

95 *Ibidem*, acta 24, 20-11-1904.

96 *Ibidem*, acta 45, 14-1-1906.

97 *Ibidem*, acta 59, 13-1-1907.

98 *Ibidem*, acta 71, 12-1-1908.

99 *Ibidem*, acta 80, 14-1-1909.

100 *Ibidem*, acta 87, 24-1-1910.

En els inicis les reunions de la junta directiva es feren al Col·legi Sant Jordi de Barcelona però, no sabem per quin motiu, el consell directiu decidí canviar de lloc. Aquesta és la carta que l'APEC envià a Francisco Flos i Calcat comunicant-li aquesta decisió: «Aquest Concell Directiu acordà, en sessió del 18 Maig passat, canviar lo domicili social de la nostra Entitat que des sa fundació havia estat instalat en vostre local del Col·legi de S. Jordi.

»Obhint aquest acort a un criteri d'aquest Concell Directiu, creuria no cumplir un deber si no us remerciés de tot cor, la vostra lleal y desinteressada conducta en pro de l'Associació, oferintli en tot temps el vostre incondicional apoyo pera que la nostra Entitat adquirís major volada.

»Lo cambi de local no implica que las bonas relacions entre'l Col·legi y l'Associació continuhin com fins are, y molt nos plauría que no'ns neguessiu vostra cooperació sempre que la consideressin necessaria en bé de l'Ensenyansa y de l'Associació. Visquéu molts anys. Barcelona, juliol 1904.»¹⁰¹

El novembre de 1904 es feu un intent per tal de situar el local social de l'APEC al Centre Excursionista de Catalunya. Aquesta entitat excursionista contestà dient que deixava les seves instal·lacions per fer-hi les assemblees generals, però no com a estatge social: «En primer lloch perquè ho impedeix la nova lley d'associacions y en segon la insuficiencia del local dat el gran nombre de socis que compta en la actualitat tan celebrat centre».¹⁰² Davant d'aquesta negativa, el president de l'entitat, Joaquim Riera, oferí casa seva per ubicar-hi l'estatge social, i se li acceptà l'ofertament: «Davant d'aquesta dificultat el Sr. Riera voluntariament ofereix son domicili per hostatge oficial de la Associació essentli acceptat ab molt agrahiment aytal oferta, acordantse retirar del antich domicili oficial, l'armari, llibres y demés efectes existents (...)».¹⁰³ Per tant, Alexandre Galí s'equivooca quan diu que, fins al 1912, l'APEC va estar domiciliada primer al col·legi d'en Flos i després en el domicili particular d'aquest;¹⁰⁴ en realitat, com hem vist, Francisco Flos només la va acollir fins a mitjan 1904.

El 1912, el local social de la Protectora va ser al carrer Nou de la Rambla, número 4, primer pis, en el domicili de la Unió Catalanista.

5.3.4. El paper de Francisco Flos i Calcat en aquests primers anys

Francisco Flos va ser un dels onze fundadors, l'any 1898, de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana que, com hem vist, es convertí en Associació el 1902. Com a persona compromesa en la lluita per aconseguir una escola catalana, però també, i no ens enganyem, com a propietari del Col·legi de Sant Jordi, Flos va tenir sempre molt d'interès a consolidar una associació que donés suport a la seva tasca de mestre i d'autor de llibres de text i d'altre material escolar. Tota la seva capacitat d'activista catalanista la va posar al servei d'una obra en la qual creia profundament: l'ensenyança catalana. Però Flos tenia també una altra pretensió ben legítima, i que sovint s'ha oblidat: viure dignament de la seva feina. I, precisament per aquest motiu, la relació de Francisco Flos i Calcat amb la Protectora no va ser tan planera com ens imaginem. El director del Col·

101 Carta conservada a l'Arxiu Jordi Flos.

102 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 22, 11-11-1904.

103 *Ibidem*.

104 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 185.

legi de Sant Jordi mai no va formar part de cap junta directiva de la Protectora i, malgrat que col·laborà sovint en algunes de les tasques de l'entitat, les tensions entre ell i els dirigents foren relativament habituals. Flos ajudà a crear l'entitat, però ben aviat li fugí de les mans i, a mesura que anà creixent, en perdé totalment el control. Moltes de les peticions que Flos i Calcat feia a la junta directiva no eren ateses. Per exemple, en el Consell General Ordinari celebrat el 24 de gener de 1910, en un moment en què el Col·legi de Sant Jordi passava per una etapa difícil, va preparar un manifest reclamant ajuda a la Protectora, suport que li fou denegat.¹⁰⁵ Aquest és el text que va llegir a l'assemblea de l'APEC:

»El qui subscriu, fundador d'aquesta Associació y de la primera escola catalana ab el títol de “Col·legi de Sant Jordi”, aprofitantse del acte reglamentari en que's convoca á Consell general als socis que componen aquesta entitat, se creu en el deber de fer algunes manifestacions relacionades ab el pervindre de la ensenyansa catalana, y per lo que directament li atany, ab el Col·legi de sa direcció, no duptant que després de preses en consideració dites manifestacions, s'adoptarà, en conseqüencia, l'acort més procedent.

»1a. Durant els dotze anys d'ecziencia que compta'l Col·legi de Sant Jordi, ha practicat rigurosament les prescripcions educatives propies de son comès, mantenint son prestigi y honorabilitat com el millor centre docent que's conega, y havent passat per ses aules mes de 500 alumnes, inclosos els que actualment compta.

»S'ha de fer constar que de dits alumnes sols un 30% procedeixen de pares més ó menos significats en els ideals de catalanisació y'l 70% restant son provinents de la propaganda qu'en favor del Col·legi han fet els primers. Feta aquesta divisió, inútil es dir que si tots els que's vanten de catalanistes, regionalistes, autonomistes, nacionalistes (tot al fi sinónim) practiquessin lo que defensen en teoria, existirian sols á Barcelona mes de deu escoles com el Col·legi de Sant Jordi.

»2a. Ab no pochs esforços y sacrificis sosté la 2a. ensenyansa oficial pera acreditar el Col·legi ab la ferma garantia de que els noys cursen el castellà en tota sa extensió, havent obtingut anyalment varies matrícules d'honor de dita assignatura en examens d'ingrés.

»3a. Durant tres anys ha sostingut una Granja escolar, primera en sa classe, pera la ensenyansa al aire lliure, posant en planta diferents métodos y procediments instructius donats a coneixer en varis actes públics. Aquesta Granja, sens dubte més afavorida en país estranger, tingué que plegarse ab un déficit de mes de dues mil pessetes.

»4a. Anyalment el Col·legi ha verificat sa Festa infantil ab un exit brillantíssim y ab una concurrencia tan extraordinaria que durant els dos anys darrers ha omplert de gom a gom el Palau de la Música Catalana. La propaganda ab aquests actes no podia ser més manifesta.

»5a. Ab el nom del Col·legi fou creat un “Esbart Cantayre” donant un de sos primers concerts precisament a benefici d'aquesta Associació.

»Aquest Esbart, ab el fi de propagar els mateixos ideals de la Associació verificá infinitat d'excursions importants, sense que n'hi hajan precedents en altre entitat educativa, citantse entre altres les següents: A Vich, Vilanova, Arenys, Ripoll, Sabadell, Vilafranca, Masnou, Vilassar, Tarragona, etc, per tot arreu recullint molts de aplaudiments

105 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 87, 24-1-1910.

y elogis. Per la vinenta Primavera està compromès pera Valls y Montblanch, visitant, ab tal motiu, el Monastir de Poblet.

»6a. La Direcció del Col·legi ha atès gustosament a quantes consultes se li han dirigit pera la implantació d'escoles ó bé pera reformar la marxa d'algunes en sentit com el Colegi. Poden esmentarse les consultes provinents de Mestres residents en les següents poblacions: Berga, Palamós, Igualada, Sant Feliu de Guíxols, Vilassar, Campdevánol, Tarragona, Sant Boy de Llobregat, Masnou, Tortosa, Hospitalet, Organyà, etc. sense comptar els de dins de Barcelona y afores.

»Fetes aquestes manifestacions, que hi obliga la tasca que vaig imposarme per pur patriotisme, sols cal deixarles a la consideració de tots els que sentin un ver entusiasme per la ensenyansa catalana, y ferlos hi notar, per fi, que no m'hi ha obligat cap motiu d'orgull propi pels actes esmentats, sino la sensible decadencia que enguany s'ha iniciat en contra de tots Colegis particulars per la poderosa y forta reacció en favor de les institucions de ensenyansa de caracter monàstich que tant abundan, reacció que tingué per punt d'avansada'ls fets salvatges del mes de Juliol coneguts per la setmana trágica.

»Això, y la indiferencia dels mals patriotes de que s'ha fet esment al comens d'aquestes ratlles, motiven la decadencia, en termes que actualment el Colegi no cobreix el presupòsit de gastos mensuals, ja que li pesa un deficit de mes de cent pessetes malgrat les economies fetes.

»Per aquesta rahó, del tot poderosa, se veu precisat el qui subscriu, a instar pera que's voti una quantitat rahonable com a subvenció mensual al Col·legi pera mentres duri aquest periodo crítich que tot lo mes pot persistir fins el curs vinent en que fácil será la adopció d'altres medis pera sa estabilitat.»¹⁰⁶

Pere Basté, en nom de la Junta Directiva, li contestà que l'entitat portava una vida molt migrada –per manca de socis i, per tant, de pressupost– i «el Sr. Flos demana que dongui per no presentada la proposició.»¹⁰⁷

5.3.5. El Primer Congrés Universitari Català (1903)

Malgrat que la Protectora solia dedicar els seus esforços al nivell educatiu primari, aquesta entitat va tenir una participació important en l'organització del Primer Congrés Universitari Català, que es va celebrar al Saló Reina Regent del Palau de Belles Arts¹⁰⁸ de Barcelona –avui desaparegut– del 31 de gener al 2 de febrer de 1903. Per part de l'APEC, formaven part de la Comissió Organitzadora Francisco Flos i Calcat, Miquel Laporta (advocat) i Hermenegild Puig i Sais (metge) que, com ja hem dit, era el president de la Comissió. Foren nomenats pel Consell Directiu en una de les reunions habituals d'aquesta junta, concretament la del 28 de juny de 1902.¹⁰⁹

Els temes que es discutiren anaren encaminats a debatre l'autonomia universitària i la constitució d'una universitat veritablement catalana. Fou, en paraules de Lluís Du-

106 Carta manuscrita conservada a l'Arxiu Flos. Barcelona, 24 de gener de 1910.

107 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 87, 24-1-1910.

108 Jordi Monés explica, a «El Congrés de 1903» (dins *Educació i Història*, núm. 5, pàg. 137), que no es va poder fer a la Universitat de Barcelona perquè el rector Rafael Rodríguez, contrari a la catalanització de la universitat, no atorgà el permís preceptiu.

109 *Ibidem*, acta 4, 28-6-1902.

ran, una de les activitats amb més impacte en què participà la Protectora durant aquest període.¹¹⁰

Aquest congrés va néixer en uns moments en els quals es començava a plantejar el tema de l'autonomia universitària. La base quinzena de les Bases de Manresa (1892) deia que «la ensenyança pública, en sos diferents rams i graus, deurà organitzar-se d'una manera adequada a les necessitats y caràcter de la civilització de Catalunya»¹¹¹ i, per tant, era un objectiu dels catalanistes aconseguir una universitat d'obediència catalana. Hi va haver un seguit d'iniciatives i propostes, però tot va ser en va, «car tot s'estavellava en la indiferència del centralisme. Calia, doncs, com a únic remei, l'autonomia universitària, sinònim d'universitat catalana i de redreçament modern i avançat de la vida acadèmica i científica de Catalunya.»¹¹²

El govern es veié obligat a respondre a aquest moviment autonomista de la universitat, encara que només fos de manera molt tímida. Un decret de 18 de maig de 1900, redactat pel primer ministre d'Instrucció Pública, Antonio García Alix,¹¹³ reconeixia «*en las Universidades la suficiente personalidad para el cumplimiento de su misión docente y para contribuir a la elevación del nivel intelectual del país dentro de las leyes y prescripciones vigentes*».¹¹⁴ Evidentment aquest reconeixement no va passar de ser una intenció però, en canvi, va provocar un cert debat públic al voltant d'aquest tema i, de retop, motivà la celebració d'aquest primer congrés universitari català. El secretari de la Comissió Organitzadora d'aquestes jornades, Jaume Algarra i Postius, en la memòria que va llegir el primer dia, explica que «algú inicià l'idea en l'Agrupació Escolar Catalanista 'Ramón Llull' de que pera aclarir tan embrollat assumpte [l'autonomia universitària], lo millor era que dita societat junt amb el 'Centre Escolar Catalanista' y abdúes sots el patrocini de la meritíssima 'Associació Protectora de l'Ensenyansa Catalana' convoquessin una Assamblea en la que s'esbrinés de prim compte, partint sempre de la base d'obrar ab mètode, segons el camí que teníam trassat d'ensé'l 1892».¹¹⁵ La Protectora, i segons paraules d'Hermenegild Puig i Sais, president de la Comissió Organitzadora del Congrés, «no pogué menys de rebre ab entusiasme la invitació dels estudiants a n'aquest objecte encaminada, fent-loshi costat en tot y per tot, perquè aquest objecte entrava perfectament dins del ideal que ja fa temps porta aqueixa "Associació", aixís com també perquè les iniciatives d'aquèts joves, qu'han d'ésser els homes de demà, valia la pena d'aprofitarles y durles a bon terme.»¹¹⁶

Segons el reglament d'aquest congrés, s'establiren dues classes de congressistes: els efectius (amb veu i vot) i els honoraris (amb caràcter consultiu i, per tant, sense vot). Eren congressistes efectius «a) Tots els socis de l'Agrupació Escolar Catalanista 'Ramón Llull', els del 'Centre Escolar Catalanista', y els de la 'Federació Escolar Catalana'.

110 DURAN, Lluís: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, pàg. 40.

111 UNIÓ CATALANISTA: «Bases pera la Constitució Regional Catalana», edició inclosa en el llibre de Josep Termes i Agustí Colomines *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del Catalanisme*.

112 PUIG I REIXACH, Miquel (curador): *Els congressos universitaris catalans*. Barcelona, 1977, pàg. 6.

113 García Alix només va durar un any en el càrrec, igual que el seu successor, el comte de Romanones.

114 Citat per GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre IX, pàg. 54-55.

115 *Primer Congrés Universitari Català (1903)*. Barcelona, 1905, pàg. 35.

116 *Ibidem*, pàg. 39.

b) Tots els socis estudiants de la 'Associació protectora de la Ensenyansa catalana'. c) Tots els escolars, axís d'ensenyansa oficial com d'ensenyansa lliure qu'estudiin en algún dels centres docents de Catalunya, mitjansant que siguin presentats per dos socis de les Societats esmentades». ¹¹⁷ I eren socis honoraris «a) Tots els socis no estudiants de la supradita Associació. b) Tots els professors d'aquesta Universitat y'ls individus ab títul acadèmic, delegats, representants de colectivitats y persones de reconeguda valua, que la Comissió Organismadora tingui a be nomenar pera que contribuixin al major ècsit del Congrés». ¹¹⁸ S'hi van inscriure 1.280 congressistes. També hi van assistir delegats de més d'una vintena d'entitats, d'entre les quals hi havia l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, l'Ateneu Barcelonès, l'Institut Obrer Català, la Institució Catalana d'Història Natural, l'Associació d'Arquitectes de Catalunya i l'Obra del Diccionari Català, entre d'altres.

A parer d'Alexandre Galí, ¹¹⁹ l'únic fruit visible d'aquest Congrés, a banda és clar de les conclusions a què s'arribà, ¹²⁰ va ser la creació dels Estudis Universitaris Catalans, que foren subvencionats, en diferents moments, per la Protectora.

5.3.6. Pocs socis i migradesa de recursos

Segons els nostres càlculs, quan l'Agrupació Protectora es convertí en Associació el 1902 tenia només 96 socis. Segons aquests mateixos comptes, a finals d'aquest mateix any en tenia 114, ja que hi havia hagut 10 noves incorporacions i 2 baixes. Però, en canvi, en el llibre que ressenya el Primer Congrés Universitari Català de 1903, ¹²¹ en el qual hi ha la llista de tots els socis de l'APEC (curs 1902-1903), la xifra de socis és una mica més baixa: en total, 81 socis individuals i 8 de col·lectius (Associació Popular Regionalista, Associació Catalanista de les Corts, Centre Català de Sabadell, Centre Escolar Catalanista, Lliga de Catalunya, Los Muntanyencs, Lo Sometent i la Unió Catalanista). El motiu que no concordin del tot les xifres és que segurament en els llibres d'actes no hi devien anotar totes les baixes que es produïen.

Seguint el nostre recompte, en aquest cas partint dels 89 socis de 1903 –que surten ressenyats en el llibre que recull les discussions del Primer Congrés Universitari Català–, a finals del 1905 la xifra hauria augmentat a 177 socis. A finals de 1906 l'entitat només havia tingut 18 altes i, per tant, tindria 195 socis. L'any 1908, i suposant que no hi hagués hagut cap baixa, la qual cosa és poc probable, l'APEC hauria arribat a 216 socis. ¹²² Aquestes xifres tampoc no concorden del tot amb les dades que apareixen en una gràfica que surt publicada a la memòria de l'APEC de l'any 1916. ¹²³ Segons aquesta gràfica l'entitat va anar creixent fins a l'any 1907, moment en què no tenia gaire més de 200 socis i, a partir d'aquest moment, va començar una línia descendent fins arribar, el 1913, al centenar de socis.

117 Ibidem, pàg. 20.

118 Ibidem.

119 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre IX, pàg. 249.

120 Aquestes conclusions són recollides amb profusió en el llibre *Primer Congrés Universitari Català [sic](1903)*. Barcelona, 1905.

121 Ibidem.

122 Totes aquestes xifres han estat calculades per l'autor a partir de les dades extretes del llibre d'actes de l'entitat (1902-1910). Arxiu Jordi Verrié.

123 *Associació Protectora de l'ensenyansa catalana. Memòria de l'any MCMXVI*, pàg. 46.

Manuel Folguera i Duran, a les seves memòries, explica que l'any 1914, quan l'elegiren president, l'entitat només tenia 119 socis.¹²⁴ Aquestes xifres donen a entendre com n'era d'humil, la Protectora, en els seus primers anys de vida. Tot i el nombre baixíssim de socis, i la seva migradesa econòmica com a conseqüència d'això, va poder participar en moltes iniciatives que, a poc a poc, van anar donant els seus fruits.

Per poder tenir una idea del creixement econòmic de l'entitat en aquests anys primerencs donaré algunes dades: el 1903 el saldo a final de temporada (quan es convocava el Consell General), era de 360,95 pessetes; el 1904 va ser de 670 pessetes; i el 1905 de 1.200 pessetes. Per tenir una idea del que representaven aquests recursos en aquell moment, direm que publicar un senzill prospecte per anunciar el començament de curs d'una escola valia 20 pessetes i que la subvenció que rebia, el 1903, el col·legi Mare de Déu de Montserrat de Barcelona era de 600 pessetes anuals.

Del 1906 al 1910 (últim any d'aquesta primera època del qual tenim dades) l'evolució econòmica va anar com segueix: el 1906 les entrades foren de 3.078,25 pessetes i les sortides van superar aquesta quantitat i van ser de 3.404,75 pessetes; el 1907 hi va haver unes entrades per valor de 6.677,48 pessetes i unes sortides de 4.731,30 pessetes; el 1908 les entrades van pujar 11.505,93 pessetes i les sortides 9.933,25 pessetes; el 1909 només van entrar 9.583,45 pessetes i van sortir 7.362 pessetes (probablement perquè, a causa dels fets de la Setmana Tràgica, hi va haver socis que es van donar de baixa). Finalment, el 1910 hi va haver un actiu d'11.804,48 pessetes i un passiu de 10.749,45 pessetes. Aquest any 1910, doncs, es va tancar l'exercici amb un saldo de 1.055,03 pessetes.

A partir de l'any 1906 l'Ajuntament i la Diputació de Barcelona concediren subvencions anuals a la Protectora. L'any 1904 la Diputació de Barcelona ja havia concedit 100 pessetes perquè fossin invertides en premis a les escoles,¹²⁵ però no fou fins a finals de l'any 1905 que es va demanar la concessió d'una subvenció anual a les dues institucions citades.¹²⁶ L'any 1906 es cobraren 500 pessetes de cada administració. El 1907 l'Ajuntament de Barcelona va incrementar la subvenció fins a 750 pessetes anuals; la Diputació de Barcelona va mantenir la mateixa quantitat. L'any 1908 i 1909 es continuà amb la mateixa tònica que el 1907; després no tenim més dades fins al 1914, malgrat que suposem que aquestes subvencions no s'interromperen en aquest espai de cinc anys. L'any 1914 la Diputació de Girona apareix en la llista d'entitats que subvencionaven la Protectora.

El gener de 1908 es prengué l'acord, en un intent d'aconseguir nous socis, de dirigir «una carta á tots els Srs. Senadors y diputats á Corts per Catalunya aixís com als Srs. Diputats provincials y regidors de Barcelona que formen part de la Solidaritat Catalana, explicantloshi la finalitat de la A. Protectora y participantloshi que desde'l vinent mes se'ls passarà a cobrar una quota com á socis protectors de la Associació, acordantse que de dites cartes se'n fassin 300 á máquina».¹²⁷ No sabem l'èxit que va tenir aquesta crida.

En darrer lloc, hem de dir que, durant aquests primers anys, els donatius a la Protectora foren molt escassos. El soci Guillem de Grau donà, en diferents ocasions, quantitats significatives; d'altra banda, el maig de 1906, la dissolta Lliga de Catalunya, club polític

124 FOLGUERA I DURAN, Manuel: *Una flama. De la meva vida*, pàg. 647 (Original de les memòries, conservades a la biblioteca de Montserrat).

125 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 27, 14-12-1904.

126 *Ibidem*, acta 42, 2-12-1905.

127 *Ibidem*, acta 72, 29-1-1908.

constituït el 1887 a Barcelona quan un grup abandonà el Centre Català a causa d'un desacord amb Valentí Almirall, donà un romanent de cent pessetes a la Protectora.¹²⁸ Per desgràcia, no foren casos habituals.

5.3.7. Les bases que regien la concessió de subvencions a centres escolars

En el consell directiu celebrat el 29 d'octubre de 1904 s'encarregà al secretari de l'entitat, Pere Basté, que presentés «una minuta o projecte de repartiment de una part de fondos pera aussiliar a alguns centres instructius que ab caracter s'han creat».¹²⁹ Al cap de tretze dies, concretament en el consell directiu de l'11 de novembre, el secretari ja les tenia redactades: «El Sr. Basté llegeix las [bases] que li foren encomanadas en lo darrer Concell Directiu, referent al repartiment de part de fondos destinats a subvencions de novas Escolas Catalanas y Centres instructius del mateix caracter, essent aprovadas y acordant proposarlas en el proxim Concell general que's celebri».¹³⁰

En el consell general extraordinari celebrat el 20 de novembre de 1904 es parlà d'aquestes bases i s'establí una discussió sobre si calia subvencionar les escoles d'entitats o les escoles de particulars: «Demana la paraula lo Sr. Ciurana pera dir que moltas d'aquestas Bases ja's troban consignadas en los Estatuts y qu'ell creu que l'associació s'hauria, mes que subvencionar escoles de entitats, de procurar protegir a las particulars una per una fins a conseguir que tinguessin vida propia, citant l'exemple del col·legi de St. Jordi, y un cop fet ab aquestas anar a protegir las demás».¹³¹ El president de l'APEC, Joaquim Riera, li contestà que l'entitat volia subvencionar-les totes i, d'aquesta manera, donar mostres d'imparcialitat. Enric Ciurana, que havia estat el secretari de l'Agrupació Protectora (1898-1902), argumentà que «la major part de Centres d'ensenyansa sostinguts per entitats, desapareixan ab molta facilitat per qüestions intestinas, a quin efecta en senyala algunas que han existit, per lo que resultará si aixó passa, que lo que s'hi haigi esmersat, haurá resultat inútil».¹³² En aquesta mateixa línia, el secretari Pere Basté proposà subvencionar-les totes ja que així «es conseguia fer un acte de propaganda que's considerava com un medi pera portar mes vida a la associació, y de conseguirse aleshoras s'entraria de ple a afavorir las escolas particulars».¹³³ Al capdavall s'acordà discutir aquestes bases en un altre consell general extraordinari, consell que tingué lloc quinze dies més tard, en concret el 4 de desembre de 1904.

Una vegada discutides, les bases foren aprovades amb aquests termes:

«1a. La Associació subvencionará o protegirá a mida de lo que sos medis li permetin, a todas las Escolas y a tots els Centres de cultura constituïts o que's constituïxin, de carácter marcadament catalá, y que respongan á las aspiracions de nostra terra. Las subvencions proposades en aquesta base es faran extensivas en qualitat de premi, fins als mestres oficials, de qualsevol poble que fossen, per sos merits en pro de la Ensenyansa que donguessen en catalá a llurs respectivas Escolas.

128 Ibidem, acta 51, 26-5-1906.

129 Ibidem, acta 21, 29-10-1904.

130 Ibidem, acta 22, 11-11-1904.

131 Ibidem, acta 24, 20-11-1904.

132 Ibidem.

133 Ibidem.

»2a. Pera optar a la subvenció, será necessari que la Escola o Entitat que la solliciti, exposi l'època de son establiment, lloch de sa residència, numero d'alumnes y professors que compta, quota que pagan los primers, dotació dels segons, auxilis que reb y totas las demás circunstancias que puyan fer formar exacte apreciació del Centre o Institució de referencia. Ab preferencia serán atesos els que donguin la ensenyansa gratuïta.

»3a. La Associació farà arribar sa protecció, inscribintse com a soci a tot Centre, Entitat o Publicació que per sos treballs y mereixements l'en cregui digne, encare que no l'hagi sollicitada.

»4a. El Consell Directiu nomenarà una comissió inspectora que visiti las Escolas subvencionadas o las que demanin subvenció pera cerciorarse de si reuneixen las condicions indicadas y concedirla, continuarla o retirar-la, a fi de garantir la imparcialitat en la informació. Cap dels individus designats pera'l predit comés podrá exercir carrech docent o intensament relacionat ab aquest.

»5a. A mida que'ls fondos de l'Associació creixin, augmentará aquesta las subvencions a las Escolas que, segons son criteri, n'estigan mes necessitadas, aixis com si, desgraciadament, disminuïssin aquells, rebaixará o retirarà las que sembli que'n tingan menys necessitat.

»6a. La Associació procurarà posarse en relació ab las demás Entitats establertas y que s'estableixin en territori de parla catalana, ab el mateix fi qu'ella persegueix, per ajudarlas, si está en condicions de ferho, d'esser ajudada en cas de que'n tinga necessitat, y en tot cas, pera establir relacions de la més perfecta y feconda intel·ligencia.

»7a. Mensualment, per medi de la premsa catalana y si ho creu convenient per qualsevol altre medi, donará compte del estat y distribució de fondos del mes anterior, a fi de que arribi a coneixement de sos afavoridors y serveixi de propaganda y estimul pera las personas amants de nostra aymada Patria.

»8a. Procurará la Associació relacionarse ab tots establiments de cultura y de beneficencia pera propagarhi 'l coneixement de nostre idioma y conseguint amor a la terra catalana.

»9a. Quan sos recursos li permetin publicarà un Butlletí adequat als fins que son Reglament y las presents Bases determinan.»¹³⁴

5.3.8. Escoles ajudades per l'APEC entre els anys 1902 i 1914

La Protectora va donar suport a les escoles catalanes de maneres molt diverses: subvencionant-les econòmicament, regalant premis per alguna festa de fi de curs, lliurant llibres per a la biblioteca o altre material pedagògic, etc. Quan l'Agrupació Protectora es convertí en Associació, a Barcelona només hi havia dues escoles catalanes: el Col·legi de Sant Jordi i el Col·legi Mare de Déu de Montserrat. El setembre d'aquest mateix any se n'establí una altra a Sabadell, anomenada Col·legi de Santa Maria de Ripoll.¹³⁵ Malgrat aquest panorama tan minso el Consell Directiu de l'APEC, donant mostres d'un gran optimisme, consignava al llibre d'actes de l'entitat que veia «ab veritable goig la renaixensa que sembla iniciarse a favor del establiment d'escolas catalanas.»¹³⁶

134 Ibídem, acta 26, 4-12-1904.

135 Alexandre Galí situa equivocadament aquest col·legi a Ripoll (*Història de les institucions...*, llibre I, pàg. 207).

136 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 10, 5-8-1903.

A finals de 1903 l'APEC tenia notícia de l'existència de cinc escoles catalanes: el Col·legi de Sant Jordi; el Col·legi Mare de Déu de Montserrat; el Col·legi Santa Maria de Ripoll, de Sabadell; les escoles de l'Associació Catalana L'Eura, i l'escola de Santa Agnès de Malanyanes, a la Roca del Vallès; les dues últimes acabades de fundar.¹³⁷

El 1904 se'n fundaren dues més: el Col·legi Mossèn Cinto i l'escola de noies de Francesca Valmanya. Un manifest publicat per la Protectora el 1905,¹³⁸ dona la llista següent de les escoles subvencionades durant aquest any: Col·legi de Santa Eulària, de noies; Estudis Universitaris Catalans; Escola Catalana de Nois del carrer Montcada; escoles de l'Associació Catalana L'Eura; Acadèmia dels Sants Just i Pastor; Escoles Mercantils del CADCI; Escola Mossèn Cinto, i Ateneu del Poblet.

Segons el *Butlletí d'Escoles*, a principis de 1907 les escoles subvencionades eren les següents: Col·legi de Santa Eulària; Col·legi Montserratí; Col·legi Santa Maria de Ripoll, de Sabadell; Escola Nacional Catalana; Escola de Mestres de Joan Bardina; Escola Mossèn Cinto; Escola L'Eura, de l'Ateneu Obrer del Tercer Districte; Escola de l'Ateneu del Poblet; Escola Acadèmia dels Sants Just i Pastor; Estudis Universitaris Catalans; Agrupació Artística; Escoles Mercantils Catalanes; escoles catalanes de l'Ateneu de Tarragona; Col·legi de Sant Jordi, de Berga, i Escola Integral d'Horta.¹³⁹

En definitiva, entre els anys 1902 i 1914, l'APEC va ajudar i/o subvencionar, com a mínim, prop d'una quarantena de centres escolars:¹⁴⁰ Col·legi Mare de Déu de Montserrat; Col·legi de Sant Jordi; Col·legi de Santa Maria de Ripoll, de Sabadell; escoles de l'Ateneu Obrer del Districte III (Associació Catalana L'Eura); Escola Mossèn Cinto; Escola de Santa Eulària per a noies de Francesca Valmanya; Escola Catalana Verdaguer, de Granollers; Col·legi Sagrat Cor, de Tàrraga; Acadèmia dels Sants Just i Pastor; Escola Catalana del carrer Montcada; Escoles Mercantils del CADCI; escoles de l'Ateneu Obrer del Poblet; Escola Montserratina de noies; Col·legi de Sant Jordi, de Berga; Escola de la Cooperativa La Vanguardia Obrera, d'Horta; Escola dels Desamparats; Escola de Sant Vicenç dels Horts; Escola de Vicenç Plantada, de Mollet; Escola de Mestres de Joan Bardina; Escola Nacional Catalana de Jaume Arqué; Col·legi Santa Maria de Ripoll, (explico que és de Barcelona per no confondre-la amb l'escola homònima de Sabadell); Associació Catalanista del Poble Sec; Agrupació Artística; escoles catalanes de l'Ateneu Tarragoní; Centre Catòlic de Sant Joan de les Abadesses; escoles catalanes del Districte VI; Escola Universitària d'Hostafrancs; Estudis Universitaris Catalans; escoles del Setmanari Nacionalista *Metralla*, Escola del Districte V; Escola de l'Avenç Autonomista de la Pobla de Lillet; Escola del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi; escoles del Dr. Robert, de l'Hospitalet de Llobregat; escoles catalanes del Districte II, i Escola Popular del Centre Autonomista de Navarcles.

Molt sovint les ajudes eren purament testimonials (en forma de donació de llibres, mapes, etc., o assistint, algun membre de l'equip directiu de l'APEC, als exàmens de final de curs); en altres casos la subvenció suposava una ajuda decisiva per poder tenir l'escola oberta. En qualsevol cas, durant aquesta època es van haver de denegar moltes peticions a les quals, per impossibilitat econòmica, no s'hi va poder fer front.

137 Ibidem, acta 11, 21-10-1903.

138 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 188.

139 *Butlletí d'Escoles*, núm. 2, febrer 1907.

140 Quan no s'especifica el contrari, l'escola és de Barcelona ciutat.

Per acabar, també va subvencionar la Federació Escolar Catalana; l'Acadèmia Pedagògica Catalana; l'Obra del Diccionari de la Llengua Catalana, de mossèn Antoni M. Alcover; l'Acadèmia d'Higiene; el Centre Excursionista de Catalunya; l'Orfeó Català, i els Jocs Florals, entre d'altres entitats i iniciatives cíviques i culturals.

A continuació oferim un seguit d'informacions –molt desiguals, això sí– relatives a les diferents escoles catalanes que la Protectora va ajudar, d'una manera o altra, durant aquests primers anys. La història d'algunes d'aquestes institucions ja és coneguda; en canvi, n'hi ha d'altres de les quals pràcticament no en teníem gaires notícies fins ara.

COL·LEGI MARE DE DÉU DE MONTSERRAT. La primera ajuda de la Protectora que rep aquest centre, acordada en una reunió de la junta directiva l'1 de març de 1902, és una subvenció de 20 pessetes per a pagar els prospectes de propaganda que va editar en el moment de la seva creació.¹⁴¹ Al cap d'un any, el 5 d'agost de 1903, s'acorda pagar-li l'impost municipal dels rètols que té al balcó i la impressió dels programes del curs. Per aquestes mateixes dates, Francisco Flos assistí als exàmens de final de curs en nom de la Protectora, dels quals va fer un informe negatiu.¹⁴²

A finals de 1903 aquesta escola rebia 50 pessetes mensuals. El contracte que tenia establert amb la Protectora deia que se li donaria aquesta quantitat mensual fins que l'escola tingués 20 alumnes. La directora demanà que s'ampliés aquesta xifra fins a 25 alumnes, la qual cosa se li denegà. Malgrat això, s'acordà concedir-li 25 pessetes mensuals, amb caràcter transitori, fins que no passés de 25 alumnes.

D'altra banda, la pobresa del col·legi, en tots aspectes, era ben palesa en aquells moments i la Junta Directiva decidí actuar: «Caldrà tenir en compte si la Mestra actual té aquelles condicions indispensables pera prosseguir la lluyta un xich penosa que suposa lo sosteniment d'un col·legi català».¹⁴³ Ramon Roca i Sans la va visitar per delegació de la Junta, i s'emportà «una dolentíssima impressió puig que tot ell respira miseria y abandono». Per aquest motiu es comunicà a la seva directora que com «que'ls resultats conseguits en el Col·legi de sa direcció no han correspost al extraordinari sacrifici que fá l'associació desde primer d'any de 1902 que la subvenciona, li feya saber que solsaament continuaria concedintli la subvenció fins el 31 de janer proxim y des d'aquella fetxa li quedaria reduhida o totalment retirada segons s'estimi oportú».¹⁴⁴ El 7 de gener de 1905 es ratificà l'acord de no subvencionar-la més.¹⁴⁵

El 16 de maig de 1905 la nova directora del centre, Josepa Llanas, tornà a demanar subvenció a la Protectora: «Es dona compte d'una comunicació de Dª Josepha Llanas Vda. de Morales en la que solicita se li ratifiqui l'acort, que se li va donar de paraula, de cessió de las taulas y demás efectes del Col·legi de la Mare de Deu de Montserrat del que s'es Directora y además Cent Pessetas per una sola vegada, a fi de cambiar a un altre lloch lo Col·legi y poder fer restaurar los mobles cedits acordantse oficiali que se li ratificá la donació de dits objectes, y en quan a la subvenció lo Consell no pot accedirhi

141 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 2, 1-3-1902.

142 *Ibidem*, acta 10, 5-8-1903.

143 *Ibidem*, acta 20, 20-8-1903.

144 *Ibidem*, acta 22, 11-11-1904.

145 *Ibidem*, acta 29, 7-1-1905.

per no permetreho son estat económic».¹⁴⁶ Després d'aquesta notícia no n'apareix cap més a les actes; tampoc no surt a les llistes d'escoles subvencionades que publica regularment el *Butlletí d'Escoles* durant tot l'any 1907.

COL·LEGI DE SANT JORDI. A banda de pagar els prospectes de propaganda, els quatre o cinc primers cursos, aquest centre escolar no va ser mai subvencionat, de manera regular, per l'APEC. Fins i tot en moments crítics, com els que passà el col·legi el 1910, la Protectora li negà la protecció per no disposar, aquesta, de mitjans econòmics.¹⁴⁷

COL·LEGI DE SANTA MARIA DE RIPOLL, DE SABADELL. La primera notícia d'aquesta escola és de l'època del seu establiment, a principis del curs escolar 1902-1903, quan la Junta Directiva de la Protectora diu que «aquesta Associació li prestarà tot son apoyo pera lo millor exit de son comès».¹⁴⁸ La primera directora va ser Maria Colomer. No trobem cap més esment d'aquest centre fins el febrer de 1907, quan apareix al *Butlletí d'Escoles*, en una llista d'escoles subvencionades per la Protectora.¹⁴⁹

ESCOLES DE L'ATENEU OBRER DEL DISTRICTE III. ASSOCIACIÓ CATALANA L'EURA. Surt per primera vegada al Llibre d'Actes de la Protectora el 2 de desembre de 1904 i és per demanar una subvenció: «S'acorda tenirho present pera quan s'aprobin les Bases [es refereix a les bases que regien la concessió de subvencions a centres escolars i a les quals ja hi hem dedicat un apartat del nostre treball]».¹⁵⁰ El 1905 aquesta escola comunica a l'APEC que ha obert classes de dibuix i de francès.¹⁵¹ El 4 de febrer de 1905 se li concedeixen 50 volums de la *Nomenclatura de geografia universal* i una col·lecció de cartells de lectura, ambdues obres de Francisco Flos i Calcat.¹⁵²

El 1907, «trobantse la Associació [Protectora] en un estat económic poch satisfactori y tenint notícies de que l'Ateneu Obrer del 3r. Districte d'aquesta ciutat percibeix subvenció de diferents entitats, se delega al Sr. Puig pera que s'enteri personalment de la marxa y estat económic de dit Ateneu pera resoldre en consecuencia».¹⁵³ Després d'aquesta inspecció se'ls tragué la subvenció de 10 pessetes al mes que tenien concedida.¹⁵⁴ En aquesta època el director era Jaume Arqué i Clapés.

Perquè es vegi la relació que hi havia entre els membres de les juntes directives de la Protectora i les diferents escoles subvencionades, transcrivim aquesta notícia apareguda al *Butlletí d'Escoles*, que fa referència a l'escola de la qual ara parlem: «Igualment tingué aquest Concell la satisfacció d'assistir als exàmens dels alumnes del Ateneu Obrer

146 Ibidem, acta 37, 16-5-1905.

147 L'estudi més aprofundit del Col·legi de Sant Jordi és a DURAN, Lluís i FLOS, Jordi: *Flos i Calcat: Catalanisme i escola*. També en parla Alexandre Galí a *Història de les institucions...* Llibre II, primera part, pàg. 21-29. Al llibre *Els orígens de l'escola catalana* (pàg. 129-147) vaig historiar-ne els primers anys, del 1898 al 1902.

148 Ibidem, acta 29, 29-9-1902.

149 *Butlletí d'Escoles. Portaveu de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, núm. 2, febrer 1907, pàg. 14.

150 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 25, 2-12-1904.

151 Ibidem, acta 31, 21-1-1905.

152 Ibidem, acta 32, 4-2-1905.

153 Ibidem, acta 65, 10-8-1907.

154 Ibidem, acta 66, 30-8-1907.

del tercer Districte, en els quals demostraren haver-se aprofitat de debó de les ensenyances que'ls dona son director En Jaume Arqué y Clapés.

»La Protectora obsequià a dits centres d'Ensenyança Catalana ab hermosos exemplars d'obres educatives que'ls petits escolars reberen ab la natural alegría y agrahiment.

»Al remerciar la Protectora la finesa que envers ella han tingut els esmentats centres educatius, de convidarla en tan hermosos actes, fa constar lo altament satisfeta que ha quedat dels brillants resultats dels mateixos.»¹⁵⁵

ESCOLA CATALANA MOSSÈN CINTO.¹⁵⁶ Fou creada pel Foment Autonomista Català l'any 1904 i va començar a ser subvencionada el 7 de gener de 1905 amb la quantitat de 10 pessetes al mes.¹⁵⁷ El 31 de gener de 1906 demanà un augment d'aquesta ajuda,¹⁵⁸ puja que se li concedí unes setmanes més tard: «No havent pogut assistir a la sessió'l Sr. Torra, el que suscriu en nom d'ell dona compte de la que per encarrech d'aquest Concell feu a la Escola de Mn. Cinto pera ferse cárrech del estat y necessitat de la mateixa, creyent per los datos recullits que ab augment de 10 ptas mensuals sobre la subvenció que ja percibeix podria aliviar bastant sa situació econòmica. Lo Concell devant d'aquéstas explicacions acorda concedirli dita quantitat.»¹⁵⁹

ESCOLA DE SANTA EULÀRIA PER A NOIES DE FRANCESCA VALMANYA DE FERRER. Es creà al començament del curs 1904-1905¹⁶⁰ i demanà empara a la Protectora. En la sessió de la Junta Directiva del 29 d'octubre de 1904 es decidí que Ramon Roca i Sans visités aquesta escola, instal·lada inicialment al carrer Mercaders de Barcelona, i n'emetés un informe valoratiu.¹⁶¹ Al cap de quinze dies feia saber que «encare que's veyia poch concorregut de deixebles al menys si notava ordre y netedat».¹⁶² L'acord de començar a subvencionar-la es prengué en la sessió de la Junta Directiva del 14 de desembre de 1904, en la qual s'acordà concedir-li 30 pessetes mensuals.¹⁶³

A l'Assemblea General del 15 de gener de 1905 es comunica als socis de la Protectora que hi assistiren que, d'aquesta escola, «se'n te molt bonas impresions y per aquest motiu lo subvenciona l'associació desde any nou».¹⁶⁴ En aquesta mateixa època l'escola començà a oferir classes gratuïtes nocturnes de lectura, escriptura i aritmètica per a noies de totes les edats.¹⁶⁵

155 *Butlletí d'Escoles*, núm. 7, juliol 1907, pàg. 54.

156 Per a la història d'aquesta escola vegeu GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, primera part, pàg. 37-43. A l'apartat d'annexos donem a conèixer el text d'un prospecte d'aquesta escola.

157 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 29, 7-1-1905.

158 *Ibidem*, acta 47, 31-1-1906.

159 *Ibidem*, acta 48, 7-3-1906.

160 Lluís Duran s'equivoca, doncs, quan diu que aquesta escola fou creada el 1907 (DURAN, Lluís: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona, 1997, pàg. 360).

161 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 21, 29-10-1904.

162 *Ibidem*, acta 22, 11-11-1904.

163 *Ibidem*, acta 27, 14-12-1904.

164 *Ibidem*, acta 30, 15-1-1905.

165 *Ibidem*, acta 32, 4-2-1905.

El mes de juliol de 1907, el sots president de l'APEC, Hermenegild Puig, va assistir als exàmens que es feren en aquesta escola: «Totes les alumnes donaren evidents proves, durant els exercicis, de gran aprofitament, fent així honor a la mestra.

»Se notà sobretot que la educació que reben les noyes és altament patriòtica y molt pràctica y senzilla al mateix temps.

»A la nit tingué lloch la repartició de premis, recitant les deixebles poesies catalanes. Prengueren també part a la vetllada els germans Pous, que foren, com sempre, merescudament aplaudits, lo mateix que'l distingit folklorista senyor Capmany, que contà algunes rondalles adequadíssimes al acte. Participaren també dels aplaudiments la senyora Freixas y'l mestre de música senyor Aznar.

»Clogue la festa un eloqüent y patriòtic discurs de remerciament del senyor Roig y Pruna.

»El local estava adornat ab verdader gust artístich, cosa natural interveninhi'l senyor Ferrer, vegentse en lloch d'honor el magnífich y artístich projecte de senyera de l'escola, obra del Sr. Cerdà.»¹⁶⁶

El setembre de 1907 publicà un anunci publicitari al *Butlletí d'Escoles*,¹⁶⁷ en el qual l'escola apareix domiciliada al carrer Arc de Coromines, número 1, principal, de Barcelona. El maig de 1909 demanà un augment de subvenció però la Protectora li denegà a causa del seu precari estat econòmic.¹⁶⁸

ESCOLA DE MESTRES DE JOAN BARDINA.¹⁶⁹ Aquesta escola de mestres (1906-1910) que, com ja és ben sabut, ocupa un lloc destacat en la nostra història educativa recent, també va ser subvencionada per l'APEC. En aquest sentit, Alexandre Galí explica que, ja en aquests anys que estem historiant, la Protectora gaudia d'un cert ascendent: «Prova del prestigi de la Protectora d'aquells moments, en que no era més que un nom, és que en el Congrés Universitari de 1902, representada per Flos, Puig i Sais i Miquel Laporta, se li va atorgar una vice-presidència; l'any 1904 formava part del comitè editor de la revista *Universitat Catalana*; l'any 1906 Bardina hi comptava per a fundar l'Escola de Mestres». Aquesta col·laboració de la Protectora –una de les moltes que l'Escola de Mestres tenia¹⁷⁰ es va decidir el 2 de juliol de 1906: «Es llegeix una circular de la Comissió Organitzadora d'aquesta Escola, acompanyada d'una carta ampliàtoria donant detalls de la manera qu'aquesta funcionarà. S'acorda subvencionar a un noy y a una noya desde'l proxim Agost invertinhi 20 pessetes mensuals».¹⁷¹ El noi subvencionat fou Pere Rabasseda i la noia Àngela Daban.¹⁷²

166 *Butlletí d'Escoles*, núm. 7, juliol 1907, pàg. 54.

167 *Ibidem*, núm. 9, setembre 1907, pàg. 76.

168 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 82, 7-5-1909.

169 Per a la història d'aquest centre vegeu GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, primera part, pàg. 83-106. També són interessants: BARDINA, Joan: *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits*. Eumo Editorial/Diputació de Barcelona, «Col·lecció Textos Pedagògics», núm. 20. Vic, 1989; i DELGADO, Buenaventura et. al.: *Joan Bardina, un revolucionario de la pedagogía catalana*. Universitat de Barcelona, 1980.

170 Vegeu GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, segona part, pàg. 84.

171 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 52, 2-7-1906.

172 *Ibidem*, acta 53, 25-9-1906.

El 1907 continua apareixent a les llistes d'escoles subvencionades per la Protectora que anava publicant el *Butlletí d'Escoles*. Precisament en aquest butlletí informatiu de la Protectora hi sortiren tres articles sobre l'Escola de Mestres, signats amb la inicial A., la qual cosa ens fa suposar que foren escrits per Josep Alcoverro, director de la publicació. El primer parla dels antecedents d'aquesta escola, el segon de la seva organització i funcionament i el tercer dels resultats aconseguits durant el primer curs. És interessant l'apartat que explica la idea de Bardina de crear un patronat d'escoles catalanes, de comú acord amb Enric Prat de la Riba: «La necessitat pedagògica de fer obra sòlida, davant de les iniciatives poch madurades y propenses a desviar-se, feu que's pensés de primer entuvi en la creació d'un *Patronat d'Escoles*, qui n'implantés a Catalunya una xarxa, encarrilés als mestres desviats y desfés paulatinament tot lo mal fet. Llavores el Sr. Bardina va escriure una Memòria, encara inèdita sobre *Organisació d'Escoles*.

»La conformitat que prestaren al projecte centenars de mestres catalans –ells, tant bescantats a gratient– fou, entre altres, la causa de que variés el plan primitiu y que, en lloch d'implantar noves escoles, se pensés en mellorar les existents. Altrement, l'acció demagògica minvava en aquells moments; els futurs còssos provincial y municipal tindrien aviat majoria sana. Y d'aquí dues preguntes, que sens dupte va fer-se'l senyor Prat de la Riba: passada l'agudesa del perill demagògich, obririen la butxaca'ls potentats de Catalunya? Apoderats nosaltres dels Ajuntaments y les Diputacions, no podriem treure'ls quartos del procomú y obrar sobre'ls mestres establerts, además de protegir les institucions de nova creació?

»Llavores es deixà apart el Patronat y començà l'acció sobre les escoles existents, –acció a la que no ha estat may agena la nostra *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, qui ha trobat en el senyor Bardina un fervent patrocinador, com ho ha sigut de totes les entitats educatives–.»¹⁷³

ESCOLA CATALANA VERDAGUER, DE GRANOLLERS. La primera notícia d'aquesta escola que apareix a les actes de la Protectora és del 18 de novembre de 1904: «Es dona compta d'haber entregat el Sr. Flos en nom de la Associació a la Escola Catalana 'Verdaguer' de Granollers una col·lecció de Cartells de lectura y 40 exemplars de la Nomenclatura, acordantse que'n lo successiu no s'entreguin exemplars de cap mena sens mitjansar la corresponent petició per escrit».¹⁷⁴ El 25 de febrer de 1905 se li concediren 10 pessetes mensuals. En aquesta època el director era Emili Adzerol.

COL·LEGI DEL SAGRAT COR, DE TÀRREGA. A finals de 1904 se li concedí una col·lecció de cartells de lectura i 40 volums de la *Nomenclatura de geografia universal*, amb dues obres de Francisco Flos i Calcat.

ACADÈMIA DELS SANTS JUST I PASTOR. El 14 de desembre de 1904, la Junta Directiva de la Protectora acordà concedir una subvenció de 10 pessetes mensuals a aquesta escola. El director era un membre de la Junta, Manel Ribas, que tenia el càrrec de sots-

173 *Butlletí d'Escoles*, núm. 10, octubre de 1907, pàg. 80. Els altres dos articles sobre l'Escola de Mestres van aparèixer en els números 11 (pàg. 87-88) i 12 (pàg. 95-96).

174 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 23, 18-11-1904.

secretari. Precisament per aquest motiu es prengué, en la mateixa sessió, l'acord següent: «(...) s'acorda que'n lloch de subvenció, ja que's tracta d'un individu del Concell se li concedeixin llibres o material d'ensenyansa a proporció a las Deu pessetas mensuals que se l'hi haurien concedit. Al mateix temps se li concedeixen 40 exemplars de Nomenclaturas que tenia solicitadas.»¹⁷⁵

El 14 de març de 1905 sol·licita un premi per a un certamen de gramàtica catalana i se li concedeixen 10 exemplars de les *Faules d'Isop*.¹⁷⁶ El 27 de juny de 1905 se li atorgà un lot de llibres destinats a ser repartits en una festa escolar.¹⁷⁷ El 2 de juliol de 1906 demanà premis per a una festa escolar i se li adjudicaren 12 exemplars de les *Faules d'Isop* i una quantitat en metàl·lic per tal que adquirís algun altre llibre o objecte.¹⁷⁸ El 6 de desembre de 1906 demanà un mapa mural de Francisco Flos, però se li denegà la petició «a causa d'haverse enterat el Consell que visitaba [entenc que era en Francisco Flos] a las Escolas influint pera que en determinat sentit fessin la indicada petició a la Protectora.»¹⁷⁹

El 19 de gener de 1907 se li apujà la subvenció de 10 pessetes a 25 pessetes al mes. El 5 de juliol d'aquest mateix any se li concediren els premis per repartir entre els alumnes que havia demanat uns dies abans.

El 22 de maig de 1907 la Junta Directiva de l'APEC «llegeix un ofici d'aquesta entitat [l'Acadèmia dels Sants Just i Pastor] donant compte d'haverse retirat de la Direcció de les Escoles D. Manuel Ribas continuant per aquest motiu funcionant solzament les classes nocturnes fins que puyan posarhi un nou director».¹⁸⁰ Manel Ribas es va fer càrrec, a partir d'aquest moment, de l'Escola Catalana del carrer Montcada.

El 7 de maig de 1909 sol·licità un donatiu «de la quantitat que la Protectora ha rebut de la disolta Lliga de Defensa de Barcelona».¹⁸¹ Alexandre Galí diu que es deixà de subvencionar l'any 1915.¹⁸²

ESCOLA CATALANA DEL CARRER MONTCADA. El 14 de desembre de 1904 la Protectora acordà subvencionar-la amb 50 pessetes mensuals. A canvi, l'escola oferí 12 places gratuïtes, que la Protectora va treure a concurs.¹⁸³ El 13 de juny de 1905 rebé un lot de llibres per a repartir com a premis de fi de curs.¹⁸⁴

Al començament del curs 1906-1907 hi va haver desavinences entre els dos responsables de l'escola que van provocar la marxa de Jaume Arqué i Clapés, per la qual cosa la Protectora va decidir retirar momentàniament la subvenció fins que s'aclarissin els fets: «Es llegeix un ofici del Sr. Arqué ahont dona compte de la succehit ab son co-director Sr. Paloma, que califica d'expoliació donant detalls del fet y oferintse ratificarse verbalment.

175 Ibidem, acta 27, 14-12-1904.

176 Ibidem, acta 34, 14-3-1905.

177 Ibidem, acta 39, 27-6-1905.

178 Ibidem, acta 52, 2-7-1906.

179 Ibidem, acta 57, 6-12-1906.

180 Ibidem, acta 74, 22-5-1908.

181 Ibidem, acta 82, 7-5-1909.

182 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, La llengua. Entitats defensores i propagadores, pàg. 207.

183 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 27, 14-12-1904.

184 Ibidem, acta 38, 13-6-1905.

»S'en llegeix un altre del Sr. Paloma donant notícia de la sortida voluntària del Sr. Arqué y fent constar qu'en avant la Escola continuava baix sa exclussiva direcció. Davant d'aquest conflicte y essent el Sr. Arqué qui creyentse perjudicat fa greus carrecs al Sr. Paloma acorda el Concell per unanimitat suspendre de moment tota subvenció a la Escola Catalana y oficiant seguidament al Sr. Paloma acompanyantli copia de lo suscrit per son company pera que dintre'l terme de 10 dias presenti son descarrecs». ¹⁸⁵ Com que no respongué a aquesta demanda de la Protectora, se li retirà definitivament la subvenció. ¹⁸⁶ En el Consell General del 13 de gener de 1907 el director de l'escola, Joaquim Paloma, demanà la subvenció de 200 pessetes que «segons ell li corresponen de l'any passat y'l mateix temps que se li continui subvencionan desd'el primer de janer d'enguany», petició que fou denegada unànimament per l'assemblea de socis. ¹⁸⁷

El maig de 1908 es va fer càrrec de la direcció d'aquesta escola el mestre Manuel Ribas i Cots i, a partir d'aquest moment, la Protectora la subvencionà amb 20 pessetes al mes i una col·lecció de cartells de lectura. El 1909 un ofici del cap superior de policia obligà que la tanquessin temporalment, sota la calúnnia de donar-s'hi «ensenyament i doctrines perniciosos.» ¹⁸⁸

ESCOLES MERCANTILS DEL CADCI. ¹⁸⁹ Ja des del seu inici, el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria es va preocupar de la formació dels dependents i, en conseqüència, va crear unes escoles, «suplint les que l'estat no sosté ni els altres procuren que existeixin, on trobar tots aquells coneixements que donen aptitud plena al dependent de comerç; d'aquí va néixer la idea de la creació de les Escoles Mercantils Catalanes.» ¹⁹⁰

Contràriament al que afirma Lluís Duran, ¹⁹¹ aquestes escoles sí que foren subvencionades durant uns anys per la Protectora. L'acord de subvencionar-les, amb 10 pessetes mensuals, es prengué el 23 de desembre de 1904 en una de les reunions ordinàries de la junta directiva de l'APEC. ¹⁹² El 1907 encara es continuaven subvencionant, ja que apareixen en les llistes que publica regularment el *Butlletí d'Escoles*. No sabem quan es deixaren de subvencionar.

ESCOLES DE L'ATENEU OBRER DEL POBLET. ¹⁹³ L'acord de subvencionar aquestes escoles, en un primer moment amb 10 pessetes mensuals, és del 7 de gener de 1905. El 4 de febrer d'aquest mateix any se li concediren 50 exemplars de la *Nomenclatura de geo-*

185 Ibídem, acta 53, 25-9-1906.

186 Ibídem, acta 54, 29-9-1906.

187 Ibídem, acta 59, 13-1-1907.

188 BAPEC, núm. 3, març de 1921, pàg. 30.

189 Per a conèixer la història d'aquestes escoles cal consultar l'obra de Manuel LLADONOSA I VALL-LLEBRERA *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona, 1988, pàg. 80-91.

190 Discurs de Josep Puig Esteve, dirigent del CADCI, pronunciat per les festes de l'aniversari de 1908. Citat per LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel: *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*, pàg. 81.

191 DURAN, Lluís: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona, 1997, pàg. 359-360.

192 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 28, 23-12-1904.

193 El Poblet és l'actual barri de la Sagrada Família de Barcelona. Dec aquesta informació al malaguanyat Josep M. Ainaud de Lasarte.

grafia universal i una col·lecció de cartells de lectura, les dues obres de Francisco Flos i Calcat més divulgades en aquesta primera època de la Protectora. En el Consell General del 13 de gener de 1907 Joan Bardina «demana al Concell Directiu fassi tot lo possible pera aumentar la subvenció a les Escoles del Ateneu Obrer del Poblet per ajudar a la tasca de cultura social que de temps ve portant a cap dita Entitat. Lo Sr. President promet complaurel dintre'ls medis de que disposa la Protectora».¹⁹⁴ En el Consell Directiu subsegüent, celebrat al cap de sis dies, s'acordà apujar la subvenció fins a 25 pessetes mensuals.¹⁹⁵ En aquest any 1907 el director de les escoles era Joan Santamaria.

El 3 de desembre de 1909 s'anuncià la dissolució de les escoles i es decidí suspendre definitivament el pagament de la subvenció.¹⁹⁶

ESCOLA MONTSERRATINA DE NOIES. La primera notícia d'aquest col·legi és del 15 de gener de 1905 quan, en el Consell General de la Protectora, Francisco Flos i Calcat «entrega una sollicitud de la Srta. n'Angels Biosca, anunciant que va a obrir un Col·legi Catalá de Noyas y demanant una subvenció de cinquanta ptas mensuals y altres aussilis que puga facilitarli la Associació y fent constar, detallantho, sas abtituts pera regentarla».¹⁹⁷ El 4 de febrer de 1905 se li concediren 30 pessetes mensuals de subvenció, a més de 50 exemplars de la *Nomenclatura de geografia universal* i una col·lecció de cartells de lectura.¹⁹⁸

Durant els primers mesos l'escola va tenir la seu al número 10, principal, del carrer Comtal, de Barcelona, però a partir del setembre de 1905 l'estatge va ser al carrer Santa Anna, número 24, primer, també de Barcelona. En el moment de fer aquest trasllat, l'escola demanà a l'APEC que li costegés les despeses ocasionades pel nou rètol del carrer, la qual cosa no es pogué atendre per manca de liquiditat.¹⁹⁹

Al cap d'un any just de la seva fundació hi va haver un canvi en la direcció del col·legi: «Se llegeix un ofici de la Srta. Biosca en lo quin notifica que ab motiu de pendre nou estat y d'ausentarse d'aquésta Capital traspassa son Col·legi Montserratí del que fins are n'ha sigut directora, a la professora Srta. Ma. Mercé Ferrer, qui junt ab sa Srta. germana's comprometan a continuar lo mateix sistema d'ensenyansa catalana, per lo que'l Concell acorda continuar concedintli la subvenció de 30 ptas mensuals.»²⁰⁰

En diferents ocasions se li concediren premis per repartir entre les alumnes, llibres, mapes, etc. Per exemple, el 5 de juliol de 1909, un representant de la Protectora va assistir a la festa escolar de final de curs, en la qual es repartiren els regals que l'APEC havia concedit: «varis llibres de premi pera les noyes grans y onze capsetes de bombons pera les mes petitetes.»²⁰¹

COL·LEGI DE SANT JORDI, DE BERGA. D'aquest centre en tenim poques notícies. La primera és l'acord de subvencionar-lo, que es va prendre en la sessió de la Junta Directi-

194 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 59, 13-1-1907.

195 Ibidem, acta 60, 19-1-1907.

196 Ibidem, acta 85, 3-12-1907.

197 Ibidem, acta 30, 15-1-1905.

198 Ibidem, acta 32, 4-2-1905.

199 Ibidem, acta 40, 23-9-1905.

200 Ibidem, acta 46, 21-1-1906.

201 Ibidem, acta 83, 5-7-1909.

va de la Protectora del 21 de gener de 1905: se li concediren 10 pessetes mensuals.²⁰² La segona apareix en el *Butlletí d'Escoles* del mes de gener de 1907: «Mossèn Bonaventura Ribera, l'intel·ligentíssim Director del Col·legi de Sant Jordi de Berga, ens dona notícia del considerable desenrotlló que pren la citada Escola, dolguentse de que per falta de medis se vegi privat d'ampliar-la com seria sa voluntat. Li hem comunicat nostra entusiasta enhorabona, afeginthi que estem disposats a fer tots els sacrificis possibles pera secundarlo y, al mateix temps, desde aquestes planes recomanem a tota la premsa catalana que procuri donar publicitat a la obra de cultura que fa Mossèn Ribera pera que, en general, serveixi d'estímul á qui'l pugua secundar, y particularment als bergadans a qui beneficia més d'aprop, y són els que'n seguiràn més honrós profit.»²⁰³

ESCOLA DE LA COOPERATIVA LA VANGUARDIA OBRERA, D'HORTA. El 4 d'abril de 1905, el director d'aquest centre escolar, Àngel Costals, va demanar ajuda a la Protectora per poder-hi implantar l'ensenyament en català. La Junta Directiva acordà concedir-li una col·lecció de cartells de lectura i 50 exemplars de la *Nomenclatura de geografia universal*.²⁰⁴ L'acord de subvencionar-la hagué d'esperar, però, fins un any i mig més tard: en la sessió del 29 d'octubre de 1906 se li concediren 10 pessetes mensuals.

ESCOLA DELS DESEMPARATS. L'escriptor *Max Bembo* (Josep Ruiz Rodríguez) convocà una reunió a l'Ateneu Barcelonès, en la qual assistiren representants de totes les entitats interessades en el tema, per tal de parlar de la creació d'una escola per a nois abandonats. En representació de l'APEC hi assistí Hermenegild Puig i Sais, sotspresident de l'entitat, el qual explicà la impressió que va treure d'aquesta trobada en la reunió de la Junta Directiva celebrada el 14 de març de 1907.²⁰⁵ Al cap d'un mes just ja s'havia inaugurat aquesta escola, al barri de la Salut de Barcelona, que fou subvencionada per la Protectora amb 15 pessetes mensuals.²⁰⁶

Hi ha un text, poc conegut, publicat al *Butlletí d'Escoles*, que explica la finalitat que perseguia aquest centre. Es tracta de la reproducció d'un full volander que es va editar amb l'objectiu de cercar ajudes de tota mena per a l'escola i a on s'explicava la finalitat primordial de l'escola. Creiem que val la pena de transcriure'l íntegrament: «En una població com la nostra es desconsolador l'espectacle de la misèria, y tot quant s'ha intentat en el present no ha resolt res l'Assil o la Presó, els dos únics refugis de la seva vida. Calia també un lloch d'educació pera apartarlos del vici. L'Escola, donchs, tenint en compte la situació dels desemparats, s'ha proposat empendre la llur reforma moral pels següents medis:

»1er. *Recullir els noys pobres d'abdós sexes que no reben educació en cap altra escola y vagabonden*, aont ab el caracter permanent de pensionats se'ls donarà llit, taula, llibre, carinyo y tranquil·litat.-Seràn admesos desde la llur infantesa y continuaran a l'Escola fins qu'ells tinguin posició segura de vida independenta. L'Escola vindrà a ésser

202 Ibidem, acta 31, 21-1-1905.

203 *Butlletí d'Escoles*, núm. 1, gener 1907, pàg. 4.

204 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 35, 4-4-1905.

205 Ibidem, acta 62, 14-3-1907.

206 Ibidem, acta 63, 29-4-1907.

com una segona mare, que socorrerà totes les seves necessitats. Desde'l moment d'entrada a l'Escola pera'l desamparat acaba la seva existència de nómada.

»2on. *Aficionar al desemparat al cultiu de la terra y convertirlo en un artista*, establint en un terreny anexe a l'Escola'l *Camp del Treball*. Aquest *Camp del Treball* formarà part essencialíssima de l'educació que's donarà en l'Escola, instalantse en ell petits tallers que serviràn pera despertarli l'estímul al bell viure.

»3er. *Organitzar cursos d'ensenyança domiciliaria dominical* en barris pobres, pera impedir l'analfabetisme dels desemparats, fent aquests cursos de caracter estable, que responguin al ideal de la nostra Escola, y sien com una imatge fidel, encar que petita, de la mateixa.

»4rt. *Contribuir a l'espiritualisació dels desamparats* ab la publicació d'una revista, fulles, etz., que's repartiràn gratuïtament entre'ls pobres y a un preu reduhit de venda als estusiastes de l'Escola. La revista serà'l portaveu de l'Escola y de totes les fundacions que's vagin creant.

»Creyent que no li passarà inadvertida la trascendental missió de nostra Escola, ens dirigim a V. confiant en son esprit altruista, pera que'ns ajudi, prestantli son apoy moral y material, al sosteniment de l'obra ja iniciada.»²⁰⁷

ESCOLA DE SANT VICENÇ DELS HORTS. El juny de 1905 el mestre d'aquest centre, Anton Busquets i Punset,²⁰⁸ sol·licità una col·lecció de cartells de lectura i altres llibres publicats per l'APEC. Se li concediren 30 exemplars de *Nomenclatura de geografia universal* i una col·lecció de cartells.²⁰⁹ El gener de 1907 hi va haver un canvi de director: Anton Busquets fou nomenat director de les escoles catalanes del Dr. Robert i fou rellevat per Pau Modolell i Sans.²¹⁰

ESCOLA NACIONAL CATALANA DE JAUME ARQUÉ I CLAPÉS. Després de les desavinences amb Joaquim Paloma, Jaume Arqué creà una nova escola al número 3 del carrer de la Tapissaria de Barcelona i ben aviat demanà ajut a la Protectora; a canvi, posà a disposició de l'APEC un número il·limitat de places gratuïtes. Això és el que li contestà el Consell Directiu: «Reconeixent la Directiva l'immens amor que'l Sr. Arqué porta a la Associació demostrat en els valiosos treballs que desde sa existència ha portat a cap, en concepte d'agraïment acorda concedirli els objectes d'ensenyansa demanats y a mes una subvenció de 50 pts mensuals, acceptantli de pas las plassas ofertas pera'ls alumnes que's presentin y que l'associació cregui convenient ingressar en sa Escola.»²¹¹

207 *Butlletí d'Escoles*, núm. 6, juny 1907, pàg. 45-46.

208 En tres llibres d'Anton Busquets («Del meu viure rural», «Plantalamor» i «Del Montseny») hi ha una informació, dels editors, que afirma que Busquets va fundar l'Escola Catalana Mossèn Cinto de Barcelona. Fins i tot, en el primer d'aquests tres llibres citats, Anton Carrera afirma que la va dirigir. Creiem que aquesta informació, que s'ha anat repetint, és errònia. Alexandre Galí explica que el primer director va ser el mestre músic Francesc Crusells, que fou succeït per Joan Tomàs. Més tard el director fou Josep Parunella, assessor tècnic de la Protectora. D'altra banda, per aprofundir en l'obra d'Anton Busquets és interessant l'estudi de Narcís Figueras als *Quaderns de la Selva* (núm. 18, any 2006), titulat «Anton Busquets i Punset, la persistència de la Renaixença fins als anys 30.»

209 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 38, 13-6-1905.

210 *Butlletí d'Escoles*, núm. 1, gener 1907, pàg. 6.

211 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 54, 29-9-1906.

L'agost del 1907 l'escola s'anunciava al *Butlletí d'Escoles* com a domiciliada a la baixada de Santa Eulària, número 3, principal.²¹² Tenia els graus de pàrvuls, elemental i superior.

COL·LEGI DE SANTA MARIA DE RIPOLL, DE BARCELONA. A començament del curs 1906-1907, Maria Colomer de Ribera comunicà a la Protectora que obria un col·legi de noies a la Riera de Sant Joan, al cantó del carrer Montesion i demanà ajuda a la Protectora. Se li concediren 30 pessetes de subvenció al mes.²¹³ Posteriorment no n'hem trobat més notícies.

ASSOCIACIÓ CATALANISTA DEL POBLE SEC. El 29 d'octubre de 1906 el Consell Directiu de la Protectora acordà concedir 10 pessetes mensuals a aquesta entitat per tal que les destinés a les escoles nocturnes;²¹⁴ el 3 de gener de 1907, com que aquesta entitat encara no havia començat les classes nocturnes, s'acordà retirar-li la subvenció.²¹⁵

AGRUPACIÓ ARTÍSTICA. Aquesta entitat, que segons el llibre d'actes de la Protectora, perseguia «fins artístichs y patriotichs»,²¹⁶ el setembre de 1906 demanà protecció a l'APEC. Es delegà a Joan Cardús, que aleshores era el tresorer, que la visités. Després de la seva inspecció, s'acordà concedir a l'Agrupació Artística una subvenció de 10 pessetes mensuals.²¹⁷

ESCOLES CATALANES DE L'ATENÈU TARRAGONÍ. El *Butlletí d'Escoles* ressenya una visita que feren els responsables d'aquest butlletí a aquestes escoles, article que creiem que val la pena de transcriure sencer: «Una visita que ferem recentment a l'antiga ciutat catalana, nos donà ocasió de conèixer l'Atenèu de Tarragona, novella entitat d'esperit verament català, constituïda encara no fá un any y qu'ha acoblat lo respectable nombre de prop de 800 socis.

»L'empenta d'aquest Atenèu es extraordinària y ho demostra la creació que ha portat a felíç terme d'unes Escoles Catalanes que començaren a funcionar a derrers del prop-passat Novembre y en les quals reben instrucció a hores d'ara més de 250 joves d'abdós sexes.

»En un local magnífich, situat en lo punt més cèntrich de la població y habillat ab moderníssim material pedagògich, l'Atenèu sosté classes de Primeres Lletres, Dibuix general y artístich, Dibuix aplicat a les Arts, Idiomes, Tall, Economía domèstica, y Música.

»L'ensenyança és essencialment catalana, empleyantse aquest mètode racionalíssim en totes les assignatures, y es tal l'èxit obtingut, qu'ha resultat insuficient la classe de Primeres lletres pel gran nombre de matriculats, per lo qual lo Concell Directiu s'ha vist obligat a disposar lo funcionament de dues classes de la mateixa assignatura en hores diferents.

212 *Butlletí d'Escoles*, núm. 8, agost 1907, pàg. 68.

213 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 53, 25-9-1906.

214 *Ibidem*, acta 55, 29-10-1906.

215 *Ibidem*, acta 58, 3-1-1907.

216 *Ibidem*, acta 53, 25-9-1906.

217 *Ibidem*, acta 55, 29-10-1906.

»L'impressió personal que'n traguérem de nostra visita a l'Atenèu de Tarragona' y a ses Escoles Catalanes, es altament consoladora. Allí's pensa en català y en català's parla y s'ensenya. Y de tal manera deù encarnar l'Atenèu' l'esperit y'ls sentiments dels tarra-gonins, que per la valúia y'l nombre dels elements que'l componen, constitueix lo centre de cultura més important de l'antiga metròpoli romana.

»Cal felicitar als tarragonins y encoratjantlos per la feyna realisada fins avuy en bé de nostra estimadíssima Patria.»²¹⁸

El gener de 1907 la Protectora concedí 20 pessetes mensuals a aquestes escoles²¹⁹ però, com que no cobrava la subvenció que tenia assignada, el mes d'agost se li retirà.²²⁰ El març de 1908 es disculpà i tornà a demanar l'ajuda. Aquesta segona vegada la subven-ció fou de 15 pessetes mensuals, pagades amb les col·leccions de postals que editava la Protectora.²²¹ Suposem que això obligava a aquest centre escolar a vendre-les per tal de poder recaptar els diners corresponents.

CENTRE CATÒLIC DE SANT JOAN DE LES ABADESSES. El novembre de 1906 aquesta entitat sol·licita cartells i llibres per a les seves escoles. El Consell Directiu acor-dà enviar-li un exemplar de tots els llibres existents a la biblioteca de l'APEC.²²²

ESCOLES CATALANES DEL DISTRICTE VI. Aquest centre escolar, vinculat a la figu-ra del doctor Jeroni Estrany i Lacerna, va ser una de les primeres escoles graduades de Catalunya i la primera escola que va disposar d'un servei mèdic complet i efectiu. Ale-xandre Galí explica que van néixer l'abril de 1906 en un local espaiós del número 107 del carrer del Carme, sota el patrocini de Ramon Monegal. El primer mestre de les es-coles va ser Lluís Torres Ullastres.²²³ La Protectora la va començar a subvencionar, des de primers de 1907, amb 20 pessetes al mes.²²⁴ El gener de 1909 se li concediren les col·leccions de postals publicades per l'APEC²²⁵ i, just al cap d'un mes, se li augmentà en 20 pessetes la subvenció que tenia concedida.²²⁶

ESCOLA UNIVERSITÀRIA D'HOSTAFRANCS. Aquest centre tenia la seu a la car-retera de la Creu Coberta, número 109, principal, segona, d'Hostafrancs, a l'estatge de l'Associació Nacionalista Republicana Sang Nova, que era l'entitat que la sostenia. Es va inaugurar a començaments del curs 1907-1908 i era dirigida per Carles Zanni. Feia classes d'esperanto (d'acord amb l'Associació Espero Kataluna²²⁷) i de llengua cata-

218 *Butlletí d'Escoles*, núm. 2, febrer 1907, pàg. 10.

219 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 58, 3-1-1907.

220 *Ibidem*, acta 65, 10-8-1907.

221 *Ibidem*, acta 73, 5-3-1908.

222 *Ibidem*, acta 56, 21-11-1906.

223 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, primera part, pàg. 107-117. Lluís Torres va escriure un article, amb motiu de la mort del Dr. Jeroni Estrany, al núm. 3 del BAPEC, del març de 1918 (pàg. 49-51).

224 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 62, 14-3-1907.

225 *Ibidem*, acta 79, 8-1-1909.

226 *Ibidem*, acta 81, 19-2-1909.

227 La primera associació catalana esperantista fou l'Aplec Esperantista de Catalunya (1904), amb membres del Rosselló i de la resta del Principat, que publicà el butlletí *Espero de Kata-lunjo*. El 1905 sorgí la societat Espero Kataluna, que donà un impuls decisiu a l'esperan-tisme català, ajudat des de la revista *Juventut*.

lana. L'APEC la va subvencionar, des del moment de la seva creació, amb 10 pessetes mensuals,²²⁸ però aquesta ajuda es va haver de retirar ben aviat, concretament el 12 de febrer de 1909, ja que l'escola deixà de funcionar: «Havent deixat de funcionar la Escola Universitaria que baix la direcció d'En Carles Zanni estava instal·lada en l'hostatje social de Sang Nova, en la barriada d'Hostafranchs d'aquesta ciutat, s'acorda suspendre la subvenció fins que les classes de la mateixa tornin a obrirse, participantho per ofici a son director.»²²⁹

ESTUDIS UNIVERSITARIS CATALANS.²³⁰ La Protectora els començà a subvencionar, amb 20 pessetes mensuals, el desembre de 1904.²³¹ Just tres anys després, el desembre de 1907, se'ls va retirar la subvenció a causa de la penúria econòmica que passava l'APEC.²³²

ESCOLES DEL SETMANARI NACIONALISTA METRALLA. Només sabem que eren escoles per a fills de treballadors i que foren subvencionades per la Protectora, amb 10 pessetes al mes, a partir del mes de març de 1908.²³³

ESCOLA DEL DISTRICTE V. Es va crear a començament del curs 1907-1908 al segon pis del número 38 del carrer Amàlia de Barcelona i la dirigia Faust Casals i Bové.²³⁴ Fou subvencionada per la Protectora des de la seva creació amb 10 pessetes mensuals.²³⁵ En un anunci inserit dins el *Butlletí d'Escoles* assenyala que fa classes de dibuix, música i idiomes, a més de classes de nit. No sabem si també feia classes d'ensenyament elemental. El juliol de 1908 se li retira la subvenció «en virtut de les anormals circumstàncies ab que funciona dit establiment».²³⁶ Després d'aquesta decisió el director demanà una entrevista amb els membres del Consell Directiu de l'APEC, però aquests no ho consideraren necessari: «En vista d'haverse rebut una carta del Sr. Director d'aquesta Escola demanant que se'l cridi pera sincerarse dels motius que pugui haver tingut el C.D. [Consell Directiu] pera retirarli la subvenció, s'acorda contestarli que no hi ha necessitat d'aytal entrevista y que un cop tingui degudament reorganitzada sa Escola'l C. D. tindrà molt gust en continuar subvencionantla».²³⁷ No hem trobat cap més notícia posterior d'aquesta escola fins a l'any 1936, en què torna a ser subvencionada per la Protectora.²³⁸

ESCOLES DEL DR. ROBERT, DE L'HOSPITALET DE LLOBREGAT. El febrer de 1909 es decidí subvencionar-les amb 10 pessetes mensuals.²³⁹ No sabem quin any foren creades, però tenim constància que el gener de 1907 fou nomenat director Anton Busquets

228 Ibídem, acta 67, 1-10-1907.

229 Ibídem, acta 81, 19-2-1909.

230 La història d'aquesta institució està recollida a GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre IX, ensenyament universitari, pàg. 249-267.

231 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 27, 14-12-1904.

232 Ibídem, acta 70, 28-12-1907.

233 Ibídem, acta 73, 5-3-1908.

234 Faust Casals és autor de la lletra del popular cuplet *La Marieta de l'ull viu*.

235 Ibídem, acta 67, 1-10-1907.

236 Ibídem, acta 75, 8-7-1908.

237 Ibídem, acta 76, 12-8-1908.

238 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, la llengua, pàg. 208.

239 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 81, 19-2-1909.

i Punset, director fins a aquell moment de l'escola de Sant Vicenç dels Horts.²⁴⁰ Segons Alexandre Galí, el 1915 encara es continuaven subvencionant.²⁴¹

ESCOLA DE L'AVENÇ AUTONOMISTA DE LA POBLA DE LILLET. L'any 1909 demanà la cooperació de la Protectora i aquesta li concedí «un exemplar de les obres d'ensenyansa catalana que tinga repetides.»²⁴²

ESCOLA DEL CENTRE NACIONALISTA REPUBLICÀ DE SANT GERVASI. L'única notícia que tenim és del desembre de 1909 i sabem que se la subvencionava amb 10 pessetes mensuals.²⁴³

ESCOLES CATALANES DEL DISTRICTE II.²⁴⁴ Segons explica Alexandre Galí, aquestes escoles, sempre molt concorregudes i populars, van ser creades per l'Ateneu del Districte II, que presidia l'industrial Ramon Monegal i Nogués,²⁴⁵ amb la col·laboració de Francisco Flos i Calcat. El director era Salvador Genís i Bech,²⁴⁶ defensor de l'ensenyament en català i, en els primers temps, també hi va treballar Eladi Homs que, al cap de poc, va ser pensionat per anar als Estats Units. Eren unes escoles pensades per a gent modesta i d'estament humil. Quan es va construir el Grup Escolar Baixeras, l'any 1921, van deixar de funcionar.²⁴⁷

Transcrivim, perquè no ha estat mai reproduïda, la ressenya que va fer d'aquestes escoles el *Butlletí d'Escoles* de la Protectora, l'any 1907: «El nom d'aquesta institució està lligat intimament ab el de l'entussista apòstol de l'ensenyansa catalana don Ramón Monegal, qui ha posat tota la seva activitat y les seves energies, que no són poques, al seu servey, y no content encara ab aixó, va portant a terme paulatinament, però ab decisió y empena, la fundació d'altres entitats germanes, y no sossegarà sens dupte, fins a veure realisada del tot la idea que concebí de que no hi hagi barriada a Barcelona sense la seva escola corresponent.

»En el poch temps que compten de vida les *escoles* han conseguit una florida esplèndida, han tingut d'augmentar les dependències y conseguit d'un any ençà convertir en graduades les seves classes d'ensenyansa primària.

»Es clar que tan importants innovacions són degudes tant a les prestigioses personalitats qui componen el Consell Directiu, com a l'entès professorat, cada día forçosament més nombrós, dirigit ab incansable zel per l'antich apòstol de l'ensenyansa catalana D.

240 *Butlletí d'Escoles*, núm. 1, gener 1907, pàg. 6.

241 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, la llengua, pàg. 207.

242 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 82, 7-5-1909.

243 *Ibidem*, acta 85, 3-12-1909.

244 La història d'aquestes escoles és a GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, primera part, pàg. 33-36.

245 Alexandre Galí explica que Ramon Monegal era un home actiu, tenaç i entusiasta, que va dedicar bona part dels seus cabals i de les seves energies a l'ensenyament primari. L'any 1913 va dur a terme una campanya per a la graduació de l'ensenyament. Va ser poc després d'aquesta campanya que es va iniciar la graduació de l'ensenyament però no se sap fins a quin punt el poderós alçaprem de Ramon Monegal va contribuir a provocar la millora.

246 Vegeu FERRER, Josep i PUJADAS, Joan: *Salvador Genís i Bech. En defensa de l'ensenyament en català. Articles pedagògics i altres escrits.*

247 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, primera part, pàg. 33-36.

Salvador Genís, autor de *El auxiliar del Maestro Catalán, Lectura bilingüe* y altres obres que no falten en la biblioteca de cap mestre català.

»Tenim a la vista la *Memòria* presentada a la darrera Junta General extraordinària. A ella remetem als qui desitgin conèixer d'una manera detallada'ls avenços realitzats en el darrer any. A més de les classes graduades diurnes, entre quals assignatures cal esmentar l'introducció de la Gimnàsia, Solfeig y Cant, hi han obertes de vespre les lliçons de primera ensenyança (que tingué de dividir-se ben aviat en dues seccions), de dibuix línial, de figura y aplicat a les arts, y de teoria, pràctica y dibuix de teixits. Totes aquestes ensenyançes compten ab magnífich y no escàs material.

»Compten aquestes escoles ab un orfeó qui posseheix una preciosa senyera, projectada per en Domènech y Muntaner y confeccionada per algunes benemèrites senyores, entre les quals figura en primer rengle donya Concepció Vallescá. Aquesta rica senyera fou estrenada en la memorable festa de l'homenatge de la Solidaritat Catalana, celebrada'l 20 de Maig darrer.

»Aixís, aquesta important entitat respòn a la missió patriòtica ab la qual els catalans d'avuy preparem el pervindre del nostre poble. Treballa molt especialment pera la cultura popular en el Segon Districte de Barcelona y coadjuva, com la que més, a l'obra de fer efectiva una actuació colectiva y social de Catalunya.»²⁴⁸

La primera petició d'ajut que aquestes escoles van fer a la Protectora és de finals de 1907, però en aquell moment no es va poder atendre.²⁴⁹ Uns mesos més tard, concretament en la sessió del Consell Directiu del 5 de març de 1908, es decidí subvencionar-les amb 20 pessetes mensuals.²⁵⁰

ESCOLA POPULAR DEL CENTRE AUTONOMISTA DE NAVARCLES. Aquesta escola de Navarcles, a la comarca del Bages, demanà subvenció a l'APEC a finals de 1908²⁵¹ i se li concedí el febrer de 1909,²⁵² concretament 10 pessetes mensuals. Sabem que el director de l'escola era Josep J. Valdeperas. En un article de Mauro Montaner al periòdic *El Pla de Bages*, titulat «Una escola catalana», on s'explica que «Es una escola a la moderna, en el rècte sentit de la paraula, reflècse de la manera d'ensenyansa adoptada per en Joan Bardina en la seva escola de mestres de Barcelona, ab ensenyansa de llenga castellana y francesa, teoria de texits y mecánica, higiène, botánica y mineralogia, gimnástica rítmica, moral catòlica, escursions y tot lo referent a història, geografia y demès matèries elementals.»²⁵³

248 *Butlletí d'Escoles*, núm. 3, març 1907, pàg. 19.

249 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 69, 3-12-1907.

250 *Ibidem*, acta 73, 5-3-1908.

251 *Ibidem*, acta 78, 4-11-1908.

252 *Ibidem*, acta 81, 19-2-1909.

253 MONTANER, Mauro: «L'escola popular del Centre Català Autonomista», dins *El Pla de Bages*, 20 de febrer de 1909, pàg. 2. També diu que «La transcendència social de aquèsta obra té de ser de profitosos resultats per l'avenir de aquèsta població, perquè la tasca, la fèyna patriòtica que aquí es realisa, es d'aquèlles fèynes que no se enrunen may, que té sòlits fonaments, que arrèla fondo en el còr dels nostres petits, tant en el sentit de cultura y civilitat com en el més intèns amor a la terra que'ls ha vist nàxer, concients y enterats del seu ésser passat esplendorós y esperansats y afanyosos per posar tot el seu esfòrs y el seu sabèr a la consecució del ideal que germina en les seves penses, pures de tot altre afany pernicios y nociu.»

5.3.9. La Granja Escolar del Col·legi de Sant Jordi

Una de les institucions escolars que hagué de plegar per manca de mitjans econòmics, ja que la Protectora no la va poder subvencionar mai, va ser la Granja Escolar Catalana del Col·legi de Sant Jordi. Fou una de les iniciatives originals del mestre Flos, que mereixeria un estudi més aprofundit que el que nosaltres li dediquem en aquest treball. Malgrat tot, creiem interessant de donar-ne alguns detalls ja que, tal com afirmen Conrad Vilanou i Josep González-Agàpito, la Granja Escolar és una de les seves aportacions més interessants i poc estudiades.²⁵⁴

Va ser fundada el 1905, amb la col·laboració dels pares dels alumnes del Col·legi de Sant Jordi, en un edifici situat al número 11 del carrer de la Granja Experimental, a tocar l'Hospital Clínic. Precisament en aquest any 1905 hi va haver la primera temptativa, frustrada, d'impulsar un ensenyament pràctic de l'agricultura a les escoles públiques.²⁵⁵ La Granja Escolar disposava d'una casa a quatre vents, situada en un solar d'aproximadament una hectàrea de superfície, entre el que són avui els carrers d'Urgell, Londres i la Diagonal.

Com que és un document molt il·lustratiu del funcionament de la Granja Escolar, i també perquè es tracta d'un escrit inèdit, reproduïm íntegrament el reglament d'aquesta institució, redactat per Francisco Flos:

«1. La Granja no té altre objectiu que'l constituir un bon lloch d'(?),²⁵⁶ aixís com, també, d'útil aplicació de la ensenyansa al aire lliure per medi de jochs instructius.

»2. Hi tindrán entrada y podrán gosar dels seus beneficis tots els noys inscrits com alumnes del Col·legi, y d'un modo mes especial y directe tots aquells que hi contribuecan ab llurs quotas mensuals.

»3. Els dias de funcionament de la Granja, seran, per regla general ó ordinaria, els següents: Els dijous, classe obligatoria; Els diumenges, assistencia voluntaria y de esbarjo purament. Segons l'epoca de l'any, funcionarà: Del 15 d'Octubre al 15 d'Abril, als matins de 9 á 12. Del 15 d'Abril al 15 d'Octubre, á las tardes, de 4 á 7, proximament. Queda esceptuat el mes d'Agost ab motiu de las vacaciones. Els dias extraordinaris serán senyalats per la Direcció ab el degut temps avansat.

»4. Els dias d'excessiva humitat ó bé aquells en que'l Col·legi verifiqui alguna excursió no hi haurá entrada á la Granja y permanixerá tancada. Els dias d'accés ó funcionament onejará á la torratxa la senyera de St. Jordi.

»5. La sortida del Col·legi cap á la Granja se practicará fent collas de 30 noys y aquestos anirán formats de tres en tres, fent que'l del mitj sia major y puga conduhir als dos que son més petits. Se esceptuará aquesta disposició si'ls noys passen dels set anys.

254 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i VILANOU, Conrad: *Introducció a l'edició facsímil de Las escuelas catalanas*, de Francisco Flos i Calcat. Universitat de Barcelona, 1980. També: PUJOL, David: «La Granja Escolar Catalana del Col·legi de Sant Jordi: una original iniciativa del mestre Francesc Flos i Calcat», dins *XV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans* [Les ponències i comunicacions de les jornades del 2001 no es van editar en forma de llibre, com habitualment, sinó en un CD].

255 Per ampliar aquest tema podeu consultar PUJOL, David: «L'agricultura a l'escola primària rural: Tomàs Vicens i el Camp Escolar Agrícola de Peralada», dins *Actes de les XIII Jornades d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana*. Vic, 1997, pàg. 353-364.

256 Hi ha una taca a l'original que impedeix veure què hi diu. Segurament hi deia «d'esbarjo».

»6. Avans d'empendre la marxa, se deturaran els noys breus minuts en el pati de Santa Agna, ahont el Professor nombrará un aussiliar ó vigilant y donará las ordres convenients.

»Tranvia

»7.a) Cada noy deurá portar 10 céntims pel passatge del tranvia y 20 céntims els que no pugan retornar á peu.

»b) No pujará cap noy al tranvia que no li sia ordenat pel Professor, y, un cop á dalt, en cas de no poguer disposar del setials necessaris, cuydarán els majors de tenir al devant als més petits á fi de guanyar lloch y pera mellor ordenació.

»c) Cap noy, per gran que sia, no podrá anar á las plataformas á no ser que'n tinga permís, y, en aquest cas, puga ser vigilat pel Professor encarregat.

»d) Lo mateix que al pujar, baixarán tots els noys pel mateix estrep del tranvia y en l'ordre que sia més convenient, no fentho may pel costat esquerra.

»e) A mida que vajan baixant s'anirán situant en lloch aposta pera ordenarse ab la mateixa disposició de la sortida del Col·legi.

»Entrada á la Granja

»8. Al entrar els noys á la Granja, ho farán ordenadament, situantse en el Passeig Central ó dels Poetas, esperant la senyal de distribució y ahont rebrán las instruccions necessarias.

»9. Un cop col·locats els noys en cada Secció, aixó es, els Pàrvuls á la pista Pirineus, y Elementals y Superiors á la del Trinquet se procedirá á la ordenació que's practicará del següents modos:

»1er. Per ordre de classe.

»2n. Per ordre d'alsada.

»A aquest objecte, se situará el noy més avansat en un extrem y el que ho sia menys, á l'altre, á una distancia convenient y en ratlla recta. Després, partint la llargada s'hi col·locará un tercer que aproximadament li corresponga, y, donadas duas palmadas anirán els demés situantse en el lloch que'ls toqui per medi d'evolucions pausadas, ab mans á la cintura y ab pas gimnástich. Aixís com pel ordre de classe cada hu ja sab bé'l lloch que li correspon, quan sia per ordre d'alsada, se procedirá fent lo mateix col·locant el més alt á un cap de ratlla y'l mes baix á l'altre. Cada noy s'anirá situant en el punt que li sembli per sa alsada sense que ningú en puga protestar d'esser passat. Si algú no's col·loqués en el lloch corresponent, moçantse aixís una marcada desigualtat, será aquesta subsanada pel Mestre ó encarregat. L'exercici d'ordre y el d'alsada podrá ferse successivament duas ó tres vegadas á fi de que'ls noys se practiquen perfectament sobre aquest punt per cert ben important per la bona marxa dels exercicis.

»10. Els abrachs, ó que's tinga de deixar, se col·locarán, despres d'ordenats els noys per alsada, en el siti que's designi en la tanca de pedra de las pistas.

»11. Sempre que s'hajan de fer evolucions, la ordenació será per alsadas, y, de l'altra forma, per ordre de classe.

»Senyals convencionals.

»12. Campana. Una batallada sola.....Pàrvuls. Duas Batalladas.....Elementals. Tres batalladas.....Superiors. Un repicó sol.....Cambi d'exercici. Un id. y tres batalladas.....Amanirse pera la sortida.

»13. Xiulet. Dos tochs.....Atenció ó silenci. Un toch sol.....Execució ó marxa. Un toch perllongat.....(...).²⁵⁷ Dos tochs perllongats.....(...).²⁵⁸ Tres id. id.....(...).²⁵⁹

»Classes y jochs.

»14. D'exercici á exercici's concedirán deu minuts pera que'ls noys passen á la pista corresponent, ahont podrán jugar als jochs que sian permesos y tingan ocasió, además pera satisfacer llurs necessitats corporals. Per aixó's guardarà un torn rigurós. No's concedirà'l beure aygua als noys que estigan cansats.

»15. Queda privat en absolut: Tirar papers per terra. Cullir pedras, bastons, etz. Enfilarse en cap banda. Tocar cap planta ni flor. Donar crits. Passar del clòs senyalat sense permís.»²⁶⁰

En diferents ocasions i en diferents documents Francisco Flos i Calcat va resumir, de manera breu, què era i què pretenia fer amb la Granja Escolar. El 1910, per exemple, en una carta adreçada a la Protectora demanant una ajuda econòmica per al seu col·legi, subvenció que li fou denegada, deia parlant de la Granja Escolar: «Durant tres anys ha sostingut [parla en tercera persona] una Granja escolar, primera en sa classe, pera la ensenyansa al aire lliure, posant en planta diferents métodos y procediments instructius donats a coneixer en varis actes públichs. Aquesta Granja, sens dupte més afavorida en país extranger, tingué que plegarse ab un déficit de mes de dues mil pessetes».²⁶¹ En una memòria datada del 25 de juny de 1918, adreçada al Ministeri de la Governació, i redactada en castellà per tal d'optar a un premi convocat pel Consejo Superior de Protección a la Infancia y Reprensión de la Mendicidad, deia parlant de la seva granja: «*Otra de las innovaciones del Colegio fué la creación de una Granja Escolar Educativa, para ejercicios al aire libre, y en la que se han dado importantes fiestas campestres que en ellas disponiase a los niños a la par que a los juegos y diversiones que les son propios, a diversidad de ejercicios prácticos de desarrollo intelectual, particularmente los que tienen relación con las Ciencias Físicas, las Industrias Agrícolas, etc., todo con el principal objetivo de procurar para la infancia el 'Mens-Sana-In-Corpore-Sano'*».²⁶² El 1919 va redactar un currículum que acompanyava una petició d'ajuda econòmica pel seu col·legi a la Mancomunitat de Catalunya, en el qual deia que, el 1905, «Per a us del Col·legi, funda una Granja Escolar Educativa, practicant-s'hi entre l'esbargiment variats exercicis instructius al aire lliure, exercicis similars als que avui venen senyalats en el método Montessori». I, d'altra banda, l'any 1920 en va redactar un altre de dues pàgines en el qual aquesta vegada afirmava, curiosament, que la Granja va ser creada el 1904: «Fundà [ell mateix] una Granja Escolar Educativa per a us especial del Col·legi, practicant-s'hi, entre l'esbargiment i a

257 No hi diu res, a l'original que hem consultat.

258 Ídem.

259 Ídem.

260 *Reglament de la Granja del Col·legi de St. Jordi*. Text manuscrit conservat a l'Arxiu Jordi Flos.

261 *A la «Associació Protectora de la Ensenyansa Catalana»*. Text manuscrit conservat a l'Arxiu Flos, que va llegir davant de l'Assemblea General de l'APEC el 24 de gener de 1910.

262 *Copia de la Memoria al Ministeri de la Governació optant al premi de la Societat Protectora de la Infancia*. Text manuscrit conservat a l'Arxiu Jordi Flos.

ple aire, variats exercicis educatius (...) i que se'n publicaren diferents articles a La Veu de Catalunya.»²⁶³

La primera petició d'auxili que Flos va fer a la Protectora és del 13 de gener de 1907: «Lo Sr. Flos y Calcat (...) demana que si li permet l'estat econòmic de la 'Protectora' subvencioni a sa Granja ja que's un avens pedagògic en nostra Patria. La Presidencia després de llohar com se mereix tan hermosa institució, trova que al tenir aquesta un caracter marcadament particular l'impedeix subvencionarla, invitant al Sr. Flos a que assisteixi a un dels proxims Consells Directius que's celebraran pera buscar entre tots una formula en que puguent ferse extensius els beneficis d'assistir a la Granja noys d'altres Escoles Catalanes pugui també complaurel ab la subvenció que sol·licita».²⁶⁴ I, efectivament, al cap d'un mes, el 18 de febrer, Flos assistí a la reunió de la Junta Directiva, a la qual només s'arribà a la conclusió d'estudiar el tema.²⁶⁵ El desembre d'aquest mateix any 1907 tornà a fer la petició d'ajuda però se li contestà que, per manca de mitjans, la Protectora no la podia atendre.²⁶⁶ Per acabar, el 12 de gener de 1908, tornà a fer la petició davant l'Assemblea General de Socis, que també fou rebutjada: «Don Francisco Flos demana al Consell que li concedeixi una subvenció pera sa Granja Escolar que ab grans sacrificis vé sostenint y quina proposició ja va presentar en el anterior Consell general. El que subscriu [el secretari de l'entitat, Pere Basté] fa avinent al Sr. Flos la impossibilitat d'accedir á sa demanda per la falta de medis econòmichs de la Associació puig d'accedirhi's veuria precisada á retirar les ja migrades quotes ab que subvenciona á diferentes escoles qu'encar no han arribat á assolir la vida robusta de son col·legi de St. Jordi».²⁶⁷ I Flos hagué de tancar les portes.

Després de l'experiència de tres anys amb la Granja Escolar, Francisco Flos va escriure un opuscle, titulat *Ensenyansa al aire lliure*, que suposem que volia publicar-lo però que restà inèdit entre els seus papers. En el pròleg d'aquest treball, a tall de justificació, fonamenta d'aquesta manera les activitats i exercicis que ell proposa: «Nosaltres (...) hem volgut sortir del cercle en que limitaven la escola, això es, en edificis tancats de mes o menys condicions higièniques y la trasplantem al camp, a ple aire, en contacte ab la naturalesa vivent de les coses, y, com a finalitat indispensable'l que'ls noys, aixis, frueixin d'un ambient agradós que'ls favoreixi son desenrotllo físich, qu'es lo que mes els hi convé, tot adquirint sense esforços ni penuries el grau de coneixements que'ls hi son propis per ses aficions y per ses aptituts, coneixements que mes de les vegades queden sepultats per la manca de la aplicació dels medis que'ns proposem exposar.

»La práctica que de dits medis n'hem fet durant tres anys, son mes que suficients com a garantia dels bons resultats que al empearlos s'obtindrien.»²⁶⁸

Gràcies a aquest manuscrit de Flos podem saber, amb força exactitud, quins tipus d'activitats a l'aire lliure es feien en aquesta Granja: d'aritmètica (formació de quanti-

263 Mèrits pedagògics que té l'honor d'acreditar en Francisco Flos i Calcat, fundador i Director del primer Col·legi Català amb el títol de Col·legi de Sant Jordi. Text mecanoscrit conservat a l'Arxiu Jordi Flos.

264 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 59, 13-1-1907.

265 Ibídem, acta 61, 18-2-1907.

266 Ibídem, acta 69, 3-12-1907.

267 Ibídem, acta 71, 12-1-1908.

268 *Ensenyansa al aire lliure*. Text manuscrit inèdit conservat a l'Arxiu Jordi Flos, que hem reproduït a l'apartat d'annexos.

tats, sumes i restes, multiplicacions, divisions, decimals, numeració romana i sistema mètric), geometria, astronomia, geografia física, geografia descriptiva, agricultura, botànica i jardineria, indústries diverses i treball amb el planisferi. També s'hi feien sessions de titelles –amb assistència dels pares–, jocs de construcció amb peces de mida gran, etcètera.

Només com a exemple, ja que s'escapa dels objectius d'aquest treball estudiar amb més detall aquesta experiència, transcrivim l'explicació que feia Flos i Calcat de com funcionava el joc de l'Universal Trinquet: «(...) Com á via d'aplicació del joch á la ensenyansa de la Geografia universal, deurá construirse un Planisferi del major tamany possible uns trenta metres de llargada per exemple, ab la alsada corresponent. Obrant aquest Planisferi á tall de frontó ó trinquet, será de gran diversió pels noys lo donar ab la sort de la pilota á un punt designat previament, punt que podria ser una capital, centre del curs d'un riu, montanyas, etz., el qual pera indicar el toch precís bastaría col·locar damunt d'aquell punt un metall sorollós, una esquella, per exemple.

»La grandaria de dit Planisferi correspondria á dos objectes: primer la mes fácil comprensió per sa visualitat major dels continents, y segon el poguer ser quatre'ls grups de noys que á la vegada hi podrian jugar ó sían, América, Europa y África, Assia y la Occeania, que, naturalment podrá cada grupo rellevarse per tandas y segons l'estat d'estudis passés successivament y per ordre d'un continent á l'altre. Aixó es, comensar per Europa, després África, Assia y per fi la Oceania.

»Per medi del Planisferi y com descansant del continuat va y vé de la pilota, sempre y quant no s'arribi á la fatiga que á tota costa'l Professor procurarà d'evitar, se farán preguntas sobre llarchs viatjes, las capitals més importants, las montanyas mes enlayradas, els rius mes caudalosos, etz.(...)»²⁶⁹

També com a exemple, citem una petita notícia apareguda el 1907 al *Butlletí d'Escoles*, sobre una festa de l'arbre celebrada en aquesta granja: «El diumenge vinent, de deu a dotze del matí, celebrarà aquest Col·legi [de Sant Jordi], en sa Granja escolar, la Festa de l'Arbre, a quin efecte se'n plantaràn de deu especies diferentes. Abans de la plantació s'imposarà als noys de la significació y importància de l'acte ab algunes lliçons, además, d'agricultura teòrica y pràctica per dos professors agrònoms.

»Acabarà la festa ab la inauguració de la Secció de Botànica medecinal.»²⁷⁰

5.3.10. Relació i col·laboració amb altres entitats i iniciatives cíviques

L'Associació Protectora va mantenir relacions lògiques amb la Unió Catalanista, entitat a la qual va estar adherida des de l'inici. En concret, fou admesa a la Unió el 20 d'agost de 1899.²⁷¹ No sabem exactament quan se'n desvinculà però tot fa pensar que fou, almenys a la pràctica, després de l'última assemblea de la Unió Catalanista, el 1912. Segons Lluís Duran, la crisi de l'entitat catalanista coincidí amb l'inici del creixement de l'APEC, ara ja desvinculada de l'entitat mare.²⁷² En qualsevol cas, la relació de la Protectora amb la Unió Catalanista es va limitar a l'àmbit purament representatiu (assistència a reunions, assemblees, etc.) ja que no es va voler implicar en altres qüestions: «El Sr.

269 Ibidem.

270 *Butlletí d'Escoles*, núm. 2, febrer de 1907, pàg. 14.

271 LLORENS I VILA, Jordi: *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, pàg. 458.

272 DURAN, Lluís: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, pàg. 43.

Torrús dona compte d'haver assistit a una reunió de representants d'entitats adherides a la Unió Catalanista. Com sia que la Protectora està allunyada de tot lo que tingui significació política'l Sr. Torrús hi assistí sols per cortesia abstenintse de prendre part en les votacions, acordantse en vista de lo explicat enviar un ofici a la Comissió que la convocà, explicant el perque la Protectora no hi pren part, adherintse no obstant a tots aquells acorts que tendeixin a agermanar als Catalans en benefici de Catalunya.»²⁷³

El 4 d'abril de 1906 la Protectora s'adherí a l'homenatge, promogut per la Comissió de la Solidaritat Catalana i la Lliga Regionalista, dedicat als diputats i senadors que combateren el projecte de la llei de jurisdiccions.²⁷⁴ Segons aquesta llei, aprovada després dels fets del *Cu-cut!* i de *La Veu de Catalunya*, quedaven sotmesos a la jurisdicció militar tots els delictes de paraula o per escrit contra l'exèrcit, la pàtria i els símbols espanyols. És precisament en aquests moments que Enric Prat de la Riba publicà *La Nacionalitat Catalana*, un dels documents més rellevants del catalanisme. La festa d'homenatge va tenir lloc el 20 de maig al passeig de Sant Joan de Barcelona, amb una desfilada cívica de més de cent mil persones.

El 29 d'abril de 1907 s'acordà enviar un ofici al polític Francesc Cambó i Batlle, en protesta per l'atemptat que havia patit el 18 d'abril a la nit. Cambó fou ferit greument a Hostafrancs, pocs dies abans de ser elegit diputat solidari pel districte de Barcelona.

D'altra banda, i només perquè es vegi l'interès de la Protectora d'estar al costat de les altres entitats catalanistes i cíviques i de mantenir-hi lligams de col·laboració, donarem alguns exemples d'aquestes interrelacions:

– El 28 de juny de 1902 l'Agrupació Catalanista de Sant Andreu oferí el seu local a la Protectora.

– El 31 de desembre de 1902 s'acordà intercanviar llibres, documents, etc., amb la Federació Escolar Catalana.

– El 3 de maig de 1903 Hermenegild Puig assistí als Jocs Florals de Barcelona.

– El 29 d'octubre de 1904 es delegà al Sr. Flos per a què assistís a la inauguració de curs del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI).

– El 18 de novembre de 1904 es delegà al Sr. Basté per a què representés a la Protectora en l'obertura de curs de l'Ateneu Barcelonès.

– El 23 de desembre de 1904 el Sr. Riera donà compte d'haver signat, en nom de l'Associació, una instància que, «firmada per tots els Presidents dels Centres de Cultura de Barcelona, s'ha remès al del Concell de Ministres del Estat Espanyol, demanantli se reintegri a nostra Ciutat l'edifici ocupat per las monjas de Sta. Clara mitjançant la oportuna compensació.»

– El 2 de maig de 1905 la Institució dels Jocs Florals convidà la Protectora a assistir a aquesta festa i s'acordà designar un membre de la Junta per a què hi assistís.

– El 10 de gener de 1906 la Protectora se subscriuí a l'edició catalana de les obres musicals de Wagner, promoguda per l'Associació Wagneriana, «tenint en compte qu'un dels objectes primordials pera que fou creada l'Associació Protectora es l'expendiment de la cultura en totas sas manifestacions, s'acorda oficial a dita Entitat suscribintse a ditas obras.»

273 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 85, 3-12-1909.

274 Ibídem, acta 49, 4-4-1906.

– El 31 de gener de 1906 es delegà al Sr. Arqué per tal que assistís a la inauguració de curs de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya.

– El 16 de maig de 1906 dos representants de la Protectora van assistir al Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

– El 19 de gener de 1907 es delegà el Sr. Arqué a l'assistència a l'acte de distribució de premis d'un certamen pedagògic organitzat per l'Associació Barcelonina d'Amics de la Instrucció.

– El 30 d'octubre de 1907 Jaume Arqué assistí, en representació de la Protectora, a l'acte inaugural del curs escolar 1907-1908 del Museu Pedagògic Experimental, dirigit per Francesca Rovira de Forn.

– El 12 d'agost de 1908 «S'acorda contribuir ab vint-y-cinc pessetes a la publicació de la obra *Sota-terra* que editarà la Associació excursionista Club Montanyenc.»

– El 10 de setembre de 1908 tres membres de la Protectora assistiren a l'acte, organitzat per la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, en homenatge al rei Jaume I.

– El 7 de maig de 1909 la Protectora acordà «enviar un expressiu ofici a la Comissió de Festes del Homenatge al gran poeta de Catalunya, N'Àngel Guimerà adherint-se a les mateixes y contribuint a la suscripció ab cinquanta pessetes.»

– El 24 de febrer de 1910 «El Sr. Botey proposa que tenint en compte la gran importància pedagògica que tenen els establiments d'ensenyansa dirigits pels Pares Escolapis y'ls Germans de la Doctrina Cristiana, se'ls hi dirigeixi un atent ofici, pregantlos hi's dignin introduir en sos acreditats establiments les assignatures de Gramàtica, Geografia y Historia de Catalunya.»

5.3.11. L'Assemblea Nacionalista de Tarragona de 1912

El juny de 1911, a Sabadell, es prengué l'acord de celebrar una nova assemblea de la Unió Catalanista, amb la intenció de convocar les entitats catalanistes de totes les tendències. Segons Mercè Costafreda, «d'ençà les assemblees de Reus i Terrassa, i la posterior de Barcelona, en les quals s'havia pres l'acord de participar obertament a les eleccions i de l'orientació més procliu a posicions d'esquerra que el Dr. Martí i Julià havia donat a la Unió Catalanista, semblava necessària una nova assemblea que estudiés el moment de crisi que vivia el nacionalisme i es replantegés el paper de la UC dins la política i societat catalanes. L'orientació inicial dels treballs de l'assemblea semblaven encaminats a proposar una autèntica llibertat d'acció pels partits, entitats i individus adherits a la Unió en matèria política, i a esdevenir aquesta un organisme dedicat a nacionalitzar les manifestacions de la vida catalana».²⁷⁵ Després d'alguns ajornaments, l'assemblea se celebrà a Tarragona els dies 19 i 20 d'octubre de 1912.

En aquesta assemblea es votà un projecte per a l'organització de l'ensenyança catalana –elaborat per Eladi Homs, Ramon Rucabado i Lluís Torres– que, segons Manuel Folguera i Duran, es resumia en els extrems següents:

«A. Dictaminar sobre quines poden ser les escoles de Catalunya que, per la bona voluntat de llurs mestres, mereixin ser distingides per la nostra Associació en la forma que indica la conclusió primera del projecte abans indicat, assenyalant especialment les es-

275 COSTAFREDA, Mercè: *Orígens del catalanisme a Tarragona (1900-1914)*, pàg. 118-119.

coles catalanes instituïdes amb caràcter particular que, per la relativa excel·lència del seu funcionament i per la seva limitació de recursos, mereixin la protecció econòmica de l'Associació.

»B. Assenyalar un pla de conferències o de cursos graduals per a mestres a diversos indrets de Catalunya i indicar autors i matèries a tractar i gratificacions prudencials a oferir, d'acord amb la conclusió segona del projecte susdit.

»C. Formular una llista d'obres, actualment adquiribles, per a premis per als infants i una altra de recomanables per formar la Biblioteca Circulatòria destinada a consultori del magisteri català, d'acord amb la conclusió tercera del projecte referit.

»D. *Estudiar un pla i un pressupost per a la creació i el sosteniment efectiu de la «Revista de l'Ensenyança Catalana», proposada en la conclusió quarta d'aquell projecte.*

»E. Estudiar un pla i un pressupost per a la creació i el sosteniment efectiu d'una Escola Moderna Catalana, a Barcelona o en un altre lloc, com a model, ja sigui utilitzant i acomodant alguna de les existents, ja sigui creant-la nova, per a compliment de la conclusió cinquena del projecte de referència.

»F. Donar compliment a la conclusió sisena de l'esmentat projecte, assenyalant una llista d'obres tècniques, actualment disponibles, per ser recomanades en l'ensenyança primària catalana, amb indicació de la forma d'obtenir-les, i dictaminar, a més a més, sobre les obres originals que, en una forma o altra, siguin ofertes a l'Associació.»²⁷⁶

Segons Alexandre Galí, és evident que aquesta assemblea de Tarragona suposà un canvi radical en les orientacions de la Protectora, sobretot perquè aquest programa fou recollit, en les seves línies mestres, no només per aquesta entitat sinó també per molts dels organismes que estaven impulsant, en aquells moments, la catalanització educativa.

5.3.12. La primera memòria de l'entitat, de l'any 1913

Per tal de tancar aquesta segona etapa de la Protectora ens ha semblat interessant de comentar la memòria d'actuació de la Junta Directiva, de l'any 1913, signada per Frederic Culi i Verdaguer. Dona la imatge exacta de la vida que duia la Protectora en aquells moments, d'una gran modèstia a causa de la migradesa de mitjans. Aquesta memòria, manuscrita, conservada al Fons Jordi Verrié, és plena de bones voluntats i també, cal dir-ho, de mala retòrica: «en mig del Renaixement català la nostra Associació hi té ben marcat un lloc altíssim i honorable: la seva vitalitat i el seu funcionament deixen un rastre benefactor», «constitueix un organisme eminentment propulsor de la Nacionalitat catalana perquè la seva obra d'educació i instrucció catalanes són la més ferma penyora de tots els alçaments espirituals i de totes les conquestes triomfadores», etc.²⁷⁷ La memòria explica que el fet més transcendent que ha realitzat la Protectora és el primer concurs d'història: «El concurs constituí un exit tant evident que com una cosa naturalíssima, s'ha erigit en certamen anyal».²⁷⁸ També diu que «veient lo molt que manca un llibre de text per als infants, el qual a més de resumir les millors condicions pedagògiques sigui excelent resum de l'Història Pàtria està fent gestions per a lograr la seva

276 FOLGUERA I DURAN, Manuel: *Una flama de la meua vida (memòries)*. Sabadell, 1996, pàg. 223-224.

277 *Memòria de l'actuació l'any 1913*, pàg.1-2. Fons Jordi Verrié.

278 *Ibidem*, pàg. 5.

publicació, que es de creure donaràn bon resultat i el manual invadirà les escoles i les llars». ²⁷⁹ D'optimisme no els en mancava pas perquè, després d'explicar que han fet un concurs escolar d'història i que volen mirar de publicar un llibre sobre aquesta temàtica, afirmen que això «és molt si's té en compte els escassos medis de l'A. i sobretot si en mig de l'actuat s'hi sab veure aquella significació propulsora i ascensional que'l concell Directiu sent amb serenitat i amb entusiasme xardorós.» ²⁸⁰

Per acabar aquest capítol, i per posar un exemple de les activitats modestes que portava a terme l'Associació, reproduïm una circular impresa datada a Barcelona el desembre de 1913. És un exemple més de la col·laboració entre el moviment catalanista –en aquest cas escolar– i l'excursionisme: «El distingit historiador i patrici Dr. En Daniel Girona i Llagostera, ha concebut l'idea de donar unes sessions, els dijous, a les 5 de la tarde, en el Centre Excursionista de Catalunya, Paradís, número 10, pral., destinades als infants d'ambdós sexes que concorren a les Escoles d'aquesta ciutat, explicant-hi l'Historia de Catalunya acompanyada de projeccions lluminoses. D'acord amb l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, s'ha convingut que elles tinguen un caràcter popular, venint, per tant, a suplir la defectuosa ensenyança oficial i fent conèixer la nostra gloriosa Historia, que tant desconeguda és per la majoria dels catalans.

»Les sessions seràn públiques i gratuïtes, començaràn el prop vinent mes de janer, el dia 8, i elles i els Concursos d'Historia de Catalunya que anyalment celebra aquesta Associació, ²⁸¹ en els quals els senyors Mestres tant bon nombre d'alumnes hi presenten, formaràn un conjunt de desenrotllament de l'ensenyança de l'Historia Patria que és segur que aprofitaràn tots els Col·legis, aixís de nens com de nenes, sien de la classe que sien.

»Comtant que veurà amb goig el nostre projecte esperem que'ns faci sapiguer el nombre aproximat d'alumnes que cregui poder acompanyar a les referides sessions tan instructives com delitoses.» ²⁸²

5.4. Del relleuament de l'entitat fins a la Dictadura de Primo de Rivera (1914-1923)

5.4.1. L'època daurada del creixement

Del 1914 al 1923 l'Associació Protectora viu una època de creixement i d'esplendor que coincideix amb els primers anys de la presidència de Manuel Folguera i Duran –després m'hi referiré més extensament–. Lluís Duran ha dit, encertadament, que aquesta va ser l'època daurada de la Protectora. ²⁸³ El país patia, en paraules de Claudi Ametlla, xocs sagnants de la política, atemptats, bombes, alteracions de l'ordre públic, vagues... però, malgrat això, creixia i prosperava. Una ascensió material, però també moral: «Tant l'una com l'altra, però sobretot la darrera, (...) són dirigides i impulsades pel

279 Ibidem, pàg. 8-9.

280 Ibidem, pàg. 9.

281 Concretament, el de 1913 era patrocinat per l'Ateneu Barcelonès, la Unió Catalanista, la Lliga Regionalista, el Centre Nacionalista Republicà, els Estudis Universitaris Catalans i l'Institut d'Estudis Catalans.

282 Arxiu Jordi Verrié.

283 DURAN, Lluís: *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, pàg. 46.

novell sentit de catalanitat que no envaeix tot, que salta enfora del quadre dels partits, i mena i posseeix tota manifestació de la comunitat. Meravellosa simbiosi de la política i l'esperit, del catalanisme i la cultura, tot resolent-se en un civisme inconegut i en un patriotisme pur i total». ²⁸⁴ L'inventari, diu Ametlla, es faria interminable si hagués de ser complet: l'Orfeó Català i la inauguració del Palau de la Música Catalana, expansió de la sardana, el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, els Estudis Universitaris Catalans, el Centre Autonomista de Dependents i –és on volia arribar– l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. ²⁸⁵

L'etapa coincideix amb la creació de la Mancomunitat de Catalunya, entitat que durà a terme –malgrat la limitació de competències– una obra cultural i educativa important i, en alguns casos, de manera coordinada o complementària amb la Protectora. Per exemple, a petició de l'APEC es van instaurar el curs 1920-1921 –i fins al curs 1923-1924– els Estudis Normals de la Mancomunitat que, com ha escrit l'historiador Enric Pujol, responien a l'intent de configurar un futur magisteri català. ²⁸⁶ Tal com explica Alexandre Galí, el pla d'aquests Estudis Normals fou aprovat pel Consell Permanent de la Mancomunitat el 15 de setembre de 1920: «1) S'organitza una institució d'Estudis Normals que tindrà per objecte el cultiu de les ciències relacionades amb la Pedagogia i l'estudi dels problemes propis de la instrucció primària i es dedicarà a la vegada a la formació de mestres primaris. (...) L'edat mínima d'ingrés als mateixos serà els disset anys i s'exigirà la carrera de mestre o el batxillerat. (...) 2) L'ingrés als Estudis Normals tindrà lloc després d'un trimestre de prova en el qual es farà la revisió dels ensenyaments que segueixen: Gramàtica, Història, Geografia, Ciències Naturals, Ciències Físico-químiques, Matemàtiques i Francès. (...) 3) La preparació dels mestres durarà tres anys. (...)» ²⁸⁷

En l'àmbit editorial, el Consell de Pedagogia –òrgan rector de la política pedagògica mancomunada–, que primer va dependre de la Diputació de Barcelona i, d'ençà del 1920, passà a la Mancomunitat de Catalunya, va promoure la col·lecció popular Minerva, una mena d'enciclopèdia de coneixements indispensables en volums breus i monogràfics. Entre 1915 i 1922 van aparèixer una cinquantena de títols, escrits per destacats especialistes en cada matèria tractada. Hem d'esmentar, també, les revistes *Quaderns d'Estudi* –dirigida per Eugeni d'Ors– i *Butlletí dels Mestres* –amb Alexandre Galí com a director–, amb col·laboradors de primer nivell. ²⁸⁸

Un altre aspecte de la política educativa de la Mancomunitat que no podem negligir va ser la construcció, a tall d'assaig, de quatre edificis escolars, un a cada província catalana: a la Masó (a l'Alt Camp), als Torms (a les Garrigues), a Sant Llorenç Savall (Vallès

284 AMETLLA, Claudi: *Memòries polítiques (1890-1917)*, pàg. 307.

285 *Ibidem*, pàg. 308.

286 PUJOL, Enric: «L'obra d'instrucció pública», dins *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, pàg. 462-463. Enric Pujol diu, en aquesta obra, que els Estudis Normals s'instauraren el 1919, però és un error: els de la primera època (dirigits per Eugeni d'Ors) són del 1918; els de la segona època (creats després de la petició de l'APEC) són del 1920. Vegeu GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, segona part, pàg. 64-75.

287 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre II, ensenyament primari, segona part, pàg. 71-72.

288 Per a més informació: BALCELLS, Albert et. al.: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*, pàg. 463-464.

Occidental) i a Palau-saverdera (Alt Empordà). El 1921 s'adjudicà la construcció d'una escola graduada a Figueres, que no es va arribar a construir.

El període que ara tractem s'inaugura el 1914, precisament l'any d'inici de l'Escola de Bosc –bastida al Parc Laribal de la muntanya de Montjuïc–, un dels primers intents de fer escola activa i pública a Catalunya. La voluntat de rigor i el sentit pràctic portaren la directora, Rosa Sensat i Vilà, a plasmar els eixos d'actuació pedagògica en uns breus principis que havien de guiar la tasca escolar: 1) El coneixement del nen i el respecte de la seva personalitat i dels seus drets han de ser els eixos sobre els quals ha de girar l'educació. 2) El nen ha de ser considerat com el centre del sistema educatiu. 3) La vida en plena natura és factor essencial d'una cultura integral. 4) La salut i les forces físiques són condició indispensable i pròpia de tota adquisició de forces intel·lectuals. 5) S'ha de posar el nen en contacte directe amb les formes de la vida. 6) Programa restringit, limitació d'hores d'estudi i metodologia apropiada per tal d'aconseguir un màxim de rendiment amb un mínim d'esforç intel·lectual. 7) Preocupació constant i preferent per al millorament del nen com a ésser moral, formant el seu caràcter, desenvolupament de la seva individualitat, alhora que els seus sentiments socials i patriòtics. I, finalment, 8) Disciplina familiar de manera que la vida de l'escola sigui imatge veritable de la llar domèstica.²⁸⁹

El 1917 hi ha un fet important, que va repercutir al món de l'ensenyament –com veurem en l'apartat que parlem de les publicacions de l'APEC–, que és la publicació de les *Normes* del 1913, ampliades i reformades, i del *Diccionari ortogràfic*, realitzat per un equip de la Secció Filològica de l'IEC dirigit per Pompeu Fabra. L'any següent, el 1918, va aparèixer la *Gramàtica catalana*, també obra de Fabra. Tal com ha escrit Mila Segarra, al Principat fer gramàtica es va convertir en sinònim de divulgar el que havia prescrit Fabra.²⁹⁰

D'altra banda, el mestre de Vic Joan Delclós va llegir una ponència a l'Assemblea del Magisteri Oficial de Catalunya, que es va celebrar a Tarragona del 21 al 25 de juliol de 1919, en la qual afirmava que «Es un crim, en nosaltres imperdonable, rebutjar com impedimenta inútil, el valios bagatge d'un idioma ja format, y sotsmetre al infant a la tortura d'un llenguatge, que només ha de sentir en el clos de l'aula, de boca del mestre que, per aixó sols, no apareix com un segon pare, sinó com un tirá que ja desde el primer dia, li coarta la llibertat, agarrotantli la llengua».²⁹¹ És només un exemple, dels molts que podríem trobar, de mestres públics que anaven entenent que l'escola, a Catalunya, havia de ser catalana. El 4 de setembre d'aquest mateix any el Consell Directiu de l'APEC acordà felicitar-lo per aquesta ponència.

Tal com ha assenyalat Jordi Monés, en el camp universitari també es va evidenciar una preocupació per la catalanització de l'ensenyament superior, de la qual és un exponent el Segon Congrés Universitari Català (1918-1919) i especialment la ponència de

289 Per aprofundir en Rosa Sensat i en l'Escola de Bosc, vegeu GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola*.

290 SEGARRA, Mila: «Els gramàtics», dins *Enciclopèdia de la Llengua Catalana*, pàg. 85-90. Entre els primers divulgadors de l'obra fabriana esmenta Antoni Rovira i Virgili, Emili Vallès i Artur Martorell, entre d'altres.

291 *L'idioma escolar. Ponència de D. Joan Delclós, mestre normal, titular, per oposició, de l'Escola Superior de Nens y Director de la Nacional Graduada de Vich*, pàg. 9.

Francesc Layret sobre «Catalanitat de la Universitat», que fou aprovada per unanimitat: «1ª La llengua oficial de la Universitat serà la catalana. Podran, no obstant, donar-se ensenyances en altra llengua, sia quan la naturalesa de la matèria ho reclami o per ésser la pròpia del professor encarregat de donar-les, o en casos excepcionals per ésser la de la majoria dels alumnes. (...)»²⁹²

En aquesta etapa el Consell Directiu de la Protectora va encarregar un dictamen a Frederic Culí i Verdaguer sobre la situació legal de l'ensenyança catalana a l'escola pública. Aquest informe, publicat a la *Memòria* del 1916, és interessant perquè arriba a la conclusió que es pot usar parcialment el català a l'escola pública –es pot fer ensenyament 'en' català a infants que no sàpiguen el castellà–, que es poden fer classes d'aquesta llengua i, també, que s'hi poden fer servir llibres redactats en català. Culí i Verdaguer diu que després d'examinar la legislació d'instrucció primària des d'abans de la segona meitat del segle XIX, no hi ha cap disposició que ho prohibeixi. Això, evidentment, no era així, com hem vist en el capítol tercer, però l'advocat hilarrenc evita citar algunes normatives que explícitament obliguen a fer l'ensenyament en castellà –que és una manera indirecta de prohibir de fer-lo en català– per mirar de fer anar l'aigua cap al molí que li interessa. Basant-se només en la R.O. del 19 de desembre de 1902, que aclareix i deroga el R.D. del 21 de novembre del mateix any referent a l'ensenyament de la doctrina cristiana, conclou que això demostra que es pot fer ensenyament en català, sempre i quan els alumnes no sàpiguen el castellà: «L'article III preceptúa que quan un mestre es dirigeixi a nois que encare ignorin el castellà no incurrirà en responsabilitat si es serveix, com d'instrument i veïcol per a la seva ensenyança, d'un idioma que no sigui oficial. I afegeix l'article IV, que les responsabilitats senyalades en el decret de novembre citat, solament seràn exigibles al mestre que usi idioma diferent de l'oficial dirigint-se a alumnes que sàpiguen el castellà».²⁹³ Els catalans ens hem hagut d'acostumar a trobar qualsevol esclatxa, per petita que sigui, per mirar de poder exercir els nostres drets més elementals.

Francesc Culí, a la segona pregunta que li havia formulat el Consell Directiu de l'APEC, en el sentit de si es podia ensenyar el català a l'escola pública, també argumenta que res no ho impedeix: «(...) el català no es cita com assignatura de les obligatories, com s'hauria d'haver fet; però mentre sigui donada l'ensenyança d'aquestes –les obligatories– es comprèn perfectament que es pot ensenyar el català si el mestre ho creu convenient».²⁹⁴ Per acabar, sobre si a l'escola es poden usar, o no, llibres redactats en català, conclou que sí: «(...) res ho demostra més que n'hi han alguns d'aprovat per a servir de text a les escoles de Catalunya, com per exemple: “El Auxiliar del Maestro Catalán” (R.O. del 26 de febrer de 1906) d'En Salvador Genís i “Lectura Bilingüe” (R.O. del 2 de gener de 1904) del mateix autor.»²⁹⁵ Recordem també, ara que parlem de llibres de

292 MONÉS, Jordi: *La llengua a l'escola (1714-1939)*, pàg. 147. També és interessant l'article de Josep M. Batista i Roca al BAPEC núm. 5, maig 1918, titulat «La significació del II Congrés Universitari Català» (pàg. 84-85).

293 «Dictamen sobre la situació legal de l'ensenyança catalana a l'escola pública», dins *Memòria de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, 1916, pàg. 23-26.

294 *Ibidem*.

295 *Ibidem*.

text, que el 1904 va aparèixer, dins la Biblioteca Escolar de «L'Avenç», el *Silabari català*, de Pompeu Fabra.²⁹⁶

5.4.2. Les juntes directives

Els estatuts de 1915, en el seu article VIII, deien que el Consell Directiu de la Protectora havia d'estar format pels càrrecs següents: president, vicepresident primer, vicepresident segon, tresorer, comptador, arxiver-bibliotecari, secretari, vicesecretari i cinc vocals. Aquests càrrecs s'havien de renovar cada any per meitat, però tothom podia ser reelegit.

El primer Consell Directiu després de l'aprovació d'aquests estatuts estava format per Manuel Folguera i Duran (president), Albert Bastardas i Sampere (vicepresident primer), Narcís Verdaguer i Callís (vicepresident segon),²⁹⁷ Josep Botey i Argimon (tresorer), Josep Grant i Sala (comptador), Daniel Girona i Llagostera (arxiver-bibliotecari), Andreu Nin i Pérez (secretari) i Ramon Ràfols i Camí (vicesecretari), a més dels cinc vocals preceptius, sense cap càrrec específic.

L'any 1916 hi va haver cinc canvis: Frederic Rahola i Trèmols va ocupar la vicepresidència segona, Ermengol Puig i Sais va ocupar el càrrec de comptador, Antoni Griera i Gaja el d'arxiver-bibliotecari, Pere Màrtir Rossell i Vilà el de secretari i Joan B. Alà i Castelltort el de vicesecretari.

El 1917 el comptador va ser Eduard Recasens i el secretari fou Martí Esteve.

L'any 1918 hi va haver tres substitucions: Santiago Andreu i Barber va ocupar el càrrec de vicepresident segon, Josep Grant i Sala va passar a ser el tresorer i Esteve Casponce fou el nou arxiver-bibliotecari.

El 1919 hi va haver les incorporacions següents: Joan Quer i Güell (comptador), Isidre Lloret i Messeguer (arxiver-bibliotecari) i Josep M. Folch i Torres (secretari). La Junta Directiva d'aquest any va continuar, amb la mateixa composició, durant el 1920.

El 1921, l'arxiver-bibliotecari va ser Joan Ruiz i Porta, i el secretari fou Frederic Culí i Verdaguer. Aquest últim ja havia ocupat aquest mateix càrrec uns anys abans, concretament el 1913.

L'any 1922 només hi va haver un canvi: la incorporació d'Antoni Jansana i Llopart com a vicepresident segon.

Alexandre Galí, que l'any 1922 fou nomenat president de la Comissió Tècnica de la Protectora, i que per tant coneixia bé la majoria d'aquestes persones, diu: «La Protectora va comptar amb magnífics treballadors. Un d'ells, Albert Bastardas, el constant vice-president primer, era amb el seu equilibri i la seva equanimiatat, l'home a propòsit per a fer costat a en Folguera i Duran i portar la casa sense sotrats durant les èpoques a voltes una mica llargues que va haver de suplir-lo. (...) Entre els secretaris, Frederic Culí i Verdaguer fou un dels que van contribuir amb eficàcia als primers anys de redreçament.(...) L'entusiasta Josep Grant i Sala va dur la tresoreria amb zel

296 Vegeu GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (2006): «El *Silabari català* de Pompeu Fabra», dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

297 Narcís Verdaguer i Callís (Vic, 1862-Barcelona, 1918) va ser advocat, escriptor i polític. Va ser president del Centre Escolar Catalanista i vicepresident de la Lliga Regionalista. El seu fons, juntament amb el de la seva muller, Francesca Bonnemaïson, és a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

extraordinari fins a l'any 1930 que va morir. Tots ells però prenen significació al costat de l'home que representava el pensament i la voluntat de l'Associació: en Manuel Folguera i Duran.»²⁹⁸

5.4.3. Manuel Folguera i Duran

Manuel Folguera i Duran (Sabadell, 1867-Barcelona, 1951) va ser nomenat president de la Protectora el gener de 1914, càrrec que va ostentar –amb un petit parèntesi– fins al 1936. Sota la presidència de Folguera l'associació va canviar d'orientació fins a arribar a assolir una gran projecció i penetració en la societat. A les seves memòries, titulades *Una flama. De la meva vida*, ho explica d'aquesta manera: «Arribada a l'any 1914 m'ele-giren a mi per a la presidència. En prendre possessió del càrrec restí esmaperdut davant la misèria del nombre d'associats: ¡eren cent dinou! Tot seguit, amb els companys del Consell Directiu, emprenguerem una campanya sorollosa, en la premsa, en la tribuna, al carrer i en el sí de les famílies catalanistes per acreixer les adhesions a tan santa obra.»²⁹⁹

Però, qui va ser Manuel Folguera i Duran? Provem de fer-ne un resum biogràfic.³⁰⁰ Manuel Folguera, fill d'en Joaquim i la Ramona, va néixer al carrer de Sant Pau de Sabadell el 2 de maig de 1867, en un edifici que era conegut com el Vapor de cal Folguera. Fou l'últim de nou germans, tots morts prematurament. Del 1870 al 1877 visqué a Alcoi, on el seu pare havia creat un magatzem de compra-venda de productes de llana. A 10 anys quedà orfe de pare i mare i retornà a Sabadell. L'any 1882 obtingué el batxillerat, després de cursar els estudis corresponents al col·legi dels Escolapis de la Ronda de Sant Antoni de Barcelona. El 1886 va participar en la fundació del Centre Escolar Catalanista, entitat de la qual va ser el tresorer i, posteriorment, el vicepresident. Paral·lelament va començar la carrera d'enginyeria industrial, que culminaria poc temps abans de casar-se –amb Madrona Poal i Coret–, l'any 1890. El 1893 va néixer el seu fill Joaquim, poeta i crític literari, que va morir jove a l'edat de 25 anys.³⁰¹

Folguera s'inicià de ben jove en el moviment catalanista, de la mà de Ferran Agulló i Sebastià Farnés. Precisament va ser aquest últim que el va introduir en el setmanari

298 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...*, llibre I, pàg. 275-276.

299 *Una flama. De la meva vida*, pàg. 647-648. Memòries mecanografiades dipositades a la biblioteca del monestir de Montserrat. Són les que hem transcrit. L'any 1996 es van publicar, editades per Isidre Carné, amb el títol *Una flama de la meva vida (memòries)*.

300 Per a redactar-lo ens hem basat en el llibre de Joan Sallarès *Manuel Folguera i Duran. Gran amorós de Catalunya* i en l'estudi introductori d'Isidre Carné «Manuel Folguera i Duran (1867-1951). Notes per a una biografia política» dins el llibre que reproduïx les seves memòries.

301 Joaquim Folguera i Poal (Santa Coloma de Cervelló, 1893-Barcelona, 1919), és un dels escriptors més destacats de l'època de les avantguardes a Catalunya. Com a poeta va dur a terme una obra de caire simbolista, ajudat per les seves intenses lectures i per la seva tasca com a traductor de poesia universal. Fundador de *La Revista*, on es concentren bona part dels millors escriptors de començaments del segle XX, Josep Maria López-Picó entre ells, Folguera impulsa des de les Publicacions de La Revista els assaigs d'avantguarda i situa els paràmetres de la poesia noucentista en el seu llibre més recordat, *Les noves valors de la poesia catalana* (1919). Una greu malaltia va posar fi a la seva vida de manera prematura, però no li va impedir ser un dels intel·lectuals més destacats en una època de redreçament de la cultura que va establir les bases de la millor poesia catalana de tots els temps. (Extret de la web de l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana).

L'Arch de Sant Martí, que dirigia Josep Narcís Roca.³⁰² El 1898 va ser nomenat president del Centre Català de Sabadell i, l'any següent, president de la Unió Catalanista, en uns moments convulsos i difícils: dins la Unió hi havia polèmica entre el grup integrista de *La Renaixensa* i el grup evolucionista de *La Veu de Catalunya*. Durant la seva presidència es va celebrar l'Assemblea de Terrassa, el 26 i 27 de maig de 1901, amb l'assistència d'un terç del miler de delegats nomenats.

L'any 1909, durant la Setmana Tràgica, va tenir un paper destacat en la salvaguarda del patrimoni de Sabadell, que alguns revolucionaris volien destruir. En aquest mateix any va entrar a formar part de la Diputació de Barcelona, on va tenir una participació molt activa: membre de la Comissió d'Instrucció Pública i Belles Arts, del Patronat Autònom de l'Escola Superior d'Agricultura, de la Junta d'Obres del Port, de la Junta Provincial del Cens de la Població...

En la primera sessió pública ordinària –celebrada l'11 de gener del 1910–, va presentar-hi tres proposicions, redactades personalment i amb l'adhesió d'Antoni Suñol i Pla, que també havia estat president de la Unió Catalanista. Segons Isidre Carné, «la primera sol·licitava la creació d'una única institució catalana que integrés totes les funcions administratives. La segona proposició postulava la cooficialitat de la llengua catalana amb la castellana a la corporació provincial, amb l'exigència de l'ús del català en tota la seva documentació i del coneixement del català per part dels seus funcionaris. La tercera reivindicava l'honor degut a la senyera i protestava per la prohibició del seu ús a l'estranger, aconseguit pel govern de Madrid davant estats iberoamericans». En el fons, explica Carné, les tres proposicions responien a l'aprofitament, des del primer moment, de la plataforma de la Diputació per endegar un procés de reivindicació autònoma. Un any més tard, una formulació similar a la d'en Folguera va ser aprovada pels diputats –tots menys els lerrouxistes– i fou el fonament de la futura Mancomunitat de Catalunya.³⁰³ Manuel Folguera va presentar-se a les eleccions a les Corts espanyoles de 1920. Fou derrotat. També va ser a les llistes de la Mancomunitat del 10 de juny de 1923, per Acció Catalana, partit que havia nascut un any abans. Tampoc no va sortir elegit. Va ser la darrera vegada que va participar en uns comicis electorals. L'any 1919 havia mort el seu únic fill, als 25 anys d'edat, atacat des de feia temps per una malaltia reumàtica. No cal dir que fou un cop dur, que li va pesar per sempre més.

Només com a anècdota, que il·lustra bé el seu caràcter, reproduïm un fragment de les seves memòries, on explica a què va dedicar les dietes que cobraven els diputats que, com ell, assistien a la Comissió Provincial de la Diputació de Barcelona: «Els membres de la Comissió Provincial, supletòria del cos global de la Diputació membre aquesta no es reunia, tenien dietes corresponents a les reunions a què assistien. Per això devia ser que gairebé sempre hi tenien ple, cosa que contrastava amb la inassistència de diputats a altres comissions. Doncs bé, jo vaig anar recollint els imports de les referides dietes que em corresponien, en un compte especial destinat a subvenir i a fomentar empreses culturals del districte de Sabadell; hi vaig arribar a reunir i a desprendre successivament la quantitat exacta de 2.658,60 pessetes».³⁰⁴ Per això no és estrany que Alexandre

302 Hem parlat d'aquest autor en el capítol 4.

303 Vegeu BALCELLS, Albert et. al.: *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*.

304 FOLGUERA, Manuel: *Una flama. De la meua vida*. En aquesta ocasió hem copiat el text de l'edició d'Isidre Carné, pàg. 200.

Galí el definís com un home rectilini, honrat, equànime, inflexible i obstinat en allò que calia ésser-ho, emmotllat a unes quantes idees que constituïen la seva norma d'actuació: «(...) en ell la idea, les conviccions i l'actuació eren una mateixa cosa. No concebia una idea que no fos una convicció i una convicció que no hagués d'ésser realitzada. Per això en la seva vida pública no s'hi veuen senyals d'ambició ni de popularitat. (...) Actuava amb la mateixa naturalitat i simplicitat que es respira.»³⁰⁵

Del 1914 fins al 1936 –amb un petit parèntesi del 1932 a 1934– fou president de l'Associació Protectora i va ser en aquesta entitat, en la lluita per la normalització del català, on va poder fer realitat la unió de tots els catalanistes que tant havia predicat. El novembre de 1917 va adreçar una carta al ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, el català Felip Rodés i Baldrich, acabat de nomenar. En aquesta carta li demanava que millorés la relació entre l'Estat i Catalunya, en temes d'ensenyament, i li deia que «(...) seria molt procedent una circular ordenant als Inspectors que no obstaculitzin l'ús de l'idioma natural en les escoles de les regions de llenguatge peculiar, ans al contrari el fomentin en tribut a la justícia i en profit de l'eficàcia de l'ensenyança».³⁰⁶ També li demanava que «seria d'alta justícia una disposició declarant oficials i obligatòries les lliçons de Gramàtica Catalana en les Normals de Mestres i Mestresses de Catalunya instaurades o en vies d'instauració per la nostra Associació, establint-les demés en les Normals de Mallorca i València i altres regions de llenguatge propi».³⁰⁷ Finalment, li explica que «a Les Escaldes d'Andorra hi ha un mestre del país, N'Alfons Areny, que s'ofereix a mantenir una Escola a base de la llengua catalana, que és la oficial a Andorra, ensenyant demés el castellà i el francès i sol·licitant ajut per a proveir-la en deguda forma i sostenir-la docorosament, la qual cosa no pot fer en l'actualitat per manca de medis econòmics que el Consell d'Andorra, per sa modèstia, no li pot proporcionar. No podria fer res aqueix Govern per protegir tan nobles intents que en últim cas tendeixen a reforçar la influència de l'Estat sobre la petita República Andorrana? Ho deixem al vostre bon criteri».³⁰⁸ En el *Butlletí de l'APEC* del març de 1918 hi ha una petita nota que diu que el ministre ha

305 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 276. També diu que «Les condicions de caràcter d'en Folguera i Duran el feien incompatible amb la política al dia plena de minúcies i de travetes i, en canvi, li eren molt favorables per a la política de gran abast com la que desenrotllava la Protectora.»

306 FOLGUERA I DURAN, Manuel: *Lletra de la Protectora al Ministre d'Instrucció*. BAPEC, núm. 3, desembre de 1917, pàg. 41-42.

307 *Ibidem*. Cal dir que una associació de Palma, «Fomento de Civismo», va protestar per aquesta carta «lamentando que haya asumido la representación de esta región, sin previa consulta». Folguera va contestar afirmant que «La nostra entitat lamenta profundament trobar en aquests moments de renovació de l'ambient ibèric, homes amb prou esperit burocràtic que en tractar-se de pures aspiracions nacionals enyorin el mecanisme revellit de les consultes, i que sota l'aspecte de foment de civisme facin campanya hostil a l'idioma que aprenueren en el si matern (...)». BAPEC, núm. 1, gener de 1918, pàg. 8-9. No es va acabar aquí la polèmica. Des de Palma van replicar que «Si esa Asociación se hubiera limitado a pedir que se exigiera la enseñanza del catalán en las Escuelas de Cataluña, nada hubiéramos objetado; pero el hecho de tomar la iniciativa para introducir modificaciones en nuestro régimen escolar, parece en cierto modo el intento de someternos a una especie de tutoría, queriéndonos colocar en una situación de minoría de edad que ya hemos traspasado (...)». I Folguera també hi tornà dient que «La nostra obra és d'amor i no de violència i acobla totes les bones voluntats de Catalunya, València, Mallorca i Rosselló per a restaurar l'imperi de l'idioma natural en l'escola, que el centralisme castellanitzant havia destruït». BAPEC, núm. 2, febrer de 1918, pàg. 28-29.

308 *Ibidem*.

contestat aquestes peticions «en el sentit de tenir-les ben presents per atendre-les tan prompte sia possible».³⁰⁹ En el mateix butlletí, però, hi ha una altra nota on s'explica que el ministre havia dimitit i havia passat la cartera a Luis Silvela, que només va ser ministre durant una vintena de dies.³¹⁰

Durant la dictadura de Primo de Rivera va formar part del Comitè per la Llengua Catalana, una eina de resistència que, malauradament, només va tenir dos mesos d'existència. En el darrer dels butlletins que va publicar la Protectora, ja en dictadura, és la darrera notícia que hi apareix: «S'ha constituït a Barcelona un Comitè la finalitat del qual és organitzar simultàniament un nombre considerable de curssets de la nostra llengua i de la nostra literatura en el clos del territori lingüístic català, de manera que no quedés poble ni cap nucli comarcal de relativa importància on no n'hi funcionés un».³¹¹ A banda de Manuel Folguera, formaven el Comitè Pompeu Fabra, J.V. Foix, Tomàs Garcés (secretari), Joan Crexells i Pere Rahola.³¹² El Comitè havia establert el seu estatge social a l'Ateneu Barcelonès, al carrer de la Canuda.

Malgrat els seus mèrits evidents, però, Folguera també va rebre algunes crítiques. Potser la més coneguda és la que va rebre de Pere Vergés, que li va fer quan parlava de les escoles del Districte II, de les quals va ser el director. Vergés considerava que la política de la Protectora, de repartir els pocs recursos que tenia entre moltes escoles, no era l'adequada i que hauria preferit que l'APEC es fes càrrec d'una sola escola i que exercís damunt seu tota la influència pedagògica que emanava de la seva assessoria. Aquesta assessoria, que estava a les mans de Pau Romeva i, més tard, de Josep Parunella, «es veia travada pel caràcter anacrònic de la Junta Directiva, d'una mentalitat massa estreta. Un bon dia el president perpetu de l'entitat, que era el senyor Manuel Folguera i Duran, es despenjà amb aquesta sentència: “No hem de parar fins que els cartells (la gent en deia *cartels*) de l'abecedari siguin catalans”. Ho digué rigorosament convençut. No hi havia res a fer. Tot i reconèixer la bona fe i la dignitat dels qui duïen les brides de l'Associació, havies d'arribar forçosament a la conclusió que d'aquestes qualitats, sense cap altre additament, no se'n podia tirar cap tros a l'olla.»³¹³

L'any 1934 va viure els Fets del 6 d'Octubre des del Policlínic, on estava internat a causa d'una afecció de bronquitis que va acabar amb una urèmia i amb la necessitat d'intervenir-lo quirúrgicament. Quan va esclatar la revolta militar de 1936 es va veure obligat, per la penúria econòmica, a deixar el pis de Barcelona i, juntament amb la seva muller, se'n va anar a viure a la caseta d'estiu de Santa Coloma de Cervelló. Durant un temps va haver de sobreviure de la caritat. L'any 1944 –en aquells anys ja tornava a viure a Barcelona– va traspassar la seva muller. L'any 1949 donà per acabades les seves memòries, titulades *Una flama. De la meua vida*. Manuel Folguera va morir a Barcelona el 6 de novembre de 1951, a l'edat de 84 anys.

309 BAPEC, núm. 3, març de 1918, pàg. 37.

310 *Ibidem*, pàg. 56. Hi ha una nota simpàtica al núm. 4 del BAPEC (abril de 1918) on es fa notar que la nòmina de març comprendrà tres ministres d'Instrucció: Felip Rodés, amb tres dies de sou; Luis Silvela, amb 19 dies, i Santiago Alba, amb 9 dies.

311 BAPEC, núm. 8, novembre de 1923, pàg. 116.

312 Vegeu: DURAN, Lluís: «El Comitè per la Llengua Catalana, un experiment frustat?», dins *Revista de Catalunya*, núm. 232, octubre de 2007, pàg. 85-104.

313 SALADRIGAS, Robert: *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*, pàg. 105.

5.4.4. Creixement espectacular del nombre de socis

El gener de 1915 la Protectora tenia un total de 209 socis: 207 a Catalunya i 2 a fora (un a Andalusia i un altre a l'Argentina). D'aquests socis, 200 eren individuals; els altres 9 eren col·lectius. Un 80% eren de la ciutat de Barcelona. El gener de 1923, últim recompte precís que he pogut fer abans de la Dictadura de Primo de Rivera, en tenia 8.526; a partir d'aquí la Memòria 1923-1930 dona dues dades contradictòries: a la pàgina 18 es diu que s'arribà, al llarg de l'any 1923, a 10.400 socis; en canvi a la gràfica de la pàgina 35 hi llegim la quantitat de 10.800 socis. El cas és que, sigui com sigui, en només vuit anys, s'havia multiplicat per cinquanta el nombre de socis. Anem a veure aquest creixement d'una manera més detallada, a partir del recompte minuciós de les llistes de socis que apareixen al final de totes les memòries de la Protectora.

Abans, però, hem de tenir present que els Estatuts de la Protectora de 1915 establien dos tipus de socis: individuals i col·lectius; i dins de tots dos fixava dues categories més: els numeraris i els protectors. En concret, l'article VI deia: «Els socis seràn *individuals* o *col·lectius*. Els *individuals* podran ésser *numeraris* o *protectors*. Els primers contribuiràn a les despeses socials amb quotes variables entre dotze i seixanta pessetes anyals. Els segons amb quotes superiors an aquesta darrera quantitat.

»Els socis *col·lectius* (associacions, periòdics o entitats d'altra índole) també podran ésser *numeraris* o *protectors*. Els que paguin una quota compresa entre vinticinç i cent cinquanta pessetes anyals seràn *numeraris*, i *protectors* els que paguin quantitats superiors a la darrerament indicada.»³¹⁴

El gener de 1916 la xifra de socis ja s'havia més que doblat; s'havia passat a un total de 425 associats (349 a Catalunya i 76 a fora). De 9 socis col·lectius es passà a 18 i de 200 socis individuals es passà a 407. La gran majoria de socis forans eren d'Amèrica (en concret un 89%).

L'any 1917 hi va haver els primers socis protectors, set de col·lectius i un d'individual. Els col·lectius eren la Mancomunitat de Catalunya, les quatre diputacions catalanes, l'Ajuntament de Barcelona i la Paeria de Lleida. La xifra de socis numeraris era de 758; per tant, el total de socis era de 766. Una mica més d'un terç dels associats era de les terres americanes, un 40% era de la ciutat de Barcelona i un 20% de la resta de Catalunya.

A principis de 1918 s'havia tornat a doblar la xifra de socis en relació a l'any anterior: el total de socis –numeraris i protectors– era de 1.438. D'aquests, n'hi havia 45 de col·lectius. La proporció de socis americans havia augmentat al 47,6%, la qual cosa demostra la importància que van tenir en aquesta època les aportacions externes.

L'any 1919 s'arribà als 1754 socis (1.741 de numeraris i 13 de protectors). D'aquests, 55 eren col·lectius. La proporció de socis americans es mantenia igual.

L'any 1920 va mantenir la tònica dels últims anys, amb un creixement important: s'arribà als 2.141 socis (2.127 de numeraris i 14 de protectors). Els socis col·lectius havien augmentat a 61 i el total de socis americans representaven, per primera vegada, la meitat del total de socis.

A inicis de 1921 hi havia 2.995 socis (2.971 de numeraris i 24 de protectors). N'hi havia 76 de col·lectius, 23 dels quals eren a Amèrica. La proporció de socis americans anà

314 *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona, 1915, pàg. 5-6.

una mica de baixa en nombres relatius (44,5%) perquè en nombres absoluts la xifra continuà pujant.

A principis de 1922 ja hi havia 3.932 associats, 26 dels quals eren socis protectors. Els socis col·lectius ja eren 114, dels quals n'hi havia 84 a Catalunya i 30 de forasters. La proporció de socis americans era del 43,3%.

Per acabar, a començaments de 1923 ja s'havia arribat als 8.526 socis (48 de protectors i 8.478 de numeraris), 185 dels quals eren col·lectius. De tota manera, com ja hem dit, al llarg d'aquest any la Protectora arribà a tenir més de 10.000 socis, malgrat que no podem tenir les dades amb la precisió dels altres anys a causa de la Dictadura de Primo de Rivera, que paralitzà moltes de les seves activitats i, per tant, la publicació de la memòria anual. Dels 8.526 socis comptabilitzats el 9 de gener de 1923, 2.197 (un 25,7%) eren d'Amèrica. Com es pot veure, la proporció de socis americans havia baixat considerablement en nombres relatius, a causa de la gran incorporació de socis de Catalunya. El creixement que es produí durant el curs 1922-23 fou el més espectacular de tota la seva història ja que l'entitat cresqué un 216%.

Tot aquest moviment es resumeix en la taula 1, elaborada a partir d'un recompte minuciós de les llistes de socis que apareixen al final de les memòries de l'associació.³¹⁵

5.4.5. El suport dels catalans d'Amèrica

La Protectora va tenir un gran suport, moral i econòmic, de les terres americanes, com ja ha estat posat de manifest en diverses ocasions. Josep-Lluís Carod-Rovira va estudiar aquest tema amb motiu de les IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans, i diu, parlant de l'època 1914-1923: «La Protectora va tenir, en terres americanes, un arrelament veritablement espectacular, iniciat quinze anys després de la seva fundació. El creixement ràpid, a partir d'aquella data, s'explica per raons internes de la pròpia Associació i també per factors externs, comuns a tota la societat catalana. Així, el 1914, quan apareixen els primers socis mínimament organitzats, a Cuba i a l'Argentina, és l'any que la flamant presidència de Folguera i Duran imprimeix un dinamisme sense precedents a l'entitat, alhora que, amb la instauració de la Mancomunitat, Catalunya renova la voluntat de sobirania i d'autoorganització institucional. Aquestes circumstàncies n'afavoreixen, lògicament, el desplegament territorial i la penetració social, entre els membres de les distintes comunitats catalanes al nou continent.»³¹⁶

El 1914 només hi ha un soci a l'Argentina. Malgrat tot, a la memòria d'aquest any ja hi apareixen les primeres col·laboracions que començaven a arribar: «És de remarcar el fervor amb que alguns catalans d'Amèrica contribueixen als nostres fins, enviant una respectable quantitat cada mes els de Santiago de Cuba organitzats an aquest fi del grup nacionalista "Catalunya" i el periòdic *Correu de Catalunya*, com també el Blok Nacionalista Radical de Guantànamo envia periòdicament quantitats i alguna n'hem rebuda del Casal Català de Buenos Aires. Cal tributar un fort aplaudiment a aquests catalans que tant bé estimen a la seva pàtria i amb tant fervor corresponen al prec que l'Associació

315 Del total de socis a Catalunya, un 4,5% eren dones i un 95,5% eren homes. La xifra no és exacta del tot perquè hi han alguns socis dels quals només en coneixem la inicial del nom.

316 CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Amèrica», dins *IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans*, Barcelona, 1992, pàg. 181-194.

TAULA 1

Tipologies de socis de l'APEC durant els anys 1916-1923

Tipologies de socis	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
Socis col·lectius protectors			7	9	9	9	15	16	35
Socis individuals protectors			1	2	4	5	9	10	13
Total socis protectors			8	11	13	14	24	26	48
Socis col·lectius Catalunya	9	14	23	31	39	41	53	84	150
Socis col·lectius fora de Catalunya	0	4	7	14	16	20	23	30	35
Total socis col·lectius	9	18	30	45	55	61	76	114	185
Socis individuals a Barcelona	168	249	310	405	461	544	759	984	3.094
Socis individuals a la resta de Catalunya	30	86	154	292	393	476	790	1.101	2.967
Socis individuals a Amèrica	1	68	258	671	818	1.036	1.312	1.671	2.162
Socis individuals a fora de Catalunya (no americans)	1	4	6	14	14	10	34	36	70
Total socis individuals	200	407	728	1.382	1.686	2.066	2.895	3.792	8.293
Total socis	209	425	766	1.438	1.754	2.141	2.995	3.932	8.526
Increment percentual respecte l'any anterior		103%	80%	87%	21%	22%	39%	31%	116%

Font: Elaboració pròpia a partir de les memòries de la Protectora.

els hi endreçà». ³¹⁷ El 1915, de les cinc comissions delegades que tenia la Protectora, tres eren d'Amèrica: Santiago de Cuba, l'Havana i Buenos Aires.

Una bona explicació d'aquest naixent suport la trobem a la Memòria de l'any 1916: «Constitueix una característica de l'acció nostra, la simpatia que ella desperta entre'ls catalans d'Amèrica. (...) No vol dir això, precisament, que a Catalunya la simpatia no sigui igual: l'importància del fet deriva de que aquells catalans mai s'havien sentit aglutinats com ara i mai com ara s'havien trobat en camí d'efectuar una decidida acció de franca protecció a les coses de Catalunya». ³¹⁸ La Memòria de l'any 1917 afirma que el que està passant a Amèrica en relació amb la Protectora hauria de servir d'exemple als

317 Memòria de l'APEC, 1914, pàg. 12.

318 Memòria de l'APEC, 1916, pàg. 15-16.

catalans de Catalunya: «L'augment de socis és degut, en gran part, a l'acció individual dels mateixos.

»Però cal remarcar que els catalans d'Amèrica ens estàn donant una lliçó de prosselitisme; mentres ells han portat 280 noves inscripcions, els catalans de Catalunya no hem omplert més que 236 propostes.

»Altre fet a remarcar és que tots els periòdics que a Amèrica es publiquen en català estan adherits a la Protectora, exemple digne d'imitació per les publicacions nacionalistes de Catalunya.»³¹⁹

L'any 1918, P. de Reig (pseudònim d'Hipòlit Nadal i Mallol) publicà un article a la revista *Ressorgiment* de Buenos Aires, en el qual s'exclamava que la meitat dels socis de l'APEC fossin d'Amèrica: «La última Memòria és un llibre d'honor pels catalans d'Amèrica, i una demostració palesa de la poca consistència ideològica dels catalans que viuen sota el cel blau de la pàtria. Pels primers és motiu d'orgull patriòtic; pels altres motiu de vergonya. Cal tenir-ho ben present».³²⁰ En aquesta mateixa línia, el soci peruà Lluís G. Fàbrega i Amat es preguntava l'any 1919 com podia ser que l'APEC tingués més socis a Amèrica que en tot Catalunya. És interessant també reproduir alguns fragments del seu article, titulat *Del Perú estant*: «Llegint la última Memòria d'aquesta tan estimable institució es desprèn una trista conseqüència a la qual cal posar remei el més aviat possible.

»El nombre de socis adherits a la mateixa és més gran entre tots els nuclis de catalans d'Amèrica, que en tota Catalunya. Aquest senzill detall ens posa de manifest que a Catalunya encara no s'han donat compte que les cases deuen començar-se a edificar pels fonaments, de Catalunya han de ser l'ensenyança i la cultura catalanes, és a dir que les noves generacions parlin bé en català, escriguin bé en la seva pròpia llengua i a l'ensens coneguim bé la història de la Pàtria.

»Moltes vegades, reflexionant els avenços de Catalunya, en totes les seves manifestacions, considerant l'entusiasme que la nostra joventut sent per tot ço que més afecta a la nostra vida nacional, no puc capir com una institució del caràcter i empenya de la Protectora de l'Ensenyança Catalana no ha tingut, a Catalunya mateix, aquella ressonància que devia haver assolit, en tots els indrets de la capital fins als indrets més apartats. (...)

»A la campanya de l'Ensenyança Catalana, els catalans d'Amèrica han sabut respondre-hi de la manera més entusiasta.»³²¹

L'any 1918, en l'assemblea anual de la Comissió Delegada de Buenos Aires, es va explicar que s'estava intentant de crear una Escola Catalana a la capital argentina. El Casal Català va oferir el seu local, la qual cosa fou acceptada. La nota diu, però, que «no pogué dur a la pràctica tan bella iniciativa, per no disposar d'elements; però que no es deixa d'esguard l'assumpte, per quan hi hagi ocasió propícia».³²² Se'n va tornar a parlar a l'assemblea de 1919: «El Sr. Nadal i Mallol creu que encara es tardaran dies a poder realitzar-se aquest projecte, puix devent ésser patrocinat per la Comissió delegada, serà

319 Memòria de l'APEC, 1917, pàg. 14-15.

320 REIG, P. de: *Dades concretes*, a *Ressorgiment*, de Buenos Aires. Reproduït a BAPEC núm. 9, desembre 1918, pàg. 178-179.

321 FÀBREGA I AMAT, Lluís G.: «Del Perú estant», dins *La Nova Catalunya*, de l'Havana. Reproduït a BAPEC, núm. 7, octubre 1919, pàg. 170-171.

322 BAPEC, núm. 3, març de 1918, pàg. 47.

necessari posar un professor competent, que reportarà un dispendi que actualment no està a l'abast de les nostres forces.»³²³

És ben sabut que, des d'Amèrica, arribaren nombrosos ajuts econòmics i que fou gràcies a aquestes generoses aportacions que es van poder convocar alguns premis importants. Potser el més conegut fou el Premi República Argentina, que fou costejat per la Comissió Delegada de Buenos Aires. Es convocà l'octubre de 1917, amb una dotació de cinc-centes pessetes, per premiar el millor «Projecte de creació d'un Cours complementari a les Escoles Normals, destinat principalment als Mestres i Mestresses de terres de llengua catalana que desitgin aconseguir una preparació completa i adequada per a regentar establiments d'ensenyança en català dintre les millors condicions pedagògiques possibles». S'hi havien d'incloure les assignatures que havia de tenir el curs, els esquemes essencials dels programes de cada una d'elles, els professors necessaris i els llibres de text més indicats, així com un pressupost general de despeses i ingressos. El jurat estava format per Eugeni d'Ors, director d'Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya; Pompeu Fabra, membre de l'Institut d'Estudis Catalans; Manuel Ainaud, director de l'Assessoria Tècnica de la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona; Llorenç Jou i Olió, president de la Comissió Tècnica de l'APEC; Felip Solé i Olivé, director de l'Escola Normal de Mestres de Lleida, Agna Canalias i Mestres, professora de l'Escola Normal de Mestresses de Girona, i Pau Romeva, Assessor Tècnic de l'APEC. S'hi presentaren set aspirants (d'entre els quals hi havia Joan Capó Valls de Padrinas, de Palma de Mallorca, i Salvador Genís, que va morir mentre se celebrava el concurs)³²⁴ i resultà guanyador Joan Palau Vera.³²⁵

El projecte de Palau preveia un curs complementari a les Escoles Normals amb tres parts: un primer grup d'estudis teòrics –psicologia, història general de la cultura, filosofia, pedagogia, geografia i història i llengua catalana–, un segon grup de pràctiques – estudi de la localitat, dibuix del natural i expressió oral– i una tercera part d'educació física, excursionisme i pràctiques higièniques.³²⁶

El març de 1918 es convocà el II Premi República Argentina, dotat amb 500 pessetes, destinat a premiar el millor recull de jocs d'infants «propis de terres de llengua catalana, podent-hi ésser compresos no tan sols els que es troben actualment en ús, sinó també els ja desapareguts i dels quals es tingui notícia», tal com deien les bases del concurs. El Jurat estava format per Tomàs Carreras, Pere Barnils, Rossend Serra, Enric Morera, Aureli Capmany, Maria Noguer i Julià Pujol.³²⁷

Van optar a aquest premi un total de sis treballs, que resultaren tots premiats. El veredictes es va fer públic el mes de novembre de 1919 i es donaren els premis en el transcurs d'un acte celebrat el 15 de febrer de 1920 a l'Ateneu Barcelonès. Es concediren dos primers premis de 300 pta. cada un a Daniel Danés Torres i a Valeri Serra Boldú, dos segons premis de 100 pta. a Mercè Fàbregas Santamaria i a Gabriel Castellà Raic, i dues mencions honorífiques –dotades amb 50 pta. cada una– a Joan Gols i Solé i Sixte Vilà

323 BAPEC, núm. 4, abril de 1919, pàg. 71.

324 Un resum del que proposaven es pot consultar a: BAPEC, núm. 4, abril 1919, pàg. 82-85.

325 La proclamació del veredictes va tenir lloc en l'acte del repartiment dels premis del VI Concurs Nacional d'Història de Catalunya, celebrat a Barcelona. *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXVIII*, pàg. 11.

326 BAPEC núm. 4, abril 1919, pàg. 76-79.

327 BAPEC núm. 5, maig 1918, pàg. 77-78.

i Solà. En el transcurs d'aquest acte Maria Noguera, membre del jurat, exposà unes observacions sobre els jocs en els sords-muts, i explicà un seguit de jocs que serveixen per conduir el sord-mut a la vida normal.³²⁸

Un altre dels premis que es va convocar fou el Premi Mendoza, costejat per la Comissió Delegada d'aquesta ciutat argentina. La primera convocatòria d'aquests premis va tenir lloc el gener de 1919 i es tractava de premiar el millor treball que desenvolupés el tema de la certificació de cultura primària: «a) Branques de coneixement i d'educació, o sigui, taula de matèries que deu comprendre l'escola primària a Catalunya; b) Programa mínim de totes les matèries, sense la possessió del qual no deurien els nois i noies sortir de l'escola; c) Proves a què s'haurien de subjectar els escolars per a obtenir la Certificació de Cultura Primària; i d) Mitjans d'obtenir de la legislació i de l'ambient social les màximes garanties d'eficàcia de la Certificació de Cultura Primària».³²⁹ El jurat estava format per Llorenç Jou, Alexandre Galí, Frederic Culi, Cassià Costal, Leonor Serrano, Rosa Sensat i Pau Romeva. Davant dels quatre treballs presentats decidiren declarar-lo desert.³³⁰

La segona convocatòria d'aquest premi, dotat amb 500 pta, va tenir lloc durant el mes d'octubre de 1919, i anava dirigit a premiar un cartell de propaganda de la Protectora. A les bases, en les quals es fa referència explícita a la col·laboració dels catalans d'Amèrica, es deia que «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que desenrotlla una acció vastíssima per a reintegrar nostre idioma al lloc d'honor que li correspon dintre l'escola, necessita, per actuar amb profit, el concurs de tots els bons patricis, qualsevolga que sia el seu estament, sexe i edat, puix sols comptant amb molts milers d'associats pot reunir cabals suficients per a l'abastament del seu noble objectiu. (...)

»El nombre d'associats, que acaba de passar del segon miler, mercès, especialment, als Catalans d'Amèrica, que per meitat la integren, deu arribar ben tost a xifres molt més altes si es vol realment influir positivament i de pressa, en la formació de les joventuts que pugen.

»És per això que el Consell Directiu de la Protectora, a proposta de la seva Comissió de Foment, ha cregut en l'avinentsa de convocar aquest Concurs per assajar si en surt un suggestiu Cartell de Propaganda que cridi l'atenció dels catalans sobre de la seva obra generosa i transcendent, excitant-los a cooperar-hi amb llurs adhesions i les de llurs famílies i relacions de parentiu i amiatat.»³³¹

Formaven el jurat Miquel Utrillo, Joaquim Folch i Torres, Josep M. Junoy, Josep Aragay i Josep Obiols. El premi es declarà desert i s'acordà encarregar-lo directament a l'artista Josep Obiols.

328 BAPEC núm. 3, març de 1920, pàg. 43-46.

329 BAPEC núm. 2, febrer de 1919, pàg. 17-18.

330 «Reunit a l'estatge social de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, el Jurat constituït per a fallar el Concurs del I Premi Mendoza; després d'examinar els treballs presentats al mateix, acorda que no procedeix adjudicar el premi, declarant, per tant, desert el Concurs. Barcelona 30 de novembre de 1919». BAPEC, núm. 9, desembre de 1919, pàg. 197.

331 BAPEC núm. 8, novembre de 1919, pàg. 173-175.

Un altre dels premis que es convocà, durant aquests anys que estem historiant, amb diners procedents d'Amèrica, fou el Premi Pi i Sunyer.³³² El premi portava el nom d'August Pi i Sunyer (Barcelona, 1879-Mèxic, 1965), metge fisiòleg, un dels científics més destacats en el camp de la medicina catalana del segle XX. El 1939 s'exilià i fou professor a Caracas i a Mèxic. Per decisió del mateix Pi i Sunyer s'acordà adjudicar-lo als mestres catalans «que demostrin en Memòria raonada, millor criteri sobre l'equilibri que deu existir entre l'educació espiritual i el foment del desenrotllament somàtic dels infants, per tal d'assolir el millorament integral de la raça. Es concedirà atenció preferent als que demostrin haver fet aplicació pràctica de les llurs manifestacions teòriques en els establiments d'ensenyança que regentin».³³³ Hi havia un primer premi dotat amb mil pessetes i un segon premi dotat amb cinc-centes pessetes, diners que foren aportats per l'Orfeó Català de Buenos Aires, l'artista Miquel Viladrich i el doctor argentí Avel·lí Gutiérrez. El jurat era format pel mateix August Pi, a més de Manuel de Montoliu, Josep Roig, Blai Vernet i Joan Llongueras.

El veredicté fou el següent: «Reunit el Jurat per l'atorgament dels Premis Pi i Suñer, tenint en compte que l'únic treball presentat pel dit Concurs, que té per lema "L'home. Vet aquí la veritable riquesa dels pobles", està mancat de base científica, tractant alguns principis massa superficialment i amb complet desconeixement de la matèria (...); abundant-hi demés idees conegudes i llocs comuns vulgars; mancant-hi també personalitat i una veritable i ben meditada orientació, demés de ésser molt insuficientment redactat: Ha acordat no adjudicar els premis oferts en el Concurs, interessant de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana la convocatòria d'un altre referent al mateix tema, les bases del qual s'ofereix a estudiar dintre breu terme si el Consell Directiu el faculta per a fer-ho.»³³⁴

La segona convocatòria, amb unes noves bases, va tenir lloc l'octubre de 1921:

«I. S'adjudicarà un primer premi de mil pessetes i un segon premi de cinc-centes pessetes 'als Establiments docents de Catalunya en els quals s'hagi establert el millor equilibri entre els aspectes físic, cultural i patriòtic de la seva funció educativa'.

»II. Els mestres que aspirin als premis deuran presentar per tot el mes de novembre una llista dels seus alumnes amb les característiques físiques dels mateixos (talla, pes, diàmetre del cap i del pit, antecedents personals) que hauran de repetir dintre el mes de maig de l'any vinent, afegint-hi la història física i clínica dels mateixos alumnes durant el temps transcorregut.

»III. A més hauran de presentar en la primera quinzena de juny una memòria explicativa del sistema educatiu seguit en el seu establiment amb referència als tres aspectes que enclou el tema proposat.»³³⁵

332 Al BAPEC, núm. 8, de novembre de 1920, s'explica l'origen d'aquests diners: «Amb ocasió de l'excursió científica realitzada fa poc temps a Sud-Amèrica pels distingits consocis Doctors N'August Pi i Sunyer i En Leandre Cervera, a base d'una subscripció empresa per la iniciativa i entusiasme de l'Orfeó Català de Buenos Aires, augmentada amb valuosos donatius del conegut pintor català En Miquel Viladrich i de l'eminent metge resident a l'Argentina Dr. N'avel·lí Gutiérrez, es reuní la quantitat de mil cinc-centes pessetes per a fer-ne ofrena a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana amb destí a un premi Pi i Sunyer utilitzable en els concursos de l'Associació.»

333 BAPEC, núm. 8, novembre de 1920, pàg. 134-135.

334 BAPEC, núm. 7, octubre de 1921, pàg. 118.

335 BAPEC, núm. 8, novembre de 1921, pàg.132-133.

El primer premi quedà desert; el segon premi –dotat amb cinc-centes pessetes– se l'endugué el mestre de Llagostera Abelard Fàbrega, «com a prova de l'interès amb què és vista la seva obra i com són agraïts els seus desvetllaments en pro de l'ensenyança catalana.»³³⁶

La tercera edició d'aquest Concurs Pi i Sunyer, dotat amb mil pessetes, volia premiar «la millor Cartilla contenint una sèrie de preceptes sobre higiene i educació física a les Escoles i per a servir de norma als mestres, a les famílies i als nois mateixos». El jurat estava format per August Pi i Suñer, Manuel de Montoliu, Josep Roig i Raventós, Blai Vernet i Joan Llongueras.³³⁷

Un altre dels premis que es concediren gràcies als patricis americans fou el Premi Aleu, dotat econòmicament per Antoni de Paula Aleu (Barcelona, 1847-Argentina, 1926), periodista i advocat. Arribà a l'Argentina el 1860 i es llicencià en dret a Buenos Aires, on exercí diversos càrrecs al govern municipal. Fou el fundador de la Creu Roja argentina i del Centre Català de Buenos Aires; d'aquesta última entitat en fou també el president.³³⁸

El Primer Premi Aleu, convocat el 1915 i dotat amb cinc-centes pessetes, serví per obrir un concurs de publicació d'una geografia de Catalunya de caràcter elemental: en parlem extensament en el capítol següent, dedicat a les publicacions de la Protectora.

El Segon Premi Aleu (batejat com a Segon Concurs Aleu) es va convocar el 1922 per tal de premiar, també amb cinc-centes pessetes –més mil per a la publicació–, un llibre amb «cinquanta biografies breus de catalans excelsos, escrites en estil igualment allunyat de la vulgaritat prosaica que de l'afectació retòrica, lligades i articulades de faisó que donguin idea del caràcter de la civilització catalana en el transcurs del temps i revelin l'unitat immanent de l'esperit de nostra raça reflexat en el caràcter i el temperament dels nostres avant passats il·lustres».³³⁹ Formaven el jurat Manuel de Montoliu, Ferran de Sagarra, Ferran Valls i Taberner, Daniel Girona i Llagostera i Pau Romeva i Ferrer. El concurs fou declarat desert: «Reunit el Jurat nomenat per a qualificar aquest concurs, havent examinat els dos treballs presentats, acorda declarar que no procedia l'adjudicació del premi, posat que ambdós tenen defectes de qualitat, no resultant adequats, ni per l'estil ni per l'extensió ni pel criteri amb què són triats els personatges biografiats, a la intenció exposada en la convocatòria.»³⁴⁰

5.4.6. El moviment econòmic de l'entitat

L'enorme creixement que experimentà la Protectora en aquests anys que estem ressenyant es traduí, com és lògic, en el creixement dels cabals disponibles. En només nou anys, del 1914 al 1922, es multiplicaren per vint les entrades i sortides. Hem de tenir present que, a partir de 1916, començaren a arribar ajudes importants d'Amèrica: el 1916 representà el 30% del total de les quotes; el 1917 es continuà amb la mateixa proporció; el

336 BAPEC, núm. 7, octubre de 1922, pàg. 127.

337 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXXII*, pàg. 35.

338 Per a més informació d'Antoni de Paula Aleu es pot consultar el *Diccionari Catalunya-Amèrica* i el llibre *200 catalans a les Amèriques (1493-1987). Mostra del diccionari de Catalunya i Amèrica*. Comissió Catalana del 5è. Centenari del Descobriment d'Amèrica. Barcelona, 1988, pàg. 41.

339 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXXI*, pàg. 45.

340 BAPEC, núm. 2, febrer de 1923, pàg. 31.

1918 l'aportació de les comissions delegades a Amèrica representaren el 36% del total de quotes; el 1919 la proporció pujà una mica i se situà al 40,5% del total de les quotes; el 1920 representà el 43% del total de les quotes; el 1921 fou l'any de major contribució ja que aquestes aportacions representaven el 48% del total de quotes; finalment, el 1922 havia baixat al 23% del total de quotes. Del 1916 al 1922 l'aportació dels socis d'Amèrica –en forma de quotes– fou de 70.261,9 pta., la qual cosa representa un 36% del total d'ingressos de la Protectora per aquest concepte. A més, hem de tenir present que van arribar molts altres ajuts d'Amèrica –més difícils de quantificar– en forma de donatius, premis, etc.

D'altra banda, des de l'any 1917 una part dels ingressos de l'APEC es destinaren a la seva Editorial Pedagògica. L'any 1917 es repartí un 23,8% del pressupost a la secció de publicacions; el 1918 un 27,5%; el 1919 un 34,1%; el 1920 un 43%; el 1921 un 39%; i el 1922 un 37,5%. Això representa una mitjana aproximada d'un 34%, la qual cosa vol dir que un terç del pressupost de la Protectora durant aquests anys es destinà a la seva secció editorial. Ho podem veure més clarament en la taula 2.

TAULA 2

Ingressos i despeses de l'APEC durant els anys 1914-1922

	1914	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
Ingressos (en pta.)	6.144,84	9.953,79	17.520,14	23.819,08	41.499,12	47.149,71	88.923,80	102.121,90	133.686,00
Despeses (en pta.)	5.064,98	6.245,95	10.294,75	18.313,82	29.168,70	34.462,50	70.013,83	64.163,63	102.473,80
Diners provinents d'Amèrica			2.788,72 (30% de les quotes)	3.679,60 (31%)	6.892,50 (36%)	8.386,75 (40,5%)	13.143,05 (43%)	22.467,28 (48%)	12.904 (23%)
Editorial Pedagògica (Entrades)				5.687,37	11.445,72	16.091,32	38.251,47	39.857,56	50.195,13
Editorial Pedagògica (Sortides)				2.007,30	6.037,50	8.289,70	13.563,24	17.703,02	39.601,75
Percentatge del total d'entrades dedicat a l'Editorial Pedagògica				23,8%	27,5%	34,1%	43%	39%	37,5%

Font: Elaboració pròpia a partir de les memòries de la Protectora.

5.4.7. Les comissions delegades

L'article XVIII dels nous estatuts de 1915 preveia la creació de comissions delegades fora de Barcelona:³⁴¹ «En les poblacions (excepte Barcelona) on hi hagi més de deu socis, entre individuals i col·lectius, serà convenient que's constituïxin Comissions Delegades de l'Associació, les quals tindran la representació de la mateixa en tot quant se refereixi a la seva intervenció en dites localitats.

»Aquestes Comissions se nomenaran el seu President, el seu Tresorer i el seu Secretari, per a facilitar llur funcionament, essent les encarregades de recaudar les quotes dels socis i demés ingressos de les respectives localitats i trasmetre'ls al Consell Directiu de l'Associació.

»Ademés, deuràn informar sobre tot quant se'ls hi consulti referent a l'objectiu social i que pugui tenir relació amb la localitat i comarca on son constituïdes.

»Llurs Presidents tindran el dret d'assistir a les sessions del Consell Directiu, amb veu però sense vot, quan se trobin a Barcelona i tinguin notícia de la seva celebració.»³⁴²

Els estatuts de 1921 en van detallar molt més la funció i les competències. En primer lloc, es deixava la porta oberta a la creació de comissions delegades «en les barriades extrems de Barcelona que conserven caracterització especial (Gràcia, Sans, Clot, Poble Nou, Sant Andreu de Palomar, Sant Gervasi, Barceloneta, Horta, Les Corts)».³⁴³ S'oficialitzava, d'aquesta manera, un fet que ja es començava a produir: a inicis de 1920 ja s'havia constituït la Comissió Delegada de Sarrià i l'any següent la de la Barceloneta i la del Poble Nou. En segon lloc, se'ls dotava de més autonomia: «Art. 30. Un cop ja constituïdes les Comissions Delegades i elegida llur Junta de govern, sigui dins de Catalunya o fora, totes seran completament autònomes i hauran d'entendre's directament amb el Consell Directiu de Barcelona, anant a càrrec de les Juntes llurs l'admissió de socis dintre la circumscripció territorial que els correspongui».³⁴⁴ També, segons aquest mateix article, tenien poder per a mancomunar-se lliurement. D'altra banda, totes les comissions delegades tenien l'obligació d'enviar al Consell Directiu «un report dels treballs i resultats assolits per elles en les respectives localitats i comarques.»³⁴⁵

A inicis de l'any 1917 ja hi havia cinc comissions delegades fora de Catalunya: tres a Cuba (Santiago de Cuba, l'Havana i Guantànamo), una a l'Argentina (Buenos Aires) i una a Xile (Iquique). I quatre a Catalunya: Sabadell, Manresa, Girona i Lleida.

L'any 1918 hi havia el mateix nombre de comissions delegades a Catalunya (vuit) que a fora. Les quatre noves comissions delegades de Catalunya eren les de Reus,³⁴⁶ Olot,

341 Sobre aquest tema s'han publicat tres estudis, un sobre la Comissió Delegada de Reus (ANGUERA, Pere: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Reus», dins les *Actes de les 7enes. Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Escola i Estat*. Vic, 1985, pàg. 179-190) i un altre, ja citat, sobre les comissions delegades a Amèrica (CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Amèrica», dins *IV Jornades d'Estudis Catalano-Americans*). L'autor d'aquesta tesi va estudiar la Protectora a la comarca de l'Alt Empordà: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a l'Alt Empordà», dins *La renovació de l'escola pública de l'Empordà a tot Catalunya (1900-1939)*, pàg. 41-45.

342 *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona, 1915, pàg. 9-10.

343 *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona, 1921, pàg. 23.

344 *Ibidem*, pàg. 25-26.

345 *Ibidem*, pàg. 24.

346 Vegeu ANGUERA, Pere: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Reus», dins *Actes de les Setenes Jornades d'Història de l'Educació, Escola i Estat*. Vic, 1985, pàg. 179-190.

Tarragona i Vilafranca del Penedès. A fora de Catalunya s'incorporaren a la llista les de Montevideo (Uruguai), Santiago de Xile i Mendoza (Argentina).

A inicis de 1919 el nombre total de comissions delegades ja era de vint-i-una: quinze als Països Catalans (s'incorporaren les de Badalona, Balaguer, Bellcaire d'Urgell, Ciutat de Mallorca, Igualada, Mataró i Terrassa) i nou a Amèrica (amb l'única incorporació de Bayamo, a Cuba).

L'any 1920 el total ja ascendia a trenta-una comissions: les tres noves incorporacions a nivell català eren les de Figueres, Sarrià i Vic; les quatre noves incorporacions a Amèrica eren les de Córdoba (Argentina) Palma Soriana (Cuba), Estats Units i Valparaíso (Xile).

El 1921, i gràcies a la incorporació de les comissions delegades de la Barceloneta, Poble Nou, Mollerussa i Vilassar de Mar –a Catalunya– i les de Rosario (Argentina), Manila (Filipines) i Asunción (Paraguai) –fora del nostre país–, s'arribà a la xifra de trenta-vuit comissions delegades.

L'any 1922 hi havia vint-i-nou comissions delegades a Catalunya (s'havien constituït les de Sant Martí, Berga, Linyola, Llagostera, Sant Feliu de Guíxols, Tortosa i Vilavertr) i dinou a fora de Catalunya (s'hi havien afegit Camagüey, Nuevitas i Palmarito de Cauto, totes tres a l'illa de Cuba).

En darrer lloc, l'any 1923 s'arribà a la xifra de vuitanta comissions, cinquanta-nou a Catalunya i vint-i-una a fora. Les de nova creació catalanes foren les següents: Arenys de Mar, Arenys de Munt, Banyoles, Horta, Blanes, les Borges Blanques, Caldes d'Estrac, Caldes de Montbui, Camprodon, Canet de Mar, Capçanes, Cardedeu, Cornellà de Llobregat, Falset, Granollers, la Bisbal d'Empordà, Montblanc, Palamós, Ripoll, Sallent, Sant Boi de Llobregat, Sant Carles de la Ràpita, Sant Feliu de Llobregat, Santa Coloma de Queralt, Setmenat, la Seu d'Urgell, Sitges, Valls, el Vendrell i Vilanova i la Geltrú. A fora de Catalunya hi hagué dues noves incorporacions: París i Banès (Cuba).

Resumim l'evolució de les comissions delegades en la taula 3.

TAULA 3
Evolució de les comissions delegades

	1917	1918	1919	1920	1921	1922	1923
Catalunya	4	8	15	18	22	29	59
Fora de Catalunya	5	8	9	13	16	19	21
Total	9	16	24	31	38	48	80

FONT > Elaboració pròpia a partir de les memòries de la Protectora.

5.4.8. Les comissions permanents

Els estatuts de la Protectora de l'any 1915 van establir la novetat, respecte al reglament de 1902, de crear amb caràcter permanent dues comissions especials: la Comissió Tècnica i la Comissió de Propaganda. Cada una d'elles estava formada per set persones, elegides en el Consell General Ordinari, entre les quals n'havia de sortir un president, un vicepresident i un secretari de la comissió. Els presidents d'aquestes dues comissions passaven a ser vocals del Consell Directiu. Segons l'article XVI dels estatuts de 1915, la Comissió Tècnica tenia quatre funcions: «a) L'inspecció de les escoles subvencionades en una o altra forma per l'Associació, assegurant-se de que són mereixedores de la pro-

tecció que se'ls hi dispensa; b) Dictaminar sobre tots els assumptes de caràcter tècnic que'l Consell Directiu els hi encomani i complimentar les tasques que'l mateix li ordeni; c) Proposar al Consell Directiu totes les iniciatives que estimi pertinents per al millor compliment dels fins socials, en ordre a la publicació de llibres, creació de biblioteques, organització d'Escoles o de Cursos especials, etc., etc. i d) Prendre a son càrrec la Direcció del Butlletí o Revista especial de l'Associació quan aquesta estimi oportú publicar-los (restant la seva Administració al àrbitre del Consell Directiu)».³⁴⁷ L'article XVII definia les tres funcions de la Comissió de Propaganda: «a) La missió de conseguir el major nombre de socis possible i procurar l'afluència de subvencions de caràcter oficial i donatius particulars; b) La tasca de organitzar subscripcions, actes i festes destinats a reunir cabals per a l'ensenyança catalana en general o per un fi concret relacionat amb els fins socials; i c) Proposar o dictaminar sobre'ls arbitris que puguen crear-se per a augmentar els cabals de l'Associació permetent-li estendre la seva influència sobre la vida cultural del nostre país per a fer-la genuïnament catalana.»³⁴⁸

Els Estatuts de 1921 van ampliar a cinc les comissions permanents. A banda de la Comissió Tècnica i la de Propaganda –que passà a dir-se oficialment Comissió de Foment, el nom que ja s'utilitzava des de 1917– es va crear oficialment l'Editorial Pedagògica (que ja existia, com a comissió especial, des del 1916 –juntament amb la de Biblioteca i Catàleg de Llibres Catalans per a Infants, creada el 1915– i com a comissió permanent des de 1917). També es crearen la Comissió d'Higiene Escolar i la Cooperadora de Dames. Continuaven estant formades per set persones, de les quals una era el president, una altra el vicepresident i una tercera el secretari. A la Comissió Tècnica s'hi va agregar l'Assessor Pedagògic de l'Associació i a la d'Higiene Escolar l'Inspector Mèdic de les escoles catalanes subvencionades. A les comissions Tècnica i Editorial Pedagògica estatutàriament hi havia d'haver un dels professors de les escoles subvencionades.

La Comissió Editorial Pedagògica –de la qual parlem àmpliament en el capítol següent– es responsabilitzava, sobretot, de la publicació i venda dels llibres i material de caràcter docent, mitjançant una comptabilitat especial. La Comissió d'Higiene Escolar tenia la funció d'inspeccionar sanitàriament les escoles subvencionades, estudiar les orientacions més convenients respecte a la cultura física, elaborar estadístiques amb les dades escolars... En definitiva, la Comissió Cooperadora de Dames, segons l'article 23 dels Estatuts de 1921, servia «Per a canalitzar la cooperació que presten i duen prestar a l'obra de la “Protectora” les dones de Catalunya».³⁴⁹ Totes aquestes comissions, segons l'article 25, tenien l'obligació de presentar, cada final d'any, un resum detallat de les tasques fetes durant el curs.

La *Memòria* de l'any 1915 recull que la Comissió Tècnica estava presidida per Francisco Flos i Calcat, amb Rosa Sensat de Ferrer, Rafel Campalans i Puig, Tomàs Carreras i Artau, Joan Palau i Vera, Blai Vernet i Sabaté com a vocals, i Emili Vallès i Vidal com a secretari. La de Propaganda, al seu torn, estava presidida per Pere Oliver i Domenge, amb Joan B. Alà i Castelltort, Pere J. Bassegoda i Musté, Enric Cubàs i Oliver, Miquel

347 *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, 1915, pàg. 8-9.

348 *Ibidem*.

349 *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, 1921, pàg. 21.

Duran i Tortajada i Xavier Vidal de Llobatera i Lliurella com a vocals, i Josep M. Batista i Roca com a secretari.

La Comissió Especial de Biblioteca i Catàleg de Llibres Catalans per a Infants estava formada aquest any 1915 per Frederic Culí, Llorenç Jou, Àngel Aguiló i Emili Canals. Al costat d'aquesta n'hi havia una altra, anomenada Obra de Biblioteques Populars, integrada per Eugeni d'Ors (president), Antoni Sansalvador (vicepresident), Francesc Rosell (secretari) i Albert Bastardas, Joaquim Folguera, Francesc Layret i Lluís Segalà (vocals). Aquesta darrera comissió va desaparèixer ja que en els anys successius no la tornem a trobar documentada. Manuel Folguera n'explica el perquè a les seves Memòries: «La Comissió Tècnica i l'Editorial iniciaren llurs activitats proposant, la primera, la difusió de biblioteques populars públiques a distintes poblacions catalanes i, la segona, la publicació de llibres docents i de mapes en català (...).

»A propòsit d'aquestes dues iniciatives darreres de la Protectora sorgí alguna dificultat, ja que el director d'Instrucció Pública de la Mancomunitat, el senyor Eugeni d'Ors, pretengué que ambdues tasques fossin realitzades per l'esmentada corporació. Per evitar estèrils conflictes de competències, vaig visitar el seu president, Prat de la Riba, i li vaig exposar el parer que els llibres docents era preferible de deixar-los a càrrec de la Protectora i les biblioteques populars a l'arbitri exclusiu de la Mancomunitat». ³⁵⁰ El 1916 formaven aquesta comissió de biblioteques Antoni Griera i Gaja (president), Francisco Flos i Calcat (vicepresident), Feliu Duran i Cañameras (secretari), Frederic Culí i Verdaguier, Manuel Marinello i Samuntà, Pere Barnils i Giol i Antoni Riera i Ribas (vocals).

Aquest mateix any 1916 el president de la Tècnica havia canviat: Llorenç Jou i Olió havia substituït Francisco Flos. També s'hi havien incorporat dos nous vocals: Agna Canalias i Mestres i Lluís Torres i Ullastres (en substitució de Joan Palau i Blai Vernet). Rosa Sensat ocupava el càrrec de vicepresidenta, vacant el 1915. A la Comissió de Propaganda tenien nou president –en Josep Grant i Sala, que va substituir Pere Oliver, ara vocal–, nou secretari –Joaquim Delclòs i Dols– i nous vocals: Lluís Jover i Nunell, Josep Bartomeu i Granell i Josep Rius i Borràs. Van plegar com a vocals Joan B. Alà, Pere J. Bassegoda, Enric Cubas i Miquel Duran. També van incorporar un vicepresident –Lluís Massot i Balaguer–, tal com marcaven els Estatuts de l'entitat.

Del 1917 al 1923 van formar part de la Comissió Tècnica, a banda de les persones que ja hem esmentat: Pere J. Girona i Trius, Isidre Polit, Àngela Biosca, Ferran Valls, Rafel Monjo, Pere Barnils, Antònia Llop, Carles Pi i Sunyer, Manuel de Montoliu (va ser-ne el president del 1919 al 1921), Celestina Vigneau, August Matons, Antoni Riera, Joan Profitós, Ferran Soldevila, Joan Llongueras, Josep Parunella, Josep M. Batista i Roca, Alexandre Galí (president el 1922), Gil Parés, Artur Martorell i Pau Vila.

Fem el mateix amb la Comissió de Propaganda o de Foment, del 1917 al 1923: Antoni Roca, Adrià Presas, Ramon Nualart, Pau Griera (president el 1918), Josep Rodergas (president del 1919 al 1920), Josep Riera (president el 1921 i 1922), Maria Baldó, Nar-

350 FOLGUERA, Manuel: *Una flama de la meva vida*, pàg. 227.

cís Fuster, Ignasi de L. Ribera, Lluís Bertran, Joan Ruiz, Ventura Gassol, Ramon Forn, Baldiri Cruells, Xavier Bonfill, Miquel Guinart, Armand Carabén i Tomàs Roig i Llop.³⁵¹

D'altra banda, durant els anys 1921 i 1922 van formar part de la Comissió d'Higiene Escolar: Manuel Salvat (president), Josep Ruiz (vicepresident), Narcís Fuster (secretari), i Emília Furnó, Josep Goday, Lluís Sunyé i Blai Vernet (vocals). I de la Comissió de Dames: Francisca Bonnemaïson (presidenta), Maria Parellada (vicepresidenta), Enriqueta Sèculi (secretària), i Glòria Bulbena, Maria Guarro, Maria Domènech i Pilar Moraleda (vocals).

Només llegint totes aquestes llistes ens adonem que formaven part d'aquests òrgans les principals figures de la pedagogia catalana i de la intel·lectualitat del moment.

5.4.9. Les càtedres de català a les Normals

Portar el català a les escoles Normals de l'Estat: vet aquí un dels objectius que es va plantejar la Protectora en aquest període de creixement. Les primeres gestions –reexixides– per aconseguir-ho, llegim a la *Memòria* de 1915, les van fer el conseller Ermengol Puig i el soci Tomàs Carreras i Artau a prop del rector de la Universitat de Barcelona, Valentí Carulla, i el director de la Normal, Agapito Gómez.³⁵² Es va obrir un concurs per a proveir la plaça i s'hi van presentar onze opositors: la va guanyar Pere Barnils i Giol, doctor en Filologia. Emili Vallès i Vidal va ser-ne nomenat professor auxiliar. El curs següent, amb el mateix equip de professors, es va inaugurar la Càtedra a la Normal femenina. Alexandre Galí explica que «la retribució a càrrec de la Protectora era molt mòdica, com ho fou en general la de totes les càtedres de català que s'instauraren a les altres normals».³⁵³ El curs següent es va instaurar la Càtedra de Lleida, a les dues normals, a càrrec de l'arxiver Enric Arderiu i Valls.³⁵⁴ L'any 1917, a les dues normals de Girona³⁵⁵

351 A les seves memòries (*Del meu viatge per la vida. Memòries 1902/1931*, pàg.128-131), Tomàs Roig dedica un capítol a la Protectora, entitat de la qual va ser soci a partir de 1919. Entre d'altres coses, explica: «Vaig tenir el goig d'ésser un dels fervents propagandistes de la Protectora a Barcelona i arreu de Catalunya, oralment i per escrit». També diu que el 1922, comissionat per aquesta entitat, va constituir una delegació a París, quan «n'era president Joan Ruiz i Porta» Joan Ruiz era l'arxiver-bibliotecari de la Protectora i va passar a ser-ne president accidental durant uns mesos, ja que Folguera estava malalt. En aquests anys Joan Ruiz era també el president del Centre Excursionista de Catalunya.

352 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1915*, pàg. 11.

353 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 224.

354 El gener de l'any 1920, a la mort d'Arderiu, ocupà la càtedra Jesús Sanz i Poch (Terrossola del Penedès, 1897-Barcelona, 1936). Sobre Jesús Sanz vegeu SOLER, Joan: «L'itinerari formatiu i professional de Jesús Sanz Poch (1897-1936). Renovació pedagògica i compromís polític a Catalunya durant el primer terç del segle XX», dins *Educació i Història*, núm. 13, gener-juny de 2009, pàg. 9-47.

355 Per a més informació: PUIGBERT, Joan: *La Normal de Girona i el Magisteri públic (1914-1936)*, pàg. 41; CLARA, Josep, CORNELLÀ, Pere i Puigbert, Joan: *La Normal de Girona. 150 anys d'història (1844-1994)*, pàg. 87; i PUIGBERT, Joan: «La Normal de Girona i l'ensenyament del català», dins *Actes de les 5enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, volum II, pàg. 257-269.

–a càrrec de mossèn Ignasi Enric Jordà³⁵⁶ i la professora Anna Canalias i Mestres³⁵⁷ i a la Normal masculina de Tarragona –a càrrec de Manuel Galés i Martínez–. En el cas de Girona, Jordi Monés explica que Llorenç Jou i Olió (1877-1954) va ser dels primers a demanar, des de les pàgines d'*El Clamor del Magisterio*, la introducció del català als centres de formació de mestres; ho va fer, concretament, el 2 de març de 1915 amb un article –signat amb el pseudònim Mestre Jordi– titulat *De les Agrupacions Normalistes: el català en llurs centres docents*. Aquest article produí un gran impacte en els sectors afectats.³⁵⁸ Finalment, l'any 1918 s'inaugurà la darrera càtedra, a la Normal femenina de Tarragona –amb Montserrat Bertran com a titular–, que no s'havia pogut posar en marxa l'any anterior «per dificultats sorgides i que no cal esmentar», segons llegim a la *Memòria* de 1918.³⁵⁹

L'any 1920 l'Ajuntament de Barcelona va acordar que, en la provisió de places de mestres on s'exigís el coneixement de la llengua catalana, el títol acreditatiu seria el certificat de competència expedit per l'Associació Protectora a favor dels alumnes de les càtedres de gramàtica catalana de les Normals de Catalunya. «La transcendència d'aquest acord és evident, i no hi ha dubte que haurà de contribuir en gran manera a que no deixi de concórrer a les aules catalanes ni un sol normalista català o que vulgui exercir a Catalunya», diu la *Memòria* de 1920.³⁶⁰ Curiosament, però, mentre passava això, el nou director de la Normal de Barcelona, José Juncal Verdulla (1869-1961), el curs 1920-1921 hi prohibia les classes de català. Jordi Monés explica, però, que les classes van poder continuar gràcies a la bona disposició de la Diputació de Barcelona, que cedí un local de la Casa de la Caritat, un lloc proper a la Normal masculina.³⁶¹

5.4.10. La protecció d'escoles catalanes entre 1914 i 1923

La *Memòria* de l'any 1914, malgrat que no fa la llista de les escoles que subvenciona, deixa clar que l'objectiu principal de la Protectora és ajudar i protegir l'escola catalana: «Existeixen avui algunes, comptades, escoles integralment catalanes. L'Associació les hi dóna a quasi totes una quantitat mensual. Es una subvenció petita, la qual no hi ha dubte s'anirà apujant, millorant-se també les escoles existents, ja que l'Associació, encara que volgués, avui per avui, tampoc té medis per a crear-ne proveint-les de totes les exi-

356 Vegeu FIGUERAS, Narcís i PUIGDEMONT, Joaquim: «Ignasi Enric Jordà i Caballé (1886-1977) i les activitats de promoció de la llengua catalana els anys 20 i 30. El curset de Santa Coloma de Farners (1931)», dins *Quaderns de la Selva*, núm. 22 (2010), pàg. 99-144. En aquest acurat treball hi podem llegir que «De l'activitat docent de Mn. Jordà al capdavant de la càtedra de català en trobem un testimoni elogiós pel juliol de 1920 provinent de la mateixa corporació municipal, que acordava fer constar en acta la seva satisfacció “por el brillante resultado obtenido en la cátedra de Gramática catalana de la Normal de Maestros”.»

357 L'any 1921, quan es traslladà a Palma de Mallorca, fou substituïda per Carme Julià. En el BAPEC, núm. 8, de novembre de 1918, hi ha el parlament que aquesta professora de llengua catalana va pronunciar a l'Escola de Mestresses de Girona, en els exàmens d'aquell any (pàg. 153-155).

358 MONÉS, Jordi: *La llengua a l'escola (1714-1939)*, pàg. 146.

359 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXVIII*, pàg. 8. Per a més informació sobre les dificultats d'implantar aquesta càtedra a Tarragona, vegeu NOGUERA, Joana: «El català a l'Escola Normal de Tarragona abans de 1931 (Tres anècdotes referents a l'Escola Normal de Tarragona)», dins *Actes de les 7enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans. Escola i Estat*, pàg. 255-262.

360 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1920*, pàg. 12.

361 MONÉS, Jordi: *L'Escola Normal de Barcelona, 1845/1972*, pàg. 203-204.

gències pedagògiques. La funció nostra durant anys, probablement, serà de protecció, i obrarà com un estimulant, en la ensenyansa pública i privada».³⁶² La Memòria també explica que el Consell Directiu va prendre l'acord de pagar les mensualitats als nois pobres que vulguin anar a una escola catalana, «entenent que això, si per un costat, era un medi de subvenció, per l'altre, facilitava la concorrencia a les nostres escoles.»³⁶³

El 25 de setembre de 1915 aquest mateix Consell Directiu va adreçar una circular als socis, en la qual els manifestava la necessitat urgent de catalanitzar l'ensenyament: «(...) nosaltres no tenim l'Escola, ço és no tenim l'Escola nostra, aquella que viu la nostra vida i ensenya i educa al que té de ser ciutadà català. Fa pena veure tants i tants fills de Catalunya que no saben escriure el seu idioma i que no saben res del seu passat, ni dels seus grans homes, ni per consegüent, poden preveure un avenir gloriós. Ens hem de redimir d'aquest estat de coses vergonyós i denigrant».³⁶⁴ Per això recomanava als pares que fessin explícita la demanda de catalanitzar les escoles: «Si'ls pares volen exercir una acció col·lectiva a més de l'individual, mitjans tenen a la seva mà. Aquest Consell es posa a la llur disposició per estimular i apoiar tota mena d'acció aprop dels mestres, ja sia convocant en nom dels que ho demanin a tots els que puguin interessar-se i promoguent una demanda col·lectiva, ja sia obrant en representació dels pares o encarregats per a endreçar a l'Escola llur petició.»³⁶⁵

El 1916 la Protectora es va veure obligada, davant «La gran amplitud d'iniciatives que han convergit a l'Associació, i la dificultat que hi ha hagut per lograr que la Comissió Tècnica laborés amb continuïtat, auxiliant i assessorant al Consell Directiu»³⁶⁶ a crear un càrrec de Tècnic Assessor. S'hi van presentar vuit aspirants i fou elegit Pau Romeva.³⁶⁷

En el període que va del 1915 al 1923³⁶⁸ la Protectora va subvencionar un total de 46 escoles, de les quals 27 (un 58,7%) eren a Barcelona i 19 (un 41,3%) a la resta de Catalunya. D'entre les que foren subvencionades amb més continuïtat destaquen, a Barcelona: l'Escola de Santa Eulària (més endavant, Eulària), l'Escola Mossèn Cinto, l'Escola Catalana del carrer Montcada, l'Escola del Centre Nacionalista Republicà, l'escola del CADCI, l'Escola Catalana del Districte VI i l'Escola Catalana de l'Ateneu Democràcia, del Districte VII. A la resta de Catalunya les escoles que van rebre subvenció durant tot aquest període són: l'escola Dr. Robert de l'Hospitalet de Llobregat i l'Escola Nacional Catalana de Bellcaire d'Urgell.

362 *Associació Protectora de la Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1914*, pàg. 5.

363 *Ibidem*, pàg. 5-6.

364 «Circular dirigida als socis», dins *Associació Protectora de la Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1915*, pàg. 19.

365 *Ibidem*, pàg. 20.

366 *Associació Protectora de la Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXVI*, pàg. 8.

367 Vegeu COLL I ALENTORN, Miquel (1994): «Pau Romeva i Ferrer, polític, escriptor i pedagog», dins *Escrits polítics, cívics i religiosos*. Barcelona: Curial-Publicacions de l'Abadia de Montserrat. També: CAMPS I VALLEJO, Ferran (1995): *Pau Romeva i Ferrer, 1892-1968. Un pedagog, un periodista i un polític. Fundador d'Unió Democràtica de Catalunya*. Barcelona: Unió Democràtica de Catalunya.

368 Les dades més fiables que tenim són fins al 1922 ja que la *Memòria* de 1923, a causa de la Dictadura de Primo de Rivera, ja no va sortir publicada. El maig de 1930 es va fer pública la *Memòria* que abraçava des de 1923 a primers de 1930. En aquesta memòria s'explica que la Protectora continuava subvencionant una trentena d'escoles, la meitat de les quals a Barcelona i l'altra meitat a la resta de Catalunya.

Més concretament, una anàlisi detallada de les memòries de l'Associació Protectora durant aquests anys ha donat com a resultat la taula 4, on especificuem els anys en què cada escola ha estat subvencionada.

TAULA 4

Escoles subvencionades entre els anys 1915-1922

Escoles subvencionades	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
Escola de Santa Eulària (més tard, Eulàlia) (c/ de la Carassa, 1 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	•
Col·legi Montserratí (Plaça del Rei, 1 de Barcelona)	•							
Escola Mossèn Cinto (Passeig de Sant Joan, 85 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	•
Escola Catalana del Districte VI (c/ del Carme, 107 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	
Escola Catalana (c/ Montcada, 31 i 33 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	•
Escola Dr. Robert (Hospitalet del Llobregat)	•	•	•	•	•	•	•	•
Escola del Centre Nacionalista Republicà (c/ Laforja, 222 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	•
Escola Nacional Catalana (Bellcaire d'Urgell)	•	•	•	•	•	•	•	•
Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (rambla Santa Mònica, 25 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	•
Escoles del Districte II (c/ Mercaders, 40 de Barcelona)	•	•	•	•	•	•	•	
Escola Catalana del Centre Nacionalista Català (c/ Lladó, 7 de Barcelona)		•	•	•	•			
Escola Catalana de l'Ateneu Democràcia del Districte VII (c/ Aragó, 135 de Barcelona)		•	•	•	•	•	•	•
Acadèmia Verdaguer (Barcelona)			•	•	•	•	•	
Casa dels Nens (Vilafranca del Penedès)			•	•	•	•	•	•
Joventut Nacionalista de Sant Gervasi (Barcelona)				•	•		•	
Nova Escola Catalana (Terrassa) Escola Catalana del Districte I				•	•	•	•	•
Centre de Cultura Popular (Sabadell)					•	•	•	•
Casal Nacionalista Martinenc (Barcelona)					•			
Escola Catalana d'en Josep Franquesa (Vic)					•	•	•	
Escola Catalana gratuïta del Districte III					•	•	•	•
Escoles de l'Ateneu Democràtic del Poble Nou					•	•	•	•
Escola nocturna de l'Ateneu Familiar de Coll Blanc					•	•	•	
Escola del Centre Sang Nova, d'Hostafrancs						•	•	•

Escoles subvencionades	1915	1916	1917	1918	1919	1920	1921	1922
Escola Montessori de Canet de Mar						•	•	•
Classes de gramàtica catalana de la Federació Sindical d'Obreres						•	•	•
Institut Feminal							•	•
Col·legi de Sant Jordi							•	•
Escoles de la Sagrada Família, del Poble Nou							•	•
Escola de la Sagrada Família								•
Cultura Musical Popular							•	•
Liceu Dalmau							•	•
Ateneu Popular de Gavà							•	•
Escola Catalana de Roda de Ter							•	•
Escola Popular Catalana de Navarces							•	•
Escola Parroquial, de Santa Maria del Camí (Igalada)							•	•
Col·legi Empordanès de Figueres							•	•
Escola Catalana de «El Pervenir Obrer» de Móra la Nova							•	•
Escola catalana Prat de la Riba (Barcelona)								•
Escola del Casino Regionalista de la Bordeta								•
Ateneu Igualadí de la Classe Obrera								•
Escola Manel Tubert, Igualada								•
Centre Moral, de Vilavert								•
Escola del Centre de Dependents, de Terrassa								•
Escoles del Casal Català, Caldetes								•
Classes de català del Casino Menestral de Figueres								•
Classes de català del Centre Català d'Horta i Santa Eulàlia							•	•

FONT > Elaboració pròpia a partir de les memòries de la Protectora.

A partir de 1916 la Protectora va publicar el resultat d'una enquesta –es demanava als socis si la volien contestar– sobre l'ensenyança catalana a les escoles. L'any 1918, motivat pel fet que es rebien poques respostes,³⁶⁹ es publicà a la *Memòria* de l'associació un advertiment demanant als socis que prenguessin interès en aquesta enquesta anual i procuressin donar les dades que se'ls demanaven: «És pel mitjà d'aquesta enquesta que la Protectora té una visió de conjunt dels avenços que experimenta la seva obra de difusió de l'ensenyança catalana, i pot orientar les seves futures gestions segons les necessitats i disposicions favorables i adverses que s'hagin notat.»³⁷⁰

De les 16 escoles catalanes que es van comptabilitzar el 1916 es va passar a les 55 escoles de 1922; per tant, en aquests sis anys el seu nombre es va més que triplicar. Els augments percentuals més importants es van produir de l'any 1916 a 1917 (un 56%) i de 1918 a 1919 (un 53%).

A la taula 5 es poden veure les escoles catalanes que hem trobat documentades, any a any, separant les de Barcelona ciutat de les de la resta de Catalunya.³⁷¹

A banda d'aquestes escoles, les memòries de la Protectora donen notícia de 22 centres més –7 dels quals a Barcelona i els altres 15 a la resta de Catalunya– en els quals es feia català o s'impartia alguna assignatura en aquesta llengua. A Barcelona hi havia el Col·legi de Catalunya, el Col·legi de Religioses de l'Ensenyança, l'Escola Nacional Montessori, el Col·legi de la Divina Pastora, el Col·legi de Josepa Badiella, el Col·legi de les Germanes Dominiques d'Horta i el Col·legi dels PP. Escolapis del carrer Ample. A la resta de Catalunya: Col·legi de la Sagrada Família, a Sabadell; Escoles de l'Ave Maria, a l'Escala; Liceu Escolar, a Lleida; Col·legi de l'Hospital, a Vilafranca del Penedès; Germans de la Doctrina Cristiana, a Manresa; Escola Industrial, Agrícola i d'Arts i Oficis, a Manresa; Col·legi dels PP. Escolapis, a Sabadell; Col·legi de la Divina Pastora, a Sabadell; Col·legi de Sant Josep de Cluny, a Sabadell; Col·legi dels PP. Escolapis, a Balaguer; Col·legi dels PP. Escolapis, a Tàrraga; Col·legi dels PP. Escolapis, a Calella; Escoles de l'Ateneu Familiar, a Sant Boi; Escoles de l'Ateneu Samboià, a Sant Boi i, en darrer terme, Col·legi dels PP. Escolapis, a Terrassa.

L'any 1923, aquests increments en el nombre d'escoles catalanes va fer necessària la publicació d'unes normes comunes. En aquest sentit, la Comissió Tècnica va redactar un pla d'actuació, que fou aprovat, el mes de març, pel Consell Directiu: «I. La Comissió Tècnica considera que per a l'expandiment de l'Escola Catalana s'imposa avui la fixació prèvia d'unes normes que al permetre la sistematització d'un pla d'ensenyament, donin facilitats per a la creació d'escoles i assegurar l'actuació de les que existeixen. II. Creu la Comissió Tècnica que sense trasbalsar de cop i volta el règim de subvencions actuals, haurien de condicionar-se els auxilis en forma que només es donessin a aquelles ins-

369 El 1916 es reberen 111 respostes, el 1917 només 32 i el 1918 se'n reberen 36. A partir de 1919 ja no hi ha dades.

370 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXVIII*, pàg. 21.

371 No hi consten les escoles estatals. El motiu l'explica la *Memòria* de l'any 1919 (pàg. 30): «Hi ha diverses escoles oficials on es donen lloablement ensenyances catalanes de lectura, escriptura, gramàtica, geografia i història; però ja es comprèn fàcilment la raó per la qual no són esmentades aquí, amb tanta més recança, quant la llur tasca és doblement meritòria». Aquesta mateixa memòria també diu que hi ha molts altres centres que tenen seccions catalanes o donen determinades classes en català, «però no havent-ho pogut constatar directament, és preferible no fer-ne esment especial fins que en donguin coneixement llurs pròpies direccions» (pàg. 29).

TAULA 5

Escoles catalanes subvencionades per la Protectora

Any	Escoles catalanes
1916	Barcelona: 14 escoles <ol style="list-style-type: none">1. Escola Mossèn Cinto2. Escola de Sant Jordi3. Escola de Santa Eulària4. Institut Feminal5. Escoles Catalanes del Districte VI6. Escola de l'Ateneu Democràcia del Districte VII7. Escola Catalana8. Escoles Catalanes del Districte II9. Escola del Centre Nacionalista Català10. Escola Catalana de Sant Gervasi11. Escoles Catalanes de la Casa de Caritat12. Escola Montessori de la Diputació13. Acadèmia Verdaguer14. Escola Municipal Montessori, de pàrvuls Resta de Catalunya: 2 escoles <ol style="list-style-type: none">1. Escola Nacional Catalana, a Bellcaire d'Urgell2. Escoles Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat
	Total escoles: 16
1917	Barcelona: 14 escoles <ol style="list-style-type: none">1. Escoles catalanes del Districte VI2. Col·legi de Sant Jordi3. Foment Pedagògic4. Escola Montessori de la Diputació5. Escola municipal Montessori (c/ Balmes)6. Escola municipal Montessori (c/ Tapineria)7. Escola Mossèn Cinto8. Escoles Catalanes del Districte II9. Escola Catalana10. Acadèmia Verdaguer11. Escola de Santa Eulària12. Escola del Centre Nacionalista Català13. Escola Catalana de Sant Gervasi14. Escola de l'Ateneu Democràcia del Districte VII Resta de Catalunya: 11 escoles <ol style="list-style-type: none">1. Escola Terrassenca2. Casa de Nens, a Vilafranca del Penedès3. Escola Nacional Catalana, a Bellcaire d'Urgell4. Escoles Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat5. Escola Terrassenca, a Terrassa6. Escoles de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a Igualada

Any	Escoles catalanes
1917	<ul style="list-style-type: none"> 7. Centre de Cultura Popular, a Sabadell 8. Col·legi de la Sagrada Família (Carmelites), a Sabadell 9. Col·legi de les Escolàpies, a Sabadell 10. Escola Elemental preparatòria de la d'Arts i Oficis, a Badalona 11. Escola Catalana de mossèn Lluís Torrella, a Manresa
	Total escoles: 25
1918	<p>Barcelona: 14 escoles</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Col·legi de Sant Jordi 2. Escola Montessori 3. Escola Catalana Mossèn Cinto 4. Institut Feminal 5. Escoles Catalanes del Districte VI 6. Escoles Catalanes del Districte II 7. Escola Municipal Montessori (c/ Balmes) 8. Escola Municipal Montessori (c/ Tapineria) 9. Escoles Catalanes del Districte III 10. Escola Catalana d'en Manuel Ribas 11. Escoles catalanes Verdaguer 12. Escola de Santa Eulària 13. Escola Catalana de Sant Gervasi 14. Escola de l'Ateneu Democràcia del Districte VII <p>Resta de Catalunya: 14 escoles</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Escola Nacional Catalana, a Bellcaire d'Urgell 2. Escoles Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat 3. Escola Terrassenca, a Terrassa 4. Escola Catalana del Districte III, a Terrassa 5. Escoles de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a Igualada 6. Centre de Cultura Popular, a Sabadell 7. Col·legi de la Sagrada Família, a Sabadell 8. Col·legi de les MM. Escolàpies, a Sabadell 9. Col·legi de la Divina Pastora, a Sabadell 10. Escola elemental preparatòria de la d'Arts i Oficis, a Badalona 11. Casa dels Nens, a Vilafranca del Penedès 12. Escola Parroquial, a Santa Creu de Bellpuig 13. Escola de nenes, a Gironella 14. Escola Catalana «La barretina vermella», a Malgrat
	Total escoles: 28

Any **Escoles catalanes****1919** **Barcelona: 22 escoles**

1. Escoles catalanes del Districte VI
2. Escoles Catalanes del Districte II
3. Escola catalana gratuïta del Districte III
4. Escola Catalana Mossèn Cinto
5. Escola catalana d'en Manuel Ribas
6. Escoles de l'Ateneu Democràtic del Poble Nou
7. Escola Catalana Verdaguer
8. Escola Santa Eulàlia
9. Escola de l'Ateneu Democràcia, del Districte VII
10. Escola del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi
11. Escola nocturna de l'Ateneu Familiar de Coll Blanc
12. Col·legi de Sant Jordi
13. Institut Feminal
14. Escola Model Montessori
15. Escola elemental agregada a l'Escola Model Montessori
16. Escola municipal Montessori (c/ Balmes)
17. Escola municipal Montessori (c/ Tapineria)
18. Escola del Centre Sang Nova
19. Escola del Casino Regionalista, de la Bordeta
20. Escoles nocturnes de l'Ateneu Autonomista del Districte II
21. Liceu Dalmau per a senyorettes
22. Col·legi dels PP Escolapis (c/ Ample)

Resta de Catalunya: 21 escoles

1. Escoles catalanes Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat
2. Casa dels Nens, a Vilafranca del Penedès
3. Centre de Cultura Popular, a Sabadell
4. Escola Catalana del Districte I, a Terrassa
5. Escola nacional catalana, a Bellcaire d'Urgell
6. Escola catalana d'en Josep Franquesa, a Vic
7. Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a Igualada
8. Escola Terrassenca del Centre de Dependents, a Terrassa
9. Escola elemental preparatòria de la d'Arts i Oficis, a Badalona
10. Escola parroquial de Santa Fe, a Bellpuig
11. Escola «Nemus», a Gironella
12. Escola catalana «La barretina», a Malgrat
13. Escola del centre catòlic, a Mataró
14. Escola catalana de La Fuliola
15. Escola del Sindicat Agrícola de Pla de Cabra
16. Escola catalana de Sant Pere de Ribas
17. Escola municipal Montessori de Canet de Mar
18. Escola parroquial de Santa Maria del Camí (Veciana)
19. Escola catalana de Castellbisbal
20. Escola catalana de mossèn Ramon Martí, a Roda de Ter
21. Escoles del Monestir de Montserrat

Total escoles: 43

Any **Escoles catalanes**

1920 **Barcelona: 23 escoles**

1. Escoles catalanes del Districte VI
2. Escoles catalanes del Districte II
3. Escola catalana gratuïta del Districte III
4. Escola catalana d'en Manuel Ribes
5. Escoles de l'Ateneu Democràtic del Poble Nou
6. Escola catalana Verdaguer
7. Escola Santa Eulàlia
8. Escola de l'Ateneu Democràcia, del Districte VII
9. Escola del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi
10. Escola nocturna de l'Ateneu Familiar de Coll Blanc
11. Escola del Centre Sang Nova, d'Hostafrancs
12. Escoles catalanes de la Casa Provincial de Caritat
13. Col·legi de Sant Jordi
14. Institut Feminal
15. Escola Model Montessori
16. Escola elemental agregada a l'Escola Model Montessori
17. Escola municipal Montessori (c/ Aribau)
18. Escola municipal Montessori (c/ Tapineria)
19. Escola del Casino Regionalista, de la Bordeta
20. Escoles Nocturnes de l'Ateneu Autonomista del Districte II
21. Liceu Dalmau per a senyoretetes
22. Unió Industrial (ensenyament tècnic)
23. Escoles Mercantils catalanes (del CADCI)

Resta de Catalunya: 26 escoles

1. Escoles catalanes del Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat
2. Casa dels Nens, a Vilafranca del Penedès
3. Centre de Cultura Popular, a Sabadell
4. Escola Catalana del Districte I, a Terrassa
5. Escola nacional catalana, a Bellcaire d'Urgell
6. Escola catalana d'en Josep Franquesa, a Vic
7. Escola Montessori, a Canet de Mar
8. Escola municipal Montessori, a Canet de Mar
9. Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a Igualada
10. Escola terrassenca del Centre de Dependents, a Terrassa
11. Escola elemental preparatòria de la d'Arts i Oficis, a Badalona
12. Escola parroquial de Santa Fe, a Bellpuig
13. Escola parroquial, a Lloret de Mar
14. Escola «Nemus», a Gironella
15. Escola catalana «La Barretina», a Malgrat
16. Escola del Centre Catòlic, a Mataró
17. Escola catalana de La Fuliola
18. Escola del Sindicat agrícola de Pla de Cabra
19. Escola catalana de Sant Pere de Ribes

Any	Escoles catalanes
1920	20. Escola parroquial de Santa Maria del Camí 21. Escola catalana de Castellbisbal 22. Escola catalana de mossèn Ramon Martí, de Roda de Ter 23. Escoles del Monestir de Montserrat 24. Escola del Centre Instructiu Regionalista d'Argenton 25. Escola Montessori de Sarrià 26. Escola de l'Ateneu Popular de Gavà
	Total escoles: 49

1921	Barcelona: 26 escoles <ol style="list-style-type: none"> 1. Escoles catalanes del Districte VI 2. Escoles catalanes del Districte II 3. Escola catalana gratuïta del Districte III 4. Escola catalana Mossèn Cinto 5. Escola catalana de Manuel Ribes 6. Escoles de l'Ateneu Democràtic Regionalista del Poble Nou 7. Escola catalana Verdaguer 8. Escola Santa Eulàlia 9. Escola de l'Ateneu Democràcia del Districte VII 10. Escola del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi 11. Escola nocturna de l'Ateneu Familiar de Coll Blanc 12. Escola del Centre Sang Nova, d'Hostafrancs 13. Institut Feminal 14. Col·legi de Sant Jordi 15. Escoles de la Sagrada Família, del Poble Nou 16. Cultura Musical Popular 17. Liceu Dalmau 18. Escola model Montessori 19. Escola elemental agregada a l'Escola model Montessori 20. Escola municipal Montessori (c/ Balmes) 21. Escola municipal Montessori (c/ Tapineria) 22. Escola del Casino Regionalista de la Bordeta 23. Escoles nocturnes de l'Ateneu Autonomista del Districte II 24. Unió Industrial: Secció d'ensenyament (tècnica textil) 25. Escola de Mar 26. Escoles Mercantils catalanes (del CADCI) Resta de Catalunya: 26 escoles <ol style="list-style-type: none"> 1. Escoles catalanes Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat 2. Casa dels Nens, a Vilafranca del Penedès 3. Centre de cultura popular, a Sabadell 4. Escola catalana del Districte I, a Terrassa 5. Escola nacional catalana, a Bellcaire d'Urgell 6. Escola catalana de Josep Franquesa, a Vic 7. Escola Montessori, a Canet de Mar
-------------	--

Any **Escoles catalanes**

- 1921**
8. Ateneu Popular de Gavà
 9. Escola Catalana, a Roda de Ter
 10. Escola Popular Catalana de Navarcles
 11. Escola Parroquial, a Santa Maria del Camí
 12. Col·legi Empordanès, a Figueres
 13. Escola Catalana d'«El Pervenir Obrer», a Móra la Nova
 14. Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a Igualada
 15. Escola terrassenca del Centre de Dependents, a Terrassa
 16. Escola parroquial de Santa Fe, a Bellpuig
 17. Escola Parroquial de Lloret de Mar
 18. Escola «Nemus», a Gironella
 19. Escola del centre catòlic, a Mataró
 20. Escola catalana de La Fuliola
 21. Escola del Sindicat Agrícola de Pla de Cabra
 22. Escola Catalana de Sant Pere de Ribes
 23. Escola catalana de Castellbisbal
 24. Escoles del Monestir de Montserrat
 25. Escola Catalana Montessori, de Sarrià
 26. Escola del Centre Instructiu Regionalista d'Argenton

Total: 52 escoles

1922 **Barcelona: 25 escoles**

1. Escola catalana gratuïta del Districte III
2. Escola catalana Mossèn Cinto
3. Escola catalana de Manuel Ribes
4. Escoles de l'Ateneu Democràtic Regionalista del Poble Nou
5. Escola catalana Prat de la Riba
6. Escola Santa Eulàlia
7. Escola de l'Ateneu Democràcia, del Districte VII
8. Escola del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi
9. Escola del Centre Sang Nova, d'Hostafrancs
10. Institut Feminal
11. Col·legi de Sant Jordi
12. Escoles de la Sagrada Família, del Poble Nou
13. Cultura Musical Popular
14. Liceu Dalmau
15. Escola de la Sagrada Família
16. Escola del Casino Regionalista de la Bordeta
17. Escola model Montessori
18. Escola elemental agregada a l'Escola model Montessori
19. Escola municipal Montessori (c/ Aribau)
20. Escola municipal Montessori (c/ Tapineria)
21. Escoles nocturnes de l'Ateneu Autonomista del Districte II
22. Unió Industrial: secció d'ensenyament (tècnica textil)

Any	Escoles catalanes
1922	23. Escola de Mar 24. Escola Baixeras 25. Escola La Farigola
	Resta de Catalunya: 30 escoles <ol style="list-style-type: none"> 1. Escoles catalanes Dr. Robert, a l'Hospitalet de Llobregat 2. Casa dels Nens, a Vilafranca del Penedès 3. Centre de cultura popular, a Sabadell 4. Escola catalana del Districte I, a Terrassa 5. Escola nacional catalana, a Bellcaire d'Urgell 6. Escola Montessori, a Canet de Mar 7. Ateneu Popular de Gavà 8. Escola Catalana de Roda de Ter 9. Escola popular catalana, de Navarcles 10. Escola Parroquial, de Santa Maria del Camí 11. Col·legi Empordanès, a Figueres 12. Escola Catalana de «El Pervenir Obrer», a Móra la Nova 13. Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a Igualada 14. Escola Manel Tubert, a Igualada 15. Centre Moral, de Vilavert 16. Escola del Centre de Dependents, a Terrassa 17. Escoles del Casal Català, a Caldetes 18. Escola terrassenca del Centre de Dependents, a Terrassa 19. Escola Parroquial de Santa Fe, a Bellpuig 20. Escola Parroquial de Lloret de Mar 21. Escola «Nemus», a Gironella 22. Escola del Centre Catòlic, a Mataró 23. Escola catalana de La Fuliola 24. Escola del Sindicat Agrícola de Pla de Cabra 25. Escola catalana de Sant Pere de Ribes 26. Escola catalana de Castellbisbal 27. Escoles del Monestir de Montserrat 28. Escola Catalana Montessori, de Sarrià 29. Escola del Centre Instructiu Regionalista d'Argenton 30. Escola de Gelida
	Total: 55 escoles

FONT > Elaboració pròpia a partir de les memòries de la Protectora.

titucions que es trobessin dins les normes que fixés l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. (...)»³⁷² Tres mesos després ja es divulgaven, a través d'un full informatiu, les normes pràctiques per a la creació d'escoles catalanes, que es fixaven en el local, els mobles, el tipus d'escola, la qüestió econòmica, el mestre i la direcció pedagògica.³⁷³

5.4.11. Els concursos per a infants

Els concursos escolars de la Protectora tenien, com explica Lluís Duran, diversos objectius. Per una banda, eren un acte de propaganda. Per una altra, eren una oportunitat per al mestre i per a tota la comunitat educativa local per declarar-se en favor de l'aprenentatge del català i de la cultura catalana. Tot plegat, esdevenien una manera de recollir suports entre personalitats i grups locals, un acte patriòtic que apropava l'entitat a la ciutadania.³⁷⁴ Se'n varen fer de lectura i d'escriptura, d'història de Catalunya i, en l'edició de 1923, de geografia de Catalunya. A la taula 6 es pot veure el llistat de la setantena de concursos que es van dur a terme arreu del país de l'any 1913 al 1923.

No hi ha dades, municipi a municipi, de la participació dels infants en aquests concursos. De tota manera, segons Lluís Duran, «Els resultats d'un concurs no són mesurables només pel nombre d'alumnes inscrits –caldría tenir-hi en compte anàlisis detallades a nivell local. El que sí que es pot copsar és l'impacte que generen en la marxa del moviment per l'ensenyança catalana. En un 90% hi ha coincidència entre els llocs on es fan els concursos i on s'ha establert o s'establirà una delegació. Pel que fa a la relació entre realització de concursos i establiment d'escoles catalanes, no és tan mecànica, perquè l'esforç de constituir una escola és molt diferent; ara bé, podem afirmar que també hi ha certa coincidència, perquè en un 20% de llocs on es fan concursos s'hi farà, després, una escola. Hi ha, però, un aspecte que hom no pot obviar: el pes de l'organització de concursos recau sobretot en entitats locals –no pas com a partir del 1930, que recaurà en les delegacions–, perquè la seva expansió territorial encara no s'ha consolidat prou i, tot i que es creen delegacions, poques n'arriben a arrelar.»³⁷⁵

5.4.12. La defensa de la llengua en altres àmbits

La Protectora es va preocupar, sobretot, de la catalanització de l'escola. Però, malgrat que aquesta era la seva tasca principal, també va treballar en la defensa de la llengua en altres àmbits. Ho deia un apartat de la memòria de 1914, que va ser l'any a partir del qual les memòries es van fer imprimir: «L'Associació té per finalitat la catalanització de tots els graus d'ensenyança. (...) Pro la finalitat d'una integral catalanització no pot ésser oblidada».³⁷⁶ També ho diu la *Memòria* de 1919: «Tota iniciativa, qualsevol empresa que signifiqués una especial devoció a les coses de Catalunya, la seva llengua i la seva cultura principalment, ha tingut en nosaltres una correspondència d'afecte».³⁷⁷ Aquests principis es van concretar en la col·laboració en festes i solemnitats d'altres entitats, en

372 BAPEC, núm. 3, març de 1923, pàg. 40.

373 Reproduïm aquest full informatiu a l'apartat d'annexos.

374 DURAN, Lluís: «Arrelament i expansió de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1914-1923)», dins *Afers. Fulls de Recerca i Pensament*, núm. 42-43, pàg. 543.

375 *Ibidem*, pàg. 546-547.

376 *Associació Protectora de la Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1914*, pàg. 10.

377 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any MCMXIX*, pàg. 11.

TAULA 6

Concursos d'Història de Catalunya, de Lectura i Escriptura

	Concurs Nacional d'Història de Catalunya	Altres concursos de Lectura i Escriptura i d'Història	Total
1913	Barcelona (1a ed.)		1
1914	Barcelona (2a ed.)	Centre Català de Sabadell i Orfeó de Sants.	3
1915	Lleida (3a ed.)	Orfeó de Sants i Ateneu Montgrí (Torroella de Montgrí).	3
1916	Barcelona (4a ed.)	Terrassa, Lleida, Orfeó de Sants i Sang Nova d'Hostafrancs.	5
1917	Girona (5a ed.)	Lleida, Balaguer, Vilassar de Mar i Orfeó de Sants. [També se'n va fer un a Perpinyà, organitzat per la Societat d'Estudis Catalans, i un altre a València, organitzat per la Juventut Valencianista. La Memòria de 1917 diu que són «patriòtics imitadors»]	5 + 2
1918	Barcelona (6a ed.)	Lleida, Centelles, Olost, Vilassar de Mar, Sang Nova d'Hostafrancs i Orfeó de Sants.	7
1919	(Suspès el concurs que s'havia de celebrar a Tarragona)	Lleida, Vic i Vilassar de Mar.	3
1920	Tarragona (7a ed.)	Llagostera, Orfeó de Sants, Mataró, Vilassar de Mar i Associació de Professors dels Centres de Cultura de Catalunya.	6
1921	Barcelona (8a ed.)	Vilafranca del Penedès, Orfeó de Sants, Mataró, les Borges Blanques, barriada del Pedró, Sant Feliu de Guíxols, Castelló d'Empúries, Associació Catalanista de Gràcia, Caldes de Montbui, Escola Coral Martinenca (Sant Martí de Provençals), Sant Andreu de Palomar i Concurs de la Secció Valenciana de Nostra Parla.	13
1922	Sabadell (9a ed.)	Poblenou, Vilafranca del Penedès, Igualada, les Borges Blanques, Perpinyà, Orfeó de Sants, Sant Martí de Provençals i barriada del Pedró.	9
1923	Barcelona (10a ed.) [En aquesta edició s'hi va incorporar el I Concurs de Geografia de Catalunya]	Santa Coloma de Queralt, Manresa, Orfeó de Sants, Vilafranca del Penedès, Poblenou, Arenys de Mar, Sitges, Sabadell, Figueres, Valls, Horta i Santa Eulàlia i la Barceloneta.	13

FONT > Elaboració pròpia a partir de les memòries i butlletins de la Protectora.

la participació en la campanya de defensa del Dret Català o en la campanya a favor de l'autonomia universitària, en la participació en l'homenatge que es tributà a Pompeu Fabra, en cartes als bisbes catalans demanant que establissin ensenyances catalanes als seminaris, en l'organització de conferències diverses a tot el país, en intercanvi de publicacions, etcètera.

5.4.13. Les colònies escolars

La Protectora va organitzar les primeres colònies escolars l'any 1920, catorze anys més tard que l'Ajuntament de Barcelona. Recordem que les primeres colònies organitzades

pel consistori barceloní, d'un to marcadament higienista i sanitari, són de l'any 1906.³⁷⁸ Des del 1914 l'APEC subvencionava la colònia que organitzava l'Escola Mossèn Cinto, però el 1920 es decidí a crear-ne de pròpies. Com que l'Ajuntament només admetia els nens i les nenes que anaven a les escoles públiques, la Protectora va dissenyar les seves colònies per als infants que assistien als centres que ella subvencionava. Precisament aquest fet és considerat, en la *Memòria* de l'any 1922, com un «contrasentit inexplicable.»

L'estiu de 1920 se n'organitzaren dues, en les quals van participar un total de 50 infants: una per a nens, a Teià –amb Josep Quer i Josep M. Peix com a mestres–, i una altra per a nenes, a Pineda –amb Enriqueta Sèculi i Concepció Capellín com a mestresses–. Els metges de les dues colònies eren Hermenegild Puig, Eduard Xalabarder i Narcís Fuster. A la de Teià hi assistiren nens de les escoles següents: Escoles Catalanes del Districte II, Escoles de l'Ateneu Democràcia del Districte VII, Escola Montessori (C/ Tapineria), Escoles Catalanes Verdaguer, Escola Catalana (C/ Montcada), Escola Mn. Cinto, Escoles Catalanes del Districte VI, Escola Sang Nova d'Hostafrancs, Escola del Casino Regionalista de la Bordeta, Escola Montessori (C/ Balmes) i Escola Catalana de l'Ateneu Democràtic-Regionalista del Poble Nou. A la de Pineda hi assistiren nenes de les escoles següents: Escola de Santa Eulària, Escola del Centre Nacionalista de Sant Gervasi, Escola de l'Ateneu Democràcia del Districte VII, Escola Montessori (C/ Balmes) i Escoles Catalanes Gratuïtes del Districte III.³⁷⁹

L'any 1921 ja es pogueren organitzar tres colònies (amb un total de 75 participants), tot i que en un principi només se n'havien programat dues. Les colònies eren pagades amb aportacions de socis i simpatitzants; l'èxit assolit en la subscripció popular que s'havia obert va fer possible aquesta ampliació d'última hora. La de nois es va fer a Sant Andreu de Llavaneres –tenia com a director Lluís Piquer i com a mestre auxiliar Lluís Aymeric–, la de noies es feu a Pineda –directora: Carme Cla, auxiliar: Teresa Vilà– i la de pàrvuls a Cassà de la Selva –directora: Rosa Surroca, auxiliar: Mercè Pruna–. Els reconeixements mèdics anaren a càrrec dels doctors Manuel Salvat i Narcís Fuster. Per a nomenar els responsables de les colònies es va obrir un concurs públic en el qual podien participar tots els que tenien el títol de mestre, amb preferència, però, els de les escoles catalanes i socis de la Protectora.³⁸⁰

378 Sobre aquest tema vegeu, entre d'altres treballs PUIG, Enric i VILA, Josep: *Cent anys de colònies de vacances a Catalunya (1893-1993)*; MARQUÈS, Salomó: «Les colònies escolars», dins *Actes del Col·loqui Universitari Artur Martorell, educador del nostre temps*, pàg. 161-180; DOMÈNECH, Salvador: *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*, pàg. 463-497; DOMÈNECH, Salvador: *Els alumnes de la República. Els Grups Escolars de l'Ajuntament de Barcelona*, pàg. 283-326; VENTALLÓ, Joaquim: *Les escoles populars ahir i avui*, pàg. 89-106; PUJOL, David: «La consolidació de les colònies d'estiu», dins *La Segona República a Catalunya*, pàg. 58-59; SOLER, Pere: *L'educació en el lleure a Girona*; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep et. al.: «Les colònies escolars», dins *Tradicció i renovació pedagògica, 1898-1939*, pàg. 317-328; VERGÉS, Pere i MARTORELL, Artur: *Colònies escolars de l'Ajuntament de Barcelona*; VILLEGAS, Almudena: *Les colònies escolars. La colònia escolar Turissa*; SOLER, Pere: «L'obra de les colònies escolars i la "República d'Infants de Vilamar"», dins *Pere Vergés. Una educació per a la ciutadania*; i AJUNTAMENT DE BARCELONA: *L'obra de colònies escolars, banyes de mar i semicolònies per als alumnes de les escoles de Barcelona, 1906-1931*.

379 BAPEC, núm. 6, juny 1920, pàg. 94-96.

380 BAPEC, núm. 6, juny 1921, pàg. 95.

L'agost de 1922 es continuaren organitzant tres torns de colònies, en els mateixos llocs que l'any precedent. Això és el que diu la *Memòria* d'aquest any sobre les colònies escolars: «També aquest any, gràcies principalment als esforços de la Comissió de Propaganda, s'organitzaren tres colònies escolars, formades en total per 75 nens i nenes. (...) La Colònia Escolar és un medi d'enrobustir la salut dels infants, és també un complement dels ensenyaments que es donen al local escolar, i constitueix una eficaç i bella irradiació de l'Escola Catalana, plena d'anhels vitals, per les comarques de la nostra terra tan mancada de purs i serens encoratjaments».³⁸¹ La colònia de pàrvuls fou dirigida per Caterina Blanc, amb Teresa Carreras com a auxiliar. La direcció de la colònia de noies anà a càrrec de Rosa Surroca, que va tenir com a auxiliar Dolors Roura. A l'últim, la colònia de nois tingué com a director a Lluís Piqué, auxiliat per Antoni Vernet. Van intervenir en la revisió dels infants els doctors Manuel Salvat i Espasa i Narcís Fuster i Domingo. A la colònia de pàrvuls hi participaren nens i nenes de les escoles catalanes següents: Escola del Districte III, Escola del Centre N.R. de Sant Gervasi, Escola de Santa Eulàlia, Escola del Centre Regionalista de la Bordeta, Institut de Cultura Musical Popular, Ateneu Democràcia del Districte VII, Escola Montessori (C/ Aribau), Escola del Districte II, Escola Montessori (C/ Tapineria) i Escola del Poble Nou. A la colònia de noies hi van participar: Escola del Districte III, Escola Montessori (C/ Tapineria), Escola de l'Ateneu Democràcia, Escola de la Sagrada Família del Poble Nou, Escola del Centre N.R. de Sant Gervasi, Escola de Santa Eulàlia, Escola del Centre Regionalista de la Bordeta i Escola de l'Institut de Cultura Musical Popular. Pel que fa als nois: Escola Mossèn Cinto, Escola del Districte VI, Ateneu Democràcia, Escola Sang Nova, Escola d'en Manuel Ribas, Escola del Districte II, Escoles del Poble Nou, Escoles Verdaguer i Escola Montessori (C/ Aribau).

L'any 1923 «es pren l'acord de formar cinc colònies escolars tenint en compte que ha estat recollida una quantitat bastant més gran que l'any darrer, autoritzant l'Escola del Poble Nou perquè en formin ells una de sola, sempre que recullin l'import de les despeses de tretze alumnes i que tots ells siguin pobres».³⁸² Aquestes cinc colònies, que aplegaren un total de 125 infants, van tenir el suport de l'Ajuntament de Barcelona (1.000 pta.), de la Comissió Delegada de l'APEC del Poble Nou (1.800 pta.), de la Comissió Delegada de Buenos Aires (1.759,25 pta.), i de la Federació Catalana de Clubs de Futbol (1.500 pta.). Els socis i col·laboradors de la Protectora van aportar, com els altres anys, la resta de cabals necessaris. Es van fer dues colònies de nens, dues de nenes i una de pàrvuls. Per a triar els alumnes participants se'ls va fer una revisió mèdica, duta a terme pels doctors Manuel Salvat, Narcís Fuster i Lluís Sunyer, de la Comissió Permanent d'Higiene Escolar. La colònia de nois de Sant Andreu de Llavaneres va tenir com a director Lluís Piquer i com a auxiliar Joan Parera. Els alumnes eren tots de l'Escola de l'Ateneu Democràtic Regionalista del Poble Nou. L'altra colònia de nois es va fer a Vilavertrí i va tenir com a director Antoni Vernet i com a auxiliar Amadeu Saboya. Els infants procedien de les escoles següents: Escola de la Bordeta, Escola del Districte VII, Escola Prat de la Riba, Escola Sang Nova, Escola del Temple de la Sagrada Família, Escola Manuel Ribas i Escola Mossèn Cinto. La colònia escolar de noies de Pineda va tenir com

381 Memòria de l'APEC, 1922, pàg. 8.

382 BAPEC, núm. 7, octubre 1923, pàg. 98.

a directora Caterina Blanch i com a auxiliar Antònia Turon. Les alumnes eren totes de les Escoles Catalanes Gratuïtes del Districte III. L'altra colònia de noies es feu a Sentmenat i va tenir la Maria Tuset de directora i la Mercè Grases d'auxiliar. Hi participaren alumnes de: Escola de la Bordeta, Cultura Musical Popular, Col·legi Santa Eulàlia, Escola Catalana del Districte VII i Escola del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi. La colònia de pàrvuls de La Llacuna la va dirigir Rosa Surroca i va tenir com a auxiliar a Josepa Puig. Els nens i les nenes provenien dels centres següents: Escoles Catalanes Gratuïtes del Districte III, Escola de la Bordeta, Cultura Musical Popular, Escoles del Centre Nacionalista Republicà de Sant Gervasi, Escola Prat de la Riba, Escoles de la Sagrada Família, Escola Manuel Ribas, Escola Mossèn Cinto i Escola del Centre Nacionalista Martinenc.

En conclusió, hem de tenir present que, entre els anys 1920 i 1923 l'Ajuntament de Barcelona portà de colònies a 5.000 infants; la Protectora, entre aquests mateixos anys, n'hi portà només 325, la qual cosa representa aproximadament un 6% del total.

En concret es pot veure a la taula 7.

TAULA 7

Les colònies escolars de la Protectora comparades amb les de l'Ajuntament de Barcelona

	Associació Protectora				Ajuntament de Barcelona
	Torns	Nombre d'infants de les colònies	Pressupost (en pessetes)	% del total de nens assistents a colònies	Nombre d'infants de les colònies
1920	2	50	7.586,55	5,3%	887
1921	3	75	9.371,75	6,3%	1.113
1922	3	75	9.691,75	4,8%	1.460
1923	5	125	-	7,4%	1.543

FONT > Elaboració pròpia a partir de les memòries de la Protectora.

5.4.14. L'homenatge a Baldiri Reixac

L'any 1923, per iniciativa de la Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció, i amb la col·laboració de la Protectora, es tributà, per primera vegada, un homenatge públic a Baldiri Reixac.³⁸³ Feia dos-cents vint anys del seu naixement i cent quaranta-dos de la seva mort. Aquest homenatge i, sobretot, la publicació facsímil del primer volum de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* serví per redescobrir la seva obra pedagògica i divulgar-la entre els ensenyants. Fins aquell moment, un dels que havien ajudar més a mantenir viu el seu record fou el pedagog sabadellenc Agustí Rius i Borrell, gran defensor de l'ensenyament en català.

L'homenatge volia recordar la seva persona i la seva obra però, sobretot, pretenia reivindicar un ensenyament en la llengua del país: «Per això es fa plaent de pendre el nom

383 Vam tractar aquesta qüestió a «L'homenatge de l'any 1923: cap a un ensenyament en català», dins *Revista de Girona*, núm. 192, gener-febrer 1999, pàg. 75-80.

de Mossèn Rexach com a bandera de totes les reivindicacions d'un dret d'ensenyament que encara se'ns nega. Ja els iniciadors de l'homenatge, mantenint-se en una esfera modesta, han aixecat la simbòlica figura de Mossèn Rexach pel dret immediat i imprescindible de l'ensenyament en català a les Escoles de Catalunya. Però en el fons el que es vol, el que es demana i es persegueix amb aquesta exaltació de Mossèn Rexach és tot l'ensenyament, el dret a Catalunya a ésser ella mateixa mestressa i educadora dels seus fills sense cap mena de limitació.(...) Nosaltres, davant de l'homenatge a Mossèn Rexach diríem això als mestres: L'ensenyament, ha d'ésser en català; les escoles han d'ésser catalanes, el règim directiu de l'ensenyament ha d'ésser català, però la pedagogia, la doctrina educativa ha d'ésser també catalana. Aquelles reivindicacions són de tots: dels polítics, dels mestres, dels pares, però aquesta última és especialment nostra i tan de bo tinguéssim prou autoritat per a dir *exclusivament nostra*».³⁸⁴ Vet aquí, doncs, el veritable rerefons de l'homenatge, motiu pel qual va tenir el suport de moltíssimes persones i institucions d'arreu del país.³⁸⁵

Cal dir que el mestre Martí Tauler i Pruneda, que exercia a les Escoles Ribes de Rubí, es dedicà, durant els quatre o cinc anys abans de l'homenatge, a divulgar les idees pedagògiques de Baldiri Reixac a través de les pàgines del *Butlletí de l'APEC*.³⁸⁶ En el primer d'aquests articles, que serví de presentació del que pretenia fer, deia, parlant de les *Instruccions...*: «Alguns mestres n'han parlat mantes vegades d'aquest llibre pràctic en extrem. En Llorenç Jou, mestre nacional de Barcelona i Director d'aquest Butlletí, en donà a conèixer molts paràgrafs des de les columnes de "El Clamor del Magisterio" i en féu objecte d'una conferència a l'Escola d'Istiu de l'any 1915. El Director de l'Escola Normal de Lleida, En Felip Solé, en parlà també amb entusiasme a sos deixebles en una conferència pública. En Busquets i Punset, en Narcís Granés i altres li dedicaren escrits encomiàstics, considerant-lo com una joia de pedagogia pràctica ben catalana. En veritat val la pena llegir-lo.

»Nosaltres pretenem reproduir en aquestes columnes les idees pedagògiques que hi descobrim, comentant-les lleugerament, si és que lectura de l'obra ens hi convidi. Creiem que vulgaritzant el fons cultural dels nostres avantpassats, i sobretot en matèria tan important i tan poc coneguda, complim un deure patriòtic.»³⁸⁷

Una vegada llançada la idea de l'homenatge, el desembre de 1922 es celebrà una assemblea, a Barcelona, a la qual assistiren representants de cent trenta associacions de

384 *Butlletí dels Mestres*, núm. 35. Barcelona, 2 de juliol de 1923, pàg. 225.

385 Només com a mostra de les més de cent entitats adherides, donarem la llista de les que formaven part del comitè organitzador: Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Magisterio Gerundense, Escoles Ribes de Rubí, Associació de Mestres de Girona, Associació de Mestres de Barcelona, Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, Associació Barcelonina de Mestres Oficials, Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya, Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria, Federació de Mestres Oficials, Associació de Mestres Joves, Magisterio Tarraconense, Butlletí dels Mestres i Magisterio Leridano.

386 En concret va publicar articles en els butlletins següents: any III, núm. 3, març de 1919, pàg. 56-58; any IV, núm. 1, gener de 1920, pàg. 13-16; any IV, núm. 5, maig de 1920, pàg. 65-67; any V, núm. 8, novembre de 1921, pàg. 121-123; any VI, núm. 2, febrer de 1922, pàg. 13-15; i any VI, núm. 7, octubre de 1922, pàg. 105-107.

387 *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, any III, núm. 3. Barcelona, març de 1919, pàg. 56.

tota mena –pedagògiques, culturals, artístiques, obreres i esportives– i on es decidiren les grans línies mestres dels actes que festejarien. Entre d'altres aspectes s'acordà «celebrar el febrer vinent (per haver-se escaigut en febrer la mort de l'il·lustre mestre) una gran manifestació cultural (manifestació-homenatge) a Girona, on Mossèn Baldiri Rexach estudià la carrera, i col·locar una placa en la casa de Sant Martí d'Ollers, on, durant cinquanta anys, féu de mestre d'estudi, així com celebrar un acte en el lloc de sa naixença, a Bell-lloc».³⁸⁸ En aquesta «magna assemblea» –així és com la titula el llibret que s'edità per anunciar l'homenatge³⁸⁹– van fer-hi breus parlaments els representants de les principals associacions promotores; fins i tot el representant de l'Associació de Mestres Oficials de Barcelona, Martínez Avellan, va dir, en castellà, que «Veig en Mossèn Rexach una gran figura: i al significat del seu apostolat ens adherim de tot cor perquè pensem que l'ensenyament a l'escola ha d'ésser fet en llengua materna.»³⁹⁰

Gràcies a una petita nota apareguda al *Butlletí dels Mestres* sabem que, «per tal de realitzar els treballs necessaris per a l'homenatge que es projecta a Mn. Rexach», es va formar una comissió constituïda per Mn. Josep Pou, Josep Dalmau Carles, Carles Rahola i Lluís Moreno Torres.³⁹¹

L'homenatge va tenir lloc a Girona, a Ollers i a Bell-lloc. L'acte central, potser el més protocol·lari, va ser el que es va celebrar a la sala d'actes de l'Ajuntament de Girona, el dissabte 30 de juny de 1923, que fou presidit pel Conseller d'Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya, Romà Sol i Mestre. L'acompanyaren més d'una trentena de representants de la majoria d'institucions educatives de Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Escola de Bosc, Escola del Mar, Escola de Bells Oficis, Escola Baixeras, Escoles del Patronat Domènec, Institut de Química Aplicada, CADCI, i un llarg etcètera. El *Butlletí dels Mestres*, que va enviar un representant a cobrir aquests actes, explica que «els expedicionaris foren rebuts al moll de l'estació, pel conseller de la Mancomunitat n'Agustí Riera, l'alcalde de Girona, senyor Bassols, acompanyat dels regidors Rahola, Vidal, Camps, Barderi, Coll, Massó i Font; el president de la Federació de Mestres de Catalunya, senyor Barceló; el president de l'Associació Provincial de Mestres de Girona, senyor Fàbregas; el professor Dalmau Carles i nombrosos professors i professores de les Escoles i de l'Institut.»³⁹²

La sessió començà amb un parlament del president de la comissió organitzadora de l'homenatge, Josep Agell, i de la secretària dels Amics de la Instrucció, Baldó de Torres. Seguidament el mestre Llorenç Jou i Olió, un dels impulsors més destacats de l'homenatge, glossà la figura i l'obra de Reixac. Després parlaren el doctor Pou, catedràtic del Seminari; Darius Rahola, primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Girona, i Martí Esteve, en nom de l'Ajuntament de Barcelona. Al final, prengué la paraula Romà Sol, Conseller d'Instrucció de la Mancomunitat, el qual aprofità per a reivindicar sense embuts un ensenyament arrelat al país: «Aquests alumnes [els que surten de l'escola primària i

388 *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, any VII, núm. 1. Barcelona, gener de 1923, pàg. 2.

389 *Homenatge a Mossèn Baldiri Rexach. Mestre d'estudi del segle XVIII*. Arts gràfiques S.A. Successors d'Henrich i Cia. Barcelona, 1923.

390 *Ibidem*, pàg. 18.

391 *Butlletí dels Mestres*, núm. 15, pàg. 240.

392 *Butlletí dels Mestres*, núm. 35. Barcelona, 2 de juliol de 1923, pàg. 227-228.

ingressen en algun centre superior de la Mancomunitat] vénen mancats dels coneixements primaris, perquè els han estat donats en una llengua que no és la pròpia. No saben ni el català que no ensenyen, ni el castellà que no han pogut aprendre. Cal refer tota la nostra cultura.

»Cal exaltar l'obra del precursor de la pedagogia actual; cal fer la declaració de que la primera ensenyança del nostre poble ha d'ésser en català. S'ha de dir a tots els que poden i deuen escoltar-nos, que l'ensenyança de les nostres escoles primàries, s'ha de donar en català.

»És clar que no ens podem forjar grans il·lusions en la resposta que ens donaran, però si tots, vosaltres i nosaltres, dins de la possibilitat hi posem tots els esforços, per interès dels infants, per amor a la terra i per dignitat i honor de la nostra llengua mare, quelcom s'assolirà. Vosaltres, mestres, no podeu tenir la consciència tranquila d'haver ensenyat bé als infants, si no els heveu ensenyat en català.»³⁹³

L'endemà d'aquest acte a Girona, el diumenge 31 de juny, va tenir lloc la visita a Sant Martí d'Ollers. Van acompanyar la delegació de Barcelona: alguns regidors de l'Ajuntament de Girona; el professor de l'Escola de Mestres gironina, Joan Gomis; l'alcalde i alguns regidors de Banyoles i, per acabar, una representació del Foment de Cultura i Esport de Banyoles. Això és el que en diu el *Butlletí dels Mestres*: «A la rectoria de Sant Martí se celebrà un ofici i tot seguit es descobrí una llosa de marbre fixada a la façana de la casa rectoral, el text de la qual diu: 'En aquesta casa, durant mitja centúria, en el segle XVIII, mossèn Baldiri Rexach, mestre de minyons, fou llum, exemple i guia i honor a la Pàtria'. Pronunciaren bells parlaments enaltint la figura de mossèn Rexach, els senyors Molinà, secretari de l'Ajuntament de Vilademuls; Barceló, president de la Federació de Mestres de Catalunya; doctor Agell, com a president del comitè organitzador, i l'actual rector de Sant Martí d'Ollers, mossèn Martí Pujolar. Tots ells foren molt aplaudits.»³⁹⁴

Com a cloenda de l'homenatge van tenir lloc dos actes a Santa Cristina d'Aro, el municipi on havia nascut Baldiri Reixac. En aquests actes hi va tenir un pes important la Comissió Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Santa Cristina, delegació que fou impulsada, entre d'altres, pel mestre del poble Ramon Cluet. Es constituí el 18 de febrer de 1923 i en l'acta d'aquesta primera sessió ja hi apareix l'acord de col·laborar en l'homenatge: «Fou objecte de distingida consideració els acords de la magna Assamblea Pro-homenatge a Mn. Baldiri Reixac tinguda a Barcelona el desembre últim, acordant-se adreçar a n'el Comité Organitzador una molt sentida i entusiasmada adhesió d'aquesta C. Delegada i assabentar-lo que's procurarà excitar per tots els mitjans possibles l'entusiasme d'aquest poble [per tal de] retre coral homenatge a n'el gran é inclit Pedagóg nascut a Bell-lloc, rodalies d'aquest poble i actualment agregat a nostre municipi, no a Solius com equivocadament ha publicat la premsa.»³⁹⁵

El primer acte va tenir lloc el dia 22 de juliol de 1923. En el marc de l'assemblea general de la Federació de Mestres Nacionals de Catalunya, celebrada a Girona del 21 al 24 de juliol, es va anar d'excursió a Bell-lloc per tal de col·locar una làpida commemorativa

393 Ibidem.

394 Ibidem, pàg. 230.

395 Llibre d'actes de la Comissió Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Santa Cristina d'Aro, acta 1, 18-2-1923. Arxiu Jordi Verrié.

a la casa on va néixer. Segons la premsa professional de l'època, el mestre Llorenç Jou i Olió va llegir una nota biogràfica.³⁹⁶

Uns dies més tard, el 25 de juliol, diada de Sant Jaume, es va donar el nom de Baldiri Reixac a la plaça major del poble, anomenada fins aquell moment La Teulera.³⁹⁷ S'hi va posar una placa, la instal·lació de la qual –així com la resta de despeses que hi va haver– fou pagada: una part per subscripció popular, una altra amb l'aportació del consistori i una tercera amb l'aportació del Comitè Organitzador de Barcelona.³⁹⁸ La làpida fou dissenyada gratuïtament pel reconegut arquitecte gironí Rafael Masó. És interessant d'explicar una petita polèmica que hi va haver entre aquest arquitecte i la junta directiva de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Santa Cristina sobre si Reixac havia de dur la lletra *i* o no: «El sota-signant Secretari donà compte del comès que li feu la Junta Directiva de veure la manera de suprimir la lletra *i* que posà el Sr. Masó, Arquitecte de Girona, a la làpida que volem col·locar a la plaça pública, dient: Que dit Sr. no veu la manera de traure dita lletra, ni és convenient fer-ho perquè, segons ell, ha obrat conforme les normes de l'Institut d'Estudis Catalans que per a fer suau la x és necessari que hi hagi la i precedent i al contestar-li que els documents i firma de Mn. B. Rexach ni hi consta la i ha dit que ell era partidari de corregir lo que no feu Mn. Rexach, que si bé era un gran Pedagog estava un poc tocat de la decadència de la llengua a la seva època.

»Per lo tant com que feu els treballs gratis dit Arquitecte la Junta Directiva acorda que no hi ha lloc a rebutjar dita làpida com fora de raó, encara que per lo demás agradi molt.»³⁹⁹

L'acte en si va tenir lloc la tarda del dia 25. Es va anar en processó des de l'escola de noies fins a la plaça *i*, en arribar, es descobrí la placa, que fou beneïda pel rector de Santa Cristina. Tot seguit es cantà un himne dedicat a Baldiri Reixac, amb música de Josep Maria Malagrida i Fontanet i lletra de Mn. Jaume Bach, secretari de la Comissió Delegada de la Protectora.⁴⁰⁰ Precisament fou aquest secretari qui va fer el parlament més llarg de l'acte, discurs que es va acabar amb una defensa de l'ensenyament en català: «Cristinencs: us lliurem la làpida i en nom vostre la lliurem ja col·locada al digníssim batlle cristinenc; guardeu-la i quant passeu per davant d'ella, ajupiu reverencialment el vostre cap, davant del nom de Mn. B. Rexach el qual en època de decadència de la nos-

396 *Butlletí dels Mestres*, núm. 35. Barcelona, 2 de juliol de 1923, pàg. 239.

397 L'Ajuntament de Santa Cristina, aprofitant l'ocasió d'aquest homenatge, es proposà retolar en català els carrers del poble. No sabem si ho arribà a fer, sobretot pensant en la dictadura que es va instaurar poc després de l'acord.

398 El cost total de la festa fou de cinc-centes pessetes, de les quals se'n recaptaren per subscripció popular quatre-centes cinquanta. Les cinquanta pessetes de dèficit foren sufragades a última hora pels membres de la Junta Directiva de la Comissió Delegada de l'APEC a Santa Cristina i per alguns socis.

399 Llibre d'actes de la Comissió Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Santa Cristina d'Aro, acta VIII, 21-7-1923.

400 La lletra d'aquest himne diu: «Avui la pàtria us aclama/ per mestre de l'antigor/ cantem doncs amb entusiasme/ un himne d'admiració./ Com un lliri entre espines/ com estel al firmament/ feu lluir vostres doctrines/ per al bon ensenyament./ Escrivint un llibre destre/ per a ensenyar els minyons/ on hi recull el bon mestre/ molt profitoses lliçons./ N'és curull de saviesa/ el gran llibre publicat/ i n'és tanta sa grandesa/ que la Pàtria ha il·luminat./ Sou de casa lo bon mestre/ que dirigeix als infants/ ensenyant la ruta destre/ per a fer-los bons ciutadants./ Per ço avui els noucentistes/ us brindan tot llur amor/ i us ofereixen les primícies/ que floreixen en son cor./ Glòria, glòria al Pedagog/ nascut antany a Bell-lloc.»

tra llengua aixecà la seva veu dient que els vostres fills han d'ésser ensenyats en la llengua materna, perquè catalana és la sang arrancada de la dolça mare nostra, catalanes les paraules, catalanes les idees com catalanes han d'ésser les relacions entre el mestre i el deixeble. (...) Joves del poble, nois i noies habeu cantat bé. Glòria, glòria al Pedagog i ho podran cantar amb dalit perquè Mn. B. Rexach escursà el camí de la instrucció fent-lo més fàcil que és que se us ensenyi amb la llengua que canteu i jugueu».⁴⁰¹ L'acte s'acabà amb un refresc per a les autoritats i una audició de sardanes.

Un dels resultats importants d'aquesta celebració va ser, sens dubte, la publicació, en edició facsímil, del primer volum del llibre de Baldiri Reixac *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, del qual parlem en l'apartat de publicacions.

La Mancomunitat de Catalunya, per tal de col·laborar d'una manera més contundent a l'homenatge, es proposà de construir un edifici escolar a Santa Cristina d'Aro: «El Consell Permanent de la Mancomunitat de Catalunya, portant a la pràctica una moció presentada a l'Assemblea última, ha acordat nomenar una Comissió, integrada pel Conseller d'Instrucció Pública, de don Francesc Martorell i pel secretari del Departament d'Ensenyament primari i secundari, perquè, d'acord amb la Comissió organitzadora de l'Homenatge a mossèn Rexach, estudiï la forma de construir un edifici escolar en el poble nadiu del dit pedagog, com a contribució de la Mancomunitat a l'esmentat Homenatge».⁴⁰² Però aquesta iniciativa no es pogué dur a terme a causa de la dictadura de Primo de Rivera que, com és sabut, suprimí –oficialment– la Mancomunitat el 20 de març de 1925.

5.5. L'APEC sota la Dictadura de Primo de Rivera i durant la Dictablanda (1923-1931)

5.5.1. La clausura de l'entitat

El 13 de setembre de 1923 el general Miguel Primo de Rivera, capità general de Catalunya, amb la connivència del rei Alfons XIII, dugué a terme un cop d'estat militar de conseqüències molt negatives per a la nostra llengua i cultura i, per tant, també per a la Protectora. Primo de Rivera suspengué el règim constitucional, dissolgué el Congrés i la part electiva del Senat i va prohibir els partits polítics i les centrals sindicals. Respecte a Catalunya, la dictadura de seguida deixà clara la tolerància zero vers qualsevol manifestació catalanista. Malgrat que alguns dirigents de la Lliga Regionalista l'anaren a acomiadar joiosos quan Primo anà a Madrid a possessionar-se del càrrec, ben aviat començà a signar decrets en contra de Catalunya. Va sotmetre als tribunals militars els atacs a la unitat de la pàtria, va prohibir l'ús de la bandera catalana i el català en les corporacions públiques, destituí tots els ajuntaments elegits, dissolgué la Mancomunitat de Catalunya, suprimí les càtedres de llengua i literatura catalanes de les Escoles Normals, etcètera.

401 Llibre d'actes de la Comissió Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Santa Cristina d'Aro, acta IX, 25-7-1923.

402 *Butlletí dels Mestres*, núm. 37. Barcelona, 1 d'agost de 1923, pàg. 270.

L'arribada de la Dictadura va coincidir amb un moment de vitalitat de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que ja era present en molts àmbits de la societat i que havia assolit més de deu mil associats, un nombre que ja començava a ser important. Era un moment de creixement, d'activitat creadora i de projecció cultural. La seva força residia, sobretot, en el caràcter d'entitat aglutinadora d'esforços, de persones i de projectes. S'havia convertit, en paraules d'Alexandre Galí, en una zona de convivència on tothom col·laborava sense necessitat d'abdicacions i en un pla completament civil i civilitzat: «La Protectora fou tan especialment assenyalada que per la seva manera d'ésser exercia una atracció esbarrassadora de diferències i veritablement aglutinant.»⁴⁰³

Un primer símptoma de la paralització de l'activitat de la Protectora el tenim en el fet que el mes de desembre del 1923 ja no apareix el seu butlletí mensual; l'últim d'aquesta etapa és el del mes de novembre en el qual no apareix cap notícia del cop d'estat ni de les seves conseqüències. Tot sembla normal: el Consell Directiu es continua trobant i va prenent els seus acords, s'anuncien projectes i accions futures com si no passés res... El cas és, però, que el butlletí del desembre ja no va sortir i caldrà esperar la represa a l'octubre/desembre de 1930.

La Protectora va ser clausurada oficialment nou mesos després del cop d'estat, el 24 de juny de 1924, i el seu domicili social fou tancat i segellat.

5.5.2. Els nou primers mesos de la Dictadura

S'han conservat les actes de les reunions del Consell Directiu dels nou primers mesos de la Dictadura. La darrera acta és del 13 de juny de 1924, onze dies abans de ser clausurada l'entitat. No tornarem a trobar cap nova acta fins l'11 de maig de 1930.

Gràcies a aquestes actes disposem d'algunes notícies de l'activitat de la Protectora en aquests mesos. De fet, si haguéssim de fer cas a les actes, res fa sospitar que es viu sota els efectes d'una dictadura: es continuen els concursos de lectura i escriptura, es continuen fent llargues llistes de nous socis, es dona notícia de noves comissions delegades, es continuen ajudant escoles, s'organitzen colònies, es concedeixen préstecs (a l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, a l'Escola Sang Nova, al Patronat de Cultura de Canet de Mar...), s'envien representants a diversos actes, s'adquireixen obres per a repartir com a premis o per a fornir biblioteques...

Les primeres notícies que ens indiquen que alguna cosa no acaba de rutllar són del 25 d'octubre de 1923,⁴⁰⁴ en l'acta 333: «Correspondre la petició de la Sra. María Davalillo de Rey expressant-li les dificultats que s'oposen a la publicació en català del seu llibre *Tratado de la Teoría de la Música*». I aquesta altra: «Fer constar en acta el sentiment de la "Protectora" per la disposició oficial referent a la suspensió de les Càtedres de Gramàtica Catalana a les Normals de Girona, acordant-se gestionar amb la Comissió Delegada que es continuïn fora d'aquelles, si és possible.»⁴⁰⁵

També es dona compte de l'entrada en presó del soci Manuel Carrasco i Formiguera i se li expressa «el desig que en sigui prompte alliberat».⁴⁰⁶ Carrasco fou empresonat

403 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...* Llibre I, pàg. 273.

404 L'acta diu 1924 però de fet és un error i ha de dir 1923. S'endevina pel context anterior i posterior.

405 Arxiu Jordi Verrié. Actes APEC 1922-1924, núm. 333.

406 *Ibíd.*

per unes caricatures crítiques amb la Dictadura que foren publicades al setmanari *L'Es-tevet*, que ell havia creat.

En l'acta del 20 de desembre de 1923, es fa constar «el sentiment del Consell per l'empresonament dels estimats consocis En Francesc X. Casals i En Domènec Carrové i demés altres que's troben en igual cas per manifestacions d'amor a Catalunya».⁴⁰⁷ I més endavant, concretament el 27 de març de 1924, es parla d'estudiar «la possibilitat i la conveniència de la publicació del “Butlletí dels Mestres”, en cas que l'actual de [vol dir deixi] de publicar-se, per creure altament beneficiosa sa influència cultural sobre el magisteri de la nostra terra.»⁴⁰⁸

A l'acta del mes d'abril de 1924 hi ha dues notícies que ja són més greus. D'una banda, la Mancomunitat de Catalunya comunicà a la Protectora que si bé s'ha perllongat el pressupost, «no faci cap despesa comptant amb la part proporcional que li correspondria de la subvenció assenyalada en dit Pressupost». De l'altra, comunica que «en compliment d'una ordre del Jutjat la policia va efectuar un registre en el nostre local social, aixecant-se acta en la qual s'hi va fer constar que no s'havia trobat res del que es buscava.»⁴⁰⁹

En el Consell General del 18 de maig de 1924 es va llegir la *Memòria* de l'any 1923, que ja no es va publicar com s'havia fet en els anys anteriors, i es fa ressaltar «la vitalitat de l'Associació que va seguint la seva tasca malgrat les anormalitats de la vida pública catalana.»⁴¹⁰

El 13 de juny de 1924 la Protectora decideix donar continuïtat als Estudis Normals de la Mancomunitat, que aquesta institució havia instaurat el 1920 a petició precisament de l'APEC, amb l'intent de configurar un futur magisteri català: «La Presidència (...) que s'ha posat en relació amb els elements directors dels Estudis per evitar la desaparició del referit organisme docent sense haver terminat el curs actual, podia anunciar haver-se això conseguit sense cap esforç per la generosa iniciativa dels mateixos professors que seguien donant lliçons a llurs deixebles, lo qual li havien comunicat els Srs. Jesús Bellido i Pau Vila i podia asseverar-ho el Sr. Galí present al Consell. Tenint en compte aquest formós gest del professorat, la presidència proposa al Consell que's voti la quantitat de cinc mil pessetes per a repartir-la en gratificacions entre el mateix d'acord amb una llista de repartiment que els Srs. Bellido i Vila, d'acord amb llurs demés companys presenti a la “Protectora”.

»Ademés, tenint en compte la conveniència indiscutible de que perdurin els Estudis Normals dintre la modèstia dels medis econòmics de que la “Protectora” disposa i limitant en lo possible el sacrifici que dega imposar-se als futurs deixebles, o sia reduint les ensenyances a lo estrictament indispensable per a completar la formació de bons mestres catalans s'acorda encarregar a la Comissió Tècnica l'estudi i formació d'un projecte de Curs Complementari per als Estudis Normals inspirant-se en el que s'havia ja confe-

407 Ibidem, núm. 336. Domènec Carrové i Viola (actualment el segon cognom el trobem escrit en v) fou un polític i historiador de Balaguer, nascut el 1896 i mort el 1969. Francesc X. Casals i Vidal (Badalona, 1880-Barcelona, 1954) va ser president del CADCI i de la Federació de Dependents de Catalunya. Fou Conseller de Treball de la Generalitat del 1932 al 1933.

408 Ibidem, núm. 341.

409 Ibidem, núm. 342.

410 Ibidem, núm. 344.

git temps endarrera, abans de conseguir que's fes càrrec dels referits Estudis la Mancomunitat de Catalunya, pregant-li a la Comissió Tècnica que abans de presentar al Consell son projecte inviti als estimables actuals professors a exposar per escrit son parer i les indicacions que estimin pertinents sobre el mateix.»⁴¹¹

Després d'aquesta darrera acta, del 13 de juny de 1924, ja no n'apareixerà cap més, la qual cosa indica que s'havia acabat la 'normalitat' amb què més o menys s'actuava. Com hem dit, des del mes de novembre de 1923 que ja no sortia l'habitual butlletí mensual que s'enviava als socis.

5.5.3. El testimoni del president Manuel Folguera

Manuel Folguera i Duran, a les seves memòries, titulades *Una flama. De la meva vida*, explica aquesta etapa fosca de la manera següent: «Amb l'any 1923, sobrevingué el règim de la Dictadura de Primo de Rivera, que ben aviat es caracteritzà per una nova abrivada contra les coses de Catalunya i, entre elles, com era de presumir, contra la nostra gloriosa institució.

»Em trobava jo a París, cercant-hi alleujament a la meva dolença nerviosa en les injeccions del doctor Sicard, quan comparegué el president de la Comissió Tècnica, l'Alexandre Galí, per fer-me saber que l'autoritat militar havia clausurat el nostre domicili social i que havia recollit tota mena de documents, que, per cert, no tenien cap relació amb la vida política. Davant d'aquest fet, els companys del Consell Directiu volien conèixer el meu parer sobre el camí que calia seguir. Per més que jo estava en curs de tractament, tan aviat com aquest en deixà lliure, adolorit encara, vaig retornar a Barcelona i vaig convocar el Consell Directiu al meu domicili particular. Cal advertir que, per dues vegades, la policia intentà de fer registres a casa meva i n'havia desistit a causa de la meva absència.

»Reunit el Consell, vaig exposar el meu parer: les autoritats havien clos i segellat el nostre estatge, però no havien cursat cap ordre de dissolució de l'entitat. En la meva opinió, doncs, calia continuar impertorbablement la nostra tasca, establint una oficina provisional en un estatge distint. Altrament, entenia que era necessari de prevenir-se, a l'espectativa de noves escomeses. Hi vaig afegir, a més a més, que acceptava, per a mi sol, totes les responsabilitats d'aquesta manera de procedir i autoritzava els consellers d'evadir-se'n i descarregar-les damunt meu en el cas de ser interrogats. Un de sol dels representants es mostrà disconforme amb la meva proposta i opinà que era més discret anar a veure el capità general per exposar-li l'apoliticisme de la Protectora i demanar-li la reobertura del seu local. Vaig oposar-me a aquest suggeriment, perquè el vaig estimar contraproductiu, i s'aprovà la línia de conducta que jo patrocinava. El conseller discordant fou la senyora Francesca Bonnemaïson, vídua de Verdaguer i Callís, temerosa, segurament, de comprometre la subsistència del seu Institut de Cultura per a la Dona, que tot just s'aguantava, tentinejant, mercè a unes àrdues negociacions oficioses. Seguidament presentà la dimissió del seu càrrec, amb caràcter irrevocable.

»En virtut de l'acord susdit, continuàrem treballant amb les precaucions degudes, sense fer publicitat a la premsa i aconsellant als mestres de les nostres escoles que tin-

411 *Ibidem*, núm. 345.

guessin material idoni preparat per substituir el normal, amb la finalitat de prevenir les rigoroses inspeccions que no trigaren a efectuar-se.

»Davant el perill imminent d'una dissolució efectiva de l'entitat, que hauria deixat sense ajut les escoles catalanes subsistents, i amb el propòsit d'assegurar, tant com fos possible, la permanència de la funció editorial en curs, gestionàrem i obtinguérem d'alguns intel·lectuals francesos, amics de Catalunya, la creació a París d'una entitat similar a la nostra, que, en el cas del nostre falliment, pogués mantenir la tasca cultural desenvolupada per la Protectora. Amb aquest caràcter, es fundà la *Société d'Éditions Raimond Lulle*.

»Per la seva valuosa cooperació, en aquest cas mereixen agraïment de Catalunya els amics francesos que figuraven al seu Consell d'Administració: Jean Malye, Paul Gaultier, Clovis Gueriot, Veuve Clayey, Maurice Toussaint i Albert Schneberger⁴¹². Aquesta *Société* fou la que edità l'*Anthologie de conteurs catalans*, segons la curosa traducció de Schneberger⁴¹³, la qual obtingué, per cert, un brillant èxit internacional de difusió i de crítica. Com a delegat nostre, figurava en la *Société*, amb caràcter de secretari habilitat, el bon amic Alfons Maseras, el qual prestà en el càrrec esmentat serveis valuosos.»⁴¹⁴

5.5.4. Exposició del llibre català a Madrid, en plena Dictadura

Del 5 al 21 de desembre de 1927 va tenir lloc, a la capital de l'Estat, una exposició del llibre català (1900-1927), acompanyada d'unes conferències,⁴¹⁵ promoguda per l'historiador i jurista Ferran Valls i Taberner (1888-1942) i per l'ideòleg, polític i professor Ernesto Giménez Caballero (1899-1988). Joaquim Ventalló la va considerar com una de les «tres dates històriques» de la relació entre els intel·lectuals castellans i Catalunya.⁴¹⁶ L'exposició va reunir prop de sis mil llibres, que representaven el 80% de les publicacions catalanes des del 1900 fins al 1927. Josep M. Mas diu que durant els anys de la dictadura Ferran Valls va viatjar sovint a Madrid i que «En les seves estades a la capital d'Espanya es va relacionar amb el grup d'intel·lectuals que publicaven *La Gaceta Literaria* i féu amistat amb el seu director, Ernesto Giménez Caballero. D'aquest contacte va sorgir la idea d'una exposició del llibre català a Madrid, que es va inaugurar a la Biblioteca Nacional el 5 de desembre de 1927. La direcció de l'esdeveniment va ser compartida per

412 En realitat és Schneeberger.

413 Ídem.

414 FOLGUERA I DURAN, Manuel: *Una flama de la meua vida. Memòries*. Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya. Sabadell, 1996, pàg. 271-272.

415 Van impartir conferències sobre cultura catalana: Jesús Maria Bellido («Los estudios científicos en Cataluña»), Tomàs Garcés («La poesía lírica en Cataluña»), Miquel Ferrà («Aportación de Valencia, el Rosellón y Mallorca al renacimiento literario de Cataluña»), Carles Soldevila («La prosa y el teatro en Cataluña»), Carles Riba («Evolución de la lengua literaria en Cataluña»), Joan Estelrich («Orientaciones de la cultura catalana»), Feliu Elies («El movimiento artístico en Cataluña») i Ferran Valls i Taberner («Los estudios históricos y arqueológicos en Cataluña durante el primer cuarto del siglo XX»). Aquestes conferències van ser recollides en el llibre *Cataluña ante España*, publicat a Madrid el 1930.

416 Les altres dues són el 1924, quan un nombrós grup d'intel·lectuals castellans adrecen un escrit al general Primo de Rivera en defensa de la llengua catalana, i el 1930, quan hi ha la visita a Catalunya dels intel·lectuals solidaritzats amb la llengua i cultura catalanes. Ho explica ROIG I ROSICH, Josep M. a *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, pàg. 570-590.

Joan Estelrich i Ernesto Giménez i emparada per un patronat en el qual participaven els autors castellans més representatius d'aquells moments.»⁴¹⁷

Segons Josep M. Mas, «Va ser un esclat d'enaltiment de la cultura i la intel·lectualitat catalanes en el centre més representatiu de la capital d'Espanya en aquells moments difícils per l'actitud repressiva del règim i va contribuir a crear un corrent de simpatia entre els escriptors catalans i els castellans, que va servir per constatar l'esforç i el nivell que havia assolit Catalunya en el conreu de la llengua, la literatura, la història i la cultura en general durant el segle.»⁴¹⁸

D'aquesta exposició, se'n va editar un llibret, titulat *Algunas notas sobre el libro en catalán*, que és interessant per a conèixer la realitat editorial catalana en aquells anys. Del llibre escolar, en diu poca cosa: «Antes de este período, en la esfera meramente privada, el libro escolar había tenido sus cultivadores en el núcleo pedagógico que fundó el colegio "Mont d'Or", en la "Escuela de Mestres" de Bardina, en la revista *Universitat Catalana* (1904). Baguñá publicó una *Biblioteca pedagógica catalana* y la *Biblioteca escolar moderna*. Debemos consignar después, todo cuanto ha editado entre 1915 y 1923 la "Asociación protectora de l'Ensenyança catalana", siguiendo un bien trazado plan, y con el objetivo de dotar el mercado del libro catalán de libros de lectura y de estudio para las escuelas. La obra, sólo en sus principios, cuenta con aportaciones de excelente calidad: así su serie de biografías de catalanes ilustres: *Milà i Fontanals* [sic] por Rubió i Lluch, *Pau Claris* por Rovira i Virgili, etc.; su Historia crítica de la literatura catalana del ochocientos, por Manuel de Montoliu; su resumen de historia de Cataluña por F. Valls Taberner y F. Soldevila, una geografía de Cataluña, diversos libros de lectura dirigidos por el artista Josep Obiols y obras varias de carácter técnico elemental.»⁴¹⁹

El Heraldo de Madrid es va fer ressò d'aquesta exposició en aquests termes: «España tenía una idea equivocada e incompleta de Cataluña. Para el español medio Cataluña no era más que una gran fábrica de paños, un pueblo dedicado a los quehaceres industriales y comerciales e indiferente a las preocupaciones de índole espiritual. (...)»

»Nada sabíamos del gran renacimiento artístico y cultural de Cataluña, ni de la renovación de la lengua catalana. (...) La celebración de la Exposición del Llibre Català en Madrid puede ser el primer paso hacia el conocimiento mutuo.»⁴²⁰

5.5.5. La Société d'Édition Raymond Lulle

Tal com explica Josep M. Roig Rosich, estudiós d'aquest període històric i autor d'una obra fonamental per entendre tot el que va suposar la dictadura de Primo de Rivera a Catalunya, sobretot pel que fa a la repressió cultural, «Ja a l'estiu del 1924, immediatament després de la clausura de la Protectora, aquesta va iniciar les gestions a París gràcies als bons contactes de Joan Estelrich i també d'Alfons Maseras, instal·lat a la capital

417 MAS SOLENCH, Josep Maria: *Ferran Valls i Taberner. Jurista, historiador i polític*, pàg. 62. Manuel LLANAS, a *Història de l'edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*, pàg. 64-75, diu que Francesc Cambó també hi va tenir un paper important.

418 *Ibidem*, pàg. 63.

419 *Exposición del libro catalán. Madrid. (5-21 diciembre 1927). Algunas notas sobre el libro en catalán, 1900-1927*. A. López Llausas, impresor. Barcelona, s/d, pàg. 16.

420 Article reproduït a *La Publicitat*, 8-12-1927. Més informació sobre aquesta exposició a Madrid a ROIG ROSICH, Josep Maria: *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*.

francesa. El 30 d'octubre del 1924 va tenir lloc a París l'Assemblea General constitutiva de la "Société Raymond Lulle" i la primera reunió del Consell d'Administració segons una carta privada adreçada a Folguera i Duran i signada pel secretari de la Société, Alfons Maseras, i l'administrador, J. Pérez-Jorba. Els òrgans directius van quedar constituïts així: Comitè de Direcció: Jean Malye, J. Pérez-Jorba i J. Grant. Consell d'Administració: president Jean Malye, vocals Paul Gaultier, Josep Grant i Sala, Josep Puig i Esteve, Pere Manén i Artès i J. Pérez-Jorba. (...)

»Com que aquesta entitat va prendre la forma de societat anònima van figurar-ne com a principals accionistes Manuel Folguera i Duran, Josep Puig i Esteve, Pere Manén i Artès, J. Grant i Sala, Joan Estelrich i Artigues, Joan Pérez-Jorba, Alfons Maseras i Galtés, a més d'altres persones franceses.

»Tres dies després de la constitució d'aquesta Societat d'edicions es signa a París un document privat en paper oficial timbrat en el qual es fa constar el préstec de 45.000 ptes. que fa la Protectora a la "Raymond Lulle". El copiem a continuació perquè s'hi expressa clarament la vinculació d'ambdues entitats:

«Entre les soussignés:

MM. Emmanuel FOLGUERA I DURAN et Frédéric CULÍ I VERDAGUER, agissant respectivement comme Président et Secrétaire de l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA, de Barcelone, et

MM. Jean MALYE & J. PÉREZ-JORBA, agissant comme membres du Comité de Direction de la SOCIÉTÉ D'E

ÉDITION RAYMOND LULLE de Paris, en vertu des pouvoirs qu'ils détiennent du Conseil d'Administration de la dite SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE,

Il a été convenu et arrêté ce qui suit:

BASES

1. Le Comité de Directions de l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA, tenant compte que la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE poursuit le même objet que l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA, et que, pour ses débuts, la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE peut avoir à faire face à des difficultés d'ordre économique, a décidé de lui prêter son aide matérielle et morale, en vue de faciliter son développement. A cet effet, elle lui consent un prêt de 45.000 pesetas, qui lui seront versées contra reçu.
2. Cette somme de 45.000 pesetas devra être déposée, en compte courant, dans une Banque de Paris, au nom de la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE pour permettre à la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE de parer à ses besoins de trésorerie les plus pressants. Toutefois, la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE sera tenue de restituer à l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA les sommes dont cette dernière aurait besoin, et qui se trouveraient disponibles lorsque l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA en ferait la demande.
3. La SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE ouvrira à l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA un compte courant où figureront les sommes reçues et versées. Les soldes créditeurs de ce compte porteront intérêt au même taux que le compte ouvert à la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE par la Banque où seront déposés les fonds que la SOCIÉTÉ D'ÉDITION

RAYMOND LULLE a reços de l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA à titre de prêt.

4. Dès que la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE jugera suffisamment solide sa position financière, ella devra, s'il lui en est fait la demande, restituer à l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA le solde disponible du prêt que l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA lui consent par les presents.
5. En échange de ce service, la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE prendra à sa charge l'Administration, l'encaissement et le transfert des abonnements et des fons faits à l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA, aussi bien en France qu'à l'Etranger. A cette fin, elle ouvrira un compte spècial dont le règlement aura lieu dès que l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA en fera la demande.
6. Si, pour quelque motif que ce soit, l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA venait à se dissoudre, ou était dissoute sans que son Conseil de Direction ou son Conseil Général aient pris des dispositions précises sur la destination à donner à ses biens, il est d'ores et déjà convenu que tous ces biens, conformément à l'article 39 des status de la dite ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA resteront acquis à la SOCIÉTÉ D'ÉDITION RAYMOND LULLE, qui en aura la libre disposition, pourvu que cette Société les affecte exclusivement à l'encouragement et au développement de l'enseignement Catalans, une fois remplis les engagements que la liquidation de l'ASSOCIACIÓ PROTECTORA DE L'ENSENYANÇA CATALANA aurait laissés en suspens lors de la dissolution de cette Association. Fait en double à Paris, le 3 Novembre 1924.»⁴²¹

Aquesta Societat es dissolgué el 25 de maig de 1929. La valoració que se'n fa, en la primera memòria de la Protectora que es publica després de la dictadura, deixa entreveure que serví de poca cosa, sense menystenir el fet, tal com opina Josep M. Roig, «d'haver contribuït al manteniment i recaptació dels béns econòmics de la Protectora i haver estat un suport tranquil·litzador davant de la inseguretat creada per les escomeses de la Dictadura.»⁴²²

La *Memòria* de 1923-1930 ho explica d'aquesta manera: «En moments greus del període transcorregut, quan s'arribà a témer que una arbitrariedad impensada podia destruir la nostra organització, alguns catalans residents a París, secundats per distingits literats francesos amics de la nostra terra, determinaren la creació allí d'una entitat similar a la nostra amb el títol de "Société d'Édition Raimond Lulle", la qual entitat havia d'ésser cooperadora de la nostra, fomentant dintre el possible i des de fora estant la nostra obra de cultura. Per a facilitar la dita constitució es sol·licità el concurs econòmic de la "Protectora", la qual hi accedí a base d'un donatiu per a la seva constitució i d'un préstec reintegrable per a la seva actuació. A la dita "Société" es deu la publicació de l'Antologia des Conteurs Catalans, segons traducció de Mr. Schneberger, obra ben acollida pel públic internacional.

421 ROIG ROSICH, Josep M.: *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, pàg. 311-314.

422 *Ibidem*, pàg. 315.

»Les dificultats en el desplegament de la seva actuació i el retorn a una relativa normalitat en terres catalanes, han fet que els sostenidors d'aquest meritíssim organisme estimessin oportuna la seva dissolució amb traspàs de tots els seus cabals a la "Protectora".

»Per la noble i generosa cooperació que vulguren prestar a la cultura catalana, volem esmentar els noms dels distingits escriptors francesos que figuraven en el Consell d'Administració de la "Société d'Édition Raymond Lulle": Mr. Jean Malye, Mr. Paul Gaultier, Mr. Clovis Gueriot, Mme. Veuve Clayeux, Mr. Maurice Toussaint i Mr. Albert Schneberger, a tots els quals devem pregon agraïment. La "Protectora" ha pogut afrontar les despeses ocasionades amb aquest motiu, sense minvar el seu fons social gràcies a l'acurada administració del seu regisme.»⁴²³

Josep M. Roig explica que Alfons Maseras i Galtés (1884-1939)⁴²⁴ va ser l'intermediari entre Barcelona i París al llarg d'aquesta dissolució, la qual es va poder fer sense problemes: «Comptat i debatut, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va poder sobreviure a un dels períodes més difícils sense deixar d'actuar, però havent minvat molt les seves capacitats operatives i econòmiques. L'ensenyament del català i en català es va haver de recloure dins d'una actitud resistencialista que va frenar i fer inviable la continuïtat d'aquella onada renovadora i entusiasta viscuda entorn dels anys vint en determinades escoles. Esmorteïment que va durar només uns sis anys i mig i per aquest motiu a partir de 1931 es podrà restaurar i continuar aquella tasca encara vàlida i necessària. Així l'activitat de la Protectora que la Dictadura va voler estroncar perquè implicava nous espais de catalanitat, va sofrir, de moment, no res més que un parèntesi, parcial però greu.»⁴²⁵

5.5.6. Resum de les activitats desenvolupades durant aquest període

El 28 de gener de 1930 s'acabaren els sis anys llargs de dictadura i s'entrà en un període que fou anomenat, humorísticament, la Dictablanda, i que s'acabà l'abril de 1931, en proclamar-se la Segona República espanyola. Durant aquest període de transició els caps de govern foren el general Dámaso Berenguer i l'almirall Juan Bautista Aznar.

Ja hem dit que en aquesta època la Protectora edità una Memòria on feia balanç de les «hores negres passades aquests sis anys i mig de Dictadura, durant els quals han estat ferits tots els sentiments dels catalans».⁴²⁶ Gràcies a aquesta memòria –que es va presentar el 30 de maig de 1930 davant dels associats– sabem, a grans trets, la tasca que desenvolupà l'entitat a Catalunya.

Sabem que van desaparèixer nou de les trenta-dues escoles catalanes que se subvencionaven abans de la Dictadura; d'altra banda, se'n van crear nou de noves. «En totes elles, a base del ensenyament en català, es procura el coneixement de la llengua castellana. Malgrat això, la fèrula d'una contínua i rigurosa inspecció que, així i tot, no satis-

423 *Memòria APEC* (1923-Primer de gener de 1930), pàg. 9.

424 Per conèixer Alfons Maseras, vegeu CORRETGER, Montserrat: *Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*. Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona, 1995.

425 ROIG ROSICH, Josep M.: *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*, pàg. 316.

426 *Memòria APEC* (1923-Primer de gener de 1930), pàg. 5.

feia prou encara els governants (àvids de clausures) ha cohibit extraordinàriament l'actuació dels mestres, prohibint-los l'ús de l'idioma del país». Una de les escoles que va desaparèixer va ser la Mossèn Cinto, «tan coneguda i estimada dels barcelonins, la qual es trobà sense local per la clausura oficial del “Foment Autonomista Català”, sota el patronatge del qual funcionava. “La Protectora”, després de sostenir-la mitjançant forts sacrificis en altres locals, veient llunyà un retorn a la normalitat, aconseguí de la notable institució docent “Mútua Escolar Blanquerna” que la incorporés al cicle de les seves organitzacions culturals, a base de la constitució d'un capital inicial de sosteniment d'unes divuit mil pessetes, de les quals cinc mil sortiren dels cabals de la Associació i la resta, captades per ella en subscripció entre distingits compatricis.»⁴²⁷

D'altra banda, es van continuar organitzant quatre torns de colònies (de nens i de nenes), a través d'una comissió especial que es va crear al marge de la Protectora, per tal d'evitar possibles complicacions. «Les despeses ocasionades per aquestes Colònies han continuat essent cobertes per la generositat de benemèrits associats.»⁴²⁸

També es van becar alguns estudiants que, «per absència forçosa de la Pàtria i manca de mitjans haurien vist compromès llur pervindre sense les beques auxiliars de la “Protectora” a París, Brussel·les i Ginebra».⁴²⁹ I quan es van suprimir els Estudis Normals Catalans, que la Mancomunitat de Catalunya havia instituit a iniciativa de la Protectora, «aquesta Associació els acollí amorosament, cobrint ella sola totes les beques dels cursants fins a la terminació de llurs estudis, i sostenint les despeses dels mateixos fins a llur termini, amb la cooperació del digníssim professorat que continuà gratuïtament la seva tasca.»⁴³⁰

Malgrat el moment viscut, la Protectora va enviar una delegació a congressos pedagògics internacionals de Luxemburg, Ginebra, Locarno i Elsinor.⁴³¹

En el camp de les publicacions, durant la Dictadura poca cosa es va fer però almenys es van treure a la llum els que l'entitat ja tenia en curs d'impressió: *Biografia del Rei Jaume I*, de Manuel de Montoliu; *Biografia de Mossèn Jacinto Verdaguer*, de Valeri Serra i Boldú; *Història de Catalunya (curs mitjà)*, de Ferran Soldevila; *Aritmètica pràctica*, de Lluís G. Castellà, i *Història de Catalunya (segon volum del curs superior)* de Valls i Taberner i Ferran Soldevila. I es va ajudar a la formació de dues biblioteques, una a Andorra i una altra a Brussel·les.

La *Memòria* d'aquests anys explica que «quan degut als atropells de què foren víctimes els professors de la Universitat Industrial i la consegüent desnaturalització d'aquest important centre d'ensenyament, s'hagué de crear una llar acollidora dels deixebles fo-

427 *Ibidem*, pàg. 6. Els 'distingits compatricis' foren: Rafel Morató, Ramon Senesteva, Josep Garí, Jaume Carner, Josep Rogent, Josep Botey, Maria Guarro, Lluís Ferrer-Vidal, Joan Ventosa, Josep Espinalt, Ricard Margarit, Eduard Recasens, Josep Rodergas, Joaquim Cabot, Josep Tomàs, Jaume de Riba, Antoni Sansalvador i Artur Pibernat. Entre tots donaren 12.700 pessetes.

428 *Ibidem*.

429 *Ibidem*, pàg. 7. Els becats foren: Domènec Pallerola, Pere Ramis, Jaume Miravittles, Martí Vilanova i R. Fontbernat (París), Àngel Foix (París i Brussel·les), Concepció Vandellós, Elionor Castellà, Enriqueta Sèculi i Narcís Masó (Ginebra), Francesc de l'Olmo (Brussel·les) i Ramon Fabregat (Anvers).

430 *Ibidem*.

431 De fet la *Memòria* diu Elsenor, però suposem que es tracta d'Elsinor, una població de Dinamarca. Els becats foren Alexandre Galí, Jesús Sanz i Narcís Masó.

ragitats de l'Escola del Treball a l'*Ateneu Polytecnicum*, també la 'Protectora' contribuï a sostenir-lo, cobrint el seu dèficit econòmic en els seus exercicis desnivellats.»⁴³²

Finalment, cal dir que els consellers van contribuir amb 1.080 pessetes a l'homenatge que es va tributar a Pompeu Fabra l'any 1928, en ocasió dels seus seixanta anys.⁴³³

432 *Memòria* (1923-1930), pàg. 8.

433 Segons explica Josep Miracle al llibre *Pompeu Fabra*, pàg. 541: «Va ser un homenatge sense estridències. Es tractava d'assegurar un passament a Pompeu Fabra, ell que havia viscut tota la vida en estretor, més atent a les necessitats espirituals que no pas a les corporals; s'obrí una subscripció popular, el resultat de la qual invertí el Mestre en accions de la Companyia de Tramvies.»

6

L'OBRA EDITORIAL I PROPAGANDÍSTICA DE LA PROTECTORA (1898-2018)

«El bilingüisme, una cosa d'apariència tan innòcua, esdevé devorador de pobles. Són pocs els que tenen el tremp necessari per salvar-se quan els falla la palanca poderosíssima i potser única de la llengua.»

Alexandre Galí

Per la llengua i per l'escola

6.1. Introducció

Aquest capítol constitueix sobretot el catàleg de les publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que abraça des del 1898 –quan l'entitat era Agrupació– fins al 2018, que és l'any d'edició del darrer treball de la Protectora que hem trobat publicat en facsímil, quan aquesta entitat fa vuitanta anys que ja no existeix. Aquest llistat –que recull cent vint anys d'història– inclou llibres, obres de bibliòfil, opuscles, mapes, postals, cartells, segells sense valor postal, etc. Segueix una estructura cronològica i hem aprofitat, a banda d'anar fent una breu descripció dels diversos materials publicats, per a donar algunes notícies que hem anat aplegant mentre fèiem la recerca. Sempre hem fet la descripció dels materials després d'haver-los tingut a les mans. Només en alguns casos –molt pocs– això no ha estat possible, malgrat haver-hi esmerçat alguns esforços notables. Per exemple, no hem pogut trobar enlloc el mapa mural de les Illes Balears, que sabem que la Protectora va encarregar el 1922 i va publicar el 1924. El fet de treballar a partir de les fonts directes ens ha permès de detectar alguns errors que s'han anat divulgant en diversos articles i llibres, equívocs que hem descrit en el capítol desè, per tal que puguin ser esmenats en futures edicions d'aquests treballs o, si més no, que no es continuïn perpetuant. Si nosaltres hem comès algun error, també ens agrada-rà que ens el facin notar.

Ens fa especial il·lusió recordar que un primer llistat de les publicacions de la Protectora ens el va facilitar, ja fa molts anys, l'estudiós Jordi Verrié i Faget¹. Malgrat que

¹ Vegeu PUJOL, David: «Jordi Verrié i Faget, insinuator i facilitador de camins: *in memoriam*», dins *Educació i Història*, núm. 6, any 2003, pàg. 168-171.

conté algunes petites errades i força més buits, va ser el punt de partida que ens ha permès, després d'anys de feina en biblioteques i llibreries de vell, completar aquest catàleg que ara presentem. També ens han estat molt útils els treballs posteriors que ha escrit l'historiador Lluís Duran i Solà.²

Tal com ha explicat Julio Ruiz Berrio, darrerament la història de l'educació s'ha alliberat de les limitacions temàtiques que en reduïa l'estudi a les doctrines pedagògiques, a la legislació escolar o a les institucions i ha passat a utilitzar la microhistòria i l'etnografia en les seves investigacions, prioritzant la història narrativa de la 'cultura escolar'. En aquest sentit, han cobrat importància la recuperació, conservació i interpretació dels objectes escolars, com per exemple dels llibres de text: «Consegüentment, han de constituir els continguts dels nous museus d'educació i la base dels seus estudis. A partir d'aquests museus es poden dissenyar investigacions participatives per als futurs professors o pedagogs, que s'integraran així en la recuperació del patrimoni escolar i en el seu significat.»³

El capítol, que s'inscriu en aquest corrent de pensament que explica Ruiz Berrio i que vol posar en relleu el valor d'aquests objectes per a la memòria de l'escola i de l'infant, està estructurat en sis apartats: 1) L'etapa de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1898-febrer 1902). 2) Des que l'Agrupació es convertí en Associació fins a la creació de l'Editorial Pedagògica (març 1902-gener 1917). 3) Des de la creació de l'Editorial Pedagògica fins als primers anys de la dictadura de Primo de Rivera (febrer 1917-1926). 4) Des de la fi de la dictadura de Primo de Rivera fins al final de la II República (1930-1939). 5) La publicació d'obres en castellà (1939-2007). I, finalment, 6) La publicació d'obres en català durant el franquisme i en democràcia (1940-2018).

6.2. L'etapa de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana (desembre 1898-febrer 1902)

6.2.1. Objectius de l'Agrupació Protectora (AgPEC) en el camp de l'edició d'obres didàctiques

Un dels objectius que es va marcar l'AgPEC des dels seus inicis va ser el de subvencionar la publicació d'obres didàctiques escrites en català: «Se proponen estudiar varis projectes á fi d'impulsar ab vigor la marxa de la Agrupació y pera donar á coneixer sa importancia dintre la nostra terra per lo que correspon á la ciencia pedagógica y al desenrotllament intelectual de la infantesa. Entre'ls propòsits manifestats per la Junta hi ha'l principal de procedir á la publicació d'una *biblioteca didáctica* á la que creu deu donarse especial preferencia, seguint després la convocació de concursos, certámens, exposicions, festas infantils, etz, tot en consonancia als ingressos que s'esperimentin».⁴ El Reglament Intern de l'Agrupació, aprovat un parell de mesos després de constituir-se

2 DURAN, Lluís: «L'Editorial Pedagògica i l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *Serra d'Or*, núm. 447, març de 1997; «Breu història de l'Editorial Pedagògica», dins *Afers*, núm. 27, 1997, pàg. 399-422; i «L'Editorial Pedagògica. Una empresa catalanista», dins *Afers*, núm. 31, 1998, pàg. 627-643.

3 RUIZ BERRIO, Julio: «La metamorfosi dels museus d'educació. Nous enfocaments i noves perspectives», dins *Educació i Història*, núm. 6, any 2003, pàg. 181-183.

4 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 3, 19-1-1899.

l'entitat, en el seu article segon també diu que es procurarà adquirir exemplars o bé subvencionar la publicació d'obres didàctiques escrites en català.⁵ A la revista *La ilustració llevantina* també hi ha una referència sobre aquest tema. Parlant del Col·legi de Sant Jordi, diu: «Per altra part, y com servint de Patronat á tan magna idea, no poch hi ha de contribuir la agrupació posteriorment creada pera protegir y propagar la ensenyansa catalana [l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana], ja que aquesta ab los elements que compta podrá dur á terme la publicació dels diferents llibres de text, com ja n'ha publicat alguns, completant aixís, lo que en altre país que no sia embrutit per la políqueria, li donarian la deguda protecció.»⁶

6.2.2. Adquisició d'exemplars

Què és el que es va fer, en aquest camp, durant els tres anys de vida de l'Agrupació Protectora? En primer lloc, s'adquiriren alguns exemplars de llibres que es jutjaren útils

per a l'ensenyament en català. Alguns d'aquests llibres es repartiren entre els socis i d'altres es regalaren al Col·legi de Sant Jordi i a institucions que col·laboraren en les tasques de l'AgPEC. En concret, es compraren vint-i-cinc exemplars de la *Història de Catalunya*, de Norbert Font i Sagué; dos-cents exemplars d'uns llibrets de rondalles –l'acta que recull l'adquisició⁷ no especifica de quin llibre es tracta–; dos-cents exemplars d'*Exercicis metódichs de Aritmética*, d'Àngel Lletjós, i cent del solucionari d'aquests quaderns; i, per acabar, vint-i-cinc volums d'una obra del periodista i escriptor Josep M. Valls i Vicens (Barcelona, 1854-1907) sobre l'educació dels fills. Seguint una recomanació de la Unió Catalanista es compraren dotze exemplars de les deliberacions de l'Assemblea de Manresa⁸ i dotze més del discurs inaugural del Centre Català de Sabadell,⁹ de Manuel Folguera i Duran. Ja hem dit, en un altre lloc, que la Protectora era una de les moltes entitats adherides a la Unió Catalanista i, per tant, les Bases de Manresa –que propugnaven, sobretot en la base quinzena, que l'ensenyament s'havia d'organitzar d'acord amb «les necessitats i el caràcter de Catalunya»– eren ben presents en la vida de l'entitat.

6.2.3. Col·laboració en l'edició de publicacions

En segon lloc, l'AgPEC va col·laborar en l'edició de diversos treballs. Per exemple, va fer imprimir, totalment a càrrec seu, cent col·leccions de cartells per a la lectura (12 números), de Francisco Flos i Calcat, el qual va cedir els drets d'autor a l'Agrupació Protectora. L'edició costà 120 pessetes. L'AgPEC també impulsà, no sabem en quina pro-

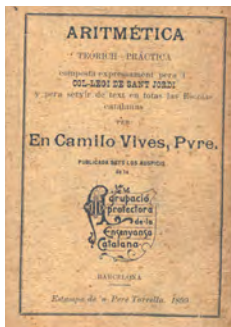
5 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 11, 23-3-1899.

6 M.S.: *La ilustració llevantina. Revista artistich-literaria de Catalunya, Valencia, Mallorca y Rosselló*, any 1900, núm. 5.

7 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 18, 4-5-1899.

8 UNIÓ CATALANISTA: *Assembleas Catalanistas. Manresa. Deliberacions y acorts*. Barcelona, 1893.

9 FOLGUERA I DURAN, Manuel: *Discurs presidencial llegit en la Sessió Inaugural del Centre Català de Sabadell lo dia 16 d'Octubre de 1898*. Sabadell, 1898.

porció, l'edició d'un llibre d'aritmètica de Camil Vives: *Aritmètica teòrich-pràctica composta expressament pera'l Col·legi de Sant Jordi y pera servir de text en totas las Escolas catalanas*.¹⁰ Mossèn Camil Vives i Roig (1861-1931)¹¹ era germà del conegut compositor Amadeu Vives, a qui precisament ell, que era deu anys més gran, va donar les primeres nocions de solfeig. En la seva faceta de pedagog inventà una màquina de comptar denominada 'aritmòmetre'. Aquest autor també edità un altre manual de geometria elemental titulat *Geometría elemental pera servir de text en totas las escolas catalanas*¹² que no sabem si fou subvencionat per l'AgPEC. En tot cas, la Protectora apareix citada a la coberta i a la portada de l'obra. Finalment, hem trobat publicat *Lo Vectigal*, d'Antoni Bori i Fontestà, obra de teatre guanyadora en els Jocs Florals de Barcelona de 1901, amb l'encapçalament «Premi de la Agrupació Protectora de la Ensenyança Catalana». No sabem, però, qui la va finançar ni la data de publicació exacta, ja que no hi consta cap referència.

6.2.4. Accions frustrades

El llibre d'actes de l'AgPEC recull dues propostes que, segons tots els indicis, no es van materialitzar. Una d'aquestes iniciatives, suggerida el 7 d'agost de 1899 pel tresorer de l'entitat, Francesc Figueras, consistia en la publicació d'un llibre per a ús escolar, que havia d'incloure aportacions de poetes de l'època. Al cap d'uns mesos d'haver-se fet la proposta, concretament el 19 d'octubre del mateix any, hi hagué dificultats per tirar-la endavant: «Haventse acabat lo plás d'admissió de composicions y essent escassas la que per son mérit pugan formar part de dit llibre, s'acorda fer demandas als poetes més celebrats en lo terreno particular á fi de fer l'aplech indispensable pera la publicació».¹³ Després d'això ja no se'n tornà a parlar més i intuïm que la proposta no va arribar a bon port. L'altra proposta que tampoc no fructificà, feta pel representant de «Los montanyenchs» en una junta general ordinària, era la publicació d'una auca amb rodo-

-
- 10 VIVES, Camilo: *Aritmètica teòrich-pràctica composta expressament pera 'l Col·legi de Sant Jordi y pera servir de text en totas las Escolas catalanas*. Barcelona, 1899. A la portada hi havia la inscripció «Publicada sota los auspícis de la Agrupació Protectora de la Ensenyança Catalana», amb el segell de l'entitat que havia dissenyat Flos i Calcat. A la primera pàgina hi ha la dedicatòria següent: «A mon ver amich En Francisco Flos y Calcat. Fundador y Director del primer Col·legi Catalá, dit de Sant Jordi.»
- 11 El núm. 45 del *Butlletí dels Mestres* (el primer després de la Dictadura de Primo de Rivera), datat l'1 d'abril de 1931, publica aquesta petita nota necrològica: «Mossèn Camil Vives. –El dia 8 de març i a l'edat de 70 anys, lliurà a Déu Mossèn Camil Vives i Roig, germà del compositor Amadeu Vives. Vint-i-cinc anys enrera Mossèn Vives secundà amb tanta docilitat com entusiasme els abrandats projectes de Joan Bardina per l'escola catalana. Fou col·laborador de l'Escola de Mestres i dins la titulada Biblioteca Escolar Moderna ens ha deixat una Aritmètica Pedagògica Catalana, editada per Baguñà l'any 1905, formant part del pla de publicacions escolars ideat pel seu amic senyor Bardina. E. P.D.»
- 12 VIVES, Camilo: *Geometría elemental pera servir de text en totas las escolas catalanas. Ab exercicis pràctichs, takimetria y variats problemas aritmètics-geomètrichs*. Barcelona, 1900. La portada d'aquest llibre només anuncia Camil Vives com a vocal de la junta tècnica de l'Agrupació Protectora, sense especificar res més.
- 13 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 37, 19-10-1899.

lins «pera instruhir á la maynada en los coneixements històrics de nostra terra».¹⁴ En aquest sentit, l'any 1901, Francisco Flos i Calcat va publicar un llibret de trenta-dues pàgines, titulat *Breu resúm de la historia de Catalunya*¹⁵ que, curiosament, no va ser subvencionat per l'Agrupació Protectora. Tampoc no consta que aquesta institució n'adquirís cap exemplar per a repartir entre els associats, com solia fer amb llibres semblants.

6.3. Des que l'Agrupació es convertí en Associació fins a la creació de l'Editorial Pedagògica (març 1902-gener 1917)

6.3.1. Una etapa amb poques iniciatives

Recordem que un dels objectius que es marcà l'APEC des dels seus inicis va ser, tal com deia el reglament de 1902, el d'«adquirir exemplars ó bé subvencionar la publicació d'obras didàcticas que's considerin apropiadas á la ensenyansa catalana». Anem a veure què es va fer, en aquest terreny, durant els primers anys que ressenyem; de fet, molt poca cosa si ho comparem amb l'obra posterior de l'Editorial Pedagògica, durant l'etapa presidida per Manuel Folguera i Duran, o amb el treball paral·lel que va dur a terme Joan Bardina amb la intenció de publicar llibres de text moderns i en la nostra llengua. Segons Josep González-Agàpito [la iniciativa de Bardina], «obria al nostre país una nova concepció dels llibres de text, fets a l'estil dels de les escoles renovades anglosaxones. (...) Eren llibres amb il·lustracions a cada plana, a les quals el text feia referència, amb lletra ampla i clara i llenguatge planer i sòlidament enquadernats. Es pretenia que el llibre fos una mostra de respecte als infants».¹⁶ Pel contrari, en aquesta època la Protectora no va ser capdavantera –com va passar més endavant– però sí que va fer algunes contribucions al món del material escolar en forma de petites ajudes, compra de llibres editats des de la iniciativa privada i distribució d'aquests llibres entre les escoles catalanes, edició de postals, etcètera.

6.3.2. Certamen per a premiar llibres de text

Tan bon punt constituïda l'Associació, una de les primeres accions que es van projectar fou la celebració d'un certamen per a premiar llibres de text en català. En concret s'aprovà que fossin sis els temes premiats: llibre de felicitacions, llibre manuscrit, llibre d'urbanitat, llibre d'higiene, llibre d'economia domèstica i llibre de lectura. De tota manera ja s'advertia que «Com que es necessari donar premis de relativa importància pera estimular la participació a aquest certamen y no contant la Associació ab medis suficients pera contribuir a tots los temas, 's resolt visitar diferents personalitats que han vingut distingintse per son amor a nostre terra, pera que contribueixin ab sos cabals al

14 Llibre d'actes de l'AgPEC, acta 57, 30-1-1901.

15 FLOS I CALCAT, FRANCISCO: *Breu resúm de la historia de Catalunya*. Barcelona, 1901.

16 GONZÁLEZ-AGÀPITO, JOSEP (Pròleg al llibre de Joan Bardina): *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits*. Segons aquest mateix autor, com a mínim s'arribaren a publicar els llibres següents: *Aritmètica Pedagògica Catalana* de Mn. Camil Vives (1905), *Història Sagrada Educativa* de Josepa Soronellas (1905), *Gramàtica Pedagògica de la Llengua Catalana* de Joan Bardina (1907), *Curs elemental* de Josepa Soronellas (1907) i *Lectura gradual catalana (Curs elemental)* de Manuel Marinel·lo (1907).

major exit d'aquest concurs».¹⁷ La idea no va prosperar, però va reaparèixer l'octubre de 1903, un any i mig més tard: «La necessitat de llibres pera la ensenyansa primaria fa estudiar lo medi de cooperar ó emprendre per compte de la Associació algun treball sobre'l particular, mes no sabent l'estat actual de caixa no trovantse present lo Sr. Tressorer, lo Concell acorda deixarho fins á un pròxim Concell Directiu».¹⁸ En el llibre d'actes de l'entitat no hi torna a aparèixer cap més iniciativa en aquest sentit fins al febrer de 1905: «El Sr. Riera manifesta haberse entrevistat ab el Sr. Jové de la Academia Pedagogica pera portar a terme el concurs d'obres que te projectat la Associació quins detalls queda encarregada de presentar dita academia pera la aprovació de nostre Concell Directiu».¹⁹ La manca de mitjans econòmics propis i el poc suport rebut de l'exterior, va frustrar tots els intents de crear una col·lecció de llibres de text catalans i la Protectora va haver d'esperar temps més propicis.

6.3.3. Un llibre de geografia de Francisco Flos i Calcat

A banda de la publicació del Reglament de l'APEC²⁰, durant aquesta primera etapa la Protectora només va publicar el llibre de Francisco Flos i Calcat *Nomenclatura de Geografia Universal*

per a l'ús de les escoles catalanes, datat a Barcelona l'any 1902: «Lo Sr. Flos y Calcat exposa á la consideració d'aquest Concell Directiu la necessitat immediata de possehir pera'l prop vinent curs alguns folletos d'ensenyansa consistents en la nomenclatura de varias materias instructivas, entre ellas una de Gramatica Catalana pera'ls parvuls majors y un'altre de Geografia Universal pera las classes elementals. Dit Sr. ofereix a la Associació la propietat de la primera edició que de dits follets la Associació costegi. En consecuencia, 'l Concell acorda acceptar y agrahir la ofrena de dit Sr. y sufragar los gastos que la impressió de 1.000 exemplars (mil) dels mateixos valgui».²¹ En la sessió del Consell Directiu de l'últim dia de l'any 1902 es dona notícia de la publicació del llibre de geografia: «Lo Sr. Flos ha comunicat s'havia publicat ja lo llibre Complement de Geografia. A fi d'estimular la noble acció del Sr. Flos, aquest Concell acorda concedirli 200 exemplars».²² En aquesta mateixa sessió el preu de venda del llibre quedà fixat en 30 cèntims. La Protectora va distribuir aquesta obra entre els seus socis i en regalà diversos exemplars a la majoria d'escoles catalanes.

A finals de 1906 l'obra devia estar pràcticament exhaurida i Flos va proposar a la Protectora que, per tal de reeditar-la, li comprés els drets d'edició «mitjançant una quantitat que deixa a la voluntat de la Associació».²³ El Consell Directiu no acceptà «aquesta vaga proposició [i] novament delega al Sr. Torra pera que's vegi ab aquell se-

17 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 3, 26-4-1902.

18 *Ibidem*, acta 11, 21-10-1903.

19 *Ibidem*, acta 32, 4-2-1905.

20 *Reglament de la Associació Protectora de la Ensenyansa Catalana*, Impremta Elzeviriana de Borrás y Mestres. Barcelona, 1902.

21 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 4, 28-6-1902.

22 *Ibidem*, acta 6, 31-12-1902.

23 *Ibidem*, acta 57, 6-12-1906.

nyor y procuri trobar altre medi mes adequat y concret que'l proposat».²⁴ Un mes i mig més tard, Flos assistí a la reunió dels responsables de la Protectora per a parlar d'aquest tema. S'acordà que Francisco Flos la publicqués pel seu compte i que l'APEC n'hi compraria quatre o cinc-cents exemplars.²⁵ D'aquesta iniciativa en sortí el llibre *Nomenclatura geográfica de Catalunya seguida de la de Geografía Universal pera l'us de las escuelas catalanas (segona edició notablement millorada)*, datat a Barcelona el 1907.

6.3.4. Les postals

En aquest apartat hem d'esmentar la publicació d'unes targetes postals que, amb el nom de «Catalunya Artística y Pintoresca», reproduïen fotografies de monuments, paisatges i costums de Catalunya. La idea de publicar-les sorgí el maig de 1906 i la primera sèrie

va ser al carrer a primers del mes d'agost d'aquest mateix any. De 1906 a 1915 es publicaren setze sèries de 20 postals cada una (320 models diferents), que es venien a 1 pta cada col·lecció de vint. En el revers hi deia que «Els beneficis que s'obtinguen ab la venda d'aquestes postals se destinarán á fomentar y sostenir escolas catalanes». Es podien guardar en un àlbum de 21 cm x 38 cm. Més d'una vintena de fotògrafs van cedir els seus clixés per a poder imprimir aquestes postals, entre els quals hi ha els noms de Juli Vintró, Dolors Macià, Enric Missé, Narcís Cuyàs, Pere Reig, Pere J. Bonet, Frederic Ballell, Juli Soler, Eugeni Prat, Ignasi Pipó, Josep Vallès, Adolf Mas, M. de Rocafiguera, D. Jaume, G. Gazar, A. Rius, C. Freginals, F. Pena, Enric Llorens, etcètera.

Un exemple, dels molts que podríem posar, de l'èxit d'aquesta iniciativa, que s'estengué a fora de les nostres fronteres, la trobem l'any 1921, quan la Comissió Delegada de Mendoza, a l'Argentina, demanà al Consell Directiu de la Protectora la remesa d'un gran nombre de postals per a la venda i propaganda.²⁶

La primera sèrie estava formada per aquestes vint postals:

1. Campanar de Sant Feliu de Girona.-
2. Porta dels apòstols de la Catedral de Girona.-
3. Façana de Sant Pere de Galligants de Girona.-
4. Absis i campanar de Sant Pere de Galligants de Girona.-
5. Ermita de Santa Helena, a Sant Pere de Rodes.-
6. Interior del monestir de Sant Pere de Rodes.-
7. Portalada de l'església de Lladó.-
8. Claustre de Vilabertran.-
9. Claustre de Peralada.-
10. Sant Aniol d'Aguja.-
11. Rectoria de Sant Aniol d'Aguja.-
12. Campanar de Beget.-
13. Façana de l'església de Marmellar.-
14. Campanar i absis de l'església de Marmellar.-
15. Castell de Marmellar.-
16. Detall de la porta de l'església d'Agramunt.-
17. Monestir de Sant Pere de Casserres.-
18. Església vella de Coll de Nargó.-
19. Sepulcre d'Armengol VII, a Bellpuig de les Avellanes.-
20. Camí de Breda.

Postals de la segona sèrie:

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, acta 61, 18-2-1907.

²⁶ BAPEC, núm. 3, març de 1921, pàg. 33.

21. Tarragona. Rambla i monument a Roger de Llúria.- 22. Portal i muralles romanes de Tarragona.- 23. Muralles romanes de Tarragona. 24. Façana de la Catedral de Tarragona.- 25. Seminari de Tarragona.- 26. Terrassa. Castell d'Ègara.- 27. Campanar del monestir de Sant Miquel del Fai.- 28. Claustre del monestir de Sant Cugat del Vallès (part interior).- 29. Claustre del monestir de Sant Cugat del Vallès.- 30. Façana del monestir de Sant Cugat del Vallès.- 31. Absis del monestir de Sant Cugat del Vallès.- 32. Pantà de Vallvidrera.- 33. Creu de terme (dita d'en Lavallol) de Vallvidrera.- 34. Casa Pastor de Girona (residència del general Álvarez de Castro durant els setges).- 35. Girona. Portal d'Álvarez.- 36. Girona. Vista del riu Onyar.- 37. Portal d'entrada del castell d'Aramprunyà.- 38. Bellpuig de les Avellanes. Sepulcres d'Armengol X i de la Comtessa Dulcia.- 39. Castellbò. Vista de la població i creu de terme.- 40. Castellar²⁷ (El Moianès).

La tercera sèrie estava formada per aquestes altres vint postals:

41. Església de Sant Martí Sarroca.- 42. Interior de l'església de Sant Martí Sarroca.- 43. Detalls del claustre de la Catedral de Girona.- 44. Detalls del claustre de la Catedral de Girona.- 45. Ball de gitanes a la plaça de Granollers.- 46. Ruïnes del castell dels Montcada.- 47. Pont internacional a la Guingueta d'Ix.- 48. Pont de Sant Martí sobre el riu Querol.- 49. Vallcebolera.- 50. Carreta de bous (Cerdanya).- 51. Una barraca d'Osseja (Cerdanya).- 52. Font-romeu.- 53. Plaça de la vila de Ripoll.- 54. Aiguabarreig dels rius Ter i Fresser a Ripoll.- 55. Església de Gualba.- 56. Timpà de l'església de Covet.- 57. Barcelona. Pati d'entrada del Centre Excursionista de Catalunya.- 58. Façana de l'església de Sant Pau del Camp.- 59. El riu, prop de Sant Boi de Llobregat.- 60. Pont de Molins de Rei.

La quarta sèrie tenia les vistes següents:

61. Cerdanya. Vista parcial de Puigcerdà.- 62. Pla de la Granota (Puigcerdà).- 63. Puigcerdà. Riu Segre.- 64. Puigcerdà. Riu Querol. Fàbrica de Balira.- 65. Poble de Querol.- 66. Vall de Querol.- 67. Costes de Garraf. Vista de l'hospital d'Olesa de Bonesvalls.- 68. Plana de Vic. Vic. Sepulcre de Balmes.- 69. Vic. Sant Sixt.- 70. Església de Folgueroles.- 71. La Vall de Ribes. Paisatge.- 72. Berguedà. Molí de Guardiola.- 73. Berga. Pi de les Tres Branques.- 74. Berguedà. La Consolació, ermita.- 75. Berguedà. Santer de la Nou.- 76. Vallespir. Costoges. Campanar.- 77. Santa Maria de Porqueres, capitells del portal.- 78. Serinyà, campanar.- 79. Serinyà, vista del poble.- 80. Pla del Llobregat. Martorell. Arc de triomf del Pont del Diable.

La cinquena sèrie estava formada per les postals següents:

81. Pla del Llobregat. Castell de Castelldefels.- 82. Ribera de l'Ebre. Tortosa, cor de la Catedral.- 83. Pla del Llobregat. Sant Boi.- 84. Pla del Llobregat. Castelldefels, poble.- 85. Vallès. Detalls del claustre del monestir de Sant Cugat.- 86. Cerdanya francesa. Paisatge en la ribera del Segre.- 87. Pla del Llobregat. Cornellà.- 88. Serres del Tibidabo. Ermita de Sant Medir.- 89. Pla de Barcelona. Sant Genís dels Agudells.- 90. Cerdanya. Puigcerdà, pont de la Granota.- 91. Penedès. Portal de l'església romànica de Sant Martí Sarroca.- 92. Montserrat. Turons anomenats "Els Monjos".- 93. Pla del Llobregat. Pont

27 A la col·lecció de postals que hi ha a la Biblioteca de Catalunya està corregit: Castelleir.

de Sant Boi.- 94. Pla del Vallès. Cerdanyola. Vista del Castell (estat actual).- 95. Ripollès. Ripoll. Claustre del Monestir.- 96. Montserrat. Vista de la muntanya sobre el mirador.- 97. Cerdanya francesa. Pescant truites a la ribera del Segre.- 98. Tarragona. Creu de Sant Antoni.- 99. Cerdanya. Llo. Casa Girvés.- 100. Cerdanya. Puigcerdà. Un racó.

La sisena sèrie constava de les vistes següents:

101. Vallès. La Roca, castell.- 102. Empordà Baix. Sant Feliu de Guíxols, les Calanques de Sant Pol.- 103. Empordà. Castelló d'Empúries, detall del retaule.- 104. Berguedà. Església de Bagà, porta lateral.- 105. L'Aran. Església de Salardú.- 106. Cer-

danya. El riu Segre prop de Bellver.- 107. Plana d'Urgell. Torre del Castell de Verdú.- 108. Vall d'Andorra. Andorra la Vella. Torre de la Casa de les Valls.- 109. Empordà Baix. Camí de Tossa a Sant Feliu de Guíxols. Sureda.- 110. Empordà. Aiguablava, prop de Begur.- 111. Plana de Vic. Salzereda, prop de Sant Hipòlit de Voltregà.- 112. L'Aran. Arties. Casa Portolà.- 113. Cardener. Serra de Busa.- 114. Plana d'Urgell. Convent de Bellpuig.- 115. Vallès. Vallgorguina. Can Vilà.- 116. L'Aran. Església de Vilac.- 117. Vallès. Vallromanes. Torre Tabernera.- 118. Ribagorça Alt. Vall de Boí.- 119. Urgell Alt. Castellbò. Creu de terme.- 120. Cardener. De Pedra i Goma a Tuixent, Coll de Port del Compte.

La setena sèrie comprèn:

121. L'Aran. Portada de l'església parroquial de Betren.- 122. Mig Aran. La Capella.- 123. Urgell Alt. Sant Joan de l'Erm.- 124. Vallespir. Prats de Molló. El riu Tec.- 125. L'Aran. Vilac. Portada de l'església.- 126. Conca de Barberà. Monestir de Poblet. La Porta reial.- 127. Vallespir Alt. Vall de la Persigola.- 128. Camp de Tarragona. La Riba.- 129. Conflent. Vall de Cadí. Serrat de Merialles.- 130. Vall de Boí. Taüll. Església de Sant Climent.- 131. La Costa. Teià. La Creu del Terme.- 132. L'Aran. Gausac.- 133. Urgell Alt. La Seu. La Catedral.- 134. Penedès Alt. Piera. Façana del Castell.- 135. Urgell Alt. La Seu, façana de la Catedral.- 136. L'Aran. Betren. Absis de l'església parroquial.- 137. Serra del Tibidabo. Vallvidrera. Festa major. L'Orfeo Català cantant al bosc.- 138. Vallès. Sant Cugat del Vallès. Jocs Florals; la reina de la festa i la Cort d'Amor.- 139. Pla del Llobregat. Carretera de Sant Boi, inundació del 12 d'octubre de 1907.- 140. Pla del Llobregat. Sant Boi, inundació del 12 d'octubre de 1907.

La vuitena sèrie constava de les postals següents:

141. Empordà. Vilabertran. Claustre del monestir.- 142. Empordà. Retaule de l'església de Castelló d'Empúries.- 143. Urgell Alt. Castelló. Plaça Major.- 144. Urgell Alt. Sant Joan de l'Erm. Avetosa.- 145. La Costa. Alella. Casa dita de les monges.- 146. Urgell Alt. La Seu d'Urgell. Església de Sant Domènec.- 147. Urgell Alt. La Seu d'Urgell. Campanar de la Seu.- 148. Rosselló. Canigó. Camí forestal de la Vall de Cadí.- 149. Vallès. Sant Feliu

del Racó.- 150. Mig Aran. Absis de la Capella.- 151. L'Aran. Cassau. Església.- 152. Llobregat Baix. Cervelló. La creu del terme.- 153. Vallès Alt. La Garriga. Portada de la Capella de can Tarrés.- 154. La Garrotxa. Castellfollit.- 155. Urgell Alt. Sant Joan de l'Erm. Avetosa.- 156. Cardoner Alt, Busa.- 157. Plana de Vic. Sant Hipòlit de Voltregà. Salzereda.- 158. Ribagorça Alt. Caldes de Boí. El fall de l'Estany de Cavallers.- 159. Vallès Alt. Sant Pere de Terrassa. Església de Santa Maria i Santa Rufa.- 160. La Segarra. Santa Coloma de Queralt. Sepulcre dels Srs. de Queralt a l'església de Santa Maria de Bell-lloc.

Novena sèrie:

161. Camp de Tarragona. Serres de Prades. Església de Prades.- 162. Vallès. Sant Esteve de Castellar. Torrent i gorg de Canyelles.- 163. Camp de Tarragona. Monestir de Santes Creus. Claustre.- 164. Vallès. Sant Esteve de Castellar (Castellar Vell).- 165. Vall de Ribes. Ribes.- 166. Camp de Tarragona. Monestir de Santes Creus. Dormitori dels novicis.- 167. Lluçanès. Oristà. Casa de Rocaguinarda.- 168. Collsacabra. Santuari de Cabrera.- 169. Pirineus de Núria. La Fossa del Gegant.- 170. Pla del Llobregat. Sant Pons de Corbera. Església.- 171. Comarca de Gadesa. Balcó de la Fontcalda.- 172. Plana d'Urgell. Bellpuig. Sepulcre del duc de Cardona dins l'església.- 173. Plana de Vic. Santa Eugènia. Campanar i absis de l'església.- 174. La Garrotxa. Rocacorba.- 175. Castell de Vilassar.- 176. Pla de Barcelona. Serra del Tibidabo. Ermita de Sant Cebrià i Santa Justina.- 177. Palafrugell. Retaule de l'església parroquial.- 178. La Segarra. Santa Coloma de Queralt. Altar de Sant Llorenç a l'església parroquial.- 179. Berguedà. Berga. Santuari de Queralt.- 180. Monserrat. Cova de la Verge.

La desena de les sèries de postals estava formada per les vistes següents:

181. Tiana. Claustre del monestir de Montalegre.- 182. Llanerxes. La riera de Can Cabot.- 183. Ermita de Sant Pere de Montgrony.- 184. Prats de Molló. Pont sobre el Tec.- 185. Alella. Església parroquial de Sant Feliu.- 186. Amer. Salt de Santa Margarida.- 187. Plana d'Urgell. Bellpuig. Castell enrunat.- 188. Castell de Peralada.- 189. Vilassar de dalt. Castell.- 190. Camp de Tarragona. Claustre del monestir de Santes Creus.- 191. Alella. Antiga casa Biló.- 192. Voltants de Puigcerdà.- 193. Moià.- 194. Pla de Barcelona. Sant Jeroni de la Murtra.- 195. Santa Coloma de Queralt. Font monumental.- 196. Lluçanès. Plaça de Sant Feliu Sasserra.- 197. Besalú.- 198. Pla de Barcelona. Barcelona. Cascada del Parc.- 199. La Costa del Garraf. Vilanova i la Geltrú. Museu i Biblioteca Balaguer.- 200. Pla de Barcelona. Horta.

L'onzena sèrie tenia les vint postals següents:

201. Pla del Llobregat. Cornellà. Antic castell.- 202. Pla del Llobregat. Cornellà. Casa del general Manso.- 203. Costa del Garraf. Castelldefels.- 204. L'Aran. Viella. Església parroquial.- 205. L'Aran. Bossòst. L'església.- 206. Sant Feliu de Guíxols.- 207. Sant Feliu de Guíxols.- 208. Blanes. La platja i el castell de Sant Joan.- 209. Cervera. La Curullada. Molí de les Fosses.- 210. Cervera. Vista general.- 211. Besalú. Església de Sant Vicenç.- 212. La Garrotxa. Antic cràter del volcà de Santa Margarida.- 213. La Garrotxa. Puigsacalm. Ermita de Santa Magdalena.- 214. Berguedà. Plaça de Bagà.- 215. Berguedà. Camí de Bagà a la Cerdanya.- 216. Berguedà. Les fonts del riu Bastareny.- 217. Pla de Barcelona. Corts de Sarrià. Casa de Maternitat.- 218. La Vall d'Hostoles. Santuari de la Salut de

Sant Feliu de Pallerols.- 219. Montserrat. Camí de la cova.- 220. Montserrat. Camí de la cova.

La sèrie que fa dotze estava formada per:

221. Sabadell. Pont de la Salut.- 222. Begur. Sota el semàfor.- 223. Calella de Palafrugell. Voltants de Cap Roig.- 224. Monistrol. Pont de la via del cremallera, sobre el riu Llobregat.- 225. Sant Hilari Sacalm. Font de la Noguera.- 226. Riu Llierca. Pont d'en Valentí.- 227. Vallgorguina. Dolmen.- 228. La Garrotxa. Casa de Coll de Pruit.- 229. La Garrotxa. Puig de Bassegoda.- 230. Sant Hilari Sacalm. Ermita vella de Mansolí.- 231. Girona. Claustres de la Catedral.- 232. Costa de Garraf. Abadia de Sant Pere de Ribes.- 233. Berguedà. Molí de la Badella.- 234. Dos personatges de Tortosa.- 235. Sant Hilari Sacalm. Roca d'en Pla.- 236. Sant Esteve de Castellar. Torrent de Ballerosa.- 237. Tarragona. Tamarit. Portal de sortida.- 238. La Segarra. Castell de Boixadors.- 239. Agramunt. Portal de l'església.- 240. Santuari de Queralt. Les Tres Creus.

Tretzena sèrie:

241. Berga. Pedret.- 242. Lluçà. Capitells del claustre.- 243. Tarragona. Tamarit. Muralls i portal d'entrada.- 244. Calella de Palafrugell. Rentant la xarxa.- 245. Sant Hilari Sacalm. Font del Cirer.- 246. Calella de Palafrugell. Desmallant sardina.- 247. Sant Hilari Sacalm. Camí de la Font Vella.- 248. Calella de Palafrugell. Tamariu.- 249. Alta Garrotxa. Molí de Sant Aniol a l'hivern.- 250. Pla del Llobregat. Corbera.- 251. Calella de Palafrugell. La Cadena.- 252. Vallbona de les Monges. Claustre.- 253. Montserrat. Roques de les Orenetes i de Sant Jeroni des de Santa Cecília.- 254. Tarragona. La Seu. Porta lateral.- 255. Sant Hilari Sacalm. Vista del poble.- 256. Santa Maria de l'Estany. Sepulcre en el claustre.- 257. Sitges. Creu de terme.- 258. Begues. Creu de terme.- 259. Pedralbes. Cisterna de Santa Teresa de Cardona.- 260. Manresa. La Font del Vell.

La sèrie catorzena tenia les postals:

261. Sant Feliu Sasserra. Vista general.- 262. Catedral de Girona. Detalls del claustre.- 263. Serra del Tibidabo. El cim el dia de l'eclipsi de sol.- 264. Calella de Palafrugell.- 265. Vinyoles d'Orís. Església i rectoria d'on va ser vicari Mn. Cinto Verdager.- 266. Manresa. El Pont Vell.- 267. Calella de Palafrugell. El Golfet dels Castelletts.- 268. Montserrat. Monistrol. Pont sobre el Llobregat i vista del poble.- 269. Calella de Palafrugell. Castelletts de Cap Roig.- 270. Berga. Molí.- 271. Vic. Rambla del Passeig en dia de mercat.- 272. Santa Coloma de Queralt. Plaça.- 273. Les Guilleries. Tavertet.- 274. Vic. Campanar de la Catedral.- 275. Santa Maria de l'Estany. Creu de terme.- 276. Beget. Església i cementiri.- 277. Les Guilleries. Pont de Bojons.- 278. Ribera de l'Ebre. Tipus de Tortosa [dona] .- 279. Tortosa. El Toscar.- 280. Tarragona. Un carrer antic.

La penúltima sèrie, la que fa quinze, tenia les vint vistes següents:

281. Vista parcial de Girona.- 282. Vista general de Cadaqués.- 283. Plana de Vic. Pont de Guerri.- 284. Pla del Llobregat. Gavà. Ermita de Bruguers i castell d'Eramprunyà.- 285. Aqüeducte romà de Tarragona.- 286. Pruit.- 287. Ripollès. El riu Fresser a Capdevànol.- 288. Montesquiú. L'Illota.- 289. Serra del Tibidabo. Vallvidrera. Església i rectoria.- 290. La Cellera. El Pasteral.- 291. Conca de Barberà. Poblet. Sepulcre de l'Abat Copons.- 292. Sant Llorenç de la Muga. Antic pont de Sant Antoni.- 293. Martorell. Pont

del Diable.- 294. Serra del Montseny. El poble de Montseny.- 295. Roda de Ter. Pont sobre el Ter.- 296. Tarragona. Porta de la façana de la Catedral.- 297. Ripollès. El Ter a Sant Joan de les Abadesses.- 298. Vallfogona. El jovent del poble [en sentit irònic, ja que és una foto dels més vells de la localitat] .- 299. Sant Joan de les Abadesses. Col·legiata.- 300. Sant Pere de Casserres. Absis de l'església.

I, finalment, la sèrie que fa setze:

301. Hostalric. Passera sobre el riu Tordera.- 302. Sant Miquel del Fai. Pont del Rossinyol.- 303. Sant Feliu Sasserra. El Castellet.- 304. Plana de Vic. Sant Julià de Vilatorrada. Vil·leons.- 305. Tortosa. El riu Ebre amb l'antiquíssim pont de barques.- 306. Cadaqués. Vista parcial.- 307. Plana de Vic. Ermita de Sant Sixt.- 308. Pla de Barcelona. Serra del Tibidabo. Vallvidrera.- 309. Castellar del Vallès. Can Canyelles.- 310. Sant Pere de Casserres. Claustre.- 311. Girona. Sepulcre del bisbe Boil a la Catedral (s. XVI) .- 312. Portalada del monestir de Ripoll.- 313. Castellar del Vallès. Riu Ripoll. Antic pont de Can Pelachs.- 314. Berguedà. Pont de Raventí. Sant Salvador de la Vedella.- 315. Conca de Barberà. Poblet. Porta daurada.- 316. Santa Maria de l'Estany. Entrada al Palau Abacial.- 317. Cardedeu. Creu de terme.- 318. Sant Julià de Tura. Ribatellada.- 319. Olot. Vores del Fluvià (La Canya) .- 320. Pla de Bages. Viladordis. Roques dels Tres Salts.

A més de les postals de vistes de Catalunya s'edità una sèrie de vint postals dedicada a l'Orfeó Català –publicada el 1908 i reeditada amb el nou escut de l'entitat el 1915– amb la inscripció, al darrere de «Foment d'escoles catalanes». Els motius de les postals, tal com constava imprès a la part fotogràfica, eren els següents:

Al·legoria de la música popular, escultura de Miquel Blai; Façana del carrer Alt de Sant Pere; Façana del Passatge; Vista parcial de l'edifici; Columnata de la Balconada; Vestíbul d'entrada; Vestíbul del pati; Escala d'honor; Dreta de l'hemicicle; Esquerra de l'Hemicicle; Galeria del segon pis; Hemicicle; La sala des de l'hemicicle; Galeria circular d'amfiteatre; Fumador del pati; Nau central; Sala d'assaigs; Galeria cafè; Sala de Juntes; Fumador del segon pis i, l'última, Galeria del segon pis.

Finalment, també s'editaren dues sèries de 15 postals fetes *ex professo* per al Vè Congrés Internacional d'Esperanto celebrat a Barcelona el setembre de 1909: «S'acorda editar dues sèries de postals de quinze targetes cada sèrie, ab vistes de lo mes remarcable de la ciutat de Barcelona, ab la inscripció en idioma Esperanto y d'acort ab la comissió organitzadora del V. Congrés Internacional del esmentat idioma, concedint a n'aquest el 50% dels beneficis, cas de resultarne».²⁸ El revers de les postals deia: «Universala Poŝtunuigo. Poŝta-karto. Memorajo de la V^a kongreso de esperanto okazinta en Barcelono en septembro de 1909. La "Asocio Protektanta de la Instruado Kataluna", cedas la

28 Ibídem, acta 83, 5-7-1909.

duonon de la benefico de la vendado de tiuj ĉi poŝtkartoj al la Kaso de la 5ª Internacia Kongreso de Esperanto.»

A les quinze postals de la primera sèrie hi llegim els textos següents:

«1) Barcelono. Palaco de la Grafoj de Barcelono, Rigardejo kaj Muzeo de Sankta Agueda [Plaça Reial]. 2) Barcelono. Palaco de la Kataluna Muziko. Orfeono Kataluna. Ĉefa facado [Façana del Palau de la Música]. 3) Barcelono. Palaco de l'Justeco [Palau

de Justícia]. 4) Barcelono. Malnova facado de la urba Domo [Porta de l'Ajuntament vell]. 5) Barcelono. Palaco de Belartoj kaj Monumento al "Rius y Taulet" [Palau de Belles Arts]. 6) Barcelono. Ramblo de la Floroj [Rambla de les Flors]. 7) Barcelono. Stuparo de l'Placo de la Paco-Dogano kaj Monumento al Kolumbo [Porta de la Pau i monument a Colom]. 8) Barcelono. Ramblo de Katalunujo kaj Monumento al "Clavé" [Rambla Catalunya i monument

a Clavé]. 9) Barcelono. Promenejo de Kolumbo [Passeig de Colom]. 10) Barcelono. Templo de la Sankta Familio. Pordo de l'naskiĝo [Porta de la Nativitat de la Sagrada Família]. 11) Barcelono. Ŝtuparo de l'Placo de la Paco kaj "Mundial Palace" [Porta de la Pau]. 12) Barcelono. Enirejo al Parko "Güell" [Entrada al Parc Güell]. 13) Barcelono. Templo de la Sankta Familio. Ĝeneralo [Vista general de les obres de la Sagrada Família]. 14) Barcelono. La "Llotja" de l'maro Salono de Kontraktado [Saló de contractació de la Llotja] i 15) Barcelono. Katredalo-Katedralo kaj Ĥorejo [Trona del Cor de la Catedral].»

A les quinze postals de la segunda sèrie hi podem llegir els textos següents:

«1) Barcelono. Funikularo de l'Tibidabo kaj domo "Arnús" [Funicular de Montjuïc i Casa Arnús]. 2) Barcelono. Detalo de l'haveno [Vista general del port]. 3) Klaŭstro de Sankta Paŭlo. Monumento de la IX^a jarcento [Claustre de Sant Pau]. 4) Barcelono. Universitato [Universitat de Barcelona]. 5) Barcelono. Placo de Katalunujo [Plaça de Catalunya]. 6) Barcelono. Korto kaj ŝtuparo de la "Generalitat de Catalunya" [Escalinata del Palau de la Generalitat de Catalunya]. 7) Barcelono. Facado de la "Generalitat de Catalunya" [Façana gòtica del Palau de la Generalitat de Catalunya]. 8) Barcelono. Parko "Güell" Ĉefa Ŝtuparo [Parc Güell]. 9) Barcelono. Klaŭstro de la Kaedralo Ŝpuncigilo [Claustre de la Catedral]. 10) Barcelono. Hospitalo de Sankta Paŭlo (Konstruata) [Obres de l'Hospital de Sant Pau]. 11) Barcelono. Palaco de la Kataluna muziko. Orfeono Kataluna. Flanka facado [Façana del Palau de la Música]. 12) Barcelono. Pinto de l'Tibidabo [El Tibidabo]. 13) Barcelono. Akvofalo de l'Park [Cascada del Parc]. 14) Barcelono. Triumfa Arko, kaj Salono de Sankta Johano [Arc de Triomf] i 15) Barcelono. Ebenaĵo de la "Boqueria" kaj Teatro de l'Liceo (Operdomo) [Mercat de la Boqueria i Teatre del Liceu].»

Segons llegim en un dels anoncis publicats al Butletí d'Escoles, totes aquestes postals es venien a les asociaoj nacionalistes i als establiments de l'època següents: Llibreria Baguñà, llibreria d'Àlvar Verdager, llibreria de S. Duran i Bori, llibreria «La Hormiga de Oro», llibreria de Joan Darné, impremta de Feliu germans, Litografia Vda. i fills de G. Roig, botiga de ventalls i paraigües de Joan Cardús, camiseria de Fèlix Belfort, cistelleria d'Aureli Capmany, «El Ingenio» i Impremta i objectes d'escriptori de Vi-

cents Martínez²⁹. En tots aquests establiments s'admetien i cursaven proposicions de nous socis de la Protectora.

6.3.5. Guió del magisteri

El gener de 1906, el mestre Joaquim Paloma i Jorba³⁰ comunicà al Consell Directiu de l'APEC que havia guanyat un accésit en un certamen de la Societat Barcelonesa d'Amics de la Instrucció, amb l'obra *Guió del magisteri*. N'ofereix un exemplar manuscrit a la Protectora per si aquesta creu convenient editar-la.³¹ Uns dies més tard «s'acorda oficialment a D. Joaquim Paloma i Jorba, autor de la obra "Guió del Magisteri", (...) notificant-li que la Associació ha rebut y llegit ab molt agrado sa obra, havent quedat en extrem agrahida de sa carinyosa dedicataria, sentint vivament que nostre estat economic no'ns permeti editar son treball per nostre compte, empro la Associació procurarà adquirir un nombre d'exemplars si algun dia's decideix a donarlo a la estampa».³² No sabem si aquesta obra s'arribà a editar.

6.3.6. El Butlletí d'Escoles

En aquesta etapa que estem historiant només es va poder publicar un butlletí informatiu durant els dotze mesos de l'any 1907. Va ser un precedent d'aquell que l'APEC inicià 10 anys després, l'octubre de 1917, amb el nom de *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, i que sortí fins a l'esclat de la Guerra Civil.

La primera idea de crear un butlletí és de l'any 1904, quan es redactaren les bases que havien de regir la concessió de subvencions a centres escolars. La base novena deia que «Quan sos recursos li permetin publicarà un Butlletí adequat als fins que son Reglament y las presents Bases determinan».³³ Però no va ser fins a principis de l'any 1907 quan el Consell Directiu cridà a Joan Bardina i Castarà i a Fèlix Jové i Vergés perquè, juntament amb Josep Alcoverro i Carós –que fou nomenat director de la publicació–, fessin possible la sortida del primer número pel mateix mes de gener en curs.³⁴

El domicili del *Butlletí d'Escoles* s'estableix a casa de Jaume Arqué i Clapés, auxiliar de secretaria i director de l'Escola Nacional Catalana, a la baixada de Santa Eulària, número tres, principal.³⁵ El tiratge del butlletí s'encarregà a la Impremta La Renaixença i el cobrador de l'entitat, Pere Boixadós, en fou el repartidor a domicili. Per aquest motiu, se li augmentà el sou de 15 a 25 pta mensuals.

29 *Butlletí d'Escoles*, núm. 8. Barcelona, agost de 1907, pàg. 67.

30 Gràcies a David Tormo i Benavent, que va escriure un article sobre aquest mestre al blog *Històries de la Terra Alta*, sabem que Josep Paloma va ser mestre d'Esparreguera, Vilalba dels Arcs i Pollença.

31 *Ibidem*, acta 44, 10-1-1906.

32 *Ibidem*, acta 47, 31-1-1906.

33 *Ibidem*, acta 26, 4-12-1904.

34 *Ibidem*, acta 58, 3-1-1907.

35 Alexandre Galí diu equivocadament que aquest domicili era el d'en Flos i Calcat.

En general tenia vuit pàgines, dues de les quals solien ser d'anuncis publicitaris. Després de l'editorial, dels articles d'opinió, de les recensions de llibres, i de les notícies llargues, hi havia una secció titulada «Petita crònica escolar», on s'anunciava l'aparició de nous llibres de lectura o de text, es reproduïen textos que s'havien rebut, s'anunciaven actes de les diferents escoles catalanes, i es llistaven les escoles i entitats de cultura subvencionades aquell mes per l'APEC, entre d'altres breus. D'entre els col·laboradors del butlletí hi ha Joan Bardina, Fèlix Jové, Josep Alcoverro, Joaquim Riera, Agustí Rius i Emili Genís.

Això és el que diu Alexandre Galí del *Butlletí d'Escoles*: «Una idea patriòtica claríssima; una idea pedagògica balbucejant. Comparant el *Butlletí d'Escoles* amb el primer *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, sortits tots dos el mateix any 1907, hom veu una distància tan gran en la qualitat del contingut, en el llenguatge i l'estil, en la presentació, en la concepció total, que semblen productes de dos mons totalment diferents. Però, d'on ens hauria de venir de fer pedagogia en català ni en cap llengua? D'història i d'arqueologia feia prop de dos segles que se'n produïa, i bona. Però en pedagogia doctrinal érem i encara som a les beceroles. Per això, en aquest ram el *Butlletí d'Escoles* fa una impressió tan penosa, almenys, com la ponència d'en Bardina al Congrés de la Llengua Catalana i el seu curs als Estudis Universitaris Catalans. Per sort, en la pedagogia pràctica els nostres mestres eren i són veritables mestres». Evidentment, el *Butlletí d'Escoles* de l'any 1907 no té res a veure amb el *Butlletí* que l'APEC començà a publicar el 1917 sota la presidència de Manuel Folguera i Duran. Però dir, com fa Galí, que el *Butlletí* feia una impressió penosa, no deixa de ser exagerat. Amb els mitjans de què es disposava en aquells moments, treure una publicació mensual com aquella era tota una epopeia; per aquest mateix motiu no es va poder continuar: «En vista del resultat poch pràctic qu'ha donat la publicació del *Butlletí* portaveu de la Associació, durant l'any anterior y tenint en compte l'estat econòmic de la mateixa, s'acorda sospèndre-la indefinidament.»³⁶

6.3.7. Adquisició de llibres

Finalment, i tal com ja hem insinuat al començament d'aquest apartat, cal dir que la Protectora va adquirir alguns exemplars dels llibres escolars i de lectura que consideraven més interessants per tal de repartir-los posteriorment entre les escoles catalanes. Per posar alguns exemples, el 13 de juny de 1905 s'aprovà «adquirir per l'import de vuit pessetes 100 col·leccions dels cromos Episodis Històrics de Catalunya que edita la casa de Nicolau Miralles y repartirlos entre las Escuelas Catalanas»;³⁷ el març de 1908 es decidí adquirir 25 exemplars de la *Història de Catalunya* de Norbert Font i Sagué, 25 de les *Beceroles Catalanes* d'Agustí Rius, 25 de les *Lectures Graduals Catalanes* de Manel Marinel·lo i 25 del llibre *Estampa i Ploma* de Salvador Genís³⁸; i el 12 d'agost del mateix any es prengué l'acord de comprar 50 exemplars de les *Faules d'Isop*, «tenint en compte'l carácter altament educatiu d'aquesta obra de la quina n'és editor y traductor el distingit escriptor D. Ramon Miquel y Planas.»³⁹

36 Llibre d'actes de l'APEC (1902-1910), acta 72, 29-1-1908.

37 *Ibidem*, acta 38, 13-6-1905.

38 *Ibidem*, acta 73, 5-3-1908.

39 *Ibidem*, acta 76, 12-8-1908.

6.3.8. Cartell *Per la Higiene y per la Moral*

Dins del grup de materials didàctics de suport van tenir una gran tradició els cartells o murals instructius, pensats per a ser penjats a les parets de l'escola. Els mestres els han utilitzat amb profusió des de finals del segle XVIII, primerament per una raó econòmica i posteriorment, també, per una raó didàctica.⁴⁰ En aquest sentit el 1911 s'edità un cartell, titulat *Per la Higiene y per la Moral*, i subtitulat *Prometences escolars*, amb el text següent:

- »No'm burlaré may dels desgraciats, qu'és propi de persones dolentes.
- »Protegiré tots els animals útils.
- »No escupiré a terra, qu'és costum molt lletja.
- »Posaré estimació als aucells y a les flors.
- »Aniré sempre ben endressat y polit.
- »No renegaré ni malparlaré, y faré que no reneguin ni malparlin els altres.
- »Tindrè cura de les coses dels altres com si fossin meves.
- »No oblidaré may que tots els homes són germans sense diferències de pobles, d'estaments ni de races.
- »Estimaré als Mestres dels qui rebo instrucció y el complement de la educació que'ls Pares me donen.
- »Estimaré ab veneració la propia llengua y la Patria.
- »Me rentaré ben sovint el cos, y cada día la boca.
- »No destruiré cap arbre ni cap planta.
- »Aborriré la crudeltat contra les bestioletes.
- »Tindrè bons modus ab totes les persones.
- »Les faltes dels altres les judicaré ab indulgència y les corretjiré ab bondat.
- »Diré sempre la veritat, que la mentida es aborrible.»

6.3.9. Es troba a faltar un llibre d'història de Catalunya per a les escoles

A la memòria de l'any 1913 es parla del primer concurs d'història de Catalunya organitzat per la Protectora i de l'èxit que obtingué: «Pot ja preveure's fàcilment que'l proper concurs resultarà més nodrit que l'anterior i tenim la seguretat de que l'èxit augmentarà d'any en any, si l'A. troba els medis indispensables per organitzar-lo amb empena perseverant i continuada. Per la nostra part no estalviarem treballs, perquè ja s'haurà reparat, que amb els concursos anyals indubtablement es lograrà que'l poble coneixi la Història de Catalunya, que la coneguin per lo menys els concursants i que la seva ensenyança penetri en totes les escoles públiques i privades. Si encara per desventura, no podem alçar escoles catalanes, cal no destruir les oficials, sinó que debem anar a mentalitzar-les fent que s'hi ensenyi la nostra història i el nostre idioma com a mínim».⁴¹

40 Per ampliar aquest tema vegeu: FAUBELL, Vicente: *Materiales didácticos de apoyo*, dins *Historia ilustrada del libro escolar en España*, pàg. 525-547.

41 Memòria manuscrita de l'any 1913. Fons Jordi Verrié.

I, per aquesta raó, Frederic Culí i Verdaguer, redactor de la memòria, afirma que caldria disposar d'un llibre de text d'història del nostre país: «Per això l'A. veient lo molt que manca un llibre de text per als infants, el qual a més de resumir les millors condicions pedagògiques, sigui excelent resum de l'Història Pàtria està fent gestions per a lograr la seva publicació, que es de creure donaran bon resultat i el manual invadirà les escoles i les llars.»⁴²

El 1914 és el primer any que té memòria impresa (evidentment, s'imprimeix el 1915), la qual cosa es continuarà fent fins l'any 1933, amb l'únic parèntesi del període dictatorial de Primo de Rivera. En aquesta memòria de 1914 hi apareix un apartat dedicat als llibres de text catalans, on s'insisteix en la publicació d'un compendi d'història de Catalunya: «Hi ha una manca quasi absoluta de llibres de text catalans, amb tot i que'l seu nombre és relativament important. Es pot dir que n'hi ha per a totes les ensenyances; però molts no s'admeten o s'admeten poc, per antiquats, ja en raó al seu sistema pedagògic; ja per les matèries que contenen, avui desmentides; ja per la ortografia en ells usada. Cal fer llibres proveïts de totes les garanties.

»An aquest fi el Consell Directiu ha convocat un concurs per a premiar un compendi de primer grau d'Història de Catalunya, per a ús de les escoles primàries, el qual compendi quedarà de la seva propietat. I el Consell Directiu, per assegurar l'ús del compendi, ha rodejat el concurs de tota mena de garanties.»⁴³

6.3.10. Biblioteca i catàleg de llibres catalans per a infants

En aquesta mateixa memòria de l'any 1914 apareix la idea de formar una biblioteca i un catàleg de llibres catalans per a nens i nenes i, amb aquest objectiu, nomena una comissió responsable de tirar endavant el projecte: «Hem dit que de llibres d'Ensenyança en català n'hi ha un nombre relativament gros, però, ademés, n'hi ha d'altres que si no són propiament d'ensenyança, són destinats als nois; exemple: els llibres de contes. Doncs bé, de tots ells l'Associació n'ha volgut formar una Biblioteca que s'anés continuant amb els llibres nous que surtin, i complementant la Biblioteca vol formar un Catàleg que contingui totes les referències del llibre: autor, editor, preu, etc.

»Això té'l doble interès de que'ns posa sempre a la vista i a punt d'observació tota la nostra literatura pedagògica i constitueix una propaganda dels llibres catalans pels infants, que, amb tot i ésser pocs, encara molts són desconeguts.

»El Consell Directiu per formar aquesta Biblioteca i Catàleg nomenà una comissió composta dels senyors Àngel Aguiló, Llorenç Jou i Olió, Emili Canals i el sotscrit secretari, la qual s'ha dirigit a diverses persones i entitats de tots els països de llengua catalana, tenint recullit quelcom per a la seva hermosa i profitosa feina.»⁴⁴

Aquesta comissió va fer una crida en els següents termes: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que dins el marc de les seves forces no cessa de treballar per a la millora de l'ensenyament primari de la nostra terra, ha tingut una iniciativa la realització de la qual encarrega a la Comissió que sotscriu la present circular.

42 Ibidem.

43 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1914*, Impremta Catalana. Barcelona, 1915, pàg. 6.

44 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1914*, Impremta Catalana. Barcelona, 1915, pàg. 9-10.

»Se nota a Catalunya, malhauradament, la falta de llibres que, escrits en la llengua nostra, sien expressament destinats a la lectura dels infants; però, fins el gros esplendor de les lletres de la nostra renaixensa, hi té un petit lloc la bibliografia infantívola. Per raons que fóra llarg escatir, el Mestre català qui vol servir-se de textos catalans, sovint no pot fer-ho, per la senzilla i lamentable causa de que els textos gairebé no existeixen, no han sigut publicats. Igualment se troba en confusió el Mestre, quan vol premiar a sos deixebles amb llibres catalans d'esbargiment, puix no en coneix d'apropiats per al cas.

»Però ensems que de ço dit, encara tenim que doldre'ns d'un altre mal, o sí: que les obres escolars publicades en català o bilingües, les quals precisament per ésser poques revelen el patriotisme de llurs autors i editors, resten moltes vegades desconegudes per part del Magisteri, qui no sols careix d'una pública Biblioteca que les contingui i on puguin ésser consultades, sinó que tampoc pot fer-se a les mans un catàleg que, almenys, l'informi de les obres catalanes i bilingües amb que comptem, tant si les desitja per a ensenyar com per a entretenir a llurs deixebles.

»Per aquests motius l'*Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, mentres procura la tasca més costosa i més lenta de fomentar l'aparició de textos escolars catalans, aspira a aplegar l'estimable tresor que ja posseim, fent la *Biblioteca Infantívola Catalana*, i, com a complement, se proposa donar a llum un modest *Catàleg* de totes les obres que pugui recollir o de les quals li arribin notícies series, àdhuc de les que, per llur antigor, puguin estar agotades.

»El propòsit mereixerà, sens dubte, l'aprovació de quants creguin que el preocupar-se dels problemes de l'infantesa és una bona manera de col·laborar a l'enlairament del nostre país, i en l'empresa que desinteressadament carreguem damunt nostre no hi mancarà de segur l'ajuda de tants compatriotes qui ens acompanyen en nostres amors al petit català, entorn del qual voldríem tot el teixit d'influències educatives que avui assenyala la ciència pedagògica.

»Cert, com diem, que el catalogar els textos escolars catalans, majorment amb la divisa de limitar-nos als útils per a l'infancia, resulta empresa reduïda a un nombre no considerable de llibres; però, amb el fi d'evitar totes les deficiències possibles, que serien una injustícia per als autors i editors que involuntàriament oblidessim, ens permetem pregar a tothom qui s'interessi per al millor èxit de la nostra feina, que es serveixi remetre'ns els datos que li semblin pertinents.

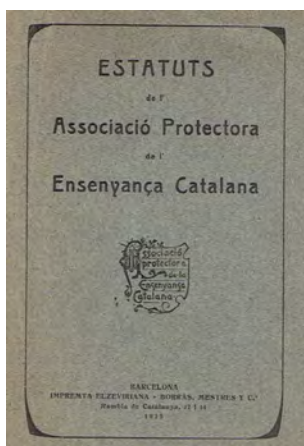
»Sobretot confiem en l'honrosa classe del Magisteri, el ciutadà com el rural, aquests dignes Professors que tantes vegades sorprenen amb una cultura no sospitada i amb una vocació excelsa, i ja no cal dir que dels autors i editors de llibres bilingües o catalans per nois, puguin o no puguin afavorir-nos amb l'envió d'exemplars, esperem que tindran a bé dir-nos de cada llibre els extrems següents: primer, títol de l'obra; segon, noms de l'autor; tercer, noms de l'editor; quart, peu d'impremta; quint, darrera edició i any en que va aparèixer; sisè, preu de l'exemplar.

»Quantes persones se dignin complaure'ns, ens adreçaran llurs informacions o remeses de llibres al domicili de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, carrer de la Canuda, 14, principal.»⁴⁵

En la memòria de l'any següent ja es donava compte de la feina feta fins aquell moment: «Aquesta obra tan útil s'ha anat portant a cap per la Comissió nomenada des de fa un any. La Comissió ha trobat certes dificultats que són propies d'una empresa pacienta i llarga com aquesta, i avui ja són moltes –més de dues-centes– les notícies que té recollides de llibres».⁴⁶ La crida que acabem de reproduir fa un moment fou contestada: «Els editors Dalmau Carles, de Girona, Blai Camí i hereus de Roca i Bros, de Barcelona, són de citar en aquest sentit. Així mateix la Sra. Narcisa Freixas, En Lluís Pastre, de Perpinyà; en Salvador Genís, que envià els seus llibres i un catàleg extens, i especialment el Director de la Normal de Lleida En Felip Solé i Olivé, que ens feu donatiu de 175 papeletes curosament ordenades i presentades. Els Bisbes de Catalunya també, en general, contestaren amatents al prec de la Comissió demanant notícia de catecismes.»⁴⁷

6.3.11. Els estatuts de l'any 1915

Els estatuts de 1915, en el seu article 2n, apartat b, assenyalava com un dels objectius de l'entitat «Publicar llibres docents o complementàriament instructius per a facilitar

l'ensenyança catalana, subvencionar la publicació d'altres que es donguin a llum amb igual finalitat i comprar, vendre i regalar els que judiqui necessaris per al compliment de la seva missió».⁴⁸ El primer Consell Directiu després de l'aprovació d'aquests estatuts estava format per Manuel Folguera i Duran (president), Albert Bastardas i Samper (vicepresident primer), Narcís Verdager i Callís (vicepresident segon), Josep Botey i Argimon (tresorer), Josep Grant i Sala (comptador), Daniel Girona i Llagostera (arxiver-bibliotecari), Andreu Nin i Pérez (secretari) i Ramon Ràfols i Camí (vicesecretari), a més dels cinc vocals preceptius, sense cap càrrec específic. Precisament va ser Manuel Folguera i Duran qui va donar un gran impuls a l'entitat,

que va passar de 209 socis el gener de 1915 a 8.526 (48 de protectors i 8.478 de numeraris) a finals de 1922 i a 10.400, aproximadament, en esclatar la Dictadura de Primo de Rivera, el setembre de 1923.

6.3.12. El concurs de geografia de Catalunya, polèmic

El 6 d'octubre de 1915 es convocà un concurs per a la publicació d'una geografia de Catalunya de caràcter elemental i es dotà amb cinc-centes pessetes, cedides per Antoni de

45 Barcelona, 22 de novembre 1914. Signat: Àngel Aguiló, Llorenç Jou i Olió, Emili Canals i Ferrer, Frederic Culí i Verdager. *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1915*, Impremta Fills Casanovas. Barcelona, 1916, pàg. 37-38.

46 *Ibidem*, pàg. 10.

47 *Ibidem*.

48 *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, Impremta Elzeviriana. Barcelona, 1915.

Paula Aleu, resident a Buenos Aires. Antoni de Paula Aleu (Barcelona, 1847-Argentina, 1926) fou periodista i advocat, estudià al seminari conciliar de Barcelona i el 1860 arribà a l'Argentina en un vaixell de vela. Va fer la carrera de Dret a Buenos Aires, on exercí diversos càrrecs al govern municipal. Fou un dels fundadors de la Creu Roja argentina i dirigí *L'Aureneta*, primer setmanari en català a l'Argentina, on publicà unes *Cartes catalanistes*. Fou fundador i president del Centre Català de Buenos Aires i fou membre, des dels inicis, de la Comissió Delegada de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a aquesta població. El 1917 es va publicar a Barcelona *Lluny de la Terra*, recull d'articles periodístics i discursos, editat pels seus amics de Barcelona. L'any 1922 presidí a Catalunya la Conferència Nacional Catalana com a representant dels exiliats, aprofitant el viatge que feren els catalans de l'Argentina per a donar una bandera de Catalunya al president de la Mancomunitat de Catalunya. El 1926 morí a bord del vaixell Washington quan tornava a Catalunya.⁴⁹

En el text de la convocatòria del concurs s'especificava que els treballs «deuràn correspondre en extensió a la d'un llibret de 8 x 14 centímetres de 100 a 200 pàgines de lletra clara d'impremta» i havien de ser redactats en català i no limitar-se només a la geografia física i política, civil i eclesiàstica, sinó «donant, además, nocions de geografia comercial, industrial i agrícola i de les modernes comunicacions; deixant, en quant a les altres ramificacions que pot abarcar l'estudi de la terra catalana, amplitud de criteri, però tenint cura de no involucrar-hi ni la Geologia, ni l'Historia, ni l'Art, que deuen contenir-se en altres tractats elementals.»

També es recomanava «la presentació d'alguns mapes, podent-se valer, per a confeccionar-los, dels mapes muts existents. Aquesta circumstància no és imprescindible per a la concessió del *Premi*, però indubtablement podrà influir en sa adjudicació.»

A més del primer premi, hi havia un accèssit: «Es concedirà el *Premi Aleu*, de cinc-centes pessetes, a l'autor del Compendi escullit pel Jurat, i l'*Accessit* ofert per En Albert Martín, o sien els sis grans volums de la *Geografia General de Catalunya*, al que més se li acosti en perfecció, si el Jurat ho considera avinent. Serà potestatiu del Jurat el deixar de concedir el *Premi* i l'*Accessit* si estima que no correspon otorgar-los per la manca de mèrits dels treballs presentats.»

Formaven el jurat Francesc Carreras i Candi, de l'Acadèmia de Bones Lletres; Jaume Massó i Torrents, president del Centre Excursionista de Catalunya; Alexandre Tudela i Pérez, professor de la Normal de Mestres de Barcelona; Rosend Serra i Pagès, professor de Geografia; Francesc d'A. Mas, president de la Societat de Geografia Comercial; Ramon Porqueras i Crivillé, director d'escola oficial de Barcelona, i Lluís Torres i Ullastres, director de l'Escola Catalana del Districte sisè de Barcelona.

El 14 de novembre de 1916 es falla el veredicta a favor de l'obra *Geografia de Catalunya*, de Pere Blasi i Meranges, i això provoca un petit conflicte amb Francisco Flos i Calcat, que també s'havia presentat al concurs. Vegem primer el veredicta: «Considerant que l'ideal de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana és publicar una Geografia de text per a les escoles, i que, per assolir-lo, ha celebrat aquest Concurs;

49 Vegeu: *200 catalans a les Amèriques (1493-1987)*. Mostra del diccionari de Catalunya i Amèrica, Comissió Catalana del 5è. Centenari del Descobriment d'Amèrica, Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1988.

»Considerant quan lamentable seria que dita benemèrita entitat no obtingués el fi que desitja, com succeiria si, per circumstàncies que no representen defectes substancials en els treballs presentats, ni desconeixement de la matèria per part dels autors, deixés d'adjudicar el premi;

»Considerant que, certs defectes accidentals en un treball rebut i la manca de temps per desenrotllar la part gràfica i ampliar amb majors detalls determinats punts de vista del text, podran suplir-se amb bona voluntat en una nova revisió, in seguint les indicacions d'aquest Jurat;

»Considerant que l'autor de la obreta, que, en tal concepte, aquest Jurat estima dever atorgar-li, en principi, el premi també es manifesta disposat a realitzar esmenes i ampliacions, com indica en l'advertència preliminar;

»Acorda adjudicar, provisionalment, l'oferta feta per N'Antoni de P. Aleu, d'un premi de cinc centes pessetes, i, en absolut, la oferta feta per D. Albert Martín, d'un accèssit consistent en els sis grans volums de la "Geografia General de Catalunya", en conformitat al següent veredict:

»L'autor de la vistosa obreta que porta per lema "Catalunya", segueix un mètode racional, propendint a donar excessiva importància a alguns punts de vista accidentals. Entre les belles coses que presenta devem consignar l'abundància de gràfics. En determinades ocasions, inconscientment, s'aparta de la forma pedagògica que domina en son treball i en altres hi ha poca ponderació en el desenrotllament de matèries. Les deficiències i inexactituds, totes elles subsanables, apareixen degudes en gran part, a la precipitació dels qui han copiat el seu original.

»Hi sobren detalls fotogràfics i determinades relacions, essent indispensable retirar les lectures geogràfiques. Haurà d'afegir lleugeres nocions de geografia general i, en algunes ocasions, donar al llenguatge un caràcter més planer i senzill, valent-se de paràgrafs més curts, que es puguin més fàcilment retenir a la memòria. La designació de poblacions i coses notables de Catalunya, mereix una mica més d'ampliació, anotant més monuments, belleses naturals, manufactures característiques, etc. A les comarques catalanes caldrà tractar-les segons son valor d'actualitat o històric, no oblidant-se de que, al costat d'algunes molt clàssiques i extenses (Cerdanya), n'hi ha de molt poca importància (Baridà) i que si a vegades les delimita la orografia (Vall d'Aran), en determinats llocs la incertitud és tanta, que llurs habitants desconeixen si es poden o no classificar en comarca determinada (Tortosa). Precisa, doncs, no violentar l'estat de fet, ni inventar comarques arbitrals, com desgraciadament ho llegim tot sovint per els que de bona fè creuen que tota Catalunya, de necessitat, s'ha de dividir en comarques.

»La obreta manuscrita presentada sots el lema "*Bon cop de falç*", essent altre resum ben fet de geografia catalana, està molt mancada d'estadístiques, de preliminars per entendre les matèries que es tractaran, de relacions concretes de les poblacions, i de referències històriques, notant-s'hi inexactituds d'importància i desmesurat descuit al llenguatge. Son primordial defecte està en no anar directament adreçada a un aspecte netament pedagògic, indispensable per a servir d'obra de text.

»La tercera obreta, impresa en gran part i manuscrita en menor part, que es presentà al Concurs sots el lema "*La Geografia és l'ull de la Història*", apareix excessivament antiquada, no havent-se adaptat a la evolució que experimenta Catalunya en aquest segle XX, ni depurat dels errors que inicialment contenia.

»En conseqüència, acorda aquest Jurat entregar la quantia del premi a l'autor de la obreta "Catalunya", després que haurà efectuada la seva revisió, inseguint orientacions més precises que, particularment, li seràn indicades.

»Abans de finir la present tasca, creiem de nostre dever indicar a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, quan convenient fóra l'absolut coneixement de totes les terres de llengua catalana. L'ideal seria, marcar una tendència de compenetració didàctica entre les mateixes, que podria posar-se a la pràctica publicant una Geografia de tots els territoris on nostre idioma és parlat, adreçada a les escoles catalanes, per a servir de text com a geografia de tercer grau superior.»⁵⁰

Francisco Flos i Calcat s'havia presentat al concurs amb el lema «La geografia és l'ull de la història» i, com hem vist en el veredict, no resulta seleccionat. Al cap de pocs dies de saber-se el resultat, presenta un recurs a l'Associació Protectora en aquests termes: «Sr. President de l'Associació Protectora de la Ensenyança Catalana.

»Permeteume, Sr. President, que en ús d'un perfecte dret, i en defensa de la meva dignitat professional, vos endressi la meva protesta sobre'l veredict emès pel Jurat qualificador del Concurs de Geografia de Catalunya que convocà eixa Associació.

»No voldria pas, Sr. President, en atenció a la vostra proverbial bonhomia i esperit conciliador, el que això vos fós motiu de disgust: voldria, com dieu sovint, "tirarhi terra per sobre"; mes, en cassos com el present, fins crec qu'és altament lloable la meva protesta, per varies raons: 1a. Perquè no essent la meva obra del tot inèdita el meu nom era sobradament conegut entre'l Jurat i, per tant, obrarhi certa animatversió contra mi, que rès té d'estrany dades les petiteses humanes en tota colectivitat; 2a. Que durant alguns anys ha contribuït no poc a catalanitzar, a xics i a grans, l'acció del nostre poble, fent, per tant, un bon servei a la causa de Catalunya. 3a. Que al publicarse la primera edició hi donaren la seva desinteressada opinió favorable meritíssimes personalitats bé prou conegudes en el camp de les ciències, de les arts, de la Pedagogia i sobretot del excursionisme, com foren En Cessar A. Torras, En Domingo Palet i Barba, els malhaurats Dr. En Josep Torras i Bages, En Ferran Alsina, En Francisco de S. Maspons i Labrós, N'Antoni Aulèstia i Pijoan i N'Arthur Osona, tots ells de tan bona memòria. 4a. Que no's pot admetre que s'escusi dient el Jurat que l'obra és antiquada, ja que això és qüestió de criteri pedagògic, més o menys benèvol o coneixedor de que no tot lo modern és bo, ni tot lo antic és dolent. I 5a., Qu'és altament injust i depressiu el Veredict del Jurat, per quant, además de lo dit anteriorment, resulta que's concedeixen a la obra condicionalment (?) premiada, una munió de privilegis, franquícies i facilitats (tot propi d'un favoritisme tal volta personal) com ho prova palesament el no donar importància a tot lo següent:

- »(1) No té forma pedagògica (Tant se val).
- »(2) Poca ponderació en el desenrotllament de matèries (No ve d'aquí).
- »(3) Deficiències i inecacitats (Això no és res: és culpa del pobre copista).
- »(4) Hi sobren detalls i relacions (Això rai!).
- »(5) Indispensable'l retirar les lectures geogràfiques (A fora!).
- »(6) Donar al llenguatge un caràcter planer i senzill amb paràgrafs curs (¿Què hi fa?).

50 Barcelona, 14 de novembre de 1916. Signat: Francesc Carreras i Candi, president. Jaume Massó i Torrents, *vicepresident*. Rossend Serra i Pagès, Francesc d'A. Mas, Ramón Porques i Crivillé, Alexandre de Tudela, vocals. Lluís Torres i Ullastres, secretari.

»(7) Designació ampliada de poblacions, monuments, belleses naturals (Això no costa res).

»(8) Les comarques catalanes que siguin més ben tractades (¿I qui és capaç de ferne un estudi i una delimitació perfecte?).

»(9) A totes aquestes irregularitats, que no són poques, se li donaran al autor, particularment, les orientacions necessàries (I a més, 500 pessetes).

»I ara pregunto, Sr. President, en vista d'aquestes declaracions del Jurat, pot qualificar-se de just i imparcial el seu veredict? La vostra Associació és justa i raonable i, per tant, justos i raonables deuen ser sense miraments tots els seus actes.

»Com és de dret, defenso la meua obra ben sincerament, i crec que no és motiu de menyspreu com se n'ha fet, dient tant solszament qu'és antiquada i que no està depurada dels errors que inicialment contenia.

»¿Antiquada...? Ja he dit lo que pertocava.

»¿Errors...? I quina Geografia és la que no'n conté? També en té i per cert descomunals, la Geografia General de Catalunya editada per la Casa Martín i que prou coneix el Sr. President del Jurat⁵¹, errors que puc demostrar en públic, si convé.

»¿Que la meua obra no conté profusió de mapes i plans com diu que té la afavorida? Això és absolutament independent del mèrit didàctic, ja que, com vaig advertir, al presentar la obra, tot depen ja dels cabals que's puguin esmersar en la edició. Bé pot dirho qui té publicat el primer i únic Mapa de Catalunya que tant de servei fa a les escoles, i que li costà, no pocs sacrificis pecuniaris. No parlo d'altres esforços fets pel foment de la Ensenyansa Catalana, sufrint no poques decepcions.

»Per tant, és d'esperar, doncs, que obrant en perfecta justícia, amb legalitat correcta i amb la imparcialitat deguda, se'm fassi igual concessió condicional que a l'obra, que, malgrat els nou defectes esmentats, se la ha distingit, amb no poca estranyesa, no dubtant que, de ferho així, serà de fet equitatiu el resultat del Concurs esmentat.

»Visqueu molts anys pel bé de Catalunya.

»Barcelona, 5 de Desembre de 1916.

»Signatura de Francisco Flos i Calcat.»⁵²

La queixa de Francisco Flos no fou escoltada i, com veurem més endavant, el llibre de Pere Blasi s'editarà el 1922, sis anys després de guanyar el concurs.

Alexandre Galí, parlant d'aquests primers anys de la Protectora i dels intents fallits de publicació d'obres didàctiques, afirma: «La lliçó més notable d'aquest període de la Protectora és, però, la que es refereix al ram de la publicació de llibres: una sèrie d'intents que per sort i en elogi de la Protectora no van prosperar. Volem dir que, per poca que fos, la Protectora indicava alguna exigència pedagògica i científica, i per tant els llibres que patrocinés no podien ésser de l'estil dels que sortien i han sortit sempre a balquena. Així, veurem que quan la Protectora va començar de publicar en algun sentit o

51 Francesc Carreras i Candi és el director d'aquesta obra, editada a Barcelona el 1906: per això, amb una certa ironia, diu Francisco Flos que «el president del Jurat prou coneix.»

52 Fons personal de Jordi Flos.

altre els seus llibres eren una novetat. L'edició, doncs, era un problema difícil més que per l'exigüitat dels cabals, per la manca de preparació general.»⁵³

6.3.13. *L'Amor del Sol*

El Centre de Cultura Institució d'Estudis del Casal Català de Buenos Aires va publicar, pels volts de 1915 (no en sabem la data exacta), l'opuscle *L'Amor del Sol. Rapsòdia*

heroica, que recollia un poema premiat amb la Flor Natural als Jocs Florals de la capital argentina, l'any 1915. Només hem pogut aconseguir la fotocòpia de la portada, però no l'hem pogut tenir mai a les mans i, per tant, en desconeixem el contingut, el nombre de pàgines, etc. Li hem volgut incloure perquè a la portada hi constava la següent inscripció: «A benefici de la Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana

de Barcelona». Això, i d'altres materials que vam poder aconseguir anys enrere gràcies a l'amabilitat de Fivaller Seras i Lleonart⁵⁴ (traspassat el 2009), ens fa pensar que un estudi de la Protectora a l'Argentina faria aflorar iniciatives interessants i potser altres publicacions que en aquest moment desconeixem.

6.4. Des de la creació de l'Editorial Pedagògica fins a la dictadura de Primo de Rivera (febrer 1917-1928)

6.4.1. Creació de la Comissió Editorial Pedagògica

El fet de començar aquesta tercera etapa l'any 1917 és a causa d'un fet que havia de tenir, sens dubte, una gran importància a partir d'aquell moment: la creació, a principis d'aquell any, d'una editorial pedagògica dins de l'entitat. La memòria de l'any 1917 ho explica en aquests termes: «En vistes a la publicació de dites obres, i de les que aniran venint, el Consell acordà crear una "Secció Editorial Pedagògica" la Junta de la qual en l'acte d'avui [14 de gener de 1917] s'elegirà. Ella tindrà per objecte exclusiu la publicació i administració dels llibres docents, procurant així aconseguir que reuneixin les condicions més adequades d'estètica pedagògica».⁵⁵ També es creà una altra comissió anomenada «Biblioteca i Catàleg de Llibres Catalans per a Infants». La Comissió Editorial

53 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*. Llibre I, La Llengua, Entitats defensores i propagadores. Fundació Alexandre Galí. Barcelona, 1979.

54 Vegeu BACARDÍ, Montserrat: *Catalans a Buenos Aires: Records de Fivaller Seras*. Lleida: Pagès editors, 2009.

55 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1916*, Impremta La Renaixença. Barcelona, 1917, pàg. 10.

Pedagògica (el primer any tingué caràcter de comissió especial però un any més tard es convertí en comissió permanent) quedà constituïda com segueix:

President > Pompeu Fabra i Poch

Vicepresident > Josep M. López Picó

Tresorer > Josep Botey i Argimón

Comptador > Joaquim Folguera i Poal

Arxiver > Blai Vernet i Sabaté

Secretari > Vicens A. Ballester i Camps

Vice-secretari > Francesc Rosell i Muntaner

El gener de 1919 hi hagué dos canvis:

Tresorer > Josep Grant i Sala

Vicesecretari > Joan Estelrich i Artigues

El 1920 es renovaren tres vocalies:

Comptador > Llorenç Jou i Olió

Arxivera-bibliotecària > Rosa Sensat de Ferrer

Vice-secretari > Josep Baguñà i Murtra

El gener de 1921 es ratificà la mateixa Junta, sense cap canvi.

El 1922 es renovaren dues vocalies:

Secretari > Josep Foix i Mas

Vicesecretari > Ferran Boter i Maurí

El 1923 es ratificà la mateixa Junta, sense cap canvi.

6.4.2. El Pla de Publicacions Docents

Aquesta Comissió Editorial treballà coordinadament amb la Comissió Tècnica, presidida en aquesta època per Llorenç Jou i Olió. Ambdues comissions treballaren conjuntament per tal d'elaborar un pla de publicacions: «Avans, també, de donar començ a la tasca que li era confiada, la Secció volgué traçar-se un pla de publicacions. Aquest pla fou aprovat en dues sessions consecutives, a les quals deliberaren juntes la Comissió Editorial i la Comissió Tècnica de la Protectora, i qual pla fou després publicat i profusament repartit». El pla és important per tal de veure quines eren les intencions de l'entitat: «Tenint en compte que les obres fins avui publicades amb destí a la Ensenyança Catalana, no tan sols són en nombre reduït, sinó que, des tant el punt de vista pedagògic, venen mancades d'aquella unitat d'orientació que es fa precisa per a que resultin eficaces les energies esmerçades en el treball escolar, i a més d'això, gairebé la totalitat d'elles són escrites seguint sistemes ortogràfics diferents, qual cosa introdueix, a les escoles que les adopten, una veritable anarquia en ço que a l'ensenyament del llenguatge es refereix; considerant, també, que són molt pocs, per a no dir nuls, els mestres que es troben en condicions de poder prescindir dels llibres en l'ensenyament, i que per altra part n'hi ha un bon nombre que, no obstant la seva voluntat d'organitzar a base del català les seves escoles, no ho poden fer per no trobar escrits en la nostra llengua els llibres que necessiten; la Protectora creu atendre una necessitat urgentíssima, alhora que complir una finalitat altament patriòtica, al proposar-se la publicació d'un plan complet i orientat d'obres catalanes de caràcter docent destinades a l'ensenyament primari.

»Aquest plan comprendrà les següents matèries:

A) Llenguatge (escriptura, lectura i gramàtica); aritmètica i geometria; geografia general, amb utilitatge per al seu ensenyament i història general.

B) Ciències físiques i naturals; les mateixes aplicades al treball de l'home (agrícola, industrial, etc.); al de la dona (economia domèstica, puericultura) i a la higiene; antologia d'autors catalans; història sagrada; gramàtica castellana i gramàtica francesa.

»L'escriptura comprendrà una sèrie de cartipaços graduats de lletra nordamericana vertical que començaran amb la iniciació de l'infant en la representació escrita i arribaran fins als exercicis de redacció.

»La resta de les matèries compreses en l'apartat a) seran desenrotllades en forma gradual i en ordre cíclic les que per la seva naturalesa ho permetin, comprenent tres cursos: inferior, mitjà i superior. La publicació, exceptuant per raons ben comprensibles la de la lectura, que començarà per la iniciació, començarà sempre pel curs mitjà, perquè així el Mestre, amb un petit esforç d'adaptació, pugui començar-los a usar sense esperar el complet dels tres cursos.

»De les compreses en l'apartat b), les gramàtiques castellana i francesa seran a la manera didàctica, amb lliçons i exercicis comparatius dels dos idiomes amb el nostre. La resta serà en forma de llibres de lectura. Es procurarà, més que la sistematització científica, l'agrupar els coneixements a l'entorn d'un motiu determinat, amb el ben entès de que no han d'ésser molts sinó sòlids i amb la intenció d'aprofitar l'interès anecdòtic que aquestes matèries desperten en l'infant, en profit de la seva cultura; i es farà així, no perquè es cregui de menys valor i necessitat l'ensenyament d'aquestes matèries que el de les compreses en l'apartat a) sinó perquè la seva naturalesa permet ordenar-les d'aquesta manera a diferència d'aquelles, les quals exigeixen una més especial sistematització.

»No hi són compreses en aquest plan, ni la Geografia ni la Història de Catalunya, perquè ja van compreses amb atenció preferent, en la Geografia i Història generals; però la Protectora les publicarà apart com una especialització pròpia del grau superior i per a que puguin ésser utilitzades a tot arreu on s'estableixi el seu ensenyament.

»Tampoc es fa res del referent al Catecisme perquè la publicació d'aquest competeix exclusivament als Bisbes de les respectives Diòcesis, dels quals l'Associació ha recabat respectuosament que exerceixin la seva llegítima influència per a que fos ensenyat en català als infants de Catalunya.

»A més d'aquest cicle de publicacions que constitueixen el programa mínim indife-rible que la Associació es proposa dur a cap, es persegueix la publicació d'un altre cicle, que podríem anomenar d'edicions post-escolars, per ésser adreçades a l'adolescent, i que pot comprendre les obres següents:

»Un llibre per l'adolescent, compost de fragments capitals de totes les literatures, amb el fi de que els qui es troben en aquell període de la vida, en que sense haver arribat a home s'ha ja deixat d'ésser infant, sentin estimulada la seva curiositat per les coses de l'esperit i els veïcols de les coses de l'esperit.

»Una sèrie d'antologies on hi hagi aplegat tot ço millor que hagin produït els nostres escriptors fent referència a lemes determinats.

»De moment s'ha pensat en dues sèries: una, comprensiva dels tres lemes tradicionals, Pàtria, Fe, Amor –un volum per a cada una– i una altra, igualment amb els lemes Natura, Ciutat, etc.

»Una altra sèrie de biografies de gent catalana amb el fi de que per la consideració de la vida dels nostres homes capdals es crei entre els homes de demà una correntia de cordialitat ciutadana i de respecte per l'exercici normal de la intel·ligència.

»I, finalment, per completar i resumir les finalitats i ofici de totes les anteriors, una altra sèrie d'iniciacions a tota llei d'activitats: iniciació literària, filosòfica, científica, artística, dels oficis, ménagere, etc.

»Totes aquestes publicacions tindran caràcter de volum lleuger, amb mires a la popularització i es procurarà fer-les tot l'econòmic possible, sense descuidar la cura d'una bella presentació, circumstància que s'estima essencial donat el destí que se'ls hi senyala.

»Ultra aquest plan, que a l'ésser realitzat suposarà l'esmerçament d'una quantitat d'energies i activitat intel·lectuals, junt amb un total de despeses econòmiques considerables, la Protectora té el propòsit d'editar el Catàleg-Biblioteca Infantil, quan la Comissió encarregada de confeccionar-lo el tingui llest; i a més s'ha pensat en anar a la formació, mitjançant l'adquisició de les obres que fossin necessàries, d'uns lots de llibres contenint ço millor publicat a Catalunya de les matèries fonamentals del saber humà, per a servir d'índex a l'activitat intel·lectual del geni català que pren com a mitjà d'expressió la nostra llengua.

»I, per últim, la Secció Editorial Pedagògica es proposa fer els treballs necessaris per a organitzar, aprofitant l'avinentesa de la propera Exposició d'Indústries Elèctriques, una exposició del llibre escolar, circum-escolar i post-escolar, amb un anexe històric dels treballs d'impremta a Catalunya, per a veure si s'obté, entre altres resultats, una selecció del Folklore Musical, Literari i d'Educació, popular català, que ens permeti fer-ne una reedició amb destí a la infantesa».⁵⁶

6.4.3. Incorporació de Tomàs Iduarte i Josep Obiols

Una altra preocupació de la Comissió Editorial fou la d'assegurar-se la col·laboració tècnica, administrativa, pedagògica i artística necessàries «per a realitzar el detall de la tasca a fer, donant-li la mateixa unitat i continuïtat que la Comissió en els seus acords havia d'imprimir a la totalitat de la seva actuació».⁵⁷ A més de comptar amb els serveis tècnics de Pau Romeva i Ferrer, tècnic assessor de la Protectora, es van fer dos nomenaments més: el de Tomàs Iduarte i Aragonès com a secretari habilitat i administrador de l'Editorial Pedagògica i el de Josep Obiols i Palau com a director artístic.

Pel que fa al primer, la memòria de l'any 1917 reproduïx el text que establia les condicions del Concurs que es va fer a l'hora de nomenar-lo secretari de l'Editorial Pedagògica: «1a. Se destinaran als treballs de la Protectora la totalitat dels dies laborables, essent la tasca normal des de les nou del matí a la una de la tarda, i des de dos quarts de quatre d'aquesta a dos quarts de vuit del vespre, sense perjudici a ocupar-hi altres hores quan ho requereixin les circumstàncies anormals (en dies feiners i festius).

»2a. El sou base serà de dues-centes pessetes al mes, pagades a la vençuda, depe-
nent els augments successius del zel i activitat de l'interessat i de la marxa progressiva de l'Associació.

56 *Plan de publicacions docents aprovat pel Consell Directiu a proposta de la «Comissió Tècnica» i «Secció Editorial Pedagògica» reunides.* Impremta Catalonia. Barcelona, 1917.

57 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1917,* Duran, Impresor-Llibreter. Barcelona, 1918, pàg. 17.

»3a. Els aspirants deuran subjectar-se a les proves de capacitat sobre redacció, mecanografia i comptaduria de llibres, que resolgui una Comissió especial del Consell Directiu, composta per sos President, Tresorer i Secretari, la qual podrà, si ho creu convenient, assessorar-se de persones tècniques per a judicar els exercicis dels aspirants.

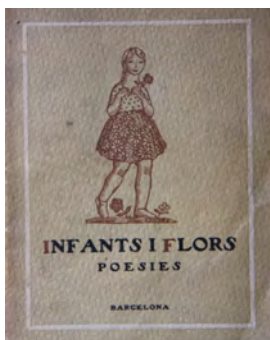
»4a. El nomenament es farà pel Consell Directiu, a proposta de dita Comissió especial, tenint en compte les sollicituts presentades, les proves que s'hagin practicat (si així s'ha cregut convenient) i els informes particulars que es tinguin sobre els aspirants: podent-ho fer lliurement, i sense haver-hi lloc a reclamacions de cap mena sobre els motius de l'elecció.

»5a. El nomenament es farà per un any, al cap del qual podrà confirmar-lo o anul·lar-lo el Concell segons el seu criteri, avisant a l'interessat en aquest últim cas amb un mes a l'avançada o pagant-li una mesada d'excés sobre el temps servit. Però el Consell es reserva el dret de prescindir de la persona designada tot seguit de registrar manaments provats en son càrreg i quan estimi sa actuació perjudicial a l'entitat, ja sia per no dedicar-hi el temps degut, ja sia per irregularitat en els serveis prestats o per altres defectes de índole tècnica o moral».⁵⁸ Com ja hem dit, dels tretze concursants presentats, el 23 de novembre de 1917 es seleccionà per a ocupar aquesta plaça Tomàs Iduarte i Aragonès.

Pel que fa a la incorporació de Josep Obiols a la Protectora, a l'edat de vint-i-tres anys, són interessants les paraules de Frederic Pau Verrié, quan afirma que el seu pas per aquesta entitat fou el fet més transcendent de la seva primera etapa artística: «Sense que deixés mai de practicar les dues tècniques, la del dibuix i la del color a vegades fonent-les en una sola, una gran primera etapa de la vida artística de Josep Obiols és la del dibuixant, il·lustrador i gravador, centrada pel que fa a la seva transcendència, en la col·laboració des del 1917 a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.»⁵⁹

6.4.4. *Infants i Flors. Poesies*

És d'aquesta època el llibre de poesies *Infants i flors*, amb poemes de diversos autors –Àngel Guimerà, Francesc Pujols, Joaquim Ruyra, Josep M. de Sagarra, Jacint Verdaguer, Víctor Català, entre molts d'altres– recopilats per Ignasi Iglesias. El llibre, que te-

nia un preu de 0,50 pessetes, fou costejat per l'Ajuntament de Barcelona i es vengué a la Festa d'Infants i de Flors d'aquell any 1917. Llorenç Jou i Olió diu que «tots els fruits econòmics de la festa, com en anyades anteriors, han vingut a parar al tresor de la Protectora de l'Ensenyança Catalana, i és bé d'aplaudir, per lo espiritual, la forma amb què el senyor Iglesias col·laborà en la festa i vingué a augmentar els beneficis».⁶⁰ L'any 1921 es reedità; en aquest cas, en el cul de llàntia hi consta que fou publicat per la Protectora.

58 *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1917*, Duran, Impressor-Llibreter. Barcelona, 1918, pàg. 27-28.

59 VERRIÉ, Frederic Pau: «L'obra d'un artesà compromès», dins *Josep Obiols, 1894-1994. Obra cívica*, pàg. 13.

60 *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, núm. 2. Barcelona, novembre de 1917, pàg. 30.

6.4.5. La insígnia de solapa per als socis

El llibre *Josep Obiols. Obra cívica, 1894-1994* reproduceix, a la pàgina 41, la insígnia de solapa per als socis i la data al 1917. Diu, a la pàgina 57, que feia 1,5 cm de diàmetre. Nosaltres la vam poder veure fa molts anys perquè la tenia Jordi Verrié a la seva col·lecció particular. No n'hem pogut trobar cap notícia als butlletins de l'APEC i, per tant, només podem repetir el que hem trobat publicat.

6.4.6. Adquisició d'exemplars del *Breviari Educatiu* de Francisco Flos i Calcat

El 17 de desembre de 1917 el Consell Directiu va prendre l'acord d'adquirir alguns exemplars del *Breviari Educatiu*⁶¹, un petit llibret de 68 pàgines publicat per Francisco Flos i Calcat. En aquella època Flos i Calcat ja havia publicat cap a una quinzena d'opuscles i llibres, un mapa mural de Catalunya i una col·lecció de dotze cartells de lectura; la majoria d'aquests treballs no comptaren amb el suport econòmic de la Protectora. Com en aquest cas concret que estem comentant, per exemple, sovint les ajudes no passaren de la compra d'alguns exemplars.

6.4.7. El *Cartipàs Català*, de Pau Romeva i Josep Obiols

A primers de 1918 ja s'havien publicat els dos o tres –no ho sabem del cert, ja que hem trobat informacions contradictòries– primers cartipassos de Pau Romeva, amb il·lustracions de Josep Obiols⁶²; més tard es completà la sèrie fins arribar al cinquè volum. L'any 1920, en el butlletí de l'entitat hi havia la notícia de l'acord d'imprimir una segona edició dels números 1 i 2, perquè estan a punt d'exhaurir-se.⁶³ L'any 1923 es va reeditar per segona vegada el núm. 5 i per tercera vegada el núm. 1.⁶⁴ Jordi Verrié va documentar almenys tres edicions de tots cinc volums.

En aquests quadernets d'escriptura vertical, Pau Romeva fa un treball molt acurat, amb lletra grossa, clara i neta. Cada pàgina porta una il·lustració de Josep Obiols a la seva part superior. Pilar Vélez opina que en aquesta obra ja hi apareixen totes les imatges que l'acompanyaran en el futur: «Quan Obiols comença a treballar per a l'APEC és encara molt jove, car tot just té vint-i-tres anys. No obstant això, (...) en el *Cartipàs* ja hi apareixen totes les imatges que l'acompanyaran sempre i que d'altra banda ja eren presents en els seus dibuixos al marge de la il·lustració: els testos amb flors, les balustrades, el cloquer de l'església, les atzavares, els

61 FLOS I CALCAT, Francisco: *Breviari educatiu*. Arenys de Mar: Tipografia J. Tatjé.

62 «Mentre la Comissió duia a cap els treballs indicats, es feien també els necessaris per a publicar una sèrie de cartipassos, els quals eren duts a la premsa a mida que'ls llurs autors, Srs. Romeva i Obiols deixaven enllestits els originals. La sèrie constarà de cinc quaderns, dels quals tres ja són impresos [13 de gener de 1918]». *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Memòria de l'any 1917*, Duran, Impressor-Llibreter. Barcelona, 1918, pàg. 19. En el *Butlletí* del mes de febrer de 1918, que recull els acords de la sessió del 13 de gener, en canvi, s'afirma que «Innova al Consell Directiu sobre la prompta publicació dels cartipassos, dels quals ja n'han sortit dos quaderns...»

63 BAPEC, núm. 7, octubre de 1920, pàg. 100.

64 BAPEC, núm. 4, abril de 1923, pàg. 54.

pins, les columnates amb arcs de mig punt..., elements, d'altra banda, típicament representatius de l'estètica noucentista, de la qual Obiols fou un dels seus màxims difusors».⁶⁵

Després de la il·lustració hi ha el model d'escriptura que cal copiar, que en el primer volum es redueix a tres paraules per pàgina (menys a l'última pàgina que s'han de copiar números). En el segon volum hi ha una frase per pàgina, oracions que sovint fan referència a festes tradicionals catalanes (*Mireu què ens han dut els Reis, Una colla dels Tres Tombs, Carnestoltes setze voltes, Pel Dijous Sant hi ha farigola, Veuràs quins focs per S. Joan*, etc.). En el tercer volum continuen les frases, però aquesta vegada referides al món dels oficis (*Tindrà un calçat per la vida, Heu vist mai com fan el pa?, Aquest manyà fa una reixa, Guaita el gerro que jo he fet*, etc.). El quart quadern presenta petits textos de dues ratlles, la majoria referits als avenços tècnics (*Tots els tramvies que ara fan són elèctrics; però encara en queda algun dels de cavalls, Amb un aparell que en diem aeroplà és possible navegar pels aires, El telèfon i el telègraf són dues de les moltes aplicacions de l'electricitat*, etc.). En el quadern número cinc trobem fragments i poemes d'autors coneguts (*Elogi de la paraula* de Joan Maragall, *Dalt de la carena* de Josep Pijoan, *Corpus* de Francesc Pujols, *Olor de muntanya* de Francesc Sitjà, *Esbarzers* de Guerau de Liost, *L'amor a l'ofici* d'Eugeni d'Ors, *Epigrames* de Josep M. López-Picó, *L'elegia d'una rosa* de Josep Carner i *Humilitat de Nadal* de Joaquim Folguera).

Sota dels models de frases a copiar hi ha les pautes, en forma de fines ratlles puntejades. Primer són dues o tres ratlles paral·leles; en el cinquè volum ja només hi ha una sola ratlla puntejada. La pauta paral·lela es va reduint de mida a mesura que avancem en els quaderns: en els tres primers cartipassos la distància entre les ratlles és de sis mil·límetres i, en canvi, en el quart s'ha reduït a només quatre mil·límetres, evidentment per augmentar una mica la dificultat cal·ligràfica.

Alexandre Galí fa un bon resum de la qualitat i importància d'aquests quaderns, que es venien a 0,15 pessetes cada un: «Són cartipassos de lletra vertical moderna, de traça fàcil i seguida, sense la preocupació dels gruixuts i prims de la lletra dita anglesa que era la que aleshores dominava en les escoles. Abans havien estat publicats, però, per la casa Seix i Barral els cartipassos d'escriptura vertical nord-americana d'Eladi Homs. El caràcter de lletra dels del senyor Romeva és més cursiu i elegant però no tan sobri com el dels cartipassos americans esmentats. Els dibuixos de l'Obiols fan d'aquests cartipassos un goig per a l'esperit.»⁶⁶

La crònica que es va fer d'aquest llibre al Butlletí de l'APEC, signada amb les inicials F.S.M. [podria ser el soci Ferran Serra i Molins?⁶⁷], recomana l'obra i destaca la necessitat d'un material com aquest: «Que n'haguéssim esment, no teníem fins ara uns cartipassos que contribuïssin a l'ensenyament del català, per mitjà de l'escriure. En converses amb mestres catalans, esdevenint-se a parlar de l'escriure, oíem quasi sempre doldre's de no tenir cartipassos en la nostra llengua. Així que, encara que no comptés aquesta publicació de l'Editorial Pedagògica amb altra bona qualitat, tan sols per venir-ne a satisfer una necessitat de tant de temps sentida, podria recomanar-se. No és,

65 VÉLEZ, Pilar: *Josep Obiols, 1894-1994. Obra cívica*, pàg. 31. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1994.

66 GALÍ, Alexandre: Op. cit. pàg. 238.

67 Ferran Serra i Molins era mestre 'nacional' a Barcelona i és l'autor d'una *Enciclopèdia Escolar Catalana*, publicada el 1931 per Miquel A. Salvatella.

però, aqueix l'únic mèrit dels cartipassos. El mètode, sots les més modernes normes pedagògiques de l'escriure, comença en el primer quadern amb paraules; frases i proposicions en els segon, tercer i quart; i en el quint curtes poesies o bé fragments literaris, tots joies escollidíssimes de la nostra moderna literatura. La lletra clara, senzilla, elegant, és a base de l'americana. Il·lustrats amb els bells i originals dibuixos de l'Obiols, resulten d'un interès i amenitat grossos per a la mainada, a l'ensem que d'una agradosa varietat, ço que junt amb una excel·lent presentació i bell cop de vista, fa que siguin tant estèticament com pedagògica del tot recomanables.»⁶⁸

6.4.8. La Gramàtica catalana de Pompeu Fabra

El 1918 sortí la *Gramàtica catalana, Curs Mitjà* de Pompeu Fabra, de la qual es van fer quatre edicions més (2a ed., 1923, 3a ed., 1931, 4a ed., 1931 i 5a ed., 1935)⁶⁹. En disset anys, cinc edicions. La publicació costava dues pessetes. Josep Miracle explica l'aparició d'aquesta gramàtica, que s'edità conjuntament amb la de l'Institut d'Estudis Catalans, dient que no pot assegurar quina va ser la primera de sortir de la impremta. I explica que «amb llur aparició van quedar cobertes totes les necessitats d'aquella hora: l'*Exposició de l'Ortografia Catalana* venia a ser com el grau elemental i assegurava els coneixements mínims indispensables a través d'una profusa i econòmica edició popular: la *Gramàtica* de la Protectora, que en venia a representar el complement –potser és per això que s'hi havia omès la part d'ortografia– s'oferí al públic en un manual concebut com de grau mitjà; i la *Gramàtica* de l'Institut acomplí les funcions del grau superior.»⁷⁰

lans, dient que no pot assegurar quina va ser la primera de sortir de la impremta. I explica que «amb llur aparició van quedar cobertes totes les necessitats d'aquella hora: l'*Exposició de l'Ortografia Catalana* venia a ser com el grau elemental i assegurava els coneixements mínims indispensables a través d'una profusa i econòmica edició popular: la *Gramàtica* de la Protectora, que en venia a representar el complement –potser és per això que s'hi havia omès la part d'ortografia– s'oferí al públic en un manual concebut com de grau mitjà; i la *Gramàtica* de l'Institut acomplí les funcions del grau superior.»⁷⁰

Maria-Rosa Lloret i Joan-Rafael Ramos van publicar, dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, editades sota la direcció de Jordi Mir i Joan Solà, un documentat estudi d'aquest llibre en el qual n'expliquen els objectius, els continguts, els aspectes terminològics i les diferències de contingut que hi ha entre les diferents edicions.⁷¹

D'altra banda, la recensió publicada en el Butlletí de la Protectora, signada amb les inicials E.V. [Emili Vallès?] afirma que «L'Editorial Pedagògica de l'A.P. de l'E.C. ha tingut una de les seves primeres manifestacions amb la publicació d'aquest llibre, fent així la honor deguda a la llengua catalana, element formal i substancial de l'escola nostra. –Amb aquest llibre l'escola catalana tindrà un text adequat a les conveniències pedagògiques i a l'estat actual de la nostra llengua, que viu un moment interessantíssim de la seva evolució. El major interès del moment, exigia una cura major en posar les mans damunt de la més genuïna expressió del nostre esperit per endegar-la dins els motllos de la gramàtica. La observació dels fets és exigida en tal estat fina i subtil, la crítica de

68 BAPEC, núm. 8, novembre de 1918.

69 En els crèdits de la cinquena edició hi diu, equivocadament, que la segona edició és de 1924 i que la quarta és de 1933. No, tal com hem vist, la segona és de 1923 i la quarta de 1931.

70 MIRACLE, Josep: *Pompeu Fabra*, pàg. 527-528.

71 LLORET, Maria-Rosa i RAMOS, Joan-Rafael: «La Gramàtica catalana. Curs mitjà (1918) de Pompeu Fabra», dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2, pàg. 207-219.

les formes vinents té d'ésser tamisada amb mans amoroses d'artista i d'enamorat, la proclamació d'allò que és senzillament tolerable o que és inadmissible vol la penetració d'un vident fortament alligonat de tècnica i amarat de bon gust.–Tot això ha trobat avui la nostra llengua en el nostre filòleg essencial En Pompeu Fabra, qui ha sabut difondre totes les seves dots de metodista i de triador en aqueix llibret de cent pàgines escasses on són resumits els trets característics del català.–No res de gramàtica clàssica amb les seves tan conegudes divisions, no res de discórrer per damunt els elements constitutius del llenguatge ordenant-los i classificant-los com productes de la pura raó, no res d'excomunions ni de dictadures d'acadèmia, com les que tem veure sovint mant esperit simplista dels que prediquen la espontaneïtat contra la gramàtica.–Tres parts té aquest llibre d'En Fabra, de les quals les dues primeres són respectivament destinades a l'estudi del nom i els seus atributs i al del verb i els seus complements i modificadors. Molt més que capítols de gramàtica, en diríem capítols d'estudi del llenguatge, on aquest és sorprès en sa natural manifestació i resseguit en ses línies principals i en sos relleus més notables.–Una tercera part, dita Resum de Morfologia, inicia el petit estudiant en els mètodes gramaticals quan ja té idea dels elements que en són el moll i la substància.–La idea de començar una publicació per curs mitjà, hom la veu justificada per la facilitat d'extreure'n els altres dos graus superior i inferior respectivament, prenent com a tipus esquemàtics de l'ensenyament primari una successió de tres graus.–De l'encert de les condicions tipogràfiques i de presentació del relligat, no ens toca parlar-ne en aquesta nota.»⁷²

Pel seu costat, Alexandre Galí deia, d'aquesta obra: «Aquest llibre sense ésser encara un text perfectament escolar (per exemple, hi manquen exercicis pràctics i d'observació de fets gramaticals) presenta per primera vegada a Espanya la gramàtica fonamentada en fets de llengua, no la gramàtica aristotèlica de tipus lògic que era la que s'estilava, en tant que es partia de la classificació dels mots en les deu o nou consagrades parts del discurs, com quan es pretenia deduir les parts del discurs de l'anàlisi de l'oració lògica, com ho havia fet en Montoliu en la seva gramàtica castellana de la casa Seix. En Fabra ordena els mots per la seva funció, observada aquesta, com fa Jespersen, no en relacions lògiques sinó per les finalitats o lligades que es posen de manifest en l'ordre de les paraules dins la frase. Així, apareixen totes les parts del discurs agrupades al voltant de dos mots centrals o principals: el nom i el verb. Evidentment, en Fabra no va ésser el creador d'aquesta mena de classificació dels mots, però ell, que nosaltres sapiguem, va ésser a Espanya el primer que en va fer una aplicació sortada a l'ensenyament primari. D'aquesta petita *Gramàtica*, l'any 1931 se n'havien fet quatre llargues edicions i avui és un llibre tan jove com el dia que es va publicar.»⁷³

Recentment, l'escriptor Marcel Fité ha dedicat a aquest llibret de Pompeu Fabra –i, sobretot, a tot allò que representava– un article entranyable a la revista *Llengua Nacional*, dins un dossier especial dedicat al Mestre.⁷⁴

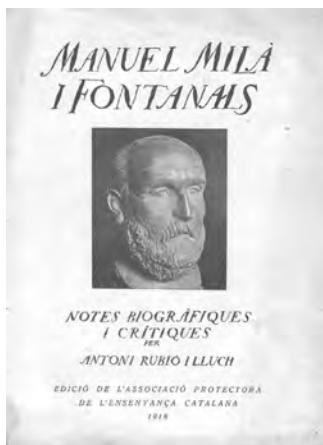
72 *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, núm. 8. Barcelona, novembre de 1918, pàg. 165-166.

73 GALÍ, Alexandre: Op. cit., pàg. 238.

74 FITÉ, Marcel: «Aquell llibre de tapes vermelloses», dins *Llengua Nacional*, núm. 103, 2n trimestre de 2018, pàg. 27-28.

6.4.9. Manuel Milà i Fontanals. Notes biogràfiques i crítiques

Aquest mateix any 1918, i coincidint amb el centenari del seu naixement, va aparèixer el llibre *Manuel Milà i Fontanals. Notes biogràfiques i crítiques*, d'Antoni Rubió i Lluch, la primera de les biografies que anaren apareixent a partir d'aquell moment. Re-

cordem que la publicació d'una col·lecció de biografies de personalitats catalanes era un dels punts del Pla de Publicacions Docents que havia aprovat el Consell Directiu un any abans. Antoni Rubió (Valladolid, 1856-Barcelona, 1937) era fill del literat i historiador Joaquim Rubió i Ors i era deixeble del biografiat Manuel Milà i Fontanals a la Universitat de Barcelona; concretament el 1885 el succeí en la càtedra de literatura. En la introducció del llibre Rubió es justificava del resultat de les mancances del seu treball, sobretot pel poc temps que havia disposat per a fer-lo: «M'he encarregat de la honrosa tasca que m'ha encomanada l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana d'escriure un esboç biogràfic d'En Manuel Milà i

Fontanals, solament per raons de dignitat i de delicadesa. Apartat a gratient de tot treball imposat, retret en absolut de la vida pública, fins de la intel·lectual, home d'estudi més que d'acció, el nom màgic del meu Mestre i antecessor en la càtedra m'ha fet sortir del meu retraïment com el conjur d'un imperatiu categòric moral. Nom màgic, he dit, perquè además del prestigi extraordinari que en sí tanca, i dels llaços d'amistat personal i d'heretatge espiritual que amb el meu Mestre em lligaren, ell va unit estretament al record de dos sers estimadíssims, que foren els que s'avençaren a tots en honrar sa memoria: el meu pare, amic íntim des de sa minyonia d'En Milà, i En Menéndez Pelayo, son deixeble predilecte, l'heraut [sic] de sa grandesa intel·lectual i l'hereu de ses tradicions i de son cabal literari.

»Un altre vincle espiritual m'ha fet acceptar com un deure ineludible la confiança en mi depositada. La Providència em concedí des de la mort del Mestre, a mi, –el més humil de sos deixebles–, la glòria d'ésser el seu successor en aquella classe en que sols sentències d'or fluïen de sos llavis. Unicament amb un acte anyal d'humilitat per part meva i de justícia envers la memoria del Mestre, me crec menys indigne d'asseure'm en aquella càtedra reverencial. No he de dir que en tot lo que consenten les mudances i augments que porten als coneixements humans, i la independència del propi pensar, que tant estimava el meu savi antecessor, só un apòstol fervorós de ses ensenyances, un continuador de sa escola en aquesta Universitat de Barcelona. Damunt de sos llibres m'he passat els millors anys de ma vida, i ells continuen essent el nodriment del meu esperit, avui encara en ma vellesa. Com pocs dels seus deixebles he sentit la seva eficàcia. A mesura dels anys so experimentat una admiració cada vegada més fonda i raonada, davant d'aquelles planes, dictades pel seny més depurat, que s'han engrogueït al contacte dels meus dits, com els fulls d'un devocionari ancestral.»⁷⁵

75 RUBIÓ I LLUCH, Antoni: *Manuel Milà i Fontanals. Notes biogràfiques i crítiques*. Barcelona, 1918, pàg. 7-9.

6.4.10. Ponència per estudiar la creació d'un organisme propulsor del llibre català

El 19 de novembre de 1918 es decidí, a proposta de la Comissió Editorial de l'APEC, convocar a una reunió tots els editors de llibres catalans per a tractar la creació d'una Cambra del Llibre Català i, amb aquest objectiu, s'aprovà un informe de la ponència formada

per Josep M. López-Picó, Joan Estelrich i Joaquim Folguera, per presentar-la en aquesta trobada. Josep M. López-Picó (Barcelona, 1886-1959) fou poeta, editor i traductor: d'entre les seves obres destaquen *Cants i al·legories*, *La nova ofrena*, *El meu pare i jo*, *Oda a Roma*, *El mirall de Déu*, *Moralitats i pretextos*, *Lleures del pensament*, etc. Joan Estelrich i Artigues (Felanitx, 1896-París, 1958) va ser escriptor, periodista i activista cultural. També col·laborà en diverses iniciatives que tenien com a objectiu difondre la cultura catalana a l'estranger. Alguns dels títols de les seves obres són: *L'amor de la terra*, *Maragall laude*, *Entre la vida i els llibres*, *La qüestió*

de les minories nacionals, *El moment polític*, *Catalunya endins*, etc. Joaquim Folguera i Poal (Santa Coloma de Cervelló, 1893-Barcelona, 1919), fill del president de la Protectora Manuel Folguera i Duran, fou poeta i crític literari. D'entre els seus llibres, citem: *Poemes de neguit*, *El poema espars*, *Poemes*, *Articles*, etc. Morí poc després de redactar aquest informe de què parlem⁷⁶.

Ens sembla interessant reproduir el contingut íntegre d'aquest informe, que ens il·lustra sobre la precària situació del llibre català en aquests moments: «*Urgència d'organitzar el mercat editorial de Catalunya*. La senyoria més evident, potser, de l'element ètnic castellà sobre Catalunya és, avui dia, la del llibre. En tots els ordres socials el nacionalisme ha anat deixant un rastre més o menys profund exceptuant en l'ordre editorial. El llibre madrileny ens inunda, i nosaltres mateixos som un factor de castellanització amb una indústria editorial nombrosa que no té d'altre horitzó espiritual que una Amèrica poc exigent. Les causes de semblant estat són atribuïdes, per uns a la divisió ortogràfica, per altres a la manca d'escoles, pels més entusiastes a la crisi del patriotisme, per gairebé tots a la inexistència d'una organització comercial que faci del llibre català, no un objecte de luxe espiritual, sinó un article normal, fàcil d'obtenció, suggestiu i oportú.

»*Antecedents optimistes*. La solució d'aquesta crisi no és difícil si es té en compte que hi ha proves que el mercat editorial català existeix a bastament. No hem de retreure aquí exemples com l'èxit dels llibres de poesia dels primers escriptors del Renaixement, degut, després de tot, a l'exitació patriòtica d'aquells dies, ni el de certs periòdics humorístics i vagament pornogràfics que tenen una venda morbosament provocada.

76 Llegim a la *Memoria* de 1919: «Com veieu, doncs, la nostra obra va fent via. Malauradament no tots els que la començaren la podran veure acabada: els membres d'aquesta Comissió han perdut aquest any pasta un company dels que amb més entusiasme i eficàcia aportaven el concurs del seu valuós esforç: En Joaquim Folguera i Poal. No ens cal dir aquí l'elogi de la seva vida plena de nobles activitats ni el dolor que la seva mort ens ocasionà. Ho digué bé prou, a la seva hora, la unànime manifestació de sentiment de tot Catalunya, a profit de la qual oferia el finat, entre els joves de les últimes promocions, la major suma de realitats i de possibilitats.»

Aquests exemples serveixen, en tot cas, per a demostrar que, quan vol, el públic de Catalunya devora 60.000 periòdics, 15.000 comèdies, 3.000 llibres de versos, etc. Podem esmentar, en canvi, l'èxit de l'edició de les Obres Completes de Verdaguer, el de la Biblioteca Literària de l'Editorial Catalana, les edicions de N'Àngel Guimerà i d'En Santiago Rusiñol, els primers temps de la Societat Catalana d'Edicions, etc.

»*La sordidesa actual.* Al costat d'aquests precedents favorables podem retreure, en canvi, casos de venda reduïda. Exemple: els dels poetes actuals. Una edició de poesia, de 200 exemplars, és un èxit, descomptant d'aquests 200 els llibres d'intercanvi amistos, premsa, etc. Però, així i tot, un poeta vendrà 50 exemplars en llibreria i el llibreter es veurà obligat a felicitar-lo. Talment és així que quan un llibre d'aquests té un èxit persistent, l'editor, desconfiat, va fent edicions dosimètriques. Però cal dir, com a clau del problema, que és inútil de cercar un llibre recent d'escriptor jove, per més alt que estigui, en qualsevol llibreria de ciutat catalana, fora de Barcelona. I en la capital mateixa, no ha estat possible de trobar-ne, fins ara, més que en mitja dotzena de llibreries tradicionals que tenen la venda del llibre català com una obligació moral i patriòtica.

»*Necessitat de la sindicació.* Aquest públic tan elàstic que va dels 60.000 exemplars als 50, s'ha de normalitzar mitjançant una seriosa organització comercial. Els castellans no han aconseguit amb entitats particulars com la "Sociedad General Española de Librería, Diarios, Revistas y Publicaciones" i amb la "Anónima Calpe". Però la producció catalana no és prou forta perquè un capital potent se senti suggestionat davant l'interès que pugui produir l'administració i normalització de la vida editorial de Catalunya. La única manera és anar a la sindicació d'elements productors i unificar els serveis de corresponsalia, propaganda, venda, etc. El fet de no existir una viva competència entre els nostres editors facilita aquesta sindicació, que seria, d'altra banda, estimulants de llurs propis interessos.

»*L'obra de normalització.* L'obra de normalització és importantíssima. Avui dia un llibreter no ven fora de Barcelona pretextant que els corresponsals no paguen, que la propaganda és molt cara, que no hi ha llibreries foranes, etc. El públic no compra perquè no veu els llibres en els aparadors de les llibreries, ni en els anuncis dels periòdics, ni en la secció bibliogràfica de la premsa. La premsa no parla dels llibres perquè el públic no s'hi interessa. L'escriptor no publica llibres perquè ultra la improductivitat del seu treball, es desespera amb el buit periodístic. És un cercle viciós de justificacions de passivitat que no s'acaba mai. El remei està, doncs, en rompre aquest cercle creant un cos de corresponsals, un anunci permanent, un servei general i múltiple de llibreries, en estimular l'atenció de la premsa, en crear oficines reguladores de la propietat intel·lectual catalana i estrangera, etc.

»*L'obra d'estímul.* Ultra la tasca de normalització hi ha la d'estímul. Ara que les activitats editorials s'especialitzen aquesta obra no és difícil. Una entitat particular, per exemple, tindrà interès que la producció literària d'utilitat docent creixi i es publiqui sota el seu nom. Una altra estimularà la producció religiosa, una tercera la d'Instrucció pública. Canalitzant tots aquests estímuls privats es trobaria per tant una manera ordenada d'anar impulsant amb èxit econòmic, amb positiu resultat. D'altra banda augmenten cada dia els Cartells de Premis que ofereixen quantitats suggestives als escriptors, als homes de ciència, als artistes, etc.: els de l'Institut d'Estudis Catalans, alguns de la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, els de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (Pr. República Argentina, Pr. Aleu, Pr. Ciutat de Mendoza, etc.), el

Premi Fastenrath, etc. Moltes premis d'aquests romanen deserts per manca de propaganda i de difusió de cartells. Aquest sindicat que proposem podria difondre totes les belles ofertes i crear també premis ell mateix d'acord amb les conveniències de cada un dels editors i amb les necessitats concretes de la bibliografia catalana.

»*L'obra d'expansió*. Una tercera obra s'imposarà a l'acció del Sindicat que aquí es propugna: la d'expansió material i espiritual de la producció catalana. L'expansió material podria fer-se en els nuclis catalans de l'estranger reincorporant-los a la cultura catalana per medi de premsa organitzada, llibreries, lots generals i especialitzats, etc. L'expansió espiritual podria fer-se organitzant i provocant la incorporació del nostre patrimoni literari a les literatures màximes que són de si vehicles mundials d'expansió: literatura francesa, anglesa, castellana, etc. Aquesta obra, no cal dir que, prescindint de nosaltres, és imminent. Val doncs la pena de vetllar-la, fent que es produeixi d'una manera sistemàtica, segura i per uns camins de dignitat i d'èxit.

»*Amplitud d'objectius*. A la sindicació d'entitats editorials s'hi poden afegir els autors i la premsa catalana. L'objecte de tots és únic, i no hi ha esforç que no sigui precís recaptar en aquesta obra de reconquesta del nostre llibre. Reunits aquests tres braços de la indústria editorial, s'unifiquen, a la vegada, un sens fi de serveis que són de si propulsadors: el de la defensa professional dels editors, la relació entre aquests i els autors, l'atenció de la premsa per uns i altres. Ultra això escauen serveis annexos com els d'informació particular a la manera de l'*Argus* o el *Courrier de la Presse*.

»*La seguretat de l'èxit*. Tots aquests serveis, regulats per una escrupulosa i inalterable administració, poden dur, en poc temps, un refluoriment de la producció editorial catalana. La seguretat de l'èxit la diu més que nosaltres, la fatalitat històrica i política que va donant a Catalunya una major consciència de la pròpia personalitat i una major capacitat de senyoria. Amb una organització com la que proposem el nostre sentit català es limita només a assenyalar una actuació paral·lela a la orientació unànime de totes les activitats catalanes.»⁷⁷

6.4.11. Aritmètica i geometria, de Josep Galí, una obra poc reeixida

El 1919 va aparèixer el llibre *Aritmètica i geometria. Curs mitjà*, de l'enginyer Josep Galí i Fabra (Barcelona, 1877-1927), nebot de Pompeu Fabra, que va ser l'única de les obres publicades, de les cinc que contemplava el Pla de Publicacions de la Comissió Editorial Pedagògica. A la memòria de l'any 1917 s'expliquen quines havien de ser aquestes cinc obres: «Per a la confecció de les cinc primeres de les obres de caràcter estrictament didàctic s'obrí un concurs, que fallà una Ponència mixta d'individus de les Comissions Editorial i Tècnica. Aquesta ponència declarà que únicament cabia adjudicar la confecció de l'Història Sagrada als concursants en col·laboració, senyors Anton Batlle i Ricard Aragó. Calgué llavors fer designacions directes per a les restants obres tretes al dit concurs, i després de mantes gestions adreçades a fer recaure aquestes designacions en personalitats de forta competència en cada disciplina, es conseguí que acceptessin l'encàrreg els senyors següents: En Josep Galí, per a l'Aritmètica i Geometria;

77 BAPEC, núm. 9, desembre de 1918, pàg. 173-176. També: LÓPEZ-PICÓ, Josep M.; ESTELRICH, Joan; FOLGUERA, Joaquim (1918): *Informe de la ponència nomenada per la Comissió Editorial Pedagògica, a l'objecte d'estudiar la creació d'un organisme propulsor del llibre català*. Barcelona: s/n.

Na Maria Baldó de Torres per a a Geografia; en Ramon d'Alòs per a la Història, i En Pompeu Fabra per a les Ciències físiques i naturals». ⁷⁸ Alexandre Galí, que era cosí germà de Josep Galí, ens dona l'explicació a aquests incompliments: «És interessant d'observar que de totes les obres que s'esmenten en el tros que acabem de transcriure només va ésser publicada l'*Aritmètica* de Josep Galí. Concursos que s'han de declarar deserts! Encàrrecs que no es compleixen! No n'hi havia prou de l'entusiasme juvenívol de la comissió per a tirar endavant la publicació de llibres. Calia trobar els autors, cosa raríssima aleshores i encara avui en aquest país on la gent no té

l'hàbit d'escriure i no el té no sols perquè no s'hi guanya la vida sinó perquè no en sap. No sap escriure per encàrrec i per això tampoc no s'hi guanya la vida. És un país, hem dit més amunt, on la gent no sap llegir ni escriure, però en el cas dels llibres de la Protectora s'hi complicava la part pedagògica, ço és el saber escriure per als infants i saber aplicar els mètodes de la pedagogia moderna, exigència de la qual una entitat com la Protectora no podia prescindir.» ⁷⁹

Pau Romeva va fer una petita recensió d'aquest llibre, que es venia a 2,25 pessetes, al Butlletí de la Protectora, en aquests termes: «Acaba de sortir aquest nou volum que ve a enriquir la col·lecció dels publicats per la nostra Associació, per mitjà de la seva Secció Editorial. És un llibre que es fa notar –entre les publicacions destinades a l'infantesa– per la claretat de l'exposició, il·lustrada amb molts gravats, i, al mateix temps, per la seva serietat científica i l'encertada ponderació del contingut. Amb aquest llibre, el mestre té un sòlid fonament per a la metodització de l'ensenyament, i els infants hi trobaran una facilitat de servir-se'n amb profit que sumada a la bellesa de la presentació ha de despertar en ells un viu interès pel llibre, del qual interès les nostres generacions són tan freturoses». ⁸⁰ En canvi, Alexandre Galí és una mica més crític i considera que el llibre del seu parent és un llibre «discret que no incorre en les absurdes definicions dels llibres d'Aritmètica aleshores encara d'ús general, però que està molt lluny d'ésser concebut com una matèria *inventiva*, per a l'escolar i presentada, per tant, en forma enterament pràctica, com era ja d'habitud en certs països. Josep Galí possiblement només havia vist el tipus francès, model habitual dels nostres autors, amb l'agreuja, però, de no donar el seu original de les inacabables tirallongues d'exercicis amb què compensen els llibres francesos les seves falles. Aquest text, malgrat les seves qualitats, doncs, fou una publicació poc reeixida.» ⁸¹

6.4.12. Els Diplomes de Cooperació

És d'aquesta època que estem ressenyant la publicació d'uns diplomes de cooperació, «destinats a palesar l'agraïment de la Protectora a aquells dels seus socis que ha-

78 APEC: *Memoria de l'any 1917*, pàg. 18.

79 GALÍ, Alexandre: Op. cit. pàg. 236-237.

80 P.R. [amb tota probabilitat es tracta de Pau Romeva]: «Aritmètica i geometria», dins *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, núm. 6, juny de 1919, pàg. 139-140.

81 *Ibidem*, pàg. 239.

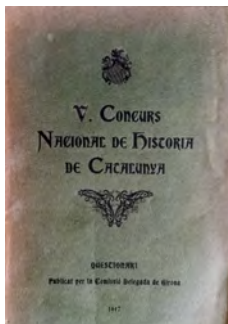

gin aportat un ajut considerable, ja sia moralment o material, a l'obra de l'Associació».⁸² El text complet d'aquest certificat, que anava signat pel president i pel secretari de l'entitat, era el següent: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, per acord unànime del seu Consell Directiu, vos atorga aquest certificat de cooperació, en correspondència de l'interès que per ella heu demostrat amb...».⁸³ Com a exemple de la utilitat d'aquests diplomes, vegem aquesta notícia publicada al Butlletí de la Protectora: «Demés, a proposta del Conseller adjunt Sr. N'Enric Sala, es resol estendre un Diploma de Cooperació a nom del malaguanyat consoci de Nova-York En Josep Jofre

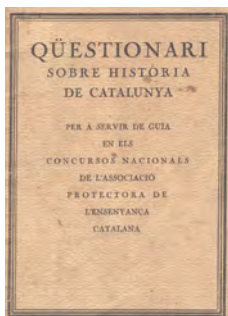
per haver estat un dels iniciadors de la creació de l'actual Comissió Delegada d'aquella ciutat, enviant-lo a aquesta Comissió perquè el faci a mans de la seva família expressant-li el condol de la Protectora per tan lamentable pèrdua.»⁸⁴

6.4.13. Es publiquen diversos qüestionaris sobre història de Catalunya

El 1917 la Comissió Delegada de Girona publicà el primer qüestionari d'història de Catalunya que hem trobat. Són opuscles que servien de guies en els nombrosos concursos

que organitzava la Protectora. Aquest primer en concret és un llibret de 70 pàgines, que desenvolupen un total de 69 temes, publicat per tal que servís de guia en el V Concurs Nacional d'Història de Catalunya. Els autors eren Ferran Valls i Taberner i Ferran Soldevila. Els descriptors de cada tema (que eren l'enunciat de les preguntes que es feien als infants) estaven distribuïts en tres nivells: els que no duïen cap asterisc eren per al primer nivell, els que duïen un asterisc eren per al segon nivell i els que duïen dos asteriscs eren per al tercer nivell.

L'any 1919 es publicà un *Qüestionari sobre història de Catalunya per a servir de guia en els concursos nacionals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, un llibret de 32 pàgines que contenia un índex dels principals fets i moments de la nostra història, repartits en 61 lliçons.

Aquest programa estava relacionat amb el llibre de Ferran Soldevila *Història de Catalunya. Curs mitjà*, que la Protectora estava preparant; la publicació d'aquest llibre va tenir lloc, com veurem, l'any 1923. En una nota d'advertiment es fa un prec als membres del jurat del VII Concurs Nacional d'Història de Catalunya (concurs organitzat per la Protectora), per tal que «vulguin tenir present en utilitzar-lo [el Qüestionari], que algunes preguntes (i fins diverses lliçons senceres) no poden ser contestades actualment

82 APEC: *Memoria del'any 1917*, pàg. 19-20. També hi ha una petita nota sobre aquests diplomes al BAPEC núm. 1-2-3, d'octubre-novembre-desembre de 1930 (pàg. 44): «A proposta de la Comissió de Foment, el Consell ha acordat concedir un Diploma de Cooperació als socis que hagin aportat a les nostres llistes un nombre determinat de noves inscripcions.»

83 N'hem trobat de dues mides: un de petit de 20 cm x 25'8 cm i un altre de 47 cm x 35 cm.

84 BAPEC, núm. 8, novembre de 1920, pàg. 138.

pels alumnes servint-se dels manuals corrents; i per això encomanem al bon criteri d'aquells la tria de les que puguin formular en l'examen.»⁸⁵

Els anys 1920 i 1922 se'n publicaren dos més, idèntics, amb el programa per a regir les seccions primera i segona dels concursos nacionals d'Història de Catalunya que s'anaven celebrant. Per a la secció tercera regia el qüestionari publicat el 1919.

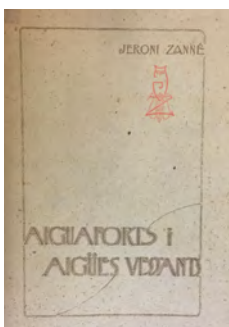

6.4.14. El Mapa de les terres de llengua catalana

A finals de 1920 es publicà, en doble versió de tela i paper, un excel·lent mapa mural de les terres de llengua catalana, d'ús escolar, gràcies a la donació de 6.000 pessetes que va fer el doctor Antoni de Paula Aleu, de la Comissió Delegada de Buenos Aires.⁸⁶ Els responsables de la confecció del mapa foren Faustí Marín i S. Ferré, de l'Institut Cartogràfic de la Mancomunitat de Catalunya.⁸⁷

6.4.15. Aiguaforts i Aigües vessants, de Jeroni Zanné

L'any 1920 la comissió delegada de Buenos Aires de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va publicar el llibre *Aiguaforts i Aigües vessants*, de Jeroni Zanné: «Un alt sentiment estètic, la pruija de cooperar a l'obra de difusió i expansió de les lletres catalanes, alhora que una fèrvida devoció devés el seu autor, ha induït a emprendre's,

aquesta Delegació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana l'edició de "Aiguaforts i Aigües vessants", retent, així, un modestíssim homenatge a l'il·lustre Jeroni Zanné, mestre venerat en poesia, l'amic quotidià en les dures jornades de l'exili, el català de soca a rel, avar de les glòries immanents de Catalunya», podem llegir en la introducció d'aquest llibre, datada l'agost de 1920.

La decisió de publicar el llibre es va prendre en la sessió de 16 de juny de 1920 de la comissió delegada de Buenos Aires: «En caràcter particular, s'havien canviat impresions entre els companys que componen la Delegació, per a editar un llibre de versos inèdits del pulcre poeta En Jeroni Zanné. Es creu de conveniència que l'edició siga feta per la Comissió Delegada, que percebrà els beneficis, en càs que se n'obtinguin. En càs de pèrdues, la Delegació no'n sofrirà, car aquestes seràn sufragades pels membres que formen aquesta Delegació i altres socis que desitjin contribuir-hi. (...) S'acorda editar-ne 800 exemplars.»⁸⁸ En la sessió del 22 de setembre s'acordà editar-ne només 500 exemplars i es va fixar el preu de venda.⁸⁹ Finalment, el llibre va sortir el desembre de 1920: «La presidència dona comptes que el llibre "Aiguaforts i Aigües vessants" del pulcre poeta En Jeroni Zanné, editat per aquesta Delegació, és enllestit, havent-ne entregat l'im-

85 *Qüestionari sobre història de Catalunya per a servir de guia en els concursos nacionals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, pàg. 2.

86 En el BAPEC, núm. 8, de novembre de 1920, pàg. 152, hi podem llegir: «S'ha acabat de tirar ja el *Mapa de les terres de Llengua catalana* que la Comissió Editorial pedagògic [sic] de la Protectora ha editat a despeses de l'eximi patrici N'Antoni de P. Aleu. Dintre de pocs dies serà posat a la venda.»

87 BAPEC, núm. 2, febrer de 1920, pàg. 21.

88 Llibre d'actes de la comissió delegada de Buenos Aires, 16 de juny de 1920, pàg. 86-87.

89 *Ibidem*, 22 de setembre de 1920, pàg. 93.

premta un número d'exemplars, quina presentació és de l'agrat de tots els companys. S'acorda demanar a l'autor la quantitat d'exemplars que li son necessaris, per a fer-li ofrena dels mateixos, acompanyats d'un especial encuadernat en pergamí. S'acorda enviar-ne 150 exemplars a Barcelona, per a que'l C. D. de la Protectora els posi en venda a Ptes. 4 que a mida que'ls anirà cobrant deurà anar-los acreditant en la nostra compte especial.»⁹⁰

6.4.16. La *Vida abreujada del Benaventurat Ramon Lull, de Llorenç Riber*

El mes de juny de l'any 1921 va aparèixer el llibret *Vida abreujada del Benaventurat Ramon Lull* [sic], del prevere i escriptor mallorquí Llorenç Riber i Campins (Campanet, 1882-1958), que fou catedràtic de retòrica i poètica en el seminari de Mallorca i autor d'excel·lents traduccions dels clàssics.⁹¹ Aquest llibre, dividit en disset capítols breus, és un resum d'un anterior treball seu publicat a Palma el 1916, titulat *Vida i actes del Reverent Mestre i Benaventurat Màrtir Ramon Lull*.

El Butlletí dels Mestres, que el Consell de Pedagogia de la Mancomunitat de Catalunya acabava de crear, en el seu primer número fa una petita ressenya d'aquest llibre, sense signar (és possible que l'autor fos Alexandre Galí, com passa sovint en moltes notes que apareixen sense signatura), en els següents termes:

«Un llibre català que pot ésser dut a l'escola cal que sigui anunciat per tot arreu a fi de que corri i s'escampi desseguida. És la millor obra que's pot fer la de posar el llibre català en mans dels nois i sobretot la de facilitar al mestre aquest instrument tan escàs per a treballar com voldria. El mestre ha de poguer triar: ha de tenir varietat de literatura per a adoptar-la a les mentalitats, a les circumstàncies i a tots els matissos i exigències de l'obra educativa. I quan el llibre a recomanar és com els que edita l'*Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, garantits sempre per firmes prestigioses i a base d'assumpes d'alt interès patriòtic, aleshores la propagació és gairebé un deure indeclinable. Aquest de la *Vida abreujada del Benaventurat Ramon Lull* forma part d'una col·lecció de biografies entre les quals hi ha publicada la d'en Milà i Fontanals i en projecte la d'altres catalans il·lustres antics i moderns.»⁹²

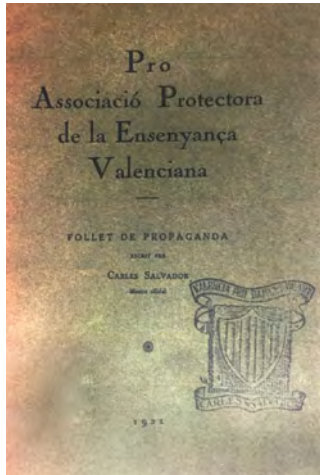
6.4.17. Un opuscle de Carles Salvador pels mestres de les escoles valencianes

A finals de l'any 1921 es va portar a impremta (la Protectora en va pagar la meitat del cost) un opuscle de disset pàgines del mestre de Benassal i activista de l'idioma Carles

90 Ibídem, 22 de desembre de 1920, pàg. 98.

91 Per a més informació sobre la vida i l'obra de Llorenç Riber, mestre en gai saber, consulteu el *Diccionari Biogràfic* (Albertí Editor), vol. IV, pàg. 77-78.

92 *Butlletí dels Mestres*, núm. 1, 1 de gener de 1922, pàg. 9.

Salvador (1893-1955)⁹³, titulat *Pro Associació Protectora de la Ensenyança Valenciana*. Es tracta d'un recull de tres articles, apareguts prèviament en castellà al diari *La Correspondencia de Valencia*⁹⁴ amb els següents títols: «Lo que van fer els polacs» (15 de juny de 1921), «Lo que fan els catalans» (24 de juny de 1921) i «Lo que devem fer els valencians» (8 de juliol de 1921). Tota l'edició es va remetre a Salvador per tal que «la reparteixi als Mestres de les Escoles Valencianes.»⁹⁵

En aquesta època aquest mateix mestre demanà a la Protectora un lot de llibres catalans, per a contribuir a la formació d'una biblioteca ambulanta destinada als mestres valencians, la qual cosa li fou concedida.⁹⁶

6.4.18. El cartell de Josep Obiols (1922)

L'obra emblemàtica de Josep Obiols i Palau (1894-1967) que –recordem-ho– era l'assessor artístic de la Protectora des de l'any 1917, és, sens cap mena de dubte, el cartell promocional de l'APEC. L'any 1922 se'n fa un primer tiratge de mil exemplars de mida gran (100 cm x 70 cm), tres mil de mida petita (50 x 35 cm), a més d'una sèrie de postals amb la reducció del cartell⁹⁷. Frederic Pau Verrié ho explica molt bé: «Els italians, d'un cartell en diuen *manifesto*. Un veritable manifest va ser el cartell de 1922 per a “La Protectora” com, per a abreujar, hem dit sempre. El noieta vestit amb bata escolar, calça curta i espadanya, cartera en bandolera i cartipàs sota el braç, que avança somrient da-

93 Sobre Carles Salvador podeu consultar: *Carles Salvador, 1893-1955*, de Vicent Simbor; *Crònica d'Ensenyament*, núm. 62, gener de 1994; *Pàtria i escola*, de Lluís Duran (pàg. 266-268); *La renovació pedagògica al País Valencià*, d'Alejandro Mayordomo i M. Carmen Agulló; «Carles Salvador i l'ensenyament del català al País Valencià», de Vicent Simbor, dins *Llengua i educació en una perspectiva històrica. Actes de les 5enes. Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, pàg. 293-307; «Entre l'entusiasme i l'obstruccionalisme: la realitat de l'escola valenciana durant la Segona República (1931-1939)», de M. del Carme Agulló, dins *Educació i Història*, núm. 11, pàg. 102-132» i «Carles Salvador, senzillament un mestre d'escola», de Gabriel Garcia, dins *20 mestres del segle XX al País Valencià*, pàg. 239-257, entre d'altres treballs. Segons expliquen Alejandro Mayordomo i M. del Carme Agulló també és important, pel que fa a la tasca de valencianització educativa i social, la figura d'Amparo Navarro (*La renovació pedagògica al País Valencià*, pàg. 153-157). En aquest sentit és interessant l'article «Amparo Navarro Giner: ànima, cor i vida», de M. del Carme Agulló, dins *20 mestres del segle XX al País Valencià*, pàg. 93-104. Sense oblidar, tampoc, el mestre Enric Soler i Godes, del qual hi ha bona bibliografia disponible.

94 Carles Salvador col·laborava habitualment en aquest periòdic. Per exemple, en el BAPEC núm. 1, de gener de 1920, hi ha una notícia que parla d'una conferència que aquest mestre va llegir a Castelló, amb el títol *L'idioma valencià en les escoles*, que precisament fou publicat a *La Correspondencia de Valencia*. També hi ha una altra notícia, en el BAPEC núm. 7, d'octubre de 1921, pàg. 109: «Es llegeixen altres comunicacions: (...) d'En Carles Salvador enviant uns articles publicats a *La Correspondencia de Valencia* parlant de l'obra de la Protectora i fent propaganda per a constituir en aquella ciutat una entitat semblant, acordant-se amb aquest motiu enviar-li una efusiva felicitació i ajudar-lo en la seva tasca.»

95 BAPEC, núm. 8, novembre de 1921, pàg. 125.

96 BAPEC, núm. 8, novembre de 1921, pàg. 126.

97 L'acord es pren el 18 d'octubre de 1921 (vegeu BAPEC, núm. 8, novembre de 1921, pàg. 125). El febrer de 1923 es va aprovar fer una nova edició del cartell, no sabem de quina mida (BAPEC núm. 2, febrer de 1923, pàg. 19).

munt del prat, cap a l'escola i ens pregunta si ja som de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, és la figura emblemàtica i més significativa del cartellisme noucentista i de Josep Obiols, malgrat la seva elementaritat formal, per la simplicitat impactant del seu missatge». ⁹⁸ Posteriorment, com ha fet notar amb molta agudeza Narcís Comadira, el nen del cartell, menestralet com a prototip del nen català, esdevé, cinc anys més tard, a la capçalera de la revista *Jordi*, un fill de la burgesia, vestit a l'anglesa, amb sabates i mitjons de llana escocesos: «Ja no camina dinàmic cap al futur per un camí idíl·lic [com en el cartell de la Protectora], sinó que està aturat, palplantat, camaobert, veient-les venir, amb els peus ben calçats i ben segurs, davant d'una balustrada. El camí comú

és ara una terrassa, segurament d'alguna finca paterna, i les flors simbòliques que li somreien al pas s'han convertit en una rosa heràldica i emblemàtica del nom que porta: Jordi. En cinc anys el país ha canviat i els polítics també. La dictadura ha descatalanitzat el projecte català.» ⁹⁹

El 2 de març de 1922 la Comissió Editorial comunicà al Consell Directiu de la Protectora que s'havia pres l'acord de publicar 250 d'aquests cartells de l'Obiols, de mida petita muntats sobre cartró, per a facilitar-los a despatxos i botigues. A més, es decidí posar en circulació 250.000 segells de propaganda. Aquests segells sense valor postal (o *vinyetes*, com eren popularment anomenats) tenien una doble funció: projectaven la imatge de l'entitat i, a més, servien per a recaptar diners. Per una banda servien de rebut (cada un amb un valor de 5 cèntims de pesseta) i, per l'altra, s'enganxaven al darrere de les cartes (a davant la llei no ho permetia). ¹⁰⁰ D'altra banda, malgrat que no és una publicació de la Protectora, citem també el segell dedicat a aquesta entitat dins l'Àlbum Segells «Catalunya», publicat per l'Editorial Varia de Barcelona el maig de 1933. Formava part de la sèrie 27, dedicada a les institucions catalanes.

No hem explicat, fins ara, perquè fou l'artista Josep Obiols l'encarregat de fer aquest cartell. I és que, inicialment, això no havia de ser així. El mes de novembre de 1919 es

98 VERRIÉ, Frederic Pau: «L'obra d'un artesà compromès», dins *Josep Obiols, 1894-1994. Obra cívica*, pàg. 13.

99 COMADIRA, Narcís: *Josep Obiols, una aproximació*, dins *Josep Obiols, 1894-1994. Obra cívica*, pàg. 19.

100 Devem aquestes informacions a Josep M. Ainaud de Lasarte, que va tenir la gentilesa de regalar-nos algunes obres de la Protectora, que ens han estat útils per a redactar aquest capítol.

decidí convocar la segona edició del Premi Mendoza obrint un Concurs de Cartells de Propaganda. Aquesta fou la convocatòria del premi: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que desenrotlla una acció vastíssima per a reintegrar nostre idioma al lloc d'honor que li correspon dintre l'escola, necessita, per actuar amb profit, el concurs de tots els bons patricis, qual-sevulga que sia el seu estament, sexe i edat, puix sols comptant amb molts milers d'associats pot

reunir cabals suficients per a l'abastament del seu noble objectiu.

»El sosteniment d'escoles, la publicació de llibres docents i complementaris, els cursos, les subvencions a deixebles pobres i totes les despeses anexas a la seva enlairada missió, sols amb un fortíssim pressupost pot assolir-se.

»El nombre d'associats, que acaba de passar del segon miler, mercès, especialment, als Catalans d'Amèrica, que per meitat la integren deu arribar ben tost a xifres molt més altes si es vol realment influir positivament i de pressa, en la formació de les joventuts que pugen.

»És per això que el Consell Directiu de la Protectora, a proposta de la seva Comissió de Foment, ha cregut en l'avinentesa de convocar aquest Concurs per assajar si en surt un suggestiu Cartell de Propaganda que cridi l'atenció dels catalans sobre de la seva obra generosa i trascendent, excitant-los a cooperar-hi amb llurs adhesions i les de llurs famílies i relacions de parentiu i amistat.

»Aquest és l'esperit de la Convocatòria, en la qual hom deixa l'artista lliure de tot peu forçat, devent-se inspirar solament en l'objectiu abans referit. Qui millor aconseguixi aturar el vianant, sol·licitar la seva atenció i decidir-lo a seguir-nos, serà el mereixedor de la distinció oferta en la següent lletra de convit

»L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana obre un Concurs entre els artistes catalans per a premiar un Cartell de Propaganda destinat a popularitzar l'acció que porta a cap, sota les bases següents:

»1a. Hi haurà un sol premi de *cinc centes pessetes* ofert per la Comissió Delegada de Mendoza, el qual hom donarà a l'autor del Cartell que a judici del Jurat compleixi millor els propòsits consignats en el preàmbul de la present Llettra de Convit. Si el Jurat considera que cap dels Cartells que hi concorrin reuneix les condicions desitjades, hom declararà el Concurs desert.

»2a. El Cartell deurà ajustar-se a les dimensions de 100 x 65 cms. aproximadament.

»3a. Resta a l'arbitri de l'artista la llegenda que acompanyi el dibuix, i que deurà ésser congruent amb el caràcter d'aquest, però en una o altra forma haurà de constar-hi en lloc ben visible el títol de l'Associació.

»4a. Serà bo qualsevulga procediment mentre admeti la reproducció a litografia, màxim a cinc tintes.

»5a. Hom entendrà bé que aquest Concurs es fa entre professionals: les obres hom les presentarà totes firmades.

»6a. Per tot el dia 31 de desembre del corrent any hom deurà presentar els originals.

»7a. Dintre del mes de gener subsegüent hom publicarà en la premsa el veredict del Jurat.

»8a. Aquest Jurat el componen els senyors següents: Miquel Utrillo, Joaquim Folch i Torres, Josep M. Junoy, Josep Aragay i Josep Obiols.

»Als nostres artistes els desitja inspiració i bona voluntat per a respondre a aquesta patriòtica crida, pensant en Catalunya, el Consell Directiu.»¹⁰¹

Com veiem, doncs, en un principi Josep Obiols formava part del jurat que havia de triar el cartell guanyador del Concurs del Premi Mendoza però, com que el concurs quedà desert,¹⁰² es decidí que fos ell l'encarregat d'elaborar-lo.

6.4.19. Edició de la *Geografia elemental de Catalunya*, de Pere Blasi i Maranges

Un dels llibres importants que s'editaren l'any 1922 fou la *Geografia elemental de Catalunya*, de Pere Blasi i Maranges (Puigcerdà, 1886-Barcelona, 1961)¹⁰³. El Butlletí de

la Protectora anuncià la seva posada a la venda el mes de març d'aquell any.¹⁰⁴ L'obra fou un part difícil; ja ho hem vist en el capítol segon, en analitzar la convocatòria del Premi ofert pel Dr. Antoni de Paula Aleu, concurs que guanyà el mestre de Torroella de Montgrí Pere Blasi. En primer lloc, per la polèmica suscitada amb Francisco Flos i Calcat, que no va entendre com és que no el premiaven a ell, que havia estat el precursor d'aquesta mena de treballs de geografia per a infants.

En segon lloc, perquè l'obra trigà sis anys a veure la llum.

Es tractava d'un llibre de 88 pàgines, de format apaïsat, de 24 cm de llarg x 19,7 cm d'ample, una mida gens usual en els llibres de text que s'editaven a Catalunya en aquells moments. Una altra novetat important és el fet d'incorporar-hi la fotografia, així com l'abundància de mapes i gràfiques (elaborats per Faustí Marí, Pérez Mayol i Josep Monsó). Alguns dels mapes fins i tot eren en color.

L'estructura del llibre és composta bàsicament d'aquests apartats: Situació de Catalunya; Orografia, costa i clima; Hidrografia; Les comarques; Divisió administrativa,

101 BAPEC, núm. 8, novembre de 1919, pàg. 173-174.

102 «Veredict: Reunits a l'estatge de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana el Jurat nomenat per a fallar el Concurs obert per a adjudicar el II Premi "Mendoza" ofert a un Cartell de propaganda per a l'Associació; havent examinat els treballs presentats, acorden que no hi ha lloc a l'adjudicació i proposen que es declari desert el Concurs. Ciutat, 9 de gener de 1920». *Memòria de l'APEC*, 1921, pàg. 49-50.

103 Pere Blasi ha estat biografiat per Lluís M. Mestras a *L'aportació gironina al desenvolupament de la pedagogia catalana* (pàg. 223-229) i per Josep M. Ainaud a *Mestres que han fet Catalunya* (pàg. 101-102). La *Revista del Baix Empordà* núm. 19 (desembre 2007-febrer 2008) li dedicà la portada.

104 «*Geografia Elemental de Catalunya*. Ha sortit i s'ha posat a la venda aquest llibre escolar editat per la nostra Comissió Editorial. És un volum que recomanem, no solament als mestres i a les Escoles, sinó també a tots aquells que s'interessin pel coneixement objectiu de la nostra terra». BAPEC, núm. 3, març de 1922, pàg. 44.

eclesiàstica, universitària, judicial i marítima; Comunicacions; Agricultura, indústria i comerç; Població; La vida a Catalunya; Apèndix sobre la cultura i, finalment, Països de parla catalana. Cada capítol conté un seguit de qüestions per tal que l'alumne realitzi unes activitats de comprensió. Tal com afirma l'autor a la pàgina 11 del llibre, «és indispensable que el noi practiqui diversos exercicis, tals com traçat de gràfics i mapes, respostes escrites dels qüestionaris, etc.»

Quan l'obra va aparèixer el mestre Jesús Sanz li dedicà un llarg article d'elogi a les planes d'*El Ideal* de Lleida, posteriorment reproduït al Butlletí de la Protectora. El mestre Jesús Sanz i Poch fou el ponent de la càtedra de català de les dues Normals (la de nois i la de noies) de Lleida a partir de l'any 1920, quan la deixà vacant el publicista i arxiver Enric Arderiu. També representà la Protectora al primer Congrés de Bilingüisme celebrat a Luxemburg l'abril de 1928, juntament amb Alexandre Galí i Narcís Masó. Jesús Sanz deia que «És aqueixa nova producció tan interessantíssima, que nosaltres ens veiem empesos, amb força irressistible, a parlar-ne. Es tracta d'un llibre la necessitat del qual es feia sentir, de temps, intensíssimament. Teníem sí, obres de caràcter enciclopèdic, com la *Geografia general de Catalunya* en cinc grossos volums, publicada sota la direcció d'En Carreras Candi, o bé monografies parcials referents a un aspecte o a una comarca del nostre país. Mancava, però, el llibre escolar, que donés als nostres infants, en línies precises i ben definides, la visió del fet geogràfic català. Aquest llibre és l'aparegut suara. Son autor, En Pere Blasi, és un mestre de terres gironines distingidíssim, dels que van a la capdavantera en el moviment de modernització del Magisteri català. De vasta i sòlida cultura, i sobretot gran coneixedor dels infants, escriví aquesta obreta tenint-los presents, resultant un text didàctic com fins ara no n'havia ofert cap l'esmentada Editorial Pedagògica.»

La part més interessant, segons ell, era l'estudi comarcal de Catalunya: «Hi haurà, segurament, qui trobarà a mancar tal o qual cosa, o bé qui no estarà d'acord amb tal o qual punt. Nosaltres creiem però, un gran encert la forma en aqueix estudi per comarques com ens és presentat, donat el caràcter del llibre. Discussions i digressions sobre punts foscos i poc aclarits encara, tenen cabuda, i deuen ésser-hi, en obres d'ensenyament superior o d'investigació. Una obra elemental, amb fins didàctics, havia d'ésser això: notes precises, breus, característiques. Res de les disquisicions referents a límits: n'hi ha prou amb la visió eloqüent del mapa adjunt.»¹⁰⁵

També es va referir a aquest llibre Pau Vila, des de les pàgines del número 8 del *Butlletí dels Mestres*, que feia una mica més de tres mesos que s'havia creat, com a suplement de la revista *Quaderns d'Estudi* de la Mancomunitat de Catalunya. Pau Vila tenia en aquells moments quaranta-un anys i acabava de tornar de l'Institut de Geografia Alpina de Grenoble, fundat per Raoul Blanchard. En aquests primers números del *Butlletí dels Mestres* hi va publicar, amb signatura, amb les simples inicials P.V., i fins i tot sense signar, diversos comentaris i recensions de textos francesos i de crítiques d'obres d'autors del nostre país, com és el cas de l'obra de Pere Blasi. Aquest és el text on comenta l'obra que ens ocupa: «En rebre aquest llibre tant atraient, nosaltres hem considerat que el autor i els editors havien tingut consciència que en realitat donaven el primer pas en una matèria tant poc estudiada o potser tant poc formalitzada com la geografia del nos-

105 BAPEC, núm. 4, abril de 1922, pàg. 70-72.

tre país i per això havien cregut necessari reduir-se a l'enunciació dels fets geogràfics cabdals, àdhuc sacrificant aspectes de caràcter metodològic i d'aplicació a l'Escola que ells coneixen abastament. Aquest cenyir les finalitats és una de les coses que a nostre juí valoren el llibre del senyor Blasi. Darrera d'ell poden venir assaijats d'altra natura tenint ja un fonament i poden avançar amb més seguretat. Pensant, doncs, en una flexibilització de l'ensenyament de la geografia de Catalunya a l'Escola ens permetem fer algunes consideracions que podrien ésser tingudes en compte si es produïen altres treballs a l'entorn de la matèria.

»La primera és sobre l'aplegament de cartes i text per a l'estalvi de l'atlas. En el cas que ens ocupa sabem que això era inevitable. No és possible improvisar un atlas, i d'altra banda, cap dels que ara existeixen podia fer el servei que la geografia del Sr. Blasi necessitava. L'aplegament de cartes i text obliga a un format poc avinent. Cal fer constar, però que fins aquest desavantatge ha estat ben superat en l'edició de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

»Un atlas, demés, permet la supressió de les àrides enumeracions i descripcions (nomenclatura de costes, muntanyes i rius, per exemple) i aquesta supressió té l'avantatge de poder fer cercar aquests detalls a l'alumne en els mapes. I, en canvi, les planes que això ompliria es poden desmerçar en descripcions generals d'accidents geogràfics, vies de comunicació, etc.

»Una altra observació hi ha a fer sobre la divisió en comarques: l'autor divideix en 39 la Catalunya. A nosaltres ens sembla un excés, car creiem que per raons fisiogràfiques i fins per la facilitat de les comunicacions d'avui, algunes comarques, que tenen una valor secundària, poden ésser incloses dins d'altres més importants. Cal anar a una determinació comarcal aciençada tenint en compte els estudis fets fins ara (Sunyol, Font i Sagué, Carreras Candí, Faura i Sans) i en vistes a una possible divisió pel govern de Catalunya a base comarcal.

»Un capítol molt just en la forma i en el contingut és La Vida a Catalunya. Descriu amb precisió les característiques naturals i humanes, bo i relacionant-les, de les terres altes, de les terres baixes, de la costa, de les zones industrials i de la ciutat. Per aquest capítol l'autor deixa entreveure que ha copsat de l'orientació dels moderns corrents geogràfics que menen a descriure els fets físics i humans que tenen lloc damunt la terra, cercant les causes que els originen i els conformen. Això, en llibres futurs, creiem que hauria d'ésser ampliat.

»La Geografia, en bona part, és una ciència natural: en ço que resta és una ciència social. És, per tant, una ciència d'observació. Nosaltres considerem que és precís portar-la a l'escola amb aquest caràcter d'observació servant-la com una ciència viva que està molt en harmonia amb l'instint de curiositat i amb els desigs d'activitat del noi.

»Valguin aquestes consideracions per l'estima que sentim per l'obra de l'autor, per l'acció de la Protectora i per l'esforç de les benemèrites institucions que han cobert les despeses. Ara que tots els mestres de Catalunya demostrin la falta que feia una nova geografia de la nostra terra feta amb esperit ben català.»¹⁰⁶

És curiós de fer notar que, en aquest comentari, Pau Vila considera que dividir Catalunya en 39 comarques, com fa Pere Blasi en la seva obra, és excessiu. Malgrat això, la

106 *Butlletí dels Mestres*, núm. 8, 15 d'abril de 1922, pàg. 121-122.

Divisió Territorial de Catalunya, aprovada el 27 d'agost de 1936, que fou elaborada per una Ponència d'Estudi en la qual formaren part Pau Vila i Pere Blasi, entre d'altres, dividí el país en nou regions i 38 comarques, una menys del nombre que proposava el mestre de Torroella de Montgrí en l'obreta de la Protectora. És evident, doncs, que la divisió proposada per Pere Blasi tingué un cert èxit, com ho demostra el fet que Miquel Santaló l'acceptà en l'assaig que escriví el 1923 sobre el Gironès, tal com ens ha fet notar Josep Clara.¹⁰⁷ Aquest mateix historiador gironí afirma que el llibre de Pere Blasi «té una finalitat singular, pràcticament única en aquells moments, ensenyar en català la geografia del propi país, i representa un esforç meritíssim i útil de cara als mestres que, seguidors dels corrents de renovació pedagògica, consideraven com una cosa essencial fer conèixer la realitat més immediata de l'alumne. Per això el manual de Pere Blasi entrà a moltes escoles en temps de la Mancomunitat i de la República i fou una eina vàlida a l'abast dels escolars, per iniciar-los en el coneixement geogràfic de Catalunya. (...) Des d'un punt de mira científic, com ja va observar Miquel Santaló, la Geografia escolar de Blasi no és prou nova. Hom té la impressió que l'autor no va saber connectar amb el concepte geogràfic que va més enllà de la simple distinció i enumeració dels diversos accidents. (...) Però som també d'acord amb el mateix Santaló a qualificar com un encert la comparança de les realitats geogràfiques catalanes amb les realitats d'Espanya i del món i l'esbós d'una descripció comarcal».¹⁰⁸

Finalment cal dir que, d'aquest llibre, se'n feren dues edicions més: la segona, el 1931 i la tercera, el 1935. Alexandre Galí, després de fer-li una petita crítica, explica aquesta acceptació que el llibre tingué entre els mestres: «[el llibre de Pere Blasi] defuig el memorisme, però no aconsegueix fer un llibre fonamentat en les recerques i activitats dels escolars. És un llibre d'informació clara, precisa i ben documentada de la qual el mestre, valent-se dels qüestionaris que completen cada capítol, pot treure veritable rendiment. Ho demostra el fet de la seva acceptació que obligà la Protectora a repetir les edicions.»¹⁰⁹

6.4.20. El Mapa de Catalunya

Coincidint amb la publicació de l'obra de geografia de Pere Blasi, de la qual acabem de parlar, el mes de juny d'aquest mateix any 1922 va aparèixer un mapa mural de Catalunya, de 118 cm de llarg per 108 cm d'ample, suportat per dues fustes a la part superior i a la part inferior, que era un material valuós de suport al llibre. El mapa, en versió tela i paper, fou elaborat per la Secció de Cartografia de la Mancomunitat de Catalunya. Evidentment, el mapa seguia al peu de la lletra la divisió comarcal feta per Pere Blasi: 1) Empordà, 2) La Garrotxa, 3) La Selva, 4) El Gironès, 5) La

107 CLARA, Josep: «Pere Blasi, geògraf català», dins *Evocació i Semblança de Pere Blasi*, pàg. 21-26.

108 *Ibidem*.

109 GALÍ, Alexandre: *Op. cit.*, pàg. 239-240.

Muntanya, 6) Plana de Vic, 7) Vall de Ribes, 8) Camprodon, 9) Ripollès, 10) La Maresma, 11) El Vallès, 12) Moianès, 13) Pla de Bages, 14) Lluçanès, 15) Berguedà, 16) Cardener, 17) Pla de Barcelona, 18) Penedès, 19) Camp de Tarragona, 20) Conca de Barberà, 21) Igualada, 22) Priorat, 23) Tortosa, 24) Gandeses, 25) Riberes de l'Ebre, 26) Les Garrigues, 27) Pla d'Urgell, 28) Pla de Lleida, 29) La Noguera i la Vall d'Àger, 30) La Segarra, 31) Ribera de Segre, 32) Ribera de Sió, 33) Conca de Meià, 34) Urgellet, 35) Cerdanya, 36) Conca de Tremp, 37) Pallars, 38) Vall d'Aran i 39) Ribagorça.

6.4.21. Els Estatuts de 1921

L'any 1922 va sortir imprès un petit llibret de 32 pàgines que reproduïa els nous estatuts de l'entitat, aprovats el 23 de novembre de 1921. Foren elaborats per una ponència formada per Albert Bastardas, Santiago Andreu, Pere Corominas, Antoni Sansalvador

i Frederic Culi. Precisament aquests estatuts, en el seu article disset, fixava les cinc comissions permanents de què es dota l'entitat per al seu funcionament, una de les quals era la secció editorial: la Tècnica, la de Foment, la d'Higiene Escolar, la Cooperadora de Dames i l'Editorial Pedagògica, composta cada una d'elles de set persones elegides pel Consell General.

L'article 21 d'aquesta nova normativa deia textualment que «La Comissió Editorial Pedagògica tindrà al seu càrrec la publicació dels llibres i material de caràcter docent i altres obres que estimi concordants amb l'objectiu social, curant també de la seva administració mitjançant una comptabilitat especial.

»La Comissió Editorial curarà també de l'administració i venda de llibres catalans, auxiliant la seva obra amb els ingressos corresponents.

»Els originals de caràcter pedagògic, abans de llur publicació, hauran d'ésser aprovats en una reunió mixta d'aquesta Comissió i la Tècnica, previ parer emès per quatre membres (dos de cada Comissió) i donant, abans de la reunió mixta, un termini de quinze dies als restants membres de les dues Comissions,

per al seu examen i estudi en el domicili social. Igualment es procedirà d'acord amb la Comissió d'Higiene Escolar, tractant-se d'originals que tinguin caràcter connex amb les seves tasques.

»Les publicacions destinades a propaganda o a reunir cabals per a fomentar l'ensenyament en català, com són, per exemple, les de divulgació històrica, auques de rodolins, croms o estampes, fototípies,¹¹⁰ postals, segells, etc., hauran de subjectar-se a una reunió mixta de les Comissions Editorial i de Foment, en forma similar a l'abans indicada.»¹¹¹

110 La fototípia és un procediment d'impressió litogràfic, que empra una pel·lícula de gelatina estesa damunt una placa de vidre que, un cop tractada, rep la tinta en les seves parts seques i la rebutja en les que conserven la humitat original. S'utilitza per a petits tiratges facsímils de manuscrits, de dibuixos i de gravats.

111 APEC (1922): *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, pàg. 19-21.

6.4.22. Breu Historial de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana

L'any 1922 feia prop de 24 anys que s'havia creat la Protectora i es devia considerar que ja era hora, encara que fos per sobre, d'historiar l'entitat. Per això es pren l'acord de publicar un opuscle de 16 pàgines que n'expliqui els orígens i la tasca realitzada fins aquell

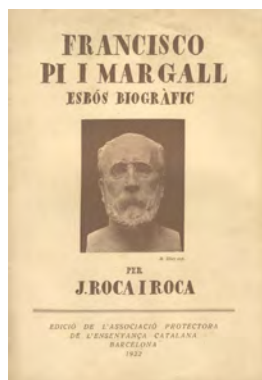
moment. Estem d'acord amb Alexandre Galí¹¹² quan afirma que, en realitat, se'n sabia molt poca cosa, d'aquests començaments: els que elaboren el llibret, a banda de fer-lo molt curt, fins i tot equivoquen la data de fundació de l'associació. Això prova la inexistència d'una secretaria ben organitzada on es poguessin trobar les dades suficients per a fixar-los i detallar-los.

El llibret dona, per començar, quatre dades generals i seguidament explica l'obra de la Protectora en 10 apartats: 1) Protecció econòmica a l'escola catalana, 2) Concursos escolars, 3) Concursos pedagògics, 4) Càtedres de gramàtica catalana a les normals, 5) Material docent, 6) Biblioteques escolars, 7) Assessoria Tècnica, 8) Butlletí, 9) Colònies escolars i 10) Organització. Acaba amb el resum següent: «Aquestes són, en breu síntesi, les tasques que ve fent la nostra Associació en pro de l'ensenyança catalana, acompanyades d'una sèrie d'actes de propaganda, de paraula i per escrit, festivals escolars (entre ells les celebrades Festes d'Infants i Flors) o actes d'homenatge als ardits consocis d'Amèrica quan ens visiten a Catalunya en representació d'entitats adherides o de les nostres Comissions Delegades.

»I l'efecte d'aquesta actuació conjunta a la qual tenen l'obligació de cooperar tots els catalans d'ambdós sexes, de totes les edats i condicions socials, és la producció d'un nou ambient cultural cada dia més propici a la catalanització de les Escoles, preparant noves generacions de patricis, més aimants i coneixedors de llur gloriós idioma que les actuals predominants.»¹¹³

6.4.23. Francisco Pi i Margall. Esbós biogràfic, de Josep Roca i Roca

L'abril de 1921 es prengué l'acord de portar a la impremta el llibre de Josep Roca i Roca *Francisco Pi i Margall. Esbós biogràfic*, de 80 pàgines, que repassava la vida d'aquest polític republicà (Barcelona, 1824-Madrid, 1901), que arribà a presidir, durant un mes,

la Primera República espanyola. El seu autor era l'escriptor i periodista Josep Roca i Roca (Terrassa, 1848-Barcelona, 1924). Roca era del Partit Republicà Federal i fou un dels fundadors de l'entitat Jove Catalunya, que presidí el 1872. També ocupà una regidoria a l'Ajuntament de Barcelona i fou secretari, durant una colla d'anys, de l'associació Amics dels Pobres. Com a periodista fundà *Lo Gai Saber*, l'almanac polític *La Xamfaina* i el setmanari gràfic *La Actualitat*. L'any 1870 assumí la direcció de *La Campana de Gràcia*, que havia ajudat a fundar, igual com va fer amb *La Independència de Barcelona*, *La Gaceta de Barce-*

112 GALÍ, Alexandre: Op. cit., pàg. 184.

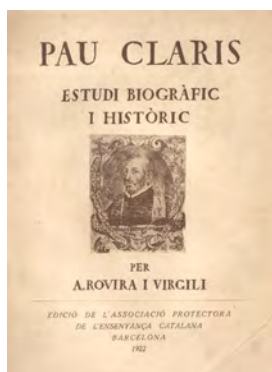
113 APEC (1922): *Breu historial de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*, pàg. 14-15.

lona i el famós setmanari humorístic *L'Esquella de la Torratxa*. Com a autor teatral escriví *La passió política*, *El registro de la policia*, *El castillo de planta*, *Jocs de nois* i *La criada*, entre d'altres.

La biografia, que es venia al preu d'una pesseta i mitja, aparegué a primers de l'any 1922¹¹⁴ i es publicà gràcies a la donació que va fer Joaquim Campamà i Marieges, soci de Sarrià, poble que en aquells moments (el 1921) havia deixat de ser un municipi independent per esdevenir un dels barris de Barcelona.

6.4.24. Una biografia de Pau Claris i Casademunt

Gràcies a una subvenció concedida per la Mancomunitat de Catalunya, la Protectora va poder editar, l'any 1922, el llibre *Pau Claris. Estudi biogràfic i històric*, d'Antoni Rovira i

Virgili. Es tracta d'un llibret de 84 pàgines, en tretze capítols, que ressegueix la vida de qui fou president de la Generalitat de 1638 a 1641: «1. Escassetat de dades estrictament biogràfiques sobre En Claris; 2. La casa pairal d'En Claris; 3. En Pau Claris, canonge d'Urgell; 4. En Pau Claris, representant a les Corts Catalanes; 5. En Pau Claris, Diputat i President de la Generalitat; 6. El Govern d'Espanya contra Catalunya; 7. La resistència de la Generalitat; 8. Contra els diputats del General. Empresonament d'En Tamarit i intent de procés contra En Claris; 9. La República Catalana; 10. La intervenció cabdal d'En Pau Claris en els esdeveniments del 1640 i 1641; 11. Les calúmnies contra

En Pau Claris. El seu ver caràcter i les seves virtuts; 12. Malaltia i mort d'En Pau Claris, i 13. La glòria d'En Pau Claris.»

6.4.25. El *Sil·labari Català* de Pau Romeva

Durant el mes de setembre de 1922 va sortir a la llum el llibre de Pau Romeva, il·lustrat per Josep Obiols, *Sil·labari Català*. El llibre es va finançar gràcies a un donatiu de 1.000

pessetes, «rebut a la memòria del malaguanyat escriptor Joaquim Folguera (a.C.s.), que havia contribuït activament a les tasques de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana des de la Comissió Editorial Pedagògica. Aquesta quantitat fou l'import del premi que li atorgà la Societat Econòmica

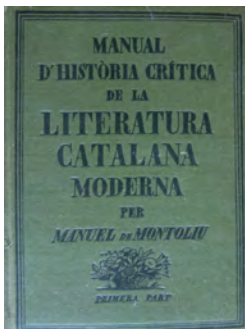
Barcelonina d'Amics del País pel seu estudi sobre “Les noves valors de la Poesia catalana”».¹¹⁵ També van contribuir a l'edició la Mancomunitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona.

Posteriorment, el llibre es va publicar en dues parts, soltes: la primera, el 1931 i el 1935. La segona, el 1931.

114 Supposem que és per això que a la portada hi apareix l'any 1921 i a la coberta, en canvi, el 1922. Aquest fet és perquè estava previst que el llibre aparegués a finals de 1921 i, al final, es va endarrerir una mica més d'un mes.

115 ROMEVA, Pau: *Sil·labari Català*, pàg. 5.

Alexandre Galí fa un elogi d'aquest llibre en una de les seves obres: «Els llibres de lectura d'Eladi Homs i Pau Romeva, entre els que nosaltres coneixem, donen solucions molt encertades, millors, en aquest cas concret [l'ensenyament dels dígrafs *qu* i *gu*], les de l'últim autor que les del primer que ha estat, d'altra banda, en aquest ram un iniciador molt significat.»¹¹⁶

6.4.26. El Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna. Primera part (1823-1900)

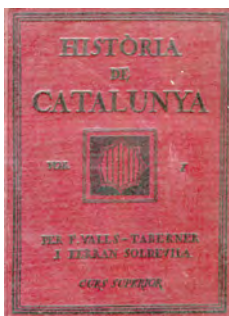
En la sessió del 27 de juliol de 1921 la Comissió Editorial va aprovar el tiratge de 2.000 exemplars del *Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna*, de Manuel de Montoliu, que s'havia de publicar en dos volums; el primer va sortir el 1922, el segon volum, però, no es va acabar publicant. Les despeses, en aquesta ocasió, van anar a càrrec de l'Ajuntament de Barcelona. El llibre, que va rebre el premi fundat a la memòria del Dr. Joan Agell i Torrents en un concurs de l'any 1918 celebrat per la Societat Econòmica d'Amics del País de Barcelona, està dedicat a Antoni Rubió i Lluch.

6.4.27. La col·lecció de mapes esquemàtics

En la sessió del Consell Directiu de la Protectora del 20 de gener de 1921 es donà conformitat a l'acord pres per la Comissió Editorial en el sentit de publicar «uns mapes esquemàtics de Catalunya per a ús de les escoles».¹¹⁷ El mes d'abril d'aquest mateix any ja es posaren a la venda al preu de 0,10 pessetes el

full. L'any 1922 n'aparegueren d'altres de la mateixa sèrie, fins arribar als deu títols, de mides diverses: Europa, Àsia, Àfrica, Amèrica, Oceania, Barcelona, Planisferi, el Mediterrani i, per acabar, el de la Península Ibèrica. Hem pogut trobar, al fons antic de la biblioteca Fages de Climent de Figueres, els mapes esquemàtics d'Europa, Àsia, Àfrica, Amèrica, Oceania i Barcelona. A la Biblioteca de Catalunya, la resta. Segons Jordi Verrié, aquests mapes, amb els noms guillotinat, van ser posats a la venda després de la Guerra Civil.

6.4.28. La Història de Catalunya. Curs superior. Volum I.

El 1922 es publicà el primer volum del curs superior de la *Història de Catalunya*, de Ferran Valls-Taberner i Ferran Soldevila, gràcies a l'aportació de les comissions delegades de Buenos Aires, de Mendoza i de l'Havana, a més de la col·laboració de la Mancomunitat de Catalunya i l'Ajuntament de Barcelona. Els autors diuen, en el prefaci, que «essent el nostre llibre destinat a la vulgarització, no ens hem embrancat en discussions ni en dissertacions crí-

116 GALÍ, Alexandre: *L'ensenyament de l'ortografia als infants*, pàg. 25.

117 BAPEC, núm. 2, febrer de 1921, pàg. 19.

tiques pròpies de monografies. Hem procurat consignar els resultats de les nostres investigacions personals o de les que han practicat els erudits».¹¹⁸ El volum començava amb la prehistòria i acabava amb el regnat de Jaume I i les institucions catalanes sota els primers reis catalans.

6.4.29. Les dues Fulles informatives

El maig i el juliol de l'any 1923 la Protectora va publicar dos fulls informatius, obra d'Alexandre Galí que, en aquell moment, era el president de la Comissió Tècnica. Són, senzillament, un foli plegat per la meitat, és a dir, una publicació de només quatre pàgines, que es va repartir profusament. El contingut del primer full es va reproduir en el Butlletí de la Protectora del mes de juny de 1923. Segons el mateix Galí, «tenien per objecte cridar l'atenció i exercir el guiatge sobre punts concrets d'immediata necessitat. Se'n van publicar dues abans que vingués el tancament de 1924. En la primera

es donaven normes pràctiques per a la creació d'escoles, indicant la manera d'arbitrar fons, d'establir l'organització, etc. En la segona es plantejava el problema dels mestres i les possibles solucions que podia tenir sense oblidar les indicacions de sous mínims i de condicions per a fer-los una vida honorable.»¹¹⁹

es donaven normes pràctiques per a la creació d'escoles, indicant la manera d'arbitrar fons, d'establir l'organització, etc. En la segona es plantejava el problema dels mestres i les possibles solucions que podia tenir sense oblidar les indicacions de sous mínims i de condicions per a fer-los una vida honorable.»¹¹⁹

6.4.30. La Història de Catalunya de Ferran Soldevila

L'any 1923 es va publicar la *Història de Catalunya* de Ferran Soldevila, amb el subtítol de *Curs mitjà*, il·lustrat amb una setantena de figures de Joan Carrera. L'acord de portar el

llibre a la impremta Casanovas de Barcelona es va prendre en la sessió de la junta directiva del 26 de febrer de 1923.¹²⁰ Tal com consta a la pàgina de crèdits, a la publicació d'aquest llibre s'hi van aplicar els següents donatius extraordinaris, procedents de la República d'Argentina: 500 pta de la comissió delegada de Buenos Aires, 500 pta de la de Mendoza, 853 pta de la de Córdoba i 1.000 pta de la de Rosario de Santa Fe. La resta de les despeses es

van cobrir amb les subvencions de la Mancomunitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona.

La segona edició d'aquest llibre es va fer el 1932 i, en aquesta ocasió, ja no hi va constar el subtítol de *Curs mitjà* sinó el de *Curs superior*. La tercera edició –revisada– és de 1937.

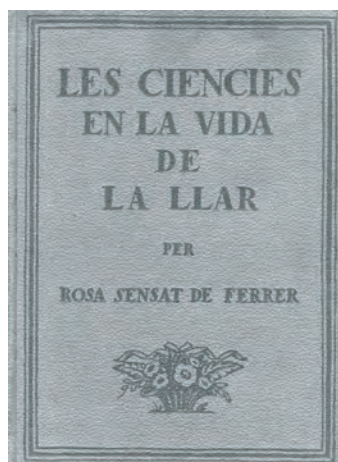
118 VALLS-TABERNER, Ferran i SOLDEVILA, Ferran: *Història de Catalunya. Curs superior*, pàg. 11.

119 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions... Llibre I. La Llengua. Entitats defensores i propagadores*, pàg. 204.

120 BAPEC núm. 3, març de 1923, pàg. 37.

6.4.31. *Les Ciències en la vida de la llar*, de Rosa Sensat

L'any 1923 la Protectora va publicar *Les Ciències en la vida de la llar*, de la mestra masnovina Rosa Sensat,¹²¹ llibre «notabilíssim i molt complet», en paraules d'Alexandre Galí,¹²² on s'expliquen algunes lleis de la naturalesa i la seva aplicació a la vida corrent. Es tracta d'un llibre de més de tres-centes pàgines – amb moltes il·lustracions – que té l'origen, com explica l'autora en el pròleg, en un viatge d'estudis on va visitar escoles secundàries i *menagères* de Bèlgica, Suïssa i Alemanya, i en les quals va observar mancances a l'hora de relacionar les ciències físiques i experimentals amb la pràctica de les diferents feines de casa: «D'això nasqué la idea d'aquest llibre. Segueix el mètode experimental, exempt de dogmatisme i sistematització. L'ordre general adoptat en l'ensenyament d'aquestes branques no hi és pas seguit, car no s'avindria bé amb el temps que s'hi pot esmerçar ni amb el caràcter d'aplicació que ha de tenir. Ha determinat una rigorosa limitació la tria de les qüestions que

es refereixen més a l'economia domèstica, tractant-les en capítols separats i sempre amb l'intent de relligar, en un sol moment conscient de l'esperit, la llei i el fet, l'activitat i el raonament. Aquest llibre, malgrat ésser dedicat a la mestressa de casa, té un caient d'escola, descobreix que s'ha fet pensant en l'escola i demana l'ajut i la col·laboració de la mestra, que ha de portar a la realitat de la tasca escolar l'ambient de la llar, i a la llar el nou esperit de la vida domèstica que l'obra intel·ligent i metòdica de l'escola ha fet rebrotar en els nostres temps.»

La recensió que es va publicar al butlletí de l'APEC, signada amb les inicials P.R. [Pau Romeva?] parlava del llibre en aquests termes: «La vida de la llar té tot un món d'interessos confiats exclusivament a la cura i a l'activitat de la dona. I aquesta funció tutelar i directriu de la llar és acomplerta en la majoria dels casos d'una manera rutinària, constituint un conjunt de pràctiques transmises per tradició i realitzades sense una consciència clara de llurs motius fonamentals i de llur transcendència.

»Per això moltes es desnaturalitzen i perden la seva eficàcia, i altres, susceptibles de perfeccionament, romanen immutables a través del temps i difícilment s'acomoden a les necessitats sempre noves de la vida.

»D'altra banda, aqueixes tasques així realitzades ofereixen l'espectacle de quelcom on la intel·ligència hi entra per una mínima part, relagant la quasi totalitat a la categoria d'una pura activitat manual. Així s'ha anat formant el concepte que les ocupacions de la llar són indignes d'un esperit cultivat i s'ha operat en la dona culta un desviament d'aquelles ocupacions, creant un dualisme entre el concepte de la dona de sa casa i el de la dona instruïda, que destrueix l'equilibri de la vida normal.

121 En el BAPEC núm. 7, d'octubre de 1923, pàg. 108, hi podem llegir: «Ha aparegut i està obtenint un veritable èxit el llibre "Les Ciències en la vida de la llar" original de Dª Rosa Sensat i publicat per la Comissió Editorial.»

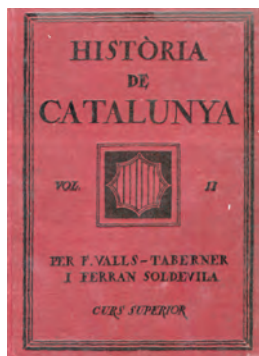
122 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions... Llibre I. La Llengua. Entitats defensores i propagadores*, pàg. 241.

»El llibre de la senyora Sensat tendeix a reduir aquest dualisme. Cada acte, per insignificant que sigui, dels que realitza una dona en funcions de mestressa de sa casa té un precedent en les lleis que regulen la nostra vida i la del medi en què vivim; i com més exacte i més extens sigui aquest coneixement més eficàcia tindran els esforços i l'acció directriu de la dona dintre la llar. I, al mateix temps, més dignes es faran de la naturalesa intel·ligent que hem de reivindicar per a tota activitat humana.»¹²³

El butlletí de la Protectora del mes de maig de 1921 recull una petició de Rosa Sensat en el sentit de poder publicar el llibre també en castellà. La junta directiva va acordar donar-li l'autorització, tot i que aquesta edició en castellà no es va fer mai.¹²⁴ El que sí que va escriure, en aquesta llengua, és el llibret *Cómo se enseña la economía doméstica*, del qual tenim dues edicions documentades: una el 1927 i una segona el 1932.¹²⁵

6.4.32. La Història de Catalunya. Curs superior. Volum II

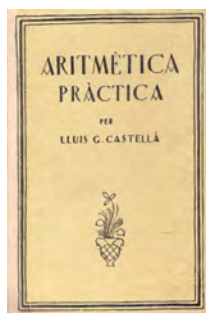
El 1923, un any després de l'aparició del primer tom, va sortir el segon volum de la

Història de Catalunya. Curs superior, de Ferran Valls-Taberner i Ferran Soldevia. Les despeses d'aquesta edició es van repartir de la manera següent: Premi República Argentina (anys 1923 i 1924): 1.000 pta; Premi Mendoza (any 1923): 500 pta; Comissió delegada de l'Havana, a la memòria de Rufí Pelayo de Santader: 450 pta; Grup de dependents de Terrassa: 500 pta, i Josep Manich, de Barcelona: 125 pta. El volum abraça des de les gestes de Pere el Gran fins a la civilització catalana en temps d'Anfós el Magnànim i de Joan II. El volum, igual que en el primer, va acompanyat d'algunes il·lustracions.

6.4.33. L'Aritmètica Pràctica de Lluís G. Castellà

El 1923 va sortir publicat el *Tractat de Aritmètica Pràctica amb unes breus nocions d'àlgebra més de 700 exercicis i problemes*, de Lluís G. Castellà, professor de l'Escola Industrial de Terrassa. És un llibre de nivell mitjà-alt, de 380 pàgines, orientada tant als estu-

tudis de batxillerat com als d'ensenyament professional. El text es divideix en quatre parts clarament diferenciades. La primera part, que ocupa gairebé 200 pàgines i està dedicada a l'aritmètica pràctica, comprèn els sis capítols següents: 1) principis de numeració, 2) diferents sistemes de mesura, 3) operacions de càlcul, 4) operacions amb fraccions, 5) comparació de quantitats, i 6) proporcionalitat i aplicacions de la regla de tres. La segona part tracta les qüestions d'àlgebra, agrupades en set capítols. La tercera és una col·lecció de set-cents exercicis i problemes a resoldre, amb les solucions. Final-

123 P.R.: «Bibliografia», dins BAPEC núm. 8, novembre de 1923, pàg. 115.

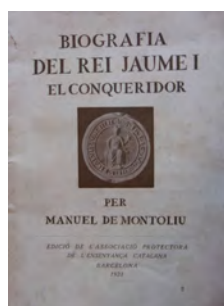
124 BAPEC núm. 5, maig de 1921, pàg. 66. Pot sobtar que l'any 1921 Rosa Sensat demani autorització per a publicar un llibre en castellà dos anys abans de la publicació en català. La resposta és en aquest mateix butlletí: el llibre ja estava escrit i Sensat ja l'havia lliurat a la Protectora.

125 SENSAT, Rosa: *Cómo se enseña la economía doméstica*. Madrid: Publicaciones de la Revista de Pedagogía.

ment, la quarta és un conjunt de taules: numeració romana, sistema monetari, densitats d'alguns cossos, taules de sumar, de restar, de multiplicar, de dividir... És especialment interessant de remarcar la taula núm. 12, que inclou el sistema català de mesures amb l'equivalència al sistema mètric decimal. Parla de la quartera, el quartà, el porró, el xau, la carga, l'arminya, la barcilla, el mesuret, l'admud, la punyera, el picotí, el mesuró, la mesurata, la pipa i el barriló, entre d'altres.

Segons Josep M. Núñez i Jordi Servat, «l'obra es desenvolupa seguint una metodologia rigorosa en l'estructuració dels diferents capítols, en els quals es remarquen les definicions dels conceptes i les operacions que s'hi introdueixen. El contingut en general resulta assequible a un sector dels estudiants, ja que s'eviten moltes demostracions i es dóna més importància als aspectes aplicats a través de regles pràctiques. Tot i que sempre que es tracta una qüestió s'ofereix un exemple aclaridor, l'autor pretén que l'alumne consolidi el seu aprenentatge treballant en la resolució del gran nombre de problemes que s'inclouen en la tercera part.»¹²⁶

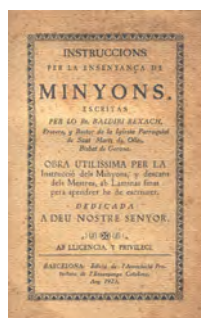
6.4.34. Manuel de Montoliu i la *Biografia del Rei Jaume I el Conqueridor*

L'any 1923 –pagada per Enric Siqués, soci de la Comissió delegada d'Iquique, a Xile– es va publicar la biografia de Jaume I, escrita per Manuel de Montoliu, autor també d'una altra obra de la Protectora, sobre la literatura catalana moderna (vegeu 6.4.26). El llibre té quatre capítols: després d'una introducció hi ha un apartat sobre la conquesta de Mallorca, un segon sobre la conquesta de València i un tercer sobre la conquesta de Múrcia. Formava part de la col·lecció de biografies de l'entitat.

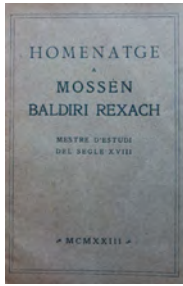
6.4.35. Edició facsímil de les *Instruccions per la ensenyança de minyons*

Com hem dit en el capítol cinquè, un dels resultats de l'homenatge que l'any 1923 es va fer a Baldiri Reixac va ser la publicació, en facsímil, del primer volum de les *Instruccions per la ensenyança de minyons*. L'edició va anar a càrrec de la Protectora gràcies a l'aportació econòmica d'una persona que, en aquell moment, va voler restar en l'anonimat. Ara ja sabem que el mecenes fou el soci barceloní de l'entitat Ciriac Bonet. Els editors del volum foren el mestre Llorenç Jou i Olió –autor del pròleg–, Martí Tauler i Pruneda –divulgador de les idees pedagògiques de Reixac– i Pau Romeva i Ferrer –tècnic assessor de la Protectora. El tiratge del llibre va ser fet amb cura pel conegut impressor de Sant Feliu de Guíxols Octavi Viader.¹²⁷

126 NÚÑEZ, Josep M. i SERVAT, Jordi: «Els llibres de text de matemàtiques en llengua catalana durant el període 1899-1938», dins *Temps d'Educació*, núm. 9, pàg. 268-269.

127 Voldríem deixar constància, per la seva qualitat, de l'opuscle de 12 pàgines que va confeigir, amb la mateixa portada que aquesta edició que comentem, el mestre banyolí Rafel Ponsatí, en el qual va seleccionar alguns textos de les *Instruccions...* i va redactar una sinopsi de la vida i l'obra de Baldiri Reixac. Aquest llibret, dissenyat per Joan Yari, va ser lliurat als participants a la trobada, a Ollers, dels membres del jurat dels Premis Baldiri Reixac, amb motiu del quarantè aniversari d'aquests guardons.

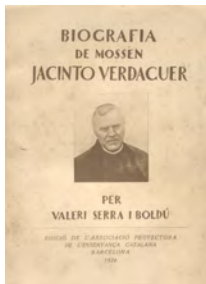

6.4.36. *Homenatge a Mossèn Baldiri Rexach. Mestre d'estudi del segle XVIII*

Tal com hem explicat en el capítol cinquè, apartat 4.14, l'any 1923 es va fer un gran homenatge a mossèn Baldiri Reixac. Aquest és el llibret, de 24 pàgines, que es va publicar amb motiu d'aquesta celebració i que inclou, a la primera pàgina, una butlleta d'adhesió que una vegada omplerta s'havia de trametre al Comitè Organitzador.

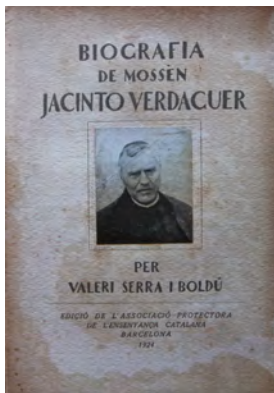
6.4.37. *Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer*

L'any 1924 va sortir al carrer la penúltima de les biografies publicades per la Protectora, dedicada a mossèn Cinto. L'obra va ser escrita pel folklorista Valeri Serra i Boldú (Castellserà, 1875-Barcelona, 1938) que, segons explica en el pròleg, va poder conèixer i tractar el poeta en els darrers anys de la seva vida. Es va poder publicar gràcies a un donatiu extraordinari rebut el 1921 per la Comissió delegada de l'Havana, procedent d'una funció teatral celebrada en aquesta ciutat per la companyia Boquet-Villardebó, segons consta a la segona pàgina del llibre. És una més de les moltes biografies pòstumes que ha tingut el capellà poeta; recordem les de Josep Falp, Agustí Vassal, Joan Moles, Joan Torrent, Josep Miracle, Ramon Xuriguera, Ricard Torrents, Miquel de Palol, Narcís Garolera, Joan Castellar-Gassol, entre d'altres, sense tenir en compte les biografies de ficció, també nombroses.

6.4.38. *Edició especial en paper de fil de la Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer*

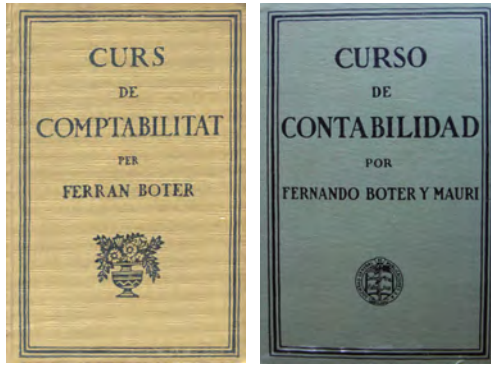
Del llibre anterior el mateix any 1924 se'n va fer un tiratge especial, de mida lleugerament superior i de lloc més gruixut, en paper de fil, de cent exemplars numerats, dels quals se'n va posar 75 a la venda. Nosaltres vam poder aconseguir l'exemplar número 35. El contingut és exactament el mateix que l'edició precedent. A la portada la diferència és que la imatge de mossèn Cinto Verdaguer és enganxada sobre el paper de fil.¹²⁸ Aquesta edició es venia a 10 pta, 7 més que l'altra.

6.4.39. *El Curs de comptabilitat, de Ferran Boter*

L'any 1924, en unes condicions polítiques anormals, va aparèixer el *Curs de comptabilitat* de Ferran Boter i Maurí (Barcelona, 1891-1960), advocat i professor mercantil, obra que va ser reeditada en català el 1934. A la primera edició hi consta que fou pagada amb 500 pta de la Comissió delegada de Buenos Aires, 500 pta de la Comissió delegada de Mendoza i amb 350 pta de la Comissió delegada de Santiago de Cuba, a més de dues subvencions, una de la Mancomunitat de Catalunya i una altra de l'Ajuntament de Barcelona. Tenia sis parts, un pròleg, un capítol preliminar i un apèndix: 1) Teoria general de la comptabilitat, 2) Comptabilitat d'empreses comercials, 3) Comptabilitat d'empre-

128 La imatge de Verdaguer de la portada creiem que és de Jaume Pizà i Roig (1892-1968).

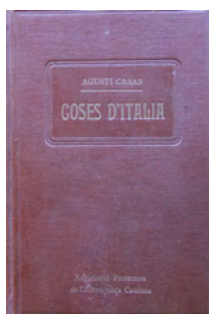
ses industrials, 4) Comptabilitat d'empreses administratives, 5) Disposicions legals referents a comptabilitat, i 6) Sistemes de comptabilitat diferents de la partida doble clàssica.

Quasi al mateix temps va sortir la traducció castellana de l'obra, que va ser publicada per la Sociedad General de Publicaciones S.A. A la portada (pàg. 3) hi consta *Obra escrita y publicada en idioma catalán*.¹²⁹

Hem d'explicar que aquest llibre era fruit d'un contracte que l'any 1923 la Protectora havia signat amb el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria (CADCI), en virtut del qual la Comissió Editorial havia de publicar els textos necessaris per a servir les necessitats de les Escoles Mercantils Catalanes, que en aquells moments tenien uns 700 alumnes. El contracte preveia l'edició de sis obres, que havien d'estar publicades abans del primer d'octubre de 1927: tenidoria de llibres, càlcul comercial, economia comercial, geografia comercial i una gramàtica catalanofrancesa i una de catalanoanglesa, ambdues amb el mètode Gaspey Otto-Sauer.¹³⁰ El llibre d'en Ferran Boter va ser l'únic que es va arribar a publicar perquè, com sabem, l'entitat va ser clausurada a finals de juny de 1924 per la dictadura de Primo de Rivera.

6.4.40. El Mapa de les Illes Balears

El *Mapa de les Illes Balears*, un dels tres mapes murals publicats per la Protectora, sembla que es va posar a la venda l'any 1924, en versió tela (a 18 pta) i paper (a 10 pta). De moment no l'hem pogut trobar enlloc, tot i haver fet diverses i continuades recerques. En el butlletí de l'entitat del mes de febrer de 1923 s'explica que en el Consell General del 21 de gener d'aquell any es va llegir la memòria de la Comissió Editorial Pedagògica on s'explica que es troba en curs de publicació el «Mapa de Mallorca».¹³¹ Suposem que és el mapa del qual estem parlant. A causa de la dictadura primoriverista els butlletins de la Protectora es van deixar de publicar el novembre de 1923 i, per tant, es fa difícil de donar més dades.

6.4.41. Coses d'Italia, d'Agustí Casas

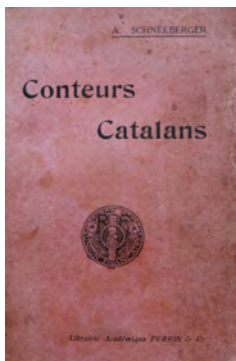
El llibre *Coses d'Italia. Roma. Pompeia. Florència* no és pròpiament un llibre de l'Editorial Pedagògica però l'hem inclòs en aquest llistat perquè a la portada hi ha la inscripció «Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana». La primera edició d'aquest treball d'Agustí Casas i Vinyas (Sant Feliu de Guíxols, 1868-Lausana, Suïssa, 1941) és de 1921 i va ser publicat per l'impressor Octavi Viader de Sant Feliu de Guíxols; la segona edició és de 1924, i també fou publicada

¹²⁹ Malgrat que a la traducció no hi consta l'any d'edició, sabem que és de 1924 o posterior. Una nota a peu de pàgina (que no és a l'obra en català) remet a dos articles seus publicats un l'abril de 1924 i un altre el juliol d'aquell mateix any.

¹³⁰ Vegeu BAPEC núm. 3, març de 1923, pàg. 45-47.

¹³¹ BAPEC, núm. 2, febrer de 1923, pàg. 20.

per Viader. Agustí Casas era el president de la comissió delegada de la Protectora a Sant Feliu de Guíxols i creiem que devia fer una nova enquadernació d'alguns exemplars de la segona edició amb el nom de l'entitat a la coberta. En aquest cas hi va incloure una nova portada amb la data 1925.

6.4.42. *Conteurs Catalans*, d'Albert Schneeberger

El llibre *Conteurs Catalans. Choix de nouvelles et contes des écrivains modernes de la Catalogne, précédés de notes bio-bibliographiques*, d'Albert Schneeberger, va ser publicat el 1926 a París dins la col·lecció de la *Société d'Édition Raymond Lulle* que, com hem explicat en el capítol anterior, va ser una entitat paral·lela creada a París per tal de poder fer front a la situació creada a dins del país per la dictadura de Primo de Rivera. Recordem que la Protectora va ser clausurada el 1924.

6.4.43. *L'Abrégé de grammaire catalane*, de Pompeu Fabra (1928)

El llibre *Abrégé de grammaire catalane* (és el nom de la portada, a la coberta hi deia, simplement, *Grammaire catalane*), de Pompeu Fabra, és una obra en francès publicada l'any 1928 a París per mitjà de la *Société d'Édition Les Belles Lettres*. Aquest llibre ha estat estudiat per Maria-Rosa Lloret i Joan-Rafael Ramos, en un article inclòs dins el segon volum de *Pompeu Fabra. Obres completes*.¹³²

6.5. Des de la fi de la dictadura de Primo de Rivera fins al final de la II República (1930-1939)

6.5.1. *Lectures d'infants. Llibre primer*, de Maria de l'Assumpció Pascual i Josep Obiols

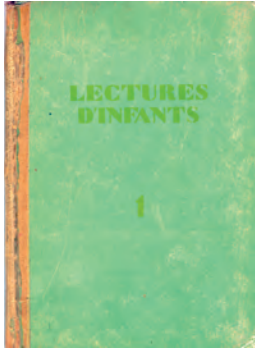
Tal com assenyala Lluís Duran, l'any 1930 l'Editorial Pedagògica va canviar d'orientació¹³³; Alexandre Galí diu que es va organitzar una nova etapa de publicacions escolars potser més sistemàtica i reeixida que la que es va cloure el 1923.¹³⁴ El primer llibre d'aquesta nova etapa –la Remei Maruny de la Bisbal d'Empordà, que l'havia llegit de petita, en deia 'el llibre verd'– va ser el primer volum de les *Lectures d'infants*, de Maria de l'Assumpció Pascual, amb dibuixos de Josep Obiols.¹³⁵ Alexandre Galí expli-

132 LLORET, Maria-Rosa i RAMOS, Joan-Rafael: «Les gramàtiques de Pompeu Fabra destinades a un públic no català», dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2.

133 DURAN, Lluís: «Breu història de l'Editorial Pedagògica», dins *Afers*, núm. 27, pàg. 411.

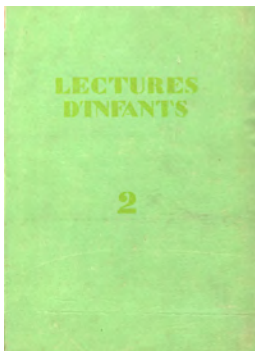
134 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions... Llibre I. La llengua. Entitats defensores i propagadores*, pàg. 241.

135 El BAPEC núm. 1-2-3, d'octubre, novembre i desembre de 1930 (el primer butlletí després de la dictadura), pàg. 37, anuncia que «Ha sortit el primer volum de "Lectures d'Infants", llibre de lectura escolar publicat sota la direcció de la nostra entitat i a despeses de la Fundació Concepció Rabells [sic] i Cibils, viuda Romaguera.»

ca que un dels models per a redactar-lo va ser la coneguda col·lecció anglesa titulada *Royal Readers*: «L'autora va fer, però, un treball completament original i acuradíssim en tal forma que aquest volum pot considerar-se clàssic en la literatura escolar de Catalunya».¹³⁶ En aquesta ocasió la Protectora només va dirigir l'obra, les despeses de l'edició van anar a càrrec de la Fundació Concepció Rabell i Cibils, cunyada del mecenes i escriptor Rafael Patxot i Jubert (Sant Feliu de Guíxols, 1872-Ginebra, 1964), que va ser, com a marmessor, qui va crear la fundació.

El llibre va tenir èxit. La prova és que el 1931 ja se'n feia la segona edició; el 1932, la tercera; el 1934, la quarta, i encara, el 1938, la cinquena, aquesta última esporgada d'elements religiosos.¹³⁷ En aquest sentit, desapareixen els capítols titulats «La reposada a l'ermiteta» (pàg. 27-30), «El pessebre» (pàg. 59-63), «El bateig de la nina» (pàg. 73-76), «Els dons de Déu només han de servir per a fer bé» (pàg. 146-149) i «Dintre l'ermiteta de marina» (pàg. 158-161), a més d'altres textos: «Els reis», de Francesc Pujols (pàg. 72), «Nit de tempesta», d'Alexandre Gakí (pàg. 83), «La caritat», de M. Antònia Salvà (pàg. 97), «Els cosinets» (pàg. 114-116), de Jacint Verdaguer, «Arri, arri, cavallet...» (pàg. 145) de Josep Carner, «L'oració de les nenes» (pàg. 157), de Francesc Pujols i «Quan nostre senyô era xic sa mare el llevava... » (pàg. 166), de Francesc Pujols. D'altra banda, hi hem vist almenys dos afegits: «Nova cançó del desembre congelat», de Josep Carner i «El cant de la senyera», de Joan Maragall. L'obra va passar, doncs, de tenir 186 pàgines a tenir-ne només 160.

6.5.2. *Lectures d'infants. Llibre segon, de Maria de l'Assumpció Pascual i Lola Anglada*

El 1931, un any després de sortir el primer volum de les *Lectures d'infants*, va sortir el segon, aquesta vegada il·lustrat per Lola Anglada¹³⁸. La fórmula va ser la mateixa que en el primer volum: la Protectora assumia la direcció de l'obra i la Fundació Concepció Rabell i Cibils sufragava les despeses. El 1933 se'n va fer la segona edició i el 1936 encara en va sortir una tercera, també esporgada de textos que fessin olor de religió. Aquests són els capítols eliminats: «Els bons no s'amaguen» (pàg. 13-15), «De les orenetes» (pàg. 34-35), «Núria (Records d'un excursionista)» (pàg. 36-39), «Perdonem» (pàg. 88-90), «Contalla de la lluna» (pàg. 102-106), «Caritat» (pàg. 124-127), «De mica en mica» (pàg. 142-144), «La formigueta que va a Jerusalem» (pàg. 159-164), «Els tres tanys verds» (pàg. 225-233), «L'herba dels pecats» (pàg. 239-242), «Un gran pecat» (pàg. 269-271) i

136 GALÍ, Alexandre: op.cit., pàg. 242.

137 En els crèdits de la quarta i cinquena edició diu, equivocadament, que la primera edició va ser el 1929. No: com sabem, és del 1930.

138 Dolors Anglada i Sarriera, més coneguda amb el nom de Lola Anglada, va néixer a Barcelona l'any 1892. De jove va estudiar a la Llotja, amb Joan Llaverias, el qual va aconseguir que el setmanari satíric *¡Cu-cut!* publicés, per primera vegada, un dibuix seu, l'any 1905. Més tard, el 1909, l'autora va col·laborar amb les seves il·lustracions a la publicació *En Patufet*. Des d'aleshores col·laborà d'una manera constant a moltes revistes infantils. També va il·lustrar nombrosos llibres, com per exemple *El més petit de tots*, un volum editat pel Comissariat de Propaganda de la Generalitat de Catalunya l'any 1937.

«Pel Pont» (280-290), a més de dos textos: «Nadal» (pàg. 123), de Joan Maragall i «El noi de la mare» (pàg. 135-136), de Jacint Verdaguer.

Francesc Candel té bon record dels llibres de la Protectora, i d'aquest en concret: «Un altre llibre bonic era *Lectura d'infants*, il·lustrat per Lola Anglada, on, a més de treballs d'autors del país, i d'altres propis del llibre, hi havia traduccions dels contes d'Andersen, de Perrault, dels Grimm, faules, apòlegs¹³⁹ i llegendes. Després de cada text hi havia una mena de qüestionari: “Què vol dir” tal cosa i tal altra. “Cura en el parlar. Cal no dir:... S’ha de dir:...” I una “Conversa”: “Digueu els noms que surten a l’escrit, referents a això o allò. Expliqueu tot el que recordeu de tal bestiola”. I exercicis de llenguatge sota els enunciats: “Confegir i escriure”, “Fonètica i ortografia”...»¹⁴⁰

6.5.3. Cartell de captació de socis

Aquest cartell de captació de socis creiem que es podria datar pels volts de 1930, tal com afirma Pilar Vélez.¹⁴¹ El pòster explica que la Protectora necessita 20.000 socis i, de moment, només en té 7.500. A la pàgina 75 del butlletí de la Protectora de març de 1931 hi ha una gràfica on podem veure que el 1930 aquesta entitat tenia uns 7.500 socis. Per tant, la data podria ser correcta.

6.5.4. Cartells conjunts de la Protectora i Palestra

L'any 1931 es van fer públics uns cartells editats conjuntament per la Protectora i Palestra, publicats per la Impremta Altés. El que diu *Per les Noves Promocions feu-vos soci de la Protectora i de Palestra. Demaneu i ompliu les propostes*

la Protectora i de Palestra. Demaneu i ompliu les propostes ací mateix amida 85,2 x 60,4 cm. Els altres sis, que formen part d'una sèrie amb un disseny semblant, amiden aproximadament 50 x 70 cm. El butlletí de la Protectora se'n va fer ressò: «La nostra Associació, d'acord amb “Palestra”, ha editat uns cartells de propaganda per a augmentar l'ingrés de nous socis en ambdues entitats aprofitant el període intencional d'actuació pública preparatori de les darreres eleccions.»¹⁴²

Per a parlar d'aquests cartells, que es conserven al CRAI Biblioteca del Pavelló de la República (que pertany a la Universitat de Barcelona) donarem la veu a Lluís Duran, que ha estudiat a fons les dues entitats que es van posar d'acord per a publicar aquests set cartells. Palestra va usar freqüentment el format de cartell. Lluís Duran diu que té constància de prop d'una quinzena de pòsters: «Pel nombre d'exemples, la crida a l'afiliació conjunta que feren Palestra i l'APEC, del qual n'hem comptabilitat set exemples. Què ho fa, que es fessin molts més cartells d'afiliació

entitats que es van posar d'acord per a publicar aquests set cartells. Palestra va usar freqüentment el format de cartell. Lluís Duran diu que té constància de prop d'una quinzena de pòsters: «Pel nombre d'exemples, la crida a l'afiliació conjunta que feren Palestra i l'APEC, del qual n'hem comptabilitat set exemples. Què ho fa, que es fessin molts més cartells d'afiliació

139 L'apòleg és una història breu amb finalitat didàctica.

140 CANDEL, Francesc: *Els altres catalans*, pàg. 107.

141 VÉLEZ, Pilar: «Josep Obiols. Obra cívica», dins *Josep Obiols. Obra cívica, 1894-1994*, pàg. 56-57.

142 BAPEC núm. 7, abril de 1931, pàg. 100.

conjunta que de Palestra tota sola? Segurament la voluntat de donar a conèixer i, sobretot, a entendre allò que era l'entitat permetia utilitzar la companyia de la Protectora.»¹⁴³

6.5.5. Les *Lliçons de llenguatge* (primera part) d'Alexandre Galí

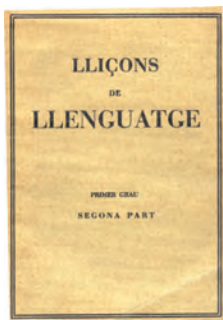
L'any 1931 va sortir publicat el llibre *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Primera part*, del pedagog Alexandre Galí, que va ser reeditat el 1932 i el 1934. Donem-li la veu: «Feia temps que maldàvem per a estimular la producció d'una obra d'aquesta naturalesa que consideràvem indispensable. La *Gramàtica* d'en Fabra encara era un text formal –un

grau mitjà– que no es podia donar als nois que no haguessin complert, almenys, onze anys. Quedaven les primeres edats per omplir, no pas amb textos de gramàtica sinó amb exercicis de llenguatge. L'autor d'aquest llibre no volia, pel seu caràcter de president de la comissió tècnica, presentar ell un text per publicar, però vistos els fracassos repetits va decidir-se a fer-ho, primer pensant en la cooperació del seu vell company, mestre competentíssim, senyor Artur Martorell, que no va poder-la prestar, i a l'últim decidint-se escometre la tasca ell tot sol. Val a dir, però, que els principis directors els va rebre dels lingüistes moderns, especialment per aquestes *Lliçons*, dels treballs valuosíssims del lingüista suís Charles Bally al qual cal atribuir tots els mèrits que pugui tenir l'obra».¹⁴⁴ Aquesta prevenció que explica Galí en el text precedent va fer, suposem, que no signés l'obra. A la darrera pàgina va redactar una nota on simplement es feia responsable «de les innovacions que es proposen en el present assaig.»

6.5.6. Les *Lliçons de llenguatge* (segona part)

La segona part de les *Lliçons de llenguatge* d'Alexandre Galí va sortir el mateix any que la primera part, el 1931. El 1934 se'n va fer una segona edició. Hem pogut consultar un exemplar d'aquesta segona edició que estava 'censurat' per tal d'adaptar-lo a la conjuntura de 1936-1939, la qual cosa finalment no es va fer. Vegem alguns d'aquests canvis, molts d'ells absurds: «senyora» per «dona», «senyor» per «home», «del rei En Jaume» per «d'En Jaume», «senyor mestre» per «mestre», «sant» per «natalici», «aquí hi viu un ric» per «aquí hi viu un fuster», «la filla del rei» per «la filla del moliner», «al pessebre» per «al paisatge», etc. Fins i tot es proposava de canviar el títol d'un poema de M. Antònia Salvà –«Jesús adormit» es va convertir en «El nen adormit»–, d'un text de Joaquim Ruyra on es canviava un topònim –«Vàrem fondejar davant

per davant de la punta de Santa Anna» per «Vàrem fondejar davant per davant de la punta d'Anna»– o d'una poesia de Joan Maragall –«Déu te guard, bandera blanca...»– per «Salut, bandera blanca...» Per acabar, alguns exemples de frases senzillament eliminades: «caure l'aigua per amor de Déu», «els bons aniran al cel», «és pobre», «el soldat no va tenir prou cor per a defensar-se», «Sant Bernat Calvó era bisbe de Vic i un bisbe com no n'hi ha gaires», entre moltes d'altres.

143 DURAN, Lluís: *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*, pàg. 102.

144 GALÍ, Alexandre: op. cit., pàg. 243.

6.5.7. Lliçons de llenguatge. Llibre del mestre

Conjuntament a l'aparició dels dos volums de les *Lliçons de llenguatge* es va publicar el *Llibre del mestre*, també redactat per Alexandre Galí que, en aquest cas sí que va signar l'obra a la portada i a la coberta. En primer lloc hi ha una introducció, dividida en nou punts, que va ser llegida com a discurs inaugural del Seminari de Pedagogia de la Diputació de Barcelona celebrat el 14 de febrer de 1931. Tot seguit hi ha unes observacions generals on s'explica que l'obra que ha realitzat té un caràcter d'assaig i dona consells a l'hora d'ensenyar la lectura, l'ortografia i la redacció. Després venen unes indicacions especials sobre els temes de les dues parts de l'obra i, finalment, hi ha unes observacions finals.

6.5.8. Les Lliçons d'aritmètica de Concepció Vandellós i Maria Esteve-Llach

A finals de 1931 van sortir els dos primers volums (grau I i grau II) de les *Lliçons d'aritmètica*, de Concepció Vandellós¹⁴⁵ i Maria Esteve-Llach, una obra que inicialment havia de tenir tres volums i en va acabar tenint quatre. Tal com explica Alexandre Galí, l'aritmètica hi és ensenyada sense definicions de cap mena ni res que s'hagi d'aprendre de memòria, només a base d'exercicis sàviament ordenats i sempre enginyosos.¹⁴⁶ Són obres que ens ha costat de datar perquè en els llibres no hi costa l'any d'edició.

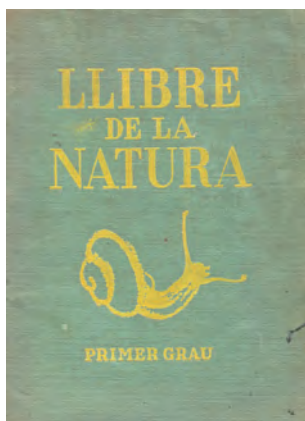
De tota manera, el butlletí de la Protectora recull un comentari, aparegut a *La Publicitat* el 15 de desembre de 1931 en el qual, a banda d'altres, es fa una explicació dels dos primers volums de les *Lliçons d'aritmètica*: «Aquests dos volums, gentils –gentilíssims!– són una oportuna adaptació de la *Fundamental Arithmetic* de Ballard, tan coneguda dels pedagogs. Els integren una sèrie d'exercicis pràctics (54 en el volum I i 69 en el volum II) desenrotllats segons un mètode al nostre entendre el més adequat per a la formació dels infants d'avui. Belles il·lustracions, suggestives, a diverses tintes, acompanyen el text de tots dos volums». Això demostraria, doncs, que els dos primers volums són de 1931.

145 Concepció Vandellós i Servelló (1902-1990) va ser mestra de la Mútua Escolar Blanquerna i, més tard, de l'Escola Proa del barri de la Bordeta de Barcelona.

146 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions...*, *Llibre I. La llengua. Entitats defensores i propagadores*, pàg. 242.

El volum III i IV tampoc porten data d'edició, però s'anunciaven al butlletí de la Protectora del mes de gener de 1933, a 2 pessetes cada volum. Van ser publicats, doncs, el 1932.

També el 1932 van sortir les *Instruccions sobre els dos primers volums de Lliçons d'Aritmètica*, de les mateixes autores (M. Esteve-Llach aquí signa com a M. de l'Assumpció Esteve-Llach), un volumet de vuit pàgines en el qual es fan algunes indicacions al mestre «per a posar-lo en antecedents sobre la manera com nosaltres entenem que s'han d'utilitzar [els llibres d'aritmètica que han redactat], ensems que exposarem els mòbils que ens han determinat a donar una importància, que algú potser trobarà exagerada, a algunes qüestions que aparentment no tenen gran utilitat pràctica i immediata» (pàg. 3).

6.5.9. El Llibre de la natura. Primer grau

El *Llibre de la natura*, del 1932, és un llibre esplèndid, de gran qualitat, que tal com afirma Alexandre Galí va tenir un èxit notable. És obra de Salvador Maluquer Nicolau (1881-1955) i Antoni Parramon Tubau (1901-1986). El llibre inicia una nova forma d'edició ja que parteix d'un contracte amb una casa editora (I. G. Seix i Barral Germans, S. A.-Editors) que es va encarregar de la producció del llibre. La Protectora facilitava l'original, dirigia l'edició i comprava els exemplars que necessitava, sota determinades condicions.

Està estructurat a partir de les quatre estacions de l'any, més un apartat final dedicat a les roques. A la tardor es treballa la vinya, el roure, l'olivera, la sargantana, la ravenissa... A l'hivern, el pardal, la gallina, el sol, la neu... A la primavera, la marieta, el blat, la papallona de la col... I a l'estiu, els mosquits, les mosques, les llagostes, els estels... El 1934 se'n va fer la segona edició i el 1936, la tercera.

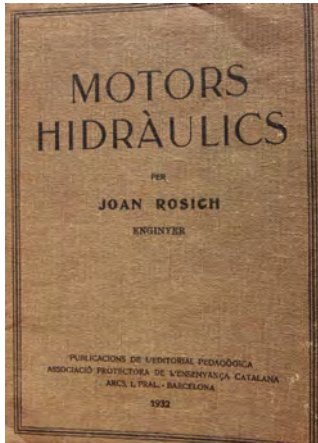
Al final del llibre hi ha un 'advertiment', en el qual els autors expliquen que va destinat a servir de guia de treball als escolars que comencen a aprendre a manejar els llibres, però no pas a ser après de memòria: «S'ha procurat tractar en el llibre d'aquells éssers que són més coneguts i poc observats, fent que l'estudi a realitzar esdevingui fàcil i apropiat per a que l'esperit d'observació es desenvolupi harmònicament.

»Caldrà saber fer lligar tots els fets observats i la relació que hi pugui tenir l'ambient físic, procurant, sempre que sigui possible, de situar l'alumne davant el fet viu, de posar-lo en contacte amb el món, i d'explorar-lo pacientment, ordenadament.

»Per a que el treball esdevingui positiu és necessari portar un quadern d'observacions on seran anotades totes aquelles particularitats del tema, acompanyades, a ésser possible, de gràfics.»

Finalment, reblen el clau: «Els autors es donaran per satisfets si en finir l'alumne el present llibre ha començat a aprendre a estudiar la Natura, repetint experiències i comparant raonadament els resultats, i interessant-se en els seus passeigs i sortides al camp per tot el que l'envolta.»¹⁴⁷

147 MALUQUER, Salvador i PARRAMON, Antoni: *Llibre de la natura. Primer grau*, pàg. 143.

6.5.10. *Motors hidràulics*, de Joan Rosich

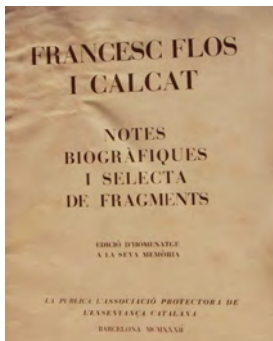
L'any 1932 l'enginyer industrial Joan Rosich i Rubiera, que va ser director de l'Escola Industrial de Terrassa, va publicar el llibre *Motors hidràulics*, un text per a l'ensenyament tècnic, ben diferent de la resta d'obres que publicava la Protectora. El llibre, d'un centenar de pàgines, es venia a 5 pessetes. Lluís Duran ens fa veure, encertadament, que en el *Catàleg* de publicacions de l'any 1936 (i del qual parlarem més endavant) aquest llibre no hi mereix cap mena de comentari, la qual cosa demostra que ni els propis responsables de l'Editorial el devien trobar prou útil.¹⁴⁸

6.5.11. *Los grandes hombres. Verdaguer*

L'any 1932 Valeri Serra i Boldú va publicar, en castellà, dins «Ediciones El Hogar y la moda», el llibre *Los grandes hombres. Verdaguer*, que prenia com a base el llibre de la Protectora publicat vuit anys abans. Posteriorment, el 1957, aquesta obra es va editar a Mèxic.

6.5.12. Unes notes biogràfiques de Flos i Calcat

Francesc Flos i Calcat. Notes biogràfiques i selecta de fragments és un llibret de 24 pàgines, signat per l'assessor tècnic de la Protectora Josep Parunella i Eulàlia (1889-1980),

publicat el 1932 en homenatge del fundador del Col·legi de Sant Jordi, que havia mort tres anys abans. És el darrer llibre de la sèrie de biografies publicades per la Protectora, tot i que és molt més senzilla i no segueix el patró de les altres. Després de les notes biogràfiques hi ha una selecta de fragments extrets de les seves obres i articles. En concret, d'*El llibret de les mares* i d'una sèrie d'articles publicats a *La Veu de Catalunya* el 1923: «Preocupacions i rutines», «Principis i mitjans pràctics» i «Deficiències malèfiques.»

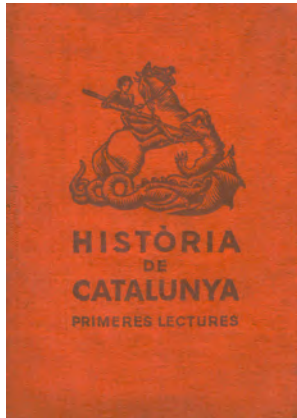
6.5.13. *Història de Catalunya. Primeres lectures*, de Ferran Soldevila

L'any 1933 –i l'any 1935, la segona edició– es va publicar, sota el segell conjunt de la Protectora i I.G. Seix i Barral Germans S.A.-Editors, el llibre de Ferran Soldevila *Història de Catalunya. Primeres lectures*, amb il·lustracions de Josep Vinyals. Es venia a 4 pessetes.

En el butlletí de la Protectora s'hi reproduïa un article aparegut a *La Publicitat*, sense datar, en el qual s'explicava que Ferran Soldevila ha recollit en el llibre «d'una manera cronològica, alguns dels principals fets rellevants de la nostra història pàtria i els ha presentats als infants en un llenguatge senzill, ple de bellesa, com una narració meravellosa que els parla de les passades grandeses de Catalunya i els estimula ensems a ambicionar-ne d'altres de tan glorioses per al futur de la nostra terra.»¹⁴⁹

148 DURAN, Lluís: «Breu història de l'Editorial Pedagògica», dins *Afers*, núm. 27, pàg. 417.

149 BAPEC núm. 21, desembre de 1932, pàg. 290.

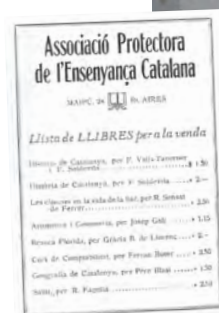
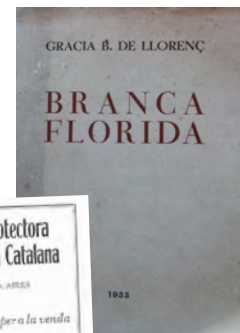
Eladi Homs, al *Butlletí dels Mestres*, deia que «en obrir i fullejar les primeres lectures d’Història de Catalunya, que gentilment ofereix als nens catalans, per mediació de la Protectora, el prestigiós historiador Ferran Soldevila, m’ha semblat que tenia entre mans una petita Bíblia del poble català. (...) *Història de Catalunya*, la més reeixida fins ara de les notables publicacions de la Protectora, és un llibre escolar modèlic en més d’un sentit. (...) Congratulem-nos que un universitari autèntic, això és, un que es troba al cim més alt d’una ciència, hagi condescendit a baixar a peu pla per a escometre l’infant.»¹⁵⁰

El periodista i crític Domènec Guansé, a *La Rambla*, afirmava que era una obra admirable pel seu llenguatge, clar, diàfan i amb un dring puríssim: «Quina lliçó per a aquells que, en escriure per als infants, creuen que cal argotitzar el llenguatge! ¡I quin guany, per a Catalunya, quan els infants parlin un llenguatge com el d’aquest llibre! Ens semblaran encara més purs, més encisers i graciosos.»¹⁵¹

Joan Bastardas ens ofereix el record de quan el llegia, de petit: «L’admiració per la figura de Jaume I certament em venia de lluny, de noi, primer gràcies a un llibre pedagògicament extraordinari: *Història de Catalunya. Primeres lectures* (...) Aquest llibre, com altres llibres pedagògics de la Protectora, devia entrar a casa acabat de sortir, perquè llavors el meu pare presidia aquesta tan benemèrita associació. Potser el llibre estava pensat per a ser llegit per nois amb un o dos anys menys que jo. Però vaig llegir-lo i rellegir-lo amb fervor –mèrit de l’art narratiu de Ferran Soldevila–.»¹⁵²

6.5.14. *Branca florida*

Branca florida és un llibre de Gràcia B. de Llorenç –que en realitat es deia Maria Gràcia Bassa i Rocas (Llofriu, 1883-Argentina, 1961)– publicat el 1933 per la Llibreria Catalonia de Barcelona. L’hem inclòs en aquest catàleg perquè surt en un anunci de llibres de la Protectora per a vendre, a Buenos Aires. Desconeixem si alguna comissió delegada d’aquest país hi va col·laborar i per aquest motiu surt en el llistat. En el llibre, que es venia a 5 pessetes, no hi ha cap referència a la Protectora. En una ocasió, en una exposició al Port de la Selva, vam poder veure un exemplar de la revista *Ressorgiment*, en el qual també constava aquest llibre com a publicat per l’APEC. De moment és tot el que sabem...

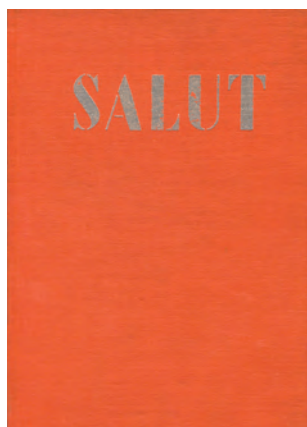
150 HOMS, Eladi: «Història de Catalunya. Primeres lectures», dins *Butlletí dels Mestres*, núm. 79, 1 de gener de 1933, pàg. 11.

151 GUANSÉ, Domènec: «Història de Catalunya», dins *La Rambla*. Nosaltres l’hem vist reproduït a *Butlletí dels Mestres*, núm. 79, 1 de gener de 1933, pàg. 305-306.

152 BASTARDAS, Joan: *Llegir i entendre. Estudis dispersos*, pàg. 87.

6.5.15. *Salut*, de Ramon Fagella Rotllan

L'any 1935 l'Editorial Pedagògica de la Protectora va treure al carrer *Salut. Higiene i educació física*, de Ramon Fagella, que no és pròpiament un llibre de text sinó una car-

tilla d'higiene escolar, un treball potser més útil als mestres i a la població en general, que no pas als alumnes, si més no de manera directa. El volum, dedicat a la memòria d'Edward Jenner, descobridor de la vacuna contra la verola, està estructurat en 17 capítols: 1) netedat, 2) treball, 3) alimentació, 4) respiració i ventilació, 5) calefacció i vestit, 6) repòs, 7) contagi, 8) accidents, molèsties i casos de perill, 9) esbarjo i divertiments, 10) unitat orgànica i circulació, 11) les arrels de la salut, 12) fisiologia del moviment, 13) els jocs al defora, 14) la gimnàstica respiratòria, 15) la gimnàstica rítmica, 16) exercicis generals i esports i, finalment, 17) necessitat de l'educació física.

Aquest és un llibre amb una història d'anys. El 1919 el fisiòleg August Pi i Suñer (Barcelona, 1879-Ciutat de Mèxic, 1965) va anar en missió científica a l'Amèrica del Sud, sobretot a les universitats de Buenos Aires i Montevideo. Els catalans d'allà varen voler celebrar l'esdeveniment amb algun acte que perpetués el record del viatge, d'aquesta manera va ser instituït el premi Pi Suñer.¹⁵³ El 1921 es va convocar el tercer concurs per tal d'adjudicar un premi de mil pessetes a la millor cartilla que contingues una sèrie de preceptes sobre higiene i educació física a les escoles i per a servir de norma als mestres, a les famílies i als nois mateixos, segons deien les bases. La resolució va ser el 1924 i el guanyador va ser Fagella, que va trigar onze anys més a veure el seu treball publicat.

Tal com explica Jordi Monés, «si pensem en l'època en què es va escriure el llibre, arribarem a la conclusió que aquest tractat presentava un gran interès, observat des de diversos angles. Tenint en compte que l'autor es mostrava, en general, favorable a l'esport, mostrava, en canvi, (...) un cert recel envers algunes fórmules adoptades en la preparació física dels esportistes, crítica que encara avui pot ser vigent en més d'una ocasió.»¹⁵⁴

6.5.16. *La Introducció a la gramàtica*, d'Alexandre Galí

L'any 1935 va sortir el volum primer de la *Introducció a la gramàtica*, d'Alexandre Galí i també les *Instruccions per als mestres*. El 1937 va aparèixer el volum segon. Galí diu que «la novetat més considerable d'aquesta *Introducció* és l'intent d'alliberació definitiva de la gramàtica en relació amb la lògica. El seu mètode es fonamenta en el sincretisme de l'infant, és a dir, en la seva presa de consciència global del llenguat-

153 Ho explica més detalladament el mateix August Pi Suñer en el pròleg del llibre (pàg. 9-13).

154 MONÉS, Jordi: «La higiene i la medicina escolars. De Pere Felip Monlau a Lluís Sayé», dins *Pedagogia y medicina*, pàg. 104-105.

ge, però així com els altres gramàtics parteixen de l'oració –l'oració lògica, o amb subjecte, predicat i còpula– nosaltres partim de la frase tal com es produeix en el llenguatge real parlat o escrit, i encara escandallant-la primerament en el seu material més independent de la significació lògica, o sigui el ritme i l'entonació.»¹⁵⁵ L'obra va ser guardonada el 1936 amb un premi de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

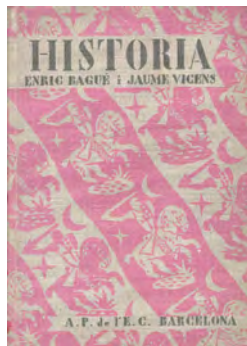

6.5.17. *La prova de Burt i l'ensenyament de l'aritmètica*

L'any 1935 es va publicar el segon volum dels Fascicles d'Iniciació Pedagògica, titulat *La prova de Burt i l'ensenyament de l'aritmètica*, d'Alexandre Galí. La prova, ideada pel psicòleg londinenc Cyril Burt, consisteix en una sèrie esglaonada de problemes i d'operacions que s'han de resoldre mentalment. Alexandre Galí va assajar l'aplicació d'aquesta escala a l'Escola Blanquerna perquè, tal com explica a la pàgina 47 del llibre, «en aquesta escola havien estat adoptats els textos d'Aritmètica de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.»

6.5.18. *Història. Primeres lectures, d'Enric Bagué i Jaume Vicens*

L'any 1936 l'Editorial Pedagògica de la Protectora publicava, en versió paper i tela, el llibre *Història. Primeres lectures*, d'Enric Bagué i Jaume Vicens Vives, amb dibuixos de Josep Obiols. Alexandre Galí explica que va ser publicat amb gran cura i que «els autors el treballaren durant molt temps i en feren un volum que es

pot posar ben bé al costat dels millors de la mateixa mena publicats en terres més sortoses en aquest ram de publicació que la nostra.»¹⁵⁶

En el darrer butlletí de la Protectora de 1933 es reproduïen dos capítols del llibre, que s'explica que està en preparació. En aquest avançament editorial també es justifica el perquè del treball: «Calia un llibre que donés a l'infant una visió global dels problemes que han commogut la humanitat, presentant-los-hi com un fet continu i progressiu. Calia així mateix que aquest llibre oferís al noi tot l'atractiu necessari per fer-li sentir la història i per introduir-lo paulatinament en el coneixement del mecanisme íntim del desenvolupament de l'home sobre la terra. Calia, en fi, dotar al mestre d'una font de suggerències que li aplanés el treball i li ampliés l'esfera de la seva zona d'actuació històrica.

»El llibre tendeix a aconseguir aquestes tres finalitats, procurant que hi hagi entre elles cert to d'equilibri. La narració, a base d'anècdotes o de reconstruccions històriques, es recolza en les figures o mapes que acompanyen el text, facilitant així cert treball de redescobrimen en poder l'infant controlar sobre el dibuix el desenvolupament

»El llibre tendeix a aconseguir aquestes tres finalitats, procurant que hi hagi entre elles cert to d'equilibri. La narració, a base d'anècdotes o de reconstruccions històriques, es recolza en les figures o mapes que acompanyen el text, facilitant així cert treball de redescobrimen en poder l'infant controlar sobre el dibuix el desenvolupament

155 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions... Llibre I. La llengua. Entitats defensores i propagadores*, pàg. 244.

156 *Ibidem*.

de l'acció exposada. Unes senzilles conclusions, senzilles per la seva concreció, solen acabar cada capítol, recalcant la importància del fet o dels fenòmens històrics presentats en el camp general de la cultura o de la vida política de la humanitat.»¹⁵⁷

En un article aparegut pocs mesos després de la mort de Jaume Vicens i Vives, Enric Bagué recordava la intensa preocupació del seu company per l'ensenyament de la història i explicava una estada a Tossa de Mar per a preparar conjuntament aquest llibre que van fer plegats: «Era, si no ho recordo malament, per les vacances de Setmana Santa de l'any 1932 que Vicens i jo ens reunírem uns quants dies a Tossa per tal de redactar conjuntament uns capítols d'un llibre de lectures històriques per a infants que edità pulcrament l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, amb il·lustracions de Josep Obiols. Els grans artistes podien en aquell temps dedicar unes estones a aquestes tasques modestes i exquisides i, per mica que l'editor hi posés la seva part –i en aquest cas ho féu amb tot l'entusiasme–, un senzill llibre escolar esdevenia una petita joia bibliogràfica com aquella que encara conserven curosament els posseïdors dels escassos exemplars salvats de la riuada que s'emportà tantes de coses.»¹⁵⁸

6.5.19. El primer Congrés Nacional de l'APEC

Del 12 al 14 d'abril de 1936 la Protectora va celebrar a Barcelona el seu primer Congrés Nacional, a iniciativa de la Comissió de Foment, presidida per Miquel Guinart, diputat al Parlament de Catalunya. Segons Alexandre Galí,

la idea inicial –de l'any 1934– era celebrar una assemblea de comissions delegades. «El col·lapse del 6 d'octubre del mateix any va aturar el projecte, però represa la vida catalana després de les eleccions del mes de febrer, la mateixa comissió va reprendre'l i va assolir que se li donés la forma de congrés i que es celebrés gairebé a cop calent. (...) Com a acte de propaganda i com a arrencament de simpaties per a l'Associació l'èxit va ésser plenament satisfactori.»¹⁵⁹

En el marc d'aquest congrés es va celebrar una exposició del llibre infantil i de material i construccions escolars, amb participació de nombroses editorials, corporacions i fins i tot alguns particulars. S'hi van exposar un total de 898 llibres (59 obres generals, 7 de filosofia, 41 de religió, 58 de ciències socials, 81 de filologia, 66 de ciències pures, 13 de ciències aplicades, 92 de belles arts, 321 de literatura i 160 de geografia i història).

El Congrés va generar un cartell, dibuixat per Josep Obiols, i un llibret, d'una cinquantena de pàgines, amb la ressenya del congrés i les conclusions.

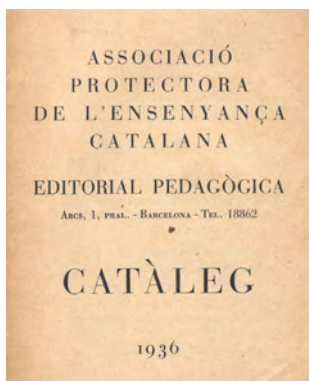
157 BAPEC núm. 30, desembre de 1933, pàg. 405.

158 BAGUÉ, Enric: «Un aspecte de l'activitat de Jaume Vicens i Vives», dins *Serra d'Or*, núm. 11, novembre de 1960, pàg. 8.

159 GALÍ, Alexandre: *Història de les institucions... Llibre I. La llengua. Entitats defensores i propagadores*, pàg. 265-266.

6.5.20. Catàleg de les obres publicades

L'any 1936 la Protectora va editar el catàleg de l'Editorial Pedagògica. Aquest catàleg és interessant perquè ens informa d'alguns projectes que s'estaven preparant i que finalment no es van poder materialitzar. Per una banda, la

Geografia general, en tres graus, a càrrec de Pau Vila i Josep Parunella: «Aquest curs de geografia general, el primer grau del qual és d'imminent aparició, parteix de l'observació metòdica de l'ambient on viu l'infant per tal que arribi després a formar-se una visió general del món. Portarà gran nombre de gravats i mapes». Per una altra banda, els Fascicles d'Iniciació Pedagògica que s'estaven preparant i que no van veure la llum: «Programa per a l'ensenyament actiu de la història de Catalunya» (Enric Bagué), «L'ensenyament de les ciències físico-químiques a l'escola primària» (Josep Estalella), «L'ensenyament de les ciències naturals» (Salvador Maluquer) i «Indicacions sumàries sobre el control i la classificació dels infants a l'escola.»¹⁶⁰

També és interessant la presentació del catàleg, en la qual es fa una declaració de principis que creiem interessant de reproduir, perquè explica com entenien el llibre escolar els responsables de l'Editorial Pedagògica: «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que ha treballat sempre per millorar el nostre ensenyament, no podia oblidar el llibre escolar. Per això fou creada la seva Editorial Pedagògica, l'objectiu de la qual és la publicació de bons llibres escolars per als nostres infants i per a les nostres escoles.

»Un llibre escolar hauria d'ésser sempre el millor llibre. Hauria d'ésser redactat per bons escriptors, il·lustrat per bons dibuixants, dirigit per bons pedagogs. Els llibres que ha publicat l'Editorial Pedagògica reuneixen aquestes condicions. Han estat redactats i revisats per especialistes dintre cada matèria; la redacció i ordenació han estat fetes segons l'orientació assenyalada per l'estudi psicològic de l'infant; les il·lustracions són d'alguns dels nostres millors dibuixants i la presentació és sòbria, però d'un gust ben escaient.»¹⁶¹

6.5.21. Taules per al control pedagògic de l'infant, d'Alexandre Galí

Alexandre Galí, com és ben conegut, tenia una gran preocupació per mesurar objectivament les tasques escolars. Recordem, només, el llibre *La mesura objectiva del treball escolar*, un treball que, posat al dia, continua essent vàlid i útil als mestres d'avui. L'any 1938, dins la col·lecció de la Protectora «Fascicles d'Iniciació Pedagògica» (núm. 3), va publicar *Taules per al control pedagògic de l'infant*, un avançament de les taules finals que havien de figurar en el llibre *Indicacions sumàries pel control i la classificació dels infants a l'escola*, que no s'arribà a publicar. La Protectora ofería als mestres el material que servia de base per a l'aplicació dels diversos tests que apareixen en aquest fascicle: prova de composició per

160 Catàleg. *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Editorial Pedagògica, pàg. 2 i 25.

161 *Ibidem*, pàg. 3.

la llargada de la frase, prova de Burt, prova de rapidesa de lectura, etc. Com a apèndix hi ha un model de fitxa escolar, en la qual anotar tota mena de dades físiques, mèdiques, psicològiques, pedagògiques i socials dels infants.

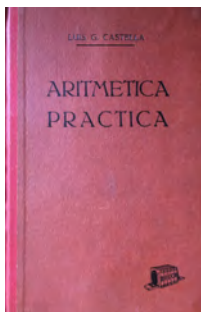
6.6. La publicació d'obres en castellà (1939-2007)

6.6.1. La torre de las siete damas

La torre de las siete damas, d'Enric Bagué, és el primer llibre que va publicar l'Editorial Pedagógica (ara amb l'accent tancat) després de la guerra, el 1939, en castellà. Calia esperar temps millors, que no van arribar, i per això s'havia de tenir el caliu encès. El títol fa referència a les set arts liberals que s'ensenyaven en l'antiguitat i que comprenien el *trivium* –gramàtica, la dialèctica o lògica i la retòrica– i el *quadrivium* –l'aritmètica, la geometria, l'astronomia i la música.

Enric Bagué i Garriga (Barcelona, 1900-1987) va ser un historiador medievalista format als Estudis Universitaris Catalans que va exercir de professor a l'Institut-Escola i a la Universitat Autònoma de Barcelona durant l'època republicana. El 1936, conjuntament amb Jaume Vicens i Vives, havia escrit el llibre *Història. Primeres lectures*, publicat per la Protectora. L'any 1974 va publicar les *Històries del meu país*, un llibre de l'editorial Teide adreçat als infants de 9 a 11 anys.

6.6.2. Tratado de aritmética práctica

El *Tratado de aritmética práctica*, editat el 1939, és la traducció del llibre de Lluís G. Castellà, publicat el 1923 per la Protectora. Va ser editat per Bosch, Casa Editorial, de Barcelona. Malgrat que en la presentació (titulada *Al lector*) no fa cap referència a l'obra de la Protectora, és evident que, tot i els canvis efectuats, l'obra va partir de la feina feta el 1923. Per això l'hem volgut incloure en aquest catàleg.

6.6.3. El Libro de la naturaleza

El *Llibre de la natura. Primer grau*, publicat per primera vegada per la Protectora el 1932, obra de Salvador Maluquer i Antoni Parramon, es va publicar en castellà el 1940 amb el segell conjunt d'Editorial Pedagógica i I.G. Seix y Barral Hermanos, S.A.-Editores. La segona edició és del 1946 i la tercera, del 1956.¹⁶² En aquesta tercera edició ja no hi apareix l'Editorial Pedagógica. La quarta edició és de 1963, publicada per Editorial Teide, amb una portada completament diferent. Se'n va fer una edició especial, destinada al concurs del Patronato Nacional para el Fomento del Principio de Igualdad de

162 A la Biblioteca de Catalunya tenen un exemplar, amb la mateixa portada que la segona edició de 1946, datat el 1947. En aquest exemplar, però, no hi consta el número d'edició. No es pot descartar, doncs, que es fessin més edicions d'aquest tipus. Quan l'any 1956 escriuen 'tercera edició', això no veritat: almenys, com hem vist, és la quarta.

Oportunidades, que va anar a càrrec de l'Editorial Paraninfo, de Madrid. Precisament el 15 de gener de 1963 aquesta obra va ser aprovada per tal de ser utilitzada a les escoles de primària.

En l'edició castellana es van respectar els continguts de la catalana, però es van canviar les cites en exerci que encapçalaven alguns capítols. D'aquesta manera, els fragments d'obres de M. Antònia Salvà, Joaquim Ruyra, M. Costa i Llobera, Apel·les Mestres, Ignasi Iglesias, J. M. Guasch, Joan Maragall, J. M. López-Picó i Lluís Via, van ser substituïts per fragments de Lope de Vega, Padre Arolas, Àngel María Céspedes, Fray Luis de León, Bécquer, Pablo Piferrer, José María Pemán, Zorrilla, Francisco de Rioja, Estanislao del Campo, Manuel Machado, N. Sanz y Ruiz de la Peña, Francisco Antonio Gutiérrez i Cecilio Acosta.

6.6.4. Cuentos de Francesc Eiximenis

Cuentos, de Francesc Eiximenis, és un llibret de l'Editorial Pedagógica que recull catorze contes del franciscà gironí del segle XIV, traduïts al castellà per Emili Vallès i il·lustrats amb boixos d'Antoni Gelabert. Se'n va fer una tirada nume-

rada de l'1 al 50, en paper de fil i il·luminats; una altra de numerada de l'1 al 30, amb un dibuix inèdit a cada llibre; 25 exemplars en paper groc destinat als col·laboradors, i, finalment, 2.000 exemplars en paper blanc setinat, que és la versió que nosaltres hem pogut consultar. És el primer volum de la col·lecció que s'anunciava amb el nom de «Bajo la insígnia de la Bitácora.»

6.6.5. Lecciones de aritmética

Després de la Guerra Civil l'Editorial Pedagógica va editar, en castellà, les *Lliçons d'aritmètica* de Concepció Vandellós i Maria Esteve-Llach (ara amb el nom castellanitzat: María i Concepción). Són llibres de mal datar, perquè en els crèdits no hi consta l'any

d'edició. Amb tot, els dos primers volums pensen que són dels anys 1939-1940. El tercer volum sembla que és posterior. De moment hem trobat els tres primers volums, els dos primers reeditats posteriorment per l'Editorial Teide. No sabem si el quart grau es va acabar de reeditar mai. Tampoc sabem si el volum tercer fou reeditat per l'Editorial Teide.

6.6.6. La barca palangrera

La barca palangrera és un llibre de 32 pàgines de l'Editorial Pedagógica, publicat el 1942, dins la col·lecció «As de guía», signat amb les inicials A.G. [Antoni Gelabert i Casas] i R.F. (de moment no hem pogut saber a quin nom responen aquestes sigles). El subtítol de la portada diu *Descripción de su estructura y características. Procedimiento para la construcción de una maqueta en miniatura, por A.G. y R.F.*

tan «*en prensa*», però que nosaltres no hem sabut trobar mai). Finalment, en el quart fascicle ja s'hi anuncien *El ahorcado*, *La barca palangrera* i *Tres aspectos del arte románico español*. Curiosament, ja no s'anuncien de cap manera les *Lecciones de geometría*. Aprofitem per dir que al final del llistat hi apareixen anunciades dues obres (*Canciones navideñas* i *Rinconete y Cortadillo*, de Cervantes), que nosaltres no hem inclòs en aquest catàleg perquè són de l'Editorial Alcides.

D'altra banda, en els tres primers fascicles l'adreça de l'Editorial Pedagógica és Clarís, 102 i el telèfon 79299; en el quart és Av. José Antonio, 600, 3r i el telèfon 15007, la qual cosa ens indica també que es van editar en diferents moments.

Estava programada l'edició d'una carpeta on guardar els sis fascicles que hi havia previstos, però creiem que ni la carpeta ni els dos últims fascicles no van acabar de sortir mai. El primer fascicle estava dedicat als claustres romànics; el segon als portals romànics; el tercer als capitells romànics i el quart, a la pintura romànica.

6.6.10. *La pasión de Nuestro Señor Jesucristo en el arte español*

La pasión de Nuestro Señor Jesucristo en el arte español és un opuscle de vint pàgines, sense signar i sense datar, publicat per l'Editorial Pedagógica, amb escenes de la passió de Crist de diversos artistes, comentades: el Greco, Jaume Serra, Antoni Viladomat, Pau Vergós, Jaume Huguet, Velázquez, Jaume Cascalls, Jaume Ferrer, etc.

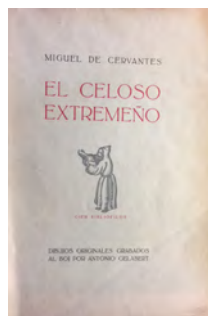
6.6.11. *Tres aspectos del románico español*

L'Editorial Pedagógica va publicar, l'any 1943, *Tres aspectos del románico español. Los claustros. Las portadas. Los capiteles*, del figuerenc Joan Subias i Galter (1897-1984).¹⁶³

Havien passat cinc anys del final de la Guerra Civil i, malgrat tractar-se de la continuació de l'antiga editorial de la Protectora, Sant Cugat del Vallès ja s'havia convertit en *San Cucufate del Vallés*, Sant Pere de Roda ja és *San Pedro de Roda* i Girona ja és, naturalment, *Gerona*. El 'dolor de llengua' que devien sentir els que participaven en aquesta aventura és imaginable però difícil de descriure.

A la solapa d'aquest llibre s'anuncia un altre llibre, en preparació, de Joan Subias, que creiem que no es va arribar a publicar mai, sobre Sant Pere de Roda.

6.6.12. *El celoso extremeño*, de Miguel de Cervantes

El celoso extremeño, de Miguel de Cervantes, és el primer volum de la col·lecció «Cien Bibliófilos» i va ser publicat per l'Editorial Pedagógica el 1943. Els gravats són d'Antoni Gelabert, il·luminats a mà. Se'n va fer un tiratge limitat: cent exemplars en paper de fil il·luminats a mà; deu exemplars especials en paper de fil, il·luminats a mà, amb una repetició de les planxes en negre i una prova de les planxes ratllades; un exemplar anomenat Rosa, il·luminat a mà,

163 Vegeu NADAL, Joaquim: *Joan Subias Galter (1897-1984), dues vides i una guerra*.

amb una repetició de les il·lustracions, tirades sobre paper Japó Imperial, amb diversos apunts i proves; finalment, dotze exemplars no comercials, destinats als col·laboradors. A la Biblioteca de Catalunya tenen diversos exemplars numerats.

6.6.13. *Método de canto gregoriano según las teorías rítmicas de Solesmes*

El curs superior del *Método de canto gregoriano*, de Fernando Martínez Soques, mestre de cor de la Casa Central d'Estudis d'Irache, de Navarra, va ser publicat per l'Editorial Pedagógica el 1943. És un llibre de tres-centes pàgines, distribuït en vint-i-sis capítols, que segueix les teories rítmiques de l'abadia de Saint Pierre de Solesmes, situada al departament francès de Sarthe.

6.6.14. *Las paredes oyen*, de Juan Ruiz de Alarcón

El 1944 l'Editorial Pedagógica va publicar *Las paredes oyen*, de Juan Ruiz de Alarcón y Mendoza, el segon volum de la col·lecció «Cien Bibliófilos», obra d'Antoni Gelabert. Fou

estampat a mà sobre paper de tina, en octau, amb deu xilografies il·luminades a mà. Se'n va fer un tiratge limitat: 100 exemplars numerats, que constitueixen pròpiament la col·lecció, 10 exemplars especials, nominats de la A a la J, amb un dibuix original, un exemplar únic, denominat Rosa, amb tots els esbossos, proves, estudis i projectes d'il·lustració, i finalment 15 exemplars d'artista, pels col·laboradors. Nosaltres hem pogut consultar l'exemplar 21/100.

El llibre té un documentat pròleg d'Emili Vallès en el qual l'historiador situa la figura de l'escriptor en el seu context.

6.6.15. *¿Qué debe hacerse para que el tabaco no dañe?*

¿Qué debe hacerse para que el tabaco no dañe? és un opuscle de 1944, publicat per l'Editorial Pedagógica i signat amb les inicials E.P.C. [Enric Pérez Capdevila?].

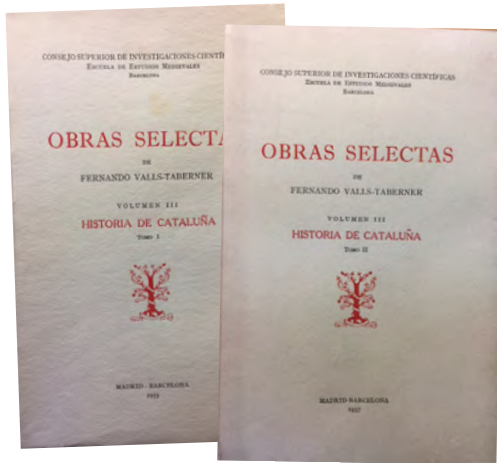
6.6.16. *¿Que me cuenta usted del alcohol?*

¿Que me cuenta usted del alcohol? és un opuscle de 36 pàgines, signat amb les mateixes inicials E.P.C. [Enric Pérez Capdevila?], publicat per l'Editorial Pedagógica l'any 1945. És el segon volum de la col·lecció de caire divulgatiu que havia començat amb el llibret sobre el tabac, del mateix autor i que havia de tenir continuïtat. De moment només hem trobat aquests dos títols. Malgrat ser en castellà, l'autor hi inclou algu-

nes frases en català («Qui predica el que no fa, ningú se l'escoltarà [sic]», «Dels pecats dels pares, els fills en van geperuts», «La salut es [sic] el somriure de la vida»).

6.6.17. *Les Obras selectas de Valls-Taberner*

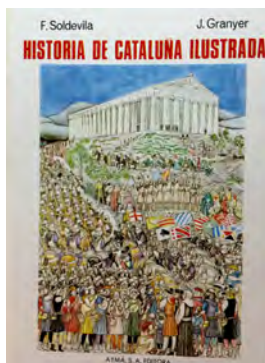
L'any 1955 el Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Escuela de Estudios Medievales) va publicar, en diversos volums, les obres de Ferran Valls-Taberner. En el tom I i II del volum tercer s'hi va reproduir, en castellà (traduït per Núria Sales), el llibre

que Valls-Taberner havia escrit per la Protectora juntament amb en Ferran Soldevila, afegint-hi, però, una tercera part inèdita. Valls-Taberner ja era mort, per això la ‘Nota prèvia’ que apareix en el primer tom és de Ferran Soldevila: «La *Història de Catalunya*, que damos hoy en versión castellana, se publicó en catalán, en dos volúmenes, los años de 1922 y 1923. La “Associació Protectora de l’Ensenyança Catalana”, en vista del poco éxito de sus concursos para premiar un Manual de Historia de Cataluña destinada

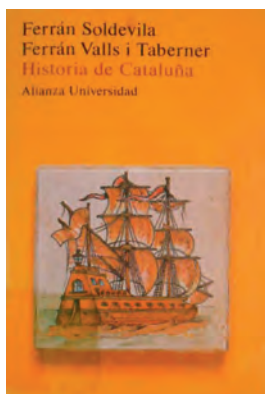
do a la enseñanza, decidió encargarlo al señor Valls-Taberner, que a su vez, honrándome, recabó mi colaboración. Él, que era ya un maestro, y profesaba la cátedra de Historia de Cataluña de los “Estudis Universitaris Catalans”, asumió la parte más ardua, la de las instituciones y de la civilización. Quedó para mí la parte más sencilla: la de la historia externa. (...)»

»Desgraciadamente, después de la publicación del segundo volumen, que abarcaba desde Pedro *el Grande* hasta Juan II inclusive, Valls-Taberner se retrajo de continuar la obra y acabó por comunicarme que yo podía, si quería, continuarla, porque a él no le interesaba trabajar en los tiempos modernos. Así quedó interrumpido este libro, que después continué hasta la Guerra de Sucesión. Esta parte –un tercer volumen– que ha permanecido inèdita, se publicará en el volumen II de esta versión, por amable requerimiento de los editores.»

6.6.18. *Historia de Cataluña ilustrada*

L’any 1973 l’Editora Aymà S.A. va publicar, en castellà (traduïda per Carme Vilaginés), dins la col·lecció «Los libros blancos», la *Historia de Cataluña ilustrada*, de Ferran Soldevila, amb dibuixos de l’artista Josep Granyer i Giralt (Barcelona, 1899-1983), que s’havia publicat en català uns anys abans, el 1967 (vegeu 6.7.3). És, de fet, igual que la versió de 1967, una versió revisada i ampliada de la *Història de Catalunya. Primeres lectures*, publicada per la Protectora el 1933 (1a edició) i el 1935 (2a edició).

6.6.19. *Historia de Cataluña*

L’obra de Ferran Soldevila i Ferran Valls-Taberner que el 1955 es va publicar traduïda en castellà per Núria Sales (i de la qual hem parlat a 6.6.17) Alianza Editorial la va publicar el 1982 dins la col·lecció Alianza Universidad. Era, recordem-ho, la traducció dels dos volums que la Protectora havia publicat el 1922 i 1923, amb l’afegit d’una tercera part inèdita. L’última edició que hem trobat d’aquest llibre és del 2007.

6.7. La publicació d'obres en català (1940-2018)

6.7.1. Montserrat i Czenstochowa

L'any 1939 Carles Pi i Sunyer va escriure un llibret, que es va publicar a la Tipografia Escofet de Barranquilla (Colòmbia) el Nadal de 1940. A la coberta diu *Per Catalunya*, en una primera portada *Montserrat i Czenstochowa*, i en una segona *Diàleg de les dues Verges Negres de Polònia i de Catalunya*. Potser és interessant d'explicar que la marededeu negra de Polònia, del monestir de Jasna Góra de Czenstochowa, és un dels símbols nacionals del país, com la nostra Moreneta.

L'obra, de 23 pàgines, que hem localitzat al CRAI Biblioteca del Pavelló de la República, de la Universitat de Barcelona, en aquest cas està dedicada a Jordi Arquer «fill d'un dels fundadors de l'APEC i que segurament continua l'ideal patern i patriòtic.»

6.7.2. Resum d'història de Catalunya

L'any 1956, Ferran Soldevila va publicar a la Col·lecció Popular Barcino (volum 177), el *Resum d'història de Catalunya* que la Protectora havia editat el 1923 per primera vegada. Es venia a 25 pessetes. A la nota preliminar s'explica que l'obra pren de base aquell treball, però amb modificacions diverses: «totes amb vistes al seu perfeccionament, a la seva present publicació i al desig adaptar-lo, tant com fos possible, a la nostra visió actual dels esdeveniments de la nostra història.»¹⁶⁴

6.7.3. Història de Catalunya il·lustrada

L'any 1967 Edicions Proa va reeditar, ampliat, el llibre *Història de Catalunya. Primeres lectures*, de Ferran Soldevila, que l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana havia publicat per primeva vegada el 1933. L'edició era amb tapa dura, amb un format més gros i amb un nou títol: *Història de Catalunya il·lustrada*. Les il·lustracions, en aquesta ocasió, no són les de Josep Vinyals sinó que són de Josep Granyer. Segons els crèdits del llibre hi va haver una segona edició el 1971, una tercera el 1973 i una quarta i una cinquena el 1975.

La sisena edició, datada el 1980, va canviar de format (era lleugerament més gros que l'edició original de la Protectora, pràcticament la mateixa mida) i va incorporar notes de llenguatge i exercicis a cura d'Albert Jané. Era un volum de la col·lecció «El Matí. Llibres per a l'ensenyament»; les edicions precedents eren de la col·lecció «Els llibres blancs». L'any 1994 Edicions Proa, del grup Enciclopèdia Catalana S.A., en va fer una nova edició, en el marc de la commemoració del centenari del naixement de l'historiador Ferran Soldevila (1894-1994), amb el suport de la Generalitat de Catalunya. Aquesta edició anava prologada per Albert Jané.

164 SOLDEVILA, Ferran: *Resum d'Història de Catalunya*, pàg. 5.

L'edició de 1967 té una història que val la pena d'explicar. El protagonista és l'editor del llibre –l'empresari i mecenes Joan B. Cendrós–, biografiat per Genís Cinca. A ell donarem la paraula: «De totes les accions i anècdotes que s'expliquen de J. B. Cendrós, la que millor defineix i explica la lluita antifeixista d'aquella minoria indígena que bregava per publicar en català, i també en castellà, tot allò que la dictadura del general Franco prohibia, és l'enfrontament directe del financer amb Fraga [Manuel Fraga Iribarne, ministre d'Información y Turismo], l'enemic número u. La picabaralla, brutal, va ser d'una violència verbal extraordinària. Tot va ser arran de la retirada de circulació d'un llibre: *Història de Catalunya il·lustrada*, per a nens, de Ferran Soldevila, amb il·lustracions d'en Granyer. Una batalla de la qual, en Cendrós en va sortir guanyador.»¹⁶⁵

Expliquem-ho amb detall: «El 1966, en plena prohibició¹⁶⁶ d'Òmnium Cultural, la dictadura havia promulgat la Llei Fraga en un moment

en què el règim donava senyals d'eternització. A pesar de l'aparent obertura, en el cas dels llibres, si un cop publicat te'l prohibien (el dipòsit ja no era obligatori), l'editor perdia el cost de la publicació. I això és exactament el que va passar amb *Història de Catalunya il·lustrada* d'en Soldevila. La Llei Fraga obria el camí per a la política de fets consumats, publicar el llibre i esperar que no te'l segrestessin. Quan a l'editorial van rebre la notícia de la prohibició del llibre d'en Soldevila, que acabaven de distribuir a les llibreries, en Cendrós va actuar amb la rapidesa usual, i aquest cop també en persona.»¹⁶⁷

Quan va saber que el ministre li havia dit que 'se l'havia de menjar amb patates', va agafar l'avió i se'n va anar a Madrid: «En poques hores entrava al seu despatx. Allò que un burgès català, poderós, anés a veure el ministre, va despertar una certa admiració a Barcelona, i una gran expectativa. "No hi havia burgesos que plantessin cara, amb aquella arrogància tan admirable i orgullosa", diu Permanyer. "Explicaven que els crits se sentien des del carrer, i que en Cendrós li havia dit unes quantes veritats". Fraga, en efecte, havia reaccionat amb violència, s'havia aixecat i l'havia amenaçat amb una frase que en Cendrós faria circular pertot arreu: "Para impedir la publicación de tales libros estoy dispuesto a coger de nuevo el mosquetón". En Cendrós ja tenia el que volia. (...) La campanya de publicitat de l'enfrontament amb Fraga va ser extraordinària i va suposar un impuls per al volum.»¹⁶⁸

165 CINCA, Genís: *El cavaller Floid. Biografia de J. B. Cendrós*, pàg. 488.

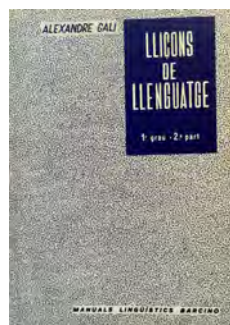
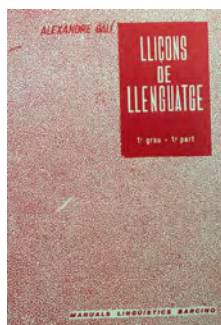
166 La primera edició, que és la tenim, diu 'prohició', però ja s'entén que hi falten lletres.

167 *Ibidem*, pàg. 489.

168 *Ibidem*, pàg. 490-491.

6.7.4. Lliçons de llenguatge: primer grau

El 1967 (en el cas de la primera part) i el 1968 (en el cas de la segona), l'Editorial Barcino va reeditar les *Lliçons de llenguatge: primer grau* d'Alexandre Galí. L'any 1983 es va

reimprimir l'edició de 1967 i el 1984 es va reimprimir l'edició de 1968. El primer volum és el número 2 de la col·lecció «Manuale lingüístics Barcino» i el segon volum és el número 4. A la 'nota preliminar' de la quarta edició (inclosa en el primer volum) Alexandre Galí recordava que era una obra de la Protectora i explicava que «en aquell temps, malgrat que la lingüística moderna fos molt poc coneguda en el nostre país, aquestes *Lliçons* van desvetllar

un gran interès per la revolució que representa a l'escola primària, fins al punt que d'ençà de temps l'obra ha esdevingut introbable». Galí també aprofitava per a tenir un record del seu amic Artur Martorell, «mort no fa gaire, que va llegir les proves d'aquestes *Lliçons* en la seva primera edició, i va fer assenyades observacions, sobretot en ordre a la correcció del català.»

6.7.5. Història de Catalunya

Aquest llibre, *Història de Catalunya*, de Ferran Soldevila i Ferran Valls, és una de les

obres de la Protectora més reeditada. Ho podem comprovar en aquesta edició de l'Editorial Selecta, primer en dos volums i, posteriorment, en un sol volum. Sabem que hi ha una primera edició, en dos toms, de 1968 (que inclou la tercera part de l'obra que fins aleshores no s'havia publicat mai en català) i d'altres edicions de 1972, 1977, 1979, 1982 i 1989, les tres últimes en un sol volum. La tercera part, que mai no va ser publicada per la Protectora, va ser redactada en solitari per Ferran Soldevila.

6.7.6. La Introducció a la gramàtica catalana

L'abril de 1968 es va tornar a publicar, amb el títol lleugerament modificat, la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra, que s'havia anat publicant, de 1918 a 1935, en cinc ocasions. El 1968 feia vint anys que el Mestre havia mort i es complia, també, el centenari del seu naixement. Per això es va encarregar a Ramon Aramon i Serra que la revisés, l'ampliés i

l'edités de nou. En el prefaci Aramon explica els criteris d'edició que ha seguit: «Concebut, però, el manual de l'A.P.E.C. com un curs o grau mitjà, hom pressuposava, en els qui havien d'utilitzar-lo, el coneixement de l'ortografia, que hi és per tant totalment deixada de banda. Hauria estat impropedent de mantenir ací, atesa la insuficient preparació gramatical de la nostra joventut –i, dissortadament, també de molts adults–, una

semblant separació. (...) Hom ha procedit, encara, a esmenar els certament poc nombrosos errors i les inadvertències que s'havien escapat tant en l'exposició de l'ortografia com en les tres parts o capítols de què constava la primitiva gramàtica; ha estat també afegit al llarg del text algun aclariment quan semblava necessari; uns pocs paràgrafs, a més, han sofert reduccions o ampliacions, amb les quals aquells guanyen indubtablement en claredat i precisió; un bon nombre d'exemples, finalment, procedents en llur major partida d'altres treballs d'en Fabra, han estat addicionats allà on l'exemplificació era insuficient.»¹⁶⁹

Hem pogut localitzar les edicions següents, amb dues cobertes diferents, totes publicades per Edicions 62: abril 1968 (1a ed.), juny 1968 (2a ed.), 1978 (3a ed.), 1985 (4a ed.) i 1987 (5a ed.).

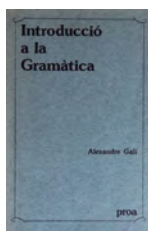
6.7.7. Resum d'història dels Països Catalans

Ja hem vist (a 6.7.2.) que l'any 1956 l'Editorial Barcino va tornar a publicar el llibre de Ferran Soldevila que la Protectora havia editat el 1923. Divuit anys després, el 1974, ho

va tornar a fer, aquesta vegada en una edició ampliada a cura de Miquel Coll i Alentorn, amb el nom canviat: *Resum d'història dels Països Catalans*: «Oferim ara un text que titulem *Resum d'Història dels Països Catalans* que, pel seu contingut, respon més a aquesta denominació que no pas a la del 1956. Sospitem, d'altra banda i no sense raons vàlides, que aquest és el títol que Ferran Soldevila hauria volgut donar ja llavors a la seva obra. L'obra continua essent de vulgarització popular, procurant, però, respondre al rigor científic més exigent. El text resulta incrementat en cosa d'una cinquena part i la fita cronològica final ha estat duta fins a l'any 1932, amb alguna al·lusió lleugerament posterior», diu Coll i Alentorn en la 'motivació' inicial.

Aquest llibre es va fer molt popular i se'n van fer nombroses edicions, algunes d'elles especials (per exemple una pels clients del Banco Popular de Catalunya, una altra de la revista *Terra Nostra*, de la Catalunya Nord...), la qual cosa no ajuda gens a la seva datació. Nosaltres hem comptabilitzat una dotzena d'edicions, però és probable que n'hi hagi algunes més: 1974 (1a ed.), 1975 (2a ed.), 1976 (ed. especial Terra Nostra), 1978 (3a ed.), 1979 (4a ed.), 1981 (reimpresió de l'edició de 1974), 1984 (ídem), 1987, 1989, 1994, 1997 i 1998.

6.7.8. Introducció a la Gramàtica, d'Alexandre Galí

L'any 1977 Edicions Proa va publicar, en un sol volum, la *Introducció a la Gramàtica*, d'Alexandre Galí, que la Protectora havia editat l'any 1935 en un primer volum i el 1937 en un segon volum, tal com hem explicat a l'apartat 6.5.15. Era el número 2 de la col·lecció Baldiri Reixac, que segons es pot llegir a la primera pàgina del llibre, anava a cura de la Dele-

169 ARAMON, Ramon: «Prefaci» de la *Introducció a la gramàtica catalana*, primera ed., pàg. 9

gació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural. El volum de Proa també inclou, a la part final, les *Instruccions per als mestres*, que la Protectora havia editat el 1935 (el primer del «Fascicles d'Iniciació Pedagògica»). A la pàgina 5 i 6 hi ha, a tall d'introducció, una breu biografia d'Alexandre Galí, que havia mort uns anys abans.

6.7.9. Lliçons de llenguatge. Llibre del mestre

Lliçons de llenguatge. Llibre del mestre. Primer grau, d'Alexandre Galí, és una reedició facsímil de l'any 1978 del llibre que la Protectora va editar el 1931. El llibre és el número 1 de la col·lecció «El Tremp. Quaderns d'escola», dirigida per Joaquim Arenas i Sampera, en aquell moment membre de l'equip pedagògic de la DEC d'Òmnium Cultural.

6.7.10. Història per a nois i noies

L'any 1978 l'Editorial Vicens-Vives va reeditar el llibre que Jaume Vicens i Enric Bagué van publicar, amb el títol *Història. Primeres lectures*, a l'Editorial Pedagògica. El llibre és d'un format més gros que l'original, i amb tapa dura. S'hi van afegir algunes imatges, alguns capítols i també un vocabulari final. Sabem que el mateix any se'n va imprimir una versió amb un sumari reduït, que va ser distribuït per la Caixa d'Estalvis de Barcelona.

6.7.11. La joguina tradicional, un llibre de la Protectora que havia quedat inèdit

El llibre de l'etnògraf Ramon Violant i Simorra (Sarrocà de Bellera, 1903-Barcelona, 1956) *La joguina tradicional construïda pels mateixos infants emprant plantes, flors, fruits, canya, fusta, fang, paper, cartró i altres materials* va ser un dels diversos treballs

que la Protectora tenia sobre la taula per a publicar abans del triomf de l'exèrcit facciós. Són treballs que, malauradament, van quedar a mig fer o a mig revisar o, com és el cas d'aquest llibre, acabats però inèdits.¹⁷⁰

L'obra, amb il·lustracions d'Alexandre Cardunets (1871-1944), està dedicada als treballs manuals i ofereix un variat recull sobre joguines fetes per la mainada amb els més diversos materials, seguit d'una sèrie de notes etnogràfiques sobre alguns dels jocs i de les joguines.

L'any 1996 la filla de Ramon Violant, Ramona Violant Ribera, va fer possible que l'Editorial Alta Fulla el publicés per primera vegada de manera acurada. Ella mateixa explica la història del llibre en la introducció: «El present estudi, inèdit fins al moment, constitueix la primera part d'un recull sobre cultura popular infantil encarregat a Ramon Violant i Simorra per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Quedà enllestit durant els mesos de juliol i agost de 1937 i, molt possiblement, al llarg de 1938 se'n preparava l'edició, ja que bona part

170 La Nota a l'edició (pàg. 9), diu: «Aquest llibre quedà pràcticament enllestit el 1937, però tan l'original mecanoscrit com els dibuixos contenien rastres d'anotacions i modificacions que donen la pista d'ajustaments finals que malauradament no es van poder dur a terme. Malgrat això, el llibre era molt coherent i hauria estat imperdonable no donar-lo a conèixer.»

dels gràfics i el manuscrit mecanografiat semblen haver estat preparats per a la impressió i retornats des de l'Associació, si s'ha de jutjar per algun dels sobres en què he trobat part dels gràfics originals. La segona part d'aquest encàrrec tracta sobre jocs, entreteniments i joguines i porta data d'octubre de 1937; d'aquesta segona part, també inèdita, n'he trobat un manuscrit incomplet que aplega setanta-nou tipus genèrics del material enunciat.»

Nosaltres hem localitzat una còpia de la segona part del llibre de Ramon Violant a l'arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, un document de 138 folis. Efectivament, està datat l'octubre de 1937 i es titula *Cultura popular infantil II. Jocs, entreteniments i joguines*. Algun editor s'hauria d'animar a publicar-lo. En tractar-se d'un document inèdit, que no podem reproduir sencer, hem cregut interessant d'elaborar un índex dels capítols de l'obra:

Capítol I. Primers jocs.

a) De la mare a l'infant: Tat!; Ralet, ralet; Els ditets; Ball manetes; Mà morta; Nin, nan; Arri, arri, cavallet; Peu peuó; Salta miralta. b) Entre infants: Oli comí; Un ruquet tinc, tinc; Roda roda moliner; La gallina politana. c) Amb animalons: Marieta, marieta; La cuca de Nostre Senyor; Sangordilla, sangardall; Cargol treu banya. d) Rotllet: Plou i fa sol; La lluna, la pruna; Pastoret d'on vens?; La Balanguera; Rotllo, rotllo; Ball rodó; Pau Riera.

Capítol II. Jocs quiets.

a) Pràctiques i fórmules elegitives i eliminatòries: La morra; Parells i senars; A pалletes; A cara i creu; A pa i a vi; En quina mà és?; Amb números; Per jugar a cuc o a fet (Sopa vera, Poma madora, Uni dori, Al carrer Daurand); b)¹⁷¹ La conversa del rei moro; Quan jo em posava la camiseta; Sota sota cambra; Passe passerà; Som soldats; La llanterna; Al ball de Sant Corneli; Els quatre sabaters; Sant Joan de les Canadelles. c) A Penyores: Mani una; El soldadet; L'anelleta; El pare carbasser; Volen volen coloms. d) D'amagar: Escarabat, bum, bum; De codim de codam; Pataxi; El puput; La corretgeta de la ning ning. e) De la coix, coix: A plam; A l'home; A casetes; A titllo. f) De forcejar, rodar i d'equilibri i d'altre: Estirar cebes; A descarrega barrils; Molinet; El molinet agafant-se d'orella; La candeleta; La baldufa; La cantureneta; Arrullar-se; Cadireta alta.

Capítol III. Jocs moguts.

a) De saltar: Cavall fort; Saltar i parar; A la una la pruna; Saltar a corda. b) De córrer i empaitar-se: A córrer; A cuc!; El llop; El nyego; El bon pastor; La corda; Els plantats; Romani romani; El fogo o arriscat; L'espardenyeta; La roda de la cadira; El peu mulet; El gat i la rata; Els quatre pilans; Asllisar-se a la neu.

Capítol IV. Jocs amb instruments o joguines.

a) Amb nous, bales, pinyols, etc: A cul i gall; Endevina endevineta; Al clotet; A flendi; A la ratlleta posar; Al castellet; A nous o pinyons; Mongetes a la clotxeta; A rotllo; A tirar i a matar; A matar; Caps i travesses; Clavades al davantal; Colgades a terra; d) Amb auques i rodolins¹⁷²: La rifa o loteria; Al número; A picar i bufar; e) Amb estampes, cromos i cartons: A bufet; A rasquet; Endevina on és?; Al flendi amb cartrons; La barrisca amb

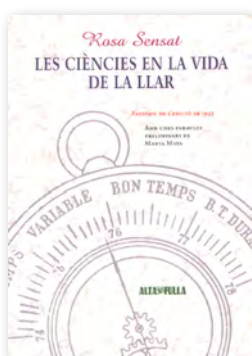
171 En la còpia amb la qual treballem hi falta la pàgina 24 i, per tant, no sabem el títol de l'apartat c).

172 En aquest capítol passa de l'apartat A a l'apartat D.

chromos; f) Amb ossets i pedretes: Rei i ossets; A peques; A picos; Les pedretes; Narro. g) Jocs de pilota: A gepes; El Tit; A gata matall; A la Crestai; A tirar i quedar; El porc vi; Al porc; El trujot; El buli; La baldufa; El trompitxo; El diabolo; Les bitlles; Xancles; Cèrcol; A uliaire; Rodar amb la forca; Jugar a nines; Jugar a casetes; Figures de cordill; Bombolles de sabó; Fer petar fang.

6.7.12. **Francesc Flos i Calcat. Notes biogràfiques i selecta de fragments, edició facsímil de 1998**

Dins l'opuscle commemoratiu *Cent anys d'escola catalana*, editat conjuntament pels departaments d'Ensenyament i de la Presidència de la Generalitat de Catalunya amb motiu del centenari de la fundació del Col·legi de Sant Jordi i de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, s'hi va incloure el treball de Josep Paronella *Francesc Flos i Calcat. Notes biogràfiques i selecta de fragments*, de 1932. Els textos introductoris (pàg. 3-10) són de l'historiador Lluís Duran, que ha estudiat a fons tant la Protectora com la tasca de Francisco Flos i Calcat.

6.7.13. **Edició facsímil de *Les ciències en la vida de la llar*, de Rosa Sensat**

El 1998, setanta-cinc anys després de l'aparició del llibre, l'Editorial Alta Fulla va reeditar l'obra de Rosa Sensat i Vilà *Les ciències en la vida de la llar*, dins la col·lecció «El Calaix de Sota», amb una mida una mica més reduïda que la primera edició i amb unes paraules preliminars de Marta Mata i Garriga. En aquest pròleg la pedagoga resumia la biografia de Rosa Sensat i contextualitzava l'obra.

6.7.14. **Història de Catalunya**

Ja sabem que Ferran Valls i Ferran Soldevila van escriure, a quatre mans, aquesta *Història de Catalunya* (publicada en dos volums per la Protectora el 1922 i 1923, més un afegit que s'hi va fer posteriorment), que ha esdevingut un clàssic i la prova és el gran nombre d'edicions que s'han anat fent al llarg dels anys, com aquestes dues de relativament recents, una datada el 2002 i una altra, més luxosa i il·lustrada amb mapes de diverses èpoques procedents de la biblioteca del monestir de Montserrat, datada el 2014 (i reimpressió el 2015). L'editorial la publicita dient que

«constitueix una admirable síntesi del desenvolupament de Catalunya –i molt sovint de la resta de països catalans– des de la prehistòria fins al segle XIX, redactada amb concisió i amb elegància, que no es limita als esdeveniments polítics, sinó que s'ocupa de les institucions cabdals del nostre país i dels seus aspectes culturals.»

6.7.15. La Gramàtica catalana de 1918 a les Obres Completes de Pompeu Fabra

El segon volum de les *Obres completes* de Pompeu Fabra, a cura de Jordi Mir i Joan Solà, reproduïx la *Gramàtica catalana* editada per la Protectora el 1918 i reeditada posteriorment almenys en nou ocasions, les cinc darreres revisades per Ramon Aramon.

6.7.16. Publicació d'obres de la Protectora dins la col·lecció «Els llibres de la nostra escola»

En aquest punt donarem la veu a Salomó Marquès, que va parlar de la col·lecció «Els llibres de la nostra escola» a la revista *Educació i Història*, perquè nosaltres no podríem afegir-hi res de nou: «L'Editorial Ara Llibres publica una sèrie de trenta-dos llibres escolars catalans del primer terç del segle XX en edició facsímil. Cal valorar positivament iniciatives com aquesta, adreçades al gran públic, que són una bona plataforma

de divulgació i difusió de temàtiques historicoeducatives i que responen a l'interès que poden despertar socialment aspectes de la nostra història de l'educació. (...) La selecció ha estat feta per Josep González-Agàpito que, en la presentació, assenyala que “aquests llibres escolars no sols evocuen com era l'escola del *temps dels nostres avis*. Són un mirall dels valors, els costums, les ideologies i la manera d'entendre la vida dominants de l'època. Aquesta col·lecció de manu-

als escolars en català mostra els esforços per modernitzar el país, regenerar la societat i prendre consciència de la pròpia identitat cultural i política que es visqué a les escoles del primer terç del segle XX”.¹⁷³

Hem pogut documentar la reedició d'aquests set llibres de la Protectora, el 2007-2008: *Geografia elemental de Catalunya*, *Sil·labari català*, *Llibre de la natura. Primer grau*, *Història de Catalunya. Primeres lectures*, *Lliçons d'aritmètica. Grau I*, *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Primera part* i *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Segona part*.

6.7.17. Edició facsímil del *Mapa de les terres de llengua catalana*

L'abril de 2018 l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC), i amb motiu de l'Any Pompeu Fabra, va presentar públicament l'edició facsímil del *Mapa de les terres de llengua catalana*, que la Protectora havia publicat, en tela i paper, a finals de 1920.

Pere Mayans va publicar un apunt al seu blog, on deia que havia estat un encert la publicació d'aquest mapa i «que se'ns recordi que l'original, de 120×98 centímetres, entelat i envernissat, es conserva a la Cartoteca de l'Institut des del 1993. L'original tenia un ús escolar i per això portava unes fustes a la part superior i inferior que per-

173 MARQUÈS, Salomó: «Reedició d'antics manuals escolars», dins *Educació i Història*, núm. 11, pàg. 181.

metien penjar-lo a la paret de l'aula. Quan es va publicar (...) es podia comprar en paper per 12 pessetes i per 20 pessetes l'exemplar entelat. Aquesta iniciativa formava part dels moviments de modernització pedagògica a la Catalunya del primer terç del segle XX i, justament, un dels àmbits que va adquirir més rellevància va ser l'ensenyament de la geografia, que va comportar un estímul a la publicació de diversos mapes escolars en català, entre els quals el *Mapa de les terres de llengua catalana*. I d'això aviat farà 100 anys... Quantes aules actuals del nostre país tenen un mapa com aquest penjat? I, en alguns casos, els que el tenen són acusats d'*adoctrinament*, com va passar a l'institut de Benicàssim. El món certament al revés. Poder

fer veure els alumnes on es parla la nostra llengua, quines són les terres amb les quals compartim història, cultura, literatura... mai no pot ser perseguit! Però, és clar, molesta als qui només volen una Espanya castellana...»¹⁷⁴

174 MAYANS, Pere: *El mapa dels Països Catalans a l'escola*. Publicat al seu blog (<https://blocs.mesvilaweb.cat/pmayans/>) el 25 d'abril de 2018.

7

LA RESISTÈNCIA CULTURAL I CÍVICA DURANT EL FRANQUISME (1939-1978)

«Res no ha quedat en peu del que era nostre:
ni el Govern, ni les institucions, ni la cultura,
ni la llengua, ni tan sols la senyera.
Només ens resta, com un bocí trossejat i sense ànima,
la nostra vençuda terra catalana.
Sí, ha perdut: Catalunya ha perdut.»

Agustí Calvet, 'Gaziel'
Hoja del Lunes (1978)

7.1. Des de l'inici del franquisme fins al Manifest dels Cent (1939-1960)

7.1.1. Introducció: Joan Triadú, l'home clau

«El franquisme, com tot règim totalitari, es fixà l'objectiu de convertir l'educació i l'escola en particular en un dels instruments importants de propaganda ideològica. Calia, tanmateix, com deien els seus ideòlegs, fer "una nueva escuela para un nuevo Estado", eufemisme amb què les dictadures nazis i feixistes s'anomenaven a si mateixes. Sols es permeté, per exemple, l'existència d'un sol sindicat oficial i únic de mestres o una sola organització juvenil. Es realitzà una dura depuració del professorat i del magisteri per tal d'assegurar-se, a través del càstig o la por, la funció de propaganda política encomanada al sistema educatiu. Per aquesta raó, en el cas de Catalunya, més de la meitat del professorat universitari fou expulsat i un de cada tres mestres patí algun tipus de punició». Són paraules de Josep González-Agàpito, extretes de la nadala *Pedagogia a Catalunya* de la Fundació Jaume I (actual Fundació Carulla) publicada el 1999.¹ Ja hem explicat, en el capítol tercer –a partir sobretot dels estudis de Francesc Ferrer, Jordi Monés, Salomó Marquès, Josep Benet, Josep M. Sabaté i Joan Villarroya, entre d'altres autors–, que el franquisme va voler aniquilar l'obra pedagògica de la Catalunya del primer terç de segle i va establir una forta repressió de la llengua i la cultura catalanes, així com una estricta censura. Borja de Riquer explica que a la *nueva España* calia que desapareguessin totes les formes d'heterogeneïtat i per això es va prohibir tot signe de diferenciació política, cultural o lingüística: «Des d'aquests postulats unitaristes calia reprimir i prohibir les llengües i cultures no castellanes, atès que eren el reflex d'una diversitat que

1 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «Resistència cultural i renovació pedagògica», dins *Pedagogia a Catalunya*, pàg. 80.

hom considerava inacceptable. La seva idea de nació espanyola única era presentada com un plantejament metahistòric i transcendent que no admetia cap discussió.»²

Segons Francesc Vallverdú, els sis anys que van del 1939 al 1944 van ser els de la repressió més desfermada.³ Per això Francesc Ferrer i Gironès va titular aquests anys com els de l'holocaust del català.⁴ No insistirem més en la llarga nit de la dictadura –l'etapa més brutal del genocidi mai emprès contra la cultura catalana– perquè, contràriament, el que volem explicar en aquestes ratlles que segueixen és la resistència cultural i cívica als duríssims atacs que va rebre el nostre país. Josep González-Agàpito té raó quan diu que són testimonis tímids i escassos, però que «tenen un valor prou significatiu en el marc de la duresa de la repressió cultural i política del règim.»⁵

Ens afanyem a dir que no és l'objectiu d'aquest treball investigar a fons aquest període. Hi ha bona bibliografia sobre el tema, a la qual ens remetem.⁶ De tota manera, ens ha semblat interessant fer una síntesi dels aspectes més rellevants de la lluita que es va haver de dur a terme durant el franquisme per anar, a poc a poc, redreçant la situació de la nostra llengua a l'escola –i de la cultura catalana en general–, per tal de donar coherència al conjunt de la tesi.⁷ Una lluita dura, tenaç, feta amb poques eines –no volem dir 'armes', perquè les armes les tenien els altres, contra els quals es lluitava–, que va posar a prova la intel·ligència i la fermesa dels que hi van participar. Tal com diu Carles-Jordi Guardiola, «mai un poble no ha lluitat tant per aconseguir tan poc.»⁸

Abans de continuar avançant, però, hem de citar un nom que va tenir un paper rellevant en aquest període: Joan Triadú i Font (Ribes de Freser, 1921-Barcelona, 2010). Tal com explica Albert Jané, «Si en les classes de llengua catalana en el període que va de 1940 a 1960 hi ha un nom que sobresurti aquest és, indubtablement, el del pedagog i escriptor Joan Triadú. En l'ambient en què jo em vaig integrar a partir de l'any 1953, quan vaig tornar de fer el soldat, que era el del món de les sardanes i de l'excursionisme, vaig començar a sentir parlar d'aquest aspecte de l'activitat de Joan Triadú, que jo coneixia,

2 RIQUER, Borja de: «Franquisme, transició i democràcia», dins *Història de la Catalunya Contemporània*, pàg. 344-345.

3 VALLVERDÚ, Francesc: «L'extensió social del català durant mig segle (1939-1989)» dins *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, pàg. 13.

4 FERRER I GIRONÈS, Francesc: *La persecució política de la llengua catalana*, pàg. 177.

5 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: op. cit., pàg. 80-81.

6 Vegeu: CANALS, M. A. et. al.: *La renovació pedagògica des de dins (1940-1980)*; COLOMER, Josep M.: *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*, en dos volums; CREXELL, Joan: *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*; GALLOFRÉ, Maria Josepa: *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*; MARQUÈS, Salomó: *L'escola pública durant el franquisme. La província de Girona (1939-1955)*; MONÉS i PUJOL-BUSQUETS, Jordi: *L'escola a Catalunya sota el franquisme*; SAFONT, Joan: *Sabotatge contra Franco. Episodis d'oposició dels que havien guanyat la guerra*; SAMSÓ, Joan: *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, en dos volums; AINAUD, Josep M., MANENT, Albert, ARENAS, Joaquim, MORTA, Andreu, TRIADÚ, Joan i COSTABELLA, Miquel: *Cultura catalana i franquisme* (Nadala 2002 de la Fundació Jaume I), i TRIADÚ, Joan: *Memòries d'un segle d'or*, entre d'altres. Una bona síntesi divulgativa del franquisme és l'obra d'Ignasi RIERA *Opressió i resistència. El franquisme (1939-1975)*.

7 Una de les millors síntesis divulgatives sobre la introducció de la llengua catalana a l'escola en l'època franquista és la que ofereix Enric LARREULA, que en va ser protagonista directe, a *La llengua dibuixada*, pàg. 17-30.

8 GUARDIOLA, Carles-Jordi: *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1970*, pàg. 96

de nom, per la seva famosa i polèmica antologia de la poesia catalana».⁹ Ja ens hi tornarem a referir més endavant, i explicarem algunes de les iniciatives que ell va liderar, però és interessant recordar les paraules d'Agustí Pons, en el sentit que Triadú es va arromangar en els moments més difícils per tal de captar, d'un en un, amb intel·ligència i astúcia, els primers prosèlits de la llengua.¹⁰ Intuí que calia començar per la preparació dels mestres, per tenir-los a punt quan vingués la represa. En paraules d'Agustí Pons: «De seguida s'adona Triadú que l'objectiu de les classes de català ha de ser la preparació de mestres més que no pas l'extensió generalitzada de l'ensenyament. I això perquè la Dictadura s'anuncia llarga i, per tant, també la prohibició d'ensenyar la llengua i la literatura pròpies del país. Triadú pensa que quan arribi la represa cultural i política de Catalunya serà fonamental l'existència d'un nucli de professors, format de manera rigorosa i amb prou capacitat professional i pedagògica, per, ara sí, multiplicar les classes de català entre tots els segments de població que hi estiguin interessats.»¹¹

També Carles Duarte es va referir a Joan Triadú en un article al *Diari de Tarragona* en el qual explicava que el seu veritable motor vital era una passió de reconstrucció, de normalització i de relançament d'un país ferit per la Guerra Civil, l'exili i el franquisme: «Diverses generacions s'han enriquit amb el mestratge d'un Joan Triadú que els ha encomanat el sentit d'exigència i l'entusiasme constructiu.»¹²

En un currículum de Triadú que hem exhumat de l'Arxiu de la Fundació Carulla, en uns fulls que porten el segell d'Òmnium Cultural i que podrien estar escrits al voltant de l'any 1981, hi llegim, resumidament: «Va néixer a Ribes de Freser el 30 de juliol de 1921, on només va viure 2 anys per haver-se de traslladar els seus pares al barri de Sant Martí de Barcelona. Després la família Triadú va viure al barri de Gràcia. El pare de Joan Triadú treballava de mosso a la mateixa empresa on vivia. La mare feia hores de repassadora de peces a casa mateix. Els pares varen portar en Joan a col·legis religiosos, amb llur propi esforç de treball. Feu els primers anys de batxillerat en una acadèmia i els tres darrers cursos a l'Institut Ausiàs March, de Sarrià. En plegar els estudis de batxillerat, l'any 1938, va exercir de mestre de la Generalitat en un grup escolar de Granollers. En aquell temps va conèixer i poder tractar amb Alexandre Galí i Artur Martorell. Obtingué, aleshores també, el Certificat per a l'Ensenyament de Català a l'Escola Primària, signat per Pompeu Fabra.

»L'any 1942 va obtenir la llicenciatura en Filosofia i Lletres, Secció de Llengües Clàssiques, a la Universitat de Barcelona. Cal tenir present un temps de maduració humana, per causa d'una greu malaltia que finalment superà. Tot seguit va reingressar a les tasques d'ensenyament. Durant dos anys (1948-1950) va ésser lector a la Universitat de Liverpool. Entretant, Carles Riba li encarregà treballs per a la secció hel·lènica de la Fundació Bernat Metge. Josep M. Cruset li encarregà dues antologies de literatura catalana per a la seva Editorial Selecta. Posteriorment, Josep M. de Casacuberta li encarregà tasques de compilació i de recerca, sota la seva direcció i mestratge, per a la Col·lecció Popular Barcino. Durant la seva estada a Anglaterra va preparar una antologia catalana

9 JANÉ, Albert: «Les classes de català seixanta anys enrere», dins *Llengua Nacional*, núm. 98, primer trimestre de 2017, pàg. 5.

10 PONS, Agustí: *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, pàg. 15.

11 *Ibidem*, pàg. 147.

12 DUARTE, Carles: «Joan Triadú», dins *Diari de Tarragona*, 4 d'octubre de 2005.

destinada a Gran Bretanya i per a ésser difosa als Estats Units. Amb altres, va ser fundador i redactor de la revista *Ariel*. També fou fundador i membre de la Junta de l'Agrupació Dramàtica de Barcelona, des del 1953 fins al 1958. Entre les activitats en aquells anys figuren l'exercici d'una vicepresidència de "Miramar", de la presidència del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis i de la direcció pedagògica de centres com l'Escola Betània i la Institució Cultural del CICF.

»Secretari tècnic d'Òmnium Cultural quasi des de la fundació de la Societat Civil i fundador, dins l'entitat, de la Delegació d'Ensenyament Català (DEC). Per acord de la Secció Filològica de l'IEC fou creada la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), de la qual i des d'aleshores n'és el secretari. La Junta fou constituïda per Josep M. de Casacuberta, Ramon Aramon, Josep Miracle, Eduard Artells i Joan Triadú. En faltar Eduard Artells, fou substituït per Jaume Vallcorba. Aquesta Junta ha expedit més de 2.000 certificats de professors i actualment aquestes tasques són a càrrec de la Junta Permanent de Català de la Conselleria de Cultura de la Generalitat, de la qual junta ostenta el càrrec de vicepresident Joan Triadú. Ha estat fundador i president del Consell Català d'Ensenyament (1975-1978) i actualment és membre de la comissió gestora del Centre d'Estudis Alexandre Galí, entitat sorgida de l'esmentat consell i al qual substitueix.

»L'any 1956 va casar-se amb Pilar Vila-Abadal. D'aquest matrimoni ha tingut una filla i un fill: la Teresa i en Joaquim. La professió de Joan Triadú ha estat i és l'ensenyament. Actualment és el director tècnic general de la Institució Cultural del CIC i director de l'Escola Thau, de Barcelona. Fou jurat fundador del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes, creat per Òmnium Cultural. També ha estat membre del premi Sant Jordi de novel·la. Entre les principals activitats dels darrers vint-i-cinc anys, a part de l'ensenyament, figuren les conferències i la participació en cursets i la col·laboració a revistes i publicacions periòdiques. Fou redactor i pertangué al consell assessor de *Serra d'Or* i fundador de la revista *Vida Nova*, de Montpeller, amb Miquel Guinart.

»Del 1978 al 1981 ha estat president de l'Associació Internacional per a la Defensa de les Llengües i les Cultures Amenaçades. Membre de la Societat Catalana d'Estudis Històrics de l'IEC i col·laborador dels Estudis Universitaris Catalans en els cursos per a estrangers. És assessor de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona, en els organismes tècnics d'ensenyament català i de la política educativa. Formà part, també, del Consell d'Ensenyament i Cultura de la Conselleria de Cultura de la Generalitat en el període provisional (1978-1980). Ha estat i és un dels crítics literaris de més profunda formació lingüística i estilista. Membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans des de fa 4 anys. Darrerament, i en mèrits a la seva tasca i dedicació a favor de la cultura catalana i en defensa de la identitat nacional de Catalunya la Generalitat l'ha guardonat amb la Creu de Sant Jordi.»¹³

7.1.2. Les classes de català clandestines

Però anem a pams: ja tornarem a trobar Joan Triadú més endavant. Parlem ara de com la llengua catalana, molt a poc a poc, es tornà a fer present a la societat i a l'escola. Com han explicat Margarida Muset i Joaquim Arenas, en un treball sobre la immersió lin-

13 A guisa de *curriculum vitae* de Joan Triadú. Arxiu Fundació Carulla, caps 41.

güística, «Des del mateix any 1940, la societat catalana comença la resistència a una situació tan injusta com era la marginació de la llengua de tot l'àmbit públic –i no cal dir administratiu– entre el qual s'hi comptava l'educació, objecte específic de repressió».¹⁴ Joan Crexell dona notícia que el curs 1940-1941 Jaume Aymà, membre de la desapareguda Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, va començar unes classes clandestines al London Club de Barcelona.¹⁵ La represa de classes de català a alt nivell té lloc al despatx d'en Maurici Serrahima, on el doctor Aramon inicia, a les vuit del vespre del 10 de novembre de 1942, un curs superior de llengua catalana, organitzat pels Estudis Universitaris Catalans. Explica Serrahima en un dels seus dietaris: «No tenien local: en Rubió pot donat [sic] les d'ell (literatura) a casa seva, però l'Aramon no, i el meu pare, a indicació meua, ha ofert el despatx. És un bon símptoma que s'hagin començat a reorganitzar les coses essencials de la cultura seriosa (I.d'E.C. i E.U.C.) i, a més, em fa gràcia que el despatx nostre, on hem viscut tantes coses de tota mena –el meu pare recordava avui que, el 1893 i a la mateixa sala, hi hagué uns Jocs Florals casolans organitzats per ells i presidits per Lo Gayter del Llobregat en persona–, afegeixi amb aquestes classes un record més a la sèrie. M'agradaria assistir a les classes, però és hora de feina, i a més estic poc preparat».¹⁶ A Barcelona també s'inicien classes particulars de català clandestines a casa de Josep M. Folch i Torres, subvencionades per Fèlix Millet, en Miquel Matteu –en Miquel dels Ferros–, els germans Valls i Taberner... Els professors van ser Artur Balot i Bigues, Antoni Jaume, Josep Farran i Mayoral i el mateix Josep M. Folch i Torres.

Fem un petit apunt biogràfic de cada un d'ells. En primer lloc, Artur Balot i Bigues (Peralada, 1879-Barcelona, 1959),¹⁷ llicenciat en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona. Treballà a les oficines de correcció d'originals de la Generalitat de Catalunya. De 1932 a 1936 mantingué una emissió de converses de divulgació de gramàtica catalana per Ràdio Barcelona (Les converses del «Miliu»),¹⁸ que van ser publicades. En el primer fascicle d'aquestes converses Artur Balot deia que «En ésser-me proposada la publicació d'aquestes Converses vaig pensar primerament convertir-les en un manual de gramàtica dialogada i treure'n la part humorística que havia estat escrita pensant en el 'Miliu', aquesta creació genial del popular Toresky¹⁹ de Ràdio Barcelona. Però alguns amics m'aconsellaren que, al contrari, les publicqués tal com havien estat radiades, ja que precisament la intervenció del simpàtic vailet, amb els seus estirabots graciosos, era el que més havia contribuït a popularitzar aquestes lliçons i a divulgar el coneixement del nostre idioma entre els petits i els grans».²⁰ Balot explica que va sol·licitar a

14 ARENAS, Joaquim i MUSET, Margarida: *La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, pàg. 32.

15 CREIXELL, Joan: *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*, pàg. 25.

16 SERRAHIMA, Maurici: *El passat quan era present (I), 1940-1947*, pàg. 115-116.

17 Xavier FEBRÉS [escrit erròniament Febrès]: «Cuando el catalán era delito...» dins *Destino*, núm. 2.103, pàg. 24, explica que va morir atropellat per un Biscuter davant del Teatre Barcelona.

18 El personatge es deia Miliu Capdepinyol i Lluquet. En els fascicles que es van publicar sempre l'escriuen sense accent.

19 Toresky era el pseudònim de Josep TORRES I VILALTA (1869-1937), primer locutor de Ràdio Barcelona, que realitzava campanyes de beneficència amb el personatge d'en Miliu. Per aquest motiu el Govern de la II República li concedí una medalla.

20 BALOT, Artur (1934): *Les converses del «Miliu» de Ràdio Barcelona. Lliçons de català per Artur Balot, professor del cens de la Generalitat*. Fascicle I, contraportada. Barcelona: Tallers Gràfics Alfa.

la direcció de Ràdio Barcelona la utilització del Míliu per a les seves lliçons de català, «cosa a la qual aquella accedí amb entusiasme. (...) No ens proposem, doncs, amb elles passar per gramàtics ni filòlegs, sinó, solament, ésser uns senzills divulgadors de la formidable obra del mestre de tots, Pompeu Fabra».²¹ I reblava: «Si amb les nostres Converses aconseguim que els infants i el poble aprenguin un xic de gramàtica catalana i es corregeixin dels molts barbarismes i mots adulterats que empren a cada pas, tindrem la satisfacció més gran de la nostra vida per haver contribuït a depurar una mica la Llengua dels nostres autors.»²² L'escriptor Xavier Fàbregas el recorda d'aquesta manera: «L'home que va traduir-me la comèdia [*Partits pel mig*] al meu idioma era un vellet molt afable i simpàtic, que em va semblar força culte, que es deia Artur Balot i atenia la centraleta telefònica de Ràdio Barcelona. Mai no vaig saber com aquell home, que sens dubte estava preparat per a càrrecs de molta més responsabilitat, havia anat a parar allà. Mentre accionava les palanquetes de la central, el senyor Balot mantenia converses molt més substancioses que les dels qui parlaven per telèfon, llegia o bé traduïa, emprant el revés dels impresos de l'emissora, potser com una petita i innocent venjança. Poc després de traduir la meua comèdia, aquell vellet era atropellat per un *biscúter*, un migdia, en sortir de l'emissora, i morí.»²³

En segon lloc, un altre d'aquests primers professors de català fou Antoni Jaume, un personatge excepcional, per diferents conceptes, tal com explica Pere Carbonell, que el va tenir de professor i amb el qual va coincidir a la presó Model: «Me'l va presentar, de bon començament, el nostre comú amic Manuel Cruells. Dos antics caputxins. Eren tan diferents, però, l'un de l'altre, com a frares frustrats! Una sola cosa els agermanava, prou important: el seu patriotisme. Així com en Manuel Cruells havia renegat de tot allò que podia significar la seva suposada vocació, l'Antoni Jaume, en canvi, mantenia una fidelitat indestructible a l'Església Catòlica. Hauria estat un dels seus bons sacerdots, si no fos per la seva incapacitat per al celibat, o sigui si se li hagués permès ser, ensems, pastor, marit i pare. Físicament, recordava els trets amb els quals solien representar els frares les revistes satíriques de l'època. El veies i te'l representaves tot seguit amb hàbit i caputxa. Te l'imaginaves, amb les seves ulleres sobre un nas molsut, abocat sobre un gros manuscrit, a la biblioteca».²⁴ Per acabar, Carbonell explica que Antoni Jaume tenia bon sentit de l'humor i que era un home culte i lletraferit, «apassionat per la difusió de la llengua catalana, a la qual servia com a professor allà on el demanaven. (...) L'Antoni Jaume ens va fer de mestres a l'Espriu i a mi, i compartí molts dels nostres moments de bon humor.»²⁵

També parla d'aquest mestre Jordi Arbonès i Montull, en una carta a Joaquim Carbó, de 1981, on li diu que l'ha llegit a *Plomes catalanes*: «Ves per on, en llegir aquesta entrevista, m'assabento que també tu vas estudiar català amb l'Antoni Jaume! Nosaltres (érem una colla de quatre o cinc) potser més que català, hi vam aprendre el gust per la literatura catalana i un gavadal de coses més. Amb l'Antoni Jaume fèiem "excursions" culturals, com ara visitar la casa on va morir en Verdaguer a Vallvidrera, o bé assistir a

21 Ídem.

22 Ídem.

23 Reproduït de CANDEL, Francesc: *Els altres catalans*, pàg. 125.

24 CARBONELL, Pere: *Nadal a la presó Model, 1944-1945*, pàg. 63.

25 Ídem.

una missa del gall (malgrat que jo no sóc creient, eh?) al convent dels caputxins de Sarrià, una freda i transparent nit de Nadal, o... què sé jo.»²⁶

El tercer mestre de català esmentat és Josep Farran i Mayoral (Múrcia, 1883-Barcelona, 1955), assagista, periodista i traductor. Fou professor de la Universitat Industrial i col·laborà a diverses publicacions, com *El Poble Català*, *La Veu de Catalunya*, *La Revista* i *Revista de Catalunya*, entre d'altres. De formació autodidacta, estudià grec, fou professor de filosofia i pedagogia de l'Escola Industrial, bibliotecari del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat i visqué un temps a França i a Itàlia. Segons el Diccionari Biogràfic Albertí, «Traduí bon nombre d'obres angleses, entre elles les dues parts d'*Enric VI* i *La feréstega domada*, de Shakespeare. Excel·lent coneixedor del grec, feu també, per a la Fundació Bernat Metge, la versió de *Poètica. Constitució d'Atenes*, d'Aristòtil (1926). Entre les seves obres originals destaquen l'intel·ligent assaig *La renovació del teatre*, la miscel·lània *Labor dispersa*, *Lletres a una amiga estrangera* (1918), *Lletres a una amiga catalana* i *Diàlegs crítics* (1926).»²⁷

El darrer dels professors esmentats –el que deixava la casa per a fer les classes de català– és Josep M. Folch i Torres (Barcelona, 1880-1950). No cal esplaiar-se gaire en la seva biografia ja que el personatge és àmpliament conegut. Fou novel·lista, narrador i autor teatral. La seva extensa producció és dedicada, sobretot, als infants i adolescents. Va dirigir la revista *En Patufet* des de 1909 –on publicà, fins a 1938, les *Pàgines viscudes*– i és autor d'*Els Pastorets o l'Adveniment de l'Infant Jesús* (1916), una de les obres nadal·lenques més representades de la producció teatral catalana de tots els temps.

Tornem a enllaçar amb el que estàvem explicant. Joaquim Arenas, parlant d'aquestes classes clandestines, diu que «Es tractava, amb bon criteri, de preparar futurs professors que escampessin l'ensenyament; entre els mecenes hi havia Vicens Vives i l'Abat Escarré i, d'aquelles classes, en sortiren uns 15 professors». Josep Benet s'hi refereix en un article a *La Vanguardia* de l'any 1985: «Per ser l'últim testimoni, crec que tinc el deure de recordar la participació de Jaume Vicens en el primer comitè que es va crear per ajudar econòmicament l'ensenyament clandestí de l'idioma català. En aquells temps l'ensenyament d'aquest idioma estava prohibit pel règim franquista i les classes s'havien de fer clandestinament per professors que quasi mai percebien cap remuneració econòmica per la seva feina. Aquesta situació, basada en l'esforç sovint heroic d'aquells professors, no podia continuar. Per això, d'acord amb Fèlix Millet, Jaume Vicens va organitzar unes reunions a casa de Francesc Ripoll en les quals, a més dels esmentats, hi van assistir l'abat Escarré i Domènec Valls i Taberner. D'aquestes reunions en va néixer

26 *Epistolari Jordi Arbonès & Joaquim Carbó*, pàg. 111.

27 ALBERTÍ, Santiago: *Diccionari Albertí*, tom II, pàg. 164.

la primera comissió que es va comprometre a ajudar econòmicament l'ensenyament clandestí de la llengua catalana.»²⁸

Josep Faulí, en un llibre sobre els 40 primers anys d'Òmnium Cultural, s'hi refereix en aquests termes, parlant del mecenatge de la Benèfica Minerva,²⁹ que va dedicar una atenció important a les classes de català: «Va ser una aportació més a unes quantes de disperses, dispersió que va imposar la necessitat d'una coordinació. Gràcies a aquesta coincidència, al final de la dècada dels cinquanta, se sumaven esforços menats per l'abat Escarré amb d'altres quallats a l'entorn de Vicens i Vives i amb els de l'esmentada Minerva. Com a conseqüència d'això, a l'edifici que Editorial Teide tenia al carrer de Regàs, es van reunir Aureli M. Escarré, Fèlix Millet, Francesc Ripoll, Jordi Rubió, Domènec Valls i Jaume Vicens, que van arribar amb facilitat a un acord de coordinació, encarregant a Rahola la part econòmica i a Triadú la docent».³⁰ Faulí també explica que «el sistema, al qual Triadú va aportar el bagatge de formador i incitador de mestres –Dalmau, Ibàñez, Jané, Tremoleda...–, va funcionar, però es va ressentir de la mort de Vicens (1960)». Va ser a partir d'aquell nucli inicial que les classes de català van anar augmentant i van superar l'esfera privada per arribar més tard a les escoles, de la qual cosa parlarem més endavant.

D'altra banda, Agustí Pons, en el llibre *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, explica que Triadú va tenir constància de l'existència de cursos des de 1942 o 1943, i cita com a pro-

28 BENET, Josep: «El otro Vicens Vives», a *La Vanguardia*, 28 de juny de 1985, pàg. 36 [traduït del castellà]. També en parla, quasi en els mateixos termes, a la pàg. 107-108 de la *Nadala Apelles Mestres (1854-1936)*, publicada per la Fundació Jaume I el 1985. El 1958, Vicens deia això per carta a l'abat Aureli M. Escarré: «La Cooperació marxa. Hem engegat els cursos de català segons podrà veure per la còpia que acompanyo. Ens hem reunit diverses vegades, però sempre amb poca concurrència dels financers. Alguns són fora, altres no semblen gaire entusiasmats. Faran una caritat; però no és això. Cal abocar diners ara; no quan sigui tard i es tracti de muntar una campanya electoral o un diari, sense prestigi ni ideals a defensar. Què en farem dels duros?» (MUÑOZ, Josep M.: *Jaume Vicens i Vives. Una biografia intel·lectual*, pàg. 346).

29 Segons explica Miquel COLL I ALENTORN (*Història/2. Textos i Estudis de Cultura Catalana*), l'Agrupació Benèfica Minerva –fundada el 1943– va ser una iniciativa de Fèlix Millet i Maristany, que la va presidir. N'era secretari l'advocat Pere Puig i Quintana i entre els integrants destacaven Ricard Margarit, Josep M. Bultó, M. Teresa Sàbat, Maurici Serrahima, Josep Vila, Eusebi Bertrand... El 1951 va canviar el nom pel d'Agrupació Cultural Minerva. A vegades s'ha dit que la Minerva va ser l'embrió d'Òmnium Cultural; Joan Triadú, en canvi, ho desmenteix i ho justifica a *Memòries d'un segle d'or*, pàg. 121-123. També Albert BALCELLS, Santiago IZQUIERDO i Enric PUJOL parlen de Minerva, en diverses ocasions, a *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. De 1942 als temps recents*. També s'hi refereix Joaquim ARENAS, en un article a la *Revista de Catalunya*, núm. 301: «El 1943 es constitueix la institució Benèfica Minerva, que es convertí, més tard, en Cultural Minerva, presidida per Fèlix Millet, la qual aplegà iniciatives diverses per a l'ensenyament del català. Aviat aquesta acció resistent clandestina i aïllada esdevé una xarxa, si bé discreta, prou esperançadora en aquells moments, per garantir la continuïtat de la docència.»

30 FAULÍ, Josep: *Els primers 40 anys d'Òmnium Cultural*, pàg. 64.

fessors a Piguillem, Elías i Busqueta,³¹ Jaume Aymà i el ja esmentat Artur Balot. «Li consta, també, que les classes tenien lloc a l'Orfeó Català, a les seus d'alguns centres excursionistes i a determinats locals de Reus, Mataró i Sabadell. El mateix Triadú fa classes a Cantonigròs, mentre es recupera de la malaltia. Després a casa dels Folch i Torres». Mateu Piguillem i Casadejust³² va ser arxiver del Palau de la Música Catalana. Pere Elies i Busqueta (Terrassa, 1909-Barcelona, 2002) va ser poeta, publicista i mestre de català.³³ Segons explica Albert Jané, durant la Guerra Civil va formar part del Comissariat de Propaganda i redactor en cap del periòdic republicà *L'Acció*.³⁴ Jaume Aymà i Mayol (Barcelona, 1911-Sant Cugat del Vallès, 1989) va col·laborar a *La Campana de Gràcia*, *L'Esquella de la Torratxa* i *La Publicitat*. Durant la II República va ser professor de català a l'Extensió d'Ensenyament Tècnic, als cursos populars de la Generalitat de Catalunya i als Estudis Universitaris Obrers de la Universitat Autònoma de Barcelona.³⁵

L'antic professor de català de la Generalitat Pere Elías i Busqueta explica aquests primers anys d'aquesta manera: «Fèiem classes en pisos particulars amb només tres o quatre persones, perquè no es notés. Jo tenia alumnes de matemàtiques i d'altres assignatures. Quan els tenia confiança, els demanava “que t'agradaria fer classes de català?”. Sempre vaig tenir gent. En reunia tres o quatre i feia les classes a casa d'un d'ells. Ho feia de forma desinteressada. Quan acabava el curs, alguns cops em regalaven una ploma estilogràfica o alguna cosa com a agraïment, puix que aleshores no hi havia quotes ni res semblant. Pocs anys més tard ja vaig aconseguir donar classes sota la “tapadora” d'entitats culturals (...).»³⁶ Hi ha una anècdota, explicada per ell mateix en una entrevista, que demostra la fermesa de caràcter que tenia. La reproduïxo perquè també és il·lustrativa de l'època: «En una ocasió vaig pujar al tramvia. Dic: “Un bitllet!” –“¡Hábleme en castellano!” I jo que dic: “Si us dono un duro i dic *bitllet*, s'ha d'ésser molt no-sé-què per a no entendre-ho!” El cobrador es va posar a cridar: tota la gent anava a favor meu. S'aturà el tramvia, la policia m'agafà, em portà a la comissaria de la plaça d'Espanya i... –“¿Cómo se llama usted?”. –“Pere Elies, no *Pedro*. Sarau. Vaig demanar que vingués el cap principal. “Jo no sé castellà”, li vaig dir. –“¡No puede ser!, usted es profesor mercantil.” –Sí senyor, sí, però ja ho veu...” És una situació que no oblidaré mai de la vida. Sor-

31 Joan CREIXELL, en el llibre *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*, diu que Pere Elies va iniciar les classes clandestines el 1944. Creixell copia la data de Xavier Febrés, de l'article «Cuando el catalán era delito...», publicat a *Destino* núm. 2.103. Jaume FABRE, Josep M. HUERTAS i Antoni Ribas, a *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*, també diuen que les primeres classes clandestines de català daten del 1944 (pàg. 169). El moment concret de les primeres classes, doncs, en aquest cas grinyola una mica i la data exacta no concorda amb el que explica Agustí Pons. Carles Jordi-Guardiola, a *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977* (pàg. 28), afirma que l'ensenyament de la llengua en cases particulars començà a partir de 1940. Aquests orígens són, doncs, confusos i caldria estudiar-los més a fons.

32 No hem pogut trobar, de moment, el lloc i la data de naixement.

33 Vegeu: ALBERTÍ, Santiago: *Diccionari Albertí*, tom II, pàg. 78.

34 JANÉ, Albert: «Adéu al mestre Pere Elies», dins *Llengua Nacional*, núm. 41, hivern del 2002, pàg. 43.

35 No cal confondre-la amb l'actual Universitat Autònoma (de Bellaterra), fundada el 1968.

36 FEBRÉS, Xavier: «Cuando el catalán era delito...», dins *Destino* núm. 2.103. Del 26 de gener a l'1 de febrer de 1978. La traducció catalana l'he copiat de CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 26, que –a la vegada– el transcriu de Jaume Fabre-José M. Huertas-Antoni Ribas, *Vint anys de resistència catalana, 1939-1959*, pàg. 169-173.

tosament, em deixaren tranquil.»³⁷ I encara, aquesta altra: «M'invitaren a anar a Súria per fer una conferència sobre la llengua. En arribar al poble vaig veure que m'havien canviat el títol de la conferència: en comptes de dir “La llengua catalana” deia “La llengua de la muntanya”. Assegut on em tocava, vora del representant de la Falange, vaig dir: “Perdoneu, però no he vingut preparat per al tema”. Aleshores els organitzadors em van invitar a posar-me un xic més enllà del falangista i em van tranquil·litzar: “Vós digueu el que dueu preparat: nosaltres vigilarem a la porta per si ve un grupet perillós que coneixem. Si no us fem cap senyal, tireu per allà on us plagui”. No va passar res, però el de la Falange se'n va haver d'escoltar un munt, de coses! ¿Us n'adoneu, de com havíem d'anar pel món?»³⁸

Joan Creixell explica que un altre nucli era el de l'Editorial Pedagògica, rere la qual s'amagava l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que ja havia estat clausurada oficialment. Aquesta entitat, a partir de 1947 i al llarg dels anys cinquanta anà organitzant allà on els sol·licitaven cursos de llengua i literatura catalana.³⁹ Ara que som al 1947, citem la notícia que ens aporta Salomó Marquès, quan explica que és l'any que es va publicar el primer catecisme en català al bisbat de Girona: «(...) hem de tenir present les classes de catecisme, obligatòries, que sovint fa el rector. L'ensenyament de la doctrina cristiana, a l'escola i a la parròquia, es fa normalment en català.»⁴⁰

També parla de les classes clandestines de català Josep M. Cadena, com un dels ‘fets bàsics’ de Catalunya. El periodista explica que, des del mateix dia de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, l'ús públic de la llengua catalana va ser prohibit. «El cap els serveis d'ocupació, general Eliseo Álvarez Arenas fa un ban en el qual explica aquesta qüestió al revés: “Estad seguros, catalanes –diu– de que vuestro lenguaje en el uso privado y familiar no será perseguido...” En conseqüència, a tots els llocs oficials s'exigeix parlar en castellà o, com diuen uns rètols que es troben pertot arreu, “la lengua del Imperio”. Tota manifestació catalana és prohibida i no es respecta ni els morts, donat que les esqueles i les làpides han de portar els noms de fonts en castellà. També les inscripcions de naixements al Registre Civil han d'ésser d'acord amb el santoral espanyol i les targetes de visita no poden ésser impreses en català».⁴¹ I fa referència al món educatiu: «L'escola, com és obvi, es fa en castellà i nens i nenes han de cantar el “Cara al sol” amb el braç alçat i en formació abans d'entrar a les classes; obligació que també s'estableix a les presons i als espectacles públics de tota mena». També es refereix a les classes clandestines, i les avança en el temps un o dos anys en relació amb la data que aporta Joan Triadú: «Davant aquesta situació de castellanització per la força i d'obligada adhesió pública al règim, alguns antics mestres de català decideixen donar classes clandestines a persones de tota confiança. El primer a donar-les sembla que és el professor Pere Elies

37 PALLÀS, Víctor: «Pere Elies i Busqueta o la fermesa de la serenitat», dins *Llengua Nacional*, núm. 25, desembre de 1998, pàg. 31.

38 *Ibidem*, pàg. 32.

39 CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 28.

40 MARQUÈS, Salomó: *L'escola pública durant el franquisme. La província de Girona (1939-1955)*, pàg. 88.

41 CADENA, Josep M.: *505 fets bàsics de Catalunya*, pàg. 239.

i Busqueta (...). També ho fan molt aviat Artur Balot⁴² (...), Joan Triadú, Josep M. Ainaud de Lasarte i d'altres. S'aprofiten domicilis particulars i locals d'entitats com l'Agrupació Excursionista de Catalunya, l'Agrupació Cultural Folklorica Barcelona, el Centre Comarcal Lleidatà... Quan l'any 1953 es crea el Centre d'Influència Catòlica Femenina (CICF) es troba un bon aixopluc». ⁴³ Finalment, Josep M. Cadena explica que diferents persones –sense donar més detalls– van contribuir privadament al pagament dels professors de català, que cobraven quantitats gairebé simbòliques.

Pere Grau, en un article a *Llengua Nacional*, recorda l'etapa del CICF amb aquestes paraules: «Quan van començar a sortir (amb comptagotes) alguns llibres en català, vaig anar comprant els que vaig poder segons els diners que el meu pare em podia donar, traient-los potser d'altres coses que no fossin gaire urgents. No va ser, però, fins a la tardor del 1954 (...) que vaig tenir finalment l'oportunitat de polir el meu català més conscienciosament.

»Un bon amic d'estudis, en Llorenç Gascon, que després es faria un nom destacat en el món empresarial, em va dir que la seva germana Carmina anava a unes classes de català que feien un dia a la setmana al CICF del carrer de Santaló i que hi podia anar tothom qui volgués. M'hi vaig afegir de seguida. La Carmina em va presentar en Joan Triadú (de qui, per a vergonya meva, encara no coneixia ni el nom, però amb ell vaig mantenir-hi un contacte postal irregular, fins poques setmanes abans de la seva sentida mort) (...).

»Aquelles classes van ser la cèl·lula originària des de la qual en Triadú, amb una tasca que Catalunya mai no li podrà agrair prou, va anar escampant l'empresa d'ensenyar a escriure correctament el català als adults que, poc o molt, no sabíem fer-ho per no haver-lo pogut aprendre a l'escola. Ràpidament en Triadú va anar delegant en deixebles seus la feina a altres centres. En el meu cas, a la tardor del 57 em va encomanar de fer una classe setmanal a l'Orfeó Gracienc, i l'any següent al Cercle Sardanista de la plaça del Pi.»⁴⁴

Pere Grau va passar el relleu a l'Albert Jané, que explica així la seva experiència en les classes clandestines: «Sospito que un cert nombre dels qui, en aquells anys, enduts pel nostre entusiasme, per les ganes de fer coses, ens vam posar a fer de mestres de català, ho vam fer amb uns coneixements francament insuficients, amb mancances evidents. Si més no, ho puc dir de mi mateix. Jo sóc un dels qui van aprendre català ensenyant-ne. Crec que no ens sentíem gens violents ni incòmodes quan un alumne ens feia una pregunta per a la qual no sabíem donar la resposta adequada. Dèiem, bonament, que no ho sabíem, que ja ho consultàvem i a la classe següent li donàvem aquella resposta.»⁴⁵

Per contextualitzar el que anem explicant hem de dir que el 15 de maig de 1942 va tenir lloc el primer ple de l'Institut d'Estudis Catalans de la postguerra, a casa de Josep Puig i Cadafalch, a Barcelona, la llar que acollí des d'aquell moment les reunions de l'or-

42 Segons Joan CREIXELL a *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*, pàg. 26, Artur Balot havia fet classes de català al Club Diagonal. Segons Joan SAMSÓ, a *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, volum I, pàg. 265, n'havia fet, també, durant el curs 1946-47, al London Club.

43 Ídem.

44 GRAU, Pere: «Records de la semiclandestinitat», dins *Llengua Nacional*, núm. 98, 1r trimestre del 2017, pàg. 8-9.

45 JANÉ, Albert: «Les classes de català seixanta anys enrere», dins *Llengua Nacional*, núm. 98, pàg. 6.

ganisme.⁴⁶ L'any 1945, arran del triomf dels aliats, marcà un tombant en la política del règim franquista que inicià un acostament als països occidentals. Comencen a ser tolerades, tímidament, algunes manifestacions de la cultura catalana, tot i que tampoc no podem oblidar –en una dada que aporta Josep M. Colomer– que els cartells «Hablad el idioma del imperio», a la Universitat de Barcelona, duraren fins el 1952.⁴⁷ Segons Francesc Vallverdú, «En tots els àmbits el català continua proscrit (administració, ensenyament, mitjans de comunicació), però la relaxació de la vigilància política comença a fer algun efecte. Així, en moltes escoles privades i fins i tot en algunes de públiques, especialment d'ambients petitburgesos i populars, el català s'utilitza sovint oralment, com a llengua de relació o complementària».⁴⁸ L'any 1946 s'autoritza la creació d'algunes editorials dedicades a llibres catalans, tot i que la censura, arbitrària i implacable, era molt activa. L'any 1947, a la Festa d'Entronització de la Mare de Déu de Montserrat, per primer cop en un acte públic es llegia en català davant les autoritats franquistes i es van imprimir circulars informatives en llengua catalana. El pare Maur M. Boix de Montserrat, a les seves memòries, diu que quan va ser cap d'estudis de l'Escolania, on va fer classes entre els anys cinquanta i setanta, es va reservar sempre l'assignatura coneguda com a F.E.N. (Formación del Espíritu Nacional): «Ara fa bo de dir que, ensenyada en català, la matèria es convertia sota les mateixes sigles en Formació de l'esperit nacional».⁴⁹ L'any 1948 es publicà *Primera història d'Esther*, de Salvador Espriu, segons Jordi Monés l'obra més representativa de la represa.

Com explica Agustí Pons, fins a l'any 1948, quan Joan Triadú va marxar a Anglaterra, la situació a Barcelona, pel que fa a les classes de català, no era gaire estimulant: «Triadú connecta amb grups que fan classes en locals parroquials i en centres excursionistes, però es tracta d'iniciatives esporàdiques, sense cap mena de coordinació, i en la majoria dels casos, sense una continuïtat assegurada. I amb molta por entremig».⁵⁰ En relació amb la por, Triadú explica que una vegada va aconseguir comprometre el fill de l'amo d'una acadèmia per fer-hi classes de català; el pare, però, temorós de les conseqüències, va aturar el projecte.⁵¹

Tenim notícia de la primeres classes de català que es van impartir a Cornellà de Llobregat, a càrrec de Josep Llobera i Ramon (Barcelona, 1922-Cornellà de Llobregat, 2011). En una entrevista que li van fer, que no sabem si es va publicar en algun mitjà, diu que durant molts anys va ser l'únic professor que va fer classes de llengua catalana

46 BALCELLS, Albert i PUJOL, Enric: *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. 1907-1942*, vol. I, pàg. 327.

47 COLOMER, Josep M.: *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*, volum 1, pàg. 15.

48 VALLVERDÚ, Francesc: op. cit., pàg. 14.

49 BOIX, Maur M.: *Cops d'ull al retrovisor*, pàg. 20.

50 PONS, Agustí: *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, pàg. 148. D'altra banda, en el catàleg de l'exposició «Llegir com viure. Homenatge a Joan Triadú, 1921-2010», es recullen unes frases de Triadú dedicades a les classes clandestines: «Vaig començar a casa meva anant, sobretot, a buscar professors de català, perquè n'hi havia molt pocs... Donant veus, parlant de l'un a l'altre, vaig poder reunir un grup de persones i vam començar a formar professors, sempre clandestinament.»

51 Ídem.

a Cornellà, d'una manera totalment independent, fins a l'any 1963. La primera classe la va impartir a casa seva el 5 de juliol de 1949.⁵²

Parlant de Joan Triadú, quan tornà de l'estada a Liverpool, l'any 1950, va començar les activitats de classes de català per a adults i de formació de professorat, sempre de manera clandestina, amb l'objectiu de crear una mínima xarxa de mestres de català. Es posà en contacte amb el Centre d'Influència Catòlica Femenina (CIFC), que en aquell moment començava les activitats i els proposà afegir, a l'oferta docent, l'ensenyament del català. Agustí Pons explica que «La proposta és ben acollida per la directora, la senyora Maria Rosa Farré, però no es pot oblidar que l'ensenyament del català continua essent prohibit i que, per tant, cal trobar una cobertura legal per a aquesta activitat».⁵³ Aquesta cobertura es trobà en l'Església, concretament en la figura de mossèn Narcís Saguer, rector de la parròquia de Sant Ildefons, el mateix mossèn que poc temps després protagonitzarà el famós incident amb Luis de Galinsoga, director de *La Vanguardia Española*. Segons Agustí Pons, «S'inicia, d'aquesta manera, el primer intent seriós d'ordenar i sistematitzar l'ensenyament de la llengua i la literatura catalanes. De moment, Joan Triadú disposa, cada vespre, d'un petit despatxet als locals del CICF i el fet de poder comptar amb una mínima infraestructura representa un salt qualitatiu importantíssim respecte de la situació anterior. Es comença impartint tres classes a la setmana però de seguida cal augmentar-ne l'oferta, en un procés que –segons l'expressió del mateix Triadú– creixerà de forma tan espectacular com una carbassera: de les tres classes setmanals es passa a la formació de dos grups, dels dos grups als tres i així, esglaó a esglaó, l'ensenyament del català va obrint-se camí de forma inexorable».⁵⁴ Aquestes classes del CICF van tenir continuïtat fins a l'any 1989, quan es va constituir el Consorci per a la Normalització Lingüística. Joan Triadú també va fer classes a casa, per on van passar com a alumnes Jordi Mir, Albert Jané i Josep Tremoleda, entre d'altres, que després es convertiren, al seu torn, en mestres excel·lents. Un dels primers col·laboradors de Joan Triadú va ser el gramàtic i traductor Eduard Artells i Bover (Barcelona, 1903-1971) que, abans de la guerra, havia treballat amb Pompeu Fabra. El 1932 treballà a la revisió d'originals de l'Institut d'Estudis Catalans. Col·laborà a la revista *Serra d'Or* i a d'altres publicacions i va elaborar, juntament amb Joan Triadú, tres volums de *Lectures escollides*.

Albert Jané explica que l'any 1957 es va decidir a assistir a un curset que es va muntar a can Triadú, al carrer Príncep d'Astúries, un pis on havien tingut lloc innumbrables actes de la història del nostre redreçament cultural: «Era un curset de perfeccionament degut, principalment, a la iniciativa de Maria Teresa Sacristà, una gran activista d'aquella època, i els assistents, a més d'ella i jo mateix, eren Gabriel Bas, Maria Eugènia Dalmau, Josep Ibàñez, Esteve Ferrer i tres persones més que no eren del nostre ambient.

52 Una anècdota il·lustrativa del moment. Aquest any 1949 l'inspector gironí Lluís M. Mestras va fer una conferència a Cassà de la Selva, el seu poble natal, en català. La justificació és que no és una xerrada oficial: «Està clar que ara no parlo amb caràcter oficial sinó amb caràcter particular i per això ho faig en nostra llengua vernàcula». Arxiu Lluís M. Mestras (Fons antic UdG). I una altra: Salomó MARQUÈS i José MORENO (a *El magisteri gironí d'Esquerra a l'exili de 1939*, pàg. 122) expliquen que, aquest mateix any 1949, el mestre rosinc Josep Martí i Sanés formava part d'una agrupació esperantista que els servia de tapadora per a fer classes de català.

53 Ídem.

54 *Ibidem*, pàg. 149.

En certa manera, era el grup embrionari, o un dels grups embrionaris del que havia de ser el professorat de català dels anys següents. Havent acabat aquell curset, el juny de 1958, Joan Triadú ens va suggerir, que és una manera de dir que ens va convèncer, que a partir d'aleshores nosaltres ens havíem de dedicar també a fer de mestres de català.»⁵⁵

Genís Sinca explica que entre 1957 i 1958 va cristal·litzar un projecte, en el qual hi havia Josep Benet, l'abat Escarré i Jaume Vicens i Vives, per tal de recaptar fons per pagar professors de català a diverses entitats. «Millet s'hi va apuntar, igual que Francesc Recasens (un dels mecenes responsables de la compra del Teatre Romea l'any 1963, amb el Dr. Pedro Pons i Valls i Taberner). Ho va tirar endavant Frederic Rahola, el qual anava a cercar diners, junt amb Joan Triadú.⁵⁶ Seria l'embrió del que després potenciarà Òmnium Cultural amb un departament especial per a l'ensenyament del català. Si-gui com sigui, no s'acabava de consolidar res gros. Millet ajudava econòmicament figures de la intel·lectualitat catalana, sobretot poetes menys coneguts... Es tractava, igual que amb en Cendrós, de mecenatges podríem dir que menors, que més d'una vegada havien salvat la situació personal, potser desesperada, d'algun escriptor.»⁵⁷

L'any 1960 les classes de català van créixer considerablement gràcies a l'empenta de Josep Tremoleda, que va proposar d'organitzar-ne pels socis a diverses entitats esportives, excursionistes, recreatives i culturals de Catalunya. Hi van respondre positivament nombroses associacions. El curs 1959-1960, només a Barcelona, s'organitzaren de 40 a 50 cursos. Algun dia s'haurà de fer un estudi en profunditat sobre tots els professors de català que van actuar en la clandestinitat durant els anys foscos del franquisme. Amb aquestes ratlles només hem intentat fer una petita aproximació al tema, però de moment no hi hem pogut dedicar més esforços. Sí que volem deixar esmentat, però, el professor Manuel Clariana i Regàs, que va ser el primer mestre de català que va tenir Mataró durant el règim de Franco. L'any 1960 va començar a fer classes de llengua al local de l'Associació d'Antics Alumnes de Santa Anna durant els vespres. Al primer curset s'hi van apuntar 54 persones i en total va fer 28 cursos, dos per any. Els va mantenir fins al 1978. L'any 2004 va ser guardonat amb un dels Premis d'Actuació Cívica de la Fundació Lluís Carulla.⁵⁸

També volem deixar constància de la dada que aporta Josep M. Colomer en un treball, publicat en dos volums, sobre els estudiants de Barcelona sota el franquisme. Colomer explica que en el curs 1960-1961 hi hagué una campanya a favor de la creació de càtedres de llengua i cultura catalanes: «La conscienciació sobre l'opressió nacional de Catalunya i la necessitat d'exigir l'ús de la llengua catalana a l'ensenyament, fou especialment generalitzada quan arribaren a la universitat els ecos de la campanya contra Galinsoga i les notícies sobre els fets del Palau de la Música i el consell de guerra a Jordi

55 JANÉ, Albert: «Les classes de català seixanta anys enrere», dins *Llengua Nacional*, núm. 98, pàg. 5.

56 Joan Creixell escriu que Frederic Rahola li havia explicat que aviat la tasca de recapta es va fer difícil i carregosa, i ho va començar a pagar ell mateix de la seva butxaca (*Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*, pàg. 29).

57 SINCA, Genís: op. cit., pàg. 285-286.

58 MÀRQUEZ, Teresa: «Manuel Clariana i Regàs. Primer professor de català de Mataró», dins *El Punt*, 21 de maig de 2007. També hi ha un petit apunt biogràfic de Manuel Clariana a la pàgina 115 de Nadala 2004 de la Fundació Lluís Carulla, titulada *L'autogovern de Catalunya*.

Pujol». ⁵⁹ La primera conquesta d'aquestes reivindicacions fou l'organització, el gener de 1961, de cursets de llengua catalana a les facultats de Lletres i d'Econòmiques –més tard es repetiren a d'altres facultats–, a càrrec d'Antoni Comas i Jordi Vila, amb un caràcter voluntari. Precisament l'any 1965 Antoni Comas guanyà la càtedra de Llengua i Literatura Catalanes, fet que representà, per primera vegada després de la guerra, el reconeixement oficial acadèmic dels estudis de Filologia Catalana. També cal dir, com apunta Carles-Jordi Guardiola, que el VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona el 1953 –l'any que Gabriel Ferrater va dir que *Madame se meurt*, referint-se a la cultura catalana⁶⁰–, representa un pas important en el reconeixement públic del català de 1939 ençà. Era la primera vegada que se celebrava una reunió d'aquest tipus a l'Estat espanyol i la tria del lloc i del tema («Estudi del domini lingüístic del català») van ser importants per a fer conèixer la realitat catalana als congressistes.⁶¹ D'altra banda, la Campanya del Diccionari (1949-1962), que es va portar a terme per tal de promoure el *Diccionari Català-Valencià-Balear* d'Antoni Maria Alcover i Francesc de Borja Moll, va ser la primera campanya per la llengua realitzada arreu dels Països Catalans.⁶²

Per acabar aquest apartat dedicat a les classes clandestines de llengua catalana, el 2014 el diari *Ara* va impulsar un recull d'històries personals –sota el nom *Explica'ns la teva història: com vas aprendre català quan no s'ensenyava a l'escola?*– que aporta algunes informacions interessants. He seleccionat alguns d'aquests testimonis, molts dels quals assenyalen la importància de la revista *Cavall Fort* a l'hora d'aprendre la llengua.

Anton Layunta, per exemple, explica que va aprendre a escriure català el 1960, quan ell tenia 9 anys, a l'Agrupament Pompeu Fabra de Barcelona.

Joan M. Miquel escriu: «Tenia 8 o 9 anys quan el rector del meu poble –Ivars d'Urgell–, mossèn Ignasi Queralt, un dia em va dir: “Nen, veig que a tu t'agrada llegir. Vine a la rectoria i et deixaré llibres”. Hi vaig anar i me'n va deixar un. Li vaig tornar bo i dient-li: “Mossèn Ignasi, no l'entenc!”. Aquell bon home es va posar les mans al cap dient: “Déu meu, els nostres fills són analfabets en la nostra llengua. Això va ser un revulsiu. Em vaig comprar el diccionari de Pompeu Fabra i de mica en mica el vaig anar aprenent.»

L'Antoni Godoy, de Figueres, diu que va aprendre català al Patronat de la Catequística, amb Ernest Fortiana –a qui ells anomenaven en Pompeu Fabra–, en unes classes vespertines.⁶³

Joan Catafal explica que a inicis dels anys seixanta «un grup de joves amb inquietuds vàrem sentir la necessitat d'aprendre a escriure el que parlàvem. Vàrem trobar en l'acti-

59 COLOMER, Josep M.: *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme*, volum 1, pàg. 161.

60 Citat per Modest PRATS a *El futur de la llengua catalana*, pàg. 26.

61 Sobre aquest congrés vegeu BADIA I MARGARIT, Antoni M.: *Llengua i cultura als Països Catalans*, pàg. 179-190.

62 GUARDIOLA, Carles-Jordi: *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977*, pàg. 35-36.

63 Ernest Fortiana (1919-2003) i la seva muller Maria Verdaguer (1925-1990) van ser els primers mestres de català empordanesos reconeguts per la Junta Assessora per als Estudis de Català. Van començar a impartir classes de català el 1968 i, pocs anys després, foren promotors i fundadors de la delegació d'Òmnium Cultural de Figueres (1971). Vegeu PUJOL, Enric: «Fortiana-Verdaguer, defensors de la llengua», dins *Alberes*, núm. 10. Tardor-hivern de 2013. També VELAZ, Anna M.: «Passió per la llengua», dins *Alberes*, núm. 1. Primavera-estiu de 2009. En aquest article, Anna M. Velaz fa el perfil de Joaquim Armengol, mestre de català, deixeble d'Ernest Fortiana i Maria Verdaguer.

vista cultural i polític Salvador Casanova i Grané la persona disposada i amb total entrega per satisfer-nos. Dos vespres a la setmana, en un espai de la parròquia, arribava amb la seva Mobylette per ensenyar-nos català, història... El mateix feia amb altres grups a Granollers i a altres pobles veïns. Ell fou l'espurna de moltes coses.»

Un senyor que signa només amb el nom –Enric– explica que va aprendre català a les classes que es feien a la biblioteca de Sant Martí de Provençals, el curs 1972-1973, a càrrec de la Maria Lluïsa Corominas, pagades per la Diputació de Barcelona: «Hi anava un cop a la setmana, a la tarda, després de sortir de l'institut Joan d'Àustria, on feia sisè de batxillerat. El meu pas pels escoltes l'any anterior em va acabar de desvetllar la catalanitat i l'interès per la llengua.»

Montserrat Garcia diu que el seu pare, l'any 1970, la portava al que és ara el Teatre Lliure de Gràcia, que era una cooperativa, i en unes golfes on «arribaves ajupida per la poca alçada que tenien ens donaven classes a quatre o cinc persones.»

Jordi Millà, nascut el 1946, escriu que va decidir aprendre català d'amagat, a les nits, al CICEF, «de la mà del gran Joan Triadú, que va ser el meu professor de català fins que va considerar que jo ja podia ensenyar-ne als altres i, a la clandestinitat, treballant amb el Sindicat Democràtic d'Estudiants a l'Escola Industrial de Barcelona, vaig fer-ho tant com vaig poder.»

Un ciutadà que signa Joan B. diu que l'any 1959, quan tenia 16 anys, es va apuntar al curs per correspondència que promovia Joan Triadú. «M'hi acompanyaven en Salvador Sunyer, l'Antoni Domènech, la Dolors Fulcarà i en Joan Gelada. Recordo que em va examinar el Sr. Eduard Artells, al Centre d'Estudis Francesc Eiximenis, situat a la plaça del Pi. Com que venia de Girona i l'examen era a primera hora del matí, em va acollir, per passar la nit, la família de Josep Aresté. Després vaig fer classes de català per correspondència (en uns cursos organitzats per en Josep Tremoleda), a la UEC de Girona, a l'Agrupació Cultural Floricel d'Anglès, a l'Escola Berlitz de Girona...»

Francesc Vila Prat, que va néixer el 1952 a Santpedor, recorda que quan tenia 7 o 8 anys els pares li van oferir anar un dia a la setmana a classe de català amb una veïna, Rosa Obradors Rovira (la senyoreta *Rosita*), que havia estat directora, abans de la Guerra Civil, de l'Acadèmia Cots de Manresa: «Amb ella vaig aprendre les nocions més bàsiques de la nostra llengua.»

La Margarida Costabella escriu que anava a estudiar català al Palau de la Música, sota l'arriscada tutela de l'Orfeó Català: «Oficialment fèiem música. Si es picava a la por-

ta la pissarra es capgirava i apareixia un pentagrama. Mai agrairem prou el voluntariat de l'enyorat mestre i cantaire Sr. Piguillem.»

Olga Garcia Malavila, nascuda el 1948, diu que era d'un centre excursionista i, quan tenia 11 anys, un dels socis –Jordi Mir– es va oferir a donar-nos classes de català a tots els que en volguessin aprendre i és així com vaig començar. Li agraeixo molt la seva tasca desinteressada.»

També hi ha un testimoni, anònim, que escriu que a la dècada dels seixanta, a Arenys de Mar, «uns quants, amb interès per aprendre català escrit, ens aplegàvem un parell de cops a la setmana a la Biblioteca Pare Fita, en el moment de tancar. L'advocat i escriptor arenyenc Lluís Ferran de Pol ens va introduir en una llengua que no ens era estranya, perquè la parlàvem, però sí que ens va mostrar l'altra cara, que ens va empènyer a dominar, cada dia una mica més, la nostra llengua, cultura i literatura. Persones com en Ferran de Pol van fer una gran feina, discreta, abnegada i molt agrada per part nostra.»

7.1.3. El català en els centres escolars

Hem parlat, fins ara, de les classes de català fora de les escoles. Però, i en els centres escolars?⁶⁴ Aquesta seria una altra recerca que caldria emprendre. Josep González-Agàpito ho resumeix amb aquestes paraules: «Tot i la duresa de la repressió franquista, durant la dècada dels anys quaranta començaren a sorgir algunes escoles i organitzacions on es besllumava una certa actitud de resistència cultural i cívica enfront de la dictadura. Són escassos, minúsculs i tímids testimonis, però que tenen un valor prou significatiu en el marc de la duresa de la repressió cultural i política del règim. Durant els anys cinquanta es crearen algunes escoles més i s'afermà l'escoltisme catòlic, tot i les topades amb el Frente de Juventudes.»⁶⁵ Enric Larreula també s'hi refereix, amb aquestes paraules: «Les accions que es van dur a terme per introduir la llengua catalana a les escoles durant l'època franquista van ser múltiples i variades. D'una banda hi hauria els esforços provinents de mestres dispersos que aprofitaven totes les ocasions per introduir el català, si més no, parlat a les aules, o en les activitats paraescolars. Un capítol a part mereixerien aquell tipus d'escoles més o menys actives, amb voluntat catalanitzadora, que tot recollint la tradició anterior, al voltant de l'estímul o orientació d'antics pedagogs de l'etapa republicana, com Artur Martorell i sobretot Alexandre Galí, es van anar constituint a darreries dels cinquanta o durant la

64 Joan Coromines, en el parlament que pronuncià el 10 d'abril de 1953 durant la cloenda del VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, celebrat a Barcelona, al qual assistí en representació de la Universitat de Xicago, va dir aquestes paraules, referint-se a la prohibició d'ensenyar el català a les escoles: «I s'hauria alarminat moltíssim [un nord-americà que hagués visitat Barcelona], potser s'hauria espantat molt, en saber que Catalunya és un lloc on la llengua pròpia està totalment prohibida a les escoles, de primària i secundària, no únicament a la Universitat. Sens dubte és l'únic lloc d'Europa on la llengua materna està prohibida a les escoles de primària. A més, és un lloc on es produeix una paradoxa enorme: la llengua i la literatura catalanes poden estudiar-se a la Universitat de Madrid, però no a la Universitat de Barcelona! L'hauria espantat pensar en les possibles conseqüències d'aquesta situació, i hauria pensat que no podia continuar i que no s'havia de permetre que seguís deteriorant-se.» (Extret de COROMINES, Joan: *Llengua i Pàtria*. Edició a cura de Josep FERRER i Joan PUJADAS, pàg. 38.)

65 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «Resistència cultural i renovació pedagògica», dins *Pedagogia a Catalunya*, pàg. 80-81.

dècada dels seixanta. Algunes d'elles, més tard, es coordinarien al voltant de la institució pedagògica Rosa Sensat, que ja des d'un principi va donar una gran importància a l'ensenyament de la llengua catalana als escolars. (...) No es podria entendre la modernització i catalanització de l'ensenyament que van experimentar algunes escoles de Catalunya sense valorar com cal l'enorme esforç per a un ensenyament de qualitat i en català que van fer aquestes escoles.»⁶⁶

Un bon exemple d'aquests col·legis als quals es refereixen Josep González-Agàpito i Enric Larreula és l'escola Isabel de Villena, que ha estat estudiada per Mariona Ferran. En aquest treball s'explica que oralment l'ensenyament es va fer en català, tot i que els escrits durant molt de temps es van haver de fer en castellà: «A vegades hi havia professors que ens deien que ho havíem de fer tot en castellà. No durava un minut. Tornàvem al català perquè era impossible, no ens sortia», explica un alumne.⁶⁷ En el qüestionari que van presentar als Premis Baldiri Reixac, el curs 1981-1982, deien: «Aquesta escola, des que va començar el gener de 1939, ha tingut per llengua el català degut, potser, que tant els mestres com els pocs alumnes procedien de l'Institut-Escola i per tots era normal de fer-ho en català (a nivell oral). Les llibretes havien de ser, en general, en castellà, en vistes a la inspecció. A mesura que l'escola va anar creixent es va continuar de la mateixa manera: es va intentar i s'aconseguí escriure en català molts dels treballs de classe i també treballs de caràcter familiar com felicitacions, contes, etc.»⁶⁸

Un altre exemple és l'escola Virtèlia, per on van passar com a alumnes alguns dels futurs dirigents del país i altres persones que han tingut un paper rellevant en el camp cultural:⁶⁹ «Des de la fundació de l'escola, l'any 1939, i segons les possibilitats de l'època, es va anar incorporant la llengua catalana, progressivament, fins al 1970, que ja amb una mica més de permissivitat, s'implantà tot l'ensenyament en català», segons van escriure al qüestionari que van presentar als Premis Baldiri Reixac el curs 1981-1982.⁷⁰ Pasqual Maragall ho explicava d'aquesta manera al llibre *Estimat mestre*: «En aquella escola herava de Blanquerna les classes es feien en castellà, per descomptat, però els professors acostumaven a respondre en català quan els alumnes així se'ls adreçaven, i ningú mai va ser castigat per parlar en català. A les festes de fi de curs, els poemes i cançons en català s'entien com un acte d'afirmació. El diumenge al matí, als jardins de l'escola, hi organitzaven sessions familiars d'audicions de sardanes i, a la tarda, sessions de cinema. Cinema, música, festivals, teatre i poesia, en aquelles aules on un nen combinava les bones notes amb el gust per la rebel·lió es va educar una bona part de les elits del país. Futurs advocats i economistes, pensadors i sobretot polítics. Tots, encara avui, re-

66 LARREULA, Enric: *La llengua dibuixada*, pàg. 17-18.

67 FERRAN, Mariona: *L'escola Isabel de Villena i la seva gent, 1939-1989*, pàg. 16. També és interessant, a tall de resum, l'article de Jordi CASASSAS «Un somni; un repte: l'escola Isabel de Villena», dins *L'Avenç*, núm. 427, octubre de 2016, pàg. 44-49.

68 *Qüestionari Premis Baldiri Reixac a escoles, Escola Isabel de Villena*. Arxiu Fundació Carulla.

69 Van ser alumnes de Virtèlia, entre molts d'altres, Pasqual Maragall i Mira, Federico Mayor Zaragoza, Xavier Rubert de Ventós, Miquel Roca i Junyent, Antoni Cañellas Balcells, Josep M. Trias de Bes, Daniel Giralt-Miracle, Lluís Bassat i Coen, Pere Vicens i Rahola, etc.

70 *Qüestionari Premis Baldiri Reixac a escoles, Escoles Virtèlia*. Arxiu Fundació Carulla. Per saber què va representar aquesta escola a l'hora de formar els futurs dirigents del país és interessant el llibre d'Anna ROIG LLORT *Generació Virtèlia. El palau comú dels líders catalans del segle XX*.

corden el magnífic professorat d'aquell projecte educatiu que tenia cura, per damunt de tot, d'educar la sensibilitat per la cultura i les idees.»⁷¹

També l'actual escola concertada Joan Pelegrí, del barri d'Hostafrancs de Barcelona, va ser pionera en l'introducció del català. El 1940, amb el nom de Centre i Ateneu Montserrat Xavier, el català era la llengua d'ús, i a partir de 1964 va organitzar classes de català per a infants i adults del barri en horari de vespre i nit.⁷²

Jordi Monés i Pujol-Busquets, en el llibre *L'escola a Catalunya durant el franquisme*, fa un repàs del moviment d'escoles actives que van acabar desembocant en la creació de la institució Rosa Sensat. Parla de l'escola Nausica (fundada per Anna Grau), de Betània (per Rosa M. Omedes), de l'escola Andersen (per Àngels Cheveri i Mercè Casali), de l'escola Laietana (per Josep Pereña i els germans Jarque), de l'escola Sant Gregori (per Jordi Galí), de Talitha⁷³ (per M. Teresa Codina), de l'escola Costa i Llobera⁷⁴ (per Pau López i Pere Darder), l'escola Santa Anna (regentada per Jaume Bofill⁷⁵ i la seva esposa Roser Soliguer⁷⁶), entre d'altres. I, malgrat que no dona detalls de la llengua en què es feien els ensenyaments, aporta un text de Jordi Galí que ens en dona alguna pista: «La virada important i el procés d'expansió de l'escola d'esperit català es va produir a partir del quinquenni 1950-55. Va ésser fruit d'unes possibilitats externes, però sobretot de dues exigències vitals i complementàries que imposava el país que estava naixent: l'exigència d'una escola moderna, oberta, de qualitat pedagògica i sobretot lliure de l'opressió que endogalava la vida del país; i el convenciment potser encara implícit en aquells moments en la ment d'algú, que aquesta mena d'escola era precisament la nostra, la catalana. Podríem dir que la catalanització de l'escola era una espècie de conseqüència biològica del desig de qualitat, d'una certa qualitat que podem anomenar europea i que no podrà florir mai sota dogals ideològics sinó únicament en un clima, català, de llibertat.»⁷⁷

71 MASANÉS, Cristina: *Estimat mestre*, pàg. 58-59.

72 Un retall del *Tele/eXpres* de 24 de març de 1979, que tenen en una vitrina a l'entrada de l'escola, és una notícia en motiu del 75è aniversari del centre i es titula «*En Hostafrancs se impuso el catalán por derecho natural*». L'entradeta d'aquest reportatge diu: «*Tres generaciones de vecinos de Hostafrancs se han educado en el Centre Montserrat Xavier y pocos son los vecinos que no han asistido a alguna actividad del Ateneu del mismo nombre que mañana celebran su 75 aniversario. Ni la posguerra ni los años duros consiguieron que en el Centre se dejaran de dar las clases de catalán y que todas las publicaciones se hicieran com el idioma nacional. Cuando hubo problemas, se contestaba: «Es de derecho natural»*». Vegeu, també: «Joan Pelegrí. Educar i estimar els infants», dins *Crònica d'Ensenyament*, núm. 68, setembre 1994, pàg. 44-46.

73 En una entrevista a *El Nacional*, M. Teresa Codina explica l'anècdota que, quan l'inspector visitava l'escola, perquè no es veïés que es feia ensenyament en català, la persona que estava a secretaria enviava un nen amb un manyoc de llapis a la mestra. Llavors ella esborrava la pissarra, escrivia la data en castellà, posava la fotografia de Franco, es treien llibres en castellà... Un dia un inspector li va dir: «*Lo he encontrado todo en castellano, pero aquí se respira en catalán*». En el llibre *Educar en temps difícils. Escola Talitha, 1956-1974* (pàg. 179), M. Teresa Codina explica, mirant d'esbrinar el motiu d'aquest olfacte administratiu, que «ens vàrem adonar que en la traducció de l'escola al castellà ens havíem descuidat a la porta que donava al jardí un cartellet: "Tanqueu la porta, si us plau". Segurament aquell rètol amb una cal·ligrafia infantil ens havia delatat!»

74 Vegeu MINGUELLA, Carme: «Escola catalana des dels seus inicis», dins *Dos aniversaris i un projecte. Escola Costa i Llobera*, pàg. 27-29.

75 Es tracta de Jaume Bofill i Bofill (1910-1965), fill de Jaume Bofill i Mates, *Guerau de Liost*. El 1969 es creà una fundació amb el seu nom, actualment dedicada a l'educació.

76 En el llibre de Jordi Monés hi ha una errada tipogràfica: escriu Soliguer per Soliguer.

77 MONÉS, Jordi: *L'escola a Catalunya sota el franquisme*, pàg. 222.

Jordi Monés també esmenta l'esforç d'un grup de professors d'ensenyament mitjà, que enllaçaven d'una manera o altra amb la tradició escolar anterior al període franquista, sobretot amb l'esperit i la manera de fer de l'Institut-Escola del parc de la Ciutadella. A tall d'exemple, assenyala: «(...) el Tècnic Eulàlia, on trobarem la inoblidable Maria Novell; les escoles Virtèlia mateixes; el Liceu Francès, el professorat del qual se'n separà ens anys seixanta per fundar Aula; el col·legi municipal Albéniz de Badalona, continuació de l'ex-institut, suprimit pel franquisme pel fet d'haver-se creat durant l'època republicana, on trobem, entre altres professors, el doctor Bagué, Amàlia Tineo, que passarà després al Liceu Francès, Maria Aurèlia Capmany, que s'hi incorporarà més tard, etc.; les monges alemanyes, on també trobem el doctor Bagué i la seva muller; a més de mossèn Antoni Batlle, mossèn Higini Anglès, etc.»⁷⁸

D'altra banda, Maria Teresa Codina explica que, el 1960, segons una enquesta feta per l'Instituto Nacional del Libro Español (INLE) a uns 16.000 escolars de Barcelona, només un 2% dels alumnes feien referència a algun llibre publicat en català. En canvi, la mateixa enquesta feta a les primeres escoles renovadores elevava la xifra a un 15%.⁷⁹

7.1.4. El Manifest dels Cent

Finalment, tanco aquest capítol parlant del conegut com el «Manifest dels Cent», una carta de l'any 1960⁸⁰ adreçada a tots els professors i a totes les persones interessades en la difusió de la cultura –titulada *Per la llengua catalana*–, que es va publicar en un full volander i en algunes revistes de l'exili.⁸¹ La tria del número 100 no va ser arbitrària, sinó que la xifra feia referència al Consell de Cent barceloní, la institució municipal suprimida per Felip V. El valor que va tenir aquest document, tal com explica Rudolf Ortega, és que la reivindicació de l'idioma va fer un salt des de les ombres de l'anonimat a la manifestació d'adhesió pública. «Després de diversos pamflets derivats del cas Galinsoga a partir de juny de 1959, agafa forma la idea de vehicular la demanda de millores per al català, especialment a l'ensenyament, amb la signatura de membres destacats de la intel·lectualitat i la cultura catalanes. El primer pas serà un text molt breu, de març de 1960, gestat al curs de Psicologia Política impartit per Carles Muñoz Espinalt,⁸² a partir d'un esborrany de Joan Triadú i del mateix Muñoz, amb l'objectiu d'assolir fins a cent signatures, per a les quals va caldre demanar-ne més per compensar les negatives d'alguns intel·lectuals, recelosos de les conseqüències que podia tenir un tipus d'activisme

78 Ibídem, pàg. 223.

79 CODINA, M. Teresa: «La llengua, les llengües», dins *La Renovació pedagògica a Catalunya des de dins (1940-1980)*, pàg. 155.

80 Recordem que és el moment del conegut com a Afer Galinsoga, provocat per Luis M. de Galinsoga, en aquells moments director de *La Vanguardia Española*, quan va proclamar en públic la frase 'tots els catalans són una merda' simplement perquè el mossèn de la parròquia de Sant Ildefons de Barcelona feia el sermó de la missa en català. La campanya popular, en la qual va tenir un paper important Jordi Pujol, va aconseguir la seva destitució. Sobre aquest tema vegeu, per exemple, FABRE, Jaume, HUERTAS, Josep M. i RIBAS, Antoni: *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*, pàg. 237-253. Té la virtut de ser un text redactat a partir d'un testimoni de primera mà.

81 Dues d'aquestes revistes són *Endavant* a França i *Horitzons* a Mèxic.

82 Carles MUÑOZ (Montesquiu, 1920-Barcelona, 1993) va ser un grafòleg, psicòleg i pensador català, autor d'una quarantena de llibres, centenars de conferències i cursos.

que resultava del tot nou».⁸³ La primera reacció del règim va ser la d'empendre represàlies: el policia Antonio Juan Creix, cap de la Brigada de Investigación Social, va interrogar alguns dels signants. Rudolf Ortega explica que aquest finalment va manifestar: «*Esta batalla la han ganado ustedes, la próxima la ganaré yo.*»⁸⁴

El text deia el que segueix:

«Distingit senyor:

»L'estat anormal en què es troben, fa temps, l'ús, l'ensenyament i la difusió de la llengua catalana, vehicle d'una secular cultura, ens obliga a fer sentir la nostra veu. Ho fem amb tot el respecte i tota la consideració que calen, però volem exposar a tothom les raons que ens mouen a demanar que cessi la situació per la qual encara avui, en contra d'un dret natural reconegut i proclamat per l'Església catòlica (vegeu, entre d'altres, el Missatge de Nadal de 1959 del Sant Pare Joan XXIII) i pels organismes internacionals de caràcter jurídic, sociològic i cultural (vegeu els acords de la UNESCO sobre aquesta matèria i les pròpies constitucions de l'organització) es veu limitada en la seva lliure i legítima expansió. I com que no hi ha cap llei que prohibeixi l'ensenyament del català a les escoles, esperem que els mestres i llurs autoritats reconeixin la necessitat d'evitar aquest analfabetisme que ens afecta a tots.

»Cal:

»-Que en tots els graus de l'ensenyament públic i privat de les terres de llengua catalana siguin establertes classes regulars d'aquesta llengua d'acord amb les normes pedagògiques modernes.

»-Que siguin donades les normals i recomanables facilitats al funcionament reglamentari de les entitats científiques i literàries que tenen per objecte el conreu i la difusió de la cultura catalana en les seves expressions més elevades.

»Voldríem que tothom, catalans i no catalans, compregués la raó d'aquestes demandes i s'unís a la nostra veu. Us saluden els cent primers signants d'aquesta carta.»⁸⁵

7.2. Des de la creació de la Junta Assessoradora per als Estudis de Català (JAEC) fins al primer decret que obligava a ensenyar català a l'escola (1961-1978)

7.2.1. La JAEC i la Comissió Delegada d'Ensenyament d'Òmnium Cultural

83 ORTEGA, Rudolf: *En defensa de la llengua. Discursos, manifestos i textos decisius en la història del català*, pàg. 205.

84 *Ibidem*, pàg. 206.

85 Entre els signants hi havia Josep M. de Sagarra, Clementina Arderiu, Miquel Batllori, Josep Pla, Ferran Soldevila, Francesc de B. Moll, Néstor Luján, Antoni Tàpies, Emili Vendrell, Miquel Coll i Alentorn, Ramon Aramon, Antoni Badia i Margarit, Jaume Vicens i Vives, Joan Fuster, Josep M. de Casacuberta, M. Aurèlia Capmany, Joan Triadú, Salvador Espriu, Josep M. Espinàs, Joan Sales, Carles Muñoz, Josep M. Castellet, Joan Oliver, J.V. Foix, Claudi Ametlla, Carles Soldevila, Marià Manent, Alexandre Cirici, Manuel de Pedrolo, Josep Miracle, Rosa Leveroni, Ramon Folch i Camarasa, Fèlix Cucurull, Jordi Pujol i Joan Coromines, entre molts d'altres.

Els anys seixanta es va fer palès que la cultura podia servir com una mena d'alçaprem democràtic per intentar canviar el gris panorama del moment.⁸⁶ En aquest sentit, durant l'any 1961 van tenir lloc dos fets importants que fa que puguem parlar d'una nova etapa, en el camp de la llengua, dins el franquisme: d'una banda la fundació d'Òmnium Cultural –l'11 de juliol de 1961– i de l'altra la creació, l'endemà mateix 12 de juliol, de la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC), dins la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. També és l'any en què va aparèixer el *Diccionari castellà-català, català-castellà* de Santiago Albertí i Gubern, i les publicacions *Cavall Fort* i *Oriflama*. Feia dos anys de l'aparició de la nova revista *Serra d'Or*, que havia nascut després de la fusió de *Germinabit* –circular dels antics escolans– amb *Serra d'Or* –circular del Cor montserratí–. D'altra banda, com explica Francesc Vallverdú, aquesta etapa que estem historiant s'inicia amb la famosa 'liberalització' de Fraga Iribarne, que coincideix amb la creixença del turisme, els 'planes de desarrollo', l'ascensió dels tecnòcrates de l'Opus Dei al poder...: «En general, l'Administració es manté immobilitzada respecte al català, però en l'administració local i provincial es nota una certa "penetració" d'aquesta llengua (alguns actes culturals, certes subvencions per al foment de la cultura catalana, etc.). De tota manera, es tracta d'accions molt puntuals i poc significatives.»⁸⁷

L'any 1962 va néixer el segell editorial *Edicions 62* i el 1963 hi va haver la primera gran campanya popular a favor de l'ús social de la llengua. Tal com explica Rudolf Ortega, aprofitant que existia el dret de petició –que permetia adreçar-se als poders públics sense que pogués derivar-se'n cap 'perjudici'–, es va engegar una campanya de recollida d'instàncies adreçada al vicepresident del govern, en què es va reivindicar l'ensenyament de la llengua i el seu ús públic. El text següent és l'encapçalament que esperonava la recollida de signatures: «L'escaïença del cinquantenari de la instauració de les Normes Ortogràfiques de la llengua catalana justificaria tota una sèrie d'actes commemoratius i d'homenatge.

»Creiem, però, que el millor acte a realitzar és el d'adreçar-nos als organismes competents per tal de sol·licitar per a la nostra llengua, d'acord amb els procediments legals vigents, la plenitud d'uns drets elementals sense els quals sentim amenaçada no tan sols la seva expansió ans també la seva mateixa existència.

»Amb aquesta petició no fem sinó seguir els camins repetidament assenyalats, d'una manera especial a l'Encíclica *Pacem in Terris*, pel Sant Pare Joan XXIII. (...)

»La petició a què es refereixen els signants demana: a) L'ensenyament en llengua catalana a tots els centres públics i privats d'ensenyament primari, i l'assignatura de la pròpia llengua als centres d'ensenyament secundari i superior. b) La publicació de premsa en català i l'ús normal d'aquest idioma a les emissores radiofòniques, al cinema i en els altres mitjans de difusió; i c) La normal existència i funcionament, en llengua catalana, de les corporacions i entitats de tot ordre que així ho desitgin.»⁸⁸

86 És interessant, en relació amb aquesta idea, el llibre *La Catalunya dels seixanta*, de Josep M. Huertas, Jaume Fabre i Guillem Huertas.

87 VALLVERDÚ, Francesc: «L'extensió social del català durant mig segle (1939-1989)», dins *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, pàg. 17.

88 ORTEGA, Rudolf: op. cit., pàg. 209-212. Lluís Carulla va ser un dels primers signants d'aquest manifest.

La fundació d'Òmnium Cultural –i seguim, en el que explicarem a partir d'ara, sobretot Josep Faulí i Joaquim Arenas–, representarà un pas endavant significatiu perquè, de fet, la dedicació a la llengua catalana definirà la mateixa existència de l'entitat. Per això mateix és simptomàtic que una de les primeres accions d'Òmnium fos la creació de la Comissió Delegada d'Ensenyament, el 1962, que va assumir l'organització i la subvenció dels cursos de preparació per a professors de català. La primera junta va ser presidida per Francesc Recasens, acompanyat dels vocals Jaume Carner, Tomàs Garcés, Ermengol Passola, Frederic Rahola i Joan Triadú. Precisament aquest últim, juntament amb Eduard Artells, en aquesta època va publicar a l'Editorial Barcino *Lectures escollides*, inici d'una sèrie d'edicions al servei de l'ensenyament de la llengua.

De 1963 a 1968 aquesta comissió va fer funcionar un Seminari de Millorament que tenia un servei de consulta a distància a disposició dels professors, elaborava fulls informatius, organitzava conferències i sessions de treball sobre temes lingüístics, disposava d'una biblioteca especialitzada, etc.

Òmnium Cultural, doncs, va suposar una nova etapa per a la qüestió del català, com explica Joan Triadú a les seves memòries. Joan B. Cendrós, diu Triadú, volia 'omnitzar' tot el que feia referència a l'ensenyament del català i la seva expansió, en les seves diverses formes. «En el meu cas, va tractar-se d'un veritable fitxatge. Em va oferir un horari, una secretaria i un sou, per tal com el català era prioritari per a l'entitat».⁸⁹ El 1968 –l'Any Fabra–⁹⁰ Joan Triadú va proposar a la junta d'Òmnium l'organització de la Delegació d'Ensenyament del Català, que més endavant es va dir Delegació d'Ensenyament Català (DEC). «Entre les activitats de la DEC, figuraven uns seminaris de millorament per als professors, els quals va encetar el professor Miquel i Planas. Amb una dedicació realment inigualable, va tirar endavant en forma de ciclostil un petit butlletí que recollia els resultats de la tasca feta, propostes del que es podia fer i referències de la història literària i cultural del país. Amb el temps, d'aquí va sortir *Escola Catalana*».⁹¹ L'any 1969, en una felicitació de Nadal redactada per Joan Triadú, s'explicitaven els objectius i les activitats de la nova delegació: la formació dels professors de català per a l'accés al certificat de la JAEC, l'organització de l'Escola de Català, l'organització de tota mena de cursos –per correspondència, orals per a no catalanoparlants, per a tots els graus de

89 TRIADÚ, Joan: *Memòries d'un segle d'or*, pàg. 120.

90 Durant l'Any Fabra es van multiplicar els actes a favor de l'ensenyament de català: reunions, conferències, festivals... Aquest mateix any 1968 va aparèixer *Salvat Català*, la primera enciclopèdia en català des de l'any 1938, en quatre volums. Alexandre Galí va escriure un opuscle, titulat *Pompeu Fabra*, que es va publicar com a separata del núm. 119-120 de la revista *Cavall Fort*, que va ser reeditat l'any 1982 per la Generalitat de Catalunya. També l'abril de 1968 Joan Triadú va escriure un article, al núm.103 de la revista *Serra d'Or* (pàg. 41 i 43), titulat «Ensenyament i presència pública del català», on entre d'altres coses, deia: «Dos-cents anys després (els farà el 23 de juny) de la publicació de la Reial Cèdula de Carles III, que manava que l'ensenyament primari i secundari es fessin en llengua castellana, veiem com algunes corporacions (diputacions, ajuntaments) i algunes institucions culturals o escolars es determinen a fer un primer i tímid reconeixement públic de la conveniència d'ensenyar el català, i tot d'una alguns instituts i algunes escoles primàries l'introdueixen a la vida escolar. Això vol dir que la vigència del català es fa sentir, malgrat l'acció d'uns textos polítics, al marge de la pedagogia. L'elecció de Catalunya ha estat aquesta, al marge dels decrets.»

91 *Ibidem*, pàg. 127-128.

l'ensenyament, d'alfabetització en llocs de feina...– i un servei permanent d'informació cultural.

Un exemple dels cursos per correspondència el tenim en el cas de Salvador Sunyer i Aimeric (Salt, 1924-2017), en un perfil que li va dedicar Lluís Freixas: «Aquesta etapa d'aprenentatge autodidacte culmina amb la seva formació com a mestre de català. L'any 1963, a través de la revista *Serra d'Or*, s'assabenta de la convocatòria d'uns cursos per a professors de llengua catalana que es podien seguir per correspondència. Un cop acabat el curs, comença a fer classes al domicili particular “per entrenar-nos” –afirma– amb dos o tres alumnes coneguts del poble. Va ser l'inici d'una activitat pedagògica titànica: cursos per correspondència, a casa, al Seminari Conciliar, a la Cambra de Comerç o en espais precaris cedits per associacions i municipis, i sovint d'amagatotis. Miquel Berga ho diu amb una claredat insuperable i ressons de Churchill: “Poques vegades un home sol ha fet tant per la llengua de molts. Poques vegades un autodidacte ha instruït amb autoritat tanta gent amb estudis”.»⁹² Salvador Sunyer també va fer classes de català, amb caràcter voluntari, a la Normal de Girona: segons Josep Clara, aquestes classes van començar el 4 de novembre de 1968.⁹³

Parlem ara de la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC). Com explica Joaquim Arenas en diversos treballs que ha publicat, l'increment constant dels cursos de català palesava la necessitat de donar garantia de qualitat a les classes i, en conseqüència, de tenir professors preparats. Amb aquesta voluntat es va crear la JAEC. «La tasca de la JAEC –explica Arenas– restà sempre vinculada a Òmnium Cultural, de manera especial des de 1963 que l'entitat va disposar de locals propis i la Junta s'hi traslladà. La simbiosi entre les dues institucions feu possibles accions posteriors de gran incidència. Cal remarcar l'alternança de necessitat en el sentit que com més classes de català es promocionaven i més cursos es necessitaven, eren més els professors dels quals calia disposar.»⁹⁴

El primer examen per a professors de Barcelona convocat per la JAEC va tenir lloc, segons Albert Jané, el 7 de gener de 1962, al local del Cercle Sardanista de la plaça del

92 FREIXAS, Lluís: «Salvador Sunyer i Aimeric. Mestre, polític, escriptor, ciutadà i pare de família», dins *Revista de Girona*, núm. 284, maig-juny del 2014, pàg. 76-77. També és interessant: CALLÍS, Josep (coord.): *Salvador Sunyer i Aimeric. Aproximació biogràfica*. En aquest opuscle hi ha referències a la faceta de Sunyer com a mestre de català, per exemple aquesta que escriu (pàg. 37) el mestre Joan DOMÈNECH MONER: «Ara se'm fa difícil de precisar però devia ser poc després de la mort de Franco, quan es va parlar de recuperar el català a les escoles i quan, per tant, calia que en els centres docents hi hagués personal suficientment capacitat per impartir la llengua d'una forma decent. Suposo que va ser des de la Delegació d'Enenyament –llavors encara de l'Estat– que es van muntar uns cursos que tenien un abast més aviat comarcal i que, en el cas de la Selva Marítima, es van concentrar a la Casa de Cultura de Blanes. Ens hi vam apuntar mestres de diversos col·legis, tant públics com privats, que sentíem la necessitat de dominar la nostra parla i de poder transmetre-la amb un cert rigor als nostres alumnes. (...) Ignoro qui va ser que des de la Delegació d'Enenyament, o almenys amb la seva complicitat, va pensar en Salvador Sunyer perquè fos el professor que fes les classes. (...) En tot cas, caldria felicitar-lo perquè va ser un encert.»

93 CLARA, Josep: «Sota el règim franquista (1939-1971)», dins *La Normal de Girona. 150 anys d'història (1844-1994)*, pàg. 140.

94 ARENAS, Joaquim: «Per la llengua i per l'escola», dins *Òmnium Cultural (1961-1986)*, pàg. 59.

Pi.⁹⁵ Segons Joaquim Arenas, la Junta Assessora arribà a titular dos mil professors i gràcies a la seva acció constant, en el moment en què es restablí la Generalitat de Catalunya, es va poder comptar amb professionals formats per incorporar el català a l'escola. Els certificats a la JAEC es van poder convalidar i van tenir reconeixement oficial.

El 22 de novembre de 1962 les Joventuts del Front Nacional de Catalunya van enviar una carta oberta a Manuel Fraga, acabat de nomenar ministre d'Información y Turismo, on li explicaven l'aspiració dels catalans de veure autoritzat l'ensenyament del català a les escoles. La carta fou contestada molt negativament, amb arguments absurds, per Ignasi Agustí –escriptor català passat al bàndol franquista– des d'*El Español*, publicació oficiosa del ministeri que ocupava Fraga. La resposta d'Agustí va provocar una campanya contra ell i la represa de la campanya de 1960, aquesta vegada amb dos objectius: escoles i premsa en català. «La Campanya ha de tenir tantes direccions i manifestacions com es pugui. A títol de suggeriment us indiquem les següents accions possibles, totes elles dins la més estricta legalitat: sol·licitar dels Ministeris corresponents, mitjançant peticions particulars i col·lectives, que s'atenguin les nostres demandes; sol·licitar dels directors dels col·legis dels vostres fills l'organització de classes de català; recollir signatures en els vostres llocs de treball, entre els professionals del vostre ram, entre els vostres amics i entre els socis de les entitats que freqüenteu; organitzar actes que exal·tin la llengua i la cultura catalanes; comprar llibres catalans; parlar sempre i a tot arreu en català; fer els anuncis a la premsa en català».⁹⁶ A l'escrit s'hi va adjuntar un altre full amb el text següent: «Campanya en defensa de la llengua catalana. El català és l'única llengua del món que no és ensenyada a les escoles del país on es parla. Aquesta situació és un atemptat contra els més elementals drets de la persona humana. Això ha de canviar! Parleu sempre en català. Exigiu l'ensenyament del català a les escoles. Exigiu la publicació de premsa diària en català.»

Gràcies a Genís Sinca coneixem una carta que Salvador Espriu va enviar a Joan B. Cendrós, datada el 25 de setembre de 1963, que és il·lustrativa del neguit que tenia el poeta –i no era pas l'únic– per ampliar l'abast de la tasca que s'estava fent en aquests anys: «Moltes gràcies per la tramesa de l'informe sobre l'ensenyament del català. Per l'amor de Déu, facin el que puguin per intensificar i aprofundir aqueixa tasca, car és qüestió de vida o mort. No podrien sortir més diners, molts més diners d'alguna mena de «quinielles» de futbol, apostes mútues, rifes de cecs, o quelcom per l'estil? (...) S'hauria de trobar un sistema que permetés de contribuir-hi tothom sense esforç, amb l'estímul d'un guany i sense que hom s'adoni de la finalitat que es persegueix. I que es pogués així manipular diners llargs per catalanitzar i nacionalitzar del tot el nostre poble.»⁹⁷

Aquest mateix any 1963 va ser l'any de la primera gran campanya popular a favor de l'ús social de la llengua, amb la participació de personatges importants de la cultura i

95 A part d'Albert Jané també van obtenir el títol aquell dia Gabriel Bas i Borràs, Carles Castellanos i Llorens, Maria Eugènia Dalmau i Argemir, Josep M. Ferrer i Ferrer, Josep Ibàñez i Senserrich, Roser Latorre i Gaia, Jordi Mir i Parache, Maria Assumpció Rocabert i Modolell i Jordi Vila i Fortuny. Josep Faulí, per la seva banda, en el llibre *Els primers 40 anys d'Omnium Cultural* (pàg. 62), afirma que els primers exàmens de la JAEC van tenir lloc el 7 i 8 d'octubre de 1961 i el 3 de gener i 6 d'octubre de 1962. Les dates, doncs, no acaben de lligar...

96 Full ciclostilat *Campanya per la llibertat de la llengua i cultura catalanes*. Extret de CREXELL, Joan: *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*, pàg. 51-52.

97 SINCA, Genís: op. cit., pàg. 309-310.

del món empresarial. Segons Rudolf Ortega, aprofitant la figura del dret de petició, es va engregar una campanya de recollida d'instàncies adreçada a Agustín Muñoz, vicepresident del govern, en què es reivindicava l'ensenyament del català. S'aconseguien unes deu mil instàncies. Joan Crexell explica que «El ressò d'aquesta campanya fou molt ampli, tot i que, recordem-ho, es va fer «porta a porta», sense cap mena de publicitat. Segons ha escrit el doctor Colomines, «una mobilització de deu mil persones l'any 1963-1964, quan per primer cop hom s'enfrontava amb noms i cognoms i amb totes les dades possibles d'identificació, superava tot el que fins aquell moment s'havia pogut aconseguir. El nombre, la diversitat i, sobretot, la qualitat dels signants del manifest inicial ajudaren molt a la difusió. S'estengué per tota la geografia de Catalunya i de tots els indrets arribaren peticions». També en van parlar les ràdios estrangeres i sobretot la premsa de diversos països.»⁹⁸

El text deia: «L'escaïença del cinquantenari de la instauració de les Normes Ortogràfiques de la llengua catalana justificaria tota una sèrie d'actes commemoratius i d'homenatge.

»Creiem, però, que el millor acte a realitzar és el d'adreçar-nos als organismes competents per tal de sol·licitar per a la nostra llengua, d'acord amb els procediments legals vigents, la plenitud d'uns drets elementals sense els quals sentim amenaçada no tan sols la seva expansió ans també la seva mateixa existència.

»Amb aquesta petició no fem sinó seguir els camins repetidament assenyalats, d'una manera especial a l'Encíclica *Pacem in terris*, pel Sant Pare Joan XXIII.

»Una proposta d'escrit us serà lliurada per un representant nostre, el qual us pregarrà de signar-la per a trametre-la directament a la vicepresidència del Govern per tal de complir la norma jurídica segons la qual l'exercici del dret de petició ha d'ésser en forma individual.

»Barcelona a vint de maig de mil nou-cents seixanta-tres.

»La petició a què es refereixen els signants demana: a) L'ensenyament en llengua catalana a tots els centres públics i privats d'ensenyament primari, i l'assignatura de la pròpia llengua als centres d'ensenyament secundari i superior. b) La publicació de premsa en català i l'ús normal d'aquest idioma a les emissores radiofòniques, al cinema i en els altres mitjans de difusió; i c) La normal existència i funcionament, en llengua catalana, de les corporacions i entitats de tot ordre que així ho desitgin.»⁹⁹

98 CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 75.

99 Entre els signants hi havia J.M. de Casacuberta, Tomàs Garcés, Joan Triadú, Francesc de Borja Moll, Lluís Carulla, Albert Manent, Manuel de Pedrolo, Jordi Carbonell, Antoni Badia i Margarit, Salvador Espriu, Ferran Soldevila, Oriol Martorell, Josep Pla, J.V. Foix, Joan B. Cendrós, Joan Oliver, Artur Martorell, Francesc Candel, Antoni Tàpies, Joaquim Molas, Martí Barrera, Josep Benet i l'abat de Montserrat Aureli M. Escarré. Precisament, en una entrevista que *Le Monde* va fer a l'abat Escarré, el novembre de 1963, que va tenir un ressò i unes repercussions considerables, es referia a aquesta qüestió en els següents termes: «Catalunya és un dels exemples típics als quals es pot aplicar l'encíclica [*Pacem in terris*] pel que fa a les minories ètniques. L'Estat ha d'afavorir aquestes minories i la seva vida cultural: el règim posa traves al desenvolupament de la cultura catalana. Fent ús del dret de petició reconegut per la llei, jo mateix i cent persones més vam escriure una carta, fa uns quants mesos, al vicepresident del govern, el capità general Muñoz Grandes, en què li demanàvem una llibertat plena per a la cultura catalana: a hores d'ara encara no hem rebut cap resposta.» [Ho hem extret d'ORTEGA, Rudolf: op. cit., pàg. 217-218. També en parla CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 69]

L'any 1964, a Montblanc, l'alcalde Josep Gomis va decidir retolar de nou el nom dels carrers de la vila en català. Quan és cridat pel governador civil de Tarragona ell posa el càrrec a la seva disposició, però no hi ha cap conseqüència immediata. És una dada, aportada per Josep M. Solé i Joan Villarroya,¹⁰⁰ que no té a veure amb el context escolar del qual estem parlant, però que ens il·lustra l'obertura que s'anava produint a poc a poc en aquesta època. També, en aquest mateix sentit, el 1964 és l'any del manifest –fallit– dels intel·lectuals espanyols, rescatat recentment per Jordi Amat, en el qual afirmaven que no era incompatible l'existència de la llengua oficial castellana amb l'ensenyament i l'ús, com a instrument de cultura, d'altres llengües espanyoles: «*Pero, para que pueda darse una coexistencia fraterna y fructífera, y no entorpecedora, es preciso que la lengua catalana sea enseñada científicamente, sin trabas ni imposiciones, al lado de la castellana, de acuerdo con el criterio que defiende la UNESCO para la defensa de las lenguas minoritarias en el Estado. Es preciso evitar la situación que se produjo en las zonas del Estado en las que conviven la lengua oficial y otra, en que muchas personas no se expresan correctamente en ninguna de ambas lenguas, por ser constantemente víctimas del calco lingüístico. Es preciso detener la depauperación de ambos idiomas, que a ambos perjudica. Para conseguirlo es preciso que los españoles de habla materna distinta a la castellana conozcan bien los dos idiomas, y sepan utilizarlos correctamente, y esto sólo puede conseguirse mediante la enseñanza de ambos en la escuela*».¹⁰¹ El 1964 Edicions 62 va publicar *Els altres catalans*, de Francesc Candel, una obra de referència.

El 1965 va començar el que, amb el temps, es convertirà en el *Butlletí Interior dels Seminaris de la DEC* i, més tard, en la revista *Escola Catalana*. Joaquim Arenas ho explica d'aquesta manera: «L'estiu de 1965, el Seminari de Millorament havia iniciat, bé que modestament, una publicació per als professors –tres fulls en forma de carta–. Eren temes lingüístics i notes informatives. Aquestes, diguem-ne circulars, les encapçala el Centre d'Estudis Francesc Eiximenis i no s'esmenta ni la Comissió Delegada ni Òmnium Cultural, ja que aquest Centre de caire religiós, en els temps de la clausura governativa d'Òmnium (desembre de 1963) havia acollit sortosament la Comissió Delegada i el Seminari de Millorament». Aquest mateix any va aparèixer *Beceroles. Comencem a llegir*, d'Àngels Garriga, el primer llibre de text en català després de la Guerra Civil, publicat per Teide.¹⁰²

El 1966 –l'any de la Caputxinada– va néixer *Tele|estel*, la primera publicació en català des de la Guerra Civil que no estava emparada per l'església catòlica, i es va publicar el llibre escolar *Faristol. Llenguatge i gramàtica*, que va tenir una gran difusió.¹⁰³ També es va reprendre l'Escola d'Estiu de Barcelona –organitzada per l'Escola de Mestres Rosa Sensat, creada un any abans–¹⁰⁴ recuperant una tradició que s'havia estroncat amb la Guerra Civil. Tota la difusió es va fer en català i «s'advertí a tothom que ens escrivia

100 SOLÉ, Josep M. i VILLARROYA, Joan: *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*, pàg. 204.

101 ORTEGA, Rudolf: op. cit., pàg. 221-224.

102 El 2015 l'Editorial Teide en va fer una edició facsímil, amb un pròleg del President de la Generalitat Artur Mas.

103 El text era de Lluís López del Castillo, amb il·lustracions de Pilar Bayés i de Luna (que més tard va signar els seus treballs amb el nom de Pilarín Bayés), sota la direcció de Josep Tre-moleda.

104 Vegeu: MONÉS, Jordi: *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*.

o parlava en castellà; que les classes es desenrotllarien en català, com es féu. A ningú no semblà que això fos un obstacle –de fet per als professors tots i per a la majoria d'alumnes era una considerable ventatje– i de fet hi hagué a cada curset uns cinc o sis castellano-parlants que foren ben atesos cada vegada que demanaven algun aclariment». Al final de la memòria d'aquesta Escola d'Estiu hi podem llegir que «En conjunt sembla poder-se pensar que aquesta Escola d'Estiu de 1966, a més del seu valor en si, és una autèntica promesa de moviment dins de l'Escola Catalana que tots desitgem».¹⁰⁵ Lluís López del Castillo diu que de 1966 a 1974 Rosa Sensat va formar quatre mil professors en llengua i cultura catalanes.¹⁰⁶

L'any 1966 la revista *Serra d'Or* va donar a conèixer –en dos articles– els resultats d'una enquesta sobre l'ensenyament, del Secretariat d'Acció Catòlica de Promoció Social, que havia recollit 7448 respostes (3.664 a Barcelona i 3.784 a la resta de Catalunya). Davant la pregunta «¿Esteu d'acord amb l'actual situació d'absència total de la llengua catalana a l'escola?», un 84% hi va respondre negativament. De tota manera, un 57% d'aquests demanava només classes de català, mentre que un 30% volia una escola catalana amb classes de castellà. En preguntar sobre si les classes de català havien de ser voluntàries o obligatòries, la meitat dels enquestats considerava que havien de ser voluntàries i, l'altra meitat, obligatòries. De tota manera, tal com diu l'autor d'aquests dos reportatges, «la part de l'enquesta per on traspua tota la vibració humana de la comunitat es troba en els comentaris que fan els diferents consultats». S'ha d'ensenyar el català a les escoles «perquè som catalans», «perquè excloure'l de les escoles van contra el dret natural», «per amor a la tradició», «perquè la pèrdua de la llengua és pèrdua de tradició, ordre i progrés»... Finalment, hi ha l'opinió d'alguns sectors de la immigració: «es necesario para colocarse», «es un requisito indispensable para colocaciones», «por si va a alguna tienda y le hablan en catalán», «porque vivo en Cataluña y quiero que mis hijos conozcan el catalán», «para conservar la lengua y entenderse mejor con los catalanes», etc.¹⁰⁷

L'any 1967 el Ministerio de Educación y Ciencia va crear una comissió per tal d'estudiar la incorporació de la llengua catalana, basca i gallega en el respectiu currículum escolar. La seva funció era «*Estudiar todos los antecedentes para a) acopiar información sobre el estado actual de la enseñanza de las lenguas regionales; b) clasificar y evaluar las obras relativas a dichas enseñanzas para cada nivel educativo y tipo de centro; c) proponer las instrucciones generales que habrán de aplicarse a las regiones bilingües del territorio nacional; d) presentar su estudio en el plazo señalado* [abans del 31 de desembre de 1969], *incluyendo propuesta de las disposiciones legales que convenga sean dictadas para asegurar el cumplimiento de las funciones antedichas.*»

Segons Joan Crexell l'informe que va lliurar aquesta comissió és força sorprenent ja que fou redactat amb una cruesa mai vista. Hi podem llegir que «*en España no hay re-*

105 Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià. Monestir de Poblet.

106 LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís: «L'ensenyament del català al Principat de Catalunya», dins *Bilingüisme i educació (2n Seminari)*, pàg. 90-91. Segons testimoni oral de Joaquim Arenas, el certificat d'aptitud que van rebre aquests mestres, però, no fou convalidat posteriorment per la Generalitat.

107 GARCIA I GRAU, Joan: «Una enquesta sobre l'ensenyament-1», dins *Serra d'Or*, núm. 5, maig de 1966, pàg. 24-26, i «Una enquesta sobre l'ensenyament. Hom vol català a l'escola», dins *Serra d'Or*, juny de 1966, núm. 6, pàg. 22-24.

giones bilingües naturalmente, lo que pasa es que regiones monolingües, como consecuencia de la Guerra de Sucesión (años 1707 y siguientes), se les privó por el derecho de conquista de la oficialidad de su lengua en la Administración, además de privarles de sus propios fueros según reza el Decreto de Nueva Planta». I també: «así hemos llegado a nuestros días en que el problema se ha agudizado al someter a los pueblos de habla no castellana al antinatural cambio de lengua, los cuales han llegado a la degradación moral e intelectual de considerar a su propia lengua como un dialecto que les impide su incorporación a un Estado Nacional y como consecuencia de esta idea se llega al absurdo de despreciar su propio idioma, por considerarlo como un obstáculo para alcanzar aquel fin, produciendo a millones de españoles un complejo de inferioridad». Per tot plegat, es demanava de considerar totes les llengües parlades a l'Estat com a espanyoles i, per tant, havien de ser oficials en els seus respectius territoris històrics. També es demanava que l'ensenyament s'impartís «en la lengua española del lugar donde radique el centro de enseñanza». Com és de suposar, diu Crexell, cap punt d'aquest Informe no va ser recollit per la nova Llei d'educació.¹⁰⁸

El president de la Diputació Provincial de Barcelona, el marquès de Castellflorida, en una sessió plenària d'aquesta institució, el setembre de 1966, també va parlar a favor de l'ensenyament del català: «(...) ninguna institución, ninguna tradición, ningún tesoro moral vernáculo, puede encontrar en la Diputación una oposición, ni un freno, ni una restricción, ni un entorpecimiento. Sería absurdo pensar que la Diputación va a estar de espaldas al afecto popular de nuestra provincia. Nosotros estamos en una línea de protección clara a estos conceptos». En el ple del 31 de gener de 1967 va ser aprovada per unanimitat una proposta del president de la Diputació a favor de l'ensenyament limitat del català en l'àmbit provincial barceloní.¹⁰⁹

La decisió de la Diputació de Barcelona va provocar que diverses persones reclamessin acords semblants a les seves respectives diputacions. Joan Crexell diu que l'actuació no va ser coordinada, sinó que cada grup va actuar pel seu compte. A Tarragona, que van ser els primers a moure's, pel febrer, 34 persones es van adreçar al president Federico Gerona demanant-li que actués com a Barcelona. La Diputació concedí una subvenció de 250.000 pessetes a distribuir entre Tarragona, Reus, Valls i Tortosa. A Lleida el mestre Ramon Barrull i Flix va convidar altres ensenyants a enviar instàncies a la Delegación Administrativa de Enseñanza Primaria, sol·licitant l'ensenyament del català a les escoles. No hi va haver resposta. Les instàncies es van traslladar a la Diputació, que el 28 d'abril de 1968 va emetre un dictamen on s'explicava que aquesta institució provincial ja havia creat una càtedra de Cultura Catalana i que aniria ampliant l'ensenyament del català en la mesura que les possibilitats econòmiques ho permetessin. A Girona es va constituir una comissió, amb Francesc Ferrer i Gironès, Antoni Domènech, Josep Jornet, Feliu Matamala i Salvador Sunyer, que va dur a terme una recollida de signatures. La Diputació va organitzar un curs de català per a adults a la Casa de Cultura de Girona, en el qual es van inscriure més de 150 alumnes. El grup promotor també va potenciar la redacció d'articles a la premsa i va organitzar un cicle de conferències de-

108 CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 135-136.

109 CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 94-98.

dicades a la Pedagogia Activa, amb la participació de Marta Mata, Pere Darder, Ramon Canals, Octavi Fullat i Ramon Fuster.

7.2.2. Un cas particular: les detencions de l'Onze de Setembre de 1968 a la Bisbal d'Empordà

La primera campanya «Català a l'escola» va tenir lloc els anys 1967 i 1968 amb la participació dels anomenats 'pujolistes'. En un document donat a conèixer per Joan Crexell podem llegir-hi que es tractava de treballar per la conquesta del català a l'escola «a través de tots els medis possibles i usant qualsevol ocasió per a manifestar la nostra voluntat d'arribar a la normalitat lingüística de la qual depèn, en gran part, el nostre futur com a poble». L'objectiu, segons Joaquim Ferrer –que va tenir un paper destacat en la campanya i que al cap dels anys va ser conseller de Cultura de la Generalitat (1985-1988)– era «portar l'eslògan “Català a l'escola” al carrer i de fer que la gent se sumés activament a aquesta reivindicació present a la societat.»¹¹⁰

Una de les actuacions més rellevants va ser l'edició d'adhesius, dels quals es van tirar 150.000 exemplars: «(...) en una de les reunions setmanals que tenien lloc a la casa de Joaquim Ferrer a Barcelona, a les quals assistien Xavier Polo, Rafael Pradas, Lluís Maria Sunyer i, de vegades, el mateix Jordi Pujol, es va decidir de fer l'adhesiu en qüestió».¹¹¹ Se'n van fer tants per dues raons: primer, perquè amb motiu de l'Any Fabra hi hauria molts actes aprofitables per a repartir-ne i, segon i més important, perquè es pretenia que la gent fes el pas d'adherir-s'hi tot enganxant-lo arreu. Aquesta difusió tan extensa va ser detectada per la policia i es va obrir una causa contra Joaquim Ferrer, «*por impresos clandestinos*», el qual finalment fou absolt.

A la Bisbal d'Empordà –poble natal d'un servidor, *passer le mot*– aquesta campanya també va tenir una història curiosa que coneixem gràcies al testimoni d'un dels protagonistes, el periodista Enric Matarrodona –director del diari *El Punt* de 1986 a 1989–, que va relatar els fets per escrit a petició de Francesc Ferrer i Gironès. Resumirem, doncs, el seu relat.¹¹²

El matí del 12 de setembre de 1968 els carrers de la Bisbal van aparèixer amb centenars d'adhesius de la campanya a favor de l'ensenyament del català a l'escola enganxats a pertot arreu. A les 10 h del matí es varen precipitar els esdeveniments. La Guàrdia Civil va rebre l'ordre del jutjat de primera instància de la Bisbal de buscar i detenir els autors de l'enganxada. A les 11 h Enric Matarrodona Puigdemont, que en aquell moment tenia 17 anys, va ser conduït a la caserna sense donar-li cap explicació, i el mateix van fer amb un altre jove de 16 anys, Pere Ribas Poch. Tots dos eren de l'Agrupament Escolta Sant Martí de la Bisbal. Una vegada a la caserna es va incomunicar els dos detinguts d'una manera ben curiosa: com que no tenien calabós els varen situar darrere de les dues portes del cancell de l'entrada. En cap moment se'ls va notificar de quin delicte estaven acusats. La notícia va córrer com la pólvora per tot el poble.

Entre les 4 h i les 5 h de la tarda va arribar a la caserna el capità de Palamós. El primer a declarar va ser Enric Matarrodona, a qui aquest comandament del cos li va ven-

110 Ibidem, pàg. 121.

111 Ibidem, pàg. 123.

112 MATARRODONA, Enric: «Les detencions de l'Onze de Setembre a la Bisbal» dins *El Punt Avui*, 12 de setembre de 2015.

tar una plantofada a la cara. Després va ser el torn de Pere Ribas. Com que Matarrodona era seminarista la notícia de la detenció va arribar de seguida al bisbat de Girona i al Seminari Major. Al voltant de les 6 h de la tarda van arribar a la caserna de la Bisbal Joan Puigbert Busquets i Josep Gispert Molinas, tots dos seminaristes bisbalencs. El capità va accedir a parlar amb Joan Puigbert –historiador, que més tard fou regidor de l'Ajuntament de Girona pel PSC– que van tenir una conversa que va vorejar el surrealisme, ja que el capità va intentar rebatre amb arguments bíblics la petició de llibertat dels detinguts i la naturalesa del que havien fet: va dir que la Bíblia ja condemnava la diversitat de llengües i va posar com a exemple el caos que va suposar la construcció de la torre de Babel.

Passades les 8 h del vespre es va detenir també Jordi Frigola i Arpa, cap de l'Agrupament Escolta, el qual va argumentar davant el capità que els adhesius tenien dipòsit legal i que, per tant, només se'ls podia acusar d'haver embrutat el poble. Després de ser conduïts tots tres davant del jutge Miguel Pérez Capella –que va arribar a ser president de l'Audiència Provincial de Girona– van ser posats en llibertat. Al cap d'uns dies, gràcies a les gestions fetes pel bisbe Narcís Jubany, el bisbalenc Narcís de Carreras i Guiteras –president de La Caixa– i l'alcalde bisbalenc Ernest Bou Janoher, el cas va quedar arxivat. Cinc anys més tard, el 1973, quan Enric Matarrodona va haver de fer el servei militar obligatori, el cas va rebrotar, però això ja són figures d'un altre paner i ens remetem, en tot cas, al seu escrit.

7.2.3. Alguns testimonis d'experiències d'ensenyament del català

En el recull que el diari *Ara* va impulsar –*Explica'ns la teva història: com vas aprendre català quan no s'ensenyava a l'escola?*–, i del qual ja hem parlat en el capítol anterior, hi ha alguns testimonis que ens parlen d'experiències d'ensenyament del català en alguns centres educatius, també en aquesta època que estem relatant.

Amèrica Planas, per exemple, ens parla del parvulari Forestier de Montjuïc, «una escola magnífica, amb unes mestres humanes i intel·lectualment meravelloses. Tot i ser castigades diverses vegades, ens parlaven català i ens ensenyaven cultura catalana. Ningú que hi hagi anat les oblidarà.»

Rafel Balada, d'Amposta, estudiava el batxiller superior a Valls en un internat, l'any 1965: «Els alumnes vam demanar d'aprendre a escriure la llengua que parlàvem fora de l'horari escolar i el director ens ho va prohibir. Aleshores una professora, Josefina Cardó, es va oferir a ensenyar-nos-la a casa seva, de franc, aprofitant el temps que teníem per sortir a passejar.»

Ignasi Hosta Pascual explica que l'any 1966, quan tenia 10 anys, un professor de la Salle Gràcia feia classes de català mig d'amagat als locals de la parròquia dels Josepets: «Recordo que ho va ofertar només a uns pocs alumnes. Seria curiós conèixer el criteri de selecció que seguia. El llibre de referència era l'entranyable *Faristol*. Caldria un homenatge a aquest llibre referent per a tants nois i noies quan a l'escola el català senzillament no existia, excepte a l'hora del pati.»

Una senyora, que signa només amb el nom Magdalena, explica que el 1967, a Granollers, anava a casa d'un senyor que ensenyava català d'amagat a les golfes de la seva merceria. També diu que en aquestes classes es feia servir el llibre *Signe*.¹¹³

Oriol Calvo, nascut el 1960, explica que quan tenia 10 anys, a l'escola d'Argentona hi havia un mestre –Carles Riera– que els feia classes de català, tot i estar totalment prohibit: «Amb ell vaig aprendre les primeres normes de gramàtica catalana. Després, a l'institut Satorras de Mataró, amb 15 anys, el senyor Clariana ens feia classes extraescolars en català, totalment de franc.»

Mercè Carrió Potrony va entrar en contacte amb el català escrit a través de la Biblioteca Popular de Navàs: «El professor era mossèn Climent Forner, poeta i gran amant de la llengua. Suposo que el curs es va fer per l'amor a la llengua i al país del mossèn i de la bibliotecària, que també era mestra d'escola, la M. Àngels. Em sembla que en aquell moment en Franco encara no havia mort.»

D'altra banda, Manuel Cuyàs, en un article a *El Punt Avui*, recordava l'escola Pia Santa Anna de Mataró, segons ell el primer centre de Catalunya que va introduir classes de català en horari lectiu, als anys seixanta.¹¹⁴ I per acabar, Quim Gibert, en el llibre *Qui estima la llengua, la fa servir*, explica la seva experiència de l'any 1974, que demostra que l'assignatura de llengua catalana era el que se'n deia popularment una 'maria': «Quan cursava 7è d'EGB, un senyor jubilat ens ensenyava voluntàriament català en hores lectives (l'any 1974 aquelles classes eren tolerades). I si fa no fa va passar el mateix: a la mandra general per l'estudi, s'hi sumava un esforç suplementari del qual no hi havia dubte que llavors se'n podia prescindir. Tant era així, que aquelles lliçons ningú no se les prenia seriosament de tan testimonials i irrelevants com eren. Entre el poc ofici del mestre voluntari i uns alumnes amb ganes de gresca a tothora, a mig curs la direcció del col·legi va determinar suprimir la matèria. Havíem aconseguit amargar la bona voluntat d'aquell bon mestre. Ningú no va trobar a faltar mai més el català.»¹¹⁵

7.2.4. La campanya «Català a l'escola» de 1969 i la Llei General d'Educació de 1970

El 1969 –data de creació de la Universitat Catalana d'Estiu de Prada de Conflent– és l'any de la segona campanya «Català a l'escola», d'ampli abast ciutadà, que pretenia aprofitar els treballs de redacció de la nova llei general d'educació per aconseguir fer entrar el català en el currículum.¹¹⁶ També és l'any que l'Estat espanyol va acceptar la

113 JANÉ, Albert (amb la col·laboració de Josep IBÀÑEZ, Enric GUAL i M. Eugènia DALMAU): *Signe. Normes pràctiques de gramàtica catalana*. Aquest llibre, publicat el 1962, es feia servir en el curset elemental de català per correspondència del Secretariat de l'Obra del Diccionari.

114 CUYÀS, Manuel: «Dies de tot», dins *El Punt Avui*, 27 de setembre de 2017.

115 GIBERT, Quim: *Qui estima la llengua, la fa servir. Els catalans i l'ús del català*, pàg. 17.

116 En el treball *Personal (superiors i professors) dels seminaris de Barcelona i de les facultats de Teologia de Barcelona (Catalunya) i de Filosofia de Catalunya, 1901-2009*, de mossèn Josep M. MARTÍ BONET, es documenten classes de català al seminari menor de Barcelona, a càrrec de Josep A. Arenas i Sampera, a partir d'aquest mateix any 1969 [www.culturaarqben.cat/elenchus/personal.pdf. Consulta feta el 13 d'abril de 2018]. El seu germà, Joaquim ARENAS, que des del SEDEC del Departament d'Ensenyament va treballar intensament per introduir el català a les escoles, explica que la llengua catalana va ser present als seminaris catalans, de manera no oficial, a partir dels anys cinquanta. És un tema, però, que caldria estudiar més a fons per tal de poder-lo documentar [Conversa amb Joaquim Arenas el 14 d'abril de 2018].

«Convenció relativa a la lluita contra les discriminacions en l'esfera de l'ensenyament», que havia estat adoptada el 14 de desembre de 1960 per la Conferència General de l'Organització de les Nacions Unides, l'Educació, la Ciència i la Cultura, i que reconeixia, en el seu article cinquè, el dret de les minories nacionals a utilitzar i ensenyar la llengua pròpia.¹¹⁷

Joan Crexell dona a conèixer una enquesta sobre l'ensenyament del català a Barcelona-ciutat i el curs 1969-1970 només el 24% dels alumnes n'aprenien.¹¹⁸ Donem la veu a Josep Benet, pal de paller del grup impulsor: «A finals de l'any 1969 un grup de persones proposà que, amb motiu de la discussió d'un projecte de Llei General d'Educació que havia de tenir lloc a les Corts franquistes, es promogués una gran campanya pública a favor de la inclusió de l'ensenyament de la llengua catalana als centres docents oficials i privats en l'esmentat projecte de Llei».¹¹⁹ Segons Benet, Òmnium Cultural acollí la proposta amb entusiasme i va oferir els mitjans necessaris per a dur-la a terme.

El mes de desembre va publicar-se a la premsa la crida de la campanya, amb un text que va rebre una allau de suports d'arreu del país i de tots els àmbits: «Numerosas personas se han dirigido a nosotros [Òmnium Cultural] manifestándonos su deseo de que hagamos llegar, con la mayor voluntad de diálogo, nuestra voz al Excmo. Sr. Ministro de Educación y Ciencia, en solicitud de que en el proyecto de Ley General de Educación, próximo a aprobarse, la enseñanza de la lengua catalana en su área lingüística encuentre un cauce adecuado, en todos los niveles educativos, de acuerdo con el encíclica Pacem in Terris, las recomendaciones de la UNESCO sobre la enseñanza de las lenguas vernáculas y las peticiones presentadas, en su día, por el Institut d'Estudis Catalans y las Reales Academias de Buenas Letras, Medicina, Ciencias y Farmacias de Barcelona.

»Estas personas, además, nos sugieren que invitemos a corporaciones y entidades de Cataluña a unirse a esta gestión, recordándonos que algunos de nosotros tuvimos el honor recientemente de invitarlas a adherirse a los actos conmemorativos del Año Fabra, que acaba de celebrarse con tan amplia repercusión cívica.

»Evidentemente no podíamos dejar de atender el ruego que se refiere a una cuestión que tanto interesa al desenvolvimiento cultural básico de todos los que vivimos en tierras de lengua catalana.

»Por ello, tenemos el honor de invitar a todas las corporaciones y entidades de Cataluña a unirse y participar en esta gestión en favor de la enseñanza normal de la lengua catalana.»¹²⁰

117 B.O.E. núm. 262, 1 de novembre de 1969, pàg. 17.070-17.072. Aquesta convenció va entrar en vigor a l'Estat espanyol el 20 de novembre de 1969, quasi 9 anys després de la seva aprovació. Això sol ja explica moltes coses...

118 CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 218.

119 BENET, Josep: «Campanya 'Català a l'Escola'», dins Òmnium Cultural, 1961-1986, pàg. 69.

120 ORTEGA, Rudolf: op. cit., pàg. 226-227. Signen aquesta crida: Pau Riera i Sala, president d'Òmnium Cultural; Ramon Fuster Rabés, degà del Col·legi de Llicenciats en Lletres i en Ciències; Josep Ventosa i Palanca, president del Centre Excursionista de Catalunya; Joan Vallbé i Creus, degà del Col·legi d'Enginyers Industrials; Ferran Muñoz i Sanllehy, president de l'Orfeó Gracienc; Ignasi de Gispert i Jordà, degà del Col·legi d'Advocats; Xavier Subias i Fages, degà del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i Balears, i Joan A. Maragall i Noble, president de l'Orfeó Català.

Més de dues mil cinc-cents corporacions i entitats de Catalunya s'hi van adherir per escrit, a banda de milers de persones a títol individual.¹²¹ I la campanya es va intensificar encara més a partir de primers d'abril de 1970, quan a les Corts franquistes començà la discussió del projecte de llei d'educació. Josep Benet explica¹²² que el procurador familiar per Lleida, Joaquim Viola i Sauret, havia presentat una esmena proposant introduir un text tan moderat com el següent, a l'article primer de la Llei: «4. *La incorporación de las peculiaridades regionales, especialmente de las lenguas propias vernáculas, que enriquece la unidad...*». El portaveu de la ponència d'Educació de les Corts, el falangista Adolfo Muñoz Alonso, s'oposà enèrgicament a l'esmena esmentada perquè intentava introduir les anomenades *lenguas vernáculas*, amb aquests mots: «*Mucho cuidado con creer que la lengua es solo vehículo de expresión; también es un medio de acceso al alma, y por ahí hay también un acceso al virus del alma. Y me parece que no es cosa de conceder favores a los que utilizarán la lengua para combatir la unidad de España*». L'esmena del Sr. Viola no triomfà. Les paraules de Muñoz Alonso, sense voler, van popularitzar encara més la campanya i fins i tot van aparèixer adhesius amb frases com la següent: «Compte: sóc un virus.»

La campanya «Català a l'escola» va provocar, de manera directa o indirecta, molts comentaris de premsa: «[L'ensenyament del català] *no puede ser ignorado, por consiguiente, en la elaboración de un dispositivo educacional inteligente y moderno*» (*El Noticiero Universal*). «*Ningún país civilizado puede perder un tesoro como es una lengua viva y menos si esta lengua ha servido y sirve como vehículo de cultura, como una expresión permanente de unos sentimientos profundos, de unas ideas, de unos problemas eternos y actuales. Y se nos antoja absurdo que se pueda enseñar Filología Catalana en la Universidad sin que se aprenda de una manera positiva, necesaria y suficiente la lengua catalana en las escuelas*» (Néstor Luján a *Destino*). «*La lengua catalana debe tener en la futura Ley el status que merece como parte integrante e importantísima del Patrimonio Cultural de todos los pueblos de España. No olvidemos que la lengua catalana se habla y se escribe más allá de las fronteras del Estado español: el Rosellón francés y la zona de influencia lingüística en Cerdeña exigen que contemplemos la enseñanza del catalán como medio, además, de proyección hacia el exterior*» (Fabià Estapé a *Diario de Barcelona*). «*La consideración que debe tener la lengua catalana en la futura Ley es la que corresponde a la lengua materna y de uso normal en seis millones de españoles, a los cuales debe darse lo que les corresponde, es decir, el derecho, no sólo a aprender obligatoriamente su lengua, sino a utilizarla para su formación personal y también para un buen aprendizaje de la lengua castellana*» (Maurici Serrahima a *Diario de Barcelona*).¹²³

D'altra banda, la campanya va rebre el suport de la Conferència Episcopal de la Tarraconense. L'arquebisbe de Barcelona, Marcelo González, i el bisbe de Girona, Narcís Jubany, van visitar el ministre José Luis Villar Palasí per fer-li conèixer l'acord. També calia aconseguir suport des de la capital de l'Estat, la qual cosa es va aconseguir. José María Pemán, membre de la Real Academia Española, va acceptar d'escriure un article a favor de la llengua catalana, que fou publicat al diari *ABC* el diumenge 19 d'abril

121 La Normal de Girona, per exemple, s'hi va adherir a petició de l'alumnat.

122 BENET, Josep: «Campanya 'Català a l'Escola'», dins *Omnium Cultural*, 1961-1986, pàg. 70.

123 Vegeu-ne d'altres exemples a: CREXELL, Joan: op. cit., pàg. 142-162.

de 1970 i reproduït a la premsa diària de Catalunya i de la resta de l'Estat. Es titulava «El catalán: un vaso de agua clara»: «(...) *En esta ocasión me encuentro –¡otra vez!– el problema del idioma catalán revivido con ocasión de la enseñanza en las escuelas. Pienso que el primer es este de calificarlo como “problema”. En este caso, como en otros muchos, el problema es el modo de manipular una cosa que en sí misma no lo es. El catalán, en sí, no es un problema: es una evidencia. Lo que ocurre es que las evidencias cobran fisonomía contorsionada de problema cuando son manejadas por los políticos, ¡que esos sí que son problema!*»¹²⁴ Pemán també fa referència a les paraules de Muñoz Alonso: «*Ahora el tema echa chispas, porque en las Cortes, con ocasión de discutirse la Ley de Enseñanza se ha dicho que se tuviera cuidado con el catalán que podía ser portador de virus políticos. Es otra vez la suspicacia renacida*».¹²⁵ Finalment, acaba l'article dient que «*el catalán no es un hecho que se “conlleve” o al que se resigna uno. Es un hecho, no pasivo, sino activo, que significa enriquecimiento y aumento para España. Transparente el contenido y el cristalino continente, nada hay en este tema que sea resignación o componenda. Hablar o leer o aprender el catalán es un hecho simplicísimo. Se trata de beber un vaso de agua clara.*»¹²⁶

Sis anys més tard, Josep Andreu i Abelló va publicar un article a *El País* on recordava aquesta campanya del català a l'escola i explicava que va ser ell qui va demanar l'article a José María Pemán: «(...) *fui invitado a una reunión en el domicilio de la persona que dirigía la campaña, Josep Benet, y allí encontré otras personas que intervenían en la misma, entra las que recuerdo Albert Manent, Jordi Pujol y Salvador Casanovas. Benet, después de explicar la marcha favorable de la campaña, expuso los problemas que se planteaban y manifestó que era necesario que alguna personalidad de la intelectualidad española, de Madrid, levantara la voz en favor de la lengua catalana. Concretamente me pidió que me trasladara a Madrid para conseguir que José María Pemán publicara un artículo en el “ABC”.*»¹²⁷

La Llei 4/1970, de 4 d'agost, General d'Educació i Finançament de la Reforma Educativa –promoguda pel ministre Villar Palasí– no recollia les aspiracions del poble, però acabava amb la prohibició total de l'ensenyament de la llengua catalana a les escoles i obria algunes possibilitats d'actuació.¹²⁸ En concret, l'article 14 deia que «*La educación pre-escolar comprende juegos, actividades de lenguaje, incluso, en su caso, de la lengua nativa*» i, pel que fa a l'Educació General Bàsica el 17 deia que «*Las áreas de actividad educativa en este nivel comprenderán: el dominio del lenguaje mediante el estudio de la lengua nacional, el aprendizaje de una lengua extranjera y el cultivo, en su caso, de la lengua nativa*». Jordi Monés fa notar que substituïa el terme llengua 'vernacla' pel de llengua

124 PEMÁN, José María: «El catalán: un vaso de agua clara», dins *ABC*, 19 d'abril de 1970, pàg. 3.

125 *Ibidem*.

126 *Ibidem*.

127 ANDREU, Josep: «1970: la campaña en defensa del catalán», dins *El País*, 16 de juny de 1976. Josep Andreu no coneixia personalment José María Pemán: «*Por ello, en Madrid me dirigí a mi amigo José María de Areilza. El conde de Motrico hacía poco tiempo que, en un viaje a Barcelona, había celebrado diversas entrevistas con varios dirigentes de las organizaciones democráticas catalanas de la clandestinidad y había demostrado sumo interés y comprensión hacia la reivindicaciones básicas catalanas. José María de Areilza había dejado en Cataluña el recuerdo de un hombre abierto y liberal. El conde de Motrico comprendió inmediatamente la importancia de mi misión y me ofreció su ayuda.*»

128 Trobareu una anàlisi d'aquesta llei a MONÉS, Jordi: *L'escola a Catalunya durant el franquisme*, pàg. 97-143.

‘materna’, avenç teòric d’una certa importància. També explica que a les orientacions pedagògiques per a la segona etapa de l’EGB s’especificava amb més precisió la posició governamental en relació amb les llengües no castellanes de l’Estat: «*En el caso de que el niño no sepa castellano conocerá que se parte de la propia lengua nativa para iniciarle en la lectura y escritura de la lengua nacional. Tránsito gradual que le permitirá conjuntamente expresarse por escrito en ambas lenguas.*»¹²⁹ Enric Larreula explica que cap d’aquestes disposicions legals no tenien cap mena de valor pràctic en elles mateixes, ja que van ser redactades oficialment amb la voluntat expressa de no ser aplicades ja que mai no s’hi va dedicar ni cap estudi seriós ni s’hi va invertir cap pressupost per part del Ministeri: «més aviat es tractava de sortides de compromís davant la creixent contestació i exigència per part de la societat. Però van propiciar que l’any 1971, al si de la DEC d’Òmnium Cultural, un grup de professors pensés que havia arribat l’hora de fer les gestions necessàries per aconseguir introduir el català a les escoles dins l’horari normal de classe.»¹³⁰

Segons les dades que aporta Josep Faulí, un any després de promulgar-se aquesta llei d’educació, la DEC controlava les classes de català a setanta centres escolars, amb un total de deu mil alumnes, repartits en 350 cursos, la qual cosa representava unes 3.000 hores mensuals de classe.¹³¹ Joaquim Arenas ha definit aquests anys, de 1970 a 1978, com «el període de presència tolerada de la llengua catalana en l’àmbit educatiu.»¹³²

Entre el 1971 i el 1972 un grup de professors titulats de la JAEC es va incorporar a la DEC d’Òmnium Cultural amb la finalitat de dinamitzar i donar un nou impuls a l’ensenyament del català. Va ser l’anomenat Grup Promotor, que va potenciar les classes de llengua catalana a Santa Coloma de Gramenet. Es va triar aquesta ciutat ja que, a causa d’unes classes de català que Joaquim Arenas i M. Lluïsa Coromines feien a la Biblioteca de la Diputació de Santa Coloma, s’havia creat una certa sensibilització en aquest punt. Donem la paraula a Enric Larreula: «A les classes, que es feien al vespre, a més a més dels adults, als quals en principi anaven dedicades, hi assistia una bona colla de nens i nenes, i tantes van arribar a ser les sol·licituds de matrícules que no es van poder atendre que una bona colla d’infants es va quedar al carrer. Els professors en van parlar amb els pares, i tothom es va convèncer que calia portar l’aprenentatge del català a l’escola. Primer es va visitar l’Ajuntament, a qui amb la llei a la mà es va exposar el cas i se li va demanar permís per iniciar la campanya. A partir d’aquí es va començar la visita de totes les escoles de la població tot oferint dues hores de classe setmanals per a tots els cursos a càrrec dels pressupostos econòmics d’Òmnium Cultural. Així, per aquest sistema es va aconseguir que, malgrat la reticència inicial d’algunes escoles, la població de Santa Coloma fos la primera a introduir ja a l’octubre de 1972 l’assignatura de llengua catalana d’una manera més o menys generalitzada a raó de dues hores dins l’horari escolar per a tots els nens d’un mateix grau i per a tots els nivells».¹³³ Joaquim Arenas explica que aquest pla d’acció de Santa Coloma de Gramenet serví de paradigma per a noves

129 MONÉS, Jordi: op. cit., pàg. 344.

130 LARREULA, Enric: *La llengua dibuixada*, pàg. 20-21.

131 FAULÍ, Josep: op. cit., pàg. 65.

132 ARENAS, Joaquim: *Absència i recuperació de la llengua catalana a l’ensenyament a Catalunya (1970-1983)*, pàg. 24.

133 LARREULA, Enric: *La llengua dibuixada*, pàg. 21-22.

aplicacions: «El curs 1973-74, el Pla es va estendre als barris de Barcelona: Sants i Hostafrancs i la Barceloneta. I l'any 1974 s'amplià a la Zona Franca i s'implantà a Cornellà de Llobregat, després de la campanya «Català a l'escola l'any que ve», que fou promoguda pels mateixos professors i obtingué una gran acceptació i participació, amb un resultat de 3.400 alumnes atesos el primer any.»¹³⁴

També en aquesta època el Seminari de Didàctica del Català de Rosa Sensat, dirigit per Josep M. Cormand i Lluís López del Castillo, va redactar un *Vocabulari bàsic infantil i d'adults*.¹³⁵ D'altra banda, el 12 de febrer de 1972 el Col·legi d'Advocats de Vic, a petició de la delegació d'Osona d'Òmnium Cultural, va fer públic un informe –titulat *Dictamen sobre el català a les escoles*– en el qual, després de diverses consideracions, conclouen: «1) Els mestres a Catalunya han d'ensenyar el català, tant en el nivell pre-escolar com en el de l'Educació General Bàsica. 2) Els alumnes i llurs representants legals en son cas, poden exigir als mestres l'acompliment del deure abans esmentat. 3) Les altres matèries pròpies dels dos nivells poden explicar-se en català, tant per a facilitar l'aprenentatge dels alumnes, com per a realitzar una activitat de conreu del català establerta per la Llei.»¹³⁶

7.2.5. L'Informe sobre l'ensenyament del català (1972)

A l'Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí hi ha un document molt interessant, de 63 pàgines, titulat *Informe sobre l'ensenyament del català*, signat per Jordi Mir i Albert Jané i datat la primavera-estiu de 1972.¹³⁷ L'interès d'aquest informe rau en el fet que ens permet tenir una fotografia força exacta de la realitat de l'ensenyament del català en aquesta època. En l'apartat de motivacions i objectius s'explica que l'estudi «té com a objectiu l'exposició de l'estat actual de l'ensenyament del català i del material de què ara es disposa i del que caldria promoure de cara a l'aprofitament màxim de les possibilitats del moment actual i de l'esdevenidor previsible.»¹³⁸

En primer lloc, l'informe fa un resum dels deu anys 'd'acció positiva' de la JAEC: «Pot considerar-se que l'organització actual de les classes de català té el seu origen en els cursets que es feien a Barcelona cap a finals de la dècada dels anys cinquanta i dels contactes i de la unió entre els professors que en tenien cura.

»Durant els anys 1959 i 1960 va iniciar-se la gestió sistemàtica prop d'entitats culturals i recreatives per a l'organització de cursos per als seus associats, així com els cursos per correspondència, destinats preferentment als residents fora de Barcelona. També, per les mateixes dates, es van fer els primers cursets destinats a alumnes ja preparats que tenien la intenció de professar l'ensenyament del català.

»Per la tardor de 1961 va tenir lloc el primer examen dels qui havien seguit el curs per correspondència de comarques i pel gener de 1962 l'examen per a l'obtenció dels títols de professor de la JAEC, recentment creada, en els graus elemental i mitjà».¹³⁹ L'in-

134 ARENAS, Joaquim: «L'epopeia cívica de recuperar el català a l'escola fonament de l'escola catalana», dins *Revista de Catalunya*, núm. 301, pàg. 109.

135 Va ser publicat a Barcelona, l'octubre de 1971, per Edicions Saturno.

136 *Serra d'Or*, núm. 154, juliol de 1972.

137 Document núm. 1369.

138 MIR, Jordi i JANÉ, Albert: *Informe sobre l'ensenyament del català*, pàg. 4.

139 *Ibidem*, pàg. 6.

forme diu que el nombre total de professors als quals la JAEC va atorgar un títol –des de 1962 fins a 1972, en 29 convocatòries– va ser de 683, dels quals 429 eren de grau elemental i 254 de grau mitjà.¹⁴⁰

L'informe aporta informació interessant sobre els cursos que es van organitzar a Barcelona i a algunes poblacions a partir de 1962, moment en què va iniciar-se'n l'organització i control per part del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis¹⁴¹, antecessor de la Delegació d'Ensenyament de Català d'Òmnium Cultural. Durant el període 1962/1964 es van fer una seixantena de cursos en centres excursionistes, recreatius, parroquials, agrupaments escoltes... sense que se'n conegui cap als centres d'ensenyament, amb l'única excepció dels que tenien lloc al CICF on, durant el curs 1963/1964 s'hi van fer quatre cursos simultanis. El nombre de cursos durant els tres períodes següents (1964/1965, 1965/1966 i 1966/1967) és el mateix –uns trenta cursos per any– però es constata que es fan classes de català a dos centres –una escola i una acadèmia–, sense precisar quines. El primer curs de català que va organitzar-se en un institut d'ensenyament mitjà va ser durant el període 1967/1968. Per al curs següent, el 1968/1969 van ser quaranta-dos els centres on es feien classes de català, dels quals ja hi ha onze instituts. Durant el curs 1971/1972 aquesta xifra ja s'ha elevat a 69: 21 instituts, 22 escoles i acadèmies i 26 centres diversos (culturals, recreatius, excursionistes...). D'aquests 69 n'hi ha 47 a Barcelona i 22 a fora de la ciutat, bé que la majoria són en la seva àrea immediata d'influència. El total de cursos en el període 1971/1972 va ser de més de cent cinquanta.

Pel que fa als cursos per correspondència, que funcionaven des de 1959, l'informe dona aquestes dades: curs 1968/1969 (306 alumnes), curs 1969/1970 (239 alumnes), curs 1970/1971 (197 alumnes) i curs 1971/1972 (114 alumnes, fins a l'abril de 1972).

Un altre apartat interessant d'aquest informe és el dedicat als cursos i exàmens de la Diputació de Barcelona. El 1967, el mateix any que començà la redacció de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, aquest ens provincial va convocar exàmens de català a fi de proveir les places de professor dels cursos de les biblioteques que en depenien: «Limitada la inscripció, en principi, a les bibliotecàries d'aquest organisme, gràcies als bons oficis del senyor Pere Bohigas, persona molt vinculada a la J.A.E.C., la convocatòria va admetre totes les inscripcions presentades, encara que fossin de persones alienes a aquesta corporació. Com és lògic, la gran majoria d'inscripcions corresponien a professors que ja posseïen un certificat de la J.A.E.C., guiats per l'afany de deixar constància de la bona acollida que mereixia la iniciativa de la Diputació i d'obtenir un certificat oficial que els acredités en llurs tasques de professorat. Així, a causa de l'afluència massiva a la primera convocatòria, el cens actual de professors de la Diputació està format, en bona part, pels qui ja van obtenir el certificat en aquell primer examen. Del conjunt d'aquests professors, més d'un

140 Les convocatòries van ser: 1962 (gener i octubre), 1963 (gener, juny i octubre), 1964 (gener, juny i octubre), 1965 (gener, juny i octubre), 1966 (gener, juny i octubre), 1967 (juny i octubre), 1968 (juny i octubre), 1969 (febrer, juny i octubre), 1970 (febrer, juny i octubre), 1971 (febrer, juny i octubre) i 1972 (febrer i juny).

141 L'any 1975, quan ja quasi es respirava democràcia, dos policies anaren al local del Centre d'Estudis Francesc Eiximenis a cercar-hi adhesius amb la llegenda «Volem els ajuntaments i l'escola, catalans i democràtics», amb l'excusa que eren il·legals. Al qui sortí a rebre'ls, li preguntaren si hi havia el senyor Francisco Jiménez, i en dir-los que no coneixia ningú amb aquell nom, insistiren: «*Pero, vamos a ver, ¿éste no es el Centro de Estudios Francisco Jiménez?*» (FABRE, Jaume, HUERTAS, Josep M. i RIBAS, Antoni: *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*, pàg. 173).

cinquanta per cent posseeixen també el certificat de la J.A.E.C.».¹⁴² El nombre de professors que van obtenir el certificat de suficiència en els exàmens de la Diputació, amb un total de 341, per convocatòries anuals, és el següent: any 1965 (196), any 1968 (55), any 1969 (40), any 1970 (23), any (27).¹⁴³ Durant el curs 1970-1971 es va fer un curs de grau superior a l'edifici central de l'Escola de Bibliotecàries, al qual es van inscriure 101 alumnes, i 78 cursos (amb una assistència global de 1.592 alumnes) a un total de 33 biblioteques.¹⁴⁴ Durant el curs 1971-1972 s'havien fet, en el moment de tancar l'informe, un total de 83 cursos.

L'informe també aporta dades d'una enquesta sobre l'ensenyament del català a la ciutat de Barcelona, realitzada el 1969: «L'ensenyament del català a les escoles va començar a tenir una certa importància a mitjans del decenni de 1960 a 1970. D'acord amb l'enquesta indicada, veiem com la situació a les escoles de la ciutat de Barcelona, durant el curs 1968/1969 era el següent: d'un total de 501 escoles, 157 van manifestar que havien inclòs, en una certa mesura, l'ensenyament del català entre els seus alumnes, cosa que en comprenia un total de 37.000 entre uns 155.000.

»D'entre aquestes 157 escoles que impartien l'ensenyament del català entre els seus alumnes, cal destacar-ne 8 que, pel seu esperit i pel nombre d'assignatures que donaven en català, podríem anomenar escoles catalanes. El total d'alumnes d'aquestes 18 escoles era de 5.447. Aquesta xifra, que representa el 3,5% del cens escolar de Barcelona del curs 1968/1969, és la que podríem considerar la dels alumnes que en aquell moment van rebre l'ensenyament que s'acosta a allò que constitueix la nostra legítima aspiració.»¹⁴⁵

L'informe de Jordi Mir i Albert Jané conté un llistat de les publicacions essencials per a l'ensenyament del català, en aquesta època, a partir del treball *Assaig de bibliografia comentada de publicacions per a l'estudi del català*, dels professors Ramon Folch i Guillén i Josep Llobera i Ramon, publicat per la DEC d'Òmnium Cultural. Són els següents:

Gramàtiques i cursos de llengua

- Miquel Arimany: *Exercicis d'introducció simplificada al domini del català*. Arimany.
- Pompeu Fabra: *Introducció a la gramàtica catalana*. Edicions 62.
- Pompeu Fabra: *Gramàtica catalana*. Editorial Teide.
- Pompeu Fabra: *Ortografia catalana*. Barcino.
- Pompeu Fabra: *La conjugació dels verbs en català*. Barcino.
- Albert Jané et. al.: *Signe*. Edició dels autors.
- Josep Llobera: *El català bàsic*. Teide.
- Jeroni Marvà: *Curs superior de gramàtica catalana*. Barcino.
- Josep Miracle: *Gramàtica catalana*. Erosa.
- Francesc de B. Moll: *Gramàtica catalana*. Raixa.

142 MIR, Jordi i JANÉ, Albert: *Informe sobre l'ensenyament del català*, pàg. 21.

143 D'aquests 341 professors, 192 eren de la ciutat de Barcelona. N'hi havia 12 de Badalona, 15 de Terrassa, 10 de Vic, 9 de Granollers, 8 de Sabadell, 6 de l'Hospitalet de Llobregat, 5 de Reus, 5 de Lleida... i la resta, en nombres més petits, de moltes altres poblacions catalanes.

144 Les biblioteques on es van fer aquests cursos són: Arenys de Mar, Balsareny, Barcelona, Cabrils, Calella, Canet de Mar, Cardedeu, Cerdanyola, Cornellà de Llobregat, Esparreguera, Esplugues de Llobregat, Folgueroles, L'Hospitalet de Llobregat, Malgrat, Manlleu, Manresa, Mollet del Vallès, Montornès del Vallès, Navàs, Pineda, el Prat de Llobregat, Roda de Ter, Rubí, Sallent, Sant Hipòlit de Voltregà, Sant Vicenç de Castellet, Santa Coloma de Gramenet, Sitges, Súria, Terrassa, Tona, Vic i Vilafranca del Penedès.

145 MIR, Jordi i JANÉ, Albert: *Informe sobre l'ensenyament del català*, pàg. 26.

- Bernat Montsià: *El català en vint lliçons*. Barcino.
- Joaquim Rafel: *Gramàtica catalana (curs elemental)*: Edhasa.
- Joan Martí: *Gramàtica (curs mitjà)*. Edhasa.
- Albert Jané: *Gramàtica essencial de la llengua catalana*. Bruguera.
- Albert Jané: *Gramàtica catalana*. Salvat.
- Joan Baptista Xuriguera: *Els verbs catalans conjugats*. Claret.

Diccionaris i vocabularis

- Pompeu Fabra: *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Edhasa.
- Manuel Franquesa: *Diccionari de sinònims*. Pòrtic.
- Santiago Pey: *Diccionari de sinònims i antònims*. Teide.
- Emili Vallès: *Pal·las. Diccionari català il·lustrat*. Catalònia.
- Miquel Arimany: *Diccionari català general*. Arimany.
- Miquel Arimany: *Diccionari breu català-castellà*. Arimany.
- Miquel Arimany et. al.: *Dictionnaire pratique catalan-français*. Arimany.

- Eduard Artells: *Vocabulari castellà-català i català-castellà*. Barcino.
- Albert Jané: *Diccionari català de sinònims*. Aedos.

Llibres de lectura i manuals infantils

- Montserrat Camps: *Mainada*. Casals.
- Montserrat Camps et. al.: *Català primer*. Casals.
- M. Teresa Codina et. al.: *Català segon*. Casals.
- Àngels Garriga: *Beceroles*. Teide.
- Àngels Garriga: *Estels*. Teide.
- Sebastià Sorribas i Joan Ruiz i Calonja: *Bon matí*. Teide.
- Artur Martorell: *Selecta de lectures* (tres volums). Teide.
- M. Lluïsa Corominas et. al.: *Gresol*. Spes.
- Eduard Artells i Joan Triadú: *Lectures escollides* (tres volums). Barcino.
- Renada Mathieu: *Quatre sota un pi*. Teide.
- Miquel Arimany: *Quaderns de català*. Arimany.
- Lluís López del Castillo: *Faristol*. Tremoleda.
- Artur Martorell: *Guiatge*. Hogar del Libro.
- Marta Mata (i l'equip de mestres de Rosa Sensat): 16 volums de la Col·lecció *Primeres Imatges, Primeres Paraules*. La Galera.

Manuals de català per a castellanoparlants

- Roser Latorre: *Primer curso de catalán*. Barcino.
- Miquel Arimany: *Gramàtica pràctica del catalán*. Arimany.
- Josep Llobera: *Prácticas de catalán básico*. Teide.
- Neus Escudé et. al.: *Català audiovisual, llibre primer*. Edició dels autors.

Obres generals

- Pompeu Fabra: *Converses filològiques*. Barcino.
- Eduard Artells: *Llenguatge i gramàtica*. Barcino.
- Joan Corominas: *El que s'ha de saber de la llengua catalana*. Raixa.

–Josep Roca Pons: *Introducció a l'estudi de la llengua catalana*. Vergara.

Les conclusions d'aquest informe concreten l'acció susceptible de dur-se a terme en dos camps essencials: D'una banda, les gestions i pressions que es puguin realitzar per promoure, directament o indirectament, les classes de català als centres d'ensenyament; de l'altra, directa o subvencionada, de material: «Pel que fa al primer d'aquests dos aspectes que hem assenyalat, i considerant que la majoria de les escoles i dels centres d'ensenyament i de bona part del personal que hi treballa no són prou conscients de totes les possibilitats contingudes en l'actual Llei d'ensenyament que s'han vingut comentant i posant en relleu i estan sotmesos encara a diversos tipus de recels i d'auto-limitacions, creiem que seria molt útil i aconsellable la creació d'una oficina coordinadora i d'informació, les tasques de la qual podrien centrar-se principalment en aquestes accions:

- 1) Informar als mestres i les escoles de les possibilitats legals actuals de l'ensenyament del català i de les experiències que a cada moment se'n vagin obtenint.
- 2) Intentar de fer pressió sobre els mestres perquè cap escolar no deixi d'obtenir els avantatges, quant a l'aprenentatge del català, que li concedeix la legislació vigent.
- 3) Realitzar les gestions personals que calguin prop dels instituts i d'altres centres d'ensenyament perquè fomentin l'ensenyament del català a aquells dels quals són responsables.
- 4) Pressionar en aquest sentit totes les escoles religioses, a través dels bisbats corresponents.
- 5) Informar els mestres i les escoles de tot el material disponible, i fer-los-en arribar perquè l'examinin.
- 6) Realitzar, així mateix, una acció sobre les associacions de pares perquè exigixin la presència del català a l'escola.
- 7) Organitzar una campanya demanant que tots els mestres que exerceixen a Catalunya hagin de saber el català.

»Quan al segon aspecte, l'edició de material, caldria trobar una línia d'acció equilibrada que, no estant supeditada a l'obtenció de beneficis econòmics, en permetés una difusió molt més àmplia, sense pertorbar, però, els legítims interessos de les editorials que ja treballen en aquest camp. L'acció desitjable, doncs, s'hauria d'emprendre en tres direccions: edició directa de textos, subvenció a altres editorials perquè puguin llançar al mercat a preus assequibles els textos que es jutgin interessants i una promoció adequada per a una més àmplia difusió de tot aquest material.

»Per qualsevol d'aquests conductes, caldria procurar l'existència al mercat d'una sèrie de textos que es desprenen de les respostes a l'enquesta,¹⁴⁶ els quals es poden classificar en tres grups. El grup que considerem preminent és el que comprèn el materi-

146 Es tracta d'una enquesta que els autors de l'informe van redactar i sotmetre a una vintena de persones, «totes elles amb una reconeguda preocupació per aquest problema, i que hi estan estretament vinculades des de camps diversos» (pàg. 35).

al escolar vinculat a les programacions vigents, d'entre el qual es poden assenyalar els textos següents:

- Fitxes d'aprenentatge de lectura.
- Conjunt graduat de llibres de llenguatge per a tots els nivells de l'Ensenyança General Bàsica.
- Vocabulari bàsic escolar.
- Fitxes de matemàtica nova.
- Manual escolar de Geografia de Catalunya.
- Material en català equivalent a les actuals fitxes en castellà de les anomenades "Àreas de experiència".
- Manuels d'iniciació al coneixement d'història universal, astronomia, física, ciències naturals, art, etc.
- Un atlas geogràfic.
- Quaderns de vacances a diversos nivells.

»En segon lloc, a fi d'atendre els múltiples aspectes de l'ús del català en totes les esferes, tant en l'ensenyament no estrictament escolar com en diversos camps professionals, especialment en el que afecta escriptors, publicistes, etc., i, naturalment, tots els qui desitgen aprofundir en el coneixement de la llengua pròpia, pensem que resultaria eficaç l'edició de les obres següents:

- Un diccionari normatiu reduït, a un preu assequible per a tothom.
- Una col·lecció de vocabularis d'equivalències –tipus Langenscheidt, amb ambdues correspondències– que compregui, com a mínim, les de les llengües següents: castellà, portuguès, anglès, francès, alemany, italià, holandès, suec, rus i romanès.
- Vocabularis específics diversos: ideològics, de locucions, tècnics, científics, professionals, etc.
- Diccionari enciclopèdic en un sol volum (tipus Petit Larousse).
- Vocabulari amb gràfics (tipus Duden).
- Un manual de correspondència, comercial i particular, posat al dia.

»Finalment, cal no oblidar el material objecte dels lleures infantils i juvenils, que tant contribueix a la formació idiomàtica. La manca absoluta d'alguns aspectes d'aquest material en català és causa de fonda preocupació, i per obviar-hi caldria una acció decidida de la qual no sembla probable que es pugui veure capaç cap empresa comercial.

- »Les necessitats més clares es poden concretar en els punts següents:
 - Col·leccions de cromos de temes diversos.
 - Una revista de caràcter efectivament infantil (de 5 a 8 anys).
 - Publicacions populars de tipus divers de tema esportiu.
 - Calendaris, especialment calendaris infantils, que haurien de cedir-se a preus realment assequibles o, preferentment, gratuïts.

»Ens sembla important de fer observar que per a una eficaç distribució de tot aquest material caldria crear una estructura permanent que es pogués introduir normalment a les escoles i als centres d'ensenyament.

»Totes les accions que es poden emprendre en el sentit que ens preocupa són, certament, molt més àmplies i extenses. Una aprofundida reflexió i la compulsió de les diver-

ses opinions obtingudes, però, ens ha permès d'assenyalar les que creiem d'una eficàcia més immediata, i, alhora, perfectament factibles. No dubtem que la seva realització resultaria positivament beneficiosa per a la nostra llengua i per a la nostra cultura.»¹⁴⁷

7.2.6. Dos models diferents d'entendre l'ensenyament en català: la DEC i Rosa Sensat

El tractament de la llengua en l'actual sistema d'ensenyament és el resultat d'un procés de formulació del concepte d'*escola catalana*, que va anar prenent cos en aquests anys seixanta i setanta. L'Eduard Voltas ho resumeix molt bé en un capítol del llibre *La guerra de la llengua*, en el qual explica que al llarg dels setanta es configuren dos models teòrics alternatius: el de l'associació Rosa Sensat i el de la DEC d'Òmnium Cultural: «D'una banda hi ha els grups de mestres i entitats (dels quals Rosa Sensat n'és el principal exponent) partidaris del document "Per una nova escola Pública", redactat a l'Escola d'Estiu del 1976, els quals s'inclinen per un bilingüisme escolar, dins la mateixa classe, a fi que l'escola sigui respectuosa amb la llengua del nen. Aquest model es va aplicar durant força anys en les denominades escoles actives. El contrapunt el representen els estaments agrupats al voltant de la DEC i d'Òmnium Cultural, que proposen un altre model, políticament més agosarat, basat en l'afirmació que l'escola catalana ha de ser-ho en llengua i continguts, descartant totalment el bilingüisme escolar. Val a dir, però, que tot i proposar solucions tècniques diferents pel que feia al tractament de la llengua, ambdues tendències partien dels mateixos principis: el primer, entendre l'escola catalana com a expressió nacional de renovació pedagògica; el segon, també fonamental i de plena actualitat: mai, en cap cas, separar els nens en raó de la seva llengua.»¹⁴⁸

També en parla Joaquim Arenas en un llibre de l'any 1989, quan explica la separació de l'Assessoria Didàctica,¹⁴⁹ que havia començat a funcionar el 1970 sota l'empara d'Òmnium Cultural, per tal d'integrar-se a l'Escola de Mestres Rosa Sensat. Aquest trencament es va materialitzar a finals de 1975: «La diversitat de criteris era òbvia. Mentre la DEC creia fonamental estendre la presència de l'ensenyament del català, tot i promovent l'escola catalana, l'Assessoria veia en la formació de mestres i en l'orientació de les escoles el futur de la llengua». En el fons, explica Arenas, el que hi havia era una divergència quant a la idea d'escola catalana. Mentre la DEC preconitzava l'escola catalana amb llengua i continguts com a elements inseparables per a tots els nens de Catalunya, l'Assessoria Didàctica preconitzava un tractament lingüístic bilingüe.¹⁵⁰

El plantejament del grup de Rosa Sensat es va materialitzar en un document de l'any 1972, titulat *El bilingüisme escolar a Catalunya*, en el qual, a més d'una aproximació psicològica i sociològica al tema, plantejava les dues finalitats que hauria de tenir en compte l'escola de cara a la formació lingüística dels alumnes: «1) No causar un trauma en els nens a causa de la preterició de la llengua materna, que arriba fins a l'oblit total d'aquesta dins l'ambient escolar. I 2) Aconseguir, al terme de l'edat escolar, un domini perfecte

147 MIR, Jordi i JANÉ, Albert: *Informe sobre l'ensenyament del català*, pàg. 60-63.

148 VOLTAS, Eduard: *La guerra de la llengua*, pàg. 57-58.

149 Vegeu MONÉS, Jordi: *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*, pàg. 133-140.

150 ARENAS, Joaquim: *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*, pàg. 42.

de les dues llengües». L'opuscle explicava finalment la programació que calia seguir i un llistat d'obres de consulta per a mestres i educadors.¹⁵¹

Segons Josep González-Agàpito, el model d'escola catalana defensat per Rosa Sensat es basava en raons psicopedagògiques, en especial en el fet que la llengua no és solament un instrument de relació entre les persones, sinó un instrument de formació i de vida de l'esperit humà. També s'apuntava que la llarga situació patida pels nens catalans –que assistien a escola en una llengua aliena– demostrava els inconvenients de la preterició de la llengua materna: l'infant experimentava un xoc en entrar a l'escola, la situació afavoria un aprenentatge verbalista, comportava pobresa i confusió lingüístiques i fomentava una dissociació entre la llengua de cultura i la llengua de la vida. Des del punt de vista social es recalca que Catalunya no era pas un país bilingüe i que el català era la llengua del país. Alhora es tenia present la voluntat de la majoria de pares, que pretenien que els seus fills dominessin bé les dues llengües. D'altra banda, el posicionament d'Òmnium queda clar perquè les seves propostes són les que han acabat essent assumides majoritàriament.¹⁵²

Finalment, Enric Larreula resumeix molt bé les dues postures en el llibre *La llengua dibuixada* i precisament fa referència a les idees emanades al voltant del concepte de 'llengua materna', que tant van influir a les escoles vinculades al grup de Rosa Sensat. Per situar el concepte Larreula comença explicant que el 1951 –l'any que va aparèixer la revista *L'Infantil*¹⁵³– la UNESCO va organitzar una reunió d'especialistes amb el títol «Ús de les llengües vernacles en l'ensenyament», de la qual en va sortir un informe que era un clar al·legat a la conveniència que els infants fessin els seus primers aprenentatges escolars en la llengua materna. «Naturalment –escriu Enric Larreula– la UNESCO es referia a les bondats educatives que per als infants representa trobar a l'escola la llengua que porten de casa, la qual cosa pressuposava alhora la recuperació de les llengües pròpies dels territoris colonitzats per les metròpolis imperials». I després de reproduir el resum de l'informe d'aquest organisme internacional¹⁵⁴, aclaria: «Llengua materna era, doncs, la manera convencional com s'anomenava la llengua que parlava una població originària d'un territori concret, sovint en oposició al concepte de llengua oficial, o colonial. També des de la pèrdua de les llibertats catalanes a principis del segle XVIII a Catalunya s'havien fet intents diversos per poder portar la llengua materna als infants catalans. I aquest concepte de llengua materna, en el nostre cas com a sinònim de llen-

151 FUNDACIÓ ARTUR MARTORELL: *El bilingüisme escolar a Catalunya*.

152 Conversa amb Josep González-Agàpito. Banyoles, 8-2-2017.

153 Publicada pel seminari de Solsona, amb l'aprovació del bisbe Vicent Enrique Tarancón, el seu primer director va ser mossèn Climent Forner. El 1968 va passar a ser editada per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat i, a partir de 1973, canvià el nom pel de *Tretzevents*. El desembre del 2011 va publicar l'últim número.

154 L'informe de la UNESCO, resumit, deia: «1. La llengua materna és el mitjà natural d'expressió d'una persona, i una de les seves primeres necessitats és desenrotllar al màxim la seva aptitud per a expressar-se. 2. Tots els alumnes han de començar llurs cursos escolars en la llengua materna. 3. No hi ha res en l'estructura de cap llengua que li impedeixi d'esdevenir un vehicle de civilització moderna. 4. No hi ha cap llengua que sigui inadequada per a satisfer les necessitats de l'infant en els primers mesos d'ensenyament escolar. 4. Si la llengua de l'infant no és la llengua oficial del seu país o una llengua mundial, cal que aprengui una segona llengua. 5. És possible adquirir un bon coneixement de la segona llengua sense fer-la servir com a mitjà d'instrucció general. (Extret de LARREULA, Enric: *La llengua dibuixada*, pàg. 42.»

gua catalana, es va anar mantenint en el subconscient col·lectiu català des de la represa de la Renaixença i durant tota la dictadura franquista. També, tal com proposava la UNESCO l'any 1951, les reivindicacions catalanes més compromeses a salvar la llengua aleshores haurien acceptat amb entusiasme poder educar en llengua materna a les escoles de Catalunya.»¹⁵⁵

Però, on es plantejava el problema? Catalunya, durant la dictadura franquista i els primers anys de la transició, havia canviat molt. Centenars de milers de persones nascudes en terres de parla espanyola s'havien traslladat a viure a Catalunya i, en conseqüència, havia canviat la llengua d'ús habitual a les ciutats més densament poblades del país. «Per tant, si a finals dels setanta es volia portar la llengua catalana a l'escola i, sobretot, intentar educar en aquesta llengua, no es podia fer sota el concepte de llengua materna, sinó simplement de llengua catalana, reivindicativa, territorial, històrica, ben viva, de futur, de convivència, de projecte, de país, del que fos... però no sota la terminologia de materna, perquè en aquells moments ja prop de la meitat de les mares del país no parlaven en català als seus fills. I la proposta d'ensenyar en llengua materna als infants se'ns podia girar en contra.»¹⁵⁶

Amb tot, explica Enric Larreula, en determinats àmbits educatius, que intentaven recollir i projectar les grans idees de renovació pedagògica dels anys vint i trenta, va perviure de forma ideal el concepte de llengua materna: «El que pretenien els defensors de la llengua materna, la figura més representativa dels quals era la senyora Marta Mata i Garriga, era arribar a l'escola catalana, però partint de les llengües maternes dels infants. La idea bàsica era que els nens «catalans» des de l'inici aprenguessin a llegir i a escriure en català, i ja amb la llengua materna consolidada, al llarg dels primers cursos anessin entrant cada cop més en contacte amb la llengua castellana fins a dominar-les totes dues completament al final dels estudis. Mentre que els nens «castellans» haurien de fer a la inversa, fer l'aprenentatge de la lectoescriptura en la seva llengua materna i al llarg dels primers cursos anar entrant cada cop més en contacte amb la llengua catalana fins a arribar a tercer o quart curs a fondre's amb els de l'altre grup per seguir ja conjuntament l'aprenentatge en llengua catalana.»¹⁵⁷

Larreula continua explicant que «en contra d'aquesta idea de perfecta fraternitat i bons ideals, les persones que treballàvem a la DEC teníem, pel que fa al model d'Escola Catalana, tot un altre plantejament. Nosaltres volíem una escola catalana en llengua i continguts per a tothom igual. Parlessin el que parlessin els infants a casa en arribar a l'escola se'ls havia de tractar a tots per igual. No ens semblava oportú que ja d'entrada es fes una clara distinció a les escoles entre els “nens catalans” i els “nens castellans”. I es reforçés en ells la consciència que n'hi havia uns que eren catalans, i uns altres que no... o encara no. Nosaltres consideràvem que els nens no tenien una llengua per si mateixos, sinó que tenien la llengua que els grans els parlaven. (...)

»Força temps va durar la brega entre els partidaris dels dos models d'escola catalana, i en algun moment l'enfrontament va arribar a ser relativament tan tens, que se'm va acudir de dir que *la Marta mata*.

155 LARREULA, Enric: op. cit., pàg. 42-43.

156 Ibídem, pàg. 43.

157 Ibídem, pàg. 45.

»Tanmateix anys després la senyora Marta Mata reconeixia el seu error i acceptava un model d'escola amb la llengua catalana vehicular per a tothom des de l'inici. I tots els grups parlamentaris el van acceptar.»¹⁵⁸

Finalment, no podem deixar d'explicar que José Carlos Herreras fa una interpretació molt curiosa d'aquesta doble visió del que havia de ser el model d'escola catalana i afirma: «*La posición que se ha impuesto en la actualidad es la que defendía Omnium Cultural, que era la posición más política, más radical y también la menos profesional en cuanto a educación se refiere, pues persigue prioritariamente objetivos ajenos al ámbito de la enseñanza y el sistema educativo sería más bien un medio para lograr alcanzarlos*». Aquestes consideracions no les fa pas un indocumentat: Herreras dirigeix el Centre de Recherche des Langues en Espagne (CRESLE) i és autor de nombrosos treballs relacionats amb la política lingüística. ¿Ens està dient seriosament, als mestres que fem l'ensenyament en la llengua pròpia d'aquest país, que estem treballant per '*objetivos ajenos al ámbito de la enseñanza*'? Riem per no plorar.¹⁵⁹

7.2.7. De l'Informe de l'Assemblea de Catalunya de 1973 al Real Decreto 2.092 de 1978

L'Assemblea de Catalunya, constituïda el novembre de 1971 sota l'impuls de la Coordinadora de Forces Polítiques de Catalunya, va ser una plataforma sociopolítica que va integrar el conjunt de l'oposició franquista catalana en els darrers anys de la dictadura. Es va dissoldre el 1977. Segons Carles Santacana, el seu programa polític partia de quatre acords programàtics: la demanda de llibertat, amnistia per als presos polítics, restabliment de l'Estatut de 1932 amb les institucions que li eren pròpies i l'acord de coordinació d'aquestes accions amb les forces democràtiques de la resta de l'Estat espanyol.

158 Ibídem, pàg. 46 i 49.

159 HERRERAS, José Carlos: «*Lenguas y normalización en España*», pàg. 66. El treball té aspectes molt positius, però és totalment tendencios i parteix de considerar el català (amb el galleg i el basc) com a llengües de segona. Per exemple, no deixa de ser curiós que, quan parla de les llengües vernacles espanyoles, no hi inclou el castellà. També considera les llengües diferents al castellà com a «*uno de los problemas básicos de España*»: les llengües són un problema? O una riquesa? També diu que «*[si la normalización] depende única y exclusivamente de los grupos nacionalistas, la normalización no terminará nunca ya que la lengua que se intenta normalizar no ocupará nunca, para dichos grupos, el lugar prominente que ellos desean*» (!?). Una altra afirmació curiosa: «*los hablantes de lenguas minoritarias van quedando al margen de la aldea global y, por lo mismo, al margen de la historia*». Si algú que parlés el xinès mandarí (una llengua amb el triple de parlants que el castellà) fes aquesta afirmació a un espanyol, ho trobaria normal? Hi estaria d'acord? I una altra, de les moltes que podríem reproduir: «*Y si la limitación a la lengua autonómica es perjudicial en todos los sectores, hay uno en el que es particularmente nefasta por las consecuencias que conlleva: el sistema educativo. (...) Las políticas de normalización, si quieren desarrollar un verdadero bilingüismo, deberían favorecer un equilibrio armonioso de las lenguas vehiculares (lengua autonómica/español), lo que permitiría conciliar el deseo lícito de salvaguardar el patrimonio cultural y personal que representan las lenguas autonómicas para varios millones de españoles y la necesidad de preparar a los futuros ciudadanos para ser competitivos en un mundo globalizado*». Caldria preguntar-li: quan parla del 'verdadero bilingüismo', a què i a qui es refereix? Per què els catalans ja som bilingües i sovint trilingües. Els espanyols no cal pas que ho siguin, oi? Es veu que això del bilingüisme ha de ser només en una sola direcció...

L'activitat més important duta a terme per l'Assemblea va ser la campanya «Volem l'Estatut!», que finalitzà poc abans de les primeres eleccions democràtiques.¹⁶⁰

El juliol de 1973 va posar en marxa una campanya en favor de l'oficialitat del català, sota el lema «La llengua catalana a tots llocs i a tots nivells», per a la qual es va encarregar un informe a Rafael Ribó, Jordi Carbonell, Xavier Folch, Carles-Jordi Guardiola i Francesc Vallverdú. Sobre l'ensenyament, les conclusions de l'informe deien això: «Superació de les consignes del tipus “Català a l'escola”, exigint escoles i centres d'ensenyament catalans, que en el nostre context seran necessàriament democràtics. L'ensenyament a tothom, especialment per a les classes treballadores; organització de l'ensenyament al servei de la societat. Admissió de ple dret de la llengua catalana, com a vehicle de cultura. Protecció de les minories culturals residents a Catalunya (castellanoparlants, gallecs, aranesos, àrabs), implantant l'ensenyament en la seva llengua materna, amb aprenentatge del català com a segona llengua».¹⁶¹ Aquest mateix any 1973 es van fer públiques a la Universitat Catalana d'Estiu unes conclusions d'un seminari sobre l'ús del català en les disciplines artístiques –conegudes com el Manifest de Prada–, en les quals s'afirmava que el dret a l'ús de la llengua pròpia és universal, inviolable i inalienable, que es pot aplicar a tots els nivells, graus i terrenys de l'activitat humana i, per tant, també en els seus aspectes científics.¹⁶²

El 4 de març de 1975, en un ple de l'Ajuntament de Barcelona on l'alcalde, Enric Masó i Vázquez, havia prohibit l'ús de la llengua catalana, una majoria de divuit regidors –qualificats per Joan B. Culla «d'obscurs exponents del caciquisme més ranci i del franquisme més estòlid»¹⁶³ van rebutjar la proposta del membre del consistori Jacint Soler Padró de destinar deu milions de pessetes a subvencionar l'ensenyament del català a les escoles de la ciutat. L'excusa va ser dir que la petició no havia seguit el tràmit normal de presentació. Tres dies més tard, una proposta semblant del regidor Joan Paredes tampoc no va prosperar a l'Ajuntament de Girona, i el motiu del refús va ser, altra vegada, una qüestió de procediment. Ho va explicar Narcís-Jordi Aragó a la *Revista de Girona*: «La proposta de Joan Paredes Hernández, elegit per l'anomenat terç corporatiu, no pretenia pas que s'ensenyés *en* català; d'això ningú gosava ni parlar-ne. Només volia que s'ensenyés *el* català, proscrit durant més de trenta anys consecutius en l'àmbit escolar. I demanava que s'apliqués a aquest objectiu una partida de 4.370.000 pessetes, destinada en principi a obres de consolidació del Teatre Municipal. L'excusa burocràtica per a la negativa va ser que una proposta d'aquest tipus no tenia cabuda dintre d'un pressupost extraordinari com el que hi havia sobre la taula i que s'hauria d'incloure, si procedia, en el pressupost municipal ordinari de l'any següent».¹⁶⁴ Aragó també explica que aquesta actitud va desfermar una autèntica onada d'indignació concretada en una escalada de protestes de corporacions, associacions, col·legis professionals, entitats i particulars. Finalment, diu que «A Barcelona, els anomenats “regidors del no” van

160 SANTACANA, Carles: «Assemblea de Catalunya», dins *Diccionari d'Història de Catalunya*, pàg. 68-69.

161 ORTEGA, Rudolf: op. cit., pàg. 237-241. També a BATISTA, Antoni i PLAYÀ MASET, Josep: *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*, pàg. 303-329.

162 *Ibidem*, pàg. 229-235.

163 CULLA, Joan B.: «Una «normalització» cultural sota vigilància», dins *Història de Catalunya*, volum VII. *El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)*, pàg. 411.

164 ARAGÓ, Narcís-Jordi: «La pedra del català», dins *Revista de Girona*, núm. 252, pàg. 128-129.

ser posats públicament en evidència per la majoria de rotatius. Incomprendiblement, el consistori gironí, en comptes d'escarmentar amb l'experiència veïna, va ensopegar de ple amb la mateixa pedra. A aquell trist episodi, vist amb la perspectiva del temps transcorregut, li escau com l'anell al dit la coneguda sentència bíblica: «La pedra que rebutjaren els constructors ara corona l'edifici».¹⁶⁵

El 30 de maig de 1975, a sis mesos de la mort del dictador, essent ministre d'Educació i Ciència el català Cruz Martínez Esteruelas, es va publicar el *Decreto 1433/1975, de 30 de mayo, por el que se regula la incorporación de las lenguas nativas en los programas de los Centros de Educación, Preescolar y General Básica*. El preàmbul del decret deia que «*La introducción de las lenguas nativas en la Educación Preescolar y en la General Básica se justifica, atendiendo, por una parte, a la necesidad de favorecer la integración escolar del alumno que ha recibido como materna una lengua distinta de la nacional, y por otra, al indudable interés que tiene su cultivo desde los primeros niveles educativos como medio para hacer posible el acceso del alumno a las manifestaciones culturales de tales lenguas.*»¹⁶⁶

En la part dispositiva s'autoritzava als centres l'ensenyament del català, amb caràcter experimental i com a matèria voluntària, durant el curs 1975-1976. La titulació per a poder fer classes de català s'havia d'obtenir a partir dels cursos que havia d'organitzar el Ministeri d'Educació i Ciència. De tota manera, per no demorar l'inici de l'experimentació, es podrà «*habilitar a profesorado que estando en posesión de la titulación adecuada, acredite en la forma que se establezca la aptitud y el conocimiento de aquellas lenguas suficientes para impartir su enseñanza en los niveles citados.*»¹⁶⁷

Durant el curs 1975-1976 les classes de català subvencionades i/o controlades per Òmnium Cultural es feien a 360 escoles de tot el Principat, amb un total de 95.904 alumnes i 456 professors. El cost anual d'aquesta formació va ser de 41.203.000 milions de pessetes, 24.257.101 de les quals eren aportades per Òmnium (un 58,8%).¹⁶⁸ D'altra banda, Lluís López del Castillo, en una publicació del 1975, diu que «La nova Escola Universitària de Professorat d'EGB de la Universitat Autònoma de Barcelona (...) té com a llengua vehicular de l'ensenyament el català, i (...) té català dins l'especialitat de Filologia i de Preescolar, com també a comuns. Pel curs que ve, 1975-76, que es preveu

165 Ibidem. El Cuerpo General de Policía va emetre una nota informativa, datada el març de 1975, que feia referència a aquesta qüestió: «*Noticias confidenciales que merecen crédito, nos dan a conocer que en el último pleno Municipal del Ayuntamiento de Gerona en que intervino el Sr. Paredes, éste dió lectura a una petición que habia sido confeccionada por el conocido Jorge Aragón Masó [Narcís Jordi Aragón], Director de semanario Presencia, en colaboración con el ex-sacerdote Pedro Madreny [Pere Madrenys] i el profesor-sacerdote en la Universidad de Gerona Modesto Prat Domingo [Modest Prats], todos ellos de ideología separatista y contrarios a los Principios Fundamentales del Movimiento. (...) Se hace constar en la información recibida que en próximo pleno Municipal se recrudescerá el problema reivindicando una importante subvención para el estudio de la lengua catalana en los Centros Docentes Oficiales, y que intervendran los mismos personajes de forma mas activa o violenta. Se dice que estas intervenciones esta [sic] patrocinadas por el "Omniun [sic] Cultural", que pretende acaparar y dirigir la enseñanza de la lengua catalana, haciendo obligatorio el que los profesores de catalan pertenezcan a esta entidad*». Hem extret aquesta nota del treball inèdit de Laura Teixidor Parra *El retorn del català a les escoles després del franquisme tractat a la premsa local gironina (1975-1983)*.

166 BOE núm. 156, 1 de juliol de 1975, pàg. 14.249-14.250.

167 Ibidem, pàg. 14.250.

168 ARENAS, Joaquim: «Per la llengua i per l'escola», dins Òmnium Cultural, 1961-1986, pàg. 65.

un alumnat de 1.700 persones, el català serà assignatura també a totes les altres especialitats. Si no s'estronda, serà la primera vegada que es podrà parlar d'un primer intent seriós de normalització lingüística de la Normal entre nosaltres.»¹⁶⁹

El decret del 1975 va quedar derogat tres anys després pel *Real Decreto 2.092/1978, de 23 de junio, por el que se regula la incorporación de la Lengua catalana al sistema de enseñanza en Cataluña*, promogut pel ministre basc Íñigo Cavero Lataillade.

Però fem un petit parèntesi i recordem que entre el 1975 i el 1977 es va celebrar el Congrés de Cultura Catalana, que tenia com a objectius principals la normalització de la llengua catalana i la defensa de la cultura catalana. El Congrés, sota la presidència d'honor de Jordi Rubió i Balaguer (Barcelona, 1887-1982), va analitzar l'estat de la nostra cultura, en diversos àmbits. Les conclusions finals de l'àmbit d'estructura educativa són fruit d'un delicat equilibri entre dues posicions a l'hora d'enfocar una política d'ensenyament: la que representava el grup de Rosa Sensat (amb Marta Mata al capdavant) i la del Consell Català d'Ensenyament (amb Joan Triadú, Joaquim Arenas i Octavi Fullat, entre d'altres). Segons Agustí Pons, es tractava d'un text programàtic, en el qual es constata la indigència dels pressupostos públics i l'esquema centralitzat i burocràtic, i s'exigia la catalanització de l'ensenyament i el seu arrelament en el país.¹⁷⁰

En l'apartat de 'català a l'ensenyament' marcava els objectius que es volien assolir a curt termini i unes línies generals sobre el procés que calia seguir: 1) L'objectiu final era l'ensenyament en català a tots els nivells i tots els sectors de l'estructura educativa. 2) Proposaven començar a treballar en la formació i el reciclatge dels mestres. 3) El principi bàsic del qual calia partir era que no hi havia cap motiu per no fer l'ensenyament en català. 4) Es proposava establir diversos tipus d'escola, amb la remarca que totes havien de tendir cap a l'objectiu final primer: a) Escoles definides com a catalanes, amb caràcter pilot. b) Centres no definits com els anteriors, però que podien tendir a transformar-s'hi ràpidament. c) Centres radicats en zones de gran percentatge d'immigració, en els quals –no hi diu, però s'intueix– no s'hi fa, de moment, l'ensenyament en català. Per acabar, d) Excepcionalment, es preveïen centres que podien tenir permanentment com a llengua base una altra que no fos la del país, «ja sigui una altra de l'Estat espanyol o de comunitats que vulguin mantenir escoles en la seva llengua. En tots els casos, l'ensenyament del català hi serà obligatori, així com el de la cultura i la història dels Països Catalans».¹⁷¹ Finalment, proposava que cada centre determinés, d'acord amb el seu sistema de govern, la programació i el ritme concret, sota la supervisió i l'assessorament dels organismes de control educatiu i dins els plans i terminis generals.

En clau gironina direm que, durant aquests anys, l'inspector Lluís M. Mestras i Martí, va fer alguns articles a la premsa de l'època i també alguns informes sobre bilingüisme a l'escola, que es poden consultar al seu arxiu, actualment dipositat al Fons Antic de la Universitat de Girona. Un d'aquests informes –titulat *Empleo de las lenguas vernácu-*

169 LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís: op. cit., pàg. 91-92.

170 PONS, Agustí: *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, pàg. 200-201.

171 *Congrés de Cultura Catalana. Resolucions I*, pàg. 112-117.

las en la enseñanza– li va demanar el Director General d'Educació Bàsica del Ministeri d'Educació i Ciència, José Blat Gimeno.¹⁷²

No podem deixar de dir, malgrat que no ens hi podem entretenir, que el 16 de setembre de 1976 va començar, a Perpinyà, la primera de les escoles La Bressola, amb set alumnes i la mestra Úrsula Ferrer. Poc després s'hi afegí Pere Manzanares.¹⁷³ També recordem que el 29 de setembre de 1977 es va restablir la Generalitat de Catalunya i el 17 d'octubre es va nomenar Josep Tarradellas i Joan president de la Generalitat Provisional restaurada –encara no s'havia promulgat la Constitució de 1978–, la qual cosa era molt important perquè significava el reconeixement dels drets històrics de Catalunya.

Aquest any 1977 Francesc Vallverdú i Canes va respondre les preguntes que l'ICE de la Universitat de Barcelona li havia formulat a propòsit de la política lingüística que s'havia de seguir a l'escola. Han passat, doncs, més de quaranta anys. Com que els criteris d'aleshores ençà han variat, penso que val la pena de recordar quina era l'opinió, en aquell moment, del sociolingüista barceloní. A la pregunta de quina havia de ser la llengua d'introducció a l'ensenyament, Vallverdú contestava: «Com a principi general, el criteri ha de ser la llengua familiar del nen. Quan aquest criteri no es pugui aplicar completament (...) la relació personal mestre-nen s'ha de fer en la llengua familiar de l'infant».¹⁷⁴ La segona pregunta feia referència al nivell –de la primera i segona llengua– que havia de tenir l'escolar al final dels estudis: «L'objectiu pedagògic desitjable és el ple domini oral i escrit de totes dues llengües, tant per als alumnes catalanoparlants com per als castellanoparlants. De tota manera, a mesura que avanci el procés de normalització lingüística a Catalunya, els alumnes catalanoparlants satisfaran les seves necessitats del castellà com a llengua de relació amb un “domini suficient” d'aquest idioma.»¹⁷⁵

Tornem, però, al reial decret 2.092/1978. Aquesta disposició deia que el text, «*congruente con la orientación de los Pactos de la Moncloa y los acuerdos entre el Presidente del Gobierno y el Presidente de la Generalidad Provisional de Cataluña, tiene por objeto iniciar el camino para la incorporación de la Lengua catalana al sistema escolar, circunscrito al ámbito territorial de Cataluña, para el próximo curso mil novecientos setenta y ocho/setenta y nueve (...)*»¹⁷⁶

L'articulat de la llei estava dividit en sis punts. L'article primer deixava clar que el castellà s'havia d'ensenyar a totes les escoles de Catalunya. El segon feia obligatori el català a tots els centres de preescolar, educació general bàsica i formació professional de primer grau. Marta Mata, en una conferència de l'any 1985, va dir que aquest era un decret que, venint de Madrid, era extraordinari: «no s'havia dictat mai d'una manera tan contundent l'obligatorietat, que és una paraula que no m'agrada gens, però que no vaig tenir prou força per suprimir. A mi em semblava que dient en català: «La llengua catalana i la llengua

172 En una carta que Mestras envia a Alfonso Iniesta (autor de *Garra marxista en la infancia*, recordem-ho), li diu: «En toda Cataluña el problema ha adquirido actualidad y virulencia, después de 'no' del Ayuntamiento de Barcelona y de Gerona. Estas actitudes poco meditadas convierten en políticos fenómenos que debieran ser únicamente culturales.»

173 Vegeu DIVERSOS AUTORS: *La Bressola, 10 anys d'escola catalana a Catalunya Nord*; Diversos autors: *La realitat d'un somni. Trenta anys d'escoles catalanes a la Catalunya del nord*, i LE BIHAN, Joan Pere: *Estat nou? Escola nova! Propostes per salvar i estendre l'ús del català*.

174 VALLVERDÚ, Francesc: *La normalització lingüística a Catalunya*, pàg. 211.

175 *Ibidem*.

176 BOE núm. 210, 2 de setembre de 1978, pàg. 20.563.

castellana han de ser ensenyades a tots els nivells», ja n'hi havia prou. Però no! i em sembla una redundància que una llei digui «obligatori», però no ens en vam sortir.»¹⁷⁷

El tercer article obria la porta no només a fer l'assignatura *de* català, sinó a fer l'ensenyament *en* català. També introduïa la llengua i la literatura catalanes en el batxillerat, amb la creació de les càtedres corresponents. L'article quart feia referència a la formació dels mestres: «*En las Escuelas Universitarias del Profesorado de Educación General Básica de Cataluña se programará la creación de cátedras de «Lengua y Cultura catalanas», que desarrollarán, entre otras actividades, programas lingüístico-pedagógicos para sus alumnos, al objeto de su formación como profesoras de dicha Lengua.*»¹⁷⁸ El cinquè anava en la mateixa línia i deia que es podrien reconèixer les formacions fetes en d'altres organismes i institucions, així com habilitar al professorat que superés les proves establertes. Finalment, l'article sisè deia que una comissió mixta Estat-Generalitat autoritzaria els llibres de text i material didàctic destinat a l'ensenyament de la llengua catalana, així com els altres llibres de text escrits en català.¹⁷⁹

Aquests objectius es van concretar tres mesos més tard –el 14 de setembre– a través d'una ordre que establia que es farien, dins l'horari lectiu, tres hores de català setmanals a tota l'educació general bàsica.¹⁸⁰ Quan els pares, però, a començament de curs, declaraven que tenien a Catalunya la residència temporal, els fills podien quedar exonerats d'estudiar el català. D'altra banda, les escoles que volien fer l'ensenyament en català ho havien de sol·licitar a la comissió mixta després d'un acord del claustre i de l'Associació de Pares d'Alumnes. Marta Mata va ser crítica amb aquest plantejament: «Això passava l'any 1978, i totes les escoles on pares i mestres ho demanessin i on es complissin unes condicions determinades, entre altres fer-ho tot en català, aconseguïen el títol d'Escola Catalana. Però el fet que algunes escoles es diguessin escoles catalanes pressuposava que n'hi havia unes altres que no ho eren. L'etiqueta d'escola catalana encunyada a Catalunya significava, doncs, el reconeixement de l'anormalitat més terrible.»¹⁸¹

Com a exemple concret de l'actuació d'una escola en aquesta època citem el cas de l'escola de Peralada, que va començar a ensenyar català durant el curs 1976-1977, amb el professor Jordi Boil.¹⁸² El claustre de professors es va adonar ben aviat que això no era suficient i es varen plantejar la necessitat de fer algunes assignatures en català: «L'any següent per problemes de llibres de text i també de reciclatge de professors no es va portar a terme l'acord; però en el curs 78-79, vam acordar que cada professor, tenint en compte els alumnes que tindria i les seves pròpies possibilitats i disposició, agafés les

177 MATA, Marta: «La llei de normalització lingüística», dins *Per avançar en l'educació*, pàg. 189.

178 BOE núm. 210, 2 de setembre de 1978, pàg. 20.564.

179 Com a experiència personal puc dir que vam començar a fer català a l'escola Joan de Margarit de la Bisbal d'Empordà, oficialment, el curs 1978-1979, a 8è d'EGB, amb el llibre *Català 2n* –amb textos de M. Teresa Codina, Josep M. Cormand, M. Eulàlia Valeri i Fina Rifà–, que encara conservo amb estima. Formava part de la col·lecció El Penell, de l'Editorial Casals. De tota manera, ja feia un parell de cursos que el català s'havia anat introduint, tímida-ment, en algunes activitats, tant a 6è com a 7è.

180 *Orden de 14 de septiembre de 1978 de desarrollo del Real Decreto 2092/1978, de 23 de junio, por el que se regula la incorporación de la Lengua catalana al sistema de enseñanza en Cataluña*. B.O.E. núm. 223, 18/9/1978, pàg. 21810-21812.

181 MATA, Marta: op. cit., pàg. 189.

182 Jordi Boil va ser, conjuntament amb Manuel Costa-Pau, coordinador dels cursos de llengua i d'història de la DEC d'Òmnium Cultural a la regió de Girona.

àrees que cregués adients. El resultat va ser el següent: 1r i 2n. Ciències Socials i Naturals; 3r i 4t. Ciències Socials i Naturals i Matemàtiques; 5è. Matemàtiques; A segona etapa les hores de català i Literatura catalana; 8è. Part de Socials. Això a més a més de les tres hores obligatòries de català.

»També cal dir que un pare ens va denunciar tot dient que fèiem massa català. Vam portar la discussió a nivell d'Assemblea General i els pares, per majoria aclaparadora, es van manifestar, una altra vegada, d'acord amb la línia de l'Escola.»¹⁸³

També tenim notícia de l'enquesta que els mestres van passar als pares de l'escola Joan Bruguera de Girona, en la qual se'ls preguntava: «Vol que es demani a la Comissió Mixta Ministeri-Generalitat que sigui permès l'ensenyament en català als cursos de Pre-escolar i 1r d'EGB el curs vinent?» El 88,7% dels pares van contestar afirmativament.¹⁸⁴

Volíem recordar que, tres anys després de la mort de Franco, la Constitució de 1978 va segellar la transició cap a la democràcia i va tractar de parar esment a les seculars demandes d'autonomia política de catalans i bascos. Va néixer l'anomenat 'estat de les autonomies', amb 'nacionalitats' i 'regions'. Molts catalans van creure que, amb el temps, la Constitució ajudaria a crear un estat federal, cosa que ara ja sabem que ha estat un projecte fallit.

L'any 1978, el periodista Josep Maria Puigjaner (1937-2016) va recollir les posicions dels diversos partits polítics catalans amb representació parlamentària sobre l'educació, tret d'Esquerra Republicana de Catalunya i el Centre Català, dels quals no va poder obtenir documentació. Puigjaner explica que va haver de treballar amb materials confeïts amb inspiracions i finalitats molt diverses: «Alguns partits m'han obsequiat amb profusió de documents teòrics, fruit de llargues hores d'anàlisi i d'elaboració teòrica i pràctica. Altres només m'han passat quatre fulls mal mecanografiats i –ai las!– amb faltes d'ortografia en llengua catalana. N'hi ha que en això de l'ensenyament hi han pensat tan poc, que fa basarda comprovar-ho.»¹⁸⁵ Això és el que deien en aquella època els partits polítics sobre l'escola catalana:

Aliança Popular

«Aliança Popular de Catalunya proclama que les diverses llengües i cultures d'Espanya pertanyen al patrimoni de la nació espanyola i han de ser promogudes i defensades per l'Estat i per les Autoritats autònomes de les regions.

» A les regions o territoris on hi floreixin una llengua i una cultura pròpies, ha de mantenir-se la cooficialitat d'aquella llengua amb el castellà, i facilitar-se l'accés de tots els espanyols de la regió a les susdites llengües i cultura. Però, endemès, a totes les regions espanyoles s'ha de propiciar l'estudi i difusió de totes les llengües i cultures espanyoles sense distinció.»

Convergència Democràtica de Catalunya

«Convergència Democràtica de Catalunya, amb voluntat d'assolir la plenitud de la nostra comunitat nacional, i amb voluntat d'arribar a un nou tipus de societat en la

183 Arxiu Fundació Carulla.

184 Ibidem.

185 PUIGJANER, Josep Maria: La «guerra» de l'ensenyament, pàg. 89.

qual ni la discriminació, ni la marginació, ni el dogmatisme hi tinguin lloc, defineix bàsicament la seva política d'ensenyament en aquests punts: a) Una política d'ensenyament i de cultura suposa una política lingüística que afirma l'oficialitat de la llengua catalana a Catalunya, en tots els nivells i manifestacions. Aquesta oficialitat s'afirma amb voluntat de respecte a la llengua de les persones de parla no catalana. b) Correspon als òrgans de govern de Catalunya la legislació exclusiva de l'ensenyament en tots els seus graus i ordres.»

«CDC creu necessari que els nous ajuntaments democràtics fomentin d'una manera real una cultura popular a l'abast de tothom, tot superant la concepció social de “cultura” com a espectacle passiu i com a fenomen centralitzat en les grans ciutats, i substituint-la pel d'una nova ocupació activa i descentralitzada. (...) D'altra banda, la repressió a què ha estat sotmesa la llengua i la cultura catalana, i el fet immigratori, plantegen problemes en el terreny de la necessària recuperació dels signes d'identitat nacionals de Catalunya, i marquen l'objectiu de facilitar l'accés a aquesta cultura dels catalans castellano-parlants, als qui molt sovint, de fet, se'ls ha negat el dret a participar-hi.»

Esquerra Democràtica de Catalunya

«L'ensenyament al nostre país es farà en base a una política lingüística que afirmi l'oficialitat de la llengua catalana a tots els nivells i en totes les manifestacions, respectant la llengua de les persones de parla no catalana en l'ensenyament i transmissió de la seva cultura.»

Federació Socialista de Catalunya del PSOE

«A Catalunya, l'ensenyament haurà de ser adequat a la realitat nacional. Quant als continguts, es dedicarà una especial atenció a la problemàtica de Catalunya, fomentant la solidaritat amb els altres pobles d'Espanya. Quant a la llengua, s'establirà una plena cooficialitat del castellà i el català a tots els nivells educatius, a fi i efecte de fer possible per a tothom el dret natural a fer servir la llengua pròpia. Dret que, científicament, es converteix en una plataforma bàsica per poder arribar a posseir l'habilitat lingüística. Així, a l'ensenyament preescolar i primària, s'utilitzarà bàsicament la llengua materna dels nens. Encara que els textos, explicacions, etc., es facin en llengua materna, no es desterrarà, sota cap concepte, la segona llengua, en tot allò que, d'una manera natural, comporti l'ambient o la vida de cada dia. L'escola serà en això, un reflex del carrer, on les dues llengües conviuen.»

«L'Organització de l'ensenyament a Catalunya dependrà de la Conselleria corresponent de la Generalitat, adaptant a la realitat catalana els principis bàsics de política educativa adoptats a nivell de tot l'Estat.»

Partit Socialista de Catalunya (Congrés)

«A Catalunya, l'escola ha d'estar arrelada a la realitat nacional, i no solament en els coneixements que s'han de transmetre, sinó en la seva projecció cultural. El català serà la llengua habitual de l'escola, i es reconeixerà el castellà com a segona llengua d'educació. S'implementarà l'educació en llengua materna durant els primers anys d'escola de cada infant.»

Partit Socialista de Catalunya (Reagrupament)

«La total planificació educativa ha de tenir present la realitat del lloc concret on s'ha d'aplicar i el poble a qui va dirigida, el qual s'ha anat creant al llarg de la seva història. D'ací que sigui essencial partir del fet que Catalunya té una cultura pròpia que ha de constituir l'eix entorn del qual s'ha de bastir el ressorgiment cultural del nostre poble. (...)

» És essencial lluitar per l'oficialitat del català i l'escola catalana. Escola i ensenyament en català que faci ciutadans per a Catalunya. Sabem que això no es pot aconseguir de cop i volta, i que cal un procés per a arribar-hi. Cal anar cap a l'oficialitat de la nostra llengua, d'ençà de la cooficialitat que avui tenim només de nom. Cal fer camí cap a l'escola creant centres pilot –models d'escola catalana–, i arrencant d'aquestes, i a mesura de les seves possibilitats, anar modificant els altres centres en el sentit d'invertir el pes que tenen avui les cultures catalana i castellana als centres d'ensenyament.»

«Entenem per “escola catalana” aquella que no es limita a donar continguts en català, sinó que dóna els continguts, els coneixements, que ens són propis i peculiars com a poble que som. L'escola ha d'educar per a fer ciutadans per a Catalunya. Això vol dir que s'ha de fer que els alumnes surtin de l'escola amb el coneixement i la convicció que la llengua i cultura catalanes, la problemàtica catalana és la seva realitat. La llengua serà la catalana tant com sigui possible, per tal com caldrà respectar les llengües maternes, en la mesura que sigui necessari i en els nivells que calgui, per motius pedagògics.»

Partit Socialista Unificat de Catalunya

«Serà implantat el català a tots els nivells educatius. Segons la composició lingüística i la voluntat dels afectats, les escoles o cursos seran de predomini català o castellà, i serà obligatori, en cada cas, l'ensenyament de l'altra llengua, sense excloure d'altres fórmules que puguin resultar més adequades a determinades edats. A la Universitat serà garantida també la convivència de les dues cultures i els dos idiomes, i els professors i alumnes podran expressar-se en la llengua que prefereixin.

» Els plans d'estudi seran elaborats en funció del reconeixement de la personalitat nacional de Catalunya.»

Unió Democràtica de Catalunya

«Per a nosaltres, l'escola, d'acord amb la nostra concepció federal de l'Estat, dependria en tots els seus aspectes de la Generalitat de Catalunya. Per a nosaltres, autonomia vol dir autogovern, i per tant decisió a les diferents Comunitats Nacionals que formen l'Estat espanyol.

» D'acord amb aquesta premissa, l'escola ha d'ésser catalana tant en llengua com en continguts. Tanmateix, som conscients de les greus dificultats de portar endavant aquest objectiu, especialment pel que fa referència a la llengua, per causa de l'alt percentatge d'immigrats que no la coneixen suficientment, així com per la manca de professorat degudament preparat.

» Creiem que en aquestes primeres etapes s'hauria de començar pels continguts a totes les escoles (història de Catalunya, geografia, etc.), i en aquelles on sigui possible també en la llengua. En les altres, anar introduïnt gradualment l'idioma, de

manera que en un curt termini de temps pugui ésser realitat “una escola catalana” en tot l’abast d’aquesta expressió.»

Finalment, l’any 1979 es va publicar a la revista *Els Marges* l’article «Una nació sense estat, un poble sense llengua», que era crític amb la situació de conjunt de la llengua catalana en aquells moments. Aquest manifest era crític amb el decret del ministre Cavero, en el sentit que exemplificava la trista realitat que ja no era possible d’aprendre el català tal com s’aprenen totes les llengües –per simple immersió en el medi en què es parlen– a més d’evidenciar els designis del govern espanyol de barrar el pas a un procés efectiu d’immediata i plena catalanització. El català, consideraven els autors d’aquest article, necessitava sobretot dels mitjans de comunicació de masses: «Disposar-ne únicament, en canvi, la seva introducció a l’escola –dins aquest *ghetto* clos que en el nostre país no s’ha aconseguit encara de fer efectivament públic i gratuït–, no pot sinó mostrar-se com el típic i hàbil recurs integrador de què s’ha servit de sempre el sistema sorgit de la revolució industrial-burguesa, és a dir, el recurs d’incloure dins un complex pla docent tota realitat que interessa de tenir sota control, de regular-ne la difusió i de remetre-la a un món de falsos valors abstractes a fi i efecte de neutralitzar-ne l’operativitat, a fi i efecte de “desrealitzar-la”. Aquesta “escolastització” de la llengua catalana és més greu en tant que ni tan sols comporta el que es demanava i el que calia per a l’àmbit didàctico-acadèmic –un ensenyament del català, però, i sobretot, en català i amb formes i continguts plenament catalans–, sinó que es limita exclusivament a institucionalitzar l’“assignaturització” d’aquesta llengua, a partir de les mateixes prerrogatives concedides a qualsevol idioma estranger (tres hores de classe setmanals).»¹⁸⁶

7.2.8. Un audiovisual sobre l’escola catalana recuperat de l’oblit

Gràcies a l’amabilitat de l’Ernest Costa –autor de les fotografies– i de l’Enric Larreula –autor del guió– hem pogut recuperar un audiovisual, produït per la Delegació d’Ensenyament Català d’Òmnium Cultural, que va servir per sensibilitzar de la importància d’aconseguir una escola catalana en llengua i continguts. De moment no n’hem pogut trobar la data exacta però, pel contingut dels textos i per les dates en què es van fer les fotografies, amb els autors hem deduït que, aproximadament, és un treball de finals de la dècada dels setanta. L’amic i fotògraf Joan Juanola ha digitalitzat desinteressadament amb molta cura les antigues diapositives.

En una nota introductòria deia que el muntatge pretenia informar sobre «el què ha estat l’escola catalana per a nosaltres i què pot tornar a ser si tots empenyem per aconseguir-la. Arrenca des de l’any 1659, moment en què l’Estat francès va ocupar les terres catalanes del nord i va imposar-hi l’ensenyament en francès, i arriba fins a la situació actual [anys vuitanta del segle XX] a tot el llarg i ample dels Països Catalans.»

L’emissió de l’audiovisual durava vint-i-cinc minuts i constava de cent diapositives, d’un guió escrit i d’una casset amb l’enregistrament del guió i la música. La sonorització havia anat a càrrec de Quim Sota i la veu era de Núria Candela. Nosaltres

186 ARGENTER, Joan A. et. al.: «Una nació sense estat, un poble sense llengua», dins *Els Marges*, núm. 15, pàg. 9.

només hem pogut recuperar, de moment, el guió i les fotografies, que és el que reproduïm en aquest capítol.

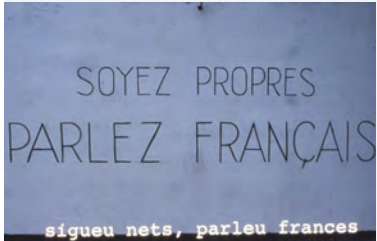
Les instruccions que es donaven eren les següents: «Cal que abans de fer la projecció passeu una vegada l'audiovisual complet per comprovar la disposició correcta de les diapositives, tant pel que fa a l'ordre com a la col·locació. Cal sincronitzar bé el pas de les diapositives amb la banda sonora, i perquè això sigui ben fàcil presentem el guió dividit en tants fragments com diapositives, i indiquem al costat del text el número i el contingut de la diapositiva que li correspon. El canvi de diapositiva s'ha de fer en el moment que s'acaba cada fragment del guió. La primera diapositiva es pot projectar quan es comença a sentir el so.»

Finalment, s'indicava que l'audiovisual podia ser utilitzat en reunions de mestres, ensenyants, pares d'alumnes, associacions de veïns, centres culturals o polítics, i en general amb totes aquelles persones interessades per qüestions de l'ensenyament o per la nostra llengua en general. Enric Larreula s'hi refereix en el seu llibre *La llengua dibuixada* amb aquestes paraules: «Eren moments d'una gran esperança per a nosaltres, i d'una feinada absolutament increïble. De moltes escoles ens demanaven ajuda per a convèncer pares que no ho veien clar; molts pares ens demanaven ajuda per a convèncer mestres que ho veien fosc. Vam arribar a elaborar un audiovisual titulat "Escola Catalana", amb diapositives fetes pel gran fotògraf Ernest Costa i Savoia, que projectàvem a tot arreu on podíem i que servia de base per engegar després la tertúlia a favor de les bondats de tirar endavant l'escola catalana en llengua, continguts i actitud.»¹⁸⁷

El reproduïm a continuació, sense cap més canvi que l'adaptació ortogràfica a la nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans i la correcció d'algunes petites errades, sobretot tipogràfiques. Notareu que a la tercera columna a vegades hi apareixen els segons que dura la projecció de la diapositiva i, en canvi, altres vegades no. És així en l'original.

187 LARREULA, Enric: *La llengua dibuixada*, pàg. 40.

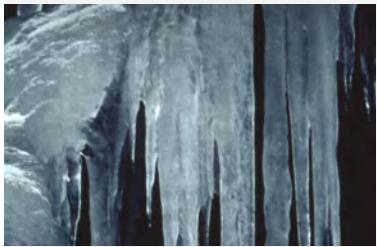

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>1 «Escola situada a Perpinyà» Rètol escola</p>	<p>7” El treball que aneu a veure és un servei de la Delegació d’Ensenyament Català d’Òmnium Cultural. Ha estat realitzat per Ernest Costa, Enric Larreula i Quim Sota. Núria Candela hi ha posat la veu.</p>	<p>Xivarri nois Veu d’home</p>
	<p>2 Noi Aula-1</p>	<p>12” El 1659 França i Castella signen el Tractat dels Pirineus.</p>	<p>Lliçó (francès)</p>
	<p>3 Nois Aula-2</p>	<p>El Rosselló, el Vallespir, el Conflent i l’Alta Cerdanya són brutalment mutilats de Catalunya i annexats a França. Les autoritats catalanes no reconeixen una desmembració feta a esquena del seu poble i continuen considerant les terres perdudes com a integrants del Principat.</p>	
	<p>4 Nois Aula escrivint</p>	<p>4” Cap dret no és respectat pels francesos, i la resistència oposada pels catalans dona lloc a persecucions i revoltes i a una ocupació militar de cinquanta anys.</p>	<p>Lliçó (francès)</p>
	<p>5 Subtítols català</p>	<p>La política de genocidi cultural empresa per la corona francesa queda de manifest en la coneguda frase de Lluís XIV de França, el Rei Sol: «L’usage du catalan répugne et est en quelque façon contraire à notre autorité. À l’honneur de la nation française et meme à l’inclination des habitants des dits pays.»</p>	<p>Veu d’home</p>
	<p>6 Cartell «Soyez propres»</p>	<p>El francès esdevé obligatori en l’educació, i des de llavors ençà s’han anat aplicant mesures legals discriminatòries en contra del català, acompanyades amb multes als pares i mestres, i càstigs humiliants a aquells nens que a l’escola parlen català entre ells.</p>	<p>Veu d’home</p>

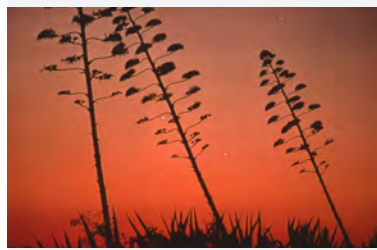
Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>7 Foto antiga escolars</p>	<p>14” (La submeseta sur...) A primeries...</p>	<p>Lliçó (castellà)</p>
	<p>8 Foto nena</p>	<p>...del segle XVIII la resta de les terres catalanes cauen sota les tropes borbòniques castellanes i franceses de Felip V, net de Lluís XIV. El 1707 cau el País Valencià. El 1714 cau la ciutat de Barcelona. El 1715 Mallorca també és ocupada.</p>	
 <p>les escoles de primeres lletres i de gramàtics que no es permetin llibres en llengua catalana, ni escriure-hi ni parlar català. I que la doctrina Cristiana sigui...</p>	<p>9 Subtítols català. Escola franquista</p>	<p>«En las escuelas de primeras letras y de gramática, no se permitan libros en lengua catalana, escribir ni hablar en ella dentro de las escuelas, y que la doctrina cristiana sea y la aprendan en castellano.»</p>	<p>Veü d'home</p>
	<p>10 Mas</p>	<p>D'una manera lenta, però continuada, el castellà va guanyant més i més posicions en l'educació a les escoles catalanes de l'Estat espanyol, fins a esdevenir-hi la llengua absoluta.</p>	
	<p>11 Església</p>	<p>Perduda l'escola, també en tots els altres aspectes de la vida pública, el català passa a ser una llengua de segon ordre, i condemnada, per tant, a una lenta però inexorable desaparició.</p>	
	<p>12 Roques</p>	<p>A partir d'aquell moment, a banda i banda dels Pirineus, els dos estats més centralistes d'Europa s'acarnissen contra la llengua i la mateixa existència de tot un poble.</p>	

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>13 Gel</p>	<p>15'' (...Promulga el decret de nova planta)</p>	<p>Música Al Tall</p>
	<p>14 Roques i gel</p>	<p>15'' (...Us n'hem fet el recompte)</p>	<p>Música Al Tall</p>
	<p>15 Roques i neu</p>	<p>15'' (Si voleu seguir en els llibres està tot escrit...)</p>	<p>Música Al Tall</p>
	<p>16 Llums</p>	<p>Malgrat tot, mai el poble català no arriba a perdre memòria de quina és la seva identitat. I durant tot el segle XVIII diversos mestres en donen testimoni, treballant tossudament per mantenir viva en el poble la seva llengua.</p>	
	<p>17 Llibre</p>	<p>15''</p>	<p>Música</p>
	<p>18 Placa</p>	<p>15''</p>	<p>Música</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

19
Atzavares

Més endavant, vents més favorables estimularien el nostre renovellament. Ja ben entrat el segle XIX, el corrent del Romanticisme propicia el moviment de la Renaixença, que fa sorgir la necessitat de revalorar tot el nostre patrimoni.

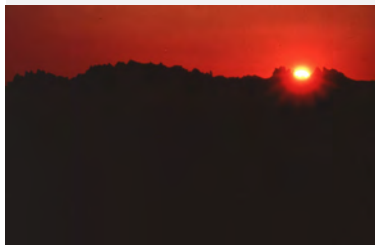
Música

20
Costa i sol

10"

Música

21
Muntanyes i sol

10"
Aquest...

Música

22
Tronc encès

...moviment tard o d'hora havia d'acabar plantejant-se la necessitat de recatalanitzar de nou l'escola. I va ser al Principat de Catalunya on, veient la seva peculiar situació economicosocial...

Música

23
Manifestació

...s'aconsegueix alguna concreció important, com la fundació, el 1898, del Col·legi de Sant Jordi per Francesc Flos i Calcat, i que ha estat considerada com la primera escola catalana de la represa.

Música

24
Cartell de l'Obiols

I també la creació, immediatament després, de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. «Aquesta entitat té per principal objecte procurar l'arrelament i fomentar el desenvolupament de l'ensenyança catalana des de l'elemental a la superior».

Veu d'home

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>25 Segon cartell de l'Associació Protectora</p>	<p>3" La Protectora té un paper molt important en la recatalanització, fins a constituir-se en l'entitat amb més adherents de Catalunya</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>
	<p>26 Noies herbari</p>	<p>10"</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>
	<p>27 Nois dibuixant</p>	<p>10" (Si voleu seguir en els llibres està tot escrit...)</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>
	<p>28 Quaderns</p>	<p>10" Els noucentistes veuen en l'escola la palanca per a la transformació social i impulsen amb força el ressorgiment de l'escola catalana.</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>
	<p>29 Pau Vila</p>	<p>Els noms de Pau Vila, Joan Bardina, Alexandre Galí, Manuel Ainaud, Miquel Fornaguera...</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>
	<p>30 Rosa Sensat</p>	<p>...Rosa Sensat i tants i tants altres, van estretament lligats a tots els avenços escolars de catalanització i renovació pedagògica que uns homes i dones esforçats posaven en marxa a principis de segle.</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

31
Macià i
Ainaud

Amb la desaparició de la Dictadura i l'obtenció de l'Estatut d'Autonomia per part del Principat, s'obre un dels moments més interessants de la nostra pedagogia. I la catalanitat passa a ser una de les fites més importants del programa de política educativa de la Generalitat...

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

32
Macià i
escolars

...tot i que aquesta voluntat es veu fortament combatuda pel govern de la República Espanyola. Aquests i d'altres impediments no van fer possible d'aconseguir les fites ambicionades, però gràcies a l'esforç i la tenacitat...

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

33
Nois gimnàs

...de persones com Marcel·lí Domingo, Ventura Gassol, Josep Estalella, Pere Bosch i Gimpera, i d'altres, s'obtenen conquestes tan importants com l'autonomia de la Universitat, o la creació per part de la Generalitat, i després de l'aixecament feixista del 1936...

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

34
Escola Nova
Unificada -
Cartell Cenu

...del Consell de l'Escola Nova Unificada. Aprofitant el debilitament del govern de Madrid a causa de la guerra, es prenen més poders dels que permet l'Estatut, i en dos anys escassos s'aconsegueix l'escolarització total del Principat i es posen les bases per una més profunda catalanització. Altres conquestes gualment importants són la Normal de la Generalitat, ...

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

35
Cartell
Institut
Escola

...l'Institut-Escola... «l'Institut-Escola tenia el concepte que s'havia fet per al noi i que el noi era el centre de tota l'actuació de l'institut. el professor era el company de l'alumne que compartia amb ell el treball, els jocs, totes les preocupacions, tots els goigs del noi»

Veu Angeleta
Ferrer

36
Parla
Angeleta
Ferrer. Aula
Música

«El noi sempre és l'actor, constant, i el professor l'orientador en el camí emprès de descobriment i investigació pel noi. no hi havia solució de continuïtat i l'ensenyament secundari; s'anava a la formació gradual de l'home en tots els aspectes del desenvolupament de la intel·ligència, dels sentiments, del caràcter.»

Veu Angeleta
Ferrer

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>37 Nois microscopis</p>	<p>Hi ha una frase del doctor Estalella que s'ha pronunciat moltes vegades i que deia sempre: «Nosaltres anem a fer homes bons; si són forts, millor; si ens surten savis, millor encara». Estaven suprimits tots els principis d'avaluació. No hi havia ni premis ni càstigs. Supressió d'exàmens, ...</p>	<p>Veü Angeleta Ferrer</p>
	<p>38 Llibre de les Flors</p>	<p>...i de proves: és a dir, el noi era jutjat pel seu treball, pel seu interès constant en les coses i per tot el que feia, pel seu fer. L'ensenyament és gratuït. Es paga una petita quota de manteniment en relació amb la cèl·lula personal del pare. El material escolar del noi el proporcionava totalment la Generalitat.»</p>	<p>Veü Angeleta Ferrer</p>
	<p>39 Quaderns nois</p>	<p>15"</p>	
	<p>40 Carles Salvador</p>	<p>Al País Valencià també s'inicia la represa. No podem passar per alt el nom de Carles Salvador ni el de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana que ell va crear, i que va treballar de ferm per la recatalanització de les escoles del País</p>	
	<p>41 Enric Soler i Godes</p>	<p>«Se formà una colònia escolar que dirigida per Carles Salvador i anant un altre mestre i jo d'ajudants ens instal·làrem en l'ermita de Sant Pau d'Albocàsser a on hi havia lloc per a l'ermità...</p>	<p>Veü d'Enric Soler i Godes</p>
	<p>42 Sant Pau d'Albocàsser</p>	<p>...Rosa Sensat i tants i tants altres, van estretament lligats a tots els avenços escolars de catalanització i renovació pedagògica que uns homes i dones esforçats posaven en marxa a principis de segle.</p>	<p>Veü d'Enric Soler i Godes</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

43
Dors
quadern

«Els xiquets se van veure trasplantats a plena natura, perquè allò era ix a banda del poble i voltat d'arbres xops i d'oms, un barranc; i terra de secà. Allò va ser molt bonic perquè els vàrem ensenyar cançons de la terra...

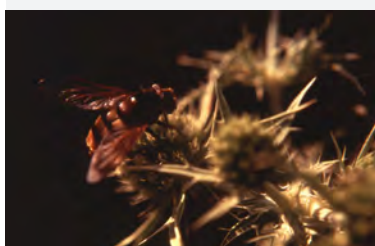
Veü d'Enric
Soler i Godes

44
Flor de
baladre

...Cançons populars, fèiem gimnàsia i cada dia fèiem un passeig, com si dièrem, al matí, abans de dinar, en contacte amb la naturalesa, parlàvem de les flors, de les plantes...

Veü d'Enric
Soler i Godes

45
Insecte

...I insectes, que n'hi havien una colla per aquella terra, i que per molts xiquets d'aquella època era un descobriment, perquè no havien sortit de l'empedrat.»

Veü d'Enric
Soler i Godes

46
Noies

Com podem veure recatalanització escolar i renovació pedagògica és un tot indestriable. S'aconsegueixen cotes molt altes en matèria pedagògica i els nostres mestres saben fer-se dignes d'aquest nom.

Música

47
Nenes dutxa

15"

Música

48
Nois
banyant-se

15"

Música

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>49 Nois i barca</p>	<p>Són mestres plens d'entusiasme i ganes de fer la feina ben feta. Són homes i dones amb una gran fe en el seu poble. Homes i dones que avui són recordats amb gratitud i emoció. Homes i dones que creuen en un món més just on la raó bandejarà la força.</p>	<p>Música</p>
	<p>50 Salutació feixista</p>	<p>10" L'ocupació militar dels Països Catalans peninsulars i illencs anorrea fins al límit totes les esperances</p>	<p>Canvi total de música. 'Marxa fúnebre'</p>
	<p>51 Bravura</p>	<p>Molts dels mestres són depurats, i el català com a llengua d'ensenyament és aferrissadament perseguida, alhora que la línia pedagògica, avançada i renovadora, és totalment esclafada. L'ensenyament esdevé novament desarrelat, rutinari, anticatalà.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>52 La Vanguardia</p>	<p>15"</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>53 Soldats</p>	<p>15"</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>54 Franco</p>	<p>15"</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>55 Creu gammada</p>	<p>15"</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>56 Xiquets de Valls</p>	<p>Coincidint amb aquests anys tan difícils per al lliure desenvolupament de la nostra cultura, fortes onades immigratòries d'una dimensió mai no assolida amb anterioritat, augmenta considerablement l'índex de castellanització que sofreix el país.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>57 Tren</p>	<p>Totes les ciutats els i pobles s'han industrialitzat i han crescut. La despersonalització de la cultura autòctona arribarà a uns extrems tan insospitats que fan témer molt seriosament per la seva recuperació.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>58 Files de nens</p>	<p>En no trobar un país amb una llengua consolidada oficialment, la moderna immigració, a causa del seu nombre, ja no s'integra culturalment al país que els ha acollit, ni els seus fills, ni els seus nets. En contra, la llengua catalana va quedant cada cop més absorbida. La manca d'una escola catalana ha estat un dels factors principals d'aquest estat de coses.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>59 Files de fletxes</p>	<p>Durant el desert inacabable dels anys de postguerra, però, alguns mestres a tall personal, i després algunes escoles privades, intenten retornar, fins allí on els és possible, la qualitat pedagògica pròpia de l'escola activa d'abans de la guerra.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>60 Carrer guarnit</p>	<p>I és justament aquest criteri de qualitat allò que les va recatalanitzant de nou. En un país català és impossible fer escola de qualitat en una llengua forastera. I és amb aquest criteri que molt lentament, molt, aquestes escoles retornen mig d'amagat a la llengua pròpia.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>61 Visca Catalunya</p>	<p>Des d'un altre front, a partir dels anys seixanta, i aprofitant al màxim totes les possibilitats de permissió, uns quants professors de català amb el títol de la Junta Assessora per a l'Ensenyament del Català organitzat a la Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural, s'introdueixen en algunes escoles, i en principi...</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>62 Beceroles. Primer llibre en català de després de la guerra</p>	<p>...fora de l'horari escolar i en règim voluntari per part dels alumnes, porten la llengua catalana a alguns infants d'aquest país. Alguns mestres voluntersos i arriscats del País Valencià i les Illes Balears i el Principat intenten, entre mil obstacles, de portar la nostra llengua als seus alumnes.</p>	<p>'Marxa fúnebre'</p>
	<p>63 Visca Catalunya Lliure</p>	<p>12" De mica en mica...</p>	<p>Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach</p>
	<p>64 Alexandre Galí</p>	<p>...amb molta lentitud, però d'una manera progressiva apareixen i s'escampen arreu del país les escoles que fan del català la seva opció lingüística i pedagògica. Clandestinament quan així ho aconsellen les circumstàncies i forçant la tolerància governativa al màxim, en altres moments, aquestes escoles pioneres van marcant el camí.</p>	<p>Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach</p>
	<p>65 Inauguració Rosa Sensat</p>	<p>La creació, l'any 1965, de la Institució Rosa Sensat, i la represa de les Escoles d'Estiu que tant de bé havien fet en altres temps, desvetllen ara molts ensenyants sobre la necessitat d'arrelar l'escola al medi social i nacional que pretén servir.</p>	<p>Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach</p>
	<p>66 Subtítol català. Països Catalans Independència</p>	<p>Aquests precedents aconseguits en temps de dura lluita possibiliten que l'any 1978 surti del Ministerio de Educación y Ciencia de l'Estat espanyol un <i>Real Decreto por el cual se regula la incorporación de la lengua catalana al sistema de enseñanza de Cataluña</i></p>	<p>Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach</p>

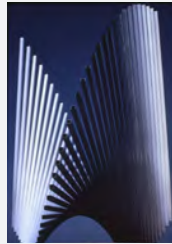
Guió audiovisual «Escola Catalana»

67
Faristol

Aquest decret, que en principi només afectava l'àrea del Principat, autoritza l'ensenyament del català a tres hores setmanals per a tots els grups escolars, i la legalització d'una situació que ja es dona en algunes escoles, o sigui la permissió de recatalanitzar-les on es donessin les condicions que així ho aconsellessin.

Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach

68
Escultura
Alfaro

Tota aquella resistència desesperada d'uns quants, veu part de les seves exigències reconegudes legalment. Això ha permès avançar notablement en aquesta direcció. Al mateix temps, des del 1977, els cursos de reciclatge dels mestres, organitzats...

Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach

69
Mestres
examinant-se

...pels Instituts de Ciències de l'Educació de les Universitats dels Països Catalans intenten fornir als ensenyants de tots aquells coneixements que fan referència a la nostra cultura. Cultura que no van poder adquirir en els seus estudis anteriors, i que ha de permetre'ls de tirar endavant l'escola catalana.

Cançó 'L'aviset', de Lluís Llach

70
Plaça carrer
Perpinyà

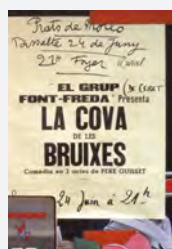
15"
...què és això taronja, Terenci?)
30"

Veus mestra i nins, a la Catalunya Nord

71
Rètol
població

15"
A la Catalunya Nord quan el català ha reculat...

72
Anunci
teatre

...fins a límits summament crítics, la llei Deixonne de 1951, absolutament demagògica i totalment insuficient, tolera l'ensenyament del català a raó d'una hora per setmana en règim totalment voluntari per mestres i alumnes.

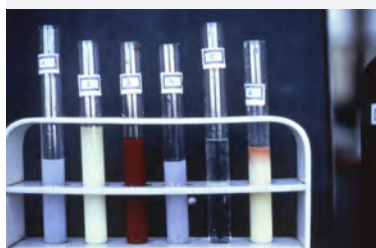
Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>73 Rètol Bressola</p>	<p>I l'any 1976, malgrat que les lleis franceses no permeten la reconversió de les escoles al català, s'aconsegueix de crear la primera Bressola, o escola maternal, totalment catalana. I cada any el nombre de bressoles augmenta. És així com una colla d'infants retroben la llengua dels avis que els pares ja no els van poder ensenyar.</p>	
	<p>74 Bressola 1. Mestra i nins</p>	<p>–Aquí se'n va dins. –Aquí se'n va dins de la muntanya. –Se fa una casa, veieu. –Veieu se fa una casa de neu, se veu pas. –Se'n va a esquiar amb la pala.</p>	<p>Veus mestra i nins</p>
	<p>75 Bressola 2</p>	<p>–Se'n va a esquiar amb la pala, què ten aquí dins la mà? Que s'arrossega? –Esquis i bastons, pals...</p>	<p>Veus mestra i nins</p>
	<p>76 Bressola 3. Dos nins</p>	<p>...amb molta lentitud, però d'una manera progressiva apareixen i s'escampen arreu del país les escoles que fan del català la seva opció lingüística i pedagògica. Clandestinament quan així ho aconsellen les circumstàncies i forçant la tolerància governativa al màxim, en altres moments, aquestes escoles pioneres van marcant el camí.</p>	<p>Veus mestra i nins</p>
	<p>77 Bressola 4. Nin perfil</p>	<p>–A esquiar. –A esquiar damunt de la...? –Muntanya. –La muntanya que ha fet ell tot sol, ell mateix. Ui! Què passa ara? –Ha relliscat!</p>	<p>Veus mestra i nins</p>
	<p>78 Bressola 5. Nin i water</p>	<p>–Ha relliscat, ha llisat, i baixa</p>	<p>Veus mestra i nins</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>79 Bressola 6. Noms de nins</p>	<p>-I s'ha fet mal. -Oh! S'ha fet mal. Com ho veiem que s'ha fet mal? S'han creuat els esquís. I què ten aquí? Què fa? -Plora. -Plora, és trist</p>	<p>Veus mestra i nins</p>
	<p>80 Bressola 7. Dibuix nin</p>	<p>-I ara què fa? Què ha sallit aquí? Què ha tret de la butxaca? -Unmocador. -Un mocador, sí, per s'eixugar.</p>	<p>Veus mestra i nins</p>
	<p>81 Mapa dels Països Catalans</p>	<p>Avui són cada cop més nombroses les escoles que inicien la reconversió a tota l'àrea catalana. Al Principat de Catalunya que és on més lluny s'ha arribat en aquest procés de recuperació, ja hi ha més de tres-centes escoles que han anat a la Generalitat a sol·licitar la seva reconversió...</p>	
	<p>82 Impres</p>	<p>...i han omplert l'imprès que legalment cal complimentar. Cada escola que s'hi afegeix enforteix les que ja existeixen i n'estimula altres d'indecises a donar un pas endavant.</p>	
	<p>83 Aula Química 1. Mestre pissarra</p>	<p>...que deu graus centígrads</p>	<p>Veu mestre aula química</p>
	<p>84 Aula Química 2. Nois provetes</p>	<p>...en les diferents experiències</p>	<p>Veu mestre aula química</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

85
Aula
Química 3.
Tubs d'assaig

Hem vist...
...Ara estem preparant les dissolucions.

Veiu alumna
Aula
Química

86
Aula
Química 4.
Noia que
bufa

L'Escola Catalana és possible ara i ens cal aconseguir-la. La situació és encara molt difícil i els problemes que ens cal vèncer, innombrables

87
Aula
Química 5.
Noi jersei
vermell

La gran quantitat de persones que exerceixen de mestre entre nosaltres i que parlen el català, la inèrcia de tants anys de fer un ensenyament descatalanitzador i rutinari a casa nostra i que bloqueja la capacitat de reacció de tants i tants ensenyants, la poca sensibilitat de la major part de la població...

88
Llibres

...molts són els factors que juguen en contra nostra. Però sabem que no podem perdre més temps.

89
Butlletins

És per això que cal fer un crit a la consciència cívica de tots els ciutadans. Dels pares dels alumnes, dels mestres, dels directors, dels ajuntaments, dels polítics, de tota la societat... Cal una mobilització urgent i decidida de tothom en aquesta qüestió

90
Itinerari
Cultura 1.
Mestra,
nins al bosc

...No estudiarem dets llibres

Veiu mestra
mallorquina

Guió audiovisual «Escola Catalana»

	<p>91 Itinerari Cultura 2. Nins</p>	<p>... a sa guia</p>	<p>Veü alumne</p>
	<p>92 Itinerari Cultura 3. Nin que parla</p>	<p>...donen un color característicen ets boscos</p>	<p>Veü alumne</p>
	<p>93 Itinerari Cultura 4. Cares nins de perfil</p>	<p>I perquè sabem que Escola Catalana és sinònim d'escola d'alta qualitat, com així hem pogut demostrar-ho sempre que la història ens ha permès de ser una mica nosaltres mateixos, demanem l'Escola Catalana per a tots els infants dels Països Catalans. Tots ells indiscriminadament tenen el mateix dret de ser educats en una bona escola i en la llengua del país en el qual neixen.</p>	
	<p>94 Itinerari Cultura 5. Caminant a través del bosc</p>	<p>Al marge de la llengua que pugui utilitzar l'alumne amb la seva família, cal que a l'escola trobi la llengua del país, però no com la llengua que s'estudia com una assignatura més, perquè la conegui i prou, sinó com a llengua utilitzada en tots els aspectes de la vida escolar.</p>	
	<p>95 Capgrossos</p>	<p>No entendre-ho així, segregar d'entrada els alumnes no catalanoparlants a causa de la procedència dels pares, és condemnar-los a la no integració total amb la resta del poble al qual pertanyen. És marginar-los, considerar-los forasters, diferents, no catalans. No es tracta d'imposar el català a ningú. Com pot considerar-se imposada una llengua a la terra que li és pròpia?</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>
	<p>96 Noia</p>	<p>Ni tan sols es tracta de reivindicar-la perquè sigui la llengua materna de ningú. Es tracta de reivindicar-la perquè és la llengua del nostre poble, la llengua que ha codificat el seu pensament, la seva cultura original i mil·lenària, oberta als corrents més actuals en totes les èpoques de la història.</p>	<p>'Pastoral suite en sol', de Garreta</p>

Guió audiovisual «Escola Catalana»

97
Nena amb
terrissa

Exigim a tot arreu, doncs, l'efectivitat pràctica d'aquest dret inalienable. No n'hi ha prou amb unes hores de català a l'escola, ni tan sols amb l'escola en català. Cal l'Escola Catalana, en llengua, continguts, actitud, qualitat, i el que és fonamental, a l'abast de tothom, és a dir, com un servei públic i gratuït.

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

98
Aula nens
petits

Perquè sabem que aquest és l'únic camí possible pel nostre redreçament. Perquè sabem que els Països Catalans deixarien d'existir ben aviat com a tals, si no aconseguim que l'escola respongui plenament al projecte nacional i sense mistificacions que la mateixa existència d'aquests països comporta.

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

99
Nen, mig cos

Perquè sabem que tots els infants catalans tenen dret a trobar una escola que potencï al màxim el seu desenvolupament i l'arrelament a la comunitat a la qual pertanyen. Perquè no volem enganyar-los, ni traïr-los, ni fer-los créixer en les ambigüitats, en què hem hagut de créixer nosaltres, demanem per a tots ells l'escola catalana. L'escola que ha d'ajudar-nos a ser un poble major d'edat capaç de viure d'una vegada per sempre la seva pròpia vida.

'Pastoral
suite en sol',
de Garreta

100
Títol DEC

Agraïm la col·laboració de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, de les Bressoles de Perpinyà, de les escoles Nostra Llar de Sabadell i Unitec de Barcelona, i de la Fundació Roca i Galés que ens ha permès de reproduir part dels seus audiovisuals Pedagogia de la natura i Itineraris de la natura.

Veu d'home

8

L'ÈPOCA DEMOCRÀTICA: LA FUNDACIÓ CARULLA I ELS PREMIS BALDIRI REIXAC D'ESTÍMUL A L'ESCOLA CATALANA (1978-2018)

«Entre todas las lenguas, la que ab mes perfecció deuen saber los Minyons es la lengua propia de sa Patria.»

Baldiri Reixac
Instruccions per la ensenyança
de minyons (1749). Tom I

8.1. Context historicopedagògic del període de recuperació democràtica

8.1.1. L'etapa d'extensió de l'ensenyament del català (1978-1983)

Amb el decret de 22 de maig de 1978 la Generalitat de Catalunya provisional va crear el Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC), el primer servei de la nova institució recuperada: «La Generalitat de Catalunya es proposa que tots els infants de Catalunya rebin instrucció de primeres lletres en llur llengua materna catalana o castellana i en rebin també de l'altra llengua, castellana o catalana, perquè a la fi dels estudis bàsics, als catorze anys, les puguin utilitzar normalment i correctament totes dues».¹ Tal com s'explica en un llibret, d'edició no venal, publicat per commemorar els 40 anys d'ensenyament del català, la llengua catalana havia de ser una prioritat a l'ensenyament i calia aprofitar la immensa feina feta per la societat civil, sobretot la DEC d'Òmnium Cultural, durant el franquisme.²

Joaquim Arenas³, en una entrevista publicada a *Vilaweb*, explicava aquests inicis del SEDEC: «Quan el president Tarradellas va arribar a Catalunya, a Òmnium Cultural vam

1 DOGC, núm. 4, 15 de juny de 1978, pàg. 23-24.

2 «Breu història del Servei d'Ensenyament del Català de la Generalitat de Catalunya (SEDEC)», dins *Per la llengua i per l'escola. 40 anys d'ensenyament del català*, juny de 2018, pàg. 11.

3 Joaquim Arenas va tenir un paper molt destacat en tot aquest període que estem tractant, a l'hora de treballar per la introducció de la llengua catalana a l'escola i, en general, per establir el model d'escola catalana que tenim. En aquest sentit, és interessant la lectura del llibre *Miscel·lània a Joaquim Arenas i Sampera*, d'edició no venal, redactat per una trentena d'amics i col·laboradors, d'entre els quals hi ha Carles Duarte, Enric Larreula, Josep M. Farré, Sara Blasi, Joaquim Carbó, Joan Triadú, Pere Mayans, Carme Alcoverro, Teresa Clota, Josep Tero i Albert Jané, entre d'altres. També és recomanable el llibre *Llengua Escola País. Converses amb Joaquim Arenas*, que recull 16 entrevistes a Joaquim Arenas publicades en diversos mitjans de comunicació del 1984 al 2008.

destacar la necessitat que hi hagués una oficina com la que havia tingut la Generalitat republicana pel que fa al català. La Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium (DEC) ja havia fet una gran tasca per tot el territori durant el franquisme. Crèiem que les classes de català s'havien d'organitzar amb un punt de referència clau a la Generalitat. L'administració ho va entendre i Tarradellas va signar, el 1978, un decret que deia que es creava aquest servei per a coordinar les accions de normalització lingüística en l'ensenyament, la distribució del professorat i l'acompanyament de les classes. Així doncs, la primera estructura que va crear la Generalitat de Catalunya després del franquisme era dedicada a la llengua.»⁴

Al SEDEC hi van treballar uns 400 professionals, dirigits, en diferents moments, per quatre caps de servei: Sara Blasi, Margarida Muset, Joaquim Arenas i Pere Mayans. La majoria eren mestres en comissió de servei, que havien estat seleccionats per la seva experiència docent i per la seva capacitat d'assessorar en la didàctica del català. Hem de tenir present que aquest servei es creà abans de promulgar-se la Constitució Espanyola, que va entrar en vigor el 29 de desembre de 1978, després de la preceptiva publicació en el BOE.

El 1979 va veure néixer el diari gironí *El Punt* –tres anys després de l'*Avui*, amb el qual es va fusionar el 2011– i és l'any, també, de la publicació del conegut article «Una nació sense estat, un poble sense llengua», a la revista *Els Marges*, el qual era molt crític amb el decret estatal que l'any anterior havia introduït el català a l'escola. Advertia, com ha acabat passant, que si no s'actuava en el camp social, l'escola, per si sola, no normalitzaria la llengua: «Disposar-ne únicament, en canvi, la seva introducció dins l'escola –dins aquest *ghetto* clos que en el nostre país no s'ha aconseguit encara de fer efectivament públic i gratuït–, no pot sinó mostrar-se com el típic i hàbil recurs integrador de què s'ha servit de sempre el sistema sorgit de la revolució industrial-burguesa, és a dir, el recurs d'incloure dins un complex pla docent tota realitat que interessa de tenir sota control, de regular-ne la difusió i de remetre-la a un món de falsos valors abstractes a fi i efecte de neutralitzar-ne l'operativitat (...).»⁵ Però el 1979 és l'any, sobretot, de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya –l'*Estatut de Sau*–, que en el seu article 15 estableix que era de competència plena de la Generalitat «la regulació i administració de l'ensenyament en tota la seva extensió, nivells i graus, modalitats i especialitats, en l'àmbit de les seves competències, sens perjudici d'allò que disposen l'article 27 de la Constitució i Llei Orgàniques que, conforme a l'apartat primer de l'article 81 d'aquella, el desenvolupin, de les facultats que atribueix a l'Estat el número 30 de l'apartat 1 de l'article 149 de la Constitució i de l'alta inspecció necessària per al seu compliment i garantia.»⁶

Tal com s'explica en el llibret esmentat anteriorment, el SEDEC va assumir la coordinació de la tasca desenvolupada pels instituts de ciències de l'educació de les universitats catalanes de reciclar el professorat en actiu: «Una macro operació que va implicar a milers de professionals i que va arribar el 1982 a 18.450, dels quals 7.000 eren castellanoparlants, mestres, alumnes, que assistien després de la jornada de treball a clas-

4 Entrevista a Joaquim Arenas, *Vilaweb*, 11-7-2018.

5 «Una nació sense estat, un poble sense llengua», dins *Els Marges*, núm. 15, 1979, pàg. 9.

6 Vegeu SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume: *L'Estatut de la Transició. L'Estatut de Sau (1978-1979)*. Barcelona: Parlament de Catalunya, 2010.

se a 923 cursos, impartits en més de 83 localitats escampades per tot el territori català (1980-1987).»⁷

En aquest punt és interessant explicar, seguint Isidor Marí, quina era la situació lingüística cap a 1980, abans que s'iniciés la política lingüística de la Generalitat de Catalunya. Pel que fa als coneixements lingüístics, la meitat de la població catalana era integrada per catalanoparlants habituals i un 10% més sabia parlar el català: el total de catalanoparlants se situava, doncs, al voltant del 60%. D'altra banda, el 80% de la població l'entenia. Isidor Marí fa referència també a l'àmbit educatiu: «L'aplicació del Decret de 1978 que establia l'obligatorietat de l'assignatura de català topava amb dificultats notables: per exemple, segons dades del Ministeri que recull M. Subirats, el 46% del professorat de la província de Barcelona no sabia parlar el català. Això explica que el 32% dels alumnes de primària d'aquesta demarcació encara no tinguessin cap classe de català el curs 1978-1979, o que el mateix curs el 55% de centres de BUP i COU no impartissin encara les hores reglamentàries de català.»⁸

El 20 d'agost de 1980 sortí publicat al Diari Oficial de la Generalitat el Decret 142/1980, de 8 d'agost, que regulava la incorporació de la llengua catalana a tot el sistema educatiu i que, en gran part, feia seus els continguts del Reial Decret 2.092 de 1978: «Article segon. 1. La llengua catalana en els nivells d'Educació Pre-escolar i d'Educació General Bàsica és matèria obligatòria per a tots els alumnes, de la mateixa manera que ho són la resta d'àrees o matèries dintre del Pla d'Estudis, llevat de quan els pares acreditin raonadament la seva residència temporal a Catalunya i expressin, en formalitzar la inscripció, o en tot cas al començament del curs, el desig que a llurs fills no se'ls exigeixin coneixements d'aquestes ensenyances, així com quan hi hagi altres circumstàncies que puguin prendre's en consideració per la Comissió a què es refereix l'article desè d'aquest Decret.

»2. En aquest nivell els centres d'Ensenyament desenvoluparan programes en llengua catalana de les diverses àrees, nivells i cursos, atenent en tot cas l'opció dels pares, la situació socio-lingüística dels alumnes i els mitjans disponibles per dur-los a terme».⁹ Un mes després es va publicar l'Ordre que desenvolupava aquest Decret, que regulava com havia de ser l'ensenyament de la llengua catalana durant el curs 1980-1981.¹⁰ I al mateix moment apareixia, també, el Decret 153/1980, de regulació de la incorporació del català al COU.¹¹ Gràcies a un opuscle publicat pel Moviment de Mestres per una Escola de Catalunya, amb el patrocini de la Diputació de Girona, podem saber el percen-

7 «Breu història del Servei d'Ensenyament del Català de la Generalitat de Catalunya (SEDEC)», dins *Per la llengua i per l'escola. 40 anys d'ensenyament del català*, juny de 2018, pàg. 12. També és interessant el treball de final de grau (Facultat de Lletres de la UdG) de Laura Teixidor *El Reciclatge lingüístic dels mestres després del franquisme*. Any 2014.

8 MARÍ, Isidor: «La política lingüística de la Generalitat de Catalunya», dins *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, pàg. 88.

9 *Decret 142/1980, de 8 d'agost, de regulació de la incorporació de la llengua catalana a l'Educació Pre-escolar, Educació General Bàsica, Batxillerat i Formació Professional*. DOGC, núm. 79, 20 d'agost de 1980, pàg. 1.230-1.231.

10 *Ordre del 10 de setembre de 1980, que desenvolupa el Decret 142/1980 de la Generalitat de Catalunya, del 8 d'agost, pel qual es regula l'ensenyament de la llengua catalana al sistema educatiu de Catalunya*. DOGC, núm. 83, 17 de setembre de 1980, pàg. 1.279-1.282.

11 *Decret 153/1980, de 12 de setembre, de regulació de la incorporació de la llengua catalana al Curs d'Orientació Universitària*. DOGC, núm. 83, 17 de setembre de 1980, pàg. 1.278-1.279.

tatge d'escoles de les comarques gironines que feien –de manera parcial o total– l'ensenyament en català durant el curs 1980-1981: Alt Empordà (58%), Baix Empordà (81%), Gironès (70%), la Selva (64%), la Garrotxa (89%), el Ripollès (55%) i Cerdanya (14%).¹²

A finals d'any es va publicar el Reial Decret que regulava el traspàs de serveis de l'Estat a la Generalitat en matèria d'ensenyament,¹³ amb la qual cosa, en paraules de Margarida Muset i Joaquim Arenas, es culminava una de les fites històriques que s'havia proposat el poble català.¹⁴ A partir de l'any 1981 –any del cop d'estat fallit i del naixement de la Crida a la Solidaritat en Defensa de la Llengua, la Cultura i la Nació Catalanes– els cursos de reciclatge que feien els mestres van ser gratuïts. Fins aquell moment es pagava una matrícula reduïda. També, aquest mateix any, hi va haver una modificació legislativa, que va ampliar de tres a quatre les hores de català que s'havien d'impartir.

L'any 1982 el SEDEC va publicar l'estudi *Quatre anys de català a l'escola: factors i resultats*, on s'analitzava el coneixement del català i del castellà dels alumnes de 4t curs d'EGB a Catalunya, durant el curs 1981-1982. Una de les conclusions d'aquest estudi va ser que les escoles de catalanització mínima o mitjana van donar uns resultats insatisfactoris en català, la qual cosa demostrava que eren insuficients les tres hores obligatòries. També deia que l'avaluació que s'havia fet palesava que els escolars catalans eren lluny d'assolir un domini del català més o menys equiparable al que tenien del castellà. Finalment, s'hi deia que «Si bé és cert que l'escola és un element més en les condicions actuals, també ho és que, a falta d'una normalització plena de la llengua, es converteix en una de les institucions primordials, especialment per als qui no tenen altra oportunitat d'aprendre el català que a l'escola. La llengua més maltractada en el medi, la que disposa de menys avantatges, és la que ha d'adquirir més importància a l'escola al llarg del programa escolar si es vol aconseguir l'objectiu final de domini de les dues llengües».¹⁵ Per això, acabava l'estudi, després d'una primera etapa en què havien predominat els criteris quantitatius d'extensió de l'ensenyament del català, s'havia de passar a una etapa qualitativa de desenvolupament de tècniques pedagògiques i criteris organitzatius per fer més efectiu aquest ensenyament.

L'any 1982 –any de la publicació del text provisional de les Nòrmes Ortogràfiques der Aranés–, a punt d'aprovar-se la Llei de Normalització Lingüística, es va promulgar el Decret 270/1982 sobre la normalització de l'ús de les dues llengües oficials al sistema d'Ensenyament de Catalunya. El decret, que derogava els decrets 142/1980, de 8 d'agost i 153/1980, de 12 de setembre, explicava que els progressos assolits en els darrers quatre anys feien que alguns aspectes de la regulació vigent (com la necessitat d'autorització prèvia perquè els programes de les diverses àrees i matèries es realitzessin en llengua catalana) suposaven una trava administrativa que calia eliminar. El decret tenia, doncs,

12 *L'ensenyament en català a les comarques gironines. Curs 1980-1981*. En l'explicació de l'enquesta hi podem llegir: «El criteri emprat per a la determinació de l'ensenyament en català, es basa en que aquest implica que l'activitat oral i escrita es faci en llengua catalana, així com també ho sigui el llibre de text.»

13 *Real Decreto 2.809/1980, de 3 de octubre, sobre traspaso de servicios del Estado a la Generalidad de Cataluña en materia de enseñanza*. BOE, núm. 314, 31 de desembre de 1980, pàg. 28.882-28.884.

14 ARENAS, Joaquim i MUSSET, Margarida: *Obra de govern. La Immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, pàg. 51. Aquests dos autors, però, equivoquen el núm. del Decret (no és el 2.089, és el 2.809) i la data (no és el 1981, és el 1980).

15 *Quatre anys de català a l'escola: factors i resultats*, pàg. 26.

un doble objectiu: per una banda, agilitzar el procediment administratiu en benefici de tots els sectors educatius; per l'altra, generalitzar l'ensenyament en català, de tal manera que la llengua pròpia de Catalunya fos utilitzada com a llengua vehicular de la docència.¹⁶ Durant el curs 1982-1983 va tenir lloc l'experiència Font Rosella, d'actualització lingüística de mestres fora del reciclatge del català, que va consistir en una formació intensiva a Sabadell i Badalona per a professors no catalanoparlants realitzada dins l'horari escolar amb l'aportació de mestres substituïts per a les aules dels mestres que hi van participar. També, aquest mateix curs, es va organitzar la campanya Català a l'escola, que va consistir en visites de grups teatrals i d'animació infantil als centres educatius, amb la finalitat d'apropar la llengua als infants, a través d'un mitjà atractiu.

8.1.2. Impuls al redreçament lingüístic i els programes d'immersió (1983-1993)

El 1983 és un any important, des del punt de vista legislatiu. A l'abril, s'aprovà la Llei de normalització lingüística¹⁷ i la Llei de centres docents experimentals.¹⁸ Al juliol, la Llei reguladora del procés d'integració a la xarxa de centres docents públics de diverses escoles privades, popularment anomenada Llei del CEPEPC.¹⁹ A l'agost, la Llei de Reforma Universitària (LRU). D'altra banda, el 20 de juny hi va haver la primera emissió de Catalunya Ràdio i, el 10 de setembre, la primera de TV3.

Pel que fa a la Llei de normalització lingüística –aprovada per unanimitat amb només una abstenció–, l'article 14.1 del títol II, dedicat a l'ensenyament, afirmava que «el català, com a llengua pròpia de Catalunya, ho és també de l'ensenyament en tots els nivells educatius». Segons explica Marta Mata, aquest 'ho és també' fou una aportació de Miquel Porter: «Fixeu-vos que l'afirmació "el català com a llengua pròpia de Catalunya és la llengua pròpia de l'ensenyament" s'hauria pogut considerar inconstitucional, atès que també el castellà pot ser llengua pròpia de l'ensenyament. Al llarg del debat hi va haver moltes subtileses lingüístiques d'aquest estil».²⁰ La Llei de normalització lingüística va ser desplegada a través del Decret 362/1983, de 30 d'agost, i l'Ordre de 8 de se-

16 *Decret 270/1982, de 5 d'agost, sobre la normalització de l'ús de les dues llengües oficials al sistema d'Ensenyament de Catalunya*. DOGC, núm. 248, 11 d'agost de 1982, pàg. 1843. Marta Mata, en una conferència del 1985, opinava sobre aquesta normativa: «L'any 1982, a punt d'aprovar-se la llei [de normalització lingüística], es va promulgar un decret –el summum del malabarisme jurídic– que introduïa oficialment un altre tipus d'escola, l'escola mixta, que obligava a tota escola que havia sol·licitat ser catalana o que no sol·licités ser castellana, que fes com a mínim una assignatura en llengua catalana i una altra en llengua castellana; les altres les deixava a decisió dels mestres». («La llei de normalització lingüística», dins *Per avançar en l'educació*, pàg. 189-190).

17 Llei 7/1983, de 18 d'abril, de normalització lingüística a Catalunya. DOGC, núm. 322, de 22 d'abril de 1983, pàg. 892-895.

18 Llei 8/1983, de 18 d'abril, de centres docents experimentals. DOGC, núm. 322, de 22 d'abril de 1983, pàg. 895-898.

19 Llei 14/1983, de 14 de juliol, reguladora del procés d'integració a la xarxa de centres docents públics de diverses escoles privades. DOGC, núm. 346, de 20 de juliol de 1983, pàg. 1.780-1.782.

20 MATA, Marta: «La llei de normalització lingüística», dins *Per avançar en l'educació*, pàg. 188.

tembre de 1983²¹. El salt endavant que va suposar tota aquesta normativa va ser important: el 1983 hi havia un 10% dels centres que feien tot l'ensenyament en català; quatre anys més tard, el 1987, aquesta xifra ja havia arribat al 62,80%.

Durant el curs 1983-1984 va tenir lloc la primera aplicació del Programa d'Immersió Lingüística²² al conjunt d'escoles de Santa Coloma de Gramenet, on la majoria de la població era castellanoparlant i sense cap centre escolar que hagués endegat un procés d'ensenyament en català. Donem la paraula a Joaquim Arenas: «Per a entendre el Programa d'Immersió (PI) s'ha de considerar un fet transcendent que es va produir el 1978, quan es va incorporar el català a l'escola i que després, amb el traspàs per part del ministeri de les competències d'ensenyament a la Generalitat, el 1981, es va definir més clarament el model lingüístic escolar a Catalunya: una escola catalana amb llengua, contingut i actituds favorables a la catalanitat. Aquest fet és molt important perquè la Generalitat no es va decantar cap a un bilingüisme de "tants a tants" i perquè va marcar unes línies absolutament generoses per a tots els nens de Catalunya, parlessin com parlessin a casa seva. D'aquest context neix el PI el 1983 amb la Llei de normalització lingüística, per a fer possible que aquells nens que tenen una llengua familiar que no és la catalana puguin tenir també, d'una manera adequada, els mateixos instruments lingüístics i accessos a la cultura del país que els altres nens, d'una manera que, tècnicament, sigui favorable als seus aspectes psíquics i pedagògics. Aleshores es va formar el PI, que no és res més que l'ensenyament en català per a nens castellanoparlants. En diem *programa*, no en el sentit de programació de classe, sinó en el sentit de projecte. És un projecte que ha nascut en funció de donar a tots els nens de Catalunya l'ensenyament en llengua catalana; que és el que correspon a Catalunya com a país lliure que vol ser.»²³

D'altra banda, en un altre treball, Margarida Muset i el mateix Joaquim Arenas, reblen el clau de l'explicació i donen algunes dades: «El curs 1983-1984, després d'un estudi de possibilitats per part de la Generalitat i l'Ajuntament de la ciutat, es va organitzar la preinscripció de l'alumnat a parvulari i es va preguntar a les famílies en quina llengua volien l'ensenyament dels seus fills. El resultat obtingut d'aquesta consulta va ser que el 13,3% el volia en català, al 18,6% li era indiferent, i el 68% el volia en castellà. Amb aquestes xifres, el curs següent es va poder iniciar l'ensenyament en català en dinou centres públics d'aquella ciutat. L'experiència va ser molt reeixida, tant per la im-

21 Aquesta ordre va determinar l'obligatorietat de cursar en català un mínim d'una àrea (socials o naturals) de tercer a cinquè d'EGB i de dues àrees (també socials i naturals) de sisè a vuitè d'EGB. Segons explica Miquel Àngel PRADILLA («El model lingüístic educatiu a Catalunya. Crònica glotopolítica d'una involució», dins *Estudis Romànics*, pàg. 299), el Consell Escolar de cada centre va ser l'encarregat de triar l'opció lingüística més adequada en funció de l'alumnat i del context extraescolar: «Com a conseqüència d'aquesta nova orientació, sorgeixen tres models d'escola: a) escoles de *catalanització màxima*: la llengua d'ús i de relació és el català des de l'inici de l'escolaritat, llevat de l'assignatura de llengua castellana i una altra matèria escolar; b) escoles de *catalanització mitjana*: s'inicia l'escolarització en castellà i s'introdueix progressivament el català com a llengua de relació fins a equiparar-lo amb el castellà; c) escoles de *catalanització mínima*: el castellà és la llengua d'aprenentatge i de relació, en català, com a assignatura i llengua vehicular, només s'imparteixen els mínims establerts per la llei.»

22 Sobre la immersió lingüística és interessant el recull de bibliografia selectiva que es pot consultar al Centre de Documentació de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya: www.gencat.cat/llengua/documentacio

23 DIVERSOS AUTORS: *Llengua Escola País. Converses amb Joaquim Arenas*, pàg. 12.

plicació de les famílies com per la col·laboració de les administracions i, sobretot, pels resultats.»²⁴

El març de 1983 el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, mitjançant el Servei de Promoció de la Premsa, va organitzar el primer Simposi Internacional La Premsa a l'Escola.²⁵ El 1986 el Servei d'Ensenyament del Català va publicar el llibre *La premsa a l'escola*, de Conxita Macià, i el juny de 1987 aquest mateix servei va organitzar unes jornades de treball en el marc del programa Cinc anys de premsa a l'escola. Era un moment interessant, amb diversos diaris que tenien un suplement dedicat a les escoles, i que servien com a eines didàctiques i com a recull d'experiències que es duïen a terme en els centres.

L'any 1984 van començar els Plans Intensius de Normalització Lingüística (PINL), que es van anar estenent per les zones amb més concentració de població castellano-parlant. Segons Joaquim Arenas i Margarida Muset, va ser l'inici de la fase d'intensitat màxima d'aplicació de la immersió a la xarxa escolar catalana, d'uns vuit cursos de durada.²⁶ En acabar aquesta fase, l'any 1992, un 88% dels mestres ja estaven acreditats de català i un 88,80% d'escoles ja feien l'ensenyament totalment en català.

Durant el curs 1985-1986 l'Institut de Formació Professional La Pineda de Badalona va elaborar un informe sobre la normalització lingüística en el centre. En fem un resum perquè és il·lustratiu del moment: un 100% del professorat entenia el català, un 66% el parlava, un 82% el llegia, un 45% el sabia escriure i un 93% trobava positiu el fet d'engegar un procés de catalanització.²⁷

El curs 1986-1987 es va acabar el reciclatge de català de la manera que s'havia dut a terme fins aquell moment. Les dades globals sobre el nombre de mestres acreditats i el coneixement de la llengua catalana per part del professorat eren prou bones com per canviar de sistema: un 78% dels mestres parlaven i escrivien el català, un 9% l'entenia i el parlava, un 11% l'entenia i només un 2% no l'entenia.²⁸ D'altra banda, un 64% dels mestres estaven acreditats de català. El 1986 es van iniciar la formació permanent institucional (FOPI), un pla d'ensenyament de caràcter intensiu: un dia a la setmana el mestre inscrit era rellevat per un substitut o un estudiant de Magisteri en pràctiques i, d'aquesta manera, podia assistir a una sessió de formació.

L'any 1988 –any de la constitució de les Zones Escolars Rurals (ZER)– es va publicar una ordre amb la qual es va regular la idoneïtat especial per impartir l'ensenyament en llengua catalana, cosa que comportava poder accedir a vacants qualificades amb coneixements de català dels concursos de trasllat.²⁹ També se'n va publicar una altra per la qual s'establiren mesures d'incentivació per a la normalització lingüística dels centres

24 ARENAS, Joaquim i MUSET, Margarida: *La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, pàg. 101.

25 L'any següent, el 1984, es va publicar el llibre *Primer Simposi Internacional. La premsa a l'escola*, que recollia les ponències i comunicacions presentades.

26 *Ibidem*, pàg. 113.

27 *Informe sobre la normalització lingüística*. Document adjunt al qüestionari presentat als Premis Baldiri Reixac, curs 1986-1987. Més informació a la fitxa 395 del capítol 9 d'aquest treball.

28 *Ibidem*, pàg. 67-68.

29 Ordre de 18 de juliol de 1988, per la qual es regula la idoneïtat especial per impartir l'ensenyament en llengua catalana. DOGC, núm. 1.028, de 8 d'agost de 1988.

d'ensenyament secundari.³⁰ El 1989 s'inicià el Pla d'Immersion per al Professorat (PIP): es tractava «de l'aplicació del Programa d'Immersion, però adreçat a professorat no catalanoparlant, el qual esmerçava la seva jornada laboral a assistir a classes de llengua i cultura catalanes en un ambient completament català i usant formes pròpies de la immersion. Mentrestant, els alumnes d'aquests tutors eren ensenyats per mestres que els substituïen durant els tres mesos de durada del curs. Es van aplicar a Santa Coloma de Gramenet, Badalona i Sabadell, ciutats amb un alt índex de mestres no catalanoparlants, i se'n van obtenir resultats força reeixits.»³¹

El 1990 es promulgà la Llei Orgànica d'Ordenació General del Sistema Educatiu³² –popularment, en els àmbits educatius se l'anomenà *la reforma*– i també, pel que ens ocupa a nosaltres, una ordre per la qual s'incorporà l'aranès en els currículums dels centres educatius de l'Aran.³³ En aquests moments un 75,20% de les escoles feien ja un ensenyament totalment en català. Malgrat aquesta realitat, la veu crítica d'Antoni M. Badia i Margarit es feia sentir: «L'ensenyament (i la televisió) han estat els grans punts de la normalització en curs. Ho proven les escoles catalanes i aquelles altres en les quals el català és ensenyat seriosament i rigorosament. La llàstima és que, després de dotze anys del decret de bilingüisme escolar (1978), aquest ensenyament encara manca, de fet, en un gran nombre d'escoles (i als indrets on més falta fa), o s'hi fa d'una manera vergonyosa i insuficient.»³⁴

En aquest punt hem d'assenyalar, per la seva importància, el Decret 244/1991, de 28 d'octubre,³⁵ sobre el coneixement de les dues llengües oficials per a la provisió de llocs de treball docents en centres públics d'ensenyament no universitari de Catalunya. Ras i curt: es legisla que els professors havien de tenir el coneixement adequat, oral i escrit, de les dues llengües oficials si volien exercir a Catalunya. Es va considerar que tenien aquest coneixement si es donava algun d'aquests supòsits: que estiguessin en possessió del títol de Mestre de Català, del certificat de capacitació en llengua catalana (mòdul 2), del certificat de nivell C de la Junta Permanent de Català o que tinguessin reconeguda la idoneïtat especial per impartir l'ensenyament en llengua catalana.³⁶ També esmentem que el 1999 es van publicar un seguit de decrets pels quals s'establí l'ordena-

30 Ordre d'11 de novembre de 1988, per la qual s'estableixen mesures d'incentivació per a la normalització lingüística dels centres d'ensenyament secundari. DOGC, núm. 1.072, de 23 de novembre de 1988.

31 ARENAS, Joaquim i MUSET, Margarida: *La immersion lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, pàg. 69-70.

32 *Ley Orgànica 1/1990, de 3 de octubre, de Ordenación General del Sistema Educativo*. BOE, núm. 238, 4/10/1990, pàg. 28.927-28.942.

33 Ordre de 3 d'agost de 1990, per la qual s'incorpora l'aranès, modalitat de la llengua occitana, en els currículums dels centres educatius de la Val d'Aran. DOGC, núm. 1.331, de 17/8/1990, pàg. 3.928.

34 BADIA I MARGARIT, Antoni M.: «Llengua i poder», dins *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*, pàg. 82.

35 Decret 244/1991, de 28 d'octubre, sobre el coneixement de les dues llengües oficials per a la provisió de llocs de treball docents dels centres públics d'ensenyament no universitari de Catalunya, dependents del Departament d'Ensenyament. DOGC, núm. 1.524, de 29 de novembre de 1991.

36 Vegeu, en aquest sentit, MOLES I PLAZA, Ramon i MARTÍ I BOTELLA, Jordi (1987): «Notes sobre la doctrina del Tribunal Suprem en relació amb el fet multilingüe a l'Estat espanyol», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 9, pàg. 133-139.

ció general dels ensenyaments de l'educació infantil, primària i secundària obligatòria a Catalunya.³⁷

8.1.3. Priorització del model de conjunció en català (1993-2018)

Segons explica Miquel Àngel Pradilla, seguint F. Xavier Vila, la constatació que les expectatives dipositades en l'ensenyament com a motor del capgirament de la situació sociolingüística no s'havien acomplert, a partir del curs 1993-1994 el govern va apostar per un model lingüístic escolar únic amb el català com a llengua vehicular: es va prioritzar l'anomenat 'model de conjunció' en català.³⁸ En aquests anys el nombre d'escoles que feien l'ensenyament en català s'acostava al cent per cent: el 1993 ja són un 88,80% i el 1996 la xifra arriba al 93,45%. Recordem que entremig, el 1994, hi va haver la sentència del Tribunal Constitucional sobre l'ensenyament en català a favor de les tesis de la Generalitat de Catalunya (n'hem parlat en el capítol tercer). El 1997 ja hi havia un 93% dels mestres que estaven acreditats per ensenyar en català.

El 1996 s'aprovà a Barcelona la Declaració Universal dels Drets Lingüístics³⁹ i l'any 1998 s'aprovà la nova llei de normalització lingüística, aquesta vegada anomenada 'de política lingüística', que va substituir –no derogar– els preceptes de la llei de 1983, tret de tot allò que no hi resultés contradictori. En virtut de la disposició final tercera la Llei de normalització lingüística passà a formar part de la tradició jurídica catalana, la qual cosa la connectà singularment amb les regles d'interpretació i d'integració del dret civil de Catalunya.⁴⁰ La nova Llei prioritza l'ús vehicular del català en l'ensenyament no universitari: «El català s'ha d'utilitzar normalment com a llengua vehicular i d'aprenentatge en l'ensenyament no universitari.»⁴¹

Del 2000 al 2002 va tenir lloc la Conferència Nacional d'Educació, que va debatre sobre el sistema educatiu català, organitzada pel Departament d'Ensenyament, que no va tractar el tema de la llengua en els centres.⁴² L'any 2003 es va acabar el Programa d'Immersion Lingüística i, l'any següent, el 2004, es va crear el Pla per a la Llengua i la Cohesió Social (Pla LIC), que va crear les aules d'acollida i els plans educatius d'entorn.

37 Decret 75/1992, de 9 de març, pel qual s'estableix l'ordenació general dels ensenyaments de l'educació infantil, l'educació primària i l'educació secundària obligatòria a Catalunya; Decret 94/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de l'educació infantil; Decret 95/1992, de 28 d'abril, pel qual s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària; i Decret 223/1992, de 25 de setembre, de modificació dels decrets 95/1992 i 96/1992, de 28 d'abril, pels quals s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària i l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria. Tots quatre van ser recollits en el volum *Educació Infantil i Educació Primària. Ordenació curricular*, publicat pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya el desembre de 1992.

38 PRADILLA, Miquel Àngel: «El model lingüístic educatiu a Catalunya. Crònica glotopolítica d'una involució», dins *Estudis Romànics*, pàg. 298. També: VILA, F. Xavier: «Escola i promoció de l'ús: el paper del 'model de conjunció en català'», dins *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística*, pàg. 65-76. Finalment, és recomanable l'article d'Antoni MILIAN «De la separació a la conjunció lingüística a l'ensenyament: el títol II de la LLeI 7/1983, de 18 d'abril», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 3, pàg. 33-41.

39 *Declaració Universal dels Drets Lingüístics*. Institut d'Edicions de la Diputació de Barcelona, abril de 1998. Edició no venal.

40 Vegeu *30 anys de política lingüística*, pàg. 18.

41 Llei 1/1998, de 7 de gener, de política lingüística. DOGC, núm. 2.553, de 9 de gener de 1998.

42 Vegeu *Conferència Nacional d'Educació, 2000-2002. Debat sobre el sistema educatiu català. Conclusions i propostes*. Generalitat de Catalunya, 2002.

En el curs 1991-1992 hi havia 9.868 alumnes d'origen estranger a l'ensenyament obligatori i postobligatori (d'un total d'1.218.879) i en el curs 2003-2004 s'havia passat a 74.491 (d'un total de 974.381), la qual cosa representava, en xifres relatives, un increment del 6,79%. El Pla, que preveia un creixement d'aquesta tipologia d'alumnat, tenia com a objectiu potenciar i consolidar la cohesió social, l'educació intercultural i la llengua catalana en un marc plurilingüe.⁴³

Donem la veu a Pere Mayans, que ho explica d'aquesta manera en una entrada al seu blog: «L'any 2004, aquell SEDEC, que havia estat arraconat sense cap mena de coordinació amb altres serveis dins del Departament d'Ensenyament, passa ara a formar part d'una nova Subdirecció General de Llengua i Cohesió Social, on s'incorpora també un Servei d'Interculturalitat i Cohesió Social (per entendre'ns, l'hereu de l'antic Programa de Compensatòria). A nivell territorial, a partir del curs 2004-2005, els professionals del SEDEC i de l'antic programa de compensatòria s'uneixen en un sol equip: l'equip d'assessorament en llengua, interculturalitat i cohesió (LIC), on el binomi llengua i cohesió social es vol inseparable. En aquest sentit, cal no oblidar que el curs darrer del mandat de Convergència i Unió (abril de 2003) ja s'havia impulsat el Pla d'Actuació per a l'Alumnat de Nacionalitat Estrangera (PAANE) que, d'alguna manera (i, sobretot, amb menys recursos) ja apunta el que després serà el Pla LIC (abril de 2004). A partir d'aquest moment, el Servei (ni la Subdirecció General LIC) ja no té un 'destacament' autònom (del territori) als serveis territorials, sinó que es dedica a crear les línies d'actuació, les estratègies d'assessorament, els continguts i els materials de formació, a bastir de materials didàctics aquests nous (però en el fons vells, ja que recullen el bagatge SEDEC, diguem-ne clàssic, i el bagatge del Programa de Compensatòria) assessors... És un altre model que respon a un altre moment, on s'intenten aprofitar tots els rebufls, a voltes potser, i això caldria reconèixer-ho, sense gaire encert per part d'algunes persones –ens referim a qüestions estrictament de tracte personal, inevitables en qualsevol organització.

»En aquells moments, el Servei, amb un pressupost molt més gran del que mai no havia tingut, s'aboca, pel que fa a l'ensenyament de la llengua, al tema de l'alumnat nouvingut (formació d'assessors, de professorat d'aules d'acollida, d'elaboració de materials de tota mena...), que s'estava convertint en un dels reptes més importants del sistema educatiu. I, encara que potser no es va dir prou clarament –i això sí que segurament és cert, si més no a l'hora d'usar un terme que es veia, segurament de forma equivocada, molt marcat políticament–, el que es feia a les aules d'acollida era justament immersió lingüística, no primerenca sinó, òbviament, tardana, ja que es tracta d'alumnat que, justament, s'incorpora tardanament al nostre sistema educatiu.»⁴⁴

El 13 de juny de 2005 es va constituir oficialment el Consell Assessor de la Llengua Catalana a l'Escola, presidit per Ricard Torrents, i el 9 d'octubre de 2006 es van presentar públicament els documents elaborats per les diverses comissions.⁴⁵ A les «Conclusions de la comissió *Nova immersió i canvis metodològics*», document elaborat per Igna-

43 El curs 2011-2012 la xifra d'alumnes d'origen estranger ja havia arribat a 168.469.

44 MAYANS, Pere: «Llengua Escola País», dins el blog *El pols de la llengua als Països Catalans*, 31 de gener de 2010.

45 *Consell assessor de la llengua a l'escola: Conclusions*. Departament d'Educació i Universitats, 2006.

si Vila (coordinador), Núria Aragonès, Juli Palou, Carina Siqués, M. Teresa Verdaguer i Montserrat Vila, s'estudia la nova situació provocada per l'augment de la població estrangera censada a Catalunya i s'expliquen els trets que configuren la nova situació: 1) Notable augment de l'heterogeneïtat lingüística a les aules, que segueix una tendència creixent. 2) Modificació de les actituds lingüístiques: una part important de la immigració hispana manté una resistència important envers el català. I 3) El coneixement de català a l'escola ha sofert una davallada en els últims anys, contràriament al coneixement del castellà, que es manté invariable.⁴⁶ Segons aquests autors, «el gran repte del nostre sistema educatiu és desenvolupar mesures organitzatives i pràctiques educatives pensades per abordar la diversitat lingüística de l'alumnat respecte al coneixement de la llengua de l'escola.»⁴⁷

El 2006 és l'any del nou Estatut, però també l'any del Pacte Nacional per a l'Educació i de la Ley Orgánica de la Educación (LOE), que va incloure l'avançament de la llengua estrangera, de forma obligatòria, al primer curs del cicle inicial de primària. Aquest mateix any 2006 es va aprovar un reial decret que obligava a introduir una tercera hora de castellà en el currículum de primària, la qual cosa va suposar una forta polèmica. El curs 2006-2007 es va posar en marxa el Pla d'Impuls de l'Anglès, que més tard s'anomenà Pla d'Impuls de les Terceres Llengües. D'altra banda, la nova realitat del país demanava actualitzar el model d'immersió lingüística, per adaptar-lo a la nova situació. En aquest sentit, el curs 2007-2008 el Departament d'Educació va engegar el Pla per a l'actualització de la metodologia d'immersió en l'actual context sociolingüístic, que es va desenvolupar durant sis cursos. Quins canvis s'havien produït, des de l'inici de l'aplicació del Pla d'Immersion Lingüística fins aquell moment? De fet, podem parlar en present, perquè aquesta és la realitat actual: 1) S'ha passat d'una realitat bilingüe a una realitat plurilingüe. 2) La diversitat lingüística actual comporta que dins d'una mateixa classe els alumnes tinguin diferent coneixement de la llengua de l'escola. 3) Les famílies no trien la llengua de l'escola ja que la llengua catalana, per llei, és la llengua vehicular dels centres. 4) Abans el professorat tenia l'avantatge de ser bilingüe, però ara no coneix totes les llengües del seu alumnat, per tant, es troba en la necessitat de revisar les metodologies d'ensenyament i plantejar-se com compensar aquest desconeixement. I 5) Les onades migratòries actuals fan que al llarg de l'escolaritat, i durant un mateix curs escolar, es vagin incorporant alumnes als nostres centres. Ja no es tenen grups estables de P3 a 6è i, per tant, contínuament hi ha alumnes que inicien el procés d'aprenentatge d'una nova llengua, a diferents edats.⁴⁸

L'any 2009 es va promulgar la Llei d'Educació Catalana que, en el seu article 11, parlava del català com a llengua vehicular i d'aprenentatge: «1. El català, com a llengua pròpia de Catalunya, és la llengua normalment emprada com a llengua vehicular i d'aprenentatge del sistema educatiu. 2. Les activitats educatives, tant les orals com les escrites, el material didàctic i els llibres de text, i també les activitats d'avaluació de les àrees, les matèries i els mòduls del currículum, han d'ésser normalment en català, excepte en el cas de les matèries de llengua i literatura castellanès i de llengua estrangera, i sens per-

46 Ibídem, pàg. 64.

47 Ibídem, pàg. 67.

48 Deven aquesta informació a la mestra Mariona Ventura, excoordinadora del SEDEC a les comarques gironines.

judici del que estableixen els articles 12 i 14. 3. Els alumnes no poden ésser separats en centres ni en grups classe diferents per raó de llur llengua habitual. 4. En el curs escolar en què els alumnes iniciïn el primer ensenyament, les mares, els pares o tutors dels alumnes la llengua habitual dels quals sigui el castellà poden instar, en el moment de la matrícula, i d'acord amb el procediment que estableixi el Departament, que llurs fills hi rebin atenció lingüística individualitzada en aquesta llengua.»⁴⁹

El 2010 va venir la sentència de l'Estatut, de la qual ja hem parlat en el capítol tercer: recordem, només, que va obrir les portes a un nou plantejament que implicava no excloure el castellà com a llengua vehicular de l'ensenyament. Com ha assenyalat Miquel Àngel Pradilla, «la judicatura impugna una doctrina amb una llarga trajectòria jurídica al darrere, que preveia l'ús del català com a llengua normal d'ús vehicular i d'aprenentatge en el sistema educatiu català».⁵⁰ El 2011 va néixer Somescola.cat. El 2013 es va aprovar la Llei Orgànica per a la Millora de la Qualitat Educativa –la *Llei Wert*–, que reformava la Llei Orgànica d'Educació del 2006. Emparant-se en una interpretació molt restrictiva de la sentència contra l'Estatut, la llei va atacar frontalment el model de conjunció lingüística escolar, punta de llança del procés de normalització lingüística. El 2014 es va celebrar el centenari de les Escoles d'Estiu i el 2015 el cinquantenari de l'associació de mestres Rosa Sensat.⁵¹ Per acabar, i sense cap ànim d'explicar-ho tot, citem el document *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya. L'aprenentatge i l'ús de les llengües en un context educatiu multilingüe i multicultural*, publicat pel Departament d'Ensenyament l'abril de 2018, que busca establir les bases estructurals que permetin garantir el desenvolupament en tot l'alumnat de la competència lingüística definida en el Marc europeu comú de referència per a les llengües.⁵²

8.2. Quaranta anys de Premis Baldiri Reixac, continuadors de la tasca de la Protectora, des del seu naixement el curs 1978-1979 fins al curs 2017-2018

8.2.1. La creació dels premis

El Nadal de 1976, feia un any just de la mort del dictador, la Fundació Carulla-Font anunciava en la seva nadala anual –en aquella ocasió dedicada a Jaume I el Conque-

49 *Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació*, DOGC, núm. 5422, de 16 de juliol de 2009, pàg. 56.598.

50 PRADILLA, Miquel Àngel: «El model lingüístic educatiu a Catalunya. Crònica glotopolítica d'una involució», dins *Estudis Romànics*, pàg. 304.

51 Vegeu SOLER I MATA, Joan: «Sessions de Pedagogia 1963-1967. Una experiència de formació i treball en equip de mestres»; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «Rosa Sensat 1965-1982. El somni sembla ja possible»; i NADAL ESPINASA, Maria, PALOMAR BRIANSÓ, Anna i SOLER I MATA, Joan: «Rosa Sensat 1983-2015. Entre la continuïtat i el canvi», dins *Perspectiva Escolar. 50 anys de Rosa Sensat: 1965-2015*, núm. 400, juliol/agost de 2018, pàg. 20-101.

52 El document parla que hi ha alguns elements essencials de la immersió que cal preservar (pàg. 5): «En primer lloc, mantenir una escola per a tothom, que implica un únic model lingüístic per a tot l'alumnat, amb la finalitat evident de garantir la cohesió social. I en segon, mantenir el català com a llengua vehicular i vertebradora del conjunt del sistema, per garantir-ne el coneixement a tot l'alumnat i per afavorir-ne l'ús.»

ridor– la convocatòria de la primera edició dels Premis Baldiri Reixac⁵³, subtitulats *Concurs escolar de llengua i cultura dels Països Catalans*. Hem de recordar que mossèn Reixac havia escrit, el 1749, les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, on deia que «D'entre totes les llengües, la que amb més perfecció deuen saber los minyons és la llengua pròpia de sa pàtria». A la nadala hi ha un text que justifica el nom dels premis: «Mossèn Baldiri Rexach, fill de Bell-lloc (Baix Empordà). El 1748⁵⁴ [sic], essent rector de la parròquia de Sant Martí d'Ollés⁵⁵, bisbat de Girona, va publicar el llibre de 385 pàgines, titulat *Instruccions per a l'ensenyança de minyons* que fou objecte de reiterades edicions a Girona. (...)

»La seva memòria va rebre el 1923 un homenatge multitudinari –de magnitud nacional perquè hi era tot Catalunya–, convocat i promogut per les setze més altes representacions de la pedagogia: des del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat i la Comissió de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona, fins a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona. (...)

»És remarcable l'actualitat del llibre de mossèn Rexach, sorprenent per l'època en què fou escrit, pel seu sabor terral i pels pensaments que s'hi troben. No sembla del seu temps. Per exemple, quan defensa la capacitat científica de la dona; quan parla de metodologia; quan recalca la necessitat de la vocació; quan recomana l'amor del mestre per la seva tasca; quan dóna el sentit moral que ha de tenir la pedagogia; quan exalta la cultura humanística, etcètera.

»Heus aquí per què, amb els auspicis d'una personalitat tan gloriosa, és batejat el Concurs de Llengua i de Cultura dels Països Catalans, amb el nom de Premis 'Baldiri Rexach'.»⁵⁶

També es refereix a aquesta qüestió Josep González-Agàpito, en un text redactat amb motiu del trentè aniversari dels premis: «Posar els Premis sota el nom de Baldiri Reixac ja proclama la seva intencionalitat. Reixac, un rector i mestre de minyons del segle XVIII d'un petit llogaret de l'actual Pla de l'Estany, no renuncià a fer entrar a la modernitat il·lustrada els fills i les filles de la pagesia tot empenyent-la a recobrar la seva autoestima, ni abdicà de posar la seva minúscula escola rural en línia amb els avenços pedagògics coetanis, ni tampoc no relinquí de fer escola catalana en uns temps gens favorables.»⁵⁷

Abans de continuar hem d'esmentar que aquests guardons han estat recordats i divulgats en diversos textos: l'any 1999 Xavier Besalú va publicar, a la *Revista de Girona*, l'article «Els premis Baldiri Reixac», amb motiu del seu vintè aniversari⁵⁸; l'any 2003, Núria Cadenas va publicar un reportatge a la revista *El Temps*, titulat «Vint-i-cinc anys

53 En realitat el nom era «Premis Baldiri Rexach». El cognom «Rexach» no es va canviar a «Reixac» fins a la convocatòria de 1988-1989. Nosaltres, però, durant tot el treball, sempre farem referència als premis amb el nom que tenen ara.

54 En realitat fou el 1749.

55 El topònim actualment és Sant Martí d'Ollers.

56 *Jaume I el Conqueridor (1276-1976). En el VII Centenari de la seva mort*. Nadala de la Fundació Carulla-Font, 1976, pàg. s/n.

57 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «Un somni i un compromís ètic», dins *XXX Premis Baldiri Reixac, 1979-2008*, pàg. 25.

58 BESALÚ, Xavier: «Els premis Baldiri Reixac», dins *Revista de Girona*, núm. 192, gener-febrer de 1999, pàg. 81-86. Posteriorment, se'n va publicar una separata, *250 anys de les Instruccions de Baldiri Reixac*.

dels Baldiri Reixac»⁵⁹; l'any 2008 Joaquim Arenas, Josep González-Agàpito i Joan Triadú van publicar tres articles amb motiu del trentè aniversari, recollits en un opuscle⁶⁰; l'any 2013 David Pagès va redactar un llibret que recollia algunes dades dels premis amb motiu de la celebració dels trenta-cinc anys⁶¹; finalment cal dir que Joaquim Arenas va ser un bon divulgador dels premis a través de diversos articles en alguns mitjans de comunicació escrits.⁶²

Els Premis Baldiri Reixac van ser convocats per primera vegada a final de l'any 1977 per la Delegació d'Ensenyament Català (DEC) d'Òmnium Cultural sota els auspicis de la Fundació Carulla-Font i s'atorgaren durant el curs escolar 1978-1979. Ben aviat van comptar també amb el patrocini honorífic del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, col·laboració que encara continua en l'actualitat. El curs 2017-2018 han fet, doncs, 40 anys, commemoració que s'ha celebrat amb un acte públic al Teatre Nacional de Catalunya –en un lliurament conjunt dels premis de les tres categories– i amb una trobada a Ollers on van participar nombrosos membres del jurat.⁶³

Joan Triadú explica la gestació dels premis d'aquesta manera: «Un dia el senyor Carulla, sortint d'una de les reunions setmanals 'de dinar' que teníem al petit menjador del CIC els dirigents d'Òmnium, em va dir que volia parlar amb 'vós', és a dir amb mi. Sobre un projecte, va afegir. De moment em va venir una esgarrifança. Però de les 'de goig i alegria', amb paraules de Maragall (el poeta). Em vaig posar a la seva disposició, amb les agendes respectives a la mà, i vam quedar que ell vindria al meu despatx de direcció de l'Escola Thau, en la qual tenia néts, va dir. Era un argument per vèncer la meua resistència a fer-lo desplaçar i a 'rebre' jo el senyor Carulla. Va acabar amb les meves reserves (que no eren per la meua part protocol·làries, sinó més aviat preventives) dient que una escola era el lloc més indicat per parlar del tema. Val a dir que jo tenia notícia que el senyor Carulla en preparava alguna. És a dir una iniciativa personal, d'abast col·lectiu, patriòtic amb nota, però preparada segons els seus mètodes i en petit equip, d'infatigable dedicació (per part seva en primer lloc) i fins al darrer detall.»⁶⁴

Aquest naixement dels premis coincideix amb l'inici de la recuperació de les institucions de govern catalanes i de les llibertats democràtiques. Com hem explicat en començar aquest capítol, el català va entrar oficialment a l'escola l'any 1978, a partir d'un Reial Decret del govern de l'Estat, el mateix any d'inici dels premis. L'any 1977 s'havia restablert la Generalitat provisional, amb el retorn del president Tarradellas. L'any 1981

59 CADENAS, Núria: «Vint-i-cinc anys dels Baldiri Reixac», dins *El Temps*, núm. 992, del 17 al 23 de juny de 2003, pàg. 101-103.

60 ARENAS, Joaquim: «Quan el nom fa la cosa: 30 anys dels Baldiri Reixac»; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: «Un somni i un compromís»; TRIADÚ, Joan: «Als trenta anys dels Premis Baldiri Reixac», dins *XXX Premis Baldiri Reixac, 1979-2008*.

61 PAGÈS, David: *Premis Baldiri Reixac 1979-2013*.

62 Només a tall d'exemple: «Els premis Baldiri Reixac, 10 escoles més», dins *Avui*, 1 de juny de 1980; «Les escoles, cridades als premis Reixac», dins *Avui*, 29 de novembre de 1981; «Monjoies en el camí de la normalització», dins *Avui*, 12 de juny de 1984; «La festa de l'escola catalana», a *Avui*, 14 de juny de 2005, pàg. 17 i «Premis Baldiri Reixac. Quan una vila esdevé punt de referència», dins *El Francolí*, juliol de 2005, pàg. 25, entre molts d'altres.

63 En aquesta trobada, celebrada el 12 de maig de 2018, es va cantar el *Romanço de canya i cordill dedicat a l'escola catalana*, confegit *ex professo* per a l'ocasió, i que hem reproduït a l'apartat d'annexos.

64 TRIADÚ, Joan: «Als trenta anys dels Premis Baldiri Reixac», dins *XXX Premis Baldiri Reixac, 1979-2008*, pàg. 37.

aquesta institució va assumir les competències en matèria d'ensenyament i el 1983, amb la primera llei de Normalització Lingüística, el català va passar a ser la llengua de l'ensenyament en tots els nivells educatius. L'any 1988 s'ordenà la incorporació d'objectius i continguts de geografia, història i trets socioculturals de Catalunya en els currículums d'ensenyament.⁶⁵ Hem de tenir present que, quan van néixer els premis, només un 15% dels alumnes eren ensenyats exclusivament en català i van haver de passar una dotzena d'anys perquè aquesta xifra arribés al 50%. És en aquest context que van néixer i es van fer grans els Premis Baldiri Reixac.

Sobre la finalitat dels premis, podem llegir: «Els Premis Baldiri Rexach van destinats a l'estímul de tots els infants, nois i noies, –sense oblidar les escoles i els respectius mestres–, dels Països Catalans perquè hi concursin en llengua, principalment, en història, en geografia, en literatura i en cultura general catalana».⁶⁶ Lluís Carulla, promotor i ideòleg dels premis –del qual parlarem en l'apartat següent–, volia fer, i ho deien explícitament els papers impresos, un «Homenatge de Catalunya als seus Infants».⁶⁷ Joaquim Arenas ho explicava d'aquesta manera en un text del 2006: «Els Baldiri Reixac, convocats per la Fundació Lluís Carulla, constitueixen una iniciativa d'impuls i estímul a la qualitat de l'ensenyament. Potser única a Europa. Una qualitat que considera la catalanitat –llengua i continguts i actituds– l'eix vertebrador de la vida i docència escolars. L'esperit d'una feina educativa ben feta que passa per fer ciutadans integrats a la societat on viuen, arrelats al país, i capaços d'estimar-lo i transformar-lo amb un coneixement ampli del món que els permeti interpretar-lo. És el sentit que els volgué donar el seu fundador, de memòria inesborrable, i que la fundació que porta el seu nom ha mantingut.»⁶⁸

Des de l'inici hi ha hagut tres modalitats de premis. En un document del curs 1990-1991 podem llegir: «1) Premis a les escoles, que tenen en compte la qualitat global de

65 *Ordre de 25 de juliol de 1988, per la qual s'incorporen objectius i continguts de geografia, història i trets socio-culturals de Catalunya a l'Educació General Bàsica, al Batxillerat i a la Formació Professional*. DOGC núm. 1.028, de 8 d'agost de 1988.

66 PAGÈS, David: *Premis Baldiri Reixac 1979-2013*.

67 Full volander inclòs dins la Nadala del 1976, dedicada a Jaume I.

68 ARENAS, Joaquim: «Anys i anys per la llengua i per l'escola», dins *Butlletí informatiu Amics de la Ciutat*, núm. 28, 3r trimestre de 2006, pàg. 8. Consultat a l'arxiu de la Fundació Carulla, capsa 27.

l'actuació escolar en l'aspecte concret de la catalanitat.⁶⁹ Hom valora el lloc que ocupen la llengua i la cultura catalana en el projecte educatiu i en el conjunt de les activitats del centre escolar i, molt especialment, el seu ús com a llengua normal de relació entre els alumnes. 2) Premi a mestres i professors destinat a docents de tots els nivells, és atorgat a un treball inèdit de temàtica pedagògica l'ús del qual ajudi amb eficàcia l'estímul de l'ensenyament català a qualsevol àmbit educatiu. Comprèn un ajut a l'edició del treball premiat. I 3) Premis als alumnes, que són atorgats a treballs normals de classe, realitzats preferentment en equip per nois i noies de tots els nivells: Parvulari, EGB, Ensenyament Secundari, COU i Educació Especial».⁷⁰ Aquest mateix document també deia que aquests premis «no eren cap competició de les que exigeixen la realització d'un treball expofés, sinó que, ben al contrari, hom demana que s'hi presentin treballs dels que es fan cada dia a classe i poden versar sobre qualsevol de les matèries o de les àrees dels cicles escolars citats, o bé ésser resultat d'activitats escolars que abastin matèries o àrees diverses: excursions i visites, periòdics escolars i diaris de classe, audiovisuals, etc.».⁷¹ Finalment, s'hi explicava que «el jurat considera d'una manera molt especial aquells treballs que obliguen als alumnes a fer un esforç de penetració en la realitat social del seu entorn, en la tradició cultural catalana, o que comportin l'aplicació de vocabularis tècnics o científics i, en general, que s'insereixin en un context de normalització de l'ús de la llengua catalana a l'escola.»⁷²

És interessant de reproduir els criteris que utilitzava el jurat per seleccionar els premiats, almenys en les primeres edicions. Els coneixem gràcies a una acta de la reunió del jurat del 27 de febrer de 1980, a la qual van assistir Josep González-Agàpito, Montserrat Casas, Esperança Sans, Carme Alcoverro i Ernest Sabater. Ben aviat es van deixar de redactar actes d'aquestes trobades deliberatives i, per tant, no hem pogut fer la història 'interna' dels premis, que de ben segur hauria estat interessant. Els criteris de selecció que dèiem són els següents: «1) Prioritat als centres que treballen no solament

69 El 1980 la Fundació Carulla va definir què era una escola catalana («El centre que fa l'ensenyament en català i amb continguts catalans per a tots els alumnes: amb el text, exercicis i explicació en català i, així mateix, fa ús d'aquesta llengua com a vehicle normal de comunicació») i què eren les escoles en vies de catalanització («Els centres que, havent iniciat l'ensenyament català en llengua i continguts per a tots els nens des de preescolar o primers cursos han arribat a completar el primer cicle d'EGB. Hom considera també escoles en vies de catalanització, aquelles que, a judici del jurat, s'insereixen en aquest procés seguint altres procediments pedagògics i que des del 5è nivell d'EGB tot l'ensenyament, però, es fa ja en llengua catalana per a tots els nens»). Vint-i-un anys més tard, el 2001, la Fundació Carulla va establir els criteris següents a l'hora de considerar la catalanitat dels centres docents: «1) Escoles primàries i ESO: Escola catalana és el centre que, d'acord amb la llei de Normalització Lingüística de la Generalitat i la política d'immersió lingüística propugnada pel Govern català, organitza el seu projecte pedagògic i la vida diària de l'escola per tal de fer tot l'ensenyament (texts, exercicis, explicacions i comunicacions) en la nostra llengua i amb continguts catalans per a tots els alumnes. I que, així mateix, fa ús d'aquesta llengua com a vehicle normal i habitual de comunicació i de relació. 2) Instituts de batxillerat, escoles universitàries i de formació professional: cal que facin l'ensenyament en català des del primer dia. Hom tindrà en compte, però, la procedència dels alumnes i les dificultats d'adaptació. Per tant, per optar al premi caldrà que l'escola de Formació Professional faci l'ensenyament en català en el segon cicle, o sigui a partir del tercer curs.»

70 XIII Premis Baldri Reixac, 1990-1991. Document mecanoscrit, arxiu de la Fundació Carulla, caps 3.

71 *Ibidem*.

72 *Ibidem*.

en llengua sinó també amb continguts catalans, especialment a les ciències socials. 2) Valoració de les dificultats més grans que pateixen els centres estatals, sobretot pel que fa a les plantilles de mestres. 3) Atribuir premi a dos o tres centres dels que es mouen en condicions especialment difícils en barris de fort percentatge d'immigració. 4) Valorar l'ambientació general de l'escola en català. I 5) Veure si l'ensenyament de la llengua es fa a partir del català.»⁷³

En la justificació dels premis es reconeixia, de manera explícita, que eren hereus de la tasca desenvolupada per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.⁷⁴ També s'explica que es compta «(...) ja des d'ara amb l'emotiva i plena adhesió dels antics membres de la darrera junta de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, adhesió manifestada en tenir coneixement de la creació d'uns Premis Baldiri Rexach, que són continuació d'una tasca que ells van haver d'interrompre el 1939».⁷⁵ I, més endavant, encara es rebla: «La Nadala podria continuar essent obsequi als socis d'Òmnium Cultural. Però pel que acabem de dir de fer rendir al màxim totes les oportunitats que es presentin, creiem que –deixant de trametre la Nadala com a tal gentilesa– pot canalitzar-se el cost de l'obsequi a finançar el Concurs Escolar de Llengua i de Cultura dels Països Catalans i donar així, als catalans que ho vulguin, l'oportunitat de fer reviure l'esperit de la gloriosa Associació Protectora de l'Ensenyament Catalana, en una de les seves més enyorades i eficients activitats. I de fer present als escolars de Catalunya i als seus professors que uns milers de catalans els acompanyen en la tasca diària de tot el curs.»⁷⁶

A l'arxiu Jordi Verrié, actualment custodiat a la Universitat de Girona, i també a l'arxiu Lluís Carulla, custodiat al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí, hi ha un document interessant, que demostra que la Fundació Carulla és la continuadora –si més no, moral– de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.⁷⁷ No sabem del cert si aquest document es va acabar signant, o no –creiem que no–, però en qual-sevol cas és l'expressió d'una voluntat que, com hem vist, va quedar reflectit en l'escrit on s'anunciava la creació dels Premis Baldiri Reixac. Tomàs Roig i Llop, a les seves memòries, diu que creu que el seu patrimoni, encara que modest, ha anat a raure a l'Institut d'Estudis Catalans o a Òmnium Cultural: «S'havia parlat que anés a la Fundació Carulla-Font, però la idea no ha reeixit. Jo crec que aquest últim destí hauria estat el més apropiat ateses les directrius específiques d'aquesta Fundació, sense minva, com és lògic, del prestigi i l'eficàcia d'aquelles dues altres benemèrites institucions».⁷⁸ El reproduïm íntegrament, pel seu interès:

«Ramon Faus Esteve, membre de l'Institut d'Estudis Catalans, notari de Barcelona, aixeca acta d'una reunió a la ciutat de Barcelona, el 22 de desembre de 1971, i on compareixen tres grups de persones.

73 *Resum de la reunió del Jurat dels Premis Baldiri Rexach del 27-2-80*. Document mecanografiat de l'Arxiu de la Fundació Carulla.

74 «Amb la creació d'aquests Premis 'Baldiri Rexach', que avui anunciem, creiem que es podrà assistir a una imperiosa necessitat dels Països Catalans, ja detectada fa més de mig segle –i satisfeta en part mentre pogué actuar– per la inoblidable i benemèrita Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.»

75 *Jaume I el Conqueridor (1276-1976)*. En el VII Centenari de la seva mort. Nadala de la Fundació Carulla-Font, 1976, pàg. s/n.

76 *Ibidem*.

77 Arxiu Jordi Verrié, carpeta 50. Arxiu Lluís Carulla, document 1.038.

78 ROIG I LLOP, Tomàs: op. cit., pàg. 130.

»El primer grup representa l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i hi compareixen els Srs.:

–Agustí Duran Sampere (President)

–Glòria Bulbena de Sales

–Pere Babot Boixeda

–Josep Parunella Eulàlia

–Antoni Parramon Tubau

–Pere Puig Quintana

–Rafael Dalmau Farreres

per la Comissió Liquidadora, i els Srs.:

–Maurici Serrahima

–Jaume Mestres Fosses

–Tomàs Roig i Llop

–Llucieta Canyà de Poal

–Josefina Bayona de Cortés

com a membres de les darreres Comissions Permanents.

»El segon grup representa la «Fundació Carulla-Font» en tràmit de constitució i legalització i hi són presents el seu fundador –Lluís Carulla Canals– i la seva esposa –Maria Font Bernaus–.

»El tercer grup, que actua com a alt i col·lectiu testimoni de l'acte, és la mateixa limitada, però vàlida representació de les diverses entitats, grups i persones que promouen la cultura catalana a qui s'ha donat coneixement, avui mateix, de la decisió de Lluís Carulla i Canals, de procedir a la immediata creació de la «Fundació Carulla-Font», destinada a promoure la nostra cultura. L'objecte de l'acta és el de fer constar l'acord que manifesta haver pres l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, de cedir el seu patrimoni a la «Fundació Carulla-Font» per tal que aquesta –a través de conductes formals més adients– doni continuïtat a l'obra cultural que amb tanta eficàcia s'havia dut a terme en el camp de cultura bàsica, i també perquè –quan les possibilitats ho permetin– donar l'ajut material i moral que calgui per tal de restaurar l'Associació, donant-hi altra vegada l'escalp i l'aval majoritari del país.

»Aquesta cessió es fa per acord unànim dels cedents, després d'haver tingut en consideració:

a) L'esperit que anima i els objectius tant concrets i adients a les activitats de la «Protectora» que persegueix la «Fundació Carulla-Font».

b) El desig manifestat ben clarament pel creador de la Fundació, Sr. Lluís Carulla, de donar continuïtat a l'obra de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i de contribuir –un dia– a restaurar-la com a entitat pública.

Aquest desig fou exposat amb tot rigor, a cada un dels membres de la Comissió Liquidadora i de les darreres Comissions Permanents aquí presents, (gràcies a l'activa i positiva gestió personal del Sr. Josep Iglésias)⁷⁹.

c) I també, atesa l'actuació anterior i actual de Lluís Carulla, prou coneguda de tots, que ara amb la «Fundació Carulla-Font» dona al país un alt exemple de dedicació i eficàcia.

79 Aquesta última frase entre parèntesi està ratllada en l'original.

Precisen els membres de la «Protectora» que el patrimoni que cedeixen és principalment moral, l'esperit i el títol.

»Els únics bens materials a transmetre són un armari, fins ara custodiat a l'Institut d'Estudis Catalans, on hi ha un dipòsit de llibres editats per la «Protectora», el dret d'utilització del nom; el de reedició dels textos que siguin propietat de l'entitat així com el cartell del minyonet dibuixat per l'Obiols –l'original del qual s'ha extraviat– i finalment, vuitanta mil pessetes a les quals la Fundació renuncia i les cedeix a la J.A.E.C. [Junta Assessora per als Estudis de Català, que depenia de l'Institut d'Estudis Catalans].

»Agustí Duran Sampere, president de la Comissió Liquidadora i Lluís Carulla Canals, signen aquest acord entre l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i la Fundació Carulla-Font, i en aquesta mateixa acta donen fe de l'acord, totes les persones que componen els tres grups compareixents.»⁸⁰

La idea d'integrar la Protectora a la Fundació Carulla la va donar el geògraf Pau Vila. Lluís Carulla, en una carta a Agustí Duran i Sampere, diu que va recollir la idea amb il·lusió i «vaig pregar el Sr. Iglésies [Josep Iglésies Fort (1902-1986)] que l'exposés a tots vostès així també seguint el consell de l'il·lustre geòleg [sic], amb la qual cosa encara volia prestar un servei més al país abans de marxar de nou a Venezuela el dia 14».⁸¹ Carulla va adjuntar a la carta uns 'aclariments i consideracions', que creiem interessant de copiar: «1) És veritat que la Protectora no existeix legalment, per no haver estat –ni podia ser– revalidada a l'acabament de la guerra civil. No existeix legalment la persona jurídica i una cosa inexistent no pot integrar-se legalment enlloc. Legalment va ser derogat l'Estatut. Però cap de vostès accepta, si no és per força, aquesta legalitat. 2) No es demana cap integració legal de la Protectora a la Fundació. És més que suficient una integració moral. No cal, no és possible, ni necessària una integració ajustada a cap Llei d'Associació, a cap Estatut social, etc. Es demana simplement fer un acte simbòlic, de noms –noms! es mouen valors morals. No cal res més, per transferir a la Fundació la simple, però transcendent, obligació moral de donar continuïtat a la Protectora, finançar-la i donar-li contingut real, tot seguint el mateix camí fressat per la seva història gloriosa, i actualitzant la institució (...). 3. La Fundació no demana res més que el goig, per a Catalunya, de deixar salvar i donar continuïtat a una Protectora d'inesborrable memòria pels que l'hem viscuda, molt ignorada ja per les joves generacions i que s'evitaria fos totalment desconeguda per les generacions venideres si la Fundació continuava l'obra, i el nom quan es pugui. 4) La Fundació, en contraure el compromís de continuar l'obra de la Protectora, no fa res més que posar en marxa un dels principals objectius que persegueix i que ho farà amb o sense el nom venerable de l'Associació. Però brinda a aquesta Associació l'oportunitat de fer perdurable un nom el record d'una obra i la memòria dels homes de mèrit que la varen iniciar, continuar i que l'han rebuda en comissió de liquidació. 5) Tota garantia que es demani a la Fundació de tractar la memòria de la Protectora amb l'honor que mereix la seva història, la fa innecessària el mateix gest fundacional que per la garantia i els objectius no creiem –i ho diem sens falsa modèstia– que tingui gaire precedents en la cultura catalana. 6) La continuïtat de la Protectora exigiria

80 Barcelona, 22 de desembre de 1971. Arxiu Jordi Verrié. Fons per a la història de l'educació, UdG. Capsa núm. 50.

81 Carta de Lluís Carulla a Agustí Duran. Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí, document 1.036.

que una persona de la Comissió Liquidadora, escollida per la Fundació, passés a formar part del seu Patronat. Aquest no està nomenat totalment. Els primers nomenats són els senyors Coll i Alentorn, Albert Manent, Raimon Carrasco, Josep Benet, Josep Tremoleda, Andreu Puig, Martí Mas i Lluís Carulla. 7) És comprensible que la junta liquidadora guardi gelosament en sagrat dipòsit la Protectora, en definitiva és el seu deure. Però no és tan lògic que ningú es conformi amb l'actual mort civil de l'Associació, que desaparegui fins i tot el seu record i defugir una esperança de total –i autèntica– reestructuració, havent-hi, com hi ha, l'oportunitat certa d'una estructura jurídica i patrimonial de caràcter sòlid i permanent; en aquest cas la Fundació, la qual assegurarà la transmissió de la Protectora, amb tots els honors, a generacions futures. 8) La integració de la Protectora a la Fundació no seria acceptada de grat per aquesta si no fos per unanimitat dels membres components de la Comissió Legisladora [sic]. Per aquest motiu quan gràcies a les gestions prèvies de l'abnegat Sr. Josep Iglésies, es tenia la simpatia dels membres residents a Barcelona i mancava l'opinió del membre absent Sr. Puig Quintana, no s'admetia per la Fundació com a suficient aquella unanimitat fins a comptar amb la veu i vot d'un home com el Sr. Puig que tants mèrits té contrets. Calia comptar amb la simpatia total molt necessària per a prendre acords com el que ens ocupa. Si la Fundació no ignora les dificultats que trobarà per a la seva legalització donat el seu objectiu, més encara té en compte les que es derivarien, o derivaran, de donar continuïtat a la Protectora, encara que al plantejar oficialment el problema es faria ocultant aquest, i presentant l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, com una entitat nova, per evitar suspicàcies fins on fos possible.»⁸²

Ja hem dit que creiem que aquesta iniciativa no va prosperar: primer, perquè no hem trobat –ni a l'arxiu de la Fundació Carulla a Barcelona ni a l'arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural a l'Espluga de Francolí– aquest ni cap altre document semblant signat; segon, perquè a les memòries de Glòria Bulbena (que formava part de la comissió liquidadora) s'afirma que s'ha acordat traspasar el poc que quedava de l'associació a l'Institut d'Estudis Catalans. Ho copiem íntegrament, pel seu interès: «Abans de la guerra vaig formar part de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (tal com, ja en el seu lloc, he esmentat). Vaig ser proposada com a presidenta de la secció femenina pel president de torn, Manuel Folguera i Duran, bon amic del meu pare. Acabada la guerra, va ser dissolta i, com a conseqüència, vam haver d'organitzar una Comissió liquidadora de la qual és president actual l'Agustí Duran i Sanpere, i de la qual formen part el doctor Pere Babot, Pau Romeva, Josep Parunella, Alexandre Galí, Antoni Parra-mon, Rosa Sensat, Pere Puig i Quintana. Hauria hagut de dir que «en formaven part», car molts d'aquests han finat ja; de manera que, ara, en quedem: el president, el doctor Babot, en Parunella, en Puig Quintana, i jo com a vice-presidenta. Hem acordat traspasar-ho a l'Institut d'Estudis Catalans; per a aquest fi estem en tractes amb el senyor Aramon i amb l'advocat de l'Institut, senyor Faus».⁸³ Malgrat aquest fet, però, i tal com hem dit anteriorment, Lluís Carulla sempre es va sentir hereu de la tasca desenvolupada per la Protectora, entitat que ja hem vist que admirava profundament. Encara avui, el cartell de Josep Obiols és en un lloc ben visible de la seu de la Fundació Carulla.

82 *Ibidem.*

83 BULBENA, Glòria: *Barcelona, trossos de vida i records de l'ahir*, pàg. 167.

Segons Josep González-Agàpito, vinculat als premis des dels seus inicis, no es poden explicar aquests guardons sense el somni que hi ha darrere seu ni sense el compromís ètic que signifiquen: «L'existència de la llengua i la cultura catalanes no deixa de ser una sorprenent anomalia dins Europa, on les cultures minoritzades –i no minoritàries– han estat ofegades per la corresponent nacionalitat dominant en el procés de construcció de la major part d'estats-nació contemporanis sobreposats acriticament sobre les fronteres arbitràries dels estats patrimonials de l'absolutisme».⁸⁴ González-Agàpito destaca que aquest tossut manteniment del nostre dret a ser no s'explica sense el paper determinant de la societat civil –abans i ara– i que «foren impulsats per un home emprenedor, Lluís Carulla, que s'anticipà al paper primordial que la societat civil té en la composició de l'estructura social d'avui. Les anomenades organitzacions no governamentals en són el vèrtex més visible i mostren la capacitat i l'eficàcia de la iniciativa social en paral·lel a l'acció de l'Administració pública».⁸⁵ Lluís Carulla entenia que aquest treball en xarxa era una de les claus de volta que sostenien la llengua i la cultura catalanes. En aquest sentit, Josep González-Agàpito explica que aquesta idea recull la crida que va fer Eugeni d'Ors (que, com sabem, les signava com a Xènius) en unes gloses a *La Veu de Catalunya*, que es van publicar a *Quaderns d'estudi* amb el nom d'«Els 'Solitaris' de Catalunya», on feia una crida a totes aquelles persones a les quals els agradava treballar pel país a sumar esforços i «traduir l'esperit d'un poble en heroisme.»⁸⁶

Els premis Baldiri Reixac han rebut molts elogis, de tota mena, i han estat nombrosos els escrits laudatoris a la premsa d'arreu del país que hem anat trobant.⁸⁷ Però també ha rebut crítiques, algunes de les quals tenim documentades: una de Mataró que fa referència a la pèrdua d'un treball escolar presentat als premis; una altra de Sabadell que discuteix al jurat el veredict i li retreu que no hagi estat premiada; una de Ripoll que diu que s'estranya que no s'hagi premiat cap escola professional; i encara una altra que fa el retret que durant l'acte de lliurament dels premis, el 9 de juny del 2009, no es va fer referència, en cap dels discursos, a l'escola valenciana, malgrat que a la sala hi havia gent de Carcaixent, d'Alcoi, de Sueca, de Cocentaina, de Guadassuar i de Picanya. També hi ha el cas d'un membre del jurat que va dimitir perquè no compartia el criteri del que havia de ser la catalanització de les escoles en els barris de forta immigració. Per

84 GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep: *Un somni i un compromís ètic*, pàg. 24.

85 *Ibidem*.

86 Entrevista a Josep GONZÁLEZ-AGÀPITO, 8 de febrer de 2017. Els tres articles de Xènius publicats a *La Veu de Catalunya* són: «Prèdica als solitaris», 15 de setembre de 1917; «Cordia», 21 de setembre de 1917, i «El mercat d'inquietuds», 27 de setembre de 1917. Van ser recollits a la revista *Quaderns d'estudi*, vol. I, núm. 3, de desembre de 1917, pàg. 180-182.

87 Una mostra: PÀMIES, Josep M.: «Premis Baldiri Rexach, per reconstruir l'escola catalana», dins *El Correo Catalán*, 26 de novembre de 1980; FAULÍ, Josep: «La "Fundació Jaume I" fomenta la escuela catalana», dins *La Vanguardia*, 20 de novembre de 1980; GUALBA I MARTÍ, Francesc: «Baldiri Rexach, la llavor fructífera», dins *Avui*, 14 de juny de 1981; CHALMETA, Josep: «Una escola per a Catalunya», dins *Avui*, 31 de maig de 1981; RENTU, Miquel: «La catalanització de la formació professional», dins *Avui*, 23 de maig de 1982; CABALLÉ I PASCUAL, M. Rosa: «Reflexió històrica i actual», dins *Avui*, 10 de juliol de 1982; CHALMETA I TORREDEMÉR, Josep: «De l'escola pública catalana», dins *Avui*, 17 de juliol de 1982; NARANJO I TEIXIDÓ, Manuel: «L'estímul dels premis Baldiri Rexach», dins *Avui*, 11 de juny de 1986; MUÑOZ, Imma: «La Fundació Jaume I premia la qualitat pedagògica catalana», dins *Avui*, 18 de juny de 1996, i CRESPO, Martí: «Trenta anys d'educació catalana», dins *Pre-sència*, 22 de juny de 2007.

acabar, l'any 1997 el periòdic *Las Provincias* va publicar un article que deia que «*Con estos premios se incita y alimenta desde Cataluña (con la complicidad de los 'patriotas' acatalanados) la limpia consciencia de los niños, con el objetivo de crear pequeños monstruos clónicos que así podrán tildar de mayores a sus padres de ignorantes, irracionales, intolerantes y fascistas, por no haber iniciado [sic] la 'lluïta' por el imperio.*»⁸⁸

L'any 2012 la Fundació Carulla va encarregar un estudi extern per fer una anàlisi DAFO dels premis. Entre les forteses, l'assessoria que el va redactar assenyala que els guardons són un referent en l'àmbit escolar dels països de parla catalana, que la metodologia de treball del jurat és d'un rigor exemplar, que hi ha un lligam institucional amb la Generalitat de Catalunya, que els premis s'adapten a les necessitats de cada moment i que hi ha un repartiment territorial dels premis d'arreu dels Països Catalans. Les debilitats són les següents: a l'apartat de premis d'alumnes es guardonen, cada any, treballs provinents de les mateixes escoles, hi ha una dificultat d'arribar a escoles que no s'han presentat mai, hi ha una baixa penetració dels premis a les xarxes socials i, finalment, es dona una insuficient difusió dels projectes guardonats entre la comunitat educativa. Com a oportunitats se'n destacaven tres: la necessitat que hi hagi guardons que premiïn l'excel·lència acadèmica i l'esforç en un context perllongat de crisi econòmica, la necessitat de fomentar el català i la catalanitat a les escoles es fa peremptòria, en un context de qüestionament *in crescendo* de la immersió lingüística i les possibilitats que ofereixen les TIC per fer difusió de la convocatòria dels premis i compartir les experiències guardonades. Per acabar, d'entre les amenaces es destaquen aquestes dues: l'empitjorament de la situació laboral i anímica del professorat, que pot fer que tinguin menys disponibilitat per a presentar-se als premis i la poca atenció dels mitjans de comunicació a fets positius com poden ser uns premis.⁸⁹

De quina manera aquests premis han col·laborat en la catalanització i renovació de l'escola? És una pregunta difícil de contestar. El que és comprovable, però, és que els premis volien ajudar els plans de catalanització escolar que tinguessin en compte aquests vuit punts: 1) Ús de la llengua catalana per part del professorat que la domina, oralment en la vida de relació escolar entre els mestres i amb els alumnes. 2) Ús de la llengua catalana en les ordres generals de l'escola i de la classe per part dels mestres catalanoparlants. 3) Ambientació del centre en català: rètols, murals, etc. 4) Introducció del català com a llengua d'ús normal i sistemàtic en les àrees d'ensenyament no bàsic, a

88 «Valencia, en la Escola catalana», dins *Las Provincias*, 1997. Arxiu de la Fundació Carulla, capsa 5.

89 Sobre aquest fet, una reflexió: amb motiu del quarantè aniversari dels premis, la Fundació Carulla va organitzar l'acte de lliurament de premis del curs 2017-2018 al Teatre Nacional de Catalunya, amb l'assistència de prop d'un miler de persones. Hi va assistir també la consellera de Cultura, Laura Borràs i l'animador de l'acte va ser Quim Masferrer, presentador del programa *El foraster* de TV3. Malgrat tot això, aquesta cadena no va dedicar cap atenció especial a l'esdeveniment. La Gran Festa Major de l'Escola Catalana, com l'anomenaven antigament els organitzadors dels premis, no val ni un minut de projecció pública per la televisió? D'altra banda, això no és pas nou. A l'arxiu Lluís Carulla hi ha una carta, datada el 12 de juny de 1987, signada per Lluís Carulla i Joan Triadú, en la qual es queixaven al director del diari *Avui* de no haver fet cap referència, ni abans ni després, dels dos actes de lliurament dels premis, a Barcelona i a l'Espluga de Francolí: «Pensem que els Premis Baldiri Rexach són prou noticiables com per ocupar un lloc destacat en la nostra [i ho subratllen] premsa. Si us plau, vulgui veure, en la fotocòpia adjunta, com tractà el cas *La Vanguardia*.» (Document núm. 8.130).

tots els nivells, quan el professorat hi sigui adient. 5) Introducció sobretot als cicles Inicial i Mitjà de l'educació del joc en català, per tal d'introduir-hi la llengua d'una manera activa i eficaç per la repetició que suposa. 6) Comunicació interior escrita també en català. g) Comunicació escrita amb els pares també en català. I 7) Implantació progressiva del calendari de festes i costums.⁹⁰ I el que és evident, com afirmen Joaquim Arenas i Margarida Muset, és que els premis van estimular els centres escolars, d'una manera important, a fer possible –sobretot a l'hora de la continuïtat i la millora– aquesta catalanització.⁹¹

8.2.2. Els membres del Comitè Organitzador i del Jurat

Els Premis s'han atorgat, des de l'inici, en tres categories: alumnes, mestres i escoles. Fins avui han passat pel jurat, que es renova periòdicament, una vuitantena de professionals de l'ensenyament, de formació i àmbits diversos. Segons Josep González-Agàpito, «des dels inicis es va tenir clar que havien de ser uns premis transversals, que inclogués els diversos models d'escola catalana que s'havien anat configurant, i per això el jurat havia de ser plural i variat: hi havia membres de la DEC, del Grup de Mestres Rosa Sensat, del SEDEC, de la inspecció, dels centres de recursos pedagògics... i també gent 'de peu d'obra'. Ha estat una de les virtuts dels premis, tot i que no cal amagar que en alguns moments hi va haver debats intensos i algunes crítiques».⁹² Joaquim Arenas també es refereix a aquesta qüestió en un article al diari *El Correo Catalán*: «En la relació d'escoles premiades en aquesta primera convocatòria [1979-1980], hi podem constatar un fet esperançador, i és que cap sector de l'ensenyament no n'ha quedat exclòs. Dient-ho d'una altra manera, fer escola catalana és possible a nivell de col·legis estatals, d'escoles privades i d'escoles religioses. (...) I això confirma la tesi que l'escola catalana ara i en les circumstàncies d'ara, i fins i tot en les viscudes fa poc, no és opció d'una "élite", sinó un fet i un objectiu reals.»⁹³

En els quaranta anys dels premis han format part del Comitè Organitzador Montserrat Carulla, Joan Triadú, Joaquim Arenas, Josep González-Agàpito, Carme Alcoverro, Rosa Boixaderas, Joan Arjona i Jaume Tomàs Carulla. I han estat membres del jurat les setanta-vuit persones següents (33 homes i 45 dones), enumerades per ordre alfabètic:

1	AINAUD DE LASARTE, Josep Maria	1979-1980
2	ALCOVERRO I PEDROLA, Carme	1979-2013
3	ARAGONÈS I JOVÉ, Núria	2000-2001
4	ARJONA, Joan	2011-2018
5	ARMENGOL, Carles	2007-2011
6	ARUMÍ I BLANCAFORT, Maria	2004-2007

90 «Premis Baldiri Rexach, IV convocatòria», dins *Butlletí interior dels seminaris de la DEC d'Òmnium Cultural*, núm. 172, novembre de 1981, pàg. 3.

91 Entrevista a Joaquim Arenas i Margarida Muset el 5 d'abril de 2018.

92 Entrevista a Josep González-Agàpito, 8 de febrer de 2017.

93 ARENAS, Joaquim: «Els "Baldiri Rexach", premis a una tasca escolar», dins *El Correo Catalán*, 20 de gener de 1979.

7	BALUJA, Josep	1985-1988
8	BOIXADERAS I SÀEZ, Rosa	1982-2016
9	BOSCH I COSTA, Ramon	1990-1994
10	CABALLÉ I PASCUAL, Maria Rosa	1980-1985
11	CALBET, Josep Maria	2011-2015
12	CAMBRA I GINÉ, Margarida	1992-1996
13	CANALS, Maria Antònia	1980-1982
14	CASAS I VILALTA, Montserrat	1979-1981
15	CHALMETA, Josep	1980-1985
16	ESPINOSA I BORT, Maria Isabel	2000-2004
17	ESPOT, Alba	2010-2014
18	ESTEVA, Elena	1982-1986
19	ESTIL·LES, Raimunda	1984-1987
20	FALGÀS, Margarida	2007-2011
21	FARGAS, Assumpta	2011-2015
22	FARRÉ I ANGUERA, Filo	1994-1995 i 1999-2002
23	FARRÉ, Josep Maria	2013-2017
24	FEU I VIDAL, Teresa	2004-2007
25	FITÉ, Marcel	2007-2011
26	FONS I ESTEVE, Montserrat	1997-2000
27	FONT, Jordi	1988-1991
28	FORTUNY, Montserrat	1985-1989
29	FREIXENET I MAS, Dolors	1998-2001
30	GALCERAN I FOLCH, Roser	1995-2000
31	GALÍ I HERRERA, Jordi	1979-1981
32	GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep	1979-2016
33	GUMBERT, Joan	2016-2018
34	IBORRA, Roser	1986-1987
35	MADERA, Bet	2017-2018
36	MAJÓ, Maria	1988-1990
37	MALLART I NAVARRA, Joan	1993-1997
38	MARCET I SALOM, Pere	1986-1989
39	MARTÍ I FEIXES, Jordi	2001-2004
40	MARTORELL I CODINA, Maria	1981-1982
41	MENARGUES, Josep	2017-2018
42	MILLÀ I NOVELL, Miquel	2005-2008

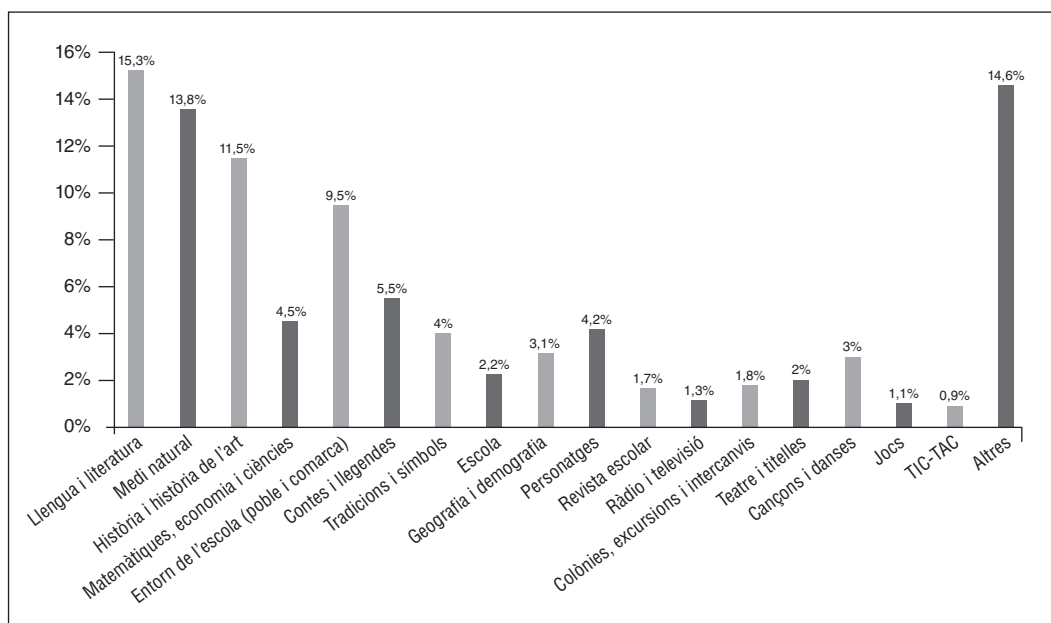
43	MOGA I FERRÉS, Antoni	1990-1994 i 2009-2010
44	MONCLÚS I LLORENS, Joaquim	2001-2005
45	MORESO, Isidre	2008-2012
46	MORILLAS, Helena	2017-2018
47	MUSET I ADEL, Margarida	1994-1997
48	ÒDENA, Pepa	1987-1990
49	PALAU I REDON, Bartomeu	1991-1995 i 1997-2000
50	PALOU I SANGRÀ, Juli	1993-1997
51	PARADELL, Margarida	1987-1990
52	PERERA PARRAMON, Joan	1989-1991
53	PÉREZ TARRAGÓ, Àngels	2015-2018
54	PUIG I SABANÉS, Marta	2000-2002
55	PUJADÓ I POLO, Rosa Maria	2003-2007
56	PUJOL I FABRELLES, David	2014-2018
57	QUERALT I CATÀ, Enric	2003-2007
58	RAMIS, Anna	2012-2016
59	RAVENTÓS, Ramon	2016-2018
60	REGÍ, Coral	2016-2018
61	RENIU I TRESSERRES, Miquel	1981-1984
62	RIERA I FIGUERAS, Montserrat	1997-2001
63	RIGAU I OLIVER, Irene	1980-1984
64	ROIG, Pere	1984-1988
65	ROS, Eulàlia	2007-2010
66	ROS I VILANOVA, Roser	1990-1993
67	SABATER, Ernest	1979-1980
68	SANS, Esperança	1979-1981
69	SECURÚN, Rosa Maria	2014-2017
70	SEIRA, Irene	2008-2012
71	SOLÉ I BONET, Antoni	2001-2005
72	TIÓ I CASACUBERTA, Josep	1989-1993
73	TORRES I ESTEBAN, Josep Maria	1981-1986
74	TORT I DE VAL, Teresa	2005-2008
75	VENTURA I TORRELL, Mariona	1996-1999
76	VERDAGUER, Anna	2015-2017
77	VILASECA I REGUANT, M. Rosa	1995-1998
78	VINUESA, Maria	2012-2014

8.2.3. Premis als alumnes

En els darrers quaranta anys s'han premiat 2.214 alumnes i/o grups d'alumnes, dels quals un 56% són d'Educació Infantil i Primària. Com que no tenim dades del nombre d'alumnes que formava cada grup es fa difícil, per no dir impossible, de saber quants alumnes s'han premiat. De tota manera, estem parlant de diversos milers. El que sí que podem fer és una anàlisi dels premis als alumnes segons la temàtica del projecte presentat, d'una banda, i segons l'etapa educativa en què s'ha dut a terme, de l'altra.

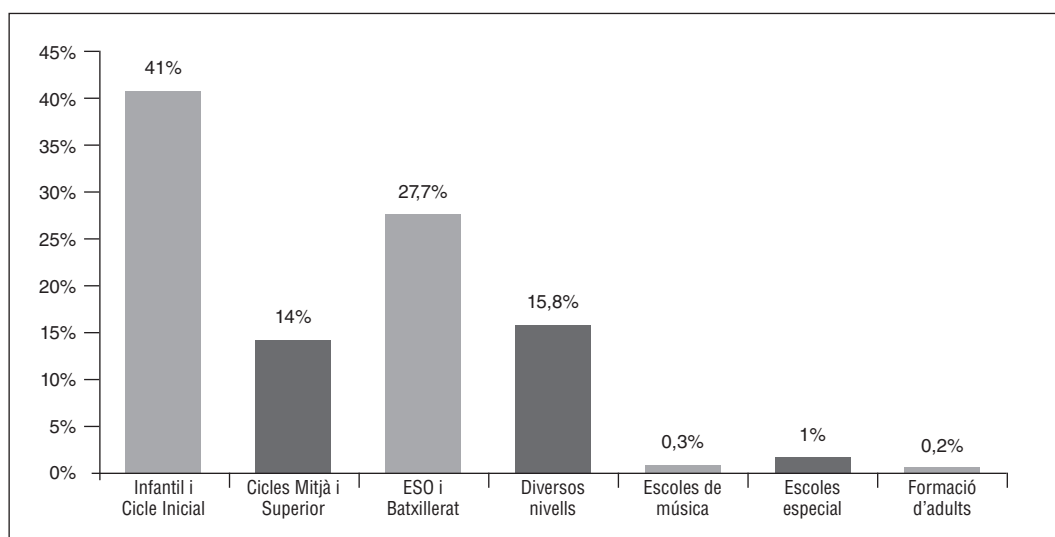
Pel que fa als temes dels projectes guanyadors, són molt diversos (gràfic 1). De totes maneres, la temàtica més freqüent –encara que darrerament en gran part es tracta de treballs interdisciplinaris– ha estat la llengua i la literatura. Algunes de les altres temàtiques han estat: història i història de l'art, medi natural (plantes i animals), l'escriptura de contes i treball de llegendes, matemàtiques, l'escola, l'entorn de l'escola (poble i comarca), música (cançons i danses), tradicions i símbols, personatges, revista escolar, ràdio i televisió, filosofia, creació artística, religió, educació física, cinema, jocs, TIC, colònies, excursions i intercanvis... També hem observat que en els darrers anys han augmentat els premis a les temàtiques relacionades amb les TIC, la cooperació, el feminisme, etc.

GRÀFIC 1 > Temàtiques dels treballs presentats

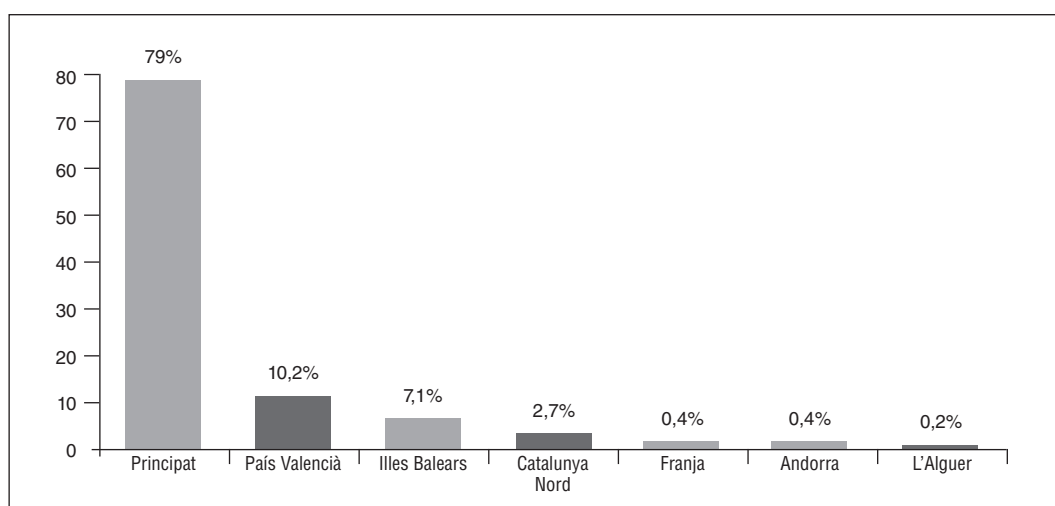

Quant a la procedència de l'alumnat guanyador (gràfic 2), podem afirmar que les etapes formatives premiades, per ordre descendent, han estat: Infantil i Cicle Inicial (41%), ESO i Batxillerat –l'antic BUP i COU– (27,7%), Diversos nivells (15,8%), Cicles Mitjà i Superior (14%), Educació especial (1%), Música (0,3%) i, finalment, Formació d'adults (0,2%).

GRÀFIC 2 > Procedència de l'alumnat

GRÀFIC 3 > Procedència dels centres educatius premiats

8.2.4. Premis a les escoles

Els Premis Baldiri Reixac han premiat, en les primeres quaranta edicions, un total de 492 escoles, de les quals n'hi ha 389 al Principat, 50 al País Valencià, 35 a les Illes, 13 a la Catalunya Nord, 2 a la Franja, 2 a Andorra i 1 a l'Alguer (taula 1).

Els percentatges, segons la procedència dels centres per zones dels Països Catalans, són els següents: Principat (79%), País Valencià (10,2%), Illes Balears (7,1%), Catalunya Nord (2,7%), la Franja (0,4%), Andorra (0,4%) i l'Alguer (0,2%) (gràfic 3).

Segons el tipus de centre –llar d'infants, escoles, instituts, instituts-escola, escoles de música, escoles d'educació especial, escoles d'adults i universitats– els percentatges són els que reproduïm al gràfic 4.

Els resultats del buidatge que hem fet ens indiquen que un 76% dels premis han estat lliurats en centres públics, mentre que un 24% correspon als centres privats.

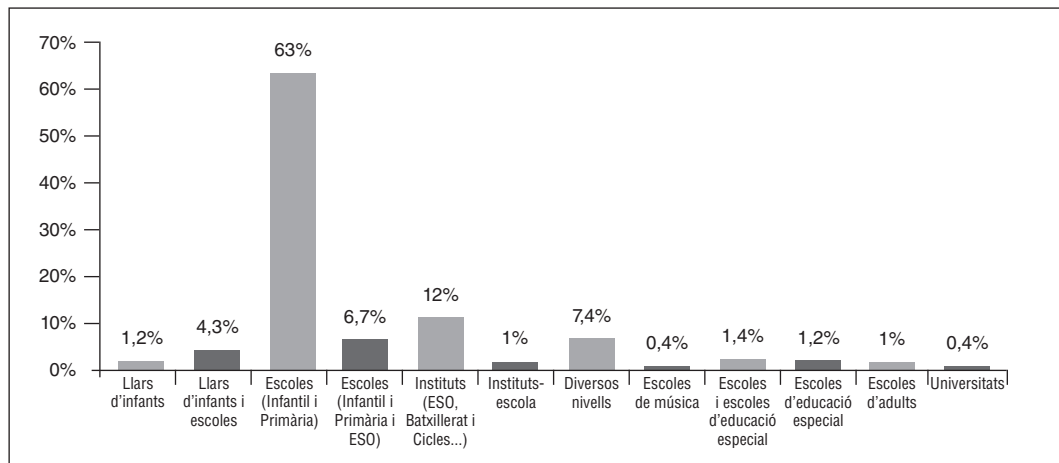
També hem analitzat els premis concedits segons les comarques de Catalunya. Del total dels centres educatius del Principat els de la comarca del Barcelonès (17%) són

TAULA 1

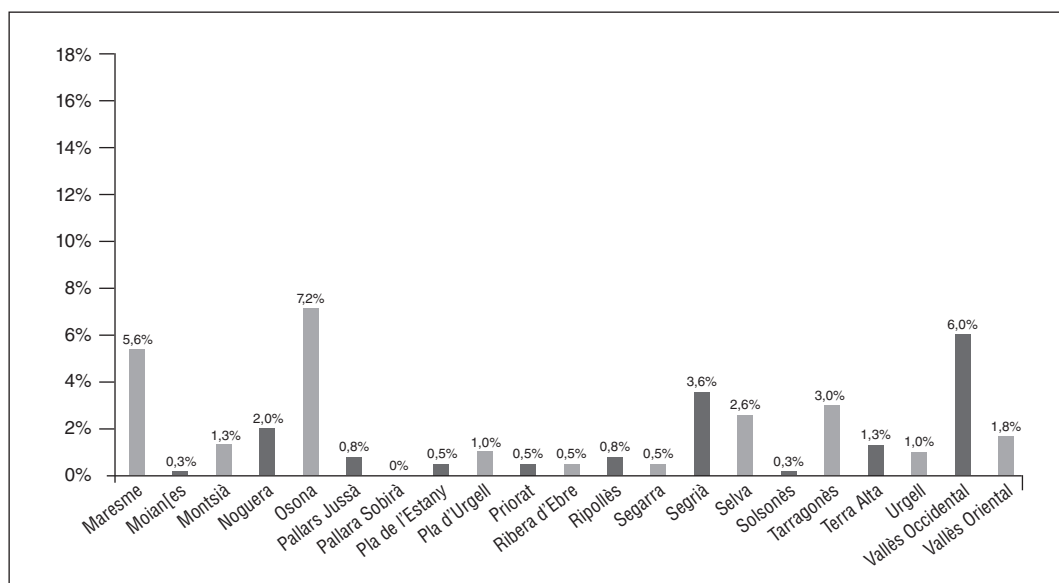
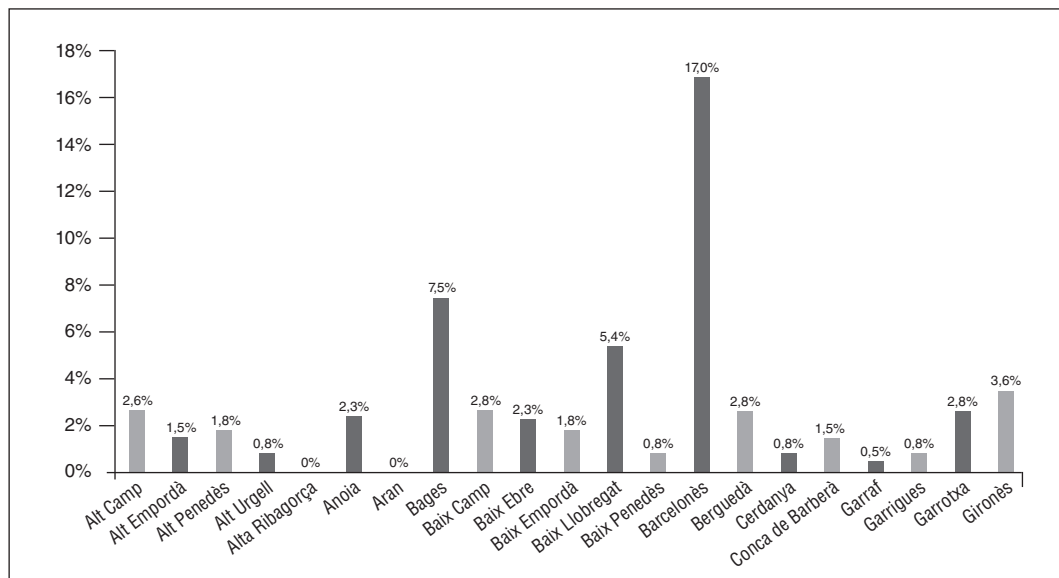
Origen de les escoles participants en els Premis Baldiri Reixac (1978-2018)

Edició/Any	Principat	País Valencià	Illes	Catalunya Nord	Franja	Andorra	Total
1a ed. / 78-79	6	2	1	1			10
2a ed. / 79-80	9			1			10
3a ed. / 80-81	9	1					10
4a ed. / 81-82	8	1		1			10
5a ed. / 82-83	9			1			10
6a ed. / 83-84	9		1				10
7a ed. / 84-85	9	1					10
8a ed. / 85-86	8	1	1				10
9a ed. / 86-87	10	1	1				12
10a ed. / 87-88	10	1	1				12
11a ed. / 88-89	10	1	1				12
12a ed. / 89-90	9	1	1				12
13a ed. / 90-91	8	2	1	1			12
14a ed. / 91-92	10	2					12
15a ed. / 92-93	10	2					12
16a ed. / 93-94	9	1	1	1			12
17a ed. / 94-95	9	2	1				12
18a ed. / 95-96	10	2					12
19a ed. / 96-97	11	1					12
20a ed. / 97-98	9	1	2				12
21a ed. / 98-99	12	1	1				14
22a ed. / 99-00	10	2	2				14
23a ed. / 00-01	11	2	1				14
24a ed. / 01-02	9	2	2		1		14
25a ed. / 02-03	10	1	1	1		1	14
26a ed. / 03-04	10	1	2	1			14
27a ed. / 04-05	11	1	1	1			14
28a ed. / 05-06	11	1	2				14
29a ed. / 06-07	10	1	1	1		1	14
30a ed. / 07-08	11	1	1	1			14
31a ed. / 08-09	12	1	1				14
32a ed. / 09-10	11	2	1				14
33a ed. / 10-11	10	2	2				14
34a ed. / 11-12	9	1	2	1	1		14
35a ed. / 12-13	11	1	2				14
36a ed. / 13-14	9	2		1			12
37a ed. / 14-15	11	1					12
38a ed. / 15-16	10	1	1				12
39a ed. / 16-17	8	1					9
40 ed. / 17-18	11	2					13
Total	389	50	35	13	2	2	492

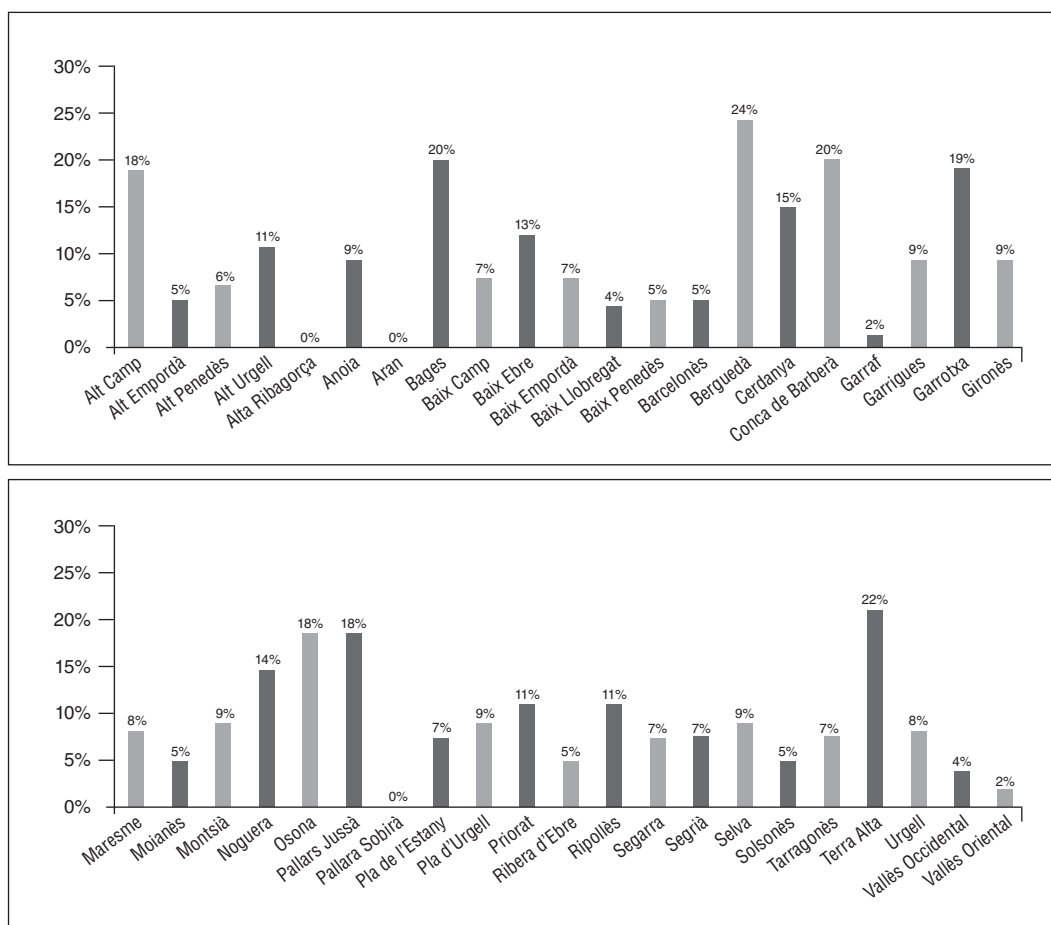
GRÀFIC 4 > Tipologia dels centres participants

GRÀFIC 5 > Premis concedits segons la comarca

GRÀFIC 6 > Centres educatius premiats de Catalunya

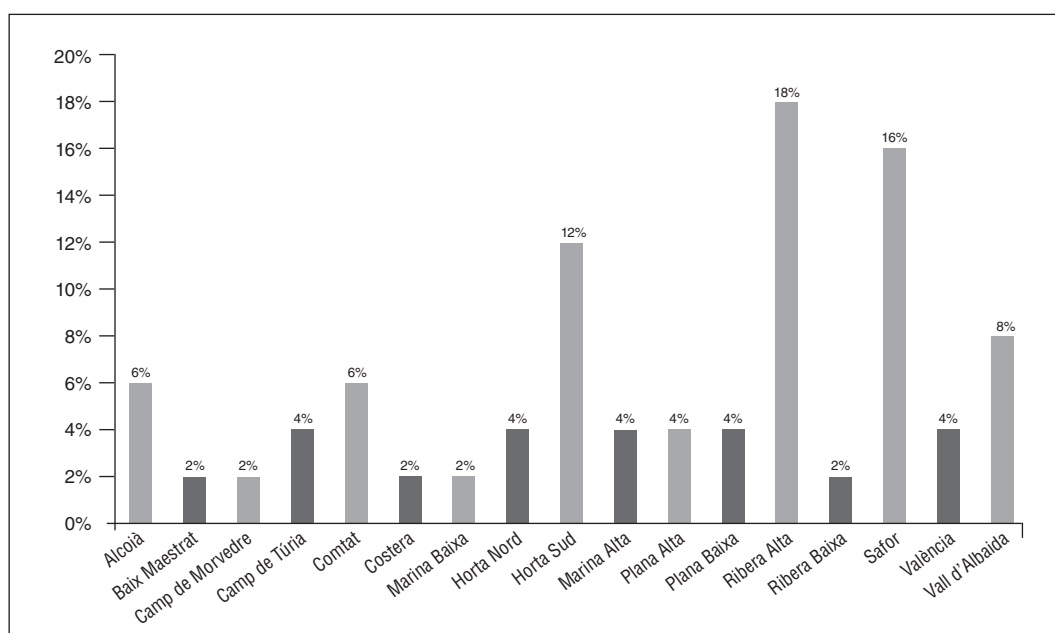

els que han estat més premiats durant els darrers quaranta anys. Els segueixen els del Bages (7,5%), Osona (7,2%), Vallès Occidental (6%), Maresme (5,6%), Baix Llobregat (5,4%), Gironès (3,6%), Segrià (3,6%), Tarragonès (3%), Baix Camp (2,8%), Berguedà (2,8%), Garrotxa (2,8%), Alt Camp (2,6%), Selva (2,6%), Anoia (2,3%), Baix Ebre (2,3%), Noguera (2%), Alt Penedès (1,8%), Baix Empordà (1,8%), Vallès Oriental (1,8%), Alt Empordà (1,5%), Conca de Barberà (1,5%), Montsià (1,3%), Terra Alta (1,3%), Pla d'Urgell (1%), Urgell (1%), Alt Urgell (0,8%), Baix Penedès (0,8%), Cerdanya (0,8%), Garrigues (0,8%), Pallars Jussà (0,8%), Ripollès (0,8%), Garraf (0,5%), Pla de l'Estany (0,5%), Priorat (0,5%), Ribera d'Ebre (0,5%), Segarra (0,5%), Moianès (0,3%) i Solsonès (0,3%). Curiosament, cap centre educatiu ni de la Vall d'Aran ni de l'Alta Ribagorça ni del Pallars Sobirà no ha rebut en cap edició el Premi Baldiri Reixac (gràfic 5).

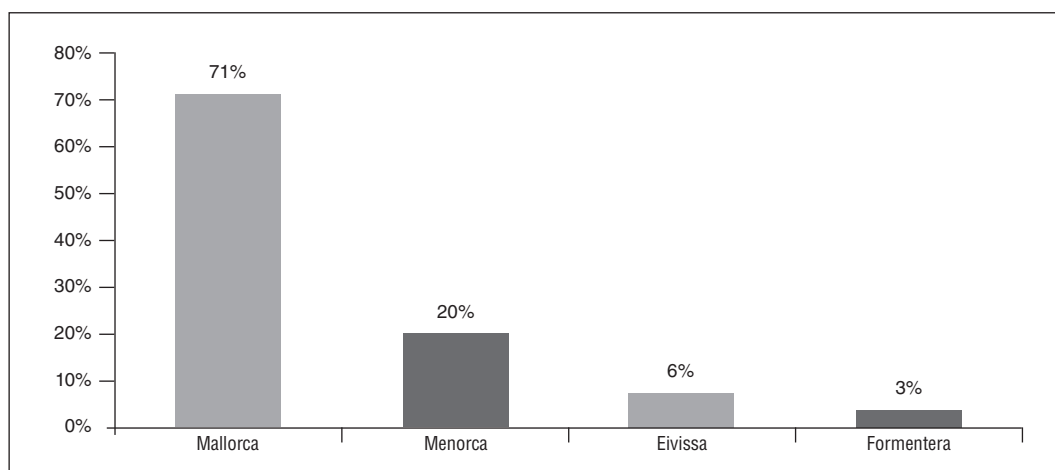
Ara bé, tenint en compte el total dels centres educatius de Catalunya per comarca, que han rebut o no el premi, els percentatges canvien. El nombre de centres educatius per comarca s'ha extret del Registre de Centres Docents, que gestiona la Direcció General de Centres Públics, publicat al web del Departament d'Ensenyament i consultat el 20 de juliol de 2018 (gràfic 6). El registre de Centres Docents no inclou tots els centres que imparteixen els Programes de Formació i Inserció.

Així doncs, en aquest cas, el Berguedà (24%) ha estat la comarca que en proporció al nombre total de centres educatius a la comarca ha rebut el major nombre de premis

GRÀFIC 7 > Centres educatius premiats del País Valencià

GRÀFIC 8 > Centres educatius premiats de les Illes Balears

durant tots aquests anys. La segueixen les comarques de la Terra Alta (22%), el Bages (20%), la Conca de Barberà (20%), la Garrotxa (19%)...

Pel que fa als premis a la resta del territori, al País Valencià com a mínim una escola de cada comarca ha estat premiada alguna vegada (gràfic 7). Les escoles de la comarca de Ribera Alta (18%) han estat les més premiades, seguides de les de Safor (16%), Horta Sud (12%), Vall d'Albaida (8%), Comtat (6%), Alcoià (6%), Horta Nord (4%), València (4%), Plana Baixa (4%), Marina Alta (4%), Camp de Túria (4%), Plana Alta (4%), Marina Baixa (2%), Costera (2%), Baix Mestrat (2%), Camp de Morvedre (2%) i Ribera Baixa (2%).

A les Illes Balears (gràfic 8), els centres educatius més premiats han estat els de Mallorca (71%), a continuació, Menorca (20%), seguits d'Eivissa (6%) i Formentera (3%).

8.2.5. Premis als mestres i professors

En quaranta anys, s'han repartit 100 premis a mestres i professors, el que equival a uns 250 docents premiats, aproximadament. Aquesta darrera dada és difícil de precisar perquè alguns dels premis han estat atorgats a títol individual, per tant, n'ha facilitat el recompte, mentre que d'altres han estat adjudicats a col·lectius, fet que ha dificultat conèixer exactament el nombre de docents guardonats.

En algunes convocatòries, el premi destinat a mestres i professors ha quedat desert (1985-1986, 1989-1990, 2001-2002, 2008-2009, 2010-2011 i 2011-2012), però llavors s'han donat mencions especials –algunes amb dotació econòmica i altres no– o accèssits. En altres ocasions, alguns premis finalistes han estat adjudicats ex aequo (1995-1996, per exemple). La mitjana de premis atorgats per edició és de 2,5, d'un màxim de 6 premis i un mínim d'1. A partir de la convocatòria 2004-2005 i fins a la 2015-2016 es distingeixen dos tipus de premis: un premi a un estudi, assaig o recerca pedagògics i un altre premi a una proposta o experiència didàctica.

Pel que fa a l'edició dels treballs de mestres i professors, un a tercera part del total s'ha publicat en format de llibre.⁹⁴ Que en tinguem constància, com a mínim en dos casos hem observat que els treballs presentats i premiats als Premis Baldiri Reixac han acabat desembocant en una tesi doctoral. A continuació, per ordre alfabètic, llistem els treballs publicats i les dues tesis:

ADZERIAS I SAPERAS, Maria i MORELLÓ I BAGET, Albert (2014): *Reus de la mà dels infants*. Reus: Còdol Educació [Premi Baldiri Reixac 2015-2016].

ALIBERAS, Joan (1988): *Didàctica de les Ciències. Perspectives actuals*. Vic: Eumo Editorial [Premi Baldiri Reixac 1987-1988].

ALTARRIBA, Emília i BALUJA, Josep (1989): *Santes Creus*. Valls: Diputació de Tarragona, Patronat del Reial Monestir de Santes Creus i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1988-1989].

ALTARRIBA, Emília i BALUJA, Josep (1989): *Vallbona*. Valls: Diputació de Lleida, Consell Comarcal de l'Urgell, Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1988-1989].

ALTARRIBA, Emília i BALUJA, Josep (1990): *Poblet*. Valls: Diputació de Tarragona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1988-1989].

ARENY I CIRILO, Maria Dolors (1999): *Avaluar per construir. Eines de diagnosi i d'intervenció en la situació sociolingüística de l'escola*. Vic: Eumo Editorial i Associació de Mestres Rosa Sensat [Premi Baldiri Reixac 1997-1998].

AULÍ, Carles i LLINÀS, Glòria (1982): *Eines i oficis*. Olot: Ajuntament d'Olot [Premi Baldiri Reixac 1980-1981].

BALLESTER I VALLORI, Antoni; GRIMALT I GELABERT, Miquel; PETRUS I BEY, Joana Maria; RODRÍGUEZ I GOMILA, Raquel (1994): *El Pla de Mallorca. Didàctica per a l'estudi de la comarca*. Palma de Mallorca: Alpha-3, Serveis Editorials i Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear [Premi Baldiri Reixac 1992-1993].

94 Després de dur a terme una recerca conscient de cadascun dels treballs de mestres i professors premiats a l'arxiu de la Fundació Carulla, d'una banda, i a la xarxa, de l'altra, no descartem que n'hi hagi algun altre que s'hagi publicat i que nosaltres desconexim.

- BIBILONI I ROTGER, Jordi i VALERO I NÚÑEZ, Fernando (2000): *Aproximació a l'artesanaria tèxtil de Mallorca*. Binissalem: Di7 [Premi Baldiri Reixac 1998-1999].
- BOFARULL, Empar de; BOVÉ, Montse; COMAS, Esther; FERRÉ, Marta; GASSIÓ, Montse; JOVÉ, Teresa; MAS, Roser i PORRES, Neus (2009): *Narcís Oller: una ruta literària per Valls*. Valls: Cossetània Edicions i Fundació Lluís Carulla [Premi Baldiri Reixac 2006-2007].
- BOIXADERAS, Rosa; FERNÁNDEZ, Estela i SERRANO, Àngels (1989): *Programa per a un parvulari d'immersió lingüística*. Col·lecció Quaderns d'Escola, núm. 7. Barcelona: La Llar del Llibre [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 1985-1986].
- BREU, Ramon (2018): *L'escola es fa una selfie. Aprenentatge audiovisual i debat educatiu*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat. [Premi Baldiri Reixac 2016-2017].
- BUSQUETS I GRABULOSA, Lluís (1980): *Plomes catalanes contemporànies*. Barcelona: Grup Promotor-Edicions del Mall [Premi Baldiri Reixac 1978-1979].
- CALBET I CASSANYES, Josep Maria (2006): *Visquem la llengua! Engresquem la lectura. Recursos i experiències pedagògiques viscudes*. Valls: Cossetània Edicions [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 2003-2004].
- CARRERAS DE CABRERA, Jordi; COMES I CAUSSA, Josep i PI MALLARACH, Josep (1985): *Escarritx-2. Exercicis de fonètica catalana*. Barcelona: Editorial Vicens Vives [Premi Baldiri Reixac 1982-1983].
- COLOM I CAÑELLAS, Antoni J. (1983): *Didàctica de la història de Mallorca*. Barcelona: Premsa universitària [Premis Baldiri Reixac 1980-1981].
- CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *Osona a l'escola. Guia d'autors de la comarca d'Osona*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
- CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *Una aproximació a la poesia de Andreu Febrer*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
- CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *La literatura infantil i juvenil*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
- CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *Narrativa històrica. La literatura de dietari*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
- DIVERSOS AUTORS (1990): *Antiquos. Revista fundada per Eulàlia Baquer i Antoni Gimeno* [carpet amb 6 fascicles]. Vic: Eumo Editorial [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 1988-1989].
- FERRÉS I GURT, Concepció (2017): *La competència d'indagació i la seva avaluació en els estudiants de batxillerat* (tesi doctoral). Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona [Premi Baldiri Reixac 2013-2014].
- FITA, Albert; GIFRE, Josep; MALÉ, Maria; MALLÉN, Miquel i SERRA, Marta (1983): *Geografia de l'Alt Empordà*. Barcelona: Editorial Teide [Premi Baldiri Reixac 1981-1982].
- FORN I SALVÀ, Francesc (2010): *El laboratori d'història. La pràctica en la comprensió del passat*. Barcelona: Horsori Editorial [Premi Baldiri Reixac 2007-2008].
- FORNÉS I MURCIANO, Carme i ROS I VILANOVA, Eulàlia (1992): *Aprendre i divertir-se fent llengua. Tallers al Cicle Mitjà*. Col·lecció Quaderns d'Escola, 15. Barcelona: La Llar del Llibre i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1991-1992].

- ITURRATE I COLOMER, Germà i PÀRRAGA RIGOL, Maria Teresa (1996): *L'arxiu arriba a l'escola. Conèixer la Barceloneta: un exemple de la funció cultural dels arxius*. Barcelona: s/n [Premi Baldiri Reixac 1994-1995].
- JARDÍ, Carles i RIUS, Joan (1988): *L'activitat física i el funcionament del cos humà*. Vic: Eumo Editorial [Premi Baldiri Reixac 1986-1987].
- MARTÍNEZ I SEBASTIÀ, Bernat (coord.) (1998): *Materials didàctics per a l'ensenyament de l'astronomia. De les observacions als models*. València: Nau Llibres [Premi Baldiri Reixac 1996-1997].
- MONEGAL I MIRAMBELL, Carme (2004): *156 activitats per a parlar en català*. Vic: L'Àlber [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 1999-2000].
- MONTORIOL I SERRACANTA, Miquel (1988): *De la delinqüència d'avui al bandolerisme d'ahir*. Vic: EUMO [Premi Baldiri Reixac 1983-1984].
- MUÑOZ I REDÓN, Josep i GÜELL BARCELÓ, Manel (2004): *Ètica de la diversitat. Segon cicle d'ESO*. Barcelona: Ediciones Octaedro [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 2002-2003].
- PALAU I MONTEAGUDO, Maria Guadalupe i TORRES BALDOVÍ, Josep Ramon (2005): *L'aigua, un bé escàs, a valorar... a administrar... a estimar...* València: Tàndem Edicions [Premi Baldiri Reixac 2003-2004].
- PUJOLÀS I MASET, Pere (1992): *Tecnologia bàsica dels oficis de fuster i ebenista*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament [Premi Baldiri Reixac 1983-1984].
- QUERALT, Enric (2012): *Llegir, més enllà de les lletres. Interioritats de didàctica de lectura*. Lleida: Pagès editors [Premi Baldiri Reixac 2009-2010].
- RAMOS, Alfred (2015): *Mestres de la impremta. El moviment Freinet valencià (1931-1939)*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I [Premi Baldiri Reixac 2014-2015].
- SAGUER, Neus; FORCADA, Montserrat; SAGUER, Elisabet i NOGUÉ, Pere (2001): *Un tres i fora! Itineraris per aprendre a escoltar, comptar i repartir sardanes*. Girona: CCG Edicions [Premi Baldiri Reixac 1999-2000].
- SALICRÚ I PUIG, Ramon i PALOMER I FERRER, Artur (1991): *Història il·lustrada*. Mataró: Ajuntament de Mataró i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1987-1988].
- SOLER I AMIGÓ, Joan (1982): *Barres i onades. Relats d'història de Badalona*. Badalona: Museu de Badalona [Premi Baldiri Reixac 1981-1982].
- TRAVER I RIBES, Manuel Josep (1997): *La història de les ciències en l'ensenyament de la física i la química* (tesi doctoral). València: Universitat de València [Premi Baldiri Reixac 1996-1997].

8.2.6. Premis especials

Al llarg d'aquests darrers quaranta anys, s'han lliurat, a part dels premis als alumnes, a les escoles i als mestres, alguns premis especials:

1989-1990 > Premi especial del Mil·lenari (100.000 pessetes), al millor treball sobre el mil·lenari de Catalunya realitzat per alumnes de 8è d'EGB del col·legi Nostra Senyora del Carme, de Balaguer.

1992-1993 > Premi especial amb motiu del centenari de les Bases de Manresa (100.000 pessetes), fet per alumnes de dotze anys en amunt. El premi va ser per als alumnes de 8è d'EGB del Col·legi Públic Flama de Sant Fruitós de Bages.

- 2002-2003 > Premi extraordinari Verdaguer (1.000 euros), al millor treball sobre Jacint Verdaguer amb motiu del centenari del poeta. El premi, titulat *Mossèn Cinto, molt ens encisa!*, va ser per als alumnes d'ESO de la secció d'ensenyament secundari Fonts del Glorieta, d'Alcover, tutoritzats per J.M. Calbet, Maria Martí, Isabel Granollers, Pilar Cañellas, Judith Segarra, Francesc Terreu, Toni Rion i Olga Martínez.
- 2005-2006 > Premi Jordi Galí-Escola Sant Gregori (3.000 euros, dotats per aquest centre escolar amb motiu del 50è aniversari de la fundació de l'escola) a la proposta didàctica d'integració *De l'aula d'acollida al centre acollidor*, de les autores Sara Punyent Ferrer i Carme Mestres Gispert, del col·legi Beat Bonaventura el Gran, de Riudoms.
- 2007-2008 > Premi Joan Triadú (3 premis de 5.000 euros = 15.000 euros), convocat amb caràcter excepcional per tal de distingir la trajectòria continuada al servei de la qualitat pedagògica i de l'arrelament al país d'una escola premiada en una edició anterior. Els premis van ser per a l'escola Vedruna- Àngels de Barcelona, el Col·legi Públic Es Pont de Palma de Mallorca i l'Escola Gavina de Picanya.
- 2013-2014 > Premi especial a una experiència didàctica convocat conjuntament amb el projecte LletrA de la UOC (4.000 euros)
- 2014-2015 > Premi especial a una experiència en clau d'innovació en el 20è aniversari de la UOC (4.000 euros). El premi, titulat *Va de contes. De la literatura escrita a l'oral i de la oral a la digital*, es va concedir a Imma Oliva i Adroher, del col·legi Jesuïtes Casp-Sagrat Cor de Jesús, de Barcelona.
- 2015-2016 > Premi especial a una experiència en clau d'innovació convocat conjuntament amb la UOC (4.000 euros). El premi, titulat *Itinerari idea*, va ser per a Anna Aznar, M. Àngel Urdániz, Maria Farrera, Lluís Herrera i Sílvia Cantons, de l'institut Ronda de Lleida.
- 2016-2017 > Premi especial a una experiència en clau d'innovació convocat conjuntament amb la UOC (4.000 euros). El premi va ser per l'Escola Solc, de Barcelona, pel treball *L'escola es fa una selfie*.
- 2017-2018 > Premi UOC d'innovació (4.000 euros) per a l'escola Els Magraners, de Lleida, amb el treball *Projecte Pentagram@*.

A banda, des de l'edició 2006-2007 fins a la 2015-2016 es van lliurar els premis de foment de la comunicació en català. Estaven pensats per premiar aquelles iniciatives que fomentessin la comunicació en català entre l'alumnat de dintre i fora de l'aula.

8.2.7 Conferències en els actes de lliurament dels premis

En l'acte de lliurament dels premis a mestres i escoles, que alguns anys s'ha celebrat al Palau de la Generalitat i en d'altres al Palau de Pedralbes, s'han pronunciat diverses conferències de temàtica diversa. Aquest és el llistat de conferenciants i títols de les conferències que hem pogut trobar fins al moment:⁹⁵

95 Hem reproduït a l'apartat d'annexos les conferències que s'han conservat a l'arxiu de la Fundació Carulla.

Anys	Conferenciant i temàtica
1983	Jaume Serramona, <i>Reflexions sobre l'educació a Catalunya, avui</i>
1984	Josep Iborra, <i>L'escola valenciana, avui</i>
1985	Antoni Colom i Canyellas, <i>Fet cultural i llengua catalana a les Illes</i>
1986	Joaquim Arnau Querol, <i>Els programes d'immersió al català</i>
1987	Ricard Torrents i Bertrana, <i>Educació i història nacional</i>
1989	Modest Prats, <i>La normalització lingüística des de la universitat</i>
1990	Josep Vallverdú, <i>El ratolí de camp i el de ciutat: l'escola rural</i>
1991	Gabriel Janer i Manila, <i>Creació cultural i arquitectura dels somnis</i>
1992	Joan Becat, <i>Perspectives de la cultura catalana dins la nova Europa</i>
1994	Manuel Adroher, <i>La Mútua Escolar Blanquerna</i>
1995	Enric Pujol, <i>L'obra de Ferran Soldevila: investigació i didàctica de la història</i>
1996	Pere Lluís Font, <i>Humanitats i cultura general</i>
1997	Josep M. Solé i Sabaté, <i>La història a l'escola</i>
1998	Manuel Garcia i Grau, <i>Les rondalles d'Enric Valor o la memòria del poble valencià</i>
1999	Salomó Marquès, <i>Evocació de Baldiri Reixac</i>
2000	Josep M. Terricabras, <i>Què són les humanitats?</i>
2003	Xavier Besalú i Costa, <i>Immigració, escola i cultura catalana</i>
2004	Jaume Pagès, <i>El Forum 2004, una oportunitat per a la cultura catalana</i>
2005	Marta Pesarrodona, <i>Caterina Albert i el centenari de "Solitud"</i>
2006	Joan Martí i Castell, <i>El català 100 anys després del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana</i>
2007	Diego Gómez, <i>A l'escola i al carrer, compromís valencià</i>
2008	Josep González-Agàpito, <i>Educació i societat civil. Breu glossa a trenta anys de premis</i>
2009	Jan Grau i Martí, <i>El paper dels centres d'ensenyament en la difusió de les festes tradicionals</i>
2010	Ramon Bassa Llàcer, <i>Valoració del present i els principals reptes de futur de l'escola a Mallorca</i>
2011	Sam Abrams, <i>Joan Maragall i el món del coneixement</i>
2012	Josep Lluís Micó, <i>Les relacions entre noves tecnologies, acció educativa i llengua catalana</i>
2013	Miquel Desclot, <i>Joana Raspall: una vocació de servei</i>
2014	Jordi Llavina, <i>Cinc cèntims sobre la poesia de Joan Vinyoli</i>
2015	F. Xavier Vila i Moreno, <i>L'escola com a espai d'ús. Algunes reflexions sobre els usos lingüístics en el món escolar</i>
2016	Joan Santanach, <i>La Doctrina pueril i la pedagogia en l'obra de Ramon Llull</i>

8.2.8. Dotació econòmica

Una part important del finançament dels premis ha vingut gràcies a les nades que publica anualment la Fundació Carulla i que el curs 2017-2018 han arribat al seu volum 50. En aquest sentit, com explicarem més endavant, els premis Baldiri Reixac han estat un precedent clar de les campanyes de micromecenatge, avui dia tan esteses. En aquests quaranta anys s'han dedicat tres milions d'euros a premiar l'escola catalana:

8.2.8.1. Escoles⁹⁶

Edició / Any	Nombre premis	Dotació individual	Total pessetes	Total euros
1a ed. / 78-79	10	200.000 pta	2.000.000	12.020
2a ed. / 79-80	10	200.000 pta	2.000.000	12.020
3a ed. / 80-81	10	250.000 pta	2.500.000	15.025
4a ed. / 81-82	10	250.000 pta	2.500.000	15.025
5a ed. / 82-83	10	300.000 pta	3.000.000	18.030
6a ed. / 83-84	10	400.000 pta	4.000.000	24.040
7a ed. / 84-85	10	400.000 pta	4.000.000	24.040
8a ed. / 85-86	10	400.000 pta	4.000.000	24.040
9a ed. / 86-87	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
10a ed. / 87-88	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
11a ed. / 88-89	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
12a ed. / 89-90	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
13a ed. / 90-91	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
14a ed. / 91-92	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
15a ed. / 92-93	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
16a ed. / 93-94	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
17a ed. / 94-95	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
18a ed. / 95-96	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
19a ed. / 96-97	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
20a ed. / 97-98	12	500.000 pta	6.000.000	36.061
21a ed. / 98-99	14	500.000 pta	7.000.000	42.071
22a ed. / 99-00	14	500.000 pta	7.000.000	42.071
23a ed. 00-01	14	500.000 pta	7.000.000	42.071
24a ed. / 01-02	14	3.300 euros	—	46.200
25a ed. / 02-03	14	3.300 euros	—	46.200
26a ed. / 03-04	14	3.300 euros	—	46.200
27a ed. / 04-05	14	3.300 euros	—	46.200
28a ed. / 05-06	14	3.300 euros	—	46.200
29a ed. / 06-07	14	3.300 euros	—	46.200
30a ed. / 07-08	14	3.300 euros	—	46.200
31a ed. / 08-09	14	3.300 euros	—	46.200
32a ed. / 09-10	14	3.300 euros	—	46.200
33a ed. / 10-11	14	3.300 euros	—	46.200
34a ed. / 11-12	14	3.300 euros	—	46.200
35a ed. / 12-13	14	3.300 euros	—	46.200
36a ed. / 13-14	12	3.300 euros	—	39.600
37a ed. / 14-15	12	3.300 euros	—	39.600
38a ed. / 15-16	12	3.300 euros	—	39.600
39a ed. / 16-17	9	4.000 euros	—	36.000
40a ed. / 17-18	12	3.000 euros	—	36.000
			Total	1.448.384

96 Per a la confecció d'aquestes graelles ens hem basat en el buidatge dels veredictes finals dels Premis Baldiri Reixac i no pas en les convocatòries. En algunes ocasions, la suma de diners previstos i la dotació final lliurada no era la mateixa, ja que en algunes edicions, per exemple, va quedar algun premi als mestres desert. També hem tingut en compte la suma de les xifres interiors dels veredictes (premis a escoles, a mestres, a alumnes i altres premis) i no pas la quantitat total escrita en la portada d'algunes convocatòries, no totes, perquè hem detectat algunes xifres que no coincidien.

8.2.8.2. Mestres

Edició / Any	Total pessetes	Total euros
1a ed. / 78-79	300.000	1.803
2a ed. / 79-80	300.000	1.803
3a ed. / 80-81	500.000	3.005
4a ed. / 81-82	500.000	3.005
5a ed. / 82-83	500.000	3.005
6a ed. / 83-84	100.000	601
7a ed. / 84-85	200.000	1.202
8a ed. / 85-86	150.000	902
9a ed. / 86-87	800.000	4.808
10a ed. / 87-88	800.000	4.808
11a ed. / 88-89	800.000	4.808
12a ed. / 89-90	375.000	2.254
13a ed. / 90-91	800.000	4.808
14a ed. / 91-92	800.000	4.808
15a ed. / 92-93	800.000	4.808
16a ed. / 93-94	800.000	4.808
17a ed. / 94-95	800.000	4.808
18a ed. / 95-96	800.000	4.808
19a ed. / 96-97	800.000	4.808
20a ed. / 97-98	800.000	4.808
21a ed. / 98-99	1.000.000	6.010
22a ed. / 99-00	1.500.000	9.015
23a ed. 00-01	1.500.000	9.015
24a ed. / 01-02	—	3.000
25a ed. / 02-03	—	9.000
26a ed. / 03-04	—	9.000
27a ed. / 04-05	—	12.000
28a ed. / 05-06	—	15.000
29a ed. / 06-07	—	12.000
30a ed. / 07-08	—	12.000
31a ed. / 08-09	—	3.000
32a ed. / 09-10	—	16.000
33a ed. / 10-11	—	3.000
34a ed. / 11-12	—	3.000
35a ed. / 12-13	—	12.000
36a ed. / 13-14	—	12.000
37a ed. / 14-15	—	12.000
38a ed. / 15-16	—	12.000
39a ed. / 16-17	—	16.000
40a ed. / 17-18	—	16.000
TOTAL		271.509

8.2.8.3. Alumnes

Edició / Any	Nombre premis	Dotació individual	Total pessetes	Total euros
1a ed. / 78-79	12	37.500 pta	450.000	2.705
2a ed. / 79-80	17	15.000 pta	255.000	1.533
3a ed. / 80-81	30	20.000 pta	600.000	3.606
4a ed. / 81-82	35	20.000 pta	700.000	4.207
5a ed. / 82-83	35	30.000 pta	1.050.000	6.311
6a ed. / 83-84	31	40.000 pta	1.240.000	7.453
7a ed. / 84-85	44	40.000 pta	1.760.000	10.578
8a ed. / 85-86	46	50.000 pta	2.300.000	13.823
9a ed. / 86-87	50	50.000 pta	2.500.000	15.025
10a ed. / 87-88	54	50.000 pta	2.700.000	16.227
11a ed. / 88-89	64	50.000 pta	3.200.000	19.232
12a ed. / 89-90	62	50.000 pta	3.100.000	18.631
13a ed. / 90-91	50	75.000 pta	3.750.000	22.538
14a ed. / 91-92	50	75.000 pta	3.750.000	22.538
15a ed. / 92-93	50	75.000 pta	3.750.000	22.538
16a ed. / 93-94	53	80.000 pta	4.240.000	25.483
17a ed. / 94-95	53	80.000 pta	4.240.000	25.483
18a ed. / 95-96	52	100.000 pta	5.200.000	31.253
19a ed. / 96-97	60	100.000 pta	6.000.000	36.061
20a ed. / 97-98	62	100.000 pta	6.200.000	37.263
21a ed. / 98-99	60	100.000 pta	6.000.000	36.061
22a ed. / 99-00	60	100.000 pta	6.000.000	36.061
23a ed. / 00-01	60	100.000 pta	6.000.000	36.061
24a ed. / 01-02	60	600 euros	—	36.000
25a ed. / 02-03	74	600 euros	—	44.400
26a ed. / 03-04	75	700 euros	—	52.500
27a ed. / 04-05	75	700 euros	—	52.500
28a ed. / 05-06	75	700 euros	—	52.500
29a ed. / 06-07	70	700 euros	—	49.000
30a ed. / 07-08	70	700 euros	—	49.000
31a ed. / 08-09	70	700 euros	—	49.000
32a ed. / 09-10	70	700 euros	—	49.000
33a ed. / 10-11	70	700 euros	—	49.000
34a ed. / 11-12	70	700 euros	—	49.000
35a ed. / 12-13	70	700 euros	—	49.000
36a ed. / 13-14	65	700 euros	—	45.500
37a ed. / 14-15	65	700 euros	—	45.500
38a ed. / 15-16	65	700 euros	—	45.500
39a ed. / 16-17	50	900 euros	—	45.000
40a ed. / 17-18	50	900 euros	—	45.000
			TOTAL	1.258.069

Premis a:	Euros
Escoles	1.448.384
Mestres	271.509
Alumnes	1.258.069
Altres premis	45.601
TOTAL	3.023.563

Pel que fa als premis a les escoles, observem que els vuit primers anys es van lliurar 10 premis i que la dotació individual va anar creixent, des de 200.000 pessetes fins a doblar-la, 400.000 pessetes. Des de l'edició 1986-1987 i fins a la 1997-1998, els dotze anys següents, el nombre d'escoles premiades es va fixar en 12 i en una xifra de 500.000 pessetes per a cadascuna. Els tres anys següents va augmentar el nombre d'escoles premiades a 14, mentre que la dotació per a cadascuna es va mantenir a 500.000 pessetes. En la primera edició en què l'euro havia entrat com a moneda de circulació, 2001-2002, la quantitat d'escoles premiades va ser la mateixa, 14, i la xifra va ser superior que en pessetes: 3.300 euros per a cadascuna. Les xifres es van mantenir els onze anys següents. A partir de la convocatòria 2013-2014 i fins a la 2015-2016 el nombre de premis es va reduir a 12, tot i que la dotació era la mateixa. L'edició 2016-2017 va davallar a 9, però amb una suma de 4.000 euros per a cadascuna de les escoles premiades. En l'última edició, 2017-2018, el nombre d'escoles premiades passa a ser 12 amb una suma de 3.000 euros per a cada centre. La suma total de premis destinats als centres educatius és de 491 amb una dotació econòmica total d'1.448.384 euros, la més alta de les tres categories de premis.

Segurament la dotació econòmica als premis a mestres i professors ha estat la més variable al llarg dels anys perquè algunes vegades els premis han quedat deserts i després s'han donat accèssits d'un import més reduït. La xifra més baixa que s'ha donat mai és de 100.000 pessetes, l'edició 1983-1984. En els primers vint-i-tres anys, que corresponen amb la dotació en pessetes, la quantitat de diners totals adjudicats als premis per a mestres i professors per convocatòria va oscil·lar de 100.000 pessetes a 1.500.000 pessetes. Amb el pas a euros, la suma ha anat dels 3.000 euros als 16.000 euros. En total, s'han lliurat un centenar de premis a docents amb una compensació econòmica de 271.509 euros.

Quant als premis lliurats als alumnes, amb els anys el nombre de premiats, així com la dotació prevista per a cadascun, ha anat augmentant però també reduint. En l'època de les pessetes es va multiplicar per cinc el nombre de premiats, de 12 a 60, i també la dotació econòmica individual, de 37.500 pessetes a 100.000 pessetes, de la primera edició fins a la 2000-2001. Amb 40 anys s'han premiat 2.234 alumnes i s'han repartit 1.258.069 euros.

Amb referència a altres premis, s'han atorgat 45.601 euros. El còmput global de la dotació econòmica dels Premis Baldiri Reixac és de 3.023.563 euros repartits pel territori de parla catalana en quaranta anys.

Per cloure aquest apartat trenquem per un moment l'ortodòxia doctoral –sé que sabran perdonar que deixi per un instant la fredor de la ciència– per dir que enguany, amb unes bases renovades, els premis Baldiri Reixac inicien el camí que els ha de portar cap a la cinquantena, aquella edat on la vida, segons Rafael Vallbona, té el sentit exacte que

li pertoca quan un, ja més savi, per experiència i coneixements, comença a entendre que les coses són com són, i que no està gens malament que siguin d'aquesta manera. Quan els celebrem, doncs, potser voldrà dir que l'escola catalana ja està molt consolidada, i que no estarà gens malament que sigui així.

8.3. La introducció del català a les escoles a partir del buidatge dels qüestionaris presentats pels centres als premis Baldiri Reixac

A l'arxiu de la Fundació Carulla, actualment custodiat al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí, es preserven els qüestionaris de les escoles que s'han presentat, en algun moment o altre, a la convocatòria que els premis Baldiri Reixac dediquen als centres escolars. En alguns casos s'han conservat els documents adjunts, en d'altres no: quan hi ha documentació complementària la informació que se'n pot extreure és, lògicament, més rica. Amb tot, el conjunt aporta dades interessants sobre els inicis de la catalanització escolar de després de la dictadura franquista. Com que hi ha qüestionaris de la mateixa escola en diversos anys hem pogut comprovar que, en alguna ocasió, hi ha alguna dada contradictòria. Sovint aquests papers s'emplenaven de memòria i és normal que això passés, la qual cosa no desmereix gens, però, la informació global que aporten.

Hem fet el buidatge dels arxius definitius on es guarda la documentació de 7 cursos escolars (del 1981-1982 –el primer curs del qual es conserven dades– al 1987-1988) i el resultat ha estat un total de 528 centres escolars estudiats, de 38 comarques del Principat, 13 del País Valencià, 6 de les Illes i 1 de la Catalunya del Nord. Hem inclòs el gruix de la informació recollida a l'apartat d'annexos (apartat 11.4). Segons el document *Estadística de l'ensenyament (dècada 1977-1986)*, consultat a la pàgina web del Servei d'Estadística del Departament d'Ensenyament, el curs 1984-1985 –hem agafat el curs situat ben bé al mig de la sèrie, tot i que les xifres en aquesta època no varien gaire d'un any a l'altre– a Catalunya hi havia 3.168 centres de primària, 457 de Secundària i 455 de Formació Professional; és a dir, un total de 4.080 centres escolars. Tenint present que nosaltres hem analitzat un total de 495 centres de la Catalunya estricta, això representa un 12,13% del total. Si ens fixem en el nombre d'alumnes, el percentatge és una mica més elevat, però no gaire més: d'un 14,38%.⁹⁷

La major part dels centres estudiats –concretament un 93,75%– són principatins i, d'aquests, un 17,37% són de la comarca del Barcelonès. El 68% dels centres són públics i el 32% restant són privats. En la taula de la pàgina següent hi ha la llista de les 58 comarques, amb el nombre d'escoles analitzades a cada una.

⁹⁷ Aquesta dada no pot ser tan exacta com la dels centres perquè hi ha 18 escoles que no fan constar el nombre d'alumnes que tenen en el qüestionari que emplenen per a participar a la convocatòria dels Premis Baldiri Reixac.

COMARCA	NOMBRE D'ESCOLES
L'Alcoià	2
L'Alt Camp	10
L'Alt Empordà	14
L'Alt Penedès	12
L'Alt Urgell	8
L'Anoia	7
El Bages	35
El Baix Camp	14
El Baix Ebre	8
El Baix Empordà	17
El Baix Llobregat	23
El Baix Penedès	7
El Baix Vinalopó	1
El Barcelonès	86
El Berguedà	14
El Camp de Túria	1
La Cerdanya	4
La Conca de Barberà	3
La Costera	1
El Garraf	5
Les Garrigues	3
La Garrotxa	12
El Gironès	14
L'Horta	2
El Llevant	1
El Maresme	25
La Marina Alta	1
La Marina Baixa	1
Menorca	1

COMARCA	NOMBRE D'ESCOLES
El Montsià	2
Muntanya	1
La Noguera	3
Osona	29
El Pallars Jussà	1
El Pallars Sobirà	1
Palma	1
El Pla de l'Estany	4
El Pla de Mallorca	1
La Plana Alta	2
La Plana Baixa	1
El Priorat	5
El Raiguer	1
La Ribera Alta	4
La Ribera Baixa	2
La Ribera d'Ebre	2
El Ripollès	3
El Rosselló	2
La Safor	5
La Segarra	2
El Segrià	20
La Selva	11
El Solsonès	1
El Tarragonès	11
La Terra Alta	2
L'Urgell	6
La Vall d'Albaida	2
El Vallès Occidental	50
El Vallès Oriental	21

**TOTAL
COMARQUES: 58**

**TOTAL
ESCOLES: 528**

La primera constatació que es pot fer després d'analitzar el resultat del buidatge és que el procés de catalanització va començar sobretot a partir de l'any 1964. Sí que és veritat que trobem dos centres que diuen que van començar a treballar el català a l'escola el 1953, un que diu que ho va fer el 1957, un altre el 1958, un altre el 1959 i un altre el 1961, però, de tota manera, primer, no deixen de ser casos tímids i aïllats i, segon, no sabem en quin grau ho feien, si el català només era oral o també feien alguna activitat escrita, etc. Aquesta és una dificultat a l'hora d'analitzar aquests casos més primerencs. En tot cas, el que no es pot negar és que són exemples modestos, però no per això poc importants, de la resistència que es va produir durant el Franquisme per mirar de minimitzar, en la mesura del possible, l'intent de genocidi cultural contra Catalunya comès per l'Estat espanyol. «Molta gent petita, en llocs petits, fent coses petites, pot canviar el món», va deixar escrit Eduardo Galeano. I en el nostre cas, l'actitud valenta de molta gent anònima va poder evitar el genocidi.⁹⁸

Però tornem on érem. A partir de 1964 ja no hi ha salts i cada any trobem alguna escola que es va afegint, lentament, al procés de catalanització. Durant els deu anys que van del 1964 al 1973 es produeix un creixement sostingut, amb un total de 49 centres escolars que afirmen que han començat el procés de catalanització.

Lògicament, l'etapa amb més incorporació del català a l'escola –i en molts casos, també escola *en català*– és la que va del 1974 al 1985. En aquests dotze anys hi ha un total de 417 centres que comencen, i en alguns casos, acaben, la catalanització. Després ja són experiències més escadusseres: el 1986, 8 escoles; el 1987, una escola, i el 1988, una altra escola. Un total, doncs, de 10 centres. Pensem que l'any 1987 un 62,80% dels centres del Principat ja fan l'ensenyament en català totalment i progressivament; el 1990 aquest percentatge arriba al 75,20%.⁹⁹ El 1996, dos anys abans de l'aprovació de la Llei 1/1998 de Política Lingüística, un 93,45% de les escoles feien l'ensenyament en català.¹⁰⁰

Aquestes són les dades concretes, any a any:

ANY	NOMBRE D'ESCOLES	ANY	NOMBRE D'ESCOLES	ANY	NOMBRE D'ESCOLES
1953	2	1965	4	1977	35
1954	–	1966	1	1978	50
1955	–	1967	5	1979	63
1956	–	1968	9	1980	38
1957	1	1969	5	1981	52
1958	1	1970	8	1982	41
1959	1	1971	5	1983	29
1960	–	1972	3	1984	29
1961	1	1973	6	1985	16
1962	–	1974	14	1986	8
1963	–	1975	25	1987	1
1964	3	1976	25	1988	1

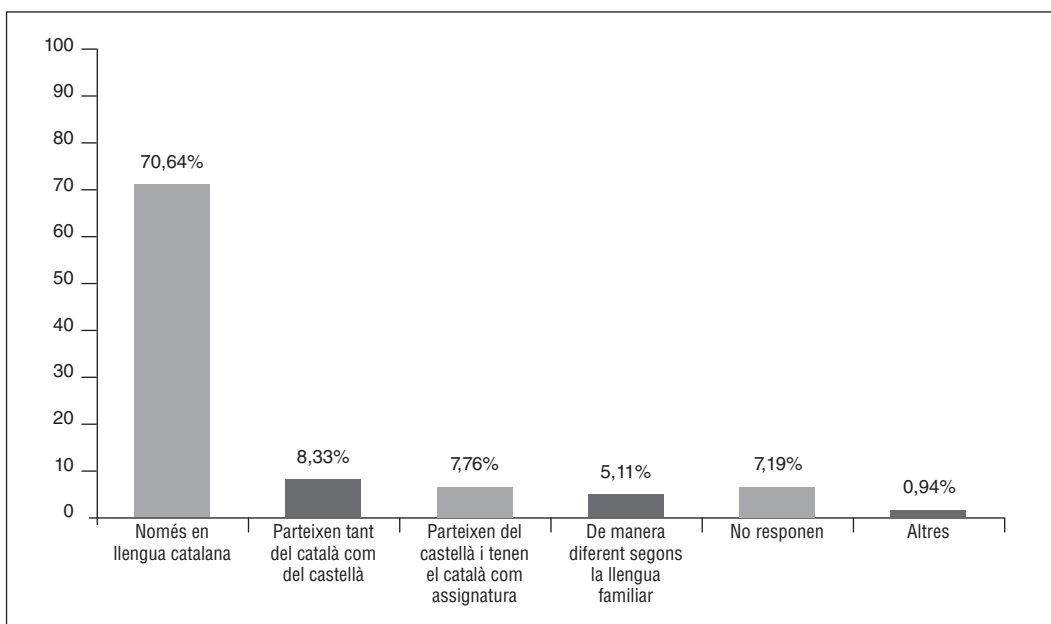
98 És molt recomanable, en aquest sentit, la lectura d'un text de Josep BENET, publicat pòstumament: «L'intent de genocidi cultural contra Catalunya: una reflexió de cara al segle XXI», dins *De la Segona República a la Transició*, pàg. 39-50. Correspon a una conferència que va fer al Casal Pere Quart de Sabadell el 12 de setembre de 1996.

99 ARENAS, Joaquim i MUSET, Margarida: *Obra de govern. La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*, pàg. 148.

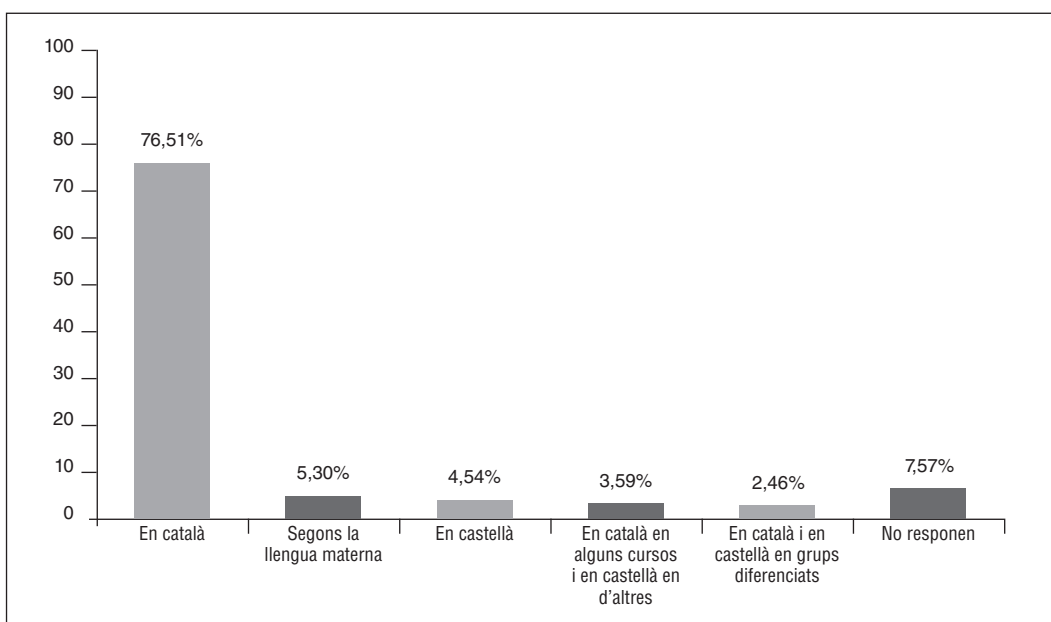
100 *Ibidem*, pàg. 149.

Pel que fa a la llengua de partida a l'àrea de llenguatge, dels 528 centres n'hi ha 373 (70,64%) que afirmen que ho fan basant-se només en la llengua catalana; 44 (8,33%) diuen que en alguns casos parteixen del català i, en d'altres, del castellà; 41 (7,76%) afirmen que parteixen del castellà i consideren el català com una assignatura, i 27 (5,11%) ho fan de manera diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar. La resta, o bé no contesten el qüestionari (38 escoles, que representen el 7,19% del total) –a vegades perquè són centres de secundària o de formació professional i altres vegades, simplement, perquè obliden de fer-ho– o bé són variants

GRÀFIC 9 > Llengua de partida a l'àrea de llenguatge

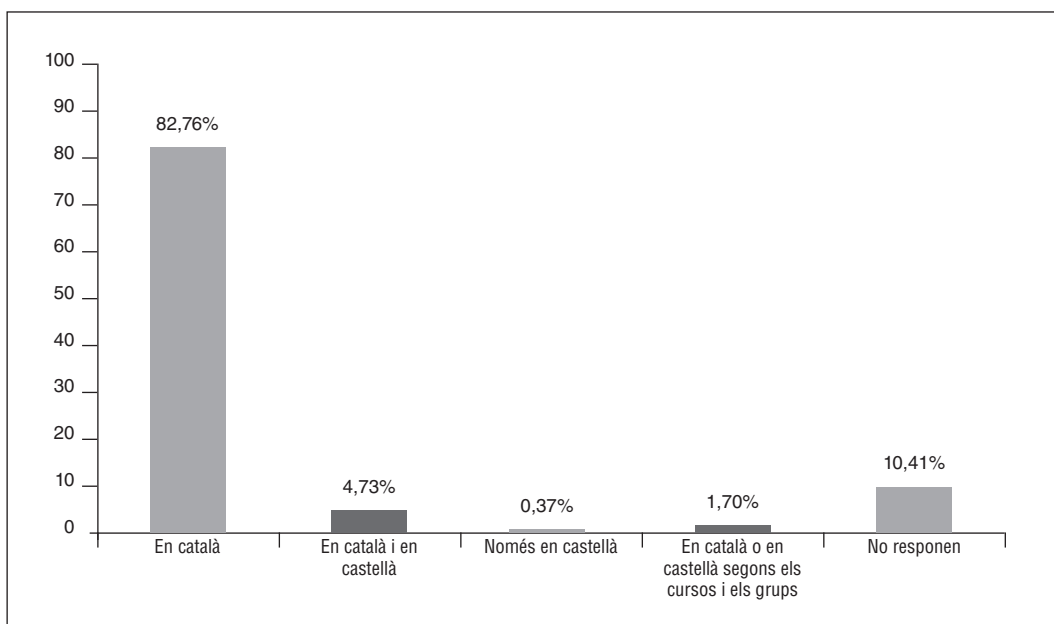
GRÀFIC 10 > Llengua d'aprenentatge de la lectura i l'escriptura

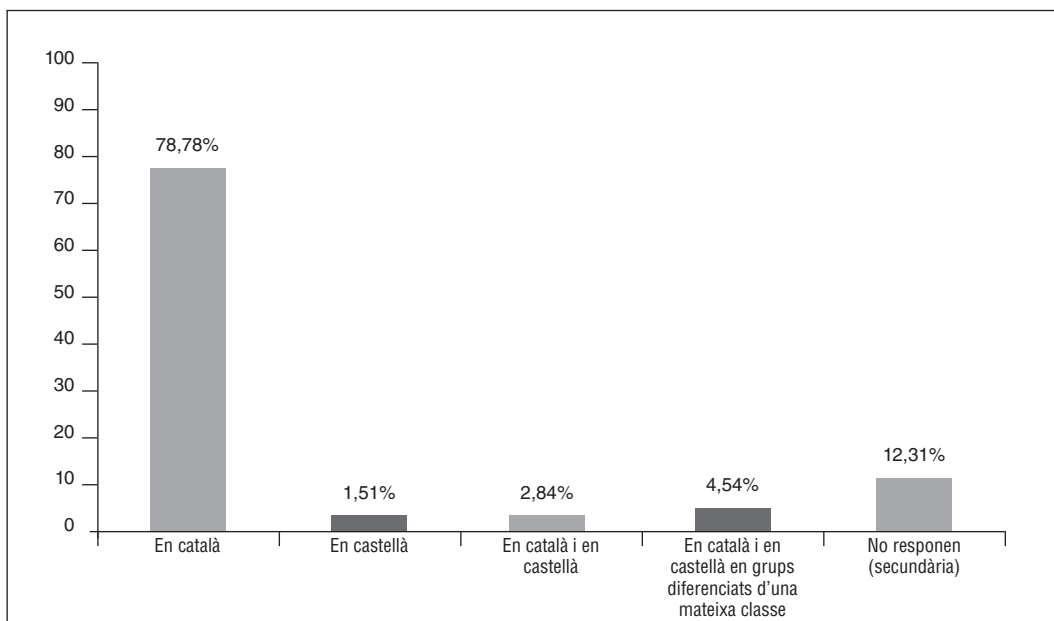
de les opcions generals, més difícils de classificar (el cas de 5 escoles, el 0,94% del total). Veure gràfic 9.

Quan se'ls pregunta sobre la llengua d'aprenentatge de la lectura i l'escriptura aquests són els resultats: 404 centres (76,51%) es fa en català; 28 (5,30%) cada infant en la seva llengua materna; 24 (4,54%) en castellà; 19 (3,59%) en català en alguns cursos i en castellà en d'altres; 13 (2,46%) en català i castellà, a vegades en grups diferenciats; en darrer terme, hi ha 40 centres (7,57%) que no contesten aquest apartat, la majoria dels quals és perquè són instituts de secundària. Veure gràfic 10.

GRÀFIC 11> Ambientació a Preescolar

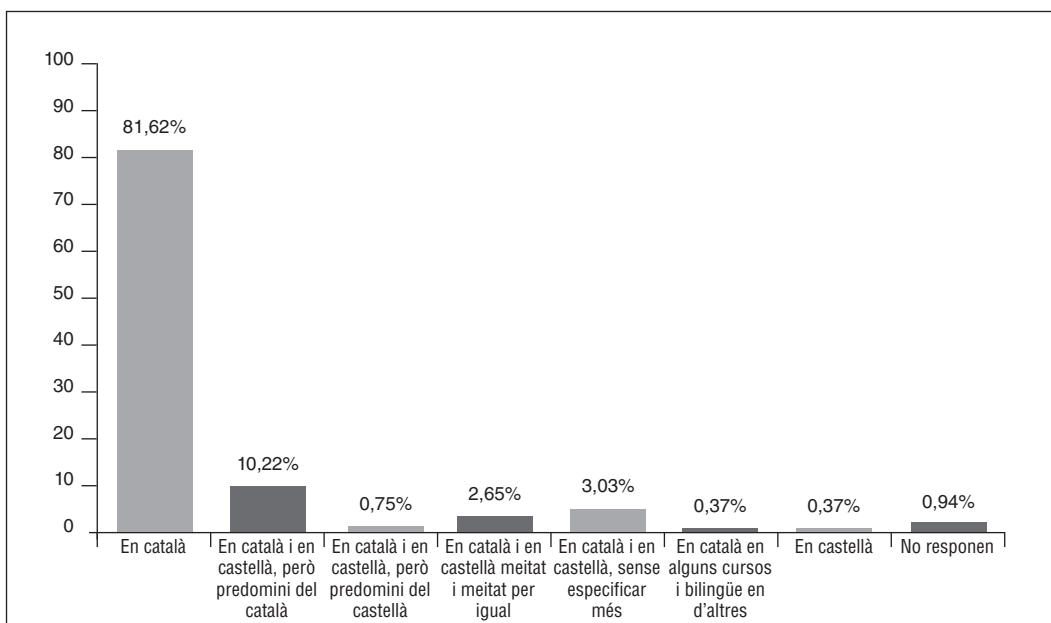
GRÀFIC 12 > La llengua de treball a Preescolar

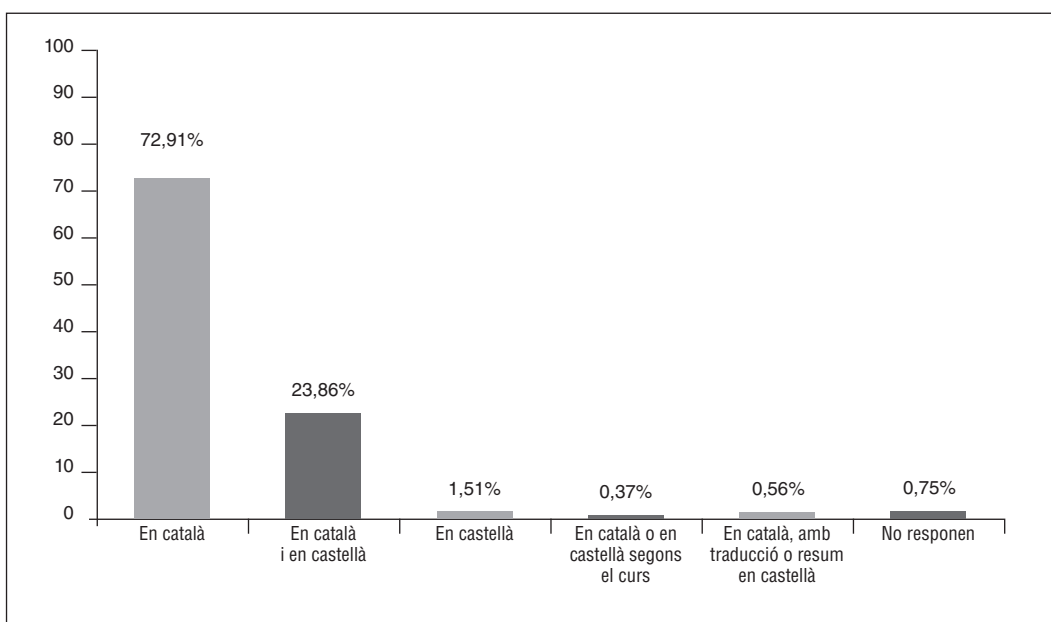
L'ambientació a preescolar es fa en català en 437 centres (82,76%); en català i castellà en 25 centres (4,73%); només en castellà en 2 centres (0,37%) i en català (en alguns cursos o grups) i en castellà (en d'altres) a 9 centres (1,70%). Hi ha 55 centres (10,41%) que no contesten aquesta pregunta, la majoria perquè no tenen aquest cicle. Veure gràfic 11.

La llengua de treball a Preescolar en aquestes escoles és, majoritàriament, el català: concretament són 416 centres (78,78%) que treballen en aquesta llengua. Hi ha 65 centres (12,31%), la majoria de secundària, que no contesten aquesta pregunta. La resta es

GRÀFIC 13 > Llengua de redacció dels rètols, els murals i les revistes escolars

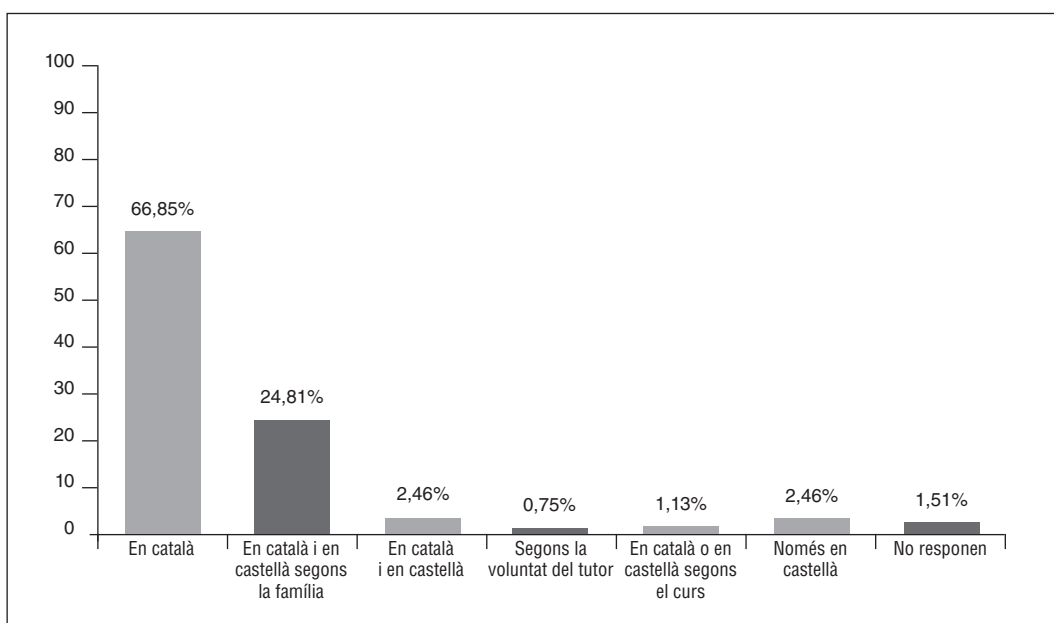
GRÀFIC 14 > Llengua de les circulars informatives adreçades a les famílies

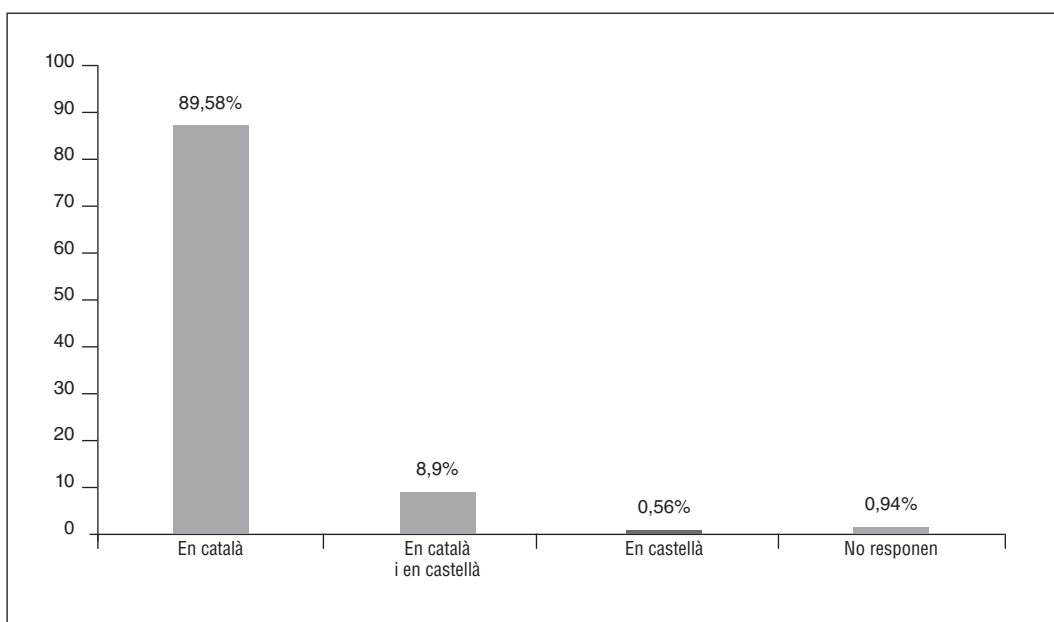
reparteixen d'aquesta manera: 8 (1,51%) que ho fan en castellà, 15 (2,84%) que ho fan en català i castellà, finalment, n'hi ha 24 (4,54%) que ho fan en català i castella per grups diferenciats dins la mateixa classe. Veure gràfic 12.

El qüestionari també pregunta amb quina llengua es redacten els rètols, els murals i les revistes escolars, i els resultats són molt favorables a la llengua catalana: 431 centres (81,62%) diuen que ho fan només en català; 54 (10,22%) en bilingüe, però amb predomini del català; 4 (0,75%) bilingüe, però amb predomini del castellà; 14 (2,65%) bilingüe, meitat i meitat per igual; 16 (3,03%) bilingüe, sense especificar res més; 2 (0,37%) expli-

GRÀFIC 15 > Llengua dels informes als pares

GRÀFIC 16 > Llengua de les feines administratives internes

quen que ho fan en català en alguns cursos i bilingüe en d'altres; 2 (0,37%) ho fan en castellà; finalment, hi ha 5 centres (0,94%) que no contesten la pregunta. Veure gràfic 13.

D'altra banda, hi ha 385 centres (72,91%) que redacten les circulars informatives adreçades a les famílies en català; 126 (23,86%) en bilingüe; 8 (1,51%) ho fan només en castellà; 2 (0,37%) redacten les circulars d'alguns cursos en català i d'altres en castellà; 3 (0,56%) ho fan en català, amb una traducció o un resum en castellà; finalment, n'hi ha 4 (0,75%) que no contesten la pregunta. Veure gràfic 14.

Pel que fa a la llengua dels informes als pares –els butlletins de notes–, hi ha 353 escoles (66,85%) que els fan només en català; 131 (24,81%) que els fan en català o castellà segons la família; 13 (2,46%) els fan bilingües; 4 (0,75%) segons la voluntat del tutor; 6 (1,13%) en català o en castellà, segons els cursos; 13 (2,46%) únicament en castellà; per acabar, n'hi ha 8 (1,51%) que no contesten aquest apartat. Veure gràfic 15.

Les feines administratives de caire intern estaven, en aquests anys que estem analitzant, molt catalanitzades. L'anàlisi de les dades ens dona el resultat següent: 473 escoles (89,58%) fan els documents en català; 47 (8,90%) en català i castellà; 3 (0,56%) en castellà; i, finalment, 5 escoles (0,94%) no contesten aquesta pregunta. Veure gràfic 16.

8.4. Lluís Carulla i Canals, el «foll per Catalunya»

8.4.1. Els orígens espluguins

Els Premis Baldiri Reixac van indefectiblement lligats a la Fundació Carulla i al seu fundador: Lluís Carulla i Canals. Per això és pertinent d'incloure, en aquest treball, un breu esbós biogràfic que ens ajudi a entendre algunes de les seves dimensions –empresari d'èxit, publicista *avant la lettre*, mecenes a favor de la llengua i del país, activista cultural...– i algunes de les seves obres. Formava part d'aquells que Albert Manent anomenava 'els invictes' i que, tal com ha explicat recentment Genís Sinca a *El cavaller Floïd*, malgrat que mai van disparar un sol tret, valien per un exèrcit sencer: a més de Carulla, a la llista també hi ha Fèlix Millet, Ramon Aramon, Mn. Pere Ribot, Joan Baptista Cendrós, Joan Vallvé, Josep Benet...¹⁰¹ De ben segur que, abans dels punts suspensius, s'hi hauria pogut afegir Joan Triadú.

Manent va fer, l'any 1991, aquest retrat de passaport de Lluís Carulla: «Era un home d'estatura mitjana, una mica carregat d'espatlles, de maneres suaus i aparentment tímid, amb uns ulls atents i escrutadors i un front ample. Parlava lentament i escoltava força i martellejava, posant-hi èmfasi, algunes paraules o idees. Vestia amb cura, però sense cap estridència, i entre amics fruïa ensenyant-los les novetats de la casa o els projectes empresarials o culturals. Era el primer a posar-se davant de tot i de vegades s'aturava en el detallisme i programava fins i tot el lleure.»¹⁰²

El seu col·laborador Andreu Puig, en un text que va preparar el 1995, el definia com un treballador incansable: «Era persona de dotze hores de treball diari, aprofitant inclús l'hora de dinar per a fer control de qualitat dels caldos a casa. Sempre era l'últim en

101 SINCA, Genís: *El cavaller Floïd. Biografia de Joan B. Cendrós*, pàg. 28.

102 MANENT, Albert: «Lluís Carulla. Empresa, mecenatge i país», dins *Serra d'Or*, núm. 373, gener de 1991, pàg. 29.

sortir del despatx. No abans de les 9 del vespre. Els dissabtes eren dies feiners i molts diumenges al vespre, quan jo passava per davant el despatx del passeig de Sant Joan, anant cap a casa després de deixar la Pilar a casa seva, veia els llums del despatx del Sr. Carulla encesos i el seu cotxe aparcat al carrer. Després del futbol del diumenge tarda, anava al despatx a preparar la feina de la setmana següent. Quan el dilluns arribàvem al despatx ens trobàvem notes amb feines a fer classificades amb “molt urgent”, “urgent” i “quan es pugui”. També el defineix com una persona molt ordenada: «Va desenvolupar tota una metodologia per a la planificació i control dels projectes que anomenava “cartes de navegar”, consistent en la descripció de tot el que calia fer per a portar a cap un projecte concret, descrivint les diferents fases, les dates i el responsable de la seva realització. Cada fase consistia en un “full de ruta”, on entrava en el detall del que calia fer per a complir els objectius d’aquella fase i en el que, en forma de fitxa, s’anava anotant el que es feia i les incidències sorgides.»¹⁰³

Joan Rendé, per la seva banda, en un article de 1990, quan Carulla ja havia traspassat, va escriure d’ell aquestes paraules: «No era un ideòleg, era un constructor pertinaça. Era un home directe i omnipresent, potser massa absorbent i absolut, pel gust d’alguns, però eficaç i irreductible, es miri com es miri. (...) Ha dedicat la seva vida a construir obra perenne. (...) Tothom qui ha treballat al seu costat és testimoni de com era de cansat seguir el seu ritme. (...) Sí, era cansat però era apassionant.»¹⁰⁴

Però comencem pel començament. Lluís Carulla i Canals va néixer a l’Espluga de Francolí el 21 de febrer de 1904. Feia pocs anys que la fil·loxera havia destruït totalment les vinyes, que eren gairebé l’única font de riquesa del poble. Mossèn Ramon Muntanyola descriu amb detall la pobresa extrema amb la qual conviuen els espluguins d’aquella època. Retrata un poble amb serveis públics medievals, amb escoles míseres, sense cap cohesió cívica, amb moltes cases empenyorades per tota mena de deutes, amb corrues de pobres que els dissabtes demanaven almoïna a les cases més acomodades...¹⁰⁵

Lluís Carulla era el quart fill d’Artur Carulla i Ambrós (1868-1944) i Montserrat Canals i Nubiola (1879-1952). Els seus germans foren en Josep Maria (1899), en Ricard (1900), en Ramon (1902), la Montserrat (1906) i la Mercè (1909). Aquesta seva germana petita morí el 1910.¹⁰⁶

Artur Carulla, el seu pare, continuador d’una llarga nissaga, era el farmacèutic de l’Espluga. A l’arxiu de la Fundació Carulla hi ha un arbre genealògic de les darreres nou generacions de la família –primer Forès i, més tard, Carulla– que reula fins al 1679, any

103 Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural de l’Espluga de Francolí. Document 9722.

104 RENDÉ, Joan: «Lluís Carulla, home d’acció», dins *Avui*, 8 de novembre de 1990. En aquest mateix diari, Joaquim Arenas en va escriure un altre, titulat «Lluís Carulla, la lleialtat», on deia: «Per damunt de tot, en Lluís Carulla ha estat un home de lleialtat. Un ciutadà que ha practicat aquesta qualitat en tots els àmbits amplis i diversos en què ha intervingut donant testimoni d’un humanisme que només era possible si partia d’una moral forjada per uns valors concrets, per la lleialtat a aquests principis.»

105 MUNTANYOLA, Ramon: *Montserrat Canals de Carulla, 1879-1952. Esbós Biogràfic*, pàg. 12-14. Per conèixer la vida de mossèn Ramon Muntanyola és interessant el retrat que li fa Albert MANENT a *Solc de les hores. Retrats d’escriptors i de polítics*, pàg. 107-119.

106 En diversos passatges del llibre de Carme Martí *El camí de les Aigües* hi surt la família Carulla, concretament a les pàgines 47, 55-56, 58-59, 102, 222, 395, 396, 417, 442, 445, 475 i 496. Aprofitem per a dir que en el capítol «Rosetes» (pàg. 100-110) hi ha una descripció interessant de l’ambient que es vivia quan al poble hi arribaven els infants que participaven a les colònies escolars de l’Ajuntament de Barcelona.

de naixement de Francesc Forès, segurament el primer apotecari de la família.¹⁰⁷ Segons Ramon Closas i Mestre, besnet d'Artur Carulla i Ambrós, podem situar la nissaga entre l'any 1725, quan Francesc Forès obre botiga al carrer d'en Canós de l'Espluga de Francolí, i l'any 1923, quan el seu besavi Artur tanca la farmàcia per traslladar-se a Barcelona.¹⁰⁸ Més de dos-cents anys amb farmàcia oberta a l'Espluga. El canvi de primer cognom –de Forès a Carulla– es va produir quan el 1817 Raimunda Forès i Pàmies es va casar amb Josep Carulla i Lloret.

En aquesta casa del carrer d'en Canós –carrer on vivien diverses famílies d'alt nivell social– és on va néixer Lluís Carulla i Canals. Francesc Ribera explica que «Si, com afirmava Josep Pla, Catalunya és un país creat per notaris i botiguers, podem concloure que el pare de Lluís Carulla n'és un cas paradigmàtic. En freqüentaven la rebotiga dos tertulians de luxe: l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner i el bibliòfil Pau Font de Rubinat. Predominava a can Carulla un sentit de la vida burgès, tradicional i catòlic, però agermanat amb el respecte a la ciència, el progrés i la modernitat.»¹⁰⁹

Era un nen inquiet i imaginatiu, com ho demostra l'anècdota, explicada per Francesc Ribera, que als vuit anys va ser capaç d'inventar una manxa que expulsava pólvores per matar mosques, un insecticida de l'època.¹¹⁰ De petit va anar a l'escola del poble i, com que era bon alumne, volia continuar estudiant. Segons explica Albert Manent, «La família posava entrebancs –sobretot el pare– perquè Lluís estudiés. Però ell, tenaç i tossut, s'hi entestà i féu el batxillerat a Reus. Se'l pagava fent d'aprenent de farmàcia i estudiant de nit amb una espelma. Així arrenca l'aventura d'un *self-made man* il·lustrat.»¹¹¹

Núria Cadenas, en un article a la revista *El temps*, explica que «Els germans que anaven marxant a Barcelona, a la Universitat, hi venien la Vigorina Carulla, producte reconstituent a partir d'una fórmula feta pel doctor Valentí Carulla i Margenat (rector de la Universitat de Barcelona des de 1913 fins a la seva mort, el 1923) i amb el qual va començar l'expansió del laboratori familiar.»¹¹²

Lluís Carulla va tenir, de ben jove, un esperit catalanista, que ell, en una entrevista publicada a *El Temps* el 15 de juny de 1987, insinua que el llevat li ve de la mare.¹¹³ Del pare, encara que ell no ho digui en aquesta entrevista, segurament que també, ja que va ser el fundador de la primera entitat catalanista de la Conca de Barberà. Després trobarà altres referents: Josep Maria Rendé –pare del cooperativisme agrari–, Josep Conangla i Fontanilles –polític i poeta–, Josep Poblet i Teixidor –militant nacionalista de

107 Arbre genealògic de les nous generacions Forès i Carulla. Arxiu Fundació Carulla.

108 CLOSAS, Ramon: *Una família rera el taulell. Estratègies de consolidació d'una nissaga de farmacèutics de l'Espluga de Francolí*. Seminari «Quatre nissagues farmacèutiques de Catalunya», organitzat pel Museu-arxiu Tomàs Balbey de Cardedeu, 26 de novembre de 2010. Francesc Ribera, en el capítol «Agrolimen» del llibre *El traç de l'excel·lència. Empreses, emprenedors, dirigents*, allarga la data de tancament de la farmàcia en quatre anys i, per tant, diu que la família Carulla va tenir farmàcia oberta a l'Espluga de Francolí fins el 1927 (pàg. 29).

109 RIBERA, Francesc: op. cit., pàg. 29.

110 Idem, pàg. 30.

111 MANENT, Albert: «Lluís Carulla. Empresa, mecenatge i país», dins *Serra d'Or*, núm. 373, gener de 1991, pàg. 28.

112 CADENAS, Núria: «Lluís Carulla, un senyor de país», dins *El Temps*, 16-22 de juliol de 2002.

113 NICOLÁS, Fúlvia: «Lluís Carulla: Jaume I i Gallina Blanca», entrevista de la revista *El Temps* núm. 156, 15-20 de juny de 1987. Reproduïda parcialment en un llibre, publicat amb motiu del núm. 1.000 d'*El Temps*, pàg. 88-89.

Montblanc–, Josep Andreu i Abelló –advocat i polític–, entre d’altres. Andreu Morta, que durant més de vint anys va ser el secretari particular de Lluís Carulla, explica que «Sempre va tenir una gran devoció per aquestes persones que li havien obert els ulls a la catalanitat, al sentit de país i a la cultura». En aquest sentit, Albert Manent explica l’anècdota següent: «Un dia el professor d’història els encarregà un treball i, mentre tots els alumnes el dedicaren a les ‘glories patrias’ (Reis Catòlics, etc.), ell presentà un estudi sobre el castell de l’Espluga, amb dibuixos escaients, ja que era un bon dibuixant. Li donaren matrícula.»¹¹⁴

De 1921 a 1926 va ser administrador, tresorer i redactor de la revista quinzenal *El Francolí*, de la qual n’havia estat un dels fundadors.¹¹⁵ També va ser l’enllaç amb la impremta Recasens de Montblanc, on se’n feia el tiratge. Núria Cadenas explica que ell n’havia dissenyat la capçalera i també els logotips de les diferents seccions.¹¹⁶ El 1982 el Casal de l’Espluga de Francolí, amb el patrocini de la Generalitat de Catalunya, va publicar una edició facsímil de la revista, la qual anava precedida d’unes notes introductòries redactades per Lluís Carulla. En aquestes notes diu que hi va fer un total de 216 articles i 61 dibuixos i fotografies. Després, a l’índex final, veiem que s’hi ressenyen només 196 articles –alguns signats i, d’altres, o bé sense signar o bé amb diversos pseudònims: Vecelle, Jacobí d’Elmurt, 6 Quet, M. Clenqui de P., Un espluguí de cor, etcètera– i 21 il·lustracions. Però el fet és el mateix: Carulla va ser un puntal de la revista i va treballar-hi fins que fou clausurada.¹¹⁷

Reprodueixo un fragment de les notes introductòries a l’edició facsímil de 1982, perquè es vegi el seu tarannà enèrgic i combatiu: «“El Francolí” nasqué ja enfrontat amb l’Ajuntament, el qual sempre va rebre el periòdic amb les ungles esmolades.

»Raons? El caciquisme imperant i abassegador, que tallava de soca-rel tota iniciativa que no encaixés amb la baixa política que dominava la “província” i que era manipulada, de feia anys, per un cacic de Tarragona amb tentacles a tots els pobles.

»Cal afegir al caciquisme que, al cap de dos anys de sortir, “El Francolí” fou sotmès a la censura militar de la Dictadura del Govern del General Primo de Rivera. Vam saber que algun número havia passat al “Fiscal de Su Majestad” per si havia causa delictiva. També ens caigué alguna multa.

»És evident que funcionava ja l’esperit d’una LOAPA restrictiva envers els drets d’expressió més elementals, en aquest cas els d’una joventut culta que feia “El Francolí”. I que, naturalment, el feia en català i el pensava en català.

114 MANENT, Albert: op. cit.

115 Els altres cofundadors de la revista foren Josep Cabessa (que en va ser el director), Ricard Boquer, Josep M. Boquer, Joan Farré, Josep M. Calbet, Josep M. Bernat i Josep Miquel Rovira.

116 CADENAS, Núria: op. cit.

117 Només com a exemple d’alguns dels articles que va escriure, n’hem triat tres de relacionats amb la llengua catalana: «Ja sou de l’Associació Protectora de l’Ensenyança Catalana?» (núm. 19, 15 d’abril de 1922); «Per la nostra dignitat. La llengua i el poble» (núm. 34, 30 de novembre de 1922) i «El dialecto catalán» (núm. 121, 30 de juny de 1926). Els reproduïxo a l’apartat d’annexos.

»Tot això costà la mort del periòdic, sense al·legació de cap mena, quan la granítica voluntat espluguina i catalanista dels qui el fèiem podia assegurar-me la continuïtat». ¹¹⁸ La revista, doncs, fou suspesa per una ordre del general Martínez Anido, ministre de la Governació del govern del dictador Miguel Primo de Rivera. Cal dir que molts anys més tard, el 1983, Lluís Carulla va ajudar a crear un altre *El Francolí*, que encara es continua publicant. ¹¹⁹

8.4.2. Trasllat a Barcelona

El 1923 la família es traslladà a Barcelona. Ell es matriculà a la Facultat de Dret i treballà a la farmàcia que els seus pares obriren a la capital catalana. L'any 1927 es va llicenciar en Dret a la Universitat de Barcelona. ¹²⁰ Núria Cadenas explica aquells anys d'aquesta manera: «Inquiet i emprenedor, a Barcelona va continuar treballant per contribuir a pagar-se els estudis. Igual com havia fet de més jove a l'Espluga, quan aprofitava les seves dots per al dibuix i feia decorats de teatre a canvi de poder entrar després gratuïtament a les representacions, ara dissenyava les agendes de publicitat del laboratori familiar, i també després, mentre preparava oposicions a notari, venia un llibre d'apunts sobre dret hipotecari que ell mateix havia elaborat.» ¹²¹

I va arribar la Guerra Civil. Carulla abandonà la preparació de les oposicions per ser notari i va intentar trobar altres sortides professionals. Un dia de l'any 1937, una mica per casualitat, entrà en el món dels brous preparats. En una entrevista de 1987 ho explica d'aquesta manera: «Vaig decidir començar amb això dels cubets en plena guerra, quan l'aprenent del 'colmado' li va dir a ma mare que s'acabaven els cubets Maggi, i que potser trigarien molt de temps a tornar a portar-ne. Em vaig començar a moure pels consolats per demanar per les empreses que fabricaven els cubets de brou. A la fi, la Société Alsacienne d'Alimentation d'Estrasburg es va interessar pel tema, el president va venir en persona a parlar amb mi. Vam quedar que m'enviaria els ingredients i que, a la fi de la guerra, em donaria la composició dels cubets a fi que pogués fabricar-los del començament al final. I va complir la seva paraula. Acabada la guerra ens vam reunir a Llivia, en una taverna, i allí em va explicar la composició dels cubets que ja fabricava amb les primeres matèries que ell m'havia enviat fins aleshores. Ja ho veus, així va començar del no-res una indústria que ara té 4.000 empleats en tot el món». ¹²² El seu fill Lluís Carulla Font, en un llibre on narra l'aventura empresarial del seu pare, diu que l'empresa alimentària que fundà va néixer en el més advers dels escenaris, en plena Guerra Civil. El projecte empresarial era tan poca cosa, explica, que ni va cridar l'atenció de la CNT-FAI. ¹²³ D'aquesta manera, doncs, va néixer Gallina d'Or, més tard Gallina Blanca –un

118 CARULLA, Lluís: «La reedició d'*El Francolí* en facsímil. Tot revivint, al cap de seixanta anys, un fet històric i transcendent per al futur de l'Espluga», dins *El Francolí. Edició facsímil commemorativa de dues efemèrides estretament vinculades: l'aniversari de l'aparició del primer periòdic espluguí (1921) [i] el vinté (sic) aniversari de la fundació del Casal de l'Espluga (1962)*. Volum I, s/n.

119 El número 81 de la revista d'aquesta segona època (datada del desembre de 1990) dedicà un dossier a Lluís Carulla, titulat «En memòria de Lluís Carulla i Canals.»

120 CABANA, Francesc: «Lluís Carulla i Canals (1904-1990)», dins *Los 100 Empresarios Españoles del siglo XX*, pàg. 403.

121 CADENAS, Núria: op. cit.

122 Revista *El Temps*, 15 de juny de 1987.

123 CANOSA, Francesc: *Capitans d'indústria. Explicats pels seus fills*, pàg. 82.

nom que s'escriu igual en català que en castellà–, una empresa que gràcies sobretot a la publicitat, amb els anys va anar creixent espectacularment.¹²⁴

Albert Manent ho explica així: «La fàbrica va arrencar, doncs, amb èxit. Monjos de Montserrat i clergues feien de corredors de 'cubets'. Lluís Carulla, però, se sentia inquiet davant el control del representant de la UGT que el titllava privadament de feixista. Carulla aconseguí de convèncer-lo perquè escoltés la BBC de Londres, ràdio prou equilibrada, per assabentar-se que la República perdia la guerra. Tots dos van fer un pacte de no agressió i d'ajut, guanyés qui guanyés. Durant la retirada, en una masia del Solsonès l'uguetista s'oposà que un de la FAI arrenqués del coll d'una pagesa una cadena amb una medalla. El faista el matà allí mateix. Carulla, acabada la guerra, va pagar els estudis dels dos fills de la víctima...»¹²⁵

Hi ha una anècdota que retrata bé el seu caràcter. Durant la Guerra Civil va encarregar a l'escultor portbouenc Frederic Marès i Deulovol una reproducció de la imatge de la Santíssima Trinitat de l'Espluga de Francolí, que alguns elements revolucionaris havien trencat només de començar la contesa. Núria Cadenas explica que Marès hi va treballar, d'amagat, darrere d'una falsa paret construïda en una vaqueria i tapada amb bales de palla per amortir el soroll dels cops de martell.¹²⁶ No ha d'estranyar, doncs, que –segons explica el seu fill Lluís– una de les seves màximes fos: «Les coses difícils les fem de seguida i les impossibles també, però es triga una mica més.»¹²⁷

L'any 1940 Lluís Carulla es va casar amb Maria Font i Bernaus (1919-2016), a qui havia conegut dos anys abans quan ella va entrar a treballar a l'empresa, primer en el taller i poc després com a secretària personal. Descendia de can Manent de Premià de Mar i era filla d'un fabricant d'engranatges, la casa Font i Campabadal, que havia estat requisada, com tantes d'altres, durant les primeres setmanes de la Guerra Civil. Lluís Carulla i Maria Font van tenir sis fills: Lluís (1941), Jordi (1942), Mariona (1944), Montserrat (1946), Artur (1948) i Aurèlia (1952).

El 1941 Carulla va comprar l'Illa de Gràcia, una extensa finca de regadiu al Delta de l'Ebre. Tal com explica Joan Rendé,¹²⁸ s'hi va fer una obra de neteja, condicionament i modernització d'instal·lacions per a la producció de verdures i bestiar. Les solucions tècniques que es van aplicar a l'hora d'optimitzar l'explotació foren tan avançades i creatives que van merèixer el Premi Moragas de la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis de Catalunya i Balears –el nom que tenia CaixaBank en els seus inicis–.

Lluís Carulla va ser un gran convençut *avant la lettre* de la força de la publicitat i, gràcies a les inversions que va fer en la direcció del que se n'ha dit 'creació de marca', va aconseguir fer créixer molt les seves empreses. Francesc Cabana explica que la portada de *La Vanguardia* del 28 de novembre de 1937 està totalment dedicada als

124 Per conèixer els 50 primers anys de l'empresa és interessant el llibre, profusament il·lustrat, *Gallina Blanca ja és d'or, 1937-1987*. També: *Agrolimen*, publicat en una edició no venal, el 2008.

125 MANENT, Albert: «Lluís Carulla. Empresa, mecenatge i país», dins *Serra d'Or*, núm. 373, gener de 1991, pàg. 28.

126 CADENAS, Núria: «Lluís Carulla, un senyor de país», dins *El Temps*, 16-22 de juliol de 2002, pàg. 49. L'espluguí Ramon Rosich ens va explicar que l'any 1940 van col·locar la imatge a l'ermita.

127 CANOSA, Francesc: op. cit., pàg. 84.

128 RENDÉ, Joan: *Setanta-cinc anys a taula, 1937-2012*, pàg. 20.

seus cubets de carn.¹²⁹ Gallina Blanca també va fabricar sals litíniques, sodes, xiclets i barres de regalèsia, condiments, sucedanis del cafè, flams... El 1954 popularitzà l'Avecrem –un brou concentrat en forma de pastilla–, producte que fou presentat amb èxit a la Fira de Mostres de Barcelona i va seguir amb una estratègia publicitària que no estalvià mitjans.¹³⁰ La seva filla Montserrat ho explicava d'aquesta manera en un interview que li va fer Josep Cuní per a la revista *El Temps*: «El dia que s'escriguí la història de la publicitat d'aquest país, s'haurà de parlar molt extensament de l'ús que ell en va fer i de la importància que va saber donar a la ràdio. En plena guerra ja va fer un programa amb un ressò brutal. Sempre va saber connectar amb els interessos de la gent. I en l'àmbit de la mateixa ràdio també. Hi creia molt».¹³¹ Andreu Morta, que també va participar en aquesta entrevista, assenyalava que «A la ràdio, hi va aportar dues grans innovacions. Una van ser els *jingles* o *radiolets*, que en deien en aquella època. La falca publicitària d'ara amb cançó inclosa. I l'altra els programes amb suport que van marcar l'època. *Un millón con casa y coche* o *Avecrem llama a su puerta* van esdevenir autèntics fenòmens sociològics. La seva creativitat va ser extraordinària».¹³² L'èxit d'Avecrem deixà petita la fàbrica del carrer Aragó i va obligar a construir una factoria de grans dimensions, fora de la trama urbana –a Sant Joan Despí– que, quan es va inaugurar, amb cent cinquanta mil metres quadrats de superfície, va ser l'equipament industrial alimentari més gran de la Península.

Carulla també va ser el primer que va introduir les col·leccions de cromos –amb els seus àlbums corresponents– en un producte que no tenia res a veure amb la xocolata. L'any 1946 es van iniciar unes col·leccions de cromos que acompanyaven cada bosseta de Salínicas i de Soda, dos productes per a preparar refrescs. Els cromos eren il·lustracions dels millors dibuixants de l'època, impresos a color i que es podien guardar en uns àlbums que constituïen enciclopèdies resumides de la temàtica de cada sèrie. Joan Rendé diu que se'n van repartir més de vint milions.¹³³ Pere Rusiñol explica, però, en un article de l'any 1996 a *El País*, que «paradoxalment, aquesta confiança publicitària ha anat sempre acompanyada de profundes reticències a l'hora d'aparèixer en els mitjans de comunicació, en els quals va concedir entrevistes molt en comptagotes. En una ocasió, Lluís Carulla fins i tot es va fer passar pel jardiner de la seva finca, per evitar el contacte amb un periodista.»¹³⁴

El 1957 –el mateix any que llançà al mercat les conegudes sopes de sobre– Lluís Carulla va ser nomenat Fill Predilecte de l'Espluga de Francolí, la població que l'havia

129 CABANA, Francesc: op. cit., pàg. 403.

130 Per a més informació vegeu l'entrada «Avecrem» del llibre de Ròmul Brotons *El triomf de la imaginació. 60 invents que han canviat el món [o gairebé]*, pàg. 27-28. Brotons explica que «Des que *Gallina Blanca* s'obrí al mercat exterior, el 1979, aquesta empresa familiar catalana ha aconseguit implantar-se en més de cent països, fins a convertir-se en el tercer productor mundial de brous i sopes preparades, mentre el mot *avecrem*, tot i els múltiples fabricants amb presència al mercat nacional, s'ha consolidat com a sinònim genèric dels daus de brou, més encara després d'aquell cèlebre *Avecrem, xup, xup* ideat pel publicista Lluís Bassat a finals de la dècada de 1970.»

131 Entrevista de Josep Cuní a Montserrat Carulla. *El Temps*, núm. 341, 6 de gener de 1991, pàg. 56.

132 *Ibidem*.

133 RENDÉ, Joan: op. cit., pàg. 25.

134 RUSIÑOL, Pere: «La gallina que engendrà un imperio financiero», dins *El País*, 2 de març de 1996 (Traduït del castellà).

vist néixer. En paraules d'Albert Manent, «La passió de Lluís Carulla pel seu poble ha cristal·litzat en obres intel·ligents i pràctiques. El Casal, un gran casal, fou promogut per ell per subscripció popular, tot i que la seva aportació ha estat la decisiva. (...) El Casal ha renovat la vida cultural de la vila, és una fita a la comarca i s'ha convertit en un centre nacional de convencions i de pelegrinatges de tota mena. Hi ha escola de música i divuit seccions que funcionen. La residència per a gent gran Jaume I, feta també per Carulla a l'Espluga, s'inaugurà el 1977. És magnífica. Fa pocs anys el promotor la cedí a la Diputació de Tarragona.»¹³⁵

L'any 1958 Lluís Carulla va ser denunciat i el Consell de Ministres li va acabar confirmant una multa de 50.000 pessetes [300 euros] més la retirada del passaport durant dos anys. El fet que va donar lloc a aquestes dues sancions va tenir lloc durant la inauguració d'un monument a Josep Maria Rendé i Ventosa,¹³⁶ a l'Espluga de Francolí, que Carulla havia patrocinat. Ell mateix explica què va passar, en una entrevista concedida a *El Temps*: «En el moment en què anàvem a descobrir el monument, la banda de música, uns arreplegats que jo no sé qui els havia portat, comencen a tocar l'himne oficial. 'Ja ens han emmerdat la festa', se'm va escapar en veu alta. I mira, em van posar una multa de molts diners, tants que ara serien uns quatre milions de pessetes [24.000 euros], i em van retirar el passaport per dos anys, precisament en l'època que m'expansionava a l'estranger.»¹³⁷

En aquests anys que estem relatant Lluís Carulla era vocal de la Junta Directiva de l'Orfeó Català. Des d'aquesta responsabilitat va organitzar una campanya massiva de captació de socis, amb un notable èxit.

8.4.3. La creació d'Òmnium Cultural

L'11 de juliol de 1961 Lluís Carulla –que, ironies de la vida, en aquells moments vivia a l'avinguda del Generalísimo Franco–, Joan Baptista Cendrós, Fèlix Millet, Pau Riera i Joan Vallvé van escriure, davant de la notaria barcelonina de Frederic Trias de Bes, la constitució de la societat civil Òmnium Cultural,¹³⁸ amb l'objectiu d'«*impulsar y fomentar estudios literarios históricos, la celebración de concursos para premiar obras literarias o artísticas, subvencionar su publicación o edición y cualesquiera otros objetivos*

135 MANENT, Albert: op. cit., pàg. 30. Sobre la residència Jaume I, vegeu: MAJÓ, Eusebi: «Breu resum històric de la residència Jaume I», dins *El Francolí*, núm. 245, desembre de 2005.

136 Josep M. Rendé i Ventosa (1877-1925), nascut a l'Espluga de Francolí, va ser un dels impulsors del cooperativisme agrari més importants de Catalunya en el període del primer quart del segle XX. La Mancomunitat de Catalunya el va nomenar cap d'Acció Social Agrària, dins la Direcció General d'Agricultura.

137 Entrevista de Fúlvia Nicolàs a Lluís Carulla a *El Temps*, núm. 156, 15-20 de juny de 1987. Segons Antoni Gavalrà –en el llibre *Josep M. Rendé i Ventosa*, pàg. 69– aquest homenatge estava previst des de 1956 però les autoritats governatives l'ajornaren. Finalment es pogué celebrar: «Projectat per al 27 d'abril de 1958, Josep Vidal Montserrat, el pagès més vell de l'Espluga, descobrí una làpida destinada a ser col·locada al Celler número 1, i Aurèlia Carulla, filla del seu amic Lluís, el monument. La festa va ser tot un èxit, amb l'assistència de representants d'un centenar de cooperatives de la província de Tarragona i de Lleida, vinguts amb nombrosos autocars. El delegat sindical provincial Francisco Aromir, en representació del Govern Civil, va cloure l'acte.»

138 L'advocat Lluís Massot va assessorar els fundadors que l'entitat adoptés la fórmula jurídica de 'societat civil' perquè, d'aquesta manera, s'evitava el control previ administratiu. Aquesta argücia va facilitar l'arrencada de l'entitat però, per contra, va ser el motiu, dos anys després, del seu tancament per part del governador civil.

análogos o concordantes».¹³⁹ Cinc personatges profundament catalanistes, amb una sòlida vida professional i empresarial. Carles Duarte, en un text publicat amb motiu dels cinquanta anys de l'entitat, en fa un perfil, de tots ells, que val la pena de resumir: «Joan Baptista Cendrós era lluitador, emprenedor, imaginatiu, de clares conviccions nacionals, d'un entusiasme encomanadís que convidava, com de fet va succeir, a respondre amb un “endavant” a les iniciatives que plantejava.»¹⁴⁰

De Fèlix Millet i Maristany explica que era «president de l'Orfeó Català, havia estat fundador de la Federació de Joves Cristians de Catalunya i director d'*El Matí*. Després de la Guerra Civil va ser un membre molt rellevant d'un dels antecedents més significatius d'Òmnium, la Benèfica Minerva (després Cultural Minerva), que des de 1944 recollia aportacions per destinar-les a sufragar l'edició de llibres en català o l'activitat de l'Institut d'Estudis Catalans.»¹⁴¹

De Pau Riera i Sala en diu això: «Continuador d'una destacada empresa familiar en el sector tèxtil, va presidir Òmnium en el període decisiu de la fi del franquisme i l'inici de la represa democràtica d'autogovern comprès entre 1967 i 1978. La presidència de Pau Riera va ser fonamental en una etapa de consolidació i d'expansió territorial d'Òmnium. Hi va contribuir la seva personalitat bonhomiosa, que facilitava la confluència d'energies i voluntats.»¹⁴²

«Joan Vallvé i Creus –continua Duarte– va ser president de l'entitat entre 1978 i 1984. Enginyer i empresari, va ser president de l'Associació d'Enginyers Industrials de Catalunya i degà del Col·legi Oficial d'Enginyers. Home brillant, intel·ligent, constructiu i dialogant, la seva contribució generosa i tenaç al creixement d'Òmnium mereix un reconeixement unànim.»¹⁴³

De Lluís Carulla diu que un empresari amb el país al cap, conscient que només ens en sortiríem si la cultura i el sentiment de catalanitat incorporava tothom i arribava a tots els racons.

Òmnium Cultural va néixer després de la creació del premi Sant Jordi de novel·la que els creadors van igualar, en dotació econòmica, al premi Nadal: 150.000 pessetes. Joaquim Molas va dir que l'operació del Sant Jordi va significar un 'cop d'estat', una apropiació, en el camp literari català. L'entesa entre les cinc personalitats i l'èxit d'aquest premi va impulsar-los a anar més enllà i, en paraules de Marta Vallverdú, «van decidir fundar una associació que protegís i impulsés la cultura catalana, tot extraient algunes idees de l'anterior Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i de Benèfica Minerva.»¹⁴⁴

L'any 1966 un afer desgraciat va obligar Lluís Carulla a deixar la vicepresidència d'Òmnium. Albert Manent explica que va assistir a un acte, al Casal de l'Espluga de

139 *Escritura de Constitución de la Sociedad Civil «Omnium Cultural», autorizada por Don F. Trias de Bes y Giró, notario del Ilustre Colegio de Barcelona*, núm. 1.083, 1961. Dues consideracions: primera, els estatuts són en castellà perquè ho havien de ser obligatòriament; i segona, el nom 'Omnium' es va escripturar sense l'accent que va tenir després, a partir de 1970.

140 DUARTE, Carles: «La cultura catalana enfront del franquisme». Intervenció en l'acte de commemoració dels 50 anys d'Òmnium Cultural. Barcelona, 11 de juliol de 2011.

141 *Ibidem*.

142 *Ibidem*.

143 *Ibidem*.

144 VALLVERDÚ, Marta: «Els primers anys d'Òmnium Cultural (1)», dins *L'Avenç*, núm. 374, desembre 2011.

Francolí, a favor del sí en un referèndum franquista sobre la Llei Orgànica de l'Estat i, després, no gosà rectificar públicament. Josep Benet s'oposà a l'expulsió que demanaven alguns i al final Carulla va passar a segon terme dins l'entitat. Dos anys després va tornar a ser vocal de l'entitat.¹⁴⁵

No és el moment aquí d'allargar-nos amb la història d'Òmnium Cultural,¹⁴⁶ però no podem deixar de dir que l'entitat va tenir un paper destacadíssim en la represa de l'ensenyament del català, tema que tractem àmpliament en un altre capítol d'aquest treball. Amb la coordinació de Joan Triadú, Òmnium va poder recollir i fer créixer la xarxa de classes *de català* –i, més endavant, *en català*– que, de manera dispersa, s'havia iniciat a partir dels anys cinquanta.

8.4.4. El suport a la revista *Cavall Fort*

El desembre de 1961 va sortir al carrer el primer número de la revista *Cavall Fort*. L'ajuda que va oferir Lluís Carulla als seus creadors va ser molt important, per no dir decisiva.¹⁴⁷ Ho explica d'aquesta manera Joaquim Ramis i Coris, un dels fundadors de la publicació: «S'intensificaren les visites per aconseguir més subscripcions i a persones o institucions que poguessin comprendre l'objectiu del projecte. Les bones paraules i la comprensió per la revista foren majoritàries, però la realitat és que la tresoreria continuava deficitària. Ricard Tusell en parlà amb Fèlix Millet, aleshores una important personalitat bancària i del món de les assegurances, president de l'Orfeó Català i membre d'Òmnium Cultural. En una de les reunions d'aquesta entitat que es preocupava per la cultura catalana, va delegar a Lluís Carulla que intentés trobar una solució econòmica a la deficitària tresoreria de la revista. La solució arribà en la visita que Ricard Tusell, Josep Tremoleda i jo mateix férem a Lluís Carulla, propietari d'un grup d'empreses alimentàries, home molt vinculat a Òmnium Cultural i conegut mecenes de la cultura catalana. Ens rebé amablement en el seu despatx professional i, després d'explicar-li el projecte amb la seva problemàtica econòmica, ens demanà a cadascun de nosaltres quin era la professió que exercíem. Ricard Tusell explicà la seva petita empresa de productes plastificats; jo, la meva feina de metge pediatre i Josep Tremoleda, la d'empleat de banc. La reunió va ser curta i marxàrem una mica decebuts. L'endemà, Josep Tremoleda ens comunicà que havia rebut una telefonada oferint-li deixar la feina del banc i dedicar-se integralment a *Cavall Fort*, amb nòmina com a secretari personal de Lluís

145 MANENT, Albert: *Fèlix Millet i Maristany. Líder cristià, financer, mecenes catalanista*, pàg. 169.

146 Per més informació sobre Òmnium es poden consultar aquests dos llibres: FAULÍ, Josep: *Els primers 40 anys d'Òmnium Cultural* i DIVERSOS AUTORS: *Òmnium Cultural, 1961-1986*.

147 El gener de l'any 1991, en un article sense signar del núm 683, *Cavall Fort* recordava aquest suport de Carulla a la revista: «Quan, en un moment de la seva primera època, la nostra revista va arribar a una situació econòmica molt greu, l'aportació del senyor Carulla va ser tan generosa, i tan desinteressada (no va pretendre mai res, com a contrapartida), com es podia esperar. No es pot fer la història del que no ha passat, però no és gens aventurat de suposar que sense la generositat del senyor Carulla, *Cavall Fort* hauria deixat d'existir. Li devem, doncs, perenne gratitud». Mercè Canela ho tornava a fer al número 1.021 del *Cavall Fort*, de la primera quinzena de febrer de 2005: «*Cavall Fort* també va poder gaudir d'aquest mecenatge. En un moment de la seva primera època la nostra revista va arribar a una situació econòmica molt greu, que es va poder superar gràcies a una aportació molt generosa i completament desinteressada del senyor Carulla. Sense el seu suport, avui probablement no tindriem aquest número a les mans. Sempre li estarem profundament agraïts.»

Carulla. Aquest oferiment, després de certs dubtes, fou acceptat i fou la salvació de la revista i la solució professional per a Josep Tremoleda.»¹⁴⁸

Joaquim Ramis també explica que Lluís Carulla tingué després diverses reunions amb ell, Tusell i Tremoleda, «i en una ocasió assistí Joan Triadú, amb qui tots teníem una bona amistat, per anar perfilant la trajectòria futura de la revista. En una d'elles, demanà un estudi d'explotació de la revista. Malgrat els escassos coneixements del mercat de publicacions en català, però basats en l'experiència dels primers números de la revista, l'experiència personal de la petita empresa de Ricard Tusell i els coneixements bancaris de Josep Tremoleda, presentàrem una memòria en la qual es preveia que en tres anys podrien cobrir-se les despeses i retornar els diners que havien avançat alguns dels membres organitzadors de la revista. Aquest estudi fou cert en el punt de la viabilitat de *Cavall Fort*, però no en el de retornar els diners esmerçats.»¹⁴⁹

També va intervenir en les subvencions de suport a *Cavall Fort* el mecenes Joan B. Cendrós, tal com explica Genís Sinca en el seu llibre sobre 'el cavaller Floïd', on narra una reunió dels responsables de la revista amb alguns membres d'Òmnium –un d'ells, Cendrós– al Restaurant Reno de Tuset amb Travessera, de la qual els primers varen sortir amb la moral molt alta i molts diners sota del braç.¹⁵⁰

8.4.5. Agrolimen

Segons llegim al treball de Francesc Ribera que ja hem esmentat, «El procés d'organització interna de les empreses creades per Lluís Carulla tingué un punt d'inflexió el 1964 amb la fundació del *holding* Agrolimen. A partir d'aquesta data començà a palesar-se encara més el gran sentit de l'anticipació que tenia, que es concentrà en un ambició procés de diversificació en el mercat espanyol i en l'inici de la internacionalització de les seves activitats. En els diversos sectors que trià sempre tingué l'encert d'associar-se amb les empreses capdavanteres».¹⁵¹ En aquesta època es produeix l'aliança amb la divisió alimentària de la multinacional americana Borden, la qual adquirí el cinquan-

148 RAMIS, Joaquim: *L'aventura de Cavall Fort*, pàg. 6. Fulls mecanografiats conservats a l'arxiu de la Fundació Carulla. Desconeixem si es van arribar a publicar. Més endavant, a la pàgina 14 d'aquest mateix document s'afirma que «L'esforç dels seus fundadors [de *Cavall Fort*] hauria estat inútil si no s'hagués obtingut l'ajut important de Lluís Carulla». Joan Triadú explica l'ajuda de Carulla a la revista d'aquesta manera: «En converses prèvies i al si de la Junta [d'OC] s'havia parlat de la revista, però l'ambient no era propici a un ajut que podia fer-se a una publicació periòdica. Però la junta va acceptar que la petició fos presentada personalment per unes persones qualificades durant una reunió de dinar del Consell Executiu. Una d'aquestes persones era Josep Tremoleda. Vaig veure que el Sr. Carulla el mirava fixament i que l'escoltava –en sabia, d'escoltar– amb tota l'atenció. Fins que l'exposició de motius, ardua, del més pur Tremoleda, s'acabà. Aleshores, sense deixar-se passar al davant, el Sr. Carulla començà a procedir a la seva indagació, un mètode infal·libre, que li proporcionava la informació més precisa i més exhaustiva possible sobre el tema i també, en aquella situació insòlita, sobre el personatge. El resultat fou el suport a "Cavall Fort" i l'inici de la relació per a tota la vida del Sr. Carulla i Josep Tremoleda, la importància de la qual, des d'aquell dia de 1962 a primera hora de la tarda en un restaurant, demana una història a part.» (*L'obra cultural del Sr. Lluís Carulla*, fulls mecanoscrits. Arxiu Fundació Carulla. Reprodueixo aquest text sencer a l'apartat d'annexos).

149 *Ibidem*, pàg. 6-7.

150 SINCA, Genís: op. cit., pàg. 502-503.

151 RIBERA, Francesc: op. cit., pàg. 34.

ta per cent de Gallina Blanca.¹⁵² El 1968 Agrolimen fundà Arbora, una empresa dedicada a la fabricació de compreses i bolquers. No és en absolut el nostre propòsit fer la història d'Agrolimen, però cal dir que més tard vindrien les empreses General de Confiteria –dedicada a la producció de caramels i xiclets–, Pansfood –amb la cadena Pans & Company– i Pastafiore, entre moltes d'altres.¹⁵³ Segons Francesc Ribera, «Sempre amatents a l'evolució de les necessitats i els gustos dels consumidors i consumidoras, les empreses de Lluís Carulla han intervingut en altres segments de la indústria alimentària, com els establiments de menjar ràpid o els aliments dietètics. Els productes de les empreses creades per Lluís Carulla tenen presència en molts països i se'n van a la ratlla dels sis mil cinc-cents els llocs de treball que proporcionen en l'actualitat. El balanç és difícil de superar.»¹⁵⁴

Per un altre costat, aquest mateix any 1968, quan se celebrà l'Any Fabra, va finançar un centenar de medallons amb el retrat del filòleg per a fer-ne obsequi a diverses entitats.¹⁵⁵ Ja hem esmentat anteriorment que en aquesta època Lluís Carulla va impulsar la construcció del Casal de l'Espluga de Francolí, tasca en la qual va esmerçar molts esforços i diners.¹⁵⁶

8.4.6. El projecte de Cultura en Ruta

El 19 de març de 1970 es va presentar públicament, a Terrassa, el projecte de biblioteca rodant –anomenat finalment Cultura en Ruta– que fou un projecte personal de Lluís Carulla, conjuntament amb Frederic Roda i Martí Mas, que fou acceptat i assumit de seguida per Òmnium Cultural. Inicialment el bibliobús també havia de tenir un cinema portàtil però, per les dificultats legals, per una banda, i per la complexitat mateixa del projecte, per l'altra, aquesta part es va deixar córrer. En el llibre que es va editar amb motiu del 25è aniversari d'Òmnium Cultural el mateix Carulla explica el desenvolupament d'aquest projecte: «Cultura en Ruta constituí al seu dia una eina útil per a la promoció del llibre català –i, en conseqüència, per a la difusió de la nostra llengua– i un instrument de normalització força eficaç. Reeixí a posar a l'abast de la gent dels pobles i les viles catalanes uns instruments de cultura l'accés als quals fins llavors els havia estat vedat, almenys a nivells populars i de carrer.»¹⁵⁷

152 Segons el seu fill Lluís: «Va ser una estratègia molt positiva, però també difícil de portar a terme. Al meu pare rarament se'l feia canviar d'opinió. Va ser complicat convèncer-lo que ens convenia tenir un soci nord-americà al 50%. Va ser una decisió difícil, però la va prendre.» (CANOSA, Francesc: op. cit., pàg. 86)

153 En aquest sentit, vegeu-ne una síntesi a: CABANA, Francesc: op. cit., pàg. 404-405. També: *Síntesis de la historia de Agrolimen*, a l'Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí. Document 9.722.

154 *Ibidem*, pàg. 34-35.

155 AINAUD DE LASARTE, Josep M.: «Lluís Carulla i la nostra llengua», dins *Llengua nacional*, núm. 47, pàg. 43.

156 Per a més informació és interessant l'opuscle *Espluga de Francolí. Proyecto de restauración de su Iglesia Parroquial, ensanche y urbanización, parque y jardines, zona deportiva, "Casal de la Espluga"*. 28 de juliol de 1962. Arxiu Fundació Carulla, caps 35.

157 CARULLA, Lluís: «Cultura en ruta», dins Òmnium Cultural, 1961-1986, pàg. 73.

El projecte de Cultura en Ruta –que va funcionar sota la personalitat jurídica de societat anònima¹⁵⁸ es va concretar en l'encàrrec a la casa Sarquella de Banyoles d'un tràiler de dotze metres de llarg i més de setze tones de pes, degudament retolat, que contenia un habitatge confortable per als tripulants. Continua explicant Lluís Carulla: «La memòria realitzada al cap dels setanta-quatre primers dies d'activitat reflecteix la força de l'impacte inicial assolit pel bibliobús. Per primera vegada després de la guerra civil, un element propagandístic de gran envergadura portava el català al carrer de forma no clandestina ni vergonyant, sinó amb audàcia i agressivitat comercial aparent. Aquestes característiques externes ajudaren segurament a fer tolerable la presència del bibliobús com una cosa “normal” malgrat el seu gran volum i l'enrenou que produïa la seva presència.»¹⁵⁹

Després de quasi un any de rodar pel país es va decidir reformar el vehicle en profunditat per tal d'atendre amb més rapidesa les demandes del públic i dotar de més comoditat els tripulants. Una vegada feta aquesta transformació, les operacions de canvi de poble, que abans exigien set hores de feina, es feren possibles en una mica més de mitja hora. Això va permetre d'augmentar considerablement el nombre de pobles visitats al cap de l'any.

L'objectiu d'aquest projecte va ser, lògicament, vendre llibres i discs en català arreu del país, la qual cosa s'assolí amb èxit: es van arribar a vendre, durant els vuit anys i escaig en què el camió va voltar pel país –55.987 quilòmetres recorreguts–, 380.815 llibres i 26.413 discs. A més a més, Cultura en Ruta va facilitar la creació d'activitats promocionals paral·leles que van ajudar, tal com explica Lluís Carulla, a teixir complicitats i fer xarxa: «Des del primer dia, Cultura en Ruta cercà la col·laboració dels “amics locals”, persones disposades a organitzar la publicitat prèvia, a dedicar part del seu temps a atendre visites en el bus i a preparar-hi tota mena d'activitats, etc. Els socis d'Òmnium Cultural trobaren així camins per a llur acció i, a la inversa, nombroses persones sensibles a les necessitats del país entraren en contacte amb l'Associació i s'hi integraren. La tasca d'animació que el bus ajudà a desvetllar ha de ser valorada molt positivament. Cal tenir en compte que, especialment els primers anys, fou una de les poques activitats globalitzadores del sentiment catalanista que era possible de realitzar als pobles sense entrebancs».¹⁶⁰ El 25 de maig de 1978 el bibliobús va fer la darrera estada a la Roca del Vallès.

158 Andreu MORTA ho explica amb aquestes paraules: «Malgrat ser, òbviament, una activitat sense ànim de lucre que calia mantenir econòmicament amb generositat, Cultura en Ruta va funcionar sota la personalitat jurídica de societat anònima, per una raó ben senzilla: es va considerar que la figura empresarial podria emparar millor l'activitat de les previsible extralimitacions dels poders públics. La concessió a una societat anònima d'una llicència fiscal de venda ambulat –activitat típicament individual o familiar– fou una raresa i un mal de cap per a més d'un funcionari ansiós de trobar-hi alguna pega.

»Cal dir que aquella mena d'entrebancs es van poder solucionar amb una relativa facilitat gràcies al fet que el senyor Carulla, en previsió que el règim franquista posés esculls a qualsevol presència pública del llibre català, s'havia entrevistat amb Tomàs Garicano Goñi, governador civil de Barcelona i després ministre de Governació, de qui va aconseguir una carta de suport que va servir, talment un salconduit, per preparar les estades als pobles». (Nadala 2002 de la Fundació Jaume I, pàg.70)

159 Ibidem, pàg. 74.

160 Ibidem, pàg. 76.

8.4.7. Proposta a l'escriptor Josep Pla

El 1971 Lluís Carulla va escriure una carta a l'escriptor Josep Pla per tal de suggerir-li que escrivís un llibre sobre l'Espluga de Francolí o algun altre poble de la comarca. En aquest sentit, s'oferí –amb la seva filla Montserrat– a fer-li de guia per la comarca així com estada franca a l'Hostal del Senglar, al costat del Casal de l'Espluga. Copio un fragment d'aquesta carta: « (...) El comú amic Vergés de “Destino” i la Montserrat, m'han parlat del vostre projecte d'escriure tres llibres sobre tres llocs de Catalunya.

»Em diu la Montserrat que teniu ja escollits i avançats Cadaqués i La Garrotxa. I que ara cerqueu un lloc de les comarques de la Catalunya Nova, concretament de les terres tarragonines.

»Jo no sé si us podria “fer peça” L'Espluga de Francolí, parada i fonda de Poblet, a 1,5 Km del Monestir, bressol des de començaments de segle de l'autèntic moviment social agrari de Catalunya, com llegireu en el facsímil que us acompanyo d'una pàgina de La Vanguardia. És una Vila carregada amb 9 segles d'història, costumari, tradicions i també vivència cara al futur (...).»¹⁶¹ Carulla no va aconseguir l'objectiu, però aquesta carta demostra, una vegada més, les ganes que tenia d'ajudar i promocionar el seu poble natal.

També el 1971 va finançar la creació d'un curs audiovisual d'ensenyament del català a persones de parla castellana.¹⁶²

8.4.8. L'Editorial Barcino

L'any 1972 Lluís Carulla va ser un dels impulsors i el primer president del Saló Internacional de l'Alimentació de Barcelona (Alimentaria). Aquest mateix any es va fer càrrec de l'Editorial Barcino, l'única editorial especialitzada en la publicació de clàssics catalans, que feia temps que passava per moments de dificultat. Havia estat creada el 1924 per Josep Maria de Casacuberta, un editor que –amb la seva muller Dolors Hostalrich– havia invertit pràcticament tot el seu patrimoni en aquesta empresa colossal.¹⁶³ Casacuberta va continuar sent-ne el director, fins a la seva mort el 1985. El catàleg de l'exposició que es va organitzar pel 80è aniversari de la seva fundació explica que «Sota el patronatge de la Fundació [Carulla], i ateses les noves circumstàncies polítiques i culturals que s'han produït després de la transició, la Barcino es decanta definitivament per esdevenir una “editorial de substitució”, és a dir, una editorial que impulsa iniciatives necessàries per a la cultura catalana, però difícilment assumibles per una empresa que tingui finalitats estrictament comercials.»¹⁶⁴

161 Carta de Lluís Carulla a Josep Pla, 25 de novembre de 1971. Fons Frank Keerl-Fundació Pla. N'hi ha una còpia a l'Arxiu de la Fundació Carulla. No sabem si la carta va tenir resposta, el que sí que sabem és que aquest llibre no es va escriure mai. Les referències a l'Espluga de Francolí que trobem a l'Obra Completa de Josep Pla són pràcticament inexistents; el que sí que va acabar escrivint, a petició de l'abat Maur Esteve, és la *Guia fonamentada i popular del monestir de Poblet*, que va enllestir l'any 1979.

162 Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí. Document 1.274.

163 Vegeu RIPOLL, Faust: *Josep Maria de Casacuberta. La construcció de la nació catalana*.

164 COSTABELLA, Miquel i SANTANACH, Joan: *Clàssics i més. L'Editorial Barcino i Josep Maria de Casacuberta. Catàleg d'una exposició*, pàg. 68.

8.4.9. Una crítica com a exemple

L'octubre de 1977 Josep Torres va publicar un article, a la revista *Clam* de l'Espluga de Francolí, amb el títol de *Casal i anarquia*, en el qual feia un seguit de consideracions crítiques en referència a una entrevista que aquesta publicació havia fet a Lluís Carulla el mes anterior. És, de fet, una petita anècdota irrellevant però en parlem només per explicar que Carulla, com és lògic, també va tenir detractors. Josep Torres li diu que parla en nom dels 'anarcos' del poble, que no han volgut canalitzar la seva tasca des del Casal, i li retreu alguns aspectes de la trajectòria d'aquesta entitat: «Actualment, senyor Lluís, ens podria dir quina és la preocupació que senten la major part dels membres de la Junta pels nens i nenes de l'Espluga? Cap!, a no ser que fossin els nens i nenes del Casal. Més preguntes: què fa el Casal per la gent jove? (...) I quant als esports, tothom pot veure que sempre s'ha donat més suport a aquell esport que més diners ha donat».¹⁶⁵ Finalment, li diu: «Nosaltres, senyor Carulla, ens estimem l'Espluga tant com vostè, i entenem que la feina del Casal no és solament aconseguir que a tot arreu es parli només del Casal, sinó que es parli de l'Espluga de Francolí. Per això no treballem al Casal, perquè fer-ho equivaldria a acceptar una sèrie de normes que estan molt lluny en aquest moment de qual-sevol persona oberta i lliure.»¹⁶⁶

A l'arxiu Lluís Carulla, dipositat al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí, hi ha tot un seguit de cartes de suport en relació amb aquesta polèmica local, de les quals n'extractem alguns petits fragments: «Negar que les vostres iniciatives i les que ha tingut el Casal desde la seva fundació, han resultat de gran importància per L'Espluga i han contribuït a donar-li una imatge molt més grata amb un millorament econòmic i social que ningú pot negar i unes inquietuds culturals un temps més generalitzades (...) seria donar una imatge poc real de com van les coses en la vostra Vila» (Carles Andreu de Montblanc). «Reunits el Secretariat local de «Unió de Pagesos de Catalunya [sic]», hem pres l'acord d'expressarvos el nostre sentiment per la passió y duresa del seu contingut» (Unió Pagesos Espluga). «En nom de tota la Comunitat em plau dirigir-li aquesta carta, per agrair-li la gentilesa de haver volgut continuar l'ensenyament del Català d'una manera tan desinteressada. (...) Hem llegit a la revista «Clam», secció Bustia, un escrit d'en Torres, que totes les Germanes constatem que no correspon a la realitat, després de tota l'obra que ha realitzat i realitza en bé de l'Espluga» (Col·legi Ntra. Sra. del Carme de l'Espluga de Francolí). «Carulla, personalmente y como Alcalde me atrebo ha decirte en nombre de la mayoría del pueblo ha que represento, que no hagas caso de tal escrito publicado, y que continúes en la tarea emprendida que estas realizando en estos momentos» (Alcalde de l'Espluga de Francolí), etc.¹⁶⁷ De ben segur que en trobaríem moltes més, de crítiques com aquestes i d'altra mena. Carulla va tenir, com tothom, llums i ombres, i és lògic que això fos així, tractant-se d'una persona d'acció que no va parar mai de tenir idees, de forjar projectes, de construir realitats... Com va poder fer 'navegar' els seus projectes enmig d'un règim franquista, tan hostil a la cultura catalana, sense anar a la deriva? Algun dia potser caldrà estudiar-ho.

165 TORRES, Josep: «Casal i anarquia» dins la revista *Clam*, octubre de 1977, pàg. 6-7.

166 Ibidem.

167 Arxiu Lluís Carulla, carpeta 1.362.

8.4.10. Creació de la Fundació

L'any 1973, mentre el franquisme vivia els darrers moments, Lluís Carulla va crear la Fundació que ara porta el seu cognom amb l'objectiu de promoure la cultura catalana després de dècades de persecució. Josep Faulí explica que Lluís Carulla va endegar-la «perquè pugui ésser duta endavant l'acció de patrocini a la cultura catalana en aquells aspectes que ÒC no pot atendre per manca de recursos.»¹⁶⁸

En un document del 1971, el notari Ramon Faus aixecà acta d'una reunió en la qual s'ha volgut fer públics diversos aspectes d'aquesta nova institució: «1) Lluís Carulla i Canals es ratifica en la seva decisió d'instaurar, promovent tot seguit les gestions legals que calguin, la Fundació que ja s'anuncià a la "Nadala 1971", editada per ell i dedicada a commemorar el 95 aniversari de Pau Casals. 2) La Fundació portarà el nom de "Fundació Carulla-Font". 3) L'objectiu (...) serà bàsicament el de promoure la cultura catalana, amb preferència l'ensenyament de la llengua, l'edició de textos dels quals hi hagi carència, contribuir a la difusió i abaratiment del llibre en general i l'ensenyament en català. Sense cap desig de limitar-se, la Fundació, però, tindrà cura en concentrar les seves activitats, per tal d'evitar la dispersió que aniria contra l'eficàcia. 4) Cal precisar que tal com ja es diu a l'esmentada Nadala dedicada a Pau Casals, la "Fundació" començarà des d'ara el seu rodatge per tal d'anar fitant i fressant el camí institucional, encara que es farà de manera progressiva i amb el ritme precautori que l'experiència i l'eficàcia aconsellin. 5) El patrimoni de la "Fundació" es preveu que arribarà a ser format per ben valorats en 300 milions de pessetes. Sobre aquest punt és important remarcar, tal com s'ha dit en citar el desig de fitar i fressar el camí institucional, que el patrimoni s'anirà constituint en forma progressiva. 6) L'apartat anterior pressuposa que, si Déu dóna prou anys de vida al fundador, el patrimoni fundacional serà constituït per ell mateix. Però si no fos així, el fundador ha deixat establert en l'última voluntat les mesures per tal que la seva esposa i els seus fills, completin el patrimoni fundacional. 7) L'experiència dels juristes de Barcelona més entesos en la legalització de fundacions, recomanen prudència i cautela a l'hora de declarar la quantia del patrimoni fundacional, el qual, d'altra banda, pot augmentar-se un cop aprovada la "Fundació". També, i per raons lògiques, cal remarcar que amb tota seguretat, és previsible que el valor nominal oficial dels bens aportats a la "Fundació", serà inferior al valor real. Queda, doncs, ben clar, que en parlar de 300 milions, es fa referència al valor real dels bens, i no al valor nominal. 8) Les mateixes consideracions sobre prudència i cautela han fet que aquest acte de pública ratificació de la voluntat de crear la "Fundació Carulla-Font", s'hagi fet només davant un auditori, que algú pot considerar nombrós, però que tots sabem que és una reduïda representació, encara que altrament vàlida, donen tot el que poden per tal de conservar i promoure la nostra cultura mil·lenària.»¹⁶⁹

La seva filla Montserrat, que en va ser durant uns anys presidenta, recorda que un dia el seu pare els va dir que la Fundació era «l'herència de la seva ànima».¹⁷⁰ L'article

168 FAULÍ, Josep: *Els primers 40 anys d'Òmnium Cultural*, pàg. 129. En nota a peu de pàgina explica que la frase és extreta de l'acta de la reunió del comitè executiu del 30 de novembre de 1971.

169 Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí. 22 de desembre de 1971. Document 1.038.

170 Entrevista de Josep Cuní a Montserrat Carulla a *El Temps*, núm 341, 6 de gener de 1991, pàg. 59.

3 dels estatuts diu que «La Fundació té per objecte promocionar desinteressadament, per sí o a través de tercers, qualsevol activitat de la cultura catalana, i especialment de la llengua catalana i del seu ús social, com les investigacions científiques, la recerca, conservació, exposició i estudi del patrimoni artístic, científic, històric, etnològic, etc., mitjançant la creació i el manteniment de museus, col·leccions o altres; l'edició i difusió de periòdics, llibres i revistes, i les realitzacions artístiques i culturals de qualsevol ordre, en especial les de l'ensenyament, les teatrals o cinematogràfiques, portades a terme directament o bé a través de la ràdio, el disc o la televisió, o qualsevol altre, sempre que, a judici del Patronat, siguin mereixedores de tal ajut.»¹⁷¹

Carles Duarte, director de la Fundació Carulla de 2003 a 2016, explicava en una entrevista al diari *Avui* que «Lluís Carulla va ser una persona capdavantera quan encara tota la legislació sobre fundacions estava per fer, el mecenatge no hi ha estava previst. Ell va buscar referents internacionals com la Fundació Rockefeller¹⁷², ja que tenia relacions amb grans empreses estrangeres com les nord-americanes. Coneixent-les va poder veure com es podria obrir camí».¹⁷³ El mateix Duarte, en un article publicat al *Diari de Tarragona*, quan es commemoraven trenta anys de vida de la Fundació, explicava que «Al llarg d'aquests 30 anys la fundació ha dut a terme una labor cultural i educativa d'una gran transcendència, moguda per un afany de defensar la nostra identitat i de donar-hi suport. Aquesta feina persistent i duta a terme amb esperit constructiu i cercant més l'eficàcia que el soroll s'ha concretat, per exemple, en els Premis Baldiri Reixac, adreçats a escoles, mestres i alumnes, que es concedeixen precisament aquest juny i que duen el nom del pedagog del segle XVIII que va escriure *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, el Premi d'Honor Jaume I, el Premi Jaume I d'Actuació Cívica, el Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí o la represa i consolidació de l'Editorial Barcino, creada el 1924 per Josep M. Casacuberta, que inclou una de les col·leccions que podem considerar una eina essencial per aconseguir la normalitat i la dignificació que mereix la cultura catalana per la seva història i el seu prestigi. Em refereixo a 'Els nostres clàssics', on es publiquen edicions crítiques de textos en llengua catalana des

171 Arxiu Fundació Carulla, capsa 49.

172 A l'Arxiu Lluís Carulla del Museu de la Vida Rural (doc. núm. 1.048) hi ha la carta en anglès –i la corresponent traducció al català– que aquest va adreçar a Mr. Rodman C. Rockefeller, de la qual n'extractem aquest fragment: «(...) En ocasió recent d'una audiència que ens fou concedida pel Ministre de Governació espanyol, a l'exposar-li el projecte de la meua Fundació per a sondejar si la veia amb bons ulls, donada la dedicació a la cultura catalana, el Ministre va aprovar la iniciativa meua i jo li vaig oferir, i ratificar per carta, la nostra col·laboració en el projecte de la nova Llei de Fundacions privades. En dir "nostra col·laboració" pensava a més de la meua, en la del nostre comú amic Antonio Garrigues i la que podria obtenir de la Fundació Rockefeller que vaig conèixer quan vostè es va prendre la molèstia d'acompanyar-m'hi.

»Adjunto fotocòpia de la carta del Ministre de Governació espanyol, on em demana la col·laboració oferta.

»La col·laboració que demano a vostè és la següent: 1) Enviar-me la legislació d'EE.UU. que regula la creació i manteniment de Fundacions. Si hi hagués edició francesa o espanyola és preferible a la de llengua anglesa. 2) Enviar-me la documentació informativa impresa més apropiada al fi que persegueixo d'orientar el legislador espanyol. 3) Enviar-me els estatus de la Fundació Rockefeller. 4) Prego el favor que se m'envii el que li demano, amb la urgència compatible amb la feina que avasalla a vostè i als seus col·laboradors. (...)».

173 Entrevista d'Iván Giménez a Carles Duarte al diari *Avui*, 26 d'agost de 2007.

dels orígens –com les Homilies d’Organyà, de començament del segle XIII– fins al segle XVIII.»¹⁷⁴

Rosa Boixaderas, que ha estat membre del jurat dels Premis Baldiri Reixac durant trenta-tres anys, recorda a Lluís Carulla com «una persona molt agradable, que quan arribàvem a la Fundació per a reunir-nos sempre s’interessava molt per tot el que fèiem, des del jurat, però que no interferia mai en la nostra tasca.»¹⁷⁵

També Joan Samsó parla de Lluís Carulla en el llibre *El mecenatge cultural a Catalunya durant el segle XX* i contextualitza la creació de la Fundació que porta el nom de la família en uns moments de fort creixement d’aquest tipus d’organitzacions. De 1980 a 1982 es doblaren el nombre de fundacions a Catalunya (en concret, es passà de 91 fundacions registrades el 1980 a 195 el 1982), la qual cosa va provocar que la Generalitat de Catalunya les regulés per llei.¹⁷⁶

Al llarg del temps ha anat canviant de nom –Fundació Carulla Font (1973-1978), Fundació Jaume I (1978-2004), Fundació Lluís Carulla (2004-2014) i, en l’actualitat, Fundació Carulla (2014)– la qual cosa no ha suposat mai cap trencament, sinó tot el contrari: hi ha hagut des de l’inici una continuïtat en els premis atorgats i en la tasca cultural realitzada. La Fundació sempre s’ha distingit per la tasca de mecenatge i de difusió i defensa dels valors culturals. Josep Faulí, en un article a *Serra d’Or*, explicava que la finalitat de la fundació era –i continua essent– «promoure desinteressadament, directament o mitjançant tercers, ‘qualsevol activitat de la cultura catalana, i en especial de la llengua catalana i el seu ús social’. Els premis i les edicions destaquen entre les seves activitats, però hi coexisteixen al costat d’altres dedicacions, nombroses i variades».¹⁷⁷ I en paraules de Carles Duarte, la qualitat humana i la catalanitat són cabdals per a la Fundació, però mai des d’una perspectiva nostàlgica. Sempre que es dona un premi s’equilibra el record històric amb el compromís de futur.¹⁷⁸

El setembre de 2006 la Fundació Lluís Carulla fou guardonada amb el premi IMD-Lombard Odier Darier Hentsch, que distingeix empreses familiars amb una marcada vocació filantròpica. El guardó es va lliurar en el decurs d’una gala celebrada a l’hotel Montecarlo Beach del Principat de Mònaco, i fou recollit de mans del príncep Albert de Mònaco per Montserrat Carulla i Font, presidenta de la Fundació Carulla, i Lluís Caru-

174 DUARTE, Carles: Fundació Jaume I al *Diari de Tarragona*, 3 de juny de 2003. Dos anys després, el setembre de 2005, en una entrevista que li va fer Zeneida Sardà –publicada al núm. 549 de *Serra d’Or*– Duarte deia que «(...) penso que la Fundació Carulla és una obra molt significativa, que reflecteix la personalitat del seu fundador, però també de les persones de la família Carulla que, darrere seu, han volgut donar, no tan sols continuïtat al projecte, sinó que han volgut adequar el que va ser l’esperit i l’objectiu fundacional a la Catalunya d’avui, amb un esperit de renovació i de relleu. Penso que la Fundació Carulla és un instrument valuós al servei de la cultura catalana». Duarte també es refereix al seu pas per la Fundació a les memòries, titulades *Als llavis duc una fulla de menta*, pàg. 103.

175 Entrevista a Rosa Boixaderas, 26 de novembre de 2015.

176 SAMSÓ, Joan: *El mecenatge cultural a Catalunya durant el segle XX*, pàg. 213. Més endavant, a la pàgina 216, diu, parlant de Carulla i de la Fundació: «Va ser una obra personal seva, de la idea al finançament, que va impulsar constantment. L’objectiu era i és “promoure la llengua, la cultura i els valors que configuren la societat catalana, amb la voluntat d’enfortir el sentit de pertinença”. (...) Josep Tremoleda, conseller i persona de confiança de Lluís Carulla en totes les seves iniciatives culturals, va ser-ne patró els primers temps.»

177 FAULÍ, Josep: «La Fundació Jaume I perpetua el mecenatge de Lluís Carulla», dins *Serra d’Or*, núm. 519, març de 2003.

178 Entrevista d’Ivan Giménez a Carles Duarte al diari *Avui*, 26 d’agost de 2007.

lla i Font, president d'Agrolimen.¹⁷⁹ El 2009 la Fundació va rebre també el Premi Nacional Lluís Companys d'ERC.

8.4.11. El Museu de la Vida Rural

El 1988 Lluís Carulla va crear el Museu de la Vida Rural a l'Espluga de Francolí. Josep Vallverdú diu que va ser el darrer gran projecte que va emprendre i el més cordialment sentit per ell. «Durant molts anys –diu Vallverdú– havia col·leccionat tot d'elements materials de la vida de la pagesia de mas i de nuclis urbans, eines pròpies d'un gènere de vida que s'està desfigurant i en alguns aspectes evaporant a la velocitat pròpia dels canvis socials del nostre temps. El seu objectiu era preservar aquells elements, exposar-los i explicar-los visualment en un espai atractiu, en forma museística, com a testimoni d'unes tècniques heretades des de segles enrere per a feines tan diverses com l'extracció de matèries primeres, la recol·lecció de fruits naturals, el conreu agrícola, la cria de bestiar, diverses manipulacions casolanes o les primeres indústries artesanes, alguns oficis especialitzats, l'agençament i el moblament de la casa, atuells i màquines primeres per al blat, el raïm, etc.»¹⁸⁰

Montserrat Carulla i Font, filla de Lluís Carulla, en la introducció del catàleg del Museu, escriu que l'equipament va comptar inicialment amb la supervisió d'August Panyella, impulsor del Museu Etnològic de Barcelona, i amb la labor reeixida de Miquel Castells, Andreu Morta, Josep Tremoleda i l'actual director del Museu, Ramon Rosich. També esmenta la contribució artística de Josep Traité i Lluïa Navarro. I explica que dues dècades més tard es va ampliar i reformar, sota la direcció de l'arquitecte Dani Freixes i el seu equip: «L'encert del plantejament inicial del Museu, reflectit en l'acolliment favorable que des d'aleshores ha tingut, ens ha empès, vint anys després, a una aposta clara per l'ampliació de les seves dependències, la incorporació de nous llenguatges expositius i l'actualització del seu discurs, que hem volgut que integrés les reflexions i les aportacions més recents en aquest camp, per fer-ne un museu exponent de la perspectiva i les metodologies expositives del segle XXI.»¹⁸¹

179 La publicació *Families in Business*, núm. 29, de novembre-desembre de 2006, de la qual es conserva una còpia a l'arxiu de la Fundació Carulla (capsa 35), explicava la Fundació amb aquestes paraules: «*Preserving the long-standing language and culture of the Catalan region of Spain has been the passion of this foundation for decades. Lluís Carulla Canals founded the organisation when it appeared that homogeneity, rather than diversity, would be the watchwords in Spain. The second and third generations of Carullas now govern the foundation, alongside independent directors, and seek to maintain a firm link to the past but with an eye to the future. Relevance is key in moving from the theoretical idea of what it means to be Catalan to bestowing it on the next generation as a living, breathing testament to their heritage.*» [«La passió d'aquesta fundació durant dècades ha estat preservar la llarga tradició de la llengua i la cultura catalanes. Lluís Carulla Canals va fundar aquesta organització en un moment en què a Espanya predominava l'afany d'homogeneïtzació més que no pas la diversitat. La segona i la tercera generació dels Carulla són els que ara condueixen la Fundació, al costat de directors independents que procuren mantenir un ferm lligam amb el passat però amb la mirada posada en el futur. La clau és traspasar a les noves generacions el sentiment de pertinença a un país'»]

180 VALLVERDÚ, Josep: «D'un temps, d'un país (que ja no és aquest)», dins *Museu de la vida rural. L'Espluga de Francolí*, suplement que es repartí amb el número 139 de la revista *Descobrir Catalunya* i amb el número 86 de *Sàpiens* (desembre 2009), pàg. 16.

181 LLAVINA, Jordi: *La força de la mà de l'home. Catàleg del Museu de la Vida Rural*, pàg. 11.

El director de l'equipament museístic, Ramon Rosich i Trullols, ha deixat escrit que «Durant vint anys la tasca del Museu ha estat recollir, preservar, estudiar i difondre el llegat cultural de la nostra ruralia. La important ampliació que s'ha dut a terme va molt més enllà de disposar de més espai: s'ha renovat el discurs museogràfic per tal de poder explicar i reviure el que abans només es podia veure.

»Els mitjans audiovisuals, els sistemes interactius, els jocs amb la il·luminació, les escenografies, els sons i les olors ens permeten apropar-nos amb fidelitat al nostre passat i fer-ho d'una manera activa i didàctica. A l'Edifici Antic, amb l'emoció que produeix el coneixement i el record d'un temps passat, a l'Edifici Nou, amb la il·lusió de mirar endavant conscients del camí recorregut.

»Ens proposem transmetre un major coneixement de la realitat agrària i laboral i una imatge merescuda i reforçada d'aquesta activitat i dels seus professionals. Som conscients que la pagesia i el món rural són els qui han conservat més vives les nostres tradicions i amb elles el nostre origen i una part important de la nostra cultura. Així doncs, la voluntat és doble, la d'explicar la nostra història i la de plantejar preguntes i respostes.

»El repte del Museu és donar a conèixer les nostres arrels i fer-ho mirant al futur, oferint als nostres visitants un Museu que no es tracti de venir a veure'l, sinó de venir a viure'l.»¹⁸²

El propòsit del museu no ha estat mai el d'un arxiu de nostàlgies o de cementiri d'objectes curiosos sinó que sempre, ja des dels orígens, ha portat l'esperit pedagògic en les seves directrius. A més de les sales d'exposició té una sala de dipòsit important, un departament de restauració sempre en activitat, una sala d'exposicions temporals activa i instal·lacions per a activitats docents.¹⁸³

8.4.12. La defunció

Lluís Carulla, a qui mossèn Muntanyola anomenava «el foll per Catalunya»¹⁸⁴, va traspasar el 3 de novembre de 1990, a l'edat de 86 anys. Quatre anys abans el govern de l'Estat l'havia distingit amb la Medalla d'Or de Mèrit en el Treball. Francesc Ribera fa un bon resum de la seva personalitat: «Fou un home sorgit pràcticament del no-res i s'ho devia gairebé tot a ell mateix, al talent directiu i a l'extraordinària laboriositat. Tenia un sentit espartà de la vida i la seva gran afició sempre fou la feina. Admirava la manera de treballar dels nord-americans dels millors temps, i, cosa infreqüent en un industrial català d'aquella època, va saber delegar i repartir les responsabilitats. També en això excel·lia entre els col·legues competidors. Conscient que només tenen possibilitats de triomfar les empreses que basen la seva força en el capital humà i en l'esperit de superació, es dedicà durant tota la vida a formar un equip de directius de primera línia internacional. Sempre s'envoltà de gestors competents, i exigia que es tractés bé els empleats.»¹⁸⁵

182 ROSICH, Ramon: «Un museu per al futur», dins *Museu de la vida rural. L'Espluga de Francolí*, suplement que es repartí amb el número 139 de la revista *Descobrir Catalunya* i amb el número 86 de *Sàpiens* (desembre 2009), pàg. 22.

183 RENDÉ, Joan: «Testimoni de la vida rural», dins *Crònica d'Ensenyament*, núm. 66, maig de 1994, pàg. 10-13.

184 Informació facilitada per Joaquim Arenas.

185 RIBERA, Francesc: op. cit., pàg. 35.

La notícia de la seva mort va ser àmpliament divulgada per la premsa del moment. Només com a exemple dels nombrosos articles que es van publicar en els dies i mesos posteriors a la seva mort, reproduïxo uns fragments de les paraules que li va dedicar –parlant dels fundadors d'Òmnium– Josep Ibàñez Senserrich, al diari *Avui*: «Dintre de l'allau impressionant de baixes que s'han produït aquests mesos darrers en el cens de personalitats de la vida pública catalana, la mort de Lluís Carulla i Canals comporta una significació addicional que em sembla útil de destacar.

»Amb Lluís Carulla ha desaparegut totalment el grup d'homes que van fundar Òmnium Cultural l'any 1961. És cert que no estigueren sols en aquesta empresa, car aviat van comprar amb col·laboradors importants i entusiastes, alguns dels quals continuen sortosament ben actius entre nosaltres. Però la desaparició completa d'aquell grup inicial suscita algunes reflexions específiques. (...)

»Sovint se'ls ha qualificat de mecenes. Però aquesta etiqueta no els defineix prou bé. A nivell particular, existia certament aquest mecenatge, tot i que jo no en sé gran cosa per la discreció amb què el solien fer. Tanmateix, dintre l'Òmnium el mecenatge d'aquests senyors, que també hi era, quedava molt en segon terme al costat de llur implicació personal en els projectes i els conflictes, dels tips de treballar que s'hi feien, de les enrabiades i angúnies i del seu constant donar la cara davant la *nomenklatura* franquista. (...)

»Així, aquells activistes burgesos s'encarregaven d'aplegar els recursos econòmics, primerament en el seu propi medi social (és a dir, entre aquells que estaven disposats a col·laborar però no tant a donar la cara), i successivament en les altres capes de la població. Elaboraven un programa d'acció i el sotmetien a l'esmentat organisme consultiu ('els caps clars', que els dèiem familiarment). Un cop aprovat el programa, es responsabilitzaven completament, davant de tothom, de la seva execució. Aquest pacte, impulsat, alimentat i coordinat magistralment per la figura absolutament determinant de Joan Triadú, va funcionar força temps, amb els fruits reconeguts que coneixem, i va ser sempre escrupolosament respectat per part dels capitalistes. (...)

»Ara que fer d'empresari ja no és pecat, aquesta valoració pot ser majoritàriament compartida, crec, sense gaires reticències. L'existència d'un Estatut i d'unes institucions una mica autonòmiques serveix a molts d'excusa per a llur inhibició. Però tots sabem que motors cívics com Lluís Carulla i els seus companys ens són avui tan imprescindibles com fa trenta anys.»¹⁸⁶

El diumenge 23 de desembre de 1990 les seves cendres es van col·locar al peu de la Creu de l'Horta, al pati del Museu de la Vida Rural, instal·lat a la seva casa natal.

El 14 d'octubre de 2003 la Generalitat de Catalunya va atorgar la Creu de Sant Jordi a l'aleshores anomenada Fundació Jaume I, en un acte que va tenir lloc al Gran Teatre del Liceu. L'any 1982 l'havia rebuda Lluís Carulla, el 1995 la seva esposa Maria Font¹⁸⁷ i el 1997 s'havia atorgat a la col·lecció «Els nostres clàssics» de l'Editorial Barcino. El 2010

186 IBÀÑEZ, Josep: «Aquells fundadors», dins *Avui*, 28 d'abril de 1991. També Josep M. Ainaud va escriure un altre article a l'*Avui*, titulat «L'obra cultural de Lluís Carulla i Canals» (4 de novembre de 1990) o, per exemple, Francesc Granell, en aquest cas a *El País*, un altre titulat «Carulla y el espíritu industrial catalán» (7 de novembre de 1990).

187 És d'interès l'article de PONS, Agustí: «Maria Font de Carulla», dins *Avui*, 18 d'octubre de 1995.

la Creu de Sant Jordi es va atorgar a Montserrat Carulla i Font, que va ser presidenta de la Fundació Carulla fins a la jubilació.¹⁸⁸

8.4.13. El record

El mes de febrer de 2004 –coincidint amb el centenari del seu naixement– el món polític, econòmic i cultural li va retre un homenatge pòstum al Palau de la Música de Barcelona. Van parlar Carles Duarte, Joan Triadú, Narcís Serra i Joan Clos. L'acte es va tancar amb un recital d'orgue a càrrec de Mercè Sanchis, acompanyada de la soprano Maite Estrada.¹⁸⁹ També es van organitzar un seguit d'actes a l'Espluga de Francolí, que van tenir lloc del maig de 2004 al febrer de 2005 i que es van cloure amb la inauguració d'un monument a Carulla de l'escultor Andreu Alfaro.¹⁹⁰

Com a resum final, reproduïm les paraules que li va dedicar –l'any 2009– Carles Duarte i Montserrat, director de la Fundació Carulla de 2003 a 2016, en una publicació dedicada al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí: «En la vida dels pobles solen destacar públicament els principals dirigents polítics, els protagonistes més eminents del món de l'esport o dels mitjans de comunicació, els artistes, els escriptors... En definitiva, persones amb noms que s'esmenten, s'elogien o es critiquen sovint. Però al costat d'aquests noms n'hi ha uns altres que, tot i que apareixen potser menys a les converses quotidianes, les polèmiques o les portades dels diaris, acaben incidint profundament en el to vital del país. Cal dir amb claredat que Lluís Carulla i Canals (l'Espluga de Francolí, 1904-Barcelona, 1990) va ser un home clau a l'hora de superar l'ofec de la postguerra. I ho va ser per la seva empenta empresarial, per una sàvia confluència de coratge, constància i pragmatisme, i pel seu mecenatge generós, adreçat, en general, a defensar i promoure la cultura catalana i, més particularment, també el progrés de l'Espluga de Francolí, la vila on va néixer. Va ser un home decisiu en el desvetllament d'una Catalunya encongida que havia quedat esclafada per la guerra civil i que el franquisme no volia que aixequés el cap i intentava desdibuixar, deixar sense alè, sense ànima. (...)

»Un dels projectes que més anhelava Lluís Carulla, potser el que més l'engrescava, no el va veure acomplert fins als darrers anys de la seva vida, el 1988: la inauguració del Museu de la Vida Rural a la casa pairal de la seva família. (...)

»Lluís Carulla es va sentir sempre a prop dels seus pares: Artur Carulla, que va ser, a més d'apotecari, un notable afeccionat a la fotografia i un dels fundadors l'any 1902 de la primera entitat catalanista de la Conca de Barberà, Clam Catalanista; i Montserrat Canals, una dona de qualitats excepcionals, que va tenir una influència decisiva en el seu fill.

188 Vegeu: CUYÀS, Manuel: «Qui fa sopes se les pensa totes. La Fundació Lluís Carulla canvia de presidència: Montserrat Carulla substitueix la seva mare, Maria Font», dins *El Punt*, 25 de febrer de 2006.

189 Alguns exemples dels articles que es van publicar sobre aquest homenatge: MORENO, Marga: «L'home de la gallina d'or», dins *Avui*, 25 de febrer de 2004; FAULI, Josep: «Posteritat fecunda. Fa cent anys que va néixer Lluís Carulla i Canals», dins *Avui*, 22 de febrer de 2004; GALTÉS, Mar: «La família Carulla organitza un masivo homenaje al fundador de Agrolimen», dins *La Vanguardia*, 25 de febrer de 2004; MARTÍ, Pep: «Un 'self-made man' català», dins *El Triangle*, 16 de febrer de 2004, etc.

190 Vegeu: *Butlletí d'Informació Municipal de l'Ajuntament de l'Espluga de Francolí*, núm. 38, maig de 2004.

»L'Espluga de Francolí va ser la primera escola de catalanitat de Lluís Carulla, començant pel seu mestre Vicenç Ferrer, pels impulsors del cooperativisme català Josep Maria Rendé i Josep Cabeza, i per l'ambient cultural que es respirava a la rebotiga de la farmàcia familiar, per on, a més de Rendé, van passar personalitats tan rellevants com ara Eduard Toda, Pau Font i de Rubinat, el cardenal Vidal i Barraquer, Lluís Domènech i Montaner i fins i tot Francesc Macià.

»El compromís i la implicació de Lluís Carulla i Canals en la vida espluguina té exponents tan primerencs com l'arrencada l'any 1921 de la publicació *El Francolí*, que continua essent avui un referent imprescindible per seguir el batec cívic, cultural i social d'aquesta població de la Conca de Barberà. (...)

»Però ho és també la impressionant col·lecció d'eines i de tota mena d'objectes que va anar aplegant i que van servir com a punt d'arrencada del Museu de la Vida Rural que ara fa un nou i ferm pas endavant per convertir-se en un clar referent en el seu àmbit, en un museu per al segle XXI.»¹⁹¹

Malgrat que hem centrat aquest capítol en la figura de Lluís Carulla, seria injust no dedicar unes ratlles a la seva muller, Maria Font i Bernaus, traspasada el març de 2016. Per això també reproduïxo les paraules que li va dedicar Carles Duarte, president –en aquells moments– de la Fundació Carulla, i que foren publicades en diversos mitjans de comunicació: «El traspàs de Maria Font Bernaus (1919-2016), vídua de l'empresari i mecenes Lluís Carulla i Canals, deixa la cultura catalana òrfena d'una de les seves personalitats més emblemàtiques. Conscient de la importància decisiva de l'educació, de la conveniència d'afavorir el talent, de la necessitat de promoure un millor coneixement de la història i de les tradicions, del fet que només una societat amb valors sòlids pot assolir fites ambicioses, la seva trajectòria es caracteritza per la dignitat, la constància, la coherència i un indefallent sentit de compromís al servei de la cultura i del país que va ser reconegut per la Generalitat de Catalunya amb la concessió l'any 1995 de la Creu de Sant Jordi.

»El seu nom l'hem d'associar en primer lloc a la Fundació Carulla, que la tenia fins ara com a presidenta d'honor. Maria Font n'havia assumit la presidència l'any 1990, arran de la mort de Lluís Carulla i Canals, i la va exercir fins al 2006, moment en què va ser substituïda per la seva filla Montserrat. (...)

»Però, més enllà de la Fundació Carulla, hem de vincular immediatament la personalitat de Maria Font també al naixement d'Òmnium Cultural, una entitat de la qual Lluís Carulla va ser un dels fundadors, a l'Orfeó Català i al Palau de la Música, d'on va ser vicepresidenta durant un llarg període, i al Concurs Internacional de Música Maria Canals, del qual era presidenta honorària i on va dur a terme, primer al costat de Maria Canals i després encapçalant-ne amb coratge i intel·ligència l'organització, una labor ingent encaminada a consolidar uns guardons amb un prestigi mundial indiscutible en el camp de la interpretació de piano. Avui el presideix la seva filla Mariona, en el que és un nou testimoni del sentit de continuïtat del compromís cultural de la família Carulla que Maria Font encarnava d'una manera exemplar. (...)

191 DUARTE, Carles: «Lluís Carulla, un home de país», dins *Museu de la vida rural. L'Espluga de Francolí*, suplement que es repartí amb el número 139 de la revista *Descobrir Catalunya* i amb el número 86 de *Sàpiens* (desembre 2009), pàg. 6-9.

»Maria Font, convertida amb el pas dels anys en el pal de paller d'una família amb sis fills i més de vint néts, ha estat una persona fonamental en la trajectòria de Gallina Blanca i de les empreses del grup Agrolimen. Però la seva autoritat moral i el seu lideratge han anat més enllà del món empresarial i els ha projectat fecundament i generosament en tots els àmbits on ha intervingut.

»Tot i que Maria Font va mantenir sempre molt vius els seus lligams amb el Maresme, d'on procedia la seva família, va contribuir activament a fer possibles les nombroses iniciatives que el seu marit va impulsar a l'Espluga de Francolí, d'on era originari, com la construcció del Casal, la Residència Jaume I per a persones grans o, en l'àmbit de l'etnologia, el Museu de la Vida Rural, que ha donat el seu nom a una de les seves sales i que convoca la beca Maria Font de Carulla de recerca etnològica i cultural.

»La seva absència ens fa enyorar des d'ara la seva lucidesa privilegiada, la seva humanitat profunda i el seu mestratge en la manera d'afirmar i de defensar la llengua i la cultura catalanes.»¹⁹²

8.5. Les Nadales de la Fundació Carulla (1967-2017)

8.5.1. Una iniciativa precursora del micromecenatge

És tradició a les nostres terres enviar a les amistats i a la família una postal felicitant les festes de Nadal. D'aquesta manera ho feien el 1959 Lluís Carulla, president del Grup Gallina Blanca, i Maria Font, la seva muller. En aquella ocasió desitjaven «Bon Nadal i Venturós Any Nou» amb un fragment en català de l'Evangeli segons Sant Mateu i una il·lustració de la fugida de Josep, Maria i l'Infant cap a Egipte. L'any següent, el 1960, en homenatge al centenari del naixement de Joan Maragall (1860-1960), Gallina Blanca desitjava bones festes amb el poema de «La vaca cega» del poeta modernista, una traducció en castellà de Miguel de Unamuno d'aquest poema i una il·lustració del dibuixant Junceda de 1938. El 1961 Lluís Carulla i Maria Font anhelaven «*Navidad 1961 / Año Nuevo 1962 / ¡Felicidades!*». Durant dos anys no tenim constància de cap felicitació de Nadal, tot i que de ben segur hi devien ser, però el 1964 el matrimoni pregava «Bon Nadal i Felix Any Nou» amb el poema «Abraçant la creu del Montseny» de Jacint Verdager.

Aquestes primeres nadales, amb el temps, es van convertir en el que són ara: una publicació monogràfica anual i divulgativa en català dedicada a un tema important o d'actualitat de la cultura i de la societat catalanes (personatges il·lustres –Àngel Guimerà, Ferran Soldevila, Pere III el Cerimoniós...–; moments històrics –l'època de Colom, revolució industrial, la resistència cultural durant el franquisme...–; tradicions i cultura –castells, pedagogia, cuina catalana...–, etc.). El 1973 es va crear la Fundació Carulla-Font i a partir de llavors aquesta entitat va signar la Nadala. La Marta Esteve, directora de la Fundació des del 2016, ho explica d'aquesta manera: «L'any 1967 Lluís Carulla va impulsar la publicació de les nadales amb la voluntat de divulgar la història del país en

192 DUARTE, Carles: «Gran dama de la cultura catalana. Mor als 96 anys Maria Font, fundadora de la Fundació Carulla, mecenes i promotora cultural», dins el diari *Ara*, 14 de març de 2016.

uns anys en què no hi havia plataformes per fer-ho. En aquells moments, amb la llengua i la cultura catalanes perseguides, va saber interpretar els reptes de la societat catalana i va donar-hi una resposta a través de les diverses accions de mecenatge que va dur a terme, que van tenir el seu punt culminant amb la creació de la Fundació Carulla l'any 1973».¹⁹³ Per altra banda, Joaquim Coello, president de la Fundació Carulla fins a finals del 2017, ho rebla explicant que les nades constitueixen per si mateixes un valor per conèixer i entendre el país: «Potser fora útil fer-ne una reedició sintètica que podria ser un manual d'aproximació per conèixer què és Catalunya. Ho podria ser perquè la selecció d'assumptes tractats de manera monogràfica no ha estat feta a l'atzar, sinó acurada i intel·ligentment seleccionada, sense perdre mai la referència de la realitat canviant del país.»¹⁹⁴

La publicació cinquantenària és possible any rere any gràcies a la participació d'especialistes de cada tema. Per exemple, els noms de Josep M. Ainaud, Joan Alavedra, Miquel Coll i Alentorn, Antoni M. Badia i Margarit, Francesc de B. Moll... són freqüents, sobretot en les primeres Nades. Albert Manent al llibre *El solc de les hores* afirma que «A les nades de Lluís Carulla el consell, l'empremta de l'Ainaud són decisius».¹⁹⁵ Julià Guillamon és del mateix parer: «Ainaud de Lasarte ha estat un personatge clau en la Nadala, amb els seus coneixements enciclopèdics i el seu catalanisme insubornable.»¹⁹⁶

Seguint precisament a Julià Guillamon, que ha estudiat detingudament la Nadala any a any, podem delimitar, a grans trets, les diverses etapes per les quals ha passat aquesta publicació. La de 1967 és, segons l'escriptor i periodista barceloní, la que s'assembla més a una nadala. La de 1970 és la primera que va ser concebuda com una revista d'història gràfica. El 1971 ja s'havia transformat en una revista anual que arribava al públic general; d'aquesta, concretament, se'n va fer una edició especial per a ser venuda mitjançant la «Cultura en Ruta», iniciativa que hem explicat en parlar de Lluís Carulla. La del 1972 és significativa perquè el text central de Joan Fuster, que historiava l'aventura del llibre català, va acabar uns anys més tard convertit en llibre gràcies a l'Editorial Empúries. A partir de 1973 les nades van establir la preocupació per la cultura popular, que domina la major part dels números que es van publicar en aquella dècada. Aquesta primera llarga etapa es va mantenir, amb lleugeres transformacions, fins al segle XXI. Diu Guillamon: «Als anys setanta i començaments dels vuitanta hi ha una continuïtat gràfica amb l'estil d'altres publicacions catalanistes, com la revista *Serra d'Or* i els seus calendaris dissenyats per Jordi Fornas, o la Gran Enciclopèdia Catalana. Hi havia la voluntat de treure la cultura catalana dels arxius i de les biblioteques i mostrar-la com una cosa viva. I per a això era molt important, a més de textos entenedors, escrits amb la voluntat d'arribar a tothom, que entrés pels ulls».¹⁹⁷ Als anys noranta la Nadala s'organitza com una enciclopèdia temàtica. La situació a Catalunya s'ha normalitzat, explica Guillamon, i la Nadala perd el to exaltat que havia tingut als primers anys. Des del començament del segle XXI la Nadala ha conegut dues etapes: una primera, de con-

193 ESTEVE, Marta: «Nous temps, nous reptes», dins *50 anys de Nades*, pàg. 12.

194 COELLO BRUFAU, Joaquim: «La Nadala, 50 anys», dins *50 anys de Nades*, pàg. 14.

195 MANENT, Albert: «Josep Maria Ainaud, la pròdiga generositat», dins *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i de polítics*, pàg. 30.

196 GUILLAMON, Julià: «La Nadala de Lluís Carulla i de la Fundació Carulla: Au Fènix», dins *50 anys de Nades*, pàg. 33.

197 *Ibidem*, pàg. 35.

tinuïtat amb la línia dels noranta, però amb una perspectiva més acadèmica i amb un disseny més sever, i una segona, a partir de 2004, amb un altre canvi de disseny per fer-la més viva i més gràfica, per subratllar el lligam amb l'actualitat i mirar d'arribar a una nova generació de lectors.

La Nadala està estretament lligada als Premis Baldiri Reixac, creats l'any 1979 i destinats a reconèixer l'escola catalana i de qualitat, ja que gràcies a la contribució dels subscriptors de la Nadala és possible dotar econòmicament els Premis. Els micromecenases d'aquests Premis en reben un exemplar cada any, en reconeixement de la seva generositat. Andreu Morta recorda, en un article a *Serra d'Or*, que en un inici les Nadales també s'enviaven als socis d'Òmnium Cultural: «Així, hom passa dels mil dos-cents exemplars del primer tiratge –autoritzat per la censura governamental gràcies al fet que només se'n declaren cent cinquanta– als vint-i-dos mil de pocs anys més tard».¹⁹⁸ Morta també subratlla la intencionalitat popular i pedagògica d'aquestes publicacions, que sempre han tingut una difusió inusual en l'àmbit editorial català, i explica com Lluís Carulla va tenir la idea que les Nadales servissin per dotar els Premis Baldiri Reixac: «I arriba l'any 1978. La situació ha canviat; el dictador ha desaparegut i aires nous al govern de l'Estat permeten que reneixi l'esperança. Com és natural, moltes accions que resultaven útils en temps de crisi, ara poden semblar superades per l'evolució del país cap a llibertats noves.

»Cal plantejar-se la continuïtat de l'acció i així ho fa en Lluís Carulla. Ho fa, però, sense donar el pas enrera que a tothom ens hauria semblat lògic. Ben al contrari, ell dóna un salt endavant i, constructor innat, llança la idea següent: «Jo –la Fundació– continuaré regalant la nadala, però que tothom la pagui; no a mi, sinó als nens i nenes dels Països Catalans que seran cridats a participar en uns premis destinats a estimular l'escola catalana.»¹⁹⁹

Les Nadales de la Fundació són un exemple pioner del *crowdfunding*, que ara que s'ha popularitzat tant. Com explica Jordi Pardo, la continuïtat i l'amplitud d'acció dels Premis Baldiri Reixac han estat possibles gràcies al mateix concepte de desplegament de la iniciativa i al seu model de finançament, que és el resultat de les aportacions privades: «A més de garantir el desenvolupament del projecte al llarg de les convocatòries anuals des del 1979, l'organització i la gestió dels premis han incorporat un element de prestigi distribuït entre totes les persones que hi han col·laborat i hi col·laboren amb les seves aportacions econòmiques, i de protagonisme i participació social en una iniciativa independent adreçada a la comunitat escolar, però que connecta amb les diferents esferes implicades en la defensa activa de la cultura catalana.»²⁰⁰

Tot i la bona acceptació entre els lectors fidels, les Nadales no han estat exemptes d'observacions i crítiques que, en bones paraules, han sabut fer arribar a la Fundació. Dos exemples. A l'inici d'una carta dirigida a la Fundació el 14 de desembre de 2007, Víctor Castells escriu el seu desgrat per la Nadala d'aquell any, dedicada a la immigra-

198 MORTA, Andreu: «Una acció pedagògica popular: Lluís Carulla i les seves Nadales», dins *Serra d'Or*, núm. 373, gener de 1991, pàg. 31.

199 *Ibidem*, pàg. 32.

200 PARDO, Jordi: «Les Nadales de la Fundació Carulla com a pioneres del micromecenatge. Els Premis Baldiri Reixac», dins *50 anys de Nadales*, pàg. 44.

ció: «Cada any, quan arriben aquests dies, em plau enviar la meva modesta aportació en la vostra magnífica campanya en el camp de l'escola catalana. I rebo i conservo a gust la vostra Nadala. Aquest any, pel que fa a la segona part, em sap greu haver de dir-vos que en podria prescindir. No m'entusiasma en el conjunt, que encara no he llegit amb prou detall, però deixant de banda el valor acadèmic, com a llegidor de les vostres Nades em deixa fred i com qui diu en començar hi he de fer una crítica diria forta. És quan es parla d'immigració francesa».²⁰¹ En una altra ocasió, Josep Maria Sans, director de l'Arxiu Nacional de Catalunya, escriu una carta el 5 de desembre de 2012 a Carles Duarte, director de la Fundació Carulla en aquell moment, per expressar les seves observacions al voltant de la Nadala 46: «Acabo de rebre la magnífica publicació que cada any per aquestes dates editeu com a Nadala. La meva sorpresa i alhora preocupació, però, ha estat comprovar que dediqueu aquest número a la 'Fotografia catalana contemporània' i que cap dels col·laboradors ni les fotografies utilitzades fan referència als fons i autors que es conserven a l'Arxiu Nacional de Catalunya.»²⁰²

Amb les llums i les ombres que vulgueu, però, tal com ha deixat escrit Julià Guillaumon, la col·lecció fa goig i es llegeix de gust perquè els bons projectes superen el pas del temps.²⁰³

201 Arxiu Fundació Carulla. Capsa núm. 45.

202 Arxiu Fundació Carulla. Capsa núm. 55.

203 GUILLAMON, Julià: op. cit., pàg. 37.

8.5.2. Cinquanta anys de Nadales

La relació de temes de les nadales, segons els anys i el nombre de pàgines, és la següent:

Vol.	Any	Títol	Pàgines
1	1967	Joan I el Caçador	4
2	1968	Pau Claris	34
3	1969	Ferran Soldevila. Una vida dedicada al país	36
4	1970	Centenari del naixement d'Enric Prat de la Riba (1870-1970)	42
5	1971	Homenatge a Pau Casals en el seu 95è aniversari ¹⁹⁹	108
6	1972	Commemoració dels 500 anys del primer llibre imprès en català (1474-1974). L'aventura editorial a Catalunya	112
7	1973	Lluís Domènech i Montaner. En el 50è aniversari de la seva mort, 1850-1923	138
8	1974	Àngel Guimerà (1845-1924). En el cinquantè aniversari de la seva mort	136
9	1975	L'excursionisme a Catalunya (1876-1976)	114
10	1976	Jaume I el Conqueridor (1276-1976). En el VII Centenari de la seva mort	86
11	1977	Jacint Verdaguer (1877-1977). En el Centenari de l'Atlàntida	114
12	1978	La naixença de Catalunya (878-1978). En l'onzè centenari de l'accés de Guifré el Pelós al Comtat de Barcelona, data crucial en la naixença de la nació catalana	120
13	1979	Mallorca, la primera conquesta cristiana. El 1114, cent quinze anys abans de la de Jaume I. Edició commemorativa del 750è Aniversari de la Conquesta de Mallorca per Jaume I (1229-1979)	114
14	1980	Josep Maria Folch i Torres. Per a una cultura catalana majoritària	104
15	1981	Institut d'Estudis Catalans, en el 75è aniversari de la seva fundació i de la constel·lació gloriosa d'efemèrides coincidents: I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 1906, «La Nacionalitat Catalana», 1906, Solidaritat Catalana, 1906, Biblioteca de Catalunya, 1914	122
16	1982	Commemoració de la Renaixença. En ocasió del 150è aniversari de l'oda La Pàtria, d'Aribau (1833)	120
17	1983	L'expansió de Catalunya en la Mediterrània. En ocasió del sisè centenari de Santa Maria del Mar (1383)	122

204 Lluís Carulla escriu una carta a l'esposa de Pau Casals l'1 de gener de 1972 per desitjar a la família Casals un Bon Any Nou i comentar alguns aspectes de la Nadala en homenatge al Mestre. El 19 de gener de 1972 Pau Casals des de Río Piedra (a Puerto Rico) respon la carta a l'amic Lluís Carulla Canals: «La magnífica Nadala que vostè m'ha fet l'honor de dedicar-me, em fou entregada ja el dia 27 de desembre per l'amic Alavedra, que ha conviscut amb nosaltres les festes del meu 95 aniversari. El dia 29, doncs, diada de la meva naixença, ja l'havia vista i llegida, iestic content que en una de les fotografies publicades a Barcelona, vostè l'hagi vista a les meves mans. És un llibre molt notable, i d'una il·lusió i una presentació esplèndides.

»Quant al text, des del pròleg de vostè, a l'escrit de l'Alavedra i als de les personalitats i escriptors reunits sota l'epígraf 'Catalunya també opina'... Què he de dir, si tot ell es refereix tan amablement a mi? Vull fer, però, esment especial de l'importantíssim treball de l'Alavedra, potser el més complet dels publicats fins ara sobre la meva personalitat, escrit amb el seu estil concís, vivent i clar. Que en diu de coses, i tan ben dites, en tan poques paraules!» (Arxiu Lluís Carulla. Museu de la Vida Rural de l'Espuga de Francolí, doc. 4.896). D'altra banda, el document 1.039 –sense data– de l'esmentat arxiu és una altra carta de Pau Casals a Lluís Carulla, on li diu: «La feliç coincidència del naixement de la vostra Fundació i la meva, que em pregareu de poder anunciar a la nadala i la identitat de servei de les dues fundacions a Catalunya, no és pur atzar. És tot un símbol probatori de la continuïtat de treball, silenciós, pacient, fecund i prolífic de tantíssims catalans que treballen perquè, en l'adversitat, siguin eternament vàl·lids els mots del meu compatriota vendrellenc, Àngel Guimerà, que vos recollí, amb valor sacramental, tan oportunament, a la nadala: «Catalunya no ha mort».»

Vol.	Any	Títol	Pàgines
18	1984	Arrels de la Catalunya mil·lenària. Cinquanta anys del Museu Arqueològic de Barcelona (1935) i setanta-cinc de les excavacions d'Empúries (1908)	122
19	1985	Apel·les Mestres (1854-1936). En el cinquantenari de la seva mort, 1936-1986	114
20	1986	Catalans a Amèrica. En el segon centenari de la mort de Gaspar de Portolà (1786) i el primer de la fundació del Centre Català de Buenos Aires (1886)	130
21	1987	Pere III el Cerimoniós (1319-1387). En el sisè centenari de la mort d'un gran rei dels catalans	120
22	1988	L'Exposició del 88 i el nacionalisme català. En el centenari de l'Exposició Universal de Barcelona (1888-1988)	122
23	1989	Museu de la Vida Rural: l'Espluga de Francolí	122
24	1990	Orfeó Català. Germà gran dels orfeons de Catalunya (1891-1991)	122
25	1991	L'època de Colom. Catalunya a la segona meitat del segle XV. Cinc-cents anys del primer viatge de Colom (1492)	122
26	1992	Els Borja, un llinatge universal dels Països Catalans. Cinc-cents anys de l'elecció de Roderic de Borja, fill de Xàtiva, com a Papa Alexandre VI (1492)	122
27	1993	Catalunya nació mediterrània	122
28	1994	Teatre a Catalunya. Commemoració del centenari de la naixença de Josep Maria de Sagarra (1894-1961)	122
29	1995	Il·lustradors a Catalunya (1841-1939)	122
30	1996	El somni d'Occitània. Vuitè centenari d'Alfons el Cast, primer rei de Catalunya-Aragó (1154-1196)	122
31	1997	La primera revolució industrial a Catalunya. Cent cinquanta anys del ferrocarril Barcelona a Mataró (1848)	122
32	1998	Pompeu Fabra. En el cinquantenari de la seva mort, el dia de Nadal de 1948	122
33	1999	Pedagogia a Catalunya. Dos-cents cinquanta anys de les <i>Instruccions per a l'ensenyança de minyons</i> de Baldiri Reixac. Cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana	122
34	2000	Ramon de Penyafort i el Dret català. Quatre-cents anys de la canonització del patró dels advocats de Catalunya (1601-2001)	122
35	2001	Bibliofília a Catalunya. Des del segle XIX	122
36	2002	Cultura catalana i franquisme. Societat civil i resistència cultural a Catalunya (1939-1977)	122
37	2003	Festa, tradició i identitat. El calendari festiu dels catalans	122
38	2004	L'autogovern de Catalunya	122
39	2005	Esriptores. De Caterina Albert als nostres dies	114
40	2006	Cuina catalana	114
41	2007	Immigració. Les onades immigratòries en la Catalunya contemporània	102
42	2008	L'esport a Catalunya	114
43	2009	Xarxes de comunicació a Catalunya	114
44	2010	Església, cultura i país	98
45	2011	Dau al set. La segona avantguarda catalana	98
46	2012	Fotografia catalana contemporània. Dels anys setanta fins a l'actualitat	92
47	2013	Castells	104
48	2014	1714-2014	96
49	2015	Biblioteques	114
50	2016	Ramon Llull	112
51	2017	50 anys de Nadales	114

Desglossem a continuació el contingut detallat de cada Nadala:

1a Nadala (1967)

Títol > Joan I el Caçador

Signen > Lluís Carulla, Maria Font i fills

Nombre de pàgines > 4

Tiratge > 1.200 exemplars

Dimensions > 17x22 cm

Especial > Fragment del poema «Nit de Nadal» d'Àngel Guimerà

2a Nadala (1968)

Títol > Pau Claris

Signen > Lluís Carulla i Maria Font

Nombre de pàgines > 34

Tiratge > 1.200 exemplars

Dimensions > 19x24 cm

Especial > Imatge i text de mossèn Josep Sanabre

Autor > Josep Sanabre

Contingut > Dos discursos pronunciats l'onze de setembre de 1640 en l'Assemblea dels Tres Braços de la Generalitat, trobats a la Biblioteca Nacional de París

3a Nadala (1969)

Títol > Ferran Soldevila. Una vida dedicada al país

Signen > Lluís Carulla, Maria Font i fills

Nombre de pàgines > 36

Tiratge > 6.000 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Especial > Imatges pessebre Joan Amades

Autor > Ramon Aramon i Serra

Contingut > Breu notícia biogràfica de Ferran Soldevila / Ramon Aramon i Serra
> Al llarg de la meua vida / Ferran Soldevila (Anys 1933 a 1939)

4a Nadala (1970)

Títol > Centenari del Naixement d'Enric Prat de la Riba (1870-1970)

Signen > Lluís Carulla, Maria Font i fills

Nombre de pàgines > 42

Tiratge > 10.000 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Especial > Poema «Figures de fang» de Ramon Muntanyola

Text Salvador Espriu

Autors > Lluís Carulla, Josep M. Poblet, Josep Benet i Josep M. Ainaud

Contingut > Biografia essencial d'Enric Prat de la Riba / Josep Maria Poblet

> Cronologia d'Enric Prat de la Riba / Josep Benet

> L'obra d'Enric Prat de la Riba, una obra col·lectiva / Josep Benet

> Enric Prat de la Riba vist pels homes del seu temps, alguns dels quals li eren oponents polítics / Josep M. Ainaud

5a Nadala (1971)

Títol > Homenatge a Pau Casals en el seu 95è aniversari

Signen > Lluís Carulla, Maria Font i fills

Nombre de pàgines > 108

Tiratge > 13.000 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Novetat > Primera Nadala en format llibre

Autors > Lluís Carulla, Joan Alavedra, Ramon Muntanyola, Joan Fuster, Josep Trueta, Francesc de

B. Moll, Josep Pont i Gol, Jordi Rubió, Pau Vila, Antoni Tàpies, Antoni M. Badia i Margarit, Cassià M. Just, Joan Oliver, Pere Domingo, Oriol Martorell, Salvador Espriu i Miquel Coll i Alentorn

Contingut²⁰⁵ > Aspectes de la vida i obra de Pau Casals / Joan Alavedra

- > El violoncel·lista
- > El director d'orquestra
- > La catalanitat d'un artista universal
- > Paraules de Pau Casals
- > L'home
- > Moments estel·lars
- > Textos de Pau Casals
- > Els graons d'una ascensió
- > La universalitat d'una obra catalana
- > Catalunya també opina / Ramon Muntanyola, Josep Trueta, Francesc de B. Moll, Josep Pont, Joan Fuster, Jordi Rubió, Pau Vila, Tàpies, Antoni M. Badia, Cassià M. Just, Joan Oliver, Pere Domingo, Oriol Martorell, Miquel Coll i Salvador Espriu
- > Oliba, apòstol de la pau / Miquel Coll i Alentorn

6a Nadala (1972)

Títol > Commemoració dels 500 anys del primer llibre imprès en català (1474-1974). L'aventura editorial a Catalunya

Signen > Lluís Carulla, Maria Font i fills

Nombre de pàgines > 112

Tiratge > 16.393 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Especial > Homenatge a Josep M. de Casacuberta

Autors > Jordi Rubió, Joan Fuster, Pere Bohigas, Josep M. Ainaud, Josep M. Cadena, Josep Faulí, Tomàs Garcés, Domènec Guansé, Albert Manent, Gregori Mir, Josep Miracle, Ramon Pla, Josep Porter, Joan Rius, Joan Triadú i Joan Oliver

Contingut > La paraula i el llibre / Jordi Rubió

- > L'aventura del llibre català / Joan Fuster
- > El llibre manuscrit en llengua catalana / Pere Bohigas
- > Assaig de cronologia / Josep M. Ainaud
- > El llibre català i els seus editors / J. M. Cadena, J. Faulí, T. Garcés, D. Guansé, A. Manent, G. Mir, J. Miracle, R. Pla, J. Porter, J. Rius, J. Triadú i J. Oliver

7a Nadala (1973)

Títol > Lluís Domènech i Montaner. En el 50è aniversari de la seva mort (1850-1923)

Signen > Lluís Carulla, Maria Font i fills

Nombre de pàgines > 138

Tiratge > 18.392 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Especial > Documents

Autors > Lluís Carulla, Oriol Bohigas, Josep M. Ainaud, Francesc Fontbona i Josep Benet

Contingut > Lluís Domènech i Montaner, arquitecte modernista / Oriol Bohigas

- > El polític i la seva època / Josep M. Ainaud
- > Lluís Domènech i Montaner, teòric i erudit / Francesc Fontbona
- > Domènech i Montaner, l'home / Josep M. Ainaud
- > Cronologia de Lluís Domènech i Montaner (1850-1923)
- > Bibliografia de Domènech i Montaner
- > Antologia del pensament de Domènech i Montaner / Josep Benet

205 La nadala incloïa un full volander el qual convidava tothom a enviar cartes de felicitació a Pau Casals (que vivia a Río Piedras, a Puerto Rico), amb motiu del seu noranta-cinquè aniversari.

8a Nadala (1974)

Títol > Àngel Guimerà (1845-1924). En el cinquantè aniversari de la seva mort

Signa > Fundació Carulla Font (Lluís Carulla, Maria Font i fills)

Nombre de pàgines > 136

Tiratge > 18.842 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Lluís Carulla, Joan Oliver, Joan Triadú, Josep M. Poble, Antoni Comas, Miquel Dolç, Albert Manent, Josep Massot, Enric Jardí, Agustí Montal, Josep M. Ainaud, Joan Alavedra, Ricard Salvat, Xavier Fàbregas, Ferran de Pol, Miquel Coll i Alentorn, Jan Schejbal.

Contingut > Guimerà en el meu record / Lluís Carulla

- > 1974, any de commemoracions a Catalunya / Joan Oliver, Joan Triadú, Josep M. Poble, Antoni Comas, Miquel Dolç, Albert Manent, Josep Massot, Enric Jardí, Agustí Montal, Josep M. Ainaud i Joan Alavedra
- > Algunes bases crítiques per a una possible reestructuració dramàtica de l'actual teatre de Guimerà / Ricard Salvat
- > El teatre d'Àngel Guimerà. Trajectòria i significació / Xavier Fàbregas
- > Breu antologia de Guimerà, poeta / Ferran de Pol
- > Guimerà, polític i patriota / Miquel Coll i Alentorn
- > Maria, l'amor d'en Guimerà / Ferran de Pol
- > Projectió internacional d'Àngel Guimerà / Jan Schejbal
- > Cronologia d'Àngel Guimerà (1845-1924) / Josep M. Ainaud

9a Nadala (1975)

Títol > L'excursionisme a Catalunya (1876-1976). Cent anys del Centre Excursionista de Catalunya

Signa > Fundació Carulla Font (Lluís Carulla, Maria Font i fills)

Nombre de pàgines > 114

Tiratge > 22.176 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Lluís Carulla, Josep Iglésies i Fort, Josep M. Ainaud, Andreu Morta, Josep M. Sala i Albareda, Albert Jané, Lluís Albert, Josep Benet, Miquel Coll, Albert Manent, Josep Perarnau, Josep M. Poble i Josep Pont

Contingut > Efemèrides entranyables i xifres encoratjadores / Lluís Carulla

- > Any de commemoracions a Catalunya / Lluís Albert, Miquel Coll, Albert Manent, Josep Perarnau, Josep Pont, Josep Benet, Josep M. Ainaud i Josep M. Poble
- > Presència de l'excursionisme dins la Cultura Catalana / Josep Iglésies
- > Assaig de cronologia / Josep M. Ainaud i Andreu Morta
- > L'excursionisme esportiu / Josep M. Sala i Albareda
- > Antologia literària / Albert Jané

10a Nadala (1976)

Títol > Jaume I el Conqueridor (1276-1976). En el VII Centenari de la seva mort

Signa > Fundació Carulla Font (Lluís Carulla, Maria Font i fills)

Nombre de pàgines > 86

Tiratge > 24.000 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Novetat > Anunci de la creació dels Premis Baldri Rexach

Autors > Miquel Coll i Alentorn, Manuel Sanchis Guarner, Agustí Duran i Sanpere, Francesc de B. Moll, Josep M. Ainaud de Lasarte i Martí de Riquer

Contingut > En el VII centenari de la mort de Jaume I / Lluís Carulla

- > Any de commemoracions a Catalunya / Joan Maragall, Josep Trueta, Isidre Clopas, Montserrat Albet, Jaume Vidal, Jordi Bonet, Joaquim Llimona, Josep Alsina, Joan Ainaud i Helena Cambó
- > Geni i figura de Jaume I / Miquel Coll i Alentorn
- > Jaume I, configurador del domini lingüístic català / Manuel Sanchis i Guarner
- > Els Nadals del rei Jaume I / Agustí Duran i Sanpere
- > La llengua com a vincle d'unió entre els Països Catalans / Francesc de B. Moll
- > Cronologia del rei Jaume I / Josep M. Ainaud
- > Presència i record del rei Jaume I / Josep M. Ainaud
- > L'escriptor Jaume I / Martí de Riquer

11a Nadala (1977)

Títol > Jacint Verdaguer (1877-1977). En el Centenari de l'Atlàntida

Signa > Fundació Carulla Font (Lluís Carulla, Maria Font i fills)

Nombre de pàgines > 114

Tiratge > 24.882 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Josep Miracle, Josep M. Solà i Camps, Joan Torrent i Fàbregas, Josep M. Ainaud de Lasarte, Eduard Junyent, Oriol Martorell, Emília Tarracó, Enric Jardí, Josep Lladonosa, Josep Iglésies, Carme Agustí, Edmon Vallès, Joan Triadú, Eliseu Climent, Montserrat Llorens i Maurici Serrahima

Contingut > Premis «Baldiri Reixach», primer any de la seva convocatòria / Lluís Carulla
> Commemoracions als Països Catalans / Eduard Junyent, Oriol Martorell, Emília Tarracó, Enric Jardí, Josep Lladonosa, Josep Iglésies, Carme Agustí, Edmon Vallès, Joan Triadú, Eliseu Climent, Montserrat Llorens, Josep M. Ainaud i Maurici Serrahima
> Esbós biogràfic de Jacint Verdaguer / Josep Miracle
> Del Colom a L'Atlàntida / Josep M. Solà i Camps
> Protecció de L'Atlàntida més enllà dels Països Catalans / Joan Torrent i Fàbregas
> Cronologia de Jacint Verdaguer / Josep M. Ainaud

12a Nadala (1978)

Títol > La naixença de Catalunya (878-1978). En l'onzè centenari de l'accés de Guifré el Pelós al Comtat de Barcelona, data crucial en la naixença de la nació catalana

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 120

Tiratge > 24.879 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Ainaud de Lasarte, Albert Manent, Josep Perarnau, Xavier Fàbregas, Oriol Martorell, Cassià M. Just, Esteve Fàbregas, Joan Fuster, Octavi Saltor i Jordi Pujol i Soley

Contingut > Activitats de la Fundació Jaume I / Lluís Carulla
> 1978, any de commemoracions / Albert Manent, Josep Perarnau, Xavier Fàbregas, Oriol Martorell, Cassià M. Just, Esteve Fàbregas, Pare Basili de Rubí, Joan Fuster i Octavi Saltor
> La Naixença de Catalunya / Miquel Coll i Alentorn
> Símbols de Catalunya / Josep M. Ainaud
> Cloenda: Catalunya, segon mil·lenni / Jordi Pujol i Soley

13a Nadala (1979)

Títol > Mallorca, la primera conquesta cristiana. El 1114, cent quinze anys abans de la de Jaume I. Edició commemorativa del 750è Aniversari de la Conquesta de Mallorca per Jaume I (1229-1979)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 114

Tiratge > 22.882 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Miquel Coll i Alentorn, Jaume Vidal i Alcover, Francesc de B. Moll, Josep M. Llompart, Frederic Udina, Montserrat Albet, Oriol Casassas, Josep Perarnau, Josep M. Ainaud, Josep M. Garrut, Jordi Verrié, Pere Català, Josep Alsina, Guiu Camps, Josep Tremoleda i Josep Benet

Contingut > La Fundació Jaume I el 1979 / Lluís Carulla
> Una commemoració obligada / Miquel Coll i Alentorn
> El Llibre de Mallorca (Liber maiolichinus o maiorichinus). Introducció a l'edició del poema llatí i la seva traducció catalana / Jaume Vidal i Alcover
> El català Baleàric / Francesc de B. Moll
> La literatura catalana a Mallorca / Josep M. Llompart
> 1979, any de commemoracions / Frederic Udina, Montserrat Albet, Oriol Casassas, Josep Perarnau, Josep M. Ainaud, Josep M. Garrut, Jordi Verrié, Pere Català, Josep Alsina, Guiu Camps, Josep Tremoleda i Josep Benet
> Testimoni vivent en complir 75 anys. Els homes que treballen per Catalunya / Joan Triadú

14a Nadala (1980)

Títol > Josep Maria Folch i Torres. Per a una cultura catalana majoritària (1880-1950). Centenari del naixement de l'escriptor que influí decisivament en la catalanització dels nois i les noies del nostre poble i de llurs famílies

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 104

Tiratge > 22.880 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Lluís Carulla, Ramon Folch i Camarasa, Josep Miracle, Josep Vallverdú, Pere Calders, Joan Triadú, Joan Fuster, Josep M. Ainaud de Lasarte, Montserrat Albet, Carles Usandizaga, Xavier Fàbregas, Francesc Fontbona, Joaquim Ferrer, Albert Manent i Daniel Codina

Contingut > Evocació del meu Folch i Torres / Lluís Carulla

> La Fundació Jaume I l'any 1980

> En tinguéssim un, ara! / Ramon Folch i Camarassa

> Introducció biogràfica de Folch i Torres / Josep Miracle

> Llengua i fidelitat en Josep M. Folch i Torres / Josep Vallverdú

> Els dibuixants d'En Patufet / Pere Calders

> Uns mots per a tothom / Joan Triadú

> Per a una cultura catalana majoritària / Joan Fuster

> Assaig de cronologia d'un segle de cultura popular catalana / Josep M. Ainaud de Lasarte

> 1980, any de commemoracions / Montserrat Albet, Carles Usandizaga, Xavier Fàbregas, Francesc Fontbona, Josep M. Ainaud, Joan Triadú, Joaquim Ferrer, Albert Manent i Daniel Codina

15a Nadala (1981)

Títol > Institut d'Estudis Catalans, en el 75è aniversari de la seva fundació i de la constel·lació gloriosa d'efemèrides coincidents: I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, 1906, «La Nacionalitat Catalana», 1906, Solidaritat Catalana, 1906, Biblioteca de Catalunya, 1914

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Tiratge > 16.837 exemplars

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Lluís Carulla i Canals, Antoni M. Badia i Margarit, Francesc de B. Moll, Josep M. Ainaud de Lasarte, Josep Faulí, Joan Triadú, Miquel Coll i Alentorn, Enric Jardí, Pere Bohigas, Alexandre Cirici, Joaquim Nadal, Manuel Ibáñez, Ramon Planes, Enric Jardí, Josep M. Figueres, Marc-Aureli Vila, Salomó Marquès, Montserrat Albet, Maria Lluïsa Borràs, Cassià M. Just i Jordi Maragall

Contingut > La Fundació Jaume I l'any 1981

> Constel·lació gloriosa d'efemèrides, 1906-1981 / Lluís Carulla

> El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana / Antoni M. Badia i Margarit

> Discurs d'homenatge / Francesc de B. Moll

> La Nacionalitat Catalana / Josep M. Ainaud

> La Solidaritat Catalana / Josep Faulí

> L'imperatiu nacional: fer ciència en català / Joan Triadú

> Els primers setanta-cinc anys de l'Institut d'Estudis Catalans / Miquel Coll i Alentorn

> Homes de l'Institut / Enric Jardí

> La Biblioteca de Catalunya / Pere Bohigas

> Commemoracions als Països Catalans / Alexandre Cirici, Joaquim Nadal, Manuel Ibáñez, Ramon Planes, Josep M. Ainaud, Enric Jardí, Josep M. Figueres, Marc-Aureli Vila, Salomó Marquès, Montserrat Albet, Maria Lluïsa Borràs, Cassià M. Just i Jordi Maragall

16a Nadala (1982)

Títol > Commemoració de la Renaixença. En ocasió del 150è aniversari de l'oda La Pàtria, d'Aribau (1833)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 120

Dimensions > 21x27 cm

Autors > Joan Triadú, Lluís Carulla, Amadeu J. Soberanas, Joan Fuster, Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Ainaud de Lasarte, Artur Bladé, Pere Artís, Lluís Albert, Jaume Sobrequès, Fèlix Cucurull, Joan Triadú, M. Àngels Ferrer, Pere Ribot, Albert Pérez, Josep M. Salrach, Teresa Rovira,

Jordi Bonet, Guillem-Jordi Graells, Jordi Mir, Montserrat Albet, Jaume Farguella, Àngel Cortés, Antoni González i Aina Moll

Contingut > Fundació Jaume I, any 1982

- > La Renaixença al cap d'un segle i mig / Joan Triadú
- > Ús corrent del català escrit, en temps de la «Decadència» / Lluís Carulla
- > Aribau i el guiatge de Fèlix Torres i Amat / Amadeu J. Soberanas
- > La Renaixença: literatura i llengua als Països Catalans / Joan Fuster
- > Els orígens i primers temps de la Renaixença Catalana / Miquel Coll i Alentorn
- > 1833-1933: Assaig de cronologia d'un segle de Renaixença / Josep M. Ainaud de Lasarte
- > 1982, any de commemoracions / Artur Bladé, Pere Artís, Lluís Albert, Josep M. Ainaud, Jaume Sobrequés, Fèlix Cucurull, Joan Triadú, M. Àngels Ferrer, Pere Ribot, Albert Pérez, Josep M. Salrach, Teresa Rovira, Jordi Bonet, Guillem-Jordi Graells, Jordi Mir, Montserrat Albet, Jaume Farguella, Àngel Cortés, Antoni González i Aina Moll

17a Nadala (1983)

Títol > L'expansió de Catalunya en la Mediterrània. En ocasió del sisè centenari de Santa Maria del Mar (1383)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Lluís Carulla i Canals, Joan Bassegoda i Nonell, Bonaventura Bassegoda i Amigó, Margarita Tintó, Josep Maria Salrach, Josep M. Ainaud de Lasarte, Albert Manent, Jordi Maragall, Joan Triadú, Enric Jardí, Francesc Fontbona, Albert Manent, Oriol Martorell, Santiago Riera, Joan Fuster, Gregori Estrada, Montserrat Albet i Josep Perarnau

Contingut > Fundació Jaume I

- > La Catalunya marinera: de l'expansió a la marginació / Lluís Carulla
- > Santa Maria de la Mar, catedral de la Ribera. Esbós d'una història de sis segles / Joan Bassegoda i Nonell
- > Descripció del monument / Bonaventura Bassegoda
- > El barri de la Ribera / Margarita Tintó
- > Creixement feudal i expansió mediterrània: una reflexió crítica / Josep M. Salrach
- > Cronologia de l'expansió catalana / Josep M. Ainaud
- > La petja catalana a la Mediterrània / Josep M. Ainaud
- > 1983, any de commemoracions / Albert Manent, Jordi Maragall, Joan Triadú, Josep M. Ainaud, Enric Jardí, Francesc Fontbona, Albert Manent, Oriol Martorell, Santiago Riera, Joan Fuster, Gregori Estrada, Montserrat Albet i Josep Perarnau

18a Nadala (1984)

Títol > Arrels de la Catalunya mil·lenària. Cinquanta anys del Museu Arqueològic de Barcelona (1935) i setanta-cinc de les excavacions d'Empúries (1908)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Miquel Tarradell, Jordi Rovira i Port, Eduard Ripoll i Perelló, J. Prats, J. Santacana, Josep Gudiol, Miquel Llongueras, Teresa Carreras i Rossell, M. Àngels Casanovas i Romeu, Teresa Llecha i Salvadó, Enric Sanmartí-Grego, Roger Marcet i Barbé, J. M. Nolla i Brufau, Eduard Porta i Ferrés, Jaume Mayas i Prim, Antoni Bregante i Ribas, Imma Albó i Vidal, Maria Petrus i Pons, Domènec Campillo i Valero, M. Teresa Roca i Bartoló, Lluïsa Vilaseca i Borràs, Miquel Batllori, Josep M. Ainaud, Roger Alier, Lluís Bonet, Jaume Carner, Joan Triadú, Albert Manent, Jordi Llimona, Oriol Casassas, Oriol Martorell, Jesús Massip, Joaquim Ferrer, Josep Massot i Manuel Rucabado

Contingut > Fundació Jaume I, any 1984

- > Precedents de segles i de mil·lennis / Miquel Tarradell
- > L'arqueologia al servei de Catalunya / Jordi Rovira i Port
- > Empúries. Grècia a Catalunya / Eduard Ripoll i Perelló
- > Museu Arqueològic de Barcelona / Jordi Rovira i Port
- > La constitució i instal·lació del Museu Arqueològic / Joaquim Prats i Joan Santacana
- > La conversió del Palau d'Arts Gràfiques en Museu Arqueològic / Josep Gudiol i Miquel Llongueras
- > Artífexs del Museu / Josep M. Ainaud
- > Guia breu del visitant / Teresa Carreras, M. Àngels Casanovas i Teresa Llecha
- > Un contingut inèdit: el monetari / Josep M. Nuix
- > Activitats investigadores / Enric Sanmartí-Grego

- > Excavacions / Roger Marcet i Barbé
- > Les darreres excavacions a Empúries: un exemple de política cultural / Enric Sanmartí-Grego
- > L'Empúries quotidiana / Josep M. Nolla
- > Conservació i restauració. Els laboratoris del museu / Eduard Porta i Jaume Mayas
- > Gabinet artístic / Antoni Bregante
- > Biblioteca / Imma Albó i Maria Petrus
- > Laboratori de Paleoantropologia i paleopatologia / Domènec Campillo
- > Reserva / Roger Marcet
- > Activitats de divulgació / M. Teresa Roca
- > Arxius / Lluïsa Vilaseca
- > L'arqueologia a Catalunya. Visió d'altres museus.
- > 1984, any de commemoracions / Miquel Batllori, Josep M. Ainaud, Roger Aliet, Lluís Bonet, Jaume Carner, Joan Triadú, Albert Manent, Jordi Llimona, Oriol Casassas, Oriol Martorell, Jesús Massip, Joaquim Ferrer, Josep Massot, Manuel Rucabado

19a Nadala (1985)

Títol > Apel·les Mestres (1854-1936). En el cinquantenari de la seva mort, 1936-1986

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 114

Autors > Josep M. Ainaud de Lasarte, Francesc Fontbona, Xosé Aviñoa i Joaquim Molas

Contingut > Fundació Jaume I [Memòria 1985]

- > L'home / Josep M. Ainaud
- > El dibuixant / Francesc Fontbona
- > El músic popular / Xosé Aviñoa
- > El poeta / Joaquim Molas
- > Cronologia / Joaquim Molas
- > 1985, any de commemoracions / Joaquim Ventalló, Josep M. Ainaud, Lluís Albert, Roger Aliet, Maur M. Boix, Joaquim Nadal, Pere Català, Josep Benet, Isidre Clopas i Aina Moll

20a Nadala (1986)

Títol > Catalans a Amèrica. En el segon centenari de la mort de Gaspar de Portolà (1786) i el primer de la fundació del Centre Català de Buenos Aires (1886)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 130

Autors > Miquel Coll i Alentorn, Pere Grases, Marc-Aureli Vila, Dan Wohlfeiler (Berkeley), Pere C. Garriga (Los Angeles), Esteve Fàbregas, Víctor Castells, Joan Triadú, Joan Torrent, Jaume Sobrequés, Leandre Amigó, Jordi Galí, Josep M. Ainaud, Albert Manent i Francesc Fontbona

Contingut > La Fundació Jaume I, l'any 1986

- > Catalunya i Amèrica / Miquel Coll i Alentorn
- > Catalans a les amèriques (de la pre-independència als nostres dies) / Pere Grases
- > Aportació de Catalunya a Amèrica / Marc-Aureli Vila
- > Gaspar de Portolà en la Califòrnia d'avui / Dan Wohlfeiler
- > Ginebró Serra i Gaspar de Portolà a Califòrnia / Pere C. Garriga
- > Els segles de l'intercanvi (1755-1900) / Esteve Fàbregas
- > Independència i afirmació nacional / Víctor Castells
- > L'associacionisme català a l'Argentina / Víctor Castells
- > Jocs Florals de la llengua catalana a Amèrica / Víctor Castells
- > 1986, any de commemoracions / Joan Triadú, Joan Torrent, Jaume Sobrequés, Leandre Amigó, Jordi Galí, Josep M. Ainaud, Albert Manent i Francesc Fontbona

21a Nadala (1987)

Títol > Pere III el Cerimoniós (1319-1387). En el sisè centenari de la mort d'un grau rei dels catalans

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 120

Autors > Martí de Riquer, Frederic Udina i Martorell, Ramon Govern i Domènec, Emma Liaño Martínez, Santiago Alcolea i Blanch, Manuel Ibàñez, Josep M. Ainaud, Pere Bohigas, Josep M. Font, Josep Tomàs, Pere Català i Joan Ainaud de Lasarte

Contingut > Fundació Jaume I, any 1987

- > Pere El Cerimoniós / Martí de Riquer

- > Breus notes sobre el regnat de Pere III / Frederic Udina i Martorell
 - > L'home de lletres / Ramon Gubern i Domènech
 - > L'estil epistolar de Pere III / Ramon Gubern
 - > Elogi de l'acròpolis d'Atenes / Frederic Udina
 - > Impulsor de l'arquitectura i les obres públiques / Emma Liaño Martínez
 - > Pere El Cerimoniós, protector de les arts / Santiago Alcolea i Blanch
 - > Cronologia del rei Pere El Cerimoniós / Josep M. Ainaud
 - > Altres commemoracions / Manuel Ibàñez, Josep M. Ainaud, Pere Bohigas, Josep M. Font, Josep Tomàs, Pere Català i Joan Ainaud de Lasarte
-

22a Nadala (1988)

Títol > L'Exposició del 88 i el nacionalisme català. En el centenari de l'Exposició Universal de Barcelona (1888-1988)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Josep M. Ainaud de Lasarte, Enric Tous i Carbó, Josep Maria Fargas i Falp, Enric Jardí, Josep Tarín-Iglesias, Josep Faulí, Josep González-Agapito, Lluís Carulla, Ricard Pedrals, Oriol de Bolòs, Pere Català i Albert Manent

Contingut > La Fundació Jaume I, l'any 1988

- > Barcelona, capital de Catalunya / Josep M. Ainaud
 - > L'urbanisme, impulsió de la ciutat moderna / Enric Tous i Josep M. Fargas
 - > Influència de l'exposició en l'evolució artística de la ciutat / Enric Jardí
 - > Els homes de l'Exposició Universal / Josep Tarín-Iglesias
 - > Els Jocs Florals del 1888, final de l'època de lluita pel prestigi social / Josep Faulí
 - > El missatge de la reina regent / Josep M. Ainaud
 - > El congrés pedagògic. La reivindicació de la llengua en el marc de l'Exposició / Josep González-Agapito
 - > Cloenda. Camí del 2088. Què li espera a Catalunya en el segon centenari de l'Exposició / Lluís Carulla
 - > Any de commemoracions / Ricard Pedrals, Josep M. Ainaud, Enric Jardí, Oriol de Bolòs, Pere Català i Albert Manent
-

23a Nadala (1989)

Títol > Museu de la Vida Rural: L'Espluga de Francolí

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > August Panyella i Andreu Morta

Contingut > Museu de la Vida Rural. La saviesa popular catalana / Lluís Carulla

- > Els objectius / August Panyella
 - > Antecedents
 - > Planificació i orientació didàctica
 - > Visita al Museu / August Panyella i Andreu Morta
 - > Sala Traité d'etnografia rural catalana
 - > Planta 1: La pagesia
 - > Planta 2: La farmàcia i la llar pairal
 - > Planta 3: Els oficis tradicionals
 - > Planta 4: L'Espluga i la Conca
 - > Fundació Jaume I [Memòria 1989]
-

24a Nadala (1990)

Títol > Orfeó Català. Germà gran dels orfeons de Catalunya (1891-1991)

Signa > Fundació Jaume I

In memoriam Lluís Carulla i Canals

Nombre de pàgines > 122

Autors > Miquel Coll i Alentorn, Josep M. Ainaud, Montserrat Albet, Pere Artís i Lluís Millet

Contingut > L'Orfeó Català i el temps de la seva fundació / Miquel Coll i Alentorn

- > Un segle de vida catalana / Josep M. Ainaud
- > Arrels i objectius musicals de l'Orfeó Català / Montserrat Albet
- > L'Orfeó Català (1891-1991) / Pere Artís
- > Els Millet: dues generacions de compositors / Lluís Millet

25a Nadala (1991)

Títol > L'època de Colom. Catalunya a la segona meitat del segle XV. Cinc-cents anys del primer viatge de Colom (1492)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Frederic Udina i Martorell, M. Teresa Ferrer i Mallo, Jaume Riera i Sans, Joan Ainaud de Lasarte, Eulàlia Duran, Santiago de Llovet, Joan Martí i Castell i Pere Català i Roca

Contingut > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1991

- > L'època de Colom / Frederic Udina
- > Mercaders, mariners i corsaris / M. Teresa Ferrer
- > Jueus i conversos / Jaume Riera
- > Les arts plàstiques: Jaume Huguet / Joan Ainaud
- > La divinització com a estratègia de poder a la Catalunya del segle XV / Eulàlia Duran
- > La cartografia de l'època / Santiago de Llovet
- > La situació de la llengua catalana al segle XV / Joan Martí
- > Els llinatges de Colom / Pere Català
- > Colom i Barcelona / Frederic Udina
- > Cronologia catalana de l'època de Colom / Josep M. Ainaud

26a Nadala (1992)

Títol > Els Borja, un llinatge universal dels Països Catalans. Cinc-cents anys de l'elecció de Roderic de Borja, fill de Xàtiva, com a Papa Alexandre VI (1492)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Miquel Batllori, Ximo Company, Josep M. Benítez i Riera i Francisco Javier Puertas

Contingut > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1992

- L'elecció de Roderic de Borja com a Papa Alexandre VI, l'any 1492 / Miquel Batllori
- El món occidental a l'època dels Borja / Ximo Company
- Llengua, cultura i mecenatge artístic dels Borja / Ximo Company
- Iconografia / Ximo Company
- Francesc de Borja, virrei de Catalunya, duc de Gandia, Jesuïta i sant / Josep M. Benítez
- Diccionari Borja / Francisco Javier Puertas

27a Nadala (1993)

Títol > Catalunya, nació mediterrània

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Baltasar Porcel, Albert Manent, Joan Triadú, Josep M. Ainaud, Montserrat Albet, Enric Jardí i Maria Àngels Roque

Contingut > Pregó nadalenc de la Catalunya Mediterrània / Baltasar Porcel

- > Un any de bona collita / Albert Manent
- > Notes sobre Riba i Foix i el nostre mar / Joan Triadú
- > Ventura Gassol, l'enamorat del mar / Josep M. Ainaud
- > La veu de Mompou / Montserrat Albet
- > El Noucentisme, cultura de la Mediterrània / Enric Jardí
- > Una visió actual de la Catalunya mediterrània dins l'Europa de la diversitat / Maria Àngels Roque
- > Fundació Jaume I. Memòria d'activitats 1993

28a Nadala (1994)

Títol > Teatre a Catalunya. Commemoració del centenari de la naixença de Josep Maria de Sagarra (1894-1961)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Lluís Permanyer, Frederic Roda, Guillem-Jordi Graells, Xavier Bru de Sala, Antoni Bartomeus, Isidre Bravo i Joan Maria Gual

Contingut > El teatre català és Sagarra / Lluís Permanyer

- > Teatre a Catalunya / Frederic Roda
- > Cent trenta anys de teatre català / Guillem-Jordi Graells

- > Les grans companyies i el tresor de la imaginació / Xavier Bru de Sala
 - > Teatres a Catalunya / Antoni Bartomeus
 - > L'escenografia catalana al segle XX / Isidre Bravo
 - > La producció en les arts escèniques / Joan Maria Gual
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1994
-

29a Nadala (1995)

Títol > Il·lustradors a Catalunya (1841-1939)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Josep M. Ainaud de Lasarte, Joan-Josep Tharrats i Josep Maria Cadena

Contingut > D'un temps, d'un país / Josep M. Ainaud

- > Art de la il·lustració a la Catalunya del segle XX / Joan-Josep Tharrats
 - > Revistes i publicacions d'humor en català (1841-1939) / Josep M. Cadena
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1995
-

30a Nadala (1996)

Títol > El somni d'Occitània. Vuitè centenari d'Alfons el Cast, primer rei de Catalunya-Aragó (1154-1196)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Robert Lafont, Josep M. Salrach, Mercè Aventín, Jesús Mestre i Godes, Jordi Cerdà Subirachs, Josep M. Ainaud i Joan Amorós i Pla

Contingut > ¿Somni o possibilitat? [Article en occità] / Robert Lafont

- > Relacions catalano-occitanes a la primera època feudal (segle XI) / Josep M. Salrach
 - > Relacions catalano-occitanes i expansió ultrapirenaica (segle XII) / Mercè Aventín
 - > Els càtars, gent occitana / Jesús Mestre i Godes
 - > Els trobadors en la tradició i afaïonament de la cultura catalana / Jordi Cerdà Subirachs
 - > Felibritge i Jocs Florals / Josep M. Ainaud
 - > El somni continua? L'espai occitano-català a l'Europa del segle XXI / Joan Amorós i Pla
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1996
-

31a Nadala (1997)

Títol > La primera revolució industrial a Catalunya. Cent cinquanta anys del ferrocarril Barcelona a Mataró (1848)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Eusebi Casanellas, Jaume Torras Elias, Jordi Nadal i Oller, Josep M. Ainaud de Lasarte, Pere Pascual i Domènech i Rosa Serra Rotés

Contingut > Salutació / Eusebi Casanellas i Rahola

- > La Catalunya preindustrial / Jaume Torras Elias
 - > La indústria fabril a Catalunya en el segle XIX / Jordi Nadal i Oller
 - > El catalanisme i les comunicacions / Josep M. Ainaud
 - > Els mitjans de transport a l'era industrial / Pere Pascual i Domènech
 - > Les colònies industrials / Rosa Serra Rotés
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1997
-

32a Nadala (1998)

Títol > Pompeu Fabra. En el cinquantenari de la seva mort, el dia de Nadal de 1948

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Mila Segarra, Josep M. Ainaud de Lasarte, Joan Triadú, Josep M. de Sagarra, Joan Oliver 'Pere Quart', Anton Sala-Cornadó, Antoni Ferrando i Isidor Mari

Contingut > Notes d'una vida consagrada a la llengua / Mila Segarra

- > Cronologia de Pompeu Fabra (1868-1948) / Josep M. Ainaud
- > La meua vista a Pompeu Fabra / Joan Triadú
- > Pompeu Fabra, patriota / Josep M. Ainaud
- > Carles Riba i Pompeu Fabra / Josep M. Ainaud
- > A Pompeu Fabra / Josep M. de Sagarra

- > El Mestre Fabra, recordat / Joan Oliver 'Pere Quart'
- > Goigs a llaor del gloriós màrtir Mestre Pompeu Fabra / Anton Sala Cornadó
- > Pompeu Fabra, la reconstrucció d'una llengua nacional / Antoni Ferrando
- > La llengua després de Fabra (1948-1998). Balanç al cap de cinquanta anys / Isidor Marí
- > Discurs d'Òscar Ribas davant l'assemblea general de les Nacions Unides
- > Declaració Universal de Drets Lingüístics (Preàmbul)
- > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1998

33a Nadala (1999)

Títol > Pedagogia a Catalunya. Dos-cents cinquanta anys de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons de Baldiri Reixac. Cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Salomó Marquès i Sureda, Bernat Sureda i Garcia, Josep González-Agàpito, Conrad Vilanou i Torrano, Joan Soler i Mata, Lluís Duran i Solà, David Pujol i Fabrelles, Pere Soler i Josep M. Ainaud de Lasarte

- Contingut** > Baldiri Reixac i el seu temps / Salomó Marquès i Sureda
- > El segle XIX. Revolució Industrial, Renaixença i educació / Bernat Sureda i Garcia
 - > La renovació pedagògica al primer terç del segle XX / Josep González-Agàpito
 - > El Noucentisme: construir un país a través de l'educació / Conrad Vilanou i Torrano i Joan Soler i Mata
 - > Resum d'història de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana / Lluís Duran i Solà
 - > L'obra pedagògica de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana / David Pujol i Fabrelles
 - > Cap al demà:
 - > Resistència cultural i renovació pedagògica / Josep González-Agàpito
 - > L'escoltisme i el moviment de colònies i casals / Pere Soler
 - > Els Premis Baldiri Reixac
 - > Mestres de Catalunya / Josep M. Ainaud
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 1999

34a Nadala (2000)

Títol > Ramon de Penyafort i el Dret català. Quatre-cents anys de la canonització del patró dels advocats de Catalunya (1601-2001)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Llorenç Galmés, Josep M. Mas Solench, Josep M. Ainaud de Lasarte, Santiago Bueno i Salinas i Josep M. Puig Salellas

- Contingut** > Sant Ramon de Penyafort. L'home / Llorenç Galmés
- > Cronologia / Josep M. Mas Solench
 - > Un sant popular / Josep M. Ainaud
 - > Ramon de Penyafort i el Dret / Santiago Bueno i Salinas
 - > Dret Civil i identitat nacional. Del dret pactat a la reivindicació política / Josep M. Puig Salellas
 - > L'ordenament jurídic de Catalunya / Josep M. Mas i Solench
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 2000

35a Nadala (2001)

Títol > Bibliofília a Catalunya. Des del segle XIX

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > José Ignacio Montobbio Jover, Francesc Fontbona, Pilar Vélez, Francesc X. Puig Rovira, Jordi Estruga i Estruga, Josep M. Ainaud de Lasarte, Eliseu Trenc, Santi Barjau, Jordi Carulla, Santiago Brugalla, Emili Brugalla i Joan Santanach i Suñol

- Contingut** > Elogi de la bibliofília / José Ignacio Montobbio Jover
- > La bibliofília vuitcentista / Francesc Fontbona
 - > Llibres rars del segle XX: del llibre de bibliòfil al llibre d'artista / Pilar Vélez
 - > Arquitectes i editors dels llibres de bibliòfil / Francesc X. Puig Rovira
 - > Apunts sobre la bibliofília del segle XXI / Francesc X. Puig Rovira

- > L'Associació de Bibliòfils de Barcelona / Jordi Estruga i Estruga
 - > Els reis catalans i els llibres d'hores / Josep M. Ainaud
 - > Bibliòfils per força / Josep M. Ainaud
 - > Eudald Canivell i Masbernà, impressor i polígraf, promotor / Eliseu Trenc
 - > La impremta Oliva de Vilanova / Santi Barjau
 - > Emili Grau Sala, artista gravador / Jordi Carulla
 - > Emili Brugalla, relligador. En el centenari del seu naixement / Santiago Brugalla
 - > El llibre i l'art de l'enquadernació / Emili Brugalla
 - > Índex d'autors, il·lustradors i relligadors / Joan Santanach i Suñol
 - > Índex de títols / Joan Santanach i Suñol
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 2001
-

36a Nadala (2002)

Títol > Cultura catalana i franquisme. Societat civil i resistència cultural a Catalunya (1939-1977)

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Josep M. Ainaud de Lasarte, Albert Manent i Segimon, Joaquim Arenas i Sampera, Joan Triadú i Font, Andreu Morta i Miquel Costabella i Díaz

- Contingut** > El redreçament d'un poble / Josep M. Ainaud
- > Tres àmbits de resistència cultural. Introducció
 - > Revistes de cultura en català, clandestines, tolerades o d'exili (1939-1961) / Albert Manent i Segimon
 - > L'idioma après malgrat tot / Joaquim Arenas i Sampera
 - > Apunt sobre Òmnium Cultural / Joan Triadú i Font
 - > L'home de Cultura en Ruta / Joan Triadú i Font
 - > L'aventura del bibliobús / Andreu Morta
 - > Assaig de Cronologia / Miquel Costabella i Díaz
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 2002
-

37a Nadala (2003)

Títol > Festa, tradició i identitat. El calendari festiu dels catalans

Signa > Fundació Jaume I

Nombre de pàgines > 122

Autors > Jan Grau i Martí, Albert Rumbo i Soler i Antoni Serés i Aguilar

- Contingut** > La cultura popular i la identitat nacional / Jan Grau i Martí
- > Orígens del calendari festiu i tradicional català / Albert Rumbo i Soler
 - > El calendari català / Antoni Serés i Aguilar
 - > Els efectes de la globalització en el calendari / Jan Grau i Martí
 - > Tipologia de festes i celebracions / Jan Grau i Martí
 - > Les festes locals / Albert Rumbo i Soler
 - > Els símbols de la festa i la festa com a símbol / Jan Grau i Martí
 - > Fundació Jaume I. Memòria de l'any 2003
-

38a Nadala (2004)

Títol > L'autogovern de Catalunya

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 122

Autors > Víctor Ferro, Albert Estrada-Rius, Isabel Sánchez de Movellán Torent, Ernest Belenguer, Miquel Pérez Latre, Josep Capdeferro, Joaquim Albareda, Sebastià Solé, Joan Lluís Pérez, Enric Fossas, Carles Viver, Josep Maria Sans i Tomàs de Montagut

- Contingut** > L'autogovern de Catalunya: els precedents / Josep M. Sans i Tomàs de Montagut
- > La Deputació del General, un organisme creat per les corts / Víctor Ferro
 - > Orígens i evolució de la Deputació del General de Catalunya (1359-1413) / Albert Estrada-Rius
 - > La plenitud política de la Deputació del General (1413-1479) / Isabel Sánchez de Movellán Torent
 - > El redreç del General / Ernest Belenguer
 - > La Deputació del General al segle XVI: arrelament i conflicte / Miquel Pérez Latre
 - > La Deputació del General al segle XVII / Josep Capdeferro
 - > De la plenitud a la desfeta (1700-1714) / Joaquim Albareda
 - > La reivindicació de les institucions catalanes sota el règim de Nova Planta i el

- constitucionalisme (1714-1931) / Sebastià Solé i Joan Lluís Pérez
 - > L'autonomia de Catalunya durant la II República / Enric Fossas
 - > L'autonomia de Catalunya amb la Constitució de 1978 / Enric Fossas
 - > Balanç dels darrers vint-i-cinc anys d'autogovern / Carles Viver
 - > Perspectives de futur / Carles Viver
 - > Fundació Lluís Carulla. Memòria de l'any 2004
-

39a Nadala (2005)

Títol > Escriptors. De Caterina Albert als nostres dies

Signa > Marta Pessarrodona, Jordi Castellanos, Núria Nardi, Lluïsa Julià, Vinyet Panyella i Neus Real

Nombre de pàgines > 114

Autors > Fundació Lluís Carulla

- Contingut** > Autores dins de la literatura catalana: un comentari / Marta Pessarrodona
- > Víctor Català i el seu temps / Jordi Castellanos
 - > Caterina Albert: retrat d'un personatge / Núria Nardi
 - > Maria Antònia Salvà i les seves contemporànies / Lluïsa Julià
 - > Les poetes del segle XX / Vinyet Panyella
 - > Les narradores catalanes del segle XX: una narrativa per a un nou segle / Neus Real
 - Cronologia / Marta Pessarrodona
 - > Memòria de l'any 2005
-

40a Nadala (2006)

Títol > Cuina catalana

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 114

Autors > Toni Massanés, Jesús Contreras, Isidra Maranges, Núria Bàguena, Elena Espeitx, Josep M. Blasi, Pau Arenós i Pep Palau

- Contingut** > De com saber si «catalans mengen pus graciosament e ab millor manera que altres nacions» o què poden entendre per cuina catalana / Toni Massanés
- > Cuina catalana i identitat cultural / Jesús Contreras
 - > La cuina medieval catalana / Isidra Maranges
 - > La cuina moderna i contemporània a través dels receptaris / Núria Bàguena
 - > Productes locals: el patrimoni alimentari de Catalunya / Elena Espeitx
 - > De les fondes a la cuina d'autor / Josep M. Blasi
 - > Nous i vells restaurants del futur / Pau Arenós
 - > Llorers i espines de la cuina catalana / Pep Palau
 - > Repertori de llibres de cuina catalana / Núria Bàguena
 - > Memòria de l'any 2006
-

41a Nadala (2007)

Títol > Immigració. Les onades immigratòries en la Catalunya contemporània

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 102

Autors > Anna Cabré, Joaquín Arango, Isabel Pujadas, Andreu Domingo, Dolors Oller, Àngels Pascual i Jordi Cardelús

- Contingut** > Les onades migratòries en el sistema català de reproducció / Anna Cabré
- > Les primeres migracions del segle XX a Catalunya / Joaquín Arango
 - > Les migracions dels anys seixanta a Catalunya / Isabel Pujadas
 - > El segle XXI i la internacionalització de les onades migratòries / Andreu Domingo
 - > Identitat i diversitat / Dolors Oller
 - > L'expressió literària de la mobilitat i de l'arrelament / Àngels Pascual i Jordi Cardelús
 - > Memòria de l'any 2007
-

42a Nadala (2008)

Títol > L'esport a Catalunya

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 114

Autors > Xavier Pujadas, Carles Santacana, Josep Casanovas, Conrad Vilanou, Joaquim Molas i Francesc Fontbona. Introducció de Carles Santacana

- Contingut** > Introducció / Carles Santacana
> Els orígens de l'esport a la Catalunya contemporània: entre la modernització del lleure i la massificació (1870-1936) / Xavier Pujadas
> Pensant l'esport: els intel·lectuals i l'esport a Catalunya / Carles Santacana
> Catalunya i els jocs olímpics / Josep Casanovas
> L'esport en la pedagogia catalana / Conrad Vilanou
> Literatura i esport / Joaquim Molas
> Art i esport a Catalunya / Francesc Fontbona
> Memòria de l'any 2008
-

43a Nadala (2009)

Títol > Xarxes de comunicació a Catalunya

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 114

Autors > Ramon Tremosa, Alfonso Herranz, Joaquim Solà, Joaquim Coello, Germà Bel, Santiago Montero, Josep Vicent Boira i Joaquim Nadal.

- Contingut** > Infraestructures: la columna vertebral d'un país / Ramon Tremosa
> Les infraestructures de transport a Catalunya durant el segle XX / Alfonso Herranz
> Infraestructures de transport, sòl industrial i localització de l'activitat productiva a Catalunya / Joaquim Solà
> Trens, ports i aeroports / Joaquim Coello
> Aeroports, impactes sobre el territori i importància de la gestió / Germà Bel
> Transport i energia / Santiago Montero
> L'eix mediterrani «sharins a partitioned land» / Josep Vicent Boira
> Epileg. Les infraestructures de Catalunya / Joaquim Nadal
> Memòria de l'any 2009
-

44a Nadala (2010)

Títol > Església, cultura i país

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 98

Autors > Armand Puig, Antoni Pladevall, Joan Bada, Pere Lluís Font, Ricard Torrents i Salvador Cardús

- Contingut** > L'Església i l'afaiçonament de la personalitat de Catalunya / Armand Puig
> L'Església de Catalunya a l'època medieval / Antoni Pladevall
> L'Església catalana entre els segles XVI i XVIII / Joan Bada
> Cristianisme i pensament en la cultura catalana contemporània / Pere Lluís Font
> Cristianisme i literatura catalana des de la Renaixença: aproximacions a un moment crucial / Ricard Torrents
> Reptes catalans a l'Església catòlica / Salvador Cardús
> Memòria de l'any 2010
-

45a Nadala (2011)

Títol > Dau al Set. La segona avantguarda catalana

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 98

Autors > Alèxia Sinoble, Arnau Puig, Daniel Giralt-Miracle, Pilar Parcerisas, Glòria Bordons i Sol Enjuanes Puyol

- Contingut** > Dau al Set i les avantguardes anteriors a la Guerra Civil / Alèxia Sinoble
> Introducció a l'esperit de Dau al Set / Arnau Puig
> Dau al Set, un repte i una aventura / Daniel Giralt-Miracle
> El Dau al Set literari / Glòria Bordons
> Tabula rasa. El dau del progrés / Pilar Parcerisas
> Cronologia de la revista Dau al Set / Sol Enjuanes Puyol
> Fundació Lluís Carulla. Memòria de l'any 2011
-

46a Nadala (2012)

Títol > Fotografia catalana contemporània. Dels anys setanta fins a l'actualitat

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 92

Autors > David Balsells, Juan Naranjo, Cristina Zelich, Rafael Levenfeld, Pierre Borhan i Joan Fontcuberta

Contingut > Fotografia catalana / David Balsells

- > Més enllà del blanc i negre. Fotografia a Catalunya (1970-1980) / Juan Naranjo
 - > Les primeres galeries de fotografia a Catalunya (1973-1983) / Cristina Zelich
 - > La fotografia catalana en el context editorial espanyol / Rafael Levenfeld
 - > Amb Clichés, entre París, Arles i Brcelona / Pierre Borhan
 - > Una cultura visual postfotogràfica / Joan Fontcuberta
 - > Fundació Lluís Carulla. Memòria de l'any 2012
-

47a Nadala (2013)

Títol > Castells

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 104

Autors > Pere Ferrando, Efrén Garcia, Guillermo Soler, Xavier Capdevila, Joan Cuscó, Xavier Brotons, Josep Bargalló i Raquel Sans

Contingut > Una aproximació a la història dels castells / Pere Ferrando

- > L'expansió dels castells: de fenomen circumscrit al Camp de Tarragona, amb bressol a Valls, a fenomen nacional / Efrén Garcia
 - > Del nou al deu. L'eclosió dels castells en els darrers trenta anys / Guillermo Soler
 - > La projecció exterior / Xavier Capdevila
 - > La música dels castells / Joan Cuscó
 - > La llengua dels castells: riquesa del lèxic casteller / Xavier Brotons
 - > La mida del món: els castells a la literatura i les arts / Josep Bargalló
 - > Cronologia castellera (1770-2013)
 - > Fundació Lluís Carulla. Memòria de l'any 2013
-

48a Nadala (2014)

Títol > 1714-2014

Signa > Fundació Carulla

Nombre de pàgines > 96

Autors > Joaquim Albareda, Xavier Arbós, Josep M. Domingo, Borja de Riquer, Andreu Domingo i Joan B. Culla

Contingut > El significat de la derrota de l'11 de Setembre del 1714 / Joaquim Albareda Salvadó

- > 1814. La participació en el projecte espanyol / Xavier Arbós Marín
 - > 1864. Com es pot ser català / Josep M. Domingo
 - > La Mancomunitat de Catalunya / Borja de Riquer i Permanyer
 - > 1964. Els altres catalans / Andreu Domingo i Valls
 - > 2014. De l'autonomia a la sobirania / Joan B. Culla i Clarà
 - > Fundació Carulla. Memòria de l'any 2014
-

49a Nadala (2015)

Títol > Biblioteques. De l'Escola de Bibliotecàries al llibre electrònic

Motiu > Centenari de la creació de l'Escola de Bibliotecàries per part de la Mancomunitat (1915-2015)

Signa > Fundació Carulla

Nombre de pàgines > 114

Autors > Assumpció Estivill Rius, Teresa Mañà Terré, Lluís Agustí, Cristóbal Urbano, Núria Ventura Bosch, Carme Fenoll i Clarabuch, Marga Losantos i Reis Fontanals, Laura Borràs Castanyer i Lluís M. Anglada i de Ferrer

Contingut > Els inicis del sistema de biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya:

- el projecte d'Eugeni d'Ors / Assumpció Estivill Rius
- > El sistema de biblioteques populars (1915-1939) / Teresa Mañà Terré
- > Les biblioteques catalanes sota el franquisme: supervivència, manteniment i recuperació / Lluís Agustí
- > Biblioteques de recerca (1983-2014): tres dècades de cooperació i una digitalització / Cristóbal Urbano
- > Les biblioteques públiques des dels anys vuitanta fins avui: un període de grans canvis / Núria Ventura Bosch

- > Les biblioteques públiques, avui / Carme Fenoll i Clarabuch
 - > Cronologia de la Biblioteca de Catalunya / Marga Losantos i Reis Fontanals
 - > La lectura (en) digital: funcions, tipologia i vigència de la lectura avui / Laura Borràs Castanyer
 - > Les biblioteques a Catalunya i el seu paper futur en un futur sense paper / Lluís M. Anglada i de Ferrer
 - > Fundació Carulla: Memòria de l'any 2015
-

50a Nadala (2016)

Títol > Ramon Llull. Una petjada de set segles

Motiu > Setè centenari de la seva mort (1316-2016)

Signa > Fundació Lluís Carulla

Nombre de pàgines > 112

Autors > Fernando Domínguez, Josep E. Rubio, Lola Badia, Albert Soler, Rafael Ramis Barceló, Michela Pereira, Óscar de la Cruz Palma i Pere Rosselló Bover

Contingut > Ramon Llull: escenari, horitzons, projectes i desenganys / Fernando Domínguez

- > L'Art de Ramon Llull / Josep E. Rubio
 - > La literatura segons Ramon Llull / Lola Badia
 - > Ramon Llull com a gestor de la pròpia obra / Albert Soler
 - > El lul·lisme a la tardor medieval i a l'època moderna / Rafael Ramis Barceló
 - > El lul·lisme alquímic / Michela Pereira
 - > Sobre la devoció i el culte a Ramon Llull / Óscar de la Cruz
 - > La recuperació literària de Ramon Llull des del segle XIX fins a l'actualitat / Pere Rosselló Bover
 - > Fundació Carulla. Memòria 2016
-

51a Nadala (2017)

Títol > 50 anys de Nadales

Signa > Fundació Carulla

Nombre de pàgines > 114

Autors > Marta Esteve, Joaquim Coello, Julià Guillamon, Jordi Pardo, Josep M. Muñoz, Joan B. Culla i Bernat Puigtobella

Contingut > Nous temps, nous reptes / Marta Esteve

- > La Nadala, 50 anys / Joaquim Coello
- > La Nadala de Lluís Carulla i de la Fundació Carulla: Au Fènix / Julià Guillamon
- > Les Nadales de la Fundació Carulla com a pioneres del micromecenatge. Els Premis Baldiri Reixac / Jordi Pardo
- > El país entre el 1967 i el 2017 / Josep M. Muñoz
- > Cinquanta anys que semblen dos segles. El món entre els anys 1967-2017 / Joan B. Culla
- > Del mecenatge de la cultura a la cultura del mecenatge. Aproximacions sobre el futur de la cultura i el mecenatge a Catalunya / Bernat Puigtobella
- > Un compromís renovat. Des de 1973 la Fundació Carulla ha evolucionat al costat de la societat catalana

8.6. Les Jornades Baldiri Reixac (2012-2017)

Les Jornades Baldiri Reixac que organitza la Fundació Carulla van néixer en les reunions dels membres del Jurat d'aquests guardons durant el curs 2011-2012, amb l'objectiu de millorar la difusió i la projecció dels treballs, de les experiències i dels projectes que es presenten any rere any en cada convocatòria. Fou una idea de Joan Arjona i Sales, qui havia estat el responsable del Servei Educatiu de la Noguera durant vint-i-cinc anys. La proposta va ser organitzar una jornada anual que permetés compartir les bones pràctiques amb altres docents, i així també intentar promoure la innovació i establir lligams de col·laboració entre l'extensa xarxa que avui configuren les escoles, els instituts i els ensenyants dels premis Baldiri Reixac.

Així doncs, els objectius de la Jornada²⁰⁶ van quedar fixats en aquests termes:

- > Enfortir els lligams entre l'extensa xarxa que avui formen les escoles i els ensenyants que han participat en els premis al llarg dels anys.
- > Donar visibilitat al treball dut a terme pels diferents centres educatius, ensenyants i alumnes de totes les etapes educatives.
- > Difondre el coneixement generat i acumulat a través dels diferents projectes presentats.
- > Conèixer i compartir experiències i bones pràctiques educatives.
- > Promoure la innovació educativa.
- > Consolidar una escola compromesa amb el país, la seva llengua i la seva cultura.

El format triat per la Jornada és la suma de 'tastets pedagògics' on els docents poden exposar breument les seves experiències, a més a més dels espais que es creen paral·lelament a les ponències: d'una banda, l'espai de pòsters de les propostes pedagògiques, i de l'altra, l'espai d'exposició de recursos didàctics.

La Jornada, des de 2012 fins a 2016,²⁰⁷ que començava a les 9 del matí amb la benvinguda i les acreditacions i finalitzava cap a les 14 hores d'un dissabte de tardor, s'estructurava en dos blocs: l'un de 18 seminaris simultanis i l'altre de 18 projectes i experiències simultànies. La durada de cadascun d'aquests seminaris o projectes era d'uns 15 minuts, amb opció a col·loqui de 5 minuts. Els inscrits, doncs, podien assistir a un màxim de 6 seminaris. El 2017,²⁰⁸ en canvi, la Jornada va començar una hora més tard, a les 10h, i es va estructurar en quatre blocs horaris amb un total de 20 seminaris (en quatre franges horàries amb 5 seminaris simultanis). Per tant, els inscrits van poder assistir a un màxim de 4 seminaris. La temàtica d'aquests han estat des del primer any dotze: aplicació didàctica i TIC; creativitat i expressió lingüística; foment de l'ús de la llengua; llengua, comunicació i integració; cultura popular; coneixement de l'entorn, projectes comunitaris i de ciutat; projectes de centre; experiències d'aula dels d'Infantil i Inicial; experiències d'aula dels cicles Mitjà i Superior de Primària; experiències d'aula d'ESO i Batxillerat, i experiències d'aula d'internivells. En la Jornada de 2017 n'hi va haver onze perquè les experiències d'aula d'internivells es van ajuntar amb les de cicle infantil i inicial. Cada any també hi ha hagut una conferència oberta a tots els assistents sobre alguna temàtica actual de l'àmbit educatiu. Des de l'inici fins a l'actualitat les conferències han estat les següents:

- > 2012. Enric Queralt: «Llegir, més enllà de les lletres».
- > 2013. Josep Lluís Micó Sanz: «Ciberètica aplicada a l'educació».
- > 2014. Ponç Pons: «Educar el futur».
- > 2015. Joan Santanach: «Vida i obra de Ramon Llull».
- > 2016. Lluís Tarín: «Com s'està transformant l'educació en les escoles de Jesuïtes Educació».

206 Extrets de la Memòria de la Jornada dels Premis Baldiri Reixac 2013 a Balaguer. De fet, han estat els mateixos des del primer any fins avui.

207 Informació descrita a les diverses memòries de la Jornada des del 2012 fins al 2016.

208 Memòria de la Jornada dels Premis Baldiri Reixac 2017 a Gandesa.

- > 2017. Eduard Vallory: «La transformació educativa del segle XXI: reptes i oportunitats».

L'organització de la Jornada és a càrrec de la Fundació Carulla, que n'assumeix l'organització, la planificació i el suport econòmic (dietes de desplaçament dels ponents, despeses de difusió, de les infraestructures, l'esmorzar, etc.), tot i que el Centre de Recursos Pedagògics del Servei Educatiu del Departament d'Ensenyament que correspon a la localitat on es duu a terme la Jornada s'encarrega d'incloure-la en el seu Pla de Formació de Zona, de fer-ne difusió a la comarca, de recollir-ne les inscripcions i de fer-ne una avaluació final. La UOC i la Societat Catalana de Pedagogia també hi col·laboren. Pel que fa a les tasques de planificació i elaboració de materials (tríptics, cartells de senyalització, DVD...), des del primer any se n'encarrega l'equip del Centre de Recursos Pedagògics de la Noguera.²⁰⁹

Cada any s'ha dut a terme en una comarca diferent, que correspon a diferents serveis territorials del Departament d'Ensenyament, alhora que també s'ha volgut distribuir en centres de tipologia diversa:

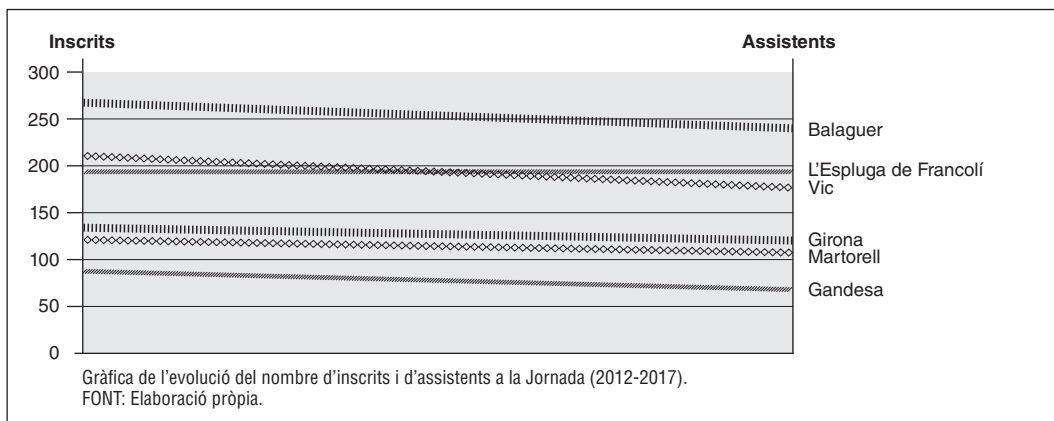
- > 2012. Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes de Vic.
- > 2013. Escola concertada Nostra Senyora del Carme de Balaguer.
- > 2014. Institut públic Joan Amigó de l'Espluga de Francolí.
- > 2015. Institut Jaume Vicens Vives de Girona.
- > 2016. Centre Cultural de Martorell.
- > 2017. Institut Terra Alta de Gandesa.

Amb referència al material didàctic i a les experiències presentades, els assistents a la Jornada reben un DVD on poden trobar el programa; les fitxes i pòster dels projectes i experiències exposats, amb les adreces respectives de contacte; informació dels Premis Baldiri Reixac (catàlegs de guanyadors de les darreres convocatòries, mapes de les escoles guanyadores, la convocatòria de l'any següent, etc.); informació de la Fundació Carulla amb indicacions del Museu de la Vida Rural de l'Espluga; les memòries de les convocatòries anteriors, i un apartat de recursos didàctics amb un seguit d'aspectes de la didàctica de la llengua, del coneixement de l'entorn... D'altra banda, es poden consultar les experiències guardonades a l'espai web, realitzat conjuntament amb la UOC, *bonespractiques-baldiri.cat*, presentat durant la II Jornada a Balaguer (2013). A part, els ponents i els assistents a la Jornada reben una certificació del Departament d'Ensenyament.

209 Informació facilitada per Joan Arjona.

El perfil de l'assistent a la Jornada és una dona d'entre 41 i 60 anys procedent de l'escola pública, mestra de Primària que ve majoritàriament del servei territorial on té lloc la Jornada.²¹⁰ En els darrers anys, tal com observem al gràfic 17, hi ha hagut una davallada considerable del nombre d'inscrits a la Jornada.

GRÀFIC 17 > Nombre d'assistents (2012-2017)

210 Hem comparat la descripció de les persones inscrites en cada Jornada que apareix a la memòria anual posterior per obtenir el perfil de l'assistent.

9

EXODI: PLANTEM UNA CANYA

«Només amb la llengua ens sobreviuem.»

Joan Triadú
Llegir com viure

9.1. Obra ‘definitivament inacabada’

El pare Agustí Altisent (1923-2004), autor de la *Història de Poblet*, una erudita obra de referència, citava Paul Valéry, a les darreres pàgines del voluminós llibre que va dedicar al monestir: «No conec obres acabades; només obres abandonades».¹ I deia que la seva no n’era pas una excepció: «Qui cregui donar obres perfectes no viurà més realitat que la del seu orgull, perquè les obres perfectes no existeixen més que en la imaginació dels curts de vista o dels vanitosos (i res no escurça tant la vista com la satisfacció d’un mateix)».² D’altra banda, l’escriptor Jaume Cabré, en el llibre *Les incerteses*, deia –amb aquell punt saludable de fina ironia– que després d’anys de feina intensa, hi ha obres que s’han de donar per definitivament inacabades.³

Arribats fins aquí, doncs, hem de parlar clar, com Altisent i Cabré: la *commedia* s’ha acabat. Els objectius que ens havíem marcat en començar, en bona part, s’han assolit. És clar que podíem haver continuat estirant del fil, o revisar la tesi més del que hem fet una i altra vegada, afegint d’aquí i traient d’allà. Hem decidit, però, que ja n’hi havia prou i l’hem ‘abandonada’ aquí. O, si ho preferiu, ha quedat ‘definitivament inacabada’ en aquest punt. Segons ens explicava un dia en Joan Bech de can Gori de Vallgornera, actualment veí de Cabanes, els pagesos de l’Empordà tenien una bonica expressió per dir ‘fins aquí hem arribat’: en deien –i ho feien, quan deixaven un camp a mig llaurar, perquè un altre de la casa continués la feina– ‘plantar una canya’. Nosaltres, doncs, plantem la canya aquí. Només demanem que els bons amics i els futurs lectors ens ajudin a millorar aquesta obra –provisional, com totes les recerques històriques–, que ens diguin quins valors hi veuen i, sobretot, quins defectes hi troben, ja que, si podem, estem disposats a polir-los. Com diu fra Agustí, el fat de qualsevol obra humana és la imperfecció: nosaltres mateixos, en aquesta tesi, hem corregit alguns errors que havien publicat historiadors que no coneixem, però també col·legues i amics nostres. Esperem no només que ens ho perdonin, que d’això ja n’estem segurs, sinó que ara siguin ells els qui

1 ALTISENT, Agustí: *Història de Poblet*, pàg. 748.

2 Ibídem, pàg. 747.

3 CABRÉ, Jaume: *Les incerteses. Sobre la creació del món*, pàg. 13

ens ajudin a ‘falsar’ aquest treball, per dir-ho en expressió popperiana, i a trobar les deficiències que hi pugui haver.

En aquest sentit, d'entre els errors que hem anat detectant mentre fèiem la tesi, relacionats amb l'obra editorial de la Protectora, destaquem els següents vint-i-sis, que deixem apuntats per si es poden esmenar en posteriors edicions d'aquests treballs o almenys que no es tornin a reproduir en d'altres que utilitzin aquestes fonts:

- 1) En el llibre *Història de Catalunya Il·lustrada*, de Ferran Soldevila i Josep Granyer, publicat per Proa l'any 1994, hi ha un pròleg d'Albert Jané on diu que la primera edició d'aquest llibre és de l'any 1967, sense fer cap esment que l'obra fou publicada primer per la Protectora l'any 1933 (*Història de Catalunya. Primeres lectures*), en aquella ocasió amb dibuixos de Josep Vinyals.
- 2) En el llibre de Josep M. Ainaud de Lasarte *Mestres que han fet Catalunya*, parlant de l'obra de Pere Blasi *Geografia Elemental de Catalunya*, diu que fou publicada l'any 1922 i que «se'n feren tres edicions més, amb algunes modificacions (1926, 1931 i 1935)». D'aquesta obra només se'n van fer tres edicions: el 1922, el 1931 i el 1935. La del 1926 no l'hem trobada documentada mai enlloc; a més, en l'edició de 1935 hi diu «tercera edició».
- 3) En el llibre *Historia Ilustrada del Libro Escolar en España. Del Antiguo Régimen a la Segunda República*, els professors Salomó Marquès i Josep González-Agàpito parlen de l'obra de la Protectora en l'article *El libro escolar en catalán*. L'article conté algunes equivocacions: el *Sil·labari Català* de Pau Romeva és del 1922 i no pas del 1921 com ells afirmen; el llibre de Rosa Sensat *Les ciències en la vida de la llar* és de 1923 i no pas del 1931; la *Introducció a la gramàtica* d'Alexandre Galí diuen que és del 1935 i caldria precisar una mica més: és del 1935 (el primer volum) i del 1937 (el segon); per últim diuen que la *Geografia de Catalunya*, de Pere Blasi, fou «àmpliament reeditada», quan, en realitat, només es va reeditar dues vegades, el 1931 i el 1935.
- 4) En el llibre *Josep Obiols, 1894-1994. Obra Cívica*, publicat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Pilar Vélez diu: «Rere el *Cartipàs català*, la publicació més notable és el *Sil·labari català*, també de Pau Romeva, publicat el 1922 en dos volums...». El llibre de 1922 fou publicat en un sol volum en cinc capítols; és posteriorment que el llibre es publicà en dues parts.
- 5) En el catàleg de l'exposició *Un segle d'escola a Barcelona. Acció municipal i popular, 1900-2003* –publicat per Octaedro i l'Ajuntament de Barcelona– hi ha un article de Conrad Vilanou i Josep González-Agàpito, titulat *Anàlisi dels textos i dels materials escolars*, on es tornen a repetir alguns dels errors esmentats anteriorment (el *Sil·labari català* és del 1922 –i no del 1921, com s'hi afirma– i el llibre primer de *Lectures d'infants* és del 1930 –i no pas del 1929.)
- 6) En el llibre de Lluís Duran, *Pàtria i escola*, també hi ha algun petit error a l'hora d'explicar la tasca editorial de la Protectora: per exemple, a la pàgina 388 s'esmenta el llibre de Ferran Soldevila *Història de Catalunya. Curs mitjà* com a publicat el 1933 quan, en realitat, és del 1923. O a la pàgina 387 es diu que el *Llibre de la natura. Primer grau*, de Salvador Maluquer i Antoni Parramon, és del 1933, quan en realitat és del 1932.
- 7) En l'article de Lluís Duran «Breu història de l'Editorial Pedagògica», publicat l'any 1997 a la revista *Afers*, la millor síntesi que s'ha redactat fins ara sobre

l'obra editorial de la Protectora, hi ha alguns errors: a) Duran diu (pàg. 403) que la *Gramàtica Catalana, curs mitjà*, de Pompeu Fabra, es reedità en sis ocasions, però la reedició de 1933 que ell cita no l'hem trobat enlloc. L'última edició que cita, de 1935, és la cinquena edició. b) A continuació afirma que del llibre *Lectures d'Infants, primer llibre* [en realitat era *llibre primer*], se n'arriben a fer quatre edicions. No: se'n van fer cinc, la darrera va ser el 1938, que es va esporgar d'elements religiosos. c) Més endavant (pàg. 406) torna a parlar de la *Gramàtica Catalana* de Pompeu Fabra, «un volumet divulgador de la gramàtica que rebrà dues denominacions: fins a 1924, el títol citat anteriorment; des de 1930, *Gramàtica Catalana, curs mitjà*». A banda que els dos anys estan equivocats (haurien de ser 1923 i 1931) el fet que explica és al revés: fins al 1923 (2a edició) el títol de l'obra va ser *Gramàtica catalana. Curs mitjà*; a partir de 1931 (3a edició) va ser només *Gramàtica catalana*. d) A la pàgina 415 Lluís Duran parla de la *Introducció a la Gramàtica, volum primer*, d'Alexandre Galí en aquests termes: «El 1936, segons Galí, i el 1935, segons la publicació, apareix *Introducció a la Gramàtica, volum primer*, del mateix Galí, amb un llibre del mestre incorporat, reeditades el 1977 i el 1971». Hi ha dues dades que no entenem: En primer lloc, Alexandre Galí (pàg. 244 de la *Història de les institucions...*) escriu que el seu llibre es va publicar el 1935 i, per tant, ho diu bé. En segon lloc, no hem trobat cap reedició del 1971 dels dos llibres esmentats. e) Lluís Duran també afirma, parlant de la segona edició del llibret *Infants i flors*, que «Galí situa en el 1919 la segona edició». No, en aquest cas Alexandre Galí tampoc no s'equivoca pas (pàg. 239 de la *Història de les institucions... Llibre I. La llengua. Entitats defensores i propagadores*): «El 1921 es publicà el full esquemàtic del mapa de Catalunya per a treballs escolars. En la sèrie extradocent surten la segona edició del llibre d'Ignasi Iglésias *Infants i flors* i la biografia de Ramon Llull redactada per mossèn Llorenç Riber en el seu estil retòric habitual». f) El paràgraf següent no acaba de ser exacte: «Una obra que porta data de 1924 és la *Biografia de Mn. Jacinto Verdguer*, de Valeri Serra i Boldú. Tot i el manteniment extern en la forma de les biografies de l'APEC, no es tracta d'un opuscle sinó d'un volum editat amb un tiratge limitat i amb la millor qualitat d'edició. L'obra pretén ser un intent d'assaig biogràfic que permeti iniciar una biografia definitiva, i la font de finançament del volum és a càrrec dels catalans de l'Havana». En realitat de la biografia de mossèn Cinto se'n van editar dos llibres diferents, amb el mateix contingut: un és el volum que segueix la mateixa forma externa que les altres biografies (que es va vendre a 3 pessetes); l'altre és l'edició especial en paper de fil, més gruixuda i de mida una mica més gran (que es va vendre a 10 pessetes). g) A la pàgina 413 (nota 52) diu que el segon volum de les *Lectures d'infants* s'havia de reeditar durant la Guerra Civil, en la qual calia eliminar qualsevol referència religiosa. No era un projecte: es va acabar reeditant el 1936 (3a ed.). h) Finalment, Duran diu que les *Lliçons de llenguatge* es van reeditar el 1983 i 1984, i té raó. S'oblida de dir, però, que primer van ser reeditades el 1967 i 1968.

- 8) En el llibre I de la *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*, d'Alexandre Galí, dedicat a la llengua i a les entitats defensores i propagadores, hi ha tres petits errors: Galí diu (pàg. 240) que el *Sil·labari català* de Pau Romeva és de l'any 1921 quan, en realitat, és del 1922. Més endavant (pàg.

244) afirma que l'any 1933 va sortir el segon llibre de lectura de M. Assumpció Pascual, i no: va ser el 1931. També diu (pàg. 244) que el llibre *Motorns hidràulics* és de l'enginyer Josep Rossich. Es deia Joan Rosich.

- 9) En el llibre de Joan Samsó *El mecenatge cultural a Catalunya durant el segle XX*, que dedica un capítol a la Protectora, hi ha algunes dades equivocades: diu que la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra es va editar repetidament fins al 1931. Va ser fins al 1935. Afirma que el *Manual d'història de la literatura catalana moderna* de Manuel de Montoliu és de 1921. No: és del 1922. També data el segon volum de les *Lectures d'infants*, de M. Assumpció Pascual, el 1933 quan, en realitat, es va publicar el 1931. Les *Lliçons d'aritmètica* diu que es van editar el 1931-1932. Va ser el 1931-1933. El *Llibre de la Natura, primer grau* és del 1932 i no pas del 1933 com afirma l'autor d'aquest llibre. Per últim, Samsó diu que la *Geografia elemental de Catalunya* és de 1935. Potser caldria haver precisat que la primera edició és del 1922 i que la de 1935 és la tercera.
- 10) En l'article «Llibres per a infants i adolescents», de Teresa Mañà, publicat a *Serra d'Or*, núm. 655-656, de juliol-agost del 2014, s'afirma que la *Geografia elemental de Catalunya*, de Pere Blasi, és del 1923 quan, en realitat, la primera edició va ser publicada el 1922. També s'hi diu que el llibret *Infants i flors*, del 1917, es va reeditar el 1922. I no: fou reeditat el 1921. Finalment, el llibre de Ferran Soldevila que s'esmenta, publicat el 1923, portava per títol *Història de Catalunya: curs mitjà*, i no pas *curs superior*, com diu l'autora de l'article. La confusió ve, segurament, perquè aquest llibre es reedità el 1932 i el 1937 amb el nom canviat, aquesta vegada sí, de *curs superior*.
- 11) En la 'Motivació' del llibre de Ferran Soldevila *Resum d'història dels Països Catalans*, de l'any 1974, Miquel Coll i Alentorn diu que «L'any 1923 Ferran Soldevila donava a la llum, dins les publicacions de la benemèrita Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, una *Història de Catalunya. Curs Mitjà*, que venia a continuar la sèrie de treballs seus d'intenció pedagògica i divulgadora, iniciada el 1920 amb el seu opuscle *La història universal* dins la col·lecció "Minerva". L'èxit d'aquella *Història*, que va assolir quatre edicions abans del 1936...». No van ser quatre edicions, abans de 1936 només van ser dues: la de 1923 i la de 1932.
- 12) En el llibre *La resistència escolar catalana en llibres (1716-1939). Bibliografia*, de Rosa Mut i Carbassa i Teresa Martí i Armengol, hi ha també algunes inexactituds. Per exemple, les autores daten la publicació del llibre *Lectures d'infants* entre el 1929 i el 1931 (pàg. 41). En el cas del primer volum la primera edició és del 1930 i la darrera del 1938; en el cas del segon, la primera edició és del 1931 i la darrera del 1936. Diuen que la *Gramàtica catalana* de Pompeu Fabra és del 1919 quan, de fet, la primera edició és del 1918. Per últim, escriuen que «Alguns [llibres] s'han reeditat encara després del 1976»: és veritat, però hauria estat més precís explicar que la primera reedició en castellà d'un text de la Protectora, després de la Guerra Civil, és del 1939 i que la primera reedició en català és del 1956.
- 13) A la pàgina 254 del segon volum de l'obra col·lectiva *La Segona República a Catalunya*, editada per Ara Llibres, es reproduïx –a tota pàgina– el *Mapa de les Terres de Llengua Catalana* publicat per l'APEC l'any 1920. El peu de foto diu, equivocament: «Mapa de la Unió Excursionista de Catalunya de finals dels anys vint.»

- 14) El periodista Ignasi Aragay va escriure al diari *Avui*, el 4 de gener de 1996, un article titulat «Òmnium abans d'Òmnium», en el qual parlava de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana com a precedent llunyà d'Òmnium Cultural. En aquest article deia que l'Editorial Pedagògica va treure 30 títols. S'equivoca: en va treure una cinquantena, sense comptar els cartells, els mapes murals, els estatuts, les memòries i els butlletins.
- 15) En el llibre de Robert Saladrigas *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya* s'afirma, a la pàgina 69, que Alexandre Galí va escriure el llibre de la Protectora *Aritmètica i Geometria*. No: és escrit pel seu cosí Josep Galí, nebot de Pompeu Fabra. D'altra banda, en el peu de figura de la il·lustració número 30, hi ha escrit que el cartell de Josep Obiols és de l'any 1919, quan en realitat hauria de dir 1922.
- 16) En el capítol *El libro escolar*, del llibre col·lectiu *Historia de la edición en España, 1836-1936*, signat per Antonio Viñao, l'autor despatxa la història del llibre escolar en català –sense esmentar l'Editorial Pedagògica ni cap dels títols modèlics que va publicar– en mitja pàgina de les 28 que té l'article. Fins i tot equivoca la data de fundació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana –que, com sabem, es va fundar el 1898 amb el nom d'*Agrupació* i el 1902 amb el d'*Associació*– i la situa el 1914.
- 17) En el llibre d'Albert Balcells *La Mancomunitat de Catalunya, 1914-1925. El primer pas vers l'autogovern des de la desfeta de 1714*, hi ha una reproducció, a la pàgina 61, del cartell de la Protectora que va dibuixar Josep Obiols. Diu que és del 1920, i no: és del 1922.
- 18) En el llibre *Educació, municipis i República*, coordinat per Rafael Aracil i Antoni Segura, a la pàgina 127, s'esmenta el llibre *Història de Catalunya. Primeres lectures*, de Ferran Soldevila i s'afirma que és de 1932. No: la primera edició es va publicar el 1933.
- 19) A la Nadala 2017 de la Fundació Carulla –titulada *50 anys de Nades*–, Julià Guillamon fa un interessant article sobre la història de les Nades d'aquesta fundació i diu, a la pàg. 28, que el 1974 Ferran Soldevila va publicar el *Resum d'història dels Països Catalans*, un llibre que, segons Guillamon, per ell va ser transcendental. Només cal fer-hi una petita puntualització: el llibre de Soldevila és un dels manuals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, publicat l'any 1923 amb el títol *Història de Catalunya. Curs mitjà*. L'edició de 1974 no la va publicar Ferran Soldevila, que havia mort uns anys abans, sinó Miquel Coll i Alentorn, que va posar-la al dia.
- 20) En el llibre de Pedro Cuesta Escudero *La escuela en la reestructuración de la sociedad española (1900-1923)* hi podem llegir que Manuel de Montolui (enlloc de Montoliu) va publicar la *Història crítica de la Literatura Catalana Moderna* (enlloc del nom exacte *Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna. Primera part*). També diu que la Protectora va publicar llibres d'història sagrada, la qual cosa no és així.
- 21) A l'Especial 11 de Setembre de 2015 de la revista *Sàpiens* (núm. 160) es reproduïx a la pàg. 41 el cartell de la Protectora. S'hi diu que Josep Obiols va pintar-lo el 1921 i no: com hem dit repetidament, va ser el 1922.
- 22) A la comunicació de Joan Triadú titulada «La llengua en la història de l'ensenyament a Catalunya segons Alexandre Galí», dins el volum *Llengua i educació*

en una perspectiva històrica. *Actes de les 5enes. Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, pàg. 250, explica que Galí va escriure «les *Lliçons de llenguatge*, 1a i 2a parts, i un segon grau titulat *Introducció a la gramàtica* (també en dues parts), llibres publicats per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, l'any 1931 i reeditats el mateix any i el 1934». No és exacte. En el cas de la primera part del llibre *Lliçons de Llenguatge*, la primera edició és, efectivament, del 1931, però no es va reeditar el mateix any, sinó el 1932. La tercera edició sí que és del 1934. En el cas del segon volum, la primera edició és del 1931 i la segona, del 1934. Pel que fa a la *Introducció a la gramàtica*, el volum primer és del 1935 i, el volum segon, del 1937.

- 23) A l'obra de Manuel Llanas *Història de l'edició a Catalunya. L'edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*, hi ha un apartat dedicat a l'Editorial Pedagògica que conté alguns noms d'obres no del tot exactes: *Vida abreujada del beat Ramon Llull* (és *Lull*), *Primeres lectures d'història de Catalunya* (és *Història de Catalunya. Primeres lectures*) i *Història universal. Primeres lectures* (és *Història. Primeres lectures*).
- 24) Jordi Monés i Pujol-Busquets, a l'article «La higiene i la medicina escolars. De Pere Felip Monlau a Lluís Sayé», dins *Pedagogía y medicina*, publicat l'any 2009 per la Universitat de Barcelona (i reproduït, el 2018, a *Educació, país, llengua*, pàg. 177), diu a la nota 32 de la pàgina 104 i a la nota 33 de la pàgina 105, que el llibre de Ramon Fagella *Salut. Higiene i Educació Física* és de l'any 1933. No: és del 1935.
- 25) L'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya ha publicat, el 2018, el facsímil *Mapa de les terres de llengua catalana*, amb motiu de la celebració de l'Any Fabra. Hi ha escrit que és de l'any 1921. No és ben exacte: és del 1920.
- 26) Només com a anècdota final direm que Manuel Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora del 1914 al 1936 –amb un petit parèntesi de 1932 a 1934–, en les seves memòries (*Una flama. De la meua vida*), també es va equivocar. Quan fa la llista, suposem que de memòria, dels llibres que s'havien publicat fins al juliol del 1936, en cita dos que no es van arribar a editar mai: *Ensenyament de les ciències físico-químiques*, de Josep Estalella; i *Ensenyament de les ciències naturals*, de Salvador Maluquer.

9.2. Conclusions

Abans d'acabar ens agradaria, això sí, deixar apuntades unes quantes conclusions –francament, no sabem si el nom ‘conclusió’ és el més adequat en una obra com aquesta⁴–, en una visió de síntesi de tot el que hem anat explicant al llarg del treball. Comencem copiant un text.

«Per què obrim un àlbum de fotos i mirem les imatges dels moments que volem recordar? Per què escrivim en les pàgines d'un diari les experiències importants? Per què escoltem les històries que les persones més grans ens expliquen sobre la seva vida? Per què guardem objectes del passat o que ja no fem servir? Doncs perquè no volem oblidar. Si recordem, mantenim vius els records.

»La memòria ens permet recordar les coses que han passat i hem viscut. És important conèixer i mantenir viva en la memòria la pròpia història personal i la història col·lectiva perquè, d'una banda, ens ajuda a entendre el passat i el present, a valorar-los i respectar-los i, de l'altra, ens ajuda a construir un futur millor. Els records formen part de la nostra identitat personal i col·lectiva: fan que una persona o una comunitat sigui ella mateixa.»

Els dos paràgrafs anteriors, encara que sigui difícil de creure, són un fragment d'un text –extret de la pàgina 266 del llibre *Coneixement del medi*, de 5è de Primària, de l'editorial La Galera–, inclòs, juntament amb altres de semblants, com a exemple d'adoctrinament ideològic partidista en un informe que ha redactat el sindicat AMES. Algú ho pot arribar a entendre? Es fa difícil. Resumir la història convulsa de la llengua catalana a l'escola –un fer i desfer permanent, actualització del mite de Sísif–, que és el que hem intentat fer en aquesta tesi doctoral, potser ens hi pot ajudar.

Hem pogut veure que, des de la segona meitat del segle XVIII, Catalunya va estar obligada a escolaritzar els alumnes en castellà, la llengua oficial de la monarquia, pràcticament en els mateixos moments que l'historiador i filòleg Antoni de Capmany sentenciava que el català era «una llengua morta per a la república de les lletres». Ferran Mascarell diu que Capmany no va comptar amb la voluntat del poble, i té raó.⁵ A la Reial Cèdula d'Aranjuez, signada el 23 de juny de 1768 –dinou anys després que mossèn Baldiri Reixac publicqués el primer volum de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*,

4 Diu Javier LASPALAS a *Introducción a la historiografía de la educación* (pàg. 102): «A la Historia no es aplicable el esquema metodológico de las ciencias positivas que –grosso modo– sería el siguiente: a) dentro de un campo específico de estudio, definase un problema concreto; b) tradúzcase éste a hipótesis verificables; c) recójense de acuerdo con reglas preestablecidas los datos necesarios para someterlas a prueba; d) aplíquese el procedimiento de contraste (matemático o estadístico) pertinente; y e) en función de los resultados obtenidos, derívense conclusiones evidentes para el área de estudio.

»Comparemos este modo de investigar con el de la Historia: a) si se desea elaborar algo más que una simple cronología de hechos políticos y militares, no es sencillo distinguir entre grandes y pequeños temas históricos; b) el historiador ha de escoger sus datos de entre los que han sobrevivido en fuentes y, además, su criterio de selección es inevitablemente subjetivo; c) por su propia naturaleza hay dimensiones esenciales del pasado que en escasa medida pueden ser analizadas con métodos matemáticos o estadísticos; y d) dado que los anteriores pasos no se han respetado, las conclusiones no se extraen de manera automática y tampoco resulta fácil integrarlas en un saber global.»

5 MASCARELL, Ferran: «30 anys de la Llei de normalització lingüística, la història d'un èxit col·lectiu», dins *30 anys de política lingüística*, pàg. 24.

on afirmava que «D'entre totes les llengües, la que amb més perfecció deuen saber los minyons és la llengua pròpia de sa pàtria»–, el borbó Carles III va imposar el castellà a les escoles: «*Finalmente mando que la enseñanza de primeras Letras, Latinidad, y Retórica se haga en lengua Castellana generalmente, donde quiera que no se practique, cuidando de su cumplimiento las Audiencias y Justicias respectivas, recomendándose tambien por el mi Consejo á los Diocesanos, Universidades, y Superiores Regulares para su exacta observancia, y diligencia en extender el idioma general de la Nación para su mayor armonía, y enlace recíproco*». D'altra banda, en el *Plan General de Instrucción Pública*, aprovat el 1836, es va establir que «*La lengua nacional es la única de que se hará uso en las explicaciones y libros de texto*», la qual cosa marcarà realment l'inici de la castellanització de l'ensenyament. La Llei d'instrucció pública de 1857 –la primera llei general d'educació espanyola, coneguda com a Llei Moyano– va establir l'escolarització obligatòria i, per tant, la castellanització acadèmica generalitzada.

Amb tot, malgrat aquestes i d'altres disposicions que hi van haver posteriorment, el català continuava essent la llengua del poble i va estar sempre present al país –amb una clara consciència diglòssica, que implicava un repartiment de funcions entre les dues llengües en conflicte– i les reivindicacions, a vegades de manera tímida, altres vegades amb més força, a favor que esdevingués també la llengua de l'escola es van perpetuar al llarg dels anys.

Fem un petit parèntesi per esmentar que, al llarg de la història, hi ha hagut nombrosos polítics i intel·lectuals que han silenciat la repressió de la nostra cultura i han negat l'existència d'una nació catalana que va lluitar, i que encara ho fa, pel dret a existir. Al capítol tercer ho hem estudiat amb detall. Aquest espanyolisme lingüístic negacionista és una barreja de silenci i d'oblit deliberat, relativista, que minimitza la persecució política de la llengua catalana i fa una relectura de la història que proposa anar divulgant la idea que la situació precària de la llengua catalana és a causa de raons gairebé «naturals»: el comerç, l'obertura al món, l'atracció del castellà literari, la voluntat dels catalans de canviar de llengua... Aquí només esmentarem, com a mostra, que el 1981 l'historiador Antonio Domínguez, que l'any següent va rebre el premi Príncep de Astúries de Ciències Socials, va arribar a publicar que «*Nunca se dictó una prohibición contra las lenguas no castellanas*», la qual cosa hem desmentit amb desenes d'evidències. El català sempre ha estat discriminat a favor del castellà i encara ara és la política sorgida dels aparells de l'Estat, fins i tot incomplint sistemàticament la Constitució que tant diuen defensar. Ho explica Ferran Mascarell amb aquestes paraules: «Neguen sistemàticament la realitat social del català. Pretenen convertir-lo en una llengua de segona o menor. Devaluen sistemàticament la seva singularitat i la seva oficialitat. Tracten d'imposar la idea que l'ús del català és una despesa supèrflua i innecessària. Pretenen que la promoció del català s'interpreti com la laminació de les llibertats individuals i com un instrument d'adoctrinament. Volem fer creure a la gent de bona fe que el català a l'escola i als mitjans de comunicació és sinònim de pensament únic. I no cal dir que pretenen amb tot plegat dividir la societat catalana i aïllar-la de la resta de catalanoparlants.»⁶

A finals del segle XIX va néixer a Barcelona el Col·legi de Sant Jordi, impulsat per Francisco Flos i Calcat, el primer centre escolar en català dels temps moderns. Uns

6 Ibídem, pàg. 25.

quants anys abans hi havia hagut una experiència interessant d'escola catalana a la colònia Güell, a Santa Coloma de Cervelló. Paral·lelament a la iniciativa de Flos, el mateix any 1898, es va crear l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana –popularment anomenada la Protectora–, l'entitat que va contribuir més, durant tot el primer terç del segle XX, a la catalanització de l'escola. El 1902, però, a proposta del ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Álvaro de Figueroa y Torres, es va obligar els mestres, sota amenaça de penes greus, a ensenyar la doctrina cristiana en castellà. El catecisme era l'única assignatura que es podia fer en català i això era vist com un perill «*cuyo remedio ya no admite ni dilación ni espera*». El ministre no se'n va sortir, però és un bon exemple d'una constant històrica: d'una banda, l'esforç de l'Estat per prohibir i destruir el català; de l'altra, l'esforç de moltes persones i entitats per aconseguir una escola en la llengua del país. Una mena de llei del pèndol recurrent: per dir-ho poèticament, quan la roca cruel ja quasi tramunta el crestell, torna a rodolar fins a la plana.

Perquè, en realitat, com ha deixat escrit el professor Josep González-Agàpito, la història del català a l'escola és la crònica d'una lluita pel nostre redreçament cultural. En els darrers segles, la llengua catalana només ha estat present a les escoles del Principat, de manera oficial, en dues ocasions: durant la Segona República, quan el 1931 el ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts Marcel·lí Domingo va signar el Decret de la Llengua, i en l'època actual postfranquista, del 1978 cap aquí. I sempre que s'han aconseguit alguns guanys hi ha hagut algú al darrere que s'ha encarregat de destruir el poc o molt que s'havia aconseguit. Després de l'esclat de la Renaixença, seguit del moviment noucentista i mancomunal, amb la creació d'institucions culturals i educatives importants, i l'impuls des de la iniciativa privada de les primeres escoles catalanes, la dictadura del general Miguel Primo de Rivera (1923-1930) es va encarregar de fer cau i net. La Protectora, que havia aconseguit fins a aquell moment un important nombre de socis –del Principat, però també de molts altres països on tenia comissions delegades–, i que feia una feina impagable de promoció d'escoles, de planificació de colònies escolars i concursos de llengua i d'història, d'organització de cursos, aplecs i festivals, de publicació de llibres de text i d'altres materials didàctics..., va rebre una batzegada duríssima, que la va deixar esmorteïda durant una bona colla d'anys.

L'obra republicana, que va comportar la derogació de les disposicions dictades des del 13 de setembre de 1923 contra l'ús del català a les escoles primàries, fou combatuda virulentament; primer, durant la mateixa República, per sectors de la societat espanyola que no acceptaven altra Espanya que la unitària castellanoparlant i, més tard, pel règim franquista, que en va prohibir l'ús i l'ensenyament i que va intentar un autèntic genocidi cultural contra Catalunya, àmpliament estudiat per Josep Benet, Josep M. Solé, Joan Villarroya i Francesc Ferrer, entre altres historiadors. Com qualsevol règim totalitari, la dictadura del general Francisco Franco es va marcar l'objectiu de convertir l'escola en un dels instruments rellevants de propaganda ideològica. De fet, no va inventar res de nou perquè, des de Felip V, les mesures de centralització i unificació lingüística constituïen un dels trets característics de la política governamental de l'Estat espanyol. El que direm a continuació, i que esmentem en el capítol tercer, és només una anècdota, però pot il·lustrar la categoria. Quan la Carme Serrallonga i en Marçal Olivari van anar a veure Xavier de Salas, membre d'una família de la burgesia industrial barcelonina –que tenia propietats a la Bonanova– perquè els llogués una casa per instal·lar-hi l'escola Isa-

bel de Villena, continuació del desaparegut Institut-Escola de la Generalitat, aquest els va etzibar una sentència lapidària: «*Carmeta, esto del catalán se acabó para siempre*». Per sort, es va equivocar...

Amb l'arribada de la democràcia i l'assumpció de les competències des de la Generalitat de Catalunya es va poder dur a terme la normalització lingüística en diversos àmbits de la societat i, per tant, també de l'escola que, d'aquesta manera, va poder ser catalana de llengua i continguts. Aquestes polítiques lingüístiques, que van ser aprovades amb l'acord unànim de tots els partits, han contribuït a augmentar el coneixement i el prestigi de la llengua. El Programa d'Immersion Lingüística ha esdevingut un model d'èxit. No ens hi podem entretenir, però aquí caldria parlar de la gran tasca que van fer els professionals del Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC), la taleia de molts docents que s'hi van abocar amb entusiasme i gratuïtat i es van posar al dia amb les classes de l'anomenat «reciclatge», la feina que van fer moltes editorials publicant materials en català i també, per què no dir-ho, la contribució dels Premis Baldori Reixac, convocats per la Fundació Carulla –en un inici en col·laboració amb la Delegació d'Ensenyament del Català d'Òmnium Cultural– a l'impuls de la renovació i catalanització de l'escola. Amb tot, els atacs van continuar de manera implacable –manifestos, fòrums, sentències...– fins al punt de promulgar, l'any 2013, la coneguda com a Llei Wert, presentada com una eina per a la millora de la qualitat educativa però que, en realitat, estava pensada per fer-nos recular. ¿Recordeu allò d'«*españolizar a los niños catalanes*», que vam sentir, en seu parlamentària, de la veu de José Ignacio Wert?

Però a desgrat d'aquests embats, i malgrat totes les dificultats que vulgheu –que ja hem vist en aquest treball que venen de lluny–, s'ha de dir alt i clar que el nostre sistema educatiu inclusiu ha aconseguit en aquests darrers anys èxits notables. El model lingüístic de l'escola catalana ha garantit a la gran majoria d'alumnes, en acabar l'escolaritat obligatòria, un bon coneixement del català i del castellà. Ha estat un instrument valuós de cohesió i de combat de les desigualtats, que ha aconseguit la integració escolar i social dels infants i joves d'orígens i capacitats diverses. Ha fet una aposta per la cultura de la pau i per les pràctiques democràtiques i s'ha esforçat per innovar i millorar constantment a través d'avaluacions internes i externes. Malgrat això, en els darrers temps, a voltes amb una frivolitat fruit del desconeixement absolut de la realitat, i altres vegades amb una bona dosi de mala fe, alguns partits polítics han volgut desqualificar l'escola catalana i, per tant, la feina dels docents. Són molt irresponsables. Ens pot portar res de bo el fet de sembrar la divisió?

A l'editorial del número 397 de la revista *Perspectiva Escolar* –la primera de l'any 2018–, dirigida pel professor Xavier Besalú, hi podem llegir que «les escoles i instituts són objectes delicats, espais enormement sensibles que se sostenen sobre la confiança i sobre una bona dosi de complicitat entre tots els seus actors». ⁷ I, per tant, com ha manifestat el Nucli Paulo Freire de la Universitat de Girona, «la calúnnia, la delació, la sospita permanent i la desconfiança són als antípodes del clima que es necessita per fer una educació integral i per aprendre amb eficàcia, llibertat i justícia.» ⁸

7 «Editorial. Refer la confiança», dins *Perspectiva escolar*, núm. 397, gener-febrer de 2018, pàg. 2.

8 *Manifest del Nucli Paulo Freire de la Universitat de Girona davant l'acusació contra els mestres i professors de diferents instituts i escoles de Catalunya d'adoctrinar i vexar el seu alumnat*, Girona, 17 de maig de 2018.

El que podem comprovar és que les acusacions d'adoctrinament no són més que rèpliques, posades al dia, de tots els atacs que l'escola catalana ha rebut al llarg de la història. Com diu una frase que circula per la xarxa, de la qual no en sabem l'autoria, el problema és un accent de més: els mestres i professors expliquem *que* s'ha de pensar, però no pas *què* s'ha de pensar. Des d'aquí en felicitem l'autor, perquè està molt ben trobada.

En fi, tal com explicava Joan B. Culla en un article recent al diari *Ara*, les amenaces barroeres que el Govern espanyol i altres agents polítics projecten sobre l'escola obeeixen a una lògica colonial. Francesc Ferrer i Gironès ja escrivia, el 1990, que la llengua catalana rebia un tracte d'aquesta naturalesa: colonial.⁹ «Es pensen que introduint més hores *de* castellà o *en* castellà a les classes, o explicant més història d'Espanya, els alumnes se sentiran més espanyols, la qual cosa farà disminuir l'independentisme. Creuen que l'escola és la causa de la desafecció creixent d'una part important de la societat catalana, que ja ha desconnectat racionalment i emocionalment d'un Estat que s'esforça per anar-nos a la contra. I s'equivoquen, és clar, perquè la lògica colonial constitueix una arma de doble tall: en el moment que tractes una part dels teus conciutadans com a súbdits, tu mateix els estàs assenyalant el camí de l'emancipació.»¹⁰

Quins són, alguns dels reptes que té plantejats l'escola catalana, en el context actual? En primer lloc, hem de lluitar aferrissadament per mantenir el model d'escola inclusiva i immersiva, que no separi ni faci diferències entre els alumnes per raó de llengua. Hem de treballar per fer possible el model lingüístic del nostre sistema educatiu, recentment definit en el document titulat *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya*, publicat pel Departament d'Ensenyament,¹¹ que situa la llengua al centre de l'aprenentatge com a instrument fonamental per al desenvolupament personal, acadèmic i professional de tots els alumnes, i com a garantia d'equitat i de cohesió social. Ser plurilingüe no vol dir dominar totalment un gran nombre de llengües, sinó adquirir l'habilitat d'utilitzar més d'una varietat lingüística amb diferents graus de coneixement i per a diferents propòsits. Segons el document esmentat aquest model d'educació es concreta en els següents objectius: 1) Proporcionar a l'alumnat una competència plurilingüe i intercultural, que garanteixi un bon domini de les llengües oficials, i un grau de competència suficient en una o dues llengües més. 2) Reforçar el paper de la llengua catalana com a llengua de referència del sistema educatiu i potenciar-ne l'ús per part de l'alumnat. 3) Capacitar els alumnes per utilitzar totes les llengües del seu repertori individual per al gaudi i la creació estètica, per a l'anàlisi crítica i l'acció social a través del llenguatge, i per actuar de manera ètica i responsable en qüestions d'importància local o global. 4) Desenvolupar en l'alumnat la capacitat d'utilitzar la seva competència plurilingüe amb l'objectiu de construir coneixement nou. 5) Fer presents en els centres les llengües i cultures dels alumnes d'origen estranger i destacar-ne el valor cultural i econòmic. I, per acabar, 6) Despertar en els alumnes la curiositat per altres llengües i cultures, proporcionar-los coneixements sobre com són i com funcionen i afavorir la seva autonomia per aprendre-les al llarg de tota la vida.

9 FERRER, Francesc: «Encara som una colònia», dins *Insubmissió lingüística*, pàg. 24-30.

10 CULLA, Joan B.: «Lògica colonial», dins *El català, llengua de tots. Reflexions sobre la immersió lingüística*, s/p. Especial diari Ara.

11 *El model lingüístic del sistema educatiu de Catalunya. L'aprenentatge i l'ús de les llengües en un context educatiu multilingüe i multicultural*. Generalitat de Catalunya, 2018.

En segon lloc, hem d'estudiar com podem augmentar l'ús social de la llengua catalana perquè no podem deixar de dir que, tot i que és la llengua habitual de l'escola, en molts casos no és la parla del pati, ni dels jocs, ni de la relació entre els alumnes ni, massa sovint, de la relació amb les famílies. També, cal dir-ho, cada vegada hi ha més mestres 'renuncistes', per fer servir el terme utilitzat per Josep M. Aymà, en un llibre de recomanable lectura.¹² En aquest sentit, és interessant l'article *La força de l'espanyol*, de Joan F. Mira, que reflexiona sobre el perquè «als instituts i a les escoles, on la llengua d'ensenyament és la del país, el català, els alumnes fan servir habitualment l'espanyol per jugar, i que l'espanyol és la llengua de la diversió adolescent, de les colles de carrer, de les discoteques i de qualsevol lloc i circumstància fora de les aules i dels llibres».¹³ També és molt interessant l'article de F. Xavier Vila i Moreno «“Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati?” Els usos lingüístics a les escoles catalanes» ja que, a partir de dades concretes, ens demostra que ni el català ha desaparegut dels patis, ni se'n pot atribuir la reculada a un canvi sobtat i recent, ni es pot restringir aquesta reculada a l'escola.¹⁴ Enric Larreula diu que van ser moltes les persones que van creure que la batalla decisiva per salvar l'ús social de la llengua catalana passava per l'escola i el temps ha demostrat que aquesta mesura era del tot insuficient.¹⁵ F. Xavier Vila ens ho argumenta: «Només des de la ingenuïtat podia esperar-se que l'avenç del català com a llengua vehicular modificaria en profunditat les pràctiques lingüístiques de l'alumnat, com si la resta de la societat –la família, els amics, el barri, els mitjans de comunicació...– haguesin deixat d'exercir el seu paper socialitzador. Sobretot tenint en compte l'escassa intervenció de l'escola damunt dels usos lingüístics i les mentalitats de l'alumnat en aquest sentit».¹⁶ I tot seguit n'explica el perquè: «Contràriament a allò que s'esdevé en altres sistemes escolars, l'escola a Catalunya gairebé no intervé en els usos interpersonals de l'alumnat. Potser no és possible, permisible o fins i tot desitjable. La nostra història ha fet molt complex fins ara d'imaginar algun tipus d'intervenció en els comportaments interpersonals. A més, alguns sectors tenien l'esperança que la promoció de l'ús institucional del català acabaria repercutint en l'ús interpersonal d'aquesta llengua. En qualsevol cas, el cert és que ja sigui per impossibilitat pràctica, per plantejament estratègic o per convenciment íntim dels seus responsables, el model lingüístic escolar de Catalunya no exigeix a l'alumnat un comportament lingüístic determinat, i no aconsella, recompensa ni castiga l'ús d'una llengua o altra en les relacions interpersonals.»¹⁷

Josep Murgades fa una pregunta als líders polítics actuals que creiem que és escassament d'esmentar: «Prat [de la Riba] va saber adonar-se que la llengua era un símbol irrenunciable d'aquesta lluita pel poder. És ja només qüestió si, a hores d'ara, hi ha entre la classe política catalana qui tingui prou consciència d'aquest paper crucial de la llengua en l'assoliment d'uns objectius que vagin molt més enllà de la mera gestió de competències administratives simplement delegades. És a dir: si hi ha líders actuals capaços

12 AYMÀ, Josep M.: *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*, pàg. 123-125. Un 'renuncista' és el que no participa de la voluntat col·lectiva de normalitzar el català.

13 MIRA, Joan F.: «La força de l'espanyol», dins *Una biblioteca en el desert*, pàg. 123-125.

14 VILA, F. Xavier: «“Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati?” Els usos lingüístics a les escoles catalanes», dins *Llengua, Societat i Comunicació*, núm. 1, pàg. 14.

15 LARREULA, Enric: *Dolor de llengua*, pàg. 391.

16 VILA, F. Xavier: op. cit., pàg. 14.

17 *Ibidem*.

de relligar política i llengua en una dinàmica que sostregui aquesta última de la fase recessiva en què es troba i, en definitiva, que la situï, quant a validesa funcional i quant a prestacions integradores, en un pla homologable al d'altres llengües europees de demografia semblant.»¹⁸

Finalment, hem de començar a pensar a bastir un currículum propi, nacional, en un context de no dependència política. La Conxa Macià i en Josep-Lluís Carod-Rovira, l'any 1993, van elaborar una ponència, sobre aquest tema, que estava molt ben plantejada: caldria desempolsar-la i posar-la al dia.¹⁹ En aquest mateix sentit, Quim Gibert, citant un llibre d'Antoni Artigues i Rosa Calafat, titulat *Ecologia i lingüística*, explica que no n'hi ha prou que la llengua de l'escola sigui el català, sinó que cal elaborar programes educatius catalanocèntrics: «L'escola ha de crear *valors* geogràfics, històrics, festius, culturals... nacionals, catalans, ja que els valors determinen les actituds, i aquestes determinen les normes de conducta».²⁰ També és molt interessant la feina feta pel grup Koiné²¹, recollida el 2015 en el document *La realitat lingüística de Catalunya i la normalització del català i l'occità en la futura República*, en el qual es fa una bona diagnosi de la situació actual i es proposen mesures per a millorar-la.²²

Acabem. Explica la tradició que, en l'època de les revoltes contra els jueus de Barcelona, n'hi va haver uns quants que, per no ser expulsats del país, es van acabar convertint al cristianisme. És el cas d'un tal Jafà que, empès per les circumstàncies, va abraçar la nova religió imposada. A casa hi tenia un altar que, a conveniència, guarnia segons la forma cristina o la llei mosaica. Com que es passava el temps fent i desfent l'altar, d'aquí en va sortir la dita «Fer la feina d'en Jafà, que fa i desfà». Vet aquí, doncs, també –tristament–, la història de l'escola catalana. S'entenen més, així, les acusacions d'adoctrinament de les quals parlàvem a l'inici? Després d'uns quants anys de *fer* –de fer bona feina, de dedicar-hi esforços ingents...– es veu que ara toca *desfer*. És el que dèiem: el vell mite de Sísif. «I ell aleshores de nou empenyia, tesant-se, amb els membres tots amarats de suor i la pols nimbant-li la testa», en la traducció que Carles Riba va fer de l'*Odissea*. I així ho hem de fer tots els que ens estimem la nostra escola.

18 MURGADES, Josep: «Prat de la Riba i la llengua», dins *Enric Prat de la Riba (1870-1917): pensar i construir una Catalunya per al futur*.

19 MACIÀ, Conxa i CAROD-ROVIRA, Josep-Lluís (1993): *Ponència marc. 1r Seminari «Sistema Educatiu i Currículum per a la Catalunya independent en el marc de l'Europa unida»*. Document mecanografiat.

20 GIBERT, Quim: *Qui estima la llengua, la fa servir. Els catalans i l'ús del català*, pàg. 86.

21 El Grup Koiné es va constituir el 4 d'octubre de 2014. En un primer moment va funcionar com a comissió de llengua de l'Assemblea Nacional Catalana i, a partir de l'abril de 2015, es va desvincular de l'esmentada assemblea i va continuar treballant com a grup independent amb el nom actual.

22 *La realitat lingüística de Catalunya i la normalització del català i l'occità en la futura República. Textos aprovats en el debat intern dur a terme entre l'octubre del 2014 i el juliol del 2015*. Barcelona-Sabadell-Rubí (Can Formiga), 2015. Document intern del grup Koiné, que hem pogut consultar gràcies a l'amabilitat d'Enric Larreula.

9.3. Recerques futures

Voldríem suggerir algunes recerques futures que es podrien emprendre, d'entre les quals destaquem aquestes sis:

1) Creiem que caldria pensar a realitzar un estudi biogràfic de Lluís Carulla i Canals, a partir sobretot del buidatge del seu arxiu, dipositat al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí. Carulla era una persona minuciosa, que ho guardava tot. És especialment interessant la correspondència amb molts personatges destacats del país. En aquesta tesi ens hem limitat a fer una síntesi del seu recorregut vital, sense ànim exhaustiu, només per explicar qui va ser el creador dels Premis Baldiri Reixac, però creiem que es mereixeria una obra molt més aprofundida. L'arxiu Lluís Carulla és extens, però està classificat amb rigor, la qual cosa facilitaria la tasca.

2) Per tal de donar coherència cronològica a la tesi, hi hem inclòs unes pàgines dedicades a la resistència cultural durant el franquisme. Ha estat arriscat perquè la bibliografia publicada és insuficient. Caldria que algú s'animés a estudiar a fons aquest període, sobretot perquè encara es trobarien alguns testimonis que farien aportacions valuoses. També caldria explorar el fons antic d'Òmnium Cultural (actualment dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya), que de ben segur faria aflorar dades interessants. D'altra banda, també convindria estudiar el fons del Col·lectiu d'Escoles per l'Escola Pública Catalana (CEPEPC), del qual és dipositària l'Associació de Mestres Rosa Sensat. Finalment, en una llarga conversa amb Joaquim Arenas, que va dirigir el Servei d'Ensenyament del Català (SEDEC) del Departament d'Ensenyament, va sortir el tema de l'ensenyament de la llengua catalana als seminaris de les diverses diòcesis del país. Ell ens parlava de la tasca del Dr. Joan B. Manyà a Tortosa, o del llibre *Història de la literatura catalana*, de mossèn Josep Comerma, que s'utilitzava al seminari de Vic... Potser algú ho hauria d'estudiar a fons, tot això.

3) Mentre fèiem el buidatge dels qüestionaris que les escoles enviaven als Premis Baldiri Reixac –que es guarden a l'arxiu de la Fundació Carulla, actualment dipositat al Museu de la Vida Rural de l'Espluga de Francolí– ens trobàvem amb informacions interessants que han servit per explicar de quina manera algunes escoles s'anaren incorporant a la catalanització després del franquisme. En aquests qüestionaris hi ha, però, molta informació dels llibres de text i de lectura que es feien servir a les escoles, aspecte que ha quedat fora de l'abast d'aquesta tesi. Un treball monogràfic exhaustiu sobre la bibliografia escolar d'aquests primers anys de recuperació democràtica creiem que podria ser interessant ja que, com ha assenyalat Agustín Escolano, parlant de la cultura empírica de l'escola, els manuals sovint han estat el *vademecum* que els mestres han utilitzat a les classes per anar segurs. D'altra banda, alguns d'aquests qüestionaris van acompanyats del projecte educatiu o, simplement, de fulls explicatius de les activitats que es portaven a terme en el centre. Un bon material a l'hora d'estudiar la realitat de les escoles en aquests anys de transició del franquisme a la democràcia.

4) Durant la redacció del capítol introductori dedicat als atacs que ha patit la nostra llengua a l'escola al llarg de les tres darreres centúries hem pogut comprovar, amb tristesa, que durant l'època democràtica aquests embats no només no s'han acabat, sinó que han continuat amb duresa. Aquests darrers temps, malauradament, s'han tornat a fer evidents. Ens hi hem entretingut fins on hem pogut però caldria que algú ho estu-

diés amb més detall, com va fer per exemple el periodista Eduard Voltas pel període 1993-1996. El seu estudi s'hauria d'ampliar al conjunt dels darrers quaranta anys de democràcia.

5) Mentre estudiàvem l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana hem trobat documentació d'algunes comissions delegades que hi havia a l'estranger. De moment no l'hem poguda treballar perquè és una documentació esparsa i fragmentària, que caldria ampliar amb noves recerques. Malgrat la dificultat d'aquesta investigació, que implicaria segurament alguns viatges a Amèrica, on aquestes comissions eren actives, seria una bona contribució al coneixement global d'aquesta entitat, tan ben estudiada per Lluís Duran.

6) Hem dedicat el capítol 6 de la tesi a fer el catàleg de les obres publicades per la Protectora, des dels seus inicis a finals del segle XIX fins a dia d'avui ja que, com hem vist, algunes publicacions es continuen editant o reeditant. No hem fet, però, la història a fons de l'Editorial Pedagògica, que queda pendent. En aquest sentit, hi ha encara documentació per explorar, tant a l'arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans com en el Fons Verrié, dipositat a la biblioteca de la Universitat de Girona.

9.4. Consideracions finals

El professor de la Universitat de Girona Xavier Besalú, en un llibre recent, explica que un dels aparells de l'Estat nació ha estat, des de sempre, el sistema educatiu, un instrument que conforma la consciència nacional. Aquesta constant, diu Besalú, es veu encara amb més claredat en el cas de Catalunya: «Des d'aquesta òptica es poden entendre els conflictes permanents del govern català amb el govern espanyol tant pel que fa a la llengua vehicular de l'ensenyament com pel que fa al control dels continguts del currículum escolar. Així, doncs, en una futura república catalana, haurem d'aclarir molt bé quin tipus d'Estat nació volem construir i quina idea de cultura nacional tenim. En aquest sentit, sabem perfectament que la cultura catalana avui és molt heterogènia internament, però que necessitem unes bases comunes per poder-nos relacionar amb respecte, per poder conviure com a iguals i per poder sobreviure com a poble.»²³

D'altra banda, en els darrers temps, amb una frivolitat fruit del desconeixement absolut de la realitat escolar del nostre país, i amb un punt de mala fe, alguns partits polítics han volgut desqualificar l'escola catalana i, per tant, la feina dels docents. Un d'aquests partits, precisament, va néixer per anar contra el nostre model lingüístic, que va costar molts esforços d'implementar i que tants bons resultats ha donat. En aquest sentit, i sense deixar de dir que el nostre sistema educatiu té alguns dèficits que de mica en mica s'han d'anar resolent, el model d'escola catalana que s'ha construït a Catalunya després del franquisme –i que beu d'una rica tradició pedagògica anterior– ha assolit objectius nobles i notables. Els hem resumit en forma de decàleg, com a epíleg d'aquesta tesi:

1.El model lingüístic de l'escola catalana ha garantit a la gran majoria dels alumnes, en acabar l'escolaritat obligatòria, el coneixement del català i del castellà –a diferència

23 BESALÚ, Xavier: *No som aquí per rendir-nos. La pulsó ètica de la pedagogia*, pàg. 76.

del model basc-, així com també l'estudi de la història, la geografia i la cultura catalanes i ha estat una correcció a la segmentació social provinent del franquisme.

2. Un instrument valuós de cohesió, que ha aconseguit la integració escolar i social dels infants i joves d'orígens i capacitats diverses, la qual cosa l'ha convertit en un model inclusiu per exportar, sobretot si tenim present l'èxit aconseguit en relació amb el gran nombre d'alumnes atesos.

3. Una aposta clara per la formació infantil per tal de combatre, el més aviat possible, les desigualtats d'origen familiar. D'una banda, s'ha generalitzat el segon cicle de l'educació infantil gratuït –malgrat no ser un ensenyament obligatori– i, de l'altra, s'ha ampliat l'oferta pública d'escoles bressol.

4. Una participació, cada vegada més intensa, del conjunt de la comunitat educativa en la presa de decisions i en l'organització de tota mena d'activitats, a través dels consells escolars de centre i municipals, dels sindicats, dels moviments de renovació pedagògica i de les associacions de mares i pares.

5. Una aposta teòrica i pràctica per les continuïtats educatives i per la implicació i el lligam entre els centres escolars i la comunitat, a través del programa de Ciutats Educadores, el de Ciutats Amigues de la Infància, del programa Educació 360, dels Plans Educatius d'Entorn i dels Projectes Educatius de Ciutat.

6. Una cura, àgil i pionera, en aspectes essencials de l'educació bàsica: projectes de convivència, programes per evitar i combatre l'assetjament, ajudes econòmiques per a combatre les desigualtats –beques menjador, subvencions per a sortides i per a la compra de llibres...–, protocols per prevenir la radicalització, etc.

7. Una aposta valenta per la cultura de la pau i per les pràctiques democràtiques, a través d'activitats que s'han convertit en habituals en molts centres educatius, com el treball amb els delegats de classe, les assemblees d'aula i d'escola, les convivències, els intercanvis escolars, la celebració del Dia Internacional de la Pau, etc.

8. Un esforç d'innovació i de millora constant a través d'avaluacions internes i externes, mesurades en forma d'indicadors, que permeten comparacions diverses –mirant de no generar competitivitats impostades– i que ens situen actualment en el lloc que ens correspon per història, per demografia i per economia.

9. Les nostres escoles han col·laborat en tota mena d'iniciatives relacionades amb l'educació vial, amb la salut –campanyes de vacunació, revisions periòdiques...–, amb l'esport, amb campanyes d'impuls de la lectura, amb espectacles musicals d'abast local o comarcal, amb campanyes de neteja d'espais naturals, etc.

10. Des de l'àmbit universitari, s'han fet esforços per millorar la formació inicial dels docents, tant la dels mestres d'infantil i primària –més rigor en l'admissió dels alumnes, millores en el currículum formatiu i en les pràctiques...– com la dels professors de secundària –a través d'un màster de nova creació.

* * *

Finalment, parafrasejant Joan Fuster, no podem deixar de dir que confiem que la nostra aportació, per incoherent que sembli, pugui contribuir a facilitar, demà, «estudis més barbuts i primmirats.»

10

BIBLIOGRAFIA

«La defensa de la llengua pròpia és una de les tasques més nobles i enriquidores a què una persona pot dedicar-se.»

Joan Solà
*Plantem cara. Defensa de la llengua,
defensa de la terra*

10.1. Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (llibres, opuscles, mapes, postals, segells sense valor postal, cartells, butlletins, memòries, etc.)¹

10.1.1. Etapa desembre 1898–febrer 1902

- > LLETJÓS, Àngel (1898): *Exercicis metódichs de Aritmética*. Cuadern 1r. Barcelona: Llibreria de Montserrat.
- > LLETJÓS, Àngel (1898): *Exercicis metódichs de Aritmética*. Cuadern 2n. Barcelona: Llibreria de Montserrat.
- > LLETJÓS, Àngel (1899): *Exercicis metódichs de Aritmética*. Cuadern 3r. Barcelona: Llibreria de Montserrat.
- > LLETJÓS, Àngel (1899): *Exercicis metódichs de Aritmética. Partir enters y decimals. Cuadern 4rt*. Barcelona: Llibreria de Montserrat.
- > LLETJÓS, Àngel (1899): *Exercicis metódichs de Aritmética. Suplement a la primera part. Resultats y solucions rahonadas*. Barcelona: Llibreria de Montserrat.
- > VIVES, Camil (1899): *Aritmética teórich-práctica composta expressament pera'l Col·legi de Sant Jordi y pera servir de text en todas las Escuelas catalanas*. Barcelona: Estampa de'n Pere Torrella.
- > VIVES, Camil (1900): *Geometría elemental pera servir de text en todas las escuelas catalanas. Ab axercicis práctichs, takimetria y variats problemas aritmétich-geometrighs*. Barcelona: Estampa de'n Sabater y Clavero.
- > BORI I FONTESTÀ, Antoni [1901 o 1902]: *Lo Vectigal*. Premi de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > FLOS I CALCAT, Francisco (1902): Sèrie de 12 murals *Lectura dels infants*.

1 En aquest apartat hem seguit un ordre cronològic i no pas alfabètic.

10.1.2. Etapa març 1902–gener 1917

- > APEC (1902): Reglament de la Associació Protectora de la Ensenyansa Catalana. Barcelona: Impremta Elzeviriana de Borrás y Mestres.
- > FLOS I CALCAT, Francisco (1902): *Nomenclatura de Geografia Universal pera l'ús de las escuelas catalanas*. Barcelona: Impremta de Vidal y Planuch.
- > APEC (1906-1915): *Catalunya Artística i Pintoresca*. Setze sèries de 20 postals cada una. Barcelona.
- > APEC (1907): *Butlletí d'Escoles. Portaveu de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona. S'editaren 12 números, de gener a desembre.
- > FLOS I CALCAT, Francisco (1907): *Nomenclatura Geográfica de Catalunya seguida de la de Geografia Universal*. 2a. edició, millorada. Barcelona: Impremta de Henrich y Comp.^a en comandita.
- > APEC (1908 i reedició el 1915): Postals de l'Orfeó Català. Sèrie de 20 postals. Barcelona.
- > APEC (1909): Postals del Congrés Internacional d'Esperanto. Dues sèries de 15 postals cada una. Barcelona.
- > APEC (1911): Cartell *Per la Higiene y per la Moral. Prometences escolars*. Barcelona.
- > APEC (1915): *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Impremta Elzeviriana-Borràs, Mestres i C^a.
- > APEC (1915): *Memoria de l'any 1914*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1916): *Memoria de l'any 1915*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

10.1.3. Etapa febrer 1917–1928

- > APEC (1917): *Memoria de l'any 1916*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1917): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (octubre de 1917), núm. 2 (novembre de 1917) i núm. 3 (desembre de 1917). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
- > APEC, Comissió Delegada de Girona (1917): *V Concurs Nacional d'Historia de Catalunya*. Qüestionari. Girona: Impremta y Litografia Carreras.
- > DIVERSOS AUTORS (1917 i reedició el 1921): *Infants i flors. Poesies*. Barcelona: Impresor Ramon Tobella.
- > ROMEVA, Pau i OBIOLS, Josep: *Cartipàs català. Mètode d'escriptura vertical. Quadern núm. 1*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > ROMEVA, Pau i OBIOLS, Josep: *Cartipàs català. Mètode d'escriptura vertical. Quadern núm. 2*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > ROMEVA, Pau i OBIOLS, Josep: *Cartipàs català. Mètode d'escriptura vertical. Quadern núm. 3*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > ROMEVA, Pau i OBIOLS, Josep: *Cartipàs català. Mètode d'escriptura vertical. Quadern núm. 4*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > ROMEVA, Pau i OBIOLS, Josep: *Cartipàs català. Mètode d'escriptura vertical. Quadern núm. 5*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1918): *Memoria de l'any 1917*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

- > APEC (1918): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (gener de 1918), núm. 2 (febrer de 1918), núm. 3 (març de 1918), núm. 4 (abril de 1918), núm. 5 (maig de 1918), núm. 6 (juny de 1918), núm. 7 (octubre de 1918), núm. 8 (novembre de 1918) i núm. 9 (desembre de 1918). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
- > FABRA, Pompeu (1918 i reedició el 1923 –2a. ed.–, 1931 –3a. ed.–, 1931 –4a. ed.– i 1935 –5a. ed.–): *Gramàtica catalana. Curs mitjà*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > RUBIÓ I LLUCH, Antoni (1918): *Manuel Milà i Fontanals. Notes biogràfiques i crítiques*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1919): *Memoria de l'any 1918*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > LÓPEZ-PICÓ, Josep Maria; ESTELRICH, Joan; FOLGUERA Joaquim (1918): *Informe de la ponència nomenada per la Comissió Editorial Pedagògica, a l'objecte d'estudiar la creació d'un organisme propulsor del llibre català*. Barcelona: s/n.
- > APEC (1919): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (gener de 1919), núm. 2 (febrer de 1919), núm. 3 (març de 1919), núm. 4 (abril de 1919), núm. 5 (maig de 1919), núm. 6 (juny de 1919), núm. 7 (octubre de 1919), núm. 8 (novembre de 1919) i núm. 9 (desembre de 1919). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
- > GALÍ I FABRA, Josep (1919): *Aritmètica i geometria. Curs mitjà*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1919): *Certificat de cooperació*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1919): *Qüestionari sobre història de Catalunya per a servir de guia en els concursos nacionals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1920): *Memoria de l'any 1919*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1920): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (gener de 1920), núm. 2 (febrer de 1920), núm. 3 (març de 1920), núm. 4 (abril de 1920), núm. 5 (maig de 1920), núm. 6 (juny de 1920), núm. 7 (octubre de 1920), núm. 8 (novembre de 1920) i núm. 9 (desembre de 1920). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
- > APEC (1920): *Qüestionari d'elements d'història de Catalunya per a servir de guia en els concursos nacionals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Tarragona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1920): *Mapa de les terres de llengua catalana* (versió tela i paper). Barcelona: Publicacions de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > ZANNÉ, Jeroni (1920): *Aiguaforts i Aigües vessants*. Buenos Aires: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1921): *Memòria de l'any 1920*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1921): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (gener de 1921), núm. 2 (febrer de 1921), núm. 3 (març de 1921), núm. 4 (abril de 1921), núm. 5 (maig de 1921), núm. 6 (juny de 1921), núm. 7 (octubre de 1921), núm. 8 (novembre de 1921) i núm. 9 (desembre de 1921). Barcelona: Impremta La Renaixensa.

- > APEC (1921): *Mapa esquemàtic de Catalunya*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > RIBER, Llorenç (1921): *Vida abreuçada del Benaventurat Ramon Lull* [sic]. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > SALVADOR, Carles (1921): *Pro Associació Protectora de la Ensenyança Valenciana*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1922): *Memòria de l'any 1921*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1922): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (gener de 1922), núm. 2 (febrer de 1922), núm. 3 (març de 1922), núm. 4 (abril de 1922), núm. 5 (maig de 1922), núm. 6 (juny de 1922), núm. 7 (octubre de 1922), núm. 8 (novembre de 1922) i núm. 9 (desembre de 1922). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
- > OBIOLS, Josep (1922): *Cartell "Ja sou de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana?"* (en tres mides: petit, mitjà i gran). Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1922): *Segell sense valor postal de 5 cèntims*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1922 i dues reedicions posteriors): *Estatuts de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (aprovats el 1921)*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1922): *Breu història de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > BLASI I MARANGES, Pere (1922 i reedició el 1931 i 1935): *Geografia elemental de Catalunya*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Qüestionari sobre història de Catalunya per a servir de guia en els concursos nacionals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1922): *Mapa de Catalunya* (versió tela i paper). Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic d'Europa*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic d'Àsia*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic d'Àfrica*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic d'Amèrica*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic d'Oceania*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic de Barcelona*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic planisferi*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic del Mediterrani*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > APEC (1922): *Mapa esquemàtic de la Península Ibèrica*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > MONTOLIU I DE TOGORES, Manuel de (1922): *Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna. Primera part*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > ROCA I ROCA, Josep (1922): *Francisco Pi i Margall. Esbós biogràfic*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1922): *Pau Claris. Estudi biogràfic i històric*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > ROMEVA I FERRER, Pau (1922 i reedició de la primera part solta el 1931 i 1935 i de la segona part solta el 1931): *Sil·labari Català*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > VALLS I TABERNER, Ferran i SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran (1922): *Història de Catalunya. Curs superior*, vol. I. Barcelona: Editorial Pedagògica.

- > APEC (1923): *Memòria de l'any 1922*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1923): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1 (gener de 1923), núm. 2 (febrer de 1923), núm. 3 (març de 1923), núm. 4 (abril de 1923), núm. 5 (maig de 1923), núm. 6 (juny de 1923), núm. 7 (octubre de 1923) i núm. 8 (novembre de 1923). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
- > APEC (1923): *Fulles informatives*, núm. 1 (*Normes pràctiques per a la creació d'escoles catalanes*). Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > APEC (1923): *Fulles informatives*, núm. 2 (*El problema dels mestres*). Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran [Dibuixos de CARRERA, Joan] (1923 i reedició el 1932 i 1937 amb el nom de "Curs superior"): *Història de Catalunya. Curs mitjà*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > SENSAT DE FERRER, Rosa (1923): *Les Ciències en la vida de la llar*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > VALLS I TABERNER, Ferran i SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran (1923): *Història de Catalunya. Curs superior*, vol. II. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > CASTELLÀ, Lluís G. (1923): *Aritmètica pràctica. Tractat de Aritmètica Pràctica amb unes breus nocions d'àlgebra més de 700 exercicis i problemes*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > MONTOLIU I DE TOGORES, Manuel de (1923): *Biografia del Rei Jaume I el Conqueridor*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > REIXAC, Baldiri (1923, edició facsímil): *Instruccions per la ensenyança de minyons*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > S/n (1923): *Homenatge a Mossèn Baldiri Rexach. Mestre d'estudi del segle XVIII*. Barcelona: [Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana].
- > SERRA I BOLDÚ, Valeri (1924): *Biografia de mossèn Jacinto Verdaguer* (versió paper i tiratge especial de 100 exemplars en paper de fil). Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > BOTER I MAURÍ, Ferran (1924): *Curs de comptabilitat*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > BOTER I MAURÍ, Ferran (1924): *Curso de contabilidad: obra escrita y publicada en idioma catalán por Fernando Boter y Maurí*. Barcelona-Madrid: Sociedad General de Publicaciones.
- > APEC (1924): *Mapa de les Illes Balears* (versió tela i paper). Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > CASAS, Agustí (1925): *Coses d'Itàlia. Roma. Pompeia. Florència*. Sant Feliu de Guíxols: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > SCHNEEBERGER, Albert, [tr.] (1926): *Conteurs catalans. Choix de nouvelles et contes des écrivains modernes de la Catalogne, précédés de notes bio-bibliographiques*. París: Société d'Édition Raymond Lulle.
- > FABRA, Pompeu (1928): *Abrégé de grammaire catalane*. París: Société d'Édition Les Belles Lettres.

10.1.4. Etapa maig 1930–febrer 1939

- > PASCUAL, Maria de l'Assumpció (1930 i reedició el 1931, 1932, 1934 i 1938, aquesta úl-

- tima esporgada d'elements religiosos): *Lectures d'infants. Llibre primer* (versió tela i paper). Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i Fundació Concepció Rabell i Cibils, Vda. Romaguera.
- > APEC (1930): *Memòria desde 1923 a 1er. de gener de 1930*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > APEC (1930): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 1-2-3 (octubre-novembre-desembre de 1930). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > APEC (1931): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 4 (gener de 1931), núm. 5 (febrer de 1931), núm. 6 (març de 1931), núm. 7 (abril de 1931), núm. 8 (maig de 1931), núm. 9 (juny de 1931), núm. 10 (octubre de 1931), núm. 11 (novembre de 1931) i núm. 12 (desembre de 1931). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > APEC/PALESTRA (1931): Cartell conjunt de les dues entitats, *Per les noves promocions feu-vos soci de la Protectora i de Palestra. Demaneu i ompliu les propostes ací mateix*.
 - > APEC/PALESTRA (1931): Sis cartells de temàtica diversa, de 50 x 70 cm.
 - > PASCUAL, Maria de l'Assumpció (1931 i reedició el 1933 i 1936): *Lectures d'infants. Llibre segon* (versió tela i paper). Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i Fundació Concepció Rabell i Cibils, Vda. Romaguera.
 - > GALÍ, Alexandre (1931 i reedició el 1932 i 1934): *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Primera part*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > GALÍ, Alexandre (1931 i reedició el 1934): *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Segona part*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > GALÍ, Alexandre (1931): *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Llibre del mestre*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria (1931): *Lliçons d'aritmètica. Grau I* (versió tela i paper). Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria (1931): *Lliçons d'aritmètica. Grau II* (versió tela i paper). Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria (1932): *Instruccions sobre els dos primers volums de Lliçons d'aritmètica*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria (1932): *Lliçons d'aritmètica. Grau III* (versió tela). Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria (1932): *Lliçons d'aritmètica. Grau IV* (versió tela i paper). Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > APEC (1932): *Memòria de 1931*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > APEC (1932): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 13 (gener de 1932), núm. 14 (febrer de 1932), núm. 15 (març de 1932), núm. 16 (abril de 1932), núm. 17 (maig de 1932), núm. 18 (juny de 1932), núm. 19 (octubre de 1932), núm. 20 (novembre de 1932) i núm. 21 (desembre de 1932). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > MALUQUER NICOLAU, Salvador i PARRAMON TUBAU, Antoni (1932 i reedició el 1934 i 1936): *Llibre de la natura. Primer grau* (versió tela). Barcelona: I. G. Seix i Barral Germans S.A. Editors i Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > ROSICH I RUBIERA, Joan (1932): *Motors hidràulics*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > PARUNELLA, Josep (1932): *Francesc Flos i Calcat. Notes biogràfiques i selecta de frag-*

- ments. *Edició d'homenatge a la seva memòria*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
- > SOLDEVILA, Ferran (1933 i reedició el 1935): *Història de Catalunya. Primeres lectures*. Barcelona: I. G. Seix i Barral Germans S.A. Editors i Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > Bassa i Rocas, Maria Gràcia (1933): *Blanca Florida*. Barcelona: Llibreria Catalonia.
 - > APEC (1933): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 22 (gener de 1933), núm. 23-24 (febrer-març de 1933), núm. 25 (abril de 1933), núm. 26 (maig de 1933), núm. 27 (juny de 1933), núm. 28 (octubre de 1933), núm. 29 (novembre de 1933) i núm. 30 (desembre de 1933). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > APEC (1934): *Memòria de 1933*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > APEC (1934): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 31 (gener de 1934), núm. 32 (febrer-març de 1934), núm. 33 (abril-maig de 1934), núm. 34 (juny de 1934), núm. 35 (octubre de 1934), núm. 36 (novembre de 1934) i núm. 37 (desembre de 1934). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > APEC (1935): *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Delegació de Buenos Aires. Memòria [sic] corresponent a l'exercici: maig 1934 - agost 1935*.
 - > FAGELLA, Ramon (1935): *Salut. Higiene i educació física*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > GALÍ, Alexandre (1935): *Introducció a la gramàtica. Volum primer. La frase – La proposició*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > GALÍ, Alexandre (1935): *Introducció a la Gramàtica. Instruccions per als mestres*. Fascicles d'iniciació pedagògica, núm. 1. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > GALÍ, Alexandre (1935): *La prova de Burt i l'ensenyament de l'aritmètica*. Fascicles d'iniciació pedagògica, núm. 2. Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > APEC (1935): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 38-39 (gener-febrer de 1935), núm. 40-41 (març-abril de 1935), núm. 42 (maig de 1935), núm. 43 (juny de 1935), núm. 44 (octubre de 1935), núm. 45 (novembre de 1935) i núm. 46 (desembre de 1935). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > APEC (1936): *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Delegació de Buenos Aires. Memòria [sic] corresponent a l'exercici: agost 1935 - desembre 1936*.
 - > BAGUÉ, Enric i VICENS, Jaume (1936): *Història. Primeres lectures* (versió tela i paper). Barcelona: Editorial Pedagògica.
 - > APEC (1936): *I Congrés Nacional de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Ressenya i conclusions*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > APEC (1936): *Editorial Pedagògica. Catàleg*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > APEC (1936): *Cartell 1er. Congrés Nacional de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Barcelona: Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.
 - > APEC (1936): *Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Núm. 47 (gener de 1936), núm. 48 (febrer-març de 1936) i núm. 49 (abril-maig-juny de 1936). Barcelona: Impremta La Renaixensa.
 - > GALÍ, Alexandre (1937): *Introducció a la gramàtica. Volum II. Els mots*. Barcelona: Editorial Pedagògica.

- > GALÍ, Alexandre (1938): *Taules per al control pedagògic de l'infant*. Fascicles d'iniciació pedagògica, núm. 3. Barcelona: Editorial Pedagògica.

10.1.5. Etapa març 1939–2018

10.1.5.1. Llibres en castellà (1939-2007)

- > BAGUÉ, Enric (1939): *La torre de las siete damas*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > CASTELLÀ, Lluís G. (1939): *Tratado de aritmética práctica*. Barcelona: Bosch, Casa Editorial.
- > MALUQUER I NICOLAU, Salvador i PARRAMON TUBAU, Antoni (1940, 1946, 1947, 1956, 1963): *Libro de la naturaleza. Primer grado*. Barcelona: Editorial Pedagògica / Editorial Seix Barral (1a i 2a ed.) // Editorial Seix Barral (3a ed.) // Editorial Teide (4a ed.).
- > EIXIMENIS, Francesc (traducció d'Emili Vallès i il·lustracions d'Antoni Gelabert): *Cuentos*. Barcelona: Editorial Pedagògica. Col·lecció Bitàcora, 1.
- > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria [anterior a 1942 i reeditat per Teide posteriorment]: *Lecciones de aritmética. Grado I*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria: *Lecciones de aritmética. Grado II*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria: *Lecciones de aritmética. Grado III*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > GELABERT I CASAS, Antoni. i R.F. (?) (1942): *La barca palangrera. Descripción de su estructura y características. Procedimiento para la construcción de una maqueta en miniatura*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > EÇA DE QUEIROZ, J. Maria (1942): *El ahorcado*. Col·lecció Bitàcora, 2. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > BOTER, Ferran (1941 i nombroses reedicions posteriors. La vintena edició, de l'any 1988, és la darrera que hem trobat): *Nociones fundamentales de contabilidad*. Barcelona: Editorial Juventud, S.A.
- > *Las grandes creaciones del arte español. Fascículo I. Los claustros románicos*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > *Las grandes creaciones del arte español. Fascículo II. Los portales románicos*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > *Las grandes creaciones del arte español. Fascículo III. Los capiteles románicos*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > *Las grandes creaciones del arte español. Fascículo IV. La pintura románica*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > *La pasión de nuestro señor Jesucristo en el arte español*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > SUBIAS GALTER, Joan (1943): *Tres aspectos del románico español. Los claustros, las portadas, los capiteles*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > CERVANTES, Miguel de (1943): *El celoso extremeño*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > MARTÍNEZ SOQUES, Fernando (1943): *Método de canto gregoriano según las teorías rítmicas de Solesmes. Curso superior*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > RUIZ DE ALARCÓN, Juan i GELABERT, Antoni (1944): *Las paredes oyen*. Barcelona: Editorial Pedagògica.
- > PÉREZ CAPDEVILA, Enric (1944): *¿Qué debe hacerse para que el tabaco no dañe?* Barcelona: Editorial Pedagògica.

- > PÉREZ CAPDEVILA, Enric (1945): *¿Que me cuenta usted del alcohol?* Barcelona: Editorial Pedagógica.
- > VALLS-TABERNER, Ferran (1955): *Historia de Cataluña*. Volum III, 1r i 2n tom. Madrid-Barcelona: Consejo Superior de Investigaciones Científicas (Escuela de Estudios Medievales).
- > SOLDEVILA, Ferran (1973): *Historia de Cataluña ilustrada*. Barcelona: Aymà, S. A. Editora.

10.1.5.2. Llibres en català

- > PI I SUNYER, Carles (1940): *Montserrat i Czestochowa*. Edicions de la Delegació de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a Barranquilla. Tipografia Escofet: Barranquilla.
- > SOLDEVILA, Ferran (1956): *Resum d'història de Catalunya*. Col·lecció Popular Barcino. Barcelona: Editorial Barcino.
- > SOLDEVILA, Ferran i GRANYER, Josep (1967 i reedició el 1971, 1973, 1975 (dues edicions), 1980 i 1994): *Història de Catalunya il·lustrada*. Barcelona: Edicions Proa.
- > GALÍ, Alexandre (1967, reeditat el 1983): *Lliçons de llenguatge: primer grau, primera part*. Barcelona: Editorial Barcino.
- > GALÍ, Alexandre (1968, reeditat el 1984): *Lliçons de llenguatge: primer grau, segona part*. Barcelona: Editorial Barcino.
- > SOLDEVILA, Ferran i VALLS I TABERNER, Ferran (1968, 1972, 1977, 1979, 1982 i 1989): *Història de Catalunya*. Barcelona: Biblioteca Selecta.
- > FABRA, Pompeu (1968 i reedició el 1968, 1978, 1985 i 1987): *Introducció a la gramàtica catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- > SOLDEVILA, Ferran i COLL I ALENTORN, Miquel (1974 i nombroses reedicions posteriors): *Resum d'història dels Països Catalans*. Barcelona: Editorial Barcino.
- > GALÍ, Alexandre (1977): *Introducció a la gramàtica*. Col·lecció Baldiri Reixac, 2. Barcelona: Proa.
- > GALÍ, Alexandre (1978): *Lliçons de llenguatge. Llibre del mestre. Primer grau*. Edició facsímil. Barcelona: Edicions del Mall-Grup Promotor.
- > VICENS I VIVES, Jaume i BAGUÉ, Enric (1978): *Història per a nois i noies*. Barcelona: Editorial Vicens-Vives.
- > VIOLANT I SIMORRA, Ramon (1996): *La joguina tradicional construïda pels mateixos infants emprant plantes, flors, fruits, canya, fusta, fang, paper, cartró i altres materials*. Barcelona: Editorial Alta Fulla.
- > DURAN, Lluís [editor] (edició facsímil de 1998): *Francesc Flos i Calcat. Notes biogràfiques i selecta de fragments*. Barcelona: Departament d'Ensenyament i Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya.
- > SENSAT, Rosa (1998): *Les ciències en la vida de la llar*. Edició facsímil. Barcelona: Editorial Alta Fulla.
- > VALLS I TABERNER, Ferran i SOLDEVILA, Ferran (2002): *Història de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > VALLS I TABERNER, Ferran i SOLDEVILA, Ferran (2014 i reimpressió el 2015): *Història de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > Mir, Jordi i Solà, Joan (dir.) (2006): *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

- > BLASI, Pere (ed. facs., 2007): *Geografia elemental de Catalunya*. Barcelona: Ed. Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 10.
- > ROMEVA, Pau (ed. facs., 2007): *Sil·labari català*. Barcelona: Ed. Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 14.
- > MALUQUER NICOLAU, Salvador i PARRAMON TUBAU, Antoni (ed. facs., 2007): *Llibre de la natura. Primer grau*. Barcelona: Ed. Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 15.
- > SOLDEVILA, Ferran (ed. facs., 2007): *Història de Catalunya. Primeres lectures*. Barcelona: Ed. Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 19.
- > GALÍ, Alexandre (ed. facs., 2008): *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Primera part*. Barcelona: Ed. Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 27.
- > GALÍ, Alexandre (ed. facs., 2008): *Lliçons de llenguatge. Primer grau. Segona part*. Barcelona: Ed. Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 29.
- > VANDELLÓS, Concepció i ESTEVE-LLACH, Maria (ed. facs., 2008): *Lliçons d'aritmètica. Grau I*. Barcelona: Editorial Primera Plana – El Periódico. Col·lecció «Els llibres de la nostra història», vol. 22.
- > *Mapa de les terres de llengua catalana* (ed. facsímil de 2018). Barcelona: Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya.

10.2. Nadales de la Fundació Carulla

- > 1967. *Joan I el Caçador*.
- > 1968. *Pau Claris*.
- > 1969. *Ferran Soldevila. Una vida dedicada al país*.
- > 1970. *Centenari del naixement d'Enric Prat de la Riba*.
- > 1971. *Homenatge a Pau Casals en el seu 95è Aniversari*.
- > 1972. *Commemoració dels 500 anys del primer llibre imprès en català*.
- > 1973. *Lluís Domènech i Montaner, en el 50è aniversari de la seva mort (1850-1923)*.
- > 1974. *Àngel Guimerà (1845-1924)*.
- > 1975. *L'excursionisme a Catalunya (1876-1976). Cent anys del Centre Excursionista de Catalunya*.
- > 1976. *Jaume I el Conqueridor (1276-1976). En el VII Centenari de la seva mort*.
- > 1977. *Jacint Verdaguer (1877-1977). En el centenari de l'Atlàntida*.
- > 1978. *La naixença de Catalunya (878-1978). En l'onzè centenari de l'accés de Guifré el Pelós al Comtat de Barcelona, data crucial en la naixença de la nació catalana*.
- > 1979. *Mallorca. La primera conquesta cristiana. El 1114, cent quinze anys abans de la de Jaume I. Edició commemorativa del 750è Aniversari de la Conquesta de Mallorca per Jaume I, 1229-1979*.
- > 1980. *Josep M. Folch i Torres. Per a una cultura catalana majoritària (1880-1950). Cent anys del naixement de l'escriptor que influí decisivament en la catalanització dels nois i les noies del nostre poble i de llurs famílies*.
- > 1981. *Institut d'Estudis Catalans, en el 75è aniversari de la seva fundació i de la constel·lació gloriosa d'efemèrides coincidents: I Congrés Internacional de la Llengua Ca-*

- talana-1906, «La Nacionalitat Catalana»-1906, Solidaritat Catalana-1906, Biblioteca de Catalunya-1914.
- > 1982. *Commemoració de la Renaixença. En ocasió del 150è aniversari de l'oda La Pàtria, d'Aribau (1833).*
 - > 1983. *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània. En ocasió del sisè centenari de Santa Maria del Mar (1383).*
 - > 1984. *Arrels de la Catalunya mil·lenària. Cinquanta anys del Museu Arqueològic de Barcelona (1935) i setanta-cinc de les excavacions d'Empúries (1908).*
 - > 1985. *Apel·les Mestres (1854-1936). En el cinquantenari de la seva mort, 1936-1986.*
 - > 1986. *Catalans a Amèrica. En el segon centenari de la mort de Gaspar de Portolà (1786) i el primer de la fundació del Centre Català de Buenos Aires (1886).*
 - > 1987. *Pere III, el Cerimoniós (1319-1387). En el sisè centenari de la mort d'un gran rei dels catalans.*
 - > 1988. *L'exposició del 88 i el nacionalisme català. En el centenari de l'Exposició Universal de Barcelona (1888-1988).*
 - > 1989. *Museu de la vida rural. L'Espluga de Francolí.*
 - > 1990. *Orfeó Català (1891-1991).*
 - > 1991. *L'època de Colom. Catalunya a la segona meitat del segle XV. Cinc-cents anys del primer viatge de Colom (1492).*
 - > 1992. *Els Borja, un llinatge universal dels Països Catalans. Cinc-cents anys de l'elecció de Roderic de Borja, fill de Xàtiva, com a Papa Alexandre VI (1492).*
 - > 1993. *Catalunya, nació mediterrània.*
 - > 1994. *Teatre a Catalunya. Commemoració del centenari de la naixença de Josep Maria de Segarra (1894-1961).*
 - > 1995. *Il·lustradors a Catalunya, 1841-1939.*
 - > 1996. *El somni d'Occitània. Vuitè centenari d'Alfons el Cast, primer rei de Catalunya-Aragó (1154-1196).*
 - > 1997. *La primera revolució industrial a Catalunya. Cent cinquanta anys del ferrocarril de Barcelona a Mataró (1848).*
 - > 1998. *Pompeu Fabra. En el cinquantenari de la seva mort, el dia de Nadal de 1948.*
 - > 1999. *Pedagogia a Catalunya. Dos-cents cinquanta anys de les Instruccions per a l'ensenyança de minyons de Baldiri Reixac. Cent anys de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.*
 - > 2000. *Sant Ramon de Penyafort. Quatre-cents anys de la canonització del patró dels advocats de Catalunya (1601-2001).*
 - > 2001. *Bibliofília a Catalunya. Des del segle XIX.*
 - > 2002. *Cultura catalana i franquisme. Societat civil i resistència cultural a Catalunya (1939-1977).*
 - > 2003. *Festa, tradició i identitat. El calendari festiu dels catalans.*
 - > 2004. *L'autogovern de Catalunya.*
 - > 2005. *Escriptors. De Caterina Albert als nostres dies.*
 - > 2006. *Cuina catalana.*
 - > 2007. *Immigració. Les onades immigratòries en la Catalunya contemporània.*
 - > 2008. *L'esport a Catalunya.*
 - > 2009. *Xarxes de comunicació a Catalunya.*
 - > 2010. *Església, cultura i país.*
 - > 2011. *Dau al Set. La segona avantguarda catalana.*

- > 2012. *Fotografia catalana contemporània. Dels anys setanta fins a l'actualitat.*
- > 2013. *Castells.*
- > 2014. *1714-2014.*
- > 2015. *Biblioteques. De l'Escola de Bibliotecàries al llibre electrònic.*
- > 2016. *Ramon Llull. Una petjada de set segles.*
- > 2017. *50 anys de Nadales.*

10.3. Premis Baldiri Reixac publicats

- > BUSQUETS I GRABULOSA, Lluís (1980): *Plomes catalanes contemporànies*. Barcelona: Grup Promotor-Edicions del Mall [Premi Baldiri Reixac 1978-1979].
- > AULÍ, Carles i LLINÀS, Glòria (1982): *Eines i oficis*. Olot: Ajuntament d'Olot [Premi Baldiri Reixac 1980-1981].
- > SOLER I AMIGÓ, Joan (1982): *Barres i onades. Relats d'història de Badalona*. Badalona: Museu de Badalona [Premi Baldiri Reixac 1981-1982].
- > FITA, Albert; GIFRE, Josep; MALÉ, Maria; MALLÉN, Miquel i SERRA, Marta (1983): *Geografia de l'Alt Empordà*. Barcelona: Editorial Teide [Premi Baldiri Reixac 1981-1982].
- > CARRERAS DE CABRERA, Jordi; COMES I CAUSSA, Josep i PI MALLARACH, Josep (1985): *Escarritx-2. Exercicis de fonètica catalana*. Barcelona: Editorial Vicens Vives [Premi Baldiri Reixac 1982-1983].
- > JARDÍ, Carles i RIUS, Joan (1988): *L'activitat física i el funcionament del cos humà*. Vic: Eumo Editorial [Premi Baldiri Reixac 1986-1987].
- > ALIBERAS, Joan (1988): *Didàctica de les Ciències. Perspectives actuals*. Vic: Eumo Editorial [Premi Baldiri Reixac 1987-1988].
- > BOIXADERAS, Rosa; FERNÁNDEZ, Estela i SERRANO, Àngels (1989): *Programa per a un parvulari d'immersió lingüística*. Col·lecció Quaderns d'Escola, núm. 7. Barcelona: La Llar del Llibre [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 1985-1986].
- > ALTARRIBA, Emília i BALUJA, Josep (1989): *Santes Creus*. Valls: Diputació de Tarragona, Patronat del Reial Monestir de Santes Creus i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1988-1989].
- > ALTARRIBA, Emília i BALUJA, Josep (1989): *Vallbona*. Valls: Diputació de Lleida, Consell Comarcal de l'Urgell, Arxiu Històric Comarcal de Tàrrrega i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1988-1989].
- > ALTARRIBA, Emília i BALUJA, Josep (1990): *Poblet*. Valls: Diputació de Tarragona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1988-1989].
- > DIVERSOS AUTORS (1990): *Antiquos. Revista fundada per Eulàlia Baquer i Antoni Gimeno* [carpeta amb 6 fascicles]. Vic: Eumo Editorial [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 1988-1989].
- > SALICRÚ I PUIG, Ramon i PALOMER FERRER, Artur (1991): *Història il·lustrada*. Mataró: Ajuntament de Mataró i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1987-1988].
- > CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *Osona a l'escola. Guia d'autors de la comarca d'Osona*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
- > CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *Una aproximació a la poesia de Andreu Febrer*.

- Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
- > CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *La literatura infantil i juvenil*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
 - > CREUS I BOIXADERAS, Jacint (1991): *Narrativa històrica. La literatura de dietari*. Vic: Consell Comarcal d'Osona, Centre de Recursos Pedagògics d'Osona i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1990-1991].
 - > FORNÉS I MURCIANO, Carme i ROS I VILANOVA, Eulàlia (1992): *Aprendre i divertir-se fent llengua. Tallers al Cicle Mitjà*. Col·lecció Quaderns d'Escola, 15. Barcelona: La Llar del Llibre i Fundació Jaume I [Premi Baldiri Reixac 1991-1992].
 - > BALLESTER VALLORI, Antoni; GRIMALT GELABERT, Miquel; PETRUS BEY, Joana Maria; RODRÍGUEZ GOMILA, Raquel (1994): *El Pla de Mallorca. Didàctica per a l'estudi de la comarca*. Palma de Mallorca: Alpha-3, Serveis Editorials i Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear [Premi Baldiri Reixac 1992-1993].
 - > ITURRATE COLOMER, Germà i PÀRRAGA RIGOL, Maria Teresa (1996): *L'arxiu arriba a l'escola. Conèixer la Barceloneta: un exemple de la funció cultural dels arxius*. Barcelona: s/n [Premi Baldiri Reixac 1994-1995].
 - > MARTÍNEZ SEBASTIÀ, Bernat (coord.) (1998): *Materials didàctics per a l'ensenyament de l'astronomia. De les observacions als models*. València: Nau Llibres [Premi Baldiri Reixac 1996-1997].
 - > ARENY I CIRILO, Maria Dolors (1999): *Avaluar per construir. Eines de diagnòstic i d'intervenció en la situació sociolingüística de l'escola*. Vic: Eumo Editorial i Associació de Mestres Rosa Sensat [Premi Baldiri Reixac 1997-1998].
 - > SAGUER, Neus; FORCADA, Montserrat; SAGUER, Elisabet, i NOGUÉ, Pere (2001): *Un tres i fora! Itineraris per aprendre a escoltar, comptar i repartir sardanes*. Girona: CCG Edicions [Premi Baldiri Reixac 1999-2000].
 - > MUÑOZ REDÓN, Josep i GÜELL BARCELÓ, Manel (2004): *Ètica de la diversitat. Segon cicle d'ESO*. Barcelona: Ediciones Octaedro [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 2002-2003].
 - > PALAU MONTEAGUDO, Maria Guadalupe i TORRES BALDOVÍ, Josep Ramon (2005): *L'aigua, un bé escàs, a valorar... a administrar... a estimar...* València: Tàndem Edicions [Premi Baldiri Reixac 2003-2004].
 - > CALBET I CASSANYES, Josep Maria (2006): *Visquem la llengua! Engresquem la lectura. Recursos i experiències pedagògiques viscudes*. Valls: Cossetània Edicions [Menció especial al Premi Baldiri Reixac 2003-2004].
 - > BOFARULL, Empar de, BOVÉ, Montse, COMAS, Esther, FERRÉ, Marta, GASSIÓ, Montse, JOVÉ, Teresa, MAS, Roser i PORRES, Neus (2009): *Narcís Oller: una ruta literària per Valls*. Valls: Cossetània Edicions i Fundació Lluís Carulla [Premi Baldiri Reixac 2006-2007].
 - > FORN I SALVÀ, Francesc (2010): *El laboratori d'història. La pràctica en la comprensió del passat*. Barcelona: Horsori Editorial [Premi Baldiri Reixac 2007-2008].
 - > QUERALT, Enric (2012): *Llegir, més enllà de les lletres. Interioritats de didàctica de lectura*. Lleida: Pagès editors [Premi Baldiri Reixac 2009-2010].
 - > ADZERIAS SAPERAS, Maria i MORELLÓ BAGET, Albert (2014): *Reus de la mà dels infants*. Reus: Còdol Educació [Premi Baldiri Reixac 2015-2016].

- > RAMOS, Alfred (2015): *Mestres de la impremta. El moviment Freinet valencià (1931-1939)*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I [Premi Baldiri Reixac 2014-2015].
- > BREU, Ramon (2018): *L'escola es fa una selfie. Aprenentatge audiovisual i debat educatiu*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat [Premi Baldiri Reixac 2016-2017].

10.4. Bibliografia general

10.4.1. Llibres

- > ABEL, Germà (2013): *Anatomia d'un desengany. La Catalunya que és i l'Espanya que no va poder ser*. Barcelona: Edicions Destino.
- > AGULLÓ, M. Carmen i ROMANS, Vicent (coord.): *20 mestres del segle XX al País Valencià*. València: Edicions 96.
- > AINAUD DE LASARTE, Josep Maria (1995): *El llibre negre de Catalunya. De Felip V a l'ABC*. Barcelona: Edicions La Campana.
- > —, (2001): *Mestres que han fet Catalunya*. Barcelona: Editorial Mediterrània i Aula Maria Rúbies.
- > AISA, Ferran (2007): *Mestres, renovació i avantguarda pedagògica a Catalunya*. Barcelona: Edicions 1984.
- > AJUNTAMENT DE BARCELONA (1921): *Llibre de mar*. Barcelona: Henrich i C^a.
- > —, (1922, 2a ed.): *Les construccions escolars de Barcelona. Recull dels estudis, projectes i altres antecedents que existeixen en l'Ajuntament per la solució d'aquest problema*. Barcelona: Tallers d'Arts Gràfiques.
- > —, (1932): *L'obra de colònies escolars, banys de mar i semicolònies per als alumnes de les escoles de Barcelona, 1906-1931*. Barcelona: Arts Gràfiques S.A.
- > —, (1933): *L'escola pública de Barcelona i el mètode Montessori*. Barcelona: Impremta Mallorca.
- > AJUNTAMENT DE GIRONA I DIPUTACIÓ DE GIRONA (1981): *El català, una llengua milenària per al futur de Catalunya*.
- > ALABRÚS, Rosa Maria (2001): *Felip V i l'opinió dels catalans*. Lleida: Pagès editors.
- > ALBAREDA I SALVADÓ, Joaquim [dir.] (2013): *Catalunya, nació d'Europa: 1714-2014*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- > ALBAREDA, Joaquim i GARCIA, Albert (2005): *11 de setembre de 1714*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- > ALBAREDA, Joaquim i ESCULIES, Joan (2014, 2a ed.): *La guerra de 1714. La clau catalana d'un conflicte mundial*. Barcelona: Pòrtic.
- > ALBERTÍ I GUBERN, Santiago (1966-1970): *Diccionari biogràfic*, 4 vol. Barcelona: Albertí, editor.
- > ALBERTÍ, Santiago (1972): *El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923)*. Barcelona: Albertí editor.
- > ALBESA, Carles (1995): *Ramon Arabia (1850-1902). L'alpinisme a Catalunya, l'excursionisme a l'estranger*. Barcelona: Arxiu bibliogràfic excursionista de la Unió Excursionista de Catalunya.
- > ALCOVERRO, Carme et. al. (1979): *Escola catalana, ahir i avui*. Sant Boi de Llobregat: Edicions del Mall-Grup Promotor.

- > ALMIRALL, Valentí (1904): *Articles literaris publicats en «L'Avenç», 1882-1890*. Barcelona: Biblioteca popular de l'Avenç.
- > —, (1979, edició MOLC): *Lo catalanisme*. Barcelona: Edicions 62 i La Caixa.
- > ALTISENT, Agustí (2014, 2a. ed.): *Història de Poblet*. Poblet: Abadia de Poblet.
- > AMETLLA, Claudi (1963): *Memòries polítiques, 1890-1917*. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- > ANGUERA, Pere (1997): *El català al segle XIX. De llengua del poble a llengua nacional*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > ARACIL, Rafael i SEGURA, Antoni (2006): *Educació, municipis i República*. Barcelona: Universitat de Barcelona i Diputació de Barcelona.
- > ARBONÈS, Jordi i CARBÓ, Joaquim (2014): *Epistolari Jordi Arbonès & Joaquim Carbó*. Edició a cura de Montserrat Bacardí. Col·lecció Visions, núm. 5. Lleida: Punctum.
- > ARENAS, Joaquim i SABATER, Ernest (1982): *Del català a l'escola a l'escola catalana*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- > ARENAS I SAMPERA, Joaquim (1981): *Llibres escolars a Catalunya i llibres escolars per a les nostres escoles*. Girona: s/n.
- > —, (1986): a) *Catalunya, escola i llengua*. Col·lecció Nadal. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > —, (1986): b) *La immersió lingüística. Escrits de divulgació*. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > —, (1989): *Absència i recuperació de la llengua catalana a l'ensenyament a Catalunya (1970-1983)*. Col·lecció Quaderns d'Escola, núm. 5. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > —, (1990): *Llengua i educació a la Catalunya d'avui*. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > —, (1991): *Assaigs contemporanis*. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > —, (2008): *Qüestions d'ahir, qüestions d'avui*. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- > ARENAS, Joaquim i MUSET, Margarida (2007): *La immersió lingüística. Una acció de govern, un projecte compartit*. Barcelona: Centre d'Estudis Jordi Pujol.
- > —, (2008): *La immersió lingüística. A Catalunya, un projecte compartit*. Vic: Eumo Editorial.
- > ARENAS, Joaquim; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep, i TRIADÚ, Joan (2008): *XXX Premis Baldiri Reixac, 1979-2008*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla.
- > ARIMON I VENTURA, Glòria (1990): *Notes sobre la història de la llengua a Mollet del Vallès*. Mollet del Vallès: Ajuntament de Mollet del Vallès.
- > ARNAL RAMOS, Santiago (1888): *Congreso Nacional Pedagógico de Barcelona, verificado durante el período de la Exposición Universal de 1888*. Barcelona: Establecimiento Tipográfico Editorial de Ginés Susany.
- > AYMÀ, Josep M. (1992): *Allò que no se sol dir de la normalització lingüística*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1985, 8a ed.): *Llengua i cultura als Països Catalans*. Barcelona: Edicions 62.
- > BALCELLS, Albert (1992): *Història del nacionalisme català*. Col·lecció Textos i Documents, 11. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- > BALCELLS, Albert, ARDIT, Manuel i SALES, Núria (1980): *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*. Barcelona: Edhasa.
- > —, (2014): *La Mancomunitat de Catalunya, 1914-1925. El primer pas vers l'autogovern des de la desfeta de 1714*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- > BALCELLS, Albert i PUJOL, Enric (2002): *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. 1907-1942*. Volum I. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers i Institut d'Estudis Catalans.

- > BALCELLS, Albert, PUJOL, Enric i SABATER, Jordi (1996): *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Edicions Proa.
- > BALCELLS, Albert, IZQUIERDO, Santiago i PUJOL, Enric (2007): *Història de l'Institut d'Estudis Catalans. De 1942 als temps recents*. Volum II. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers i Institut d'Estudis Catalans.
- > BALSALOBRE, Pep i GRATACÓS, Joan (ed.) (1995): *La llengua catalana al segle XVIII*. Barcelona: Quaderns Crema.
- > BARDINA, Joan (1989): *El règim de llibertat dels escolars i altres escrits*. Vic: Eumo Editorial.
- > BASSA, Ramon (1991): *El català a l'escola (1936/39-1985)*. Col·lecció Quaderns d'Estudi, núm. 11. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > BASTARDAS I PARERA, Joan (2012): *Llegir i entendre. Estudis dispersos*. Col·lecció Homenatges, 36. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona.
- > BATISTA, Antoni i PLAYÀ MASET, Josep (1991): *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > BENET, Josep (1978): *Catalunya sota el règim franquista. Informe sobre la persecució de la llengua i la cultura de Catalunya pel règim del general Franco (1a. part)*. Barcelona: Editorial Blume.
- > —, (1995): *L'intent franquista de genocidi cultural contra Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > —, (2014): *De la Segona República a la Transició*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > BENGUEREL, Xavier (2008): *Memòries (1905-1940)*. Barcelona: L'Avenç.
- > BELLO, Luis (2002): *Viaje por las escuelas de Cataluña*. Edició i estudi introductor i d'Agustín Escolano. València: Editorial Tirant lo Blanch.
- > BERTRAN, Carles, CAMPILLO, Alicia i NAVARRO, Bartomeu (2002): *Interculturalitat, educació i llengües*. Barcelona: CCOO.
- > BESALÚ, Xavier (2016): *No som aquí per rendir-nos. La pulsio ètica de la pedagogia*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat.
- > BESALÚ, Xavier i VILA, Ignasi (2007): *La buena educación. Libertad e igualdad en la escuela del siglo XXI*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- > BOIX, Maur M. (2001): *Cops d'ull al retrovisor*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > BORDAS, Lluís (1857): *Colección de temas para ejercitarse en la traducción del catalán al castellano, y practicar las reglas de la Gramática Castellana*. Barcelona: Llibreria de la Sra. Viuda de Mayol.
- > BORI I FONTESTÀ, Antoni (1901, 9a ed.): *Lo trovador catalá. Llibre de lectura en vers destinat als colegis, de noys y noyas, de Catalunya*. Barcelona: Impremta de Henrich y Cia., en comandita.
- > BROSÀ I ARNÓ, Marià (1872): *Guía del instructor catalán, ó Método teórico-práctico de Gramática castellana, para uso de las escuelas de Cataluña*. Barcelona: Librería de Bastinos/Librería de Camí y Malet.
- > BROTONS, Ròmul (2010): *El triomf de la imaginació. 60 invents que han canviat el món [o gairebé]*. Barcelona: Albertí, Editor SL.

- > BULBENA, Glòria (1976): *Barcelona. Trossos de vida i records de l'ahir*. Col·lecció Memòries, núm. 23. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- > BUSQUETS I PUNSET, Anton (1998, 2a ed.): *Del meu viure rural*. Sant Hilari Sacalm: Ça-Calm Exprés.
- > —, (2005): *Plantalamor*. Maçaners: Abadia Editors.
- > —, (2005): *Del Montseny. Impressions i estudis*. Maçaners: Abadia Editors.
- > CABRÉ, Jaume (2015): *Les incerteses. Sobre la creació del món*. Barcelona: Raval Edicions SLU, Proa.
- > CADENA, Josep Maria (1989): *505 fets bàsics de Catalunya*. Barcelona: Edicions La Campana.
- > CALAFAT VILA, Rosa (2010): *Torcebraç entre dues cultures. De l'ecosistema de les llengües: de discursos i de percepcions*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Càtedra Unesco de Llengües i Educació.
- > CALLÍS I FRANCO, Josep [coord.] (2005): *Salvador Sunyer i Aimeric. Aproximació biogràfica*. Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat i Mestres 68.
- > CAMPANER, Miquel Jaume (2017): *Freinet a Mallorca. Miquel Deyà Palerm i l'escola de Consell (1930-1940)*. Palma: Leonard Muntaner, editor.
- > CAMPS I ARBOIX, Joaquim de (1968): *El Memorial de Greuges*. Col·lecció Episodis de la Història, 104. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- > —, (1974): *El Pressupost de Cultura 1908. Problema d'actualitat*. Col·lecció Episodis de la Història, 189. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- > CANDEL, Francesc (1964): *Els altres catalans*. Col·lecció a l'Abast, 13. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (1997): *Les meves escoles*. Barcelona: Columna Edicions S.A.
- > CANOSA FARRAN, Francesc (2013): *Capitans d'indústria. Explicats pels seus fills*. Barcelona: Mobil Books.
- > CAÑELLAS, Cèlia i TORAN, Rosa (1982): *Política escolar de l'Ajuntament de Barcelona, 1916-1936*. Barcelona: Editorial Barcanova.
- > CAPITÁN DÍAZ, Alfonso (2002): *Breve historia de la educación en España*. Madrid: Alianza Editorial.
- > CARBONELL I FITA, Pere (2000): *Nadal a la presó Model, 1944-1945*. Biblioteca Serra d'Or. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > CARBONELL I SEBARROJA, Jaume (1993): *L'Escola Normal de la Generalitat (1931-1939)*. Barcelona: Edicions 62.
- > CARULLA I GAREAU, Alexandre (1994): *Francesc Flos i Calcat: Una vida per l'escola catalana*. Barcelona: Publicació interna de la Fundació Educativa Flos i Calcat.
- > CASTILLO, Montserrat (1997): *Grans il·lustradors catalans del llibre per a infants, 1905-1939*. Barcelona: Editorial Barcanova i Biblioteca de Catalunya.
- > CENTRE ESCOLAR CATALANISTA (1887): *Manifest del Centre Escolar Catalanista y Estatuts del Patronat de la Ensenyansa Catalana*. Barcelona: Impremta de Víctor Berdós y Feliu.
- > CIERVA, Ricardo de la (2008): *Los años mentidos*. Madrid: Editorial Fénix.
- > CLARA, Josep, CORNELLÀ, Pere i PUIGBERT, Joan (1995): *La Normal de Girona. 150 anys d'història (1844-1994)*. Girona: Facultat de Ciències de l'Educació de la Universitat de Girona.

- > CODINA, M. Teresa; CORMAND, Josep M.; RIFÀ, Fina i VALERI, M. Eulàlia (1977): *Català 2n*. Col·lecció El Penell. Barcelona: Casals Edicions i Llibreria.
- > CODINA, M. Teresa (2007): *Educar en temps difícils. Escola Talitha, 1956-1974*. Vic: Eumo Editorial.
- > COLL I ALENTORN, Miquel (1992): *Història/2. Textos i Estudis de Cultura Catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > COLOMER I CALSINA, Josep M. (1978): *Els estudiants de Barcelona sota el franquisme* (volum 1 i 2). Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- > COLOMINES I COMPANYYS, Agustí (1993): *El catalanisme i l'Estat. La lluita parlamentària per l'autonomia (1898-1917)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > COLOMINES, Agustí i MADAULA, Aurora (2014): *Pàtria i progrés. La Mancomunitat de Catalunya, 1914-1924*. Barcelona: Editorial Comanegra.
- > COMADIRA, Narcís (2006): *Forma i prejudici. Papers sobre el Noucentisme*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > COMISSIÓ D'ANTICS ALUMNES I L'ANTIGA ESCOLA DEL MAR (1996): *Imatges i records. L'Escola del Mar*. Barcelona: Viena / Columna.
- > CÒNSUL, Isidor [coord.] (1996): *Centenari Pere Vergés, 1896-1996*. Barcelona: Edicions 62.
- > COROMINES, Joan (2017, ed. a cura de Josep FERRER i Joan PUJADAS): *Llengua i Pàtria*. Barcelona: Ara Llibres i Fundació Pere Coromines.
- > COSTABELLA, Miquel i SANTANACH, Joan (2005): *Clàssics i més. L'Editorial Barcino i Josep Maria de Casacuberta. Catàleg d'una exposició*. Barcelona: Editorial Barcino.
- > COSTAFREDA, Mercè (1988): *Orígens del catalanisme a Tarragona (1900-1914)*. Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV i Diputació de Tarragona.
- > CREXELL, Joan (1998): *Català a l'escola. Les campanyes populars sota el franquisme*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- > CUCURULL, Fèlix (1975): *Panoràmica del Nacionalisme Català*. Volum III (1875-1914). París: Edicions Catalanes de París.
- > —, (1980): *El fet nacional a través de la història*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- > CUESTA ESCUDERO, Pedro (1994): *La escuela en la reestructuración de la sociedad española (1900-1923)*. Madrid: Siglo Veintiuno Editores.
- > CULLA, Joan B. (2017): *El tsunami. Com i per què el sistema de partits català ha esdevingut irreconeixible*. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- > DELCLÓS, Joan (1919): *L'idioma escolar. Ponencia de D. Joan Delclós, mestre Normal, titular, per oposició, de l'Escola Superior de Nens y Director de la Nacional Graduada de Vich*. Vic: Tipografia Balmesiana.
- > DELGADO, Buenaventura (1979): *La Escuela Moderna de Ferrer i Guàrdia*. Barcelona: Edicions Ceac.
- > DELGADO, Buenaventura (2000): *La Institución Libre de Enseñanza en Cataluña*. Barcelona: Editorial Ariel.
- > DELGADO, Buenaventura, CORTADA, Ramon, GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i LOZANO, Claudio (1980): *Joan Bardina, un renovlucionario de la pedagogía catalana*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- > DIVERSOS AUTORS (1889): *Actas del Congreso Nacional Pedagógico iniciado por la Asociación de Maestros públicos de la provincia de Barcelona celebrado en dicha ciudad desde el día 5 al 12 inclusive del mes de Agosto de 1888*. Barcelona: Tipografía de la Casa Provincial de Caridad.

- > —, (1916): *La llengua catalana a l'Ajuntament de Barcelona. Debat consistorial de 22 de febrer de 1916. Antecedents i conseqüències*. Barcelona: Guinart i Pujolar, impressors.
- > —, (1968): *Salvat català, diccionari enciclopèdic* (4 volums). Barcelona: Salvat Editores.
- > —, (1981): *El català, una llengua mil·lenària per al futur de Catalunya*. Girona: Ajuntament de Girona i Diputació de Girona.
- > —, (1982): a) *Evocació i semblança de Pere Blasi*. Torroella de Montgrí: Museu del Montgrí i del Baix Ter i Ajuntament de Torroella de Montgrí.
- > —, (1982): b) *El Francolí. Edició facsímil* (en dos volums, el primer de 1921 a 1923 i el segon de 1924 a 1926). Barcelona: Casal de l'Espluga de Francolí i Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.
- > —, (1984): *Primer Simposi Internacional. La premsa a l'escola*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- > —, (1986): *Òmnium Cultural (1961-1986)*. Barcelona: Òmnium Cultural.
- > —, (1987): *La Bressola. 10 anys d'escola catalana a Catalunya Nord*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (1991) [Curador: Joan Martí i Castell]: *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*. Barcelona: Columna Edicions.
- > —, (1993): *Les Bases de Manresa (1892-1992). Cent anys de catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- > —, (1994): *Historia de la educación en España y América. La educación en la España Contemporánea (1789-1975)*, volum III. Madrid: Ediciones SM/Morata.
- > —, (1994): *Josep Obiols, 1894-1994. Obra cívica*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- > —, (2001): *Enciclopèdia de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (2002): *Conferència Nacional d'Educació, 2000-2002. Debat sobre el sistema educatiu català. Conclusions i propostes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- > —, (2003): a) *Un segle d'escola a Barcelona. Acció municipal i popular, 1900-2003*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona i Ediciones Octaedro.
- > —, (2003): b) *Miscel·lània a Joaquim Arenas i Sampera*. Edició no venal.
- > —, (2005): a) *Caixa d'eines 01. Llengua, interculturalitat i cohesió social. Recull d'eines teòriques*. Barcelona: Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.
- > —, (2005): b) *L'educació a Catalunya*. Barcelona: Lunwerg Editores i Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.
- > —, (2007): *La realitat d'un somni. Trenta anys d'escoles catalanes a la Catalunya del nord*. Barcelona: Edicions de 1984.
- > —, (2008): *La transició a Catalunya (1975-1984)*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (2009): *Llengua Escola País. Converses amb Joaquim Arenas*. Barcelona: Editorial Mediterrània i Institut Europeu de Programes d'Immersion.
- > —, (2013): a) *Llegir com viure. Homenatge a Joan Triadú, 1921-2010*. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Fundació Flos i Calcat.
- > —, (2013): b) *1714. La guerra de Successió. La desfeta i la memòria històrica*. Volum 3. Barcelona: Ara Llibres.
- > —, (2013): c) *30 anys de política lingüística*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- > DOMÈNECH I DOMÈNECH, Salvador (1995): *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- > —, (1998): *L'Institut-Escola de la Generalitat i el doctor Josep Estalella*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > —, (2008): *Els alumnes de la República. Els Grups Escolars de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > —, (2009): *Els alumnes de la Generalitat. Els Institut-Escola Republicans*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > DOMÈNECH I MONER, Joan (1991): *L'ensenyament a Lloret de Mar (1599-1936)*. Lloret de Mar: Club Marina «Casinet».
- > DUARTE I MONTSERRAT, Carles (2008): *Als llavis duc una fulla de menta. Retalls de memòria*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > —, (2016): *Memòria de la llum*. València: Tres i Quatre, S.L.
- > DUARTE I MONTSERRAT, Carles i MASSIP I BONET, Maria Àngels (4a ed., 1983): *Síntesi d'història de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- > DURAN I SOLÀ, Lluís (1997): *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers.
- > —, (2007): *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers.
- > DURAN I SOLÀ, Lluís i FLOS I MARGALEF, Jordi (2001): *Flos i Calcat: Catalanisme i escola*. Col·lecció Camí Ral, 17. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- > DURAN, Lluís i SAFONT, Joan [coord.] (2017): *Enric Prat de la Riba (1870-1917): pensar i construir una Catalunya per al futur*. Barcelona: Fundació Revista de Catalunya.
- > ECO, Umberto (1992): *Como se hace una tesis. Técnicas y procedimientos de investigación, estudio y escritura*. Barcelona: Editorial Gedisa.
- > ESCURA I DALMAU, Xavier (2012): *La història indignada dels catalans. Sobre el desencàix català i altres impotències hispanes*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- > ESPINO, Antonio, GUAL, Valentí, GIMÉNEZ, Enrique i ROURA, Lluís (2013): *La Guerra de Successió dia a dia. 1714-1760. Les conseqüències de la derrota*. Barcelona: Ara Llibres.
- > *Estatuts del Centre Català* (1885). Barcelona: Estampa de Lluís Tasso y Serra.
- > FABRE, Jaume, HUERTAS, Josep M. i RIBAS, Antoni (1978): *Vint anys de resistència catalana (1939-1959)*. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- > FAULÍ, Josep (2005): *Els primers 40 anys d'Òmnium Cultural*. Barcelona: Edicions Proa.
- > FAYOS I ANTONY, Francesc (1900, 4a ed.): *Eloqüència catalana. Fragments escullits en prosa y vers dels mes distingits autors catalans, valencians y mallorquins pera exercitar als noys d'estudi en los diferents tons de lectura*. Barcelona: Llibreria de Montserrat.
- > FERRAN I PERMANYER, Mariona (1997): *L'escola Isabel de Villena i la seva gent, 1939-1989*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > FERRANDO, Antoni i NICOLÁS, Miquel (2005): *Història de la llengua catalana*. Barcelona: Editorial UOC i Editorial Pòrtic.
- > FERRER I GIRONÈS, Francesc (1986, 2a ed.): *La persecució política de la llengua catalana*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (1990): *Insubmissió lingüística*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (2000): *Catalanofòbia. El pensament anticatalà a través de la història*. Barcelona: Edicions 62.
- > FERRER, Joan i PUJADAS, Joan (2000): *Salvador Genís i Bech. En defensa de l'ensenyament en català. Articles pedagògics i altres escrits*. Barcelona: Fundació Pere Coromines.

- > FERRIÈRE, Adolphe (1997): *L'autonomia dels escolars. L'art de formar ciutadans per a la nació i per a la humanitat*. Vic: Eumo Editorial.
- > FIGUERAS, Narcís i PUIGVERT, Joaquim Maria (1998): *Tribulacions d'un masover fardistern*. Maçanet de la Selva i Santa Coloma de Farners: Taller d'Història de Maçanet de la Selva i Centre d'Estudis Selvatans.
- > FLORENSA I PARÉS, Joan (2002): *L'Escola Pia de Catalunya, al servei del poble (1683-2000)*. Tarragona: Edicions El Mèdol.
- > FLOS I CALCAT, Francisco (1886): *Las escuelas catalanas, consideradas com á base principal y necesaria para la propagació de la causa regional (Memoria premiada en lo certamen del Centre Catalanista Provensalench de 1886)*. Barcelona: Impremta La Renaixensa. Edició facsimil de la Universitat de Barcelona (1980), a cura de Josep González-Agàpito i Conrad Vilanou.
- > —, (1887): *La ensenyansa en las escuelas catalanas*. Barcelona: Estampa de Genís Susany y Novell.
- > —, (1896): *Geografía de Catalunya. Ab las definicions propias de las tres parts ab que's divideix la Geografía en general, pera servir de text en las escuelas de Catalunya, y ahont se parli la llengua catalana, y útil pera'ls excursionistas, viatjants de comers, etz*. Barcelona: Establiment tipogràfic.
- > —, (1898): *Primer llibre dels noys*. Barcelona: Estampa de Jaume Jepús.
- > —, (1898): *Promptuari de la Escripura Catalana. Método teórich y práctic per apendre d'escriure la llengua catalana, ab infinitat d'exercicis graduats pera'l dictat, extrets d'obras dels millors escriptors catalans*. Barcelona: Impremta de Jaume Jepús Roviralta.
- > —, (1901): a) *Contra superbia. Obreta dramática infantil en un acte y en vers*. Barcelona: Estampa «La Catalana» de J. Puigventós.
- > —, (1901): b) *Breu resúm de la historia de Catalunya*. Barcelona: Estampa «La Catalana» de J. Puigventós.
- > —, [1917]: *Breviari educatiu*. Arenys de Mar: Tipografia J. Tatjé.
- > FLOS I MARGALEF, Jordi (1980): *Flos i Calcat i el Col·legi de Sant Jordi*. Barcelona: Sigrat S.A.
- > FOLGUERA I DURAN, Manuel (1996): *Una flama de la meva vida (Memòries)*. Col·lecció Nova Biblioteca Sabadellenca, núm. 6. Sabadell: Delegació de Sabadell del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya.
- > FONOLL, Ot (1862): *Método práctico para la enseñanza de la lengua castellana en Cataluña*. Barcelona: Librería La Preceptora.
- > FONT I SAGUÉ, Norbert (1899): *Historia de Catalunya*. Barcelona: Estampa «La Catalana» de J. Puigventós.
- > FONTANA, Josep (2016, 9a ed.): *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*. Vic: Eumo Editorial.
- > FONTQUERNI, Enriqueta i RIBALTA, Mariona (1982): *L'ensenyament a Catalunya durant la guerra civil. El CENU*. Barcelona: Editorial Barcanova.
- > GABANCHO, Patrícia (2008): *Apàtrides, incultes i (de vegades) analfabets*. Barcelona: Ara Llibres.
- > GABRIEL, Narciso de i VIÑAO, Antonio (1997): *La investigación histórico-educativa. Tendencias actuales*. Barcelona: Ronsel Editorial.
- > GALÍ, Alexandre (1926): *L'ensenyament de l'ortografia als infants*. Biblioteca Pedagògica. Sèrie primera: Quaderns dels cursos lliures de pedagogia. Barcelona: Editorial

- Mentora, S. A.
- > —, (1931): *Per la llengua i per l'escola*. Barcelona: Publicacions de «La Revista».
 - > —, (1961): «Ensenyament», dins *Un segle de vida catalana (1814-1930)*, volum I. Barcelona: Editorial Alcides.
 - > —, (1969): *Aportació a l'Any Fabra. Pompeu Fabra. Avatars de la llengua catalana. Consideracions sobre el bilingüisme*. Barcelona: Editorial Barcino.
 - > —, (1979-1991): *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
 - > GALLOFRÉ I ILLAMOLA-SIMAL, Jordi (1979): *El Primer Congrés Catalanista (1880)*. Col·lecció Episodis de la Història, 240. Barcelona: Rafael Dalmau editor.
 - > GALLOFRÉ I VIRGILI, Maria Josepa (1991): *L'edició catalana i la censura franquista (1939-1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Biblioteca Abat Oliva.
 - > GANCHO HERNÁNDEZ DE LA HUERTA, Claudio (1987): *Gallina Blanca ja és d'or, 1937-1987*. Barcelona: Rodergas, Barrera & Associats.
 - > GARCÍA VENERO, Maximiano (1944): *Historia del nacionalismo catalán, 1793-1936*. Madrid: Editora Nacional.
 - > GATELL, Cristina i SOLER, Glòria (2012): *Amb el corrent de proa. Les vides polítiques de Jaume Vicens Vives*. Barcelona: Quaderns Crema.
 - > GAVALDÀ, Antoni (2005): *Josep M. Rendé i Ventosa*. Barcelona: Fundació Roca i Galès i Cossetània Edicions.
 - > GENERALITAT DE CATALUNYA (1936): *Projecte d'ensenyament de l'Escola Nova Unificada*. Barcelona: Gràf. Oliva de Vilanova.
 - > —, (1982): *Quatre anys de català a l'escola: factors i resultats*. Barcelona: Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.
 - > —, (1992, ed. facsímil): *Bases per a la Constitució Regional Catalana, març 1892*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
 - > —, (1993): *Cent anys de catalanisme. A propòsit del centenari de les Bases de Manresa*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
 - > —, (2007): *Legislació lingüística de Catalunya. La Llei de política lingüística i altres normes lingüístiques anotades*. Barcelona: Departament de la Vicepresidència. Secretaria de Política Lingüística.
 - > —, (2015): *La llengua a l'escola catalana: un model d'èxit*. Barcelona: Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.
 - > GENÍS I BECH, Salvador (1880, 3a ed.): *El auxiliar del maestro catalán en la enseñanza de la lengua castellana*. Barcelona: Impremta de la Renaixensa.
 - > GENÍS I BECH, Salvador (1915): *Hores escolars*. Barcelona: Impremta i Litografia de Joaquim Horta.
 - > GIBERT, Quim (2013): *Qui estima la llengua, la fa servir. Els catalans i l'ús del català*. Barcelona: Editorial Barcanova.
 - > GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (1978): *Bibliografia de la Renovació Pedagògica i el seu context (1900-1939)*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
 - > —, (1989): *Rosa Sensat i Vilà, fer de la vida escola*. Col·lecció Rosa Sensat, núm. 35. Barcelona: Rosa Sensat / Edicions 62.
 - > —, [ed.] (1992): *L'Escola Nova Catalana. 1900-1939. Objectius, constants i problemàtica*. Vic: Eumo Editorial.

- > —, [coord.] (1997): *Pere Vergés. Una educació per a la ciutadania*. Barcelona: Edicions 62.
- > GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i MARQUÈS I SUREDA, Salomó (1996): *La repressió del professorat a Catalunya sota el franquisme (1939-1943) segons les dades del Ministeri d'Educació Nacional*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- > GONZÁLEZ CASANOVA, Josep Antoni (1974): *Federalisme i autonomia a Catalunya (1868-1938)*. Barcelona: Editorial Curial.
- > GRAÑA I ZAPATA, Isabel (1995): *L'acció pancatalanista i la llengua: Nostra Parla (1916-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > GRAU, Josep (2006): *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Textos i estudis de cultura catalana, núm. 107. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > GUARDIOLA, Carles-Jordi (1980): *Per la llengua. Llengua i cultura als Països Catalans, 1939-1977*. Barcelona: La Magrana.
- > [GÜELL, Eusebi] (1910): *Colonia Güell y fábrica de panas y veludillos de Güell y Cía. Breve reseña histórica escrita con motivo de la visita hecha á dicha Colonia por los Señores Congresistas de la Semana Social*. Barcelona: Imp. Henrich y Cía.
- > GUIMERÀ, Àngel (1896): *La llengua catalana. Discurs presidencial llegit en la sessió pública celebrada a l'Ateneu Barcelonès lo 30 de Novembre de 1895*. Barcelona: Tipografia «L'Avenç».
- > HERRERAS, José Carlos (2006): *Lenguas y normalización en España*. Madrid: Editorial Gredos.
- > HUERTAS, Josep M., FABRE, Jaume i HUERTAS, Guillem (2006): *La Catalunya dels seixanta*. Barcelona: Angle Editorial.
- > IGLÉSIES, Josep (1981): *Pau Vila*. Col·lecció Episodis de la Història, núm. 252-253. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- > ILLA I MUNNÉ, Maria Carme (1983): *El Segon Congrés Catalanista. Un congrés inacabat. 1883-1983*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- > INIESTA, Alfonso (1939): *Garra marxista en la infància*. Burgos: Hijos de Santiago Rodríguez.
- > INSTITUT DE CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ DE LA UB (1976): *Bilingüisme i educació (2n Seminari)*. Barcelona: Editorial Teide.
- > JANÉ, Albert; IBÁÑEZ, Josep; GUAL, Enric, i DALMAU, M. Eugènia (1962): *Signe. Normes pràctiques de gramàtica catalana*. Barcelona: Impremta Vídua de Daniel Cochs i Reig.
- > *Jochs Florals de Barcelona* (1903). Barcelona: Estampa de la Renaixensa.
- > JOU I OLIÓ, Llorenç (1930): *Calendari pedagògic (1910-1915)*. Barcelona: Impremta Elzeviriana i Llibreria Camí S. A.
- > LARREULA, Enric (1985): *Les revistes infantils catalanes de 1939 ençà*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (2002): *Dolor de llengua*. València-Barcelona: Edicions 3i4.
- > —, (2017): *La llengua dibuixada. Història il·lustrada de les penoses vicissituds de la llengua catalana en els temps de la suposada normalització*. Barcelona: Voliana Edicions.
- > LASPALAS, Javier (2002): *Introducción a la historiografía de la educación*. Barañain: Ediciones Universidad de Navarra.
- > LE BIHAN I RULLAN, Joan Pere (2014): *Estat nou? Escola nova! Propostes per salvar i estendre l'ús del català*. Barcelona: Edicions de 1984.
- > LLADONOSA I VALL-LLEBRERA, Manuel (1988): *Catalanisme i moviment obrer: el CADCI entre 1903 i 1923*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- > LLAGOSTERA I SALA, Francesc (1883): *Aforística catalana ó sia colecció de refranís populars catalans*. Barcelona: Estampa Espanyola.
- > LLANAS, Manuel (2005): *Història de l'edició a Catalunya. L'edició a Catalunya: el segle XX (fins a 1939)*. Barcelona: Gremi d'Editors de Catalunya.
- > —, (2007): *Sis segles d'edició a Catalunya*. Lleida: Pagès Editors. Vic: Eumo Editorial.
- > LLAVINA, Jordi (2010): *La força de la mà de l'home. Catàleg del Museu de la Vida Rural*. Barcelona: Editorial Barcino.
- > LLORENS I VILA, Jordi (1982): *Sebastià Farnés, articles catalanistes (1888-1891)*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (1991): *La Unió Catalanista*. Col·lecció Episodis de la Història, núm. 288. Barcelona: Rafael Dalmau editor.
- > —, (1992): *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > LLUCH, Ernest (1996): *La Catalunya vençuda del segle XVIII. Foscors i clarors de la il·lustració*. Barcelona: Edicions 62.
- > LÓPEZ DEL CASTILLO, Lluís; BAYÉS I DE LUNA, Pilar i TREMOLEDA, Josep (1966): *Faristol. Llenguatge i gramàtica*. Barcelona: Edigraf.
- > LÓPEZ MARTÍN, Ramón (2001): *La escuela por dentro. Perspectivas de la Cultura Escolar en la España del siglo XX*. València: Universitat de València.
- > LOPERENA, Francisco (1889, 5a ed.): *Nociones de gramática castellana para las escuelas de primera enseñanza*. Barcelona: Tipografia de la Casa Provincial de Caridad.
- > LORMAN, Josep i PLANAS, Ignasi (1983): *Geografia de Catalunya*. Barcelona: Editorial Claret.
- > MACIÀ, Conxita (1986): *La premsa a l'escola*. Barcelona: Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya.
- > MALLART I NAVARRA, Joan (2006): *Multilingüisme & Educació*. Col·lecció Textos Docents, núm. 318. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- > MANCOMUNITAT DE CATALUNYA (1916): *Missatge del Consell Permanent en defensa dels drets de la llengua catalana*. Barcelona: Imp. Casa de Caritat.
- > —, (1920): *L'obra a fer. L'emprèstic de cinquanta milions*. Barcelona: Imp. Casa de Caritat.
- > MANENT, Albert (1988): *Solc de les hores. Retrats d'escriptors i de polítics*. Barcelona: Edicions Destino.
- > —, (2003): *Fèlix Millet i Maristany. Líder cristià, financer, mecenes catalanista*. Barcelona: Edicions Proa.
- > MANENT, Albert i CREXELL, Joan (1988): *Bibliografia catalana dels anys més difícils (1939-1943)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > MAÑÉ I FLAQUER, Joan (1887): *El regionalismo*. Barcelona: Impremta Barcelonesa.
- > MARFANY, Joan-Lluís (1995): *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > —, (2001): *La llengua maltractada*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > —, (2008): *Llengua, nació i diglòssia*. Barcelona: L'Avenç.
- > MARQUÈS I SUREDA, Salomó (1990): *Narcís Masó. Pedagog de l'Escola Activa*. Girona: Diputació de Girona.
- > —, (1992): «Pròleg» de les *Instruccions per a l'ensenyança de minyons*, de Baldiri Reixac. Vic: Eumo Editorial/Diputació de Barcelona.
- > —, (1993): *L'escola pública durant el franquisme. La província de Girona (1939-1955)*.

Barcelona: Editorial PPU.

- > —, (2002): *L'escola a Catalunya durant el segle XX. El testimoni de les germanes Macau Julià*. Col·lecció Baldiri Reixac, núm. 4. Girona: dLleure. Gestió i Serveis Socioculturals.
- > MARQUÈS, Salomó i MORENO, José (2012): *El magisteri gironí d'Esquerra a l'exili de 1939*. Barcelona: Fundació Josep Irla.
- > MARQUÈS, Salomó, MORET, Rosa M., GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep i PUJOL, David (2013): *La renovació de l'escola pública de l'Empordà a tot Catalunya (1900-1939)*. Figueres-Girona: Arxiu Històric de Girona, Arxiu Comarcal de l'Alt Empordà, Fundació Museu del Joguet de Catalunya i Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana.
- > MARTÍ, Carme (4a ed., 2018): *El camí de les Aigües*. Barcelona: Ara Llibres.
- > MARTÍNEZ BONAFÉ, Jaume (2002): *Políticas del libro de texto escolar*. Madrid: Ediciones Morata, S.L.
- > MARTÍNEZ MARTÍN, Jesús A. [dir.] (2001): *Historia de la edición en España, 1836-1936*. Madrid: Marcial Pons, Ediciones de Historia, S.A.
- > MAS SOLENCH, Josep Maria (2002): *Ferran Valls i Taberner. Jurista, historiador i polític*. Barcelona: Edicions Proa.
- > MASANÉS, Cristina (2007): *Estimat mestre*. Barcelona: Ara Llibres.
- > MATA, Marta (2010): *Per avançar en l'educació*. Vic: Eumo Editorial.
- > MAYORDOMO, Alejandro i AGULLÓ, Maria Carmen (2004): *La renovació pedagògica al País Valencià*. València: Universitat de València.
- > MCROBERTS, Kenneth (2002): *Catalunya. Una nació sense estat*. Barcelona: Edicions Proa.
- > MELIÀ, Josep (1976, 3a ed.): *Informe sobre la llengua catalana*. Madrid: Editorial Magisterio Español.
- > MESTRAS I MARTÍ, Lluís Maria (1981): *L'aportació gironina al desenvolupament de la pedagogia catalana*. Girona: Diputació de Girona.
- > —, (1999) [Edició a cura de Montserrat Mestres i David Pujol]: *Mestres d'aquell temps*. Girona: Grup de Mestres de l'Empordà.
- > MESTRE I CAMPI, Jesús [dir.] (1992): *Diccionari d'Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- > MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA (1989): *Historia de la educación en España. De la restauración a la II República. Textos y documentos*. Madrid: MEC.
- > MIRA, Joan Francesc (2009): *Una biblioteca en el desert*. Alzira: Edicions Bromera.
- > MIRACLE, Josep (1998, ed. facsímil de la de 1968): *Pompeu Fabra*. Barcelona: Edicions Proa.
- > MONÉS I PUJOL-BUSQUETS, Jordi (1977): *El pensament escolar i la renovació pedagògica a Catalunya (1833-1938)*. Col·lecció Els orígens, núm. 1. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- > —, (1981): a) *L'escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona: Edicions 62 i Rosa Sensat.
- > —, (1981): b) *Els primers quinze anys de Rosa Sensat*. Barcelona: Edicions 62 i Rosa Sensat.
- > —, (1984): *La llengua a l'escola (1714-1939)*. Barcelona: Editorial Barcanova.
- > —, (2000): *L'Escola Normal de Barcelona, 1845/1972*. Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- > —, (2005): *Formació professional i desenvolupament econòmic i social català (1714-*

- 1939). Barcelona: Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana.
- > —, ed. (2008): *Pedagogia, política i transformació social (1900-1917). L'educació en el context de la fundació de l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana.
 - > —, (2009): *El pensament escolar a Catalunya, 1760-1845*. Barcelona: Societat Catalana de Pedagogia.
 - > —, (2011): *La pedagogia catalana al segle XX. Els seus referents*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans i Pagès Editors.
 - > —, (2018): *Jordi Monés i Pujol-Busquets: educació, país, llengua*. Banyoles: Nautilus Comunicació i Cultura, SL.
 - > MORENO CABRERA, Juan Carlos (2008): *El nacionalismo lingüístico. Una ideología destructiva*. Ediciones Península. Barcelona.
 - > —, (2014): *L'imperi de la llengua comuna. Guia de l'imperialisme lingüístic espanyol*. Argentina: Voliana Edicions.
 - > MORET, Rosa Maria i MALLÉN, Miquel (2002): *L'ensenyament a Agullana. Quatre segles d'escola rural. Agullana, 1626-2002*. Girona: dLleure. Gestió i Serveis Socioculturals, S.L.
 - > MOREU-REY, Enric (1966): *El pensament il·lustrat a Catalunya*. Col·lecció Antologia Catalana, núm. 26. Barcelona: Edicions 62.
 - > MUNTANYOLA, Ramon (1970): *Montserrat Canals de Carulla, 1879-1952. Esbós Biogràfic*. Barcelona: s/n.
 - > MUÑOZ GONZÁLEZ, Antonio i CATÀ I TUR, Josep (2005): *Repressió borbònica i resistència catalana (1714-1736)*. Barcelona: Muñoz/Catà Editors.
 - > MUÑOZ I LLORET, Josep Maria (1997): *Jaume Vicens i Vives. Una biografia intel·lectual*. Barcelona: Edicions 62.
 - > MUÑOZ I TORRES, Sílvia (1999): *Isidre Macau i Teixidor. Mestre i Naturalista*. Col·lecció Baldiri Reixac, núm. 1. Girona: dLleure. Gestió i Serveis Socioculturals.
 - > MUT I CARBASA, Rosa i MARTÍ I ARMENGOL, Teresa (1981): *La resistència escolar catalana en llibres (1716-1939). Bibliografia*. Barcelona: Edicions 62.
 - > MUXACH, Mònica, PUJOL, David, SERRA, Roser i VIDAL, Irene (1999): *El mestre Gregori Artizà i Lapedra. Entre la pedagogia i el vi*. Col·lecció Baldiri Reixac, núm. 2. Girona: dLleure. Gestió i Serveis Socioculturals.
 - > NADAL I FARRERAS, Joaquim (1989): *Conèixer la història de Catalunya. Del segle XVI al XVIII*. Barcelona: Editorial Vicens-Vives.
 - > —, (2016): *Joan Subias Galter (1897-1984), dues vides i una guerra*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
 - > NAVARRO SANDALINAS, Ramon (1979): *L'educació a Catalunya durant la Generalitat, 1931-1939*. Barcelona: Edicions 62.
 - > —, (1990): *La enseñanza primaria durante el franquismo (1936-1975)*. Barcelona: PPU.
 - > OLLÉ I ROMEU, Josep Maria (1995): *Homes del catalanisme. Bases de Manresa. Diccionari biogràfic*. Barcelona: Rafael Dalmau editor.
 - > ORTEGA, Rudolf (2016): *En defensa de la llengua. Discursos, manifestos i textos decisius en la història del català*. Barcelona: Angle Editorial.
 - > PAGÈS I CASSÚ, David (2013): *Premis Baldiri Reixac, 1979-2013*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla.
 - > PALLACH, Josep (1978): *Els mestres públics i la reforma de l'ensenyament a Catalunya*. Barcelona: Edicions CEAC.

- > PARÍS I DOMÈNECH, Neus (1994): *La conflictivitat competencial. Normalització lingüística*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Institut d'Estudis Autònoms.
- > PASTRE, Louis (1907): *La Catalan à l'École*. Perpinyà: Imprimerie Catalane.
- > PELLICER I BORRÀS, Joan Enric (2007, 2a ed.): *Història d'un desig insatisfet. L'ensenyament del valencià fins a 1939*. Catarroja: Perifèric edicions.
- > PÉREZ-BASTARDAS, Alfred (1987): *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Col·lecció Estudis i Documents, 40 i 41 (2 volums). Barcelona: Edicions 62.
- > PERICAY, Xavier [coord.] (2007): *¿Libertad o coacción? Políticas lingüísticas y nacionalismos en España*. Madrid: Fundació FAES.
- > PIN I SOLER, Josep (1892): *Reglas morales y de bona criansa*. Barcelona: Estampa de Henrich y Comp. en comandita.
- > PINTO FERNÁNDEZ, Puri (2015): *Amb Q de formatge*. Barcelona: Edicions del 1979.
- > PONS, Agustí (1993): *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Barcelona: Fundació Jaume I-Editorial Barcino.
- > —, (1998): *Vint-i-dues aproximacions. Premis d'Honor Jaume I (1977-1997)*. Barcelona: Fundació Jaume I.
- > Pozo, Joan Manel del (2014): *Educacionari. Una invitació a pensar i sentir l'educació a través de seixanta conceptes*. Barcelona: Edicions 62.
- > PRAT DE LA RIBA, Enric i MUNTANYOLA, Pere (1953, ed. facsímil d'Òmnium Cultural): *Compendi de la doctrina catalanista*. Mèxic: Edicions catalanes de Mèxic.
- > PRATS, Modest (2009): *Engrunes i retalls. Escrits de llengua i de cultura catalanes*. Girona: CCG Edicions, IEC i UdG.
- > PRATS, Modest, RAFANELL August i ROSSICH, Albert (1990): *El futur de la llengua catalana*. Barcelona: Editorial Empúries.
- > *Primer Congrés Universitari Català, 1903* (1905). Barcelona: Estampa d'En Joseph Cunill.
- > PUELLES BENÍTEZ, Manuel de (1986): *Educación e ideología en la España Contemporánea*. Barcelona: Editorial Labor.
- > PUIG I REIXACH, Miquel (1984): «Algunes dades sobre l'ús del català a les escoles del segle XVIII», dins *Llengua i educació en una perspectiva històrica. Actes de les 5enes. Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*. Vic: Editorial Eumo.
- > PUIGBERT, Joan (1994): *La Normal de Girona i el Magisteri públic (1914-1936)*. Girona: Universitat de Girona.
- > PUIGJANER, Josep Maria (1978): *La «Guerra» de l'ensenyament*. Barceloneta: Editorial Nova Terra.
- > PUIGPELAT, Francesc (2016): *Breu història del nacionalisme espanyol. De la Constitució de 1812 a la prohibició del 9-N*. Barcelona: Angle Editorial.
- > PUJOL I FABRELLAS, David (1992): *El mestre Antoni Balmanyà i Ros (La Bisbal, 1846-Espolla, 1915)*. Espolla: Ajuntament d'Espolla.
- > —, [ed.] (1996): *Quan jo anava a estudi*. Siurana d'Empordà: Col·legi Públic El Serrat.
- > —, (1998): *Els orígens de l'escola catalana*. Barcelona: Diputació de Barcelona i Edicions Ceac.
- > PUJOL, Enric (1995): *Ferran Soldevila. Els fonaments de la historiografia contemporània*. Barcelona-Catarroja: Editorial Afers.
- > RAMOS, Alfred (2015): *Mestres de la impremta. El moviment Freinet valencià (1931-1939)*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I.

- > RENDÉ, Joan (2012): *Setanta-cinc anys a taula, 1937-2012*. L'Hospitalet de Llobregat: Gallina Blanca Star S.A.
- > RIBERA RAICHS, Francesc (2006): *El traç de l'excel·lència. Empreses, emprenedors, dirigents*. Barcelona: Doblerre editorial i UOC.
- > RIERA, Ignasi (1991): *Opressió i resistència. El franquisme (1939-1975)*. Barcelona: Editorial Barcanova.
- > RINCÓN I IGEA, Benet del (1999): *L'aportació pedagògica del mestre Rius*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > RIPOLL DOMÈNECH, Faust (2017): *Josep Maria de Casacuberta. La construcció de la nació catalana*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers.
- > RIQUER I PERMANYER, Borja de (1995) [dir.]: *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*. Volums 5, 6 i 7. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- > RIQUER, Borja de i CULLA, Joan B. (1989): *El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)*. Volum VII de la *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- > RISQUES I CORBELLA, Manel (1995): *El Govern Civil de Barcelona al segle XIX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > RISQUES, Manel (dir.), DUARTE, Àngel, RIQUER, Borja i ROIG ROSICH, Josep M. (1999): *Història de la Catalunya Contemporània*. Barcelona: Editorial Enciclopèdia Catalana.
- > RIUS I BORRELL, Agustí (1888): *Tratado de educación escolar. Obra escrita para los maestros y para los padres que desean conocer los principios y las prácticas de la educación*. Barcelona: Tipografia de la Casa Provincial de Caridad.
- > ROIG I LLOP, Tomàs (1975): *Del meu viatge per la vida. Memòries, 1902/1931*. Col·lecció memòries, núm. 17. Barcelona: Editorial Pòrtic.
- > ROIG LLORT, Anna (2011): *Generació Virtèlia. El palau comú dels líders catalans del segle XX*. Col·lecció L'Arquer. Barcelona: Columna Edicions.
- > ROIG I ROSICH, Josep Maria (1992): *La dictadura de Primo de Rivera a Catalunya. Un assaig de repressió cultural*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > RUIZ, Francesc, SANZ, Rosa i SOLÉ, Jordi (1996): *Història social i política de la llengua catalana*. Barcelona-València: Eliseu Climent, editor.
- > SAFONT, Joan (2017): *Sabotatge contra Franco. Episodis d'oposició dels que havien guanyat la guerra*. Barcelona: Angle Editorial.
- > SALA, Bartomeu (1889): *Gramàtica Catalana*. Sant Martí de Provençals: Tipografia de Fernando Aymerich.
- > SALADRIGAS, Robert (1988, 2a ed.): *L'Escola del Mar i la renovació pedagògica a Catalunya. Converses amb Pere Vergés*. Barcelona: Edicions 62.
- > SALLARÈS, Joan (1978): *Manuel Folguera i Duran, gran amorós de Catalunya*. Col·lecció Episodis de la Història, núm. 226. Barcelona: Rafael Dalmau, editor.
- > SALVAT-PAPASSEIT, Joan (1988, 6a. ed.): *Poesies completes*. Barcelona: Editorial Ariel.
- > SAMSÓ, Joan (1995): *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. Col·lecció Abat Oliva, núm. 147. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- > —, (2005): *El mecenatge cultural a Catalunya durant el segle XX*. Barcelona: Proa.
- > SEDÓ, Jordi (2014): *Fer de mestre*. La Garriga: Grup Malhivern.
- > SEGARRA, Mila (1996): «Una llengua d'ús estrictament popular», dins *Història de la Cultura Catalana. Volum III. El Set-Cents*. Barcelona: Edicions 62.

- > SENSAT, Rosa (1996): *Vers l'Escola Nova*. Vic: Eumo Editorial.
- > SERRAHIMA, Maurici (1972): *El passat quan era present (I), 1940-1947*. Barcelona: Edicions 62.
- > SIGUAN, Miquel i KIRCHNER, Montserrat (2006): *Georges Dwelshauvers i els començaments de la psicologia experimental a Catalunya*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- > SIMBOR, Vicent (2008): *Carles Salvador, 1893-1955*. Barcelona: Fundació Irla.
- > SINCA, Genís (2006): *El cavaller Floïd. Biografia de Joan B. Cendrós*. Barcelona: Editorial Proa.
- > s/N (1927): *Exposición del libro catalán. Madrid, 5-21 diciembre 1927. Algunas notas sobre el libro en catalán, 1900-1927*.
- > s/N (2008): *Agrolimen*. Barcelona: Editorial Barcino. [Edició no venal].
- > SOBREQUÉS I CALLICÓ, Jaume (1981): *Història de Catalunya del segle XVII fins als nostres dies*. Bilbao: Editorial La Gran Enciclopedia Vasca.
- > —, [dir.] (1984): *Catalunya durant el règim franquista*. Barcelona: Edicions d'Ara, S.A.
- > —, [dir.] (2014): *Vàrem mirar ben lluny del desert. Actes del simposi «Espanya contra Catalunya: Una mirada històrica (1714-2014)»*. Barcelona: Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya.
- > —, (2015): *Una nova planta contra Catalunya*. Barcelona: Editorial Base.
- > SOLÀ I CORTASSA, Joan (2009): *Plantem cara. Defensa de la llengua, defensa de la terra*. Barcelona: La Magrana.
- > SOLÀ I GUSSINYER, Pere (1980): *Educació i moviment llibertari a Catalunya (1901-1939)*. Barcelona: Edicions 62.
- > —, (2011): *Educació i societat a Catalunya*. Lleida-Vic: Pagès Editors i Eumo Editorial.
- > SOLDEVILA I ZUBIBURU, Ferran (1994, edició pòstuma a cura d'Enric Pujol): *Noms propis*. Col·lecció Eixos, núm. 17. Barcelona: Barcelonesa d'Edicions.
- > SOLÉ I CAMARDONS, Jordi (1991): *Sobirania sociolingüística catalana*. Col·lecció Punt de Vista, núm. 21. Barcelona: La Llar del Llibre.
- > —, (1998): *Poliglòtisme i raó. El discurs ecodiomàtic de Delfi Dalmau*. Lleida: Pagès Editors.
- > SOLÉ I SABATÉ, Josep Maria i VILLARROYA, Joan (2a ed., 1994): *Cronologia de la repressió de la llengua i la cultura catalanes (1936-1975)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes.
- > —, (1995): *El catalán, una lengua asediada*. Barcelona: Columna.
- > SOLÉ-TURA, Jordi (1967): *Catalanisme i revolució burgesa*. Llibres a l'Abast, núm. 27. Barcelona: Edicions 62.
- > SUREDA, Bernat (1998): *L'educació a les Balears en el segle XIX*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- > SUREDA, Bernat (2000): *L'educació a les Balears en el segle XX*. Palma: Edicions Documenta Balear.
- > TERMES, Josep (1987): *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil (1868-1939)*. Volum VI de la *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.
- > TERMES, Josep i COLOMINES, Agustí (1992): *Les Bases de Manresa de 1892 i els orígens del catalanisme*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- > THUILLIER, Guy i TULARD, Jean (1988): *Cómo preparar un trabajo de historia. Métodos y técnicas*. Barcelona: Editorial Oikos-Tau.
- > TORRAS I BAGES, Josep (1981): *La tradició catalana*. Barcelona: Edicions 62 i La Caixa.
- > TORRAS I RIBÉ, Josep Maria (2005): *Felip V contra Catalunya. Testimonis d'una repres-*

- sió sistemàtica (1713-1715)*. Barcelona: Rafael Dalmau, Editor.
- > TORRES, Eugenio (dir.) (2000): *Los 100 Empresarios Españoles del siglo XX*. Madrid: LID Editorial Empresarial S.L.
 - > TRIADÚ, Joan (2008): *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa.
 - > TRIADÚ, Joan et. al. (2014): *Aportacions catalanes universals*. Barcelona: Fundació Occitano Catalana i Grup Promotor.
 - > TUBAU, Ivan (1993): *Llengua i pàtria amb ceba tendra. Com escriure articles en català*. Barcelona: Editorial Laertes.
 - > UNIÓ CATALANISTA (1893): *Assembleas Catalanistas (primera) Manresa. Deliberacions y acorts*. Barcelona: Imprempta «La Renaixensa».
 - > VALLVERDÚ, Francesc (1979): *La normalització lingüística a Catalunya*. Barcelona: Editorial Laia.
 - > VÉLEZ, Pilar (1990): *Xilografies de Josep Obiols. Estudi monogràfic*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
 - > —, (1994): *Centenari Josep Obiols*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
 - > VENTALLÓ, Joaquim (1968): *Les escoles populars ahir i avui*. Barcelona: Editorial Nova Terra.
 - > VERGÉS, Pere i MARTORELL, Artur (1979): *Colònies escolars de l'Ajuntament de Barcelona*. Col·lecció El Tremp, Quaderns d'Escola, núm. 8. Barcelona: Edicions del Mall-Grup Promotor.
 - > VERRIÉ, Jordi (1981): *Continuïtat pedagògica catalana durant els segles XVIII i XIX*. Col·lecció El Tremp, Quaderns d'Escola. Barcelona: Grup Promotor d'Ensenyament i Difusió en Català, SL.
 - > VICENS I VIVES, Jaume i LLORENS, Montserrat (1961): *Industrials i polítics (segle XIX)*. Barcelona: Editorial Vicens-Vives.
 - > VILA, Pau (1979): *Assaig de recordança i de crítica del que fou l'Escola Horaciana*. Col·lecció El Tremp. Quaderns d'Escola. Barcelona: Edicions del Mall-Grup Promotor.
 - > VILARRUBIAS, Mercè (2012): *Sumar y no restar. Razones para introducir una educación bilingüe en Cataluña*. Mataró: Ediciones de Intervención Cultural / Montesinos.
 - > VILLEGAS ESPÍN, Almudena (2006): *Les colònies escolars. La colònia escolar Turis-sa*. Quaderns d'Estudis Tossencs, núm. 8. Tossa de Mar: Ajuntament de Tossa de Mar.
 - > VOLTAS, Eduard (1996): *La guerra de la llengua*. Barcelona: Editorial Empúries.

10.4.2. Articles i comunicacions

- > AGULLÓ DÍAZ, M. del Carmen (gener-juny de 2008): «Entre l'entusiasme i l'obstruccionisme: la realitat de l'escola valenciana durant la Segona República (1931-1939)», dins *Educació i Història*, núm. 11, pàg. 102-132.
- > AINAUD DE LASARTE, Josep Maria (abril de 1993): «Les bases de Manresa i les escoles catalanes», dins *Escola Catalana*, núm. 299, pàg. 42-43.
- > ANGUERA, Pere (1979): «El catalanisme en la historiografia catalana», dins *Recerques*, núm. 29, pàg. 61-83.
- > ARENAS I SAMPERA, Joaquim (2007): «Una escola per viure, una llengua per a la vida», dins *Revista del Col·legi Oficial de Doctors i Llicenciats en Filosofia i Lletres i en Ciències de Catalunya*, núm. 128, pàg. 34-49.

- > —, (Gener-febrier-març 2018): «L'epopeia cívica de recuperar el català a l'escola fonament de l'escola catalana», dins *Revista de Catalunya*, núm. 301, pàg. 103-113.
- > ARGENTER, Joan A., CASTELLANOS, Jordi, JORBA, Manuel, MOLAS, Joaquim, MURGADES, Josep, NADAL, Josep M. i SULLÀ, Enric (1979): «Una nació sense estat, un poble sense llengua», dins *Els Marges*, núm. 5, pàg. 3-13.
- > BESALÚ, Xavier (Gener-febrier 1999): «Els premis Baldiri Reixac», dins *Revista de Girona*, núm. 192, pàg. 81-86.
- > BONET, Lluç (2011-2012): «Lluís Pastre (1863-1927): Un mestre d'escola gavatx, laic i catalanista al Rosselló», dins *Llengua & Literatura*, núm. 22.
- > CASASSAS I SIMÓ, Lluís (maig-juny 1989): «El valor educatiu de les excursions científiques», dins *Revista de Girona*, núm. 134, pàg. 30-34.
- > CASASSAS Ymbert, Jordi (octubre de 2016): «Un somni; un repte: l'escola Isabel de Vil·lena», dins *L'Avenç*, núm. 427, pàg. 44-49.
- > CLARA, Josep (1993): «Actituds del bisbe Josep Cartañá (1934-1963) davant la llengua catalana», dins *Església i societat a la Girona contemporània*. Quaderns del Clercle, núm. 9, pàg. 183-209. Girona: Cercle d'Estudis Històrics i Socials.
- > «Comunicació que la Lliga de Catalunya ha dirigit á las Juntas provincials d'instrucció pública de Barcelona, Tarragona, Girona y Lleyda» (13 de maig de 1888), dins *L'Arch de Sant Martí*, núm. 336, pàg. 436-437.
- > DARDER, Pere i GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (octubre 1999): «El segle de l'educació», dins *L'Avenç*, núm. 240, pàg. 8-14.
- > DURAN I SOLÀ, Lluís (1995): «Els orígens de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, 1899-1929», dins *El Contemporani*, núm. 6-7, pàg. 47-53.
- > —, (1996): «La Protectora, al servei de l'escola catalana», dins *Escola Catalana*, núm. 328, pàg. 33-34.
- > —, (1997): a) «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana en la guerra i en la revolució (1936-1939)», dins *Revista de Catalunya*, núm. 121, pàg. 11-22.
- > —, (1997): b) «L'Editorial Pedagògica i l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *Serra d'Or*, núm. 447, pàg. 28-30.
- > —, (1997): c) «Breu història de l'Editorial Pedagògica», dins *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. 12, núm. 27, pàg. 399-422.
- > —, (1997): d) «L'ensenyança catalana i els orígens del catalanisme», dins *Revista de Catalunya*, núm. 119, pàg. 38-46.
- > —, (1998): «L'Editorial Pedagògica: una empresa catalanista», dins *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. 13, núm. 31, pàg. 627-643.
- > —, (1999): «Resum d'història de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *La pedagogia a Catalunya*, nadala de la Fundació Jaume I, pàg. 44-69.
- > —, (2000): «La Protectora de l'Ensenyança Catalana i el foment de les escoles catalanes (1914-1923)», dins *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. 15, núm. 37, pàg. 671-691.
- > —, (2002): «Arrelament i expansió de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1914-1923)», dins *Afers: fulls de recerca i pensament*, vol. 17, núm. 42-43, pàg. 537-559.
- > —, (2007): a) «Territori i catalanització: iniciatives d'entitats», dins *Revista de Catalunya*, núm. 229, pàg. 20-33.
- > —, (2007): b) «El comitè per la Llengua Catalana, un experiment frustat?», dins *Revista de Catalunya*, núm. 232, pàg. 85-104.

- > FIGUERAS I CAPDEVILA, Narcís i PUIGDEMONT I CASAMAJÓ, Joaquim (2010): «Ignasi Enric Jordà i Caballé (1886-1977) i les activitats de promoció de la llengua catalana els anys 20 i 30. El curset de Santa Coloma de Farners (1931)», dins *Quaderns de la Selva*, núm. 22, pàg. 99-144.
- > FITÉ, Marcel (2018): «Aquell llibre de tapes vermelloses», dins *Llengua Nacional*, núm. 103, 2n trimestre de 2018, pàg. 27-28.
- > FLOS I CALCAT, Francisco (31 de març de 1889): «¡Benvingut sí!»», dins *L'Arch de Sant Martí*, núm. 382, pàg. 1.102-1.103.
- > FOLGUERA I DURAN, Manuel (gener-juny de 1933): «D'on ve i on va la Renaixença Catalana», dins *La Revista*, pàg. 74-79.
- > —, (21 d'abril de 1935): a) «N'Eusebi Güell i Bacigalupi, home excepcional», dins *L'Estel. Periòdic cultural i catalanista de Publicació Mensual*, núm. 26, pàg. 2.
- > FRANQUESA, Josep (21 d'abril de 1935): b) «El primer comte Güell i l'escola», dins *L'Estel. Periòdic Cultural i Catalanista de Publicació Mensual*, núm. 26, pàg. 5.
- > —, (19 de juny de 1935): c) «Eusebi Güell, fundador de la primera escola catalana (I)», dins *L'Estel. Periòdic Cultural i Catalanista de Publicació Mensual*, núm. 28, pàg. 1 i 2.
- > —, (21 de juliol de 1935): «Eusebi Güell, fundador de la primera escola catalana (II)», dins *L'Estel. Periòdic Cultural i Catalanista de Publicació Mensual*, núm. 30, pàg. 1 i 2.
- > FREIXAS, Lluís (2014): «Salvador Sunyer i Aimeric. Mestre, polític, escriptor, ciutadà i pare de família», dins *Revista de Girona*, núm. 284, maig-juny del 2014, pàg. 76-77.
- > FRIJHOFF, Willem (1984): «Per a una metodologia de la recerca en la història de l'educació», dins *Elements per a la història de l'educació a Osona. Actes de les 5enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, volum 2, pàg. 11-28.
- > GALLART I BAU, Josep (2004): «Lluís Pastre, mestre de català a l'escola primària pública nord-catalana (1863-1927)», dins *Educació i Història*, núm. 5, pàg. 146-158.
- > GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep (1988): «El Congrés Pedagògic. La reivindicació de la llengua en el marc de l'Exposició», dins *L'Exposició del 88 i el Nacionalisme Català*. Nadala de la Fundació Jaume I, pàg. 100-106.
- > —, (2006): «El *Silabari català* de Pompeu Fabra», dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- > —, (2008): «Dos formas de construir España: Educación e identidad nacional. Una visión desde la cultura catalana», dins *Historia de la Educación*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- > HAKOBAYAN, Seda i SOLANO, Alexandre (2017): «Contra l'escola arreu dels Països Catalans: l'obsessió de Ciutadans i el PP», dins *Vilaweb/Paper*, pàg. 12-15. Barcelona: Vilaweb.
- > HERRERAS, José Carlos (2010): «Políticas de normalización lingüística en la España democrática», dins *Actas XVI Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*, pàg. 185-198.
- > LLORET, Maria-Rosa i RAMOS, Joan-Rafael (2006): a) «Les gramàtiques de Pompeu Fabra destinades a un públic no català», dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- > —, (2006): b) «La *Gramàtica catalana. Curs mitjà* (1918) de Pompeu Fabra», dins *Pompeu Fabra. Obres completes*, vol. 2. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- > MARQUÈS, Salomó (maig-juny 1989): «Excursionisme, escoltisme i renovació pedagògica», dins *Revista de Girona*, núm. 134, pàg. 35-39.

- > MARQUÈS, Salomó i PUJOL, David (9-15 de maig de 1999): «Baldiri Reixac: 250 anys de pedagogia catalana», dins *Presència*, pàg. 20-22.
- > MILIAN I MASSANA, Antoni (abril del 1984): «De la separació a la conjunció lingüística a l'ensenyament: el títol II de la Llei 7/1983, de 18 d'abril», dins *Revista de Llengua i Dret*, núm. 3.
- > M.S. [Només consten les sigles] (1900): «Lo Col·legi de Sant Jordi», dins *La ilustració llevantina. Revista artístich-literaria de Catalunya, Valencia, Mallorca y Rosselló*, núm. 5, pàg. 119-122.
- > MONÉS, Jordi (desembre de 1994): «La nostra escola al segle XIX», dins *Escola Catalana*, núm. 315, pàg. 10-14.
- > —, (2004): *El Congrés de 1903*, dins *Educació i Història*, núm. 5, pàg. 132-143.
- > MORTA, Andreu (gener de 1991): «Una acció pedagògica popular: Lluís Carulla i les seves nades», dins *Serra d'Or*, núm. 373, pàg. 31-32.
- > NÚÑEZ ESPALLARGAS, Josep M. i SERVAT SUSAGNE, Jordi (1r semestre de 1993): «Els llibres de text de matemàtiques en llengua catalana durant el període 1899-1938», dins *Temps d'Educació*, núm. 9, pàg. 249-286.
- > OLIVELLA PRATS, Rosa Maria (Gener-desembre de 1971): «Bio-bibliografia de Francisco Flos y Calcat», dins *Bibliotecomanía. Escuela de Bibliotecarias de la Diputación de Barcelona*, núm. 73-74, pàg. 39-62.
- > PRADILLA CARDONA, Miquel Àngel (2016): «El model lingüístic educatiu a Catalunya. Crònica glotopolítica d'una involució», dins *Estudis Romànics*, vol. 38, pàg. 295-309.
- > PUJOL, David (1999): a) «L'obra pedagògica de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *La pedagogia a Catalunya*, nadala de la Fundació Jaume I, núm. 33, pàg. 70-78.
- > —, (Gener-febrer 1999): b) «L'homenatge de l'any 1923: cap a un ensenyament en català», dins *Revista de Girona*, núm. 192.
- > —, (2001): «La Granja Escolar Catalana del Col·legi de Sant Jordi: una original iniciativa del mestre Francesc Flos i Calcat», dins *XV Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans* [Document en format digital].
- > —, (2003): «Jordi Verrié i Faget, insinuator i facilitador de camins: *in memoriam*», dins *Educació i Història*, núm. 6, pàg. 168-171.
- > —, (2010): «La cultura material de l'educació: l'obra editorial de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana», dins *Ensenyar i aprendre. Mestres i estudiants a la Girona del segle XX*. Ajuntament de Girona.
- > —, (2013): «L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a l'Alt Empordà», dins el catàleg de l'exposició *La renovació de l'escola pública, de l'Empordà a tot Catalunya, 1900-1939*.
- > —, (11-1-2015): «Un estat contra l'escola en català. Tres-cents anys de persecució de la llengua a les aules», dins *Presència* núm. 2.227.
- > RINCÓN IGEA, Benito del (1984): «Rius i Borrell: experiència i seny respecte del problema del bilingüisme», dins *Actes de les Senes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, volum. 2, pàg. 193-200. Vic: Eumo Editorial.
- > RIQUER I PERMANYER, Borja (novembre de 1996): «Per una història social i cultural del catalanisme», dins *Terme*, núm. 11, pàg. 24-29.
- > ROCA I FERRERAS, Josep Narcís (25 de març de 1885): «L'ensenyament y estudi del català», dins *L'Arch de Sant Martí*, núm. 112, pàg. 1.007-1.010.

- > RUIZ BERRIO, Julio (2003): «La metamorfosi dels museus d'educació. Nous enfocaments i noves perspectives», dins *Educació i Història*, núm. 6, pàg. 172-185.
- > SOLÀ, Joan (1984): «L'ensenyament del castellà a Catalunya al segle XIX», dins *Actes de les 5enes Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, pàg. 175-192. Vic: Editorial Eumo.
- > TRIADÚ, Joan (març del 2002): «Una perspectiva històrica de l'educació a Catalunya des de la iniciativa social», dins *Societat civil i educació. Revista de la Coordinadora Catalana de Fundacions*, núm. 29.
- > VALVERDÚ, Marta (octubre de 2016): «Els orígens de Rosa Sensat. Una alternativa a l'escola franquista», dins *L'Avenç*, núm. 427, pàg. 32-41.
- > VILA I MORENO, F. Xavier (1998): «Escola i promoció de l'ús: el paper del 'model de conjunció en català'», dins *Llengua i Ús. Revista Tècnica de Política Lingüística*, núm. 11, pàg. 65-76.
- > —, (2004): «“Hem guanyat l'escola però hem perdut el pati?” Els usos lingüístics a les escoles catalanes», dins *Llengua, Societat i Comunicació*, núm. 1, pàg. 8-15.

10.4.3. Webgrafia

- > <http://www.xtec.cat/~malons22/personal/apec.htm>
- > <http://roderic.uv.es/handle/10550/15719>
- > <http://www.fundaciocarulla.cat>
- > http://app.congreso.es/est_sesiones
- > http://www.escriptors.cat/autors/angladal/pagina.php?id_sec=256

11

ANNEXOS

«Si estudio la lengua de l'altre i l'altre no respecta la meva,
parlar la seva llengua deixa d'ésser un gest d'obertura
per transformar-se en un acte de vassallatge i submissió.»

Amin Maalouf

Hem dividit els annexos en quatre apartats: textos de finals del segle XIX, que complementen el capítol quart de la tesi; textos del primer terç del segle XX, com a complement del capítol cinquè i sisè; textos des del final del franquisme fins a l'actualitat, que complementen el capítol vuitè i novè; i, finalment, la informació del tractament de la llengua catalana en 528 centres educatius de Catalunya, País Valencià, les Illes i la Catalunya Nord (aspecte que hem treballat i resumit en l'apartat 8.3.). El criteri d'edició que hem utilitzat ha estat el de respectar al màxim les formes ortogràfiques de cada moment.

11.1. Finals del segle XIX

11.1.1. «Una qüestió important», de Valentí Almirall (1882)

El catalanisme ha arribat a un punt de vida que li permet exhibir-la en manifestacions de tota mena, per lo qual creiem que ha arribat ja l'hora de plantejar una de les qüestions més transcendents per al pervindre de la nostra terra: hem de parlar ja d'introduir el catalanisme en les escoles.

Que ls catalans som refractaris a la llengua castellana, es evident. Els que hem passat tota la joventut en universitats i instituts, aprenent-ho tot en castellà i adquirint en aquesta llengua desde ls rudiments fins als sistemes més abstractes, no arribem mai a pensar en castellà, ni tant sols quan meditem sobre les mateixes ciències apreses, així com el qui ha viscut molts anys a Madrid no arriba mai a parlar de manera que no descobreixi son origen a les poques paraules. I noti-s que hi som refractaris per temperament, no per voluntat ni per desviament. Tant es així, que fins aquells que fan tots els esforços imaginables pera esser tinguts per oradors o parlistes (permeti-sem el barbarisme), fins aquells que, renegant de sa llengua, parlen el castellà a tot'hora i el fan obligatori dintre de casa seva, no conseqüeixen pas millors resultats que l qui no s'hi fixa.

Si aixó passa en els homes de lletres, en els que tenen per obligació l'estudi, ¿què ha de succeir amb els que no llegeixen sinó per afició? Estem segurs de no equivocar-nos: el noranta per cent dels catalans que saben llegir, sols entenen a mitjes lo que llegeixen en llengua que no usen, i el cinquanta per cent lo menos no entenen ni lo suficient pera formarse carrec del sentit d'un llibre, per poc que son istil sigui elevat i se separi del

llenguatge corrent. Molts i molts són els que no arriben a enterar-se exactament dels successos del dia am tot i llegir les gacetilles dels diaris.

D'això n resulta una situació anormala, molt perjudicial pera l'avenç i cultura del país. Sens ensenya a llegir en castellà, i sols podem aprofitar-nos en part de la lectura, perquè en general no coneixem prou la llengua, i en cambi no podem llegir en l'única que entenem bé, perquè no sens ensenya a llegir en català. Havent d'optar entre llegir bé lo que entenem imperfectament o llegir imperfectament lo que entenem bé, els resultats són sempre incomplets pera l'individu i fatals pera la generalitat del país.

Es ben sabut que la generalitat dels homes sols aprenen bé una llengua, que es la que senten desde que naixen i am la qual val donant forma a les seves idees a mida que s van desenrotllant ses facultats intel·lectuals, i fins els més grans filolecs tenen una llengua com a propia i les demés com a extranyes. La llengua en que hem rebut les primeres impressions s'encarna de tal manera en nosaltres, que sempre més pensem en ella, i ja mai arribem a oblidar-la, per més que l'accidentació de la vida ns porti a no usar-la en molts anys. L'adquisició de la llengua propia s fa d'una manera lenta i pausada. En el breçol encara, n'adquirim les primeres paraules am les que empressem les idees més simples; l'anem complicant a la falda de la mare, a l'arribar a estudi la metodisem, i sols en l'ensenyança superior la deixem completada. Sols per aquests passos llargs i pausats arribem a fer-nos amos de la llengua propia.

¿Què ha de succeir, doncs, als catalans, que a l'arribar a estudi hem d'oblidar la llengua del breçol i de la mare, i que al sortir d'estudi hem de tornar a la llengua de casa? Ha de succeir irremissiblement que no arribem a fer-nos llengua propia, perquè ni hem adquirit las idees en castellà, ni hem metodisat ni completat el català.

Vegi-s, doncs, si es trascendental la qüestió, que no intentem avui sinó deixar plantejada.

No tenint llengua propia, ens trobem en males condicions pera tota mena d'estudis, i les nostres facultats intel·lectuals arriben a ressentir-sen, i pera tenir llengua propia no hi ha més que dos camins: adoptar per complert la castellana, fent de manera que desde l breçol no n sentim d'altra, o conservar la catalana, introduintla en les escoles, metodisant-la i completant-la en elles.

Al nostre entendre, dels dos camins sols un es acceptable, perquè ja hem dit que som refractaris al castellà, i, encara que no ho fossim, no deuriem renegar del català, perquè mai ha renegat de sa propia llengua cap poble que s'estimi.

11.1.2. «L'ensenyança y estudi del catalá», de Josep Narcís Roca (1885)

Es cómodo, mes també antipátich y femení, estarse sens fer tot quan se pot, limitar-se á queixas y presentarse com lligats, quant una legislació, per absurda, tiránica é ini-qua que sia, no'ns priva de fer molt contra lo mal fi que's proposa. Es com axiomátich, qu'un decret molt antich prohibeix l'ensenyança oficial del catalá y es un fet de cada dia, que'ls cent mil disbarats qu'en lo desdixat idioma oficial castellá surten de las oficinas d'aquest Estat ignorant y gandul dels unitaris, impossan lo castellá, ben digne de millor sort y d'altra mena de gent, á las regions que tenen altres idiomas, com Catalunya ab Valencia y las Balears, com las Vascongadas y fins Galicia.

Mes no hi ha cap lley, decret, ni ordre que privi als particulars de Catalunya, á las associacions no oficials de Catalunya, fundar y sostenir cátedras de llengua y literatura catalanas, desde la gramática elemental á la retórica y poética, desde la analogía á la

filosofía de la llengua. No hi ha lley ni decret dels castellans que privi de fundar á Catalunya ensenyansas del catalá més extensas, més complertas y filosóficas que las ensenyansas del castellá, ni establir academias y altres societats de la llengua catalana, ni obrir cátedras lliures d'idioma catalá.

Lo mateix dihem del dret, aixís polítich, com civil ó privat de Catalunya. En las Universitats, en las Facultats de Dret, casi no s'ensenyen los drets forals; en la de Barcelona tenim entes que no hi ha cátedras de Dret públich ó polítich, ni de Dret particular ó civil catalá. Cap lley ni decret prohibeix ni s'atrevirá á prohibir, que las associacions d'advocats, Academias, Societats, etc., establescan cátedras de un y altre Dret per ilustració del jovent que segueix los estudis de Jurisprudencia. Y'ls catedráticos del Dret anomenat espanyol ó sia castellá, poden molt bé ensenyar lo foral, aixís públich com privat, tot ensenyant l'altre, fent comparacions entre lo castellá y lo catalá, aragonés, valenciá, etc., fent l'història paralela d'un y altre. Aixís en ciencias físicas tot ensenyant botánica general, química general, poden ensenyarse botánica médica, química médica sens sortirse del programa oficial.

En la Facultat de Lletres, en las asignaturas de retórica y literatura dels Instituts de segona ensenyansa, pot ferse lo mateix ab lo catalá quant s'ensenyen lo castellá: comparacions, estudis sobre l'història de l'un y de l'altre, analogías, etc.

A primeras lletres lo mateix: res priva de que tot ensenyant lo castellá, se vagi ensenyant lo catalá comparant, traduhint per millor intel·ligencia. Habem vist per aquest procediment ensenyar llatí y castellá axís al mateix temps, ab tot y ser més diferents que'l castellá y'l catalá, y lo llatí bon xich menys familiar que'ls altres dos.

A les escolas primarias pot comensar ja aquesta preparació. Ateneos, Circols, Casinos, Associacions poden fundar cátedras lliures de gramática, llengua y literatura catalana.

Cap lley ni decret dels castellans nos priva d'estudiar nostra llengua ab lo método qu'estudiem las estrangeras, ab gramática, diccionari, classichs, etc., fins á tractarlo bé; cap lley ni decret del Estat unitari 'ns obliga á escriurer malament lo catalá, á escriurehi lo que'n dihem patotxadas y cosas per fer riurer sia com sia; cap lley ni decret dels castellans prohibeix apendrer, escriurer y parlar correctament lo catalá, lo francés, lo llatí, lo grech, mentres s'aprenge y ensenyi oficialment lo castellá.

En altre article parlarém del paper ridicol que representan los castellans y son Estat aislats en lo castellá; digué'm "en son castellá", puig entre "flamench, bárbiá, chulo" y francés, l'idioma de Jovellanos, d'En Capmany y altres classichs está desconegut, no te figura: tal l'han posat una gent indigne de parlarlo. Mal aguanyat idioma per tal Estat y tal gent.

Tant per lo que 's refereix á l'ensenyansa, estudi, coneixement dels drets polítich y civil de Catalunya, com per lo relatiu al estudi, ensenyansa y conreu de l'idioma, pot ferse molt y molt al amparo de la llibertat general, per més qu'una legislació injusta prohibeixi sa ensenyansa oficial. Fóra de l'esfera oficial qu' inspira ja desdeny y fástich á tothom, sia en l'assumpto que sia, pot ferse molt per l'ensenyansa y'l conreu del dret y del idioma de la patria. En las escolas, instituts y universitats, los mestres y'ls catedráticos poden fer molt. Més encara las associacions d'advocats, d'homes de lletres y d'aficionats.

Las Diputacions provincials y'ls Ajuntaments de las ciutats y vilas grans, molt poden contribuir ab cátedras y ab premis y lo que poden fer los particulars, nos ho diuen los poetas y'ls prosistas catalans, que d'uns vint y tants anys ensá conrean, purifican y enalteixen nostra llengua.

Voldriam abrogar l'injusta legislació qu'imposa á un país un idioma foraster, per molt que li convinga al país conèixer y manejar molt y bé aquesta llengua. Voldriam que'l catalá s'ensenyés com s'ensenyava 'l castellá y millor encara, voldriam que mentres no tirém á terra aquella legislació, dins d'ella y á despich de sas intencions, s'ensenyés y conreés lo catalá mes y millor de lo que 's va fent. Semblant legislació proscriptora de la llengua catalana en l'oficial, no priva, no prohibeix, ni impedeix l'ensenyansa, l'estudi ni'l conreu de nostre idioma.

Y'ls catalans tenen fama d'aptitud per las llenguas.

Nostres ideals arriban fins á que un dia nostras barras catalanas resplandissen solas, sens lleons, castells, cadenas ni magranas, sobre las portas d'embaixadas catalanas á Madrid, Lisboa, Paris, Roma, Lóndres, Berlin, Viena, Washington, Lima, Quito, etc., y sobre'ls portals de cents consulats catalans; que'l pendó de nostras barras, quatre, no duas, se desplegués al vent sobre casas d'embaixadors y cónsuls de Catalunya per tot arreu. Aquestas aspiracions nacionals, com deyan los italians fa més de vint anys, pertanyen á la consciencia ja del ciudadá ja del poble, y res hi tenen que veurer las lleys, ni l'Estat.

Ab aquestos ideals, nostres desitjos, nostras aspiracions, per lo que mira á la llengua catalana, son que s'ensenyi y s'aprenja castissa, reyal, de veritat, y que 'ls catalans la conegan bé y al mateix temps á altres idiomas, principalment lo francés, llengua mitj universal y lo castellá, llengua interregional ó internacional d'Espanya y de l'América espanyola. Nostre idioma no'n priva d'altres, com nostre dret no priva de coneixerne d'altres, ni nostra historia la dels demés pobles. Lo que hi ha es que la llengua catalana vol més detingut estudi, més treball, més atenció y profunditat de lo que molts se pensan, més que'l castellá y aixís surt la desgraciada de las plomas y dels llavis de la major part dels que l'empleyem, y aixís una legislació facilíssima de burlar, serveix moltas vegadas de motiu, excusa y pretext á la peresa é indolencia.

11.1.3. «Articles varis sobre ensenyansa catalana publicats desde l'any 1886 en diferents periódichs», de Francisco Flos i Calcat

UN PAS MES

I

Per fi acaba d'esser un fet lo regoneixement de la imperiosa necessitat d'ensenyar als noys que concorren á nostras escolas ab lo llenguatge propi que usan en lo sí de la familia, en lo joch y en tots los cassos particulars de sa infantesa.

Lo Congrés Pedagógich celebrat ab motiu de la Exposició Universal de Barcelona en lo Paraninf de nostra Universitat, ha votat entre altras las conclusions següents: "La Ciencia pedagógica reclama que s'instruixi als noys en la llengua que coneixen". "Qué'ls procediments pera ensenyar al noy consisteixen en la práctica de la comparació". Veus aquí duas conclusions que tenim la inmensa satisfacció en consignar que son la verdadera essencia de quant deixarem exposat en la Memoria que, sobre *Las escolas catalanas* ferem pública no fa molt temps al objecte de propagar entre'l Professorata en particular la gran conveniencia d'establir la ensenyansa avuy acordada per lo referit Congrés, lo que no haviam may desconfiat de la decisió que prengueren los congressistas ja que tots han tingut mil y una ocasions de sufrir los penosos esforços á que está subjecte'l Magisteri catalá, ab la adopció d'un sistema d'ensenyar anti-pedagógich, y en cap lloch mes apropiat se podía solventar ó demostrarse una cuestió de tan vital inte-

rés que tan afecta la dignitat de nostres comprofessors al desenrotllo intel·lectual dels noys catalans y'ls interessos morals y materials de nostra Catalunya en general.

Donchs, be; ab la votació casi unánim en favor de la adopció del catalá pera la ensenyansa en nostras escoles, inútil es dir que quedá permanent per part del professorat de Catalunya en especial, una viva é ingénuu protesta per lo que correspón al modo y forma en que se'ls hi exigeix emplear l'actual método d'ensenyansa, método que si produheix resultats profitosos pera Castella y altres pobles similars, es anti-pedagógich y una de las imprudencias mes manifestas lo volguer á tota costa, perque aixís deu convenir als que sols poden viurer ab la confusió de la unitat que tant alardejan, imposarlo sens fonament, rahó ni justicia.

La manera clara y contundent ab que'ls diferents disertants exposaren sas ideas en pró de la ensenyansa que'ns es propia en nostre pais, n'hi havia prou pera fer enrogir las galtas de vergonya als que, oposicionistas per sistema quan se tracta d'assumptos semblants mes tart tingueren prou desprendiment pera donar son vot en contra. Y no es sols aixó; sino que proba la aberració mes faltada de sentit comú, en que incorregueren al votar contra la conclusió; puig que no acceptant lo *instruhir als noys en la llengua que coneixen*, queda plenament demostrat que ells son partidaris de que, per exemple, als noys castellans se'ls instruheixi, no ab l'idioma de Castella sino ab altre desconegut. A quant arriba la obcecació, ó mes ben dit, las miras especials que tendeixen á una unificació del tot absurda, forjadas, per dirho aixís, en entreteniments mesquins que be podríam calificar d'altra cosa pitjor!

Per llech que sia'l que fullegi per primera vegada lo llibre de la Pedagogia, y gosi d'imparcial criteri, en lo capítul que fa referencia á las condicions que deu reunir un bon método d'ensenyansa estaré completament d'acort ab nosaltres, no poguen menos de manifestar ab franquesa lo fals y rutinari que es lo que avuy, mentida sembla, tingui defensors, aixó es, usarlo baix lo domini é imposició de la llengua castellana que, per mes que sia aquesta la oficial deuen acatarse avans que tot los principis pedagógichs que son la base ahont deuen estrellarshi totas las imposicions ó tendencias unitarias y arbitrarias dels que's volen enlayrar sense cap mérit, ni dret, ni altra condició que d'aixó'ls fassi dignes.

No sembla sino, y repetirém lo mateix que diguerem en altra ocasió, que guiats nostres legisladors ab l'incessant afany d'unificar, no reparan en medis ja pacífichs, ja violents, ja ab justicia ó be sense ella pera lograr son objecte, lo qual nos produheix per lo que correspon á la ensenyansa, igual impresió que aquell ridícul cas, verdadera apología del uniformisme, en que trobantse diferents malalts en una mateixa habitació, se'ls hi suministrava á tots lo mateix remey, á iguals horas y ab idénticas dossis, sense tenir en compte ni la edat, ni'l temperament, ni la malaltía de cada un. Forsós es regoneixer que'ls acérrims partidaris de la unitat que tant pregonan, no ho serían de tal sistema medicinal, sobre tot si's trobessin ells en lloch de un dels pacients perque allavors preferirían, avans que la práctica del sistema, son desitjat modo de viure, y reclamarían una y mil vegadas lo que reclamém sempre nosaltres; vindrían á esser, donchs, entusiastas per lo regionalisme, y en una paraula, apoyarían y protegirían la ensenyansa que'ns es propia y natural, atés lo carácter y modo de ser de nostres pobles.

Dit això, queda ben demostrat que no hi havia de que alarmarse alguns, encare que pochi, que's mostraren ressentits al sentir en lo Congrès Pedagógich aplicar per boca de nostre amich Farnés, la paraula *crimen* quan tractá en son discurs dels inconvenients y

defectes de ensenyar als deixebles en una llengua igual pera tots los noys de Espanya, de la mateixa manera com ho fora la aplicació dels remeys que ordenés un metje en la ridícul forma que hem esmentat.

En altre article, apropòsit de la conclusió votada en lo referit Congrés, procurarém entrar en altras consideracions, donant també nostre humil parer respecte del plan d'ensenyansa que creyém convindria adoptarse en las escolas que be'n podríam dir catalanas, qual plan lo constituirían diferentes bases, susceptibles per xó de las modificacions que fossin mes oportunas al entrar en estudi i examen de las personas que, per sa competencia son hábils per ferho.

Entre tant, lo Professorat catalá pot estar d'enhonabona, y ab ell tots los que'ns previém d'entussiasas pera la defensa dels interessos de la pátria catalana.

II

Bé sabém per experiencia d'altres fets passats que al presentarse la conclusió votada per lo Congrés Pedagógich sobre la ensenyansa que es de rigor sia donada en la nostra terra, produhirá en los indivíduos ó membres que á allá á Madrid componen lo Consell d'instrucción pública certa sensació, que ni tan sisquera creuran prudent donar-se la molestia de meditar sobre'l referit assumpto, perque de bonas á primeras veuran en ell sens dupte, que de concedir tal reclamació, per mes que estiga fermament apoyada ab las rahons sólidas de la ciencia, desorganisaria sos ideals per complert, y avans que aixó arribi no permeterán que'ls hi sia arrebatat lo mes petit dret que sobre nosaltres á tota costa volen exercir pera'ls efectes de la tan vergonyosa imposició que, gracias al renaixement de la nostra terra, ó sia'l progrés de la idea regionalista, ajudant Deu, tart ó d'hora's logrará esborrar.

Y verdaderament sabém tots que aquest impuls regional es lo que'ls preocupa y com que la nostra defensa particularment sobre la ensenyansa, no pot esser mes lógica y per lo tant justíssima, no deixém de creurer que apesar d'aixó continuarán calificantnos de *boigs* per tota resposta ó bé de *criminals* per considerarnos rebeldes contra la *unitat nacional* de que ells ne son acérrims partidaris per la conveniencia y profit que'ls si reporta.

Y á fé que en las nostras escolas no sería pas qüestió de fixar com á revenja'l flamant lletrero de No's permet parlar en castellá; res d'aixó. Creyém nosaltres que, baix los principis que sustentém y per las probas y arguments presentats en pro del método que deuría adoptarse en la ensenyansa apoyadaa ja per la inmensa majoría del Professorat catalá, no pot haverhi ningú que's cregui que fós repudiat l'idioma de Castella y que's concretés exclusivament als noys catalans á apendrer sa llengua materna, per mes que aixís se fassi en los noys castellans; lo que si deu ferse constar es que nosaltres volém que's dongui la instrucció rigurosament en catalá fins y tot quan s'ensenyi la Gramática castellana ó bé qualsevol altra llengua puig que pe'l cas tenint los llibres de text en catalá sería improcedent fer lo contrari. Per altra part ni ara ni may hem cregut que degui lligarse la instrucció quals estrets límits la farian raquítica é incomplerta; lo que preteném es ferla mes clara y entesa, y per lo tant mes comprensible, per anarla difundint gradualment ab mes sòlits coneixements que'ls que avuy se donan en las escolas, que, per mes que sian establertas dins de Catalunya usant la llengua de Castella, es natural que serán sempre castellanas, y fixant aixís diferents punts d'apoyo que partint de lo conegut á lo desconegut, de lo fácil á lo difícil, de lo senzill á lo complicat, serveixen com á poderós auxili de comparació pera entrar sovint en nous y arriscats camins, en

los quals, lo pas que s'hi dongui, sia ben ferm y ben segú. De lo contrari, ho diu molt be l'ilustrat professor d'idiomas don Lluís Bordas en sa notable colecció de temas: "lo professor se desvetlla y's desviu pero com que edifica damunt de flonja sorra, son treball es en extrém penós, ha d'ensenyar als noys catalans la gramática de una llengua que no es la seva materna faltantli un punt de comparació. Sols qui ho hagi experimentat pot formarse una idea verdadera del treball y paciencia que necessita un Professor de primera ensenyansa á Catalunya".

Moltas altres citas podríam fer de lo que sobre'l particular han dit diferentas personas de reconeguda competencia dins del magisteri; mes creyém que sería un treball llarguissim que no's fá del tot necessaria, porque ja está en la conciencia de tothom tot quant puga dirse en defensa de la ensenyansa que'ns perteneix, y'ns cap además la satisfacció de que brillantment fou exposat en lo sí del Congrés Pedagógich ab verdader aplauso.

Cal donchs, en vista de la gran necessitat de procedir á la regeneració de la ensenyansa, emplear tots aquells medis que puguin conduhir, ja en molt ja en poch, á lograr que sia un fet la práctica de la nova ensenyansa, y lo mateix perteneix aquesta tasca als Mestres públichs que als privats, si bé aquests últims poden ferho ab mes facilitat ja que no's troban lligats per una superioritat ó inspecció que lluny d'atendre á las reglas lógicas, los obliga á que cumplesxin estrictament un per un los articles consignats en lo Reglament d'escolas, y en un d'ells hi ha'ls de que no's permet altra llengua que la que parlan sos legisladors: la castellana. Aixó no obstant, no priva als públichs, que vetllant per sa propia dignitat, pera'l millorament de la ensenyansa que ha de redundar en benefici dels deixebles que se'ls hi confian, y finalment pera deixar ben sentat l'honorós títol que posseheixen, com á bons pedagochs, tenen lo deber de treballar d'avuy endevant, ja d'un modo ó d'un altre, pera fer prevaleixer lo que si avuy ja es teoria irrefutable, hi ha la seguretat de que ab la ferma voluntat de que son capassos de sostenir, s'arribará ben segur á la práctica desitjada; puig que de no lograrla, ben nostra será la culpa. ¿Qué hi fá que hi hagin uns quants adversaris á la idea? Adversaris que no poden contrarestarnos ab rahons poderosas y sólidas, adversaris per sistema, que's creuen contreure aixís mérits en las esferas oficials y d'altres que no's volen donar la molestia de sortir de son rutinari y raquílich círcul per lo *fadigós* treball que'ls hi reportaria lo tenir que cursar(vergonya fá'l dirho) sa propia llengua, aquestos adversaris ray, no cal preocuparse'n: la opinió pública be prou que'ls pendrá pel seu compte. Temps hi haurá de que tothom á la fi pugui jatjar, ab verdader coneixement de causa, los bons y notables resultats que s'obtindrán ab la nostra ensenyansa, essent aixó, mes que'l triomf de tan colossal empresa, la prova mes elocuent que donarse's puga del mal procedir de las escolas d'avuy, interceptant un á un los principals medis de desenrotllar, del modo que convé, las facultats intelctuals dels noys, lo que'ls hi produeix un verdader entorpiment en la marxa reguladora que deu tenir tot bon método.

Teniam lo propósit d'acabar nostra tasca ab lo present article segons indicarem en lo passat; mes desitjan completar nostre humil treball ab altrás ideas no menos interessants, seguirem fentho en articles successius.

III

Sapigut es que'ls principals medis de que deu valer tot Professor pera desenrotllar las facultats intelctuals dels noys son; la precepció exterior, atenció, memoria, imaginació, judici y'l raciocini, quals medis, poderosos per cert, están per rahó natural intima-

ment enllassats l'un ab l'altre, de tal modo, que sense'l compliment del primer ja no es possible fer ús dels demés ab verdader profit, y's comprén molt bé, ja que la *precepció exterior* obra com á primer y principal móvil pera entrar per medi dels sentits en lo coneixement de las cosas. De la impressió que reb lo deixeble al usarse aquest medi, naix indispensablement la *atenció*; quant mes sia aquesta voluntariament lograda (no forso-sament exigida, sinó motivada per lo desitj de saber y fins per curiositat molt sovint notada en los noys) se desenrotlla la *memoria* retenint totas las ideas exposadas, ab tal de que la claretat de la exposició de las mateixas s'hagi fet ab lo degut ordre pera esser del tot compresas, tenint en compte que per aixó es necessari que la expressió ó bé'l llenguatge que s'emplehi estiga al alcans dels deixebles; puig que subjectarlos á una parla nova y estranya es auferar la activitat intelectual, arribant fins al extrém de que aborreixin l'estudi á causa de la aversió inspirada per un procediment que lluny de sérloshi agradable, es per ells de repugnancia tal, que tenen per verdader suplici las horas que deuen concórrer á la escola. Y que no se'ns diga que aixó son raras escepcions; es menester experimentar als noys pera que's notin desseguida ja d'un modo ó d'un altre los efectes exposats en casi tots los noys, y dihém casi, que podríam suprimirlo, si no fos l'alt grau de docilitat que la naturalesa ha dotat en los pochs.

Demostat queda, donchs, com la precepció exterior es necessari que funcioni, per lo que respecta á la audició de las lliçons de viva veu que diariament ve obligat á donar lo Mestre, baix lo raho-nament lògich que nosaltres defensém.

Además, salta á la vista del mes inepte en la materia, que essent lo fi que's proposa'l professor, al emprendre la ja de sí tan difícil tasca de la ensenyansa, l'inculcar als noys lo major número de coneixements importants ab l'objecte de que pugan aplicarlos en los diferents casos que poden presentarse durant la seva existencia y esser per lo tant útils a la familia y á la societat, no es possible, donchs, que guiantse l'encarregat de difundir la instrucció per lo método que reprobém ab totas nostras forsas, pugua lograr una verdadera y general atenció, la qual exigeix tants mes esforços quantas mes sian las dificultats que ofereixi l'estudi. Per aixó no es estrany lo veurer sortir de las escolas á molts noys que han *acabat sos estudis*, després d'anys y mes anys sense haver adquirit una instrucció del tot flaca. ¿Y com no esser aixís, si's tanca per endavant (ab la precepció exterior) las portas á la atenció y per consegüent á la memoria? ¿Cóm es possible després fer treballar en la inteligencia del noy la imaginació, 'l judici y raciocini sense ocasionarli penosos esforços que conduheixen com ja hem manifestat, á la repulsió y al odi per alló que hauria d'esser considerat fins com un recreo?

Pas, donchs, á la instrucció; que s'obrin de bat á bat las portas que tancadas per una centralisació funestíssima, principalment baix aquest concepte, obstruheixen per complert la marxa ordenada y progressiva del primer element de civilissació y cultura d'un país; fora destorbs y entrebanchs que servint pera encubrir avassalladoras miras, queda menys preuhada la importancia que entranya en sí la educació en general que, com la Pedagogia, consisteix en disposar al home á fer bon ús dels dons que ha rebut del Creador, que son la llibertat y la rahó, bases en que's funda la felicitat del individuo y de la societat.

Heus aquí com per lo sol motiu de veurer rebaixar la importancia de la educació, deuria'l Professorat d'avuy endavant girar de tan escabrós camí, ja que está convensut que de seguirlo se li fa mes penós lo tránzit no arribant com desitjaría al terme de sa empresa: si ensopega y cau diferents vegadas en lo transcurs de la vía fins ara marcada per

una imposició absurda, ja sab lo remey: variar de direcció y empendrer lo camí ahont lo pas es mes expedit y's pot sense dificultat avansar notablement pera'l fi que's proposá.

Y no hi hagi qui volgient fer gala de sos propis esforços ab lo método de ensenyansa castellana, ha lograt instruhir á molts de sos deixebles ab verdader profit, que son avuy reputats en la literatura y consumats en la ciencia. Aquestos son los pochos y encara perque en gran part han sigut protegits per la naturalesa, fentloshi mercé dels dons que'ls han servit pera desenrotllar son privilegiat talent. Lo merit real y positiu de la ensenyansa, consisteix en treurer profit lo Mestre, ja en poch ha en molt, de tots los alumnos que te baix son cuidado, que es com si diguessim correuhar las terras ermas pera que dongan tart ó d'hora'ls fruits que son de esperar; obtenir aquestos de terras fértils no es gens estrany ni meritori: n'hi ha prou ab una bona direcció.

Per altra par, sería negar en absolut la veritat qui pretengués demostrar que'ls noys catalans en las escolas *castellanas* de Catalunya segueixen lo curs natural de la ensenyansa y que s'aprofitan de las llistons que ja de viva veu ó per medi dels llibres se'ls hi fa aprendre de memoria. Lo que si succeheix, en realitat, es que passen los anys mes preciosos de son estudi en un rutinari cotorreig sense poguer apreciar degudament ni donarse compte de la munió de paraulas estranyas á la llengua materna que recita diariament y que's creu no tenen cap significat, ja perque's deixa de esplicarloshi, lo que's fa prou difícil, ó be perque es superior á son desenrotllo intel·lectual.

Y no obstant, al pensar que dona gust als pares sentir recitar als seus fills relacions mes ó menos llargas que'ls hi val una habilitat que res te de extraordinari ni sorprenent pera'l que coneix las lleys del enteniment humá. Es lo mateix que en los exámens públichs d'una escola en que'l mestre ab poch treball consegueix dels deixebles un lluhiment del tot aparent y fictici, pero enlluhernador, abusant de sa memoria, ja que'ls obliga durant los días que s'anomenan de preparació á que aprenguin de correguda llistons de historia, geografia, gramática, etc., ab gran perjudici dels mateixos noysl.

S'ha de tenir en compte que quant mes se fa treballar aquesta memoria, mes inferior, pero molt mes, resultar esser l'exercici de las demás facultats que ja hem anomenat, fentse del tot impossible usar després de ellas tal com correspon.

Queda probat, donchs com aquest procedir, lluny de ser realment un avens com se suposa, es un marcat retrocés, es perdre'l temps en va, es, en una paraula y no'ns cansarém de repetirho, un verdader cotorreig. Y lo que es mes sensible, que aquestos noys (que no comprenen ni poden materialment comprendre'l significat del sens fi de paraulas que ignocentment surten de sa boca) son qualificats de *sabis*, y mes está en la convicció mal fundada de las débils mares que si sos fills no arriban á recitar algún tros en castellá, ja no tenen la *sabiduría* per ellas imaginada. En son mal forjat concepte, 's creuen que son ineducats y grossers si s'expressan justament en la mateixa llengua que'ls hi comensá á ensenyar. Que pares castellans, á quals fills, á cópia de relacionarse ab noys catalans, han arribat á parlar bé nostra llengua, se'ls prohibeixi com fan molts de hablar en catalanote porque es feo, se comprén fácilment, puig que entran aixís al predomini de son carácter impostor y per altra part be han de demostrar que son ells los verdaders separatistas, per mes que aparentment no sentan aquesta plassa.

Cal, en vist d'aixó, desvaneixer ab tot rigor aquestas miserables y mal entesas preocupacions d'alguns pares catalans per medi d'una prempsa que apoya en un tot nostras ideas, y per aquella també que's creu defensar tot lo just y rehonable pera'l be comú de la regió en que's troba.

Com argument de primera forsa en apoy de nostra téssis, debém reproduhir lo que sobre aquest mateix fi diu un célebre autor pedagógich Mar. De-Gerando, al objecte de que'n prenguin patró las personas que acabém d'aludir: "Los consells propis pera formar lo judici, están compresos en aquesta regla: procurar que concebeixi clarament lo noy lo que ha de judicar".

Y segueix dihent: "Deu cuidarse, avans que tot, que'l noy no emplehi las paraulas sino en son propi sentit. L'abús de las paraulas es lo major escull dels noys, y es mes fácil y necessari prevenirlo que reprimirlo. Lo verdader medi d'exitarho consisteix en cuydar que desde un principi no s'admetin ni emplehin las paraulas sino en una significació clara y exacta.

Aprent mal nostra *llengua materna*, comensa á falsejar nostres judicis sense adonárnosen.

"Sembla que'ls noys coneixen la llengua materna quan arriba á la escola, y no obstant l'han apresada com qui diu al etzar. S'han donat pressa á repetir paraulas que han sentit, y moltes no representan pera ells cap idea, y son molt pocas las que'ls hi representan son valor verdader: de consegüent, es menester comensar de cap y de nou aquest aprenentatge de la llengua materna en las escolas".

Segueix després en altrás importants consideracions que, no essent tan necessarias d'esmentar, las passarém per alt per no allargar massa'l present article.

IV

De la propaganda y organisació de las escolas catalanas

Després de lo que deixém exposat en nostres articles anteriors, quedant refermada la teoria en que científicament s'apoya Catalunya, y qui diu Catalunya diu las demás regions, pera adoptar la ensenyansa ab la base de la llengua nadiua, cvreyém del cas entrar tot seguit en lo plantejament d'algunes ideas necessarias que, á nostre entendre, poden esser del tot útils pera'l noble fi que'ns proposém.

Consti abans, que no preteném, baix aquest concepte, més que presentar nostra humil opinió, susceptible com puga serho qualsevol altra de refutació ó reforma per part de nostres digníssims companys de professió que están d'acort ab nosaltres repecte de la gran conveniencia de *que als noys se'ls instruheixi ab la llengua que coneixen*. Si nostre humil parer fa que haguém contribuït á la realisació de tan important projecte, sancionat per lo Congrés Nacional Pedagógich, nos considerarém, además d'honrats per tal motiu, haver complert ab lo sagrat deber que s'imposa tot professor al obtenir lo títul, de procurar no sols pels beneficis materials y morals per lo que correspon á sa personalitat, si que també per lo que puga afectar al prevenir dels deixebles pera'ls quals té'l deber de vetllar desde'l día que'ls posan baix son especial cuydado y direcció.

Lo Mestre's constituheix en segon pare de sos deixebles, y per cap concepte deu consentir que la seva educació sufreixi entorpiment, procurant proporcionárloshi tots aquells medis, que, deguts ja á sa iniciativa ben fundada, ó ja aconsellats per la rahó que's desprén de las lleys naturals y lógicas, puga portarlos pel verdader camí de la ciencia, á fi de ferlos ciutadans inteligents, honrats y laboriosos y pugan per lo tant, arribar á ser útils á la societat.

En aixó estriba, donchs, tot lo mérit del Professor de primera ensenyansa y ho repetim, inspirarse sempre en tot lo que pot y deu produhir un bon resultat que'ls encamini en temps á venir á gosar d'una vida exempta de vicis, á que professin amor entranyable

á la familia pera que sian després models de pares y bons i lleals defensors de la pàtria que'ls ha vist naixer y tenen d'ella totas sas afeccions.

De la indiferencia ó del compliment poch fidel del precepte que hem esmentat, no hi ha que dubtar que'ls resultats serán sempre negatius y del tot contraris al saludable objecte que pot proporcionar una bona educació.

Y aixó es verament sensible á tot serho, quan per causa de conveniencia particular ó per motius que poguent esser del domini y poder del Professor pera contrarrestarlos, se deixan d'evitar los efectes d'un mal método d'ensenyansa que comensa per presentar confús y del tot gens expressiu, aixís com los primers rudiments de qualsevol ram d'instrucció, las máximas mes essencials que fassin concebir als noys las bellesas incontrastables del honor, de la virtut y de la gloria.

Per aquest motiu creyém just y oportú, pero oportuníssim, que donadas las simpatías ab que ha sigut acullida per part del Professorat la idea d'implantar la ensenyansa catalana, del terreno de las teorías se passi tot seguit al de la práctica sense esperar temps y mes temps, que á mes d'esser un perjudici de consideració, desdiria de la activitat de que tantas probas té donadas lo caracter catalá.

¿No queda aprobat que la ensenyansa als noys en llengua estranya es contraproduhent y que, per lo tant, deu instruirsel ab la llengua que coneixen? ¿Per qué, donchs, retardar sense motius poderosos que aixó'ns obliguin? ¿No seríam per ventura, de continuar ab lo mateix método, los verdaders causadors dels mals que nosaltres mateixos hem regonegut? ¿Per qué serho ja mes á gratscient? ¿Es que's espera de Madrid la aprobació de la conclusió de que es objecte nostre treball?

Hora es ja de que quedém del tot desenganyats, que semblants demandas produheixen en los alts poders del Estat la major indiferencia, en que's dona per tota bona resposta, *se procurará(?) estudiar el asunto... que pasará a la Comisión correspondiente para que dictamine... cubrint després aquestas ab afalagadoras frases de los laboriosos catalanes son dignos de toda atención... que Cataluña, orgullo de la nación española, fuente inagotable del trabajo y de la actividad...etc., etc.,* paraulas y mes paraulas que saben emplear pera sortir d'apuros y que fan passar las oportunitats sense obtenir cap resultat favorable. D'aixó'n tením prou bona experiencia.

Tením molt present que acabadas de votar las conclusions del Congrés, lo senyor don Santos de Robledo que vingué expressament de Madrid pera presidir las sessions, y en son discurs de clausura prometé interessarse vivament aprop de las personas que deuen donar son fallo, puig que era cosa per ell justa y rasonable'l defensar y atender los interessos generals del magisteri ja que aquest es la base ahont descansan totas las manifestacions del saber humá, ja que sense'l Mestre de primeras lletras no seria possible entrar en lo camp de las grans concepcions, que immortalisan al home y'l guian per lo verdader camí del progrés.

Per bona que sia la intenció y empenyo del senyor Robledo, y disfruti además d'una influencia extraordinaria dins de la esfera oficial, podrán resultar aprobadas de 46 conclusions, fins á 43 si's vol; mes las tres que interesan vivament al Professorat tan en lo terreno moral com en lo económic, aquestas, de segur, y no cal formarnos ilusions, que serán tot seguit desatesas. La que tracta d'impedir l'intrussisme en la ensenyansa y la que's refereix al augment de sou dels Professors, pecariam de lleugers si hi tinguesim la mes petita esperansa; encara que ben mirat, no sería estrany que aquesta última fos á la fi atesa ab l'intent d'aufegar la conclusió que per ells revesteix un carácter mes

inconvenient ó sia la de concedirnos la ensenyansa en la llengua que'ls noys coneixen, per mes que estém convenuts de que tal cosa no lograrían, ja que la dignitat de nostres companys de professió, ab tot y esser la posició de la major part modesta y humil, no es susceptible d'esser mercadejada y comprada com se mercadeja y compra fàcilment la de certs homes polítichs per vergonya y deshonra d'aquesta desventurada nació á la qual contribueix cada día á ferla anar per lo camí de la miseria y á mostrarla ab los papers mes ridiculs al davant de las nacions extrangeras mes civilisadas.

La conclusió que's votá sobre la instrucció de la ensenyansa de la llengua francesa, podém donarla per aprobada, com ho seria aprobada la que'n proposés alguna altra avans que la nostra propia.

Lo *dialecte* catalá, dirán, bé prou increment que pren cada any ab los Jochs Florals y otras manifestacions que deurian reprimirse ab tot rigor... Sense donarse compte de que desitjém saber bé la nostra pera aprendrer després tal com se deu la llengua castellana y després d'aquesta las demás que á un li convingan!

No cal pensar, donchs, en obtenir un resultat satisfactori respecte de la sollicitut sibre la concessió de la ensenyansa catalana: per las rahons que hem exposat y moltes otras que podriam citar.

Refiantnos de nostras propias forsas, y guiantnos una ferma y decidida voluntat podém estar convenuts de que no'ns ha de faltar l'apoyo moral y material que sia necessari de tots los bons catalans, y si al principi's presentan alguns obstacles com se'n presentan á tota idea nova é important, aquestos indispensablement se desvaneixerán ab lo calor de nostra constancia y á mida que's vagi progagant com se deu que nostres propósitos están inspirats en l'esperit d'avens que guia als pobles per lo camí de la verdadera perfecció de la inteligencia humana.

A la Associació de Mestres li toca per aquest motiu emprendre novament aquesta segona tasca, ja que tants bons resultats obtingué de la primera, creguts que no han de faltarli tota mena d'aculliments per lo bon èxit de tan noble empresa.

A qual fi deuria convocar altre Congrés, pero purament regional, pera tractar exclusivament dels medis necessaris que pogan facilitar la nova ensenyansa, aixís com també resoldrer tot lo convenient respecte del método ó procediments que en la mateixa deurian emplearse, á fi de que tots los Professors adherits á la idea poguessin ilustrarse sobre'ls diferents punts que convé posarse d'acort, pera la marxa ordenada que's cregui útil adoptar.

Pera'ls efectes indispensables que assegurin la empresa, y sian una garantía palpable del éxit que es d'esperar, se fá precis publicar profusament, ja per medi de la premsa y en particular la professional ó ja per medi de circulars dirigidas als pares de familia, las resolucions presas per lo Professorat, explicant tan clar com breu sia possible, l'objecte que'l mou á reformar la ensenyansa á fi de que cap d'ells pogués interpretar en mal sentit dita reforma, que en veritat sia dit, no es d'estranyar en alguns pares, que no tenen la culpa, si may no han sentit anomenar sisquera la paraula Pedagogia.

Per altra part, (y tením la gran satisfacció en publicarho) una important Corporació de Barcelona, lo *Centre Escolar Catalanista*, qual programa y objecte de la mateixa es precisament lo de propagar en primer lloch que la ensenyansa, tant en la Universitat com en los instituts y escolas d'instrucció primaria de Catalunya, sia donada en la llengua propia de la nostra terra, te entre altres travalls portats á cap, la idea de crear un *Pa-*

tronat de la ensenyansa catalana; en proba d'aixó que te en son poder los estatuts que han de regir á tant benéfica Associació, impresos y aprobats per lo Govern civil de la provincia, puig que'ls informa favorablement del tot la Junta provincial.

Dit Patronat, al qual s'hi troban ja inscrites bon número de personas respectables, ja per sa desembrassada posició las unas ó ja per sos mérits literaris y científichs las altres, es de creurer, y cuydado que no volém pecar d'optimistas, que ha de proporcionar ventatjas profitosas pera'l fi proposat ab protecció tant desinteresada en favor del patriotisme y de la filantropía dels que d'un modo tant directe cooperan á la realisació de tant importantíssim projecte.

Una vegada establert y funcionant 'l Patronat tant en lo técnich com en lo administratiu y económich y's vagin donant probas y mes probas dels beneficis morals é intellectuals que ha de proporcionar aquesta institució, de segur que las Diputacions provincials y la gran majoría de municipis s'unirán á la veu del Patronat, consignant alguna subvenció aplicable á la escola ó escoles de cada provincia ó lloch respectivament en que's troban establertas.

No podém may creurer que aquestas Corporacions desatenguin tants sagrats debers, tenint en compte la tendència de que vindrían revestidas las escoles catalanas, d'ensenyar á llegir y escriurer correctament la llengua de Catalunya, y per medi d'ella adquirir també tots los demás coneixements possibles que son d'incumbencia y propis d'esser ensenyats en tota escola d'instrucció primaria. De manera, que no pot duptar ningú que la ensenyansa fos incomplerta, puig que la llengua castellana sería igualment cursada, sens dupte, ab mes profit que ab lo método actual.

Donats aquestos precedents, sens por de cap mena, podém assegurar que tindrà adictees lo nostre projecte, pera ajudar á aixecar aquest monument, per major gloria de la nostra terra, ja que ab lo Congrés Pedagógich s'hi posá de fet la primera pedra.

V y últim

Plan general d'ensenyansa de las escoles catalanas

En nostre primer article prometerem donar nostre humil parer sobre'l plan d'ensenyansa que convindría adoptar en las escoles catalanas y aném á cumplirho, creyent aixís, además de completar lo treball que'ns imposarem al principi, presentar d'un modo encara mes clar y concís á la vista de tothom, que la ensenyansa empleada en las tals escoles, prés son calificatiu al peu de la lletra, no sería defectuosa é incomplerta com l'han donada alguns en suposar.

Que aquesta preocupació sia propia de persones ignorants y que per lo tant no poden veurer mes enllà dels rutinaris coneixements que posseheixen, se compren; pero que predomina en l'esperit d'algunas entitats que passen per ilustradas en nostre pays y que nosaltres com á tals regoneixém, nos obliga á creure que son l'extrém del pessimisme baix aquest concepte, perque desconixerán las principals reglas del art d'instruhir, ó be perque, essent amants fanátichs de la política centralisadora, disgustaría en gran manera als seus *ilustres jefes* (que á tota hora están disposats sia com sia á obedir) si apoyavan las nostras rahons, que pera aquells sería destruhir en gran part los seus particulars y especials fins de tenir sempre totas las provincias que forman la desgavellada nació espanyola, baix son imperiós y absorvent domini, sense'l qual no podrían exercir los cárrechs del Estat ab sons tant crescutíssims y molt menos cobrarían las cessantías que tot y son *desinteressat* patriotisme casi ningú ha renunciat.

Per aixó, donchs, també, al davant d'aquesta absorció é imposició que está en contra sentit ab los principis de la verdadera llibertat que tan alardejan, es que'ns sentim ab mes gran entusiasme per eixa reedificació tan temps menyspreuada per estranys y fins, sembla mentida, per propis; per aixó es que venim avuy resoltos á mostrar nostras fermas conviccions pera deturar en lo que pot la escassa forsa de que disposém, lo rebaixement moral de la nostra terra, animats de la mes íntima seguretat de que'l poble catalá secundará nostres modestos ab igual entusiasme y ab la mes agradosa benevolensa.

Baix aquest punt de vista per nosaltres indispensable, no'ns farém may esperar en acudir incondicionalment á la defensa de tan sagrada causa de la ensenyansa, combatent enérgicament contra'ls atachs dels que's mostrin adversaris y que's creuhen defensarse ab alló de que *la letra con sangre entra* essent per lo tant de *lley* parlar una sola llengua: precisament la de ells. ¡Quanta ignominia! ¡Ni mes ni menos com si fossin vils esclaus! ¡Y al pensar que, tenint en compte aquest nominós refrá, quants y quants deixebles han sigut víctimas de rigorosos cástichs, á conseqüencia de las lliçons donadas en llengua que no entenen! ¿No es per ventura aixó un *crim*? Sí y mil vegadas sí, ja que s'afecta d'un modo directe als deixebles tant en lo físich, com en lo moral y en lo intelectual.

Evitar, donchs, principalment aquestos perjudicis es l'objecte de las escolas catalanas, de las quals, essent ja innecessari entrar en mes consideracions, passarém á exposar diferentas bases que poden, segons nostre humil criteri, cooperar ab las que s'acordin definitivament establir pera formar aixís un plan d'ensenyansa de tot útil y general.

- 1a. L'objecte de las escolas catalanas es proporcionar als noys tota la instrucció y educació possible per medi de la llengua que coneixen, essent per lo tant lo carácter de las mateixas distint de las demás per lo llenguatge que empleará'l Professor al fer las explicacions als deixebles y en los llibres de text. Aixís la llengua, que podrá anomenarse oficial, será la catalana.
- 2a. En las escolas catalanas s'hi donará la ensenyansa de totas las materias compresas en lo ram d'instrucció primaria y que abrassant los tres graus de párvuls, elemental y superior, figuran en lo programa dels colegis mes acreditats.
- 3a. Cada escola tindrà, además, classes especials pera la preparació de diferentas carreras, aixís com s'hi donarán també lliçons de dibuix, idiomas, etc.
- 4a. Segons lo manifestat en la base primera, las explicacions de qualsevol punt d'ensenyansa serán en catalá, menos en los casos especials de práctica del castellá, per exemple: los noys de la classe superior cursarán la Gramática castellana en tota sa extensió, ab exercicis ó temas que traduhirán durant tres ó mes días de la setmana; y en aquest cas, com es natural, fins se deuría ab reciprocitat parlar lo castellá al igual de lo que's fa en la práctica d'altras llinguas. En altres circumstancias se deixarà lliure al noy de expresar-se ab lo llenguatge que li es propi pera que pugui manifestar ab millor desinvolvura sos pensaments, producte de sa creixent inteligencia.
- 5a. Los cartells ó llibres que s'emplehin pera la ensenyansa de párvuls, deurá procurarse que sian exposats ab claretat, de manera que aixís que comensin á confegir sápigán lo significat ja desde las primeras sílabas, com p.e.: en las directas *ma, vi, tu, bo*, etc.; en las inversas, com *os, am, or, un*, etc.; en las mixtas, com *fum, sol, fill, pell*, etcétera, y en las dobles, com *gra, pres, trons*, etc. Seguit

d'aixó, y quan lo noy ja s'ha fet apte, comensará á llegir paraulas totas ellas á son alcans, passant després á la lectura d'oracions y frases mes ó menos llargas, compostas de tal modo que despertin naturalment sa atenció, per ser del tot compresas per sa infantil inteligencia.

- Lo segon llibre de la lectura podrá versar sobre quentos morals, que serán al mateix temps saludables llissons que'l noy retindrà ab facilitat. Lo tercer, que ja perteneixerá als noys de la classe elemental, contindrà coneixements generals, del qual n'es una bona mostra'l llibre titulat *Juanito*, puig que traduït al català serviria admirablement, y molt mes quan aquest mateix, tal com es en castellà, produhiria molt bons resultats pera la práctica de dit idioma en la classe superior. Los noys d'aquesta classe poden també usar lo titulat *Eloqüencia catalana*, que conté infinitat de composicions en prosa y en vers dels millors autors de Catalunya, Mallorca y Valencia.
- 6a. L'altre millor llibre que's fa essencial es la Gramática catalana, y tant mes quan aquesta s'ha cursat de tal manera, que quan s'entri al estudi del castellà no ofereix dificultat lo sapiguer, per exemple, las paraulas que anomeni á quinas parts de la oració perteneixen; puig que sabent analitzar *pare, jo no tinch res*, se sabrá del mateix modo que es una oració composta de substantiu, pronom, adverbi, verb y altre adverbi respectivament que llegeixi, *padre, yo no tengo nada*.
- 7a. Respecte dels demás llibres de text ó sian la *Historia Sagrada*, *Aritmética* y *Geometría*, etc., ab la senzilla traducció dels mes bons que s'han publicat ja en castellà ó en francés, se lograria l'objecte.-Mes, la *Historia* y *Geografía* de Catalunya que en las escolas d'avuy, particularment las oficials, s'ha privat d'introduhir com si's tractés d'un llibre altament immoral ó porque'ls noys descoixin los fets mes gloriosos y heróichs de sos antepassats y porque's trobin també en lo cas de no sapiguer la situació d'una comarca, los límits d'un riu, etc., de sa propia regió, aquestos llibres, com deyam, podrían fàcilment adquirirse per medi de concursos, lo mateix que la *Gramática catalana* de que hem parlata en la base anterior.
- 8a. Pera la ensenyansa del castellà, salvant algunas modificacions, segons, segons nostre parer, foren suficients, per lo ben compostos algun dels Tractats que hem tingut ocasió de fullejar, quals autors son don Salvador Genís, don Ramon Torelló y Borrás, don Lluís Bordas y algún altre que de moment no recordém.
- 9a. En la classe elemental, que generalment sol compendrer de noys de 7 á 10 anys, s'hi donará la ensenyansa de las materias següents:
Gramática catalana (análisis, prosodia y ortografía).
Aritmética (primera part que compren las quatre operacions senzillas, quebrats comuns y decimals y números complexos).
Geografía é Historia de Catalunya, y
Religió y Moral.
Además per medi d'explicacions podrán donarse tots aquells coneixements que sian útils, ja d'Historia Natural, Higiene, etc.
10. En la classe superior, á la que regularment hi entrarán los noys desde la edat de 10 anys, s'hi donarán las asignaturas següents:

Gramática catalana (Sintáxis).
Idem castellana ab traducció de temas (text catalá).
Aritmética, (2a. part ó sia desde las reglas de proporció).
Geometría, (plana y del espay ab aplicació al dibuix).
Geografía d'Espanya y Universal.
Historia d'Espanya, (los fets mes culminants).
Nocions d'Industria y Comers.

La lectura y escriptura's comprén que seria diaria en todas las clases. La Geografía é Historia de Catalunya, deurá continuarse en la classe superior, si be extenentse en majors nocions que en la elemental.

Aquestas son, á nostre entendre, las principals y suficientes bases pera donar una idea del plan d'ensenyansa de las escolas catalanas, y dels medis factibles pera arribar á sa complerta organizació. No n'incluhim d'altras, per estar ja reglamentadas en la totalitat de las escolas ordinarias, y's refereixen á determinats punts, que en res afectan al esperit característich de las nostras.

Inútil es també parlar de sistemas y métodos generals, per quedar aixó confiat á la inteligencia y recte criteri del Professor, pera'l millor éxit del seu tant penós com poch retribuít treball. La práctica, no obstant, farà que s'introduheixin todas aquellas innovacions y reformas que reclami lo especial de la ensenyansa.

Al acabar nostra tasca, no podém menos que manifestar la fermesa de nostras conviccions en lo felis resultat de las escolas catalanas, tal com las acabém d'indicar, y cridar novament la atenció de nostres digníssims companys de professió, pera que d'avuy en avant no's desmayin en portar á cap una empresa ab que s'han d'honrar, com á bons fills de Catalunya.

Ja sabém que la solidés de coneixements que en las tals escolas obtindrían los deixebles, es innegable: aixís ho hem probat, fent que aquestos, al sortir d'ellas pera emprendre una carrera, ofici ó art, tinguessin una disposició molt mes hábil, molt mes aplicada y mes profitosa; y alcansantse també, ¿perqué no dirho? que fossen allavors los catalans verament catalans, quan ara, ab la ensenyansa que se'ls hi dona, perque's tornin castellans, no son ni una ni altra cosa.

11.1.4. Manifest del Centre Escolar Catalanista i Estatuts del Patronat de l'Ensenyança Catalana (1887)

Compatricis:

Lo Centre Escolar Catalanista en representació del estudiós jovent de nostra Universitat y Escolas Especials vos crida avuy á son entorn pera que l'ajudéu ab vostra poderosa empena á contribuir al gloriós restabliment de la Ensenyança Catalana.

Convençuts nosaltres de que ja es hora de que comensin á posarse en práctica los justíssims ideals de la causa catalanista vením á oferirvos tot just naixém á la vida las raquítics forsas de que podém disposar ben segurs de que havéu de robustirlas vosaltres ab la mes entussiasta y desinteressada cooperació.

Fa ja molt temps que aspiravam vagament á la realisació de la magnífica obra que empreném en l'actualitat, fa ja un grapat d'anys que somniavam neguitosos en la sublime creació d'eixos patriótichs temples de l'inteligencia ahont hi han d'adquirir los infants sas primeras ideas sobre la religió, la pàtria y la familia; pero las nostras aspiraci-

ons, los nostres somnis, los tancavam sens compassió dins del dor adolorit al veurer que nostres superiors de casa mateixa acceptavan com á cosa natural y propia lo que era sols corromput fruyt d'una tiránica absorció.

Ja allavors, ja en nostra mes tendra edat nos deya una intuitiva veu dins de la conciencia que era injust, que era arbitrari que'ns fessin menysprear la llengua ab que jugarem y aquella ab que nos dirigian dolcissims mots las personas estimadas, per una llengua estranya, realment tant melosa com se vullga, pero cap y á la fi rencorosament aborrida per nosaltres cada vegada que pera son ús nos obligavan á mlatractar l'espontánea expressió dels nostres pensaments.

Y si en los primers anys de nostre aprenentatge era una veu intuitiva la que'ns guiava, avuy es ja un esclat de rahó y de rahó justificada per detinguts estudis històrichs filològichs y etnogràfichs la que'ns parla cridant fins á aixordar nostras orelles, de la trista situació á que's vehuen reduhits los nins de nostra terra devent apendrer en llengua forastera lo que llogicament sols poden assimilarse en la primera que barbotejaren sos llabis, y de la mes horrorosa condició á que están subjectes los mestres que han d'ensenyar á sos deixebles lo que ells ni sisquera poden saber bé encara, havent de lluytar pera cumplir sa crudel missió, primer, ab las propias tendencias que han de vencer per forsa costi lo que costi y segon, ab la poca voluntat y reduhida comprensió d'aquells sacrificats sers que no sempre deixan contrariar ab son avansament las mes rutinarias lleys de la naturalesa.

Vetaquí, donchs, com no es lo despertament d'un dia lo qui'ns fa pendrer avuy una determinació decisiva pera millorar la sort dels catalans respecte á la ensenyansa.

L'acte present no ha estat mes que la natural conseqüencia del vital desenrotllo d'un sentiment en lo nostre cor y d'una idea en lo nostre cervell.

Perque volém que'ls nostres germanets avuy, perque volém que'ls nostres fills demá, pugan donar sos primers passos en la ensenyansa ab lo camí desembrassat d'inútils y abrumadors entrebanchs, es perque vením á solicitar actualment sense recansa y ab la decisió del que defensa una causa justa, la vostre protecció pera l'establiment de las Escolas Catalanas.

No ho duptém, nó, ni un moment tant sols que havéu de acullirnos ab fervent entusiasme ¿Y com nó si al cridarvos al entorn nostre vos oferim visiblement la regeneració intelectual y moral de Catalunya? D'ara endavant, realizadas las nostras aspiracions, ja no vos dirán que es imposible l'instrucció de vostres fills perque oposin notable resistencia á la possessió d'un idioma diferent del vostre, ni vos assegurarán tampoch sa inutilitat pera'l seguiment d'una carrera pel sol fet de resistirse sa llengua al ceceo de la pronunciació castellana.

Al contrari los fills vostres que aprenguin en las Escolas Catalanas podrán assimilar-se desde un principi totas aquellas ideas essencials que se'ls hi han d'oferir sense cap transformació al adquiririlas y mes endavant al mateix temps que s'apoderin dels útils coneixements que avuy en las Escolas Oficiais son de lley y costum, podrán fer gala de saber com deu saberlas un bon catalá la Geografía é Historia de Catalunya y la lectura y escritura de la llengua del país. Si aqueixas ventatjas no fossin encara prou notables pera recomanarvos la ensenyansa que vos oferím, fixeuvos bé en que la nostra tasca de catalanisació no es gens exclusivista per mes que aixís se la moteiji. En las nostras Escolas, en las quals com á llenguatge oficial se declara lo de la terra, no rebutjém lo llenguatge castellá perque'l reconeixém útil y bell, com tampoch rebutjaríam lo francés, in-

glés, etc., si no'ls consideressim impropis de ser compresos en la Ensenyansa Primaria. Y en aquest concepte podem assegurarvos que l'empenyo dels nostres mestres en que sos deixebles aprengan millor que abans l'idioma de Castella ha de ser tant constant y tant ferm com ferma y constant es la general y fundada opinió de que l'estudi de las lenguas desconegudas ha de basarse en la constant comparació de sa estructura ab l'única que's coneix fonament.

Aquesta es la sola manera de que'ls noys catalans puguin aprendrer bé, tart o dejorn, l'idioma de l'Ebro enllá y no com se vol ferho ara en los Establiments oficials, los quals no pretenen altra cosa que fundar sobre terreno sorrench una feixuga construcció basantla pera mes crudel ironía en ridícols fonaments de cotó fluix.

Nó, no'n duptém gens, precís es repetirho, del felís éxit de la nostra iniciativa. Si'l poble catalá al veurer á un aixám de jovens enamorats de sa Patria, treballant pera retornarli una de sas mes sagradas atribucions, no corre á oferirlosi entussiasmat sa cooperació, haurém de confessar trista pero certament que ja no existeix lo poble catalá.

Ara mes que may, quan son esperit jau abatut baix lo pes de tanta desmoralisació en todas las esferas, quan los polítichs centralisadors no sols l'abandonan á sas forsas sino que descarregan sobre son cor desesperat lo mes sarcástich anatema d'odi y de despreci, quan ni sa desdixta tan sols veu respectada furtantseli encara ab lo major cinisme al mateix temps que sas úniques fonts de riquesa las tradicionals lleys de son malmés Códich Civil, quan á tan fatal situació se troba reduhit, are mes que may lo poble catalá deu llenzarse sense duptes ni vacilacions als nostres brassos pera dirnos ab plena enteresa:

Si; feu fornada nova y que Deu vos ajudi en vostra tasca com nosaltres vos ajudarém també fins l'alenada de la mort.

Per això, compatricis, vením á pendrer, los estudiants, modesta iniciativa en eix transcendental assumpto que'ns confessém incapassos de realisar per nostre sol desitj; per aixó, 'l Centre Escolar Catalanista sense vacilacions y ab lo pit descubert vos emplassa á tots á son voltant, y vos crea un "Patronat de Ensenyansa Catalana" dins del qual pugáu protegir com devéu, un dels aspectes del renaixement catalá que ha de donar més gloria y mes profit á nostra Patria.

Y perquè la vostra tasca sia lo mes lleugera possible fins vos havém marcat los Estatuts de la nova Associació, divent constar ben alt que no es per vía d'imposició ni de domini que vos los presentém adjuntament confeccionats, sino que es no mes com un remarcament de fitas gens estretas ab l'objecte de que compregáu tan sols lo camí que creyém de conveniencia se segueixi pera alcansar millor lo bé somniat. Per altre part ¿qui ab sensatés podria calificar jamay de desitj absorvent la presentació d'un programa en lo qual ningú ve obligat á encabirshi cegament essent com es lliure y voluntaria elecció de tots los catalans l'acullirlo com á bó ó com á dolent adherintse ó no á sa norma de conducta?

Aixís com aixís devém fer á saber que en ell nos havém ajustat als mes oposats criteris, no havent estalviat gens detingudas consultas ab personas de todas condicions y de reconeguda experiéncia que han aplaudit sense reservas la nostra obra ocasionantnos inmensa satisfacció.

Valentnos de preuhadissims datos que havém recullit ab insisténcia, podríam haver confeccionat també lo Reglament especial de Ensenyansa pel qual aquesta á nostre modo de veurer deuría regirse, pero'l desitj que'ns anima de que jamay se'ns pugan atribuir intents d'exagerada imposició nos ha privat de ferho, preferint que á son temps

aquest Reglament se vegí discutit y aprobat en lo mateix sí del Consell Director del Patronat en fundació.

Ja veyéu, donchs, com havém treballat ab incomparable constancia epra que apareixi á vostres ulls lo projecte del “Centre Escolar Catalanista” com una idea seria y formal que convé portar á la práctica com mes prompte mellor. Just es, en conseqüència, que si en alguna cosa poguéis haver influhit malament en lo vostre ánimo la circumstancia de perteneixer l’iniciativa á una Associació de jovens inexperts, la desterréu d’ell tot seguit y á corre-cuyta, devant dels eloqüents fets que vos han de dir prou alt quan poderós es l’amor patri y l’idolatria d’una causa justa encara que vaigin á fer son niu en los tendres cors d’una generació que tot just en l’ordre natural deuria preocuparse ab las lleugeras ilusions d’altres amors més febles.

¡Avant, compatricis! una vegada convensuts, no ja de la noblesa dels fins que perseguím (pels catalans sempre indiscutibles), sinó de la bona fé que á sa execució presideix, no descanséu ni un moment tan sols sense venir á significar vostra adhesió á Institució tan magnífica, y acudint als llochs que oportunament se hos marcan, anéu á depositarhi ab vostra firma lo sagrat compromís de contribuir ab una almoyna periódica á la que abans havém anomenat sense mossegarnos la llengua regeneració intelectual y moral de Catalunya.

Penséu en la ignominia que pesaria sobre’l vostre front si’l projecte en qüestió fallés per dessidida vostra y mediu las conseqüèncias de tan gran desdítixa fixantvos en la deshonra que inevitablement cauría sobre nostra Patria al veurer tothóm que sos fills borts i desagrahits no han sigut capassos de retornarli tenintlo en sas mans, un dels mes preciosos retalls de sa bandera, malmesa y arrossegada sens consciencia fa mes d’un sigle y mitj.

La nostra obra, que ha de plaurer á tots los que militan mes ó menos avansadament en lo camp del regionalisme desde’ls que son convensudament separatistas fins als que no volen més que una relativa descentralisació, fora criminal deixarla sense amparo morint anémica per falta de elements de vida.

¡A la lluyta! donchs, y sapiguém ser bons catalans. Recordemnos de la fondíssima crisi social y política de la desgavellada nació espanyola y fixemnos bé en que ab sos desacerts y ab sa desmoralitat administrativa no es altra cosa que un desgovernat edifici que tendeix á enfonsarse á la bufada mes lleugera arrastrant detrás seu totas las riquesas que en son si van contingudas. Nosaltres que á n’aquest edifici hi tením adossada nostra llar no havém de consolarnos jamay de que fineixi en espantós terratremol. Al contrari, amants de ella y de las sagradas tradicions que representa, mentres los demás derruheixen edificuém nosaltres y comensém per refer fonaments y robustir parets mestres de la casa nostra.

Y’l dia aquell trist y fatal en que l’impia turbonada ab son gegantí esbufech vingui á aixecar de sa planta l’esquerdada mansió del las vehí pera enfonsarla en un abím de que maymés desgraciadament puga aixecarse, nosaltres los previsors y cuydadosos habitants de la payral masia, no haurém de fer mes que, emocionats y silenciosos, arraulirnos á la vora del foch y resar fervorosament pels desdítxats sentidas y espontáneas pregarias.

Lo Concell General.-*Lluís Claramunt-Eduard Padrós-Jaume Novellas de Molins-Joseph Manonville-Emili Barril-Narcis Verdaguer Callís-Modest Vidal-Benigne O. Domech-Adolf Ros-Adolf Damians-Emili Sunyer-Marcelo Riu-Joan Freixa-Antoni Bosomba-Manel Folguera Durán-Lluís Planas de Tawerne-Alfons Arús.*

Estatuts del Patronat de l'Ensenyança Catalana

Objecte del Patronat

- Article 1er. Lo Patronat de la Ensenyança Catalana té per objecte exclusiu dedicar-se á la creació y Foment de Escolas en las quals s'ensenyi á llegir y escriurer correctament la llengua de Catalunya, aixis com també á adquirir per medi d'ella tots los demés coneixements possibles, tant y principalment los que pertanyen á l'Ensenyança Primaria, com també, quan siga oportú y convenient, los que's refereixen á estudis d'ordre mes avansat.
- Art. 2on. L'Associació no s'ocupará de política ni de relligió, seguint referentment á aquest últim punt en las Escolas Catalanas idéntica marxa que la seguida fins ara en las mateixas Escolas Oficials.
- Art. 3er. Los medis que ha d'emplear lo Patronat venen involucrats ja en son mateix proposit, podentse valer en tal concepte de la realisació de parcials certámens pera adquirir bonas obras de text, de l'obertura d'oposicions ó concursos pera provehir mellor los establiments creats, y de totas aquellas gestions en una paraula, que á judici del Concell Director puguin contribuir poch ó molt al major éxit de l'Institució.

Dels socis.

- Art. 4art. Lo Patronat de la Ensenyança Catalana tindrà tres classes de Socis, essent lo número d'aquestos indefinit.
- Art. 5nt. Serán Socis Protectors los que paguin mensualment una cantitat igual ó major que cinch pessetas.
- Art. 6é. Serán Socis Numeraris los que paguin mensualment una cantitat compresa entre una y cinch pessetas.
- Art. 7é. Serán Socis Adherits los que sense pagar cap quota, realisin de conformitat ab lo Concell Director y sense retribució ninguna qualsevol treball que equivalgui ó sobrepuji á la cantitat de cinch pessetas mensuals.
- Art. 8é. Podrán nombrarse además quan les circumstancias poderosament ho exigixin Socis Honoraris lliures de tota mena de quotas.
- Art. 9é. Podrán també ausiliar al Patronat las Associacions y Periódichs regionals. Tindrán representació en éll lo Presiden de Associació ó Director de Periódich, quals respectivas entitats figurin en la llista de suscripció mensual ab la quota de Socis Protectors.
- Art. 10. Pera l'admissió dels Socis deurá presentarse una proposta firmada per un Soci y l'interessat al Consell Director, lo qui en votació secreta determinarà'l que correspongui. Deurán expressarse en la proposta la professió y domicili del solicitant, aixis com també la quantitat mensual ab que desitji contribuir al objecte de l'Associació, podentse d'ella deduhir la Secció á que ha de perteneixer.
- Art. 11. Los Socis que vullgan pagar acumuladas trimestral, semestral ó anualment las quotas que'ls hi corresponen pagar cada mes, podrán ferho d'acort ab la Comissió Administrativa. En tal cas los pagos deurán ser adelantats.

Art. 12. Lo soci que deixi de pagar un trimestre de sas mensualitats ó perjudiqui á la Associació contravenint son noble fí, podrá ser donat de baixa pel Consell Director.

De las Seccions

Art. 13. Los Socis Protectors y'ls Socis Numeraris vindrán á constituir dos Seccions diferentas dintre del Patronat, perteneixent los adherits á la dels Socis Protectors.

Art. 14. Aqueixas dos Seccions podrán reunir-se solsament en cassos extraordinaris per iniciativa de la Presidencia del Patronat ó á petició formulada al menys per vint Socis de las mateixas.

Organisació del Patronat

Art. 15. Lo Patronat de la Ensenyansa Catalana estará regit per un Consell Director compost de vint individus, dels quals ne pertanyin fixament deu á cada una de las Seccions de Socis Protectors y Socis Numeraris.

Art. 16. Cada una d'aqueixas Seccions nombrará'ls deu individus que li corresponen pera'l Consell Director la primera quinsena de Juliol, devent pendre possessió tots de sos respectius cárrechs vuyt dias després de sa elecció.

Art. 17. Inmediatament elegirán los nous Concellers la Comissió Executiva del Patronat composta de cinch membres, y's dividirán ells en altrás tres Comissions d'igual número d'individuos, que serán las següents: Comissió Técnica, Comissió Administrativa y Comissió Inspector.

Comissions Permanents

Art. 18. La Comissió Executiva del Patronat estará formada d'un President, dos Vice-presidents y dos Secretaris, ab lo ben entés de que'l President deurá formar part precisament de la Secció de Socis Protectors.

Art. 19. Las atribucions d'aquesta Comissió deurán concretarse únicament á l'execució de tots los acorts que prengui'l Consell Director, resumint la representació del Patronat al exterior.

Art. 20. Lo President de la Comissió Executiva tindrà la firma de la Associació y presidirá totas las sessions del Consell Director, aixís com també las de las Seccions quan degan reunir-se.

Art. 21. Lo Secretari de la Comissió Executiva te á son cárrech los llibres y documents del Patronat, redactará y suscriurá las actas de las sesiones del Consell Director, portará lo registre de socis y expedirá'ls oficis del Patronat d'acrod ab la Presidencia. A més deurá remetre á la Comissió Administrativa cada primer de mes un estat de las altas y baixas de socis en la mensualitat anterior.

Art. 22. La Comissió Técnica estará formada d'un President, dos Vice-presidents y dos Secretaris.

Art. 23. Aquesta Comissió deurá dictaminar en tot quan se refereix al procediment, llibres de text y material a proposit pera l'ensenyansa y en general sobre tot lo que's relacioni ab lo régimen pedagógich de las Escolas.

Art. 24. La Comissió Administrativa constará d'un President, dos Vice-presidents, un Tresorer y un Secretari-Contador.

- Art. 25. Aquesta Comissió dirigirà la gestió econòmica del Patronat, devent presentar al final de cada any un estat de comptes al Consell Director, pera sa aprovació, aixís com també los Pressupostos ab los quals ha de regirse en la següent anyada. Tindrà á més obligació de subjectar al mateix Consell tots los gastos extraordinaris de l'Associació.
- Art. 26. Lo Tresorer de la Comissió Administrativa recaudarà y custodiará fondos del Patronat, verificará'ls pagos degudament autorisats pel President de la mateixa Comissió y previa intervenció del Contador y dará una nota á la Comissió pera que aquesta la trasmeti al Consell Director dels socis que deixin de satisfer l'import d'un trimestre.
- Art. 27. Lo Secretari-Contador de la Comissió Administrativa pendrá nota dels ingressos y sortidas de fondos, intervindrà en los cobros y pagos anotantlos en lo llibre corresponent y posará sa conformitat als comptes que dugui 'l Tresorer.
- Art. 28. La Comissió Inspectora constará d'un President, dos Vice-presidents y dos Secretaris.
- Art. 29. Aquesta Comissió tindrà'l deber d'inspeccionar las Escolas creadas estudiant la regularitat de sa marxa é informant quan convingui al Consell Director sobre'l resultat de sas investigacions.

Concell Director

- Art. 30. Lo Concell Director se reunirá sempre que'l convoqui'l President per iniciativa propia ó á petició al menys de cinch concellers.
- Art. 31. Los individuos del Concell Director venen obligats á assistir á las reunions d'aquest y á desempenyar los cárrechs y comissions que'l mateix los hi confihi.
- Art. 32. Tots los concellers tenen lo dret d'iniciativa podent presentar las proposicions y fer las preguntas que creguin convenients.
- Art. 33. Lo Concell Director resoldrá tots aquells assumptos que se li presentin informats per las Comissions y passarà á n'aquestas tots los que estigan dintre l'acció de cada una d'ellas, sempre que no sia en cas d'urgencia.
- Art. 34. A las sessions del Concell Director podrán assistirhi, teninhi veu, pero no vot, los representants d'entitats que figurin en la llista de suscripció mensual ab la quota de Socis Protectors.
- Art. 35. Lo Concell Director deurá tenir un reglament interior que li serveixi de guía pera sa marxa regular.

De la Ensenyansa.

- Art. 36. Lo Concell Director determinarà quan ho crega convenient l'obertura d'Escolas Primaries en las diversas localitats de Catalunya, aixís com també la creació de cátedras superiors y de classes gratuítas pera obrers, subjectant-se sempre á un Reglament Especial que sobre l'organissació de la Ensenyansa Catalana deurá posar en vigor.

Actes importants.

- Art. 37. Cada any lo dia primer de Setembre celebrarà'l Patronat l'inauguració del Curs entrant pera las Escolas de la ciutat de Barcelona ab tota la solemnitat possible, verificantse en aqueixa festa la repartició de premis als alumnos que'ls meresqueren en lo curs rader y llegintse en ella pel senyor President de la Comissió Executiva un Discurs doctrinal y pel senyor Secretari de la mateixa una Memoria de tots los avansaments de l'Associació desde l'anterior anyada.
- Art. 38. A las inauguracions del Curs en las demás Escolas Catalanas de fora de Barcelona deurán assistirhi autorisadas Comissions del Patronat pera presidirlas y dirigirlas convenienment. Aqueixas festivitats deurán celebrarse també ab grant solemnitat proporcional á la importancia de las corresponents poblacions, deventse seguir en ellas una marxa parescuda á la que indica l'anterior article. Lo dia d'inauguració deurá caurer sempre en la primera setmana de Setembre.
- Art. 39. Després de la Inauguració oficial del Curs se repartirà cada any imprés á tots los sócis un exemplar que continga lo Discurs Presidencial y la Memoria del Secretari, llegits en dita festa de Barcelona y la llista dels alumnos premiats en totas las Escolas de dintre y fora de aquesta ciutat que perteneixin á l'Associació. A més deurá contenir aquest llibre en últim terme un complert Estat de comptes dels fondos del Patronat.
- Art. 40. Lo Concell Director podrá á més acordar la celebració d'altres actes al exterior ab motius extraordinaris, sempre que pugan revestir gran trascendencia en profit dels ideals que persegueix lo Patronat.

Disposicions Generals.

- Art. 41. Per ser del tot innecessari pera son objecte prescindirà aqueixa Associació de possehir local propi, tenint solsament una oficina de Secretaría y Administració á fi de que serveixi com á centre, ahont los socis y personas interessadas puguin esposar las noticias, preguntas ó reclamacions que cregan de conveniencia y oportunitat.
- Art. 42. Lo Concell Director tindrà'ls dependents que necessiti y pugui pagar lo Patronat.
- Art. 43. La Comissió Administrativa podrá nombrar corresponsals en las poblacions que majors rendiments dongan á l'Associació, prévia consulta y aprobació del Concell Director.

Disolució del Patronat

- Art. 44. Podrá disoldrers lo Patronat de la Ensenyansa Catalana quan aixis ho acordin las dos Seccions del matix reunidas en sessió extraordinaria y refermi aqueix acort ab son consentiment lo Concell Director.
- Art. 45. A la reunió de cada una de las Seccions convocadas pera tractar de la disolució del Patronat, deurán assistirhi al menys la meytat mes ún dels socis que respectivament las forman, y á la consegüent del Concell Director, 15 de sos membres.

Art. 46. Aprobada la disolució del Patronat, deurá repartirse l'existencia de valors en Caixa, cas d'havernnhi sense deutes pendents, entre'ls Mestres de l'Associació que continuhin sostenint Escolas Catalanas y en son defecte haurán de ser entregats á Establiments de Beneficencia de Catalunya. Pera realisar aqueixos acorts se nombrará d'entre'l Concell una Comissió liquidadora composta de cinch individus.

Article Transitori

Tota modificació en aquestos Estatuts deurá anar precedida del acord afirmatiu d'una de las Seccions del Patronat en sessió á la qual hi assisteixin al menys la meytat mes ún de sos socis y estar confirmada pel Concell Director per majoria absoluta de vots dels individus que'l composan.

Lo Consell General del Centre Escolar Catalanista, constituhit en Comissió organisa-dora del Patronat de la Ensenyansa Catalana, aproba aquestos Estatuts en sessió del dia 13 de Febrer de 1887.

Lo President
Lluís Claramunt

Lo Secretari
Joseph Manonville

Gobierno Civil de la Provincia de Barcelona.

Se aprueba este Reglamento.

Barcelona, 7 de mayo de 1887.

El Gobernador,

Luis Antunez.

11.1.5. «La ensenyansa en las escuelas catalanas», de Francisco Flos i Calcat (1887)

Al Centre Escolar Catalanista de Barcelona

A eixa digníssima Associació pertoca la dedicataria del present treball, ja que ella mes que cap altre fins avuy, ha demostrat preocuparse del bell ideal que'm guia constantment á donar al públich mas investigacions sobre la justicia y conveniencia de la creació de las Escolas Catalanas.

Accepti donchs lo Centre Escolar Catalanista, junt ab aquesta dedicataria, l'aplauso que ella enclou en vers sa lloable activitat, podent estar ben segur de que es una noble ambició pera mi l'honor de que aquest estudi li plasqui del tot, contribuint en alguna cosa á reivindicar, tart ó dejorn, la nostra hermosa llengua.

L'Autor.

Lo Concell General del Centre Escolar Catalanista acordá, després de la lectura del present treball y de la dedicataria que l'acompanya, acceptar aquesta ab gran satisfacció, donar un expressiu vot de gracias á son autor, y fer imprimir La Ensenyansa en las Escolas Catalanas á càrrech de la Associació, pera que sia conegut l'estudi de don Francisco Flos y Calcat de tots los fills de Catalunya.

Lo secretari, Emili Barril.

Lo president, Lluís Claramunt.

LA ENSENYANSA EN LAS ESCOLAS CATALANAS

Després de la Memoria que ab lo títol de *Las Escuelas Catalanas* publicàrem l'any passat, y animats per la bona acullida que aquella meresqué en tot lo camp catalanista, feya ja algun temps que estavam frisosos pera tornar á ocuparnos del assumpto que'ns preocupa, quant una ocasió magnífica nos ha vingut á donar una decissiva empena pera determinarnos á dirigir al públich altre vegada las nostras observacions.

En efecte, la important Associació de Barcelona, lo "Centre Escolar Catalanista", desitjosa de recullir cón se deu una de las institucions catalanas que mes anavan per terra, ha acordat fer una crida à tots los bons patricis pera crear d'una vegada y de la manera mellor las Escuelas Catalanas.

Nosaltres que sentim tant gran entussiasme per eixa reedificació tant temps menyspreada per propis y estranys, no hem pogut menys que nerviosament agafar la ploma pera defensar y enaltir ab nou dalit y ab mes coratle que may eix principi de dret y de justicia que assisteix al nostre poble de volguer expressar per paraula y per escrit correctament totas las sevas ideas y totas las sevas sensacions..

Per aixó, donchs, venim avuy á portar la escassa llum que pot irradiar de nostra feble inteligencia, á fi de que no siga en la ocasió de la verdadera activitat, la nostra veu la darrera que soni á favor del magnífich projecte del Centre Escolar Catalanista.

Nos anima la mes íntima seguritat de que'l poble catalá ha de rebre ara mes que may nostres modestos esforços ab lo mes espontani entussiasme y ab la mes agradosa benevolencia.

S'ha cregut per molta gent que la ensenyansa donada en las Escuelas Catalanas ha d'esser defectuosa per lo que's refereix al carácter que representa, é incomplerta respecte de las que funcionan en l'ordre oficial de la llengua castellana, fixantse no més en que, pres son calificatiu al peu de la lletra, tenen per objecte exclusiu la ensenyansa del nostre idioma que no constituheix per sí sol avuy dia una instrucció prou complerta en la práctica pera poder à tothom recomanarse.

Essent com es aquesta preocupació propia no sols de las personas ignorants, sinó també d'algunas de las entitats que passen per instruidas y entesas en nostre país, nos correspon en aquest lloch desvaneix duptes, á fi de que, fent totas las aclaracions possibles, quedi posada de relléu la justicia de las nostras aspiracions, basadas en lo projecte d'establir y propagar la verdadera ensenyansa que's déu donar en las escuelas de Catalunya, y's vegi ben marcat lo programa á que materialment déu subjectarse la instrucció, servint de sólida garantia als que, animats per bons desitjos, vulguin secundar d'una manera noble y desinteresada los fermos propósitos de contribuir al objecte proposat.

Sobre sa conveniencia, poch podém ara dir que no estigui ja consignat en la Memoria que férem pública temps enrera, ab lo nom de *Las Escuelas Catalanas*, destinada á difundir entre'l Profesorat y Associacions l'imperiosa necessitat de que la ensenyansa en la nostra terra giri sobre una base enterament oposada á la que per via de imposició regeix oficialment en la actualitat, quals antipedagógichs procediments de tothom son prou reconeguts.

Tota obra, tot projecte, en una paraula, totas las manifestacions que porta á cap la inteligencia humana deuen anar acompanyadas d'un ordre interior que faciliti d'una manera clara y expedita la realisació de sos propósitos y asseguri per endevant lo bon éxit de sas aspiracions; sense aixó no es possible obtenir satisfactoriament l'ideal que's sustenta, entorpintse à cada pas la bona marxa que déu regularisar totas las operacions

necessaries pera arribar á un fi determinat. Difícil, sinó imposible, es per lo tant lluytar esforsadament en lo camp de las ideas y de las concepcions sense un régimen meditat y llógich, porque's destruheixen insensiblement aquestas per rahó natural, resultant com ja hem manifestat, la verdadera desorganización é irreparable pérdua de quants treballs s'hagin posat en planta ab lo fi de lograr un desitjat triomf en la lluyta que sempre s'inspira en lo pensament é ingeni del home.

La indispensable condició que hem esmentat, y que vé coneguda generalment ab lo nom de método, se presenta, donchs, als ulls de tothom, com á medi poderosissim pera conseguir positius y evidents resultats. Mes, es de veure que l' método ha d'esser sempre infructuós quant per miras particulars se fassin separar del seu apoyo natural algún de sos procediments, y mes quant son basats en la mes estricta legalitat y justicia: en aquest cas se trovan las actuals escolas de Catalunya.

Un bon método es aquell que, baix formas prudents e indiscutibles conduheix á obtenir un fi proposat, seguint lo camí mes curt y de mes seguretat.

La tant noble com difícil tasca de la ensenyansa necessita, donchs, possehir també un método, fent que sas qualitats garanteixin un felís éxit als suprens esforços dels Professors, y en aquest cas no temém aixecar nostra veu y protestar una y mil vegadas de la ensenyansa que's vé donant en las escolas de Catalunya, tenint com tenen totas adoptada com à llengua oficial la castellana, llengua que's presenta estranya als deixebles com qualsevol altra, rahó per la qual no pot, ni podrá may la Pedagogia aprobar lo método que en las tals escolas s'emplea, seguint ab l'ús d'un idioma en regla contraria als fonaments mes llógichs y científichs. Ben segur que en un principi, ab l'inconsiderat afany d'unificar à tota costa, no's va tenir en compte lo perjudici que aixó ocasiona al bon desenrotll intellectual y progressiu dels noys catalans, obligantlos á viva forsa à seguir un método d'ensenyansa ab lo qual no sols los hi es incomprendible tot quant se'ls hi ensenya, si que també, com diu lo reputat professor d'idiomas den Lluís Bordas en sa *Colecció de Temes* "lo professor se desvetlla y's desvia, però com que edifica damunt sorra, son treball es en extrém penós; ha d'ensenyar als noys catalans la gramàtica d'una llengua que no es la séva materna, faltantli un punt de comparació. Sols qui ho haigi experimentat pot formarse una idea verdadera del treball y paciencia que necessita un Professor de primera ensenyansa á Catalunya".

Al publicar la nostra Memoria sobre "Las escolas catalanas" fou nostre principal móvil excitar no sols al Professorat, si que també als periódichs professionals, pera que, sobre assumpto de tanta importancia s'obris una discussió per medi d'articles que setmanalment podian publicarse á fi d'orientar als mestres que, novicis, entran en la penosa tasca d'ensenyar á la infantesa. A tenir efecte aixó hauría motivat ben segur un Congrés Pedagógich Catalá, en lo qual ab innegable seguretat y molt acertat tacte s'haurian ventilat importantissimas qüestions, tals com las que objectan aquest escrit, deliberant y acordant en conseqüencia, perquè no hi há altra solució, los procediments á que's déu fixar lo método d'ensenyansa en las escolas de Catalunya. *El Clamor del Magisterio*, periódich setmanal, en un solt que sobre aquesta idea publicá, ab motiu d'haver remés un exemplar de nostra Memoria á sa Redacció, feu una crida als seus colegas iniciant un debat, ó mes ben dit, proposantlo, y fins al present ní ún tant sols s'ha presentat en la lluyta, per nosaltres tan desitjada. Darrerament lo setmanari *La Primera Enseñanza*, en dos articles deguts al distingit Professor y ferm regionalista D. Pere Alsina y Combas, posa en evidencia nostres propòsits defensant los punts mes culminants ab que

s'apoyan, é invita després á sos comprofessors á la discussió que's presenta ab camí franch y expedit pera que las opinions contrarias (si realment apoyadas per rahons sólidas n'existeixen), no's fassin esperar; mes, fins al present, ningú encara ha prés cartas en tal assumpto y ¡Deu ajut quant será! Diu un conegut adagi castellá que "quien calla otorga", y ab tal motiu nosaltres bé podriam considerarnos ab sufficient dret pera obrar segons nostre intent, sense por d'esser combatuts ni refutats al posar l'esmentat pensament en lo terreno de la práctica. Si las personas que per sa competencia en materia d'instrucció s'han mostrat impassibles quan era hora de donar lo seu veredicté tantas vegadas solicitat, s'empenyen mes tart en rebutjar los ideals que enérgicament sostením, allavors no demostrarán altra cosa que la intenció maliciosa y estranya de volguer sostenir contra nosaltres una ruda y sistemática oposició.

Y aqueixa oposició sistemática que no es d'esperar en general de la majoria dels Mestres catalans, ha de trobar de segur valents defensors entre'ls Mestres de nostra terra qu'están ja castellanisats. Aquestos que's troban gayre bé tots lligats al través dels diversos paranys de la política madrilenya, obcecats ab l'unitarisme, atrets per la absorbent centralisació y per lo tant contraris á tota mira que tendeixi al desenrotllo del regionalisme y en conseqüencia á la reivindicació de la personalitat civil y política de Catalunya, no reparan en sacrificar sas conviccions particulars, sian aquestas las que sian, perque aixis ho reclama'l credo polítich que professan.

Al fer aquestas observacions consti que per cap concepte volém desvirtuar en totalitat los actes del Professorat catalá respecte de certs punts particulars d'ensenyansa; nos planyém, sí, de que fins la instrucció surti perjudicada á impuls de las miras políticas de partit, puig de desapareixer aquestas dins dels límits de la nostra hermosa regió catalana, veuríam no sols triomfar de cop lo problema que exposém, si que prompte brillaria de cop lo problema que exposém, si que prompte brillaria de nou com en antichs temps aquell sol vivificador de verdadera llibertat y concordia que contribuí en tant alt grau á que adquirissin los nostres passats l'alt renom y envejable gloria de que la historia 'ns parla.

Vegis, donchs, lo que es causa de la sensible aberració per que atravessa la ensenyansa en Catalunya, consistent en usar un método d'instruir, fals á tot serho, y vegis també lo que ocasiona la inactivitat y trista apatía del nostre Professorat respecte d'aquest punt.

Y no es que pretenguém nosaltres obtenir en absolut y forsosament la opinió favorable del Magisteri en general, però donadas las rahons que hem exposat, desitjaríam que se'ns combatis al menys ab arguments serios, sense que hi hagués cap persona que gosés á calificar nostre projecte d'un ardit de separatisme, ó motejarlo, com á últim recurs, d'acte de rebelió contra l'únitat nacional de que fan gala'ls polítichs de pacotilla.

Jamay nos conformarém ab semblant modo de procedir, perquè prou que'ns son sobradament coneguts aquestos ridiculs atachs que s'usan pera esporuguir als incauts; mes no'ns pertoca entrar en aquest terreno excessivament relliscós y en lo qual nos allunyaríam massa del que tenim marcat. No obstant, respecte d'aixó, deber nostre es consignar solsament, ja que la qüestió ho exigeix, que encara que'ls unitaristas se creguessin afectats en sos ideals polítichs al propagar nosaltres la ensenyansa que defensem, deurían en conciencia regoneixer la veritat de nostres arguments en favor de la instrucció, y si's consideran amichs del progrés de la mateixa en general, cas de negarse inhumanament á protegirla, tenen lo deber de no oposar á son pas intencionats des-

torbs que desmereixen sa mes estricta legalitat y bon fonament. Però aixó may ha de resultar, quedant una vegada més confirmadas las exclusivas miras del centralisme, de sacrificar sempre tot lo que tinga tendencia verdadera ó aparent d'arrebassar ó destruir son imperiós y absorvent domini, vinga d'allá ahont vinga, sia ó nó ab rahó fundada. No sembla sinó que guiats sos partidaris per l'incessant afany d'unificar, no reparan en medis, ja pacífichs, ja violents, ja ab justicia, ja sense ella pera lograr son objecte, lo qual nos produheix per lo que correspon á la ensenyansa, igual impresió que aquell ridicul cas, verdadera apologia del uniformisme, en que trobantse diferents malalts en una mateixa habitació, se'ls hi suministrava á tots lo mateix remey, á iguals horas y ab idénticas dosis, sense tenir en compte ni la edat ni'l temperament, ni la malaltía de cadascún. Hem de reconeixer que'ls acérrims partidaris de la unitat no ho serían de tal sistema medicinal, sobre tot si's trobessin ells en lloch d'un dels pacients, perquè allavors preferirían, abans que la práctica del sistema, son desitjat modo de *viure*, y reclamarian una y mil vegadas lo que reclamém sempre nosaltres; vindrían á ser, donchs, regionalistas á *carta cabal* y en una paraula, apoyarian y protegiran la ensenyansa que'ns es propia y natural, atés lo carácter y modo d'esser de nostres pobles.

Y á fé que en la ensenyansa nostra no sería qüestió de fixar com á revenja lo flamant lletrero de *No's permet parlar en castellá*; res de aixó. Creyém nosaltres que, baix los principis que sustentém y per las probas y datos presentats no pot haverhi ningú que opini que la ensenyansa 's concretés exclusivament á la llengua catalana; ni ara ni may pot lligarse la instrucció, quals estrets límits la farien raquítica é incomplerta. Lo que volém nosaltres es ferla mes clara y entesa, y per lo tant mes comprensible, y com à tal exténdrela ó fonamentarla ab mes sólits coneixements que'ls que avuy s'usan en las escolas castellanas, es á dir partint de lo conegut á lo desconegut, per fixar un punt d'apoyo que servint de comparació serveixi pera entrar en nous camins en los quals lo pas que s'hi dongui sia ben ferm y ben segur.

De manera, donchs, que en las escolas catalanas, després de cursada la gramática de la nostra llengua, que ab molt de profit gayre bé tots los deixebles apendrían, s'hauría de passar seguidament al estudi de la llengua castellana, partint de la mateixa base ó método que tenen adoptadas las escolas estrangeras pera aprendre l'idioma d'un altra nació, xó es, tenint lo llibre de text escrit en la llengua del país nadiu. Baix aquest punt de vista, declarat interessant per lo útil y necessari, també 's comprén que han de ser en tal idioma escrits tots los llibres que s'adoptin en las escolas catalanas pera cursar y doblement aplicarse en tots los rams d'instrucció, ja sia per lo que respecta à literatura, ciencia, arts, etc, etc.

No duptém ni un sol moment de que à aixó es à lo que aspiran los socis del Centre Escolar Catalanista d'eixa ciutat, à qual corporació dediquém aquest modest treball, per l'iniciativa que han pres en protegir lo plan d'ensenyansa per nosaltres indicat.

En aquesta creencia, donchs, y obligats á portar á cap sens demora l'establiment de las escolas catalanas, per reclamarho sa conveniencia, utilitat é importancia en tots sentits demostrada; y tenint en compte y estimant los treballs ja verificats pera obtenir un felís resultat que asseguri lo sosteniment de las mentadas escolas, essent un d'ells lo de la creació d'un "Patronat de l'ensenyansa catalana", hem cregut útil senyalar un conjunt de disposicions, las quals, segons nostre humil criteri, poden servir de norma y garantia pera emprendre una tasca tant delicada com honrosa, lligada ab lo plan d'ensenyansa que intentém establir.

BASES D'INSTRUCCIÓ PERA LAS ESCOLAS CATALANAS

Ensenyansa primaria

- 1a. Lo carácter de las escuelas catalanas se distingirà de las demás per lo llenguatge que generalment emplearà'l Professor al fer las explicacions als deixebles y en los llibres que's declarin de text. Aixís, la llengua que podrà anomenarse oficial serà la catalana.
- 2a. En las escuelas catalanas s'hi donarà la ensenyansa de totas las materias compresas en lo ram d'instrucció primaria y de las que vingan figurant en lo catàlech dels colegis mes acreditats.
- 3a. Cada escola tindrà pera que hi pugan concorre noys de diferentas edats, classe de pàrvuls, classe elemental y classe superior, donantshi à més lliçons especials com son, dibuix, música, idiomas, etc. etc.
- 4a. Las explicacions de qualsevol punt d'ensenyansa serán en català, menos en los cassos especials de pràctica que s'usarán pera major aplicació dels alumnos en lo llenguatge ó idioma que s'ensenyi, p.e.; los noys de la classe superior cursarán la Gramàtica castellana en tota sa extensió y tres ó mes dias de la setmana farán exercicis pràctichs, ja orals, ja escrits; y en aquest cas, com es natural, fins se deuria rigurosament ab reciprocitat parlar lo castellà, al igual de lo que's fá en la pràctica d'altras llenguas.

En otras circunstancias se deixará lliure al noy d'expressarse ab lo llenguatge que mes bé li acomodi y en que pugui manifestar ab mellor desisnoltura sos pensaments, producte de sa creixent inteligencia.

- 5a. Lo procediment que s'emplearà en la ensenyansa de pàrvuls consistirà, en fer aprendre primer l'alfabet català, confegint després lletras y mes tart paraulas, seguint gradualment fins á llegir oracions y frases de mes ó menys extensió. Los cartells ó llibres que pera aixó s'emplehin deurá procurarse que sian exposats ab claretat y al mateix temps comprensibles pera'ls noys tots los graus de lectura, à fi d'inspiràrloshi sovint afició y cada vegada major interés. La escriptura, per los punts de contacte que té ab lo que acabém de dir, deu subjectarse á lo mateix.

La ensenyansa de la Aritmética, Historia, Geografia y altres nocions que ténen lloch en tota escola de pàrvuls, seguirán, lo mateix método que's ve adoptant en las escuelas modernas.

- 6a. En la classe elemental, que generalment la compondrán noys de 7 á 10 anys, s'hi donarà la ensenyansa de las materias següents:
Gramática catalana, las parts d'anàlisis, prossodia y ortografia.
Aritmética (1a. part)
Geografia é Historia de Catalunya, y
Relligió y Moral,
donantse à mes per medi d'explicacions tots aquells coneixements que sian útils, com p. e.; Historia Natural, Higiene, etc.
- 7a. En la classe superior, á la que regularment hi entrarán los noys desde la edat de 10 anys, s'hi donarán las assignaturas següents:
Gramática catalana (Sintáxis),
Gramática castellana (Text en catalá).
Geometría.
Geografía de Espanya y Universal.

Nocions d'Indústria y Comers.

Relligió y Moral.

La lectura y escriptura se donarán diariament en todas las clases, aixís com la Geografia é Historia de Catalunya se donarán també en la classe superior com á repás y estenentse en majors nocions que en la classe superior com á repás y estenentse en majors nocions que en la classe elemental.

8a. Les classes especials se considerarán separadas de la ensenyansa ordinaria y sols tindrán lloch en horas no ocupadas ab aquesta última.

Heus aquí las principals bases que en concepte nostre son suficients pera donar una idea del caràcter de las escolas catalanas y dels medis que s'emplearían pera la ensenyansa en las mateixas. No n'inclohím moltes d'altres per estar compresas en la totalitat d'escolas y referirse á determinats punts que en res afectan al esperit característich de las nostras.

Inútil també sería parlar de sistemas y métodos generals, per quedar aixó confiat á la inteligencia y recte criteri del Professor, pera'l mellor éxit del seu tan penós com poch retribuít treball. La pràctica, no obstant, farà que s'introduheixin todas aquellas innovacions y reformas que reclami lo especial de la ensenyansa.

Al acabar nostra tasca, no podém menos que manifestar la fermesa de nostra convicció en lo felís resultat de las escolas, tal com las acabém de indicar. La solidés de coneixements que en ellas s'obtindrian es innegable, fent aixó que'ls noys al sortir d'ellas pera emprendre una carrera, ofici ó art, adquiríssin una disposició molt mes hàbil, molt mes aplicada y profitosa; y alcansantse també, ¿perqué no dirho?, que fossen á las horas los catalans verament catalans, quan ara, ab la ensenyansa que se'ls hi dona pera que's tornin castellans, no son ni una ni altra cosa.

11.1.6. «Las escolas catalanas en l'organisió de la causa regional», de Josep Narcís Roca (1887)

La Memoria del professor de primera ensenyansa D. Francisco Flos y Calcat, molt justament premiada aquest any en lo Certámen del Centre catalanista provensalench, s'ha publicat un d'aquestos dias ab molt gust y profit dels lectors y de la causa regionalista.

L'autor demostra plenament y ab l'elocuencia del cor, que las escolas ahont s'ensenyés lo catalá y en catalá, no sols lo idioma, sino l'història, la geografia y las lletres de Catalunya, lo mateix que las demás ciencias, aixís com se fá en castellá, donarían un gran profit á la causa de nostra independéncia; los noys apendrían més perque serian ensenyats en l'idioma que parlan habitualment y sortirian més catalans, més afectes y entusiastas de la patria.

Estudia molt bé l'autor en la secció pedagògica de sa llorejada Memoria 'ls grans inconvenients que té lo ensenyar en una llengua en que no's parla, ni es la del país y'ls que té no ensenyar gramatical, literariament la llengua en que s'enrahona en lo país. Ab los preceptes dels autors de Pedagogia l'Avendaño, en Carderera y l'Odó Fonoll, demostra com l'ensenyansa dels noys de Catalunya en un idioma diferent del catalá es una ensenyansa del tot contraria á las bonas regles pedagògiques ó d'instrucció y educació dels noys, com ho seria ensenyar als castellans en catalá o francés y no ensenyarlos gramaticalment lo castellá ni en castellá. A cada país, l'ensenyansa en sa llengua; després ja's van aprenent las altres llenguas que'ls convingan als habitants del país.

Proposa 'l Sr. Flos que s'establissen associacions catalanistas pera fundar y sostenir escolas purament catalanas quan tantas n'hi ha á Catalunya purament castellanas, proposa que las associacions pera establir escolas catalanas oferescan premis pera la redacció y publicació de llibres d'ensenyansa primaria, ja de gramática, historia, geografia, moral, etc. Que lo mateix fassi l'Academia de la llengua catalana.

De las Diputacions provincials y dels Ajuntaments, com de las Diputacions á Corts, poch pot esperar lo catalanisme, ni pera la fundació y'l sosteniment de las escolas catalanas. Fora d'algunas corporacions municipals y d'alguns diputats com particulars, aquestas corporacions, formadas segons los interessos materials dels partits unitaris, son centralistas, adversarias de l'independencia de Catalunya. Res podem esperar de qualsevol cosa que dependeixi dels elements oficials.

Per això aplaudim molt que l'autor de la Memoria digui extensa y elocuentment, que'ls catalans no tenim que acudir mes á las súplicas humils, als prechs despreciats, á las exposicions desatesas é insultadas; sino á nostra iniciativa y decisió, á la reivindicació de nostres drets devant del tribunal de l'opinió pública d'Espanya y de todas las nacions civilisadas.

L'indiferencia per aquestos drets es filla de l'ignorancia dels mateixos drets, l'influencia de las escolas catalanas pot ser inmensa pera destruhir aquesta ignorancia, ensenyant als noys en la llengua de la patria, los drets de la patria. Las escolas catalanas son indispensables fins pedagógicament; sa organisació, per associacions catalanistes destinadas á posarlas y sostenirlas ab energia y avens. Aquestas son las tres parts en que's divideix aquesta ben pensada y ben escrita Memoria.

La recomanem als catalans com un treball digne d'atenció y estudi per la gran idea que porta y per la manera com l'exposa y demostra. Felicitem de tot cor á son autor; son treball sobre las escolas catalanas completa indispensablement tot lo que puga dir-se sobre la part política.

Lo catalanisme no se ha de fer sols en catalá, també en provensal, castellá y francés al menys; pero en catalá mes de la meytat y res com las escolas catalanas pera propagarlo desde'ls primers anys y entre'ls ciutadans de Catalunya dels temps á venir.

11.1.7. «La lengua oficial en las provincias no castellanas», dins *Tratado de Educación Escolar*, d'Agustí Rius (1888)

La lengua oficial de España, y que por lo mismo ha de usarse en las Escuelas públicas, no es la materna en algunas provincias, lo cual, si bien no ofrece un obstáculo insuperable para lo que al idioma se refiere, es una grave dificultad por lo que atañe á la Educación escolar. Distingamos una cosa de otra.

La niñez es la edad de las lenguas; sin reglas gramaticales, solamente por la práctica, un niño aprende dos ó más idiomas á la vez. ¿Qué sucede si un niño se traslada con sus padres á otra provincia? Que al cabo de algún tiempo les sirve de intérprete. Si habla, pues, el Maestro constantemente en castellano y obliga á los niños á hacer otro tanto, en un principio éstos comprenden poco; mas luego se esfuerzan, procuran adquirir y recordar las palabras extrañas, y acaban por expresarse algo, como lo enseña la experiencia á cuantos practican esta regla estrictamente: que no siempre es posible.

De modo que, si bien los niños catalanes, valencianos, mallorquines, vascos y gallegos, no hablarán en castellano con la soltura y acento de los hijos de Castilla, basta, para enseñarles la lengua nacional, comunicarse con ellos de la misma manera que si fue-

sen castellanos, esto es, hablándoles y haciéndoles hablar y escribir siempre en esta lengua, á fin de que adquieran la práctica necesaria.

Pero esto se entiende, si se toma como objetivo de la Escuela el aprender la lengua de Castilla, porque bajo el punto de vista educativo, este sistema, por más que sea el legal, es altamente inconveniente y absurdo. Para mí no tiene explicación que siendo una ley pedagógica de las más rudimentarias el dirigirse á los niños con palabras y frases vulgares para que nos entiendan, se admita que se les puede hablar é instruir en una lengua que no conocen. Figúrense los Maestros de Castilla que jamás pudiesen hablar á los niños de sus Escuelas en castellano, sino en francés, que franceses fueran los libros que pusiesen en sus manos, y que no les pudieran consentir otras contestaciones que las dadas en la lengua de Francia; y comprenderán el milagro que se exige á los Maestros del norte y noreste de España, donde la mayoría de los niños saben el castellano tanto como los de Castilla conocen el francés. No duden que sus discípulos llegarían á leer, á entender y hablar medianamente la lengua francesa; pero de cuánto estorbo sería ésta para la enseñanza! Porque á cada uno se le ha de enseñar en la lengua que sabe, y no en otra; porque es muy distinto enseñar una lengua extraña, que enseñar *en* una lengua extraña: así lo entienden en el imperio de Austria, en cuyas Escuelas tienen entrada libre todos los idiomas del país, el alemán, el magiar y el italiano, como el flamenco y el francés en el reino de Bélgica, y el francés, el italiano y el alemán en los cantones de Suiza, según las necesidades de cada localidad.

Decía D. Emilio Castelar en el discurso de contestación á don Victor Balaguer cuando la recepción de éste en la Academia española: “¿Quién será osado á proponer que desaparezcan lenguas tan primitivas como el vasco, tan tiernas como el gallego, tan dulces como el bable, tan músicas como el valenciano, tan vigorosas y onomatopéyicas como el catalán? La poesía no crece á su arbitrio en las academias y en los palacios; necesita el aura popular. Mientras la oda cadenciosa del erudito se olvida y empolva en el cerrado volumen de las bibliotecas consultivas, el romance volandero cuyo autor es anónimo, porque lo han compuesto cien generaciones, vuela de labio en labio por medio de sus alados asonantes, y llena del espíritu patrio la vital atmósfera. Es indispensable que la gente sencilla pueda componer con la espontaneidad que componen las aves, y oír sus versos y sus poetas con el encanto que oyen al aura y al follaje. Y esto no lo podéis conseguir, si ahogáis las variedades riquísimas de la lengua nacional, porque ningún nacido expresa con felicidad sus sentimientos, sino en palabras no aprendidas, en palabras libadas, como la leche nutritiva del espíritu, en los labios de una madre. ¿Creéis que daña esto á la lengua nacional? Campmany hablaría en catalán cuando nos daba en su Teatro crítico de la elocuencia española tantas provechosas lecciones; y Ari-báu acabaría de componer una poesía catalana cuando fundaba la Biblioteca de autores españoles y les ponía en su estilo, por todo extremo elegante, aquellos prólogos, dignos pórticos de nuestras obras clásicas por su corrección y por su pureza. Nadie ignora en este recinto que Aparisi y Guijarro, vuestro inmortal compañero y caro deudo mío, á quien los venideros consultarán como un oráculo de la sintaxis y analogía española, habló toda su vida en valenciano”.

Sin embargo de esto que se dice en la Academia, y del ejemplo, digno de no ser olvidado, de los citados países, menos de un año antes de la solemnidad académica, en 29 de Mayo de 1882, comunicaba la Dirección de Instrucción pública al Inspector de Primera enseñanza de las Baleares: “Atendiendo á varias consideraciones, esta Dirección

general autoriza á V. para que por ahora, y mientras otra cosa no se resuelva, tolere en las Escuelas de niños de esas Islas, la enseñanza de la Doctrina cristiana en el dialecto del país, con el Catecismo de texto visado y aprobado por el Diocesano”. De modo que se llega *hasta á tolerar temporalmente* que se enseñe á los niños á elevar su espíritu á Dios *en su dialecto*, ó en su lengua, si ésta no es la castellana, á pesar de que la materna, solamente la que se liba en los labios de la madre, es la lengua del corazón, la única en que podemos expresar naturalmente nuestros íntimos sentimientos, no ya para la manifestación de nuestras concepciones poéticas sobre la tierra, sino para elevar nuestras fervorosas preces desde la tierra hasta el trono del Eterno.

Que no se oponga que la lengua castellana es de fácil comprensión para los habitantes del norte y noreste de España, cuando el vasco es un idioma primitivo, de raíces tan diferentes y anteriores á las de Castilla; y si bien es cierto que el castellano y el catalán tienen su origen en las mismas fuentes, que el uno ha influido en el otro compenetrándose, que existen muchísimas palabras que se escriben con las mismas letras hasta el punto que rebuscándolas se redactan artículos y poesías que, cambiando el acento y la pronunciación, así se leen en catalán como en castellano, que bien pudo decir el Sr. Balaguer en su discurso de recepción en la Academia española que “los primeros poemas castellanos están llenos de frases y voces lemosinas, infinidad de vocablos castizamente provenzales y catalanes hay en vuestro propio Diccionario de la lengua castellana, y sobre tres centenares de ellos, rápidamente cogidos al vuelo, os presento aquí por nota”; esto no obstante, el castellano que oye hablar á un catalán en su lengua nativa, puede apreciar el efecto que en el oído de los hijos de Cataluña producen las primeras palabras que oye castellanas.

No puedo dejar de alegar los perjuicios que á la Educación de la infancia irroga el actual sistema: 1º. Los niños pasan mucho tiempo en la Escuela sin entender al Maestro, de modo que muchos salen de ella antes de aprender el castellano. Tiempo perdido para la Instrucción. 2º. Los niños no pueden entender las palabras y las frases que leen en los libros, porque ven nombrar las cosas, las cualidades y las acciones muy diferentemente que ellos lo hacen. 3º. Cuando llegan á entender al Maestro y á los libros, viene la dificultad de expresión; aunque comprendan una cosa no la explican, en castellano porque se les traba la lengua por falta de palabras y de construcción, y en catalán por falta de hábito. Dudas, vacilaciones y necesidad de decorar las definiciones y las explicaciones en perjuicio de la enseñanza educativa.

En vista de lo cual diré un resumen que á nadie se le ha de hablar en una lengua que no sabe, y que si pedagógicamente se tiene por absurdo dirigirse á los niños en un lenguaje propio de hombres, más absurdo es emplear un idioma que no han oído nunca; por lo cual se ha de instruir á la niñez en su lengua materna, lo que no excluye que se le enseñe otra, la oficial de la nación, antes al contrario, el estudio comparativo de dos lenguas es otro poderoso recurso pedagógico.

Por lo tanto en las Escuelas de las provincias no castellanas debiera emplearse el habla propia, aplicándose á ésta cuanto se ha dicho sobre la Lectura y la Gramática en el anterior capítulo y en el presente, y destinando una lección diaria para el estudio de la lengua castellana, el cual debiera comprender los ejercicios siguientes: Lectura castellana, vocabulario, lenguaje conforme lo expuesto en el párrafo II de este capítulo, Gramática comparada, traducción del castellano al idioma vulgar, idem de éste al castella-

no, escritura al dictado, composición de temas y redacción de cartas y documentos en la lengua oficial.

Quizás esta cuestión tuviese otra solución conveniente imitando lo que se practica en algunos colegios políglotas, donde los niños aprenden por la mañana con un Profesor que habla su lengua, y por la tarde con otro que se expresa y les hace expresar en otra extraña, viendo con ambos las mismas materias. ¿No se podría en las Escuelas públicas no castellanas distribuir los días de la semana de manera que en tres de ellos el Maestro enseñara hablando y haciendo hablar y escribir á los niños en su lengua nativa, y en los otros tres en la oficial?

Que de uno ú otro modo es natural, propio y conveniente para la Educación y para el mismo idioma castellano, introducir esta reforma en varias provincias españolas, no me esforzaré más en demostrarlo; pero mientras así no se disponga, he de atenerme á lo dicho al principio de este párrafo.

11.1.8. Congreso Nacional Pedagógico de Barcelona verificado durante el periodo de la Exposición Universal de 1888. [Crónica de las sesiones celebradas en el Paraninfo de la Universidad. Detalle de las conclusiones votadas y aprobadas. Juicio crítico del Congreso y de las resoluciones del mismo, por Santiago Arnal y Ramos.]

QUINTA SESIÓN ORDINARIA Tema propuesto: En las provincias del Norte y del Este de España, donde no es la nativa la lengua castellana, ¿qué procedimientos deben emplearse para enseñarla á los niños?

10 Agosto de 1888

Abierta la sesión y después de leída el acta de la anterior, uno de los señores secretarios leyó varias proposiciones presentadas, pidiendo, entre otras cosas, que se exija título profesional para ejercer el magisterio; que se celebren por ley congresos pedagógicos por quinquenios en varios puntos de la península, quedando nombrados en el actual congreso los individuos que los organicen; que se adicionen al programa oficial varias asignaturas aumentando un año más para adquirir el título de maestro superior, y otra sobre la forma de proveer las escuelas.

Acto seguido ocupó la tribuna el señor don Ignacio Ferrer y Carrió, maestro de una de las escuelas de Barcelona, ponente del tema propuesto, manifestando desde el principio que hace caso omiso del regionalismo y que mira sólo el tema bajo el punto de vista pedagógico. Dividió las diferentes lenguas que se conocen en España en tres agrupaciones, vasca, gallega, y catalana, incluyendo en la última agrupación los dialectos valenciano y mallorquín.

Al tratar de la manera como se había de aprender una lengua, hizo la distinción de que si se había de aprender para hablarla solamente, bastaba la práctica, el roce y las relaciones comerciales; pero que si se trataba de querer también escribirla, en este caso se hacía preciso el estudio de la misma, con lo cual se adquiriría la doble ventaja, de conocer la lengua y perfeccionarse en ella.

Para hacer el estudio de una lengua desconocida, dijo, debe buscarse un maestro que conozca nuestro idioma, con objeto de establecer la comunicación que debe haber entre maestro y discípulo, dejando sentado que aún cuando eligiéramos para aprender el francés, por ejemplo, á un maestro francés, había de saber este el español para que existiera entre ambos una verdadera inteligencia.

Pasando á la manera de proceder en el estudio de una lengua, dijo, que ni bastaba solo la teoría ni la práctica pura, sino la teoría y la práctica unidas y comparadas con otro idioma que nos fuera conocido; por manera que el método empleado debía ser, para obtener mejores resultados, *teórico-práctico-comparativo*.

Como deducción lógica de sus manifestaciones, propuso que cuando se estudie una lengua sea en el idioma nativo, y que siendo extraño á los hijos de las provincias donde se hablan dialectos el idioma castellano, los maestros en estas regiones deben hablar en las escuelas á los niños en su propio dialecto.

Tal fué la síntesis del discurso del señor Ferrer que expuso con notable lógica y claridad de conceptos.

Don Antonio Bori, se mostró partidario de la lengua regional y dijo sucede en Cataluña que los niños ni aprenden el castellano ni conservan el catalán; y creyó que se podría evitar esto último dando en las Escuelas Normales, una vez á la semana, una lección de literatura catalana.

Don Rafael Sancho, maestro de Barcelona, manifestó que las opiniones se hallan divididas en dos campos al tratar de enseñar el castellano á los niños de las escuelas; unos propendían por la traducción y otros por la intuición con lecciones sobre objetos. Dijo que los niños al entrar en la escuela no hablan ningun idioma y solamente lo balbucean presentándose, por tanto, aptos para que se les enseñe el idioma castellano, mostrándose partidario de que se hable el castellano en dichas escuelas; pero no obstante, indicó la conveniencia de que se cultive la literatura regional á fin de conocer sus hombres, sus glorias y las bellezas del lenguaje.

El señor Farnés, redactor del diario catalanista *La Renaixensa*, principiò manifestando que, siendo periodista catalán, debía hablar en catalán; pero por un deber de cortesía al público forastero, lo hacía en castellano.

Dijo que si la escuela ha de ser la continuación de la familia, como había oído decir en aquel recinto á diferentes individuos que le habían precedido en la tribuna, era preciso que en la escuela se hablase catalán como se verifica en el hogar doméstico.

Que ni él ni los maestros tienen culpa de la declaración de un lenguaje oficial que no es el suyo, sino el legislador, y pidió que en todas las escuelas de la región se hablara catalán, y solo catalán, dejando que forme parte integrante la lengua oficial en los Institutos y Universidades.

Este señor con su exagerado regionalismo, produjo alguna excitación entre los congresistas, siendo causa de que pidieran la palabra varios individuos.

La sesión se suspendió por algunos minutos.

Reanudada que fué, volvió á hacer uso de la palabra el señor Ferrer y Carrió, rectificando algunos conceptos de los señores que habían hablado despues de él, rebatiendo la exageración del señor Farnés. Dijo que la cuestión era puramente pedagógica, y que se había llevado á terreno distinto.

Manifestó que Cataluña está en España y teniendo España una lengua y un gobierno, y siendo los maestros oficiales del Estado, debían hablar el castellano, que es la lengua de la nación; que de lo que se trataba era solamente de conocer la manera de cómo se había de enseñar el castellano á los que siendo españoles no hablan dicho idioma.

Dijo que todos somos hermanos, y que la fraternidad no se hallaba solamente en la región, sino en el abolengo, porque todos somos hijos de la raza latina. Repitió que la cuestión se había de tratar pedagógicamente, considerada dentro del período constitui-

do, y por lo tanto que estaba vedado entrar en cuestiones de españolismo ó no españolismo.

Aludió al señor Sancho manifestando que en su discurso había encontrado contradicciones, y creía que en la cuestión debatida, lo más oportuno era proceder de la siguiente manera: En las escuelas de párvulos hablar catalán por vía de preparación, á fin de que en las escuelas elementales puedan entrar con las facultades bien desarrolladas los niños y les sea más fácil el conocimiento del castellano.

Opinó porque esta preparación no perjudica para aprender el castellano y aprenderlo bien, por cuanto los niños hacen el estudio de la lengua más profundo.

Queriendo evitar rivalidades, terminó diciendo que, aunque se llamen catalanes, gallegos ó vascos, somos hijos todos de una madre, que es España.

(Estrepitosos aplausos).

El señor Sancho rectificó, tratando de rechazar el ataque que le había dirigido su antecesor, añadiendo que debía enseñarse ante todo la lengua castellana, sin perjuicio de que luego se perfeccionase el niño en el idioma nativo.

El señor Franquesa y Gomis creyó que pedagógicamente hablando, era conveniente comunicarse con los niños, en catalán, porque de lo contrario, se manifiestan cohibidos en sus contestaciones al obligarles á contestar en castellano.

Se condolió de que mientras aquí se prohíbe el catalán en las escuelas, en la culta Alemania se establecen cátedras de catalán en sus universidades. “Venero el idioma castellano, dijo, pero detesto el castellano que se habla por aquí”.

Terminó haciendo ver que el tema que se discutía era el mas importante, y formuló su conclusión manifestando que conviene que el estudio se haga en el idioma que se habla en esta región.

El señor son José Soto y Campos, maestro de un pueblo pequeño de Galicia y representante de los maestros de aquella apartada región, con suma sencillez y un lenguaje puramente familiar, empezó confesando su carácter rudo é incorregible, y despertó la hilaridad del público con sus expontaneidades.

Dijo, que habiendo oído hablar en aquel local de Galicia y de sus literatos, esto le había agrandado y era causa de que se decidiera á tomar parte en el debate, aprovechando la ocasión para cumplir con el encargo que le habían dado sus compañeros de saludar al Congreso.

Recomendó la asociación de los señores maestros y las excursiones escolares, que son un excelente procedimiento intuitivo; pero que se necesita un valor á toda prueba para llevarlo á cabo, porque estando este procedimiento fuera de nuestras costumbres, las gentes ridiculizan al maestro que lo emplea.

Entrando en el tema advirtió exageración en las ideas que se habían emitido, y creyó que no se debe desterrar el catalán de las escuelas. Su opinión fué la de que se enseñen las dos lenguas, el catalán y el castellano, con lo cual creía resuelta la cuestión.

Dijo que en las escuelas de Galicia, en las que se habla castellano, no llegan á saber el castellano; y que donde se habla gallego, consiguen enseñar y aprender mejor el castellano.

El señor Castro y Legua que consumió el último turno, dijo que su opinión en el asunto que se debatía no podía ser sospechosa, por cuanto él era valenciano y también había ejercido en su país.

Se condolió de que se habieran salido del tema otros señores y, en su juicio, con los conceptos vertidos parece como si se tratara de imponerse á una ley establecida.

Opinó que el maestro que se hace maestro en una de estas regiones, debiera ejercer antes en las regiones castellanas para infiltrarse en el verdadero conocimiento del idioma y conocer á fondo sus diversos giros, y terminó manifestando, que dentro de la escuela, se prohiba todo lo posible que se hable el dialecto de la región.

Llegando á este punto, el secretario señor Bertomeu subió á la tribuna y leyó una declaración suscrita por varios maestros catalanes, concebida en los siguientes términos:

“Los maestros catalanes que suscriben tienen el honor, en nombre de sus compañeros de Congreso, de protestar ante esta Asamblea contra cualesquiera frase ó palabra vertida en la discusión del tema de hoy, que pueda haber herido la susceptibilidad de sus compañeros de Castilla ó de otra provincia”.

La lectura de esta proposición fué acogida por unánimes y prolongados aplausos.

El señor Farnés subió á la tribuna y espontáneamente manifestó que retiraba todas las palabras que hubieran podido herir al Congreso.

El señor Cemborain y España, aplaudió con entusiasmo las rectificaciones hechas, que habían satisfecho por completo á la concurrencia, y concluyó exclamando que todos somos españoles.

El señor Vilas Castells, manifestó que todos somos hermanos, que el público quedaba satisfecho de las manifestaciones verificadas, y por lo tanto que el Congreso debía terminar con el levantado propósito, rectitud y nobleza de miras con que había comenzado.

La sesión terminó con nutridos aplausos.

11.1.9. «Efemérides principals, y otras notes», de Francisco Flos i Calcat (1891)

Francisco Flos y Calcat nascut en Arenys de Mar lo dia 13 de Novembre de 1856.

Feu sos estudis de primeras lletras en una escola de la mateixa vila fins á la edat de tretze anys.

Passá á Barcelona als catorze anys ó sia en l'any 1870.

Fou col·locat per dependent en una ferreteria ahont passá tres anys, y vengent que ab dita professió no satisfeya son desitj ni sas aficions passá per dependent en lo despaigf de una fábrica de farinas qual col·locació li permetia poguer assistir á la nit á la escola de Belles-Arts situada en lo segon pis de Llotja. Se matriculó en las classes de lineal y estampats. Arribada las vacaciones y careixent de medis pecuniaris y d'apoyo necessari pera posarse en situació convenient pera exercir lo cultiu de las arts divagá algun temps per las contrariedades que tot sovint se li presentavan fins que á primers d'Octubre (1875), fou sollicitat pera desempenyar la classe de dibuix y caligrafia en un Colegi del Masnou.

Molt aviat adquirí relacions entre'ls masnouhencs y aquestas feren de que als tres anys ó sia l'any 78 adquirís un Colegi pe'l seu compte y direcció. Cursá tot seguit los dos anys reglamentaris y la reválida pera obtenir lo títol de Mestre lo que conseguí ab bones notas. En 25 d'Agost de 1880 verificá exámens públichs de sos alumnos en lo teatro de dita vila. En 10 de setembre de 1881 contragué matrimoni ab Josepha Gibernau y Just, filla del Masnou. Ab aquesta unió fou mes motivada sa residencia en aquesta vila prosseguint sas tascas en la ensenyansa y especialment en la de dibuix de la que contava molts deixebles alguns d'ells bastant aprofitats.

Durant l'any 1886 se li presentá ocasió pera concorrer en diferents certamens guanyant lo primer premi en lo de Vilanova y Geltrú per son cuadro Patria, Fides Amor, treball á la ploma ab lo qual guanyá també mes tart Medalla de Plata en la Exposició Universal de Barcelona de 1888. En lo Certámen de Vilanova, qu'era artístich y literari, li fou premiada al mateix temps una poesía titulada "Lo mas del Admetller". En lo Certámen de St. Martí de Provencals obtingué premi per una Memoria "Las escolas catalanas", treball en lo qual se posa de relleu la rutina que per imposició del Govern central impera en las escolas de Catalunya citant al efecte varias prescripcions pedagógicas contra la mala disposició de ensenyar als noys catalans en una llengua que no es la seva propia.

Dita Memoria que fou mes tart publicada y repartida entre'l Professorat catalá y la premsa tota meresqué importants elogis, y especialment per la catalanista, qu'hi dedicá alguns articles tots ells altament favorables á la téssis general desenrollada en dita Memoria.

En lo mateix any de 1886, guanyá altre premi en lo Certamen d'Arenys de Mar per sa poesía de costums "Las enramadas".

L'estat sempre decadent de la marina mercant afectá de una manera visible la població del Masnou de manera que'n l'any 1887 se contavan per centenars los individuos que emigraren á América en busca de millor sort, deduhintse que'l cens baixá considerablement.

Això feu que molts familias reduhian també sos gastos portant sos noys á la escola pública que per módica é insignificant retribució los admetia. No tardá, donchs, en conèixer en lo Col·legi, que era titulat del Comers, títol que era degut á son antecessor D. Joan Ribera y Prat, un bon número de baixas.

Aquesta circumstancia motivá'l que anunciés son traspás quedant dit Col·legi en Juliol de 1887 propietat de D. Francisco Masfarnet que l'adquirí per la cantitat de cinch centas pessetas sense'ls mobles y demás material, preu igual que quan ell lo comprá al sobre dit Joan Ribera.

En 1er. d'Agost del mateix any ó sian pochs dias després de efectuada la venta fou nombrat Calígrafo de la Exposició Universal de Barcelona quan principal treball que executá fou l'acta de la inauguració de dit Certámen extesa sobre pergami y en policromía y que firmaren los principals personatjes que á ell concorregueren.

Dit document se trova avuy custodiat en l'Arxiu Municipal.

Son domicili en la ciutat fou en lo carrer de Milans n.º 3 entresol, ahont en 23 de Febrer de 1888 vegé exhalar lo darrer badall á sa bona mare després de curta malaltía (q. en p. d.).

En Abril del mateix any fou nombrat Auxiliar dels Jurats de Bellas Arts de la Exposició Universal dita havent corregut de cárrech la administració y demes treballs referents á las seccions de Pintura y Esculptura en lo Palau corresponent, quedant cessant á la clausura que's verificá en Desembre del mateix de 1888.

En aquest mes fou elegit vocal de la Junta Directiva de la "Associació Catalanista d'excursions científicas" cárrech per dos anys, després dels quals fou reelegit.

Circunstancias poch saludables de la habitació del carrer de Milans l'obligá a traslladar-se al carrer de Clarís n.º 65 pis 4t. 1a. mes notant que tal vegada l'estar massa allunyat del casco antich de la ciutat feya de que no tingués lo treball necessari pera sa subsisten-

cia y la de la familia determiná passar en Novembre de 1889 al carrer de la Primpcesa n. 56 pis 4t 1a. lloch ben céntrich y habitació de bonas condicions higiénicas.

Fixar de nou son domicili y tenir sempre travalls pera executar fou cosa igual.

Entre'ls principals travalls se contan los següents:

33 Diplomas policromats pe'ls membres del Consell de la Exposició.

1 Diploma en pergamí per Dn Francisco de P. Rius y Taulet President.

2 Diplomas Monument á Colon.

1 Id. per D. Fco. X. Tobella.

3 Portadas-álbums: Municipi de Génova, Rey d'Italia y President dels Estats Units.

8 Pergamins pe'ls Primpceps que visitaren la Exposició Universal.

1 Pergamí pe'l Duch d'Aosta.

1 Id. pe'l Rey d'Italia Umberto II

1 Id. pe'l Gobernador Ll. Antunez.

1 Id. per D. Joseph Gassó.

1 Id. per la Sra. de Arnús.

1 Id. per la Marquesa de Montroig.

2 Id. pe'l Centre Catalá de Buenos Aires (2 socis honoraris que nombrá).

1 Pergamí per la Duquesa de Medinaceli.

Aquest fou l'últim treball de l'any 1890, tenint encarregats ja d'altras los quals no essent menos importants s'anotarán a mida que s'acabin; puig que la present ressenya es feta als primers dias de 1891, any que Deu vullga sia de salut, benestar y progrés per tots nosaltres y de bon auguri pera arribar aviat á la revindicació de la personalitat de Catalunya qu'es lo que deurian desitjar tots los bons catalans amants de las glorias de sos avis y de la regeneració social del nostre poble.

Amen.

11.1.10. «La ensenyansa catalana», de Lluís Duran i Ventosa (1897)

Un dels obstacles més cérios ab que topa'l catalanisme pera deixar sentir tota la seva forsa d'influencia en la esfera social es, á no dubtarho la convicció de la superioritat del poble y de la cultura de Castella que produheix en l'ánim de molts, de moltíssims catalans desgraciadaament, la manifesta inferioritat en que's te, devant del Estat, tot lo que constituheix la vida catalana.

La inmensa majoria dels homes viuhen en la inconsciencia de lo que més los interessa, de lo que més deurian coneixer. Moltíssims catalans viuhen ignorant lo que es la seva terra, lo que representa y val la seva nacionalitat, lo dret que aquesta y ells per lo tant, tenen á ocupar un lloch més alt: á forsa de rebaixar totas las manifestacions de la vida de Catalunya, l'Estat espanyol ha arribat realment, en part, á produhir en los catalans un convenciment de sa propia inferioritat, especialment en l'ordre intelctual, que era lo millor que podia conseguir pera afirmar son predomini sobre Catalunya. Qui sab si ja es un defecte del carácter catalá lo considerarse massa fácilmente inferior: de tots modos, lo convenciment d'una superioritat real del castellá sobre'l catalá, superioritat social independent de la política, es un dels obstacles més grossos al renaixement de Catalunya.

Per suposat que aquest convenciment va destruhintse, y que d'alguns anys á aquesta part, en algunas esferas especialment, ha passat ja del tot. La superioritat intelctual de Madrid en moltes materias ja no es creguda casi per ningú: la superioritat del idioma

castellá sobre'l catalá cada vegada te menos partidaris: la reacció s'efectúa com consecuencia dels molts treballs que s'están fent pera restituhir á Catalunya la conciencia de sa personalitat y'l respecte als drets que d'ella's derivan.

Més pera que aquesta reacció sia tan forta y tan extensa com convindria, hi ha avuy un gran inconvenient, que prové de las condicions en que's dona la ensenyansa als noys catalans. En castellá se'ls ensenya; á la castellana's tracta d'instruhirlos, Tota la ensenyansa oficial sembla portar per fi, l'oblit per los catalans, de que ho sian: la particular, per desgracia, ha seguit y no seria just estranyarho, ni indignarsen, la direcció impresa per aquella. Per aixó'l catalanisme te de comensar, al atraures als catalans que tenen cert grau d'instrucció, per destruir moltes de las falsas ideas que se'ls hi han inculcat; per contes de poguerse aprofitar del treball d'educació y d'instrucció dels noys te de combátrel en gran part; y com tot treball d'aquesta naturalesa no deixa de trobar resistencias, que suposan una pérdua inevitable de forsas de propaganda, no hi ha que dir si'n seria de convenient que donantse á Catalunya una ensenyansa verdaderament catalans, se preparés als noys desde petits, al compliment dels debers que ab la seva pátria tenen. Ab lo que ara ja's consegueix, fins havent de topar ab tants inconvenients, se pot calcular lo que allavors obtindriam: en lo fons de l'ánima de tots hi ha l'esperit catalá: las activas propagandas y'ls estudis sérios lo desenrotllan destruhint los sentiments y coneixement superficials ab que una ensenyansa mal dirigida l'amaga; pero quant temps guanyariam, y quinas majors intensitat y profunditat tindria'l catalanisme si la ensenyansa per contes de realisar aquella labor negativa efectués la positiva de preparació dels esperits?

Es una de las tasques més importants y més trascendentals, donchs pera'l catalanisme la de catalanisar la ensenyansa. Pero es un treball difícilíssim. No ho fora si'l catalanisme comptés ab lo concurs decidit de las corporacions oficials, encara que l'Estat s'hi oposés: no ho fora tant sols si una minoria catalanista, intel·ligent, activa y unida se pogués imposar en lo Parlament á la manera que ho feren los católichs en lo Reichstag alemany, y obliguessin al Govern á successivas concessions: pero ho es molt avuy, tenint de comptar tant sols ab los esforços individuals que no solzament troban dificultats en la falta d'organissació, sinó més especialment encara, en la resistencia passiva de las masses á tota novetat en l'ordre de la ensenyansa que no porti un benefici positiu immediat.

Aquest es lo principal inconvenient que avuy s'oposa al establiment d'escolas catalanas en que s'hi dongui en catalá, y á la catalana, ab l'esperit catalá, y ab tots los avensos moderns, la ensenyansa que'ls nous necessitan. La resistencia del públich á tot lo que en aquestas materias sia fugir de la rutina, no es invencible, pero es forta: més motiu pera que tots los esforços que en aquest sentit se fassin sian ben dirigits, y's procuri perdre lo menos temps y'ls menors diners possibles en probaturas mal calculadas, quin descrédit pot retrassar considerablement la implantació efectiva y en sério de la mateix que's busca.

Pero entretant y com la cosa urgeix, sense perjudici de realisar tant aviat com se pugui, y com més propte millor aquesta creació d'escolas complertament catalanas, la iniciativa individual fins sense necessitat de complicadas organissacions ni de grans gastos pot influhir molt ja en la catalanissació de las ensenyansas actuals. Bastant comensa á ferse. L'exemple donant ab la creació de las cátedras de Literatura catalana y de Dret catalá en la Universitat de Barcelona, com tot exemple vingut de dalt comensa á influhir en una catalanissació dels estudis: en alguns Instituts s'hi han creat cátedras semblants

de Literatura, los colegis particulars obren matrícula pera la ensenyansa del nostre idioma. Aixó deu fomentarse, y'l catalanisme no pot menos d'ajudarho.

Pero no es aixó sol que'l catalanisme hi pot fer molt. No es sols en la instrucció ja superior que pot deixar sentir la seva influencia: per més que sembli difícil, fins sense grans esforços pot influhir la iniciativa particular en la primera instrucció. A Barcelona, y segurament en totas las principals poblacions de Catalunya, mils y mils noys reben la primera instrucció, gratuhitament, en establiments que no depenen directament de cap centre oficial. Aquí hi ha escoles municipals dominicals, allà hi ha escoles nocturnas; aquí, per obra y direcció d'un institut religiós: allà, per haverho emprés alguna persona filantrópica, anant á buscar lo concurs, principalment l'económich, d'uns quants. Aquestas escoles som molt numerosas y per lo tant influheixen molt en la instrucció general: tot lo que's fassi pera catalanisarlas forsa te de ser un resultat positiu é immediat. Y aquesta catalanisació es relativament molt senzilla.

Ben aviat se comprendrá com encara que's topi per ara ab dificultats pera la creació d'escoles catalanas, no n'hi ha gayres pera catalanisar las esmentadas. Totas ellas, com gratuhtas que son, viuhen de suscripcions: las manté la generositat d'uns quants. Aquestos suscriptors en sa inmensa majoría son catalans: d'aquestos molts son catalanistas, y'ls restants no hi ha motiu pera creure que s'oposin resoltament á lo que sia donar major carácter catalá á la instrucció. Donchs bé, en molts d'aquestas institucions n'hi hauria prou ab que uns quants, per poch que fossin dels protectors que'ls hi proporcionan los medis económichs, exigissin per de prompte la ensenyansa de las cosas de la nostra terre pera que's comensessin á evitar molts dels mals que avuy deplorém. Si'ls que pegan ho exigeixen s'ensenyará als noys á llegir en catalá, se'ls hi ensenyará la geografia catalana; se'ls hi donarán nocions de la Historia de Catalunya; se'ls hi inculcará l'amor á la patria. Si no de moment á no trigar gayre, la constancia d'uns quants pot fer fàcilment que tota la ensenyansa en aquestas escoles sia catalana y's dongui en catalá.

La facilitat de conseguir aixó ab tant petit esforç, sense necessitat de grans gastos nous, solzament ab una natural imposició del esperit catalanista en una de tantas esferas de la vida social, es certament tentadora. Quants catalanistas hi ha que ab majors ó menors cuotas mensuals contribuheixen á mantenir escoles en que s'hi dona una ensenyansa que ells creuen dolenta y anti-patriótica! Donchs los hi es molt fàcil exigir que's reformi en sentit catalá, sense més que la amenassa de deixar de protegir las.

Y ab uns quants que ho fessid n'hi hauria prou pera donar la primera y més difícil empena.

Lluís Durán y Ventosa.

11.1.11. Reglament de l'Agrupació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1899), extret del Llibre d'Actes de l'entitat

Objecte

Art. 1er. Acullintse á lo que preceptúa l'article 2on. lletra c dels Estatuts de la Unió Catalanista y per lo tant ab lo concepte de adherida á la esmentada Unió, se constituheix ab residència á Barcelona, una "Agrupació protectora de la ensenyansa catalana" que tindrà per objecte procurar y fomentar l'arrelament é impuls de la ensenyansa intelectual, artística y científica, comprenent los diferents aspectes de la elemental fins á la superior.

Art. 2n. Obehint á tal propòsit, la “Agrupació protectora de la ensenyansa catalana” y usant dels medis que li permetin sos recursos, procurarà:

- a) Adherirse y protegir los Centres d’ensenyansa establerts ó que s’estableixin de caracter verament pedagògich-catalá y responguin á las tradicions religiosas y patrióticas de la nostra terra.
- b) Adquirir exemplars ó bé subvencionar la publicació de las obras didácticas escrites en catalá.
- c) Obrir concursos pera premiar aixís los avensos que fassin las Escolas Catalanas, com las obras literarias y’ls métodos apropiats á la ensenyansa.
- d) Organisar aplechs y festivals pera evidenciar los progressos de las escoles esmentadas en la part a.
- e) Gestionar los medis que’s creguin oportuns pera garantir lo foment de la ensenyansa catalana.
- f) Contribuhir als Certámens de las entitats que responent á la general cultura posin en estudi assumptos relacionats ab los fins de la agrupació.
- g) Coadjuvar als fins generals de la Unió Catalanista á la qual esta adherida la Agrupació.

Dels socis

Art. 3er. Podran ingressar com á socis de la Agrupació tots aquells que suscribint la fulla d’adhessió á la mateixa sian admesos per lo Consell Directiu.

Art. 4t. Hi haurán duas calitats de socis:

Los *protectors*, que contribuirán ab una quota anyal inferior á 12 pessetas. Tindrán veu en las discussions mes no tindrán vot y no podrán esser elegits pera’ls càrrechs del Consell Directiu.

Los *numeraris*, que contribuirán als gastos de la Agrupació ab una quota anyal que excedeixi de 12 pessetas, tenint veu y vot en las Juntas generals que’s celebren y’l dret d’esser elegits pera formar part del Consell Directiu y de las diverses Comissions que’s creguin necessarias.

Art. 5nt. De todas las obras que subvencioni la Agrupació, bé sian adquiridas ó ja per recompensa ne será entregat un exemplar a cada un dels socis numeraris, entenentse per obra tota mena de llibres y quaderns.

Art. 6e. En tots los actes privats y oficials de la Agrupació sols podrá usarse la llengua catalana.

Del Consell Directiu

Art. 7e. Lo règimen de la Agrupació queda encomanat al Consell Directiu que’s compondrá, per are, d’un President, un Tresorer y un Secretari, sens perjudici de que segons las necessitats que puguin presentarse mes endevant s’aumentí’l numero de vocals.

Art. 8e. Las atribucions d’aquestos càrrechs serán las reconegudas per punt general en la vida corporativa.

Art. 9e. Lo President, ó qui ell designi representará ademés la Agrupació en lo Consell general a la Unió Catalanista segons l’article 4rt. dels Estatuts per que aquella’s regeix.

Art. 10e. Mentres sian tres los individuos que composin lo Consell Directiu, será trienal la duració dels càrrechs, poguent esser reelegits si la reelecció fos per las quatre quintas parts de vots dels assistents á la Junta General ó bé quan per dimissió ó altra causa hi hagi vacant se procedirá á la renovació d'un dels càrrechs seguint l'ordre de President, Tresorer y Secretari.

(Hi falta l'article 11, però és així en el llibre d'actes de l'entitat)

Art. 12. Lo nou Consell elegit, pendrá possessió vuyt dias després de celebrada la sessió esmentada en l'article anterior.

Art. 13. Pera'l major impuls dels fins de la Agrupació, lo Consell Directiu podrá designar y assessorarse de las Comissions técnicas que cregui convenient.

Art. 14. Además lo Consell Directiu vé obligat y facultat á innovar tot lo que estimi convenient al foment de la Institució.

Art. 15e. Pera modificar lo present Reglament será precís l'acort unánim dels individus que forman lo Consell directiu.

De las sessions

Art. 16. Las sessions serán particulars y generals, essent las primeras las que una volta per setmana celebri'l Consell Directiu y las segonas las que per acort del esmentat Consell ó bé per instancia suscripta per la tercera part dels socis numeraris se convoquin.

Art. 17. Pera donar per constituïda la Junta de Consell Directiu mentres sian tres los individuos, será precisa la assistencia de dos d'ells y en defecte del President, presidirá'l Tresorer. En quant á las Juntas generals se donarán per constituïdas sia'l que vulga'l número dels concurrents al cap de mitj-hora de la designada en la convocatoria.

Art. 18. Exceptuant los cassos esmentats en los articles 11 y 15, aixís en las Juntas particulars com en las generals, tots los acorts se pendran sempre per majoria absoluta de vots.

Art. 19. En la sessió general d'elecció de càrrechs que deu convocarse en la segona quinzena de Janer lo Consell Directiu donará compte de sa gestió que's someterá á la Aprobació de la Junta general, llegirá'l Secretari la Memoria dels treballs portats á terme, y'l Tresorer donará comptes del estat de Caixa.

Art. 20. Pera declarar disolta la Agrupació será precís l'acort unánim dels socis numeraris convocats al efecte per instancia presentada. En aquest cas lo Consell Directiu, constituït en Comissió liquidadora cuidarà d'invertir los fondos que formin los cabals socials adquirint llibres y efectes d'ensenyansa que's repartirán entre las escolas de que parla l'article tercer”.

11.1.12. «Rahonaments pedagógichs pera que la ensenyansa en nostra terra sia donada en llengua catalana y perjudicis que causa'l donarla en llengua forastera (Conferencia pública donada en la Universitat lo dia 16 d'Abril de 1899)», de Francisco Flos i Calcat

Senyors:

No espereu pas de mí un discurs académich, rublert d'aquellas fantasias ab que modernament solen vestir-se los parlaments per poca que sia la competencia de sos autors. Lo que sí, vos prometo, com podrán apreciar principalment los que s'hagin preocupat

de las cosas pedagógicas, es á dir, aquells que no hagin emprès la carrera del Magisteri á faysó d'industria sino com un verdader sacerdocí, una munió de veritats totas ellas ben certas y probadas que han de ser la garantía més ferma y segura del éxit que espero de ma empresa al defensar com defenso y defensaré sempre en que sía á costa de grans sacrificis, la ensenyansa llógica y racional que's deuría donar sense excepció en totas las escolas de la nostra Catalunya, la nostra patria, y posar de relleu ensemps los greus mals y perjudicis que ve causant lo Professorat catalá anant contra las corrents que més afavurian lo desenrotllo intelectual de la tendra infantesa, com contribuhint, si's vol inconscientment, á una degeneració que, per lo que toca á la nostra terra, per la nostra personalitat propia y característica (puig que bé se distingeix prou de la dels demás pobles ibèrichs) tenim la estricta obligació d'obehir als principis inmutables de la ciencia pedagógica, y may, may, sino volem sentar plassa de rutinaris y apátichs al devant de las demás nacions europeas, secundar per por d'un mal entés oficialisme que, dit sia de pas, te la dèria de malmetreho tot mentres pugui imperar lo domini d'una centralizació tiránica, secundar, com dich, la més injusta y la més exagerada de totas las injusticias que portan en sí fins á la degradació y al enviliment de la nostra històrica y gloriosa rassa.

Som y devem vanagloriarnos d'esser catalans; y ho som, grat sia á Deu, per rahó de naturalesa que no poden trencar ni abatre tots los homes en pès del món; mentres que las protestas d'espanyolisme nascudas d'un artificialisme corromput, inclinadas las unas per una educació falsa que s'ha rebut al fer entendre maliciosament lo concepte de patria y las altras per un interessat mercantilisme, han quedat aygualidas sino desfetas á la mes petita empenta d'un Cavite y d'un Santiago.

Deixemnos, donchs, de preocupacions per cosas que son secundarias y solzament accidentals y saludem tots los que's considerin bons pedagochs ab ciencia pero ab lo cor ben obert y ab lo cap ben alt que's lo modo mes expressiu de com se té la conciencia rec-ta per lo ben obrar y fugim de miserias mundanals que tot ho perverteixen y enrunan.

Si'l resto d'Espanya vol viure com s'ha dit un sigle atrassat esperant que tot se li porti ben amanit per no tenir temps que l'ha d'esmersar concurrent al espectacle barbra dels toros y quan no en las disbauxas que ha engendrat una funesta política, mirem, nosaltres, los catalans, que la nostra terra tant en lo moral com en lo intelectual vagi aparellada ab la ciencia moderna, que'ns pregonan d'enllá del Pirineu y's referá de son ensopiment lo geni potent de nous almogavers.

Deixem, deixemlos á aquells que are se n'adonan de que han de ser bons minyons després que han causat ab sas entramaliaduras lo malversament de grans cabals, la pèrdua de milers de joves ignocents y l'ensorrament de las més ricas colonias. No s'hi pot anar de brasset ab ells perque'ns farán caure sovint. Sia sempre á una honesta distancia y encare vigilant á tota hora, perque es molt fácil que ab alló de que are su misión está en Africa avui ja s'han atrevit á dir, no fos cas que'ns possessin una altra volta per un nou jou. Deixemlos que al Africa se'n vagin quan lo nou Quijote estiga refet de sas ridículas aventuras, y nosaltres aquí, á casa nostra, á Catalunya, ja tenim prou feyna y una de las principals no cal dirho: es la ensenyansa.

Tal vegada algú atará mon preámbul de fora de tò y'l censurarà per lo agre de mas frases; mes, senyors, son tal com las sento y ademés son veritats evidents que no las dono á torse y que, per tant podria plenament justificar sino ho fes la experiencia per endavant.

Podrán trobarse descarnadas, si's vol; pero son exactas. Tot lo qual vol dir, y aixís conto ho haureu comprès, que además d'enormullirme de parlar la llengua única que més pot expressar y sentir tot bon catalá, ho faré ab la concissió adequada al nostre caracter que sempre'ns ha distingit, ja desde l'antigor y que Deu vulgui que per sempre mes no'ns manqui aquesta qualitat, may defecte, que tan contribuheix á estampar la nostra fesomia bastant emparentava, per cert, ab la dels pobles europeus que van á la vanguardia dels avensos científichs més moderns, y'ns separa, com honrosa distinció, feta pel Dr. Robert en la cátedra del Ateneu, dels pobles d'enllá del Ebro. Aquests pobles que may Catalunya en cas de constituhirse senyora de son propi patrimoni y per mes que fos son poderiu, sempre'ls deixaria ben lliures com llibertat vol per ella mateixa per medi d'una autonomia com tenim dret no á suplicar sino á exigir, autonomia que'ns prengueren, pera poguerse aprofitar millor de nostras fonts de riquesa, de nostre enginy y de nostre treball. I are, tallant de cop aquest llarch preambul vaig a comensar.

Y al emprendre tasca, he cregut convenient formular avants la següent pregunta:

¿Perqué no s'ensenya en catalá en las escolas de Catalunya?

La resposta no pot esser mes contundent y categórica de la que vaig a donar:

Per la viciosa rutina que, á cópia d'anys, han anat imposant en tots los centres docents de la nostra terra los governs que s'han vingut succehint en l'Estat espanyol, l'un darrera l'altre, ab l'afany sempre de centralisarho y absorvirho tot á son gust y arbitri.

Sentat aquest precedent, queda declarada, ja en principi, la falsetat del sistema d'ensenyansa que regeix en las nostras escolas de Catalunya, rebutjant la llengua del país, y adoptant com á oficial un altra, per demes estranya, com ho es la castellana.

Son tantas las consideracions á que's presta semblant procedir, que la mes insignificant, la mes lleugera, es suficient pera embestir aquesta qüestió y de cop, lo basament migrat en que descansa dit sistema, forsosament cedirá tot plegat de son lloch.

Que ho diga sino l'Assamblea Nacional de Mestres que's celebrá l'any 1888, si fou precisa molta discussió pera arribar á aprobar la conclusió de «que'n las escolas que resideixen en punts ahont no's parla la llengua oficial, la castellana, deu ensenyarse als noys ab la llengua del país».

I com s'havia d'aprobar lo contrari en aquell acte de tanta trascendencia pera'ls interessos del Magisteri si tots los congregats pera exposar de un modo clar sas opinions, tocan diariament las conseqüencias de tan arbitraria forma d'instruhir ab una llengua que no es assequible á la inteligencia del noy, tant perque sa exposició no pot esser clara, ni senzilla, ni metódica, com per no tenir immediata aplicació, á falta dels exemples intuitius que's tenen tot seguit ab la llengua nadiua.

Y los Mestres castellans ó be aquells que sols coneix en la llengua que's diu oficial, indispensablement tenian que donar, com donaren sa aprobació, per la senzilla rahó de que com s'ho arreglarian ells si'ls obliguessen á emplear en la escola una llengua estranya?

Y no hi ha dupte, que arguments de tanta válua com son los que apoyan l'us de la llengua materna pera la ensenyansa dels noys, de sobras han d'esser coneguts de totas las personas acreditadas de ilustració, y fins dels mateixos que disposan del ram d'instrucció pública de tot l'Estat. Mes, semblants preocupacions apar que no prenen estada en las tascas del cárrech que ocupan, sempre lograt per xafarderies polítiques, y, lo mateix que'n altres rams, malgrat los perjudicis que sas disposicions absurdas y arbitrarias causin al país, tenen ferm lo sant-y-senya de no cedir á rahons, per mes que sian convin-

cents, si han de fer trontollar un sol instant la taula en que projectan sos maquiavélichs plans centralisadors.

S'ha dit en tots los tons, lo qu'es funestísima la política que anys há ve imperant en la desdixada. Espanya, tant per lo que afecta á la industria, al comers y á altrás brancas de l'activitat humana; pero en cap pot censurarse tant, com pera la que correspon á la ensenyansa.

Es innegable que de ella provenen la munió de coneixements que'l home ha d'utilisar en diferentas ocasions de la vida, pera contribuir al progrés y civilisació de la societat en general. Fent, donchs, que aquells coneixements no sian ben concrets y determinats per la deficiencia y falsetat de la ensenyansa, lo progrés y la civilisació esmentadas, han de resultar, com es natural, deficientes y falsejadas, y las conseqüencias que'n sí arrastra una tara com l'assenyalada, son del tot temibles y perjudicials, ja que á son pas, deixan conegudas senyals de fer camí envers la degradació, 'l vilipendi y la miseria.

Falsejant la instrucció, los judicis deixan d'esser verdaders y complerts, ja que la instrucció forma, naturalment, lo judici; no obstant, en las escolas de Catalunya, ab la imposició de una llengua que no es la materna y de mes á mes ab l'exclusió d'aquesta, se dona'l cas sensible y llastimós á la vegada de que molts Mestres se cuidan poch de que'ls noys compregan bé lo que's tracta d'ensenyarlos y's donan per satisfets de que ho aprengan de memoria, ja sia tan sols pera estalviar-se un penós treball, lo qual no tindrian, empleant la llengua catalana com á oficial en sas escolas.

«Los consells propis pera formar lo judici venen compresos en lo precepte de procurar que'l noy entenga clarament lo que ha de judicar». Quin dupte hi há, donchs, que'ls noys catalans, ab la ensenyansa que se'ls hi dona, passen per viaranys en los que se'ls hi malmet son judici?

Diu un célebre autor pedagogh, que deu cuidar-se que'l noy no emplehi paraules sino en son propi significat y que las ideas deuen expressarse del tot claras y entesas. Ab la direcció del Mestre deu apendre de donar á las cosas son llegítim valor. Obrantse aixís, á cada instant se presentarà ocasió oportuna si distingeix bé'l noy lo que se li explica, y aixó sols pot lograr-se per medi d'una ensenyansa racional y práctica com ho fora fentho en catalá, y aixís y tot, es necessari que pedagógicament se subjecti'l Mestre á observar una per una las prescripcions que son objecte del graduat desenrotllo de las facultats intellectuals, aixó es, de procurar de donar á cada una la cultura convenient.

Perque es de notar que no n'hi hauria prou ab que s'ensenyés als noys de Catalunya en catalá; seria ademés convenient que dins de la mateixa parla del noy, se tornés á un aprenentatge de la llengua materna, porque'ls noys, segons sembla la coneixen quan entran á la escola, y no obstant l'han apresada, com qui diu, porque sí. Ja de petits s'han donat pressa á repetir paraulas y mes paraulas que han sentit, y moltas, per ells, no representen cap idea, y son molt pocas las que'ls hi representin son verdader valor.

¡Qué tal será, donchs, del desenrotllo intelectual del noy catalá, si presentantse certs entorpiments, ja ab lo sol ús de la llengua propia, tingan de cop y volta aprendrer ideas en una de complertament estranya!

Som moltas las personas que han passat molts anys en la escola, que, si bé saben llegir y escriurer, pot dir-se correctament, y ademés s'han fet forts en contabilitat, n'hi han d'altras, en cambi, y cuidado que son las mes, que ab lo mateix temps d'estudis, ni arri-

ban á escriurer mitjanament pera la redacció de una senzilla carta, y en quan á la Aritmética, ab prou feynas conèixer las quatre reglas fonamentals.

Y lo qu'es mes, encare, que's trovan, al sortir de la escola, molts de tenir qu'empènder un ofici ja perque sa edat es apropósit, y al cap de un ó dos anys, tot lo mes, ja han perdut molta part de lo que sabian.

Algú dirá que aixó es degut á la falta de vocació y al descuit; mes, aquesta resposta es un efecte y no una causa, com es necessari demostrar y pera lo qual, vaig á ferho tot seguit.

Hi han homes de geni superior; de profonds coneixements, que no encertan á dirigir una escola, mentres que altres, ab instrucció menos brillant, pero ab un recte judici y una gran forsa de carácter, natural ó adquirida, que governan é instruixen perfectament un nombrós conjunt de deixebles obligantlos á esser atents y á interessarse en l'estudi. Hi ha Mestres instruhits que's deixan portar ó enganyar dels deixebles mes totxos, los quins, á pesar de sa ignorancia, se mofan dels esforços empleats pera ordenarlos. Aixis mateix, homes de ferm caracter, aptes pera dirigir á altres homes, som impotents pera dominar als noys capritxosos, irreflexius, mandrosos ó díscols disposats sempre á destruir las bonas disposicions que han rebut de la naturalesa.

Seguint aquesta qüestió, donchs, tenim que'ls noys se diferencian entre sí, pe'l seu temperament, pe'l seu carácter, per sas disposicions que no solament son diferentas, sino de vegadas oposadas.

Se'n deduix de lo exposat, que la professió del Mestre vol un talent especial, que, si bé s'ha concedit á tots los homes, sols se logra sa adquisició per medi del estudi y de la experiencia y estar ben possehit (pera exercir dignament lo magisteri) de la instrucció general en los ramns que enclou la primera ensenyansa, y com á condició indispensable tenir un perfeccionat coneixement de las diversas facultats del home y dels medis mes ventajosos y á propósit pera desenrotllarlas.

Diu Mr. De-Gerand, autor pedagogh de molta competencia: «Lo talent d'ensenyar no consisteix solament en la facilitat d'exposar lo que un sab: suposa també l'art de presentar las cosas baix son aspecte natural; la habilitat de prepararlos de la manera mes conforme á las necessitats dels deixebles; la inteligencia dels bons métodos, l'hàbit d'aplicarlos; l'ús de las formas mes apropósit pera fer penetrar la llum en l'esperit; la claretat en las ideas y la claretat del llenguatge.

Quan menos avansats son los deixebles, es necessari descendir mes fins á ells. Lo talent d'ensenyar als noys, es un dó molt particular que's va adquirint vivint entre ells pero que exigeix ademés que'l Mestre sábiga posarse á son nivell, despertar sa inteligencia, simplificar las nocions, si tant convé, y ferlas, sobre tot, ben familiars».

Donadas per conegudas las prescripcions pedagógicas de tan respectable autor, y tenint en compte que'n podrian citar á molts y molts d'altres dient lo mateix y cap en sentit contrari, ¿qué diria si visités las escolas de Catalunya ahont s'ha postergat l'element de més válua d'una manera arbitraria y maliciosa, com ho es l'ús de la llengua catalana, que satisfaria millor la comprensió dels deixebles; penetraria mes la llum en son esperit y per tant hi hauria mes claretat en las ideas y en lo llenguatge?

De segur que no podria menys d'esclamar que'ls Mestres cometen un delict de lesa inteligencia! I qui sab si son també coautors de las faltas que alguns de sos deixebles hagin comés quan ja grans? Aixís, com ningú ve obligat á exercir lo que préviament no ha practicat com cal, de la mateixa manera un home no pot donar mes de sí que lo que ma-

terialment ha après. ¿Com se vol que una persona obri bé en sos tractes socials y particulars, si ha sigut defectuosa y falsa la ensenyansa que se li ha donat pera obrar com se desitja?

¿Podrá algú negar que'ls mals que flajellan la societat actual, se deuen principalment á las viciosas y dolentas instruccions que'n la escola s'han donat? Se'ns dirá que molts subjectes han freqüentat poch la escola ó gens y no obstant son honradíssimas á tot serho, y que altres ab una instrucció fins notable han comés delictes que la societat y la ley condempnan; mes aixó no fa pas caure desfeta la nostra premisa. Lo únich que demostra es solament la diferencia del carácter del individuo ja sia per lo enorme ó per lo feble; pero que are ni may sia argument pera contrarestar las nostras apreciacions; puig ni com á escepció de la regla podem acceptarho; porque si escepció degué admeters, seria tan sols aquella qual causa provingués de una fidel observancia á las reglas y prescripcions fixas y concretas en la marxa de una perfecta ensenyansa. Valgui aquesta manifestació ingénua pera que no's crega que pretenim demostrar vanament que donant una instrucció basada en las rahons perdagógicas qu'hem apuntat, los resultats serian unánims profitosos. En aquest cas, sí que admeterém la escepció, com, naturalment, no existeix regla sense ella, y encare sens dupte trovarem, enfondint mes la qüestió, que dita escepció provindria d'altres defectes y concausas inherents á la voluntat per ferma y ben disposada que sia del encarregat de difundir la rahonada instrucció. I are volem fins descendir á que'l carácter y'l temperament del individuo sian en un tot lo que motiví que apesar de la bona instrucció rebuda s'inclini aquell á obrar á cometre actes que desdigan de la ley y de la moral. ¿Que per ventura'l Mestre qu'está ben imbuhit dels seus debers professionals y'ls compleix no té medis factibles pera lograr decantar al noy desde petit cap á la perfecció de son desenrotllo intelectual y moral? Ha de naixer ja monstre'l noy que tenint un sabi é intel·ligent preceptor, disposat á guiarlo en tots sos primers passos, no's puga adressar cap al bon camí y dubto que'n nostre país, prodigantse la instrucció en sentit racional y complert, atemperantla, per lo primer al modo d'esser de Catalunya, aixó es, ab l'ús de la llengua que li es propia y aplicació de tots los consells educatius de la Pedagogia de referencia general, com també particular de la nostra terra; y per lo según fentla tot lo obligatoria possible, com s'observa en los pahissos que s'han preocupat mes del avens intelectual y moral que'n la desgabellada Espanya; y donats aquestos importants factors, una insignificancia resultaria en contra de la cultura y benestar general de la nostra Catalunya.

Perqué entenguis bé, com ho diu molt encertadament un autor, «los noys son com la toba cera que sempre está disposada pera rebre totas las formas que se li dongan».

Los noys, donchs, dirigits tal com es de rigor que ho sian, ab rara escepció s'inclinan á que'n sa tandra inteligencia hi prengan estada tendencias pervertidas ó mal sanas; los noys no fan altra cosa que manifestar sempre sa innata ingenuhitat y al devant de certas manifestacions que'l Mestre expert é intel·ligent, creu que poden esser perjudicials, deu prevenirlas y atacarlas ab constancia y fins á voltas ab sa especial táctica y relativa energia; per lo contrari, aquellas manifestacions, fillas de una puresa de tendres sentiments y de delicats afectes, deu no sols aplaudirlas si que també fomentarlas y ferlas mereixedoras de una honrosa distinció de una manera ben vistosa, pera que sia un lloable exemple y un verdader estímulo. Los noys, ja se sab, que no tots están dotats d'igual y elevat talent; que no tots tenen las mateixas disposicions y facultats pera aprendrer ab verdader profit totas las materias d'ensenyansa propias de una escola de prime-

ras lletres, y per aquest motiu, es, doncs, que's considera tan difícil la tasca de un Mestre: fer passar als noys per un mateix arrasador, no sols es passar lo temps en vá, si que també, en aquest cas, es com prenen peu certs vicis y rutinas que fan del tot infructífera tota idea d'instrucció; es d'ahont provenen després tots los mals de que s'acusen al individuo que no sab ni pot fer degudament los actes ó manifestacions de una bona educació é instrucció.

Y no se'ns diga que'n las escolas ja's gradúa la ensenyansa per medi de seccions: no es aixó precisament á lo que anem; puig que'n una mateixa secció s'hi trovan quasi sempre diversitats d'aptituts y tendencias oposadas. L'estudi del Mestre y la observació seguida que del noy fassi, bastará pera reconeixer sols aixís, los mals que deguin corretjirse, no sempre fácils d'encertar, si'l tal Mestre, com ja hem dit, á tots los noys considera per un igual. I no es menester per aixó que tinga que subjectar tota sa escola á una ensenyansa individual no; porque considerem que seria imposible ó sino prou difícil, donat lo crescut número de deixebles y'l temps de que pot disposar. S'ha d'entendre dit exámen ó bé observació, per la que diariament salta á la vista de un bon coneixedor de las diferentas qualitats dels noys pera sapiguersen valer com cal y fer la deguda aplicació. ¿Qué'n diriam del metje que dins de un mateix género de malalties, pero que'n si totas ellas de diferenta manifestació ó causa, adoptés lo mateix remey é igual dossificació?

Hi há que fer principal esment, com diu molt bé la Pedagogia d'Avendanyo y Cardenera, que'l desenrotllo físich en un noy predomina sobre l'intellectual y moral. Altre, per lo contrari, ab una constitució orgánica delicada y ab una debilitat exterior, tindrà un caràcter vigorós y fort, una sensibilitat exquisita y una inteligencia aixerida. ¿Será fácil sometre a aquestos dos noys tan diferents en temperament y tan oposats en caràcter, á un régimen comú y disposarlos á rebre una mateixa ensenyansa? ¿Los medis propis pera exaltar al un no serán inútils y devegadas funestos pera mourer al altre? ¿Las lliçons fácils de compendre pera'l segon no serán infructuosas pera'l primer, ó per lo menos no estarán llarch temps fora de son alcans?

No tenint en compte, donchs, aquestos cassos tan predominants en las escolas ahont s'hi congregan tants y tants noys ¿no ha de resultar indefectiblement perillosa la conseqüencia de no haver atés amb rigurositat l'encarregat de la instrucció, las prescripcions especials y apropiadas pera'l desenrotllo de las facultats intellectuals y morals que á cada noy li son necessarias?

¿Pot preveure un Mestre poch expert y descuidat de la tasca sagrada que se li confia, lo tom que pendrán las facultats d'aquell noy no dirigint com es convenient sa tendra inteligencia? Se diu de molts y molts noys que surten de la escola pera emprendre un ofici, no carrera, que no han tingut prou cap, porque's trovan en relació á sa edat, ignorants de moltas cosas, que altres, ab menos, son del tot coneixedors de quant los hi han inculcat los Mestres. Mes qui'ns contradiré que aquestos han pujat los mes per son natural talent y que'ls altres s'han estacionat ó no han fet relatiu progressos en la ensenyansa per no serloshi aplicats á son degut temps los remeys que'ls corresponian?

Es una verdadera llástima en nostre país que s'hagin de veurer á tantas y tantas personas manifestant en sovintejadas ocasions sa ignorancia fins de cosas y assumptos de gran importancia. No's mira, no, 'l causant de tal mal; sols se veu al individuo qui tal estat manifesta, al qui's comensá á calificar quan de noy, de tonto ó peresós per l'estudi. ¡Ah, que serian insignificants las escepcions, com ja s'ha dit no fa molt, si á tots aquestos noys s'haguessin encaminat ab destresa envers lo camí que devian seguir! ¡Quants y

quants ne veyem avuy de personatjes que gosan per la sort ó fortuna que se'ls hi há esdevingut de sos prop-passats; puig de no esser aixís, tindrian que lamentarse tal vegada de las fadigas propias de la vida que'ls hi atiaría sa ignorancia!

I entre aquella classe menesterosa y fins de pobrissalla en extrem, quants ne trovariam qu'están patint, sens dubte, las conseqüencias de una mala ensenyansa! ¡Oh! sí; es incalculable'l número dels molts de dita classe que ab tot y haver assistit á la escola mes ó menos se vehuen en la més baixa degradació. La societat actual sembla que'ls miri ab menyspreu, quan hauria d'esser ab compassió; puig que la culpa, per lo general, no es d'ells, sino dels que devian difundir la llum del saber per son esperit d'un modo gradual y no en termes forsosos y arbitraris, portanli una perturbació en sa inteligencia que contribuí poderosament á ofuscarli soptadas ideas y rahonaments profitosos.

Vegis, donchs, si tractantse de una ensenyansa donada en escolas sian las que sian, fins deixant apart la qüestió del us de la llengua dels deixebles pe'ls Mestres, aixó es, considerant la instrucció com la que's dona en la mateixa Castella, ó en las regions que exclusivament parlan sa llengua, com pot resultar perjudicial pe'ls noys la inexactitut ó descuit en las prácticas pedagógicas pera'l desenrotllo de la inteligencia; com pot venir fàcilment á parar un noy en la degradació y en lo rebaixament qu'hem esmentat!

Y si aixó ho considerem á Catalunya, en nostra terra, que a pesar de totas las malvestats pera esborrarli sa llengua desde prop de dos sigles, encare ha prèns més volada ab son triomfant renaixement, quant mes ha d'esser perillós y fatal ab la imposició en las escolas d'una llengua estranya que jamay pot ni será tan afectuosa ni expressiva com la en que havem rebut nostras primeras emocions y en la que sols pensem y sentim en tots los actes desde que vegerem la llum de nostra estimada patria catalana?

Fetas las consideracions que deviam fer pera probar las consecuencias tan evidents com fatals que'n resultan pera'l nostre poble catalá ab una ensenyansa exótica y rutinaria, passarem á exposar un per un los medis que son indispensables pera lograr la perfecta y ordenada marxa en lo desenrotllo de las facultats intellectuals, esbrinant de passada, tots aquells punts quals preceptes aprobin de un modo clar, positiu y categórich que la llengua catalana deu esser oficial en las escolas de Catalunya, ab la inteligencia, que cap d'aquells medis s'oposa á la nostra pretensió.

En primer lloch tenim la percepció exterior. Sia quina's vulga la opinió adoptada aprop del origen de las ideas, fixant la atenció en nosaltres mateixos advertim, per de prompte, qu'es infinit lo número de las que adquirim per medi de la percepció exterior, y per conseqüent que aquesta facultat forma una de las bases de la veritat y de la seguretat del judici. I diu un autor no poch entés en materia d'aixó, que la percepció es lo medi principal y casi esclusiu d'enriquir nostre enteniment en los primers anys de la vida. I es natural; perquè fundantse dita facultat purament en los sentits, aquestos dehuen funcionar ab la llibertat necessaria pera apropiarse totas aquellas ideas que's comunican per mediació de cada un d'ells. Aixís, per exemple, referent al sentit de la vista, sols podrém apreciar lo que realment veyem sense destorbs ni ofuscacions pera formarnos una verdadera idea, y aixís coneixerem un objecte qualsevol si es gran ó petit, si es ample ó estret, si es alt ó baix, etz.; un cego, si ho te á má, no te altre remey que valguerse del tacte y al cap y á la fi també ho aprecia y's posseheix d'aquellas qualitats en defecte de la vista, mes no de bon tros tant, com si d'ella'n pogués afortunadament fer un lliure ús.

Als noys catalans, en las escolas; ab la ensenyansa en castellá imposada, han de fer com lo cego: han de valguerse de certs recursos y encare aquestos no bastan pera apre-

ciar degudament las ideas: la intuició, per ells tan necessaria, se'ls presenta enfosquida y errònea. Per lo que toca al sentit del ohir encare resulta mes exacte y mes directe lo que anem á probar com d'aquesta facultat també se'n perjudica á la infantesa de Catalunya. Un noy compendrà una idea molt mes bé si lo que se li expressa se li fá ab una forma per ell coneguda y no ab una d'estranya per la que te de fer inimaginaris esforços y al cap d'avall per com lo sórt, que, no entenentho, se mostra indiferent á tota audició.

Ab lo que acabem de dir respecte dels dos mes importants sentits, se veu clar com l'activitat del esperit no obra en los noys catalans de la manera qu'es deguda, essent, per tant, falsa la percepció exterior com á medi primer y principal pera'l desenrotllo de sa inteligencia: es a dir que ab la ensenyansa castellana tenen d'obrar á aprendrer com si fossen cegos y sorts, y grat dia Deu no'n som ni'n volem ser.

Passem a l'altre medi, ó sia l'atenció. La atenció es lo primer que revela al exterior la activitat de nostra inteligencia y'l comensament de todas las operacions del enteniment humá. Quan mes enérgica y sostinguda sia aquesta facultat, tant mes profitós será l'exercici de las otras y'l treball ulterior del pensament.

La ensenyansa es, donchs, complertament infructuosa, quan no's logra ab un verdaer y agradós atractiu captivar l'atenció dels deixebles; de consegüent tant per la instrucció com per lo desenrotllo intelectual, es un deber importantíssim excitar, sostenir, dirigir y enfortir la atenció.

No hi ha objecte, ni acció ni paraula que no's presti á despertar la curiositat del noy, essent d'advertir que'ls objectes y accions mes comuns y familiars, aixó es, las que están en relació mes ab ell, son las que promouhen ab mes forsa lo desitj de coneixels y l'obligan á preguntar ab mes forsa encare, ab mes interés, y ab mes gust las qualitats que vol distingir.

Observis, sino, un noy quan al comunicarli una idea qualsevulga, la cara riatllera que tot seguit posa en justa manifestació de que ha comprés perfectament lo que se li ha exposat. Per lo contrari, aquella mateixa idea, exposada en una forma de sí poch concreta y en termes que no sian á son alcans, especialment per lo que's refereix al llenguatge, y observareu que, agotats los seus esforços va decayent sa atenció y's manifesta distret é indiferent perque no li es possible penetrar la idea aquella que se li volia inculcar.

Exemples práctichs hem probat de lo que acabem d'indicar y un d'ells fou lo següent:

En una escola composta de vuitanta alumnos, férem nostra explicació de moral en castellá com feyam tots los dias (avui, Deu no en guard). Al comensar aquesta, sia per lo rigorisme y per la disciplina escolar que teniam establertal los noys permaneixian quiets y en apariencia atents; mes, al cap de poca estona, ja ho sabiam, lo cansament y la impaciencia havia d'apoderarse del esperit dels deixebles, tenint sols sa pensa en l'hora desitjada pera sortir d'aquell amohino de paraulas y mes paraulas qu'enfarfegavan sos cervells sense pendrehi sentada cap de las benéficas ideas que eran exposadas; noys hi havian que atesa sa actitud quieta y reposada, sa vista semblava demostrar que estava en son verdaer estat no sols d'atenció sí que també de comprensió, y no obstant, al fer la probatura, gran fou la nostra desilusió; puig que al preguntarlosi sobre'l punt que s'explicava mudejaren per complert, descubrintse, donchs, lo aparent y ficticia d'aquella atenció que nosaltres suposavam. En virtut d'aixó, torsarem de camí, y soptadament emprenguerem la resolució de comensar altra volta la explicació pero en clar catalá. Fora menester veureho pera fersen verdaer cárrech del efecte que aquest canvi operá en tots los noys sense escepció; com si una corrent eléctrica s'hagués apoderat de tots

ells, permaneixeren molt diferents de sa habitual ó anterior actitud; allavors sí que brillava en sos ulls una vera satisfacció y un goig inexplicable; no veyan, no, al mestre com á un home estrany á que se'ls obliga vulgas que no á obehir durant las penosas horas d'estudi per disposició de sos pares, que, creyentse que ab l'aplicació de un llenguatge estrany los seus fills han d'esser més sabis: rutinaria preocupació que caldria desvanixer ja que aquestos son los que mes impulsan á obrar d'un modo tan antipedagógich als molts mestres d'abdós sexes. Lluny de considerar al Mestre (aquell dia ab la explicació catalana) fins ab certa prevensió u mal mirament, se vegeren tot seguit manifestarse espontáneament los mes tendres afectes propis de sa ingenuhitat, y no vegeren sino en tal ocasió al Mestre com un pare atent y carinyós que ab lo tó mes familiar y expressiu los inculca las máximas y advertencias mes sanitosas y de profit evident pera son futur benestar y son desenrotllo intelectual.

Desde aquell dia, donchs, vegerem del tot clar lo medi mes expedit y natural pera lograr una vera atenció y per tant un perfecte y profitós resultat en la ensenyansa de las nostras escolas. I al reconeixeho no poguerem menys que clamar interiorment contra aquest odiós centralisme castellá, que ab sas miras impostoras va extenent com peste devastadora una viciosa rutina que'ns priva á la gent catalana de conreuhar nostre avens intelectual y moral com y de la manera qu'es de recta y rigurosa justícia. ¿Que n'ha de resultar ab semblants procediments del jovent que puja sino una generació decandida y en general inepte, propensa tan sols á embarcarse per los viaranys ab que son més tart brindats per actes y costums forasteras, algunas d'ellas atractivas per lo que tenien en si de superficials, bullangueras y fins luxuriosas? Cal sobretot que la gent de bon tremp de Catalunya se'n preocupi molt y molt d'aquesta qüestió que apar á primera vista tan trivial y d'escassa importancia. Hi há que desenganyarse, que ab lo procediment irritant de no ensenyar en catalá en las nostras escolas, la cultura de Catalunya ne val de menos, y tant ab lo temps pot anar mimvant, que res difícil fora que arribés á tal grau de rebaixament y degradació com los pobles que'n relació veyem avuy mes endarrerits y supeditats.

Demostrada la manera com dehuen tractarse aquestas duas facultats pera son convenient y profitós desenrotllo, ja n'hi hauria prou pera deixar ben convensut, fins al mes escéptich, de la imprscindible necessitat que hi ha á Catalunya d'ensenyar als noys ab sa llengua nadiua; pero seguirem com nos hem proposat, examinant las demás facultats que'ns restan, encare que haguem de pecar per excés de demostracions. Nos toca, donchs, tractar de la memoria.

Es opinió de molts, que un noy dotat de molta memoria suposa, en cambi, falta de judici, ó mes ben dit de comprensió. Mes aixó depent del modo d'esser exercitada aquesta facultat. Essent instintiva més bé que voluntaria en son origen, se manifesta aviat en la infantesa, y es desenrotlla facilment. Generalment pren molta consistencia la memoria de fets impresionables ja per sa sensació produhida, ja per sa estranyesa ó per sa originalitat. Per exemple, un noy que reb per primera vegada la impressió del foch ja se'n prevé sempre que'n veu y se'n aparta. Aixis també, en l'ordre de paraulas, recull y reté facilment aquellas qual significat per intuició las comprén del tot bé: aquestas ja no se li esborran per un may mes. Cal sols citar les paraules pare, mare, y demás que son de sa familia, com també los objectes y prendas que son de ús particular seu. Passant d'aquestas á las que representan objectes no tan comuns per ell, son las paraulas que te d'apen-

drer á la escola y aquí es ahont se trova en lo perillós y dificilissim moment de donar cap á un sens fi, que pot extraviarlo llastimosament.

Comensan per sentir enfilalls de mots sense'l seu significat propi, donanthi en moltes d'ellas una interpretació diferente y fins de vegadas oposada á la que realment tenen. Si en lo sí de sa familia feyan vía comprenent moltes ideas ignoradas, en la escola's trovan estranys del tot veyentse ab la dificultat que no tenian en sa casa. ¿En la escola se li parla en llengua que ell no pot capir? Donchs, com li ha d'esser possible fer una exacta imaginació pera que'n deduheixi després lo corresponent judici? Heus aquí com se pertorba y's desvia de una manera fatal la facultat de la memoria y per consegüent la del judici. I per aixó es lo que hem dit fa poch que noys hi han que tenen desenrotllada sa memoria pero en cambi están faltats de judici, porque lo que recordan son sols paraulas que mecánicament han anat adquirint y que per ells es ignorada sa significació: mal podrán, essent aixís, judicar lo que no comprenen, convertintse sols y permeteume la frase vulgar, en petits Noys de Tona.

Los pares se complauchen en sentir als seus fills recitar relacions mes o menys llargas, qual estudi es de sobras notat los agrada als noys per lo fácil, y mes si son versos, valguentloshi per molts una habilitat y fins un talent que res te d'extraordinari ni sorprenent per aquell que coneix las lleys del enteniment humá. Per aixó, nosaltres sempre hem fet poch cas de molts exámens de escolas, ahont los Mestres ab molt poch treball han conseguit notables progressos y logran un lluhiment aparent, pero enlluhernador, abusant de la memoria dels seus deixebles en greu perjudici de sa inteligencia. S'han donat molts cassos que per lluhir un Mestre sos exámens públichs no s'ha cuidat d'altra cosa que de tenir uns quants deixebles préviament triats, entafurantloshi á son cervell frases y mes frases retumbants que lligadas forman lo discurs, que, al noy, després de pronunciarlo li val lo títol de distinció que'l públich ignorant li otorga y al Mestre un crédito y una fama que prou se'n cuidan los mateixos pares, un cop passat son embadaliment per las sabiasas de son fill, d'esbombar per tot arreu.

Aquesta mena de memoria, que com ja hem dit no te res d'estrany en la generalitat dels noys, no fa altra cosa que habituarlos á que no's dongan compte després de lo que aprenen. Quan més gran es lo desenrotllo que alcanse, més inferior es l'exercici de las demás facultats; de consegüent, tant més difícil es ferne ús d'ellas. Una veritat de sentiment ó de raciocini confiada á la memoria avants de sométrela á las facultats qe naturalment deuen apreciarla, es invertir l'ordre de las cosas; puig que'ls signes no tenen cap valor quan no representan ideas y sols quan se comprenen las ideas, deuen retenirse'ls signes que serveixen pera expressarlas: per lo contrari es avesar als noys á que's paguin vanitosament de paraulas.

“Los principis recomanats actualment pera la educació y ensenyansa dels noys, exclohuen l'estudi de paraulas desprovehidas de sentit”. Aixó ho diu ben clar la Pedagogia d'Avendanyo y Cardedera, que la gran majoria de Mestres catalans han hagut de cursar ab ella sa carrera. Y no obstant los veyem encare avuy ensenyant, fent cas omís de un precepte de tanta importancia. Ells son los que comensan pera infringirlo comunicant als deixebles paraulas que, pe'l sol fet d'esser expressadas en llengua que no posseheixen, deixan per tant de tenir sentit.

Molt y molt podria dirse d'aquest punt; tant, que'l present treball resultaria triplicat, sino mes; per aquest motiu y desitjant entrar tot seguit á la conclusió resultant, diré: que'l millor medi pera desenrotllar la facultat de la memoria pera'ls ulteriors efectes

d'ús progressin en l'exercici de la imaginació y del judici, es donant á coneixer als noys de las escolas sols aquellas paraulas que, de un modo gradual, van representant successivament ideas agermanadas y explícitas. D'aquesta manera'l noy, sense adonarsen, anirá fent aplech ordenat en munió cada dia mes gran y ascendent enfortint sa intel·ligencia. Pero deu tenirse en compte que pera lograr aquest medi, es condició del tot indispensable una atenció forta y sostinguda, no confiant res á la memoria sense avants haverho comprés bé.

Y heus aquí, com lo qu'hem deixat sentat al parlar de l'atenció queda del tot lligat ab lo que acabem d'exposar respecte de la memoria, y per tant es de rigor que'ns refermem una vegada mes en que si pera lograr una verdadera atenció en los noys, se fa precís emplear pe'l Mestre sols y exclusivament un llenguatge clar, familiar y comprensiu com ho es usant la llengua catalana en las Escolas de Catalunya, no menys profitós aixís també ho seria pera'l desenrotllo y estabilitat de la memoria: no la memoria mecánica de paraulas sino aquella que enfortida per ideas compresas ja may mes s'esborra y qu'es la única pera entrar rahonadament en la difícil é intrincada práctica del judici, de qual facultat n'anem are á tractar pera deixar complert y termenat tan interessant estudi.

Segons ja hem dit molt avants, la instrucció forma naturalment lo judici y no obstant poch se té en compte en las escolas de Catalunya en que de grat ó per forsa s'ensenya als noys en una llengua per ells estranya y per tant poch ó gens assequible pera després formar los judicis com cal. Hem demostrat ben clarament al tractar de las anteriors facultats, la condemna fatal que pesa sobre'l noy al entrar en la escola no donantli lo que's deu pera enriquir sa naixenta intel·ligencia. A copia d'esforsos y de repeticions del mestre, quan se trova instigat en una tasca diaria, te de anar aprenent rutinariament un sens fi d'ideas totas ellas vagas qu'en lloch d'esserli un plaher com deuria, son per ell un fatal suplici las horas que per aixó se l'obliga. Sense que'l Mestre se'n vullga donar compte d'una manera exacta y detinguda (y encare que aixó conega poch podria ferhi no canviant en rodó lo método d'ensenyar en castellá ab la llengua propia del deixeble) se converteix sa expressió en un verdader cotorreig; de tot lo que respón poch es lo que perfectament comprega per mes qu'el Mestre passi temps y mes temps lluytant ab aquell ser que's resisteix, com es natural, á satisfes de un modo clar, expedit y espontani las preguntas formuladas. Si ho fá, las mes de las ocasions, respon com qui diu al atzar, ja que aixís, si tant se l'apura, te'l recurs de sortir del pas endevinantho. Quan ho logra, se mostra satisfet de sa sort y la proba mes cada dia, y heus aquí, com facilment aquest noy va inclinantse ab sos incomplerts judicis á respondrer sense solta ni volta. Si aquella sort, pe'l contrari, li resulta fatal, aixó es, de que no encerti las preguntas, y l'apuran las repreensions del Mestre y la riota de sos companys, allavors se tanca en un verdader mutisme y retraiment, féntseli tot seguit en son interior odiós tota mena d'estudi y son esperit decau en la mes sensible indiferencia.

Aquest noy, ab tal procedir, ve per lo regular subjecte á privacions y certs cástichs escolars, y com sa intel·ligencia es del tot aixuta pera manifestar la causa del seu procediment, s'enfurisma de debó, y fins podem dir ab justicia las mes de las vegadas, y protesta tot ploriquejant al arribar á sa casa de que no vol anar may mes á la escola. Los noys que aixís protestan y refusan de tal cosa, cal á molts d'ells estudiarlos ab deteniment necessari y la major part, de tal exámen vos donarán á compendrer una important revelació que no pot fallar: tenen los fonaments d'ensenyansa deficientes y falsos y per tant no'ls hi es possible formular y emetre los judicis exactes que'ls hi son exigits.

A propòsit d'aixó devem fer constar la valenta opinió de'n Baldiri Rexach, pedagog catalá de primers del sigle passat, que'n sa obra *La ensenyansa dels minyons* diu com segueix:1 “...es menester que los Mestres se contentian de proposar als Deixebles las cosas mes fácils y naturals, porque lo sperit y llums dels minyons es molt dèbil; y així facilment se ofuscan, y se perturban, y quant ells cauhen en aquest ofuscament y perturbació, es grana locura forsejarlos y obligarlos á que acertian á dir lo que se ha de dir, porque quant mes lo Mestre insta, é importuna, que responga lo que deu responder, tant mes se perturba, á hix de tino, y mes desllisa en repondrer disbarats. Per lo que deuhén los Mestres, en la práctica y ensenyansa que fan á sos Deixebles, proceder y ensenyar ab un modo clar y proporcionat á sa capacitat, esperant que després, en lo degut temps, los principis clars y generals, y las conseqüencias que immediatament se infereix destos principis, donaran lo degut fruyt en son sperit.”

Hem copiat al peu de la lletra lo que prescriu aquella obra verament catalana, respecte del punt per nosaltres exposat, pera major abundament y además ab l'objecte d'acreditar com á la nostra terra, ja d'antich, no han mancat pedagochs il·lustres, tal vegada tant ó més bons que molts de fora d'ella dintre d'Espanya.

Lo qu'hem transcrit del mentat Reixach ho trovem avuy consignat en totas las Pedagogias que'n podriam dir modernas d'autors estrangers y sobre tot en las alemanyas, quals progressos en la ensenyansa de primeras lletres son las primeras que han donat á coneixer, ab los procediments y métodos que han posat en planta ab satisfactori éxit.

Totas las nacions europeas pot dirse que han après d'Alemanya l'art d'instruhir y educar á la infantesa. La Fransa, preocupantse de tan útil matèria, no tardá, allissonada per aquell imperi, en produhir ja á principis del present sigle á conciensuts autors que llarch fora'l nomenarlos. I veyem seguint á aquestos, als que aquí mes coneixem en nostre estat com son Avendaño, Montesinos, Cardedera, etz, tots ells argumentant sas obras mes capdals d'ensenyansa en la pura escencia que'ns ha valgut pera desenrotllar lo tema de la “Necessitat de que la llengua catalana sia oficial en las escolas de Catalunya”.

Prou desitjariam extendrens en moltes d'altras consideracions á que's presta semblant tema, com foren las que's refereixen á la adopció de métodos y sistemas d'ensenyansa, l'ús que d'ells se'n fá u'l que deuria fersen pera millor aprofitament dels noys de las escolas de Catalunya; mes com resultaria un treball llarch en excés y per altra part l'objecte proposat queda plenament demostrat ab los medis mes importants que son de lley pera la bona instrucció, los quals no deixan dupte que de sa aplicació estricte y rigurosa se'n beneficiaria la ensenyansa en nostre país; per lo tant, tenint en compte aquestos motius, anirem á posar terme á nostra tasca, sempre agradosa per lo que te de justa, racional, llógica y per sobre de tot aminentment patriótica.

Aixís, donchs, y com á via de resúm, nos caldrá refermar lo concepte sobre'l foment y desenrotllo del judici, qu'es en nostre modo de veurer la principal facultat que guia tots los bons actes del ser humá, cap al camí del avens y de la perfecció en tots rams de la cultura intelectual.

Diu, com ja s'ha manifestat, En Rexach: “procehir y ensenyar ab un modo clar y proporcionat á sa capacitat, esperant que després, en lo degut temps los principis clars y generals, y las conseqüencias que immediatament se infereix destos principis, donarán lo degut fruyt á son sperit”.

Sapigut com es, que la facultat del bon judicar dependeix de la manera rahonada com hagin sigut desenrotlladas las facultats que li son anteriors com la percepció exterior, l'atenció, la memoria y'l raciocini, d'aquí, prové, donchs, la negativa en lo perfet exercici de lo qu'es ulterior y mes principal.

Unidas com son todas las ideas ó coneixements primerenchs que's deuen inculcar á la jovenalla y que ab rigor no es propi passar d'un d'ordre fácil á un altre de mes complicat sense avants estar ben possehit del anterior, es tant com natural, que no obrant aixís, en un punt ó varis ha de flaquejar aquell lligam ab lo que vol lo Mestre que'l noy subjecti las ideas del judici que li exigeix. ¿I que'n resulta de tal exigencia? Ab rahó clara y molt natural la resistencia del noy en no volguer ni poguer lligar una cosa quals medis de que disposa no son prou forts y consistentes. ¿Quin te d'aixó la culpa? Principalment lo mateix Mestre que á aquell esfors sense consideració l'obliga. Aquell Mestre que comensá á ensenyarlo d'un modo fictici ab una llengua que no li era al noy la mes assequible pera fonamentar los primers y rudimentaris coneixements; aquell Mestre, sí, que fentse'l sort á la veu de la rahó pedagógica y del patriotisme nega, de un modo vergonyós, á son deixeble, l'medi mes clar y comprensiu pera que entri la llum en son esperit, assedegat, ó sugestionat mes ben dit, per una rutina castellanista en mal hora introduhida é imposada á Catalunya per gent del tot ambiciosa y estranya á la que li está sempre al aguayt y domini mentres treballa y produheixi mal s'enfonzi la seva cultura y'l seu benestar social y'ls seus mes sagrats interessos.

Ab lo que passa en la ensenyansa á Catalunya privantla d'usar lo seu llegendim llenguatge pera'l desenrotllo intelctual pot dirse aixó y molt més qu'encare no seria prou pera anatematizar tan arbitraria imposició que la ciencia comdemna y la civilisació actual detesta energicament ab sos clams de verdadera y ben entesa llibertat.

I en un poble com Catalunya, que dintre d'aquesta península ibérica, la primera sempre en tots los avensos ha estat y es encare; que te una historia brillant, que ha donat patricis immortals, sabis en llegislació, venerables en santetat, inteligents en arts, enginyosos en invents, actius en comers y feynadors en variadas industrias, en un poble com Catalunya, repetim, se'l té baix un jou y domini ignominiós de una gent que res ne podem apendrer com no sian las funestas ensenyansas de xerramecas inútils, de sas costums bullangueras, de sas aficions de pura flamenqueria y de sas esbojarradas y gens humanas corridas de toros, qu'es ahont se manifesta y vessa tot l'entussiasme que Deu los hi ha donat.

Pera acabar, cal que repetim la prescripció del comensament: "Los consells propis pera formar lo judici estan compresos en aquesta regla: procurar que'l noy concebeixi clarament lo que ha de judicar".

I aquest precepte, reconegut com de lley epr tot lo mon civilisat ¿qui'n duptará qu'enclou ell sol la mes gran de las protestas contra la viciosa rutina d'ensenyar en llengua que no sia la del mateix pais?

Lo mes llech en materia d'ensenyansa com lo mes instruhit en la ciencia educativa han de convenir forsosament en la aprobació d'aquella regla fonamental los primers, y'ls segons en sa adopció per tots los medis possibles que may ne mancan com alguns volen suposar.

De no ferse aixís, lluny de no cenyir la ensenyansa á las prescripcions de la ciencia ó art d'instruhir, la Pedagogia, es fer via cap al retrocés per lo que toca á la cultura intelctual y moral del poble catalá y fer ensemps que insensiblement se vagi avesant á un ver-

gonyós servilisme que per l'origen de sa rassa y las bellas qualitats que ja hem anomenat, no pot consentir ab semblant humillació y si, pe'l contrari, trencant motllos vells, tornar per sa dignitat vilment ofesa pera esplayarse mes y millor ab son lema tradicional de "avant y sempre avant".

Obrim, donchs, tots los bons catalans, pas ben franch y expedit pera que la ensenyansa á Catalunya sia donada en llengua catalana, rebutxant resoltament tota influencia estranya que la malmeti y prostituheixi, y veurem pujar un jovent en general mes instruït y moralisat lo que vindrá á esser un gran pas donat en benefici de la tan desitjada com necessaria regeneració de la nostra benvolguda Patria Catalana.

11.1.13. «Una altra vergassada del centralisme», de Francisco Flos i Calcat (s/d)

I

Ara'ls toca als nostres mestres d'estudi lo tenir de subjectase á una nova disposició centralisadora, que, no cal dirho, afecta d'una manera irritant los seus interessos y la seva dignitat.

En virtut d'un Real decret aprobant lo Reglament pera la provisió d'escolas públicas de primera ensenyansa, resulta que d'aquí endavant, segons l'article segon del dit Reglament "las escolas públicas se considerarán, pera sa provisió, de tres classes: la primaria, composta de las que tenen dotació inferior á 825 pessetas; la segona, de las que tenen aquesta dotació y no arriba á duas mil pessetas, y la tercera, de las que disfrutan aquesta ó major dotació".

Dintre de la primera classe s'hi ingressará y ascendirá per concurs; en la segona s'hi ingressará per oposició y s'ascendirá per concurs; en la tercera, de cada duas vacants d'igual classe, dintre del mateix districte municipal, una se provehirá per oposició y l'altra per concurs.

Y ara'ns toca transcriure los articles 14 y 15, que, un cop llegits, quedan los comentaris tallats d'una sola pessa en contra de son esperit per demás funestíssim com ho son totas las disposicions que de Madrid nos venen ab tendencias absorvents y centralisadoras.

Diuhem aixís:

"Art. 14. Las oposicions á Escuelas de dotación de 825 pesetas se verificarán en las capitales de distrito universitario y en las de las Islas Baleares y Canarias.

Art. 15. Las oposiciones á Escuelas de dotación de 2.000 pesetas ó superiores se verificarán en Madrid anualmente en las épocas que se anuncien en la Dirección general del ramo".

De manera que ab lo prescrit en aquest article 15, s'obliga als mestres catalans, y dihem catalans com podríam dir gallegos, bascos, balears, navarros, etcétera, á que tots, ab facultats y coratje pera guanyar una plassa si's verificuessin las oposicions en son districte universitari com s'havía fet fins ara, desisteixin del propòsit de presentarse pera obtenir un major benefici en sa carrera, no sols pels inconvenients d'un viatge y estada á la Cort y Vila del ós que ocasiona no pochs gastos, y molt més llastimosos y difícils tenint que fer aquets una classe de sí tan modesta y humil com poch atesa y falta del respecte de que es mereixedora, si que també pel aventurat y dubtós éxit de sa empresa, tractantse de tenir que acudir forsosament á un país ahont sols manan las influencias y las recomanacions més que en lloch, en favor d'aquells que per sa naturale-

sa viuhen constantment al costat dels que disposan en tots los rams de la desgabellada administració espanyola. Aixó ha de fer, naturalment, que casi todas las plassas vacants recayguin en mestres castellans; y com no, si sens dupte aquest es l'objecte en que s'inspirará lo qui redactá lo mentat article 15 del Reglament.

Todos somos españoles, dirán los que aixís disposan en perjudici de las regions; bon grat se'n senten los que de tal modo mangonejan fent gala d'un fals patriotisme. Encara quem ben mirat, no'ns ve de nou als regionalistas lo que fan y ordenan, porque de temps immemorial han procurat sempre extendrer sa mirada á son entorn pera posar ma barrohera á tot quan los hi ha convingut, malgrat nostre despit y natural indignació. No en va han procurat establirse en un centre d'acció aposta pera las operaciones de fácil domini y absorció.

Prou s'han inventat la manera de deixar contents(?) y enganyats als pobres mestres d'estudi, penjántlosi una medalla al coll y féntlosi ostentar una bandera y escut en las portas de sas escolas á tall de consulat ó embaixada, pera entregarse més tart á ferirlos en sa dignitat ab disposicions depressivas y ominosas. Ja farán també, si alló no basta, que pintin com en los estanchs las portas de las escolas de color *gualdo y rojo*, tal vegada pera contrarestar al color blau de que aném pintats tots los contribuyents ab sos impostos cada dia més crescuts y gabelas de tota mena. No s'inventarán, no, la manera ferma y rigurosa pera que'ls mestres cobrin ab puntualitat sos mesquins salaris, oprobi y vergonya per demés en un Estat que vulgui passar per civilisat com lo primer.

Y lo que es pitjor, es que'ls mateixos mestres ab sa ilustració y reposat criteri no s'hagin arribat á convencer, ab tot y'ls Congressos y Assambleas pedagógicas en que diferents assumptos en interés de la classe professional s'han tractat, que es inútil tot quan fassin mentres no prengan lo determini d'organisar la ensenyansa tal com ho reclama'l carácter de la regió. D'aquí ve tot, per més que molts mestres, dihemne castellanistas, se creguin lo contrari.

Organisada la ensenyanda tal com ho prescriu la bona y sana Pedagogía, aixó es, que *en las provincias del Nort y Est d'Espanya ahont no's parla la llengua oficial, deu rigurosament ensenyarse ab la llengua del país*, qual conclusió s'aprobá casi per unanimitat en lo Congrés Nacional Pedagógich 'any 88, ben segur que'l Professorat de las diferentas regions no's trobaria ara ni may ab disposicions ni decrets que afectessin com lo que'ns ocupa'ls seus interessos més sagrats.

Aixís, donchs, que vagin seguint los mestres consentint en que sia lletra morta una conclusió tan capital com la que hem citat, sino n'hi han alguns que per ignorancia ó rutina privan y fins castigan als tendres deixebles que atreveixen á parlar en catalá, y anirán trobant y recullint los fruyts que son á esperar de sa indiferencia y poca voluntat y fermesa en dur á terme prescripcions pedagógicas que avuy ja son fins de sentit comú pera'l be moral y material tant del Professorat com del poble catalá en general.

En un segon article acabarem.

II

Lo mestre catalá á Catalunya no hi ha pas dubte que pot exercir son delicat ministeri ab verdader profit de sos esforços, y per tant dels deixebles que se li confían, ab tal de que concreti todas sas miras á inculcar las diferentas materias del saber y que están á son cárrech, de la manera més gráfica y ab expressió acomodada á la inteligencia dels seus educants.

Un mestre castellà en lo territori que aquest llenguatge's parla, també pot obtenir brillants resultats en la ensenyansa. Un y altre si posseheixen, no obstant, la llengua del país en que s'instalan, com lo castellà á Catalunya y'l catalá fora d'ella, obehint als principis pedagógichs fonamentals d'una bona ensenyansa, poden també sortir lluhits en sas explicacions escolars.

Mes, tal com pretén lo centralisme ab sas miras, com hem dit sempre, que son per demés odiosas y denigrants, la ensenyansa ha de resultar falsa, es á dir, de pura aparència y sense altre resultat que'l de la perniciosa rutina. Aixó afecta, com deuen saber tots los mestres sense excepció, al desenrotllo intel·lectual dels deixebles; mes, qué hi farém, dirán ells, si á Madrid ho volen aixís? si l'Inspector nos priva de que poguém fer ús dels métodos que deurían emprendre pera regenerar la ensenyansa?...

A todas aquestas y otras consideracions, devém respondrer que poch volen dir, imposantse per sí mateix com s'imposa la veritat y'l recte procedir en un assumpto tan provehit de sentit lógich, y per tant, res hi hauría que temer si fent causa comú tots los mestres de bon seny emprenguessin aquesta via de regeneració escolar, ab la seguretat de que obrant en tal sentit lo públich sensat y convenientment possehit de la bondat de tal reforma, l'aplaudiría ab verdader goig y'ls resultats práctichs que s'obtindrian s'encarregarían de tot lo demés.

Al mestre, obrant aixís, no li caldría fer tants esforços pera que'ls noys l'entenguessin parlant un llenguatge que es propi d'ells y que usan en lo sí de la familia, ab sos companys, en lo joch, en una paraula, per tot, menos en la escola.

En aquest santuari del saber, ab los procediments imposats pel Centre, en lloch de ferse agrados l'estudi, á casi tots los noys se'ls hi fa repulsiu lo sentir una llengua que no comprenen sino á cópia de palmetadas, y lo que es més encara, després de passar uns quants anys sentint explicacions exóticas, surten de la escola havent deixat de recullir certs consells que podria molt ben ser que la falta d'aquell lo portessin, quan ja gran, á emprendre vías de perdició cometent actes fatals, deguts á la deficiencia de sa educació per no ésser inculcada aquesta tal com es de rigor y de recta justicia.

¿Y cóm no pot ésser aixó veritat si en la escola ja de petit al noy se l'ensenya ab aquestas miras de renegar de son propi llenguatge?

Y renegant del llenguatge, que es l'element més vital y expressiu d'un poble, que li dona'l sello característich de lo que es, se renega de la patria, y qui renega de la patria, renega de la fé,¹ y perduda aquésta, es indispensable que la societat vagi á marxas dobles envers lo camí de la perdició y del retrocés, malgrat los que somnían en un llenguatge universal.

Vegis si las consecuencias son de deplorar, essent indiferents á rahons de tot pés, y just es també per tal motiu, donchs, que'ls mestres ne sofreixen las penas y contrarietats que porta en sí la adopció d'un procediment d'ensenyansa anti-científich y lo que es més trist que ells mateixos forsosament ho regoneixen.

Com á consecuencia natural, es també la disposició que ha motivat nostre escrit en que s'obliga ara per Real decret á que'ls mestres que aspirin á una plassa de 2.000 pesetas ó major s'hagin de traslladar á Madrid, y encara no fora res aquest requisit si's tingúes probabilitats d'obtíndrerla, perque sería compensat.

Lo que hi ha que notar es, donchs, que veurém les millors escolas ocupadas pels mestres no catalans, y si tan estirém, se farán caps y mánegas perque ab tot y la insufi-

ciencia de mérits tinguém com podríam dirne molt be *mestres cuneros*, que si no ho son en realitat, ne tindrán tota la apariencia.

Vegin los mestres catalans que decideixen sobre lo que hem deixat apuntat en nostras consideracions. Si'l verdader patriotisme y'l zel que demostran per la bona ensenyansa'ls mou, hem d'esperar que empendrán nova vía ab lo desitj de vetllar per los interessos del Magisteri catalá, reformant al efecte la ensenyansa tal com mana l'art de la bona instrucció, y si ab tot aixó, coneguent com coneixen sa urgent necessitat, se mostren l'un per l'altre indiferents y estacionats en lo modo d'ésser present, no's queixin de cap expoliació centralista, ans bé's resignin sumisos á tots los contratemps que, com lo que'ns ocupa, tendeixen á tirar per terra nostre Professorat. La culpa será ben seva.

La llástima será allavors que la infantesa, aquest planter de ciutadans, que podria entrar en un nou horisó de perfecció intelectual y moral será la qui més ne rebrá, y ab ella los interessos generals de nostra estimada Catalunya.

Aquesta es nostra franca y lleal opinió y sobre la qual insistirém ara y sempre ja que aixís ho reclama la rahó y la dignitat de la patria catalana.

11.2. Primer terç del segle XX

11.2.1. Reglament de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1902)

Objecte de la Associació

Article 1er. La *Associació* tindrà per principal objecte procurar l'arrelament y fomentar lo desenrotllo de la ensenyansa catalana desde la elemental á la superior.

Article 2ón. La *Associació Protectora de la Ensenyança Catalana*, dintre dels medis que li permetin sos recursos, procurarà:

- a) Fundar Centres d'ensenyansa y protegir los establerts ó que s'estableixin de carácter verament pedagógich catalá y respongán á las tradicions religiosas y patrióticas de la nostra terra.
- b) Adquirir exemplars ó bé subvencionar la publicació d'obras didácticas que's considerin apropiadas á la ensenyansa catalana.
- c) Celebrar certámens y obrir concursos pera fomentar la publicació de las obras literarias, premiant las que's considerin dignas de tal distinció.
- d) Organisar festas, vetlladas ó altres actes semblants pera evidenciar los progressos de la ensenyansa y estrényer los llassos d'unió entre'ls alumnes de las escolas catalanas.
- e) Ajudar als fins de la *Unió Catalanista* á la qual está adherida la *Associació*.

Art. 3er. La llengua oficial de la *Associació*, será sempre y en tota ocasió, la catalana. Lo Concell Directiu, no obstant, podrá autorisar l'us d'una altra llengua sempre que ho cregui convenient.

Art. 4t. Los fondos de la *Associació* consistirán:

1er. En las quotas dels socis numeraris y protectors.

2ón. En los donatius que la *Associació* puga rébrer; y

3er. En los que'l Concell Directiu pugá arbitrar d'una manera decorosa.

Dels socis

Art. 5nt. Pera ingressar á la *Associació* serà necessari la proposta firmada per dos socis y'l solicitant, y adem s, la aprobació del Concell Directiu.

Art. 6 . Los socis ser n: *Numeraris*   *Protectors*. Los numeraris, contribuir n als gastos de la *Associació*, ab una quota anyal que podr  variar desde dotze   seixanta pessetas.

Ser n considerats protectors los que paguin més d'aquesta última quota.

Podrán haverhi *Socis honoraris*, quin t toll ser  concedit pel Concell General,   proposta del Concell Directiu   de deu socis numeraris   protectors. Los socis honoraris no venen obligats a pago de cap quota.

Art. 7 . Los *Socis numeraris* y'ls protectors tindrán veu y vot en los Concells Generals que's celebrin. Podrán ésser elegits com   membres del Concell Directiu y formar part de las comissions que's cregan necessaries.

Art. 8 . Perdr n la calitat de soci:

a) Los que deixin de pagar una anualitat vensuda.

b) Los que contrarihin obertament l'esperit y objecte de la *Associació*   judici del Concell Directiu, el qual donar  compte del seu acort en lo m s pròxim Concell General pera que ell resolgui en definitiva.

Del Concell Directiu

Art. 9 . Lo Govern de la *Associació* queda encomanat   un Concell Directiu que's compondr  dels següents c rrechs: *President*, *Vis-President*, *Tresorer*, *Comptador Arxiver*, *Secretari* i *Vis-Secretari*, tenint cada un las atribucions reconegudas per punt general en la vida corporativa.

Art. 10. Los c rrechs del Concell Directiu durar n dos anys. No obstant,   fi y efecte de poguerse fer la renovació de c rrechs per meytat, passat lo primer any de la constitució d'aquesta *Associació*, deixarán de formar part del Concell Directiu los que ocupin los c rrechs de *Vis-President*, *Comptador* y *Secretari*.

Art. 11. Tots los c rrechs ser n honor fichs y obligatoris, y podrán ser reelegits, sempre que obtingan las quantre quintas parts de vots dels assistents al Concell General. De no ésser aixís deur  ocupar lo c rrech'l qui segueixi elegit per primera vegada, en major número de vots. En cas de reelecció, deixa de ser obligatori'l c rrech.

Art. 12. Sempre que per dimissió   altre causa fossin dos   m s los c rrechs vacants en lo Concell Directiu, convocar  aquest, Concell General extraordinari pera omplir las vacants. En cas d'ésser no més una, los individus de la Junta se substituir n per afinitat de c rrechs.

Art. 13. Lo Concell Directiu deur  reunir-se sempre que'l convoqui'l *President*   bé ho sollicitin   aquest, tres individus del mateix.

Art. 14. Lo Concell Directiu sempre que ho cregui convenient, est  facultat pera nombrar los *Jurats*   *Comissions técnicas* necessaries y ab car cter tranzitori,   fi d'assessorarse dels assumptos pertinents   sa comanda. Lo *President*,   bé qui aquest delegui del Concell Directiu, formarà part dels *Jurats*   *Comissions técnicas* que's nombrin.

Art. 15. Todas las sessions tindrán efecto sempre que's reuneixi la majoría de sos individuos, menys quan sían de segona convocatoria que en aquest cas podrán pendrers acorts, sían los que sían los concurrents.

Dels Concells Generals

Art. 16. Los Concells Generals podrán ser ordinaris ó bé extraordinaris. Los Concells ordinaris tindrán lloch en la primera quinzena del mes de Janer y tindrán per objecte: 1er. Lectura del acta del Concell anterior.

2ón. Lectura de la Memoria del Secretari sobre las gestions y actes portats á terme per la *Associació* durant l'any.

3er. Lo Tresorer donará compte del estat de Caixa.

4t. Renovació dels càrrechs que en virtut dels articles 9 y 10 resultin vacants.

5t. Deliberació de las proposicions que's presentin y sían presas en consideració per la majoría dels socis presents.

Los Concells extraordinaris tindrán lloch sempre que'ls convoqui'l Concell Directiu ó bé que'l demanin á aquest, la tercera part dels associats.

Art. 17. Tant los Concells ordinaris com los extraordinaris, tindrán efecto, síal quin síal número dels que hi assisteixin, pera lo qual s'avisará á domicili per medi de papeletas repartidas ab vintiquatre horas d'anticipació al menys.

Los Concells se donarán per constituïts al cap de mitj' hora de la designada en la convocatoria y'ls acorts se pendrán sempre per majoría absoluta de vots, no essent válidas las representacions individuals.

Las Corporacions que figurin com á socis podrán ser representadas per son respectiu President ó per la persona delegada per aquest.

Art. 18. Pera tractar de la reforma del present Reglament deurá convocarse Concell extraordinari y'ls acorts deurán pendrers per las duas terceras parts dels socis presents al Concell.

Art. 19. En los Concells, tant Directius com Generals, serán secretas las votacions pera'l nomenclament de càrrechs y pera qüestions personals. En los demás casos pera ésser secretas será precís la voluntat manifesta de la meytat més un dels assistents.

Art. 20. Pera declarar disolta la *Associació* será menester no haverhi lo número de vint associats que's prestin á continuarla ab lo mateix esperit de miras que prevé l'article según del present Reglament. En cas d'acordarse la disolució, lo Concell Directiu se constituïrá en Comissió liquidadora y lo que resulti sobrant s'invertirá en llibres y efectes d'ensenyansa que's repartiran entre las escolas de que parla l'article según y en son defecte entre las que tingan més afinitat d'ensenyansa.

Art. 21. Lo Concell Directiu está autorisat pera interpretar los cassos dubtosos que pugan presentarse en lo present Reglament.

Barcelona, 20 de Janer de 1902.

Lo President de la Comissió Organisadora, Gil Saltor Lavall.

11.2.2. «Hem de defensar la nostra llengua y reivindicar tots els seus drets», intervenció de Josep Franquesa i Gomis –professor de la UB– al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1906)

L'acte brillantíssim de glorificació de la Llengua Catalana, iniciat per sos fills predilectes, y presenciat per l'embaixada de ilustrats filòlechs de tan distintes regions que ha vingut a oferirli'l tribut de ses savies investigacions y pacients estudis, tindrà sense dubte ressonancia y positiva transcendencia.

Tenim ben descomptada la facilitat ab que s'esboiren les incensades propies de tota festa apoteòssica, y fins la seguretat de que nostre idolatrat idioma, passades les hores de sa verdadera transfiguració, en la que s'haurà presentat als seus devots deixebles ab tota sa gloria y magnificencia, devallarà de son Tabor per continuar sa via de privacions y d'injust sacrifici; però també tenim per segur que'ls treballs d'aquestes Assamblees hauran convenut a tothom de sa poderosa vida actual, de sa aptitud com a digne expressió d'un gran poble modern, y, en virtut de tot això, de la rahó ab que lluitem per la reivindicació de sos drets ilegítimament desatesos y tinguts en menyspreu.

Perquè, senyors, la llengua qu'en sos bons dies senyorejà pel mar de la civilització y encoratjà als deslliuradors de tants pobles oprimits, la que per l'Edat Mitja produí tan grans obres científiques y literaries, la qu'inspirà a tan egregis trovadors, la que ressonà per les Universitats y redolà per les Cancilleries d'Europa, la fidel trasmisora dels sentiments y de les aspiracions d'una nacionalitat generosa y d'una raça lliure, s'haurà ben demostrat pels gramàtics y filòlechs de nostre Congrés que no es ja un arbre amenaçat de mort y que ja ha complert son fi, sinó que ab totes ses irregularitats y falsos empelts creix encara sense donar senyals de vellesa y ab prou sava per assombrarnos ab les espletades de sos fruyts. Ells que han anat a estudiar son vocabulari y ses construccions y han esbrinat sos misteris en els venerables escrits dels clàssichs no han tingut de fer res més que caminar per trobar els comprovants del text dels vells còdexs en cada objecte de nostra terra que se'ls ofería a la vista y en cada expressió del menestral, del pastor, del pagès o del mariner que'ls surtía al pas. Ells han descobert que malgrat a les calamitats passades, y ab tot y una forta caiguda literaria de sigles ha tingut prou força per resistir els vents contraris y fins encara per enriquir-se més, y treure noves brotades sanes y vigoroses per més que la jonsa y l'agram y la mala herbota pretenguessin ofegarles; y elles, en fi, poden declarar que no tant sols l'han vista com se basta y sobra per donar forma y expansió a totes les necessitats y manifestacions de la vida actual, sinó que al resseguir els païssos dels milions d'homes que la parlen l'han trobada tant ben arrelada com sempre y potser més festejada per sos bons fills y més benvolguda que mai.

Y es el cas que a aquesta llengua, tinguda per una de les més espressives que's coneixen, companyona inseparable d'un poble industriós y treballador, valenta y enèrgica, dolça y manyaga, productora d'una poesia assombrosa y tant nascuda de nostres entranyes qu'es impossible que mai, mai, pugui ser baratada per cap altra sense que nosaltres deixem de ser nosaltres, ara'ns veyem obligats a amagarla y llensarla de recó y a enmanllvarne un'altra, sempre que havem de realisar algun dels actes més ostentosos de la vida, per la sola rahó de que aixís plau als directors de l'Estat de que avui Catalunya ha vingut a formar part.

De manera que aquest idioma tant justament ponderat, tant rich y tant viu que a nosaltres nos serveix per tot, no serveix pera merèixer cap autorisació oficial ni hi hà cap dels representants de l'Estat que'l vulgui admetre, fora de les expansions dels escriptors

o del tracte particular y de les converses entre'l poble, si es que encara no es escolten remolejant. Ve a ser com un vestit fet ab tota perfecció, ben ajustat, treballat per un excellent tallador, de dibuix ben vistós y de roba finíssima però que només podem durlo per estar per casa perquè l'Estat no vol que'l traguem al carrer. Es un tresor esplèndit, que representa una inmensa fortuna, un cabal afanyosament guanyat, tot ell d'or llegítim y prodigiosament encunyat, d'un valor, en fí, tant imponderable com se vulgui, però al que la llei no li dona curs ni circulació, y que per lo tant hem de tenir tancat a la caixa. Es un instrument meravellós, apte per arrencar les més solemnes armonies, una orga tant superbament construïda que sab fer vibrar les sonoritats més augustes y'ls tons més dolços y les melodies més delicioses y més pures, però que al sonar està prescrit que no l'han de sentir els vehins y que s'han de tancar totes les portes y finestres perquè no'ls n'hi arribi ni'l degotim d'una sola nota.

L'Estat, sense volguer veure la violència qu'això suposa, la perturbació que porta y la falta de lògica y de justícia que'n segueix, ha vingut a dir als catalans: «Teniu una llengua de rica història y de gran vitalitat present? Donchs a mí'm convé que'm parreu un'altra». Y per aqueixa conveniència ha vingut a afegir: «Ja que als meus representants el parlar com vosaltres no'ls ve de grat, vosaltres parlareu com ells a la força.»

D'aquí n'ha vingut l'ensenyança feta en una llengua estrangera contra totes les lleis de la pedagogia y del bon seny. D'aquí la pèrdua de temps dels deixebles y l'inutilitat dels esforços de tots els mestres y professors oficials.

Y l'imposició s'ha anat estenent cada dia d'una manera més crudel y amenaçadora. Y s'ha obligat a usar del castellà en la redacció de contractes y escriptures en els despatxos de les oficines y dependències de l'administració, y lo qu'es pitjor, en les sales dels Tribunals y en les declaracions dels qu'imploren Justícia.

Per virtut d'aqueixa observació lo que s'ha obtingut a Catalunya es que's mirin com a cosa exòtica per la gent del poble les dues coses qu'en el món s'haurien de tenir per més augustes: l'administració de la Justícia y'l ministeri de l'ensenyança. Perquè al cap y al fí les veritables víctimes de tot aquest desgavell son els pobres, els humils, els que de l'escola no n'han pogut treure un borrall en clar y'ls que al haver de contractar o de defensar sos interessos o de dictar sa última voluntat, s'han de deixar dur pels altres sense entendre lo que'ls fan dir: tenint prou bona vista, han de caminar ab una vena als ulls. Trista falta de caritat en que ni haurien arribat a somiar mai aquells sigles endarrerits en que no's remenaven tant les paraules d'altruisme y de democràcia.

En els Estats políglotes tant dret té a ser reconeguda l'oficialitat de la llengua d'una regió com la d'un'altra. Tota imposició de l'una sobre les demés es una iniquitat. Perquè aquesta no existís, perquè no hi hagués subjecció per ningú sols hi cabria l'adopció d'un llenguatge diferent, igualment estrany per tothom. Que hi diria Castella si se li proposés l'oficialitat, per exemple, del francès, per tota Espanya? Donchs per Catalunya el resultat ha sigut el mateix.

Y no's parli de la reconeguda superioritat de cap de les nacionals. Nosaltres no regatejem cap mèrit de la llengua castellana y no fem més que defensar la nostra. Quan els castellans tant la ponderem tenen tota la rahó. Per ells es la mellor de totes. Però aquí també forem fins desagrahits ab Deu si no declararessim que per nosaltres encara es superior la nostra.

En fí, si tothom té l'obligació de reivindicar els drets de son llenguatge propi, Catalunya està en el cas de ferho ab més rahó que ningú y ha de rebutjar el càstich per im-

motivats y per immerescut, perquè jamai en els temps de sa gloriosa historia deixà de respectar el parlar dels altres pobles, fossen aliats o dominats. Ella respectà'l castellà al Aragó, les variants d'oc a Provença, el grech a Atenes, l'italià a Sicília y fins en sa propia terra reconegué oficialment l'existència de la varietat gascona de la vall d'Aràn qu'avui encara parla la gent d'aquells afraus. Podrà presentarse al tribunal de Deu ab les mans ben netes del pecat d'haver decretat l'esclavitut de cap llengua.

Però, senyors, a que cansarvos repetint les rahons que tantes y tantes vegades han retret els escriptors de Catalunya combatent la desposseïció d'uns drets als que aquesta no ha renunciat mai? Y, mirantho fundament, què ve a ser tota la nostra brillant renaixença literaria, sinó una colossal protesta contra aquesta injustícia?

Es impossible que'l present Congrés deixi d'associarse a aqueixa protesta y per això, rahanant ab serenitat y sense les fogositats del sentiment, decidirà si, portant ab sa autoritat la veu d'una aspiració general, se dirigeix als poders públichs «reclamant l'autorització del català en tots els graus de l'ensenyança y en tots els rams de l'administració, especialment la de Justícia, en la redacció de tota mena d'instruments públichs y, en fi, en tot quant afecti a les relacions y tractes sostinguts entre catalans.»

Ja altres distingidíssims companys meus congressistes han formulat conclusions similars y mellor redactades, y al Congrés toca aprovarles definitivament.

Però potser tant o més qu'aqueixa excitació als governs ne convindria un'altra endreçada a tots els pobles que parlen català o qualsevol de ses variants, recomanant-los que a dintre de son país, fassin sempre y a tothora ús esclussiu de sa llengua, de paraula o per escrit, y en tots sos actes públichs y privats.

La rahó és evident. Mal podem exigir el respecte a una cosa que nosaltres demostrem respectar poch y estimar a mitjes.

Es innegable que tot l'objectiu del Congrés s'encamina a fer créixer aquesta estimació. Treballem, donchs, per fer entendre a tothom la necessitat del compliment d'aqueix deute sagrat que tenim ab nostra llengua. No deixem de predicar que com més oficialment nos la rebutjen més obligació tenim d'acullirla, d'honrarla dignament y de sublimarla, perquè, senyors, la llengua no es sols l'arrel de nostra patria y la veu de la nostra ànima, sinó la frontera que senyala'l límit de les imposicions.

El poble que fins ara l'ha sabuda conservar, no l'ha d'afalagar a estones, sinó que té l'obligació cada dia major de sortir en tot moment a sa defensa.

Y aquesta defensa es molt senzilla: consisteix solsament en usarla sempre. No'ls escoltem a aquells que'ns diguin que avui està molt enlletjada per les taques o vicis que li han encomanat, que be prou se cuidaran nostres experts filòlechs d'anarles descobrint y esponsant. Usem-la tal com sia en totes les ocasions de la vida y ella meteixa s'anirà polint, perquè'ls idiomes son com els òrguens del cos humà que ab l'ús se perfeccionen y enrobusteixen, y ab el desús s'atrofien y inhabiliten.

Fem constant ostentació del amor que li portem, y tots, grans y xichs, desde'ls actes mes senzills als més importants de la vida, femlos donantli l'intervenció a que té dret.

Comensem per donar redacció catalana a les portes de cada botiga, als anuncis de cada comerç, a les senyes de cada establiment, a les indicacions de cada carrer, perquè'l sagell de Catalunya marqui'l comerç de cada via y'l front de cada casa.

Que catalans sien nostra conversa, nostres escrits, nostres apuntacions y nostres lletres. Català'l parlar dintre'l redós de la familia, vetllant com a l'àngel blanch de nostre idioma perquè no s'apagui'l caliu de son foch, la dòna, la dolça guardadora de nostres

tradicions, y qu'és la destinada a suavisar y a endolsir l'aspror que pugui tenir alguna paraula. Femli veure a l'aristocràcia de la sang o a la del diner que rebutja son idioma el negre desagraiment en que cauen: la primera contra'ls avis que li guanyaren sos títols y que si la podien sentir desde la gloriosa tomba hont jauen no'l entendrien; la segona contra'ls jornalers que li han guanyat sa fortuna, treballant en català.

Fomentem la creació d'escoles catalanes, contribuint a son sosteniment y a sa multiplicació, y, mentres no ho sien totes, no consentim en les altres que nostres fills hi presenciïn cap acte de desatenció o de befa per nostra llengua.

Fem qu'en tots els actes públics entre catalans, sentades, reunions, assemblees, meetings, hi ressoni sempre'l matern llenguatge y que ab ell deliberin nostres Ajuntaments y Diputacions, aixís com totes les Societats, Academies y Ateneus, en benefici de llur seriositat y prestigi no menys que de la clara expressió dels oradors y de la comprensió dels auditoris.

Casi es per demés estendre la recomanació a nostres escriptors. Passat ja felisment el temps en qu'és propagà l'afició a escriure les obres en castellà, tasca que ningú agraquí ab tot y haversen produït algunes de notabilíssimes, ab prou feines si hi hà avui qui no's convensi de la inutilitat de tant penosos esforços. El català impera ja absolutament en totes les obres d'imaginació, perquè a ell li deuen els autors tota sa gloria y lo qu'és encara més lloable la benèfica influència se va estenent sobre alguns ben acceptables assaigs científics. Perquè es una preocupació creure que les obres científiques o didàctiques han de ser molt més llegides si's redacten en castellà. Si l'obra té positiva importància correrà de tota manera per les altres nacions, perquè'l tecnicisme científic es casi igual per tot arreu, y perquè possehits mitjanament el francès y l'italià, la nostra llengua es assequible a tot lo món.

Creix també extraordinàriament el número de nostres diaris y periòdics y revistes, escrits en català y hem de continuar demanant que acabin per serho tots. Hora es ja de comensarse a decidir, perquè de tota manera les altres províncies d'Espanya pot dirse que ja no'ls llegeixen. O nostre generós moviment ha de tenir una espantosa reculada o d'aquí a una trentena d'anys ja hauràn anat riu avall tots els escrits ab artifici y contra naturalesa.

Y finalment, a dintre del sagrat temple, sota la nau que amparà el nostre idioma en sos dies de abatiment y de perill, fem que hi resplandeixi altra vegada com en els temps antics fins que no s'hi senti un sol predicador de la terra que, sense profit per cap ànima, vagi a lluhirhi les gales gramaticals y retòriques d'una llengua que ni es la seva ni la dels que se l'escolten.

Y femho tot això, senyors, no per petitesa d'esperit ni ab estrets punts de mira, sinó per assegurar la consciència de nostra personalitat. Mai ha pecat ni pecarà Catalunya per exclusivista ni per envejosa, perquè la naturalesa expansiva de sos fills els porta moltes vegades a estendres per ben llunyans horitzons.

Preguntaven uns joves en cert dia al famós escriptor D. Guillem Forteza: «Sab si hi han habitants a la lluna?»; y l'agudíssim mallorquí'ls hi digué desseguida: «Saben si hi ha cap català que n'hagi tornat?»

Y es qu'en efecte'l català sempre està a punt de rodar per tot el món conegut, quan el crida'l negoci o l'honrat desitj de guanyarse la vida. Y ab la facilitat ab que s'avesa a tots els climes y's relaciona ab tots els homes, com es possible que senti malavolensa per cap llenguatge, si tots li serveixen y tots li poden ser profitosos? Ningú com ell per

conèixer lo beneficiós qu'es l'estudi dels idiomes, y pochs son els que com ell se'ls assimilin tant aviat.

Lo que no sofreix es l'imposició. Si un dia s'escoltés nostra justa aspiració y l'estudi del castellà no fos obligatori, jo tinch per segur qu'encara se l'apendria més que avui.

Res ilustra tant com la possessió dels idiomes, y tantdebó que tots domisessim be els principals d'Europa! Però per la coneixensa dels altres, es necessari assegurar l'existència del propi, y conservar-lo y defensar-lo de tots els que'l combaten.

La llengua es un depòsit, una herencia recullida per nostres pares, elaborada a copia de sigles fins a constituir el rastre d'un poble en son pas pel mon. Per lo tant, no tenim cap dret a rebutjar-la perquè no'ns l'hem inventada. Es una riquesa que no podem malbaratar perquè nostres fills nos en demanarien compte.

Sa defensa honra, donchs, al poble que la emprèn. Sens ella, aquest se mutila y's converteix en una provincia anònima mancada d'aspiracions. A quin Estat li convé carregar ab pobles anèmichs y sense pols ni desitj de vida?

Defensem-la, donchs, tots a la una y sense treva, parlant-la sempre. En una paraula, mentres duri l'estat de violencia en que la tenen no fem ús del castellà més que quan nos hi vejam obligats y demostrem que sols el parlem a la força.

Oh! Si d'aqueix primer Congrés de la Llengua Catalana'n sortís la guspira qu'encengués tots els cors catalans a fer aqueixa professió de fè! Oh si d'això en nesqués l'idea de rendir-li un nou y més fervent vassallatge fins a pogues vèure-la un dia animant totes les converses, encapsant tots els establiments, honrant totes les construccions, desde els frontispiscis dels monuments fins a les inscripcions de les tombes, y, polida pels escriptors, regulada pels gramàtics, sublimada pels sabis y immortalisada pels poetes, arribés ab aqueixa restitució a reprendre sa vida passada encara més brillant y més esplèndida que avans, fins a sentarse al costat de ses sortoses germanes d'Europa! Oh si aquest desitj inspirés els nostres actes y tots, tots hi posessim la nostra voluntat! Seria aleshores, quan segurs de la victoria podriem dir als enemichs d'aquesta estimada llengua: Vosaltres la voleu ben petita? Donchs nosaltres la farem ben gran.

11.2.3. «Le Catalan à l'École», de Louis Pastre (1907)

Dit-on introduire le catalan dans les écoles? Comment et à quel moment doit se faire cette introduction? Telles sont les questions que je me propose d'examiner.

La *Revue Catalane* n'est assurément pas une revue pédagogique, et certains se demanderont, sans doute, si la prose du modeste instituteur que je suis ne se sera pas quelque peu égarée dans ces colonnes, parmi les travaux d'érudition de mes distingués confrères.

Je crois, au contraire, que mon article est fort bien à sa place dans notre *Revue Catalane* qui est, avant tout, un organe régionaliste et, comme tel, le défenseur le mieux qualifié de notre langue régionale.

Or, lorsqu'il s'agit de défendre une langue – de la sauver, devrais-je dire – n'est-ce pas tout d'abord, aux enfants qu'il faut songer? N'est-ce pas aux jeunes générations roussillonaises qu'il faut dire: votre langue maternelle est une langue qui a ses règles, sa syntaxe, sa prononciation particulière, sa littérature, une littérature remarquable? C'est la langue que parlent vos pères et qu'ont parlée vos aïeux. La délaisser, serait une sottise; la mépriser, serait un crime.

«Qui no estima la llengua dels pares mereix esser mut» a dit le catalan Francesch Bartrina. «Il y aurait d'ailleurs du danger, a écrit, de son côté, l'illustre philologue Michel Bréal, à inspirer aux enfants du mépris pour la langue populaire; il y a là une question de respect et, pour ainsi dire, de moralité. Dans bien des cas, on peut se servir des patois pour enseigner le français d'une manière intéressante.»

Voilà donc le grand mot lâché: on peut se servir du catalan pour enseigner le français d'une manière intéressante. S'il en est ainsi, dira-t-on, il faut l'introduire dans les écoles, et refaire les règlements et les programmes qui ne le permettent pas.

C'est ici que je veux faire intervenir les félibres et les régionalistes, puis les maîtres en pédagogie et enfin l'administration universitaire elle-même.

Les félibres, enthousiastes toujours, et jamais découragés devant l'immensité de la tâche à accomplir, font chorus avec les philologues, et, plus impatientes, ils demandent à grands cris, que les dialectes provinciaux soient inscrits dans les programmes d'enseignement.

Dans la fièvre de leur enthousiasme, ils se figurent que leurs désirs seront bientôt des réalités. Habités à voir les choses en poètes, ils croient même, très sincèrement, qu'un jour viendra où les instituteurs provençaux pourront faire leur classe en provençal, les roussillonnais en catalan, etc. Rêves de poètes que tout cela!

Pour bien montrer l'état d'esprit dans lequel se trouvent les félibres, je vais emprunter à l'un d'entre eux –et non des moindres– M. André Sourreil, de l'Escolo Moundino, un passage d'un article remarquable publié dans une revue languedocienne “La Terra d'Oc”, article où l'auteur se montre cependant un peu trop affirmatif au point de vue pédagogique:

«Pour la plupart des enfants du peuple de chez nous, la langue d'Oc est la langue naturelle, la seule qu'ils connaissent, lorsqu'ils arrivent à l'école primaire.

»Que vont faire les enfants à l'école primaire? Apprendre le français et recevoir un embryon d'instruction.

»Or, comment procède-t-on d'une façon générale, pour l'enseignement d'une langue étrangère?¹ Est-ce que, de but en blanc, on donne cet enseignement en la langue qu'il s'agit de faire apprendre? Est-ce que, de prime abord, les professeurs chargés d'enseigner à des Français, par exemple, le latin, l'anglais, l'allemand ou l'espagnol, s'expriment avec leurs élèves en latin, anglais, allemand ou espagnol? Non, pour donner les notions de ces diverses langues, ils utilisent celle que connaît déjà l'élève, c'est-à-dire le français –en l'espèce– et nous ne sachions pas que l'on ait eu à s'en plaindre.

»Alors, pourquoi agir différemment pour apprendre le français aux jeunes occitans? On en cherche vainement les motifs, ailleurs que dans cetteloi de l'ineptie dont nos bureaucrates parisiens, légiférateurs et règlementateurs-nés, semblent être les esclaves forcés ou, tout au moins, les serviteurs par trop bénévoles.

»Donc, l'utilisation de la langue d'Oc pour l'enseignement du français aux enfants du pays d'Oc semble un procédé pédagogique très rationnel, en même temps que très pratique.»

1 L'auteur exagère évidemment, car le français ne saurait être une langue étrangère pour des Français.

Le morceau valait la peine d'être cité, car il constitue, selon moi, une véritable hérésie pédagogique. On le verra d'ailleurs par la suite.

Mais l'auteur va plus loin. Lorsqu'il parle de l'embryon d'instruction que les enfants du peuple vont chercher à l'école primaire, il affirme, en homme convaincu, que si «le maître, s'exprimant en langue d'Oc et non en français avait appris à lire et à écrire aux élèves en cette même langue d'Oc, ces derniers, *comprenant, alors, plus facilement*, auraient progressé plus rapidement.»

Notre confrère va même jusqu'à désirer que les enfants du peuple complètent leur connaissance de la langue maternelle de telle sorte qu'ils puissent «goûter intégralement, grâce à elle, la beauté des oeuvres que les écrivains et les penseurs de leur race offrirait en pâture à leur intellectualité particulièrement vive et apte à la compréhension de tout ce qui est grand et noble, et élève les âmes au-dessus des trivialités de l'existence ou des vulgarités bourgeoises et parisiennes.»

Vous avez bien compris, n'est-ce pas? L'enfant du *peuple*, à l'école *primaire*, doit pouvoir goûter les beautés de la littérature occitane, pendant qu'au *collège*, le fils du *bourgeois*, n'ayant pu –le malheureux!– les goûter comme son camarade “privilegié”, sera obligé de se contenter, quoique occitan, lui aussi, des beautés de la littérature française. Nous serions donc encore une fois, et par volonté des félibres, acculés aux deux France?...

Non; sérieusement, cette théorie-là ne peut pas être soutenue. Si nous descendons des sphères éthérées où l'imagination des poètes se plaît à nous transporter et si nous regardons la réalité, nous constaterons que les enfants de France, ayant les mêmes droits à l'instruction, doivent pouvoir goûter les mêmes beautés.

Reconnaissons: 1) qu'il serait souverainement injuste de faire profiter les enfants du peuple seuls des beautés de la littérature occitane; 2) que le fait de ne pas faire goûter ces beautés aux enfants de la bourgeoisie constituerait une sorte de mépris vis-à-vis de la langue que nous avons la prétention de défendre; 3) que priver des beautés de la langue et de la littérature françaises nos pauvres enfants du peuple –aussi bons français que les enfants de la bourgeoisie– serait une drôle de façon de concevoir l'égalité des enfants devant l'Instruction, à laquelle nous attachons, nous instituteurs, une grande importance au point de vue social, et que le Parlement votera bientôt, grâce aux efforts incessants de nos Associations professionnelles.

Les régionalistes –et quand je dis régionalistes, j'entends par là seulement ceux d'entre nous qui exagèrent, ou, si vous voulez, qui sont un peu de Marseille– les régionalistes, dis-je, très ferrés peut-être en matière d'organisation administrative, mais moins compétents cependant en matière pédagogique, font naturellement chorus, eux aussi, avec les félibres et les philologues.

Il n'y a rien là qui puisse nous émouvoir et mieux vaut certainement examiner tout de suite ce que pensent les gens réellement compétents, c'est-à-dire les gens du métier, les pédagogues eux-mêmes.

Or, précisément, ceux-ci ne s'entendent pas et il existe parmi eux deux courants contraires qui croient, l'un comme l'autre, avoir trouvé la meilleure façon d'appliquer le principe pédagogique fondamental: aller du connu à l'inconnu.

Certains pédagogues, en effet, prétendent que, si les enfants de nos régions occitanes arrivent à l'école connaissant seulement leur idiome local, il faut, si l'on veut être logique, leur enseigner le français au moyen de cet idiome. Ils basent leur prétention

sur le fameux principe pédagogique qui veut que, dans tout enseignement, on aille toujours du *connu* à l'*inconnu*.

Ceux qui parlent ainsi voudraient conserver les idiomes régionaux, d'abord parce qu'ils comprennent le grand vide que causerait leur disparition et ensuite, et surtout, parce que, d'après eux, l'utilité de ces idiomes pour l'enseignement du français est incontestable.

D'autres, au contraire, prétendent que l'idiome local est une quantité négligeable et qu'il faut enseigner le français par la méthode directe ou maternelle qui consiste à aller *directement* de l'idée c'est-à-dire de la vue de l'objet (connu) au nom français (inconnu) et de l'action (connu) au verbe qui l'exprime (inconnu).

En procédant ainsi, disent-ils, on imite la mère qui apprend à parler à son enfant et l'on applique réellement le principe pédagogique «du *connu* à l'*inconnu*», tandis qu'au contraire, si l'on va de l'idée au mot catalan pour arriver enfin au mot français, on impose à l'élève un travail – toujours pénible – de traduction. Pourquoi, par exemple, dire aux élèves que *cadira* se traduit par chaise, *tap* par bouchon et *tapar* par boucher, lorsqu'il est si facile de faire devant eux, en parlant, l'action de boucher une bouteille et de leur montrer, en les nommant, une chaise et un bouchon?

Par cette méthode on apprend à *penser en français* et l'on évite, pour plus tard, les catalanismes dans les compositions françaises.

De plus, ajoutent nos pédagogues, partisans de la méthode directe, ne sommes-nous pas tous Français? Et notre langue n'est-elle pas la langue française? A quoi bon, alors, vouloir sauver des idiomes locaux qui se meurent et qui n'existeront bientôt, il faut l'espérer, qu'à l'état de souvenir? Les Français sont malheureusement trop divisés. Pourquoi vouloir encore la confusion des langues?

«Ceux qui parlent ainsi – et je les plains – étrangers à ce noble et saint amour du langage maternel, ou mus par un scrupule exagéré de leur patriotisme, voudraient proscrire au nom de notre unité politique en danger, le culte pieux et inoffensif du verbe local.»²

Il n'est donc pas vrai, comme le disait dernièrement Remo dans le journal *La Dépêche* de Toulouse, que «les pédagogues contemporains se montrent, maintenant, unanimes à estimer qu'il y a tout profit à demeurer bilingüe, l'idiome maternel aidant à une assimilation meilleure de la langue aujourd'hui devenue commune à tous les Français.»

Voyons maintenant l'attitude de l'administration universitaire.

Nous dirons tout de suite qu'elle ne s'est pas prononcée pour la conservation des idiomes régionaux; et cela se conçoit très bien. Un gouvernement centralisateur peut-il reconnaître officiellement d'autres langues que la langue officielle? Je ne le crois pas.

Cependant c'est d'un acte administratif, c'est d'une circulaire du ministre de l'Instruction publique que nous pourrions tirer des conclusions utiles dans la question qui nous occupe.

En effet, si l'administration universitaire ignore, ou plutôt *veut* ignorer, les idiomes régionaux, il n'en est pas de même en ce qui concerne les langues étrangères enseignées dans les établissements d'enseignement secondaire.

2 De Berluc-Pérussis, *Revue des Langues romanes*.

Elle a remarqué –et, avec elle, tout le monde– que nos “forts en thème” des lycées étaient incapables de *parler* convenablement la langue qu’ils avaient mis 7 ou 8 ans à apprendre sur les bancs de la classe. Il y avait là une lacune à combler, une réforme à faire; car il ne s’agit pas de *traduire* Goethe ou Shiller au baccalauréat, avec l’aide d’un dictionnaire, pour être en mesure de *converser* avec un Allemand. Ce qu’il faut, ce qui est pratique, c’est d’apprendre l’allemand usuel, la conversation allemande et de n’avoir besoin pour cela ni du dictionnaire ni de la grammaire. Il faut, en un mot, apprendre à *penser* en allemand, ou, si l’on veut me permettre cette expression triviale, apprendre à se mettre «dans la peau d’un allemand.»

Après avoir constaté, d’une part, l’insuffisance notoire des élèves et, de l’autre, les vains efforts des professeurs de langues vivantes, l’administration s’est enfin émue –il était temps– et, dans une circulaire qui a fait grand bruit dans le monde universitaire, elle a imposé aux professeurs l’enseignement des langues vivantes par la méthode maternelle. Plus de grammaires ennuyeuses, parce qu’incomprises par des enfants qui ne possèdent même pas suffisamment la grammaire française; plus de dictionnaires encombrants et inutiles au début des études, plus de traductions³, mais enseignement direct de la langue *usuelle* par *l’usage*, par la conversation, par la chanson apprise par coeur, par la récitation de textes faciles et bien choisis. Le professeur d’allemand fait aujourd’hui sa classe en allemand, suivant ainsi la méthode de la gouvernante allemande qui parvient à enseigner en moins d’un an l’allemand usuel à un jeune Français sans avoir besoin de connaître elle-même un seul mot de notre langue. Les professeurs d’espagnol, d’anglais, d’italien, d’arabe, etc., sont obligés de procéder de même, de par la circulaire ministérielle.

Quoi de plus naturel alors –et ici je réponds à notre confrère M. André Sourreil– que les instituteurs fassent leur classe en français pour apprendre le français aux occitans ignorant complètement notre langue nationale?

La voie normale –n’en déplaise à M. Sourreil– n’est pas celle des thèmes et des versions, mais bien celle qui consiste à donner «de but en blanc» l’enseignement en la langue qu’il s’agit d’apprendre⁴.

J’estime, avec l’administration, que la Pédagogie moderne ne doit plus admettre les méthodes surannées en grand honneur il y a quelque trente ans, lorsque notre génération usait encore des culottes sur les bancs du collège. Elle doit s’appliquer de plus en plus à suivre les indications précieuses qui lui sont fournies par la nature, tout comme la médecine abandonne certaines drogues indigestes pour revenir aux bonnes plantes de nos aïeux. Or la méthode naturelle pour l’enseignement des langues vivantes (je laisse

3 Jamais on ne parvient à parler couramment une langue par traduction, à coups de lexique (Carré, Inspecteur général de l’Instruction publique).

4 M. Carré, frappé de la faiblesse en français des petits Bretons eut l’idée d’envoyer en Bretagne des instituteurs parisiens qui, naturellement, ne connaissaient pas un mot de l’idiome régional. Les progrès en français furent décuplés dans les écoles dirigées par ces «étrangers». Le département du Nord comprend deux parties bien distinctes: l’une où l’on parle le français, l’autre où l’on parle le flamand. Dans cette dernière l’administration avait remarqué que l’enseignement du français était insuffisant. Pour remédier à cette insuffisance elle nomma dans la partie française des instituteurs flamands et dans la partie flamande des instituteurs français. Les résultats furent édifiants.

les langues mortes de côté car cela m'entraînerait à de trop longs développements)⁵ consiste, tout simplement, à suivre le procédé naturel de la gouvernante qui, elle-même, n'a trouvé rien de mieux que d'imiter la mère, institutrice naturelle de son enfant. Attaquer «de but en blanc» la langue, c'est-à-dire aller *directement* de l'idée au mot, telle est selon moi la marche à suivre, marche logique et sûre parce que naturelle.

De ce qui précède il semblerait découler que l'administration, s'étant prononcée pour l'enseignement *direct* des langues vivantes, est hostile à l'introduction des idiomes régionaux dans les écoles.

Il reste donc à démontrer que, contrairement à ce que l'on croit, les règlements scolaires ne s'y opposent pas. Cela fait, nous aurons à déterminer exactement *comment* et à *quel moment* doit se faire cette introduction.

L'article 13 du règlement des écoles dit: «Le français sera seul en usage dans l'école». Ce qui signifie simplement ceci: les élèves devront s'habituer à parler français entre eux, et les maîtres

Me pourront donner leur enseignement dans une langue autre que la langue nationale. S'il en était autrement, en effet, les petits Français de nos régions, déjà faibles en langue française, seraient absolument nuls au sortir de l'école. Qui oserait prétendre que ce serait là un bien?

Si donc la secrète pensée des félibres est d'introduire les idiomes régionaux dans l'école pour arriver à ce résultat, et s'ils persistent à croire que ces idiomes serviront un jour aux maîtres dans l'enseignement des diverses matières du programme, je crois pouvoir leur affirmer qu'ils attendront longtemps. L'article 13 du règlement s'y oppose formellement, et je doute fort que l'abrogation de cet article soit jamais obtenue.⁶

Non. Ce n'est pas ainsi que l'on doit espérer introduire le catalan dans nos écoles, car l'utilité de l'enseignement du français est trop évidente.

L'idée de substituer la catalan au français ou d'enseigner celui-ci per ricochet, comme on le ferait d'une langue étrangère, est tellement bizarre que l'opinion publique même ne saurait l'admettre. Mon avis est que l'on doit se borner à enseigner et à bien enseigner le français.

Mais comme les instituteurs sont absolument les maîtres d'employer telle ou telle méthode dans leur enseignement, pourquoi ne se serviraient-ils pas du catalan dans l'enseignement du français?

Nos collègues de l'enseignement secondaire ne se servent-ils pas du latin? Ce latin que les élèves doivent apprendre péniblement, alors que les nôtres savent le catalan mieux que le français? Pourquoi ne pas faire profiter nos élèves de la gymnastique intellectuelle que nécessite toute traduction?

L'article 13 du règlement n'a jamais eu la prétension d'interdire aux maîtres l'emploi de telle ou telle méthode pour l'enseignement du français. De plus, l'autorité universitaire a toujours été très large, plus large, hélas! que les instituteurs catalans eux-mêmes,

5 Montaigne, dans ses *Essais*, raconte que son père voulut lui faire apprendre le latin par l'usage, comme l'avaient appris les fils des vieux Romains, et il ajoute: "Sans art, sans livre, sans grammaire ou précepte sans fouet et sans larmes, j'avois appris du latin tout aussi pur que mon maistre d'eschole le sçavoit, car je ne le pouvois avoir meslé ny altéré".

6 Au dernier Congrès régionaliste de Toulouse un voeu fut voté demandant l'abrogation de l'article 13 du règlement des Ecoles primaires.

en ce qui concerne l'interdiction du catalan. Ecoutez plutôt les conseils que donnait, il y a quelques années, aux instituteurs des Pyrénées-Orientales, un inspecteur général distingué, M. Carré, l'un des plus fervents apôtres, précisément, de la méthode directe ou maternelle: «Ne punissez pas vos élèves parce que, dans la cour, en jouant, ils auront laissé échapper quelques mots catalans; il faut faire aimer le français en en rendant l'étude agréable; il ne faut pas le faire apprendre comme punition.»

Le catalan considéré comme langue auxiliaire ou, si l'on veut, comme *latin du pauvre* peut donc être introduit dans l'école sans que, pour cela, le règlement soit violé. Mais à quel moment doit-il être introduit pour ne pas être considéré en ennemi? Cette question a une grande importance.

En effet, si nous nous servons du catalan, dès le *début*, pour enseigner le français aux enfants qui arrivent à l'école ne comprenant que le catalan, nous nous trouverons en *contradiction avec la circulaire ministérielle* dont nous parlions plus haut et dans laquelle il est dit que l'enseignement des langues vivantes doit être donné au moyen de la méthode directe ou maternelle.⁷

Ce n'est donc pas par le déplorable système de traduction employé pendant si longtemps dans les lycées et collèges que nous enseignerons *dès le début*, le français *usuel* aux tout petits, mais au contraire, par les exercices de langage directs, c'est-à-dire par la méthode maternelle parce qu'elle est, non-seulement la plus rapide, mais encore la plus naturelle, la plus logique. Nous dirons à notre petit bonhomme de six ans ce que nous avons à lui dire, en français et en français seulement, et nous nous ingénierons à nous faire comprendre. Nous agirons absolument comme si le catalan n'existait pas, et, si le bambin nous répond quelquefois dans cette langue qu'il aime parce qu'il l'a «mama-da amb la llet de sa mare», nous feindrons de ne pas avoir compris. Il sera bien obligé, alors, de faire effort pour balbutier ses réponses en français! D'ailleurs, ses camarades plus âgés se chargeront de lui donner l'exemple.

La mère, qui, à force de patience, a appris le catalan à son enfant, a-t-elle fait des études spéciales pour cela? Certainement non. La nature seule la guide: institutrice naturelle de son bébé, elle montre des objets en disant leurs noms, elle fait certaines actions en disant les verbes qui les expriment et, petit à petit, l'enfant qui, tout d'abord, se contentait d'écouter sa mère en ouvrant de grands yeux étonnés, ou de bégayer quelques phrases bizarres, inintelligibles pour tout autre que pour elle, arrive en 3 ou 4 ans à parler convenablement le catalan.

Nous ferons de même pour le français et nous arriverons au même résultat, mais plus rapidement parce que plus méthodiquement.

Mais s'il est permis d'affirmer que le catalan est nuisible à l'enseignement du français dès le début des études, il n'en est plus de même dès que l'enfant connaît assez de français pour converser avec ses camarades sur un sujet familier et qu'il est capable de rédiger une petite composition française.

7 Il en arriva une bien bonne à un de mes collègues, instituteur dans une petite commune de Provence: Partisan de la méthode directe, mais croyant cependant que l'on peut, sans danger, se servir d'un mot provençal quand, par hasard, il est très difficile de donner la signification exacte d'un mot français, notre homme viola la méthode pour un mot, puis pour un autre, puis encore pour plusieurs autres, et, finalement, il en arriva presque à faire sa classe en provençal; de sorte que ses élèves étaient nuls en français.

C'est à ce moment, et à ce moment seulement, que le catalan devrait intervenir et qu'il serait un auxiliaire précieux.

M. Michel Bréal, qu'on ne se lasserait jamais de citer, a dit: «La nacelle vogue mieux avec deux rames, l'oiseau vole mieux avec deux ailes, et l'écolier vaudrait mieux qui étudierait à la fois son dialecte d'Oc et notre langue nationale». Mme. Kergomard, inspectrice générale, une célébrité pédagogique, ne craint pas de recommander les patois dans les classes *pour les élèves sachant assez de français*: «Mettez, dit-elle, les élèves en présence d'un texte patois, enseignez-leur à le serrer de très près, et l'exercice leur sera, *au moins*, aussi profitable que la version latine aux élèves des lycées». On pourrait même dire *plus* profitable parce qu'ils le feraient avec plaisir, étant dispensés de cette besogne abrutissante qui consiste à chercher sur le dictionnaire tous les mots de la version.

Il est évident qu'en s'exerçant journallement à traduire des textes catalans en classe, les enfants s'habitueraient, au moyen des rapprochements fréquents qui se feraient dans leur esprit, à chercher l'exacte propriété des mots et à éviter les catalanismes.

Comme leurs camarades des lycées ils arriveraient à obtenir dans leurs compositions françaises un tour de phrase plus flexible, plus élégant, plus original.

La traduction des textes catalans permettrait aux maîtres d'attirer d'une façon toute spéciale l'attention des élèves sur certaines tournures particulières à la langue catalane, comme par exemple celles-ci: J'ai un livre *que* la couverture est bleue (*tinch un llibre que la coverta es blava*); je suis la personne *qu'on* vous a parlé (*som –ou soch– la persona que vos han parlat*); je n'ai pas *autant de la* patience *comme* toi (*tinch pas tant de paciencia com tu*); vous m'appelez à moi? (*me crides an a mi*), etc. Le regretté M. Mattes, ancien inspecteur primaire, a fait, dans sa grammaire, un recueil très joli et très complet de ces tournures catalanes francisées par les enfants.

Nous n'insisterons pas sur les avantages qu'on peut retirer de la comparaison des deux langues. De l'avis de tous les philologues, on ne connaît bien sa langue que par la comparaison avec une autre. La nécessité de cette comparaison se fait tellement sentir que certains pédagogues très avisés projettent d'introduire une langue vivante dans les programmes déjà si chargés de nos écoles primaires.

Le mieux, et, en tous cas, le plus simple, est de se contenter, comme langue de comparaison, de ce catalan qui est à notre portée et que les enfants parlent couramment depuis leur plus tendre enfance. La traduction orale d'un texte catalan peut se faire chaque jour en prenant un moment sur le temps consacré au français, sans surcharger le programme. Dix ou quinze minutes suffisent pour traduire oralement une page de catalan en classe. Cette même page, ainsi préparée, peut être donnée à traduire par écrit, le soir, dans la famille. Les parents seront certainement intéressés par ce genre de devoirs. La plupart d'entre eux collaboreront à la traduction de ces textes et apprendront ainsi à mieux connaître, non-seulement la langue française, mais encore... la langue catalane qu'ils parleront avec plus de pureté et plus de correction.

Enseigner d'abord aux jeunes Roussillonnais à parler et à écrire le français sans tenir compte du catalan, et, plus tard, à bien parler et à bien écrire le français au moyen du catalan, voilà la seule méthode qui paraît conforme à la logique et –ce qui n'est pas à dédaigner– aux Réglemens en vigueur.

Cette méthode d'enseignement aurait pour conséquence inévitable la conservation et même le perfectionnement du catalan, et, de plus, elle mettrait tout le monde d'accord au grand profit des enfants de nos écoles.

Ainsi soit-il.

Les paroles, dit-on, s'envolent. On pourrait même ajouter: les écrits passent.

Ecrits ou discours, autant en emporte le vent. Je suis persuadé que mon article ne fera pas avancer d'un pas cette question pourtant si importante du catalan à l'école.

Il ne suffit donc pas de parler ou d'écrire; il faut agir. La Société d'études catalanes ne doit pas être seulement une société d'études. Elle doit être surtout une société de lutte, une société d'action.

Or l'action, dans le cas qui nous occupe, consiste en ceci: intéresser les enfants, d'abord en dehors de l'école, à la langue catalane, récompenser ceux qui auront montré le plus d'aptitude dans cette langue qui est la leur, et, par ricochet, intéresser aussi les instituteurs de telle sorte que, poussés peut-être par les parents et les élèves, ils consentiront à essayer de ce «surlatin» dont ils disposent pour l'enseignement du français.

Comment faire pour intéresser les enfants à la traduction? La revue gasconne *Era bouts dera mountanho*, organe de l'Escolo deras Pireneos, va nous indiquer le moyen.

Cette revue a organisé dernièrement, en Gascogne, des Jeux Floraux où, seuls, furent admis à concourir les enfants des écoles primaires.

Le concours comprenait:

1° une version gasconne,

2° un thème gascon,

3° une narration gasconne,

4° une récitation gasconne.

Les trois premiers travaux furent adressés au jury à une date déterminée. Quant à la récitation gasconne elle fut jugée en une séance publique présidée par la Reine des Jeux Floraux, une ravissante jeune fille en costume du pays.

La distribution des prix eut lieu aussitôt après, et le secrétaire donna lecture des meilleures narrations gasconnes. Le succès fut complet.

Les lauréats reçurent en récompense des diplômes, des abonnements à la Revue gasconne et des livres rédigés en gascon.

J'ai proposé au Conseil d'administration de la Société d'études catalanes d'organiser un concours semblable pour le Roussillon.

On pourrait nous objecter peut-être que les travaux présentés par les enfants seront retouchés par les parents ou les instituteurs et que, par conséquent, ils ne sont pas sincères. Que nous importe! Lors même que cela serait, qu'avons-nous à redouter? Je crois qu'au contraire cette collaboration des parents et des maîtres sera un bien, et que, grâce à elle, notre but sera doublement atteint. D'ailleurs l'Escolo deras Pireneos l'a très bien compris puisqu'elle a donné des récompenses, non-seulement aux enfants, mais encore aux instituteurs et aux personnes qui avaient présenté le plus grand nombre de candidats au Concours.

Le Conseil d'administration de la Société d'études catalanes a accepté ma proposition et a renvoyé l'organisation du concours à la prochaine séance du Bureau. Celui-ci s'est mis à l'oeuvre et m'a chargé de publier, dans la Revue, à l'usage des candidats, les principales règles d'orthographe et de prononciation catalanes; car il ne faudrait pas que les enfants pussent croire que la véritable orthographe catalane est l'orthographe

phonétique française employée, dans un but de vulgarisation de la langue écrite, par notre incomparable et regretté poète roussillonnais Oun Tal.

Il serait difficile d'intéresser les enfants à la traduction dans la famille si, au préalable, on ne leur faisait connaître ces règles, et surtout si on ne leur montrait, par un exemple, comment on traduit un texte catalan. C'est ce que nous essayerons de faire.

11.2.4. Memòria de l'APEC de l'any 1913, text manuscrit de l'Arxiu Jordi Verrié

Durant l'any que acaba de transcorre, l'A.P. de l'E. C. ha continuat amb entusiasme la labor començada des de que's fundà, recollint nous esforços i noves voluntats intensificant el seu camp d'acció ben frondós i ben ampli i senyalant tot lo clarament possible, la seva orientació educativa i patriòtica. Es pot dir que en mig del Renaixement català la nostra Associació hi té ben marcat un lloc altíssim i honorable: la seva vitalitat i el seu funcionament deixen un rastre benefactor, (...) lo que constitueix l'ànima del seu viure, obté el respecte de tots els ciutadans; la simpatia de tots els patriotes i fins la seva actuació, aixeca entusiasmes que indubtablement es traduiran en fruits abundosos.

Modesta l'Associació pels medis amb que compta, és forta i enlairada per la seva finalitat, constitueix un organisme eminentment propulsor de la Nacionalitat catalana perquè la seva obra d'educació i instrucció catalanes són la més ferma penyora de tots els alçaments espirituals i de totes les conquestes triomfadores. L'obra de cultura popular que realisa, l'immensa feina catalanisadora que ha de fer, per medi de l'escola són la garantia excelent dels millors auguris.

Bé és veritat que's té força descuidada l'escola; que la cultura popular catalana es troba endarrerida. És ben cert que Catalunya en els inicis de la seva alta cultura i dintre la febre de la seva formació política, oblida quelcom aquell recer privilegiat de l'Escola, però nosaltres hem d'afirmar resoltament la nostra voluntat i redreçar tots els entusiasmes, en l'obra de l'A.P. Ella serà lo que volgüem, i m'atreveixo a dir que la seva actuació i la seva finalitat, són de tal modo indispensables, que ha de devenir organisme potent, institució fecondíssima i nacional, mentres Catalunya no posseeixi aquella llibertat que li permeti organitzar l'escola i totes les institucions de cultura popular.

Per això, com que'l seu viure és tant necessari i l'escalf de la seva actuació tant benemérit, nosaltres hem d'anar a procurar-li grans quantitats de medis que si es mou mou modestament, és per dissort de tots i de Catalunya.

Així lo primer que sempre hem pretès conseguir ha sigut l'ajuda de tothom, els medis materials. I durant l'any passat s'han obtingut expressos manifestacions d'apoiament per la nostra obra. En aquest sentit el Consell Directiu ha realitzat actives gestions, les quals fan esperar el pervindre que's mereix l'Associació. Tenim completa confiança en que no'ns tenen de mancar medis, si perserevem amb l'obra patriòtica excelsa tant bellament planejada.

Al fet més trascendental que ha realitzat l'A. és el primer concurs d'Història i del qual ja n'apuntà els treballs preliminars el meu digne antecessor. El concurs constituí un èxit tant evident que com una cosa naturalíssima, s'ha erigit en certamen anyal. És clar que al seu èxit hi contribuí poderosament l'activitat que tots desplegem al seu entorn i d'un modo especial la contribució magnífica i incondicional dels eminents patricis que constituïren els jurats, aquestes il·lustres personalitats tècniques sentiren tant bellament la nostra obra, que l'A. des del primer moment els hi significà el seu desig de que continuessin en llurs càrrecs en el segon concurs.

Vist l'èxit del concurs, el Consell Directiu de l'A. ha procurat per tots els medis que té al alcanç lograr una major concurrència d'infants en els successius i per el que ha de realisar-se enguany ofereix doble quantitat de premis en metàlic, i crida als mestres, posant en la convocatòria una distinció als que'n sien mereixedors. Per altre part el Concell, juntament amb els jurats, que actuen ademés com a assessors, ha previst la constitució de tribunals en les capitals catalanes, perquè aixís no resulti tant molesta la concurrència dels infants.

Pot ja preveure's fàcilment que'l proper concurs resultarà més nodrit que l'anterior i tenim la seguretat de que l'èxit augmentarà d'any en any, si l'A. troba els medis indispensables per organisar-lo amb empena perseverant i continuada. Per la nostra part no estalviarem treballs, perquè ja s'haurà reparat, que amb els concursos anyals indubtablement es lograrà que'l poble coneixi la Història de Catalunya, que la coneguïn per lo menys els concursants i que la seva ensenyança penetri en totes les escoles públiques i privades. Si encara per desventura, no podem alçar escoles catalanes, cal no destruir les oficials, sinó que debem anar a mentalisar-les fent que s'hi ensenyi la nostra història i el nostre idioma com a mínim.

Per això l'A. veient lo molt que manca un llibre de texte per als infants, el qual a més de resumir les millors condicions pedagògiques, sigui excelent resum de l'Història Pàtria està fent gestions per a lograr la seva publicació, que es de creure donarán bon resultat i el manual invadirà les escoles i les llars.

Aquí podríem acabar la memòria de lo fet durant l'any passat. És molt si's té en compte els escassos medis de l'A. i sobretot si en mig de l'actuat s'hi sab veure aquella significació propulsora i ascencional que'l concell Directiu sent amb serenitat i amb entusiasme xardorós; en canvi semblarà poc si sense consultar la realitat i lo que costa sempre l'anar endevant, es pensa amb lo que hauria de ser, amb que l'escola catalana, constitueix lo més viu del resorgiment català.

La trascendencia del concurs d'Història de Catalunya, per si sola avalarà tots els esforços esmerçats que són molts i necessaris perquè la seva implantació sigui seriosa i ferma. És clar que al seu costat podria aplicar-s'hi com un bellíssim apunt el gest del distingit i estimat catalanista Dr. En Daniel Girona i Llagostera que ofereix a l'A. un cicle de conferències populars sobre Història Pàtria, i es podria anotar l'acord patriòtic del Ajuntament de Mataró abonant els gastos dels nois i noies que concorrin al concurs, quan l'A. amb joia té la seguretat de que altres Ajuntaments si ve'l cas faran lo mateix. En fi, podrien apuntar-se una renglera de notes secundàries despreses de l'actuar de l'A.; pro cal que constin només en aquest resum anyal els primordials fets i á l'entorn d'ells i de la finalitat que persegueix l'A., constatar la voluntat i entusiasme fervent del Consell Directiu.

Frederic Culí i Verdaguer, gener 1914.

11.2.5. Carta de l'Associació Protectora per a l'Ensenyança Catalana al Ministre d'Instrucció (1917). (*Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, any I, núm. 3, Barcelona, desembre de 1917*)

Sr. D. Felip Rodés. Madrid.

Distingit senyor i amic:

El vostre enlairament al Ministeri d'Instrucció Pública de l'Estat espanyol ha determinat al Consell Directiu de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana a adre-

çar-vos les presents ratlles per interessar-vos en la resolució dels assumptes que amb la seva especial finalitat s'adiuen.

Naturalment que en primer lloc caldria excitar vostre zel per a la resolució total del problema de la plena autonomia de Catalunya en allò referent a ensenyança, per quant representaria la fi de tota dependència respecte al poder central, si no ens féssim ja càrrec de la situació de les coses, del caràcter provisional del vostre govern i de la impossibilitat de plantejar aquest problema integral en aquests moments.

Però sí que, parcialment, podríeu tal volta aconseguir la millora de distints aspectes de la vida actual de relació entre l'Estat i Catalunya referent a l'ensenyança.

En primer lloc seria molt procedent una circular ordenant als Inspectors que no obstaculitzin l'ús de l'idioma natural en les escoles de les regions de llenguatge peculiar, ans al contrari el fomentin en tribut a la justícia i en profit de l'eficàcia de l'ensenyança. En segon lloc seria d'alta justícia una disposició declarant oficials i obligatòries les lliçons de Gramàtica Catalana en les Normals de Mestres i de Mestresses de Catalunya instaurades o en vies d'instauració per la nostra Associació, establint-les demés en les Normals de Mallorca i València i altres regions de llenguatge propi.

Problemes parcials de possible resolució immediata són també, per exemple: la instauració dels estudis de doctorat a Barcelona i altres Universitats on hi tingui raó d'ésser i la descentralització de les oposicions de catedràtics i mestres, per a destruir l'injust privilegi de què frueixen actualment els fills de les regions centrals.

Noves indicacions podríem fer-vos sobre altres aspectes parcials de problemes que afecten a aqueix Ministeri en relació amb les finalitats de la Protectora, però no volem acumular peticions que poguessin abromar vostre esperit i fins dificultar vostra gestió.

Únicament, per acabar, us direm que hi ha pendent alguna consulta de les Escoles Normals Catalanes a la Direcció General de Primera Ensenyança sobre l'autorització sol·licitada per la Protectora referent a l'apertura de càtedres de Gramàtica Catalana, les quals convindria fossin resoltes tot seguit favorablement i sense la il·lògica condicionalitat que les ensenyances del català s'hi donguin en castellà, com pretengué alguns mesos enrera el Sr. Royo Villanova.

I que a Les Escaldes d'Andorra hi ha un mestre del país, N'Alfons Areny, que s'ofereix a mantenir una Escola a base de la llengua catalana, que és la oficial a Andorra, ensenyant demés el castellà i el francès i sol·licitant ajut per a proveir-la en deguda forma i sostenir-la docorosament, la qual cosa no pot fer en l'actualitat per manca de medis econòmics que el Consell d'Andorra, per sa modèstia, no li pot proporcionar. No podria fer res aqueix Govern per protegir tan nobles intents que en últim cas tendeixen a reforçar la influència de l'Estat sobre la petita República d'Andorra? Ho deixem al vostre bon criteri.

I ara, senyor, rebeu la respectuosa salutació del Consell Directiu de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que espera no haurà estat en va per a Catalunya el vostre pas pel Ministeri d'Instrucció Pública de l'Estat espanyol; oferint-se en nom del Consell i en nom propi, vostre afm. S.S.,

Manuel Folguera i Duran.

11.2.6. Proposta de Joan Palau i Vera al Premi República Argentina (1917)

El curs complementari a les Escoles Normals deuria comprendre tres parts:

- a) Un grup d'*estudis teòrics de matèries* no cursades en les Normals i que han de formar el bagatge obligat de tot mestre.
- b) Un grup de *pràctiques* imprescindibles per aquells que es dediquen a l'ensenyança.
- c) Una tercera part que comprèn ço que es refereix a una intensa *educació física* i a *pràctiques higièniques*.

A) GRUP D'ESTUDIS TEÒRICS COMPLEMENTARIS.

PSICOLOGIA.-L'estudi de la Psicologia hauria de comprendre tres parts: 1a. *Psicologia general*, ço es, la basada en una classificació de les activitats de l'esperit (Podria servir de text l'edició castellana de la P. de William James). 2a. Una *filosofia de la psicologia* feta en la darrera part del curs. 3a. *Algunes pràctiques de psicologia experimental*.

HISTÒRIA GENERAL DE LA CULTURA.-Aquesta matèria hauria de comprendre l'estudi de les grans èpoques culturals i vindria a ésser una síntesi de la història del pensament de les religions, de les ciències, de les arts, dels costums, dels invents, etc.

FILOSOFIA.-L'estudi d'aquesta matèria hauria de consistir en una història de la filosofia; encara que el desideràtum fóra la iniciació a una filosofia que servís de guia orientadora de l'activitat espiritual i de la conducta.

PEDAGOGIA.-Aquest estudi comprendria la pedagogia dels grans pedagogs moderns (Herbart, Natorp, Dewey, Montessori, Gentile, etc.), tractats a fons i estudiats en textos originals (o traduïts).

GEOGRAFIA I HISTÒRIA DE CATALUNYA.-L'estudi de la geografia hauria de comprendre la construcció de mapes de relleu i de gràfiques, accentuant molt la part de fisiografia. La història demés de política hauria de comprendre la història de la civilització catalana, recollint el major nombre possible de material gràfic.

LLENGUA CATALANA.-Demés de la part gramatical haurien de fer els alumnes abundants pràctiques de composició.

B) GRUP DE PRÀCTIQUES.

1er. ESTUDI DIRECTE DE LA LOCALITAT.-Aquest estudi comprèn: a) l'ambient físic; b) l'home i la societat, ço es, l'ambient humà.

L'estudi de l'ambient físic de la localitat hauria de comprendre el següent:

a) Estudi del relleu, del cel, dels agents atmosfèrics, de les aigües, dels elements constitutius del terreny, de la flora i de la fauna locals. Aquest estudi, fet directament mitjançant observacions ordenades, s'hauria d'acompanyar d'observacions personals i directes de la vida dels animals i plantes més característics o coneguts. Aquestes observacions exigirien la possessió d'aquaris i terraris (la construcció d'aquaris i terraris podria formar part dels treballs manuals).

b) *L'estudi de l'ambient humà* comprendria l'estudi de tot el referent a l'home i a les seves ocupacions així com tot allò que es refereix a la vida social.

La manera més metòdica i completa de realitzar aquest estudi consistiria en fer *els exercicis pràctics* que figuren en una obra a punt de publicar-se (la publica la casa Seix i Barral Herms.) anomenada “La Educación del Ciudadano”.

D'aquesta manera l'estudi pràctic de l'ambient humà es convertiria en una excel·lent *Instrucció Cívica*.

2on. PRÀCTICA DEL DIBUIX del natural, sobretot del dibuix complementari o millor dit auxiliar de la història, de la botànica i de la zoologia.

3er. PRÀCTIQUES D'EXPRESSIÓ ORAL.-Desenrotllament de lliçons orals i de conferències.

C) EDUCACIÓ FÍSICA.

Els futurs mestres han d'exercitar intensament la gimnàstica per a llur propi desenrotllament i per poder guiar el desenrotllament físic dels deixebles.

Demés practicaran esports i s'entrenaran en l'excursionisme.

Els mestres haurien de disposar d'un local adequat per poder pendre una dutxa diària, amb la qual cosa adquirien hàbits de netedat i enfortirien llur cos.

PLA D'ESTUDIS. *Estudis teòrics*.

Psicologia.-Lliçó diària. 6 hores setmanals.

Història de la Cultura.-Lliçó alterna. 3 hores setmanals.

Filosofia. Dues hores setmanals. 2 hores setmanals.

Pedagogia. Una hora. 1 hora setmanal.

Geografia i Història de Catalunya. 3 hores setmanals.

Llengua Catalana. 3 hores setmanals.

Estudis pràctics.

Estudi de la localitat (ambient físic i humà).-Una sessió diària que serà de més d'una hora.

Dibuix.-Dibuix auxiliar dintre de les hores destinades a l'Estudi de la localitat.

Dibuix com a classe especial. 2 hores setmanals.

Pràctiques d'expressió oral dintre de les hores destinades a Llengua Catalana.

Educació física

Gimnàstica. 1 sessió diària.

Esports. 2 sessions per setmana.

Bany. Diari.

PRESSUPOST ANYAL.

1 professor de Psicologia (6 h). 30 duros mensuals.

1 professor H. de la Cultura (3 h). 20 duros mensuals.

1 professor Filosofia i Pedagogia (3 h). 30 duros mensuals.

1 professor Geografia, Història de Catalunya i Llengua Catalana (6 h) 30 duros mensuals.

1 professor d'Estudis de la localitat. 40 duros mensuals.

1 professor de Dibuix. 10 duros mensuals.

Secretari. 30 duros mensuals.

1 sirvent (bidell). 20 duros mensuals.

Despeses generals, neteja, material, excursions, etc. 30 duros mensuals.

Total despeses mensuals, 240 duros. Despesa total anyal, 14.400 pta.

PRESSUPOST D'INSTAL·LACIÓ (15 alumnes).

Mobiliari: Taules i cadires, 75 pessetes per cada alumne: 1.125 pta.

Càtedra, pissarres, armaris, etc.: 700 pta.

Biblioteca: 500 pta.

Dutxes: 300 pta.

Aparells (microscopis, tubs d'assaig, balances, etc.): 2.000 pta.

TOTAL: 4.625 pta.

Les despeses de local, il·luminació i aigua no s'expressen perquè fóra fàcil obtenir un local dintre d'una escola oficial (Escola Industrial).

Joan Palau Vera.

11.2.7. «El dret a l'ensenyament en la llengua materna», d'Antoni Rovira i Virgili (1919). (De *La Veu de Catalunya*, publicat al BAPEC, núm. 8, novembre de 1919, pàg. 184-185)

Entre els drets reconeguts pels tractats de pau de Versalles i Saint-Germain a les minories nacionals, és a dir als grups ètnics i lingüístics que són minoria dins l'Estat a què pertanyen, hi ha en primer lloc el dret a l'ensenyament en llengua pròpia. Els alemanys que resten dins el territori txeco-eslovac, els txeco-eslovacs que resten en territori austríac, els magiars que resten en territori hongarès, etc., tenen reconegut pels dits tractats el dret d'ésser ensenyats en escoles de llur respectiu llenguatge. Aquesta clàusula dels tractats constitueix evidentment un triomf del principi nacionalista. I cal remarcar que si és reconegut el dret a l'ensenyament en la llengua materna als grups isolats, amb molta més raó ha d'ésser reconegut als grups compactes, amb caràcter d'unitat col·lectiva, com és ara Catalunya.

Els ciutadans de l'Europa central afectada per l'al·ludida clàusula es mostren decidits a fer-ne respectar la íntegra vigència, contra els mancaments i les maniobres dels Estats. Així veiem ara a Viena una vaga escolar d'alumnes txecs. El nombre de vaguistes és de 7.000. Els petits txecs, sostinguts per llurs pares, exigeixen que se'ls ensenyi en escoles de llengua txeca.

El Govern de Viena i el municipi vienès, amb l'aprovació de tots els partits alemanys de l'Àustria, es neguen a concedir als txecs, que en gros nombre viuen a la capital austríaca, el benefici de les disposicions escolars contingudes a les clàusules de protecció de les minories. A la Bohèmia ha produït gran emoció aquesta actitud, i l'orgue dels socialistes txecs, *Prava Lidu*, ataca violentament els socialistes austríacs, que s'oposen que hi hagi a Viena escoles txeques.

Per a justificar l'actitud dels austríacs, el doctor Renner ha declarat que Viena fa amb les escoles txeques el mateix que fa Praga amb les escoles alemanyes. Però l'alcalde de Praga sosté, per a 800 alumnes alemanys, quatre escoles primàries elementals, dues escoles primàries superiors i dues escoles annexes a les escoles normals. Afegeix que a Viena, on 7.000 alumnes txecs manquen de locals escolars, si el municipi vienès observés la mateixa proporció que el de Praga, hi hauria d'haver 35 escoles primàries elementals i 18 escoles primàries superiors amb un total de 306 classes.

El comitè d'educació i de cultes de l'Assemblea nacional txeco-eslovaca s'ha reunit per a tractar del conflicte escolar. Els txecs es mostren disposats de fer tot que calgui perquè els alumnes txecs de Viena siguin ensenyats en escoles txeques.

Aquest interès i aquest esforç dels patriotes de tots els països en ço que esguarda a l'ensenyament en la llengua nacional, ha de servir d'estímul a l'obra de l'ensenyament

català, que es troba encara deplorablement endarrerida. Cal pensar que arreu del món l'escola ha estat el més poderós i sòlid instrument d'ascensió nacional i de vigoria patriòtica. I encara avui, després de més de mitja centúria de moviment catalanista, el 98 per cent dels infants catalans reben l'ensenyament en llengua castellana. Això és una tara greu, que en cap altre moviment nacionalista existeix.

11.2.8. Conferència de Maria Noguera a l'acte del 15 de febrer de 1920 a l'Ateneu Barcelonès, en el qual es van concedir els II Premis República Argentina

De la participació dels sords-muts en els jocs dels infants oients.

Posada a parlar per una deferència mai prou agràida, en aquesta festa de repartiment de premis del «Concurs de jocs», no puc sostreure'm al deure moral que tinc envers als sords-muts de dir unes breus paraules sobre els seus jocs, més que més, tenint en compte que l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana al treballar per a l'educació dels infants, no n'exclou pas cap ni fa distinció entre ells estenent, en conseqüència també la seva protecció envers aquells que, per circumstàncies especials, es troben privats de la paraula.

També ells, els sords-muts, necessiten jugar i jugar força. Ells com els altres, tenen aquesta inclinació innata al joc i aquest exercici els és necessari com el mateix aliment; més encara, si recordem que els jocs són el primer graó del seu desenrotllament, el fonament de la seva educació integral.

Amb tot això, els sords-muts juguen poc, molt poc; necessiten qui amorosament els ensenyi, qui els dirigeixi i fins si cal, qui jugui amb ells; necessiten una guspira de benevolència de part dels que els rodegen, i això, llevat dels mestres i algunes vegades dels pares, es pot dir que no hi ha ningú que tingui ni paciència ni caritat per fer-ho. Als mateixos jocs col·lectius en què podrien pendre part i fruit la satisfacció d'ésser iguals que els altres nens, els seus companys no els hi volen perquè no en saben i els destorben; en una paraula, perquè els hi fan nosa.

Fins els germans, moltes vegades, no volen en els seus jocs aquell que la manca de l'oït té separat de tothom.

I qui sap si això, encara que inconscientment, no és un reflex de tota aquella llarga cadena de prejudicis i menyspreus que ha sofert el sord-mut des dels temps més reculats de la història, fins a arribar a mitjants del segle XVI en què s'inicia formalment la seva redempció?

Si les Escoles en general, i amb elles les de sords-muts són les que vetllen per a l'educació integral dels seus educands i el joc és el millor dels exercicis naturals en ço que afecta al posar en activitat totes les facultats educables dels nens, no s'han de mirar endebades ses manifestacions expansives que, com clar espill, reflecteixen amb tota llibertat les facultats íntimes dels infants, la seva personalitat i tot el seu ésser, sinó que deuen considerar-se com a mitjans poderosos per obtenir el fi que es persegueix.

Així, doncs, el privar els sords de llurs jocs, perquè amoïnen als grans o destorben als petits, és impedir-los l'evolució natural, i per tant, atentar contra la seva pròpia vida. I quins són els jocs dels nostres sords-muts?

En línies generals, i a mesura que progressen en perfeccionament, podem dir que tots, excepció feta d'aquells els gestos concomitants dels quals van acompanyats de melodies o diàlegs molt llargs, i encara prescindint d'ells, els juguen a voltes per imitació.

Si tractant dels jocs premiats en aquest Concurs volguéssim esborrar una classificació viable dintre el nostre domini especial, no podem prescindir de considerar el sord-mut dins l'escola i fora d'ella; abans d'ésser educat i després de ser-ho.

No és pas aquí el lloc més oportú per exposar en quin estat ingressa a l'escola un sord-mut, ni el perquè els seus pulmons estan contrets, la seva respiració és dèbil, irregular i curta, el seu caminar indecís, etc. etc., ni demostrar el seu estat psicològic que és tan lamentable com el fisiològic. Anotem solament que a l'entrar per primera vegada un sord-mut a l'escola, o bé esclata en plors o es presenta immòbil i cohibit, esverat, perquè no sap el que li van a fer ni on l'han dut; tot li és nou, i recela de tothom qui el rodeja. ¿Com el traurem d'aquest estat, fent-li agradable la seva estada en l'Escola, i com aconseguirem que es familiaritzi amb nosaltres i amb tot ço que és indispensable per la seva instrucció? Jugant. Heu's-ho aquí tot i això, cal tenir-ho en compte al fer una classificació dels seus jocs.

Aquests poden ésser preparatoris i complementaris. Els primers són d'imperiosa necessitat per a la seva iniciació educativa; els segons són d'esbargiment i completió dels preparatoris. Els uns i els altres poden ésser amb accessoris o sense i poden considerar-se sota tres aspectes: físics, de respiració i sensorial. Dintre el dels primer grup, per a aconseguir desenrotllar tots els seus membres, hi ha la gimnàsia sueca, (que pot considerar-se com a preparatori) i tots aquells jocs que tinguin per fi posar en activitat els diferents membres del cos, com a complementaris, tals són el córrer, saltar a corda, a rotllo, etc.

Els del segon grup o els de respiració no sols obtenen desenrollament de la cavitat toràctica, sinó domini de l'aire expirat que tant deu vetllar-se ja que d'ell depèn bona cosa el perfeccionament de la paraula articulada.

Els millors jocs per obtenir el perfecte funcionament de l'aparell respiratori són tots aquells en què l'infant es veu obligat a bufar per aconseguir el seu fi; tots ells de gran importància i àdhuc interès per al sord-mut.

N'hi ha una bella i nombrosa col·lecció; des de les bombolles de sabó, bufar una espelma, molins de paper, automòbils de cartolina, espanta-sogres, meravella, etc, fins el que ens cita la col·lecció núm. 2, l'únic de totes les col·leccions que s'ocupa d'aquesta classe de jocs. Es tracta d'una bola de cartolina fina construïda mintjançant un model determinat, i adquireix tals condicions, que bufant-la va rodant d'un cantó a l'altre. El joc consisteix en posar els nens al voltant d'una taula i tirar-se la bola uns als altres mitjançant el bufar. Perd, qui deixa caure la bola o qui la toca amb les mans. D'aquest joc pot deduir-se amb quin plaer i entusiasme són jugats i la importància que revesteixen com a preparació de l'ensenyança oral del sord-mut. Resten els del tercer grup, els sensorials, que amb ells aconseguirem el desenrotllament i perfeccionament dels sentits. Entre els jocs preparatoris podem citar els de Froebel, que constituïren els fonaments del seu sistema de l'educació; els Montesorians, els trencaclosques i tot el que sigui treballs manuals.

Entre els jocs d'expansió i esbarjo que assoleixen dit fi se'n poden citar molts, perquè si bé el joc posa en activitat totes les facultats educables dels nens, també és cert que en tots ells, és indispensable la intervenció dels sentits; i fent un estudi profund de cada joc, fins a esmenussar-lo veurem encara què n'hi ha, en què intervé un sentit més que altres. Cal doncs tenir-ho en compte tractant-se dels sords-muts, en que la vista i el tacte deuen substituir l'oït, podent-se formar dos grups; un de tots aquells jocs que

poden considerar-se com educatius de la vista; altre com educatius del tacte. Exemple dels del primer grup és «L'anell picapedrell», amb una variant que consisteix en passar un cordill dins d'un anell, després es lliguen els extrems; les nenes fent una rodona sostenen en ses mans el cordill, i es passen l'anell de l'una a l'altre amb molta disimulació perquè no ho vegi la que para, i si aquesta, a la que assenyala l'atrapa amb l'anell a les mans, para i passa al mig. En aquest joc requereix una gran educació de vista per la que para, ja que li cal fixar-se en els llurs moviments de mans de ses companyes per esbrinar la posseïdora de l'anell, i si en això assoleix perfeccionament, més tard l'assolirà als moviments facials i bucals que el mestre li faci davant el mirall per obtenir la pronunciació de algun so.

Entre els jocs que poden considerar-se com a perfeccionament de tacte podem citar-ne un de ben senzill i conegut de tothom, «L'escarbat bum bum» prescindint de la melodia o canviant-la per altra més curta. En aquest joc li cal a la sorda-muda conèixer sa companya pel copet que li ha donat a l'esquena. També hi ha el joc que les nenes fan amb les pedretes, fer castells amb cartrons i molts d'altres.

Una observació; tots els jocs, tan preparatoris com complementaris són mitjans insubstituïbles de educació física més, com per jugar cal saber-ne, tots els jocs per senzills i elementals que siguin ajuden a l'educació intel·lectual i les lleis del joc on deu sotmetre's la voluntat, guia poderosa per l'educació moral. Els jocs, tenen sempre elements de bellesa, i si aquests s'adrecen a fins religiosos o patriòtics, tindrem excel·lents medis per l'educació estètica, patriòtica i religiosa. Amb ço que s'afirma una vegada més, que els jocs són mitjans poderosíssims per a l'educació integral dels nens i exercicis els més escaients a les necessitats psicològiques de la infantesa. Així ho diuen autoritzats pedagogs moderns; essent tal la reacció en aquests punts i tan enèrgica i fecunda, que els jocs dels nois, han estat estudiats com a fenòmens biològics, fisiològics, morals i socials; arribant a interessar no solament els educadors, si no també els polítics que legislen i així a Alemanya, Anglaterra, i a la Amèrica del Nord, els jocs, per prescripcions legals, formen part dels programes d'educació dels infants.

Un aplaudiment, doncs, a l'Associació Protectora de la Ensenyança Catalana perquè comprenent també la importància dels jocs en la infantesa procura inculcar-la en el cor de tothom, fent que es recullin dades interesantíssimes mitjançant el concurs de jocs que acaba de celebrar-se.

11.2.9. «Mèrits pedagògics que té l'honor d'acreditar en Francisco Flos i Calcat, fundador i director del primer col·legi català amb el títol de Col·legi de Sant Jordi» (1920)

1880 En sos primers temps d'exercir el Magisteri, lluità per a establir la ensenyança catalana en son Col·legi del Masnou, no trobant l'aculliment necesari.

1885 Portat per son entusiasme, publicà una memoria sobre Les Escoles Catalanes, que li fou premiada.

1887 No poguent implantar son ideal patriòtic deixà la carrera, acceptant el carrec de Caligraf de l'Ajuntament de Barcelona tot esperant temps millors. Aixis mateix fou nomenat Auxiliar de Belles Arts en la Exposició Universal del 1888.

1888 Fou qui executa munió de pergamins per encarrec de l'Ajuntament, entre ells els títols de fill adoptiu a favor del Marquès d'Olerdula, la Duquesa de Medinaceli, i

especials “vots de gràcies” per als personatges importants que visitaren el mundial certamen.

- 1892 Dona una conferència pública en la Escola Normal de Mestres, (la primera en català) sobre la necessitat de l'ús de la nostra llengua en les nostres escoles, conferència que publica a ses despeses el Centre Escolar Catalanista.
- 1898 Dimiteix del càrrec de Calígraf de l'Ajuntament per a fundar son Col·legi de Sant Jordi, en el modest carrer de Sant Honorat, 9.
- 1899 Fundà la Associació Protectora de la Ensenyansa Catalana, que tanta volada ha pres fins per Amèrica, sense necessitar de la seva protecció i si cooperant al fi de la seva obra.
- 1902 Per exigir-ho l'augment de matrícula, fa el trasllat del Col·legi al carrer de Santa Anna, 27, fundant, a més, el Novell Planter per estendre la propaganda per tot Catalunya.
- 1904 Fundà una Granja Escolar Educativa per a us especial del Col·legi, practicant-s'hi, entre l'esbargiment i a ple aire, variats exercicis educatius (dels que adjunt va un gravat dels mateixos) i que se'n publicaren diferents articles a La Veu de Catalunya. Contribueix directament a la fundació de les Escoles Mossèn Cinto i les del Districte II.
- 1906 Pren part com a Congressista en el Congrés Internacional de la Llengua Catalana, exposant en mètode pedagògic a seguir en la ensenyança de la nostra Gramàtica en les escoles.
- 1908 El Col·legi pren part en els Congressos celebrats a Manresa i a Tarragona, fent exercicis sobre la divisió comarcal de Catalunya, convocats pel Centre Excursionista.
- 1910 Es fa el trasllat del Col·legi al carrer de Roger de Llúria amb el qual s'obtenen millors avantatges higiènics i pedagògiques.
- 1914 Fa entrega a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans de un interessant àlbum on hi consten més de 500 firmes i entre elles les de personalitats més prestigioses en la literatura i en les ciències formant un important i curós “plebiscit” en favor de la ensenyança catalana.
- 1916 Ha assessorat a varies institucions escolars per a la introducció del català en llurs aules i entre elles de caràcter religiós, havent portat la direcció per a constituir l'Institut Feminal, Col·legi per a senyoretetes.
- 1918 Llurs antics alumnes, constituïts en Joventut Jordiana, li rendeixen un afectuós homenatge en el Palau de la Música Catalana amb motiu del XX aniversari de la fundació del Col·legi.
- 1919 Data ben sensible. Degut a exigències inconsiderades, per les moltes que ha passat la propietat urbana, es veu obligat forçosament, malgrat tota la resistència, a desallotjar l'estança del Col·legi, i hauria hagut de plegar definitivament si el “Centre Autonomista de Dependents del Comerç, i de la Indústria” no li hagués facilitat ses aules per a seguir provisionalment sa tasca educativa.

No cal dir que la llunyania on se troba dita entitat, ha fet que minvés considerablement la matrícula, en termes de tenir que arrossegar un dèficit que fa penosa i difícil la vida del Col·legi si les Corporacions Provincials o Municipal, o les persones particulars afectes als ideals autonomistes que tenen sobradament per fer-ho, no hi posen la seva decidida protecció.

1920 El Consell Superior de Protecció a la Infància, concedeix de R.O. Diploma de Merit, pels treballs realitzats en favor dels infants i els quals s'acaben d'esmentar.

11.2.10. Fullet de propaganda Pro Associació Protectora de la Ensenyança Valenciana, escrit per Carles Salvador (1921)

LO QUE FEREN ELS POLACS

“Volem el lliure ús de la llengua valenciana”. Açò diu el “Manifest de la Joventut Nacionalista Obrera” a tots els valencians dirigit, i entre ells profusament repartit, i que s'ha fet gloriós per un tristament cèlebre mosqueta de cert diari albinista que se publica a València.

Llegint i rellegint el dit Manifest denunciat, i prenint com a base la nostra personal concatenació d'idees, el “Volem” anotat a l'iniciar el paràgraf anterior, ens ha surgit el record, sense que poguérem detindre-’l, de lo que feren els polacs dominats pels russos, actes que es desenrotllarien entre exclamacions de: Volem el lliure ús de la llengua polaca.

Açò fou en 1905. I fou necessari -clar és!- que el govern tsarista tractés d'imposar per la força la llengua oficial i estrangera a Polònia. I ho pogué haure en part, ja que la primera nació d'Europa que creà el ministeri d'Instrucció pública, tenia a causa de l'odi rús i del seu centralisme un 70 per 100 d'analfabets.⁸

El regne valencià compta el 70'11 per 100 d'analfabets i ocupa el lloc dotze d'entre les 15 regions espanyoles:

1. Bascònia té el	37'94 per 100
2. Castella la Vella	41'08 “ “
3. Navarra	43'41 “ “
4. Asturies	45'01 “ “
5. Castella la Nova	48'32 “ “
6. Lleó	49'58 “ “
7. Catalunya	52'78 “ “
8. Aragó	61'38 “ “
9. Galicia	65'54 “ “
10. Extremadura	67'21 “ “
11. Mallorca	67'64 “ “
12. València	70'11 “ “
13. Andalucia	71'95 “ “
14. Canaries	74'30 “ “
15. Murcia	74'83 “ “
Proporció d'Espanya	59'33 “ “

L'ensenyança se trobava en situació llastimosa. A Varsòvia, el nombre d'escoles fou reduït a la terça part. En moltíssims pobles careixien d'Ensenyança. Així és com la Rússia volia russificar Polònia: li arrabassà l'ensenyança, sembrà l'analfabetisme, per a que

8 Dates preses d'*El Analfabetisme en Espanya*, per Llorenç Luzarlagu. Madrid.-J. Cosano.-1919.

el poble rebera després la llengua oficial. Però Polònia se resistí heroicament a canviar d'idioma. Tant és així, que Apuchtín havia dit en 1879:

“Dintre de 15 anys les mares polaques faran dormir els nens al bressol cantant cançons russes”.

Apuchtín no fou profeta, car en 1905 el 60 per 100 de la població no el sabia el rus.

Açò demostra que la lluita fou insistent; que els polacs, abandonats a un rebaixament cultural imposat per Rússia, no desdenyaven els seus drets naturals lingüístics i el seu dret a una escola i a una ensenyança netament, absolutament polaques. Mes la russificació docent es realitzava gradualment. Vejam com la resenya Rovira i Virgili en l' “Història dels moviments nacionalistes”.

“Primerament se feu obligatòria l'ensenyança del rus; en 1866 se introduïx en l'impressió dels llibres polacs, els tipus russos; en 1867 els manuals escolars de l'imperi foren declarats de text; en 1868 se disposà que es donaren en rus les lliçons de Ciències i Història; en 1869 se suprimí la Universitat polaca i se creà la Universitat russa; en 1871 s'ensenyà en rus en totes les escoles; des de 1879 a 1885 s'acabà de russificar les escoles primàries; en 1892 se prohibí als polacs de Lituània i d'Ucrània l'estudi de la seua llengua; des de 1899 se féu desaparèixer de les biblioteques multitud de llibres polacs. Se castigava bàrbarament als infants que s'atrevien a parlar en polac; s'efectuaven registres als domicilis de les famílies per apoderar-se dels llibres polacs.”

El lector pensarà amb el publicista català que els resultats d'esta campanya deurien d'ésser, com de fet ho foren, deplorabilíssims. Heus aquí: el 75 per 100 dels alumnes deixaven d'assistir a l'escola; no es comptava més que un alumne per cada 40 habitants; asoles un 4 per 100 terminava els estudis.

Els infants polacs tenien força repugnància a rebre l'ensenyança en un idioma que apenes entenien. Amés, els estudiants havien refusat la Universitat de Varsòvia. I aplegaren els disturbis de 1905 i el malestar s'exterioritzà de modo tant patent que l'esperit nacional dels infants de les escoles s'excità sobreposant-se a miraments i represàlies i feren mostres de gran patriotisme.

Un dia, disposats a terminar amb la imposició de l'ensenyança i de la llengua estrangera, entraren a les aules, s'apoderaren de quadres, mapes i llibres russos i ixint al carrer amb tant odiat material escolar, feren unes fogueres que les compare a les infantils falles josefines valencianes, per lo que unes i altres tenen de destructores d'eines inútils en mans de la infanteasa.

¿Que si els mestres, que tots eren russos, si protestarien? Hi ha que suposar-ho car a moltes poblacions els deixebles mateixos apalissaren i llançaren del saló-escola al clam de: “Aneuvos-en a Rússia!” Però la protesta polaca no acabà així, sinó que fou declarada la folga escolar que durà força mesos.

Çó que feren els polacs des d'aquesta jornada és digne de llaus i d'imitació. Aprofitant la reforma lliberal d'aquesta anyada, obriren escoles particulars polaques i fundaren l'associació “La Mare de les Escoles” conseguint reunir 80.000 deixebles. Però les autoritats russes no deixaren viure esta patriòtica institució més d'un any i mig, quan actuava esplèndidament i havia recaptat tres milions de francs amb l'apoi de totes les classes socials.

Heus ací, valencians, uns eixemples que imitar. No ens referim justament a la rebel·lió d'infants sinó a la societat d'instrucció popular i als seus importantíssims ingressos i actuacions. (Recordem la gloriosa «Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana»

de la que ens ocuparem més avall). Polònia demostrà sempre per sempre, voler ser Polònia! I especialíssimament en el 1905 i 1906, i avui Polònia, és!

Rússia tractà d'anorrear-la, absorbir-la i fer-la província seva bandejant-li lleis, costums, ensenyança i llengua. (Recorden ara la història de València). Polònia no es pogué avindre; lluità igualment contra els seus tres detentadors i s'ha salvat. Així la frase de Rousseau referint-se a aquest poble heroi ha tingut confirmació: Rússia i l'Austria se la menjaren, però no l'han pogut digerir.

LO QUE FAN ELS CATALANS

Sobre la taula de treball tenim la «Memòria» que ha publicat l'«Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana» referint els fets de sa actuació durant l'any 1920. Ningú dels que s'ocupen dels moviments catalanistes s'estranyà de les paraules en què anem a interessar als lectors car és impossible que nostra ploma reflecte la realitat, per tots coneguda.

La «Protectora» és una entitat forta pel nombre de socis, per los seus importants ingressos i per sa eficàcia cultural. Creada aquesta «Associació» en 1899 amb menys de 50 associats, eleva panlatinament el nombre d'estos fins el 1907, en que consegueix agrupar 200 catalans, per veure'ls minvar en els anys següents a causa del malestar revolucionari que patí nostra germana Catalunya. En 1916 son 400 els socis de la «Protectora» i assolix ràpidament, vertiginosa la xifra de 1.300 el dia 9 de giner de l'any actual.

Coadjuven la patriòtica empresa més de 1.300 catalans residents a Amèrica: i tots amb una fe immutable, amb un desprendiment sense parell, amb un tesó i una línia de conducta sense tatxa han conseguit fer fàcil i esplèndida l'obra pro ensenyança catalana. I és tanta llur dignitat que ha aplegat a ésser una entitat assessora en matèria pedagògica de l'absoluta confiança d'il·lustres corporacions i de particulars, a la qual apoen i consulten i confien iniciatives i acords.

La «Protectora» fa una magna labor; crea i sosté escoles catalanes; subvenciona les no oficials que donen ensenyança en català; sosté les Càtedres de Llengua Catalana a les Normals de Mestres i Mestresses de Barcelona, Girona, Lleida i Tarragona, havent-li comunicat l'Ajuntament barceloní que en oposicions a escoles municipals en que se exigeix el coneiximent del català es considerarà únic títol acreditatiu el certificat de competència expedit per la «Protectora» en estes càtedres abans dites. Amés, aquesta Associació duu a gloriós terme la Festa de la Cultura Catalana, la Festa Escolar Catalana, la Festa d'Infants i Flors, Concursos Nacionals de Lectura, Escriptura i Ortografia i Història de Catalunya; concursos:

Premi Pi i Sunyer; Premi República Argentina; Premi Mendoza. Sosté durant l'estiu dues Colònies Escolars: una de 50 nens i altra de 50 nenes, celebra Exposicions escolars; té establida una Editorial Pedagògica que publica material escolar:

llibres de lectura i de text i quaderns d'escriptura i acaba d'editar un excel·lent Mapa de les terres de llengua catalana. I com a nexa de relació constant, envia als seus associats un «Butlletí» mesal.

Aquesta agrupació és, com han pogut entendre els nostres llegidors per la migrada resenya que fem de les seves actuacions, l'entitat particular de més alt valor cultural català. En el seu Consell Directiu i en les Comissions Tècnica, de Foment i Editorial actuen pedagogs, literats i filòlegs d'indiscutible talent i patriotisme.

Estes personalitats no descansen un moment difundit l'ensenyança catalana, racabant l'apoi dels connaturals. I així és com l'estat econòmic de tant il·lustre i benemèrita corporació és falanguer per demés, ja que a l'iniciar-se l'any passat tenia en caixa pessetes 20.498'25 i en finir-lo, després d'haver invertit 83.577'07 pessetes, tenia en 31 de desembre altres 43.598'50.

L'obra va endavant. Llurs directors afirmen que els fins de l'Associació no han assolit la fita, que hi ha que laborar més i més i que són molts encara, per desgràcia, els catalans que podent, no fan créixer les llistes. Demanen apoi, força apoi, ja que realitzen una obra, tal vegada la més sòlida del renaiximent.

Anoten ací que el regne de València tan sols ha inscrit dos socis a la «Protectora»: un notable poeta valencià resident a Barcelona⁹ (1) i un senyor domiciliat a Lluçena del Cid¹⁰ (2) éssent la colònia catalana de València d'un nombre suficient per a formar una Comissió Delegada; éssent així que el Centre Català té una vida pròspera i una comissió de Cultura en la presidència de la qual hi és un catedràtic de la Normal¹¹ (1) actiu i animador com el que més de l'ensenyança catalana.

¿En aquesta –la “Protectora”– l'única entitat catalana que es desvela per la cultura popular?

Certament, no ho és, que les corporacions Ajuntament barceloní i Mancomunitat li destinen groixudes quantitats, així com a la cultura tècnica i als estudis superiors. Però d'iniciativa particular hi ha una acció que reputem la major de totes les existents i que per no ésser prolixes no anotarem més que una solamentes que és, per si, mostra suficient de la intensitat.

L'exquisit literat Suriñach Senties escrigué un llibre de contes de consol, estímulo i dignitat per als nois de condició humil, titulat El Tresor dels Pobres. I concebí que éssent el llibre per ad estos infants devia repartir-se gratuïtament a tots els que anaren a demanar-lo. Per ad això se necessitava força diners que rendiren una creixcuda edició, i el diner es recollí. Foren 21'630 pessetes que s'invertiren escrupulosament en 28.200 eixemplars. Un dia al Palau de la Generalitat acudiren milers i milers d'infants i els llibres anaren a millorar la mentalitat dels petits, i enaltir la humil condició de la pobresa, a estimular la dignitat i el treball, a enrobustir el consol, a augmentar la fe dels nens, dels nens que han de formar la Catalunya del previndre, éssent hòmens lliures de sanguinaris instints, de la desenfrenada exigència i menaça revolucionària, però plens d'una ambició rectilínia i noble.

Així es com treballa Catalunya, així se consegueix l'aproximació a l'Europa intel·lectual, així preparen els catalans l'adveniment de sa llibertat.

LO QUE DEVEM FER ELS VALENCIANS

El valencianisme militant ha aplegat a un punt exornat d'èxits que no és possible despreciar per a aconseguir d'ell la necessària atenció que mereix l'ensenyança valenciana, negligida, abandonada, com si no pesara sobre la nostra població el terrible analfabetisme no extirpat ni combatut per el poder central.

9 En Miquel Duran i Tortajada.

10 En Joan Vidal i Barrere.

11 En Jaume Poc i Garí.

Mes del centralisme no esperem l'escola valenciana, car d'ell enjamai vindrà. L'ha de protegir València, l'ha de fer València. Però mentre el valencianisme polític no tinga representants en ajuntaments i diputacions, la protecció a la nostra ensenyança tindrà que reduir-se a la iniciativa particular aïllada i a la resultant d'una societat que, interpretant la voluntat d'un nombre d'individus, faça una labor assídua.

No emplearem paraules per a provocar que és de majors rendiments l'acció comuna que la dispersa, ni entrarem en disquisicions per a deduir que la política cultural de la valencianització deu ésser obra d'imminent inici, sense esperar que hom la eixecute per ordre de les més altres representacions populars de la Pàtria.

Així, doncs creem que la fundació d'una «Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana» deu de tindre una immediata realització, portada a terme per particulars; que ara mateix deu de quedar constituïda per a que ben prompte rendixca els fruits dimanats de llurs actuació i creem que deixar passar més temps sense veure-la actuar és suïcida.

Que cóm anem a conseguir-ho? Amb la voluntat d'uns quants patriotes, i amés... Avetxam.

Havem comptat fins díuit agrupacions societàries i periodístiques; les unes merament polítiques, les altres intensament culturals, unes altres que s'han donat a conèixer en els dos aspectes, però totes i sempre amb la vida suficient per a fer-se oír, fer-se aïmar i respectar i influir en la cultura valenciana. Aquestes, doncs, han d'ésser la base per a fundar la «Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana».

No es diga que encara és prompte per a fundacions de tan altes mires; ue no es van rebre les adhesions precises per a iniciar la protecció a l'ensenyança valenciana, puix res de tot ço és lo cert. Oblida hom, o desconeix abans de res, que hi ha un no despreciable nombre de mestres, professors, catedràtics i inspectors, sacerdots i estudiants inscrits sa majoria al Cens dels Solitaris, que senten la necessitat imperiosa i inajorable d'instruir la infantesa i els adults, en la llengua materna, uns per el seu nacionalisme pur i altres per les raons científico-pedagògiques que emparen la totalitat de les nostres aspiracions escolars.

Aquestos senyors titulats, els que ne diríem tècnics, gerents de l'obra cultural, són els que millor i més prompte practicarien, convençuts com són, la protecció de la nostra ensenyança.

Tenim després el grup d'escriptors, comediògrafs, poetes i editors que, com és sabut, se queixen cada dia planyent-se de tindre pocs lectors, escàs públic, migrada venda. El secret de tanta dissort està en que nostre poble no sap llegir; no vol oír l'idioma propi, atenent la falsa creència de molts ignorants, cursis -tot lo que es vullga;- d'eixa munió de senyorets torpes i de llauradors llegits que qualifiquen de menys fi que'l castellà nostre dolç, sonor, i riquíssim llenguatge valencià, els quals han de buscar amb afany nostres edicions i han de portar llurs fills a les nostres escoles el dia que compreguen que és sumament científic l'escriure, llegir, recitar i oír les explicacions del mestre en la llengua vernacular i miraclosa que ha pogut resistir segles d'embats i atropells, sobreposant-hi.

Aquest grup té una doble obligació de formar part de la «Protectora», moral i material.

No és d'oblidar el conjunt d'associats a les 18 agrupacions abans dites, que si be no tots ajuntarien econòmicament, molts d'ells desprendrien la quota mesal en arreglo a la posició de cadascú, que farien lo suficient hàbil l'existència de la «Protectora». Amés, els valencians dispersos per l'Amèrica i encara per tot el món, que no ningú ha tractat de

creuar-los les mans per a una acció que no siga la contemplativa, amb una propaganda ben portada no deixarien d'aportar el seu gra de sorra ad esta patriòtica i cultural empresa; i ho entenem així, sabedors que el sentiment patri és molt major durant l'absència de la terra Mare.

Heu's ací els tres nuclis que podem formar la futura «Associació» i als que es deuen consultar i reunir per a que d'entre tots ixquera una intensa, una obstinada labor que assegure als nostres infants l'educació adequada.¹²

No sé si açò és somni d'optimista; però és de creure que al ser llegides aquestes paraules de propaganda tots quants senten d'obra útil i de convenient propra realització ens enviaran les adhesions que manquen per a reconstruir nostre poble, valencianitzant les escoles.

Que si açò és així? Que si és de tan peremptòria necessitat? Ja vérem el que feren els polacs: "La Mare de les Escoles"; el que fan els catalans: una molt eficaç protecció a l'ensenyança catalana.

Còm podriem començar els valencians? Llixcan:

Creació de l'Editorial de la Protectora; regal i venda de fascicles i llibres a mestres; regal de llibres a xiquets; creació de biblioteques circulants per als mestres; subvencions a les escoles i parròquies que adopten les ensenyances valencianes; creació d'escoles valencianes; concursos de lectura, escriptura, història i geografia valencianes...

Veritat que vos pareix molt per a començar? Doncs fem punt i quede per a una altra ocasió la llista de çó que pot fer la "Protectora".

La idea queda exposada i sa realització dependeix del valencianisme d'entitats i individus que per la seva significança cultural estan obligats a apoiar l'obra, pot ser, més sòlida dels nostres dies i renaixement.

11.2.11. «Lentitud», de J.V. Foix (1922). (Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, núm. 9, desembre 1922, pàg. 153-154)

La lectura de la premsa nacionalista catalana esdevé estimuladora. Un gran corrent patriòtic unificador ha penetrat en els diversos medis polítics del catalanisme i les iniciatives i els projectes més importants són exposats amb un fervor digne de la causa que ens fa a tots soldats d'un mateix exèrcit. L'obra de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, per exemple, mai com en l'actualitat no havia estat compresa i propagada amb l'alè magnífic amb què ho realitzen els nostres amics de tot Catalunya. No hi ha fulla periòdica ni butlletí particular que en les seves columnes no hagi curat de diversa guisa però amb finalitat idèntica de donar a conèixer als seus lectors distrets o indiferents la tasca que venim realitzant. El cartell popularíssim de l'Obiols ha estat reproduït arreu del nostre territori nacional on hi ha un taller tipogràfic i la imatge simbòlica que conté conviu entre tots com una realitat de carn i ossos.

12 Prèvia convocatòria, en el mes d'agost es reuniren a València alguns senyors presidents d'entitats valencianistes i altres animadors de l'ensenyança, rebent-se nombroses adhesions. Se acordà que l'autor del present follet continuara la campanya fins la "Protectora", mentre crear una "Oficina d'Acció" domiciliada a Benassal que anara laborant -com així se fa- i cercant socis per a fundar l'"Associació" que prediquem.

Però amb tot una lentitud irritant segueix a aquestes propagandes meritíssimes. Els catalans patriotes no s'enrolen així com així. Els indiferents no cal dir com se'n desinteressen en absolut. Què passa a Catalunya que els entusiasmes que sorgeixen esporàdicament no prenguin consciència? Quin mal fat desorienta el bell impuls inicial de tantes de cabdals empreses? Qui haurà encarnat entre nosaltres el còmode patriotisme que consisteix a exhibir-lo en unes eleccions o en un domàs i que rapel·leix el mínim esforç d'organització veritable?

La història de tots els moviments nacionalistes, àdhuc del d'una simple reivindicació lingüística, presenta exemples innumbrables de la manera com les col·lectivitats consciencioses del que representa una ofensiva contra una institució detentora d'uns drets que pertany a aquelles, han aplegat llurs forces en un feix poderós i eficaç. Per què no havem de pendre'n patró en allò que tenen d'adaptable al nostre temperament o a les nostres necessitats?

Una entitat com l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana en un país qual-sevol amb mitjana possessió d'una consciència ciutadana hauria atès l'adhesió de més de la meitat del cens dels súbdits del país. Ací, entre nosaltres, una educació ciutadana deficient permet que aquest tant per cent visqui allunyat d'aquestes organitzacions que, tanmateix, molts d'ells en llurs converses particulars reclamen però que en llur efectivitat no ajuden ni, de vegades, no accepten.

I si una entitat com la nostra no té encara el mínim de 50.000 associats que li calen, què s'esdevindrà quan l'organització serà destinada a realitzacions menys simples d'aquelles a les quals és destinada la nostra? Quin ajut obtindran material i personal si el mínim esforç econòmic que nosaltres reclamem és rebutjat per un gran nombre?

Una reeducació dels catalans en el sentit d'estimular-los en el compliment de llurs deures patriòtics urgeix si no volem llanguir el Catalanisme. Els nostres amics caldrà que exerceixin un apostolat constant si no volen que la llegendària migradesa dels fills del nostre país hagi d'ésser acceptada com una viva realitat.

Procurarem en altres números d'aquest Butlletí, d'insistir sobre aquest punt tan transcendental. L'hora fet i fet sembla propícia. Potser aquest aixecament definitiu del poble català, del qual amb tanta d'insistència hom parla, permetrà d'escometre amb temps curt allò que anyades i anyades de prediques patriòtiques no han atès: organitzar-nos a tots en tots els ordres i per totes les activitats de la nacionalització de Catalunya.

11.2.12. «Ja sou de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana?», de Lluís Carulla a *El Francolí*, núm. 19 (15 d'abril de 1922)

En els temps actuals en que Catalunya està donant al món la sensació d'un poble que segueix el camí d'una època del seu major esplendor, el deure de tots els bons catalans és cooperar al foment de la cultura dels nens, per a la formació de noves generacions, alliberadores de la Pàtria, car la cultura ha sigut sempre l'arma amb que'ls pobres han vindicat ses llibertats. La cultura és per un poble, la millor font de riquesa i per això veiem en les grans potències del món, que llur floreixement i progrés sempre van agermanats amb la cultura dels ciutadans.

Heus aquí el fi primordial de l'«Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana» que ve a educar als nostres petits, amb els mitjans més fàcils de comprensió a fi de fer-los-hi més agradosa l'Escola i més assimilables les idees que deuen germinar en aquella tundra intel·ligència.

Es natural que per a obtenir els fruits que espera la benemèrita institució, no hi ha com ensenyar als nostres infants amb la llengua pròpia, amb aquells mots que han après al breçol, i únics que senten parlar al seu entorn.

Rès més irrisori que, la rutina del mestre que vol fer capir les primeres lletres a un nen, amb una llengua per ell desconeguda i que moltes vegades li obliga a fer un esforç extraordinari de sa memòria per a retindre per breus moments una idea exposada en un «llibre que aborreix». I ja no parlem de l'esforç que per una intel·ligència infantil, significa la comprensió de les «llicions» escrites en llengua completament desconeguda. Res més natural, que l'ensenyança dels nostres fills, amb la llengua catalana, com s'ensenyava als castellans amb la castellana i no amb el català, doncs per els nens de Castella els hi reportaria un gros esforç, lo que'l mestre seguint la rutina de les nostres escoles, els hi obligués a llegir els primers mots en llengua catalana, que per ells es tant estranya com per nosaltres el castellà.

No volem dir amb això, que rebutjem de les escoles catalanes, l'ensenyança del castellà, ans el contrari, creiem que aquesta llengua com altres idiomes també estrangers, deuen entrar dins el programa de la segona ensenyança, però no de la primària, doncs el nen qui va a educar-se, deu ensenyar-se-li abans que cap llengua, la que parlen llurs pares.

—Oh que el català ja'l saben perquè'l parlen a llurs cases.

—També els nens de Castella saben el castellà i no obstant això no se'ls hi ensenya pas el català!

Si tots aportem el nostre ajud a la lloable institució, aconseguirem imposar la ensenyança catalana i els nostres fills enriquiran la seua cultura amb el màxim de coneixements a que pot arribar a trasplantar un mestre als tendres cervellets.

Si això aconseguim, haurem obrat tal com ens obliga el deure de catalans i ja mai més oïrem les doloroses paraules que avui fereixen els nostres sentiments de verdader amor a la Llengua Catalana, quan sentim un català que lamenta no poguer escriure amb la llengua que al cor parla, lo que la intel·ligència li dicta.

El Francolí crida a tots els patricis que sentin en sor cor la dolçor de la nostra parla, per a que's fassin socis de l'«Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana» que com deixem dit te per objecte la «formació d'un nou ambient cultural cada dia més propici a la catalanització de les Escoles, preparant noves generacions de patricis més aimants i coneixedors de llur gloriós idioma que les actuals predominants».

11.2.13. «Per la nostra dignitat. La llengua i el poble», de Lluís Carulla (signat com a Jacobí d'Elmurt) a *El Francolí*, núm. 34, (30 de novembre de 1922)

El fet que caracteritza més l'existència de Catalunya-Nació, és, i s'ha dit mil voltes, el tenir llengua pròpia, llengua que'ns fa ésser catalans i que'ns distingeix dels demès pobles malgrat Catalunya resti encara, a través de dos centúries, com llenca de terra surgida amb un altre poble. I aquest fet esperançador de tot poble esclau, el veiem més palpablement quan recordem que la decadència de Catalunya comença en el dia en que la mare adorm al seu fill amb la cançó no catalana; que Catalunya perd la memòria del seu passat i tanca els fulls de sa història per ser juntada a una altra estrangera i s'obren les portes de nostra Pàtria al vent malestruc de Ponent que arrastrant la immundicia d'un poble que's desfà penetra en el pit de Catalunya anorreant l'ànima catalana, esborrant fronteres i encadenant al poble, arrebaçant la llibertat i creant el servilisme. I el nos-

tre poble, inconscient del seu pecat, flectat de genolls en terra, com l'esclau vergassejat, rebia els aires d'altre país, castellanitzant-se i arreconant ses tradicions. I es delectava contemplant el foc encès amb els fulls de les nostres lleis, de la nostra història, dels nostres usatges i amb troços del nostre propi ser.

Mes arribà un dia en que una albada resplendent desvetllà al poble adormit apareixent com l'espasa vindicadora de la llibertat perduda, la llengua que florí en plomes immortals i renaixia pura en els llavis d'un poble orfe de Pàtria durant dos-cents anys.

Per çò els catalans d'avui allixonats per l'exemple del passat i conscients de que la Pàtria segueix la sort de la llengua i que quan aquesta l'hagim recobrada per complet, aquell mal-surgit s'esfilagarsará, ens sentim agraviats i ferida la nostra dignitat de catalans quan s'ultratja l'idioma gloriós per sa literatura i per ses lleis i que per nosaltres cap l'aventatja i cap altre mai hem de consentir que se'ns imposi car seria l'estigma denigrant que porta al front el poble esclau.

11.2.14. Les dues «Fulles informatives» de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1923)

1

Convençuda que amb tota la riquesa, amb tot el benestar material, no hi ha salvació per a Catalunya si manca l'esperit que només un ensenyament nostrat pot donar, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana inicia avui una nova forma de propaganda per a fomentar la creació d'escoles catalanes.

Es tracta de donar instruccions concretes que puguin ésser útils als nuclis numerosíssims que es preocupen avui d'un ensenyament propi pels infants i a la vegada serveixin per encarrilar les iniciatives en forma que entre tots, es pugui arribar a una obra d'un caràcter comú, base del que hagi d'ésser en el futur l'ensenyament a Catalunya. Aquestes fulles es referiran a tots els problemes de l'ensenyament extenent-se i tot si és possible a qüestions tècniques a semblança dels que en altres països realitza l'administració pública, amb la qual cosa l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana creu que farà un servei d'utilitat per tothom i d'una manera especial pels mestres, que han de viure per dissort massa lluny dels centres on bull la cultura.

La present fulla es limita a donar les instruccions preliminars per a esbossar la creació d'escoles.

NORMES PRÀCTIQUES PER A LA CREACIÓ D'ESCOLES CATALANES.

El local

Hem de procurar que la escola catalana es distingeixi pel seu caràcter senzill, joiós i pur.

Davant les dificultats materials podem renunciar de moment als grans edificis construïts expressament però no a la sala clara i airejada amb vistes al camp o la muntanya o al nostre gran mar.

Una aula de fàcil accés desde el carrer, amb la deguda independència, pintada de colors clars i assolellada, amb cortines blanques i una mica de verd a les finestres, pot ben constituir, amb un mestre entussiasta al davant, un nucli inicial d'escola catalana perfecte.

Els mobles

No us preocupeu del pupitre. La taula plana vernissada (bipersonal si no pot ésser individual) és el millor moble de treball. Si cal els alumnes poden asseure's en aques-

ta taula prescindint del disciplinari arrenjerament i en la forma que més convingui al treball lliure i independent de cada un d'ells. Aquesta taula la pot fer el mateix fuster del poble. No hi fa res que sigui senzilla, sense ornaments, mentre sigui ben estructurada de gruixos i dimensions i sòlidament construïda. A la taula hi pot haver calaixos un per cada noi o un senzill prestatget a sota.

La cadira pot ésser de boga dels tipus usuals, vernissada com la taula. Els penjadors no els tingueu mai a la classe. Si per força hi haguessin d'estar, els podeu tenir tapats facilíssimament amb cortines de cretona acolorada com fan les mestresses de casa endressades.

No tingueu tampoc les parets enterament nues. Un dispositiu per a exposar els treballs millors dels nois a mesura que es produeixen, us serà útil. Demés podeu triar reproduccions d'art, postals, etc., etc., emmarcades a l'anglesa i variar-les sovint. Unes carteles amb gerros de terrisser i flors fresques sempre fan bonic. A l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana se us donaran detalls per les mides de les taules, reproduccions a triar, etc.

El tipus d'escola

Si no podeu establir una escola graduada, amb classes diferents mireu d'homogenitzar als infants tant com sigui possible. La vostra escola si només té una classe serà o de pàrvuls (fins a sis o set anys) o elemental (de set a deu o onze anys) o per a nois grans. Cal ésser exigent amb això. Una classe i un mestre serveixen per una sola feina no per dues o per tres.

Quan els infants han assolit aquell ensenyament pel qual la classe és creada, se n'han d'anar. Procedir d'altra manera és fer més mal que bé a l'escola catalana. Els patriotes s'han de fer càrrec que no tot es resol en un dia i val més poc que gens i poc i bò que no molt i dolent. El número d'alumnes fins a 40 o 50 com a màxim vé condicionat pel local. *Si el local és per 30 alumnes cal no posar-n'hi més.* Poseu-vos en tot cas en relació amb els mestres de la localitat per armonitzar i millorar la feina. Pensem que a Catalunya hi ha manca d'escoles i tot el que sigui augmentar-les i descongestionar les existents és un bé.

La qüestió econòmica

La qüestió econòmica penseu-la de manera que el mestre tingui el sou necessari per viure. Es irrisori presentar com a obra social o benèfica una institució que funciona a base de sacrificar el personal. El mestre o mestressa necessita avui com a sou mínim inicial fóra de Barcelona, 300 pessetes mensuals *no més per les classes de dia.* Amb el mestre hi va la classe. Recordeu que la classe després d'instal·lada i resolt el problema del lloguer necessita viure també. L'ensenyament si es vol fer bé porta despeses. Les classes han d'ésser pràctiques i necessiten material de treball. Els mobles s'han de renovar. Les aules han d'ésser netes i confortables. Senyaleu per aquestes atencions al menys d'un 15 a un 20 % del sou del mestre o sigui unes 700 pessetes anuals. Us anirà bé de calcular per cada classe els ingressos i les despeses, sobretot si l'Escola ha de viure fonamentalment de les quotes dels alumnes. El vostre càlcul pot ésser així:

CLASSE A.

Despeses

Sou del mestre Pessetes 3.600

Material i renovació dels mobles 700

Total pessetes	4.300
Ingressos dels alumnes	
X matricules anuals (cal comptar les matricules per anys perquè a l'istiu el mestre també cobra) a X pessetes.	
Suposem un total de pessetes	2.900
Dèficit pessetes	1.400

Aquest dèficit sumat amb el cost del lloguer és el que s'ha d'aixugar amb quotes de protecció o subvencions. Com veieu en aquest càlcul no es subjecta l'escola a les pessetes amb que es pugui comptar inicialment sinó que es busquen els diners segons les necessitats de la Escola.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana tractant-se d'institucions ben orientades contribuirà fins el màxim que li permetin els seus recursos. *Els municipis i les Associacions patriòtiques locals també poden ajudar, tenen el deure d'ajudar.*

La qüestió del lloguer i de la instal·lació no es deixin de banda. Tenen una importància prou gran per a que s'hi dediqui tota la atenció. *Cal però no hipotecar mai la vida futura de l'Escola per mor de la instal·lació o de la construcció d'un edifici. Quan l'Escola funcioni ha d'estar lliure completament d'aquestes rèmores.* Perxo és bo abans de començar resoldre apart aquests problemes. Aleshores poden sorgir les solucions dels emprèstits, de les deixes, del pagament col·lectiu, a l'acte o amb quotes especials de les subvencions extraordinàries, etc., etc.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana també estudia la manera de prestar auxilis d'aquest ordre per a la instal·lació d'escoles i construcció d'edificis.

El mestre i la direcció pedagògica

No us preocupeu pel mestre ni per les qüestions tècniques de l'ensenyament. Acosteuvos a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana que té la missió de cuidar aquests aspectes de l'ensenyament català. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana treballa per tenir mestres i per organitzar un petit sistema el més complert possible que alliberi els Patronats i Associacions de les qüestions tècniques sempre complicades i difícils.

Tots els elements per un bon ensenyament s'estudien ara mateix d'acord amb les institucions cabdals de l'ensenyament català per a obtenir un règim que ofereixi les màximes garanties d'eficàcia.

Cal decidir-se

Comptant amb el patriotisme de tots la creació d'escoles catalanes es un problema fàcil. A tot arreu sorgiran els locals i els bons mestres tampoc fallaran. La quota mensual dels alumnes no serà més elevada que en els altres tipus d'escoles i el sacrifici pecuniari dels Patronats pot ésser reduït al mínim.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, comptant com fins ara amb la confiança de tots i amb l'auxili dels elements tècnics del nostre país, assumirà amb gust l'organització general i aplicarà tots els seus cabals a l'obra de l'escola catalana que és la seva finalitat cabdal. El terror està preparat. Els temps són madurs. Cal no més decidir-se.

Importància del mestre

En l'ensenyament de Catalunya, el problema del mestre és, potser més que enlloc, fonamental, i està per damunt de tota altra qüestió. Sense mestres no és possible exercir cap acció docent d'eficàcia en cap ordre d'institucions, siguin oficials, siguin privades.

El catalanisme, en les seves etapes d'intensificació, ha de presentar forçosament el problema del mestre com un dels de més transcendència.

Així trobem que l'any 1906, en el moment ascensional més fort de la política regionalista, En Joan Bardina, emparat per tots els elements que aleshores actuaven en el catalanisme, creà la seva Escola de Mestres amb l'intent de produir una generació de mestres joves que ocupés les escoles de Catalunya. Aquesta ha estat també, de molts anys ençà, una de les preocupacions cabdals de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, a la qual dedica esforços i iniciatives, i al mateix esperit ha respost la creació dels Estudis Normals de la Mancomunitat, en la creació dels quals la nostra Associació ha tingut bona part.

Avui, però, la necessitat d'intervenció en la formació de mestres, sigui per a augmentar llur nombre, sigui per a millorar llur preparació, torna a fer-se sentir vivament, d'acord amb la necessitat d'accentuar l'acció nacionalista per assolir les reivindicacions catalanes.

Amb mestres catalans que actuïn amb esperit català, tindrem escola catalana: sense ells, tot el que s'intenti no serà més que el nom o l'apariència d'una acció en l'ensenyament.

La crisi del magisteri

El problema del magisteri passa en el nostre país per una doble crisi.

- a) crisi de personal;
- b) crisi de preparació.

La crisi de personal

Aquesta crisi és, en realitat, una crisi universal, agreujada, potser, en països com ara Espanya, sense govern ni orientació. El materialisme modern amb l'afany de lucre, les possibilitats de la indústria i del comerç, el funcionarisme, l'enlluernament de les professions pseudotècniques que ofereixen sensacions fortes sense l'exigència del veritable esforç, fan que la carrera del mestre, com gairebé la majoria de professions semblants, recés salvador de la classe mitjana més assenyada i sòbria, no tingui aspirants. La carrera de mestre, modesta i exigent, poc retribuïda i plena d'espines, té pocs atractius davant les afalagadores perspectives de l'atrafegat món d'avui. Es fa difícil de precisar els que serien mestres i es fan comerciants, xofers o electricistes; però sí es pot comprovar, per exemple, a les Normals d'Espanya, com molts que han estudiat la carrera van a correus, a telègrafs, on troben menys exigències, menys responsabilitats, menys treball i molt millor retribució.

La crisi de preparació

La crisi de preparació ve de l'organització defectuosíssima i desballestada de l'ensenyament normal a Espanya, malgrat els esforços de molta part del seu professorat.

Els defectes cabdals són:

Primer. Solucions de continuïtat en la formació general dels mestres. (*En el sistema espanyol, l'Estat, de fet, assegura només un ensenyament fins a dotze anys, però no admet*

els alumnes a la Normal fins a catorze. Així mateix, en acabar els estudis -poden ésser acabats a 18 anys- no el deixa actuar ara fins a 20 anys, abans, fins els 21).

Segon. Concepció errònia de l'Escola Normal: *L'Escola Normal ha d'ésser professional. L'Estat vol que serveixi per a la formació general i la professional a la vegada, i no fa bé ni la una feina ni l'altra).*

Tercer. Defectes de plan i de mètode: ensenyament llibresc i rutinari, manca d'esperit, manca d'ambient pedagògic.

Quart. Desarrelament de la vida i de l'ambient on la Normal funciona; manca, en el nostre país, de cultura catalana.

La crisi de preparació té entre nosaltres una doble gravetat, puix en voler remeiar-la pot refluir sobre la crisi de personal i agreujar-la considerablement per la duplicació d'estudis que ha d'exigir.

Cal solucionar la crisi del magisteri

No cal dir, doncs, que no es tindran mestres a Catalunya si no se soluciona aquesta doble crisi.

Solucions a la crisi de personal

La crisi de personal no es pot solucionar més que contrarrestant les causes que l'han produïda. Primer que tot, cal posar el sou i la condició de vida dels mestres d'acord amb llurs estudis i l'enorme responsabilitat de llur treball. *Hem de rascar del nostre cervell la imatge del mestre pobre a qui es manté amb els sis ralets de mesada, i posar-hi la de l'home de carrera independent i senyor que, com el metge, per exemple, per la seva dignitat ha de tenir un sou digne, tan digne com el de qualsevol altra professió.*

Cal oferir, doncs, per a futurs mestres: els llocs necessaris on actuar; el sou i les condicions de vida indispensable, per a viure lliurement i noblement com pertoca a un professional de la intel·ligència.

Però de la millora material no n'hi ha prou. Al seu costat cal exaltar la noblesa i la dignitat de les activitats espirituals i de tots els que es dediquen a elles. Cal sembrar i escampar ideals, desvetllant amb ells les vocacions perdudes i l'afany de les altes lluites de l'esperit, entre els quals les del mestre tenen un lloc d'honor.

Entre nosaltres l'ideal de reivindicació de la pàtria pot ésser l'element màxim de restauració del magisteri, sobretot si la joventut sap veure que el camp de l'escola ha d'ésser el de la lluita més intensa, més noble i més eficaç.

Aquests són els remeis ordinaris; però, avui, amb ells tots sols potser no n'hi ha prou. Avui ens trobem amb un sistema completament destruït, que cal restaurar, no a compàs dels esdeveniments, sinó amb urgència, accelerant els fets per arribar a temps a l'assoliment dels ideals de Catalunya.

Fins al moment, doncs, que les valors tornin a estar restablertes cal apel·lar a mitjans extraordinaris. És precís sortir pels camins i cridar els joves perquè vagin a l'ensenyament. És precís girar-los de via i dur-los fins a la porta del magisteri. I, sobretot, és precís, de Municipis, Corporacions i Societats públiques, patricis, potentats a donar-los guiatge i ajudar-los constantment en llur camí fins tant que l'afluència a la carrera no necessiti tuteles extraordinàries.

Cal, per tant, establir beques, bosses d'estudi i altres mitjans d'auxili que permetin als joves de bona voluntat treballar tant com calgui per a retornar la vida al cos del magisteri, cada dia més escolat. Les beques són el primer pas per a salvar la crisi del magisteri.

Solucions a la crisi de preparació

Per a atendre la preparació dels mestres, o cal una duplicació d'estudis, o és absolutament indispensable pensar en una formació normal que ha d'exigir un esforç infinitament major que la formació que dona actualment l'Estat espanyol.

Una preparació com la del batxillerat, i darrera d'ella la formació professional i tècnica, seria de segur l'ideal. Com veuen, això equivaldria a una formació universitària, aspiració màxima dels països més avançats.

Podríem, nosaltres, arribar a una solució d'aquesta natura?

Nosaltres creiem que s'hi ha d'arribar; però, per qualsevol camí que es prengui, les dificultats són grosses.

Primer. Per la necessitat (o conveniència, si es vol, en el cas d'escoles privades) de no prescindir del títol de l'Estat.

Segon. Per les dificultats mateixes d'una formació complerta que representa gairebé l'organització d'un ensenyament en tots els graus.

Sempre ens trobem, si no en una formació de llarga durada, en una duplicació de treball que allarga fatalment els estudis i agreuja la crisi de personal. Aquesta és una demostració més de la necessitat de les beques si es vol solucionar ràpidament i bé la doble crisi.

Les possibilitats actuals

Per a aquesta obra magna, però, no tot està per fer. Les primeres bases es poden considerar implantades.

Catalunya està frisoosa d'un ensenyament català. Ningú no oblida que les Escoles de l'Estat, de dret ens pertoquen; però, a part d'això, hi ha el desig de treballar per la cultura, de millorar les organitzacions existents dintre l'esperit de la terra, de crear escoles catalanes, d'afavorir i estimular el mestre que actuï amb seny, sigui en l'escola que es vulgui.

S'obren, doncs, als mestres, camins nombrosos i falagueres perspectives.

Es posseeix també, amb els Estudis Normals, un sistema inicial de preparació, i amb les tasques realitzades a l'entorn dels nostres organismes cabdals es crea un ambient pedagògic com mai hagi existit, enterament propici a l'eclosió de les individualitats i al desenrotllament d'un cos de mestres exemplars. Manquen només els aspirants.

Cal únicament fer adollar el corrent de la joventud cap al magisteri mitjançant aquest sacrifici extraordinari i especialíssim de les beques i bosses d'estudi. Això és el que no s'ha fet encara. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ho ha volgut iniciar, però les seves forces són ben petites. En aquesta obra única, excepcional, cal avui l'esforç de tots, puix no són ni un ni deu els mestres que es necessiten: són a centenars, són els de tot Catalunya.

Els ajuntaments s'han de rehabilitar

Els ajuntaments acusats d'inhàbils (injustament moltes vegades), de poc amants de la cultura, han de demostrar com en suscitar-se una cultura pàtria, una cultura governada per nosaltres mateixos, saben sentir-la i estimar-la com el primer. No n'hi ha d'haver cap, per poc important que sigui, que no vulgui tenir, entre la legió de mestres que ha de salvar la pàtria, un dels seus fills criat amb els seus cabals, amb el fruit preadíssim del seu treball.

Com s'ha de procedir

En aquesta gran campanya, l'ordre i la unitat d'actuació han d'ésser la primera virtut. Avui, tal com es preveu la preparació dels mestres a base de l'actual organització dels Estudis Normals de la Mancomunitat, li és gairebé indispensable, al futur mestre, seguir la carrera de l'Estat.

Quan han de començar les beques?

Nosaltres hem de voler la preparació total del mestre fins a haver passat per les nostres organitzacions.

Podrien establir-se les beques en ingressar als Estudis Normals de la Mancomunitat; però no hi ha inconvenient -i potser avantatges sí, si les coses se saben fer bé- a establir-ne també des del començament, ço és. des de l'ingrés a les Normals de l'Estat.

Com s'han de concedir?

La forma més general és la dels concursos entre els alumnes que surten de l'escola primària. Si es concedia únicament per als Estudis Normals de la Mancomunitat, es pot donar al fill de la població que més hagi excel·lit en la Normal oficial o en el Batxillerat. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana també s'encarregarà d'administrar-les en la forma més convenient.

De quant ha d'ésser la beca?

La beca ha de representar per al becari un auxili que li permeti viure. Si no es pot arribar a aquest auxili, o si els casos que es presenten no ho exigeixen, aleshores es pot adoptar una de les fórmules: mitja beca, subsidi, etc.

Les possibilitats futures

Les possibilitats i els camins futurs poden ésser molt diferents dels d'avui. Ara procurem formar els mestres. Aquests mestres actuaran en les escoles catalanes o en les escoles oficials; però, en el futur, ¿on serà el fort de la batalla?

Serà dintre l'escola de l'Estat? Serà en l'escola privada? Tant se val. Els *nostres mestres* seran sempre *nostres* allà on es trobin. L'Escola Oficial, si ofereix possibilitats, serà un camp tan bo com un altre. Si no és així, nosaltres estem segurs que els *nostres mestres* aniran tots a la una a donar calor a l'escola catalana, sostinguda i regida per les nostres Corporacions públiques i privades, com és el nostre ideal.

Nosaltres recordem que n'hi hagué prou amb aquell primer intent que al·ludirem en començar, representat per En Bardina i altres pedagogs de bon record, perquè es destraguessin de l'escola oficial unes belles promocions que avui actuen amb èxit en institucions de l'Ajuntament i de la Mancomunitat.

Recordem-les, aquestes coses; car, si el govern dóna gaires disposicions com el nou Estatut del magisteri o simplement si aplica aquest estatut amb la intenció que porta dins, pot succeir que l'escola oficial esdevingui una escola de colonització.

Aleshores els mestres ens seran doblement necessaris per a organitzar totalment, sense por al doble sacrifici ni a cap cosa, els serveis de l'altra escola: *la nostra*.

11.2.15. «El 'dialecto catalán'», de Lluís Carulla a *El Francolí*, núm. 121 (30 de juny de 1926)

A la capital burgalesa de Castella la Vella, en un discurs pronunciat a l'*Ateneo* hem vist motejar unes quantes vegades a la nostra gloriosa llengua, de *dialecto*. No ens vé de nou.

Recordem que l'Unamuno, en el seu afany de mostrar-se com un home original, un dia va cometre la bestiesa, de considerar dialecte del castellà, el basc, aquesta llengua que té els seus orígens en el segle V, cinc-cents anys abans de aparèixer el castellà i el

català i que fins algun filòleg i un cèlebre historiador del Dret espanyol el consideren, el basc, com a llengua dels íbers, els primitius pobladors de la península. No ens vé de nou, repetim, que es motegi de *dialecto* la nostra llengua, perquè l'*A.B.C., Informaciones*, etc., etc., en el seu noble afany de crear-se simpaties a Catalunya ens tenien tan avesats a parlar del *dialecto* que per passar una bella i distreta estona s'havia posat de moda la seva lectura, els dies que en parlaven.

No ens vé de nou, ni ens sap greu. Però sí que volem remarcar, complint el precepte evangèlic d'ensenyar al llec, que qui parla del català com a *dialecto* del castellà no entela, com és natural, la glòria ni el prestigi de la llengua de Verdaguer sinó que posa en evidència la seva ignorància i la seva incultura, puix que un home que no hagi passat endebades per les aules de la Universitat o de un Institut de cultura, sap que el castellà i el català, l'italià i el francès, i totes les llengües neo-llatines es varen formar en els segles X i XI sobre el fons comú del llatí vulgar amb aportacions hel·leniques, àrabs, etc., durant la infància i la formació llurs, i amb veus o arrels germàniques en els darrers segles.

Així ho entenia el més gran dels polígrafs espanyols, l'immortal Menendez y Pelayo i aquell altre tot just traspasat, Bonilla i Sanmartín, que de tant l'un com l'altre en som deutors de agraïment, els catalans, per haver consagrat bona part de la seva vida de savis a l'estudi lluminós de la *lengua y literatura catalanas*, de igual manera que aquell altre il·lustre historiador Hinojosa qui, enamorat del Dret Català com a llei la més sàvia de les terres hispàniques, va dedicar el seu més important llibre a la qüestió agrària i senyorial de Catalunya en l'Edat Mitjana.

Donar bel·ligerància als ignorants per a discutir en aquesta matèria, seria tan ridícol com posar-se a descobrir les illes britàniques. Per això s'explica que els catalans acolleixin amb un somriure de pietat cada article, discurs, etc., que fa el sensacional descobriment del *dialecto*.

D'aquell *dialecto* que va ser el primer romanç que parlà de filosofia per boca de Ramon Llull i de lleis marítimes amb el «Consolat de Mar»; el *dialecto* que parlaven els catalans que en ales de les naus timonades per Roger plantaren sa cultura a l'Orient, és el *dialecto* amb què enardia les seves hosts el Rei altíssim Jaume I i amb el qual escrivia al rei Anfós X, el Savi, accedint a ajudar-lo en ses conquestes de Murcia i Almeria; és el *dialecto* amb què Catalunya feia ses lleis i celebrava Corts, amb què es parlava a la Cort magníficent de Anfós V; amb què predicava Sant Raimond de Penyafort i escrivia Bernat Metge, Joanot Martorell, el Rei Pere, Muntaner...; és el *dialecto* que parlava Gimbernat; que ha donat un Verdaguer amb una «Atlàntida» quan la cultura hispànica perdia les esperances de tindre un poema, universal com el «Quixot»; que ha donat un Guimerà amb una «Terra Baixa» traduïda a 22 llengües i posada en tots els escenaris del món; amb tragèdies com «Rei i Monjo», «El fill del Rei», «Mar i cel», etc., que per buscar-les hi pariones cal recular a Shakespeare o als clàssics Sòfocles i Esquines; un *dialecto* amb què predicà i escriví el Gran Bisbe, i un dels quatre o cinc primers estadistes mundials; amb què són traduïts per la magna «Fundació Bernat Metge» tots els clàssics grecs i llatins causant l'admiració dels principals centres culturals del món; un *dialecto*, per acabar i no cansar, amb el qual s'està recabant de Catalunya l'òbol del poble per aixecar al cor de Castella un monument digne del «Quixot», al seu immortal autor.

¡Dialecto!... Fins quan?

11.2.16. Carta oberta a l'Excm. Sr. D. Ramon Menéndez Pidal, President de la Real Academia de la Lengua Española, de Manuel Folguera i Duran (1930)

Distingit senyor:

Permeteu que m'adreci a vós en el meu idioma nadiu, car heu demostrat coneixe'l a bastament, per a recollir les vostres manifestacions sobre l'ús de la llengua en les nostres escoles. M'hi obliga la circumstància d'ésser president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", la finalitat de la qual ja podeu presumir.

Però, abans, permeteu-me una lleial declaració. Jo no he signat la invitació als intel·lectuals castellans, ni he assistit a cap dels actes amb els quals se'ls ha obsequiat. Fa més de quaranta anys que lluito pels drets de Catalunya i els desenganys soferts m'han format la convicció que el nostre problema no es pot resoldre a base de cordialitats paraules. Fins ara els fets han demostrat que Espanya no vol escoltar els nostres clams ni atendre les nostres reclamacions. Veus isolades de raríssims intel·lectuals alguna vegada ens arribaven, però eixint del buit més desolador. Les paraules se les enduu el vent. Recordeu la vostra dita: "obras son amores y no buenas razones".

Aquesta vegada, però, les coses han pres un millor aspecte. A part de la quantitat i, sobretot, de la qualitat, dels que es declaren amics de Catalunya, hi ha dues penyores de sinceritat en les manifestacions fetes: una pel clar reconeixement de la nostra personalitat nacional, amb dret al propi arbitri; altra pel manifest propòsit d'exercir intervenció pràctica a favor de les nostres reivindicacions. Per això és que, encara que tardanament, vull fer constar la meua adhesió als actes realitzats, tant pel reconeixement de la bona voluntat demostrada, com per la part d'eficàcia que puguin revestir.

I ara, senyor, vaig al fons del tema.

Vós, amb raó, us heu escandalitzat, que sia prohibit l'ús de l'idioma vernacular en l'ensenyament dels nois catalans en la seva pròpia terra. Però no teniu ni idea del furor amb què s'ha desenrotllat aquesta inhumana prohibició. Abans de la Dictadura existia de fet una minsa tolerància per als mestres oficials en les seccions parvulars. Tant és així que la nostra Associació en distintes ocasions havia premiat deixebles de les Escoles oficials en concursos públics de lectura i escriptura catalanes (amb tot i ésser alguns de llurs mestres no nats a Catalunya). I en l'ensenyança privada la tolerància era ja suficient per a permetre la creació de nombroses "escoles catalanes" patrocinades i subvencionades la major part d'elles per la nostra entitat, en les quals serveix de base l'idioma propi, acuse descuidar per això l'ensenyança racional de l'idioma castellà i dels altres que poden ésser útils als alumnes, segons la graduació de cada grup escolar.

Però en l'època de la Dictadura, la tirania en aquest punt fou enorme. Fins a tal extrem, que els inspectors havien d'ordenar els mestres oficials i privats l'ús de l'idioma castellà, àdhuc en els actes de pietat, en les lliçons de doctrina, i fora de les classes, en les hores d'esbarjo. Els inspectors de Catalunya prou eren amatents a exigir el compliment de tan draconianes ordres, contra les quals es rebelava la seva pròpia consciència. Mes la suspicàcia governamental no en tenia prou, i veient que els inspectors no feien clausurar escoles, decidiren castigar-los i traslladar-los a demarcacions llunyanes. És aquest un dels atropells que el Govern actual deu reparar si té realment propòsit de rehabilitar la Justícia.

Quant a la nostra Associació, un dia festiu, en què el Conserge estava sol amb la seva família, es presentà al domicili social la policia a fer un minucios escorcoll, enduent-se'n els efectes que li semblà bé i clausurant i segellant les oficines socials, sense que a hores

d'ara haguem rebut cap document explicatiu, ni justificant, de tal disposició, ni cap ordre de suspensió o dissolució de l'entitat. És per això que malgrat del contratemps, l'entitat continuà la seva missió fora del local clausurat, sostenint les escoles d'una o d'altra manera, creant-ne algunes de noves, ajudant tots els nuclis docents abandonats "ab irato" per la Mancomunitat dissolta i contribuint amb beques a la terminació de llurs estudis als joves que, sense recursos, es trobaven exiliats en terres estrangeres. Tot això, funcionant gairebé clandestinament, sense trascendir al públic, per evitar noves agressions.

I ara és l'hora, il·lustre senyor, que encara tenim tancades les oficines socials i detentats els documents ocupats, perquè com ignorem qui va ordenar la clausura, no sabem qui ha de decretar el retorn a la nostra normalitat. Advertiu que l'"Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana" ha pogut travessar els sis anys i terç d'una implacable Dictadura en l'incògnit, conservant més de cinc mil socis, la immensa majoria dels quals no sabien com es desenrotllava la gestió del Consell directiu. Això i la decisiva cooperació econòmica dels catalans residents en terres americanes, us donarà la mesura del seu arrelament en l'esperit públic.

He tingut interès a exposar-vos tots aquests antecedents per a facilitar la vostra anunciada gestió en pro del lliure ús de l'idioma vernacular a les escoles de Catalunya, científicament inqüestionable, per si us dignéssiu ampliar-la, sol·licitant la reparació a les injustícies i atropells comesos en aquest ordre per la finita Dictadura.

En fer-ho lleialment, vós i els altres intel·lectuals que tan bells oferiments amb espontaneïtat ens haveu fet, aconseguiríeu l'agraïment de Catalunya, per dues raons: pels resultats a obtenir, ben segurs si hi poseu la vostra legítima influència, i, demés, per la lliçó de noblesa que donareu als descastats d'aquesta terra, sempre temibles pel seu verí anticatalà, encara que constitueixin una ínfima minoria.

Com també serà lliçó eloqüentíssima per a alguns establiments d'ensenyament privat, especialment entre els regentats per ordres religioses, en els quals, per rastrera subjecció als Poders centrals, hi és absolutament exclosa la llengua del país en l'ensenyança (àdhuc la de la doctrina), en les pràctiques religioses i en tota relació personal entre professors i deixebles.

I, si les successives actuacions de la intel·lectualitat castellana, i espanyola en general, s'inspiren en el successiu en tan enlairat esperit potser sí que arribarem al noble anhel dels catalans més arborats, proclamat aquests dies per diversos oradors dels vostres en els actes celebrats i després d'ells, o sia el reconeixement de la independència espiritual de Catalunya, amb autoritat suficient per a pactar lliurement amb la resta d'Ibèria la reconstitució d'un Estat més sòlid i poderós que l'actual, fonamentat en l'amor entre tots i no en la imposició dels uns sobre els altres. Així sia.

Vos estreny fervorosament la mà el vostre servent affm.

M. Folguera i Duran

Barcelona, 27 de març de 1930

11.2.17. Prospecte de l'Escola Catalana Mossèn Cinto (1934)

L'Escola Catalana Mossèn Cinto fou creada l'any 1904. És una institució que ha influït d'una manera decisiva en l'ambient pedagògic de la nostra ciutat.

L'Escola Catalana Mossèn Cinto té una tradició i un prestigi que li reconeixen totes les corporacions oficials de la nostra terra.

L'Escola Catalana Mossèn Cinto ha obtingut el primer premi en la VIII exposició escolar organitzada per la Mancomunitat de Catalunya, ha estat premiada en diversos concursos de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i aquest any ha obtingut el primer premi en el Concurs d'Història de Catalunya organitzat per l'esmentada Associació.

L'Escola Catalana Mossèn Cinto no és una institució més; és l'Escola que han d'escollir els pares que d'una manera conscient cerquin per als seus fills una bona escola.

Classe Montessori. Nens i nenes, en una aula espaiosa, ben assolellada i alegre, obtenen per mitjà del mètode de la Dra. Montessori una educació de moviments i d'esperit que és la més sòlida preparació per als graus següents. El respecte a la llibertat de l'infant, la valoració del seu instint creador són els fonaments del treball en aquest grau. La finalitat principal és assolir un ordre i disciplina en el treball. Al mateix temps aprenen de llegir, escriure i els fonaments del càlcul.

Classe de nenes. Les nenes que han superat les proves del grau elemental cursen els seus estudis superiors en una classe especial on, a més de les matèries assenyalades en el programa, tenen classe de labors i d'educació per a la llar. Tota la tasca s'orienta per tal de crear l'entusiasme pel treball i pel propi perfeccionament. Per això es dóna importància al treball individual, a la utilització de la biblioteca i es conrea l'esperit d'iniciativa i d'observació. En sortir d'aquest grau les nenes senten el desig de continuar la seva cultura i estan capacitades per a fer-ho.

Classe superior de nens. Les matèries que integren el programa s'estudien pràcticament i formen una preparació completa per als oficis i per al comerç. Les excursions i visites s'utilitzen per a recollir materials que després, a classe, serveixen de fonament a molts estudis i treballs. Així els coneixements es relacionen sempre amb les realitats. Es dóna importància al treball individual i es conrea l'esperit de recerca, la consulta de biblioteques, perquè l'infant sàpiga utilitzar sempre tots els mitjans que la societat posa al seu abast per poder continuar el propi perfeccionament.

El nostre ideari. A la nostra escola els alumnes viuen en un ambient de sinceritat i de companyonia, però també de respecte. En aquest ambient es formen i s'eduquen. Al mateix temps aprenen els coneixements bàsics que constitueixen el mínim de cultura que ha de posseir tothom en els nostres dies. I perquè el seu desenrotllament sigui integral els habituem a pensar, a sentir i a fer; així, més tard seran bons catalans i homes conscients, útils a si mateixos, a la Pàtria i a la societat.

El nostre programa. El programa comprèn les següents matèries: Llenguatge (Català i Castellà), Càlcul (Aritmètica i Geometria), Estudis de la naturalesa (Ciències físiques i naturals), Geografia (de Catalunya i general), Història (de Catalunya i general), Dibuix, Treballs manuals, Labors per a les nenes, Cant i Educació musical, Moral i Civisme, Gimnàstica sueca i rítmica, Religió.

Dels alumnes. L'Escola admet alumnes d'un i altre sexe. En els graus Montessori i Elemental hi ha establerta la coeducació. En els graus superiors hi ha, separadament, classe de nens i classe de nenes.

Els alumnes, en ingressar, són examinats; després són inscrits al grau de correspon a la seva preparació. S'exigeix el certificat de vacunació o de revacunació.

Els alumnes han de posseir dos davantals d'uniforme i tot el material que la Direcció assenyalí a cada grau. Han d'assistir puntualment i regular a les classes i també a totes les excursions i visites.

Obres complementàries. L'escola té dues obres complementàries; una, és la biblioteca circulant organitzada i administrada pels alumnes i dirigida pels mestres i que s'utilitza per al treball individual en els graus superiors; l'altra, són les excursions i visites, que posen els infants davant les realitats de la vida i de la naturalesa.

Cooperació de la família. Perquè sigui perfecta i completa la formació dels infants ha d'ésser obra conjunta dels mestres i dels pares. Per això l'escola té una relació constant amb les famílies i funciona un comitè de regisme, del qual en formen part representants dels pares.

Professorat. Director-professor del grau superior de nens: Miquel Fornaguera. Professora del grau superior de nenes: Magdalena Ribas. Professor del grau elemental: Bernat Guillén. Professora de pàrvuls: Adela Ribas. Professor de dibuix i treball manual: Ricard Coll i Serra. Professora de música: Carolina Moliner. Professor de religió: Mossèn Ramon Mariné.

Assessor pedagògic: Josep Parunella, Assessor tècnic de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

Condicions de matrícula. Els pares o tutors dels alumnes han d'ésser socis del Foment Autonomista Català. Les quotes que han de satisfer anualment són les següents:

Pàrvuls: 150 ptes. Grau elemental: 180 ptes. Grau superior: 210 pessetes.

Aquestes quotes es poden pagar en tres trimestres o bé repartides en nou mesos.

Els alumnes que ingressen paguen 5 ptes. per drets de matrícula.

Duració del curs. – Festes. – El curs comença el 15 de setembre i acaba el 30 de juny. Les festes són les que regeixen a la majoria de les Escoles.

Batxillerat i Comerç. – Per al proper curs s'organitzen classes de preparació per al Batxillerat i estudis de Comerç. Per aquestes classes regiran condicions i horaris especials.

11.2.18. Proclames enviades als catalans d'Amèrica (1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1931, 1932, 1933, 1934 i 1936)

Als catalans d'Amèrica [1918]

El Consell General de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, en la sessió anyal avui celebrada, s'ha enterat novament i amb la més fonda emoció, del gran concurs que a la nostra tasca veniu prestant els catalans d'Amèrica, els germans absents de la pàtria, que l'estimeu cada dia més, amb l'amor puríssim i desinteressat amb què s'estima la mare.

Absents corporalment de la nostra Assemblea, el vostre esperit plana damunt nostre; ens invadeix, i ens estimula i encoratja. El vostre esforç, particular i col·lectiu, les campanyes, brillants i pràctiques, que realitzen les vostres meritíssimes revistes en pro de l'escola catalana, omplen de joia i de gratitud els nostres cors.

Lluny de la pàtria i també de totes les impureses de la realitat, compreneu perfectament vosaltres, catalans d'Amèrica, que en la lluita que manté Catalunya per a recobrar sa plena personalitat, la llengua i l'escola tenen un valor cabdal i decisiu.

No serà Catalunya mestressa de si mateixa, fins que ho sigui de l'educació dels seus fills; fins que la nostra cultura, en possessió pacífica de l'orgue natural d'expressió, tingui per fonament indestructible l'escola de llengua catalana.

Mentre arriba el dia, potser pròxim, que l'escola catalana sigui a la nostra pàtria l'escola oficial, aquesta Associació fomenta la creació d'escoles particulars i protegeix les

ja existents; i pensant en les necessitats actuals i en les futures, ha emprès l'edició de llibres docents i de tota mena de material pedagògic que farà més fecunda la tasca del nostre magisteri.

El Butlletí que havem començat a publicar vos facilitarà el coneixement detallat de la nostra obra catalanitzadora, i serà un llaç de comunicació que mútuament ens estimularà.

Molt haveu fet, catalans d'Amèrica, i molt esperem encara del vostre fervent patriotisme. Al remerciar la vostra valiosa cooperació, desitgem que sigui, entre vosaltres, bandera d'unió en aqueixes terres lliures i hospitalàries, i que tots els catalans siguem uns per l'amor i la fidelitat a Catalunya.

Barcelona, 13 de gener de 1918.

P.A. del Consell General, el President,

Manuel Folguera i Duran.

Als catalans residents en terres americanes [1919]

Germans de Pàtria: Altra volta el Consell General d'aquesta Associació, en sa reunió reglamentària d'avui, ha acordat dirigir-se a vosaltres per a regraciar vostra eficaç cooperació. És natural que així sigui per tal que vostre entusiasme per l'obra de nostra entitat va creixent més cada dia, constituint ja avui el vostre tribut econòmic la meitat del que recollim entre els associats per al foment de l'ensenyança catalana.

Gran motiu de joia seria per als directors d'aquesta Associació la generositat vostra, si no l'enterbolís la recança que l'interès dels catalans residents a la Pàtria no creixi proporcionalment a la urgència de l'obra capdal. Però, amb tot, el fet eloqüent de vostra adhesió cordialíssima ens diu ben clar que la nostra tasca penetra l'esperit de la nació, que el pacient apostolat arriba a l'ànima popular, des del moment que vosaltres, allunyats de Catalunya, us en sentiu commoguts i obligats a pendre-hi intervenció com mai ho havíeu fet en cap altra activitat nacionalista.

Això ens obliga cada any més a multiplicar el nostre zel i l'activat nostra en la magna empresa de catalanització que l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana representa, i a vosaltres ha d'encoratjar-vos també el veure com per la virtut dels vostres cabals poden obrir-se noves escoles catalanes i publicar-se nous llibres docents, els quals han d'iniciar en el cor de les generacions novíssimes una tal passió d'amor catalanesc i de convicció nacionalista, que cap opressió, per violenta que sigui, podrà mai ofegar.

Continuem tots l'obra començada amb tan bells auspicis. Rivalitzem els de dins i els de fora Catalunya per veure qui donarà l'impuls més decisiu a la joventut que puja. Ajudem tots els catalans, per migrades que siguin nostres forces, vells i joves, homes i dones, en la creuada redemptora, a fi que, quan arribi el dia del triomf, l'albada del qual sembla iniciar-se, puguem sentir-nos orgullosos d'haver-hi contribuït en la corresponent proporció, i no oblidant mai, en les hores de decepció, que els sacrificis a fer en aquest aspecte reivindicatiu, representen ben poc al costat dels que porten fets, per a conseguir la llibertat nacional, els fills de Polònia i d'Irlanda, de Sèrbia i de Bèlgica, de Finlàndia i Bohèmia, i d'altres pobles que vessaren i vessen encara rius d'or i de sang.

Seguiu vosaltres el noble exemple de desinterès de patricis tan enlairats com el Dr. D. Antoni de P. Aleu, de Buenos Aires, i D. Enric Siqués, d'Iquique, que han fet donatius personals d'importància; el decidit ajut de la Premsa Catalana que es publica en eixes

terres i l'activitat exemplar de col·lectivitats com les Comissions Delegades de l'Havana, Santiago i Guantànamo, a la Illa de Cuba, de Buenos Aires i Mendoza, a l'Argentina, de Santiago i Iquique, a Xile i de Montevideo, a l'Uruguai, car totes elles rivalitzen en noble generositat per la causa que defensem. Nosaltres, en tant, continuarem nostre treball quotidià, esmerçant riquesa i energia, no defallint mai, pensant sempre en l'ideal patriòtic que ens encoratja i en els fruits esponerosos que la nostra obra pot rendir a Catalunya. I tot això, enyorats germans nostres, fem-ho, sense pensar en altres premis que la satisfacció del deure complert i sense altres anhels que el de poder saludar ben aviat, la gloriosa bandera barrada proclamant arreu la restauració de nostra llibertat nacional.

Barcelona 13 de gener de 1919.

P.A. del Consell General, el President,

Manuel Folguera i Duran.

Als catalans residents en terres americanes [1920]

Germans de Pàtria: El Consell General de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, en havent escoltat amb mostres d'un interès vivíssim les dades relatives a la vostra entusiasta i efectiva cooperació a la tasca patriòtica i cultural que la nostra Institució està realitzant, féu comanda a aquest Consell Directiu perquè us trameti l'expressió de la seva reconeixença.

Però, per a ésser fidels complidors d'aquest acord, hauríem d'imprimir en aquest espai de paper, no pas paraules, que, per càlides i representatives que sien, no poden traduir d'una faisó tan justa com voldríem l'efusió grandíssima que cristal·litzà en l'acord del Consell General, sinó aquelles espirituals floracions que sorgeixen en el cor i en el pensament dels catalans conscients d'aquí, en presència de l'alt exemple que esteu donant vosaltres, estimats i enyorats catalans absents de la Pàtria.

La vostra contribució material a l'obra que ens està encomanada, tan valuosa com és, té altres altíssims valors que la fan verament trascendental, perquè és d'una patriòtica exemplaritat, d'una eficaç estimulació, i és afirmació rotunda de la universalitat de Catalunya, car per a vostra actuació s'acompleix el miracle, pel qual, allí on hi ha un català, Catalunya hi és, viva i sobirana.

Aquesta és la justa visió que el nostre Consell General té de la cooperació vostra, i és per això que el nostre regraciament hauria d'abastar altres més enlairades proporcions que la d'una complimentació formulària, per tal que arribés al vostre cor amb la mateixa xardorosa cordialitat amb què ha sortit del nostre.

Voldríem que entre aquestes ratlles poguéssiu trobar aquelles tremolors d'emoció amb què són rebudes per nosaltres les missives que, a través de la mar ens porten l'estímul dels vostres entusiasmes i, sovint, la bona nova d'un altre alçament dels vostres per la cultura pàtria. Voldríem que cada concepte us dugués en tota la seva intensitat l'expressió viva dels sentiments que aixeca en els cors catalans la vostra infadigable actuació catalaníssima.

Voldríem que en cada mot poguéssiu collir una flor de reconeixença que us portés a l'esperit les sentors úniques de les muntanyes que enyoreu.

Però, ja que les paraules són impotents per a acomplir la missió que els nostres cors els encomanen, sien les obres, els fets, el que us parlin en cada instant del nostre pregon agraïment. No els cerqueu, doncs, en aquest missatge, que la bona intenció ha dictat, els remeraments que us devem, sinó en la constant acció nostra: En cada llibre d'en-

senyança català que us publiqui; en cada nova escola catalana que es creï; en cada càtedra de l'idioma nostra que s'erigeixi; en cada infant que, rompent velles i insensates convencions, porti al si de la llar la gràfica llegítima i la dicció pura de la llengua pàtria; en cada pare que en sentir-lo experimenti el saludable avergonyiment d'haver negligit deures sagrats devés el verb nostre, que és la mateixa ànima nostra; en totes i en cada una d'aquestes coses hi haurà implícit el reconeixement de la Pàtria devés els seus fills que no l'obliden.

Preneu-la en la mateixa substància de la nostra vida corporativa la penyora dels nostres efectes i sentiments, fins que arribi el dia que la plenitud de l'obra nacionalitzadora serà aconseguida, i aleshores ja no caldrà cercar-lo en cada cosa el reconeixement de la Pàtria, sinó que de la vida plena de Catalunya gloriosa en treurem tota la sensació de la part de glòria que ens pertoqui segons les nostres obres.

Perquè aquest dia no sia llunyà, treballa i treballarà incessantment l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, amb l'esguard ple de l'assegurança de triomf, car, vosaltres, estimats germans absents, sou amb ella.

Barcelona 31 de gener de 1920.-P.A. del Consell General, El President, M. Folguera i Duran.

Als catalans residents en terres americanes [1921]

Germans de Pàtria: El Consell General celebrat enguany, encomanà a aquest Consell Directiu, que en son nom, i seguint una consuetud, que ja li és grat l'haver-se'n fet un deure, adrecés un missatge de salutació als catalans residents a Amèrica, que tot temps d'ençà que va ésser fundada, de guisa tan cordial, amb un tan fèrvid entusiasme i amb tan belles iniciatives, impulsen, cooperen i fidelment segueixen, la tasca que s'ha imposat aquesta Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

I aquesta avinentesa és aprofitada pel present Consell Directiu, amb el goig que proporciona el saber que la nostra salutació és rebuda, tal com és tramesa, sense la fredor d'un document oficial o protocolari, sinó com l'expressió del profund reconeixement que sent per a tots els catalans que disseminats per Amèrica, tan lluny materialment de la Pàtria nostrada, es mostren sempre tan presents en l'obra que Catalunya realitza, aportant-hi un concurs mai prou a bastament ponderat.

Siguin doncs aquestes paraules, les que palesin l'entranyable afecte i l'enyorança que sentim pels germans absents.

Els resultats obtinguts per aquesta Associació, en el seu constant treball, i gràcies d'una manera molt especial als sacrificis de totes menes que han vingut realitzant els catalans d'Amèrica, comencen d'ésser ja ben esperançadors. Les escoles catalanes es perfeccionen i es multipliquen, els concursos anuals d'Història de Catalunya, es veuen concorreguts per una legió d'infants provinents de tots els indrets de la nostra terra, i les consciències desvetllades fan creure en una era propera de vida superior per a la Pàtria.

Però davant d'aquests fets, els esforços de la nostra Associació deuen centuplicar-se, les despeses de tots ordres, indispensables per aquesta finalitat, creixen en proporcions considerables i cal que tots els bons patricis contribueixin també en major nombre i en majors quantitats a aquesta obra. Els catalans residents a Amèrica, durant l'any passat secundaren la tasca d'aquest Consell, amb una major proporció que les altres vegades, i confiadament espera que l'indicat servirà d'estímul als nostres compatricis d'Amèrica

per a multiplicar llurs entusiasmes i contribuir encara en una major proporció en l'esdevenidor.

Cal no oblidar ni un instant, la transcendència que té l'escola catalana per l'esdevenidor de la nostra Catalunya. Com responent a una necessitat de llur ésser els catalans que s'allunyen de la Pàtria escollen com a punt de llur residència, pobles ja redimits. En intentar crear la primera escola catalana, va començar la nostra lliberació espiritual. Del seu èxit depèn la nostra lliberació definitiva.

Barcelona, 31 de gener de 1921.

Per acord del Consell General, El President, M. Folguera i Duran.

Als catalans residents en terres americanes [1922]

Per l'amor a la nostra llengua, salut a vosaltres, germans en Catalunya!

Aquesta salutació que cada any nou us fem amb aquella fervor pròpia només dels actes sagrats i rituals, no és una salutació nova, com no són nous els qui us la fan, ni ho és la llengua en què us és feta, ni ho és aquesta comunió que fa que arribi a vosaltres. Catalans som, com els que ens han precedit, els que us saludem; catalana és la nostra llengua, i és Catalunya que ens lliga els uns als altres en aquella comunió que salva tota llunyania i aviva la més llarga absència: coses que són o no són i que no es poden dir velles ni noves, sinó eternes, amb aquella eternitat de l'esperit que mai no podran vèncer ni desfer els homes.

Salut a vosaltres, doncs, catalans d'Amèrica, que lluny i tot de nosaltres, us hem sentit sempre al costat nostre lluitant pel triomf de l'esperit, que és el triomf d'aquesta llengua en què us saludem. D'aquesta llengua catalana que si un dia tingué prou virtut per a fer-nos renéixer, un altre dia, qui sap si gaire llunyà, en tindrà per a dur-nos a terme de victòria.

Nosaltres, homes de fe en aquesta Catalunya de l'esperit que viu per damunt de tot equívoc i de tot moviment polític més o menys noble i pur, però sempre moridor, en les coses d'esperit, i només en les coses d'esperit, fiem les nostres esperances. I com que aquest esperit no el veiem en lloc tan substantivament encarnat com és en el nobilíssim instrument de la nostra llengua, és pel triomf d'aquesta llengua que lluitarem ara i sempre. Té paraules massa sagrades perquè no hagi de tenir un dia prou força d'imperatiu que ens llanci a la darrera batalla.

A tots vosaltres, doncs, que lluiteu al costat nostre d'esperit, i a vosaltres també que, a part d'aquest esperit ens ajudeu ab el vostre òbol material, que, per petit que sigui, sempre és gran per la voluntat amb què el doneu i per l'altíssim fi que l'espera, en veritat us diem que lluiteu per la llibertat de Catalunya.

Tant de bo que, un dia no gaire llunyà, el que avui és un esforç sigui una heroica embranzida, i el que ens enfervoreix amb tebior d'espurna ens cremi amb caliu de pira i ens guïi amb claror d'incendi.

Barcelona, 1er. de febrer de 1922.

P.A. del Consell Directiu.

El President, M. Folguera i Duran.

El missatge de la Protectora als catalans residents en terres americanes [1931]

Als benvolguts compatricis d'Amèrica.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ha inaugurat un altre curs de les seves tasques, amb el nou any 1931. Ha celebrat Assemblea General, nodrida com poques vegades i descabdellada en un ambient d'estreta germanor i de gran entusiasme, de fe inquebrantable en el futur. És, doncs, en aquesta avinentesa que nosaltres, els de l'entitat mare, de la metròpolis Cap i Casal, ens adrecem un altre cop a vosaltres per a assabentar-vos, en primer lloc, de la constitució del Consell Directiu nou i de les Juntes o Comissions auxiliars. I això ja us serà, creiem, motiu de prou satisfacció, puix que significa la continuïtat de l'Obra de la Protectora. I és al moment de romandre constituït aquest Consell Directiu, que ell, en nom de tots els socis, us tramet la salutació més afectuosa, en el nom de Catalunya.

Sapigueu, també, que l'exercici de l'any anterior, 1930, ha estat saldat amb superàvit. Com ha estat possible? ¿Que per ventura, i per miraments de caràcter financer, les activitats de la Protectora s'han afeblit? No: res d'això. Els ingressos han superat els càlculs que havíem fet, en reprendre d'una manera pública les nostres activitats. Nosaltres ja creïem que, passada la malastruga època del Dictador, revindrien amb delit nou les inscripcions de socis. Però us hem de dir que la realitat fou superior a les nostres esperances: en pocs mesos, més de *dos mil socis* vingueren a engrossir les llistes de la Protectora. A part d'això, patricis generosos, de Catalunya, com també d'Amèrica, han fet donatius considerables que han permès desplegar bé la nostra obra, i encara organitzar colònies escolars en nombre més gran que altres anys. I, amb tot, com us diem, no hem sofert cap endarreriment en l'ordre econòmic.

Sapigueu, també, que la vostra cooperació constant ha estat vista amb molta complença i l'Assemblea General ha acordat expressar-vos-en el seu reconeixement més viu i la satisfacció més profunda; car ni als moments de més compromís, i quan les vostres atencions eren requerides per a d'altres afers, igualment de caràcter patriòtic, la vostra contribució meritíssima a l'Obra de la Protectora, si bé s'estroncà en alguns punts, en conjunt no fallà mai.

Això fa, precisament, que els qui vivim a Catalunya confiem de cor en el vostre ajut, que no solament no ha d'interrompre's, sinó que esperem que vagi en creixença.

Teniu al davant una gran tasca a fer; l'hora és compromesa, el futur se'ns atansa... i els enemics tradicionals redoblen llurs escomeses. I no és sols encara l'enemic declarat o dissimulat que cal combatre, sinó tantes rutines i tantes resistències passives de l'indiferentisme i de la incomprensió! També és cert que al costat d'això, com més va, més nombroses són les demandes, suggestions i iniciatives que s'adrecen a la Protectora, i que la Protectora no pot per menys de recollir i incorporar-se. Cursos de gramàtica que cal atendre o que cal organitzar; mestres que sol·liciten el seu ajut; escoles que demanen subvenció; edicions de llibres escolars que hom reclama; etc.

És arribada l'hora que la Protectora no pot dir que no a aquestes exigències apremiants; no pot deixar de satisfer moltes necessitats, per la raó –poderosa, certament– de la poquedat de cabals. I per això, en fer els Pressupostos per a l'exercici d'enguany, no ha tingut més remei que establir-los amb un respectable dèficit inicial. I no voldríem que es pogués dir mai que aquest acte significa una imprudència i una temeritat filles d'un optimisme excessiu. No: l'experiència de l'exercici de 1930 ens dóna esperances fonamentades que no ha de mancar-nos l'assistència dels bons catalans.

L'optimisme que sentim és de bona llei, no és desproporcionat; perquè el poble de Catalunya respon a la nostra obra amb un abrivament esplendorós.

Per altra banda, coneixem el vostre entusiasme, benvolguts catalans d'Amèrica, compatricis nostres que sabem conscients i generosos, i patriotes amants d'una Catalunya culta. Entre tots, vosaltres i nosaltres, hem de fer que l'obra de la Protectora assoleixi tota l'eficiència que l'esdevenidor del nostre poble reclama.

Com sabeu, una de les tasques que tenim també per fer és l'*Escola Ramona Guix*. Establir-la, fer-la funcionar i mantenir-la decorosament és un cas d'honor per a la Protectora i per a tots els catalans. De l'*Escola Ramona Guix* no ha de poder-se dir que és una escola més (la qual cosa, ja no seria, certament, menyspreable); d'ella ha de poder-se dir que és una escola model. Una zelosíssima Comissió de Dames ens ajuda valentment a la seva realització; i noves subscripcions especials s'obren per a aquesta obra en particular.

En aquesta hora de grans dalers i de perspectives vastes, us renovem la nostra salutació més cordial i el nostre agraïment.

Benvolguts compatricis d'Amèrica: fem que l'any 1931 assenyali una fita en el curs ja gloriós de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. Divulgueu-la, feu-la conèixer, feu-la estimar, esteneu-la pertot. Assegureu-li la possibilitat d'una embranzida decisiva i indeturable, per a l'honor, la cultura i la glòria de la nostra Catalunya.

Pel Consell Directiu: El President, *M. Folguera i Duran*; El Secretari, *Lluís Bertran i Pijoan*. Febrer de 1931.

El missatge de la Protectora als catalans residents en terres americanes [1932]

Estimats compatricis:

A la darrera Junta General de la Protectora, el vostre nom i el vostre record foren, com sempre, amb nosaltres; i com a prova de reconeixença a la vostra actuació, l'Assemblea us dedicà un aplaudiment tan cordial com merescut. Ben merescut, sí; perquè l'obra de la Protectora recolza en els catalans de l'altra banda de l'Atlàntica com en un dels seus dos perns; i de tal manera es compenetren, que avui ja no sabríem dissociar llurs noms. I així, a l'hora de renovar-se el Consell Directiu, en la reunió solemne, acord fou pres d'enviar una salutació, missatge d'agraïment i simpatia, a vosaltres, els catalans d'Amèrica. Això és el que complim amb aquestes ratlles, que voldríem dignes de vosaltres i que aprofitem per a dir-vos que si fins ara no ens ha mancat el vostre ajut, esperem que d'ara endavant tampoc no ens mancarà, puix que és més necessari que mai.

Bo és, en efecte, de sentir-nos contents pel camí cobert, i aquesta sensació d'aconcentament ha d'encoratjar-nos; però seria un dany de creure que ja hem assolit el capdamunt. No podem creure que hi siguem, quan encara no tenim l'Escola Catalana com la voldríem, i encara no tenim els Mestres Catalans en la situació que voldríem, i encara no tenim l'ensenyament com el voldríem, i com hauríem de tenir-lo, en aquella manera, forma i garantia a què Catalunya té dret irrenunciable. I en parlar així, no posem la més mínima intenció de formular retret contra ningú; ans diem això tot reconeixent la bona voluntat i la feina d'aquells qui, ara i abans, han maldat perquè penetressin a l'ensenyament les essències catalanes. Alguna cosa s'ha modificat en sentit de guany. Amb tot, no podríem parlar de guany de veres, més que amb una condició: amb la condició, ço és a saber, que aquest guany no ens immobilitzi en el replà; que pel conhort d'una mica de replà, no perdéssim l'ambició de l'altura!

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana ha d'expressar-se d'una manera ben clara. Afortunadament, pot fer-ho així sense la coacció que li representaria de pen-

sar que fereix persones i institucions; sense la por que ningú pugui dir-li que ve a des-
torbar el ritme de l'hora amb impertinències planyívoles. Per sort, en parlar d'aquesta
manera, l'Associació Protectora no és sinó el tornaveu d'un criteri general, i d'un criteri
compartit per aquells mateixos que, als organismes superiors i a les esferes més altes de
Catalunya, intervenen a l'endegament d'aquesta qüestió.

Qüestió àrdua i suprema, i en la qual Catalunya triomfarà o no serà Catalunya!

La Protectora ha d'expressar-se d'una manera ben clara; i no, doncs, per fer retret a
ningú de res; sinó perquè ella, potser més bé que no cap altre, pot adreçar-se ben lliure-
ment al poble de Catalunya, en hores, com aquestes, tan barrejades i perilloses i, potser
com mai, decisives.

Hem de dir que no fóra optimisme de creure que ja podem afluixar els ressorts de
la nostra catalanitat; que ja no cal l'ajut, ajut moral i econòmic, a una Associació com
la Protectora de l'Ensenyança Catalana. Això no fóra optimisme, que fóra miòpia, i una
miòpia tremenda!

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, tot el temps que va d'aquest se-
gle, ha realitzat una bona tasca, ha desvetllat moltes consciències, ha fet una obra pe-
dagògica considerable (no ho afirmem nosaltres; recollim el que els altres digueren).
La seva existència fou, doncs, útil i justificada a bastament. Ara nosaltres afegim que la
conceptuem tan útil i gosariem dir tan necessària, avui, que si ja no existís d'abans, val-
dria la pena que ara la creéssim, per exigir amb ella la força màxima amb què haurem
de defensar i consolidar la instauració plena d'un dret –i d'un deure– dels més cabdals
de Catalunya: el dret i el deure de l'Ensenyament Català integral, en tots els ordres i ca-
teories.

Estimats compatricis d'Amèrica: No s'ha acabat, no, la missió de la Protectora de
l'Ensenyança Catalana. A vosaltres, com als catalans de dins de Catalunya, diem que
en redoblar encara l'esforç, cal intensificar el proselitisme perquè el nombre de socis
de la Protectora assoleixi la xifra que li correspon. Una xifra que no hauríem de voler a
menys de cent mil.

Cent mil socis de la Protectora: com si diguéssim l'exèrcit espiritual dels cent mil
combatents que han d'assegurar la victòria de Catalunya!

Pel Consell Directiu: El President, *Albert Bastardes*; el Secretari, *Lluís Bertran i Pijo-*
an. Barcelona, 21 de febrer de 1932.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana als catalans residents en terres Ame-
ricanes [1933]

Estimats compatricis: L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana us tramet el
seu Missatge anual d'afecte i germanor que és, alhora, un testimoni de com estima el
vostre esforç i el vostre concurs a la seva obra.

Enguany, aquest Missatge us arriba amb la significació especial que per a la vida ca-
talana té la celebració del I Centenari de la Renaixença. Que calia fer aquesta celebra-
ció, amb tota amplitud, era en l'ambient; però no és menys veritat que qui va recollir
aquest ambient difús i qui va concretar-lo en un acord i en una crida a tots els catalans
i en proposta al Govern de la Generalitat, fou la nostra Associació. Ho diem no pas per
a satisfer-nos el nostre amor propi, sinó per a recordar-nos i fer-nos present, nosaltres
mateixos, que si tots els catalans han de contribuir a l'esplendor i, especialment, a l'efi-

càcia d'aquella celebració, els socis i els organismes de la Protectora són, per això mateix, els qui han de donar més l'exemple.

La Renaixença Catalana té el seu fonament en la Llengua. El procés de redreçament, de purificació i de reivindicació de la Llengua Catalana, és el procés dels primers cent anys de la nostra Renaixença. Si trèieu el suport de la Llengua, tot es desfaria. Per això l'obra de l'Associació Protectora, equidistant de les diverses apreciacions de partit –les respecta totes– és una obra de significació essencialment i purament catalana, en el doble aspecte cultural i patriòtic, puix que el seu objecte és la instauració, plena i total, de la Llengua Catalana en l'ensenyament i en l'Escola, base d'un poble i problema cabdal de la seva vida.

Ja ha estat dit prou vegades que les celebracions de Centenaris han d'ésser alguna cosa més que uns commemoracions externes i uns quants actes de lluïment; han d'ésser una lliçó i han de servir-nos d'estímul. Cal tenir present això, d'una manera especial, com a postulat i norma en la celebració del I Centenari de la Renaixença Catalana.

Consocis de les terres americanes: celebrem dignament, tots, vosaltres i nosaltres, el magne Any Jubilar de Catalunya. Rememorem els nostres passats, honorem-los en actes, en festes, en llibres, en escrits, en revistes, en les moltes maneres que diverses iniciatives puguin suggerir; i al mateix temps, amb les arrels endinsades al passat, fem obra de cara a l'esdevenidor en cultura i catalanitat.

Sentim-nos tots junts en aquest ideal generós i humà, i assegurem-ne la base en l'Escola Catalana.

Barcelona, maig del 1933. El President, *Albert Bastardes*. El Secretari, *Lluís Bertran i Pijoan*.

Missatge als catalans absents de la pàtria [1934]

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana vol dir una vegada més, per mitjà d'aquesta salutació anual, com estima la vostra cooperació a la seva obra i com desitja i espera que segueixi essent viva com és la vostra fe en els destins de Catalunya.

La nostra Pàtria travessa actualment uns moments difícils, uns moments de confusió i de lluites. En moltes avinenteses el seny característic de la nostra raça sembla enterbolir-se, i no tothom té la visió prou clara de la responsabilitat que contraïem davant de tots els pobles lliures que ens esguarden amb curiositat.

D'altra part, aquella ombra d'autonomia que tan a contracor ens reconegué el Parlament de Madrid, a canvi de la República Catalana que proclamà l'inoblidable Francesc Macià, i de l'Estatut de Catalunya que plebiscità el nostre poble, comença ja a fer aigües amb continuats regateigs, dels quals no és arriscat pronosticar-ne una mala fi si no sobrevé una reacció d'energies salvadores, no precisament amb mires a tal o qual conflicte parcial d'adaptació, sinó a la integritat dels nostres drets nacionals.

Us diem tot això, no pas per descoratjar-vos, ans al contrari, per tal que us doneu compte de la necessitat que hi ha que la nostra Associació, situada al marge de la política menuda, orientada solament amb mires a la grandesa de la nostra Pàtria, treballi amb fe i entusiasme per mantenir ben viva la flama del patriotisme, que és l'única que pot purificar el nostre ambient d'insanes passions i febleses.

La nostra Associació està plenament convençuda que Catalunya serà novament mestressa dels seus destins el dia que la Llengua Catalana tingui plena sobirania; el dia que la Llengua nostra sigui Senyora i Majora.

És per això que la Protectora, en aquests moments que Catalunya pot prendre una nova fesomia, treballa intensament per tal que en tots els indrets on ressona la nostra llengua Gloriosa, tots els catalans vulguin tenir a honor màxim cooperar a la seva divulgació i enaltiment.

Cal insistir un dia i un altre dia, que la tasca que hom realitzi dins les escoles serà d'una eficàcia màxima per a l'esdevenidor de Catalunya, esdevenidor que no cal dir com el volem esplendorós.

L'any passat els catalans vàrem celebrar el Centenari de la Renaixença, i cal convenir que la commemoració gairebé en tots sentits va revestir gran dignitat. Tot aquell caliu, totes aquelles promences fetes pels bons catalans de voler ésser cooperadors a l'obra de donar el màxim relleu possible a la tasca feta, i de voler contribuir a mesura de llurs mitjans a l'eixamplament de la cultura catalana cal que no restin en paraules vanes.

L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana espera encara de vosaltres que intensificareu la propaganda; espera que a tots els catalans que viuen allunyats de la Pàtria, els fareu veure la necessitat i el deure que tenen de cooperar a l'obra de la nostra Associació que avantposa a tot, el nom sagrat de Catalunya.

Nosaltres des d'ací us prometem que no abandonarem la feina honrosíssima de treballar amb fe i entusiasme convençuts que així no fem altra cosa que exterioritzar la joia que tenim d'haver nascut en aquest tros de terra que és la nostra Pàtria: Catalunya.

Germans i consocis de les terres americanes: Salut. Treballem per la nostra Associació, planter dels catalans que el dia de demà podran veure la nostra Pàtria lliure.

Barcelona, maig del 1934. El President, *M. Folguera i Duran*.

Missatge de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana als Catalans absents de la Pàtria [1936]

Una vegada més, el Consell General de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, en reprendre les seves tasques, s'ha d'adreçar, amb un sentiment de gratitud, als catalans allunyats de la pàtria i molt especialment als nombrosos nuclis dels emigrats en terres d'Amèrica, que tenen els ulls fits en la nostra obra i ens encoratgen a prosseguir-la.

Aquest sentiment de gratitud és tant més intens quan és adreçat a catalans que per llur allunyament de la terra pairal podrien semblar més propicis a deixar-se descatalanitzar i que, tanmateix, donen sovint unes proves inequívokes de llur abrandament patriòtic. Tots sabem que, quan l'absència no assoleix apagar del tot el sentiment de catalanitat, per contra, l'encén i aviva. Això és el que esdevé entre els catalans de les nostres Comissions Delegades, els quals retroben en el si de la nostra Associació el caliu de la Pàtria. Per això es consideren com una extensió viva i panteixant de Catalunya mateixa, que vibra a l'uníson dels nostres sentiments i de les nostres aspiracions i hi vibra encara amb més delit per tal com l'enyor de la Pàtria afina i depura aquests sentiments fent-los més nobles i desinteressats. Lluny com són del fogar pairal, senten amb més agudesesa encara els problemes i les angoixes de llur país i així no és estrany que sovint hagin estat ells els primers en la generositat, en l'entusiasme i en el sacrifici.

No tots els nuclis de catalans dispersos pel món senten aquests problemes i aquestes angoixes amb la mateixa intensitat; circumstàncies diverses condicionen i matisen llurs entusiasmes i llurs aportacions. Però en moltes avinenteses llur capteniment ha estat exemplar i ha constituït un veritable estímul per als catalans residents a Catalunya. Si

n'hi ha que han pogut flaquejar en aquests darrers temps, és d'esperar que aviat tornaran a reprendre llur activitat patriòtica, avui més necessària que mai.

Conscient de la importància que la tasca començada pot tenir per a l'esdevenidor de la nostra llengua, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana renova a les seves Delegades de fora de Catalunya i especialment a tots els seus associats en terres d'Amèrica, l'expressió de la seva gratitud i des del seu redós de treball, que és també el seu lloc de lluita, accepta commoguda llur generosa col·laboració, no solament com un element preciós per a continuar la tasca que li és encomanada, sinó com un estímul més per a no defallir i arribar ben aviat a la total catalanització del nostre poble, cosa que no es podrà assolir mai sense haver catalanitzat d'antuvi l'ensenyament i de manera singular l'escola primària, pedra de toc de la cultura catalana i arma insubstituïble del nostre total recobriment.

Barcelona, abril de 1936.

El president, Manuel Folguera i Duran.

El secretari, Lluís Bertran i Pijoan.

11.2.19. Decret disposant que l'ensenyament pre-maternal, maternal i primari a les escoles de Catalunya sigui basat en la llengua dels infants (22 de setembre de 1936)

Cap convenció no pot justificar la violació dels drets de l'infant que encarna els drets de la natura. Entre aquests drets, el de l'infant a usar la llengua pròpia –la llengua en què ha vingut a la vida– és reconegut per tothom i consagrat per les autoritats mundials en els Congressos de Bilingüisme. I si, en aquest dret, es fonamenta la personalitat en allò que té de més humà –que és també allò que té de més universal–, la seva defensa és justificadíssima.

Només les personalitats fortes són aptes per a rebre el xoc de totes les idees, per posar-se en funció de tota mena de cultures, per possessionar-se de tota mena de llengües. Una personalitat no es pot dir forta fins que ha estat plasmada en el seu ambient, ambient del qual forma una part essencial la llengua. En defensar, doncs, la llengua de l'infant, és defensada, a més, la possibilitat de possessió d'altres llengües, que només pot considerar-se definitiva quan l'infant ha desenrotllat plenament el propi òrgan d'expansió.

Perquè és sobre la base de la llengua materna que ha de bastir-se la possessió de totes les altres, base la més viva i la més natural. El problema de la llengua té un doble aspecte; un primer aspecte de dignitat nacional i un segon aspecte d'eficàcia pedagògica. Els catalans, sobretot, que devem a la llengua la nostra renaixença literària i nacional, hem de retre-li tot el tribut pel que ha significat per nosaltres i pel que hem encara d'esperar-ne.

La República, que ha representat una reivindicació de drets violats, va reconèixer de seguida els drets de l'infant, en ordre a la llengua, per mitjà del Decret del 29 d'abril del 1931. Ara, que és el moment de desfer tota mena d'injustícies, és també el moment de reformar i d'acabar, en ordre a l'ús de la llengua en l'ensenyament, l'obra tan ben començada pels Governos de la República.

És per això que un dels problemes que més ha interessat al Consell de l'Escola Nova Unificada, des del primer moment, ha estat el de la llengua.

A proposta, doncs, del Conseller de Cultura, i d'acord amb el Consell,

Decreto:

Art. 1r. L'ensenyament pre-maternal, maternal i primari, en les escoles de Catalunya, es farà bàsicament en la llengua dels infants, dividits en grups, en aquelles escoles en les quals la matrícula ho permeti. El mestre utilitzarà l'idioma de l'infant allà on la distribució en grups no sigui possible.

Art. 2n. Encara que la llengua bàsica de la conversa, dels textos i dels ensenyaments sigui la materna, no serà desterrada, sota cap concepte, la segona llengua, en allò que d'una manera natural la vida o l'ambient comportin; cal, però, no fer mai violència a l'esperit de l'infant. L'Escola, en aquest punt, serà un reflex del carrer, on, generalment, les dues llengües oficials conviuen.

Art. 3r. Quan hom vegi que l'infant és suficientment format en la pròpia llengua, o sigui quan hagi acabat el procés d'adquisició del llenguatge i sigui, per tant, capaç d'expressar-se verbalment i per escrit en les formes adultes, començarà intensament l'aprenentatge de la segona llengua, el català per als infants de parla castellana i el castellà per als de parla catalana. Aquest aprenentatge tindrà una triple base: en primer lloc, i per damunt de tot, es fomentarà el llenguatge parlat; el coneixement gramatical donarà l'instrument, i, per últim, el llenguatge literari comunicarà el contingut espiritual de la segona llengua. En un desenrotllament normal, l'edat de començar aquesta tasca hauria d'ésser després dels deu anys.

Art. 4t. L'aprenentatge del català serà obligatori a tots els mestres que no el posseïxin –exceptuats aquells que tinguin la missió d'ensenyar els infants, la llengua materna dels quals és la castellana–. Els mestres de fora de Barcelona poden utilitzar els serveis d'ensenyament per correspondència gratuïta organitzats per la Generalitat de Catalunya, i els de Barcelona podran assistir als cursos que organitzarà la Conselleria de Cultura, la qual donarà també les disposicions necessàries per lliurar les certificacions acreditatives de la possessió del català per als serveis de l'ensenyament i totes les disposicions complementàries per a l'aplicació d'aquest Decret.

Barcelona, 18 de setembre del 1936. Lluís Companys.

El Conseller de Cultura, Ventura Gassol.

11.3. Des de finals del segle XX a l'actualitat

11.3.1. «La llengua a l'ensenyament», discurs de Sara Blasi en el lliurament de Premis Baldri Reixac 1980 (Publicat a: *El català, una llengua mil·lenària per al futur de Catalunya*. Girona: Ajuntament de Girona i Diputació de Girona, 1981)

I és per això que com a Directora General, em plau de participar en aquest acte, perquè ens ve a recordar en darrer terme que un poble que no té escola deixa de ser un poble lliure, és un poble sense futur, recordem el famós article d'*Els Marges* que deia: «Una nació sense estat, un poble sense llengua.»

El tema, com he dit, és un repte, i un repte difícil, perquè quan parlem de l'escola catalana no partim d'uns mínims, ni tan sols de zero, sinó que en moltes ocasions partim de situacions negatives.

I quan dic escola catalana no em refereixo a l'escola constituïda a casa nostra, a la que van els nens que viuen a Catalunya, ni a la que fa les tres hores de classe com esmenta el Decret de català, ni tan sols aquella que a més a més de la classe de llengua fa altres

àrees o matèries en català; sinó aquella escola que utilitza el català com a vehicle d'aprenentatge i de vida a l'escola, aquella que ha incorporat els continguts culturals catalans i té unes actituds positives cap a tot el que és i representa Catalunya.

Llengua, continguts i actituds:

Necessitem el català com a llengua vehicular de l'escola, no perquè sigui la llengua materna de ningú, sinó perquè és la llengua del nostre poble. Diu en Baldiri Reixac:

«Entre totes les llengües, la que amb més perfecció deuen saber los minyons és la llengua pròpia de sa pàtria, perquè lo defecte es molt més culpable.»

Necessitem la llengua perquè és signe d'identitat, d'afirmació i d'unió. Perquè la llengua fa un poble.

Necessitem els continguts catalans perquè és en l'aprofundiment i el treball del fet nacional català, que serem capaços d'integrar la capacitat creativa humana en el progrés del nostre poble.

Necessitem els continguts culturals catalans perquè el lligam real que envolta el nen amb tot el que representa, és una exigència pedagògica.

Necessitem uns hàbits i unes actituds favorables per al seu ús posterior per part dels qui ho han d'aprendre, perquè només canviant radicalment la conducta lingüística de la població catalana podríem arribar a la normalitat plena del català com a llengua pròpia i comuna del nostre país i podrem superar les greus conseqüències de la repressió cultural del franquisme i de la massiva immigració dels anys 60.

I escola catalana ho han d'ésser totes, no unes quantes. Ara això és una tasca difícil i lenta. El procés de catalanització total del sistema educatiu portarà alguns anys, ja que cal progressar vers la normalitat, utilitzant els instruments pedagògics i el tacte necessari, però això, no és sinònim de claudicació, tacte no vol dir adormir-se,

I la desitgem per a tothom; i ja des d'ara per a tothom que ho vulgui, allà on sigui possible organitzar-la.

Perquè és l'escola pròpia de Catalunya.

Perquè vivim el fet com alguna cosa positiva.

Perquè tothom té dret, catalanoparlants i castellanoparlants, a incorporar-se plenament a la societat de la qual formen part.

I només l'escola, donant les mateixes eines i els mateixos instruments a tots els nois i noies, farà possible aquest dret.

11.3.2. «Reflexions sobre l'educació a Catalunya, avui», parlament de Jaume Serramona en l'avinentsa de la concessió dels Premis Baldiri Reixac 1983

Parlar d'educació és parlar d'un dels aspectes pel qual el poble català ha estat sempre més sensible. Són molts els exemples que fan palesa aquesta preocupació, concretada en personatges i entitats capdavanteres d'idees i obres educatives, algunes de les quals han traspassat les nostres fronteres. Però en aquesta ocasió no vull parlar de la nostra història sinó del nostre present i, sobretot, del nostre futur.

Habitualment s'acusa a l'educació institucional, a l'escola, d'ésser reproductora del sistema social. Sense oblidar que l'educació és bàsicament una tasca conformadora i, per tant, de reproducció –mitjançant la qual es perpetuen els models culturals de generació en generació–, ningú no pot negar les seves possibilitats optimitzadores, car el canvi d'una societat no es pot realitzar sense un canvi de coneixements i actituds, que sempre suposa una acció d'influència educativa. Una educació exclusivament repro-

ductora no serviria per un món que resulta canviant, per un món dinàmic pel què fa als costums i als coneixements. Aquesta educació que ha de servir per l'avui però que obre les portes del demà no pot ésser una educació nostàlgica, tancada en ella mateixa.

Aquestes reflexions prèvies m'han de servir per assenyalar que el sistema educatiu català ha de mirar endavant. Certament els anys d'oscurantisme provocats pel règim franquista ha detingut el pas de la història i el nostre sistema educatiu, com la resta de la vida social, ha restat marginat del progrés dels temps. Això ha fet necessari haver de retrobar les nostres arrels en aquelles institucions que significaren un avenç a la seva època, precisament quan el poble català també tenia certes possibilitats d'autogovern. Però ha arribat ja el moment de mirar al futur i no quedar-nos ancorats a la història.

No té massa sentit intentar reproduir tot allò que, d'una banda és impossible repetir, i d'una altra tampoc no ens serviria pels temps que vivim. Els actuals centres escolars primaris ja no poden ésser aquelles «Escoles del Bosc» o aquells «Pau Vila»; els nostres instituts dels anys vuitanta no poden ésser reproduccions de de l'«Institut Escola», ni les Escoles Normals que necessitem han de copiar l'«Escola Normal de la Generalitat» dels anys trenta. Les exigències dels temps i l'avenç dels coneixements pedagògics demanen unes institucions noves, recollidores al temps que superadores de les passades.

Si durant el primer terç de segle era possible presentar-nos com a capdavanters dels moviments pedagògics internacionals, des del nivell preescolar (M. Montessori), passant pel primari (Decroly, Galí, Martorell, etc.), l'orientació professional (Mira), la formació de mestres i el temps de lleure; els cinquanta anys transcorreguts han permès avançar als altres països europeus i ara ben poc podem oferir-los-hi. No pretenc ésser pessimista, ni aprofundir el memorial de greuges que podem presentar als causants d'aquesta situació. El poble català té prou capacitat per recuperar el temps perdut i tornar a mirar amb orgull el seu sistema educatiu, si apliquem les iniciatives que ens calen.

En primer lloc cal una planificació general de les prioritats educatives. Aquesta planificació exigeix contemplar els problemes de manera global i sistemàtica, i tot seguit fer-ne un ordre de prioritats. Insisteixo en el concepte de «sistemàtic», car els problemes educatius no són mai puntuals, sinó estructurals, i així cal resoldre'ls. Permeteu-me que posi un exemple pròxim. La renovació tecnològica de l'escola no l'aconsegurem solament amb accions puntuals, com la introducció del «vídeo» o els micro-ordinadors; la utilització dels aparells tecnològics ve després d'una preparació del professorat en tecnologia bàsica aplicada a l'educació, que provoqui un canvi de mentalitat, condició imprescindible per a fer rendibles les màquines i donar-los-hi el paper que els hi pot correspondre dins la funció educativa escolar. Després d'una preparació tecnològica que inclogui la planificació de tot el procés, vindrà la utilització dels mitjans més senzills i eficients: projecció fixa, enregistrament sonor, etc., fins arribar als aparells més cars i sofisticats.

L'ordre de prioritats esmentat ens permetrà potenciar els mitjans disponibles i seqüenciar l'ordre d'actuacions. Entre les accions que entenc prioritàries destaca la considerada fonamental: el professorat.

Un professorat il·lusionat per la seva feina, ben preparat tècnicament i amb una alta consideració social és la base de tot el sistema educatiu. Pel què fa al professorat d'educació primària o bàsica, és destacable la tasca de reflexió feta durant el curs passat en un seminari integrat per totes les Escoles Normals de Catalunya, vers la renovació dels Plans d'Estudi; és un bon exemple del que caldria fer en altres àmbits. Però no hem de

perdre la perspectiva que ni tres, ni quatre, ni cinc anys de preparació inicial no poden donar el bagatge científic i pràctic per a tota una vida d'actuació professional; això sense oblidar tot el cos del professorat ja en actiu. Ens cal, doncs, una decidida política de formació permanent.

Se'm pot contestar que això ja ho fan les «Escoles d'Estiu» i els Instituts de Ciències de l'Educació. La meva resposta fóra doble. D'una banda recordar que en ambdós casos l'assistència és voluntària, mentre que tots els nens de Catalunya tenen dret a gaudir dels beneficis de l'actualització i perfeccionament del seu professorat i, d'altra banda, hi ha certs interrogants sense resposta: els continguts dels cursos i seminaris fins ara programats responen a un ordre estudiat de prioritats?, tenen el nivell adequat?, arriben a incidir sobre la vida habitual de les escoles?, hi ha seguiment de les seves conseqüències?, etc. Potser ha arribat el moment que l'Administració prengui la iniciativa i es faci de la formació permanent de mestres un tema prioritari, mitjançant accions coordinades que arribin a tots i a tot arreu. Com possibles camps d'acció prioritària podríem esmentar:

- Tècniques efectives de prevenció i teràpia de les dificultats d'aprenentatge, amb el propòsit de minvar al màxim el fracàs escolar.

- Tècniques d'orientació escolar i professional, a càrrec dels mestres tutors, bàsicament.

- Tècniques de planificació, control i optimització del procés instructiu.

- Domini dels recursos tecnològics més avançats per a potenciar el procés instructiu i educatiu en general.

- Confeció d'instruments de valoració de diferents aspectes de la vida escolar, que serveixin d'orientació respecte nivells i línies d'acció.

- Formació dels quadres responsables de la direcció i gestió dels centres escolars.

Capítol apart per la seva importància mereix la catalanització efectiva de totes les escoles de Catalunya. És obligat reconèixer l'esforç realitzat, però no podem conformar-nos amb les xifres estadístiques, car hem pogut comprovar que hi ha comarques senceres sense cap escola que faci tot l'ensenyament en català, malgrat ho diguin els papers.

I què dir del professorat dels altres nivells educatius? És prou sabut per tothom que la preparació estrictament professional, és a dir, la preparació pedagògica, és considerada secundària i moltes vegades és inexistent. Aquest és un àmbit respecte al qual Catalunya no pot oferir ni tan sols un projecte indicatiu al govern central, perquè encara no ens hem plantejat el tema de manera seriosa, cridant a tots els estaments implicats. Després, quan el Ministeri tregui el seu projecte ens haurem de limitar a criticar-lo o bé aplicar-lo sense més.

Després del professorat, un segon camp d'acció és l'anomenada «escola paral·lela», que comprèn tant l'educació no formal com l'educació informal, amb una incidència sobre els coneixements, creences i actituds com a mínim tan importants com la produïda pel sistema escolar formal. Per a limitar-nos al terreny concret de la nostra llengua, advertim que l'escola sola no podrà normalitzar el seu ús. Cal sumar-hi tots els mitjans de comunicació social a aquesta recuperació que resulta tan urgent, atès que el temps passa contra nostre. Solament una acció combinada de l'escola, els mitjans de comunicació i totes les institucions culturals pot aconseguir retornar al català el lloc que li correspon com a llengua pròpia. Ara bé, no podem per menys que sentir una certa sorpresa quan

es creen organismes com el «Consell de Ràdio i TV» i dins la pretesa diversitat professional dels seus membres no apareixen els professionals de la Pedagogia. Això fa pensar que l'educació queda menysvalorada davant l'economia, la política o allò que alguns anomenen «cultura», al marge de l'acció educativa sistemàtica.

Si efectivament l'educació és qüestió de tota la vida i arreu del món es parla d'educació permanent, aquí també s'ha d'incloure l'educació d'adults amb finalitat compensatòria. Aquest és tema molt important a Catalunya, no solament per un principi de justícia social que intenti compensar la manca d'una escolaritat adequada anys enrera, sinó per a col·laborar a la incorporació de tots els habitants als projectes col·lectius del nostre país. I aquest projecte exigeix un pla global, que dugui l'acció educativa a tots i a tot arreu, per damunt d'interessos partidistes i faci ús de totes les possibilitats multiplicadores dels mitjans de comunicació i comprometi a totes les institucions socials.

Els objectius de qualitat que han de guiar totes les accions futures de l'educació a Catalunya requereixen, al meu entendre, dues línies generals d'actuació.

a) L'educació no és una excepció respecte altres àmbits, on s'insisteix sobre la importància de la recerca per a posar-se al dia. Avui l'educació també necessita d'un tractament seriós, d'una recerca científica, que superi la rutina i la improvisació. I quan parlo de recerca ho faig amb tots els requisits del terme, com podríem fer-ho a Medicina, Arquitectura o Física, per citar uns exemples. Com si no podem saber quin mètode de lectura és millor pel català, quin sistema organitzatiu escolar permet recuperar de manera personalitzada les dificultats d'aprenentatge, quins continguts s'adapten realment a les possibilitats mitjanes de cada edat, quins nivells de dificultat lectora tenen els textos escolars, com estructurar un pla d'acció per a fomentar hàbits de relació social, etc.

Per si no fos suficient argument el cercar respostes científiques a molts interrogants que tenim respecte l'educació, encara podríem defensar la necessitat d'un pla general de recerca com una eina de lligam entre les persones i els centres educatius. Res no pot unir tant els nostres mestres i professors com sentir-se protagonistes de projectes comuns, dels quals puguin sortir normes i suggerències per a tots. Diguem, però, que per a investigar no n'hi ha prou amb bona voluntat i cal dominar les tècniques adequades, aquelles que són patrimoni dels científics actuals.

b) La investigació pedagògica esmentada ens condueix a la segona línia d'actuació: la coordinació de les accions.

És habitual el desconeixement de les diferents experiències que es fan arreu del país, la qual cosa no solament dificulta la seva generalització sinó que fa repetir esforços. Crec que un òrgan de comunicació que informés de tot allò que s'està fent en aspectes concrets de l'educació col·laboraria a trencar aquesta situació, i facilitaria l'intercanvi entre institucions que tenen quelcom a dir. El paper de l'Administració fóra precisament el de facilitar i fomentar aquest intercanvi.

Arribat aquest punt sobre la recerca i la cooperació institucional, permeteu-me que faci referència a la institució universitària a la qual pertanyo: les Facultats de Pedagogia. Els qui avui treballem a les Facultats de Pedagogia tenim moltes vegades la sensació d'ésser oblidats en molts projectes sobre els quals considerem que podríem aportar-hi els nostres coneixements i esforços. Si cap institució catalana, pública o privada, ha de restar al marge de la requalificació del nostre sistema educatiu, amb menys motiu hauria d'ocórrer amb aquelles que fan de la recerca i la formació de pedagogs els seus únics

objectius. Judicis com atribuir-nos el qualificatiu de «teòrics», no solament resulten falsos per a molts dels qui compartim la Universitat amb el contacte constant d'altres institucions educatives de caire divers, sinó que és expressió del desconeixement més absolut del paper que la teoria pedagògica ha de tenir a la pràctica. Com s'ha dit moltes vegades, no hi ha pràctica seriosa sense referència a una teoria científica que la justifiqui; i no deixa d'ésser curiós que aquesta qüestió no s'hagi de plantejar mai a les Facultats de Medicina, Enginyeria, Arquitectura o Dret, posem per cas.

Per concretar més podríem pensar amb les possibilitats que les Facultats de Pedagogia poden aportar a l'hora de formar especialistes diversos de l'educació, com planificadors, supervisors, experts en tecnologia audiovisual, orientadors educatius, educadors d'adults, pedagogs terapeutes, etc., aspectes tots ells que són objecte de formació de postgraduació en la majoria de països avançats.

No vull estendre'm gaire més. Vegeu en aquestes paraules l'expressió del pensament de molts pedagogs catalans, que no tenim altres interessos que la nostra professió i que desitgem tot el bo i millor per la nostra nació. Sabem bé de les dificultats i incomprendiments que cal superar, i apreciem el camí recorregut fins ara. Solament es tracta de cridar l'atenció sobre aspectes que encara podem millorar, sempre sota la confiança de la nostra capacitat de progrés. I aquesta confiança es referma en ocasions com la present, quan es fa entrega dels Premis «Baldiri Rexach», que constitueixen un estímul i el reconeixement públic pel treball realitzat per grups de mestres i escoles que tenen la qualitat i la catalanitat com a fita. A tots ells el nostre reconeixement més profund.

Som optimistes perquè hi ha raons objectives per a ser-ho, però ho som per la nostra professió, car sense optimisme no hi ha educació possible. L'educació és, sobretot, confiança amb les possibilitats de fer d'un animal humà una persona humana, que encarni uns valors potenciadors de la permanent millora personal i social. Moltes gràcies.

11.3.3. «Els programes d'immersió al català», de Joaquim Arnau Querol (1986). (Arxiu Fundació Carulla)

A finals dels setanta unes poques escoles públiques situades en àrees predominantment castellanoparlants es decideixen a utilitzar, amb nens de parvulari, el català com a única llengua vehicular d'ensenyament. Neixen els programes d'immersió al català que han tingut una reixida extraordinària en el nostre context.

Quaranta mil alumnes de parla familiar castellana, en unes aproximadament 1.500 aules reben un ensenyament exclusivament en català (Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya, 1986). Aprenen a comunicar-se, a llegir i escriure, els conceptes socials i matemàtics en la llengua pròpia del País sense descuidar tampoc el conreu del castellà, llengua de la llar.

Els programes d'immersió són un projecte important i únic a Europa, equiparable per la seva importància als programes canadencs d'immersió al francès iniciats a finals dels seixanta (Lambert i Tucker, 1972).

Aquest caràcter innovador dels programes d'immersió al català sovint ens fa oblidar, però, que la majoria de nosaltres hem seguit programes d'immersió al castellà i, encara avui dia, molts nens de llengua catalana fan els primers aprenentatges en castellà com a llengua exclusiva o predominantment vehicular.

No obstant, entre l'un i l'altre tipus de programa hi ha diferències substancials i significatives, ja que els primers,

–neixen de la convicció dels educadors que si l'escola en certs indrets no es converteix en el principal element d'integració lingüística i cultural, el medi no ho farà i aquests infants tindran cada vegada menys oportunitats d'integrar-se.

–els pares opten voluntàriament per aquests tipus de programes, tot i considerant els problemes d'organització escolar que una experiència d'aquest tipus planteja; perceben i constaten que són positius per als seus fills i de fet, una vegada iniciada l'experiència, són molt pocs els que canvien al programa tradicional en castellà en indrets on això seria molt fàcil.

–parteixen, en general, d'un projecte elaborat per l'equip pedagògic que és coherent, que es planteja una reflexió sobre els procediments i resultats, que està arrelat a la realitat social i que té un respecte per la llengua i la cultura dels infants.

Per què els programes d'immersió al català?

Per a donar resposta a aquesta pregunta farem tres tipus de consideracions: sociolingüístiques, psicopedagògiques i psicosocials.

Les de naturalesa sociolingüística ja han estat apuntades anteriorment. Si als indrets majoritàriament castellanoparlants el català no ocupa la part més important del currículum, els escolars sortiran sense poder-se comunicar adequadament en aquesta llengua, donades les poques oportunitats que tenen d'interaccionar-hi fora de l'aula. I comunicar-se no vol dir únicament disposar d'unes habilitats bàsiques de comunicació, cosa certament important, sinó poder servir-se'n als màxims nivells funcionals possibles: lectura, escriptura, etc.

Les avaluacions sobre els resultats que els diferents models lingüístics d'escola donen al nostre medi, són bastant concloents al respecte. El treball «Quatre anys de català a l'escola» (Departament d'Ensenyament, 1981), realitzat amb una mostra àmplia d'alumnes de 4t d'EGB i d'escoles de tot Catalunya que utilitzen el català i el castellà amb proporcions diferents en el currículum, constata que, per als alumnes castellanoparlants, no tan sols era inefectiu per al domini de la llengua el model de «catalanització mínima» (català com a assignatura), sinó que també eren pobres els resultats en el model de «catalanització mitjana» (on el català i el castellà hi eren presents en proporcions semblants). Només el model de «catalanització màxima» s'apropava a uns resultats satisfactoris. Per als catalanoparlants, en canvi, el model lingüístic d'escola no era tan important per al domini del castellà ja que, anessin a l'escola que anessin, el coneixement del castellà era entre ells generalitzat i satisfactori.

Un estudi longitudinal realitzat en l'àmbit més reduït de quatre escoles (dues en català, una parcialment en català i una en castellà) on hi assisteixen amb una proporció igual d'escolars dels dos grups lingüístics (Arnau, 1984), confirma els resultats anteriors. Després de tres anys d'immersió al català, els castellanoparlants de 2n d'EGB encara no dominen la segona llengua com els catalanoparlants, tot i que uns i altres han seguit un ensenyament on el català és l'única llengua vehicular.

Encara que no disposem d'avaluacions fetes a la fi d'EGB, ambdós treballs preveuen que, per als castellanoparlants, només el model de catalanització màxima pot ser efectiu en aconseguir un adequat domini de la llengua, sobretot en indrets on és pràcticament absent del medi.

El context sociolingüístic és una variable tan important o més que el mateix model d'escola i, des d'aquest punt de vista, cal afirmar que una presència paritària de les llen-

gües en el currículum no porta, en molts indrets, a un domini semblant d'aquestes per part dels escolars.

Les consideracions psicopedagògiques que abonen els programes d'immersió arranquen dels generalment bons resultats que han obtingut els nens que segueixen aquest tipus de programes, per les situacions naturals que creen d'aprenentatge d'una segona llengua envers les situacions d'aprenentatge més o menys formals que en creen d'altres.

Arreu del Canadà s'han fet moltes investigacions a llarg termini sobre els resultats dels programes d'immersió al francès en nens anglòfons de tots els nivells socials (Genesse, 1984). S'han comparat els resultats lingüístics i acadèmics dels nens dels programes d'immersió amb els dels nens que segueixen programes en llengua familiar (en anglès i en francès).

Totes les constatacions fetes al Canadà demostren que els nens dels programes d'immersió primerenca (des del parvulari),

- tenen un domini de la segona llengua (en proves de comprensió, parla, lectura i escriptura) superior al dels escolars del mateix grup lingüístic que segueixen el programa tradicional.

- rendeixen igualment bé en matemàtiques i d'altres continguts escolars.

- el domini de la llengua familiar, l'anglès, no es veu perjudicat pel fet que no és introduïda fins al segon curs d'escolaritat bàsica o fins i tot més tard.

- comparats amb nadius francòfons tenen un francès igualment bo en comprensió oral i lectura i un nivell no tant bo, però de bona qualitat en expressió oral.

- se senten més pròxims a la cultura francòfona i, per tant, amb actituds més positives de cara a aquest grup.

Tots aquests estudis han confirmat els més bons resultats obtinguts en l'immersió primerenca en relació a una incorporació més tardana de la segona llengua.

Avaluacions de caire més reduït fetes en el nostre context (Arnau, 1984), confirmen també les orientacions i resultats vistos en l'àmbit canadenc. El millor domini del català es dona al programa d'immersió, essent igualment bo el rendiment en d'altres aspectes acadèmics.

Aquests bons resultats dels programes d'immersió s'expliquen per la següent consideració psicopedagògica: aquests alumnes aprenen la llengua en una situació natural, en un context comunicatiu molt distant dels sistemes formals amb els quals s'acostumen a ensenyar les llengües; l'aprenen tot aprenent coses, al seu ritme, mitjançant un procés que no és forçat; i l'aprenen a poc a poc en funció de les seves capacitats, en un moment en què tenen uns hàbits no tant fixos i una disposició més oberta; i, en definitiva, també perquè passen més hores fent servir la llengua que en qualsevol altre tipus de programa.

La tercera consideració, de naturalesa psicosocial, parteix del fet que ensenyar en català no vol dir únicament ensenyar en una segona llengua. Vol dir viure a la classe en català; vivència en català les experiències del món exterior, vol dir identificar-se amb un model que parla en català, el professor, a qui els nens consideren valuós, si, per suposat, fa un ensenyament engrescador i de qualitat.

Factors que expliquen els resultats en els programes d'immersió

Els resultats positius dels programes d'immersió al Canadà han modificat, en part, les apreciacions pessimistes de treballs anteriors fets molts d'ells, tot sigui dit, amb

greus insuficiències metodològiques. La polèmica, però, encara no està tancada i cal dir que, en indrets diferents al Canadà hi ha programes que no van bé (els anomenats programes de submersió).

L'opinió prevalent avui dia és que els programes d'immersió no són ni bons ni dolents 'per se'. La seva eficàcia depèn del context sociolingüístic on s'apliquen i de l'adequació del tractament educacional als infants. Cal conèixer, per tant, els factors que expliquen els resultats.

Cummins (1979) ha presentat el model explicatiu més complet per a interpretar les situacions de bilingüisme escolar, model que crec que és aplicable a qualsevol tipus de programa, inclosos els que empraven exclusivament la llengua dels infants.

Aquest model, que presentem simplificadament, és un model interactiu i com a tal presenta el rendiment escolar en funció d'un conjunt de variables dinàmicament interdependents.

Segons aquest model, tot infant inicia l'escolaritat amb un bagatge, amb un capital amb el qual afrontarà amb més o menys èxit l'aprenentatge. Elements importants d'aquest bagatge són un cert coneixement del món i de la cultura –coneixement lingüístic-conceptual– i un grau de consciència sobre la naturalesa de l'activitat escolar basada en la cultura escrita –consciència metalingüística i de llenguatge descontextualitzat–. Aquest bagatge inclou també la motivació per aprendre en la segona llengua i una certa capacitat d'adaptació, a les exigències de l'escola en la forma d'hàbits adequats de treball i d'atenció.

Els infants arriben a l'escola amb diferents nivells de competència que no són en general de naturalesa innata sinó que depenen de la qualitat de la interacció familiar i, per tant, de la riquesa d'estímuls que han rebut. Aquests nivells de competència entren en interacció amb el tractament educacional. Les característiques més importants són: la motivació dels professors per a ensenyar en la segona llengua, la seva preparació professional, la capacitat per adaptar-se a les aptituds dels infants i el grau de respecte que tenen per la seva llengua i cultura.

És evident que quan més bo és el bagatge, quan més alt és el nivell de competència i motivació dels infants, millors són les condicions per a fer un ensenyament en la pròpia o en la segona llengua. Cal no oblidar, però, que el tractament educacional en interaccionar amb el bagatge de l'infant és el que va enriquint o limitant la seva competència i la capacitat d'aprendre de la segona llengua. L'escola pot augmentar o disminuir la seva motivació per aprendre, pot adaptar-se i convertir en normal una competència inicialment limitada o, senzillament, pot no fer-ho, i provocar el fracàs.

El fet que els resultats dels programes d'immersió dirigits a infants de llengües majoritàries (anglòfons del Canadà) fossin bons en relació als resultats deficients dels programes dirigits a infants de grups minoritaris (hispanos als EEUU i finesos a Suècia) va portar a Cummins a considerar que això era degut a què aquests arriben a l'escola sense un nivell adequat de competència, sobretot en la pròpia llengua, i el que l'escola ha de fer en aquests casos és ensenyar en la primera llengua abans de fer-ho en la segona. És necessari dotar-los d'un nivell mínim de competència en la L1 (hipòtesi de l'umbral) per a posteriorment desenvolupar les habilitats de la L2; si això es fa, ràpidament les habilitats apreses en la primera es transferiran a la segona (hipòtesi de l'interdependència lingüística).

Cummins utilitza l'etiqueta de 'semilingüe' per a definir a certs nens de grups minoritaris que arriben a l'escola sense un adequat nivell de competència en la pròpia llengua.

Tot i considerant vàlids alguns dels aspectes implicats en les dues hipòtesis anteriorment esmentades, el concepte de 'semilingüisme' ha estat molt criticat per la falta d'evidència empírica i perquè amaga moltes variables de naturalesa sociocultural (Edelsky i d'altres, 1983). El mateix Cummins ha canviat part de les seves primeres afirmacions donant més importància al que en realitat ell ja considera en el seu model al tractament educacional (Arnau, 1985).

Els hispans no fracassen pel baix nivell que tenen de competència en espanyol sinó perquè arriben a determinades escoles on els educadors moltes vegades no els entenen, on la seva llengua i cultura acostuma a ser infravalorada pels companys i pels mateixos professors i on se'ls tracta uniformement com si fossin anglòfons. Alguns finesos que fracassen a l'escola en mec probablement ho fan perquè, recent immigrants, comencen l'escolaritat bàsica en mec i han de fer front a les difícils exigències d'un aprenentatge de la lectura i escriptura sense haver tingut un parvulari que prèviament ha desenvolupat la competència en aquesta llengua; i aquí ningú posaria en dubte que tenen un pobre domini de la pròpia llengua.

Com d'altres autors esmentats, pensem que no hi ha grups socials semilingües sinó grups amb més o menys motivació per aprendre en la segona llengua i escoles que s'adapten o no a les seves condicions, que motiven o desmotiven, que desenvolupen o, al contrari, limiten les capacitats per a afrontar amb èxit l'aprenentatge escolar.

Si tractament educacional i motivació de família i alumnes són els factors més importants en l'explicació dels resultats, podem preguntar-nos quines són les condicions per a que aquell sigui efectiu, per a aconseguir infants integrats a la llengua i cultura del País alhora que amb un rendiment acadèmic satisfactori. Aquestes condicions, que gi- ren en torn del camp de les actituds i de la tècnica pedagògica, són bàsicament les se- güents:

- una escola que respecti la llengua i cultura de l'infant; respectar vol dir no introduir valoracions negatives, no rebutjar les manifestacions en la seva llengua, tot apreci- ant qualsevol aportació que aquest fa a l'escola en relació als valors i tradicions del seu grup d'origen; respectar vol dir també ensenyar adequadament la seva llengua i cultura que representa i considerar-la com un valor més.

- uns professors motivats per la important tasca que representa en el nostre context la integració cultural i lingüística dels infants; conscients que la immersió exigeix una renovació, preparació i dedicació superiors a la dels programes normals.

- una escola que es comunica amb la família i que busca la col·laboració i suport d'aquesta, que fa percebre als infants que pares i professors treballen conjuntament; la col·laboració als pares s'ha de demanar en el terreny on realment poden exercir-la (con- nectant programes adequats de televisió en català per als seus fills, fent-los llegir lite- ratura infantil en català, conscienciar-los que valorin qualsevol aportació que el nen fa a casa de l'escola, etc.).

- una incorporació el més primerenca possible dels infants als programes d'immer- sió (als 3 anys millor que als 4 i als 4 millor que als 5) en cap cas s'hauria de començar, penso, quan els nens fan els aprenentatges lectoescriptors, a l'inici de l'escolaritat bà- sica.

–unes tècniques psicopedagògiques adequades als infants que aprenen en una llengua diferent a la de la llar tot prenent en consideració els principis psicològics que expliquen l'adquisició d'una segona llengua.

–Durant les primeres etapes de la immersió és bàsic que els professors proporcionin un missatge comprensiu, enriquit amb un suport contextual ple de claus visuals, gestos i amb elements lingüístics vivencials pels alumnes de les diferents activitats que formen un centre d'interès.

–Una creació de situacions comunicatives interessants dintre del currículum de manera que, a mida que els infants van adquirint un vocabulari i unes estructures passives, comencin a parlar el català de manera natural; de les interaccions que el professor té amb els nens són més efectives, per a l'adquisició de la llengua, les individuals i de petit grup que les col·lectives o de gran grup; i això vol dir considerar una pedagogia individual del llenguatge i buscar moments dintre de l'horari escolar on hi tinguin cabuda les dues primeres.

–Si el desenvolupament de la competència comunicativa en català és important, no ho és menys el desenvolupament de les habilitats lectoescriptores en aquesta llengua, de les quals dependrà en bona part l'èxit escolar; en una avaluació feta en una mostra reduïda d'escoles d'immersió i d'escoles en llengua familiar (Arnau, 1985) hem vist que, a la fi del cicle inicial, els alumnes d'una classe difereixen poc entre ells en matemàtiques o en expressió oral en català; les diferències a ambdós tipus d'escola s'estableixen a nivell de lectoescriptura la qual influeix també en el domini dels altres continguts escolars; uns materials adequats per a aquest tipus de programes, unes activitats atractives i suggerents, la col·laboració dels pares i l'assistència i recuperació dels nens que hi tenen dificultats són les garanties més adequades per a fer front a aquesta important i decisiva exigència escolar.

–Hi ha un quart element en el procés d'immersió que considerem especialment important en indrets de majoria castellanoparlant i és que, a mida que els infants dominen el català, se'ls ha de donar oportunitat d'interaccionar amb companys catalanoparlants a fi i efecte que el català no es converteixi només en la llengua de l'escola: les trobades entre escoles, les colònies amb catalanoparlants i els intercanvis familiars no només ajudaran a això sinó que també contribuiran a la integració.

Són els programes d'immersió desitjables per a tots els nens?

Una motivació suficient i un tractament educacional que s'atengui a les orientacions bàsiques que hem especificat són, al nostre criteri, una garantia suficient per a considerar que els programes d'immersió són beneficiosos per a la majoria dels nens.

Ara bé, no hi ha nens que per les seves aptituds limitades seguïen millor un programa en llengua familiar? No hi ha nens als que convindria retardar la introducció d'un ensenyament en la segona llengua? Quin és el límit aptitudinal per sota del qual els programes poden ser inadequats? Sobre aquestes preguntes no hi ha encara respostes concloents ni tan sols en indrets com el Canadà, on porten ja algun temps investigant sobre el tema.

Allà s'han fet treballs en aquesta direcció tot intentant relacionar el rendiment o fracàs escolar dels nens dels programes d'immersió amb tres tipus de problemes: retard en el llenguatge, retard en la maduració de certes zones del cervell i retard intel·lectual.

Brück (1984) va estudiar el rendiment escolar de nens d'immersió amb 'retard de llenguatge' comparant-lo amb nens amb el mateix tipus de dèficit que seguien un programa en llengua familiar i nens d'immersió sense retard de llenguatge. Tots tres grups tenien una intel·ligència normal i una personalitat saludable. Els nens amb retard de llenguatge tenien una certa heterogeneïtat però es caracteritzaven fonamentalment per un desenvolupament lent de la pròpia llengua: mostraven una relativa lentitud en usar paraules i combinar-les, en desenvolupar una articulació clara, en parlar correctament des d'un punt de vista sintàctic i tenien fins i tot problemes de comprensió. Després de fer un seguiment des del parvulari fins al tercer curs d'escolaritat bàsica amb uns 36 nens de cada grup l'autora conclou que els nens d'immersió amb retard de llenguatge,

- tenien un rendiment escolar i unes capacitats en la pròpia llengua semblants a les dels nens amb problemes de llenguatge que aprenien en la pròpia llengua.

- eren inferiors als nens sense retard que anaven al programa d'immersió però en alguns aspectes, com en la comprensió del francès, eren semblants.

- tenien en francès un nivell de comunicació més bo que els qui, estudiant en llengua familiar, l'aprenien com a assignatura.

L'autora conclou que, per als nens amb aquest tipus de problemes de llenguatge, els programes d'immersió no representen una dificultat addicional. Creu que han de seguir a la immersió i que el que cal fer és facilitar-los una recuperació i un tractament especial en la segona llengua, cosa que no es feia amb ells.

Aquest treball ha estat criticat per Trites (1984), el qual considera que Brück ha treballat amb una mostra reduïda de nens (36 els d'«immersió-retard» que es van convertir en 18 en finalitzar el tercer curs d'escolaritat bàsica), que aquests eren més intel·ligents que els de «llengua familiar-retard» tot i que les diferències no eren estadísticament significatives. Trites critica també la forma de diagnosi del retard i el fet probable que els nens més retardats en llenguatge ja no eren a la immersió al final de l'estudi. Aquestes objeccions són, al meu parer, perfectament vàlides i poden ser comprovades per qualsevol persona que llegeixi el treball d'en Brück.

Trites (1984) treballà el problema que estem tractant amb un enfocament diferent. Seleccionà inicialment una mostra de 32 nens que tenien dificultats d'aprenentatge a la immersió, comparant-los amb nens que tenien problemes específics (de lectura, hiperactivitat, inadaptació personal i disjunció cerebral mínima) que seguien programes en anglès, llengua de la família per alguns i segona llengua per a d'altres (les llengües familiars d'aquells eren alemany, xinès, italià, polac, etc.). Aplicant a tots tres grups una bateria àmplia de proves arribà a la conclusió que els qui fracassen a la immersió tenen una disjunció especial que no tenen els altres: problemes de maduració del lòbul temporal que creen dèficits de percepció auditiva i que limiten certes funcions verbals i no verbals de la memòria. Aquests nens rendeixen millor en un programa en llengua familiar i, als 9 o 10 anys, quan la maduració del lòbul temporal ja s'ha produït, el seu rendiment és perfectament normal.

Aquest autor realitzà un posterior treball per a elaborar una bateria predictiva del fracàs a la immersió basada en aquesta hipòtesi, seguint una mostra àmplia de nens, des de final de 4 anys (parvulari) fins a la fi del primer curs d'escolaritat bàsica, que tenien un alt o baix rendiment a la immersió i que abandonaven aquests programes. Els resultats semblen donar-li la raó en el sentit que als 4 anys es poden detectar els nens

que després fracassaran, fracàs que és degut a aquesta falta de maduració del lòbul, tot i que els nens són d'intel·ligència normal, estan motivats i no tenen inadaptació personal.

El treball d'en Trites fet a escoles d'Otawa deixa entreveure que, en arribar al parvulari de 5 anys (allà hi ha escoles que fan el parvulari de 4 anys en llengua familiar per a passar als 5 anys a la immersió), els professors que veuen nens amb capacitat inferior a la normal, amb problemes de maduració social o que no estan motivats, aconsellen als seus pares que els portin a programes en llengua de la família, cosa que en general fan els pares.

Tampoc aquest treball ha aconseguit evitar crítiques fonamentades ja que no demostra que els nens que continuen a la immersió, o que van a un programa normal en anglès, no tenen aquests disjunció.

En qualsevol cas, els treballs d'en Bruck i d'en Trites són contradictoris i encara que és probable que els nens del primer tinguessin un retard de llenguatge més lleuger que els del segon, la polèmica segueix oberta.

Genesse (1976) estudia també al Canadà la importància del nivell intel·lectual en el rendiment escolar en els programes d'immersió i de llengua familiar. Agafant nens de tres nivells intel·lectuals (inferior al normal, normal i superior al normal) i equiparant-los comprovà que els uns no eren diferents als altres en lectura, escriptura i matemàtiques en la llengua familiar i els d'immersió eren sempre millors en la segona llengua. El treball de Genesse tampoc aclareix massa coses perquè sota l'etiqueta 'inferior al normal' agrupa un conjunt d'infants molt diferents, no determinant a aquest nivell límits precisos.

Rondal (1984) analitzà la relació entre hàndicap mental i llenguatge i, tot i no presentant evidències empíriques però recolzant-se en el que avui dia se sap de la relació entre aquests dos factors, recomana que per als nens 'lleugerament retardats' (IQ entre 50 i 75) l'ensenyament en la segona llengua hauria de començar als 8 o 9 anys i per als 'moderats o severament retardats' (IQ entre 25 i 50), l'ensenyament *de i en* la segona llengua s'hauria de plantejar a partir de l'adolescència en el cas que el bilingüisme sigui útil i necessari per a aquests nens i que les famílies estiguin molt motivades. Aquestes consideracions semblen del tot raonables ja que per a aquests nens l'adquisició de la seva llengua és un procés difícil, lent i que requereix molts esforços.

En general, podem dir, per a concloure aquest punt, que cal investigar aquests problemes en el nostre context i mentre no tinguem una informació clara en relació a determinades deficiències, un elemental sentit de la prudència aconsella:

-Fer un diagnòstic amb profunditat als nens als qui el professor veu problemes especials al poc temps d'ingressar a la immersió.

-Si aquests problemes es consideren greus (tal com un retard de llenguatge, una deficiència intel·lectual o una forta inadaptació personal) cal aconsellar als pares que els portin a un programa on inicialment es treballa en llengua de la família.

-Si el retard o el problema és lleuger, cal decidir si l'escola podrà recuperar o no el nen, si podrà ajudar-lo. Si és així, caldrà observar periòdicament el seu progrés per detectar millores o estancaments.

-La decisió d'enviar un nen a un altre programa no s'ha de fer només tenint en compte les seves aptituds. Cal valorar un conjunt de factors tals com si l'escola del costat li facilitarà l'ajut que necessita, si un canvi no provocarà en el nen més problemes d'adaptació, etc.

Sempre hem de considerar també que en d'altres models escolars l'ensenyament en català es fa més tard, quan els nens ja han afermat els aprenentatges lectoescriptors. Són també efectius si, com sempre, l'ensenyament és de qualitat.

En general, i davant d'un nen amb dificultats, hem d'actuar d'una manera o altra i el que no val és creuar-se de braços i esperar que autònomament i sense ajut, el nen anirà millorant. Però això requerirà, ja ho sé, més mitjans dedicats a l'educació, als quals ara em referiré.

Condicionants dels programes en el nostre context

Un projecte pedagògic tan important com aquest i tan necessari per a la integració lingüística i cultural dels infants i, jo diria més, de les famílies –ja que aquestes d'alguna manera reben l'impacte de la catalanització a través de l'escola–, requereix uns mitjans superiors als que són habituals en el nostre context i ja sabem que, en general, els recursos que es destinen a l'educació sempre són pobres.

Si bé tot el sistema educatiu ha de ser de qualitat, jo diria que els programes d'immersió, per les condicions en què es desenvolupen, han de ser capdavanters d'aquesta qualitat i renovació pedagògica ja que hem d'aconseguir que siguin el model escolar més desitjat i engrescador per a les famílies. I no ens enganyem: l'èxit que han tingut fins ara respon en part a una percepció positiva que els pares tenen de la nostra llengua i cultura però, sobretot, a la tasca d'uns equips pedagògics conscienciats i amb un grau elevat de professionalitat que ha creat una escola d'una certa qualitat, treballant en unes condicions no gaire satisfactòries.

Calen més mitjans humans i materials per als programes d'immersió, sobretot en els inicis d'escolaritat, en els dos o tres primers anys. Tots sabem que aquests són decisius per a l'èxit escolar. Al poc temps d'haver entrat un nen a l'escola (als 4 o 5 anys) ja es pot fer, en general, una certa predicció sobre el seu futur rendiment escolar. Les diferències entre els nens, pel que hem dit anteriorment, són importants. Certs nens, i més els que provenen d'ambients desfavorits on es desenvolupen la majoria dels nostres programes, necessiten molts tipus d'ajuts: madurar les seves habilitats comunicatives, l'orientació espacial, el sentit gràfic, l'elaboració de conceptes, etc. Els resultats per a molts infants poder ser satisfactoris però no podem oblidar que per a alguns d'ells l'ensenyament en català pot constituir una dificultat més a les que ja porta. Moltes dificultats, salvant els casos extrems, són certament superables però requereixen recuperació i ajut. La dotació a determinades zones d'especialistes en recuperació del llenguatge, lectoescriptura, etc., fent un treball integrat amb les escoles, seria una bona solució per als nens que no necessiten.

Una escola d'immersió, almenys durant els dos o tres primers anys d'escolaritat (parvulari i primer d'EGB) no hauria de tenir molts nens a la classe. Un nombre adequat seria 20 i en cap cas haurien de ser al voltant dels 30. L'adquisició de la llengua i la qualitat de l'atenció depenen molt de les possibilitats d'interacció individual o amb petits grups amb el professor.

En relació als mitjans humans cap apuntar un condicionant molt important al nostre context. La continuïtat dels programes es veu seriosament amenaçada a determinades escoles cada final i principi de curs pels trasbalsos de personal que provoca la legislació vigent; assistim a moltes escoles on els programes perillen per l'arribada d'un nou professor, que no se sap si parlarà català o, en el millor dels casos, si té experiència en

parvulari. La falta de flexibilitat per assignar professors que planteja la legislació actual, podria ser en part salvada per la política preferent d'assignació de places que contempla el Departament d'Ensenyament però aquesta política topa algunes vegades amb la falta de professorat preparat perquè no saben el català (degut a un reciclatge ineficaç o també algunes vegades al poc interès en aprendre'l) o perquè no tenen experiència en parvulari. Aquest és al meu entendre, i així ho veuen els equips pedagògics, la principal amenaça a la coherència i continuïtat dels programes.

Mitjans humans i preparació del professorat són els autèntics condicionants o limitacions dels nostres programes i més en un moment en què estan augmentant extraordinàriament.

Conclusions i propostes

Els programes d'immersió són adequats per a la majoria d'infants castellanoparlants per les raons sociolingüístiques, psicopedagògiques i psicosocials ja apuntades. Una motivació de les famílies i un tractament educacional adequat els fan més efectius que qualsevol altre model pedagògic a determinats indrets on el medi ajuda poc a la integració lingüística i cultural.

Abans de decidir l'aplicació d'un programa d'immersió cal que l'equip pedagògic en faci una planificació adequada que contempli la preparació tècnica, els mitjans humans de què disposarà (cosa que sempre és possible), una aplicació gradual que comenci des del parvulari i una explicació reflexiva als pares per a que prenguin una decisió responsable.

Hem de pensar, però, que aquest no és avui dia l'únic model vàlid a Catalunya. Un model d'incorporació progressiva del català pot ser igualment adequat si es fa ben fet. L'eficàcia no sempre depèn del model lingüístic sinó també de la qualitat amb la que es fan les coses.

La bona qualitat pedagògica que han de tenir els programes d'immersió i la perspectiva d'un increment de la demanda per part de les famílies ens fan considerar algunes necessitats, acompanyades d'unes propostes d'actuació que portin a satisfer-les.

Aquestes necessitats i propostes les veiem entorn a la formació de professors abans i durant l'exercici de la docència, la política de suport de l'administració i dels ajuntaments i les necessitats de recerca, avaluació i documentació.

Formació de professors

La formació de professors abans de l'exercici de la docència hauria de contemplar les necessitats educatives del nostre país en el camp de l'ensenyament en català. Aquesta formació s'ha de donar bàsicament en els plans d'estudi de les escoles de professorat, sobretot per als futurs professors de cicle inicial sense descartar, però, orientacions bàsiques d'ensenyament en català –segona llengua– als estudiants de les altres especialitats.

Als alumnes destinats a ensenyar al cicle inicial caldria proporcionar-los com a part de la seva formació, i en l'últim curs de carrera, una estada d'uns mesos a escoles on s'apliquen aquests programes.

Els departaments de Ciències de l'Educació i Psicologia Educativa de les nostres universitats haurien de dissenyar programes conjunts a nivell de postgraduat, destinats

a formar llicenciats en sistemes de recerca, avaluació i psicopedagogia en aquesta important temàtica.

Aquests departaments, juntament amb la Generalitat, haurien de dissenyar també programes per a professors en exercici o amb els estudis acabats que vulguin ensenyar en un futur en aquestes escoles.

S'ha de dir que, per als professors que treballen ja en aquests programes, el Departament d'Ensenyament (els assessors del SEDEC) està realitzant una important tasca de suport i assistència tècnica mitjançant més de 130 seminaris.

Suport de l'administració

A més de la col·laboració en els plans de formació, la Generalitat s'ha de preocupar pels mitjans humans i materials en el sentit que ja hem anteriorment apuntat. S'han fet importants esforços en aquest sentit (professors especialistes, professors de suport a la immersió...) però encara som lluny d'arribar a tots els nens que tenen dificultats sobre el transvasament de professorat que es produeix actualment cada curs, no estic segur que el marc legal vigent permeti més maniobres que les que s'estan aplicant, però cal preveure amb temps els canvis i demanar als professors recent incorporats la necessària flexibilitat per a adaptar-se al programa que ja està funcionant. Una adequada formació del professorat en els temes apuntats pal·liarà a poc a poc aquestes deficiències. Quan la posta o no posta en marxa d'un programa d'immersió respon a iniciatives molt individuals, cal arbitrar una solució que tingui en compte les possibilitats de continuïtat del programa o, en el seu cas, la modificació de les actituds dels professors.

Suport dels ajuntaments

Com que el programa escolar no ha de ser un element aïllat sinó que ha d'estar inserit en el pla de normalització lingüística global del districte escolar o municipi, cal que ajuntaments i Generalitat elaborin plans globals d'actuació. La col·laboració encetada per l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet i la Generalitat (Lacasta, 1986) així com el Pla de Normalització Lingüística Escolar del Maresme, són models a generalitzar a d'altres indrets. En el primer cas, el que més coneixem, es tracta d'una acció global que contempla la sensibilització dels pares sobre el programa, la matriculació reflexiva, la posterior organització de les aules en funció dels mitjans, la formació de pares i professors i les activitats de dinàmica educativa a nivell de municipi que es dirigeixen als infants. Caldria encara considerar aquella orientació que hem plantejat anteriorment i és la possibilitat que els nens convisquin amb catalanoparlants a nivell de trobades d'escoles, colònies i intercanvis familiars.

Recerca, avaluació i documentació

No es pot entendre un procés educatiu com aquest sense una reflexió i comprovació de resultats, sense una recerca que faci comprensible el procés i proposi noves orientacions educatives. El projecte d'avaluació psicopedagògica sobre els programes d'immersió iniciat per la Universitat amb el Departament d'Ensenyament (Arnau, 1986) del que en formen part les escoles Lluís Millet de Santa Coloma i La Sardana de Ciutat Badia, és una iniciativa que cal continuar i ampliar. El disseny de programes d'investigació universitaris lligat a aquestes temàtiques pot contribuir, sens subte, a augmentar el

nostre coneixement i exercir-ne les orientacions pertinents. Un centre de documentació psicopedagògica creat per les nostres universitats seria també una eina molt eficaç.

Una revista educativa que difongués treballs, materials, didàctiques, seria també un bon ajut a la formació; intuïm que ja hi ha al nostre país moltes aportacions vàlides, fruit d'experiències concretes però que queden aïllades en el marc estret d'una sola escola.

I, per concloure aquesta exposició, direm que la problemàtica dels programes d'immersió ha d'abordar-se des d'una perspectiva àmplia, global com ho són les relacions entre educació i societat al nostre País. Ha d'aconseguir-se una actuació coordinada en la que cada escola, cada equip pedagògic vagi de la mà amb els altres sectors implicats de la resta de la societat si de veritat volem aconseguir una educació de qualitat i al servei de la integració cultural i lingüística.

11.3.4. «Educació i història nacional», de Ricard Torrents (1987). (Arxiu Fundació Carulla)

D'uns anys ençà l'escola és al centre d'un debat sobre l'ensenyament de la història –o de les Ciències Socials– en el qual han intervingut no sols els implicats directament, mestres i historiadors, sinó també polítics i legisladors. En alguns països d'Europa el debat ha pres formes molt vistoses que han arribat a l'opinió pública informada. Esmentaré dos casos: el d'Alemanya, on després de la derrota del nazisme i de la consolidació de la divisió en dos Estats la història nacional fou sotmesa a revisions radicals, i ara hi és viscuda permanentment a l'una i a l'altra banda de la frontera com un problema irresolt i angoixós que arriba a l'interior dels sistemes educatius amb propostes canviant i plenes de contradiccions. El segon cas és el de França, un país que tradicionalment ha retut culte a la història nacional i que aquests darrers anys, a partir de la reforma escolar d'un ministre (Haby, 1975) de l'educació nacional, ha viscut periòdicament sacsejat per la por que els escolars francesos ignoressin les gestes de Carles Martell o les heroïcitats de Santa Joana d'Arc. Una por que ha transcendit l'escola i ha arribat a les més altes esferes de l'Estat.

A Catalunya el debat s'inicià a les acaballes del franquisme quan en el si del Congrés de Cultura es denuncià un sistema educatiu que ocultava i tergiversava insidiosament la nostra història nacional, la introducció de la qual en els programes escolars era reclamada amb urgència. L'adveniment de la democràcia i de la pre-autonomia orientà el debat cap al reciclatge dels mestres. Milers de mestres tingueren l'oportunitat d'assistir a breus cursos de Llengua i cultura catalanes que comprenien unes lliçons sobre Història de Catalunya. Amb l'Estatut d'Autonomia, amb el govern autonòmic i els traspassos de competències educatives continuà i s'incrementà el reciclatge del professorat i la història de Catalunya començà d'entrar en algunes escoles per iniciativa de mestres que aprofitaven les esletxes dels programes oficials. Alhora apareixien els primers llibres de text que satisfieien aquesta demanda. Mentrestant s'obria un període d'espera i d'expectació, d'experimentacions i de provatures, de propostes i de programes amb vista a la normalització imminent d'un sistema educatiu que incorporés de ple dret l'ensenyament de la història nacional.

L'any passat, però, el debat es tornà a avivar quan el Col·legi oficial de Doctors i Llicenciats dirigí a les autoritats educatives de Catalunya una doble petició: Primer, que consideressin com «avui –cito– els nostres joves acaben l'ensenyament mitjà, igual que acaben els vuit cursos d'EGB, sense les nocions bàsiques de la Història i la Geografia

de Catalunya, que són els fonaments de la consciència nacional i de la voluntat d'auto-govern». I segon, que «les autoritats educatives haurien de garantir des d'ara que una part de la docència de les assignatures d'Història i de Geografia es dediquin a estudiar el context immediat en què viuen els adolescents». D'altres veus i d'altres àmbits han subscrit aquestes peticions i les han fet extensives a les deficiències concomitants: els temaris de les oposicions dels mestres, els plans d'estudi de les escoles de formació dels mestres, en tots els quals és absent l'ensenyament de la història nacional; els llibres de text que arriben a mans dels alumnes, sovint a les famílies, i que no sols ignoren la nostra història sinó que sovint n'ofereixen visions deformades i deformadores. Entre aquestes veus que reclamen atenció sobre la situació de l'ensenyament de la història en el sistema educatiu és just d'esmentar aquí la d'Òmnium Cultural; però n'hi ha una altra de la més alta significació que també em permeto de recordar: la del President de la Generalitat. Fa pocs mesos, en ocasió de commemorar el centenari de l'aparició de *Carnigó* i de fer balanç del que havia representat, el president es preguntava i preguntava als presents en aquesta mateixa sala, si tots plegats havíem fet prou i si no calia fer molt més perquè les noves generacions de catalans que es formen a les escoles del país en coneguessin la història i esdevinguessin ciutadans conscients de la pròpia nació.

Es tracta, doncs, d'un debat del màxim interès, les respostes concretes del qual aquí, com en altres països, concerneixen no solament els educadors sinó totes les instàncies de què depèn l'escola. Un debat al qual es proposen de respondre les autoritats educatives amb una reforma en curs d'aplicació progressiva que afectarà els ensenyaments dels darrers nivells d'EGB i del Batxillerat, és a dir, del període escolar que comprèn l'adolescència i prepara a la joventut. Al qual es proposen també de respondre els ensenyants amb accions diverses, individuals o col·lectives, entre les quals em plau de destacar el 1r Simposi sobre l'ensenyament de les Ciències Socials que tindrà lloc la primavera vinent i que aplegarà alguns centenars d'estudiosos de les Universitats, de les set escoles de mestres de Catalunya, dels Instituts de Ciències de l'Educació, de molts Instituts de Batxillerat, de Formació Professional i d'escoles d'EGB. La inquietud entre els ensenyants s'expressa clarament en aquestes paraules del professor Joaquim Albareda: «Mentre els darrers avenços de la tecnologia (imatge, informàtica...) entren progressivament a les nostres escoles i desplacen mètodes tradicionals, la Història i la Geografia corren el perill de restar com unes assignatures tedioses i sense cap mena d'utilitat per als estudiants. (...) En el moment de la transició democràtica els ensenyants presten una gran atenció a la renovació d'aquestes matèries per tal de trobar una alternativa a la manera com s'havien donat en el franquisme i, especialment, per a identificar-les amb el coneixement del medi català. Malgrat aquell esforç, avui encara molts mestres d'EGB, però també de BUP i FP continuen fent aquestes assignatures a partir de la pura i simple lectura a classe del llibre de text, el qual, salvant poques excepcions, no acostuma a ser gens modèlic... La rutina i la manca d'una visió clara impedeixen d'acomplir la funció social d'aquestes disciplines: 'situar' el jove en la societat on viu per tal que n'entengui els mecanismes de funcionament, incloses les contradiccions, i pugui sentir-se interessat a participar-hi per tal de fer-la millor.»

En resum, el debat sobre l'ensenyament de la història nacional avui manté oberts tres fronts: el didàctic, l'administratiu i l'educatiu. Pel que fa al primer el debat se centra en la definició dels coneixements que ha de vehicular l'escola i en l'elaboració d'estratègies i d'instruments didàctics de tota mena amb els quals el mestre pugui eficaç-

ment transmetre aquells coneixements. La didàctica és una ciència aplicada, però és una ciència, i com a tal cal que sigui estudiada amb rigor i sigui objecte de recerques com qualsevol altra ciència. En el terreny de la didàctica de les ciències socials com a ciència aplicada tenim un llarg camí a recórrer des de la Universitat i des dels centres de formació dels ensenyants. Comparativament ha progressat força més entre nosaltres la didàctica de la llengua que no la de la Història o de les ciències socials, on sembla tot orientat cap a formar historiadors. Però si l'ensenyament de la llengua s'orientava no pas a formar ni filòlegs ni lingüistes ni tan sols escriptors, sinó a formar usuaris de la llengua, així mateix l'ensenyament de la història ha de tendir a fer usuaris de la història, ciutadans que sàpiguen interpretar el que passa al seu entorn i intervenir-hi.

El segon front obert és l'administratiu, on els progressos indiscutibles són encara molt insuficients i on cal una acció més decidida en extensió i en profunditat. Seria, em sembla, un error llegir les peticions del Col·legi de Doctors i Llicenciats com una reivindicació la seva comesa fonamental i prioritària. En les formes d'identificació individual l'escola juga un paper secundari per a la immensa majoria d'infants, els quals troben en els pares i en la família els models amb què identificar-se. En les formes d'identificació col·lectiva, en canvi, l'escola juga un paper essencial i aquest paper el juga a través d'ensenyar a conèixer el propi país. Vet aquí el sentit final que té la presència de les assignatures d'Història i de Geografia nacionals en el currículum dels estudiants de totes els països del món; el de ser instruments identificadors per a les successives generacions que es van integrant en la vida nacional. Aquí caldria parlar de la dimensió universal superadora dels nacionalismes agressius i insolidaris, però aquest és un altre discurs que no entra en el tema que ens ocupa avui que és el de dirigir les atencions, la de la didàctica, la de l'administració i la de l'educació envers la necessitat d'incorporar plenament l'ensenyament de la Història i de la Geografia de Catalunya en el sistema escolar per tal de donar a la generació de catalans que emergeix de les condicions democràtiques i autonòmiques un instrument d'identificació nacional.

Andrea Canevaro, un pedagog italià, ha descrit en termes commovedors i alhora científicament sòlids l'escola com un bosc on sovint els infants s'esgarrien i es perden perquè, com en Nap-buf del conte, ningú no els ensenya a deixar les pedretes blanques, els senyals que els indiquin el camí de tornar a casa. Només hi deixen engrunes de pa que els ocells i les formigues es mengen. Infants perduts al bosc. ¿És que les nostres escoles d'EGB, de batxillerat i de Formació professional esdevenen també un bosc on es perden adolescents i joves perquè no troben els senyals, els instruments d'identificació nacional que els han de portar a casa?

11.3.5. «La normalització lingüística des de la Universitat», de Modest Prats (1989)

El dia quinze del mes passat recordàvem el 50 aniversari de la mort de Joaquim Ruyra. Jo vull començar aquest breu parlament amb unes paraules d'aquell gran escriptor. Serà aquesta una forma de retre-li homenatge en l'avinentesa d'un aniversari que gairebé ningú no ha tingut interès de commemorar.

En el discurs presidencial als Jocs Florals de Barcelona, l'any 1922, després d'explicar que va conèixer per primera vegada la poesia catalana en un recital privat que féu Anicet de Pagès en una casa de Girona, Ruyra recordava emocionat el descobriment de les riqueses i profundes possibilitats expressives de la pròpia llengua. I aquelles poesies li obrien també els ulls a la història nacional. Aquesta descoberta li feia dir:

[Aquestes coses] jo les ignorava quasi en absolut. Havia estudiat la història universal i la d'Espanya, però de la de Catalunya no en sabia res, ni hauria trobat aules on l'ensenyessin. Coneixia els noms dels personatges il·lustres de les altres nacions, però ignorava els de la meua. I, així com jo, quasi tots els catalans. Quina vergonya! Quin rebaixament! Sota els goigs de la vida i entusiasme que la poesia nova promovia, les persones reflexives no deixaven de sentir-hi un afrontador cop de fuet. I no podia menys de dir-se: I doncs, què és això? ¿Sofrirem aquesta mistificació que emmetzina tot el nostre poble? ¿Sofrirem aquest menyspreu de la nostra nissaga? [...] ¿Tolerarem que, sostingudes amb els nostres diners mateixos, l'Estat ens imposi unes escoles que pretereixen la nostra llengua, ens oculten les glòries i les genialitats de la nostra raça i deformen el nostre caràcter? [...] ¿[Tolerarem] que, mentre se'ns proclama ciutadans lliures d'un Estat lliure, i se'ns fa creure que es respecten els nostres drets individuals, per sotamà se'ns engrillona l'ànima, l'ànima col·lectiva, la de tots, la d'avui dia i la de l'esdevenidor? (*Obres completes*, p. 747 i s.)

Ha passat molta aigua, fins i tot sota el Pont de Pedra de Girona, des d'aquells anys darrers del segle XIX, quan el jove Ruyra redescobria, avergonyit i meravellat, la pròpia llengua i la història del seu poble que li havien escamotejat a les escoles, al llarg dels seus estudis. Ja en aquest mateix discurs de 1922 ell establí els canvis fonamentals que s'havien produït des de la seva joventut. Però, malgrat el pas dels anys, en les paraules que us he fet sentir molts de nosaltres podem reconèixer-hi una experiència personal. Els qui érem joves a la dècada dels cinquanta –i els que ho eren a la dels seixanta i a la dels setanta– potser tenim una anècdota diversa per explicar, però la categoria és fonamentalment la mateixa que expressava el jove Ruyra: un dia ens vam adonar, amb sorpresa, amb vergonya, amb ira o amb un intens sentiment de frustració, que a l'escola ens havien imposat una llengua i una història forasteres i ens les havien volgut fer assumir com a pròpies. I, amb un gran esforç i a les palpentes, vam haver de refer la nostra identitat i reaprendre, en una literatura que ens havien amagat sistemàticament, l'ús culte de la llengua que parlàvem a casa o al carrer, però que no sabíem escriure ni, amb prou feines, llegir. Tot el treball ingent de la generació de Ruyra, i dels més joves que ell, s'havia perdut. Laboriosament i amb riscos de clandestinitat nosaltres havíem de retrobar paraules dites ben pocs anys enrere i descobrir fets i personatges de la nostra història més pròxima, personatges il·lustres que, en molts casos, encara vivien –en un exili llunyà o en un dolorós exili interior– de qui, però, a nosaltres, ens n'havien fet ignorar fins i tot els noms.

Però no hem pas vingut aquí per mirar enrere, encara que sigui amb ira. Hem vingut per mirar el present, amb tota la lucidesa possible, i per projectar el futur amb renovada esperança. Quina és l'experiència dels joves d'avui? Afortunadament és molt diversa d'aquella que feia Ruyra i de la que vam sofrir la gent de la meua edat. Seria un error d'insatisfets i de ressentits no reconèixer-ho. Amb totes les deficiències del cas, que no ignorem ni ens resignem a acceptar, hem de partir de la base que alguna cosa ha canviat profundament: els nois i noies de Catalunya tenen avui l'ocasió d'aplicar-se al coneixement i al cultiu de la pròpia llengua, a l'escola. Una bona part del nostre jovent pot fer, a les aules, un tast de la nostra literatura, i, encara que d'una forma molt deficient, pot arribar a conèixer alguna cosa de la nostra –de la seva– història. Vet aquí un fet nou, malgrat la precarietat amb què es produïx, que no podem menystenir de cap manera.

Ja fa deu anys que es va engegar aquest procés. Per a molts de nosaltres els passos que s'han anat fent són massa tímids i insuficients del tot, però permeten ja, si no un balanç, sí uns primers judicis globals. No és pas aquesta l'ocasió propícia de formular-los ni jo la persona adequada. Per això, en els pocs minuts de què dispenso, em cenyiré a fer unes reflexions presentades, per força, d'una manera esquemàtica, amb la intenció de no deixar-vos satisfets amb la nova situació que vivim.

Els ensenyants tendim sovint a una mena de consideració autàrquica de la nostra tasca docent. Ens sentim responsables del que passa entre les quatre parets on impartim l'assignatura que tenim encomanada i ens desentenem del que passa a fora i no podem controlar. Això té conseqüències especialment greus en el nostre cas. L'estudi formal d'una llengua no es pot fer prescindible del seu àmbit d'ús. Estalvieu-me ara la justificació d'aquesta afirmació, però permeteu-me d'insistir en el fet que a l'hora d'ensenyar la llengua catalana no podem deixar al marge ni l'ús que en fan habitualment els nostres alumnes concrets, ni l'ús que en fa la societat on viuen. Tots hem patit de veure com s'intentava reduir el català a un àmbit menor –familiar i íntim–, i es tendia a convertir-lo en una llengua baixa i residual a la qual s'atribuïen només unes característiques folklòricament simbòliques –no gaire més decisives que les que es podien atribuir a la barretina i la faixa. El gran esforç que s'ha fet des de la Renaixença fins ara anava en la direcció de superar allò que Ruyra anomenava una «capitis diminutio maxima». Però ara, sense que aquell perill hagi estat conjurat del tot, en vivim un altre tant o més insidiós: podríem entrar en un procés de llatinització. És a dir, en aquell procés que portaria el català a ser objecte d'estudi a les escoles sense que hi hagués un ús real en els més diversos àmbits d'una vida normal.

Per primera vegada en la nostra història podríem tenir una població que sabés llegir i escriure en català, però que pràcticament no fes servir la llengua en la seva vida de cada dia. És per això que m'esvera el desfasament que existeix entre l'ensenyament del català i l'ensenyament en català que constatem en moltes escoles i instituts, i que repetits entrebancs no permetran pas resoldre fàcilment. És per això que em neguiteja el ritme feble i poc decidit del procés de normalització lingüística, i el fatalisme –teòric i pràctic– amb què s'accepta la presència i l'ús de l'espanyol en tants àmbits decisius de la vida social. Si fins ara la sociolingüística ens havia mostrat el camí de degradació i desaparició de les llengües a les quals s'havia negat l'accés a les formes cultes d'expressió parlada i escrita, ara potser haurem de fixar-nos en el procés que conduí el llatí a ser una llengua morta: aquell procés que s'inicià quan es va convertir en pur objecte d'estudi formal –gramatical, escolar– i es reduí al seu ús a les manifestacions de la cultura acadèmica més prestigiosa.

He parlat del fatalisme teòric i pràctic amb què molts toleren o accepten la presència constant i abassegadora de l'espanyol. M'he de referir també a aquell fatalisme, que s'ha volgut justificar amb raons polítiques i legals, que ens portaria a admetre com a intocables els límits territorials que han definit els “estatuts d'autonomia”. L'acceptació dels postulats de la filologia romànica a propòsit de la unitat de la llengua serà totalment inoperant si ens desinteressem de la seva operativitat social. L'afirmació repetida, amb una clara intencionalitat política, d'una determinada xifra milionària ens pot dur a menstenir una realitat més ampla que és decisiva de cara al futur de la nostra llengua.

Hi ha un altre punt que em preocupa, entre altres raons, per les repercussions immediates que té en l'ensenyament de la llengua catalana. Em refereixo a la discussió

que arrosseguem des de fa pocs anys sobre els models de llengua. Tinc la impressió que en tot aquest enrenou s'hi amaga molta frivolitat i no pas poca ignorància. No costaria gens d'acumular exemples que demostrin la ineptitud de més d'un dels autors que publiquen llibres en català. I és això exactament el que es dedueix de la lectura d'aquests llibres i no pas una manca de capacitat expressiva de la llengua. Jo sé com dificulta la tasca dels ensenyants el fet de no poder disposar d'exemples segurs d'aquells models de llengua a què volem iniciar els nostres alumnes, però també sé com més d'una protesta contra unes normes exigents dissimulen –sovint ben malament– la mandra, la incapacitat i la ignorància.

Deixeu-me fer una última observació que he recollit darrerament en uns ambients molt concrets: els propis de gent dedicada a la literatura i entre alguns professors universitaris. Es tracta, a vegades, de la proposta neta i sense embuts d'abandonar una llengua que –segons aquesta opinió– no pot proporcionar l'accés a un reconeixement ampli del món científic internacional o a la popularitat que proporciona una gran massa de lectors. A vegades, en canvi, és simplement una queixa jeremiàca pel fet d'estar condemnats a escriure en una llengua plena de problemes, empobrida per les circumstàncies que ha hagut de viure en aquestes darreres dècades. Vet aquí un nou complex –que tampoc no és tan nou– que ens pot afectar, i que també, en molts casos, amaga simplement una impotència i unes limitacions pròpies, o un afany exclusiu d'èxit personal, tan marcat en la societat en què vivim.

He d'acabar. Demano excuses si ja m'he allargat més del compte. En aquesta hora de premis, uns premis que porten el nom d'un il·lustre rector de pagès del meu bisbat, i de reconeixement públic d'un esforç tan notable com el que feu molts mestres, he volgut presentar, amb tota senzillesa, alguns dels problemes que hem de tenir en compte en el nostre treball per a la plena catalanització de l'escola: a) ser conscients de la anormalitat punyent en què es troba la nostra llengua i de la falsa normalitat a què alguns la voldrien conduir; b) la importància d'estendre cada vegada més l'ensenyament del català, i l'ús de la nostra llengua a tots els àmbits de la vida escolar i extraescolar; c) la imprescindible consciència de la unitat lingüística que ha de trobar fórmules reals d'actuació; d) el treball constant i exigent que ajudi a consolidar uns models de llengua culta vàlids i coherents; e) la necessitat de mirar críticament segons quins afanys d'èxit personal que ens porten a un individualisme rabiós o ens aboquen a unes frustracions que molts carreguen injustament en el compte de la llengua i del país.

11.3.6. «Creació cultural i arquitectura dels somnis», de Gabriel Janer i Manila (1991). (Arxiu Fundació Carulla)

Escriu Ramon Llull en les últimes pàgines del *Llibre de meravelles* que Fèlix, tot just arribat en una abadia en la qual fou bellament acollit «recontà com son pare li havia donat ofici que anàs per lo món encercant meravelles, e que aquelles meravelles anàs racontar per les corts dels prínceps e dels prelats, per viles, per castells, per ciutats, per deserts, e per monestirs, e per tots los altres llocs on gents habiten»,¹³ i impregna el discurs d'al-

13 LLULL, Ramon: *Llibre de meravelles*. Edicions 62 i La Caixa. MOLC núm. 36. Barcelona, 1980. Pàg. 352.

gues de les insubornables quimeres que defineixen aquell somni de la raó que Llull pregona, incansable.

En l'actualitat de Fèlix, l'ofici del qual consistia a meravellar-se de les meravelles del món, circula una proposta pedagògica que, encara avui, després de set-cents anys, ens atreu: l'aprenentatge de la vida, de la ciència de la vida, és el resultat de l'observació, de l'estructuració mental d'aquesta observació convertida en imatges, representacions que la intel·ligència elabora en interacció profunda amb l'entorn. El territori, la cultura, la llengua... tot quant configura l'ecosistema en què habiten els homes determina les capacitats intel·lectuals amb què aquests homes elaboren aquelles representacions. Henry Wallon ja havia dit que no és possible de concebre l'home al marge de la cultura que li és pròpia sense que això no signifiqui una mutilació.¹⁴

Però aquesta necessitat de la cultura, la disponibilitat vers aquell model de realitat que hem convingut a anomenar cultura, respon a una necessitat inscrita en la constitució biològica de l'home. Perquè la naturalesa humana porta implícita la tendència d'engendrar cultura. I tant és així, que es tracta d'una naturalesa, la humana, que només és capaç d'exercir aquell efecte creador sota la condició d'ésser modificada per allò que en resulta. És per aquest motiu que he afirmat, a vegades, que només les creacions de la ment –l'art, la ciència– són capaces d'estimular les energies que aixequen la vida, d'esperonar la imaginació, de projectar noves realitats, d'estructurar en l'arquitectura dels somnis la invenció de mons possibles.

Llull elabora un projecte educatiu basat en l'acció, perquè coneix el caràcter dinàmic de la vida. Les coses existeixen –ve a dir-nos– per l'acció: existeix l'amor perquè qualcú s'estima, sense l'acte de conèixer no existiria el coneixement, existeix la vida perquè la terra és plena d'éssers que viuen. Però Llull era capaç de totes les gosadies i escriví pàgines fulgurants sobre la necessitat d'una creació contínua. Adquirim la cultura en un procés a través del qual codificam la informació i la processam. El cervell humà podria comparar-se a la memòria d'un ordinador capaç d'emmagatzemar les representacions de la realitat, recuperar-les oportunament i recombinar-les. En la recreació de la informació aplicam una conducta inventiva i per això anam més enllà de les dades estrictes. Llavors, és quan atribuïm a l'activitat cognitiva la condició de generativa: perquè respon a aquella necessària, continuada creació.

En el *Llibre de contemplació*, la seva obra mestra, Llull escriu, malgrat la desesperació que l'atordeix, un himne agosarat a la vida. El desig ens fa viure, tracta de dir-nos. Si manca el desig, apareix la mort en l'horitzó. A vegades identifica el desig amb l'amor i, llavors, és l'amor –mar tribulada d'ones e vents– que condueix l'home vers la raó fantàstica. «Amic –escriu al *Llibre d'Amic e Amat*–, dixeren bondat e concordança. ¿Per què desitges la fi d'amor?». Quan ha mort el desig, la vida perd el caràcter dinàmic que la definia.

No el sé veure, tanmateix, aquest projecte de creació continuada de la cultura, si no és en el marc de l'humanisme solidari: aquell humanisme que compromet l'home amb la vida de la col·lectivitat, alhora que el fa sentir responsable de la qualitat del seu es-

14 Citat per PALACIOS, J.: *La importancia del medio social en el desarrollo psicológico: el punto de vista de Wallon*. In: G. MUGNY i J. A. PÉREZ (Eds.): *Psicología social del desarrollo cognitivo*. Anthropos. Barcelona, 1988. Pàg. 74.

pai. L'humanisme en definitiva, que estimula i alimenta un projecte d'horitzó. Els diccionaris –he consultat el Fabra, l'Alcover-Moll, el Coromines– coincideixen en definir l'horitzó en el sentit de línia que delimita la mirada de l'home, el confí on s'acaba l'espai que abarca la vista, el punt on se situen la il·lusió i el desig. En l'horitzó s'emplaça el llumeneret blau de les rondalles, perdut en un llunyedar d'incògnites, més enllà dels boscos misteriosos. Els protagonistes d'aquells contes –en Bernadet, en Joan, n'Amador, en Pere– se senten atrets per l'horitzó remot i parteixen a la ventura per rutes desconegudes i camins difícils.

En les societats tradicionals, aquests relats acomplien una funció iniciàtica. En sentir explicar un conte, els més joves de la comunitat experimentaven en el pla de la imaginació algunes iniciacions necessàries per a la vida: la invitació al risc d'encarar-se amb les dificultats –de combatre els monstres–, obstacles aparentment insuperables, enigmes que han d'ésser resolts... Però allò que les peripècies dels contes tenen de més bell és la incitació a viure-les com si fossin el pròleg de l'aventura pròpia. Un poeta nostre, Miquel Costa i Llobera, va expressar aquesta idea de l'horitzó, líricament i bella, com només saben fer-ho els grans poetes: «Plau-me avançar per un jardí desert / quan creix l'ombra dels arbres, gegantina, / vegent sota'l ramatge que s'inclina / com lluny blaveja l'horitzó entreobert.»

L'horitzó blaveja en un llunyedar misteriós. El desig que ens hi mena és una força que ens sedueix i que ens arranca de la passivitat. Si no manca el desig, tampoc no mancaran els somnis. Shakespeare afirmà que els homes som fets de la mateixa matèria que els somnis. I el somni és, segurament, el paradigma de l'aventura espiritual de l'home. Necessitam somiar contínuament horitzons. He llegit en algun lloc que els somnis són la cosa més significativa que ens succeeix al llarg de la vida. I hi ha qui pensa que, després de la vida, persisteixen els somnis.

La cultura és el resultat de la capacitat generativa de la intel·ligència, però l'educació ha d'ésser capaç de provocar la continuada creació, ni que sigui en l'arquitectura dels somnis, de realitats inèdites.

Bruner¹⁵ ha introduït el terme tecnologia en la captació de la cultura, del qual ha derivat el concepte d'eina, per referir-se a les habilitats intel·lectuals que condueixen l'home en la comprensió del sistema cultural que li és propi. Ben a prop de la idea d'art que, mestre Ramon Llull, en el sentit de mètode intel·lectual: habilitat, destresa adquirida, sistema de regles, dissenya des de la primerenca *Art abreujada d'atobar veritat*, que sempre mantingué com a conseqüència de la sobrenatural il·luminació, a l'*Art general*. Camins, tanmateix –l'art inventiva, l'art demostrativa, l'art imaginativa...–, de penetrar en el coneixement de les coses.

Doncs d'aquestes eines de captació de la cultura que la pròpia cultura estimula i genera, depèn que l'home assoleixi la seva humanitat en el marc d'un espai definit. Bruner adverteix que d'aquesta tecnologia tan poderosa el llenguatge en resulta l'exemple més atractiu pel poder que conté de codificar la realitat, de representar-la i de transformar-la: el llenguatge és l'eina més poderosa per organitzar l'experiència i construir models culturals inèdits. La llengua, biològicament determinada –explicava Noam

15 BRUNER, J. S.: *Desarrollo cognitivo y educación*. Selecció de textos de J. Palacios. Morata. Madrid, 1988.

Chomsky¹⁶, necessita la relació activa amb el medi cultural, a fi que aquella capacitat d'expressió continguda en els gens es manifesti. Aquestes són les eines que la cultura aporta. Però fou la lectura de Vygotskii¹⁷ sobre la naturalesa social dels processos lingüístics que em possibilità, ara fa deu anys, la formulació d'una hipòtesi basada en el mètode ecològic. La llengua és –venia a dir– un ésser biològicament viu que necessita el contacte directe amb la realitat lingüística a fi de manifestar el seu potencial. D'aquí derivava la necessitat d'una didàctica que estableixi una relació vigorosa i expressiva amb la llengua¹⁸; perquè les llengües són organismes vius, infinitament complexos, però organismes dotats d'una força vital extraordinària; i que poden experimentar, si són sotmesos a la degradació i a la contaminació persistents, la decadència i la mort.¹⁹ Una didàctica, doncs, capaç de desvetllar les energies que la paraula suscita.

Ramon Llull s'enamorava de la riquesa expressiva continguda en els mots. I recolzava en el llenguatge –en la luxuriosa energia dels significants– l'apassionada vindicació de les tesis –els significats– que configuren el canemàs de la seva filosofia.

Llull fou capaç de revestir el racionalisme, la raó militant, d'insubornables il·luminacions basades en l'art de la paraula. Llavors, la vida creada per la imaginació sorgeix dels mots, igualment que, en el principi del temps, sorgien de la paraula totes les coses. Qualsevol dia, la matèria pot tornar a ésser una emanació de la paraula. O el resultat d'una combinació de paraules i números que podrien ésser novament tornats a combinar.

La intel·ligència de l'home no es limita a conservar i a reproduir l'experiència, sinó que la reelabora i la recrea. Però en el procés de reelaboració –en la creació de realitats possibles–, intervenen dos factors més: l'afectivitat –les representacions de la realitat no es combinen per raons d'una lògica anterior, adverteix Vygotskii,²⁰ ni per raons de similitud, sinó perquè posseeixen un mateix registre afectiu–, i el joc, en el sentit que impulsa la creativitat, perquè allò que s'imagina ja s'ha començat a construir a partir del joc, en un moviment de la imaginació.

Retornam al projecte educatiu de Llull basat en l'acció: existeix la vida, existeixen les coses millors de la vida, perquè ens hem atrevit a imaginar-les. Potser, perquè ens hem atrevit a nomenar-les. Llavors, la cultura sorgeix de la imaginació, de la capacitat humana d'experimentar la vida per la ruta imprevisible del joc. I és la intensitat del joc allò que determina la qualitat de la cultura. El joc que la llibertat, i la invenció, i la fantasia, i la disciplina fecunden. Hi ha qui ha dit que la capacitat de jugar, com el llenguatge, ja és a les cèl·lules del cervell humà; que no és l'home qui ha inventat el joc; sinó que és el joc que ha inventat els homes.

Es tracta d'un dels reptes més suggestius de l'educació del nostre temps: que subsisteix el desig de jugar, que es mantingui, com un corrent d'aire viu que circula entre les fibres de la Pedagogia, l'activitat fecunda dels somnis. No hi ha cap límit, afegeix Llull, a l'activitat de la raó de qui sap meravellar-se.

16 CHOMSKY, Noam: *Current Issues in Linguistic Theory*. Monton. La Haya, 1964.

17 VYGOTSKII, L. S.: *El desarrollo de los procesos psicológicos superiores*. Crítica. Barcelona, 1979.

18 JANER MANILA, G.: *Cultura popular i ecologia del llenguatge*. Ceac. Barcelona, 1981.

19 STEINER, G.: *Lenguaje y silencio*. Gedisa. Mèxic, 1990. Pàg. 134.

20 VYGOTSKII, L. S.: *La imaginación y el arte en la infancia*. Akal. Madrid, 1982.

11.3.7. «Perspectives de la cultura catalana dins la nova Europa», de Joan Be- cat (1992). (Arxiu Lluís Carulla)

Tot passa com si Europa descobrís només avui la seva diversitat. Pels pobles que no gaudixen de totes les llibertats o del dret a ser senzillament ells mateixos, aquesta nova realitat es viu amb una gran esperança. Per altres, aquesta diversitat és tota una sorpresa i els hi sembla un perill: per reacció irracional, visceral, aquests col·lectius desconcertats i anacrònics pronuncien l'anatema contra els primers.

Observem també que llengües ahir fortes, malgrat el seu nombre de locutors, tenen reaccions de llengües minoritàries o amenaçades. És el cas del castellà i del francès. Per prendre un exemple recent, calia una revisió de la constitució francesa per firmar el tractat de Maastricht; la primera modificació discutida al maig del 92 va ser d'introduir la frase, del tot innecessària ja que es tractava d'altra cosa: «le français est la langue de la République», com si feia falta.

Llengua única i polilingüisme

Si, amb dècades i segles de coacció d'alguns estats i règims polítics intolerants, no es va poder treure la diversitat lingüística d'Europa, doncs la cal reconèixer i conrear: és la condició de l'harmonia entre els pobles. Qualsevol altra actitud s'ha de condemnar amb fermesa car porta a confrontacions no desitjades.

Totes les llengües tenen el seu geni, la francesa com la catalana, la portuguesa com la castellana o l'alemanya. Si hem de rebutjar els imperialismes, no cal confondre la llengua amb la gent. Hi ha gent i règims polítics que van utilitzar –i encara utilitzen– les llengües com a instruments de colonització. Va ser la norma del segle XV al segle XX i no pot ser la del segle XXI. Encara avui s'utilitzen arguments tan gastats com la necessitat de la intercomprensió mitjançant una sola llengua per casa estat. Que no es veu que no encaixa amb la Unió Europea plurilingua? Notareu que molt sovint, amb un deliciós humor involuntari, qui es recolza sobre aquest argument és gent d'una llengua dominant que no sap llengües, llevat de la seva. Quan em passa això a Perpinyà, o a París dins un ministeri, els dic: no us don el vertigi de saber que hi ha al món 5.300 milions de persones que poden viure i comunicar-se sense saber italià ni francès, i 5.200 milions sense saber castellà? Cal fer entendre que la comunicació entre els pobles no passa per una llengua única sinó pel polilingüisme, és a dir saber, a més de la seva, una, dues i més llengües.

També hem d'entendre la reacció de la gent de les llengües fins ara dominants, com a prop nostre el castellà i el francès, i ajudar-los a assumir la nova situació. Nosaltres, catalans, som acostumats a definir-nos de manera positiva, afirmant la nostra identitat individual i col·lectiva i el nostre àmbit. Ens uneix una mateixa llengua pròpia. Cal pensar que amb els canvis actuals a Europa i amb l'afirmació de cultures com la nostra tenen problemes d'identitat: què són ells si no ho són tot? No tenen costum de pensar en termes d'identitat i territori lingüístics reals. Si se'ls canvia el marc de referència tenen dubtes i poden patir d'alteracions del seu ego. Per tant, sense deixar-nos intimidar ni baixar la guàrdia, cal entendre les actituds agressives i intolerants. Penso sincerament que cal ajudar aquesta gent a ser ells mateixos, explicant i afirmant el que som, ensenyant com és el món d'avui i valorant pel seu ús propi la seva identitat, que no és la nostra.

L'Europa de Maastricht, els pobles i les llengües

Es pot pensar que l'Europa que es dibuixa serà a la vegada una Europa dels estats i una Europa dels pobles. Els estats hauran de reconèixer tard o d'hora els drets culturals, lingüístics i polítics de les nacions, o bé es constituïran en nous estats. També serà una Europa on les regions tindran més protagonisme. En aquest sentit el tractat de Maastricht és una obertura, probablement tímida ja que les regions tindran un paper no més consultiu, però és un avenç real.

Molt poques vegades les fronteres internes i externes de l'Europa comunitària coincideixen amb límits lingüístics o nacionals. Pel 80% dels casos passen al mig de comunitats artificialment separades, que esdevindran transfrontereres. Aquestes relacions seran afavorides quan existeix una base cultural, com és el cas de l'Euroregió catalana.

Les disposicions de l'Acte Única no fan referència a les llengües. Treuen les barreres físiques (duanes, controls...) i les barreres tècniques (lleis i reglaments diferents, control dels diners, títols, mercats públics o llocs de treball reservats...). Al meu entendre, la veritable revolució resideix en el fet que, per primera vegada, es posa el dret dels ciutadans per sobre de les raons d'estat. Doncs, amb la mobilitat de les persones dins tota la Unió Europea, els estats hauran d'assegurar el respecte dels drets de les persones: se'ls aplicarà les normes imposades als ciutadans del país, com passa ara, o bé els ciutadans europeus beneficiaran d'una transnacionalitat i conservaran la seva identitat siguin on siguin. Per exemple, podran guardar la seva llengua, tenir accés als seus mitjans de comunicació, a unes escoles pròpies? Per aquests drets i serveis, tindran l'ajuda de l'estat que treu profit de la seva presència i del seu treball o, en substitució i amb dret d'ingerència, es dirigiran a l'estat d'on procedeixen? Demà, com podrà ser que una persona, canviant de lloc de residència i passant una frontera, pugui perdre o adquirir drets lingüístics? Ho permetran els estats més forts per la seva pròpia llengua? Un francès perdre els seus si viu a Girona? Un català de Figueres acceptarà de perdre els seus drets lingüístics, per ell i pels seus fills, si viu a Perpinyà? La situació actual no aguantarà temps quan els ciutadans europeus participin a la vida pública del país on aniran a residir, amb dret de vot a les eleccions locals, amb reivindicacions pròpies.

El paper del català

En aquest context, crec que el català trobarà el seu lloc, i probablement un paper destacat i capdavanter per tot un grup de llengües europees. Hi veig quatre raons objectives:

1. La importància respectable a escala europea de la seva àrea lingüística, molt superior en superfície i en locutors a molts estats existents o en formació. El català és l'única llengua territorial que pot imposar-se a les llengües d'estat com a llengua oficial europea, i per tant assumir el liderat de les llengües sense estat i d'una nova i generosa visió d'Europa.

2. El català beneficia de la coherència de la seva àrea i d'una gran unitat lingüística. És una sort, com també ho és el fet de tenir una norma única i adaptable a les situacions dialectals, acceptada des de fa temps dins tot el territori, facin el que facin els qui voldrien alterar-la. I sobretot beneficia de l'existència de l'Institut d'Estudis Catalans, una acadèmia que cobreix el conjunt dels Països Catalans, com només hi ha una Acadèmia Francesa pels països francòfons. Hem de deixar clar que el marc dels Països Catalans és un marc lingüístic, i per tant de civilització. La llengua és, encara més que la religió i els

costums, un dels elements que més diferencia els grups humans, que més cohesiona i solidaritza els individus entre ells, especialment dins les nostres civilitzacions europees que, per altra banda, comparteixen tants elements comuns.

3. El català és llengua pròpia, amb capacitat d'integrar els nous nadius, doncs oberta i atractiva i, des de fa quinze anys, llengua de formació dels joves, amb un extraordinari esforç dels ensenyants i de les estructures pedagògiques per a fer-ne una llengua d'ensenyament moderna, innovadora i adaptada al món d'avui. Encara cal fer conquestes, especialment dins l'ensenyament superior, dins la recerca i als llocs més problemàtics. Però la trajectòria és clara i dominen els avenços. Cal aprofitar la massa que representa l'àrea catalana i crear solidaritats i intercomunicació, com s'està fent aquesta tarda amb els Premis Baldori Reixac.

4. És la llengua del món del treball, del carrer, del món polític. Ja és llengua europea, amb reconeixement del Parlament d'Estrasburg. S'han de consolidar aquestes posicions que són tangibles per qualsevol observador estranger imparcial. El català es beneficia del suport d'institucions, i penso especialment en la Generalitat, que aposten per la seva projecció exterior. He sentit dir al President Pujol que un país val el que val la seva gent, i que té la força dels seus ciutadans. Això precisament és el que ens fa creure en el futur del català com a llengua d'Europa, per la voluntat d'existir, per la força i la tranquil·litat de la seva afirmació.

Canviar de marc mental

Per a aconseguir aquests objectius de futur, penso que hem de fer tots plegats l'esforç de canviar de marc mental, de marc de referència, per triar un marc més adaptat a la nostra cultura i identitat col·lectiva. El marc de pensament, és a dir la llengua i el territori, influeix sobre la manera d'ésser i fins i tot sobre el pensament mateix.

Doncs dins una Europa que vol esborrar fronteres, nosaltres hem d'esborrar imatges errònies, mapes falsos o incomplets. Catalunya i els Països Catalans no són un racó al sud de França ni unes terres poblades a la perifèria del semidesert ibèric. No. Els Països Catalans són una terra mediterrània i no pas continental. De sempre van ser un lloc de pas entre Europa i les terres del sud. El nostre mapa de referència ha de ser la Mediterrània occidental, amb prou Europa mitjana o del nord per veure les relacions de sempre, que una història recent podria fer descuidar. Els Països Catalans són terres vora el mar. Participen a la vegada a un eix de circulació nord-sud que els relaciona al centre d'Europa, que segueixen l'autopista com el TGV, i a un eix mediterrani inscrit dins aquestes terres des de la romanització. Qualsevol altra posició sobre un mapa és errònia i contrària a les realitats del seu passat com d'una Europa que s'està configurant. Potser fou conforme a les realitats artificialment imposades en els últims segles i pel llarg tancament dels estats sobre ells mateixos. Però avui dia tot ens porta a retrobar els hàbits i els camins que la geografia i la nostra història van dissenyar.

Per una estratègia europea

L'homogeneïtzació volguda per Europa mitjançant la supressió de barreres i la mobilitat toparà sobre les llengües. Em fa molt difícil de creure que, sense les pressions i la inferioritat actuals degudes a l'estrangeria, els ciutadans europeus sacrificaran la llengua i la cultura pròpia només per fer contenta la gent del país on vindran. La llengua és el factor d'identitat més fort, que permet connectar amb grups semblants on siguin. Hi

poden ajudar la solidaritat lingüística i alguns mitjans, els més estructurants dels quals vindran del país d'origen, que assumirà l'assessorament dels grups emigrats de la seva nacionalitat.

En aquest nou marc europeu, per una nacionalitat qualsevol, serà vital d'adquirir, en cas que no els tingui ja, uns quants mínims. La seva llengua ha de ser llengua estatal o reconeguda al seu estat, almenys per un dels territoris de la seva àrea lingüística, per tal d'entrar en un sistema de reciprocitats amb els altres estats de la Comunitat. En segon, li cal la capacitat de projecció exterior. Per fi, li cal constituir una xarxa de relacions que cobreixi el conjunt dels ciutadans, amb capacitat d'intervenció transfronterera i una xarxa d'informació pròpia. Aquesta intervenció exterior es troba justificada si la població dispersa o minoritària no té al seu abast, facilitats per l'estat on resideix, els serveis culturals que necessita per mantenir la seva identitat.

Per aconseguir aquest dret a la identitat dins l'Europa nova, cal subratllar la importància de la constitució d'una xarxa de distribució, de l'existència d'una televisió pròpia i de l'accés a la transmissió per satèl·lit. Al cap i a la fi arribem sempre a la mateixa conclusió: per a que el català pugui beneficiar plenament de les possibilitats obertes per les noves disposicions europees, és bàsic tenir capacitat de fer intervencions exteriors i tenir una llengua que entri en la xarxa dels intercanvis i de les reciprocitats lingüístiques. Em fa l'efecte que, amb el primer pas aconseguit al Parlament europeu i amb l'acció de projecció exterior de la Generalitat de Catalunya es va per aquest camí. Queden encara passos per fer, però se'ns obren oportunitats, precisament al moment on una nova generació s'està formant en català a les escoles, als instituts i a les universitats dels Països Catalans. Vosaltres tots, sou la nostra esperança.

11.3.8. Parlament en l'acte d'entrega de la menció honorífica de la Fundació Jaume I a la Mútua Escolar Blanquerna, a càrrec de Manuel Adroher (1994)

Val la pena que girem la vista enrera i recordem, en forma molt breu, com va néixer la nostra escola. El 1920 el psicòleg belga Georges Dwelshauvers començà a treballar com a professor de psicologia als Estudis Normals de la Mancomunitat i va ser nomenat agregat al Seminari de Filosofia i Psicologia, fundat el 1918 per l'Institut d'Estudis Catalans, i digirit per Eugeni d'Ors.

El desembre de 1921 va ser dissolt el Seminari després de la sortida d'Eugeni d'Ors de la Mancomunitat. Atenent els desitjos de l'IEC, la Mancomunitat va mantenir el Laboratori de Psicologia Experimental i va nomenar Dwelshauvers com a director.

El Laboratori es dedicà a l'estudi de la moderna psicologia experimental, ajudant els investigadors i estudiants que vulguessin preparar tesis de psicologia i, a més, des d'un punt de vista pràctic, havia de treballar al costat dels Estudis Normals, ajudant els mestres en general.

A primers d'abril de 1924, ja sota la dictadura, va ser suprimida l'escola de funcionaris de la Mancomunitat. Alexandre Galí i Rafael Campalans, que formaven part del Consell de Pedagogia, dimitiren. Uns dies després, l'alcalde de Barcelona presentava un dictamen criticant l'obra pedagògica de la Mancomunitat i al professor Georges Dwelshauvers. Amb tot això ja es podia veure clarament quin camí seguirien els esdeveniments.

Fou aleshores quan Alexandre Galí, que encara ocupava el càrrec d'administrador de la Universitat Industrial, va creure que calia aprofitar l'ocasió «per morir d'una manera

digna». Juntament amb Pau Vula i Josep M. Capdevila, organitzaren un acte col·lectiu de desgreu al professor Dwelshauvers i de protesta contra l'alcalde de Barcelona. Es va preparar una carta col·lectiva que van signar 141 professors i funcionaris, entre els quals hi havia tots els de l'Escola Graduada de la Mancomunitat. Els alumnes es van solidaritzar amb els professors.

La Mancomunitat va demanar als signants que retiressin la signatura, cosa que la immensa majoria no va voler fer. Al cap d'un temps, els que no l'havien retirada van ser destituïts i van quedar suprimides un gran nombre d'institucions, entre elles el Laboratori de Psicologia Experimental.

Moltes de les institucions suprimides s'organitzaren privadament amb els mateixos professors i alumnes. Els professors de l'Escola Graduada de la Mancomunitat, amb els pares i alumnes, i sota el guiatge d'Alexandre Galí, crearen la Mútua Escolar Blanquerna.

Diu Galí en la *Història de les Institucions Culturals Catalanes*: «Quan es va produir l'incident Dwelshauvers, i endevinarem que s'acostava l'hora definitiva, vàrem cridar el grup de pares més qualificats i addictes i els vam exposar la gravetat de la situació. Sense necessitat de gaires arguments, aquell grup de pares que sabien perquè duien els seus fills i filles a l'escola de la Mancomunitat, no es resignaren a veure'ls educats contra els propis sentiments, i en aquella mateixa reunió signaren un compromís, que copiat textualment diu: Els firmants es comprometen a adquirir bons d'una Mútua Escolar en projecte per les quantitats que es fixin i que faran efectives la meitat dintre del present curs i l'altra meitat a primers de gener de 1925». Aquest document va obtenir 39 signatures.

A les darreries de maig es va produir la destitució del professorat de l'Escola de la Mancomunitat. L'endemà, els alumnes i professors, uns 130, van continuar les classes en cases particulars. Els mestres cobraren el seu sou incloent-hi les vacances d'estiu i, mentrestant, es va organitzar tot el funcionament de la nova escola. Galí va escriure unes quartilles sobre les qüestions bàsiques de l'organització, el pla d'ensenyament, les condicions d'admissió, etc.

Durant l'estiu es va buscar un local apropiat i es va trobar el xalet del carrer Provença, núm. 281. El curs va començar l'octubre amb 154 alumnes. S'adoptà el nom de Mútua Escolar Blanquerna, igual en català que en castellà, per evitar possibles problemes.

El nom de Blanquerna va ser suggerit per Agustí Valls, aleshores membre de la Junta organitzadora, tot recordant el nom d'aquesta notable novel·la pedagògica de Ramon Llull.

Els ensenyaments de la Mútua s'organitzaren en diverses seccions:

–Escola Blanquerna. Comprenia el parvulari amb el sistema Montessori i els quatre cursos de l'Escola Elemental Graduada, on anaven junts nois i noies.

–Acadèmia Monturiol. Batxillerat masculí.

–Acadèmia Elisenda. Cursos d'ensenyament lliure de noies. També els tres primers cursos del batxillerat femení. Els cursos posteriors es feien amb coeducació amb els nois de Monturiol.

–Acadèmia Campmany. Secció de preparació pel comerç i la indústria per a nois.

–Acadèmia de música de Barcelona. Es donaven classes de solfeig, piano, violí... fora de l'horari escolar. La dirigia el mestre Joan Llongueras.

–Acadèmia Reixach. Durant la Dictadura va ser clausurat el Foment Autonomista Català i la seva Escola Mossèn Cinto. Davant de les dificultats que presentava fer-la funcionar clandestinament, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana va arribar a un acord amb la Mútua Escolar Blanquerna perquè es fes càrrec de les obligacions de l'escola. Durant tot el temps en què hi va haver dificultats a causa de la Dictadura, la Mútua va incorporar els alumnes i professors que venien d'aquella escola sota el nom d'Acadèmia Reixach.

És bonic de remarcar que ja des del moment de la seva constitució hi va haver un lligam entre la Mútua Escolar Blanquerna i la figura de Baldiri Reixac.

El dia 2 de setembre de 1924 es va procedir a la signatura, davant de notari, de l'escriptura de constitució de la Mútua i es va nomenar la Junta Organitzadora constituïda per 8 membres. Aquest any en celebrem el 70è aniversari.

El 20 de setembre, en la primera reunió de la junta, es va decidir la constitució d'una escola de nois i d'una de noies. El dia 25 de setembre, i en la seva tercera reunió, la junta va nomenar assessor pedagògic de les escoles a Alexandre Galí.

Aquest va ser el punt de partida de l'Escola Blanquerna, que va anar ampliant-se i va tenir una presència cada vegada més important i una influència més forta en la societat catalana, fins que l'any 1939 va ser suprimida pel règim de Franco.

La Mútua Escolar Blanquerna, continuadora de l'Escola Graduada de la Mancomunitat, a través de l'Escola Blanquerna va ser el coronament i la més gran realització de tot el moviment d'escoles noves que s'anava gestant des de primers de segle. No es tractava d'una petita escola d'assaig sinó d'una gran institució. No fou l'única, però sí la més important de les privades. Més endavant i, amb intervenció pública, hi hagué altres grans realitzacions com l'Institut-Escola, però l'aportació de Blanquerna com a entitat estable, on es duia a terme una educació integral, d'acord amb la millor pedagogia, va ser absolutament decisiva i pionera.

La seva acció va ser totalment innovadora a Catalunya, a Espanya i, fins i tot, indubtablement a Europa. Avui dia és més difícil de fer-se càrrec del que això va representar aleshores perquè moltes de les directrius de la pedagogia activa que es van introduir al Blanquerna, sota el seny orientador d'Alexandre Galí, formen part adquirida i indiscutible de la pedagogia actual: l'ensenyament en català, el respecte als nens, la coeducació, l'educació de la llibertat i del sentit de la responsabilitat, el concepte positiu no punitiu del càstig, la solidaritat enlloc d'una competició sense sentit (mai es van establir llistes de mèrit entre els alumnes d'una classe), etc. són característiques que els que en vam ser alumnes vam viure des del primer moment i vam veure sempre com la cosa més natural.

Permeteu-me un record de tipus personal, que il·lustra el caràcter d'institució pionera i capdavantera que en el camp de la pedagogia tenia el Blanquerna, fins i tot a Europa. Recordo que l'any 1934 o 1935, jo llavors tenia 9 o 10 anys, vam rebre en dues ocasions la visita d'unes comissions a classe. La senyoreta ens va explicar que aquells senyors i senyores venien de molt lluny perquè volien conèixer la nostra escola i veure com funcionava i com s'hi ensenyava. Una de les comissions venia d'Anglaterra i l'altra de Txecoslovàquia.

Potser un resum del que fou l'esperit del Blanquerna queda reflectit d'una manera breu i sintètica en el text de la placa commemorativa que, amb motiu del 60è aniversari de la fundació de la Mútua es va col·locar a la façana de l'edifici de la Via Augusta que

havia estat l'escola Blanquerna i actualment és l'Institut Menéndez y Pelayo, que recull la manera de fer, la manera de sentir i els principis essencials del que Alexandre Galí definia com la pedagogia que no canvia: «Respecte, confiança, responsabilitat, foren pels pares, mestres i alumnes de Blanquerna la vivent escola de la llibertat.»

Des de 1939 l'Escola Blanquerna va deixar d'existir perquè les circumstàncies polítiques la feien impossible, però els que hi havíem anat vam trobar que entre nosaltres hi havia un lligam, una sintonia, que s'extenia més enllà de la gent de la classe amb diferències d'edat importants. Una sintonia que saltava per sobre el temps.

Actualment, des de fa 20 anys, hem tornat a refer la Mútua Escolar Blanquerna i l'Associació Blanquerna, que agrupa els exalumnes i els pocs professors que encara queden. Les trobades són sempre plenes d'alegria i bona amistat. Ens permeten de fer present i reviuire aquell esperit que vam trobar i aprendre a l'escola.

Estem molt agraïts a la Fundació Jaume I per la menció honorífica que avui ens atorga, amb motiu de la concessió dels premis Baldiri Reixac, i pensem que és plenament merescuda. Podem dir-ho, tal com ho creiem, sense que se'ns pugui acusar d'orgull o vanitat perquè el mèrit no és nostre sinó dels nostres pares i d'una sèrie de prohoms, tots ells ja desapareguts, entre els quals destaca de forma singular el gran pedagog Alexandre Galí.

11.3.9. «L'obra de Ferran Soldevila: investigació i didàctica de la història», d'Enric Pujol (1995)

La commemoració del centenari del naixement de l'historiador Ferran Soldevila, que s'ha celebrat durant aquest curs que acabem de passar, ha anat molt lligada a la reivindicació d'un major grau de coneixement de la història de Catalunya a tots els nivells del cicle educatiu que han fet metres i professors. Aquest fet no és fruit de cap casualitat, ja que el conjunt de l'obra de Ferran Soldevila s'inscriu dins un explícit projecte de normalització cultural. Ell mateix va afirmar que la seva producció responia a un objectiu bàsic: «Fer de Catalunya un poble normal». Aquesta adscripció en una línia de desprovincianització iniciada ja amb la Renaixença, el portà a elaborar una proposta historiogràfica i cultural descomplexada, que avui és un punt de referència indispensable per a dur a terme qualsevol intent normalitzador. El seu propòsit està desprovist de tot rampeu xovinista o patrioterista. La cultura catalana, la seva historiografia, té una coherència pròpia i és una més entre les que hi ha al món. I aquesta consideració fa que no siguin admissibles els exercicis d'autocomplaença, però tampoc les mostres d'autoodi ni els complexos d'inferioritat.

La seva proposta normalitzadora té dos puntals fonamentals on assentar-se. L'un és l'ús de la llengua pròpia com a idioma científic i de creació literària. L'altre és l'estudi del conjunt de l'àmbit nacional, de la totalitat de les terres catalanes, i no tan sols d'una part, reduïda massa sovint a l'estricta Principat. Ambdós elements –llengua i definició del marc territorial– són d'una important transcendència metodològica ja que suposen, d'una banda, determinar quina és l'eina bàsica de treball, i de l'altra, definir nítidament quin és l'àmbit d'estudi propi de la historiografia i de la cultura catalana –una premissa fonamental perquè es pugui parlar de ciència.

Aquest projecte no comporta, de cap manera, un «recloure's en si mateix», sinó que és la condició prèvia perquè la cultura i la historiografia autòctones assoleixin una dimensió internacional. La consciència que la història dels catalans fa part de la història

d'Europa, del món, és repetidament present en l'obra de Ferran Soldevila, així com la consideració que existeix una visió pròpia dels historiadors catalans d'interpretar altres realitats, òhuc de la història universal en el seu conjunt.

En aquesta seva proposta normalitzadora, aconseguir que la majoria de gent arribés a tenir un sòlid coneixement de la pròpia història constituïa una fita fonamental. Per això, investigació, ensenyament i divulgació històrica es converteixen en diferents mitjans per arribar a l'objectiu de «Fer de Catalunya un poble normal» que s'anunciava al principi. No ha de sobtar, doncs, que Ferran Soldevila volgués fer compatible –i ho fes amb gran èxit– l'alta investigació especialitzada (centrada, sobretot, en el segle XIII i en les figures de Jaume I i Pere el Gran) amb les grans obres de síntesi històrica (com la seva famosa *Història de Catalunya*, de tres volums, o la *Història d'Espanya*, de vuit) i amb una pràctica docent i periodística encaminada a fer conèixer el propi passat a grans capes de la població.

Format a la Universitat de Barcelona i en els Estudis Universitaris Catalans, institucions on tingué com a principal mestre Antoni Rubió i Lluc, ben aviat Ferran Soldevila va poder adquirir un bagatge metodològic de primer ordre. Aquesta formació inicial ens permetria inscriure'l en el grup d'historiadors noucentistes de principis de segle, però cal remarcar que la seva producció rebé, progressivament, influències molt diverses que li permeteren assolir un estil molt personal. No en va la seva trajectòria vital i professional va recórrer gairebé tot el segle, ja que va néixer el 1894 i va morir el 1971. Durant tot aquest temps no va parar de revisar la seva obra, d'obrir constantment l'àmbit cronològic i temàtic del seu estudi, d'assumir les tendències més innovadores –òhuc l'anomenada història socioeconòmica. És per això, pel rigor científic del seu treball, per la innovació constant, que parlem d'ell com un dels principals historiadors del segle. Hi hagué en el seu cas, però, un altre valor 'afegit' que no sempre es dona en tot bon investigador: va saber difondre molt bé els resultats de les seves recerques. Les dues vies principals per dur endavant aquest propòsit divulgador foren, bàsicament, la redacció de llibres de síntesi històrica (combinada amb la seva activitat periodística) i la seva feina docent.

Pel que fa als llibres, ja entre la seva producció juvenil s'hi troben diferents títols pensats, de manera específica, per a la docència, com són la *Història universal* feta el 1920 per a la Col·lecció Minerva que impulsà la Mancomunitat de Catalunya i els dos manuals d'Història de Catalunya realitzats per a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana: el *Curs superior*, del 1922-1923 (redactat conjuntament amb Ferran Valls i Taberner) i el *Curs mitjà*, del 1923, escrit en solitari. La seva obra més emblemàtica, la *Història de Catalunya* apareguda el 1962-1963, també fou pensada com un ambiciós balanç que sintetitzés per al gran públic les principals aportacions fetes per la historiografia catalana del moment. I aquesta mateixa voluntat difusora encara perdurà en les darreres obres generals que ell dirigí durant la dècada dels seixanta: la *Història dels catalans* i *Un segle de vida catalana*. En el seu intent d'arribar a un públic molt ampli, Soldevila no s'oblidà –com, malauradament, passa massa sovint– de la mainada. El naixement del seu únic fill Gerard, el gener del 1931, li degué servir d'incentiu, ja que el 1933 publicà *Història de Catalunya. Primeres lectures*, que molts anys després serví de base per a la seva famosa *Història de Catalunya il·lustrada* (1967), amb dibuixos de Josep Granyer, que ara acaba d'ésser reeditada.

Naturalment, els seus propòsits divulgadors i normalitzadors s'haurien quedat en una pura declaració d'intencions si no hagués estat capaç de construir un model que va saber compatibilitzar el rigor científic amb una prosa entenedora i atractiva per al lector, que alguns crítics han comparat amb Muntaner i Maquiavel. Les seves grans dots d'escriptor, doncs, hi jugaren un gran paper. No podem oblidar que fou un poeta, novel·lista i dramaturg molt notable (i també un gran periodista), encara que totes aquestes facetes hagin estat molt poc valorades fins ara. Precisament ha seva producció periodística no es pot deixar d'incloure, per la seva importància quantitativa i qualitativa, dins l'esmentat projecte de divulgació històrico-cultural. Recordem, breument, que la seva carrera periodística es desenvolupà sobretot durant el primer terç del segle, quan col·laborà en les principals publicacions catalanes del moment (especialment el diari *La Publicitat* i la *Revista de Catalunya*, de la qual en fou director el 1930-1931) i també en mitjans estrangers com el *Journal de Genève* o el *Butlletín of Spanish Studies*. El periodista Josep M. Cadena ha afirmat que si Ferran Soldevila no hagués excel·lit tant en el conreu de la història, «ara ens caldria parlar d'ell com a gran director que fou, ensems que magnífic articulista d'actualitat.»

La seva activitat pròpiament docent, l'altre gran mitjà per fer efectiu el seu projecte normalitzador, s'inicià els anys trenta amb les classes a la Universitat Autònoma de Barcelona (on arribà a ésser director del seminari d'Història de Catalunya) i a l'Escola de Bibliotecàries. Immediatament després del seu exili, que finalitzà el 1943, va veure barrada la seva reincorporació a la universitat per part de les noves autoritats franquistes, que també li negaren l'adscripció al cos d'arxivers i bibliotecaris al qual pertanyia des dels anys vint. Aleshores entrà en els semiclandestins Estudis Universitaris Catalans (iniciats poc temps abans per tal d'assegurar un ensenyament superior catalanitzat, encara que fos per a nuclis molt reduïts i sense cap mena de reconeixement oficial), on féu classes d'història de Catalunya que donava a casa seva i que tingueren continuïtat fins a l'any 1966. El pas de Soldevila per totes aquestes institucions deixà una empremta profunda tant en la seva mateixa persona com en els deixebles que va tenir. D'ací que molts d'ells hagin reivindicat el seu mestratge. Es poden citar, a títol representatiu, Miquel Coll i Alentorn, Joan Mercader, Josep Fontana, Eva Serra, Eulàlia Duran i, afortunadament, un llarg etcètera.

La part dedicada a la docència, doncs, fou una porció molt important de la seva activitat general, una circumstància que ell en cap moment no va menysprear. Sobre això va escriure en un dels seus dietaris: «Sovint he pensat que jo podria donar molt més rendiment estalviant les meves forces i no esmerçant-les en l'ensenyament. Escriure i res més. Però, qui sap? Potser una vocació que afermi o faciliti ¿no valdrà més que tot el que encara pugui escriure?»

Un darrer aspecte que cal tenir en compte en tota consideració de l'obra i de la figura de Ferran Soldevila és el seu compromís amb el moment històric que li tocà viure. Res del savi reclòs en el seu centre investigador o de l'home il·lús, idealista, desconnectat de la realitat, que alguns detractors li han volgut aplicar. La seva actitud compromesa es revelà públicament en una constant presa de posició cívica i política al llarg de tota la seva trajectòria vital. Primer s'enfrontà, des dels rengles de la resistència cultural, a la dictadura de Primo de Rivera. Després, donà suport decidit a la proclamació de la República catalana i a la Generalitat republicana durant el procés bèl·lic i revolucionari

del 1936-1939. Això li comportà l'exili i, posteriorment, haver de patir la repressió franquista. Quan va poder retornar a Barcelona, el 1943, lluny de caure en el desencís, intensificà la seva activitat opositora, de manera conseqüent amb un ideari i una praxi política i intel·lectual forjats en un context de lluita constant. El seu exemple és especialment útil ara i aquí, en uns moments que en molts indrets del nostre món tornen a bufar fort els vents de la intolerància, l'autoritarisme, la xenofòbia, el racisme i la guerra, contra els quals convé que, tots plegats, donem una resposta contundent.

11.3.10. «Evocació de Baldiri Reixac», de Salomó Marquès i Sureda als Premis Baldiri Reixac 1999

Fa més de 250 anys que mossèn Baldiri Reixac, rector del petit veïnat de Sant Martí d'Ollers, a l'actual comarca del Pla de l'Estany, publicà a Girona, per primera vegada, el llibre "Instruccions per a l'ensenyança de minyons", una publicació que es va difondre molt per terres catalanes –fins ara se n'han fet 14 edicions– i que es pot considerar un dels tractats d'educació més importants de l'època. Els seus continguts han propiciat que Baldiri Reixac entrés per la porta gran a la història de l'educació catalana. Amb el pas del temps la seva obra ha estat reconeguda i valorada.

El 1975, força anys més tard de la publicació de les "Instruccions", a la biblioteca del Seminari de Girona se'n va trobar un segon volum manuscrit, que era la continuació del publicat 226 anys abans. D'aquesta manera, al cap de més de dos segles, les "instruccions" de Reixac s'enriqueixen amb noves aportacions que confirmaren la importància de la seva obra i consolidaren la seva figura en l'àmbit de la formació dels mestres i dels joves, dels nois i de les noies de casa nostra, a la segona meitat del segle XVIII. Perquè, no ho oblidem, Reixac va escriure aquest llibre amb la decidida voluntat que fos útil tant als mestres que es dedicaven a ensenyar com als nois i les noies que anaven a l'escola a la ciutat o en els pobles petits (en escoles parroquials, força abundants en aquella època) o als que aprenien des de casa, amb l'ajut de mestres particulars.

Llegint amb atenció els continguts dels dos volums de les "Instruccions" hem d'afirmar que ens trobem davant d'un excel·lent tractat de pedagogia i, al mateix temps, d'una bona enciclopèdia en la qual s'exposen els continguts d'un ampli ventall de matèries, com veurem tot seguit.

Certament el llibre d'en Reixac és un tractat de pedagogia. En força pàgines del primer tom va desgranant extensament i de manera planera el que ell pensa de l'educació dels infants. Parla de l'art d'educar i de la responsabilitat de les autoritats pel que respecta a l'educació, tracta del paper dels mestres i dels pares a l'hora d'educar, de com s'ha de tractar la mainada a l'escola, dels premis i dels càstigs, de la conveniència de l'ensenyament personalitzat i adaptat a cada infant, del desenvolupament harmònic de les qualitats intel·lectuals dels alumnes, etc. En força pàgines del primer volum Reixac deixà escrit el seu pensament sobre l'educació.

Traduint d'altres autors, sobretot d'un tractat d'educació escrit per Charles Rollin, rector de la Universitat de París i destacat jansenista, i posant-hi opinions de collita pròpia, Reixac ens ha deixat unes pàgines plenes de consells i recomanacions per fer un bon ensenyament, agradable i eficaç, amb el convenciment que una bona formació és indispensable pel bé de les persones i dels pobles. Són unes pàgines que ens demostren la categoria intel·lectual d'aquest rector i que fan que ens preguntem, encara avui, com en un poblet tan petit del bisbat de Girona es va escriure una obra tan important per tot

Catalunya. A més, són unes pàgines amarades de sentit comú i que avui, al cap de tants anys, encara continuen tenint validesa i estimulants els ensenyants.

No oblidem que el rector d'Ollers va escriure el llibre pensant en l'educació de la joventut; volia fer un llibre que fos útil als mestres i als fills dels pagesos i dels treballadors i, també, als minyons de la seva parròquia. Pretengué fer una obra útil que superés el petit marc geogràfic d'Ollers i de la qual en poguessin treure profit aquelles persones que treballaven en l'ensenyament arreu del bisbat i de les comarques gironines. No va amagar la seva ambició, una ambició ben legítima, de fer un llibre útil. Aquest fou un dels seus mèrits. I cal dir que ho aconseguí.

Per altra part, les "Instruccions" són una enciclopèdia escolar. És a dir, un llibre en el qual es troba el conjunt de totes aquelles ciències que s'ensenyen a l'escola. En diferents apartats tracta sobre les llengües i els seus aprenentatges, en concret parla de l'ensenyament del català, del llatí, de l'espanyol, del francès i de l'italià. També hi ha un capítol dedicat a les matemàtiques, és a dir, a la geometria, l'aritmètica, l'astronomia i el cant i la música, ja que aquests eren els quatre grans blocs de matèries que s'ensenyaven sota el títol de les matemàtiques. També hi ha altres capítols dedicats a la física, a la lògica i a la geografia. No hi falta un apartat dedicat a les pràctiques religioses.

A més, com que volia ser un llibre útil tant als alumnes com als mestres, va dedicar unes pàgines a l'art d'escriure bé i a l'art de llegir i, per què no?, a la manera de fer tinta, la qual cosa demostra el seu sentit pràctic de l'ensenyament.

L'apartat d'enciclopèdia avui dia està, sortosament, superat. Els actuals coneixements de matemàtiques o de geografia, per exemple, han canviat molt, de la mateixa manera que han canviat les metodologies per ensenyar la música, la física o les diferents llengües. Aquest apartat té un valor històric innegable ja que ens permet de conèixer els continguts d'aquelles matèries que configuraven els dos grans blocs tradicionals de l'ensenyament: les ciències i les lletres.

Les "Instruccions" són, doncs, una combinació d'aportacions teòriques sobre l'educació juntament amb continguts concrets i algunes aportacions ben pràctiques i útils per a l'ensenyament de cada dia. Un llibre que, per altra banda, el seu autor considerà obert, és a dir, que es podia ampliar amb nous continguts.

A través de les pàgines de les "Instruccions" podem conèixer un Reixac capallà, zelós pastoralment; a més, una persona molt culta, amb amplis coneixements de llibres i d'autors com Feijoo, Rollin, etc., que escrivien a favor de l'educació i contra l'ensopiment cultural i les supersticions populars que frenaven els avenços científics. Un home amb un gran sentit de la responsabilitat i amb una enorme preocupació social, que volia la millora del país mitjançant un bon ensenyament per a tothom.

A mesura que llegeixes el llibre t'adones de la importància d'algunes de les afirmacions que s'hi fan. S'ha repetit molt, però no per això ara ho hem de callar, que Reixac va fer una clara defensa de la necessitat de fer l'ensenyament en la llengua del poble. Els nens i les nenes de casa nostra, va dir Reixac, han de rebre l'ensenyament en català i no pas en una llengua forastera. Els criteris per fer aquesta afirmació eren pedagògics.

En quina llengua hem d'ensenyar si no és en la "llengua pròpia de sa pàtria", fent servir l'expressió reixaquiàna? I aquesta afirmació carregada de lògica i de sentit comú, que anys més tard els mestres reivindicaran durant les dictadures primoriverista i franquista, té més importància si recordem que quan Reixac escrivia ja hi havia la voluntat d'imposar el castellà a l'ensenyament, a Catalunya, "consiguiendo el efecto sin que se

note el cuidado”; una voluntat política que s’accentuà des dels inicis de la monarquia borbònica i a partir dels Decret de Nova Planta.

No només demanava l’ensenyament en la llengua del poble sinó que també volia que hi hagués bones traduccions i trobava a faltar bons manuals en català per als diferents nivells de l’ensenyament.

Reixac també va fer una altra afirmació cabdal: “l’esperit de las dones és tan capaç d’aprendre les ciències com l’esperit dels hòmens”. Aquesta taxativa manifestació de la igualtat entre homes i dones, entre nois i noies, per aprendre, la va fer en una època en què, a casa nostra, l’ensenyament de les noies era totalment minoritari. L’ensenyament, tant a ciutat com a pagès, era sobretot pels nois i, diguem-ho clar, eren ben pocs els nens que anaven a escola. Hauran de passar molts anys perquè s’aconsegueixi la plena escolarització dels nois i de les noies. Si l’afirmació de la igualtat entre nois i noies és rellevant, encara ho és més si tenim present que procedeix d’un capellà.

Des d’un petit poble rural va defensar els pagesos i els seus fills i afirmà el dret que tenien de rebre educació, igual que els fills dels nobles. Estava convençut, a més, que en els pobles petits era més fàcil ensenyar que no pas en les grans ciutats, on era més difícil fer un ensenyament més o menys personalitzat. Són afirmacions a favor de la igualtat que cal destacar. I que tenen vigència avui dia en una escola cada vegada més plural i més intercultural. Tots tenen dret a l’educació, afirmava Reixac, de manera especial els col·lectius: els de les dones i el dels fills dels pagesos, que són els marginats. Avui dia hi ha d’altres marginats que, ben segur, en paraules de Reixac mereixerien atenció especial.

Força de les aportacions de Reixac, escrites ara fa 250 anys, continuen tenint valor avui dia; continuen essent uns textos que esperonen els ensenyants en la seva tasca educadora, feina sovint poc reconeguda i poc valorada en una societat en constant canvi.

Reixac va dir que la primera actitud dels mestres en l’educació dels minyons era “tenir un gran desig d’educar-los bé”. Els recordà, també, el gran profit espiritual i temporal que comportava una bona educació, tant per als minyons mateixos com per al país; insistí en la importància que a l’escola s’eduqués i no només s’instruís, que es donessin pautes de conducta i comportament. També recalca la necessitat d’una educació altruïsta que inclinés els nois a pensar més en els altres que no pas en ells mateixos. Una educació, per altra part, més centrada a ressaltar els aspectes positius que els negatius, explicant i donant raó del que es feia i per què es feia; una educació centrada en l’amor a l’infant.

Reixac afirmava, entre altres coses, que el primer que calia als mestres era conèixer les capacitats dels seus deixebles per tal de poder fer un ensenyament adaptat a la necessitat de cada un. Recordava que l’autoritat que els mestres havien de tenir sobre els deixebles per fer-se respectar i obeir era a partir de tenir un esperit igual, constant i moderat. Els mestres s’han de fer estimar i per aconseguir-ho cal que primer ells estimin els alumnes, tenint la paciència, afecte i dolçor d’un pare; que no tinguin vicis ni els aplaudeixin en els altres; que no siguin colèrics; que sàpiguen notar les faltes que mereixen atenció; que en la manera d’ensenyar siguin senzills, pacients i exactes; que responguin gustosament a les dificultats que els proposin els deixebles i que els interroguin i els proposin qüestions adaptades a les seves capacitats; que lloïn els deixebles que mereixin lloança; que quan hagin de corregir i reprendre no ho facin amargament i ofonent; que els adverteixin de les seves responsabilitats; que cada dia els diguin alguna cosa de profit, etc.

“Deuen los mestres davant de sos deixebles dir i obrar de tal manera que jamai les accions desmentien a les lliçons”, manifestà Reixac. En poques paraules, proposà un ensenyament que superés l’estricta instrucció, que no es limités a l’aprenentatge de continguts i prou. Una educació per a tothom, basada en l’estimació, el respecte i el testimoni coherent per part dels mestres. Consells ben útils a les acaballes de segle.

11.3.11. «Immigració, escola i cultura catalana», de Xavier Besalú i Costa als Premis Baldiri Reixac 2003

El 19 de novembre de 1957, pocs dies després de rebre el premi Nobel de Literatura, Albert Camus, fill de pare alsacià, mort al front durant la II Guerra Mundial, i de mare menorquina analfabeta i gairebé muda, que es guanyava la vida anant a fer feines, veí d’un suburbi miserable de la ciutat d’Alger, predestinat, doncs, a un futur previsible de misèria cultural i social, escrigué els mots següents al senyor Germain, el seu antic mestre d’escola:

«Estimat monsieur Germain,

»He deixat que s’apagués una mica el rebombori que m’ha envoltat durant tots aquests dies abans de parlar-vos amb tot el cor. Acaben de fer-me un honor massa alt que jo ni he buscat ni he sol·licitat. Però quan en vaig tenir notícia el meu primer pensament, després de la meva mare, fou per a vós. Sense vós, sense aquesta mà afectuosa que vau parar a l’infant pobre que jo era, sense el vostre ensenyament i el vostre exemple, res de tot això no hauria succeït. D’aquesta mena d’honors no en faig gaire cabal. Però aquest, si més no, em dóna ocasió per expressar-vos tot el que heu estat, sou i sempre sereu per a mi, i per assegurar-vos que els vostres esforços, el vostre treball i el cor generós que hi posàveu continuen ben vius en un dels vostres petits col·legials que, malgrat els anys, no ha deixat de ser el vostre alumne agraït. Us envio una abraçada ben forta.»

Això passava fa gairebé 50 anys. Llavors, la majoria dels europeus, i molt especialment les classes mitjanes i treballadores, confiaven en l’escola i la consideraven l’eina més preuada i eficaç per gaudir d’una vida més plena, d’una feina menys esclavitzadora, d’una ciutadania més lliure.

Avui, és ben cert que les circumstàncies han canviat extraordinàriament (la tecnologia ens ha canviat no només la forma de treballar, sinó també les formes de viure i fins i tot les formes de percebre i de comprendre el món) i ens hem tornat més escèptics, menys optimistes en relació a l’escola. No és pas ara, però, el moment d’escatir-ne els motius, sinó més aviat de renovar la nostra confiança en l’educació escolar.

L’escola segueix essent, encara avui, l’instrument més segur i a l’abast per escapar d’un futur de marginació i d’exclusió per a tots aquells a qui els condicionaments econòmics, socials i culturals d’origen han col·locat en una posició de partida desigual i injusta. L’escola ha estat sempre un projecte social de llibertat i de justícia; és un servei públic universal que ens hem donat perquè tothom pugui fruit d’una vida humana i digna.

I els fills de pares estrangers, molts d’ells, es troben en aquesta tesitura: també per a ells, l’escola és l’esperança més ferma d’un futur millor. Per això, de la mateixa manera que no discutim que l’hospital gastí molt més en un malalt de càncer que en un que només té una grip, tampoc no hauríem de qüestionar que es destinin més recursos de tota mena a compensar, en el camp educatiu, les desigualtats de partida. En un

altre sentit, tots els estats moderns han fet de l'escola un instrument social i polític de primer ordre. És per això que els estats democràtics volen que la democràcia es visqui, es conegui i es reconegui a les escoles, igualment que els estats totalitaris han maldat per convertir-la en una fàbrica d'enemics o temorencs de la llibertat.

L'escola –clar que avui hauríem d'afegir-hi: al costat de la televisió i dels grans mitjans d'informació i comunicació– és l'instrument més contrastat i persistent de conformació de les consciències, d'adquisició d'hàbits i rutines, de legitimació de la cultura hegemònica i de la moralitat plausible, d'experimentació pràctica de la convivència i de gestió pacífica dels conflictes, de creació i enfortiment de la identitat nacional i ciutadana, de sedimentació de les bases que han de fer possible el diàleg, l'entesa i el respecte.

I, si això és així arreu, ho és molt més encara en el cas de les nacions sense Estat, que no poden comptar amb la força coercitiva i incontestable de les lleis orgàniques, de l'exèrcit o de la hisenda, de la sobirania plena, en definitiva. Llavors, l'escola assumeix un paper d'extraordinari relleu en la definició d'aquesta identitat i en la vertebració d'una comunitat lliure i cohesionada.

I si la construcció de la identitat personal i col·lectiva ja és sempre una operació complexa per a tots els infants i joves d'avui, ja podeu sospitar com n'és de punyent i difícil el repte per als fills de les famílies immigrades.

Que vivim en un món globalitzat no és ja cap novetat per a ningú i tots en tenim prou evidències. Però mentre el procés de mundialització avança imparabile, la construcció de l'home/dona planetari és encara avui un projecte desdibuixat. Com ha escrit algú, «habitem damunt la taronja blava, però ho fem amb una consciència esquifida, de monja.»

Mentrestant, els nostres infants coneixen millor, probablement, el rostre del president dels Estats Units que no pas el de l'alcalde del seu poble. O, gràcies a l'atractiu dels dibuixos animats o del cinema, pot ser que tinguin una imatge més acabada de l'antic Egipte dels faraons o de la Roma dels gladiadors, que no pas de la Guerra Civil espanyola o de la duresa de la vida a pagès de fa només cinquanta o cent anys.

Aquesta realitat planteja nous desafiaments a l'escola com a eina que és de transmissió cultural, de construcció identitària i de comprensió del món.

Un és el d'ajudar els nois i les noies a construir una personalitat adulta i madura, a preparar una bastida raonable per assolir una subjectivitat sòlida i estable, capaç d'ordenar i jerarquitzar els múltiples estímuls i informacions que els arriben; a dreçar una consciència moral capaç de navegar i prendre decisions enraonades en un món enormement plural i complex; a tenir uns referents territorials, culturals i ètics clars. Perquè, tal i com va escriure-ho el gran pedagog brasiler Paulo Freire:

«Abans de ser un ciutadà del món, vaig ser i sóc un ciutadà de Recife. Quant més arrelat estic al meu poble, més possibilitats tinc de sentir-me ciutadà del món. Ningú es fa local a partir de l'universal. El camí existencial és just a la inversa. Jo sóc primer de Recife, de Pernambuco, del Nordest. Després brasiler, llatinoamericà i ciutadà del món.»

L'escola, doncs, ha de contribuir amb convicció a que tots els infants i joves, siguin quins siguin els seus orígens familiars, s'apropriïn del seu tros de món, facin arrels i estimin el país que els acull, on es faran grans i des d'on podran esdevenir universals.

Però avui també som més conscients de les nostres ignoràncies, dels nostres buits culturals, del nostre etnocentrisme desvaloritzador que ens fa mirar els altres a voltes amb temor, a voltes amb arrogància.

Què en sabem d'Àfrica? De la seva riquesa lingüística, de la seva història, de la seva gent, del seu art, de la seva vida?

Què en sabem d'Amèrica Llatina, tan propera i tan llunyana, més enllà de la colonització, de la misèria econòmica i dels craks del futbol?

Què en sabem de la Xina, a despit de la neumònia atípica; de l'Irak, l'antiga Mesopotàmia; de l'Afganistan després dels talibans; de l'Índia, el país d'origen de l'Asha Miró; del Japó, de les repúbliques que havien estat soviètiques, del Vietnam de la meva joventut?

Ho expressa molt millor que jo, bellament i amb dolor, l'escriptor uruguaià Eduardo Galeano:

«Els llatinoamericans de la meva generació hem estat educats per Hollywood. Els indis eren uns tios amb cara d'amargats, emplomats i pintats, marejats de tant donar voltes entorn de les diligències. De l'Àfrica només vam saber el que ens va ensenyar el professor Tarzan, inventat per un novel·lista que mai hi va arribar a anar.

»Les cultures d'origen no europeu no són cultures, sinó ignoràncies, útils com a molt per comprovar la impotència de les races inferiors, per atreure els turistes o per donar la nota típica a les festes de fi de curs o a les diades nacionals. Això no obstant, la realitat és una altra: l'arrel indígena o l'arrel africana –a vegades totes dues alhora– floreixen amb tanta força com l'arrel europea en els jardins de la cultura mestissa. I a la vista estan els seus fruits prodigiosos, en l'art de prestigi i també en les arts que el menyspreu anomena artesanies, en les cultures reduïdes a folklore i en les religions qualificades de supersticions.»

La presència d'alumnes d'origen estranger a les nostres escoles ens fa avinent que, d'una banda, el nostre sistema educatiu té unes enormes potencialitats i alhora també alguns problemes antics no ben resolts i algunes dificultats preexistents que ara es fan més evidents. Però problemes nous-nous gairebé cap: l'escola catalana ja té una certa experiència d'ensenyar el català a alumnes que el desconeixen...

I de l'altra ens diu que la cultura que proposa i legitima l'escola s'ha de construir sobre unes noves bases: més arrelada i més universal alhora; més actualitzada i lligada a l'entorn, però també més conscient que el món d'avui és interdependent i un; més funcional, però gens desmemoriada; més ampla, oberta i crítica.

Tot això, que el procés de canvi històric que vivim ja propicia, ens ho han acabat d'ajudar a entendre aquests nous catalans que viuen entre nosaltres, provinents d'arreu del món; que volem que siguin també nosaltres.

I acabaré amb una brevíssima poesia africana, magníficament traduïda per Josep-Ramon Bach:

EL COCODRIL

Xip-xap: neden els cocodrils.

Xip-xap: xipolleja la mainada.

Sota l'aigua, uns grans ullals.

Sobre els ullals, les rialles!

Xip-xap: els cocodrils s'acosten.

Xip-xap: el meu cor s'esglaia.

Moltes gràcies i per molts anys!

11.3.12. «Caterina Albert als cent anys de *Solitud*», de Marta Pessarrodona als Premis Baldiri Reixac 2005

En primer lloc, moltes gràcies a la Fundació Carulla per l'honor de deixar-me adreçar-los unes paraules avui. Imagino que el meu mèrit, si en tinc algun, ha estat la publicació aquest any (i de forma no intencionada, encara que soni rar) d'un volum, amb fotografies de Pilar Aymerich titulat *Caterina Albert: un retrat* (Institut Català de la Dona). Caterina Albert, no «Víctor Català». La raó del títol em va sortir espontàniament. Mai no em vaig decantar pel «Víctor Català» i diria que la mateixa Caterina Albert va ressentir haver-lo d'emprar: «És tan estranyot el paper d'escriptora, que no tinc cap enveja de representar-lo. I vostès que em sembla que són molt bons, m'ajudaran a amagar-me perquè la gent no es rigui de mi en ma mateixa cara», va escriure Caterina Albert en una carta a Narcís Oller del 15 de gener de 1903 (*Obres Completes*, 1972, p. 1824). És ben conegut que, a part d'un juvenívol i ben comprensible pseudònim «Virgili Alacseal» (per tant, «Virgili de l'Escala!»), Caterina Albert va adoptar el «Víctor Català», personatge d'una seva novel·la que no va arribar, segons sembla, a existir mai, *Càlzer d'amargor*, empesa pel terratrèmol que va provocar la seva peça teatral *La infanticida* als Jocs Florals d'Olot de 1898. És a dir, el seu pseudònim (ridícul, segons Gabriel Ferrater) va ser producte de la por i la por no és bona i la por no l'hem de perpetuar en el segle XXI. Per altra banda, i per tancar aquesta justificació del Caterina Albert, ja en un llibre meu de poemes publicat l'any 1981 (*A favor meu, nostre*), jo hi havia inclòs un poema de títol, crec, significatiu: «Per Maria Antònia, Caterina i Clementina i tantes – no moltes– altres». Un incís que em permet introduir un tema lateral, que és també la reivindicació de la Caterina Albert poeta.

Tornant, però, als cent anys de *Solitud*, que és part de l'enunciat dels meus mots d'avui, permetin-me també que els faci parar esment en un pensament per a mi molt atractiu: cas de no haver existit la figura colossal de Verdaguier, el cànon de la literatura catalana contemporània començaria amb nom de dona (o de dones, si volem), com la gallega –plana el fantasma de Rosalía. Em refereixo, és clar, a Caterina Albert i a la seva contemporània: la poeta i viatgera i traductora Maria Antònia Salvà. No cal ni dir que admiro i molt profundament Verdaguier, per més que no deixi de pensar en el que els acabo de dir. Tot plegat ve a tomb per manifestar, ja clarament, que Catalunya deu molt a Caterina Albert. Li deu, molt especialment, aquesta *Solitud* centenària. Una novel·la que, potser, va arribar cinquanta anys més tard que la primera obra d'una figura cabdal de la narrativa en llengua anglesa, com ella emmascarada sota un pseudònim masculí. Em refereixo a *Scenes of Clerical life* (1857), de George Eliot (Mary Ann Evans). No hi fa res. També el nostre *Paradís Perdut* miltonià, l'*Atlàntida* verdagueriana, ens va arribar tres segles més tard i no per aquest motiu deixem d'admirar l'obra. I no cal ni dir que el curs de la llengua anglesa ha estat molt distint al de la llengua catalana. Quan ells parlen de 'renaixença' se situen al segle XVI, mentre que nosaltres ens situem al 1833. També, quan la sobirana anglesa o britànica, Victoria, va llegir l'obra de Mary Ann Evans i li va agradar tant que va encarregar a un pintor que plasmés aquelles escenes a la seva cambra, el rei que li pertocava a Caterina Albert de l'Escala era Alfons XIII, estadant d'aquest palau de Pedralbes quan visitava Catalunya i sovint enfurismava els catalans. Un rei que no sabem que hagués llegit la seva novel·la.

Tant passeig històric és intencionat per dir que, a cent anys de *Solitud*, em sento decebuda del poc enrenou que l'aniversari ha provocat. Una decepció que la Fundació

Carulla amorteix una mica avui permetent-me aquesta mena d'excursió. Som gairebé a meitat d'un any dit del Llibre i la Lectura, i així ho vull creure. En aquest any, es commemora un «Any del Quixot» i, per extensió de Cervantes, que m'està molt bé, que hi ha participat directament, però que no m'entela que també és l'Any de *Solitud* i, per extensió, de Caterina Albert, la seva autora. Si exceptuem les Terceres Jornades d'Estudi Víctor Català a l'Escala del mes de març, patrocinades per l'Ajuntament de l'Escala, l'exposició actualment, crec, a Palafrugell i que anirà també a l'Escala, i alguna taula rodona dedicada a la novel·la i a la seva autora, més la Nadala de la Fundació Carulla que, al seu moment, li serà dedicada, Catalunya no és un clam, com als camps de futbol, d'agraïment envers una novel·la que ja a la primera dècada del segle XX, per exemple, va fer viatjar la nostra literatura (em refereixo a la versió alemanya d'Eberhard Vogel). I, al meu entendre, hauríem de vibrar de Salses a Guardamar per tenir en la nostra història col·lectiva una dona com Caterina Albert, que a començaments del segle passat va ser una escriptora tan seriosa com per dur a terme un encàrrec editorial. L'encàrrec que li va fer el director de la revista *Juventut*, Lluís Via, d'escriure una novel·la –publicada des de 1904 en lliuraments, per passar a volum el 1905–: *Solitud*.

Avui, que les meves paraules acompanyen el lliurament d'uns prestigiosos premis Baldiri Reixac que concedeix la Fundació Carulla al món de l'ensenyament, tinc molt de gust en recordar que, precisament, una de les coses que més em van ajudar en la redacció del meu *Caterina Albert: un retrat*, va ser un contacte amb docents. M'explicaré.

Fa uns tres anys, per encàrrec del Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, vaig donar una sèrie de xerrades per tot Catalunya sobre la primera novel·la de Montserrat Roig, *Ramona adéu*. Concretament a Martorell, davant d'un públic totalment docent, en el tram final de la meva intervenció, quan vaig sol·licitar el torn de preguntes i jo els vaig preguntar quina era la lectura predilecta dels adolescents catalans, la resposta va ser: *Solitud* i *Aloma*! Incidentalment, dues novel·les on hi ha l'agressió gairebé màxima (la màxima és la mort) que es pot fer a un ésser humà: la violació sexual. Per tant, l'ensenyament ens ve de les bases, que diem, i el prec és: no allunyem els nostres adolescents de *Solitud*, quan ja hi són i, no cal dir, ells són el futur.

Per altra banda, humilment aconsellaria d'aprofitar *Solitud* per deturar-se en la persona Caterina Albert, en el personatge, que des del meu punt de vista personifica més virtuts que les estrictament literàries. Em refereixo a l'arqueòloga aficionada, les troballes de la qual dissortadament, com tantes altres coses, es van perdre durant la «guerra incivil», que deia Joan Oliver. Ens queden, però, els excel·lents dibuixos d'ella sobre les seves troballes arqueològiques a Emporio, com li agradava dir a ella Empúries. Un aspecte que ja ens introdueix a l'artista plàstica que també va ser i que, en pintura, si més no a mi, tant em recorda el Munch nòrdic i tota la pintura nòrdica del tombant del segle XIX al XX i que, francament, no veig tan allunyada de la de Nonell. ¿És molt demanar, que alguna vegada el Cap i Casal de Catalunya exhibeixi la producció plàstica de Caterina Albert? Deixo la pregunta a l'aire, un fluid que espero que transporti llavor que arrel·li. Ens queda la dramaturga, l'autora de la *Infanticida*, per exemple. Una altra pregunta: ¿és molt cobejar veure alguna de les seves obres teatrals en una escena barcelonina, recordant que l'autora passava llargues temporades a Barcelona? També, ens queda la mecenas (i mai millor que recordar-ho aquí convocats sota el nom de Lluís Carulla). En aquest punt, el cim del mecenatge de Caterina Albert fou pagar íntegrament i anònima un premi literari tan prestigiós i que tant de servei va fer com va ser el «Víc-

tor Català» per a narracions. Tan anònima que ni la seva família ho sabia (a mi m'ho va dir Maria Àngels Anglada), mentre la població en general creïem que el pagava l'editor del cas, Selecta. Un premi, el «Víctor Català», que ens va retornar una Rodoreda (*Vint-i-tres contes*, 1958) encara exiliada o ens va descobrir una Montserrat Roig (*Molta roba i poc sabó...*) tan sols per esmentar dos dels guanyadors del premi. També, per què no dedicar en aquest any una presentació wagneriana a una wagneriana primera com ella? En aquest apartat, una de les satisfaccions que em va donar treballar en el meu llibre dedicat a ella, va ser que el seu nebot, el senyor Lluís Albert, a petició meua, no sols em va assegurar que a la seva tia li agradava Wagner, sinó que em va mostrar un plec important de programes de totes les representacions wagnerianes al Liceu a les quals havia assistit la seva tia en la primera dècada del segle passat. Per la meua part, estirava un fil que havia deixat caure Gabriel Ferrater el 1967, en una conferència a la Universitat de Barcelona, en la qual deia que no sabia si a l'autora li agradava aquell compositor alemany, però que els *leitmotiven* wagnerians li recordaven els *leitmotiven* narratius paleosos a *Solitud*. Per tancar aquest apartat de reclamacions, diria, m'alegraria molt veure la publicació separada de l'excel·lent epíleg de Maria Aurèlia Capmany, «Els silencis de Caterina Albert», a les *Obres Completes* de l'autora de 1972, mentre torno a insistir a no enterrar Caterina Albert en el mausoleu que, sovint, són aquests volums dits *Obres Completes* (la mateixa Capmany hi està enterrada en set volums que no contenen, però, el text que esmento).

Acabat el capítol de reclamacions, he de dir que m'alegra la reedició de *Solitud* en una col·lecció de novel·la corrent («El Balanci», Edicions 62), on figura al costat de narradors d'ara mateix. També m'alegra l'edició del primer volum del seu epistolari (CCG Edicions), a càrrec d'Irene Muñoz, qui pertany a una nova generació de caterinalbertians. També l'edició, a cura de Lluís Albert, de la seva col·lecció d'adagis, *Quincalla* (Edicions 62). No vull, però, acabar amb mots meus. Cedeixo la paraula a d'altres autors. Per exemple, a un dels seus corresponents, Joan Maragall, qui li va escriure el 1905: «... Acabo de llegir l'exemplar de *Solitud* que tan amablement m'ha dedicat, i després de les grans, grans, mercès, li dono una gran, gran, enhorabona. Hi ha sobretot en aquesta obra de vostè la creació d'una figura que restarà sempre més: el pastor: forta i dolça figura, i gran. Després hi ha l'altra: vull dir la muntanya: mai vostè havia fet sentir un medi com aquesta muntanya de la *Solitud*: els tres primers capítols són delitosos com quan un va a muntanya...» Maragall acabava la carta d'aquesta manera: «...vostè va amunt... Amunt, sempre, doncs!» Certament, afegeixo. Un amunt que una altra gran autora nostra, Mercè Rodoreda, va reconèixer quan el 1934 va escriure: «Que Víctor Català sigui una, i Caterina Albert una altra, això no compta. Els dos noms i una novel·la formen una proposició que val per tot. Una dona que honora el nom de Catalunya».

Tan sols puc dir que hi estic plenament d'acord. Moltes gràcies.

11.3.13. «El català 100 anys després del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana», de Joan Martí i Castell als Premis Baldri Reixac 2006

El Decret de Nova Planta que al segle XVIII negà explícitament el caràcter d'oficial de la llengua catalana palesa un fet essencial: que els estats en general no tenen cap interès a encoratjar el plurilingüisme; procuren crear contextos homogenis a favor seu, per tal de consolidar-se com a poders centralistes. Però el mateix Decret, com totes les actuacions repressives damunt una llengua, també evidencia que les agressions a les realitats

lingüísticament i culturalment diferenciades porten fàcilment al naixement del sentiment nacionalista, que s'explicita com un conjunt de normes de comportament social basades principalment en la fidelitat a la llengua pròpia.

La situació del català entre el 1900 i el 1930 fou l'eco, el ressò dels canvis politicossocials que s'hi produïren: en el temps de la Mancomunitat i de la República, visqué un procés de recuperació, que contrasta amb el fre que se li posà amb la dictadura de Primo de Rivera.

Als inicis del segle XX la llengua catalana visqué una expansió de gran envergadura en l'ús en tots els registres. Però no li bastava per a la subsistència digna. Calia la normativització que impedís una fragmentació que hauria estat mortal. El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana pot definir-se com l'aglutinament d'esforços per a aquest fi. Pompeu Fabra va entendre més que ningú que una tasca així era un procés de sensibilització contra la subordinació. El Primer Congrés ha estat justament definit com l'acte de major transcendència durant mig segle del català; competència científica i lleialtat lingüística i nacional foren els dos principis que envoltaren la convocatòria.

Encara que els temes més abundants que s'hi tractaren foren els d'ortografia i morfosintaxi, s'endinsà també en problemàtiques com la de l'obligació dels poders públics de protegir els drets lingüístics dels ciutadans; la de la solidaritat entre els pobles que compartim el mateix idioma; la de la seva introducció plena a l'ensenyament, etcètera.

El Primer Congrés permeté així la configuració de la consciència de la complexa realitat en què es trobava el català, resultat d'una dominació centralista que dividia, que esmicolava els nostres territoris i que es proposava ras i curt el lingüicidi; les línies d'actuació científica no es deslligaren de les sociopolítiques, relacionades, al seu torn, amb la interdependència de llengua i poder; se sabia que la desestructuració de la llengua no n'era un fenomen immanent, sinó clarament una conseqüència més de la minorització i marginació del poble català.

Des del punt de vista estrictament sociolingüístic, no ens hem mogut gaire respecte a 1906; no pas per culpa nostra, que també, sens dubte, sinó perquè els equilibris de força substancialment recolzen sobre les mateixes bases que ara fa cent anys. El Congrés es lamentà que l'Estat, en lloc del directiu i propulsor de la vida nacional catalana, n'era el destorbador, i que atiava, talment com enemic, la discòrdia entre nosaltres. Avui no podem afirmar que aquesta valoració soni a aigua passada, sigui obsoleta...

Antoni Maria Alcover hi defensà el pancatalanisme: «quan se diu catalans, s'ha d'entendre també els fills de València, de les Balears, de l'Alguer i del Rosselló», afirmava. Als nostres dies, encara hem de reivindicar l'evidència de la unitat lingüística.

La predisposició del poble a resistir tenaçment contra els intents d'anorreament és persistent i ha de ser inexorable en el 2006 com ho era en el 1906. Aquest capteniment s'expressava en una ponència en els termes següents: «...Que les ones de la mar de les llengües estranyes, sempre engolidores, caiguin esflorades abans de traspasar un dit dels 6.100 quilòmetres quadrats de la terra nostra». En el pas d'un segle hem avançat, indubtablement. Però la tossuderia de determinades realitats i actituds hostils; la por a la diferència; la dèria per la prepotència d'una igualació centralista; tot això plegat persisteix immaculadament.

L'eix transversal del I Congrés fou l'encimbellament de l'idioma com a referent principal comunitari: llengua i nació, com a dos aspectes d'una sola realitat. S'hi avançà, doncs, allò que s'ha consolidat als nostres dies. Així des de la ponència d'un represen-

tant dels Estudis Universitaris Catalans s'afirmà que som una nació constituïda pels diferents pobles que parlen una sola llengua. S'hi defensà una escola catalana que so- lament seria lliure si era nacional. Altrament, s'hi emfasitzà que la unitat lingüística va aparellada amb la unitat de la nació, perquè tota qüestió lingüística és alhora una qües- tió nacional. Per la qual cosa, la lleialtat a la llengua catalana es considerava el reflex de la mesura del patriotisme.

La teoria que les llengües són el vincle vertebrador de les comunitats era tan viva fa cent anys com ho és avui. Vet aquí perquè les paraules de la intervenció que Enric Prat de la Riba féu al Congrés són ben actuals, no requereixen ni el més petit canvi: «I és realment la llengua un dels principals fonaments de tota societat humana. Perquè la llengua emmotlla i educa la intel·ligència del qui la parla habitualment: les facultats intel·lectuals del noi creixen i es desenrotllen a l'ensens que l'adquisició del llenguatge, i per medi d'aquest. Verb i idea, intel·ligència i llenguatge s'uneixen i compenetren en lligam íntim i indissoluble, lligam d'un rastre inesborrable, per més unions eventu- als que contregui després la intel·ligència amb altres idiomes. No hi ha res compara- ble a aquesta unitat anímica determinada per la comunitat de l'idioma.»

La tesi essencial en l'àmbit de l'educació fou que el català és l'únic idioma apte per a la formació dels infants i dels joves, a partir del que era de fet el sistema de la immersió escolar, encara que aleshores no l'anomenessin així. El Congrés es declarà seguidor del precepte de Comenius segons el qual fins als 12 anys «lo noi rebrà l'en- senyament en la llengua del país, perquè és la base del pensament, de l'esperit i de la moral». Aquesta posició tenia un fonament capital: la identificació –a més de llengua i nació– també de llengua i pensament. Les idees, explica un ponent, són insepara- bles de la realitat, i les paraules són inseparables de les idees. El Congrés anà, doncs, més enllà de la posició romàntica que enclou el lema «Puix parla català, Déu li'n do glòria», i es projectà en el realisme intel·lectual que permeté la modificació de Joan Fuster, tan encertada: «Puig parla català, vejam què diu». Segons la doctrina de Co- menius, l'essència de la llengua és l'esperit col·lectiu; l'idioma, en suma, som nosaltres mateixos. En una de les comunicacions es diu: «Quan les nacions parlen una llengua manllevada, la mentalitat social arrossega una vida pobra, anèmica, xorca en obres que il·luminin el món de la intel·ligència.»

S'hi recriminà amb duresa que «L'ensenyança a Espanya s'ha organitzat amb un sistema que ha donat resultats desastrosos sobre la base del monopoli seu que ho im- posa tot: mètodes, programes, etcètera». S'hi denuncià que «La llei de provisió de cà- tedres afavoreix no qui s'ho mereix, sinó qui més convé als ministres». «Un ministre ha manat tancar l'escola normal catalana perquè s'hi feia separatisme; un altre pro- hibí l'ensenyança de la doctrina en català; un altre manà que tota l'escola primària, abans de donar-los cap recurs que demani, havia de tenir en lloc ben visible una ban- dera espanyola i el *escudo de las armas de la nación*.»

Per efecte de la recuperació de la Renaixença, al Congrés fou ben palesa la idea de la suficiència de la llengua catalana: apta per a l'expressió de totes les manifesta- cions. Aquesta convicció és reflectí en l'acord dels congressistes d'adreçar una co- municació als catedràtics de la universitat i de les escoles especials de Catalunya, en què se'ls pregava que ensenyessin als alumnes els noms catalans dels termes jurídics, de les malalties, dels elements constructius, de les manipulacions industrials, etcète- ra. Hi batejava, doncs, l'exigència que, a més de la codificació gramatical i del lèxic

comú, es fes una recerca important en l'àmbit de la terminologia. Tasca que hem sabut reprendre, amb un gruix de grups d'investigació neològica que, avui és referent internacional. Davant la pregunta que es fa un ponent: Hem d'usar els noms tècnics europeus o els idiòtics nostres?, ell mateix es respon: els nostres, perquè en tenim de ben catalans.

Cent anys després, què ha canviat de la realitat? Si allò en què ens fixem és en la relació entre els territoris de llengua catalana i el Govern central, ben poca cosa de fons, encara que les formes siguin ostensiblement distintes. És clar que entremig hem hagut de patir miserablement els resultats d'una guerra terrible. Però amb la democràcia recuperada i prou consolidada, la situació sociolingüística continua essent de subordinació, de desequilibri en perjudici nostre. Avui, mutatis mutandis, el català no té gaire més poder que fa cent anys. La tenacitat, els esforços per la lleialtat, les actituds de defensa continuen essent condicions de què depenem; si fallem, desapareixem, com hauríem desaparegut si haguessin fallat ara fa cent anys.

Tanmateix, com que som en una festa esplèndida, vull remarcar ben positivament dues grans diferències entre la realitat lingüística catalana actual i la d'aleshores. La primera, capital, bàsica, principal: el català estatutàriament és la llengua pròpia i oficial en els seus territoris, una aspiració que els congressistes manifestaren amb vehemència però que veien molt llunyana. La segona: gràcies a la labor sobretot de Pompeu Fabra, tenim una llengua endreçada, sòlidament codificada, sense escletxes; no era així, ni de molt, l'any 1906. Tenim també una autoritat lingüística que vetlla pel seguiment i l'actualització de la seva normativa: l'Institut d'Estudis Catalans, és a dir, l'Acadèmia Nacional de la Llengua Catalana. Aquesta és una característica absolutament vital, que, al segle XXI, assegura la labor que la Cancelleria reial féu a l'època medieval i que permeté el segle d'Or de la literatura, la ciència i el pensament catalans.

Cent anys després del I Congrés, la cibernètica, que aleshores ni es podia imaginar, fa circular per l'univers la llengua catalana, encara que insuficientment, d'acord. Avui, cent anys després del I Congrés, la llengua catalana, amb irregularitats lamentables, això sí, té la presència en l'àmbit escolar que s'hi reclamava amb contundència; com la té, amb mancances igualment considerables, en els mitjans de comunicació i en l'administració nacional.

Hem fet, per tant, passes que, com a col·lectiu, ens fan hereus prou dignes dels prohoms que es convocaren l'any 1906. Hem seguit les seves indicacions, que eren els seus anhels. I els resultats són tangibles: som encara vius; no estem fatigats en una lluita que dura, no de fa cent anys, sinó de fa més de quatre segles! I som capaços fins i tot de dissimular-ho; de fer veure que no passa res, que vivim en un país normal. Això és saludable. Tenim una llengua indiscutiblement maltractada, certament; però no és poca cosa poder reconèixer alhora que hem sabut bastir-la amb idèntiques possibilitats latents i patents que qualsevol altra llengua de cultura d'un país sense conflictes especials, d'un país no subordinat.

Ara, com al 1906, a més intimidació, més solidaritat. La nostra causa continua essent tan simple com essencial: contra els intents d'alienació, la decisió infrangible de ser qui som.

Moltes gràcies!

11.3.14. «Educació i societat civil. Breu glossa a trenta anys dels premis», de Josep González-Agàpito als Premis Baldiri Reixac 2008

No es poden explicar els Premis Baldiri Reixac sense el somni que hi ha darrere seu ni sense el compromís ètic que signifiquen. Al cap de trenta anys d'edicions consecutives representen un suau i petit, però persistent, plugim en la comesa comuna de preservar la nostra identitat i el nostre dret a ser.

L'existència de la llengua i la cultura catalanes no deixa de ser una sorprenent anomalia dins Europa, on les cultures minoritzades –i no minoritàries– han estat ofegades per la corresponent nacionalitat dominant en el procés de construcció de la major part d'estats-nació contemporanis sobreposats acríticament sobre les fronteres arbitràries dels estats patrimonials de l'absolutisme.

Aquest tossut manteniment del nostre dret a ser no és explicable sense l'acció continuada, i a voltes arriscada, de la societat civil.

Els Premis Baldiri Reixac són una contribució a construir un anhel, un somni: la normalització de la cultura i la llengua pròpies en els territoris de parla catalana.

Foren impulsats per un home emprenedor, Lluís Carulla, que s'anticipà al paper primordial que la societat civil té en la composició de l'estructura social d'avui. Les anomenades organitzacions no governamentals en són el vèrtex més visible i mostren la capacitat i l'eficàcia de la iniciativa social en paral·lel a l'acció de l'Administració pública.

La cultura catalana s'ha mantingut, a través de temps ben difícils, gràcies a la tasca anònima de moltes persones arreu dels nostres territoris. Lluís Carulla entenia que aquest treball en xarxa, que era present en tots els àmbits culturals i cívics i que cobria tota l'extensió de la nostra geografia, era una de les claus de volta que sostenien la llengua i la cultura catalanes malgrat la voluntat d'exterminar-les en etapes com ara el franquisme.

Tot i que en crear-se els Premis Baldiri Reixac el 1976 ens trobàvem a tocar de recuperar un cert autogovern, era prou clar que l'acció de l'Administració no supliria mai l'eficàcia i la solidesa d'aquesta tasca de voluntariat cívic. I, dins aquest, el voluntariat cívic dels mestres i les escoles és un dels més fonamentals, ja que l'educació i l'escola són un dels agents de la vertebració i el manteniment de qualsevol comunitat.

Educació i escola són uns àmbits especialment sensibles per a aquelles cultures que, com la nostra, es troben ara mateix en contextos legals no sempre afavoridors. Fixem-nos com, en la construcció d'Europa, els estats que la conformen han cedit a la Unió elements que temps enrere eren símbols irrenunciables i expressió de la sobirania, com ara la moneda o el comandament superior dels exèrcits, però no semblen pas disposats a cedir l'educació. No cal rellegir les pàgines ja clàssiques de Durkheim per advertir que l'educació transmet el conjunt de valors i regles d'una determinada societat i a través d'elles es perpetua i es reforça la seva homogeneïtat.

Tampoc dins Espanya no s'han cedit als governs autonòmics gaires parcel·les pel que fa a l'educació. A la pràctica s'oblida que els governs de les nacionalitats i regions sols administren el sistema educatiu de l'Estat, el qual poden escassament complementar, però no pas decidir. I, també, hem assistit al reforçament del jacobinisme a l'Estat francès, malgrat alguns avenços evidents.

En una qüestió tan determinant, doncs, la nostra societat civil no pot deixar de sentir-se fortament compromesa. D'aquest compromís ètic han nascut i s'han desplegat, durant trenta anys, aquests Premis Baldiri Reixac, destinats a estimular una escola cata-

lana de qualitat i a fer reconeixement de l'imprescindible i positiu treball que realitzen alumnes, mestres i escoles d'arreu dels territoris de parla i cultura catalanes.

Posar els Premis sota el nom de Baldiri Reixac ja proclama la seva intencionalitat. Reixac, un rector i mestre de minyons del segle XVIII d'un petit llogaret de l'actual Pla de l'Estany, no renuncià a fer entrar a la modernitat il·lustrada els fills i les filles de la pagesia tot empenyent-la a recobrar la seva autoestima, ni abdicà de posar la seva minúscula escola rural en línia amb els avenços pedagògics coetanis, ni tampoc no relinquí de fer escola catalana en uns temps gens favorables.

Invocar Baldiri Reixac en la transició democràtica espanyola era recordar-nos que la construcció de l'escola catalana era feina de tots i fins a la més humil contrada. En aquells anys, un gran moviment de mestres forjats a la resistència contra el franquisme havia deixat un gran pòsit. D'una banda, es tractava de contribuir, a través de l'escola, a renacionalitzar la societat després de l'acció de genocidi cultural franquista i la conseqüent dificultat per integrar la immigració, provinent de l'interior d'Espanya, en la cultura del país que els acollia. Cal recordar, per exemple, el cas de Catalunya, que havia viscut una transformació radical en dues dècades i on, el 1975, els catalans nascuts fora de Catalunya constituïen entorn del 40% de població.²¹ De les dificultats d'aquesta situació, i de les sensibilitats que despertava, en són una bona mostra l'existència de dos models contraposats d'escola catalana. Una, basada en el bilingüisme i defensada pel sector majoritari del moviment de renovació pedagògica. Una altra, defensora de la immersió en llengua catalana, amb una acollida en la llengua pròpia, com a camí de normalitat.

L'altre gran objectiu d'aquell magisteri era formar les noves generacions com a ciutadans actius de la nova democràcia a través de la intervenció de l'alumne en el seu aprenentatge, en la valoració del seu esforç i dels fets. En la responsabilitat de la seva pròpia conducta i de la dinàmica de la col·lectivitat a què pertany.

Si seguim l'itinerari que marquen els Premis concedits en aquests trenta anys, ens serà mostrada l'evolució en el temps de les preocupacions, els encerts i els problemes de la normalització lingüística, cultural i democràtica de la societat, de la qual l'escola és reflex. Tot i que mentiríem si no parléssim dels greus entrebancs al País Valencià, a la Catalunya Nord i a la Franja per causes politicoadministratives. I si no esmentéssim les dificultats sociològiques en determinats àmbits a Catalunya, les Illes i al Principat d'Andorra.

Des de fa més d'una dècada, aquesta ruta a través dels Premis mostra l'emergència d'una nova realitat que ha canviat radicalment la societat. Convé donar resposta educativa als nous reptes lligats al procés de globalització, tot i que seria més apropiat anomenar-lo mundialització. No crec que calgui, per conegudes, fer ara una detallada enumeració de les conseqüències socials, polítiques, econòmiques i educatives d'aquesta globalització. La societat i l'educació viuen avui dia una crisi que és expressió d'una etapa de transformació, o de transició, en què les estructures i els valors antics continuen

21 Exactament el 42% de la província de Barcelona i el 38% a la resta del territori. Dades extretes de Cabré, A: *El sistema català de reproducció*. Barcelona: Proa, 1999, pàg. 181 i seg. Vegeu també l'obra coordinada per la mateixa autora *Immigració. Les onades immigratòries a la Catalunya contemporània*. Barcelona: Fundació Lluís Carulla, 2007.

vius i no acaben de desaparèixer i tampoc no són presents del tot els valors nous, que potser tot just s'albiren.

Altrament, caldrà que esmentem que aquestes profundes mutacions socials han modificat el paper i la composició del magisteri i el professorat. I també han transformat els altres agents tradicionals d'educació i socialització (com ara la família), que estaven ben interconnectats amb l'escola fins fa ben poc. Han sorgit espais i àmbits socials, com el lleure o els mitjans audiovisuals, que tenen una alta eficàcia educadora, moltes vegades des de valors aliens o clarament contradictoris als defensats des de l'escola. No sempre la formació del magisteri i el professorat, inicial o contínua, ha estat capaç d'encarar la crisi que pateix l'educació com a reflex i exponent de la crisi social que vivim. Tot i que ens movem en la paradoxa d'esperar de l'escola la difusió de valors, hàbits i actituds que la societat abandona.

Tampoc no podem deixar d'esmentar el paper que tenen les tecnologies, que són, així mateix, un camp crític per al desenvolupament i l'expansió de la nostra llengua i cultura.

Hi ha qui afirma, amb raó, que la immigració ha estat un dels processos centrals del model de desenvolupament de Catalunya i, a hores d'ara, de la resta dels països de llengua catalana. La demanda de mà d'obra i el secular dèficit demogràfic han comportat una nova fornada immigratòria per cobrir les necessitats del desenvolupament econòmic. Fet que, lògicament, comporta un nou repte per a una cultura com la nostra, mancada dels recursos habituals per acollir de forma eficient la important població nouvinguda d'arreu del món. No és fàcil trobar el camí per fer una educació basada en la reelaboració de la cultura de procedència dels nois i noies immigrants per tal que, sense perdre els orígens, hi hagi una adscripció voluntària i participativa en la cultura i la societat catalanes. Amb la dificultat de no disposar de les competències apropiades per afavorir polítiques que portin a fonamentar un sentiment de pertinença.

Els infants i els joves immigrants viuen un sentiment de doble pertinença nacional. Cal que hi hagi prou sensibilitat i mobilització social per tal que aquesta bilateralitat de referències no mení vers el fraccionament social.

Nogensmenys, ens cal reaccionar davant d'adopció acrítica, per part dels joves immigrants, de la cultura i la llengua dominants a l'Estat pel tracte de subordinació que el català rep, i potenciar que el català sigui la llengua compartida en la relació intercultural. Hi ha alguns indicadors que mostren importants i preocupants factors i dificultats per tal que l'escola pugui acomplir actualment la tasca de normalització cultural i lingüística. Un d'aquests és l'alt grau de castellanització de l'ensenyament secundari en els grans nuclis urbans. De fet, els adolescents simplement reproduïxen les pautes de selecció lingüística dominant a la societat del seu entorn. Fins i tot, més del 60% del professorat empra el castellà en la relació amb l'alumnat.²²

Davant d'aquesta complexa situació necessitem, com mai, el reforçament de la xarxa social que conforma la societat civil. El procés per assolir la normalitat de la cultura

22 En aquest sentit, vegeu les recerques sobre els factors crucials de l'evolució de la comunitat lingüística catalana elaborades i publicades per la Xarxa Cruscat, vinculada a l'Institut d'Estudis Catalans. Per aquest fet concret, vegeu l'article de Vila, F.X.; Galindo, M.: «A pas de pardal? Els usos lingüístics entre l'alumnat de secundària a Catalunya». A *Escola Catalana*, núm. 441 (2007), pàg. 27-31.

i llengua catalanes no serà positiu si no hi ha una interrelació entre una eficaç política de govern i una àmplia iniciativa de la societat civil.

Al cap de trenta anys, doncs, els Premis Baldiri Reixac són tan necessaris, o més, que en el moment de la seva instauració. I, en conseqüència, amb la complexitat actual, la mateixa Fundació Lluís Carulla ha emprès iniciatives per traslladar a altres sectors educatius l'estímul que han representat i representen els Premis Baldiri Reixac. Així s'han creat els Premis Francesc Candel amb l'objectiu de promoure i estimular la integració a la societat catalana de les persones estrangeres immigrades a Catalunya. Aquests guardons premien bones pràctiques que afavoreixin el civisme, la convivència, el coneixement del país, la sensibilització sobre la cultura de la immigració, la participació de dones i joves immigrants, així com una visió positiva de la immigració als mitjans de comunicació.

Pel que fa al terreny del lleure, que tantes possibilitats té per facilitar una educació integral als infants i joves, s'han instaurat els Premis d'Educació en el Lleure, uns premis que miren de fomentar experiències que ajudin a una positiva socialització, tot afavorint el sentiment de pertinença, l'educació en valors i el coneixement de la cultura i la llengua del país.

Ens trobem en uns moments molt difícils per a la nostra comunitat cultural i lingüística en els àmbits polític, social, demogràfic, cultural, econòmic, jurídic i educatiu, que fan que no siguin pocs aquells que miren amb pessimisme el futur. La seva pervivència és greument amenaçada. Però, tot i així, la llengua i la cultura catalanes tenen prou elements per reaccionar positivament a les greus dificultats que se li oposen. Les actuals generacions, com encertadament deia Josep Puig Salellas, ens trobem en la penúltima cruïlla pel que fa al manteniment de la nostra identitat en l'àmbit social, cultural i lingüístic. El futur depèn de nosaltres. Ara és hora de respondre als reptes amb un consens social entorn d'un projecte comú per assegurar aquest futur i que sigui òptim. Un projecte que ha de discórrer necessàriament per l'educació, entre altres àmbits. Aquesta tasca requereix una acció de govern, però, si se'n vol assegurar l'eficàcia, també demana imprescindiblement una participació i una implicació en aquest objectiu del teixit que conforma la societat civil.

11.3.15. «L'obra cultural del Sr. Lluís Carulla», de Joan Triadú (s/d, però posterior al 2002)

Amb l'agraïment per haver-m'ho encarregat vull recordar que al llibre "Els Fundadors d'Òmnium Cultural" i a la Nadala "Cultura catalana i franquisme" hi ha escrits meus sobre el Sr. Carulla i del mateix caire. Però avui el compromís és més solemne i alhora més íntim: la família, els amics, els antics col·laboradors, els admiradors. Una primera reflexió: potser no n'hi ha prou de referir-se a la seva tasca per la cultura com a mecenatge. Hi ha mecenes que resten al marge. D'altres s'hi impliquen molt, actuen per al que els plau. El seu, el del Sr. Carulla, és un mecenatge actiu i d'interès nacional. Sovint no l'escull: se'l troba al davant i s'hi posa, amb efectivitat i amb entusiasme. Alhora, és un impulsor que participa de l'impuls i que arriba a ser-ne, gairebé sempre, la força decisiva que porta fins a l'objectiu final.

Com ho aconseguia? Treballant i fent treballar. El mètode: la informació contrastada i la seva interpretació conseqüent i creativa. Al seu costat no hi havia opció a la frase del Beat Joan XXIII...

Les seves conviccions donen el perfil del catalanista arquetípic, eix del bé al servei del nostre país.

Però ell ho travessa tot sense ruptures. Ni la revolta del 36, ni la guerra no l'aturen, no el desfiguren en res.

El perfil generacional és important. Quan mor Prat de la Riba (1917), el Sr. Carulla té només 13 anys però els seus 21 la Mancomunitat és suprimida. Tant se val. Les seves coneixences catalanistes d'infant provenien de la renaixença i del modernisme: un catalanisme il·lustrat de rebotiga. El pas següent se'l va trobar, doncs, amb la Catalunya de Prat de la Riba i Pompeu Fabra, així com de Gaudí i de Lluís Millet. Prat defineix la nacionalitat i deixa enrera, irrevocablement, el regionalisme. Carulla ja no serà mai regionalista. Se li mor J.M. Rendé, mestre admirat seu a l'Espluga, creador com serà ell, de riquesa i alhora d'una entitat, "Clam catalanista". Però ell continua amb el suport al periòdic "El Francolí", suprimit per ordre governativa. Els anys de la Dictadura són els de la seva experiència jove, mentre el catalanisme, esperonat, es radicalitza. Es llicencia en Dret i es prepara per a notari. Però tot això és molt passiu. Per tant, tenim la idea de les agendes i com tot el que iniciarà o empenirà durant la vida, li funciona, en treu i en fa treure profit. La República l'atrapa a 27 anys i el 36-39 fa una cosa única: quan tot és col·lectivitzat ell es converteix en empresari. La meva admiració, gairebé perplexitat per aquest fet insòlit, el va fer riure –que en sabia– i dir-me que sempre havia fet el que no feien els altres i que sovint es podia fer. Jo vaig pensar que es podia fer, sí, amb la condició que ho fes ell. Tal com ell empenia les coses. Parlo de la cultura, ara; però és que en el món de la cultura el que féu el Sr. Carulla no era només, com he dit, un mecenatge (que ja és molt) sinó una acció de cultura portada amb una dinàmica empresarial. Exigia molt si es treballava amb ell, però tothom veia el que s'exigia ell mateix.

Permeteu-me –i en demano excuses– que em citi a mi mateix. Haig de recordar, potser, que no no vaig tractar el Sr. Carulla fina que es va fundar Òmnium Cultural, quan ell ja vorejava els seixanta anys. A les reunions de la Junta Directiva de l'entitat, les seves intervencions "es distingien doblement: pel sentit pràctic i per una visió molt exigent sobre el tema que afrontàvem. Sovint les seves observacions comportaven una crítica severa i, com gairebé sempre es demostrà, no gens desencaminada de procediments i d'actuacions de l'entitat". Per exemple, em ve a la memòria el fet de "Cavall Fort". En converses prèvies i al di de la Junta s'havia parlat de la revista, però l'ambient no era propici a un ajut que podia fer-se a una publicació periòdica. Però la junta va acceptar que la petició fos presentada personalment per unes persones qualificades durant una reunió de dinar del Consell Executiu. Una d'aquestes persones era Josep Tremoleda. Vaig veure que el Sr. Carulla el mirava fixament i que l'escoltava –en sabia, d'escoltar– amb tota l'atenció. Fins que l'exposició de motius, ardida, del més pur Tremoleda, s'acabà. Aleshores, sense deixar-se passar al davant, el Sr. Carulla començà a procedir a la seva indagació, un mètode infal·libre, que li proporcionava la informació més precisa i més exhaustiva possible sobre el tema i també, en aquella situació insòlita, sobre el personatge. El resultat fou el suport a "Cavall Fort" i l'inici de la relació per a tota la vida del Sr. Carulla i Josep Tremoleda, la importància de la qual, des d'aquell dia de 1962 a primera hora de la tarda en un restaurant, demana una història a part que ja és en curs, crec, de realització.

L'estimat "Cavall Fort" ens porta a pensar en un il·lustre antecedent seu "En Patufet" del qual aquest any s'escau el centenari. Doncs bé, tinc entès que el Sr. Carulla l'any

1938, tot donant suport a Josep M. Folch i Torres, va aconseguir que fos radiat un programa titulat “La casa pairal”, el qual, amb la intervenció d’actors de primer rengle, obria una escletxa de llum de sentit cristià en la foscor predominant. Era l’any que va fer escriure al poeta Màrius Torres el poema “La ciutat llunyana”, que comença dient “Ara que el braç potent de les fúries aterra / la ciutat d’ideals que volíem bastir”. Era l’any, també, de la batalla de l’Ebre i, és clar, de l’acabament d’un món.

Stefan Zweig en acomiadar-se del seu món fa observar que tradició vol dir també rèmora. Però el catalanisme en el qual s’inscriuen la personalitat i el caràcter i l’obra de cultura del Sr. Carulla porta implícita justament la modernització. La tradició és el punt de partença per a l’arrencada d’un nou impuls. Així ho assenyala més d’un segle d’història i és la tesi del qui fou professor de la Universitat de Barcelona, Vicente Cacho Viu, en els seus estudis recollits amb el títol (que tradueixo) d’«El nacionalisme català factor de modernització.»Encara que amb la vista curta o bé esbiaixada no ho sembli, l’adopció de la llengua pròpia, per part de dirigents culturals i polítics, així com religiosos i empresarials, és un dels factors primordials de modernització. Així s’esdevingué a tots els països que des del final de la Guerra Europea i amb l’adopció dels 14 punts del President Wilson, obtingueren la independència i recuperaren la llengua pròpia. Per a nosaltres, ja que la història no ha anat en el mateix sentit, ha calgut refer una tradició abandonada, mirar endavant i estendre l’ús de la llengua a tots els nivells i en totes les terres de parla catalana. Per algun motiu es diu Jaume I la fundació que va crear el Sr. Carulla amb la seva esposa.

Aquesta amplitud de visió assenyala la positiva capacitat del Sr. Carulla per a una catalanitat d’abast popular. Per a ell era gairebé incompreensible que l’Orfeó Català l’any 1960 tingués només tres mil socis o bé que el 1968, un cop reobert el Palau Dalmaes i reconeguda l’associació, Òmnium Cultural només tingués (i s’hi conformés) alguns centenars de socis, igual que als sopars de la festa de la nit de Santa Llúcia. Ja ho sabem, però cal tornar-ho a dir: l’Orfeó tingué aviat vuit mil socis més (no preciso gaire ni faig estadística), l’Òmnium arribà, després d’una tasca ingent de promoció sistemàtica, muntada per ell (amb la col·laboració, val a dir-ho, del Sr. Martí Mas i Tubau) arribà fins a més de vint mil socis; i així mateix quan el 1975, any assenyalat, se li confia l’organització de l’esmentada festa de Santa Llúcia, el Sr. Carulla la volgué a la sala oval del Palau “Nacional” de Montjuïc i hi soparen, amb un sopar senzillet i estufes de butà, força més de tres mil persones.

Aquest és el que vull anomenar aquí, avui, l’estil Carulla (i per una vegada no li dic senyor). Es tractava de projectar la cultura catalana i amb prioritat absoluta, en llengua catalana cap al nombre més gran i més divers de gent possible, amb efectivitat i en profunditat. Del dit estil, en vaig ser testimoni (no diré víctima) sovint. Entenc que les aportacions personals valen tant o més en aquest acte del centenari, que la documentació més abstracta. Sobre l’ensenyament de català, per exemple, el Sr. Carulla em sotmetia de tant en tant, com de passada, a insistents i cortesos interrogatoris. De la mena de: mitjana d’edat dels alumnes de les classes nocturnes; existència i validesa de gramàtiques de preu assequible (es preparava la gramàtica *Signe*, impulsada per Tremoleda i en la qual intervenia un col·laborador del Sr. Carulla, el recordat Enric Gual, portat per ell a Òmnium); o bé, cobrament atribuït als professors per a la correcció de les redaccions (inexistent) i preguntes amb cara de consternació prèvia sobre la cobertura econòmica de tot plegat, del tot insuficient per a l’expansió, si no anodina. I quin suport

es donaven mútuament les classes de català i els llibres catalans? L'avaluació era baixa. Com a catalanista genuí, tan històric com dinàmic, innovador per temperament, el Sr. Carulla posava al més alt de tot de la seva consideració la tasca callada, sacrificada, rigorosa i exemplar que sempre ha acompanyat en silenci l'esforç col·lectiu de recuperació nacional.

El Sr. Carulla va estar sempre no sols atent sinó amatent envers persones i entitats "sacrificades". Ho era l'Institut i amb ell el Sr. Ramon Aramon i Serra, durant una llarga tirada d'anys, fins que arribà Òmnium Cultural; ho era l'Editorial Barcino, en la persona il·lustre del Sr. Josep M. de Casacuberta fins que l'any 1972 el Sr. Carulla assegurà la continuïtat (per mitjà de la Fundació) de l'Editorial Barcino i la seva expansió, encara en vida del Sr. Casacuberta, que continuà dirigint-la fins que morí; ho era l'escola "Arrels", de Perpinyà, o el Romea, exposat al tancament.

Hi ha un llinatge espiritual de les persones i a aquest sentiment el Sr. Carulla (que era un sentimental enèrgic amb el cap molt clar) hi era molt sensible. Podríem dir que s'hi abocava de ple. Les seves devocions, les exercia, si podia ser en vida dels qui estimava i admirava o bé en efígie de material noble per a la posteritat. Així, l'any del centenari de Pompeu Fabra, commemorat amb les restriccions imposades pel franquisme en suau decadència, incogruent, el Sr. Carulla tingué la bona idea (n'era un productor tan fructífer com efectiu) de contribuir a l'Any Fabra amb l'acció personal i perdurable de fer fondre cent medallons de bronze amb l'efígie del mestre, per a ésser distribuïts a entitats i corporacions, a disposició del secretariat de les Festes Populars de Cultura Pompeu Fabra i la seva obra eren per a ell una referència vivent, inexcusable. Paradigma d'aquell catalanisme que no sols vol sumar i no dividir, com ha estat dit, sinó que vol multiplicar, el Sr. Carulla associa amb fervor a les seves devocions tots aquells que han fet o volgut fer la Catalunya moderna, a l'altura d'Europa i com a resultat d'una energia indefallent com la seva. Així tenim la "nadala" de 1971, dedicada a Pau Casals amb motiu del 95è aniversari del mestre. Era la cinquena edició de l'actual "biblioteca" de les "nadales", aquella tirada ja a tretze mil exemplars (l'anterior, d'un tiratge de deu mil, havia estat dedicada a Prat de la Riba en el seu centenari), i encapçalada per una declaració altament significativa signada Lluís Carulla-Maria Font i fills, en la qual s'anunciava la creació d'una fundació amb l'objectiu, deia, de promoure tot allò que sigui vital per a la cultura del país i que han estimat i venerat –des de l'abat Oliba fins a Prat i Casals– la munió de gent, tant de patricis com de generacions anònimes, que ha fet possible la pervivència del nostre ésser. La declaració es clou amb les paraules de Guimerà a l'Ateneu: "Catalunya no ha mort".

Em sembla que l'essencial del pensament i de l'acció del Sr. Carulla, que s'hi encarnà, és aquí. Encara que la Fundació estava prevista per a més endavant volgué fer-ne coincidir l'anunci amb l'homenatge a Pau Casals i un record sempre present a Prat de la Riba.

La Fundació Jaume I quedà instituïda, amb paraules seves "com un do a Catalunya". El Sr. Carulla sentia com a propi el deure de correspondre no sols a la dedicació d'aquests i els altres grans noms que han fet la Catalunya moderna, sinó també als que ell anomena "la munió de gent". La Fundació ha estat i és –continuada per la seva muller i pels seus fills– un do a Catalunya. Tinc present (com vaig escriure en parlar del Sr. Carulla a l'opuscle que Òmnium Cultural va dedicar als seus fundadors) la seva vinguda, acompanyat de la seva muller, del Sr. Miquel Coll i Alentorn i altres persones en una de les reunions del Consell de Gestió d'Òmnium Cultural, les quals, per un costum es-

tablert als anys de la clandestinitat, fèiem tot dinant al petit menjador del CIC a la Via Augusta. Va voler que d'una manera solemne, malgrat la intimitat, fóssim assabentats primer que ningú, mitjançant una exposició completa i detallada dels seus objectius, de l'existència des d'aquell moment de la Fundació Carulla-Font, important suport a la llengua i a la cultura catalanes. Vam acabar la reunió ja ben entrada la tarda. Per a l'eminent historiador Coll i Alentorn aquell acte era un acte històric.

He gosat evocar-lo avui perquè els fets han donat la raó a l'historiador i perquè jo no l'he oblidat i n'ofereixo el testimoni personal amb una natural emoció. Sense nostàlgia, però; perquè els premis d'Honor Jaume I (a persones vivents o entitats, per actuacions científiques, en primer lloc, culturals o cíviques) i esl d'Actuació Cívica han contribuït de debò a allò que el Sr. Carulla demanava més: l'enfortiment de la consciència nacional. Hi han contribuït també molt la successió de "nadales" de digníssima qualitat sobre temes de consciència i coneixement nacionals, les aportacions voluntàries dels receptors de les quals han permès la creació i dotació creixent dels Premis "Baldiri Reixac" per a l'estímul i el reconeixement de l'escola catalana arreu dels Països Catalans. Ha passat més d'un quart de segle dels premis amb el suport econòmic obtingut, com he dit, de les "nadales". Un miracle? Bé, ho fóra com qualsevol fenomen increïble, si no fos que es tracta senzillament d'una idea del Sr. Carulla. Això vol dir que la nostra cultura, la nostra llengua, la nostra escola s'han beneficiat del geni cavil·lador d'un home que, partint de l'amor que hi tenia, creava riquesa i de la idea passava al projecte, acabadament pensat, minuciosament treballat, pas a pas personalment seguit i al capdavall, no gens per art de màgia, doncs, inevitablement encertat.

No ho va ser menys d'encertada l'acció del Sr. Carulla que el fins ara col·laborador seu i de la Fundació, Sr. Andreu Morta anomenava «l'aventura del bibliobús» en un treball publicat a la "nadala" XXXVI, de 2002. Em remeto doncs a l'escrit més autoritzat que hi ha, propi de la persona que, després del Sr. Carulla, coneixia més de primera mà aquella iniciativa, de la qual vaig seguir de prop, des d'Òmnium i per voluntat del Sr. Carulla, la preparació, no cal dir que laboriosa, de ben bé dos anys de durada, fins al rodatge efectiu, en ple franquisme, d'un vehicle espectacular al servei del llibre català. Com diu Morta, el context en què ens movíem era miserable i el llibre català en patia molt. Les dificultats podien semblar insalvables i els entrebancs previsibles. Començant pel problema de la denominació, fins que trobàrem la de "Cultura en ruta", impecable. El buròcrata diligent al servei del règim no s'hi podia agafar oficialment. En teníem una llarga experiència, d'aquests jocs lingüístics. No hi havia unes estampes a Montserrat dedicades a la Mare de Déu que resulta que deien "A vos, oh pia, gloria perenne"? Algun monjo s'havia inspirat bé, prescindint dels accents. Com a can Foix de Sarrià, que diu "Pasta seca superior". De la mateixa manera el recordat Sr. Cruzet, de l'Editorial Selecta, també va recórrer a "Perenne" per denominar una de les seves col·leccions i en va dir "Excelsa" de la que ho era menys (tot i que hi ha un llibre meu). Afegim-hi Òmnium Cultural i jo crec que també "Gallina Blanca".

Al Sr. Carulla li agradava molt riure amb fina murrieria, amb ulls d'il·lusió d'obrir-nos camí tot fent la guitza a l'adversari. L'enorme impacte i el rendiment de "Cultura en ruta" il·luminaren, entre constants maldecaps, la seva vida, d'aquells anys. Mentrestant duia endavant i a bon terme tot allò que li venia de més endins en el seu ànim: és a dir fer alguna cosa gran, definitiva i de cultura per a l'Espluga de Francolí. En féu diverses, però anomenaré les que tothom té més presents: el Casal i el Museu de la Vida Rural.

Un homenatge efectiu al seu poble, el retorn amb escreix del deute d'haver-hi nascut i un homenatge al seu passat familiar, a un llinatge que arrenca del segle XII, que és el "Museu de la Vida Rural", creat per la Fundació Jaume I i amb paraules del mateix Carulla, dedicat a «allò que forma l'estrat més pregon del nostre ésser nacional». Com va escriure en la presentació científica del museu el recordat i il·lustre antropòleg August Panyella, la seva finalitat bàsica és elevar el nivell cultural del país.

Deixo caps per lligar, un bon nombre de punts per tocar. No he pretès fer una exposició sistemàtica de l'obra cultural del Sr. Carulla. Només n'he volgut donar una idea, vista amb el temps, que ja fa el seu curs, i sobrevolada des de la coneixença personal dels fets. Amb la seva fonda convicció cristiana i catalana, el Sr. Carulla m'ho perdonarà amb una indulgència centenària. Us la demano ara i aquí també a tots vosaltres. Moltes gràcies.

11.3.16. «Joan Triadú. Visió pedagògica d'ampli abast», de Joaquim Arenas. Suplement de Cultura del diari *Avui*, 11/11/2010.

El mestre que acabem de perdre ha estat un gran constructor de la pàtria malmesa amb el poder que atorga la moral de la convicció i de l'esforç i amb un saber fer intens que, lluny de dedicar només atenció i ofici al clos intel·lectual i pedagògic més proper, originava una fluïdesa benefactora en àmbits de la societat catalana, moltes voltes allunyats pel desconeixement del que era la llengua i la cultura del país.

Vaig poder gaudir, privilegiadament al llarg de molts anys, de la seva presència eficient quan, a principi dels anys setenta del segle passat, ell exercia de secretari tècnic d'Òmnium Cultural i de director de la seva Delegació d'Ensenyament Català.

En tractar-lo, entenies que la seva obra pedagògica i el seu pensament apuntaven de manera directa a l'educació de tot un poble, a la pràctica d'una pedagogia que fes de tots els nois i noies ciutadans conscients i capaços d'assumir la representativitat de Catalunya. I això, en els anys de la negra nit de la dictadura. L'objectiu que empenyia la seva activitat cívica, quant a la llengua i l'escola, era aconseguir el restabliment de la normalitat del català a l'ensenyament i a la societat, perquè una s'alimenta de l'altra. Entenia que l'eix de la nostra cultura no podia ser estrany a les noves generacions d'escolars a les quals corresponia el dret i el deure d'assumir-lo i de transmetre'l a la societat del futur.

Per això el trobem implicat en moltes iniciatives de promoció i ordenació d'ensenyament de la llengua. És, però, des d'Òmnium Cultural que va poder impulsar l'organització de cursos de català i el català a l'escola d'una manera més estructurada.

Simultàniament a la fundació d'Òmnium Cultural (1961), a iniciativa seva, es constitueix la Junta Assessora per als Estudis de Català (JAEC) amb la finalitat de crear un cos de professors de la llengua amb solvència acadèmica. I és que, per a Triadú, la qualitat i l'exigència eren sempre qüestions irrenunciables.

Va propiciar la Comissió Delegada de professors de català, el Seminari de Millorament i també el Butlletí dels Seminaris Interiors de professors, que anys més tard esdevindria la primera revista pedagògica del país, *Escola Catalana* (1976).

L'ensenyament del català creixia, malgrat ser matèria prohibida tant a l'escola com a la societat, és així com, a proposta de Joan Triadú, es crea una delegació funcional al si d'Òmnium, la Delegació d'Ensenyament Català, DEC (1969), les funcions de la qual eren la formació de professors de català per a l'accés als certificats de la JAEC amb el suport de l'IEC, l'organització de l'aula Fabra al CICF, l'organització de cursos per cor-

respondència i classes de català per a tots els graus de l'ensenyament i cursos especialitzats d'alfabetització.

L'entesa amb la gent jove del mestre que hem perdut, la seva capacitat d'acollir noves propostes, va quedar palesa per als que formàvem el Grup Promotor de professors de català de la DEC, quan l'any 1970, arran de la promulgació de la Llei General d'Educació Bàsica, que obria possibilitats al reconeixement de l'ensenyament del català, li vàrem presentar una proposta per a fer un pas endavant, que donés a la delegació un caràcter paraoficial. Aquella iniciativa, que consideràvem una petita revolució, temíem sense fonament que fos refusada. Doncs, res d'això, Triadú la va estudiar, va demanar més informació i la va traslladar a la junta perquè fos aprovada. La proposta aprovada va ser aplicada a totes les delegacions territorials de l'associació. S'establí que les classes de català s'impartissin dins de l'horari escolar i per a tots els alumnes de la classe, amb un mínim de dues hores per setmana. Els professors haurien d'assistir a un seminari de formació setmanal i se'ls remuneraria per mensualitats fixes. Convé recordar que el marc on es treballava era la *escuela nacional*.

Val a dir que la consideració que atorgà Triadú a les proposicions del Grup Promotor van constituir un impuls per a tots els professors. Perquè va saber posar a la pràctica la premissa que la millor pedagogia és l'exemple. Va saber escoltar i acollir les iniciatives d'una gent força més jove que ell. Va fer-hi confiança fins al punt que, al cap de dos anys, la DEC s'havia convertit en un petit *ministeri* d'ensenyament del català per la seva estructura esparsa arreu de Catalunya.

LA LLENGUA A L'ESCOLA. Quan es va restablir la Generalitat no va trobar el terreny erm per a la implantació oficial de l'ensenyament del català. La presència de la llengua a l'escola era un fet concretat amb més de mil professors de català en exercici i prop de dos-cents mil alumnes que en rebien classes, gràcies a la DEC, que també va promocionar l'ensenyament en català i l'escola catalana ajudant a definir el model educatiu adoptat a Catalunya.

En relació al model d'escola catalana, Joan Triadú a més, va inspirar la creació i també va presidir el comitè organitzatiu dels Premis Baldiri Reixac de la Fundació Lluís Carrulla, que encara avui premia l'excel·lència de les nostres escoles.

Joan Triadú va ser creador d'una obra pedagògica amb visió àmplia i objectius clars que ha posat al servei de tots els estaments d'aquest país. El trobarem a faltar.

11.3.17. «Manifest: Per la consolidació, protecció i millora del model educatiu català». Som Escola, 15/11/2017

1. Somescola va néixer fa sis anys amb l'objectiu de coordinar totes aquelles persones i entitats que es comprometen a actuar de manera activa en suport del model educatiu català, que contribueix a construir una societat més cohesionada, democràtica i lliure, i que no separi els infants i joves per la seva llengua d'origen.

2. Les entitats que avui formem Somescola, representants de l'àmplia pluralitat d'actors i de sensibilitats del món educatiu, social i cultural de Catalunya, creiem necessari reforçar el treball conjunt per a consolidar, protegir i millorar el model educatiu català, patrimoni de la nostra societat, i garantia per al futur i la igualtat d'oportunitats dels infants i joves i per a la cohesió social del país.

3. El model educatiu català té per finalitat la formació integral de la persona i la seva capacitat per a conèixer democràticament en la pluralitat, des d'enfocaments peda-

gògics que possibiliten la construcció crítica del coneixement i l'autonomia de pensament i d'aprenentatge de tots i cadascun dels infants, independentment d'origen, llengua o condicions individuals.

Això mateix estableix el currículum vigent a Catalunya: “La finalitat de l'educació és aconseguir que els nois i les noies adquireixin les eines necessàries per a entendre el món en què estan creixent i que els guiïn en el seu actuar; i posar les bases perquè esdevinguin persones capaces d'intervenir activament i crítica a la societat plural, diversa i en canvi continu, que els ha tocat viure”.

4. Les nostres escoles, avalades pel llegat de l'escola catalana de principis de segle XX, han ajudat a generar la societat actual plural, diversa, amb criteri i amb uns principis de convivència sòlids. Els nostres infants i joves viuen en una societat culturalment diversa i han après vivencialment els principis de ciutadania, democràcia, llibertat i respecte. La llengua i la cultura de Catalunya han determinat el procés de desenvolupament d'aquestes capacitats, dins una escola catalana, amb valors democràtics i integradors, que els han permès poder exercir la ciutadania de ple dret.

5. Avui, aquests principis i característiques del model educatiu català, dins la seva diversitat, són compartits de manera amplíssima per la societat catalana, més enllà de les opcions polítiques de les famílies i del conjunt de ciutadans i de les diferents perspectives que la pluralitat d'actors del sistema educatiu té sobre com ha de serne la concreció.

6. Els principis del model educatiu català han estat compartits al llarg de la història per diferents expressions: les escoles i les colònies del Patronat Escolar de Barcelona, les Montessori i Escoles d'Estiu de la Mancomunitat, el moviment d'Escola Nova i els Institut-escola de la Generalitat republicana, els moviments de renovació pedagògica dels anys 60, les escoles d'iniciativa social i el CPEPC, les mobilitzacions per l'escolarització de tots els infants i pels drets laborals, el treball per l'escola inclusiva, el consens social i polític i de la comunitat educativa del model d'immersió lingüística, etc.

7. El context històric i social en el que vivim fa encara més important garantir que el model educatiu català es consolidi i millori, per a donar resposta als reptes i les necessitats dels infants i de la societat. Un model educatiu compromès amb la democràcia, on la participació, el pensament crític, la resolució pacífica dels conflictes, el respecte a la diferència i els valors de convivència són centrals en la vivència dels infants. I un model educatiu compromès amb la inclusió i la cohesió social, on tot infant ha de trobar oportunitats de creixement i de dignitat, inclosa la competència comunicativa plena en les llengües d'ús normal a la societat.

8. Els mestres i professionals del nostre sistema educatiu garanteixen i fan possible aquest model educatiu català, i són els qui han fet els esforços gràcies als quals l'escola ha mantingut tothora la funció de cohesió social i de convivència democràtica en un context de tensions vinculades a la crisi econòmica. Les famílies i les entitats reconeixem i els agraïm públicament la aquesta tasca i manifestem la nostra confiança en la seva professionalitat.

9. L'escola catalana i el seu model d'integració lingüística ha fet un gran esforç en la darrera dècada per a acollir, des d'una perspectiva inclusiva, infants i joves vinguts de diferents cultures del món. Podem constatar que ha estat un factor important per a afavorir la cohesió social des d'una perspectiva intercultural i que aquest ha de continuar essent un dels puntals del model educatiu català.

10. Els plantejaments que propugnen públicament una involució educativa uniformitzadora, l'adoctrinament ideològic, la generació de sospites i denúncies i la segregació lingüística volen posar en risc aquest model educatiu català compromès amb la igualtat d'oportunitat dels infants i amb els valors cívics i democràtics de convivència de la nostra societat. Per això, les entitats que formem Somescola fem una crida perquè el conjunt de la societat faci seu aquest patrimoni que és el model educatiu català, i que es comprometi a consolidar-lo, protegir-lo i contribuir-ne a la millora.

11.3.18. Editorial diari Ara. «L'escola és de tots, i no es toca». 21/10/2018

Si hi ha una cosa de la qual la societat catalana se sent orgullosa és de l'escola. El model creat després de la mort del dictador genera un amplíssim consens entre mestres, famílies i experts, aquí i a fora. La immersió lingüística com a via d'integració i cohesió social ha sigut un autèntic èxit: ha contribuït decisivament a la normalització del català i ha fet que molts fills d'immigrants vinguts de la resta de l'Estat o, en les últimes dècades, de l'estranger, hagin pogut accedir a la llengua pròpia del país. I això s'ha fet amb respecte absolut al castellà, en un exemplar clima de convivència lingüística. La guerra de llengües que amb insistència i males arts han volgut provocar partits com Cs i PP no han trobat cap base social. L'escola, amb el suport de mestres i pares, ha deixat fora de joc aquests atacs injustos.

Però és que, a més de la qüestió lingüística, l'escola catalana ha fet una feinada i ha sigut un model de referència en inclusió en termes de diversitat cultural: és un exemple de respecte a la pluralitat. I ha estat a l'avantguarda en innovació i investigació pedagògica. Per tant, estan absolutament fora de lloc les acusacions d'adoctrinament. Res més lluny de la realitat i de la veritat. Són fruit d'un intent intolerable d'intoxicació de l'opinió pública espanyola, perquè de la catalana ho tenen difícil. I són una manera barroera de preparar la intervenció política de la conselleria d'Ensenyament amb la presa de poder de la Generalitat que avui anunciarà Rajoy a través de l'activació de l'article 155 de la Constitució. Es veu que, per combatre el Procés, tot s'hi val: a més de la repressió judicial i policial, a més de la generació d'instabilitat econòmica, també toca atacar un dels pilars de la convivència a Catalunya. Estàvem avisats: ja ho havia anunciat fa uns anys l'exministre d'Educació José Ignacio Wert, amb el seu indissimulat propòsit "d'espanyolitzar els nens catalans". Doncs, no. La societat catalana no permetrà que es trenqui aquesta història d'èxit. Perquè l'escola catalana no ha adoctrinat ningú, al contrari: ha sigut un espai de tolerància, d'integració i de llibertat, un espai de pedagogia activa i d'igualtat d'oportunitats, que si alguna cosa necessita no són polèmiques malèvols i injustes, sinó més suport, més reconeixement de la feina feta, més atenció pressupostària i més confiança.

11.3.19. Gent normal i problemes reals, de Carles Capdevila. Diari Ara, 19/01/2011

Desconfiaré sempre de qui no respecti la meua llengua. Perquè, en fer-ho, demostra que no em respecta a mi, i alhora que no respecta un bé cultural essencial. Desconfiaré sempre de qui no trobi normal el seu ús institucional i simbòlic, perquè no troba normal la meua realitat cultural i perquè a sobre es pensa que té dret a decidir què es la normalitat, i curiosament la normalitat és ell, i no jo. Desconfiaré sempre de qui digui que el meu problema no és real, perquè em menysté a mi i perquè es creu amb el poder de decidir què és real, i casualment també ho és ell, i no jo. Desconfiaré sempre de qui digui

que les llengües són per entendre'ns i no per crear problemes i faci servir aquest argument per crear problemes amb les llengües. Desconfiaré sempre de qui manipuli realitats deliberadament i gosi acusar llengües perseguides de ser les perseguidores. Desconfiaré sempre de qui vegi com a despesa innecessària la promoció de la meua llengua i com a inversió imprescindible la promoció de la seva. Desconfiaré sempre de qui vulgui acomplexar-me perquè parlo amb naturalitat la llengua dels meus pares. Desconfiaré sempre de qui em negui la llengua, perquè em sento compromès amb els que l'han salvat perquè jo la pugui ensenyar als meus fills. I procuraré enfadar-me poc, només el que jo trobi normal i davant d'amenaques que jo consideri reals. I sempre, però sempre, plantaré cara.

11.3.20. Romanço –de canya i cordill– dedicat a l'escola catalana, amb motiu de la trobada dels membres del comitè organitzador i del jurat dels premis Baldiri Reixac a la parròquia d'Ollers, quan es comptava l'any del senyor de dos mil divuit, en què s'expliquen cantant alguns fets històrics dignes de recordar. David Pujol, Ollers, 12/05/2018.

*Benvinguts tots a la festa
escriptors i professors,
pedagogs i pedagogues
i excel·lents historiadors.*

*Una escola catalana
va crear el mestre Calcat
humil, neta i ben galana
al carrer Sant Honorat.*

*Us volem contar una història
farcida d'amenitats,
tot cantant farem memòria
i us direm quatre veritats.*

*D'aquí en sortí la pensada
de crear-ne una entitat
que vetllés per la feinada
de la catalanitat.*

*Ens aplega un motiu simple:
40 anys del naixement
d'uns premis que milloraven
la llengua a l'ensenyament.*

*Se'n va dir la Protectora,
va fer tasques exemplars
ajudant a les escoles
amb uns llibres singulars.*

*Un mossèn, de nom Baldiri,
ensenyava els seus minyons:
«ajudaré els altres mestres,
escriuré unes Instruccions».*

*Va fer mapes i postals,
colònies i excursions,
càtedres a les Normals
i algunes celebracions.*

*Un borbó d'anomenada
una cèdula signà
perquè tota la mainada
s'eduqués en castellà.*

*Per citar el nom d'una mestra
direm la Rosa Sensat.
De totes les que van ser-hi
va tenir un lloc destacat.*

*Les primeres temptatives
foren del mestre Genís,
que va fer un llibre d'ajuda
molt popular al país.*

*L'Alexandre, un seu company,
vint volums ens ha deixat,
si en llegim un parell l'any
d'aquí a deu hem acabat.*

*Un bon catorze d'abril
la República esclatà:
i per millorar l'escola
la van fer en català.*

*El franquisme ho capgirà
i es posà tot cara al sol,
sort que el mestre Triadú
va començar a aixecar el vol.*

*Lluís Carulla, als anys setanta
es va ben il·lusionar:
«vull crear uns premis que ajudin
a fer escola en català».*

*Amb l'ajuda de la DEC,
va dir amb el mot precís:
«premiarem mestres i alumnes
que s'estimin el país».*

*Ara, tots ho sabeu prou,
ens diuen que adoctrinem,
però el que volen de veritat
és que desapareguem.*

*Ja veig que m'he allargat massa,
hi poso el punt i final,
que sinó més que un romanço
això pot semblar un serial.*

11.4. Informació del tractament de la llengua catalana en 528 centres educatius de Catalunya, País Valencià, les Illes i la Catalunya del Nord

1

CENTRE: Cooperativa d'Ensenyança Baix Penedès

ADREÇA: Av. Palau Rabassó, s/n

POBLACIÓ: El Vendrell

COMARCA: El Baix Penedès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 377¹

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material divers i treballs escrits en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

1 En tot aquest apartat el nombre d'alumnes sempre és del primer curs que s'ha buidat. En aquest cas, per exemple, és del curs 1981-1982. De tota manera, d'un curs a un altre la xifra sol variar molt poc.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: L'any 1973 l'escola començà amb pàrvuls de 3, 4 i 5 anys i amb els nivells de 1r, 2n i 3r d'EGB. Al mateix temps s'inicià l'ensenyament del català a nivell oral als pàrvuls i a nivell oral i escrit als alumnes d'EGB dels cursos existents, dedicant-hi dues hores setmanals. Com a llengua de comunicació s'utilitzà el català.

Actualment el català és usat a tots els nivells i totes les àrees com a llengua escolar, exceptuant les classes de llengua castellana. El material com llibres, ciclostilats, etc. és en català, amb excepció de les matemàtiques de 7è nivell, ja que el llibre de text previst no s'ha pogut editar i alguns llibres del 8è nivell que acaben amb la línia començada fa dos anys quan encara no hi havia llibres de text en català al mercat. Per al curs vinent, i com a projecte per al futur, s'està treballant sobre un programa de l'àrea de ciències socials amb continguts de la cultura catalana, així com una col·laboració a nivell extra-escolar en la tasca d'assolir la catalanitat del jovent.

2

CENTRE: Escola Llebetx

ADREÇA: Camí Sant Gervasi, 70

POBLACIÓ: Vilanova i la Geltrú

COMARCA: El Garraf

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 265

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material divers i treballs escrits en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968
- Tractament del català a l'escola: Des de l'inici de l'escola a l'any 1969 sempre s'ha fet tot en català. Actualment l'escola (i des d'un principi) fa ús del català a tots els nivells. A partir de 3r s'introdueix el castellà com a assignatura.

3

CENTRE: Lluís Marià Vidal

ADREÇA: C/ Nord, 2

POBLACIÓ: Agullana

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 48

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1975-1976 en aquesta escola es va començar a ensenyar el català d'una manera sistemàtica dins l'horari escolar, amb la col·laboració del mossèn del poble, membre d'Òmnium Cultural. A causa de la seva progressiva normalització, el mossèn va plegar i llavors els mestres iniciaren l'ensenyament de la lectura i l'escriptura i l'àrea d'experiències en la nostra llengua. Un any més tard s'incorporà a la resta de les àrees. S'ha de tenir en compte, però, l'existència d'una caserna de la Guàrdia Civil en el poble, que aporta molta mainada a l'escola. L'ús del català arriba a tots els nivells i àrees.

4

CENTRE: Col·legi Parroquial Sant Josep

ADREÇA: C/ Sant Benet, 25

POBLACIÓ: Sant Hilari Sacalm
COMARCA: La Selva
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 273

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material divers i treballs escrits en català. Es respecta si algun alumne vol fer un treball en castellà.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1964
- Tractament del català a l'escola: Una cosa és fer l'ensenyament en català i l'altra fer l'ensenyament del català. En el nostre centre, des de la seva fundació, l'any 1964, les classes s'han fet sempre en català. Si en un principi només es feien les classes en català, ara podem parlar d'una general catalanització de l'escola, encara que ja en els anys seixanta es feien classes de català al vespre per aquells alumnes que volien. Avui es fa l'ensenyament en català, s'ensenyava el català i l'escola és catalana a totes les àrees i nivells. En la nostra escola no hi ha l'ús de cap altra llengua que no siguin les hores d'anglès i de castellà. En el centre tot es fa en català, des de l'explicació a classe fins a les notes dels pares i tot el que sigui una projecció de l'escola a l'exterior. Pels anys vinents no cal dir que encara tindrem tendència a millorar i a catalanitzar al màxim la nostra tasca.

5

CENTRE: Escola Graduada Autònoma Joan Maragall
ADREÇA: C/ La Doma, s/n
POBLACIÓ: Santa Pau
COMARCA: La Garrotxa
TITULARITAT: Públic
CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984
NÚM. D'ALUMNES: 115

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material divers i treballs escrits en català.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: La primera vegada que es començà a fer quelcom en català fou en el curs 1975-1976, però fet d'una manera molt superficial (lectures comentades, cançons...), un cop per setmana. Va ésser en el curs 1977-1978 quan els nostres propòsits i intencions estaven més definides. En aquest curs i pensant amb la forma d'agrupament establert, es va fer l'ensenyament en català fins al segon nivell i en totes les àrees.

Actualment l'ús del català com a llengua escolar ens arriba fins al darrer nivell, d'acord amb la progressió establerta a partir del curs 1977-1978. Tot i que hi ha deficiències en els llibres de text o de consulta de segona etapa (ja que la catalanització en aquests nivells encara no s'ha consumat), les intentem suplir utilitzant material cíclic i altres apunts, en especial a les àrees d'experiències i matemàtica.

No hem d'establir cap previsió pel curs vinent ja que enguany hem arribat al vuitè nivell, però sí hauríem de millorar quan a fonts de coneixement (llibres de consulta, material d'arxiu...)

Article «Santa Pau i l'escola catalana», del grup de mestres de l'Escola Joan Maragall. *Butlletí Escola, del Moviment de Mestres per a una Escola de Catalunya*, núm. 5, juny-juliol de 1980

La població de Santa Pau compta amb una escola inclosa dintre la categoria de graduada i que porta per nom el de "Joan Maragall", nom que tot i essent posat en altres temps, dóna avui dia un marcat sentit de catalanitat a l'esmentada escola. La mateixa consta de cinc mestres, alguns d'ells ja en plaça definitiva mentre que d'altres avui hi són i demà no, seguint la pauta acostumada per l'actual normativa referent als concursos de trasllats.

Respecte a l'alumnat cal dir, i això crec que és molt significatiu envers el que estem fent, que tots són de parla catalana i que viuen a la vila uns i a les rodalies (Cellent, Sant Martí, Sacot...), d'altres. En nombres rodons s'apleguen a la nostra escola uns cent quaranta nens.

Per altra banda i amb més sort que res més, el professorat és de la terra i, per tant, igual que l'alumnat, facilita al màxim les coses de cara a l'objectiu que ens hem proposat.

Una vegada donades aquestes breus premisses que ens han permès més o menys centrar-nos en la qüestió que us volem destriar, podríem dividir la nostra informació en tres parts: a) Des de quan fem escola catalana? b) Com intentem fer-la? c) Per què la fem?

Des de quan? Recordem que la primera vegada que es començà a fer quelcom en català fou per allà el curs 1975-1976. Es donaven classes un cop per setmana a partir del cinquè nivell però fet d'una manera molt superficial (lectures comentades, cançons...), més que res perquè coneguessin l'idioma en sortir de l'escola.

En el curs següent ja es va fer català, com a llengua a tots els nivells i durant dos cops per setmana. Els alumnes tenien llibres de text gràcies a una subvenció que donà l'Ajuntament de la vila.

Va ésser en el curs 1977-1978 quan els nostres propòsits i intencions estaven més definides i aleshores parlàrem amb els pares d'intentar fer una escola catalana que anés molt lligada amb tota la realitat que ens envolta.

Pensàvem que aquest procés havia de fer-se d'una manera gradual i no pas radicalment. La veritat sigui dita, els pares no ho van veure massa clar, però això sí, ho acceptaren i ens donaren tota la confiança perquè es portés endavant. Així vam començar. En aquest curs i pensant amb la forma d'agrupament que hi havia, es va fer tot en català fins al segon nivell, mentre que de tercer a vuitè es va seguir el català com a llengua, però això sí augmentant el nombre d'hores de classe setmanals.

En el darrer curs i una vegada valorada l'experiència anterior, els pares accepten clarament que l'ensenyament a casa nostra ha d'anar per aquí i nosaltres progressivament així ho anem encaminant. Actualment fem català i en català fins a cinquè, però això no treu que en els altres nivells es parli i s'expliqui amb la nostra llengua.

Com intentem fer-la? Nosaltres hem portat aquest procés d'aprenentatge d'una manera globalitzada, a partir de coses reals i concretes con podrien ser els mateixos nens. Per exemple treballant el nom de cada alumne, explicant un conte o acudit en el que sigui protagonista, a través del material que porta cada dia, dels vestits, de fets ocasionals... procurant aconseguir que estiguin al màxim de motivats pel que passa. Aquest podria ser un primer camí que ens portaria cap a l'aprenentatge de l'escriptura i de la lectura, és a dir, del llenguatge en si mateix, però que caldria anar continuant a fi de treballar altres aspectes.

Per què la fem? Respecte a la llengua pensem que si abans a l'altre tipus d'escola el nen pensava i parlava en la seva llengua pròpia havent de traduir tot el que anava adquirint, fent servir una llengua totalment nova i estranya, això li ocasionava un autèntic trauma, difícil de corregir en tota la seva escolarització, trobant-se en clar desavantatge respecte a qualsevol alumne de tipus mitjà d'arreu de l'Estat.

En canvi, si aquest procés d'aprenentatge de la llengua pròpia té una continuïtat a l'escola, no solament serà més fàcil sinó que en ser una cosa més familiar i quotidiana es farà amb molta més il·lusió i estima.

Creiem també que aquest ensenyament ha d'estar molt relacionat amb el medi on el nen s'hi fa, creix, s'hi desenvolupa. A l'entorn de totes aquelles coses (casa, escola, carrer, barri...) que li són més íntimes i conegudes, que pot palpar un dia sí i l'altre també.

Això, no hi ha dubte, el farà interessar per a conèixer i estimar molt més el seu poble, la seva comarca, el seu país.

I per altra banda, perquè veiem que és l'única forma de portar a terme una tasca cultural pròpia i ferma, malmesa fins a avui, però que si es duu d'una forma coherent, organitzada i sistemàtica ens ha de permetre d'obtenir el redreçament del nostre país i del fet cultural català en tots els seus aspectes.

6

CENTRE: E.T.P. del Ripollès

ADREÇA: C/ Pompeu Fabra

POBLACIÓ: Ripoll

COMARCA: El Ripollès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 480

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'any 1975, amb classes de català (2 hores) a tots els cursos. A partir de 1979, classes en català a tots els cursos i àrees, amb especial èmfasi en la catalanització dels continguts.

Aquesta escola, després dels estudis estadístics realitzats amb les dades d'una enquesta a tot l'alumnat, l'any 1979, va fer l'opció d'Escola Catalana, en tot el que es refereix a la llengua i als continguts. L'opció no s'ha modificat, ni es preveu de fer-ho.

7

CENTRE: Escola pública de Porqueres

ADREÇA: Afores

POBLACIÓ: Porqueres
COMARCA: El Pla de l'Estany
TITULARITAT: Públic
CURS: 1981-1982 / 1983-1984 / 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 21

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978, nivells 3r, 4t i 5è, una hora de català a la setmana. El curs 1978-1979, 2n de preescolar aprenentatge de la lectura i els altres nivells 3 hores setmanals de català. El curs 1979-1980, preescolar i 1r, aprenentatge de la lectura, nivells 3r, 4t i 5è 3 hores setmanals, a més de socials i naturals. El curs 1980-1981, totes les assignatures i tots els nivells en català.

8

CENTRE: Col·legi Públic
ADREÇA: Pl. Badia, s/n
POBLACIÓ: El Pla de Sant Tirs
COMARCA: L'Alt Urgell
TITULARITAT: Públic
CURS: 1981-1982 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 24

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions generals en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Es va començar a fer l'ensenyament en català al iniciar-se el curs 1980-1981. Àrees: Dinàmica a preescolar i primera etapa d'EGB. Natural i Social al 3r i 4t nivell.

Amb data 14-1-1981 s'obtingué la Diligència de la Comissió Tècnica del Servei d'Ensenyament del Català, autoritzant l'ensenyament en català a la nostra escola, a tots els nivells i a totes les àrees. Una vegada informats els pares, optaren perquè es fes parcialment a les àrees i nivells següents: a) Àrea Dinàmica a Preescolar i a tots els nivells dels Cicles Inicial i Mitjà. b) Natural i Social a tots els alumnes del Cicle Mitjà. La qual cosa es comunicà a la Comissió Tècnica el dia 10 de juny del 1981. Per al curs vinent està previst continuar en català les àrees i nivells esmentats. Quan hi hagi possibilitats es faran d'altres àrees en català. De moment la catalanització es fa parcialment en tots els nivells en el que fa referència als textos escolars, però l'escola en la pràctica diària catalanitza tot l'ensenyament.

En el curs 1987-1988 emprem el català a tots els nivells educatius i àrees que hi ha a l'escola. Es preveu continuar així.

9

CENTRE: Parvulari-escola El Rotgle

ADREÇA: Av. Vila-real, 18

POBLACIÓ: Castelló de la Plana

COMARCA: Plana Alta

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 65

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català començà des de la creació de l'escola, el 15 de setembre de 1976. Essent, el català, l'única llengua emprada tothora. Actualment l'ensenyament en català abasta fins al quart nivell d'EGB, a causa de la manca de cursos superiors. No obstant això, està prevista la continuació de l'EGB inclòs el Cicle Superior.

10

CENTRE: Escola pública Sant Pau

ADREÇA: C/ Caderner, 12-14

POBLACIÓ: Manresa

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 20

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com a assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

11

CENTRE: Escola Pública Francesc Ferrer i Soler (després Escola Dr. Ferrer)

ADREÇA: C/ Barcelona, s/n

POBLACIÓ: Artés

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 246

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (1r) i cadascú en la seva llengua materna (2n)
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (parvulari i 1r), partint del castellà i considerant el català com una assignatura (7è i 8è), diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (de 2n a 6è)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família. Hi ha pares de nens que es troben amb greus problemes a l'hora de llegir el català. Cada cop són menys els que es fan en castellà.
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Vàrem iniciar l'ensenyament en català durant el curs 1978-1979, introduint el bilingüisme a parvulari i a 1r d'EGB.

Començarem el procés de catalanització per iniciativa dels mestres nouvinguts a l'escola. Durant el curs abans 1978-1979, i ja que fins aleshores tot s'havia fet en castellà, la majoria del claustre decidí fer bilingüisme en els cursos de parvulari i primer, i explicar-ho a la vegada als pares catalans, els quals estigueren totalment d'acord que els seus fills fessin l'aprenentatge en la seva pròpia llengua. S'optà pel bilingüisme, però tenint sempre en compte que tan sols servia com a pass per arribar a l'escola catalana per a tots els nivells i àrees. Amb aquest esperit i no perdent de vista la nostra fita, al curs 1979-1980 ja començava a fer-se tot en català en el nivell de parvulari de 4-5 anys, mentre en els altres cursos també s'anava fent cada vegada tot en català.

L'estat actual (1981-1982) és:

- Parvulari i primer d'EGB: tot en català.

-2n, 3r i 4t d'EGB: bilingüe en l'àrea de llenguatge. Les altres àrees en català.

-5è i 6è d'EGB: Totes les àrees en català, menys la llengua castellana.

-7è i 8è d'EGB: Les tres hores de català establertes.

La previsió pel curs vinent és:

-Parvulari, 1r i 2n d'EGB: tot en català.

-3r, 4t i 5è d'EGB: Llenguatge bilingüe i totes les altres àrees en català.

-6è i 7è d'EGB: Totes les àrees en català a excepció de la llengua castellana.

-8è d'EGB: Les tres hores de català establertes.

En aquests moments la catalanització total arriba fins a 1r d'EGB (i diem total perquè és el curs que porta l'aprenentatge en català des de Preescolar). Com que l'escola està autoritzada a impartir totes les àrees en català en la resta de cursos s'està assolint progressivament.

Actualment (curs 1986-1987) s'imparteixen en català totes les àrees a tots els nivells de l'escola. L'ambientació de l'escola, la revista que editem, les comunicacions als pares i les relacions amb les institucions són en català. La llengua vehicular d'alumnes i mestres és sempre el català.

12

CENTRE: Escola Salesiana Mare de Déu dels Dolors

ADREÇA: C/ Rosselló, s/n

POBLACIÓ: Sant Boi de Llobregat

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1984-1985 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 660

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català i castellà

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com a assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973

-Tractament del català a l'escola: El nostre ús del català com a llengua escolar, a reunions, xerrades, actes de tipus oficial, és ja normal. A les diverses aules és més o menys intensiu a causa del reciclatge fet pel mestre. Tothom entén el català. La nostra idea i el nostre projecte és aconseguir una catalanització total a l'escola, conscients que l'ambient que ens envolta al barri és molt i molt castellà. Objectiu, doncs, de l'escola és donar al noi un ambient català a fi de poder aconseguir que el noi s'expressi correctament en català. Així com a segon d'EGB el nen tot ho fa en català, voldríem que des d'aquest nivell se seguís normalment utilitzant el català en els cursos restants de l'EGB. Ara actualment ho aconseguim parcialment, però amb l'anhel d'anar cada vegada més enllà.

A segon d'EGB es fa tot en català. Amb el personal actual no ens és possible mantenir-ho a tots els nivells següents. Hi ha però una consciència clara de cap on hem d'anar i una voluntat manifesta de posar els mitjans necessaris per arribar-hi.

Previsions: a) Facilitar i forçar al màxim el reciclatge dels pocs professors no-catalanoparlants. b) Caminar vers la catalanització total i exclusiva. c) Emplenar les diverses àrees de 'continguts' catalans. d) Augmentar les actuacions i la influència de l'escola vers el barri. e) Aconseguir una manera de fer, ambient escolar i tarannà del tot català.

13

CENTRE: Escola Pau Casals

ADREÇA: Partida Picapolls, s/n

POBLACIÓ: Sant Joan Despí

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 610

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (parvulari i 1r) i tots en castellà (de 2n a 8è)

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà en les àrees de socials, naturals i música. Segons el nivell del curs, també escriuen en català -La llengua a Cicle Superior: explicacions generals en català i material en català en les àrees de socials i música (6è)

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (parvulari i 1r) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (a partir de 2n) ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català (parvulari i 1r) i bilingüe amb predomini del català (de 2n a 8è) -Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

–Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

–Tractament del català a l'escola: El grup de nens que va començar al parvulari l'aprenentatge en llengua catalana es troba ara fent primer de bàsica, amb un coneixement suficient de la llengua com per a poder-se expressar espontàniament a nivell oral i per tant amb possibilitats d'iniciar durant aquest curs l'aprenentatge de la lectura i escriptura, cosa que ja s'està fent segons un mètode adreçat a nens catalanoparlants. Després de l'experiència viscuda aquests tres anys i davant els resultats encoratjadors, la comissió de català de l'escola proposà al claustre de professors i a l'associació de pares la possibilitat d'endegar per aquest curs 1981-1982 l'ensenyament en català a tots els nens que ens arriben al parvulari. Valorada la proposta, tot i considerant l'esforç que representava, s'aprovà per unanimitat i actualment tots els nens del primer any de parvulari estan fent l'aprenentatge en català. La catalanització total s'està assolint al parvulari i a primer.

Les circulars informatives als pares són bilingües i els informes personals dels alumnes adreçats als pares es redacten en català o en castellà, segons la família. La feina administrativa interna es fa en català. El llenguatge es treballa a partir del català a les classes de parvulari i primer. A partir de segon es parteix del castellà i es considera el català com una assignatura.

Actualment (curs 1982-1983) els nivells de preescolar i Cicle Inicial treballen en català totes les àrees i s'introduirà l'aprenentatge del castellà a nivell escrit (lectura i escriptura) en el Cicle Mitjà. Al Cicle Mitjà i Superior els nens utilitzen el català a nivell oral, el comprenen i el parlen, també treballen la lectura i l'escriptura, però observem greus dificultats i inhibicions en la parla i l'escriptura lliures. Aquest fet ens ha decidit a començar l'ensenyament del català als nivells de preescolar, fent del català la llengua marc de l'escola; aquests nivells a l'anar pujant van assolint la catalanització de l'escola en tots els sentits. El proper curs ja tindrem un nivell que treballa en català al Cicle Mitjà i arran dels resultats molt positius de l'experiència que tenim fins ara, mantindrem la línia iniciada el curs 1979-1980 i tots els nivells de preescolar i cicle iniciala treballaran en català.

El curs 1987-1988 l'ensenyament en català arriba a 7è nivell d'EGB. Des de Parvulari fins a 5è d'EGB tot l'aprenentatge es fa en català, exceptuant les hores reglamentàries de castellà.

14

CENTRE: Escola Petit Món

ADREÇA: Av. 303, núm. 58

POBLACIÓ: Castelldefels

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 100

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

–Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: en català i en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català, amb una traducció en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català l'any 1975, a Parvulari. Actualment els pares, fins i tot els castellanoparlants, són conscients de la nostra voluntat catalana.

Fem servir un programa d'immersió en el qual el nen, des de ben petit, sigui o no català, va sentint aquesta llengua. A les aules de maternal s'intenta respectar la llengua materna, però l'educadora parla en general a tots en català. A preescolar els nens, per ells mateixos, ja contesten i fan les coses en català, perquè siguin o no d'ací, han acceptat aquesta llengua com a seva.

15

CENTRE: Institut de Formació Professional de Santa Coloma de Gramenet Les Vinyes

ADREÇA: C/ Amèrica, 53

POBLACIÓ: Santa Coloma de Gramenet

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 1.357

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: L'escola és de nova planta, aquest és el tercer curs que funciona i ens regim segons l'obligatorietat de l'ensenyament en català en FP, és a dir, dues hores setmanals en el segon grau.

L'estat actual de l'ús del català dins del centre és el següent:

- Parla castellana: 92,20%
- Parla catalana: 4,75%
- Parla català/castellà: 2,85%
- No contesta: 1,20%

Aquesta és la situació real del nostre institut després d'haver realitzat una enquesta a tots els alumnes.

16

CENTRE: Escola Benjamí

ADREÇA: C/ La Fosca, s/n

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 336

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar, fins a 5è

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968

-Tractament del català a l'escola: L'escola havia començat els anys seixanta com a guarderia amb finalitats assistencials i, després d'una etapa de transició, el curs 1968-1969 va definir-se com a una escola amb vocació de servei públic, catalana, gratuïta, laica i de qualitat. Des d'aquell curs fins al 1980-1981 el tractament de la llengua es basava en el respecte a la llengua familiar del nen, introduint classes de català per als no-catalanoparlants i creant un ambient favorable a l'adquisició de la llengua catalana i la integració a la nostra realitat social mitjançant l'estudi (geografia, història, cultura) i la vivència (excursions, sortides, festes populars, cançons, jocs, etc.) que havia de dur a la plena catalanització a partir de 6è.

En aquest curs hem iniciat una nova programació, projectada el curs passat, que, en síntesi, presenta una atenció especial al parvulari encaminada a aconseguir que l'ensenyament de la lectoescriptura es faci en català per a tots els nens. En els cicles Inicial i Mitjà, afectats per la política lingüística anterior, s'ha posat l'accent en la incorporació de nens al grup de catalanoparlants i la introducció progressiva d'assignatures en català. Al Cicle Superior totes les activitats són ja en català, encara que els resultats no són tan positius com voldríem en l'escriptura i, fins i tot, en l'expressió oral. El curs vinent pensem seguir aprofundint en aquest camí, marcant com a fita important l'ensenyament de la lectoescriptura en català per a tots els nens de la classe de 1r d'EGB.

Amb algunes limitacions, que intentem solucionar amb classes de recuperació, es pot considerar que la catalanització total s'assoleix a partir de 6è d'EGB.

17

CENTRE: Col·legi Sagrat Cor de Jesús (Col·legi Casp)

ADREÇA: C/ Casp, 25

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 1.941

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català, material i treballs en català i en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
 -Tractament del català a l'escola: En el moment actual (curs 1984-1985) la nostra escola està fent camí cap a la catalanitat de tots els aspectes i elements constitutius que li són propis. Aquest procés començà el curs 1968-1969 en què s'encetaren les classes de llengua catalana a l'antic 5è de Batxillerat.

Quan iniciàrem la represa la situació de l'escola era de total castellanització acadèmica i oficial; en bona part a les relacions personals el català romangué com a llengua quotidiana. En aquell moment l'ensenyament de la llengua catalana s'instaurà obligatòriament per a tots els alumnes de 5è, no sense alguna reticència, ja que s'exigia l'aprovat per a passar a 6è curs. Aquestes classes trobaven continuïtat a 6è perquè l'assignatura l'Història de l'Art es feia en català. Val a dir també que durant aquest temps la litúrgia i els actes religiosos empraven la llengua catalana, paral·lelament al que succeïa a tot el país. Més endavant s'introduí l'ensenyament del català com a assignatura als darrers cursos d'EGB (1973-1974), alhora que les reunions i els documents interns anaren catalanitzant-se progressivament.

La següent fita important s'aconseguí el curs 1975-1976 en què s'estimulà els professors que podien fer-ho que donessin les classes en català. També es feren passes importants de cara a fer totes les reunions pares-professors en català, tenint en compte que en elles sovint s'aplegaven entre 150 i 200 persones, entre les quals sempre hi havia qui demanava que es parlés en castellà. No cedint a peticions com aquesta s'ha pogut arribar a la situació actual, en què tots els escrits adreçats als pares o exteriors es fan exclusivament en català, així com les publicacions per a pares, alumnes i professors (especialment el *Caps 25* i el *Clip*) en què es pot dir que –un cop superat un període dos anys de bilingüisme oficial– el català ha esdevingut la llengua oficial de la institució.

La darrera redacció de l'ideari del centre (tardor de 1980), on d'antuvi aquest s'auto-defineix com a institució escolar catalana, recull i expressa aquesta realitat lingüística i cultural alhora, apuntant el desig i la voluntat ferma d'aprofundir en aquesta línia.

Aquest aprofundiment en la catalanització del centre no sempre resulta fàcil per la complexitat estructural de la institució, i per la molt heterogènia condició sociolingüística de la base social del col·legi. Cal considerar, a més, l'existència d'entitats centrades en el col·legi (associació de pares i família, d'antics alumnes i Agrupació Excursionista del Col·legi de Casp) que han seguit un procés de catalanització paral·lel, amb el seu propi tarannà. Creiem que a través d'aquestes entitats (que apleguen unes 7.500 persones) la incidència social del col·legi en el procés de normalització lingüística i cultural dels Països Catalans pot ser molt considerable.

18

CENTRE: Escola Pegaso III

ADREÇA: C/ Dublin, s/n

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 485

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar, fins a 5è

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

19

CENTRE: Cooperativa Escola Àngelus

ADREÇA: Av. Pomar, 6

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 357

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit. Els alumnes, voluntàriament, han optat pel català.
- La llengua a Cicle Mitjà: Cadascú en la seva llengua materna. El mestre imparteix totes les àrees en català.
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català, material en català i castellà, treballs

escrits optatiu en català–Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Van començar a fer tot l'ensenyament en català l'any 1976, respectant als alumnes d'EGB l'opció a realitzar els seus treballs escrits en la llengua materna. En aquests moments els de Cicle Inicial ja fan tot l'aprenentatge en català. El 100% d'alumnes entén el català. Les classes es fan totes en català. El treball individual dels alumnes del Cicle Mitjà i Superior és optatiu, i s'ha arribat a un tant per cent molt alt d'alumnes amb famílies castellanoparlants que opten per fer els seus treballs en català.

A 2n nivell d'EGB la totalitat dels alumnes fan l'ensenyament en català. A partir de 3r fins a 8è els mestres imparteixen les classes en català i els alumnes poden optar per fer els seus treballs escrits en català o castellà. S'ha aconseguit un tant per cent molt alt d'alumnes castellanoparlants que opten per fer els treballs en català.

20

CENTRE: Escoles Virtèlia
ADREÇA: C/ Ganduxer, 117
POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982
NÚM. D'ALUMNES: 515

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. Tenint present que alguns alumnes s'incorporen a l'escola procedents d'altres terres, es procedeix a una diferenciació i integració ràpida, però partint de la llengua materna.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: De 1939 a 1970, progressivament-
 Tractament del català a l'escola: Des de la fundació de l'escola, l'any 1939, i segons les possibilitats de l'època, es va anar incorporant la llengua catalana, progressivament, fins al 1970, que ja amb una mica més de permissivitat, s'implanta tot l'ensenyament en català. Cal tenir molt present, però, el període necessari d'adaptació del professorat. El català és la llengua escolar de tots els nivells i àrees. Sols es poden fer unes comptades excepcions en els casos de professors de parla castellana i amb edat molt avançada, de BUP, que continuen utilitzant i sense possibilitats de canvi, el castellà. Tret d'aquestes excepcions, d'altra banda necessàries des d'un punt de vista laboral i humà, el nivell de catalanització és total.

La catalanització a nivell escolar és molt notable també a nivell de jocs organitzats espontàniament pels alumnes i en els patis.

21

CENTRE: Escola Bellesguard

ADREÇA: C/ Immaculada, 66

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. En els treballs escrits es respecta la llibertat d'ús d'idioma.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (fins a 5è)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família (quan ho sol·liciten)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975

-Tractament del català a l'escola: El curs 1975-1976 es va començar a fer l'ensenyament en català, a preescolar i primer d'EGB, a totes les àrees.

Actualment l'escola està catalanitzada fins a 6è, a totes les àrees. Seguïrem amb la progressió establerta fins a 8è. A vuitè hauran fet: els catalans l'aprenentatge en català i del català i aquests mateixos l'aprenentatge obligatori del castellà. Els castellans l'aprenentatge en castellà i del castellà amb una especial incidència en la cultura catalana i l'aprenentatge obligatori del català.

La catalanització total dels de llengua materna castellana esperem que serà possible quan ho assoleixi el país.

Es respecta la llibertat d'ús d'idioma a l'hora de presentar els treballs. A sisè curs els d'aprenentatge en castellà tenen *Història de Catalunya*, d'Oriol Vergés, en català, i els d'aprenentatge en català tenen el llibre de consulta de socials en castellà. L'aprenentatge de la lectura i l'escriptura es fa en la llengua de cada nen.

22

CENTRE: Col·legi La Salle

ADREÇA: Av. La Salle, 26

POBLACIÓ: Premià de Mar

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 625

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: en català a l'àrea de llengua catalana. En castellà a les altres àrees

-La llengua a Cicle Mitjà: en català a l'àrea de llengua catalana. En castellà a les altres àrees

-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català i, en algunes àrees, en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura. A l'àrea d'Experiències es parla molt en català en tots els nivells

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975

-Tractament del català a l'escola: Es va començar a fer ensenyament en català l'any 1975, des de 3r nivell a 8è. L'any 1978 hi va haver ensenyament de català a tots els nivells. De moment es fan tres hores setmanals de llengua catalana.

A 6è s'estudien les comarques, editades per l'Acció Escolar del Congrés de Cultura Catalana. A 7è s'estudia un resum de la cultura catalana i la història de Catalunya. A 8è s'estudien els principals literats i una mica les seves obres. Per aquest estudi fan servir el llibre *Literatura Catalana*, d'Albert Vila, de la Col·lecció Quaderns.

23

CENTRE: Escola Pública Jaume Balmes

ADREÇA: Pl. Pius XII, 1

POBLACIÓ: Cervera

COMARCA: La Segarra

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 554

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe. Els quatre que hi ha a pàrvuls que ho fan en castellà reben l'ensenyament personal en aquest idioma.
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna. En català o castellà segons l'opció dels pares
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català i treballs escrits en català o castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (de 1r a 4t)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà, amb gran esforç en aquest darrer any cap a la catalanització de l'oficina

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
 - Tractament del català a l'escola: L'any 1978 en primer curs i pàrvuls, sempre segons l'opció dels pares de tenir els cursos doblats.
- Els primers quatre cursos i parvulari es fan en català. La religió es fa en català. Pel curs vinent s'introduirà una assignatura més en català a 5è i a la segona etapa per tal de potenciar aquest aprenentatge.

24

CENTRE: Escola graduada de Corbins

ADREÇA: C/ del Calvari, s/n

POBLACIÓ: Corbins

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 105

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: en català i en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i en castellà
- Treball: en català i en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Vam provar l'àrea d'experiència, matemàtica i religió fa un parell de cursos a 4t i 5è, i la religió i la matemàtica a 2n i 3r. Pràcticament, però, els nostres comentaris a classe han sigut sempre en català a totes les matèries. Les nostres previsions són fer-ho tot en català i adoptar el castellà com a assignatura. Actualment (curs 1987-1988) es fa tot en català, a excepció de la llengua castellana i d'una assignatura (ciències de la naturalesa). La previsió pel curs vinent és la mateixa.

25

CENTRE: Escola Pública Sant Salvador

ADREÇA: Av. Pallaresos, s/n

POBLACIÓ: Tarragona

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 994

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: en català i en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: alguns grups fan assignatures en català, com música, plàstica i gimnàstica.
- La llengua a Cicle Mitjà: en català
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: a preescolar es parteix del català en els grups corresponents i en els altres, com a segona llengua. La resta de cicles es parteix del castellà i es considera el català més que una assignatura.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

26

CENTRE: Institut de Batxillerat

ADREÇA: C/ Institut

POBLACIÓ: Agramunt

COMARCA: L'Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 236

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: La major part de les assignatures es fan en català. Alguna no, perquè el professor és de fora de Catalunya. Els treballs i el material divers depèn molt dels professors i dels alumnes. Encara que es guanya terreny, molta cosa es fa en castellà. L'àrea de llenguatge es fa partint del català.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català (des de fa dos cursos)

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament del català com a assignatura es va començar el curs 1978-1979, any en què es va posar el català per primera vegada a BUP i encara optatiu.

De tota manera, cal tenir present que des de fa molt de temps s'imparteixen classes en català, encara que els apunts i els exercicis sovint es facin en castellà; i això perquè, en realitat, de conflicte lingüístic n'hi ha molt poc. Per tant, és molt fàcil que, si el professor és català, les classes (les explicacions i els comentaris), es facin en la nostra llengua.

Encara la situació no està com voldríem. Enguany s'ha aconseguit que les assignatures de Grec, Llatí i l'EATP de llar, no solament s'impartissin en català, sinó que utilitzessin un text en la nostra llengua i, així mateix, també hi fessin els exàmens, els apunts de classe...

De cara al proper curs caldrà treballar en aquesta línia ja que si el professorat és català és fàcil que tot el BUP i el COU es faci en la nostra llengua d'una manera total.

L'any que ve ens agradaria que els professors de física i química i també els d'història utilitzessin textos i apunts en català. Això, cal dir-ho, també depèn un xic de les editorials.

27

CENTRE: Escola Nacional Mixta Gorgs

ADREÇA: C/ Àguila, s/n

POBLACIÓ: Cerdanyola del Vallès

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 600

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i castellà
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: en castellà, i 3 h de català
- La llengua a Cicle Superior: en castellà, i 3 h de català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: fins a 2n en català i castellà. A partir de 3r en castellà.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El bilingüisme s'està fent a una unitat de parvulari 4 anys, parvulari 5 anys, 1r i 2n. Tenim projectat de mantenir l'ensenyament en la llengua materna fins a 5è. Després ens plantejarem quines àrees seran donades en català.

28

CENTRE: Escola Torre de la Llebre

ADREÇA: Av. Massana, s/n

POBLACIÓ: Rubí

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 165

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: En català (preescolar) i en castellà (1r i 2n).
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (EGB)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'any 1981 vàrem començar l'ensenyament en català a totes les àrees de 2n de preescolar. El curs 1982-1983 el 1r haurà assolit la catalanització total.

29

CENTRE: Escola Andersen

ADREÇA: C/ Pérez Galdós, 17

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 396

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1971
- Tractament del català a l'escola: Des dels inicis de l'escola que es vénen fent les àrees de matemàtiques i ciències socials en català a tota la segona etapa, així com l'assignatura de català a tots els nivells d'EGB. Aquests inicis corresponen a l'any 1971, on l'escola Galdós es va unir formant agrupació amb l'escola Andersen.

Actualment al preescolar i Cicle Inicial tot l'ensenyament es fa en català com a primera llengua. A tercer introduïm el castellà com a assignatura únicament oral. Quart i cinquè encara que les explicacions, llengua vehicular mestre-alumne i treballs es fan en català, encara tenim aquesta llengua com a segona oficialment, ja que vam introduir tot l'ensenyament del català primera llengua el curs 1978-1979. Al cicle superior les característiques són similars al Cicle Mitjà.

Actualment és a tercer curs d'EGB on les classes, llibres, etc. assoleixen la catalanització total, donat que són els nois que van començar el seu ensenyament preescolar a la nostra escola el curs 1978-1979.

30

CENTRE: Col·legi Municipal Salvador Llobet

ADREÇA: C/ Roger de Flor, 64

POBLACIÓ: Granollers

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 720

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i castellà
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna. L'àrea d'Experiències la fan tots en català–La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna–La llengua a Cicle Superior: explicacions en català, el material en català, (excepte a matemàtiques i llengua castellana), i els treballs, cada nen en la llengua que tria–Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: L'escola va iniciar, el curs 1973-1974, l'aprenentatge de l'escriptura i de la lectura en la llengua materna. Així, els nens de 1r d'EGB d'aquell curs van fer: els catalanoparlants, tot l'ensenyament en català; els castellanoparlants, tot l'ensenyament en castellà. Els cursos successius es va anar introduint aquest bilingüisme. El curs 1975-1976 aquests mateixos nois iniciaven l'aprenentatge oral de la segona llengua: els catalanoparlants rebien, primer oralment i després com a llengua escrita, la llengua castellana; els castellanoparlants feien el mateix amb la llengua catalana. Molt abans d'iniciar aquesta normalització lingüística l'escola havia introduït el català com a matèria més dintre del programa escolar (amb unes hores concretes a la setmana). A partir del curs 1973-1974, i a mida que els cursos iniciats en el bilingüisme anaven pujant de nivell, s'anava deixant el català com a matèria i aquesta llengua anava quedant inserida en la classe com a vehicle d'ensenyament. Si en principi el català era la llengua de comunicació usual a la nostra escola –per les característiques del professorat i perquè l'escola era molt més petita quant a número d'alumnes que ara– a partir d'aquest curs 1973-1974 i fins al present 1981-1982 ha passat a ser una llengua d'aprenentatge.

L'àrea de Llenguatge es fa diferenciada per als alumnes. A partir de preescolar i fins a 5è la llengua base dels nois en l'àrea de Llenguatge és la seva llengua materna. A 2n de preescolar s'introdueix la llengua catalana als nois castellanoparlants, com a una segona llengua. De 1r a 5è s'introdueix el castellà com a una segona llengua per als nens catalanoparlants. Els nens castellanoparlants continuen fent el català com a segona llengua. Progressivament, a partir de la introducció de la segona llengua, van augmentant les hores a la setmana que es fan.

Organització. A l'escola, a tots els nivells hi ha dues aules per nivell (cursos paral·lels). A l'hora de llengua es fan tres grups: dos grups de nois castellanoparlants i un grup de nois catalanoparlants. Dos grups els porten els mestres respectius d'un i altre curs i el tercer grup el porta una altra persona que ve a l'escola a fer aquestes hores de llengua. La preparació de les classes es fa conjuntament.

A partir de 6è la llengua no es fa diferenciada. Tots els nois fan junts o bé llengua castellana o bé llengua catalana. A partir de 7è, dins l'àrea de Llengua, es treballa de forma més sistematitzada la literatura. Es fa en català excepte quan s'analitza algun autor de llengua castellana, que s'exigeix al noi que es faci en castellà.

31

CENTRE: Escola pública mixta de Castellcir

ADREÇA: C/ Major, 1

POBLACIÓ: Castellcir

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 30

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola:

1) Exposició

Aquesta escola està dividida en dues aules on s'hi apleguen tots els nens del poble fins als 11 anys. Els de menys de 6 anys van a la guarderia-parvulari i els de 6 a 11 anys –que corresponen a la primera etapa d'EGB– a l'altra aula. Malgrat que la guarderia sigui privada i l'escola, pública, funcionem molt d'acord i programem algunes activitats conjuntament. Des del curs 1979-1980, conformadament amb els pares, vàrem començar l'en-

senyament de totes les matèries i a tots els nivells en català. Els alumnes que en aquells moments ens preocupaven una mica, doncs havien fet els primers aprenentatges amb mestres castellanques i totalment en castellà, ara ja estan cursant 4t i 5è, i deixant de banda algunes dificultats ortogràfiques ho han superat molt bé, ja que essent la majoria nens de parla catalana, amb una vida al carrer totalment en aquesta llengua (només hi ha algunes famílies amb la mare no catalana) abans el que feien era traduir al castellà i avui s'expressen amb força correcció. La vida a l'escola és doncs catalana, fem en català tots els rètols, les comunicacions als pares, etc. Quan treballem un tema en fem un vocabulari específic, procurem també fer-lo en castellà i quan treballem dites i frases fetes, comentem també les que surten en llengua castellana; però pensem que cal insistir molt més en el català ja que el castellà sense adonar-nos-en es va introduint, principalment en els nens que passen moltes hores davant la TV o llegeixen còmics en castellà.

2) Llibres i material

Preescolar:

–Murals sobre diferents temes per ajudar a enriquir el vocabulari, l'expressió oral, l'observació–Contes–Trencaclosques i altres jocs educatius–Dibuixos dels propis nens–Joguines: nines, fireta, cotxes–Fitxes corresponents a aquesta edat: 'Zoo de Drenes', 'Visquem els contes'...

Primer i segon d'EGB:

–Cada nen té un llibre de lectura en català: "Tris tras" (1r) i "Vet-ho aquí" (2n). Les matemàtiques són de l'Editorial OndaTercer, quart i cinquè d'EGB:

–Cada alumne té un llibre de lectura en català ("Contes de Tolstoi" o "Rondalla va, mentida ve"), un en castellà ("Bajo el sol entero" o "Con el viento"). Les matemàtiques d'Editorial Casals.

A part dels llibres de cada alumne, intentem anar formant una petita biblioteca on hi ha llibres d'experiències, consultors, treballs que hem fet sobre un tema i també llibres de lectura. Esperem tenir ben aviat la Gran Enciclopèdia Catalana, que sol·licitarem en el moment que la Generalitat va oferir-la a totes les escoles públiques i també altres col·leccions com "Avui sabreu", de Teide i "El món del saber", de l'Abadia de Montserrat, a fi que els menuts puguin aprendre a consultar i obtenir conclusions sobre el tema que els interessa.

Els alumnes de 4t i 5è tenen fitxa de lector a la Biblioteca de la Caixa de Castellterçol, on periòdicament van a buscar llibres de lectura i documentació sobre algun tema, si ens fa falta.

Altres materials que utilitzem a la classe són:

–Fitxes de problemes, en català, tretes dels llibres de Vandellós i traduïdes d'altres editorials–Trimat i Quatrimat, fitxes tretes d'aquests llibres per fer jocs de lògica–Tangram, per treballar l'espai–Fitxer d'ortografia, amb les fitxes de l'Editorial Casals–Conjunt d'històries mudes, que cal ordenar i sota les quals s'hi pot posar lletra–Mots encreuats, una sèrie en català i una altra en castellà, molt senzills–Fitxes de llengua castellana, amb exercicis per a 3r, 4t i 5è nivell, de l'Editorial Casals–Jocs, amb cartrons i fustes per fer sèries i mosaics–Material propi de matemàtiques, regletes, blocs lògics–Botiga, amb objectes de fang fet pels nens i amb cartrons representant diners, per jugar, comptar, tornar canvi...

També tenim un termòmetre de màxima i mínima i un pluviòmetre que consisteix

en un pot de llauna. A partir d'aquí, ens plauria muntar una petita estació meteorològica, ja que el que fins ara hem fet –observacions sobre el vent, les precipitacions i gràfics de les temperatures– veiem que en general els nens s'hi senten atrets, ja que en els pobles el temps es viu molt. Per exemple, enguany, és segur que arreu s'ha sentit la secada, però en els llocs on els camps es veuen cada dia i l'avi diu que no es podrà sembrar si abans no plou, segur que s'està molt més pendent de les boires i de la situació del temps.

Pensem que aquests coneixements, a part d'ésser útils en si mateixos, els ajuden molt, ja que així aprenen a elaborar gràfiques, a comparar quantitats i a anar adquirint el sentit de la mesura.

3) Organització del treball:

Els menuts de la guarderia-parvulari fan els aprenentatges de pre-lectura, pre-escritura i matemàtiques que els hi corresponen. Fan també molts treballs d'observació d'allò que els envolta: el bosc, les flors, les cases, els vestits, els animals... motivats gairebé sempre per algun objecte que algun d'ells ha dut a l'escola o alguna cosa que han vist o recollit en el decurs d'una sortida.

Amb els de 1a etapa i convenientment distribuït en el curs de la setmana, treballem les matèries així:

–LENGUATGE. Pensem que el llenguatge és una assignatura de tot el dia. Per això donem importància a les hores d'entrada, sortida, esbarjo... que és quan els nens expliquen coses, fan comentaris que cal aprofitar per corregir i enriquir la seva expressió oral. Hi ha, tot amb tot, unes estones pròpies de llenguatge.

A primera hora, cada dia fem lectura silenciosa amb els llibres de la biblioteca; en acabar un llibre el nen en fa la fitxa. Estem pensant (si bé encara no ho tenim resolt) com fer un "llibre de lector" on cada nen pogués anar anotant tots els llibres que ha llegit, des de 1r fins a 5è, amb la possibilitat després de poder-lo ampliar.

Durant la setmana ens dediquem:

–Un dia als textos lliures dels nens: lectura, correcció, tria, comentari–Un altre a l'expressió dirigida: comentari de textos literaris, veure maneres de fer, fer servir el diccionari, conèixer què és una descripció, com s'escriu un diàleg...

–Un tercer dia fem exercicis gramaticals: concordances, estructures de frasesTot això adaptat a cada nivell. Els nens no tenen cap llibre, algunes vegades els donem el text o l'exercici imprès, d'altres ho copiem a la pissarra.

Els llibres que fem servir són: Col·lecció "Parlem de...", Santillana, Grup Promotor; *Programació de Llengua Catalana* a EGB-Generalitat; *Programació de Llengua a Primera Etapa*, Rosa Sensat VOX; *Vocabulari bàsic infantil i d'adults*, VOX; *El text lliure*, BEM-Laia; *Lliçons de llenguatge*, Alexandre Galí, Barcino; *Itinerari de grammaire moderne*, Boisseau, Magnard; i *La Gramàtica de la Fantasia*, de G. Rodari.

Cada any, per Sant Jordi, hem publicat un llibre: el 1980 fou de poesies, el 1981 de contes i, aquest curs, com que ens sumem a la campanya «El país a l'escola: foment de la cançó popular», ho farem a partir de cançons. Creiem que d'aquesta manera donem importància als textos dels nens, a la cultura popular; veiem què és i com es fa un llibre –ja que l'imprimim i el relliguem a la classe– i en cada casa el dia de Sant Jordi arriba un llibre.

Durant les hores que fem llengua castellana, procurem que la vagin dominant, de manera oral els primers cursos i després per escrit. Fem servir contes per augmentar

vocabulari i centrar l'interès: *Cuentos por teléfono*, de G. Rodari i *Zuecos y naranjas*, de M. del Amo.

–MATEMÀTICA. Cada nen treballa amb el seu llibre i segons el seu ritme. Periòdicament, per grups, fem treballs de conjunt, de medicació, jocs de lògica, càlculs orals, situacions sobre les que podem posar problemes... També cada nen va treballant amb els fitxers de problemes, trimat, tangram, seguint una llista que té damunt de la qual va assenyalant la tasca feta.

–EXPERIÈNCIES. Estudiem un tema tots plegats, aprofundint-lo cada u segons el seu nivell. Com sigui que els nens passen cinc anys a l'escola, cal vigilar que el temari vagi variant durant els cursos o bé que se n'estudiïn aspectes diferents. Per exemple, cada curs hem estudiat el cos humà; un any ho férem seguint el llibre *Tu cuerpo* que havia regalat La Caixa i adaptant-ho al que més ens interessava. L'altre any va sortir el tema dels primers auxilis i a partir d'uns murals tornàrem a repassar el cos, però en funció dels accidents i malalties que allà s'hi explicaven. Aquest any, en fer el tema dels aliments, hem estudiat el nostre cos però remarcant més l'aspecte d'assimilació dels aliments, creixement i energia.

Altres temes que hem treballat són: les cases (com es fan, com s'escalfen...), el Penedès (motivat per una visita que ens van fer els nens de Santa Fe del Penedès i que nosaltres els vam tornar en el temps de la verema), com es fa un llibre (des que l'autor el pensa fins que el tenim a les mans), com s'escriu abans que el paper fos inventat), Castellcir i el Moianès (com és la nostra comarca, quin clima té, quins cultius, quins treballs fa la gent...).

4) L'escola i les festes populars.

Intentem viure a l'Escola totes les festes populars tradicionals: la castanyada, Nadal, el Carnestoltes, Pasqua, Sant Jordi. Com sempre, a part del pessebre, disfresses i castanyes; un any vam fer panells, un altre ous de Pasqua, l'últim Nadal hem fet torrons. Normalment ho organitzàvem conjuntament amb els petits de la guarderia i sovint hi vénen mares, àvies, segons l'horari i les possibilitats de cada u.

No obstant això, enguany hem sortit del recinte de l'escola, ampliant el que els altres havíem fet, prenent part en la cercavila de Carnestoltes de Castellterçol i fer arribar la gatzara als altres.

De moment, per Nadal, conjuntament amb el grup d'Esplai, hem preparat una representació dels Pastorets. Ha estat una representació molt senzilla, basada en cançons populars que els nens ja coneixien i que hem tirat endavant amb la col·laboració de molts: mares que han fet disfresses, xicots que han fets decorats... però en conjunt veiem el resultat com a força positiu. Vam trobar-nos tots i Castellcir aquestes festes va tenir Pastorets. Volem fer una trobada semblant amb motiu de Sant Jordi; una representació teatral, una llegida de contes o poesies dels alumnes i fins antics alumnes o joves del poble, en fi, una festa literària.

També estem construint, junt amb els de l'Esplai, uns gegants que puguin sortir i ballar per la festa major, per Carnestoltes, etc.

Així, a poc a poc, voldríem, entre tots, anar donant relleu a algunes festes (com per exemple sant Tomàs que és la festa major d'hivern) que sense haver-se oblidat mai del tot, a voltes, s'han anat refredant per manca de participació. Així l'Escola surt al carrer, dóna el que pot i s'enriqueix amb el que rep dels altres.

32

CENTRE: Barrufet
ADREÇA: C/ Baldiri Comas, 25
POBLACIÓ: Sant Boi de Llobregat
COMARCA: El Baix Llobregat
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982
NÚM. D'ALUMNES: 252

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola:

Curs 1973-1974: Llar d'infants i parvulari. Catalanoparlants en català. Castellanoparlants ordres, avisos, jocs i cançons en català. Curs 1975-1976: Llar, parvulari, 1r i 2n d'EGB. Catalanoparlants tot en català. Castellanoparlants explicacions generals, ordres, jocs, cançons. (Per voluntat pròpia molts nens castellans van passar a fer l'aprenentatge en català). Curs 1979-1980: A tots els nivells i a totes les àrees en català, tant els catalanoparlants com els castellanoparlants.

L'escola és plenament catalana, en la forma i en els continguts. Els nens que arribin nous (castellanoparlants) seguiran un procés fins a la catalanització total.

33

CENTRE: Cooperativa d'Ensenyament Montserrat
ADREÇA: C/ de Baix, 8
POBLACIÓ: Esparreguera
COMARCA: El Baix Llobregat
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982
NÚM. D'ALUMNES: 339

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català i escrit en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material en català. Treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1972
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1972-1973 aquesta escola regida per les G. Dominiques començà a donar classes de català, una hora setmanal a tots els cursos. A partir del curs 1974-1975 es va ampliar a dues hores setmanals. La professora estava subvencionada amb un contracte de la DEC, amb ajuts de la mateixa escola i de l'ajuntament.

A l'estiu de l'any 1978 les G. Dominiques abandonen l'escola i se'n fa càrrec una cooperativa de pares. A partir d'aquest any es planteja a nivell de claustre i de junta de pares, i molt seriosament, la catalanització progressiva de l'escola com a base i vehicle de tota la formació.

Començarem per l'Escola Bressol i Parvulari, i així progressivament cada curs. Cal esmentar que, al principi, trobarem seriosos entrebancs per part d'un sector de pares.

Des de l'any 1972-1973 alguns mestres, per pròpia iniciativa i convenciment, feien classes i explicacions en català. A mesura que avançava el temps, cada vegada van ser més els professors que veien la necessitat d'una normalització lingüística. La llengua catalana s'anava imposant a nivell oral malgrat que tots els textos eren en castellà.

Actualment l'ús del català com a llengua escolar l'estan fent des de l'Escola Bressol fins a 3r d'EGB inclòs, i a totes les àrees.

Cal fer esment que a tots els restants nivells s'imparteixen les classes en català: ho són les explicacions i les fitxes que els mestres elaborem.

Hem fet un gran esforç per donar a tots els continguts l'empremta de la nostra cultura catalana, ampliant els vocabularis tècnics i científics en ordre a una normalització democràtica de la nostra llengua.

Malgrat tot, alguns llibres de segona etapa són en castellà, esperant canviar-los ben aviat sempre que la línia pedagògica i metodològica sigui conforme amb el que seguim.

La previsió per al curs vinent i posteriors és que la catalanització total arribi a tots els nivells i àrees d'aquí a un parell d'anys.

Vàrem iniciar oficialment una catalanització progressiva ja que un 29% dels alum-

nes s'expressen normalment en castellà. Per tant la catalanització total arriba enguany a 3r d'EGB. Ara bé, tots els mestres i membres de la Junta estem plenament convençuts de catalanitzar la nostra escola. I ho podem fer perquè tots els mestres, sense ni una sola excepció, hem acabat el primer cicle de reciclatge de català i estem fent el segon. Per altra part, malgrat que alguns alumnes llur parla habitual és el castellà, entenen perfectament el català.

34

CENTRE: Escola Guillem de Balsareny

ADREÇA: C/ Ferrocarril, s/n

POBLACIÓ: Balsareny

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 451

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: A l'escola hi ha 18 mestres catalanoparlants i 3 castellanoparlants (entenen el català però no el parlen ni l'escriuen). Malgrat haver estat la primera escola pública del Bages on es va començar l'ensenyament en català (curs 1974-1975), novament s'ha vist greument afectada aquest curs en la provisió de places. Sortiren 15 vacants a concurs, la qual cosa demostra la desfeta de l'equip pedagògic, tot i que vàrem poder mantenir el nostre lloc 8 mestres (3 per comissió de serveis i 5 per confirmació d'interinitat). Cap propietari definitiu interessat no va poder assolir la plaça a causa de no tenir el títol de preescolar o d'educació especial. De les 7 places que quedaren al concurs d'escola catalana només se'n van cobrir 2. Les altres 5 es cobriren al concurs general amb mestres forçosos, 3 d'ells castellanoparlants. Davant d'aquesta situació que dificultava la marxa del procés de catalanització, l'Ajuntament

i l'Associació de Pares van fer les gestions que cregueren oportunes davant dels organismes oficials. El resultat fou que hi va haver la possibilitat que els mestres forçosos castellanoparlants se'ls canviés la plaça de Balsareny per una altra. Només un d'aquests mestres va acceptar la proposta. Els altres es van voler quedar perquè amb les gestions havia transcorregut un cert temps i ja s'havien instal·lat al poble.

En aquest sentit, el president de l'Associació de Pares va enviar una carta a la Generalitat, el 8 d'octubre de 1982, on deia el que segueix: «En Josep Mora Charles, com a president d'aquesta associació i en nom de tota la junta de pares vull mostrar la meua indignació i disconformitat amb el funcionament del nomenament de mestres a l'escola catalana i amb el reciclatge del català d'aquests mestres.

»Nosaltres fa tres anys que tenim l'escola declarada catalana i hem vist com després de tots els esforços que hem fet la Generalitat fa el que li dóna la gana, pel que fa a la plantilla de mestres: no s'entén com aquest any, no solament no ens envien cap mestre català sinó que ens n'han enviat cinc amb el reciclatge fet i que no diuen ni una paraula en català. Si vostès ho entenen ens agradaria que ens ho expliquessin, perquè nosaltres no hi trobem més que una explicació: que aquí, de reciclatge, res; l'únic que es busca és, a través del reciclatge, una plaça de propietari definitiu; per tant, sota el nostre parer, l'escola catalana està destinada al fracàs per molt que els pares ens esforcem perquè funcioni, ja que no se li pot demanar a un mestre que no diu ni una paraula en català, que faci l'ensenyament en la nostra llengua.

»Esperant una resposta clara de tot això, i aclarint que no estava en la nostra voluntat de ser massa bruscos, però sí crítics, es despedeix de vostè, en nom de la junta de pares d'alumnes del col·legi Guillem de Balsareny, el president.»

La Directora General d'Ensenyament Primari, Sara Blasi, el va contestar el 22 d'octubre:

«Fem referència a l'escrit que ens heu tramès plantejant els problemes de la vostra escola en relació amb la provisió de mestres que puguin portar a bon terme l'ensenyament en català.

»El Departament d'Ensenyament, d'ençà de les transferències, ha establert les condicions i el procediment per assolir la qualificació d'escola que fa l'ensenyament en català. Alhora, per tal de proveir de mestres aquestes escoles, ha convocat un concurs de trasllats específic anunciant les vacants de pre-escolar, EGB i Educació Especial de les esmentades escoles. Per accedir-hi com a professor definitiu d'aquestes vacants era condició obligada tenir el reciclatge de 1r nivell de català aprovat.

»Creiem que malgrat l'esforç realitzat pel Departament d'Ensenyament hi ha circumstàncies que poden incidir negativament en la provisió de l'escola de Balsareny. D'una banda no tenim titulats com a mestres de català tots els professors que ens caldrien, i això no es pot improvisar a curt termini, si es cerca una qualitat. D'altra banda, quan una plaça s'ofereix als mestres en una convocatòria pública de concurs de trasllat, és obvi que la sol·licitud per a ocupar-la, la fa lliurament el professor que reuneix les condicions exigides, i això ens dóna un ventall més o menys ampli de persones interessades per una plaça en funció de la seva situació, comunicació i d'altres característiques.

»Pel que fa a les vostres observacions referides al reciclatge de català i al nivell d'expressió oral que garanteix, atès que és competència de la Direcció General d'Universitats, cal que els hi feu saber la vostra opinió. Nosaltres ho comuniquem al Servei d'Ensenyament del Català d'aquesta Direcció General d'Ensenyament Primari.»

Uns dies més tard, el 28 d'octubre, Margarida Muset i Adel, Cap del Servei d'Ensenyament del Català, també el contesta en els termes següents:

«Preuem nota de la vostra queixa, expressada en el vostre escrit 8.10.82, i entenem que la brusquetat del to és fruit d'un interès profund i sincer pro-escola catalana.

»Passem fotocòpia a Professorat per tal que quedi constància i es posi remei, si és possible, en l'adscripció de mestres als centres que fan tot l'ensenyament en català.

»I també en passem als ICE de Barcelona, perquè és l'organisme que té cura de la formació dels mestres en la qüestió del Reciclatge.

»La crítica sincera és sempre constructiva. Creiem que cal fer arribar a l'Administració les deficiències locals perquè, a vegades, per ignorades, no són ateses.

»Som els primers en lamentar que la nostra escola no gaudeixi de tots els elements necessaris per realitzar una tasca digna, màxim quan la dèria de la gent del Govern, a Catalunya, ara i sempre que ha gaudit l'autonomia, ha estat la d'una escola qualitativa, ideal.

»Vivim en l'esperança d'anar resolent tots i cada un dels problemes que entorpeixen la nostra volguda tasca.

»Agraïm el vostre interès i us saludem ben cordialment.»

35

CENTRE: Escola Pública Santa Maria

ADREÇA: Carretera d'Igualada, s/n

POBLACIÓ: La Llacuna

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 59

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1982-1983 es va començar la catalanitza-

ció en tots els nivells i àrees, excepte llengua castellana i francesa. Els curs 1984-1985 i 1985-1986 hi va haver problemes a causa del concurs de trasllats. Actualment (curs 1986-1987) estan solucionats. Amb data de setembre del 1986 es va elaborar un projecte de centre, en el qual es defineixen en línies generals els objectius de l'escola. La previsió és seguir fent el mateix que ara.

36

CENTRE: Escola Pública Josep M. Soler

ADREÇA: Av. Josep M. Soler, 3

POBLACIÓ: Montbrió del Camp

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 159

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: 3r, tots el català oral i escrit. 4t i 5è, oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. A partir de 5è, partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català el curs 1978-1979 al primer nivell i en totes les àrees. Actualment s'usa el català com a llengua escolar a 1r, 2n i 3r i en totes les àrees. Preveiem augmentar cada any un curs.

El curs 1985-1986 l'ús del català com a llengua escolar ha arribat a tots els nivells i a totes les àrees.

37

CENTRE: Escola Garbí

ADREÇA: C/ Sant Mateu, 13-15

POBLACIÓ: Esplugues de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 /1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 1.355

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català, treballs escrits en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1971
- Tractament del català a l'escola: Des que es va fundar Garbí, l'any 1965, la comunicació normal entre tots els seus components ha estat sempre en català. Els programes s'han elaborat donant prioritat a la cultura catalana i sempre s'han celebrat les diades tradicionals de la nostra terra, donant-se a conèixer les grans figures catalanes (en aquells moments arraconades): Pau Casals, Pompeu Fabra, Salvat Papasseit, Fontserè, Joan Miró...

A les classes de parvulari, on no es treballa encara de manera concreta la lectura i l'escriptura, es fa des de sempre tot en català. Un dels objectius primordials n'és l'aprenentatge de la llengua i l'ús del català per part de tots els alumnes, inclosos els castellanoparlants. Considerem que el nen que aprèn a parlar el català a parvulari, és el que més endavant aconsegueix expressar-se indistintament en les dues llengües.

L'any 1968 es van fer gestions a inspecció demanat permís per iniciar els aprenentatges de lectura-escriptura en català. La raó que presentàvem era que en les nostres classes de parvulari hi teníem nens catalans. Se'ns denegà rotundament.

Des de l'any 1965 al 1970 les classes a primària i a batxillerat es feren: oral en català i escrit en castellà.

El curs 1971-1972 s'estrenà la nova llei d'EGB que permetia treballar a l'escola les 'peculiaridades regionales'. Aquell curs, l'aprenentatge de la lectura-escriptura a les classes de 1r d'EGB tots els nens castellanoparlants ja les feren en català. Del 1971-1972 al 1975-1976 successivament aquests mateixos nens i els que els seguiren introduïren el català.

A segona etapa el català se segueix treballant 3 hores a la setmana. En totes les activi-

tats es continuà donant prioritat a la llengua catalana (funcions de teatre, conferències, carnets de ruta, cròniques, murals, etc.). El curs 1971-1972 comença la tasca formal de preparació dels mestres en llengua catalana, sota el mestratge dels professors d'Òmnium Cultural Srs. Larreula i Tresserras.

Els cursos 1974-1975, 1975-1976 i 1976-1977 s'implantà un pla experimental d'escola catalana que treballava la llengua castellana com a segona. Es portà a terme amb dos grups d'alumnes majoritàriament catalans, incloent-hi a la vegada aquells castellano-parlants que ho sol·licitaven. La resta de l'alumnat continuà en la línia habitual.

Avaluats els resultats s'evidencià que l'experiència era positiva i que assolía els objectius previstos. Amb la possibilitat de fer-la extensiva a tota l'escola, un cop preparat el professorat, es prengué el determini de fer totalment escola catalana. Des d'aleshores, quan a un pàrvul el matriculen a l'escola, els pares ja coneixen per endavant el nostre pla d'ensenyament i l'accepten del tot.

A Preescolar els objectius per a tots els alumnes són tres: 1) Aprenentatge del català: l'any d'ingrés a l'escola els nens castellanoparlants reben ajuda per part de la seva mestra i fora de la classe en grups reduïts fins a assolir els vocabularis bàsics. 2) Aprenentatge de la fonètica catalana: coneixements, discriminació, emissió i ús correcte dels sons de la llengua catalana. 3) Contes, cançons, jocs i folklore català: costums i tradicions de la nostra terra, exercicis previs a la lectura i escriptura en català. Per portar a terme aquesta tasca els mestres de preescolar tenen a la seva biblioteca les col·leccions de contes populars, faules, explicacions dels textos populars de Catalunya, etc., per poder preparar-se l'explicació que hauran de fer als nens, tenint cura del nou vocabulari que se'ls donarà. Per altra part els llibres d'imatges o llibres que parlen d'un tema determinat ens serveixen perquè els nens 'facin biblioteca' i també per reforçar els coneixements que s'estan treballant a classe. És a dir, que els llibres estan en funció de qualsevol motivació que sorgeix i que en aquestes edats serveix fonamentalment per treballar la llengua. A 4 i 5 anys es fa 'biblioteca' periòdicament i de manera sistemàtica, on se'ls ensenya a fer servir els llibres i a descobrir tot allò que els llibres poden aportar-nos, submergin-los en el món de la imatge, de la fantasia i dels costums. Ajudant-los en cadascun dels moments a descobrir el missatge que ens transmet el llibre. Saber-li trobar el gust i estimar-lo. Periòdicament uns quants nens escenifiquen, representen un personatge i dibuixen el conte que han mirat.

L'escola té actualment (curs 1982-1983) 2 professors titulats en filologia i 5 que estudien filologia catalana. També 21 amb títol de mestre de català; 5 amb capacitació per a la primera etapa (dels quals 4 segueixen el reciclatge) i 7 catalanoparlants i 5 castellanoparlants que han iniciat el reciclatge.

38

CENTRE: Voramar Centre d'Estudis

ADREÇA: C/ Ramon Turró, 130-138

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 592

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català, a tots els cursos menys a 8è
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968
- Tractament del català a l'escola:

BREU MEMÒRIA SOBRE L'ÚS DEL CATALÀ I LA SEVA EVOLUCIÓ EN EL CENTRE

-Fundació de l'Escola: octubre de 1966. És una escola com moltes altres en la qüestió de la llengua catalana. Els alumnes, en un percentatge força elevat, parlen català entre ells. Hi ha professors de parla catalana i castellana; entre els primers, algun ja es dirigeix als seus alumnes, col·lectivament, en català.

-Canvi de direcció pedagògica a l'escola (novembre de 1967). La nova direcció està particularment sensibilitzada en la qüestió del català.

-1968-1971. Instauració de classes de català a tots nivells i obligatòria per a tots els alumnes (setembre de 1968). Entre l'equip de professors cada vegada són més els que parlen normalment el català inclusivament a les classes. Els textos i materials són, però, majoritàriament, en castellà.

-1971-1975. Nou canvi de direcció. Les orientacions respecte a l'ús del català són bàsicament les mateixes de la direcció cessant. A preescolar no es parla ja cap altra llengua que el català. Augmenta el nombre de mestres que es dirigeixen als seus alumnes i de forma col·lectiva en català.

-1975-1980. Un acord del claustre de professors del mes d'abril de 1975 estableix d'implantar l'ensenyament en català, de forma progressiva, a l'escola. El curs 1975-1976 començaria el 1r d'EGB; i així es faria successivament en tots els grups que s'anessin incorporant a EGB en un futur. L'ensenyament de forma total en català seria fins a 5è d'EGB inclusivament. A la segona etapa d'EGB l'escola seria bilingüe (hom era conscient dels professors castellanoparlants i ningú no volia crear una situació problemàtica). Cada vegada són més nombrosos, a partir d'aquest acord, els pares que inscriuen els seus fills al centre precisament per la qüestió de l'idioma. Fins i tot cada any hi ha un contingent de noves inscripcions de nens castellanoparlants amb la finalitat d'aprendre bé el català.

-1980-1982. Novament un altre acord del claustre de professors (febrer de 1981) decideix que també a la segona etapa d'EGB l'escola seria exclusivament catalana. Avui, aquells nens que varen començar a 1r d'EGB l'ensenyament totalment en català estan ja a 7è d'EGB. Queda solament el 8è d'EGB que s'hi incorporarà l'any vinent. L'escola pensa també incorporar l'ensenyament total en català al BUP, però per un camí semblant al que fins ara ha seguit; és a dir, espera que els grups que varen començar arribin naturalment a aquests nivells.

Avui (curs 1986-1987) l'escola ja és íntegrament catalana. Hem de dir que l'escola ha aconseguit integrar a tothom en la parla i cultura del país.

39

CENTRE: Escola Montserrat-Xavier

ADREÇA: C/ Ermengarda, 11-25

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 622

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català i castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: L'any 1968 començarem dues hores setmanals, fora de les hores de classe, i voluntàries. Des del 1971 es va incloure dins de l'horari escolar a tots els nivells.

Al setembre de 1974 es va començar l'ensenyament en català a 1r d'EGB. Es va avançar progressivament any per any, de forma que el curs 1979-1980 es va fer ja tot l'ensenyament de la primera etapa en català, llevat de la llengua castellana introduïda com a assignatura al 3r nivell. A l'estiu de 1983 es va graduar la primera promoció que des del començament va fer els seus estudis sempre en català. Paral·lelament el professorat va

anar adequant-se a la nova situació. L'any 1979 ja havien obtingut la titulació de mestre de català 10 dels nostres ensenyants. Els restants s'han anat reciclant en anys successius. D'acord amb el que es va demanar a la Comissió Mixta, l'any 1978, les àrees on s'ha introduït més lentament en català a la segona etapa han estat les matemàtiques i les ciències naturals.

Llevat de les hores reglamentàries de castellà, dos cursos de ciències naturals i cinc de matemàtiques a segona etapa, totes les matèries es fan en català. L'any vinent (curs 1985-1986) desapareixeran els últims textos en castellà i s'haurà completat el reciclatge del professorat. Els mestres que ja l'han acabat imparteixen perfectament les seves classes en llengua catalana.

A part de les classes, contribueixen a la normalització lingüística i cultural un conjunt de fets i activitats com són: els jocs florals de primavera; el dia del llibre a l'escola; l'abundància creixent de llibres i publicacions catalanes a la biblioteca; les festes escolars d'ambient típicament català; la revista mensual *Quelcom per a tothom*, que ha merescut els elogis del cap del SEDEC i que se'n fes ressò al diari *Avui* i a *Catalunya Ràdio*; els actes d'homenatge al Dr. Joan Pelegrí i Partegàs, guardonat aquest curs amb la Creu de Sant Jordi «per haver sabut formar, sacrificadament, sobretot des del centre Montserrat-Xavier de Barcelona, diverses generacions de joves en un sentit ètic i nacional, etc.

40

CENTRE: Escola Heidi

ADREÇA: Av. Coll del Portell, 69-92

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 187

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

–Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

–Tractament del català a l'escola: Des del començament –any 1969– es respectava la llengua materna fins a 1r d'EGB. A 2n d'EGB el català passava a ser la llengua col·loquial, però les àrees es treballaven amb llibres castellans. Els rètols, murals i ambientació eren en català. A partir del curs 1977-1978 l'escola es va definir com a catalans.

A partir del curs 1977-1978 ja es treballen totes les àrees en català i anem perfeccionant les programacions a mida que es va assolint un català més correcte. A segona etapa el castellà i l'anglès és com una segona llengua.

MEMÒRIA PEDAGÒGICA PER A LA NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DE L'ESCOLA HEIDI

L'Escola, des de la seva fundació l'any 1964, es defineix com a catalana, pluralista i arrelada al barri i a la ciutat, malgrat els condicionaments d'aquells anys el vehicle de comunicació oral i escrita era el català.

Ja en aquell temps l'escola no tenia afany de lucre, cosa que permetia que la qualitat pedagògica fos oberta a totes les famílies del barri.

Aquest moment coincideix amb el canvi de règim polític, i és quan l'escola comença a veure més clarament la possibilitat de formar part del Col·lectiu per l'Escola Pública Catalana, ja que el nostre tarannà de sempre ho portava implícit; com a conseqüència d'aquest esperit i d'aquesta trajectòria a l'any 1981 ens constituïm en cooperativa escolar limitada. S'estableixen uns estatuts, a la vegada que es fa una clara opció a l'escola pública catalana.

A nivell escrit es respectava la parla de cada nen, amb els catalanoparlants es feia fins a 2n de primària, que amb el pas dels anys ha sigut 2n d'EGB i continuava com a segona llengua.

A partir del 1977 es fa el canvi al català com a primera llengua per a tots els nens de parvulari a 8è d'EGB, el castellà s'introdueix com a segona llengua a partir de 6è. Aquesta decisió va coincidir amb el Manifest de l'Escola d'Estiu del mateix any.

La vida a l'escola com a grup era viscuda en català. Totes les circulars tant internes com externes, els cartells d'activitats d'escola, la retolació i el mateix cartell d'anunci al carrer sempre ha dit Escola Heidi. Les reunions de pares també es feien en català, tot i que hi havia un 20% de castellanoparlants.

Les nostres arrels culturals i populars es tenien molt en compte i es celebraven les festes del pas de l'any. Segons la nostra experiència, el fet de tenir-les en compte ha contribuït a què l'escola es visqués la vida i la cultura catalanes, posant així el nostre gra de sorra per fer país, tot i que les dificultats del moment no ens ajudessin. Així doncs, a l'hora de la normalització, l'única cosa que hem hagut de fer és legalitzar-nos.

Com exemple del treball quotidià que sobre plàstica i dinàmica s'ha fet sempre és el llibre *Taller de Dramatització*, de l'Editorial Vicens Vives, escrit per en Toni Puig, vinculat des de sempre a la nostra escola.

L'any 1981 se'ns demana col·laboració en les escoles de magisteri de Bellaterra, on els nostres coordinadors varen exposar les línies pedagògiques de l'escola.

L'any 1981 ens vàrem presentar per primera vegada al Premi Baldiri Reixac, on aconseguírem el premi per classes realitzat per 4t d'EGB sobre el Delta del Llobregat.

Acollint-nos a l'ordre del 10 de setembre de 1980, l'escola demana l'autorització cor-

responent per poder seguir fent l'ensenyament, com fins aleshores, en català. Per dur a terme la tasca de normalització del català l'escola ha utilitzat des de sempre tot el material pedagògic i metodològic que està al nostre abast, alhora que, amb el pas dels anys, el recull propi que hem anat fent ens ha ajudat a revisar-lo i ampliar-lo.

41

CENTRE: Escola de Segon Ensenyament La Vall del Tenes

ADREÇA: Zona Esportiva

POBLACIÓ: Santa Eulàlia de Ronçana

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 176

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- La llengua a FP i BUP: tots en català oral i escrit
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: en català a tots els nivells i totes les àrees de BUP i FP (curs 1981-1982). El curs 1982-1983, el COU.

42

CENTRE: Escola El Turó

ADREÇA: Ronda Roca Blanca, 34

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 391

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. Els treballs en català o castellà, com volen els alumnes
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'any 1978-1979, preescolar; el 1979-1980, a 1r; el 1980-1981, a 2n; el 1981-1982, a 3r.

Actualment (curs 1986-1987) hem arribat a la catalanització completa. Totes les àrees i cursos s'imparteixen en català. Totes les mestres de l'escola han fet el reciclatge i molts dels pares han assistit a cursets per aprendre ells també la llengua dels fills.

43

CENTRE: Institut Politècnic Miquel Biada

ADREÇA: Av. Puig i Cadafalch, 89-99

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 1.255

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1980-1981 existeix l'acord de claustre d'impartir totes les classes en català a la FP-2 i al 2n de FP-1, cosa que s'ha portat a la pràctica tret dels pocs professors castellanoparlants (8 de 50). S'imparteixen classes de català des del curs 1973-1974. En aquell primer any el professorat era de la Delegació de l'Òmnium Cultural, pagat per l'escola. En el curs 1979-1980 es va fer un curset de català dirigit al professorat. Cal remarcar que fem més hores de classe de català que les que indica el Decret de Català, ja que s'imparteixen dues hores setmanals a tercer de FP-2, de les quals no parla el Decret i incrementem en una hora el català dels cursos de primer grau Administratiu, sense detriment de l'horari de la resta d'assignatures del curs. A tercer de FP-2 se'ls introdueix a la Literatura Catalana i es continua insistint en aspectes gramaticals i ortogràfics.

El curs vinent es pensa continuar fent l'ensenyament en castellà a 1r FP-1, però intentar disposar de més hores de català a 1r FP-1 per introduir-los en el coneixement i ús de la llengua a fi d'afavorir, intensificar i millorar el procés d'adaptació a un 2n de FP-1 en català.

44

CENTRE: Escola Pública Josep Gras

ADREÇA: Av. Catalunya, 90

POBLACIÓ: Sant Llorenç Savall

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 176

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català a matemàtiques i ciències naturals
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: La progressió que hi ha hagut en la nostra escola en relació a l'ús del català és la següent:

-En el curs 1978-1979 l'ensenyament es donava íntegrament en castellà.

-En el curs 1979-1980, solament hi hagué un curs en el qual es donava tot en català: parvulari. Entre un claustre format per 6 mestres, 5 d'ells castellanoparlants, es provoca una crisi tal que el curs següent s'aconsegueixen (fent moltes gestions) 9 professors, dels quals 2 són castellanoparlants, que firmen la petició d'escola catalana.

-El curs passat 1980-1981, l'ensenyament íntegrament en català s'imparteix al parvulari, 1r, 2n i 5è. En aquests dos últims nivells cal esmentar que l'ensenyament s'havia fet en castellà; però des d'inici de curs s'ha pogut passar a un ensenyament total en català. A la segona etapa i al nivell quart el català es treballa com assignatura. A 3r es fa un pas progressiu del castellà al català.

-El curs 1981-82, s'aconsegueix ja tota la primera etapa en llengua catalana i fins i tot la segona etapa en la qual sols resta una assignatura impartida en llengua castellana – ciències socials –, per ésser del domini del professor castellanoparlant que encara resta a la plantilla assignada a l'escola.

El professorat íntegrament del claustre està format per 6 catalanoparlants i 3 castellano-parlants. La situació acadèmica dels professors és la següent: 3 tenen el títol de professor de català, 4 estan capacitats per fer la classe en català a la primera etapa, 4 estan estudiant en les classes de reciclatge i 1 és castellanoparlant, sense voler fer el reciclatge.

Ens plau ressaltar que aquest procés de catalanització s'ha produït sense cap tipus d'enfrontament amb els pares dels nens castellanoparlants de l'escola als quals i en incomptables ocasions se'ls ha anat explicant totalment el sistema de pas d'una llengua a l'altra i la possibilitat d'integració que això comporta vers els seus fills en una comunitat catalana.

45

CENTRE: Col·legi Claret

ADREÇA: C/ Sallarès i Pla, 10

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 477

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: 1r, tot en català. 2n, generalment oral en català i escrit en castellà, tret de les classes de català
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català i material en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català a 1r, i partint del castellà i considerant el català com una assignatura, a partir de 2n

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català. Es fa un resum, a vegades, en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
 - Tractament del català a l'escola: El 10 de desembre de 1979 queda autoritzat fer l'ensenyament parcialment en català. El 2 de juliol de 1981 queda autoritzat fer l'ensenyament totalment en català. Previ a l'autorització, es fa l'aprenentatge de la lectura en català des de començament de curs.
- En el curs 1982-1983 s'ha arribat a fer-ho tot en català des de primer de preescolar fins a segon d'EGB. Amb els cursos que no tenen tot l'ensenyament en català se seguirà el programa progressiu establert pel departament de català del col·legi.

46

CENTRE: Escola Sagrada Família

ADREÇA: C/ Sardenya, 343

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 1.100

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: De P3 a 1r, tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: A 1r, tot en català; a 2n en català i castellà. En el temps lliure i les assemblees els nens s'expressen en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català, a 1r. Per a reforçar la llengua catalana, a més de les classes de català, fem les experiències globalitzades en català, adequant a cada curs el nivell corresponent a nens que han fet l'aprenentatge de la lectura i escriptura en castellà. En el Cicle Superior l'àrea de llenguatge es realitza partint del castellà i considerant el català com una assignatura. A BUP hi ha també l'àrea de llengua i literatura castellanès i llengua i literatura catalanes.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. Els que fan els alumnes fins a 1r són en català i, a partir de 2n, són bilingües. A la revista de l'escola s'inclouen articles en castellà, articles en català i informacions concretes bilingües-Llengua de les circulars informatives als pares: fins a 1r, en català; a la resta, són bilingües
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: fins a 1r, tots en català; de 2n a 5è, segons la família, a segona etapa i BUP no hi ha informes adreçats als pares
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va començar el curs 1979-1980 als cursos de 1r i 2n de preescolar, per anar augmentant gradualment un curs en anys posteriors. De 3r de preescolar a 5è d'EGB es van augmentar les hores de català com a segona llengua.

47

CENTRE: Escola Cossetània Societat Cooperativa

ADREÇA: Camí Vell de Cubelles

POBLACIÓ: Vilanova i la Geltrú

COMARCA: El Garraf

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 417

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català. Hi ha un cas a prelectura que es fa en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978

-Tractament del català a l'escola: Al curs 1966-1967 comença el funcionament de l'escola amb el nivell de parvulari, que es feia en català: es parlava directament als nens castellanoparlants en la seva llengua. L'aprenentatge de la lectura i l'escriptura es va fer els primers anys en castellà, per por que els pares no acceptessin el català com a primera llengua i sobretot per 'allò' de què passaria quan anessin a l'Institut.

A partir del curs 1969-1970 l'aprenentatge es fa en la llengua que el nen utilitza normalment i als cursos més alts s'ensenyava català. A 3r d'EGB s'inicia l'aprenentatge de la segona llengua.

A la X Escola d'Estiu l'equip de mestres veu clar que s'han de fer tots els continguts en català, seguint però un procés pel qual a final de bàsica puguin escriure i parlar les dues llengües, però havent fet els seus estudis amb el català com a primera llengua.

Al curs 1978-1979 s'explica a l'assemblea la nova situació de la llengua a l'escola, que és acceptada sense dificultat. En el mateix curs i en una altra assemblea extraordinària es proposa demanar a la Generalitat el reconeixement d'Escola Catalana, proposta que és aprovada per unanimitat. El reconeixement per part de la Generalitat ens vindrà mesos més tard.

Durant el curs 1979-1980 l'equip de mestres fa una anàlisi de la situació lingüística dels alumnes a nivell familiar i escolar i el setembre de 1980 es decideix que l'ensenyament des de preescolar es farà bàsicament en català, de forma que els no-castellanoparlants se'ls anirà introduint paulatinament el català. S'ha demanat als pares d'aquests alumnes que ajudessin a l'escola en l'aprenentatge del català (discs i contes catalans a casa, teatre infantil, etc.). Tots els pares, tots, han ajudat.

D'aquesta manera l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura serà a partir de 1r d'EGB en català per a tots (tenint sempre present cada individualitat) i a partir de 3r s'introduirà per a tothom el castellà.

48

CENTRE: Escola Sant Albert

ADREÇA: C/ Gurb, 13

POBLACIÓ: Vic

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 143

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: A partir de l'any 1975 comencen a aplicar-se uns criteris de normalització lingüística mitjançant la catalanització parcial dels primers nivells de l'escola: parvulari i primera etapa. Els mestres que coneixien el català o que el tenien com a vehicle normal de comunicació van començar, independentment de tot programa escolar, a aplicar programes d'assignatures que tenien en compte la realitat cultural del país. En aquell temps no existia un equip de mestres com a tal sinó un grup de professionals de diversa i, sovint, antagònica concepció lingüísticocultural.

L'eclosió de la mobilització popular en el període constituent, poc després de la mort del dictador que, com és sabut, activà un procés general a favor de la realitat nacional, enfrontà les actituds antagòniques esmentades fins a arribar a la viabilització d'uns criteris i d'uns mitjans humans disposats a aplicar-los.

A causa de la condició de catalanoparlants de la immensa majoria de l'alumnat es passà a l'expressió oral catalana totes les assignatures i grups classe dirigits pels mestres catalanoparlants conscients. La resta, tant catalanoparlants no conscients com els no-catalanoparlants, insistiren en la seva actitud contrària o inercial fins que la pressió ambiental produí una ruptura de l'equip de mestres, el qual, amb la incorporació de nou personal docent, es catalanitzà plenament. Cal dir que les classes de català foren un catalanitzador essencial durant el procés.

Els passos que l'escola ha anat seguint en aquest procés, fins a l'actualitat, són els següents: a partir de l'any 1979, a) Canvi accelerat en els primers nivells del contingut de les assignatures cap a una aproximació a la realitat nacional mitjançant la substitució d'uns continguts aliens a uns altres d'immediats a l'escola, b) Introducció gradual de matèries totalment catalanitzades en la segona etapa, i c) Reciclatge de l'equip de mestres en matèria lingüística a un ritme intensiu.

En aquest sentit, el futur el basem en: a) Consolidació definitiva d'uns criteris que responguin als problemes lingüísticoculturals de la població escolar sense contravenir la normal i desitjada integració a la qual tots els catalans, d'origen o no, tenim dret. Aquests criteris han d'ésser reconeguts i recolzats per la majoria de la societat catalana. b) En el manteniment i respecte de la línia ideològica de l'escola per part de tots i cadascun dels que integren l'equip de mestres. c) En l'ús del català com a vehicle normal de comunicació oral i escrita entre tots els estaments que constitueixen l'escola.

Criteris sobre la llengua a l'escola: Conscient que el multilingüisme ha de ser consi-

derat com a realitat viva, progressivament transformable i canviant cap a la integració plena a la nostra llengua, considerem important l'aplicació dels següents criteris:

1) L'escola no ha de discriminar a ningú pel fet de portar-hi una llengua o una altra.

2) Les llengües que l'escola rep actualment són, bàsicament, derivades d'un tronc comú, per tant, les estructures que la formen permeten una aproximació mútua i constant a l'hora de plantejar el seu estudi.

3) La ràpida evolució de la ciència lingüística moderna permet de trobar connotacions estructurals que permetin de considerar el fenomen lingüístic des d'una òptica oberta, àmplia i universal. Conseqüentment, establim dos criteris bàsics d'actuació pedagògica paral·lels pel que fa a l'estudi i ensenyament de la llengua: a) L'apropiació conscient de la llengua immediata com a fet cultural bàsic. b) La visió científica de la llengua com a fet específic en l'àmbit de la comunicació humana vinculant a la vida social independentment de si és una llengua o qualsevol altra.

49

CENTRE: Escolania de Montserrat

ADREÇA: Abadia

POBLACIÓ: Monistrol de Montserrat

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 50

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català, si bé a causa del retard que en l'aspecte lingüístic –ortogràfic, sintàctic i de lèxic– porten encara els nois al nostre país, això es fa un xic difícil. Els llibres de text en castellà i les lleis establertes ajuden també poc a aquesta tasca.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català; quan són fets pels nois mateixos, però, tenen algunes faltes ortogràfiques o sintàctiques.

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: Anys 50

-Tractament del català a l'escola: No hi ha constància d'una data exacta de començament de l'ensenyament en català. En els anys posteriors a la darrera guerra també a l'Escolania s'usà el castellà per a l'ensenyament; en tot cas, a partir dels anys cinquanta es va anar usant exclusivament la llengua catalana.

A l'Escolania no hi ha altra llengua que el català, llevat del castellà i del francès en l'ensenyament d'ambdues llengües. D'ençà d'uns 6 anys hem mirat d'anar introduint, en l'estudi de les diverses assignatures –especialment en matemàtica, naturalesa i ciències físicoquímiques– la nomenclatura pròpia del català. Naturalment que els nois redacten en català tots els resums, treballs, pràctiques de laboratori i apunts de les diverses matèries.

Fins fa molt poc dedicàvem més estona a l'assignatura 'lenguaje' que no a l'ensenyament del català; darrerament, però, ho anem modificant i voldríem tendir no solament a capgirar les estones que hi dediquem sinó sobretot a canviar els noms i, naturalment, els continguts: d'una banda, tot el que fa referència a llengua i literatura, evidentment en català com un anglès ho fa en anglès, i de l'altra, l'estudi concret del castellà, semblantment al que fem amb el francès.

Els diferents casos de nois castellanoparlants amb què ens hem trobat s'han resolt sempre satisfactoriament i han sortit de l'Escolania amb un bagatge cultural, lingüístic i d'amor al país que ens honora.

50

CENTRE: Escoles de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera

ADREÇA: C/ Sant Pau, 9

POBLACIÓ: Igualada

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 133

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: En el curs 1978-1979 hi hagué la reobertura de les escoles amb tres nivells de parvulari, tots en català; a partir d'aquest curs s'incrementà un nivell cada curs. En l'actualitat (1984-1985) hem iniciat el 6è nivell en català. Pensem mantenir la línia actual fins a completar els 8 cursos d'EGB.

51

CENTRE: Col·legi Públic Eugeni d'Ors

ADREÇA: Passeig de l'Estació, 36

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 278

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'ensenyament en català el curs 1979-1980, amb llengua catalana a tots els nivells, reforç de l'àrea social a tots els nivells amb català i ambientació general en català. El 1980-1981 canvi de textos a llengua catalana segons el nivell aconseguit. Ambientació interna catalana. Projecció externa: bilingüe les circulars i català en els treballs. El curs 1981-1982 funcionament intern totalment en català, projecció externa en català, tret de les circulars molt extenses que s'acompanyaven d'un petit resum en castellà. El curs 1982-1983 catalanització normalitzada.

El català és la llengua d'ús normal a l'escola i es fa anar en tots els nivells i per totes les àrees, a excepció de les llengües no catalanes.

Potser el que més ens satisfà d'aquest procés, a part de la catalanització feta rea-

litat, és que la nostra escola ha esdevingut model d'escola catalana i pública, a nivell comarcal i fins més ampli, no sols pel dir dels mestres sinó de la població en general.

52

CENTRE: Escola Montagut

ADREÇA: C/ Amàlia Soler, 169

POBLACIÓ: Vilafranca del Penedès

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 787

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

53

CENTRE: Escola Sant Gregori

ADREÇA: C/ Illa, 10

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 374

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català a la nostra escola es dona ja des de l'any 1974 si bé la llengua catalana era ja ensenyada en cursos anteriors.

L'ensenyament a la vostra escola es realitza tot en català, excepció feta, evidentment, de l'assignatura de llengua castellana. Però, és més, la nostra escola treballa també en la línia de tot allò que signifiqui recuperació de la nostra cultura en sentit ampli (festes, coneixement del país...)

54

CENTRE: Escola de Santa Eulàlia de Riuprimer

ADREÇA: C/ Jaume Balmes, 3

POBLACIÓ: Santa Eulàlia de Riuprimer

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 78

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: L'escola és totalment catalana.

55

CENTRE: Escola Cooperativa Can Sant Joan (després, El Turó)

ADREÇA: C/ Bateria, 29

POBLACIÓ: Montcada i Reixac

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 250

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. Utilitzem molt pocs llibres de text ja que el treball de fitxes en la seva gran majoria el fem els mestres.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe (1981-1982) / en català (1986-1987)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: La progressió s'inicia ara fa aproximadament 10 anys i fou el parvulari de 3 i 4 anys el que començà. Ara ja es fa tot en català (l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura i les altres àrees) en tota l'EGB. Entremig va haver-hi una progressió lenta però gradual, aprofitant molt els elements com les festes populars, ciències socials i naturals i música.

Ha estat aquest curs que la progressió ha arribat al seu últim estadi i, per descomptat, és a tots els nivells. Ensenyament en català a totes les àrees, reunions de pares, treball en el barri, etc. Des de 1980 és escola catalana.

La previsió per al curs vinent (1981-1982) i posterior és la de seguir aquesta línia. Pensem fer al final de curs una revisió general de com ha anat fins ara ja que pensem que serà bo treballar a partir dels resultats obtinguts.

56

CENTRE: Escola Bressol Municipal

ADREÇA: C/ Mossèn Blancafort, 2

POBLACIÓ: Lliçà d'Amunt

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 45

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment tot es realitza en català, tant a nivells dels nens com la relació amb pares o amb l'exterior. Es preveu continuar amb la mateixa línia que fins ara hem portat i sempre amb l'ànim d'avançar en el tema de la catalanitat a l'escola.

57

CENTRE: Escola Jaume Balmes

ADREÇA: Zona esportiva, s/n

POBLACIÓ: Sant Feliu de Codines

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 310

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: El curs 1975-1976 es va començar l'ensenyament en català a preescolar, el 1976-1977 a preescolar i 1r, a les àrees de socials, naturals i matemàtiques. El curs 1979-1980 la inspecció ens reconeix com a escola catalana.

L'estat actual de l'ús del català s'extén a tots els nivells i a totes les àrees. És també la llengua que utilitza l'escola en la seva relació amb altres organismes.

58

CENTRE: Escola Patufet-Sant Jordi
 ADREÇA: C/ Ntra. Sra. de la Mercè, 20
 POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat
 COMARCA: El Barcelonès
 TITULARITAT: Privat
 CURS: 1981-1982 / 1983-1984
 NÚM. D'ALUMNES: 603

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968

-Tractament del català a l'escola: Des de l'any 1968 en totes les activitats escolars tot i acceptant -per raons òbvies- en aquests primers anys, el bilingüisme ambiental, sobretot al parvulari. A partir de l'any 1978 es decideix el català com a llengua primera, també a parvulari, per tots els nens.

Aquest és el 4t curs que l'aprenentatge de tots els nens de l'escola es fa en català. Els nens utilitzen a tots els nivells el català com a llengua de comunicació oral i escrita.

59

CENTRE: Escola Parroquial Sant Medir

ADREÇA: C/ Constitució, 17, int.

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 /1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 375

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970

-Tractament del català a l'escola: Durant els cursos 1970-1971 a 1973-1974, a alguns nivells, es feia català com a assignatura. Es partia de zero, en un barri totalment immigrat. Durant els cursos 1974-1975 a 1976-1977 es va impartir català, com a assignatura, a càrrec del professorat d'Òmnium Cultural.

El curs 1977-1978 catalanització progressiva. Total a preescolar A. Cal remarcar que l'ensenyament ja es feia en català oral i que pràcticament el 100% dels alumnes l'entenen bé. Catalanització de l'àrea de matemàtica de 1r a 4t. Català a tots nivells (3 o 4 hores setmanals) i Cultura Catalana de 5è a 8è.

El curs 1978-1979 catalanització total de preescolar A i B.

El curs 1979-1980 preescolar i 1r tot en català. Catalanització de l'àrea d'experiències i matemàtiques de 2n a 5è. Segueix la Llengua Catalana i Cultura, com a assignatures, de 2n a 8è. El vehicle d'ensenyament oral, arreu el català.

El curs 1980-1981 tot en català, fins a 2n. De 3r a 5è tot en català, i la llengua castellana com a assignatura. Catalanització a les àrees de matemàtiques i naturals a 6è. Segueix la Llengua i Cultura Catalanes als nivells de 6è, 7è i 8è. Resta per catalanitzar els textos de l'àrea de ciències socials a segona etapa, i matemàtiques i experiències a 7è i 8è.

El curs 1981-1982 tot en català. Formalitzat amb la Generalitat l'expedient de catalanització total. Castellà com a assignatura, des de 3r. El personal, titulat en català majoritàriament, o en curs de reciclatge.

El curs 1982-1983 tot en català.

Catalanització progressiva:

Des dels temps més reculats de l'actuació de suplència de l'Òmnium Cultural, l'Escola Sant Medir va comptar entre els seus mestres amb el corresponent professor de català. Ens plau recordar, com a companys, Jaume Galà, Carme Alcoverro i altres, i com a coordinador de sector, l'Ernest Sabater.

Un pas endavant fou quan, la primavera de 1978, decidit en Claustre i bo i madurant els nostres propis projectes –ja no partíem de zero–, ens desplaçàvem diferents equips del mateix claustre a prendre contacte i informació a altres escoles en vies de normalització. S'establiren converses amb Proa i Barrufet, de la Barriada, amb Lavínia, Ton i Guida, amb l'Escola Nabí, Elaia, Sant Miquel de Cornellà i també amb la DEC d'Òmnium i amb Rosa Sensat.

El resultat fou que el curs 1978-1979 intensificàrem la normalització de la nostra Escola Catalana, iniciada ja formalment en el curs anterior, assumint l'ensenyament del català i en català a càrrec del personal propi, catalanitzàrem ja els textos des de preescolar A i B, amb el projecte d'anar-ho fent gradualment, un nivell cada curs escolar, i, verticalment, algunes àrees foren catalanitzades ja immediatament, de baix a dalt, per exemple matemàtiques, amb textos de Maria Rúbies i l'àrea d'experiències.

Al mateix temps, des de llavors, han seguit els nostres contactes amb entitats promotores de la catalanització de l'ensenyament, subscripcions a revistes, comentaris en claustre i coordinacions de diversos punts de la didàctica i pedagogia d'un ensenyament normalitzat, i el professorat a cada nivell ha procurat assumir tota la preparació que això suposa.

Un dels nostres claustres-coordinació va ser dirigit per l'Enric Larreula, de la DEC.

El professorat treballava també la responsabilitat del propi reciclatge i titulacions.

Dificultats:

Tot això no ha sigut gens fàcil. El nivell popular del nostre centre ha fet que el seu abast fos predominantment entre les famílies de baixos ingressos econòmics. Els qui porten llurs fills a l'Escola Sant Medir són freqüentment aquells immigrants de baix nivell de cultura.

No és, doncs, una Escola que ha nascut d'un grup de pares conscienciats, sinó que ha recollit la realitat del carrer, reconvertint-la a la normalització. El mateix origen de la nostra escola –d'antic patronat estatal– ha fet que no es pogués assumir gaire aviat una tasca de seriosa normalització.

En assemblees generals, reunions de pares per cursos, i altres contactes, com redacció de circulars als pares en català, adopció de llibres de text o de treballs per grups,

hem hagut de superar, per la via de la comprensió i del raonament, un a un, posicions verament difícils.

Avui, i des de fa quatre cursos, en el moment de la preinscripció dels nous alumnes a preescolar, les famílies aspirants són informades que aquesta és una escola catalana, de mentalitat, pedagogia i continguts.

60

CENTRE: Escola Orlandai
ADREÇA: C/ Jaume Piquet, 23
POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982 /1982-1983
NÚM. D'ALUMNES: 522

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1957
- Tractament del català a l'escola: L'escola comença a impartir l'ensenyament en català a tots els nivells i àrees, des del mateix moment de la seva fundació sota el nom de Talitha a l'any 1957.

Es fa tot en català. El que es preveu és avançar en el millorament del seu ensenyament i aconseguir que la formació dels alumnes en llengua catalana arribi a ser, si més no, la que és usual en una situació de normalitat lingüística.

61

CENTRE: ACIS Escola Artur Martorell
ADREÇA: C/ Llorer, 13
POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1964
- Tractament del català a l'escola: Des del principi, el 1964, l'escola fou catalana, però als nens castellans se'ls ensenyava a llegir i escriure en la seva pròpia llengua. Després, en considerar que els alumnes venien tots del nostre jardí d'infància, en el qual s'havien format en un ambient català, vàrem creure que tots ja podien aprendre de llegir i escriure en català (curs 1977-1978).

Es continuen fent totes les classes, xerrades, certamen literari, la revista de l'escola, resums de les sortides culturals... en català i s'incorporen els llibres de text en català a mesura que les editorials els publiquen.

62

CENTRE: Institució Montserrat

ADREÇA: C/ Sant Crist, 60-62

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 430

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: El mes de setembre de l'any 1973 vam començar l'ensenyament en català a la classe de jardí d'infants com a inici d'un projecte global de catalanització progressiva de l'escola que abastava: ensenyament de la llengua catalana a tots els cursos de parvulari i EGB, intensificar a nivell d'EGB l'ús del català, donant les ciències socials en aquesta llengua, i fer del català la llengua de comunicació de l'escola.

Actualment (1981-1982) tota la vida de l'escola es fa en català. La promoció d'alumnes que va començar l'escolaritat en català l'any 1973 és a 6è d'EGB. Les promocions que cursen 7è i 8è d'EGB empen la llengua catalana amb la mateixa intensitat que les de la resta de l'escola.

Totes les matèries es donen en català excepte la llengua castellana i estrangera.

S'han renovat els temes de les ciències socials i naturals a fi d'apropar-los a la realitat catalana.

Aquest curs hem endegat una campanya per intensificar més la catalanització de l'escola que preveu una acció sistemàtica a tots els cursos en els següents apartats: sensibilització del nen com a membre d'una nacionalitat pròpia (a través d'actes, festes...), coneixement de llegendes i rondalles de Catalunya, aprenentatge de poemes i llenguatge (maneres de dir, frases fetes i correcció de barbarismes). A l'escola s'estudia també el primer cicle de FP administrativa. Les classes es fan totes en català a nivell oral. Els llibres de text, però, són en castellà, fora del de tècniques de comunicació i els de llengua castellana.

63

CENTRE: Escola Vedruna

ADREÇA: Pl. dels Àngels, 3

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 /1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 404

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 2n) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (a partir de 3r)

EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment el preescolar i el cicle inicial és tot en català. Es té previst que el curs 1984-1985 s'arribi a la total catalanització de l'escola.

64

CENTRE: Escola Ginesta

ADREÇA: Via Favència, 80

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 241

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit. El castellà s'introdueix a partir de 2n
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. Es fan 3 hores de llengua castellana a la setmana
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1965
- Tractament del català a l'escola: L'escola va començar a existir l'any 1965 i ja de bon començament va ser concebuda com a escola catalana.

65

CENTRE: Institució Escolar Sant Jordi

ADREÇA: C/ Sant Antoni, 32

POBLACIÓ: Vilassar de Dalt

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 /1982-1983 /1983-1984 /1984-1985 /1985-1986 /1986-1987 /1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 362

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. En algun cas molt específic se n'ha fet algun en castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català, excepte dues famílies que ens varen demanar que ho féssim en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Es va començar a fer alguna classe en català a partir del 1975, però només les explicacions. Les classes de català són del curs 1976-1977. Al curs 1978-1979 es començà en català des del parvulari i preescolar fins a 1r. La resta feien classes de català com a assignatura, i algunes explicacions també en català, segons el mestre.

L'ús actual del català és a tots els nivells i cursos, pel que fa a les explicacions i diàlegs, excepte, naturalment, la classe de llengua castellana. En el Cicle Superior hem d'excepció-ne el llibre de ciències socials, el text del qual és en castellà, però

tal com hem dit la classe es fa en català. La programació és que quan puguem dispo-
sar dels textos en català dels llibres que ens falten ja tindrem tota l'EGB en català.

66

CENTRE: Escola El Dofí

ADREÇA: C/ J. Verdaguer, 99-101

POBLACIÓ: Premià de Mar

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 332

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català l'hem fet des de la creació de l'escola (adscribita al CEPEPC), el curs 1970-1971. Fins al curs 1977-1978 als nens castellans se'ls respectava l'aprenentatge en llengua materna, tot i que l'ambientació general, reunions, etc. s'ha fet sempre en català. A partir d'aquest curs (1977-1978) ens vam definir com a escola catalana i el català s'utilitza en totes les àrees i a tots els nivells.

67

CENTRE: Escola Mestral

ADREÇA: Ctra. Sanson, s/n

POBLACIÓ: Sant Feliu de Llobregat

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 350

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968
- Tractament del català a l'escola: El curs 1968-1969 es va començar l'escola fent ensenyament bilingüe. El curs 1978-1979 català a tots nivells i àrees. Actualment el català arriba a tots els nivells i àrees i la previsió per als cursos vinents és que continuï. Des del 14-12-1979 som escola catalana.

68

CENTRE: Seminari Menor

ADREÇA: Ronda de F. Camprodon, 2

POBLACIÓ: Vic

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 392

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: Es fa tot en català en els nivells i àrees següents: a la primera etapa d'EGB a tots els nivells i àrees des de la seva implantació a l'any 1975. A la segona etapa d'EGB a tots els nivells i àrees des d'abans de la seva aprovació oficial, en concret des de l'any 1975. El BUP des de la seva implantació.

69

CENTRE: Escola Nabí

ADREÇA: Mont d'Orsà, 4

POBLACIÓ: Barcelona (Vallvidrera)

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 233

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i, en algun cas molt especial, en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1969
- Tractament del català a l'escola: Vam començar quan va començar l'escola, el curs 1969-1970, a tots els nivells i àrees. El català és la llengua vehicular de l'escola i la seva ensenyança ocupa tots els nivells des de tres anys fins a 8è de bàsica. Totes les matèries es treballen en català i a partir de 3r s'introdueix l'ensenyament del castellà com a segona llengua.

70

CENTRE: Escola Arrels

ADREÇA: C/ Lluís Delfau, 8 (En un altre qüestionari, C/ Gran de la Moneda, 13 bis)

POBLACIÓ: Perpinyà

COMARCA: El Rosselló

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 16

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'escola Arrels té un any d'existència. Tots els qui n'assegurem la gestió procedim de la Bressola, que vàrem crear l'any 1976. L'any passat vàrem plantejar el problema de la continuació del català després del pàrvul: proposàvem la creació d'un primari EGB com a objectiu immediat. Davant de la resistència d'una majoria de pares de la Bressola, vàrem decidir crear la nostra pròpia escola on existiria al costat del parvulari un EGB. L'ensenyament del català se situa en tots els nivells i en totes les àrees.

Arrels és una escola catalana on totes les activitats són en català. L'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura es fa únicament i exclusivament en català. L'aprenentatge del francès sols s'introduirà a la fi del segon d'EGB.

L'any passat (1981) s'inaugurava a Catalunya Nord la primera escola primària catalana. Enguany s'ha creat el segon grau, mantenint el primer. Si la creació del primer nivell fou un pas importantíssim és ara sobretot que els pares s'adonen del que significa realment una escola catalana: 1) els nins de segon no aprenen de llegir, sinó que llegeixen correctament i són capaços de redactar espontàniament en català, encara que molts d'ells tinguin el francès com a llengua materna. 2) Convé precisar que tots els nins i nines dominaven perfectament el català parlat quan van entrar a primer i que, per tant, no ha representat cap esforç suplementari per a ells aprendre a llegir i escriure en català.

A nivell pedagògic es prova d'impartir l'ensenyança de manera activa. Creiem, per

exemple, que les ciències socials es poden estudiar a partir de la realitat quotidiana dels infants i ens desplaçem molt tant a dins de la ciutat (visita a museus, monuments, exposicions...) com a fora (Carcassona, Fira de Santa Llúcia...). Cada sortida fa l'objecte d'un treball redactat i il·lustrat pels nins. De la mateixa manera pensem que és important trobar el temps de fer titelles per a obres de teatre, tapissos o també gimnàstica, com pensem introduir més endavant l'ensenyament de la música a l'escola. No n'hi ha prou en fer una escola catalana, cal fer una escola catalana de qualitat.

71

CENTRE: Col·legi Sant Josep

ADREÇA: C/ Mare Vedruna, s/n

POBLACIÓ: Tàrrrega

COMARCA: L'Urgell

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 725

ÚS DEL CATALÀ COM A LENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. El proper curs s'integrarà el 5è ja que l'ensenyament és progressiu
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment l'ensenyament en català arriba fins a 4t, tot en català, i la resta, excepte la llengua i literatura castellanès, es donen la totalitat de les classes en català, malgrat encara hi hagi alguns textos en castellà. El proper curs tot el cicle mitjà serà en català.

El col·legi es manifesta obertament com una escola catalana. El medi geogràfic i lingüístic és totalment català. Els alumnes són, gairebé en la seva totalitat, catalans i també tot el claustre de professors (dels 28 professors del centre solament hi ha la professora de llengua castellana del cicle superior d'EGB, castellanoparlant). Als cursos de BUP i de FP no hi ha un sol alumne castellanoparlant.

L'any passat el col·legi va elaborar un ampli informe dirigit al cap dels serveis tècnics del SEDEC, Sr. Joaquim Arenas, en el qual es manifestava la idea pedagògica del centre, les seves experiències d'investigació i de recerca i l'oferiment per a dur a terme una experiència pedagògica fonamentada en els valors tradicionals de la nostra terra, en la nostra llengua, en una elevada qualitat acadèmica i tecnològica i en una rigurosa metodologia de recerca i investigació, tenint com a centre d'actuació la pròpia comarca. Estem treballant incansablement per a poder, algun dia, merèixer el possible reconeixement de centre experimental, segons els criteris del projecte de llei de centres experimentals que el consell de la Generalitat ha enviat al Parlament de Catalunya per a la seva discussió i aprovació.

Dels 28 professors del col·legi, hi ha 15 mestres de català, 6 amb titulació de primer cicle i 5 que fan el reciclatge. El director tècnic de BUP és (des de fa 5 anys) professor de l'ICE de la UAB dels cursos de reciclatge de català i coordinador de Coneixement de Catalunya i Història i Geografia de tota la zona de Lleida. Actualment és membre de la Comissió Tècnica de revisió dels programes de les esmentades assignatures.

El SEDEC, dins el programa d'experiències pedagògiques d'escola catalana, ha nomenat director de les comarques de l'Urgell, la Segarra i el Solsonès, al director tècnic de BUP, en Joan Novell, el qual, personalment, i des de la nostra escola, està impulsant el coneixement de l'entorn a més d'una cinquantena d'escoles, mitjançant un projecte d'investigació sobre cadascun dels municipis de les nostres contrades. Hi treballen més d'un centenar de mestres de preescolar, primer i segon cicles, de l'àrea de socials del cicle superior i d'ensenyances unitàries. Tota aquesta experiència i els seus resultats seran analitzats en una diada d'escola catalana, que ja s'està preparant.

Per la nostra escola, la comarca és el centre de la nostra investigació i metodologia de recerca. Actualment tenim treballats una vintena de pobles i anem bastint una biblioteca del saber popular d'Urgell dins la tasca programada pel departament de Llengua i Literatura Catalanes.

El curs passat una bona colla dels treballs realitzats pels alumnes varen rebre el reconeixement de la seva qualitat a l'ésser distingits amb tres dels premis Baldiri Reixac. Enguany, entre altres, hi presentem un recull de goigs d'Urgell, fruit de moltes hores de dedicació de tot el curs de 3r de BUP.

Cal dir que els esmentats treballs han constituït uns materials molt valuosos a l'hora d'escriure sobre la comarca d'Urgell dins la Gran Geografia de Catalunya (Joan Novell, coordinador i coautor) i com a materials de consulta per als mestres que estan treballant sobre els seus respectius pobles de docència (tant a nivell de reciclatge com a l'experiència de coneixement del medi en les sessions d'escola catalana del SEDEC).

Una altra tasca cultural és la que està realitzant el departament de Llengua conjuntament amb els de disseny i educació física. Després d'haver pintat el famós Guernica (els alumnes de BUP) es va preparar un *happening* sobre l'aniversari de Pablo Picasso que s'oferí als pares del centre, a fi de curs. També s'està preparant un recital de poemes catalans acompanyats de piano i guitarra pel proper fi de curs.

Estem treballant per a fer dels nostres infants i joves de les Terres de Ponent uns homes i dones coneixedors dels pobles, de la seva llengua, de la cultura, que ho estimin, que estiguin molt preparats, que els agradi el treball rigorós i ben fet i que ofereixen, aquí i allà, els valors i el tarannà de la gent del nostre país.

72

CENTRE: Col·legi Públic Mossèn Albert Vives

ADREÇA: C/ Segre, 12

POBLACIÓ: La Seu d'Urgell

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 602

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català el curs 1970-1971 al primer nivell a totes les àrees. Va ser de forma experimental i paral·lela als altres grups de primer, en els quals s'impartia l'ensenyament en castellà. Aquesta experiència paral·lela va continuar realitzant-se fins al 5è nivell.

L'estat actual és de total catalanització, a tots els nivells, àrees i com a vehicle de comunicació interna, a pares i altres estaments dels PPCC. Les previsions són millorar la formació dels mestres per tal d'augmentar els nivells a l'escola catalana i introduir l'hàbit d'emprar la llengua catalana en el llenguatge col·loquial dels alumnes catalano-parlants quan es dirigeixen als castellanoparlants.

73

CENTRE: Escoles Alba

ADREÇA: Ctra. de Corbins

POBLACIÓ: Corbins

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 380

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1969
- Tractament del català a l'escola: El curs 1969-1970 començà l'escola, tot en català. Però a bàsica s'iniciava el castellà perquè els alumnes de segona etapa s'havien d'examinar en castellà en un col·legi nacional. El 1971 se'ns concedeix oficialment l'ensenyament en català. L'inspector posà tota mena d'obstacles al seu normal desenvolupament.

74

CENTRE: Escola Pública Gaziel
ADREÇA: C/ Sant Antoni M. Claret, 98
POBLACIÓ: Sant Feliu de Guíxols
COMARCA: El Baix Empordà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1981-1982 /1982-1983
NÚM. D'ALUMNES: 707

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
 - Tractament del català a l'escola: El Col·legi Públic Gaziel de Sant Feliu de Guíxols ha tingut, des de fa molts anys, una preocupació constant per la recuperació i normalització de la nostra llengua a l'escola.
- Reunit el claustre en sessió celebrada el 2 d'octubre de 1977 s'acordà per majoria absoluta posar el català com a primera llengua en el centre, des de les classes de pàrvuls fins a les de 8è.

L'Associació de pares, que veia tot això amb bons ulls, va unir-se a la nostra idea i juntes les dues entitats, vàrem donar coneixement de l'acord pres a la inspecció sol·licitant d'ésser inclosos en els primers grups amb autorització per a impartir totalment les classes en català.

Això havíem pogut fer-ho perquè el professorat del centre era quasi en la seva totalitat nascut a Catalunya i amb el reciclatge fet o amb bona disposició per a fer-lo.

Actualment el claustre és format per 22 professors i continuen les mateixes circumstàncies favorables. Dos professors són de parla castellana i imparteixen els temes de llengua castellana.

Avui el centre té 700 alumnes, dels quals menys d'un 5% no entén la nostra llengua. Un 5% que, naturalment, és atès d'una manera individual fins que no puguin ésser integrats al gros de l'alumnat.

Els mestres, per la seva part, tot i el reciclatge fet, assisteixen setmanalment a unes converses sobre català que, per aclarir els dubtes que en aquest camp freqüentment sorgeixen, tenen lloc en una de les aules del mateix centre, dirigides pel mestre Narcís Masferrer, enamorat de la llengua i en possessió d'un títol de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, que signà el Mestre Fabra el 2 de juny de 1931.

75

CENTRE: Escola Pubilla de Catalunya

ADREÇA: Final del carrer Sant Roc, s/n

POBLACIÓ: Sant Boi del Lluçanès

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 47

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: S'utilitza el català en tots els nivells i totes les àrees. Per als cursos posteriors es preveu que seguirà igual.

76

CENTRE: Col·legi Públic Verge del Sòl del Pont

ADREÇA: C/ de les Escoles

POBLACIÓ: Roda de Ter

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 301

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català, excepte l'àrea de matemàtica.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe (pels pares que ho demanen)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català. Amb els pares que tenen problemes de comprensió del català es comenten personalment
- Llengua de la feina administrativa interna: en català. I també l'externa: certificats, correspondència, relacions amb inspecció i serveis territorials...

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar el curs 1976-1977 amb les dues

hores de català donades per dos especialistes contractats per Òmnium Cultural i l'Ajuntament. El curs 1977-1978 es posen en funcionament un preescolar en català (4 anys) i un de bilingüe (5 anys). El 1978-1979 preescolar i 2n de català. 1r bilingüe. El 1979-1980 preescolar i primera etapa en català. Segona etapa: socials i llengua en català. Es fa la formalització oficial d'escola catalana per a preescolar i primera etapa i amb caràcter progressiu (un nivell més cada curs). El 1980-1981 l'escola ja es considera catalanitzada (només funcionen en castellà les matemàtiques a 6è i 7è i un grup de recuperació). Es fa l'ampliació de formalització legal a totes les àrees i nivells. El 1981-1982 s'assoleix la normalització total.

El curs actual 1982-1983 es fan en català totes les tutories excepte la de 8è, que correspon a l'especialista de castellà. S'aprecia una notable predisposició i acceptació per part de tot l'alumnat d'aquest procés de catalanització de l'escola, molt especialment dels alumnes immigrants que d'aquesta manera no se senten bandejats culturalment al tenir moltes més possibilitats d'accedir-hi pels seus propis medis.

77

CENTRE: Col·legi Públic de Santa Eulàlia de Puig-oriol

ADREÇA: C/ de les Escoles

POBLACIÓ: Santa Eulàlia de Puig-oriol (Lluçà)

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 23

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment l'ús del català és total per a tots els nivells i àrees. El canvi es produeix a partir d'una assemblea de pares, on, a iniciativa de la nova mestra, s'aprova unànimament.

78

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Cervantes, s/n

POBLACIÓ: Berga

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 553

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Manquen llibres de text en català principalment de 7è i 8è
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Tot i que ja a l'any 1970 donàvem classes de català als alumnes de batxillerat, va ésser pròpiament durant l'any 1977 que a nivell de claustre decidírem començar l'ensenyament en català i del català, a preescolar.

Podem dir que l'ús del català és la normalitat d'aquesta escola, doncs el 98% del professorat és català. L'ensenyament en català arriba al 5è curs de bàsica. A segona etapa hi ha un xic més de dificultats, en part, per la manca de llibres de text. Les ciències naturals i les matemàtiques són en castellà. S'intenta que per al curs vinent (1982-1983), 6è i 7è pugui utilitzar ja tots els llibres de text en català.

Actualment (curs 1986-1987) l'ús del català és normal a tota l'escola. Arriba fins a 8è i a totes les àrees. A més a més, com a reforç lingüístic i com a introducció al món de la premsa, des de 4t d'EGB fins a 8è, les classes segueixen *La pissarra de paper* que apareix setmanalment cada dimarts a *Regió 7*.

Aquest suplement dedicat a les escoles i directament als nois i noies és una eina important per ajudar a globalitzar tot allò que en els més diversos camps passa a les comarques, a Catalunya i al món, des d'una perspectiva totalment catalana.

També és important en aquest sentit *El Llapis*, la revista de l'escola i les pàgines del diari *Avui* dedicades a l'educació, les quals també són utilitzades als nivells superiors.

Per al curs vinent i posteriors la previsió és de mantenir i reforçar en el possible tot allò que afavoreixi una major interiorització del fet català en conjunt.

79

CENTRE: Cooperativa d'ensenyament La Masia

ADREÇA: C/ 156, núm. 2

POBLACIÓ: Les Masies (Montcada de l'Horta)

COMARCA: L'Horta

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 200

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968
- Tractament del català a l'escola: Tots els cursos i nivells en català.

80

CENTRE: Societat Cooperativa Escola Flama

ADREÇA: C/ Comtes de Barcelona, s/n

POBLACIÓ: Sant Fruitós de Bages

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 600

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit, exceptuant algun cas de nens arribats a l'escola a 1r, de procedència castellanoparlant
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català, diferenciant els nens castellanoparlants fins a incorporar-los a la llengua catalana

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970
- Tractament del català a l'escola: Des del seu inici l'Escola Flama ha fet tot l'ensenyament en català, respectant l'idioma dels nens castellanoparlants, però incorporant-los de mica en mica al català.

El català com a llengua escolar és usat en totes les àrees, exceptuant la de llengua castellana.

81

CENTRE: Escola L'Esclat

ADREÇA: C/ Ricart, 20

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 275

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1971
- Tractament del català a l'escola: L'any 1979 vam ser escola catalana

82

CENTRE: Escola Sant Jordi
 ADREÇA: C/ Jacint Verdaguer, s/n
 POBLACIÓ: Pineda de Mar
 COMARCA: El Maresme
 TITULARITAT: Privat
 CURS: 1981-1982
 NÚM. D'ALUMNES: 337

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: L'any 1974 es feien 2 hores setmanals de català a tots els cursos d'EGB. El 1976, 3 hores setmanals i el 1978, 4 hores setmanals.

Actualment es fan en català les àrees de cicle inicial i mitjà. A cicle superior es fan en castellà les matemàtiques (de 6è a 8è) i ciències naturals a 8è. La previsió és que el curs 1983-1984 totes les àrees es facin en català.

83

CENTRE: Escola Nostra Senyora de Lourdes
 ADREÇA: C/ Via Augusta, 75
 POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982
NÚM. D'ALUMNES: 640

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. Enguany, no totes les àrees de 5è són en català; és en català la geografia i història de Catalunya i les ciències humanes. Per altra banda, els alumnes se senten poc segurs en l'ús del català escrit i opcionalment no el solen utilitzar massa encara.
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. Els treballs, en català i castellà. L'idioma en treballs i textos lliures és opcional.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: El curs 1975-1976 es decidí que els alumnes que s'iniciaven a l'escola (3 anys) seguirien l'ensenyament en català. No obstant, el procés s'havia iniciat més enrere i l'escola anà prenent a poc a poc un caire d'escola catalana tot i fent estrictament l'ensenyament de la llengua en castellà. Aquest mateix curs, molts programes de ciències socials es muntaren a partir del nostre entorn. Així doncs, el pas gairebé no es notà i no hi va haver problemes amb els pares de l'escola.

Enguany la catalanització total arriba a 4t nivell. L'ambient de l'escola, però, és català, tot i que a partir de 5è l'estudi pròpiament dit figura en castellà com a primera llengua. L'any vinent arribarà a 5è i així successivament fins a 8è.

84

CENTRE: Escola Isabel de Villena
ADREÇA: C/ Joan Miró, s/n
POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982
NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe. Els nens que són de parla castellana procurem que coneguin suficientment el català parlat i distingeixin bé els sons per a poder fer l'aprenentatge de la lectura en català-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: - - -
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: Aquesta escola, des que va començar el gener de 1939, ha tingut per llengua el català ja que, potser, tant els mestres com els pocs alumnes procedien de l'Institut-Escola i per tots era normal de fer-ho en català (a nivell oral). Les llibretes havien de ser, en general, en castellà, en vistes a la inspecció. A mesura que l'escola va anar creixent es va continuar de la mateixa manera: es va intentar i s'aconseguí escriure en català molts dels treballs de classe i també treballs de caràcter familiar com felicitacions, contes, etc.

Ja, però, durant el curs 1974-1975 vam decidir-nos a iniciar al parvulari l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català pels nens de llengua catalana.

Actualment tots els nostres alumnes inicien l'aprenentatge de la llengua en català. Des dels 5 anys tenen també diàriament unes estones de conversa, jocs, cançons, etc. en castellà i quan arriben al cicle mitjà comencen l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura en castellà; a partir d'aquesta edat tenen un horari setmanal de llengua castellana.

85

CENTRE: Escola Claret

ADREÇA: Pl. de la Creu, 1

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 848

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Es fa tot en català menys una sola àrea que fem en castellà per donar més entitat a aquesta llengua que a 'l'idioma modern' -Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. La revista és bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1974-1975 vàrem començar a fer classes de català a la segona etapa d'EGB. Durant el curs 1976-1977 vàrem demanar el permís oficial al ministeri per poder fer 'legalment' les tres hores setmanals de català a tot el col·legi. A partir del curs 1978-1979 fem tot l'ensenyament -des de preescolar- en català. El maig de 1979 vàrem demanar permís a la Generalitat per fer 'oficialment' l'ensenyament en la nostra llengua.

El català és la llengua del nostre col·legi, tot l'ensenyament es fa en la nostra llengua. A segona etapa d'EGB fem una assignatura en castellà per ajudar els alumnes al domini d'aquesta llengua. Fins a 5è els llibres són en català; a segona etapa procurem triar el text que ens sembla més escaient, malgrat que moltes vegades està escrit en castellà. Aquest és un greu problema per a la normalització de la nostra llengua: la manca de llibres apropiats.

86

CENTRE: Col·legi Públic La Farigola

ADREÇA: C/ Hernan Cortés, s/n

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 597

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Aquest col·legi es va inaugurar l'any 1979 i, per acord de totes les parts implicades, va agafar l'opció d'escola catalana. Es va decidir de començar fent-ho tot en català a partir de 4 anys. Els nens de 5 anys també van començar l'ensenyament en català. A la resta de cursos es va intensificar l'assignatura del català amb més hores, l'ambientació de les classes era en català, així com les comunicacions informals amb els nens. També es feien en català la plàstica i la dinàmica.

Es preveu que quan surtin els nens de 8è d'EGB tinguin assolides perfectament ambdues llengües.

87

CENTRE: Col·legi Públic Verge del Remei

ADREÇA: Carretera de Camós, s/n

POBLACIÓ: Banyoles

COMARCA: El Pla de l'Estany

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 552

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r) i oral en català, però escrit en castellà (a 4t i 5è). Algunes àrees es fa tot en català
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976

-Tractament del català a l'escola: El primer any de funcionament del col·legi (1976) vam començar a fer tres i quatre hores de català a totes les classes malgrat les queixes dels pares. L'any 1979 comencem a fer el 1r d'EGB tot en català oral i escrit. Aquí volem remarcar que vam ser l'únic centre públic de la ciutat i comarca que donàvem el primer nivell tot en la nostra llengua (oral i escrit). Aquest fet no va ser gens fàcil perquè l'altre col·legi públic de Banyoles, de doble cabuda que el nostre i, per tant, de doble influència ho feia en castellà (no ha començat a fer-ho en català fins a aquest curs).

A partir de 1979 hem anat progressant. L'any següent vàrem establir quatre nivells més en català: 1r, 2n i 8è d'EGB, i 1r i 2n de preescolar.

En realitat el català és la llengua oficial de tots els nivells i àrees de l'escola perquè les explicacions es donen totes en català. El curs vinent es preveu fer català oral i escrit a totes les àrees de 7 nivells (1r i 2n de preescolar, 1r, 2n, 3r, 4t i 8è) i afegir-hi alguna altra àrea de 5è, 6è i 7è. Progressivament es preveu anar augmentant un nivell més cada any i d'aquí a tres cursos haver assolit la catalanització total de l'escola (any 1985).

88

CENTRE: Col·legi Públic Santa Maria d'Avià

ADREÇA: C/ dels Estudis

POBLACIÓ: Avià

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1981-1982

NÚM. D'ALUMNES: 182

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

-Tractament del català a l'escola: L'any que es va començar l'ensenyament en català va ser el primer curs que aquesta escola va funcionar com a tal, el 1977-1978. El parvulari es fa totalment en català. I a l'EGB s'imparteixen les tres hores setmanals establertes pel MEC. Es va sol·licitar escola catalana el dia 19 de febrer del 1979, i va ser autoritzada el dia 10 de desembre del 1979.

Actualment el parvulari i els cinc cursos de la primera etapa es fa absolutament tot en català. A la segona etapa es fa tot en català, menys el francès, ja que el professor és castellanoparlant. Hem de fer constar que, a causa d'un malentès entre l'escola i la llibreria, vam rebre els llibres de naturals de 7è i 8è i els de matemàtiques de 6è, 7è i 8è en castellà i ens va ser impossible de canviar-los; val a dir, però, que les classes d'aquestes matèries, així com material ciclostilat i treballs, es fan en català.

Quant a la previsió per l'any vinent i posteriors depèn, naturalment, dels mestres nomenats en aquesta escola, però es farà el possible per tal d'aconseguir mestres catalanoparlants i que aquesta escola continuï funcionant com a escola catalana.

El curs 1981-1982, cinquè curs de funcionament de l'escola, el preescolar i els cinc primers cursos de la primera etapa es fa tot en català. A la segona etapa es fa tot en català, excepte el francès, ja que el professor és castellanoparlant.

89

CENTRE: Daina Parvulari

ADREÇA: Crta. Sant Joan, s/n

POBLACIÓ: Ripoll

COMARCA: El Ripollès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1981-1982 / 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 110

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1967
- Tractament del català a l'escola: Tots els treballs i diàlegs a la nostra escola són en català. Això fa que els nens castellanoparlants es familiaritzin ràpidament amb la nostra llengua i s'expressin en català en sentir a parlar a les mestres i els altres nens. Es procura que el nen sigui el vincle d'integració i normalització lingüística entre la família i la societat.

90

CENTRE: Bressola. Escola Catalana d'Argelers

ADREÇA: Ruta del Rúa, 2

POBLACIÓ: Argelers

COMARCA: El Rosselló

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 10

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: De la mateixa manera que les seves precursors de Perpinyà i de Nyils, l'Escola Catalana Bressola d'Argelers es va obrir amb l'objectiu prioritari de recuperar la llengua catalana, que es troba en vies de desaparició a Catalunya Nord. Per a retornar la vida a la nostra llengua a Catalunya Nord l'escola aplica un ús exclusiu del català en la seva pedagogia a tots els nivells preescolars.

Cal recordar que per causa de la situació lingüística de les nostres comarques, la mainada que arriba a l'escola té una coneixença pràcticament nul·la del català i que, per tant, cal compensar aquesta manca escolaritzant els infants en català com més d'hora millor. Per aquesta raó l'escola acull la mainada a partir dels 2 anys de manera general.

El parer dels mestres de les Bressoles és que cal que la mainada aprengui una llengua viva, per això, per mor d'ensenyar el català, la Bressola d'Argelers dona una gran importància a les sortides, a les visites al poble que permeten trobades amb gent que encara empra el català. El tema del llenguatge es basa aleshores sobre les observacions dels nins.

Per altra banda la Bressola d'Argelers celebra i organitza festes tradicionals catalanes com el Cagatió, Carnestoltes, Pasqües, etc., que s'havien perdut a Catalunya Nord almenys com a festes catalanes.

L'escola catalana d'Argelers també ha organitzat recitals de poble amb la participació de cantants nordcatalans, així com rifes catalanes i un taller de treballs manuals en català els dimecres (no hi ha escola els dimecres a l'estat francès).

Per culpa de les dificultats gairebé cròniques de les nostres escoles a nivell econòmic, són els pares d'alumnes que s'han d'encarregar per torns de l'organització material de l'escola: per exemple, són ells que preparen el dinar dels nins cada dia, asseguren les feines de neteja, de preparació de les festes... en col·laboració amb la mestra (anomenada animadora) de l'escola.

Enguany l'escola participa a la formació de nous mestres catalans mitjançant un curset de reciclatge que es desenvolupa a les diferents escoles catalanes de Catalunya Nord. Recordem que els mestres joves que surten de les escoles normals tenen una co-neixença molt feble del català i que, per tant, el reclutament de mestres catalans és un problema molt difícil de resoldre a les nostres comarques.

Per acabar, l'escola és l'única escola catalana de Catalunya Nord que no pot disposar de locals municipals com les escoles de Perpinyà o de Pontellà-Nyils, la qual cosa dificulta el seu desenvolupament a causa de l'estretor del local privat que fa servir. L'escola d'Argelers treballa amb unes condicions encara més difícils, si pot ser, que les altres escoles catalanes de les nostres comarques.

91

CENTRE: Escola Enxaneta

ADREÇA: Pl. del Carme, 5

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 406

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1977-1978 l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura es fa en català per a tots els alumnes. Sols en algun cas molt concret es fa una excepció: en l'actualitat, de 420 alumnes, un 1% utilitza el castellà com a llengua normal de treball. Els motius pels quals aquests nens continuen treballant amb aquesta llengua és perquè són nouvinguts a Catalunya, nens que arriben a l'escola en edats avançades i porten tot l'aprenentatge fet en castellà...

L'ambient de classe és català, el mestre es dirigeix sempre als alumnes en català. Els nens castellanoparlants que arriben a l'escola, en un principi, el mestre els ajuda que s'introdueixin al català oral. D'aquesta manera hem aconseguit que en arribar als 5 anys tots els nens entenguin el català i s'hi expressin. El que s'intenta és que el nen castellanoparlant juntament amb els altres conegui i faci seves les tradicions i els elements de cultura del nostre país.

En el cicle inicial (5 anys, 1r i 2n de bàsica) tot l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura es fa en català ja que creiem que les fases fonològiques del llenguatge oral ja s'han assimilats en el parvulari, doncs han constituït l'objectiu de treball de llengua en aquesta etapa.

L'escola va prendre el compromís d'escola catalana i en català, per tant el vehicle normal de comunicació en totes les àrees és el català. A partir del cicle mitjà es fa una hora setmanal per introduir el castellà com a segona llengua. Al 3r es treballa a nivell oral, a 4t amb lectures i a 5è es comencen a treballar algunes normes ortogràfiques. La tercera llengua s'introdueix a nivell oral i amb una durada d'una hora setmanal a 5è.

A la segona etapa les explicacions, el material i els escrits són normalment en català. Cal fer notar que alguns llibres de text (matemàtiques i naturals) són en castellà ja que després de l'anàlisi de llibres catalans no es veu que tinguin els continguts i la metodologia que són necessaris en aquest nivell. En aquestes matèries en què els llibres són en castellà el mestre hi adjunta un full ciclostilat amb el vocabulari en català de cada tema. Al cicle superior es fan dues hores setmanals de llengua castellana (ortografia, gramàtica i literatura) i tres hores, també setmanals, de llengua catalana.

Des dels seus inicis (1968) fins al curs 1977-1978 l'escola va impartir les classes en català, excepte en l'àrea de llenguatge, en què es respectava la llengua materna en l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura; per tant, les classes es feien, paral·lelament, en català i castellà, en el cas que hi haguessin nens castellanoparlants.

Les circulars i els documents que es van fer durant aquesta època, eren sempre amb les dues llengües.

Tenint en compte que un dels objectius bàsics de l'escola és conèixer la nostra llengua, els nostres orígens, arrelar-se i estimar el país i defensar-lo sempre que calgui; en el curs 1976-1977 es va fer una revisió mestres i pares, sobre la postura seguida fins llavors respecte la llengua. Els aspectes que ens van portar a un canvi van ser: l'observació i

constatació per part dels mestres de la manca d'integració dels nens castellanoparlants dins el grup classe, l'interès d'alguns d'aquests nens per fer el seu aprenentatge totalment en català per tal de no sentir-se diferents, que els nens arribaven al final de l'escolaritat sense parlar el català malgrat que sabessin escriure, i que, també, calia motivar una mica els pares per tal d'assolir millor la integració de pares i fills.

Després d'aquestes reflexions, durant l'Escola d'Estiu de Rosa Sensat de l'any 1977, vàrem fer una sèrie de consultes a experts sociolingüistes. Tot això ens va decidir a prendre una important decisió: utilitzar exclusivament la llengua catalana com a vehicle de comunicació normal per a tot i amb tothom.

Els passos que ens vam fixar per arribar a assolir aquest objectiu són:

- 1) Quan el nen castellanoparlant entra a l'escola, als 2 anys, hom l'introdueix a poc a poc en la nostra llengua utilitzant el diàleg directe amb ell. Des d'aleshores disposarà de 3 anys per familiaritzar-se amb el català com per arribar a expressar-s'hi normalment.
- 2) Tots els nens, als 5 anys, han de conèixer tots els fonemes catalans i utilitzar un vocabulari mínim català.
- 3) Durant el cicle inicial l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura es fa en català.
- 4) Quan el nen entra a l'escola en curs en què l'aprenentatge de la lectura i escriptura és molt avançat ens podem trobar en dues situacions: a) Que el nen sigui catalanoparlant i hagi fet l'aprenentatge en castellà; llavors la seva dificultat és petita i normalment s'adapta després de rebre una ajuda suplementària; b) que el nen sigui castellanoparlant i hagi fet l'aprenentatge en castellà; en aquest cas s'intenta que el nen faci el pas al català, però si sorgeixen dificultats, hom li respecta la seva llengua.
- 5) Les reunions de classe, les circulars, els informes, els documents d'ordre intern... és a dir, tota la relació amb els pares s'ha de fer en català. Es diu als pares que no els compreguin que sol·licitin informació als mestres, a secretaria o als altres pares.

92

CENTRE: Escola Joanot Alisanda

ADREÇA: C/ Tetuan, 11-17/45

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 350

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1969
- Tractament del català a l'escola: Ja des del seu inici, quant a l'aspecte de catalanitat, l'escola es va definir sota aquest criteri: «L'escola és catalana tant pel que fa a la llengua com als continguts. Quant a la llengua hi haurà una tendència clara i definida de catalanització lingüística dels nens i nenes que no tinguin com a pròpia». Aquesta línia d'escola va ésser elaborada a partir dels resultats de les sessions de treball entre mestres i pares, i aprovada majoritàriament en assemblea d'escola.

El 7 de maig de 1979 l'escola va demanar a la comissió mixta MEC-Generalitat l'autorització per a l'ensenyament en català i el 10 de desembre del mateix any vam rebre la diligència que ens permet oficialment d'impartir l'ensenyament totalment en català.

Pel que fa al treball de classe, ja des de l'inici, totes les activitats, explicacions i ambientació de les classes es feien i se segueixen fent en català. Cal recordar i fer constar les dificultats amb els estaments oficials, quan l'ús del català no era permès a les escoles; la nostra escola en cap moment va intentar aparentar el contrari, essent la llengua i la cultura catalana una presència constant i voluntària en totes les activitats escolars.

Quan els nois que s'incorporen a l'escola són de parla castellana, circumstancialment, i de manera personal, se'ls repeteixen les explicacions en castellà, donat que la poca comprensió pot dificultar també la integració i creiem que cal acostumar-los de manera progressiva a la llengua catalana. Amb tot, hem de ressaltar la gran capacitat d'assimilació dels nens i en la pràctica constatem que molt ràpidament s'incorporen a l'ambient general, de forma que en arribar als nivells on es treballa sistemàticament l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura ho fan ja en català i sense dificultats. Recordem també que els nens s'incorporen a la nostra escola a l'edat de 2 anys i això facilita el fet que aquests nois de parla castellana utilitzin ràpidament el català de forma espontània i àgil quan es volen comunicar amb els companys de classe i amb el mestre.

Referint-nos als llibres de text, hem optat per anar adaptant la llengua i els continguts dels existents i, mentre el mercat del llibre pedagògic no oferia textos que ens facilitessin el treball com a escola catalana, ens hem vist obligats a fer-nos els nostres a l'escola. Aquesta mancança que a poc a poc s'ha anat salvant, encara segueix avui en algunes matèries dels cursos de segona etapa.

També volem constatar que, fins ara, aquesta labor de catalanització, s'ha vist poc recolzada ja que el tractament que nosaltres, com escola de preescolar i d'EGB, fèiem en l'ús del català no trobava una continuïtat dins l'ensenyament mitjà (BUP i FP); això ha produït una inseguretat en alguns moments i ha estat matèria de llargues discussions al si de l'escola. Però creiem que ha servit al mateix temps, per enfortir el criteri que defensem i li ha donat una dinàmica d'evolució que justifica plenament la seva existència.

D'altra part, hem comprovat, i això s'ha equilibrat i tots els temors que la integració a la societat catalana i a centres d'ensenyament mitjà d'aquells nois i noies en acabar

l'EGB a la nostra escola, ja siguin de procedència forana o catalanoparlants, ha estat altament satisfactòria, encara que sigui potser massa aviat per treure'n conclusions definitives, ja que aquest curs en sortirà de l'escola la quarta promoció.

Quant a la línia més àmplia de catalanització, l'escola s'ha esforçat en organitzar curssets de català per als pares dels nostres alumnes, essent oberta l'assistència a totes les persones del barri interessades.

Dins d'aquesta mateixa línia d'actuació i treball, en tot moment l'escola s'ha incorporat i ha treballat en qualsevol col·lectiu que lluités i defensés, entre altres objectius, la catalanitat a l'escola, com són: Coordinació Escolar de Rosa Sensat i el col·lectiu d'escoles per l'escola pública catalana (CEPEPC). També ens hem adherit a altres organismes més amplis que han lluitat i defensat la cultura i llengua de Catalunya: campanya de defensa de la llengua catalana, campanya a favor de l'article dels Marges «Una nació sense estat, un poble sense llengua?»...

93

CENTRE: Col·legi Divina Providència

ADREÇA: C/ Iluro, 50

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 420

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: en català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: Cada curs s'ha anat perfeccionant la programació de la llengua catalana al nostre col·legi. El professorat ha fet o està fent el reciclatge.

94

CENTRE: Escola Ton i Guida

ADREÇA: C/ Romani, 6

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 355

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit. En alguns casos, oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. En alguns casos, oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes segons les dificultats del nen

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. Revista bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
 - Tractament del català a l'escola: Els cursos 1980-1981 i 1981-1982 vam intensificar la catalanització del parvulari. El curs actual 1982-1983 hem pres l'opció de la catalanització total al parvulari (3, 4 i 5 anys). L'experiència ha estat iniciada amb il·lusió i engrescament totals pel que fa a mestres, pares i nens.
- Fa dos cursos que organitzem classes de català pels pares.

De 1962 ençà el català és la llengua normal de totes les activitats de la vida de l'escola. A causa, però, de la composició social i lingüística de la nostra escola, els nivells varien segons les promocions. Procurem fer, a partir de 5è, totes les matèries en català. Les promocions de parvulari que ara ja normalitzen la llengua catalana i en la qual faran l'aprenentatge de la lectura i escriptura, preveiem que continuaran els diversos cicles de l'escolarització en català. A més, seguirem treballant les festes populars, el coneixement de Catalunya (sortides), teatre, assistència a actes col·lectius (cinema, activitats de La Caixa, Cavall Fort...) si les possibilitats econòmiques ho permeten.

95

CENTRE: Col·legi La Salle
ADREÇA: C/ de la Pau, s/n
POBLACIÓ: Manresa
COMARCA: El Bages
TITULARITAT: Privat
CURS: 1982-1983
NÚM. D'ALUMNES: 940

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. Treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: A tota l'EGB i a BUP. La catalanització total s'aconsegueix en el primer cicle d'EGB. La previsió és anar ampliant cada cicle fins a assolir la total catalanització.

96

CENTRE: Escola Sagrat Cor
ADREÇA: C/ Santa Joaquina, 2-4
POBLACIÓ: Manresa
COMARCA: El Bages
TITULARITAT: Privat
CURS: 1982-1983
NÚM. D'ALUMNES: 456

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català. Treballs en català i castellà-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: a segona etapa, partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: A partir del curs 1978-1979 vàrem començar el primer curs d'EGB tot en català. També en aquest curs l'àrea d'experiències de tota la primera etapa fou ja en català. Els nens de parvulari ja feia temps que feien l'aprenentatge en català.

Actualment estem fent l'ensenyament en català fins a l'últim curs del cicle mitjà (5è). Cada any d'una manera progressiva hem anat pujant un nou curs. L'any vinent seguirem en el cicle superior. A segona etapa pràcticament ho fem tot en català encara que els llibres de text els tenim en castellà. Els treballs els deixem lliures segons vulgui l'alumne.

97

CENTRE: Escola Pia de Moià

ADREÇA: C/ Sant Sebastià, 14

POBLACIÓ: Moià

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 434

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Abans del curs 1979-1980 la situació de l'escola pel que fa al tractament lingüístic era la d'uns mestres catalanoparlants que feien les classes en català però amb uns llibres en castellà. Oficialment, davant la direcció de l'escola, es feien classes de català. A partir del curs 1979-1980 es dona per acord de mestres, pares i direcció una política de catalanització en tots els nivells de l'escola. No és fins l'any 1981 quan se sol·licita poder ensenyar català d'una manera oficial. En aquest curs, en morir l'únic professor castellanoparlant de l'escola, se sol·licita la plena normalització de la llengua.

Ens han mogut dos grans fronts: el lingüístic i el d'arrelament al país. Aquest últim ha estat l'aspecte on més esforços hi hem esmerçat. Fer una escola catalana va més enllà d'ensenyar català: podem parlar la llengua d'un país i ser-ne estrangers. Hem partit del principi segons el qual s'ha de partir d'allò conegut per arribar a un espai més ampli. Hem cregut que l'escola s'havia de fer present a la comunitat a la qual serveix; hem treballat perquè els infants coneguin la terra que trepitgen per a estimar-la i millorar-la. Pensem que la nostra escola és fidel al país i als homes que la feren néixer enguany fa 300 anys.

98

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Carme, 16

POBLACIÓ: Artés

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 361

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978 vam començar l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català d'una manera formal. Fins aleshores l'escola ja feia ensenyament del català a tots els nivells. Als primers cursos de bàsica es donaven també matèries en català, bàsicament experiències. Vàrem determinar fer un estudi de Catalunya en profunditat a 5è curs, crec que s'ha fet i s'està fent bé i dóna bons resultats.

Actualment l'escola fa ús del català a tots els nivells i àrees. Introduïm el castellà com a segona llengua a 3r curs. Volem que la realitat d'escola catalana no quedi limitat a un ús del català, sinó que volem que s'estengui a totes les activitats de l'escola. Que coneguin Catalunya perquè l'estimin.

99

CENTRE: Col·legi Cor de Maria
 ADREÇA: C/ Verge del Puig, 3
 POBLACIÓ: Sant Celoni
 COMARCA: El Vallès Oriental
 TITULARITAT: Privat
 CURS: 1982-1983 / 1986-1987 / 1987-1988
 NÚM. D'ALUMNES: 552

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: El curs 1976-1977 vàrem començar l'ensenyament en català. Després, progressivament, vam anar pujant per cursos. El 1979 va ser declarada escola catalana. Actualment tot es fa en català excepte llengua castellana.

100

CENTRE: Col·legi Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Bisbe Morgadas, 4

POBLACIÓ: Manlleu

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 850

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1965
- Tractament del català a l'escola: A la nostra escola l'any 1965 es va començar a ensenyar la llengua catalana des de primer curs de primària. En dir això volem dir que durant la setmana es feien unes sessions de llengua catalana (gramàtica, ortografia...) a tots els cursos. Naturalment, en aquells anys teníem encara tots els llibres de text en castellà però, així que va ser possible, es varen anar substituïnt per textos de llengua catalana fins arribar a la total catalanització. Actualment (curs 1982-1983) a la nostra escola l'ús del català com a llengua escolar arriba a tots els nivells i a totes les àrees.

PROCÉS DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

La nostra escola té com un dels seus objectius prioritaris prestar un servei al país, sobretot en el seu procés de catalanització. Vol viure arrelada en els costums i la llengua del poble. És per això que, ja als voltants de l'any 1960, quan encara la llengua catalana no podia ser emprada oficialment, a la nostra escola es feien les classes en català, encara que els llibres de text fossin en català. En el curs 1965-1966 es va començar a fer classes en català obligatòries per a tots els alumnes de Primària. Durant el curs 1968-1969 es va començar a fer classes de català pels mestres de l'escola. Durant tot el curs la directora de l'escola feia una hora setmanal de classe de català, a la qual assistien tots els mestres de l'escola. Durant aquest mateix curs es van ampliar les hores de català pels alumnes. I,

malgrat que tots els textos eren encara en castellà, tot l'ensenyament es realitzava ja en català. Moltes de les fitxes que els mestres es feien eren en català. En el curs 1978-1979 tots els llibres de text de l'escola eren en català. En el curs 1979-1980, concretament el 14 de desembre de 1979, es rep oficialment l'autorització per a realitzar l'ensenyament en català.

Integració a l'escola del nen de parla castellana. No ha suposat mai cap problema la integració a la nostra escola del nen de parla castellana. Quan l'alumne comença a venir a l'escola de petit, si té dificultats per aprendre el català, la mestra li nombra les coses en les dues llengües. Així, de mica en mica, el nen es familiaritza amb el català i al cap de poc temps ja l'entén i el parla correctament. En aquests moments no tenim cap nen a l'escola que s'expressi en castellà tot i que hi ha un bon nombre de pares de parla castellana.

Coneixement de la cultura catalana. L'escola vol també que els seus alumnes coneguin la història, els costums, tot allò que ha configurat Catalunya, perquè coneixent-la l'estimin més i vulguin sentir-se responsables del futur del país. Per això al llarg del curs s'organitzen una colla d'actes i festes que fan possible aquest coneixement.

En el curs 1982-1983, amb motiu de la festa de Santa Cecília, de llarga tradició a la nostra escola, es va organitzar una vetllada sobre la història de Catalunya. En aquesta vetllada es van representar les cançons del disc *La història de Catalunya en cançons*. Vàrem guarnir el pati de l'escola amb senyeres i els escuts dels comtats de Catalunya. Hi varen participar tots els alumnes de l'escola, des de maternals a 8è d'EGB.

Dins el curs 1985-1986 es va organitzar la Setmana de la Cultura Catalana. Aquesta setmana es va celebrar del 23 al 27 d'abril, festes de Sant Jordi i Mare de Déu de Montserrat. Cada dia es va dedicar a conèixer algun aspecte de la nostra cultura: història, literatura, dansa, cançó, dites populars. Fou molt emotiu l'acte d'inauguració de la Setmana ja que vàrem desplegar solemnement la senyera i tots els alumnes, des dels més petits als més grans, varen escoltar enmig d'un silenci impressionant *El Cant de la Senyera*.

És tradicional també en la nostra escola la celebració dels Jocs Florals. Hi participen els alumnes de tota l'escola, cadascú segons les possibilitats de la seva edat. S'han aconseguit alts graus de participació i, en alguns casos, de qualitat.

Intentem que els nostres alumnes visquin ben arrelats en les nostres tradicions. Per això celebrem aquelles festes de forta tradició en la nostra terra: la Castanyada, el Nadal (els Pastorets, el tió...), el dijous llarder, el Carnestoltes, la Pasqua (cantada de Caramelles per tots els carrers de la vila), Sant Jordi i Mare de Déu de Montserrat, els Focs de Sant Joan...

Des de l'assignatura de socials fem que els nostres alumnes coneguin bé el seu poble (Manlleu), la seva comarca (Alt Empordà) i el seu país (Catalunya). Fem les sortides adients a fi que els seus coneixements no siguin teòrics únicament, sinó que coneguin allò que estudien des de l'observació directa.

Oferim també activitats extraescolars en les quals els alumnes poden conèixer elements del nostre folklore (sardanes i danses de Catalunya) o el nostre cançoner tradicional (cant coral).

Aquest any, amb motiu de la Festa de Santa Cecília es va convidar a venir a la nostra escola al grup Camerata de la Cançó Tradicional, que va oferir als pares i als alumnes més grans el seu espectacle "El romanç del cec".

La festa del Carnestoltes d'aquest any està basada també en un tema de forta tradició en les nostres terres: la festa major. Aquesta festa ofereix la possibilitat de conèixer institu-

cions del país (els consistoris, els representants de la Generalitat, els mossos d'esquadra), costums (cercavila amb els capgrossos i els gegants), folklore (dances, orquestres), etc.

101

CENTRE: Escola Bressol Barrufets

ADREÇA: C/ Sepúlveda, 173 pral.

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 60

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: en català

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978

-Tractament del català a l'escola: L'Escola Bressol Barrufets fa 8 anys que existeix. El nostre procés de catalanització ha estat progressiu i ara fa 5 anys que el català ha quedat arrelat com a llengua usual en totes les àrees i nivells, tant en els aspectes pedagògics com laborals.

102

CENTRE: Escola Tàber

ADREÇA: C/ Major de Sarrià, 189

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 378

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978 vàrem començar l'ensenyament en català a 1r nivell i el continuàrem introduïnt progressivament. El curs 1979-1980 les àrees de llengua i matemàtiques ja s'impartien en català a tots els nivells.

Aquest curs 1987-1988 el català és la llengua ambiental, vehicular i d'ensenyament. Arriba a tots els nivells d'ensenyament i totes les àrees, així com les activitats complementàries. El nostre projecte pedagògic garanteix la continuïtat d'aquesta declaració de principis pel que fa a la llengua catalana, i fa que la previsió per al curs vinent i posteriors, s'emmarquin dins d'aquesta línia de plena normalització.

103

CENTRE: Col·legi de Jesús, Maria i Josep

ADREÇA: C/ Sant Sebastià, 55

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 1.501

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Dels tres grups que tenim n'hi ha un que ho fa en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar i Cicle Inicial).

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Actualment arriba a tots els nivells i a totes les àrees on s'indica que es fa en català, i en els grups de castellanoparlants, una de les àrees és en català.

104

CENTRE: Escoles Grimm

ADREÇA: C/ Sant Quintí, 19

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 390

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1972. Les classes de català havien començat el 1965
- Tractament del català a l'escola: L'any 1972 vam començar tot en català al preescolar. L'any 1974 vam començar en català a tota la bàsica. Les classes de català ja havien començat l'any 1965. L'ús del català és total a l'escola. Només es fa en castellà la llengua castellana. La previsió per al curs vinent i posteriors és anar augmentant el nivell dels alumnes, però no el nivell de catalanització ja que l'escola

està totalment catalanitzada des de l'any 1974. [Hi ha el llistat de totes els llibres que feien servir].

105

CENTRE: Escola Pit-roig

ADREÇA: C/ Alt del Turó, 22

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola es va crear el curs 1978-1979 com a parvulari; al cap de dos cursos escolars vàrem començar la bàsica. Des de sempre ha estat escola catalana.

106

CENTRE: Col·legi Públic Catalunya

ADREÇA: C/ Valentí Almirall, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-88

NÚM. D'ALUMNES: 638

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Aquesta escola, des de la seva creació, l'1 de setembre de 1981, ha impartit l'ensenyament en català a tots els nivells i en totes les àrees, des de preescolar fins a 8è. Durant dos anys va ser la primera i única escola pública de Sabadell que va fer l'ensenyament totalment en català.

Actualment, l'ús del català com a llengua escolar comprèn tots els nivells i totes les àrees, no obstant això, en els cursos superiors, ja que els alumnes encara no s'han format totalment en el centre, es considera que en alguns tipus de treballs s'expressen millor en castellà i es permet l'opció. La previsió, pels cursos vinents, és aconseguir la total integració d'aquests casos particulars que no segueixen aquesta línia general.

107

CENTRE: Col·legi Públic Clemència Berdiell

ADREÇA: C/ Escoles, 20

POBLACIÓ: Almenar

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 291

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ús del català en totes les activitats escolars arriba, aquest curs, al 3r nivell. L'any que ve serà el 4t i la catalanització total s'assolirà, conforme al pla establert, el curs 1987-1988. Mentrestant, els alumnes que iniciaren l'EGB en llengua castellana, a més que se'ls ha introduït una assignatura en català a fi que s'hi vagin trobant més habituats, porten a terme tot un seguit d'activitats complementàries que l'escola sempre programa en català (representacions teatrals, concursos literaris, celebracions tradicionals, ús de la premsa, xerrades o taules rodones, sortides culturals o excursions...). La llengua habitual de relació en el contacte directe entre mestre i alumne és gairebé sempre la catalana. La gran majoria dels alumnes són de parla catalana i també el professorat, el qual ha fet els cursos de reciclatge o els està fent.

108

CENTRE: Escola Graduada Bassacs

ADREÇA: C/ José M. Peman, s/n

POBLACIÓ: Gironella

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 105

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (fins a 3r). L'ús del català fins a 3r és total en totes les àrees. A 4t i 5è, com que l'apreentatge de la lectura i l'escriptura va ésser en castellà, l'ús del català es va assolint d'una manera progressiva. No obstant, aquest curs, arran del decret que va sortir a finals d'estiu sobre la normalització del català, a part de l'assignatura de català, s'imparteix, també en català, les experiències. D'aquesta manera tenen dos llibres en català i dos en castellà.
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El 14 de gener de 1981 vàrem rebre la notificació oficial en la qual se'ns concedia poder impartir totalment l'ensenyament en català. En aquest curs 1980-1981 es començà a fer l'ensenyament en català a primer nivell, ja que, durant el curs anterior i per iniciativa pròpia del centre, la classe de preescolar ja es va fer en català. Fins a 3r es fa tot en català.

BREU MEMÒRIA SOBRE L'ÚS DEL CATALÀ I LA SEVA EVOLUCIÓ

Curs 1977-1978: Com que en aquest centre s'hi imparteix la segona etapa d'EGB ve una professora especialista amb títol de català, la qual, desinteressadament, imparteix tres hores setmanals a 7è i 8è. Una mestra del centre, amb coneixement del català, fa 2 hores setmanals als cursos de 2n, 3r, 4t, 5è i 6è.

Curs 1978-1979: En aquest curs només hi ha Parvulari i primera etapa d'EGB. Només hi ha un mestre amb coneixement del català que en dona 2 hores a la setmana a 2n, 3r, 4t i 5è. Es procura que es generalitzi l'ús oral del català a tots els nivells.

Curs 1979-1980: En aquest curs, el funcionament de l'escola referent al català és igual que l'anterior. A més de generalitzar l'ús oral del català, es comencen a fer alguns treballs escrits.

Curs 1980-1981: En aquest curs l'escola és reconeguda oficialment com a Escola Catalana i les condicions són molt favorables ja que tots els mestres són catalans i amb procés de reciclatge. Per tant, es comença al Parvulari i 1r curs a fer-ho tot en català. A la resta de cursos, de 2n a 5è, es continuen amb les 3 hores setmanals. En aquest curs l'escola no només vetlla per l'ensenyament oral i escrit del català sinó també pel coneixement i celebració de festes tradicionals i costums propis del país com són la castanyada, el caga tió, l'home dels nassos, carnestoltes, Sant Jordi...

Curs 1981-1982: L'ensenyament és totalment en català a Pàrvuls, 1r i 2n. Els altres cursos segueixen amb les 3 hores setmanals i, encara que els llibres siguin en castellà, exceptuant el de català, és totalment generalitzat el seu ús oral i es fan força treballs de societat i naturals en català. En aquest curs dos professors del centre ja tenen el títol de català i els dos professors restants el títol de català de primera etapa.

Curs 1982-1983: S'imparteixen totes les matèries en català fins a 3r. La resta de cursos queda igual que l'any anterior. En aquest curs, l'escola es planteja la necessitat de tenir una biblioteca amb llibres de consulta i de lectura en català. Per això destina gran part del pressupost de material que rep per aquest concepte. També es planteja molt seriosament l'estudi de continguts no només en català sinó catalans, per la qual cosa introdueix l'estudi del municipi, la comarca, Catalunya, escriptors i músics catalans...

Curs 1983-1984: L'ensenyament és totalment en català fins a 4t curs. El funcionament de l'escola és igual al curs anterior. Tres mestres del centre ja tenen títol de català i un altre està en la segona fase del reciclatge.

Curs 1984-1985: L'escola ja és catalana en la seva totalitat i, seguint la línia esmentada en els anteriors cursos, es tendeix a ampliar i perfeccionar tant els continguts com els costums i tradicions del poble i del país, per tal que els alumnes se sentin ben arre-

lats a la seva terra, ja que a l'escola encara hi ha gran part de l'alumnat que a casa seva fan servir el castellà com a llengua habitual.

Des del curs 1984-1985, en què la totalitat de l'ensenyament s'imparteix en català, l'objectiu que l'escola s'ha anat proposant curs rere curs és treballar les festes i tradicions d'una manera força més profunda per tal que els nens, encara molts d'ells d'arrels i parla castellana, puguin conèixer i viure la cultura del país. Per portar a terme aquesta tasca d'una manera entenedora s'han tractat diferents aspectes com les cançons, els refranys, les auques, l'ambientació de l'escola, obres de teatre i fins i tot s'ha arribat a la construcció d'un gegant per part dels mestres de l'escola.

109

CENTRE: Escola Pública d'Argentona (En un altre qüestionari apareix com a Col·legi Públic Bernat de Riudemeia)

ADREÇA: C/ Bernat de Riudemeia, 15

POBLACIÓ: Argentona

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 703

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 es va aprovar el programa de catalanització, que suposava un primer pas de superació de la divisió de cursos per raons de llengua. Així des de preescolar els alumnes accedien sense distinció a la llengua catalana com a primera llengua. Quedaven, però, els cursos que havien iniciat l'escolaritat amb una separació lingüística i que havien d'equiparar-se el més ràpidament possible. S'aprovà un calendari i a partir d'aquí la comissió anomenada «de catalanització o de normalització lingüística» s'ha anat encarregant de vetllar per la progressió establerta

i oferir les modificacions convenients que després han estat aprovades pel claustre i el consell de direcció. Aquest procés s'ha intensificat i –en un temps menor del que es creia– s'ha eliminat la separació en grups-classe diferenciats per raó de la primera llengua. El present curs escolar 1983-1984 és el primer en el qual tots els alumnes tenen el català com a llengua base d'aprenentatge, a part de rebre tot l'ensenyament en català.

110

CENTRE: Escola Comarcal Graduada Mixta Montmajor

ADREÇA: Zona escolar

POBLACIÓ: Montmajor

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 114

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (llevat de les matemàtiques i les ciències naturals. En aquestes àrees és en català només el material complementari)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura (Cicle Superior). Partint del català (Pàrvuls, Cicle Inicial i Cicle Mitjà)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català es va començar el curs 1981-1982 en els nivells de pàrvuls i cicle inicial a totes les àrees, queja que solament hi havia dues professores catalanoparlants.

Actualment l'ús del català com a llengua escolar arriba a tots els nivells i a la majoria de les àrees. El Cicle Superior és l'únic en el qual encara s'imparteixen dues matèries en castellà (matemàtiques i ciències naturals). Si tenim en compte que els professors que componen el claustre actual es voldrien quedar a la mateixa escola uns quants anys més, no és probable que es produeixin canvis.

111

CENTRE: Escola Sant Jordi
ADREÇA: C/ Jacint Verdaguer, s/n
POBLACIÓ: Pineda de Mar
COMARCA: El Maresme
TITULARITAT: Privat
CURS: 1981-1982
NÚM. D'ALUMNES: 337

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: L'any 1974 es feien 2 hores setmanals de català a tots els cursos d'EGB. El 1976, 3 hores setmanals i el 1978, 4 hores setmanals.

Actualment es fan en català les àrees de cicle inicial i mitjà. A cicle superior es fan en castellà les matemàtiques (de 6è a 8è) i ciències naturals a 8è. La previsió és que el curs 1983-1984 totes les àrees es facin en català.

112

CENTRE: Col·legi Públic Ciutat de Reus
ADREÇA: Barri Gaudí
POBLACIÓ: Reus
COMARCA: El Baix Camp
TITULARITAT: Públic
CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 900

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: un grup en català i dos en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i castellà

- Treball: un grup en català i dos en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: un grup en català i dos en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: un grup en català i dos grups en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: un grup partint del català i dos grups partint del castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Els mestres del Col·legi Públic Ciutat de Reus que fins al moment estàvem treballant per l'objectiu final i primordial d'assolir la normalització de la nostra llengua, si més no d'una manera o bé esporàdica o bé informal, hem aprofitat l'avinentesa de la convocatòria de la Llei de Normalització Lingüística per a reorganitzar tots aquests esforços vers una sola finalitat: assolir de manera progressiva la integració al país a partir d'una total normalització.

Llavors, fruit d'aquesta reorganització i després de nombroses reunions, treballs en equip, posades en comú... hem elaborat aquest projecte que avui us presentem i que començarem a dur a terme el proper curs 1984-1985. Ja sabem que serà llarg i costós, però malgrat les dificultats del tipus que siguin i que se'ns presentin ens trobem encoratjats per a tirar-lo endavant.

Ja el curs 1979-1980 vàrem oficialitzar l'ensenyament en català a pàrvuls 5 anys, per la qual cosa vàrem demanar permís a la Comissió Mixta MEC-Generalitat ja que pensàvem que era la millor manera que podíem oferir als nens l'objectiu que avui ens ocupa d'una manera especial i perquè veiem la necessitat de què aquesta opció també la pogués donar l'escola pública.

Cal dir que també ens van animar i ens van donar suport totes aquelles escoles, que ja havien iniciat aquesta experiència com a capdavantera. Els seus resultats obtinguts ens van donar confiança per a tirar endavant aquesta tasca que ens proposàvem. Tanmateix esperem que la nostra experiència pugui ser vàlida per les altres escoles que comencen a fer camí.

Ara, aquest projecte ens amplia el camp d'acció i el volem oferir a tots els nens sense pensar en el seu origen, siguin de parla catalana o castellana, per dues raons primordials: La primera és perquè analitzant els fruits obtinguts fins ara constatem que els nens han après amb més rapidesa un català més ric, més fluent i espontani, ja que l'aprenen en una etapa més primerenca i de manera més natural. Aprenen la nostra llengua alhora que aprenen a conviure i tot això sense que la seva llengua en surti perjudicada, pels suports ambientals que té en el medi i perquè també s'ensenya. La segona raó respon al fet que les limitacions que el català té en el medi immediat de l'alumne, limitacions que només poden ser compensades en gran part per una escola que doni més d'allò que més mancat n'està, tot intentant que el nen esdevingui un ciutadà autènticament integrat.

Evolució de la normalització a la nostra escola:

-1973-1974: Curs d'inauguració de l'escola. Iniciem les classes voluntàries de català durant una hora setmanal, fetes el dissabte al matí com a activitat extraescolar voluntària.

-1976-1977: Les classes de català es comencen a fer dins l'horari escolar, després d'haver demanat autorització als pares. Tots varen contestar positivament.

-1978-1979: Un grup classe de 4 anys inicia l'ensenyament en català sense permís oficial. El català com a assignatura arriba a tots els nens de la resta de l'escola.

-1979-1980: S'oficialitza l'ensenyament en català de manera progressiva en els grups de preescolar de 4 i 5 anys. La resta de l'escola comença l'ensenyament del català durant tres hores setmanals.

-1980-1981: Tenen lloc a l'escola les trobades de Coordinació d'Escola Catalana i continua l'ensenyament en català i del català de manera progressiva.

-1981-1982: Continua l'ensenyament progressiu en català. S'organitzen les sessions de cycle inicial. Tenen lloc també a l'escola els seminaris del SEDEC i les trobades de Coordinació d'Escola Catalana.

-1982-1983: S'organitzen cursos d'aprenentatge de la llengua catalana per a pares d'alumnes, un curs per a pares catalanoparlants i un altre per a pares castellanoparlants. Es fa un acord del claustre per a fer l'aprenentatge en català de l'àrea de les ciències socials a tots els grups del cycle mitjà l'any 1983. S'inicia un segon grup classe en català a preescolar 4 anys.

-1983-1984: S'ensenyava en català als grups A i B de tot el parvulari. En el grup A l'ensenyament en català arriba fins a 4t. L'ensenyament de les socials en català es fa a tots els grups del cycle mitjà.

-1984-1985: S'ensenyava en català fins a 5è com a llengua base i les socials arriben a tots els nivells en català. També es donen altres matèries com plàstica, gimnàstica...

113

CENTRE: Col·legi Públic Puigberenguer

ADREÇA: C/ Núria, s/n

POBLACIÓ: Manresa

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983 / 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 334

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cycle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cycle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cycle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe (el curs 1987-1988 ja es van fer en català)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: L'ús del català a l'escola és total, tret d'un grup de llenguatge de primer cicle. Les previsions de futur són les de continuar en aquesta línia i possibilitar la desaparició d'aquest grup de primer cicle que ja podrà integrar-se a la línia general de l'escola.

La dificultat que ens trobem és que, en tractar-se d'una escola nova, cada curs escolar s'incorporen nous alumnes a diferents nivells que majoritàriament han fet l'aprenentatge en castellà. D'aquí dos o tres anys, quan no hi hagi tanta oferta de places i els cursos pugin plens des de parvulari, el nivell de català que s'aconseguirà serà molt més bo.

En aquest curs 1986-1987 l'ambientació de l'escola es fa també en català, al mateix temps que les festes escolars que formen part del nostre patrimoni cultural es viuen també en català. Trobem dificultats en alguns nens de parla castellana que només utilitzen el català a l'escola i no com a llengua habitual. Moltes vegades es relacionen entre ells en català, fins i tot els mateixos nens de parla catalana. En aquest punt és on hem posat la nostra reflexió i s'està plantejant com avançar a partir d'aquí, És per això que mestres de l'escola participen en un seminari per treballar i elaborar instruments que possibilitin contextos d'hàbits d'ús de la llengua catalana en l'àmbit escolar.

El seminari està dirigit per la Teresa Clota, del SEDEC, que ens ajudarà a buscar recursos pràctics per aplicar tant a dins de les aules com en la projecció a fora de l'escola. Som conscients que per molt d'esforç que es faci des de l'escola no n'hi ha prou per avançar en el procés de catalanització.

El curs 1987-1988 es fan classes de català per als pares.

114

CENTRE: Escola Aster

ADREÇA: Poblat Hifrensa

POBLACIÓ: L'Hospitalet de l'Infant

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1984-1985 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 357

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1967
- Tractament del català a l'escola: Amb data 26-10-1982, per unanimitat, s'aprova adoptar la llengua catalana en totes les matèries curriculars.

Previsió per al curs 1986-1987: fer comprar a tots els nens el llibre de socials i naturals en català.

115

CENTRE: Escola Taquígraf Martí

ADREÇA: C/ Sant Agustí, 5

POBLACIÓ: Xàtiva

COMARCA: La Costera

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 400

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en castellà
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: tots en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: dues hores setmanals com assignatura
- La llengua a Cicle Superior: dues hores setmanals en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: Es va començar, experimentalment, el curs 1975-1976. El català l'ensenyen alguns mestres amb força voluntarisme sense llibres fins que «no se aclare la batallita lingüística». Per al curs vinent l'esperança que s'acomplexa el Decret de Bilingüisme i es dicten normes per a poder usar els llibres escaients.

116

CENTRE: Maristes-Igualada

ADREÇA: C/ Sant Carles, 40

POBLACIÓ: Igualada

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 660

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i castellà
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català. Material i treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El 1977 es feien algunes assignatures en català i, a partir de 1980, la llengua d'aprenentatge és el català a preescolar i 1r cicle. A partir del cicle mitjà tenim la meitat d'assignatures en català i la resta en castellà.

L'estat actual: a preescolar, totalment en català. Al cicle inicial en un 90%. A cicle mitjà és en català: la llengua, la naturalesa, socials, religió i música. Al cicle superior és en català: la llengua, socials, religió, tutoria, mecanografia, gimnàstica, treballs manuals i dibuix.

117

CENTRE: Escola Pública de Sant Feliu de Pallerols

ADREÇA: C/ dels Valls, 15

POBLACIÓ: Sant Feliu de Pallerols

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 120

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Tots els nivells i àrees es fan en català.

118

CENTRE: Escola Peter Pan – Estudis Anglès

ADREÇA: C/ Stma. Trinitat del Mont, 14 (en un altre qüestionari, C/ Immaculada, 4)

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983 / 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 156

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit, fins a 4t. A partir de l'any vinent tot

el cicle mitjà serà en català

-La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català, i treballs en català i castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

-Tractament del català a l'escola: D'ençà que es va fundar l'escola sempre hem pensat que tant psicològicament com pedagògicament, el nen s'ha de comunicar en llengua materna. Com que la majoria de nens són catalans nosaltres sempre hem parlat en català i hem tingut cura de contractar mestres que parlin català.

El curs 1977-1978 vàrem començar l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura en català (classe de primer de preescolar). La resta de l'escola feia classe de català i en català: socials, plàstica i ciències naturals.

Actualment es fa classe en català des de primer de preescolar fins a 4t nivell d'EGB. A 5è, 6è, 7è i 8è es treballa en català la llengua catalana, socials, plàstica i teatre. Cada any hi haurà un curs més que rebrà l'ensenyament en català fins al curs 1986-1987 en què tots els nivells de l'escola treballaran totes les àrees en català menys segona etapa que en farà algunes en castellà. L'ambientació general a l'escola és en català.

119

CENTRE: Escola Sant Felip Neri

ADREÇA: Pl. Sant Felip Neri, 6

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: 415

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1959
- Tractament del català a l'escola: L'escola, des de la seva fundació, l'1 d'octubre de 1959, va creure en la necessitat d'esdevenir escola catalana. Durant els anys seixanta incorporà la llengua catalana a la primària i al batxillerat. Aquesta opció comportà en més d'una ocasió comentaris i advertiments provinents de la inspecció de primària.

La llengua emprada en el funcionament normal d'escola fou des de sempre el català en l'àmbit interior i exterior. Hi hagué una cura especial en què els mestres i llicenciats que s'incorporaven al centre fossin de parla catalana. Aquest fet tingué la seva resultant important i la línia global de la casa ha donat i ve donant el seu fruit.

Entre els anys 1959 i 1973 l'Escola Sant Felip Neri no disposava de parvulari i oferia els seus serveis pedagògics als alumnes que, de diferents procedències, s'integraven en el centre a partir dels 6 anys. Aquesta circumstància feia conflictiu l'aprenentatge de la lectura amb unes línies més pròpies i definides, donat que molts alumnes, tot i essent catalans, havien estat iniciats en llengua castellana. D'altra banda, les dificultats per trobar un material editat en català per ús dels alumnes no afavorien l'ensenyament ni del català, ni en català.

La resposta que donà l'escola en aqueix temps fou la d'utilitzar sempre la llengua catalana com la bàsica de relació oral i escrita entre els alumnes, pares i professorat, respectant, això sí, la llengua materna castellana dels alumnes de dita parla que s'anaven integrant progressivament en el si de l'escola.

Tot i així l'ús del català com a eina de treball a les diferents matèries (per la manca de textos) i es perfilava, cada vegada més, el problema de les diferents procedències dels alumnes a l'hora de treballar la llengua catalana en els primers cursos. Aquest darrer conflicte va començar a resoldre's amb el parvulari al curs 1974-1975, però les dificultats paleses que suposava treballar oralment les diverses matèries en català i haver de recórrer als textos escolars en castellà no foren definitivament salvades.

El parvulari de l'escola ha suposat un pas endavant. A partir del curs 1974-1975 s'ha iniciat als alumnes a la lectura i escriptura en el mateix centre, amb els avantatges que aquesta nova situació comporta. Això vol dir per una banda que quasi bé tots els alumnes d'EGB han fet l'aprenentatge de la lectura i de l'escriptura en la llengua que parlen a casa, i per l'altra que progressivament han anat rebent no tan sols un ensenyament de la llengua catalana, sinó en català.

Des de l'obertura del parvulari a la situació d'avui gran part de les energies dels mestres han caminat en aquest sentit. És a dir, l'escola, continuant en la línia del seu esperit de catalanitat inicial, es proposa un ensenyament cada vegada més sistematitzat que resolgui el problema de l'aprenentatge de les dues llengües dins el marc de la definició presa d'escola catalana i amb les portes obertes a tots els alumnes de parla castellana amb voluntat d'integració.

Fent una petita memòria, referirem quina ha estat l'evolució progressiva que hem seguit, posant de relleu tan sols els tres més destacables:

Curs 1973-1974: A 1r d'EGB, per primera vegada, es comença a ensenyar als alumnes que no han rebut ensenyament previ de lectura i escriptura en català, respectant el castellà en els casos dels alumnes ja iniciats o en els de parla castellana. Això és possible gràcies a l'ensenyament individualitzat.

Curs 1974-1975: A parvulari, aquest curs fou el primer en el qual s'acolliren nens en edat preescolar, essent possible iniciar-se en la lectura i escriptura respectant la llengua materna. A 1r d'EGB s'ensenyà els nens en la llengua que parlaven a casa. A 2n i cursos següents, ja que els alumnes no havien fet l'aprenentatge inicial en català, s'aportaren solucions parcials de treball, tot sovint basades en les característiques de cada grup. Cal destacar l'ampliació de material de lectura en llengua catalana a les biblioteques de classe dels cursos de primera etapa d'EGB.

Curs 1975-1976: Arriben en aquest curs alumnes iniciats en les dues llengües. Es respectarà i es cultivarà la llengua que parla el nen. Això es concretitza en el treball i en el material imprès que utilitzen els alumnes. Aquesta situació de bilingüisme fa urgent el trobar un camí per resoldre sistemàticament en els cursos següents els problemes pedagògics que comporta. En aquest any es comencen a organitzar seriosament les biblioteques de classe, seguint les pautes que s'expliquen en referir-nos a les activitats que portem a terme.

Curs 1976-1977: La necessitat palesa d'organitzar sistemàticament l'ensenyament de les dues llengües fou resolta de la següent manera:

–Parvulari: Aprenentatge de la lectura i escriptura en la llengua materna (català o castellà segons la parla de l'alumne). Iniciació a la segona llengua a través de cançons, contes, dites, refranys...

–1r d'EGB: Ensenyament de la lectura i escriptura en llengua materna. Iniciació al vocabulari de la segona llengua a través de la imatge, punt de partida del llenguatge oral. Es continuen utilitzant elements del folklore en les dues llengües: cançons, poemes, dites...

–2n d'EGB: Mecanització de la lectura i escriptura en la llengua pròpia. Exercitació del llenguatge oral en la segona llengua. Iniciació a la lectura en la segona llengua.

–3r d'EGB: Mecanització de la lectura en la segona llengua. Pràctica del llenguatge oral. Vocabulari i expressió en la segona llengua. Iniciació a l'escriptura en la segona llengua.

–4t i cursos següents: El treball es realitzarà definitivament –totes les matèries i per a tots els alumnes– en llengua catalana. Es continuarà practicant i aprenent la llengua castellana. Classe que es donarà evidentment en castellà.

A partir del curs 1977-1978, una vegada encaminada ja la tasca metodològica de l'ensenyament de les llengües, havent assolit la fita d'escola catalana, els esforços es dirigiren a definir-nos com a escola catalana. A partir d'aquest curs, doncs, donarem un pas més endavant en els següents aspectes:

a) S'intensificarà a tots nivells l'interès per a viure i donar a conèixer tot una sèrie de manifestacions molt arrelades a casa nostra i que formen part del nostre patrimoni cultural més popular: festa de la Mercè, castanyada, festa tradicional de Nadal, carnes-toltes, Sant Jordi, Sant Ponç, Festa Major de l'escola, Sant Joan...

b) Resolució dels problemes que portava el fet de no trobar-se llibres de text en català de les diverses matèries i els derivats del vocabulari específic de cada una d'elles [segona etapa d'EGB i BUP].

c) L'adequació dels programes de l'àrea de ciències socials, bàsicament, a les realitats concretes del nostre país.

Vida festiva i tradicional a l'escola: Les celebracions es treballen a partir de donar a conèixer els orígens i motius de la festa i com un treball de les diferents àrees implicades: plàstica, experiències, llengua i socials.

Resolució de la problemàtica lexicogràfica i de material: Ens foren útils els vocabularis específics de matemàtiques, física i química, publicats per la Comissió Lexicogràfica. Així com també l'esforç per dotar a la nostra biblioteca de llibres de text i de consulta en llengua catalana a l'abast de l'alumnat. També l'esforç de donar material complementari ciclostilat en català de les diferents matèries.

Ciències socials: En l'ensenyament de la geografia i de la història, es treballen els conceptes de caire general (relleu, hidrografia, indústria, poblament, món antic, feudalisme, renaixement, romànic, revolució francesa, anglesa...) i en l'aplicació d'aquests conceptes es pren com a marc concret la realitat de Catalunya. I serà a partir d'aquesta realitat que s'anirà fent els lligams necessaris i indispensables amb la resta de l'Estat espanyol, Europa i el món en general.

Aquesta aplicació es porta a terme al màxim de viva, activa i real possible pels nois. Proccurem fer sortides en les quals els alumnes puguin observar els conceptes treballats. Sortides d'aplicació geogràfica: Empúries, Montserrat, Tibidabo, el Llobregat... Visites a museus: etnogràfic, de la ciutat, romànic... Coneixement i descoberta de Barcelona al llarg del temps.

Hem comprovat que els alumnes de parla castellana que han vingut a l'escola han quedat integrats al nostre esperit, llengua i cultura. Aquest fet s'ha donat fins i tot en casos de pare i mare castellanoparlants i que la llengua familiar era el castellà.

Podem constatar que fem escola catalana i que seguirem treballant en aquesta línia. L'objectiu immediat és el d'acabar el reciclatge de tots els professors a fi que el grau d'expressió oral i escrita sigui el més acceptable.

120

CENTRE: Escola d'Art

ADREÇA: C/ Vinyes, 1

POBLACIÓ: Ripoll

COMARCA: El Ripollès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'any 1974 en els nivells inicial i mitjà i el l'àrea de plàstica.

121

CENTRE: Col·legi Anunciata

ADREÇA: C/ Vallcalent, 40

POBLACIÓ: Lleida

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Privat

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (fins a 5è)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'any 1978-1979 es començà a preescolar l'ensenyament amb llengua materna de cada nen. En el mateix curs s'introduí l'àrea d'experiència en llengua catalana. A tots els cursos es donaven 3 hores de llengua catalana.

122

CENTRE: Escola Rius i Taulet

ADREÇA: Pl. Lesseps, 19

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1982-1983

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (2 cursos) i tots en castellà (2 cursos)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català (2 cursos) i en castellà (2 cursos)
- Treball: tots en català (2 cursos) i tots en castellà (2 cursos)
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (uns grups) i oral en català, però escrit en castellà (3 cursos)
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons el tutor
- Llengua de la feina administrativa interna: català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'any 1979 i per part de l'Associació de Pares que pagaven a l'especialista i cobria els cursos que creien millor i amb un horari molt adaptat a cada curs.

Actualment hi ha dos parvularis i un 1r on totes les àrees es treballen en català i que el curs vinent serà total fins a 2n. A Cicle Mitjà hi ha un 4t que treballa les socials en català i les altres matèries fa les explicacions en català, però el text és en castellà.

La segona etapa fa socials en català, dos cursos no l'exigeixen per escrit, el 7è sí. Els professors catalans fan les explicacions de les altres assignatures en català, però si els nens els fan una pregunta en castellà els contesten en aquesta llengua. Procurarem que el curs 1983-1984 els textos siguin en català. També aquest curs s'ha jubilat una mestra i la persona que ocupi el lloc, haurà d'ésser catalana, intentarem introduir alguna nova àrea en català.

123

CENTRE: Escola Coves d'en Cimany

ADREÇA: Nostra Senyora del Pilar, s/n

POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1982-1983
NÚM. D'ALUMNES: 555

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna. En català a 4 anys
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català i castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

124

CENTRE: Escola Montsant
ADREÇA: C/ Almofter, s/n
POBLACIÓ: Reus
COMARCA: El Baix Camp
TITULARITAT: Privat
CURS: 1982-1983
NÚM. D'ALUMNES: 420

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català. L'auxiliar administratiu que treballa a la nostra escola és castellanoparlant, però s'esforça a redactar en català perquè així se li ha manat i assisteix a classes de català per a adults organitzats pels serveis de cultura i mitjans de comunicació de la Generalitat amb seu a Reus.

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola és totalment catalana: per convicció i per pràctica diària. Fa 8 anys que així ho vam decidir i vam resoldre la catalanització de l'EGB. El preescolar i la vida quotidiana de l'escola ja eren en català des del principi de l'escola, l'any 1967.

Des del primer dia també ho vam voler fer viure als nens i a les seves famílies: parlant i vivint Catalunya, les seves tradicions, el país, la llengua..., participant en totes les activitats culturals, concursos de redacció, de dibuix, exposicions... que fossin amb temes catalans, en català i per la revitalització de la cultura catalana; en tots i en totes les categories que vam participar vam aconseguir primers premis.

Durant molts anys hem fet de la diada de Sant Jordi, la nostra festa major; quan no ho fèiem així, hom celebrava igualment la diada, però llavors organitzàvem un altre tipus de festa, una veritable Festa Major a l'estil propi del país i amb temes centrals referits al país: els dos últims anys, per exemple, i tal com es pot veure en els programes de festa que adjuntem, van estar dedicades a la història de Catalunya (1980) i a les festes tradicionals de Catalunya (1981) i plantejades no com una activitat momentània, sinó treballada al llarg d'un bon període del curs per tal de fer viure el tema de la festa major i no aquesta exclusivament. Les tradicions, per altra banda, sempre les hem celebrat i les celebrem en el moment que correspon cronològicament: castanyades, nadals, tions, carnestoltes...

En els moments que calia pensar i lluitar per la recuperació dels nostres drets i institucions, ho vam fer d'una manera decidida treballant i mentalitzant-nos amb els nens i els pares i dedicant números monogràfics del nostre *Portaveu*, revista de l'escola redactada pels mateixos nens, als temes que així ho demanaven.

Per altra banda, sempre ens hem organitzat amb aquelles escoles i mestres que també seguien uns mateixos camins i plantejaments pedagògics actius i nacionalistes: hem assistit a les Escoles d'Estiu de Rosa Sensat, a la que sempre hem estat associats com a Coordinació Escolar, actualment refosa en el Col·lectiu d'Escoles per l'Escola Pública Catalana.

Creiem, de totes maneres, que la realitat de la nostra escola, la seva catalanitat i catalanització, els problemes que ha comportat el mantenir aquests principis tant a nivells oficials com interns, amb pares insegurs d'aquest camí, la tasca de mentalització i sensibilització a tots els nivells, la preparació que ha suposat per a tots els mestres, queda in-

suficientment exposada en aquestes línies, no es pot resumir a uns quants mots escrits en aquesta memòria: cal haver-la viscut i viure-la aquí mateix amb els nens, cada dia, cada moment, i pensem que fora bo acostar-se a les escoles per a veure aquesta realitat i poder parlar-ne més extensament i fer-se una veritable idea de la catalanització de les escoles arreu de Catalunya.

125

CENTRE: Escola Pública Lanaspà-Giralt

ADREÇA: C/ Martín Díaz, 7

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 133

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots el català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 es va iniciar l'escola en català en els nivells de 1r i 2n de pàrvuls i 1r de bàsica. La previsió és que cada any es vagin ampliant els nivells progressivament.

126

CENTRE: Escola Bellaterra – Annexa a l'Escola de Formació de Professorat d'EGB, UAB

ADREÇA: Campus UAB, s/n

POBLACIÓ: Bellaterra

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 331

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. Hi ha un grup de nens en els quals, en el moment de l'aprenentatge de la lectoescriptura, se'ls va respectar la llengua d'ús a casa i encara presenten dificultats per fer-ho tot en català, per tant se'ls permet anar fent el canvi de llengua progressivament a l'hora d'escriure.
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Es contemplen dues o tres excepcions de nens arribats a l'escola en ple Cicle Mitjà i encara els costa d'expressar-se en català.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. Des de 1r de pàrvuls (4 anys) s'inicia el procés de catalanització per assegurar-nos l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura de tots els nens en català.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'Escola fou creada el curs 1978-1979 i s'inicia posant en funcionament un 1r i un 2n d'EGB. En el seu començament es fa el plantejament de respectar la llengua materna de cada nen, si bé el context ambiental i l'enfocament general era tendent a la catalanització. L'escola creix vegetativament un nivell per curs, a causa de la provisionalitat dels locals, fins al curs 1982-1983 en què preveient-se l'acabament de la nova edificació s'obre la matrícula i es comença el parvulari, incloent-s'hi com a novetat el doblament de cursos per aquest cicle i 1r d'EGB, respectant a la resta d'escola el seu creixement natural.

És a l'inici d'aquest curs 1982-1983 quan el claustre fa un replantejament del tractament de la llengua a l'escola. Es decideix:

- a) Iniciar tots els aprenentatges dels grups nous que entrena l'escola en català.
- b) Emprar el català com a única llengua de comunicació i transmissió de coneixements a la resta de grups per garantir-ne un total domini en finalitzar l'EGB.
- c) Formalitzar al nivell legal les gestions pertinents per garantir la consecució d'aquest procés.

Actualment el català és la llengua d'aprenentatge a tots els nivells de l'escola. Cal matisar la situació real en els nens de Cicle Mitjà i Superior, tenint en compte l'enfocament inicial de la seva escolarització, com ja hem esmentat. Així, es con-

templen aquestes variants: a) Nens que espontàniament ja parlen en català. b) Nens que el poden parlar i tenen un bon nivell de comprensió, però els costa utilitzar-lo de forma espontània. c) Nens que el parlen però tenen dificultat de lèxic. La seva disposició és excel·lent. d) Nens que el comprenen i el llegeixen però gairebé mai el parlen. e) Nens que, procedents d'escoles de parla castellana, han entrat a la nostra escola en cursos del Cicle Mitjà, cosa que dificulta considerablement el seu aprenentatge.

A tots aquests nens que, per un o altre motiu, presenten dificultats en assolir la llengua catalana, se'ls dona reforç especial, dins l'horari escolar.

127

CENTRE: Escola Ribatallada

ADREÇA: C/ Poeta Maragall, 3

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 168

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'escola, adscrita al CEPEPC, va néixer com a alternativa a la manca d'una vertadera escola pública, catalana i laica. Des de la seva fundació, el 1978, tot l'ensenyament el fem en català, llevat del castellà que s'introdueix com a matèria dins de l'horari escolar a partir de 4t.

Tot l'ensenyament des de pàrvuls fins a 5è –cada any l'escola puja un curs– el fem en català, tant a nivell oral com escrit. Conseqüentment, totes les matèries es fan en català, llevat del castellà, que, tal com ja hem indicat en l'apartat anterior, a partir de 4t ocupa un espai dins de la programació com una matèria més. Per al curs vinent i posteriors

preveiem seguir amb la mateixa tònica, és a dir, partir del català com a llengua base, incrementant el temps lectiu del castellà a la segona etapa.

128

CENTRE: Escola Pública Sant Vicenç

ADREÇA: C/ Roger de Llúria, s/n

POBLACIÓ: Mollet del Vallès

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 537

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català, de moment a l'àrea de socials
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980 es va iniciar l'ensenyament en català en un grup de pàrvuls de 4 anys. Actualment fan 3r. El curs 1982-1983 s'inicià l'ensenyament en català als dos grups de pàrvuls de 4 anys. Aquests alumnes i els qui s'han matriculat posteriorment rebran ja tot l'ensenyament en català fins a 8è. El curs 1981-1982 es va iniciar l'ensenyament en català de les ciències socials de segona etapa (6è) per tal de fer-ho progressivament a tot el cicle. El curs 1983-1984 s'ha establert definitivament l'ensenyament en català a l'àrea d'experiències o socials a tots els nivells que no fan encara l'ensenyament totalment en català.

El curs 1983-1984: pàrvuls de 4 anys i 5 anys. Àrea d'experiències o socials a tots els altres nivells. Grup de 3r A en totes les àrees.

Les previsions són que al curs 1988-1989 tot l'ensenyament sigui en català a tots els nivells.

PROJECTE DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA (CURS 1985-1986)

Procés històric del projecte:

a) Curs 1981-1982: 1) Aprovació en claustre extraordinari de la sol·licitud de formalització de l'ensenyament en català en l'àrea de ciències socials de 6è i progressivament a 7è i 8è, a totes les àrees del grup A de 1r d'EGB i a pàrvuls de 4 anys i progressivament a tots els nivells. 2) Certificació del resultat favorable de la consulta feta als pares de 1r A i 6è (12-3-1982). 3) Presentació de la documentació per a la formalització de l'ensenyament en català (16-3-1982). 4) L'assemblea de pares de nens de P4 preinscrits per al curs 1982-1983 aprova l'inici del sistema d'immersió (6-5-1982). 5) El Departament d'Ensenyament aprova la formalització i durant el curs 1981-1982 s'adjudica al centre un especialista de català.

b) Curs 1982-1983: S'inicia tot el procés segons s'havia previst.

c) Curs 1983-1984: Es marquen unes línies determinades sobre els llibres de text, s'inicia la introducció progressiva d'àrees en català als nivells que no són d'immersió a partir de 2n i progressivament, i s'incorpora l'àrea de ciències socials en català a tot el Cicle Mitjà.

d) Curs 1984-1985: es continua en la línia marcada els cursos anteriors.

e) Curs 1985-1986: Es continua en la línia marcada els cursos anteriors i la situació és la següent: tots els nivells de pàrvuls i Cicle Inicial ha seguit el sistema d'immersió –totes les àrees de Cicle Mitjà, excepte la llengua castellana i les matemàtiques de 5è A són en català–, i a Cicle Superior són en català l'àrea de socials als tres nivells i la de naturals a 6è.

Situació i problemàtica per al proper curs 1986-1987:

a) El sistema d'immersió arriba fins al 3r nivell. S'hi introdueix per primera vegada la llengua castellana com a àrea, si bé a un nivell que no interfereixi la consolidació del català en lectura i escriptura.

b) Els nivells de 4t, 5è i 6è tindran totes les àrees en català, excepte la llengua castellana.

c) Els nivells de 5è i 6è tindran un plantejament similar com a cicle pont i serà objectiu primordial d'aquests nivells el reforçament combinat de les dues llengües (català i castellà).

d) Els nivells de 7è i 8è (Cicle Superior) faran en català les àrees de ciències socials i naturals i en castellà, les matemàtiques. Serà objectiu primordial d'aquest cicle la capacitat d'ús normal del català i el castellà i l'aprenentatge intensiu de la llengua anglesa.

Integració de 4 aules (de 2n a 5è) de l'escola La Pau:

Aquestes aules venen configurades a partir d'un plantejament de normalització que no ha anat més enllà dels mínims legalment establerts. El problema més greu perquè la integració lingüística pugui fer-se efectiva és en els grups de 2n i 3r, que no han seguit el sistema d'immersió.

La confluència d'un conjunt de desavantatges estructurals (locals, falta de personal i mitjans, mobilitat d'alumnes i professors...) han fet que el nivell acadèmic general assolit sigui deficient, especialment en el grup de 2n.

Un cop feta la integració, l'objectiu de l'escola sobre la normalització lingüística, com en d'altres aspectes, és de posar tots els mitjans necessaris perquè aquests grups puguin seguir la mateixa programació i plantejament dels altres grups paral·lels. I això en un termini el més curt possible. Immediatament s'elaborarà un pla d'actuació en aquest sentit.

Conclusions pel que fa a la dotació d'especialistes:

1. L'especialista actual de català dedica la seva feina exclusivament al reforç en els nivells d'immersió. El curs 1985-1986 ha atès, doncs, a 8 grups. Es considera que no pot atendre a un nombre major de grups.

2. Considerem que els nivells de 3r (i 4t, el curs 1987-1988) en els quals encara serà bàsica la consolidació del català escrit i la lectura comprensiva, haurien de tenir també el reforç de català. Caldria, doncs, per aquest motiu, un segon especialista.

3. Per aconseguir l'objectiu d'equiparar els dos grups de 2n i 3r procedents de La Pau amb els grups de 2n i 3r que fan el sistema d'immersió caldrà també una actuació intensiva amb l'ajuda de l'especialista.

129

CENTRE: Escola P. Barcelona

ADREÇA: C/ Evarist Arnús, 2 i 4

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 750

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (cicle inicial) i cada nen en la seva llengua materna (de 3r a 8è)

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Superior: cadascú en la seva llengua materna

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (pàrvuls i cicle inicial) i diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (de 3r a 8è).

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

-Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978 vam començar l'ensenyament en català amb nens de parla catalana que són els que actualment fan 7è. El curs 1980-1981 fem el pas a escola catalana i l'ensenyament és en català, independentment de la llengua que parla el nen (50% de parla castellana). Són els que ara fan 2n.

Tots els alumnes de cicle inicial (pàrvuls, 1r i 2n) realitzen l'ensenyament totalment en català. De 3r fins a 7è hi ha cursos paral·lels, un ho fa tot en català i l'altre fa l'ense-

nyament en castellà (segons la llengua de l'alumne), més les 4 hores de català i l'àrea d'expressió dinàmica.

Els alumnes que aquest any fan 2n són els capdavanters de la total catalanització a nivell escolar dels alumnes del centre, siguin o no siguin de parla catalana.

La catalanització total s'assoleix en les classes diferenciades per la llengua materna dels alumnes, a 7è. En les classes on hi ha un alumnat de 50% de parla catalana i 50% de parla castellana la catalanització total s'assoleix, a 2n.

130

CENTRE: Escola Pompeu Fabra

ADREÇA: C/ del Cep, s/n

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 295

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1958
- Tractament del català a l'escola: El 1958 l'escola era només parvulari i utilitzava el català com a llengua habitual a tots els cursos i grups (10 grups de 3 a 5 anys). El 1968 es forma la cooperativa de pares, que va donar continuïtat al parvulari, ampliant-lo progressivament a nivells superiors. L'escola treballa sistemàticament el bilingüisme escolar ja que es parteix del principi de respectar la llengua materna de cada nen. El 1978 l'escola fa l'opció d'ensenyar en català, integrant els alumnes castellanoparlants ja des del parvulari, a nivell oral. Aquest pas es va fer molt ràpidament.

La llengua habitual de l'escola és el català i s'utilitza en totes les seves activitats, excepte en aquelles que creiem adequades per treballar el castellà com a segona llengua. Tots els nens fan l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català (amb excepció

d'aquells casos especials en què no és possible la seva integració). Introduïm el castellà com a segona llengua a nivell oral a 2n i a nivell escrit a 3r.

La integració dels nens castellanoparlants es realitza al parvulari a nivell oral. Hi ha sessions a part de recuperació del català per aquells alumnes que presenten dificultats per seguir el ritme de la classe (pel seu origen castellanoparlant, per haver-se integrat en cursos avançats amb un aprenentatge lectoescriptor en castellà...).

131

CENTRE: Escola Pública Santa Oliva

ADREÇA: C/ Nou, s/n

POBLACIÓ: Santa Oliva

COMARCA: El Baix Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 100

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Al curs escolar 1978-1979 vam començar a introduir el català a nivell oral com a llengua usual de comunicació als nivells de 3r, 4t i 5è, ja que només teníem primera etapa d'EGB. Per impartir l'ensenyament comptàvem amb dos mestres. Al mateix temps, i comptant que hi havia un mestre que venia de València i no dominava el català escrit, es va començar per introduir-lo en les àrees de formació musical i expressió plàstica.

Actualment (1983-1984), després d'un esforç constant i d'una lluita per aconseguir que el català fos la llengua usual de comunicació a tota l'escola, hem aconseguit de tenir-lo normalitzat a tots els nivells i en totes les àrees. L'any passat es va fer la tramitació amb els serveis territorials, per tal de declarar-la escola catalana.

Un cop arribats a aquest punt, tots els mestres pensem que les úniques previsions són les de consolidar tot el que tenim i mantenir-ho. El més compromès ja ho hem

aconseguit i el que cal és mantenir-ho i millorar-ho sempre, ja que aquest és el plantejament que pot donar a l'escola el lloc que li pertoca dins la nació on viu.

L'escola (el curs 1987-1988) és catalana i com a tal s'ha comportat fins ara. Totes les matèries es fan en català i tots els continguts hem anat adequant-los a la realitat, procurant que fossin continguts catalans. Aquests esforços s'han vist alterats per un fenomen de migració que ens afecta des del curs passat. Al municipi de Santa Oliva hi ha una urbanització on s'hi ha instal·lat gent castellanoparlant que fugen de l'atur de les grans ciutats. Juntament amb això cal afegir-hi que a les escoles públiques del Vendrell, on anaven els nens d'aquesta urbanització fins ara, ja que hi havia un servei de transport escolar establert, ja no admeten els nens que no siguin del seu municipi. Això ha fet que actualment tots els nens d'aquesta urbanització s'han de matricular en aquesta escola. Això suposa un canvi molt brusc pel que fa a la llengua. Davant d'aquest fet, l'escola vol encetar el pla d'immersió lingüística per tal d'aturar la castellanització de l'escola i continuar com fins ara.

132

CENTRE: Col·legi Públic

ADREÇA: C/ Nou, s/n

POBLACIÓ: Poboleda

COMARCA: El Priorat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 48

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar, cicle inicial i cicle mitjà) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (cicle superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'ensenyament en català el curs

1979-1980, en el nivell de 1r en totes les àrees. El nivell de preescolar s'havia fet des de sempre en català.

L'estat actual de l'ús del català com a llengua escolar abraça l'ensenyament preescolar, el cicle inicial i el cicle mitjà, en tots els seus nivells i àrees. La previsió per al curs vinent és ampliar l'ensenyament en català en el 6è d'EGB, en totes les àrees. D'aquí a 3 anys, seguint la via de catalanització que porta l'escola, tot l'ensenyament de l'EGB es farà en català.

133

CENTRE: Escola Pública d'Avinyonet del Penedès

ADREÇA: Casa de la Vila, s/n

POBLACIÓ: Avinyonet del Penedès

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 70

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (preescolar, cicle inicial i mitjà) i castellà (cicle superior)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'escola va sol·licitar fer ensenyament en català el mes de novembre de 1980. Des del curs anterior es parlava amb els pares d'aquesta necessitat i en assemblea general es va acordar tirar endavant el projecte. Hem estat, doncs, una de les primeres escoles públiques rurals de la comarca a fer del català la llengua base d'aprenentatge.

Tant els pares com els mestres vàrem veure la necessitat que l'escola arrelés en el poble i que els nois no haguessin de marxar a Vilafranca en començar la segona etapa. Es tractava de retornar el seu valor a una vella i petita escola de poble de la qual havia fugit quasi tothom. Vam pensar que una tasca important a fer era procurar tenir uns quants

llibres: ara a la biblioteca tenim uns 500 llibres, la majoria en català. Juntament amb els pares vam comprar la Gran Enciclopèdia Catalana.

134

CENTRE: Escola El Gurri

ADREÇA: C/ Ramon Llull, s/n (Barri de Mont-rodon)

POBLACIÓ: Taradell

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 39

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots el català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: L'any 1973 es va introduir a 7è i 8è d'EGB l'assignatura de llengua catalana. L'ensenyament en català (aprenentatge de lectura i escriptura) es començà a fer d'una manera progressiva el curs 1977-1978, començant pel parvulari (4 i 5 anys).

En l'actualitat és escola catalana i la totalitat dels cursos de preescolar a 8è es fa en català totes les matèries llevat de la llengua castellana i estrangera. De cara als propers cursos es pensa continuar en aquesta línia ja que per part de les mestres no hi haurà cap inconvenient perquè totes dues som propietàries definitives i amb el reciclatge de català fet.

En el curs 1987-1988 les mestres van escriure: Un altre any, i ara ja en són cinc els que l'escola es presenta al vostre concurs. Un concurs imporant perquè vetlla per aconseguir una normalització lingüística total, una catalanització des de la base, no assolida encara en molts indrets, i que les escoles que ho hem aconseguit, ho mantinguin i ho encomanin. Important també perquè es reconeixen les tasques i els esforços de tants mestres i pares que vetllen per la llengua i l'ensenyament en general, d'una manera mo-

ral i econòmica, que animen a tirar endavant i a no defallir, ja que quan fa una colla d'anys llargs que es lluita gairebé en l'anonimat, es perilla de caure en el compliment estricte i prou.

135

CENTRE: Col·legi Públic Lluís Vives

ADREÇA: Av. Comte Torrefiel, 22

POBLACIÓ: Ontinyent

COMARCA: La Vall d'Albaida

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 687

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (a preescolar, a partir d'aquest curs)

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: La llengua habitual a l'aula és el català, ara bé, actualment a nivell d'escriptura es fa majoritàriament en castellà. De tota manera, enguany s'ha començat a impartir l'àrea d'experiències en català, la qual cosa fa que les hores en les quals s'imparteixen matèries en la nostra llengua.

-La llengua a Cicle Mitjà: Si bé actualment el centre només té autorització per a donar l'àrea d'experiències en català (a més de les 4 hores setmanals de llengua catalana, és clar), la realitat és que la llengua habitual a les explicacions i converses és el català i cada vegada és més corrent la utilització de la nostra llengua en matèries que es donen en castellà (per exemple, matemàtiques).

-La llengua a Cicle Superior: Allò mateix que hem dit per al cicle mitjà és vàlid per a aquest cicle. De tota manera caldria fer una petita matisació ja que és en aquest cicle on es concentra el major percentatge de mestres castellanoparlants, amb els problemes que això suposa de cara a la normalització de la llengua. Cal assenyalar que aquest problema està relativament solucionat ja que per primera volta en el País Valencià, en el concurs de trasllats de professors d'EGB definitius s'ha tingut en compte demanar la titulació en lingüística valenciana per als mestres que vulguen accedir a alguna de les escoles que han emprès el procés de catalanització (que per cert són molt poques).

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: fins ara es partia del castellà i es considerava el català com a una assignatura. Des d'aquest curs la situació és al contrari des de preescolar on l'ensenyament es fa a tots els alumnes en català.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: bilingüe

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Conforme els preescolars pugen de curs l'ensenyament passarà a ser totalment en català. Aquest projecte té un termini llarg (8 anys), però considerem que cal anar amb tacte si volem que les coses arriben a bon terme (cal tenir en compte que actualment al País Valencià només hi ha una escola pública que fa tot el seu ensenyament en català). Respecte dels nivells que començaren el seu ensenyament en castellà hom tendirà a anar canviant la seua llengua d'ensenyament per tal d'aconseguir que al finalitzar l'EGB tingan un coneixement semblant d'ambdues llengües.

136

CENTRE: Col·legi Públic El Palmeral

ADREÇA: Hort de Formigó

POBLACIÓ: Elx

COMARCA: Baix Vinalopó

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 1.223

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: El 33,3% de l'horari és en català i es respecta la seva parla en totes les activitats
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1978-1979 es ve introduint el català a diferents nivells d'ensenyament en el centre. En aquest curs es va realitzar un projecte d'ús i ensenyament del català a preescolar i cicle inicial. Durant el curs 1979-1980 es va ampliar a la resta de nivells. Des d'aleshores fins avui s'ha anat ampliant la presència del català a totes les activitats escolars i extraescolars. El curs 1980-1981 vam aconseguir un premi Baldiri Reixac d'alumnes per un estudi de la parla catalana a les comarques del sud.

137

CENTRE: Escola Vaixell
ADREÇA: C/ Xops, 10
POBLACIÓ: L'Eliana
COMARCA: Camp del Túria
TITULARITAT: Privat
CURS: 1983-1984
NÚM. D'ALUMNES: 27

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Som una escola recentment creada i definida com a escola valenciana, és a dir, que tenim el català com a vehicle d'expressió i comunicació escolar. El nostre plantejament ha estat començar a l'escola infantil per tal d'anar incrementant progressivament un curs l'any. Aquest curs 1983-1984 ja tenim incorporat el 1r d'EGB.

El català és utilitzat a tots els nivells, en totes les àrees. Ara bé, el període de jardí d'infància és d'adaptació.

138

CENTRE: Col·legi Públic Es Rafal Vell-Verge Montserrat
ADREÇA: C/ Joan Estelrich, 50
POBLACIÓ: Palma
COMARCA: Palma
TITULARITAT: Públic
CURS: 1983-1984
NÚM. D'ALUMNES: 248

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: ensenyament de la lectoescriptura en català i, també, lectoescriptura en castellà. Totes les àrees en català manco la llengua castellana i matemàtiques, en el Cicle Inicial.
- La llengua a Cicle Mitjà: totes les àrees en català manco algunes assignatures.
- La llengua a Cicle Superior: totes en castellà manco català, plàstica i dinàmica
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: els alumnes del CI 2 A i els de CM 1 i 2 (que són alumnes que si fa no fa han arribat a l'escola amb nosaltres, els mestres) reberen l'aprenentatge de la lectoescriptura en castellà i se'ls impartia l'aprenentatge del català oral. Progressivament hem anat catalanitzant les classes que actualment fan CM 1 i CM 2. La classe de CI 2 A no ha pogut seguir el mateix procés perquè no disposam de professorat adient.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: L'escola es catalanitzarà a ritme d'un nivell per cada curs escolar i es preveu la catalanització total en el curs 1991-1992.

139

CENTRE: Col·legi Públic Santa Cristina d'Aro

ADREÇA: Pujada de l'Església, s/n

POBLACIÓ: Santa Cristina d'Aro

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 83

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: La catalanització arriba a tots els nivells que hi ha en el centre i a totes les àrees llevat de l'àrea del castellà.

140

CENTRE: Col·legi Públic Barnola

ADREÇA: C/ Indústria, 6

POBLACIÓ: Avinyó

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 107

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català començà durant l'any escolar 1975-1976 i abraçà els nivells d'educació preescolar i 1r d'EGB, en totes les àrees. L'any següent 1976-1977 s'extengué al 2n curs, i així successivament fins assolir la catalanització total durant el curs 1980-1981. Les úniques llacunes venien motivades pels professors propietaris castellanoparlants que s'afegiren més tard al procés de catalanització.

Actualment podem dir que la catalanització de la nostra escola és total: des del primer nivell de parvulari fins al 8è. La composició lingüística de la població escolar

ha ajudat que el procés hagi estat ràpid i poc problemàtic. Amb la jubilació d'un professor castellanoparlant i el nomenament d'una professora de la pròpia comarca les previsions són del tot optimistes cara el curs vinent i posteriors.

En l'actualitat la llengua de l'escola és la catalana, la qual s'utilitza tant a dintre com a fora de les aules. Tota l'ambientació és en català. Cal esmentar també que en les reunions del consell de direcció i de la junta econòmica el català és l'idioma emprat, cosa que queda reflectida en els llibres d'actes.

De cara el futur hi ha el ferm propòsit de consolidar la catalanització i treballar per l'amillorament de la qualitat lingüística.

141

CENTRE: Aules Habilitades Santa Rosa

ADREÇA: C/ Banús, 75

POBLACIÓ: Santa Coloma de Gramenet

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 46

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'escola és nova d'aquest curs i només consta de P5, 1r i 2n, tot esperant l'acabament del nou edifici pel curs vinent. En els tres cursos que tenim fem tot l'ensenyament en català. Els nens es troben en un procés progressiu d'adquisició de la llengua.

142

CENTRE: Escola Fleming

ADREÇA: C/ Fleming, s/n
POBLACIÓ: Viladecans
COMARCA: El Baix Llobregat
TITULARITAT: Públic
CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: 714

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1985-1986 el parvulari 4 i 5 anys es fa en català, excepte lectura i escriptura. A 3r es fan les socials i les naturals en català. A 6è es fan les socials i naturals en català.

143

CENTRE: Escola Espiga-Sant Jordi
ADREÇA: Partida Bovà, 14
POBLACIÓ: Lleida
COMARCA: El Segrià
TITULARITAT: Privat
CURS: 1983-1984
NÚM. D'ALUMNES: 531

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1967
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català el 1967, a tots els nivells i a totes les àrees. L'escola és escola catalana oficialment des de l'any 1978 i tots els nens fan l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català i en aquesta llengua s'imparteixen totes les àrees i a tots els nivells.

144

CENTRE: Escola Vicente Aleixandre

ADREÇA: Av. Mancomunitats, 7

POBLACIÓ: Martorell

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 530

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en castellà
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Es començà a fer el català durant el curs 1980-1981,

quan es començà a donar català a l'escola, a raó del decret de la Generalitat, que ordenava que es fessin 3 hores de llengua catalana. Com sempre, els començaments són tots difícils, i aquest no era una excepció, puix que en aquell temps el claustre de professors de l'escola era gairebé tot castellanoparlant fora de 3 o 4 mestres catalans.

La quantitat d'alumnes sempre ha estat d'uns 500, el 90% dels quals són castellans. Els catalans estan en franca minoria i, unes vegades per manca d'esperit i altres per deixadesa, fins i tot entre ells mateixos parlaven castellà. La nostra tasca va ser començar en alguns cursos per les beceroles, en altres fent la classe més atractiva a base de cançons, contes, rondalles o altres activitats, ja que malgrat tot els semblava una cosa imposada.

Avui el nivell de catalanització de l'escola està força més elevat. Els professors ja han fet molts cursos de reciclatge, altres estan titulats com a mestres de català.

Per altra banda, des de fa un parell de cursos, tant els claustres com les actes es fan en llengua catalana, els escrits a l'administració i als pares de l'escola es fan en bilingüe. S'han retolat les aules, sales i altres dependències de l'escola en català.

De cara al futur el que pretenem és seguir ampliant el nivell de normalització del català a l'escola, malgrat que no es pugui de moment fer tot en català per la situació lingüística del medi social on està inclosa l'escola. Hi ha molta feina a fer encara i en molts aspectes, però ens sentim vertaderament satisfets quan alumnes, pares i altres companys de l'escola se'ns adrecen en català als que som d'aquí.

145

CENTRE: Escola Sadako

ADREÇA: C/ Collserola, 42

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 641

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
-Tractament del català a l'escola: L'escola va començar el seu treball l'any 1964. En aquell moment tenia només alumnes de batxillerat que s'havien de presentar a l'Instiut. Les classes es feien quasi totes en castellà, però ja començarem a tenir classes setmanals de català. La vida de l'escola era fonamentalment catalana ja que així s'expressaven molts professors i des de bon principi s'anaren celebrant festes i activitats lligades al nostre món tradicional i cultural.

El curs 1978-1979 el català serà la llengua de tota l'EGB. És el moment que rebem l'autorització i que tots treballem per normalitzar al màxim la llengua, elaborant material i sensibilitzant al màxim els professors de tots els nivells.

Actualment a BUP també es treballa en català a quasi totes les matèries. A part de la llengua lligada a la instrucció, a l'escola es celebren totes les festes tradicionals –algunes d'elles han estat exposades en publicacions internes d'escola– i sempre treballades amb els nanos, i d'altres han creuat el marc de l'escola.

146

CENTRE: Escola Pública Mare de Déu de Montserrat

ADREÇA: Grup Sant Sebastià, s/n

POBLACIÓ: Súria

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 242

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (1r d'EGB)
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (algunes àrees)
- La llengua a Cicle Superior: en català algunes àrees
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar i 1r) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (els altres nivells)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ambientació de tot el col·legi és en català. Fins a 1r, ensenyament total en català. De 2n a 5è, àrees de socials, naturals, música i plàstica. En

el Cicle Superior, àrees de matemàtiques, plàstica i música. La previsió és augmentar un any més (2n) l'ensenyament total en català.

L'ús del català no es limita a l'àmbit escolar sinó que intentem participar i fomentar totes aquelles activitats que integrin a l'escola la premsa, les tradicions i la societat catalana, per tal d'aconseguir que els nens se les facin seves.

El curs 1987-1988 els alumnes que van començar a aprendre en català són a 5è d'EGB. En els dos primers cicles tot l'ensenyament és en català. Al Cicle Superior es fa en castellà l'àrea de matemàtiques. Pel proper curs, ja que la nostra distribució de cicles inclou en el Cicle Mitjà-II el curs de sisè d'EGB, es continuarà la línia de fer-ho tot en català fins a sisè. A 7è i 8è mantindran en castellà l'àrea de matemàtiques.

147

CENTRE: Col·legi Públic Josep Pous i Pagès

ADREÇA: C/ Avinyonet, s/n

POBLACIÓ: Figueres

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 687

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: alguns en català oral i escrit, d'altres oral en català però escrit en castellà. L'escola està en vies de catalanització
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (àrea de ciències socials i ambientació general de la classe)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (àrea de ciències socials i ambientació general de la classe)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (parvulari i 1r de cicle inicial); partint del castellà i considerant el català com una assignatura (la resta de nivells)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Al curs 1981-1982 es començà l'ensenyament totalment en català a primer de pàrvuls. Al mateix any es començà a fer-lo a l'àrea de les ciències socials des de 3r fins a 8è.

El català és ara la llengua d'ús intern a l'escola. A l'ensenyament de les diferents matèries és emprada totalment a parvulari i al 1r any del cicle inicial. A la resta de cursos hom fa en català l'àrea de les ciències socials. El proper any tot el cicle inicial es farà en català. Aquest procés anirà seguint a cicle mitjà i a cicle superior, avançant un nivell cada curs. El 1987-1988 s'assolirà la catalanització total.

148

CENTRE: Escola Santa Anna

ADREÇA: C/ Bailén, 53-59

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 449

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1953
- Tractament del català a l'escola: L'escola va ser fundada l'any 1953 per un grup de pares que volien un ensenyament realitzat en català. Per tant, des del primer dia es van treballar en aquesta llengua totes les àrees a tots els nivells. Paral·lelament, algunes qüestions, en algunes àrees, es treballaven en castellà, com a mesura de precaució fins el 1966, any en què aquestes activitats foren suspeses.

L'ús del català és absolutament quotidià i normalitzat. En totes les àrees s'intenta assolir que els alumnes desenvolupin els seus coneixements i expressin les idees que van adquirint en la seva llengua i amb el màxim de claredat i concisió possibles. La programació escolar inclou l'estudi de la llengua castellana, que s'introdueix a 2n grau, i que d'una manera gradual es va intensificant fins a 8è. Cada any tots els alumnes d'EGB de l'escola participen en un centre d'interès sobre alguna qüestió extraescolar que els ajudi a inserir-se en el seu país.

149

CENTRE: Col·legi Públic d'Organyà

ADREÇA: C/ Afores, s/n

POBLACIÓ: Organyà

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 146

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

-Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català l'any 1977 en el nivell de preescolar i en els altres nivells l'àrea de socials. En aquest curs s'imparteix l'ensenyament en català (en totes les àrees) en preescolar, cicle inicial i cicle mitjà. En el cicle superior s'imparteix l'ensenyament en català a 6è, en totes les àrees.

El proper curs i seguint l'objectiu que ens vàrem fixar l'any 1977, el 7è ja serà tot el català i el curs 1985-1986 ja tots els cursos seran en català.

Aquest centre disposa d'una petita emissora de F.M. on tots els alumnes de l'escola, però molt especialment els de segona etapa, tres vegades per setmana fan les seves emissions de notícies, història i geografia de Catalunya, esports, redaccions, contes, cuina, acudits... tot en català.

150

CENTRE: Escola Parroquial Núria

ADREÇA: C/ Bonavista, 100

POBLACIÓ: Sant Just Desvern

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984
NÚM. D'ALUMNES: 286

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions generals en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura (cicle superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (fins al Cicle Mitjà) i en castellà (a Cicle Superior)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'escola va iniciar el camí com a escola catalana el 1933 i va tornar a la seva línia inicial el 1979. En els anys en què tot l'ensenyament es feia en castellà, el català va ésser la llengua de comunicació dins de l'escola. La nostra escola assolirà la catalanització total el curs 1986-1987.

151

CENTRE: Escoles Carlit
ADREÇA: Gran Via de les Corts Catalanes, 651
POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1983-1984
NÚM. D'ALUMNES: 296

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r i 4t) i oral en català, però escrit en castellà (5è)

- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català, treballs en català o castellà, a criteri de l'alumne
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (de 1r a 4t) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (5è, 6è, 7è, 8è, BUP i COU)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'any 1979 es va iniciar l'aprenentatge de lectura i escriptura en català a 1r d'EGB, introduint-se progressivament com a primera llengua als altres nivells. En el mateix any es va començar a EGB l'ensenyament en català a les àrees d'experiències, socials, naturals, plàstica i gimnàstica, ampliant-se posteriorment a la majoria de matèries de BUP i COU. L'any 1982 ens va ser concedida per la Generalitat la formalització de l'ensenyament en català.

Actualment el català és la llengua normal d'expressió a l'escola a EGB, BUP i COU. A partir de 1r fins a 4t en què totes les àrees les explicacions són en català.

La nostra previsió per als cursos vinents és continuar la catalanització total de l'EGB (4 cursos) i a partir d'aquí continuar a BUP i COU. Preveiem també una ampliació de l'ús del català en els òrgans d'expressió de l'escola tals com la revista del centre i realització de cursos per als pares.

152

CENTRE: Escola Sis Joans

ADREÇA: C/ Santa Eulàlia, 1 / Anglès, 90

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 208

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: Vam començar l'ensenyament en català el 1975 a tots els nivells i àrees. L'autorització per l'ensenyament en català per la Comissió Mixta és del 14 de setembre de 1978.

La nostra escola es defineix com a escola catalana, per tant, totes les matèries i àrees es fan en llengua catalana. L'escola, en el futur, no pensa canviar de línia, respecte a la seva catalanitat. Arribar on som ens ha costat molt ja que en els primers anys de l'escola (abans Parvulari Mitte, 1962) havíem de fer les coses barrejades. És a dir les classes acostumàvem a fer-les en català, però els continguts eren en llengua castellana. Els rètols de dins de l'escola també eren en català, però les circulars, cartes, factures... també els fèiem en castellà.

Actualment (curs 1985-1986) tot l'ensenyament és en llengua catalana. La llengua castellana, des del 1980, no s'ensenyava fins a 3r d'EGB. El nombre d'hores és el següent: a) A 3r, dues hores setmanals (només lectura, comprensió i, a final de curs, inici a l'escriptura). b) A 4t tres hores setmanals (lectura i primeres nocions gramaticals). c) A 5è tres hores setmanals (igual que a 4t però s'hi afegeix les primeres regles ortogràfiques i el text escrit). d) A 6è, 7è i 8è quatre hores setmanals (es fan pràcticament els mateixos temes que en llengua catalana. L'expressió escrita és correcta, però no tenen potser la riquesa lèxica de la llengua catalana. La previsió per als cursos posteriors és continuar sent escola catalana i la progressió de la segona llengua –castellà– serà igual que en l'actualitat.

153

CENTRE: Escola Unitària Mixta

ADREÇA: Pl. del Ball Pla

POBLACIÓ: Alinyà

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 15

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Fem servir el català en totes les matèries, excepte a Llengua Castellana i Francès.

154

CENTRE: Col·legi Públic Dr. Sobrequés

ADREÇA: C/ Miquela, s/n

POBLACIÓ: Bescanó

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 364

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1972
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament del català com a llengua escrita es va iniciar a la nostra escola el curs 1972-1973. En principi sols es feia classe de català els dissabtes al matí, perquè les circumstàncies polítiques no permetien més. El curs 1974-1975 fou introduït dins l'horari normal de classe, perquè l'ambient familiar dels

alumnes estava prou sensibilitzat i la immigració fins llavors havia estat escassa i lenta. Vàrem fer dues hores setmanals a tots els nivells. Si algun professor no estava capacitat per a fer-ne, es feia rotació amb un altre entre dos cursos. El tant per cent de nens de parla castellana era del 2% i s'integraven de seguida entre els catalans. La llengua emprada a les classes i en les explicacions era la catalana, encara que els llibres de text eren castellans. A l'any 1977 foren ja tres les hores de classe de català.

L'escola és plenament catalana a tots els nivells i en totes les àrees des del curs 1983-1984. La previsió és anar continuant i millorar la qualitat de l'ensenyament en català. En aquest curs la plantilla s'ha estabilitzat gairebé del tot i tots els professors tenen el reciclatge de primer cicle i quatre són mestres de català. S'assisteix amb regularitat als seminaris que organitza la inspecció per les escoles catalanes a fi de perfeccionar cada vegada més l'assoliment de les estructures de llenguatge per part dels nostres alumnes.

INFORMACIÓ DEL PROCÉS DE CATALANITZACIÓ DE L'ESCOLA

-Des del desembre de 1973 fins a juny de 1979 l'escola va publicar una revista bimensual anomenada *Volada*, elaborada pels alumnes. A partir de 1980 s'interrompé aquesta publicació a causa del canvi d'edifici escolar i de part del professorat.

-El curs 1986-1987 l'escola ha iniciat la publicació d'una revista literària, momentàniament un cop l'any, aprofitant la diada de Sant Jordi. En ella es recullen els treballs realitzats pels nens. Aquesta revista va ser dedicada en homenatge a JV Foix.

-Amb aquests treballs i altres participem també al certamen literari de Sant Jordi. L'any passat vàrem obtenir un accèssit en la modalitat de poesia.

-El claustre de professors creu que és bàsic que els nens adquireixin l'hàbit i el gust per la lectura. Per tal d'aconseguir-ho, han de tenir llibres al seu abast. És per això que el centre ha donat prioritat a la seva adquisició. Cada any s'incrementa el nombre de llibres de la biblioteca gràcies a la col·laboració de l'APA i de l'Ajuntament. Actualment disposem de més de tres mil exemplars, dels quals més de la meitat són catalans. La biblioteca té establert un servei de préstec a partir de 4t. També tenim un temps dedicat a la lectura lliure (biblioteca de classe). Es fa també lectura de la premsa diària i es dedica una classe a la setmana al comentari de la notícia triada lliurement pel nen.

-Dins l'activitat escolar es contempla la celebració de les festes fonamentades en la tradició catalana: castanyada, nadal, carnestoltes, Sant Jordi... Des de fa uns anys també celebrem la Festa de l'Arbre.

155

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: Urbanització Casal, s/n

POBLACIÓ: L'Espluga de Francolí

COMARCA: La Conca de Barberà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 360

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'any 1979 vàrem començar l'ensenyament en català, en el parvulari i en el 1r d'EGB, en totes les àrees. Actualment (curs 1983-1984) l'ús del català com a llengua escolar arriba a tots els nivells en les explicacions de totes les àrees, encara que els llibres de text no siguin catalans. L'estudi és en castellà en els nivells superiors, però els treballs poden fer-los en català i castellà segons desitgin. El curs 1985-1986, de 1r a 7è, és tot en català i el castellà com a llengua introduïda en segon lloc.

156

CENTRE: Col·legi Públic Sant Salvador d'Horta

ADREÇA: Passeig Sant Salvador, 2

POBLACIÓ: Santa Coloma de Farners

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 740

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català s'inicià el curs 1977-1978 a preescolar usant el Lletra per Lletra, i així cada any augmentà un nivell fins a l'actualitat en què aquells alumnes estan cursant 5è i realitzen tota la seva tasca en català (curs 1983-1984). El curs 1987-1988 l'escola ja està totalment catalanitzada.

157

CENTRE: Col·legi Municipal Homologat Josep Mir i Rocafort

ADREÇA: C/ Constitució, 1

POBLACIÓ: Sort

COMARCA: El Pallars Sobirà

TITULARITAT: Públic (de titularitat municipal)

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 60

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, i escrit en castellà i català
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'ús del català com a llengua escolar està plenament normalitzat en el nostre centre.

158

CENTRE: Escola Pública les Borges del Camp

ADREÇA: Camí de la Creueta, s/n

POBLACIÓ: Les Borges del Camp

COMARCA: El Baix Camp
TITULARITAT: Públic
CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 165

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Ja que l'escola és catalana des de fa molts anys, expliquem el procés que hem seguit per aconseguir-ho.

Els inicis: L'escola graduada de les Borges del Camp fou una de les primeres de Catalunya a introduir-hi el català. Ja la primera disposició legal que autoritzava ensenyar el català durant un parell d'hores a la setmana, de forma voluntària va ser assumida pel claustre de professors i portada a la pràctica malgrat les dificultats de perfeccionament que patia la majoria de professors. Quan per llei van instituir-se les tres hores normatives a la setmana la nostra escola tenia ja el camí molt clar.

Factors de catalanització: 1) La catalanitat del poble, en especial de les capes populars més influents, ja que malgrat el 20% d'immigrants castellans aquests estaven bastant condicionats per la població autòctona, alguns d'ells parlaven en català, quasi tots l'entenen i, en tot cas, el seu pes específic de decisió era poc fort. 2) El suport de l'Ajuntament i de l'Associació de Pares, on la presència d'elements de provat catalanisme animava l'escola cap a les fites que ens havíem proposat. 3) La unitat del claustre de professors, conformat aleshores per sis mestres. Aquest nombre petit de membres va fer i ha fet sempre que no apareguessin les típiques divisions i lluites intestines que sofreixen els nombrosos claustres de ciutat, i que es pogués establir una línia pedagògica comuna ja des de bon principi. Fins i tot els mestres més reticents a aquesta catalanització van preferir marxar voluntàriament a altres escoles. 4) La bona predisposició oral dels alumnes de cara al català: entès pràcticament per tots, però amb un marge elevat de nens que no el parlaven i amb l'agreujant d'anar minant progressivament el nostre idioma, per la tendència típica dels catalans a parlar en castellà en els jocs televisius o simplement en presència d'un castellanoparlant enmig d'un cercle de dialogants. 5) La presència dins

el claustre de professors (no gaires) capacitats per donar classes de i en català des de bon principi i la prompta voluntat dels altres per adquirir coneixements de llenguatge a base de curset i, posteriorment, de reciclatge. 6) Una situació socioprofessional del poble bona, amb escassos aturats, nivell mitjà econòmic, políticament de nacionalisme conservador i ganes d'elevat la categoria de l'escola. 7) Una dinàmica general escolar de renovació pedagògica, per convertir una escola en runes en un model d'escola rural. Els principis educatius que emanaven de les escoles d'estiu foren aplicats d'immediat i aquesta tasca engrescà el poble. La vinguda de professors nous de prova consciència, atrets pel que s'estava fent a l'escola; la renovació de continguts sacionaturals, adaptant-los a la comarca i a Catalunya; la progressiva però imparabile catalanització de les àrees d'aprenentatge; la decisió de fer laica l'ensenyança; la confiança dels pares en la tasca que es feia, que es va traduir en la nul·la emigració d'alumnes del poble cap a col·legis privats (aspecte que representava abans un 20% dels nens del poble); l'augment de professorat en 8 anys de 6 a 8, etc. Tot plegat va significar una dignificació i qualificació de l'escola com a pública, catalana, activa, laica i interclassista.

El procés de maduració de la catalanització: Després de la fase d'ensenyament del català, una assemblea general de pares i mestres decidia, emparant-se en la legislació vigent, la progressiva catalanització de les àrees. Les sacionaturals es començaven de 1r a 4t en català, amb el compromís d'anar progressant cada curs. Era l'any 1976.

L'any 1980 es decidia la catalanització de l'àrea de matemàtica de forma molt més dràstica, de manera que en dos anys tota l'EGB aprenia les matemàtiques en català. El problema més greu que haguérem d'afrontar fou l'aprenentatge de la lectoescriptura en català. La posició del professorat del Cicle Inicial no era tan radical com la dels altres cicles. El seu sistema era fer llegir i escriure en castellà primerament i, posteriorment, introduir el català, tot partint de les bases estructurals apreses en el primer idioma. La discussió filosòfica i pedagògica de la línia a seguir dins del claustre, decidia per fi, en el curs 1981-1982, que es fes la lectoescriptura en català, que el castellà s'ensenyés a nivell oral a 1r i que es comencés a escriure a 2n. Amb aquesta decisió es cremaven definitivament totes les fases de catalanització. Avui dia, les úniques hores que els alumnes parlen en castellà dins les classes són les quatre de llengua castellana.

Conseqüències del procés: 1) Equilibrament de la balança català-castellà quant al domini de la llengua, decantada per un costat per la influència escolar i per l'altre per la influència dels mitjans de comunicació. 2) Els alumnes de pares castellans, tot i que utilitzen el castellà com a llengua normal a casa, han assumit cada cop més el català com a llengua integradora per a les relacions amb l'escola i amb els amics. 3) La reducció de castellanismes en l'expressió oral i escrit (sobretot en aquesta) en català. L'augment de catalanismes en l'expressió oral i escrita en castellà. Els nens que no parlen amb perfecció el castellà són cada cop més nombrosos, cosa que abans passava al revés. El català s'ha afermat com a llengua prioritària, amb vocabulari científic i literari més ric, sobretot a nivell escrit. 4) El manteniment del castellà en el joc, en la xerrada lliure entre catalans i castellans, en les estructures mentals de repetició d'imatges televisives, cinematogràfiques o de còmics; en les expressions i modismes vulgars o de la moda, etc. Tot i que s'ha progressat respecte a fa vuit anys. 5) La integració dins el català ha estat més fàcil amb els nens castellanoparlants més intel·ligents i ben dotats a nivell de llenguatge. El castellà s'ha mantingut com un *ghetto*

entre els alumnes més marginats socialment, menys intel·ligents i menys capaços d'adquirir les estructures de dos idiomes alhora. 6) La integració de castellanoparlants al català ha estat també més fàcil quan els pares han tingut una predisposició col·laboradora, significativament quan, més que sigui, xampurregen el català a nivell col·loquial. Amb pares reacis al català, l'espontània parla del fill ha estat sempre en castellà. 7) La irradiació, des de l'escola, del català a tots els àmbits del poble gràcies a la revista *L'escola parla*, les obres de teatre, la coral infantil, les disposicions i redaccions oficials, les festes populars, les conferències... Tot això, fet en català sempre, ha creat en tot el poble un sentiment de pertinença a una comunitat catalana ben definida. 8) El sentiment català en les relacions lingüístiques dins de les aules, pel fet que el mestre animi sempre la conversa en català i que el pes de les assignatures sigui en aquest idioma. Nens que pel carrer solen parlar en castellà, parlen quasi sempre en català en les xerrades informals en què el mestre hi és present i en les assemblees.

159

CENTRE: Escola Nostra Senyora Misericòrdia

ADREÇA: C/ Gaudí, s/n

POBLACIÓ: Reus

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 424

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua escolar a tots els nivells i a totes les àrees.

160

CENTRE: Col·legi Públic Gil Cristià

ADREÇA: C/ P. Crusats, 16

POBLACIÓ: La Selva del Camp

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 216

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: indistintament

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: L'ensenyament de la llengua catalana es va iniciar fa uns 10 anys (aprox. 1974). Les ciències socials a segona etapa en català és del curs 1977-1978. Tot en català començant pel 1r nivell des del curs 1979-1980. Catalanització total a pàrvuls i fins a 5è (curs 1983-1984). A 6è, 7è i 8è, matemàtica, plàstica i gimnàstica. Anem pujant un curs per any fins a aconseguir tota l'EGB. El curs 1984-1985 la catalanització arriba a 6è. El curs 1985-1986 hi hem afegit el 7è i el 8è. Ja es fa tot en català a tots els cursos.

161

CENTRE: Centre de Formació Professional i Col·legi Taulé Viñas

ADREÇA: Via Massagué, 85

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 270 (FP) i 102 (escola)

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: L'escola, fundada el 1950, ha tingut sempre un predomini de professors catalans. Fa molts anys que, a més de parlar sempre en català, se n'han donat classes abans del règim actual. Els alumnes que procedeixen de pares castellans aviat aprenen el català perquè és la llengua que predomina a l'escola.

La consigna de la direcció és l'ús del català en totes les àrees. Però ja que a Sabadell hi ha una forta immigració del sud d'Espanya, costa bastant arribar a aconseguir que els alumnes de pares castellans hi parlin totalment. N'arriben a aprendre, principalment escrit. Però quan juguen o parlen entre ells tornen al castellà perquè tant a casa seva com a la televisió no senten altra cosa. Com a cas anecdòtic, el que deia l'altre dia un nen de 2n a sa mare: «Mamá, pon la TV en catalán. Si tu no lo entiendes yo te lo explicaré».

162

CENTRE: Institut de Formació Professional d'Anglès

ADREÇA: Pl. del Remei, 1

POBLACIÓ: Anglès

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 200

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: A partir del primer any de funcionament de l'escola (curs 1979-1980) tot el que fa referència a gestió i organització s'ha fet en català. Quant a les diverses àrees d'ensenyament les assignatures de les àrees de ciències i lletres s'han fet en català (tret de matemàtiques), així com les de l'àrea de fusteria, l'àrea administrativa i la de moda i confecció estan en vies de catalanització a partir del curs 1982-1983.

A nivell oral s'usa a totes les àrees i a tots els nivells. A nivell escrit s'utilitza el català a les assignatures comunes i a les de l'àrea de fusta. L'àrea administrativa i la de moda i confecció estan en vies de catalanització. Per el curs 1984-1985 hi ha la previsió que aquestes dues àrees utilitzin també el català a nivell escrit.

163

CENTRE: Escola Puigcerver

ADREÇA: C/ Astorga, s/n

POBLACIÓ: Reus

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984 / 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 552

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968

-Tractament del català a l'escola: Comença l'escola al curs 1968-1969. Des d'un primer moment és escola catalana, però per falta de material (llibres...) la llengua vehicular i les explicacions es fan en català i els textos en castellà. Al curs 1980-1981 ja es fa tot en català (els llibres de text editats en català es fan servir) i l'escola es reafirma com a escola catalana.

El català és la llengua vehicular i de treball, és a dir, té el tractament de primera llengua des de la classe de 2 anys fins a BUP i FP. Usem els textos que són en versió catalana.

El proper curs 1985-1986 el plantejament és el mateix, si bé anirem canviant els llibres que surtin en català i que ara fem servir en castellà per manca de versió catalana.

164

CENTRE: Súnion, Institució Cultural Catalana

ADREÇA: Infanta Carlota, 133

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 610

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974

-Tractament del català a l'escola: Tot ho fem en català, a tots els cursos i a totes les àrees.

165

CENTRE: Escola Pública Dr. Fortià Solà

ADREÇA: Av. de Pompeu Fabra

POBLACIÓ: Torelló

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic
CURS: 1983-1984 / 1984-1985
NÚM. D'ALUMNES: 621

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1969

-Tractament del català a l'escola: L'any 1969 es van començar a fer classes de català. Al mateix temps, un petit grup de mestres catalanitza algunes classes de preescolar. El 1975 es catalanitzen (grups minoritaris del claustre) les àrees de llengua i ciències socials de la segona etapa. L'escola és declarada oficialment catalana el 15 de juny del 1980 i des d'aleshores s'accelera el procés de catalanització, que teòricament havia de començar a 1r (preescolar ja estava catalanitzat) i fer-se progressivament a raó d'un curs per any. Funcionem totalment en català des del curs 1983-1984.

El català s'usa com a única llengua d'escola: a les classes, a l'ambientació, en el treball de planificació i programació, a les reunions públiques i internes, a la vida administrativa. S'escapen d'aquesta norma les 3 hores de llengua castellana (que s'inicien al 3r nivell) i les 3 hores de llengua estrangera (que s'inicien al 5è).

166

CENTRE: Col·legi Públic Mare de Déu del Carme
ADREÇA: C/ de les Escoles, s/n
POBLACIÓ: Sant Joan de Vilatorrada
COMARCA: El Bages
TITULARITAT: Públic
CURS: 1983-1984 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 1.030

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Al curs 1981-1982 vam començar l'ensenyament de les ciències socials en català des de 1r fins a 8è. Cal fer esment que, de 1r fins a 4t, es fan també les ciències naturals en català ja que socials i naturals s'engloben en l'àrea d'experiències.

Actualment (1983-1984) als tres nivells de pàrvuls de 4 anys es fan íntegrament en català les classes. Les ciències socials es fan en català des de 1r fins a 8è. Les ciències naturals des de 1r fins a 4t es fan també en català. De cara al curs vinent hi ha les següents previsions: començar, a pàrvuls 4 anys, un procés d'immersió dels nens en la llengua catalana des de la seva arribada a l'escola. A pàrvuls 5 anys iniciar l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català. A Cicle Mitjà reforçar l'aprenentatge de la llengua catalana mitjançant dinàmica de grups segons el coneixement que d'aquesta llengua tingui cada nen. També a 5è i Cicle Superior fer les ciències naturals en català.

Actualment (curs 1987-1988) el català és la llengua d'ensenyament i ambiental de l'escola. La nostra escola és una de les que realitza el procés d'immersió amb una majoria d'alumnat castellanoparlant. A partir de 4 anys s'introdueix el català oral i és així possible que facin l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura en català quan arriben a 1r. Tot l'ensenyament es fa en català. Les previsions pel proper curs són aprofundir en el procés d'immersió i elaborar proves per analitzar el nivell d'assoliment del català en finalitzar el cicle.

167

CENTRE: Escola Censal

ADREÇA: Av. Hermanos Boú, 26

POBLACIÓ: Castelló de la Plana

COMARCA: la Plana Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1983-1984 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 27

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'escola Censal és la continuació en l'EGB del parvulari-escola El Rotgale, que segueix funcionant a Castelló de la Plana, sota el nom de La Bolangera, tan sols com a parvulari.

A partir de l'any 1983, i per mitjà d'un acord amb la conselleria d'Educació i Cultura de la Generalitat Valenciana, l'Escola Censal passa a formar part de l'escola pública.

Fins avui aquesta és la sola escola que funciona a Castelló i comarques plenament en català.

168

CENTRE: Escola Jungfrau

ADREÇA: C/ Gaietà Soler, 1

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1983-1984

NÚM. D'ALUMNES: 625

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

169

CENTRE: Cooperativa d'Ensenyament Jaume Viladoms

ADREÇA: C/ Cèsar Torras, 1-3

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 463

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El centre, en la seva actual forma jurídica de cooperativa, va constituir-se a principis del curs 1979-1980 i ja es feia aleshores tot en català. L'escola, però, és molt més antiga. Va néixer l'any 1956 amb el nom d'Escola Professional Delta, fundada per en Jaume Viladoms i Valls, i ja en aquella època difícil es donava l'ensenyament en català. Actualment l'ús del català és absolut, reservant-se el castellà exclusivament per als alumnes no-oients que s'integren a l'escola, ja que aquests reben l'ensenyament bàsic en castellà a les escoles especials i per llur dificultat específica en el llenguatge no és possible introduir-los al català amb el poc temps de què es disposa.

L'escola fa ús del català en tots els nivells. L'únic que queda desvalgut és el dels llibres de text i tècnics, els quals no han estat editats encara en la nostra llengua. Aquest inconvenient queda minvat en part, a causa del mètode experimental que l'escola porta a terme, el qual substitueix en bona part els llibres de text per la biblioteca a l'aula i pels apunts que prepara el professorat, evidentment en català.

170

CENTRE: Institut de Batxillerat Montsacopa

ADREÇA: Av. Joan de Cabriol, s/n

POBLACIÓ: Olot

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 621

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -

-Tractament del català a l'escola: - - -

171

CENTRE: Col·legi Públic Sant Jaume

ADREÇA: C/ Ecce Homo, s/n

POBLACIÓ: Almoines

COMARCA: La Safor

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 318

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. Els treballs, en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Vam començar l'ensenyament en català l'any 1978 malgrat els entrebancs oficials d'aquell temps. L'ensenyament s'inicià a 1r i en totes les àrees. En l'actualitat, per manca de professorat qualificat, l'ensenyament en català arriba fins a 5è. A tots aquells cursos el castellà és impartit com a segona llengua: al cicle inicial tan sols oral i al cicle mitjà s'introdueix la lectura i escriptura. Les hores setmanals dedicades a la segona llengua (castellà) fa un augment progressiu que va d'una hora a pàrvuls fins a 4 hores a 5è.

172

CENTRE: Col·legi Públic Llibertat

ADREÇA: Av. Puigfred, 13

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 752

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà. El proper curs es farà en català, ja que des del curs passat es fa el parvulari totalment en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material en català, treballs en castellà i, en algunes unitats de socials, en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà, considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 es feien en català algunes unitats d'algunes àrees. El curs 1982-1983 vam fer l'opció d'escola catalana, amb una implantació progressiva del procés. Es reforça la normalització lingüística a tots els nivells (escolar, administratiu i comunicacional). El curs 1987-1988 el procés d'immersió arriba a Cicle Mitjà (3r).

173

CENTRE: Escola Torrent d'en Melis

ADREÇA: C/ Varsòvia, s/n

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 719

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Des del començament l'ensenyament va ser en català a totes les àrees i nivells.

174

CENTRE: Col·legi Públic Sant Joan

ADREÇA: C/ Roca de la Pila, s/n

POBLACIÓ: Berga

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 474

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: El curs 1975-1976 es va obtenir autorització perquè les professores Neus Ballarà Viñas (ara jubilada), Rosa Sala Marcet i el professor Ferran Badal Granell fessin classes de català a 8è.

175

CENTRE: Col·legi Públic Sant Salvador

ADREÇA: Camí de Sant Jordi, s/n

POBLACIÓ: Sant Jordi (Cercs)

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 246

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català

- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (CI); partint del castellà i considerant el català com una assignatura (CM i CS).

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El català es va implementant de manera progressiva. Es preveu que d'aquí a 6 anys tota l'escola estarà catalanitzada.

176

CENTRE: Col·legi Públic Unitari La Valldan

ADREÇA: Pl. de l'Escola

POBLACIÓ: La Valldan

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El curs 1978-1979 s'inicià l'ensenyament en català tant

a parvulari com al Cicle Inicial, d'una manera total. L'ús del català és habitual a tots nivells: comunicació individual i col·lectiva de la mestra amb els alumnes, a les reunions de pares, informes, ambientació, festes...

177

CENTRE: Escola Mare de Déu de Talló

ADREÇA: C/ de Travy, s/n

POBLACIÓ: Bellver de Cerdanya

COMARCA: La Cerdanya

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 253

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'ensenyament del català a ciències naturals i socials a primera etapa d'EGB i ciències naturals a segona etapa, el curs 1980-1981. El curs 1983-1984 es va fer l'ensenyament en català a totes les àrees, menys les matemàtiques de segona etapa (perquè la professora que la imparteix és de parla castellana). El català s'imparteix en tots els nivells, des de preescolar fins a 8è.

178

CENTRE: Col·legi Públic Baltasar Segú Homs

ADREÇA: C/ Creu de Cames, s/n

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 605

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (de 1r a 3r); castellà oral i escrit (ciències naturals a 4t i 5è). Les altres àrees, català oral i escrit.
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català. Material i treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1985-1986 la catalanització total arriba a 4t curs. El curs 1986-1987 a pàrvuls, Cicle Inicial i Cicle Mitjà es fa tot en català; a segona etapa es fan en català oral i escrit les socials, les matemàtiques, la religió i la plàstica. El curs 1987-1988 de P4 a 6è, tot en català. A 7è i 8è, tot menys les naturals. La previsió és que el curs vinent 1988-1989, de P4 a 7è, es faci tot en català i, a 8è, tot menys les naturals. I, finalment, el curs 1989-1990 ja serà tot en català.

179

CENTRE: Escola Graduada Pública

ADREÇA: Afores

POBLACIÓ: Vila-rodona

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 104

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: La catalanització arriba a tots els nivells i àrees.

180

CENTRE: Escola Portitxol de l'Estartit

ADREÇA: C/ Escola, s/n

POBLACIÓ: L'Estartit (Torroella de Montgrí)

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 60

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Tots els nivells i àrees es fan en català. La tasca de normalització s'està realitzant, també, a nivell social (sobretot pels pares immigrants). Pensem que els resultats són excel·lents.

181

CENTRE: Col·legi Públic de Sant Pere Pescador

ADREÇA: C/ Escoles

POBLACIÓ: Sant Pere Pescador

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 205

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'any 1980 es va començar a fer l'ensenyament de l'aprenentatge de lectura i escriptura en català a preescolar i, als altres cicles, el català va ser una assignatura. Progressivament es va anar ampliant.

Actualment es fa tot en català a preescolar, cicle inicial i cicle mitjà. A cicle superior (7è i 8è) les matemàtiques es fan en castellà. El proper curs les matemàtiques ja es faran en català.

182

CENTRE: Col·legi Prats de la Carrera

ADREÇA: C/ Clavé, 33

POBLACIÓ: Palafrugell

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 451

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Des de fa molts anys s'ensenyava la llengua catalana i l'ambientació era en català. Però va ser fa 7 anys que el claustre de professors i el col·legi es definiren clarament en el camí de l'ensenyament en català. Se seguí un procés de consultes diverses sobre la implantació del català (persones amb experiència, escoles, organismes com la DEC...). Els mestres es van comprometre a reciclar-se, si no ho havien fet pel seu compte abans. El Col·legi facilità mitjans per tal que tot el personal pogués assistir a classes de català. En aquests moments el centre té un llicenciat en filologia catalana, tres mestres de català, cinc amb primer cicle de reciclatge i tres pendents d'acabar del tot el reciclatge. Es decidí implantar el català progressivament: cada curs un nivell i una àrea més.

El català, tal com diu l'ideari del centre, és l'idioma habitual de l'escola. Arriba, per tant, a tots els nivells i àrees. Només es fa en castellà la llengua castellana. La llengua estrangera (anglès) a segona etapa es fa en relació al català. Els continguts educatius parteixen de la realitat més immediata al nen. Per tant, l'estudi de la localitat, la comarca i de Catalunya els consideren bàsics. En alguns casos, els llibres ja són força adequats a la realitat del país. En altres casos cal facilitar apunts i fer treballs complementaris, dels quals se n'adjunta una senzilla mostra. La previsió per al curs i posteriors és la de seguir treballant com fins ara, tot millorant la qualitat dels nostres ensenyaments i continguts en català.

183

CENTRE: Grup d'escoles unitàries del Baix Empordà

ADREÇA: C/ Escoles, s/n

POBLACIÓ: Parlavà

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: Foixà 13, Palau-sator 20, Parlavà 23, Peratallada 18, Serra de Daró 12 i Ullastret 17. Total: 103

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Nosaltres treballem en aquestes escoles des del curs 1982-1983 i des d'aquest moment estem treballant en equip i portem endavant una tasca de dinamització cultural i de catalanització en els diferents pobles. Abans d'aquest curs ja hi havia escoles on es feia l'ensenyament en català i d'altres que estaven en vies de normalització. Fem la totalitat de l'ensenyament en català, a tots els cicles i àrees. La previsió és seguir igual en els propers cursos.

184

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Carmelites, 4

POBLACIÓ: Puigcerdà

COMARCA: La Cerdanya

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 463

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català, llevat de la història
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'any 1983 a tots els nivells. Les matemàtiques i la religió, però, ja s'ensenyaven en català. Aquest curs l'ensenyament del llenguatge, a preescolar, ja es fa tot en català. Al cicle inicial s'ensenyen en català les matemàtiques i la religió, tot i que les experiències, malgrat que el llibre de text estigui en castellà, s'expliquen en català. A més, disposem de 5 hores d'ensenyament de la llengua catalana a la setmana. Al cicle mitjà s'ensenyava actualment tot en català, llevat a l'àrea de llengua castellana i de la d'experiències. Al cicle superior tot s'ensenyava en català llevat de les ciències socials i el castellà. Dins les ciències socials la part que pertoca a la geografia es fa en català.

Només com a anècdota hem d'esmentar que ens hem trobat amb força dificultats a l'hora d'implantar l'aprenentatge de la llengua catalana com a primera llengua. Mentre el professorat hi estava totalment d'acord, un sector majoritari dels pares d'alumnes hi restava en contra, tot i donant a conèixer raons que ara no venen al cas. L'esforç en aconseguir la total i completa normalització del català ha estat considerable i ha trobat obstacles constants.

185

CENTRE: Escola Pública de Maià de Montcal

ADREÇA: - - -

POBLACIÓ: Maià de Montcal

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 47

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1977-1978 s'ha fet tot en català. Els nostres plans són millorar la qualitat, que és molt baixa. Les condicions i els estímuls per aconseguir-ho són elevats ja que aquí, a Maià, fa poc s'ha celebrat el centenari de mossèn Cinto i el rector ha publicat un llibre, conjuntament amb Modest Prats.

186

CENTRE: Col·legi Públic Sagrada Família

ADREÇA: C/ Major, 50

POBLACIÓ: Caldes d'Estrac

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 235

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El procés s'inicià el curs escolar 1980-1981. Aquest inici fou una mica desordenat: va començar en aquells cursos on els mestres eren de parla catalana en els cursos de preescolar 4 anys, 3r d'EGB (parcialment), 5è d'EGB i l'àrea de ciències del cicle superior.

Durant els cursos següents es prioritzà la continuïtat d'aquell preescolar que va iniciar-se en català, procurant també que aquells que ja havien seguit l'ensenyament un curs en català poguessin continuar al llarg de l'EGB. Aquest procés ha estat difícil com

a conseqüència de la mobilitat de la plantilla i el desconeixement o manca de titulació adequada per part del professorat. Al llarg de tres cursos es va mantenir aquesta situació de cursos de català i castellà, fins al curs 1983-1984 que, a conseqüència del concurs de trasllats, va poder-se dur a terme la catalanització a tots els nivells des del preescolar 4 anys fins al cicle mitjà. A finals del curs passat (1984) el professorat i la junta de pares es va plantejar la necessitat que tota l'escola fos catalana.

187

CENTRE: Col·legi Sagrat Cor

ADREÇA: C/ Gna. Victòria, 21

POBLACIÓ: Tona

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 760

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament. El curs 1987-1988 en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978 es va decidir iniciar l'ensenyament en català, començant en els nivells de preescolar. A partir d'aquí, i d'una manera progressiva, hem anat ampliant l'ensenyament en català, augmentant cada curs un nivell fins al curs 1982-1983, que vam decidir implantar-lo de manera completa en els tres nivells de cicle superior. Des del curs 1984-1985 l'ensenyament en català ja es realitza d'una manera completa.

Ens vam acollir a la normativa segons la qual determinades escoles que ho consideressin convenient podien efectuar tots els aprenentatges en una sola llengua, sense haver de mantenir una àrea d'aprenentatge en una segona llengua vehicular. Això ens va estar autoritzat i, per tant, es realitzen tots els aprenentatges exclusivament en llengua catalana. No es preveu cap canvi en aquesta situació.

La nostra tasca en aquests moments, en què ja ha sortit la primera promoció d'alumnes que han fet tots els aprenentatges en llengua catalana exclusivament en el centre, l'orientem a analitzar els resultats obtinguts pel que fa a coneixement de la llengua i determinar possibles errors en la programació de llenguatge que aquest curs s'han començat a detectar i a esmenar-los per a millorar els resultats de l'aplicació del projecte educatiu.

188

CENTRE: Escola Pública de Sentfores

ADREÇA: C/ de les Escoles, 11

POBLACIÓ: Sentfores

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 51

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Durant l'any 1981 es va iniciar l'aprenentatge de lectura i escriptura al parvulari. A partir de l'any 1982 es va introduir a l'aula de primera etapa en les matèries de ciències socials i naturals. L'any següent tota l'EGB es va fer en català, doncs la mestra que hi havia tenia problemes de llengua i va demanar trasllat. Actualment la catalanització arriba a totes les àrees i tots els nivells excepte en l'idioma modern i llengua castellana. La previsió vinent és continuar la línia establerta fins ara.

189

CENTRE: Escola Pública Antoni Torroja i Miret

ADREÇA: C/ Tarragona, 9

POBLACIÓ: Vila-seca

COMARCA: El Tarragonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 904

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (una classe) i tots en castellà (dues classes)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: tots en català (una classe) i tots en castellà (dues classes)
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (en una classe) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (a les altres classes)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català es va començar l'any 1975, des de 1r fins a 8è, durant una hora setmanal. Només es feia llengua catalana amb professors especialistes que pagava l'Ajuntament (un d'ells era en Josep Lluís Carod-Rovira). Després, progressivament, ho van anar fent els altres mestres.

Actualment arriba a tots els nivells, des de pàrvuls fins a 8è, de la següent manera: hem començat aquest curs una classe de pàrvuls de 4 anys en ensenyament total en català i seguirà així fins arribar a 8è. Aquests alumnes no reben cap hora de castellà, fins més endavant que hauran de tenir les 3 hores setmanals obligatòries. Hi ha dues classes de pàrvuls de 4 anys, que segueixen un ensenyament basat en la llengua escrita en castellà; però, amb 4 hores setmanals de català, relacionat amb les experiències. Se'ls enraona en català també. Les classes de 5 anys, igual. A partir de 1r tenen 3 hores de català setmanals, a més de fer en català naturals, socials i ètica. A més, tots els professors de parla catalana els donen les classes de plàstica, pretecnologia, dinàmica i educació física en català. La mestra de català imparteix aquesta assignatura i les socials i naturals als cursos de professors castellanoparlants. La direcció del centre actua sempre en català i la norma del centre és enraonar als alumnes en català.

190

CENTRE: Col·legi Públic Carrassumada
ADREÇA: C/ Vall, s/n

POBLACIÓ: Torres de Segre

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 235

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: indistintament

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: Actualment es fa ensenyament en català a preescolar i cicle inicial. A cicle mitjà, la meitat en català i l'altra en castellà. A la segona etapa es fan dues àrees en català (matemàtiques i llengua) i a les altres s'utilitza el català i el castellà indistintament.

191

CENTRE: Institut de Formació Professional

ADREÇA: C/ Mestre Torrandell, 59

POBLACIÓ: Inca

COMARCA: El Raiguer

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: El curs passat començarem una campanya de normalització lingüística. La iniciativa sortí del Departament d'Humanitats, en concret dels professors de llengua catalana i fou assumida per la direcció del centre. La primera feina consistí en arreplegar material didàctic i bibliografia útil per a cadascuna de les branques del nostre institut de FP i per a cadascun dels cursos. Distribuïrem tot el material bibliogràfic arreplegat entre els diversos departaments perquè estudiassin la possibilitat de començar l'experiència durant el curs actual. L'any passat, a més de les assignatures de llengua i literatura eren totalment en català les tècniques de comunicació i parcialment qualche curs de formació humanística, sobretot per mitjà d'apunts elaborats pels professors.

Un altre aspecte de la normalització fou la traducció al català dels impresos oficials del centre. Aquesta catalanització s'ha assolit gairebé totalment enguany. També tenguérem en compte la necessitat d'orientar les activitats extraescolars del centre cap a uns objectius que contribuïssin a la normalització cultural. Per exemple, enguany hem començat les projeccions de vídeos amb pel·lícules doblades o parlades en català, procedents de l'Obra Cultural Balear. Són en català tant les convocatòries per a actes culturals com les explicacions de sortides col·lectives o excursions.

Tota aquesta tasca duita a terme l'any passat i les previsions per enguany foren exposades pel director del nostre centre a l'Escola d'Estiu de la FP a Mallorca celebrada el passat mes de setembre a l'Institut Francesc de B. Moll de la Ciutat de Mallorca.

En el començament del curs actual hem vist que el procés de catalanització serà més lent que no esperàvem, sobretot pel que fa als llibres de text i a l'ús del català com a llengua escrita. Es deu sobretot a tres factors: 1) Manca de seguretat en el domini del català escrit en gran part dels professors, segurament per culpa de la inèrcia en la utilització del castellà com a llengua de les pissarres, els llibres de text, exàmens, etc. 2) Llibres de text insuficients i poc o nul material bibliogràfic de consulta, especialment en les assignatures de tecnologia de cadascuna de les branques. 3) Mobilitat del professorat, concretada en la rebuda cada any de professors procedents de fora dels Països Catalans, sense cap coneixement de la nostra llengua i cultura.

Amb tot això poguérem començar l'ensenyament en català en la formació humanística per a tots els cursos de 1r de Primer Grau, utilitzant el llibre de text Occident, de l'Editorial Vicens Vives, a més d'apunts realitzats pels professors de l'assignatura. Pel que fa a la resta d'assignatures s'usa parcialment el català com a llengua escrita en algunes branques en les matemàtiques i la física i la química. La resta de professors catalanoparlants utilitzen el català com a llengua oral.

L'acollida dels pares sembla que ha estat bona (només un pare entre un grup de 250 assistents a la reunió de principi de curs, sol·licità més aclariments sobre la qüestió i en quedà plenament satisfet), sense deixar de banda, però, els recels que tenen molts d'ells enfront de qualsevol canvi pedagògic perquè pensen que pot afectar la marxa normal dels estudis. I sense oblidar també les reticències, per desgràcia encara existents, a considerar el català com a llengua capaç de ser utilitzada en qualsevol àmbit de la societat.

Un aspecte destacable és la integració dels al·lots procedents de famílies castellanoparlants, tots entenen el català i la immensa majoria és capaç d'expressar-s'hi amb normalitat. Són més reacs a la utilització del català com a llengua escrita fora de les assignatures 'normalitzades'.

El projecte de normalització ha d'afectar forçosament en un termini més o menys proper la situació actual de la llengua espanyola en l'ensenyament del nostre centre. Aquest tema ha estat tractat en el departament d'humanitats i com a mínim hem començat el diàleg perquè la majoria dels continguts de llengua i literatura arribin a través del català i l'espanyol sigui estudiat com a segona llengua. Els alumnes comencen a poc a poc a veure que l'assignatura de llengua és la de la seva pròpia.

Finalment, també podem parlar de la catalanització a la biblioteca del centre.

192

CENTRE: Escola Pública Riu d'Or

ADREÇA: C/ Les Verges, 2

POBLACIÓ: Santpedor

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 315

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980 s'havien demanat als pares llibres en castellà. Però les mestres que van arribar a parvulari començaren a parlar als nens i nenes en català i a explicar el perquè als pares en les reunions de classe. El curs 1980-1981 i a 1r d'EGB ja es va fer tot en català. De cara als pares es va fer una conferència oberta a tot el poble amb el títol «El català a l'escola», a càrrec d'en Joaquim Arenas i la Maria-Josep Curero. El claustre i l'associació de pares van fer els papers per legalitzar la catalanització progressiva de l'escola a partir de parvulari. Encara hi havia alguns mestres castellans i als altres cursos es feien les 3 hores de català. El curs 1981-1982 hi va haver un canvi de mestres a l'escola i ens trobàrem amb un claustre format en la seva totalitat per mestres catalans i tots amb el reciclatge acabat o a mig fer.

De seguida ens plantejàrem com accelerar el procés de catalanització començat i, juntament amb l'associació de pares, després d'haver fet una assemblea aprovant-ho, sol·licitàrem la legalització d'escola catalana total amb aquest programa: «El claustre actual, atesa la seva capacitat per a l'ensenyament en català, s'ha plantejat el procés de catalanització de 3r a 8è, de la manera següent: introducció del català com a llengua de relació, d'acord amb les possibilitats de cada nen; inici de l'ús del català escrit en altres àrees que les de llenguatge, que varia segons el nivell de cada curs; tot seguit, avançar en l'ús del català escrit en totes les àrees d'aprenentatge.

En la sessió celebrada el 12 de novembre de 1981 la Comissió Tècnica Reguladora de l'Ensenyament en Català va acordar la formalització sol·licitada. A partir del curs 1982-1983 totes les àrees de tots els cursos es feren en català.

193

CENTRE: Centre Pilot i Experimental Ribot i Serra

ADREÇA: Passatge Pardo Bazán, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 507

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (el curs vinent)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Vam començar l'ensenyament en català el curs 1978-1979 com a segona llengua. El curs 1982-1983, català com a segona llengua i l'àrea d'experiències, gimnàstica i tallers en català. El curs 1983-1984, preescolar 4 anys, català com a primera llengua. El curs 1984-1985, preescolar 4 i 5 anys, català com a primera llengua. El curs vinent, 1985-1986, a primer curs d'EGB aprenentatge de la lectura i escriptura en català, i a mesura que aquesta promoció avanci, tota l'EGB en català.

194

CENTRE: Guarderia Guirigall

ADREÇA: C/ Berenguer III, 65

POBLACIÓ: Mollet del Vallès

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 65

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar fa aproximadament 10 anys, primer, només com a llengua parlada, a nivell d'ambientació. Un o dos anys més tard (el curs 1976-1977) vàrem implementar el català a l'aprenentatge i a l'escriptura, tenint en compte que el curs de preescolar és el més elevat que tenim, doncs som una escola bressol amb una aula de preescolar.

Actualment l'ús del català està totalment assolit. Els primers anys vàrem tenir una mica d'incomprensió per part dels pares de parla castellana, que pensaven que el fer-ho tot en català significaria un oblit del que era la seva llengua (el castellà) i que com que molts d'ells no l'entenien pensaven que no es podrien comunicar prou bé amb els fills. Després de donar diverses explicacions i de veure-ho també a la pràctica, es van tranquil·litzar, i van comprovar que els nens, quan aprenien el català, seguien parlant-los en castellà i fins i tot, en molts casos, els ensenyaven alguns mots catalans.

La previsió per al curs vinent i posteriors és de continuar en català ja que a hores d'ara, tothom sap que a la nostra escola es fa l'ensenyament en català, i fins i tot ens hem trobat en casos de famílies de parla castellana que ens porten el seu fill per tal que ells aprenguin en català, cosa que ells no varen poder fer.

195

CENTRE: Col·legi Públic Mestres Josep Munguet i Maria Cortès

ADREÇA: Passeig Centenari, s/n

POBLACIÓ: Vilanova del Vallès

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 111

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: En el curs 1980-1981, amb l'arribada de nous mestres amb capacitat i intenció de catalanitzar l'escola, es va veure que tenint en compte la composició sociolingüística del nostre alumnat, era del tot absurd continuar utilitzant el castellà com a llengua vehicular d'ensenyament. Es va endegar, doncs, tot un procés de contactes, xerrades i reunions per tal de conscienciar tothom d'una situació que calia canviar. De tota aquesta feina ja es va perfilar un primer projecte que es va anar de-

finint fins que a l'octubre de 1981 formulaven la petició al Departament d'Ensenyament de formalitzar l'ensenyament en català als primers nivells d'EGB i progressivament als altres.

La nostra escola consta de 5 aules, amb els mestres respectius. La distribució de cursos és, doncs, de dos nivells per aula i mestre. A partir del curs 1981-1982 el català es converteix en l'única llengua de comunicació cap a l'exterior. En aquest mateix curs es catalanitzen el parvulari i el cicle inicial. Al curs 1982-1983 ho fan també els de tercer i quart. El curs passat, el 1983-1984, ho van fer els de cinquè i sisè, i en l'actual curs, 1984-1985, hem completat el procés amb els cursos de setè i vuitè.

196

CENTRE: Escola Nostra Senyora de Puiggraciós

ADREÇA: C/ Pere Ballús, s/n

POBLACIÓ: La Garriga

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 664

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit. Tenim un 2n en castellà, però en el proper curs tot el cicle inicial serà en català
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. Tenim un 3r, un 4t i un 5è en castellà, però que aniran progressivament desapareixent
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català i castellà. Dels 7 professors que hi ha al cicle superior, 3 són castellanoparlants i fan les classes en castellà.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. En els cursos a extingir d'ensenyament en castellà es fa partint del castellà.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment els parvularis i els primers d'EGB, a més de dos segons, un tercer, un quart, un cinquè i un sisè. Les socials, des de 5è fins a 8è, es fan en català. La plàstica i l'educació física al cicle superior es fa en català.

197

CENTRE: Col·legi Públic de Gironella

ADREÇA: Av. Catalunya, 107

POBLACIÓ: Gironella

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 291

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 5è) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (segona etapa d'EGB)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va començar el curs 1980-1981 a parvulari i a 1r alhora. Van començar a establir la llengua oral i escrita en català a totes les àrees. Als altres nivells es mantenia la classe obligatòria de català.

Actualment s'estableix la llengua oral i escrita fins a 5è a totes les matèries. A segona etapa les explicacions es fan en català, si bé una de les assignatures (socials) es fa en català. El curs vinent (1985-1986) la catalanització arribarà a 6è i esperem que el curs 1987-1988 sigui total.

198

CENTRE: Col·legi Públic Verge del Remei

ADREÇA: Les Rodes, s/n

POBLACIÓ: Alcover

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 560

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. Les matemàtiques es fan en castellà
- La llengua a Cicle Superior: Explicacions, material i treballs en català. Les matemàtiques es fan en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'any 1977 es va començar a donar classes de català com una assignatura més. El curs 1978-1979 es va començar a ensenyar en tots els nivells les àrees de ciències socials i ciències naturals en català. El curs 1980-1981 fou declarada escola catalana i, per acord de claustre el curs 1981-1982, els alumnes de preescolar van començar el seu aprenentatge tot en català per continuar així tota la seva escolaritat. No hi hagué cap pare que demanés l'ensenyament en castellà.

199

CENTRE: Nostra Senyora del Lledó

ADREÇA: Pg. Caputxins, 24

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 400

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980 es va començar a totes les àrees de l'EGB perquè a preescolar pràcticament ja es feia. Fins a 5è es fa tot en català. En el cicle superior, encara que alguns llibres de text són en castellà, les explicacions, escrits, etc. es fan en català. El curs vinent s'introduiran més llibres en català, per arribar a la catalanització total d'aquí a dos cursos (1986-1987).

Totes les activitats de l'escola s'organitzen i es realitzen en català. Durant el curs es participa en el Festival de Teatre Infantil Escolar de l'Alt Camp, que es realitza des del curs passat, amb dues obres en català. Una la representen els cicles inicial i mitjà i l'altra, el cicle superior. La revista escolar *Entre tots* és un recull de treballs d'alumnes i un mitjà de comunicació entre col·legi i família. Les sortides culturals es fan per les nostres comarques perquè coneguïn els aspectes de casa nostra. S'organitza també la Setmana de la Cultura Catalana, amb participació activa dels alumnes, que preparen treballs i ambientació i amb actes culturals pels pares. La biblioteca del centre conté gran nombre d'obres catalanes i sobre Catalunya. Es fomenta la participació en les festes populars val·lenques, com les calçotades, els castells, els Tres Tombs... i les pròpies dels nostres pobles. Les famílies castellanoparlants no tenen inconvenient en l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català. No és difícil integrar-se en la catalanitat del centre. En resum, la nostra escola és considerada, per les famílies, com una escola catalana.

200

CENTRE: Escola Pública Graduada de Masllorenc

ADREÇA: C/ Major, s/n

POBLACIÓ: Masllorenc

COMARCA: Baix Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 31

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català (cicle inicial i mitjà) i en castellà (cicle superior)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i en castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Com que és una escola pública cada any canvien els mestres. Si el mestre és català l'ensenyament es fa en català i si és castellà, tot i que l'escola és escola catalana, la meitat de les assignatures es donen en castellà.

201

CENTRE: Col·legi Públic Eudard Toda

ADREÇA: Av. Bellisens, s/n

POBLACIÓ: Reus

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 984

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar, fins a 3r

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català. Si la família ho demana es fa en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: L'any 1980 començà l'ensenyament de pàrvuls 4 anys en català. Actualment aquests alumnes fan 3r d'EGB. A partir d'aquest any a l'escola funcionen dos nivells d'ensenyament, en català i castellà. A començament del curs 1983-1984 els alumnes de 3r fan les socials en català. A la segona etapa es fan en català les matemàtiques. El curs vinent tenim previst començar en català l'àrea de ciències naturals. Esperem que amb dos anys puguem fer les socials en català ja que el professor especialista en aquesta matèria s'està reciclant.

202

CENTRE: Col·legi Públic Jaume II

ADREÇA: C/ Gayarre, 65

POBLACIÓ: El Perelló

COMARCA: El Baix Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 323

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: en català i en castellà

-La llengua a Cicle Superior: en català i en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981

-Tractament del català a l'escola: Progressivament els nens que varen començar en català el curs 1981-1982 (a pàrvuls 4 anys) van continuar l'ensenyament en català i actualment l'escola ho fa en català a pàrvuls 4 i 5 anys, 1r i 2n d'EGB. Progressivament anirem augmentant fins arribar a 8è.

203

CENTRE: Escola Pública Sant Mori

ADREÇA: C/ Marquesa, 31

POBLACIÓ: Sant Mori

COMARCA: L'Alt Empordà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1984-1985 / 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 20

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El setembre de 1980 es va sol·licitar que l'escola fos catalana. Es van presentar els documents necessaris i va quedar l'assumpte formalitzat el desembre de 1981. Des d'aquesta data s'ha anat introduint progressivament el català a l'escola, en aquests moments (curs 1984-1985) ja ho fem tot en català. Només tenim en castellà l'assignatura de llengua castellana.

A la nostra escola tots els nens parlen en català, només alguns, un percentatge molt baix, parla a casa seva en castellà; això facilita i motiva a fer tot l'ensenyament en català. Aquest curs ja tenim tots els llibres i materials en català menys el de castellà. A més, tenim una revista de l'escola en la qual hi participen tots els nivells. D'altra banda, celebrem totes les festes populars catalanes recordant els costums, dites i rondalles de cadascuna. Procurem de totes totes fer estimar la nostra cultura i la nostra llengua.

204

CENTRE: Escola Pública de Borrassà
ADREÇA: C/ Figueres, s/n
POBLACIÓ: Borrassà
COMARCA: L'Alt Empordà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1984-1985
NÚM. D'ALUMNES: 48

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: - - -

205

CENTRE: Col·legi Públic Caritat Serinyana

ADREÇA: C/ Sol de l'Engirol, s/n

POBLACIÓ: Cadaqués

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 268

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: Des de l'any 1973 es feien classes de català (15 hores setmanals) per un mestre de català pagat per l'Ajuntament. Aquestes hores van anar incrementant-se fins que al curs 1979-1980 els nivells de pàrvuls van començar l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català, és a dir, tot l'aprenentatge, ja que des de feia uns quants anys tota la part d'experiències i expressió en general es feia en català. El 1980-1981 vam aconseguir per part de la Generalitat que el centre fos declarat escola catalana, la qual cosa vol dir que des d'aquell curs, pràcticament, tot l'ensenyament es fa en català.

Durant els darrers 4 anys hem aconseguit la normalització plena del català. Com a llengua escolar arriba a tots els nivells i a totes les àrees, excepte les ciències naturals i les matemàtiques de la segona etapa ja que el mestre que imparteix aquestes assignatures és castellanoparlant. Les previsions són de seguir en la mateixa línia.

El 1986 es va canviar el nom de l'escola: de Caridad Serriñana a Caritat Serinyana.

206

CENTRE: Escola Pública de Corçà

ADREÇA: C/ Major, 5

POBLACIÓ: Corçà

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 143

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981, d'un ensenyament fet totalment en castellà vàrem passar a la introducció total del català al parvulari i, progressivament, als

primers cursos del cicle inicial d'EGB. El curs 1981-1982 (que fou quan es demanà oficialment la formalització de l'ensenyament en català) es feia l'ensenyament en català al parvulari i a 1r curs. A la primera etapa tenien, en català, el llibre de matemàtiques. L'ensenyament es feia en català malgrat els llibres d'algunes àrees fossin escrits en castellà.

Actualment (curs 1984-1985) l'ensenyament i ús del català és total. Tot es fa fent servir la nostra llengua.

207

CENTRE: Col·legi Públic El Pi

ADREÇA: C/ Milana, s/n

POBLACIÓ: Sant Pere de Ribes

COMARCA: El Garraf

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 707

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980 a 1r d'EGB els pares trien en forma un grup que fan l'aprenentatge en català i un altre en castellà. S'inaugura el parvulari (dos grups de 4 anys i dos de 5 anys) en el qual es fa l'ensenyament en català. El curs 1980-1981 hi ha un 2n curs en català i un en castellà, tres 1r bilingües i pàrvuls en català. El curs 1981-1982 hi ha un 3r en català, tres 2n bilingües i tres 1r en català, així com els pàrvuls. El curs 1983-1984 a 5è es barregen els dos grups que havien començat en català i castellà.

Actualment la nostra escola fa ús del català com a llengua d'ensenyament, en tots els cursos i nivells.

208

CENTRE: Col·legi Públic Castanyer

ADREÇA: C/ Castanyer, s/n

POBLACIÓ: Sant Joan les Fonts

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 303

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va començar el curs 1976-1977. S'inicià a primer de pàrvuls 4 anys i progressivament s'anà implementant cada any al curs posterior fins arribar a la situació actual. El curs 1977-1978 es va començar a tots els nivells de l'escola l'ensenyament obligatori del català (3 hores setmanals) i tot seguit s'amplia l'ensenyament en català a l'àrea d'experiències (socials i naturals).

El curs 1984-1985 l'ús del català com a llengua escolar arribà al 7è nivell en totes les àrees. El curs vinent (curs 1985-1986) arribarem a tots els nivells i a totes les àrees.

Actualment (curs 1987-1988) el català a la nostra escola és llengua d'ús total en tots els nivells i àrees. Una fita que ens hem proposat és l'enriquiment i concreció del vocabulari que utilitzen els nostres alumnes. Per aconseguir-ho, d'una banda, cada departament elabora uns vocabularis bàsics específics de cada matèria que repartits per nivells, el nen anirà incorporant al seu llenguatge habitual. D'altra banda, estem potenciant la lectura de llibres de literatura infantil i juvenil d'autors catalans seguint l'experiència ja endegada al curs passat, sota el lema "Alimenta el teu cervell".

209

CENTRE: Escola Pública Volcà Bisaroques

ADREÇA: Urbanització Mas Bernat, s/n

POBLACIÓ: Olot
COMARCA: La Garrotxa
TITULARITAT: Públic
CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 311

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: en català i en castellà, segons les matèries
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe. Progressivament, si són circulars curtes, es van donant en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El procés de catalanització de l'escola va començar el curs 1981-1982. La necessitat de fer escola catalana va sorgir del claustre. L'escola estava ubicada a la part vella d'Olot i acollia nens catalanoparlants i castellanoparlants (la majoria), que es mantenien en grups separats per la llengua, tant a nivell de jocs com d'activitats generals d'escola. Veient això vam considerar: 1) Que en fer l'ensenyament en les dues llengües reforçava la situació de separació. 2) Que la llengua de relació, a Olot, és el català, i que per integrar els nens al poble calia que els facilitéssim una eina important com és la llengua. 3) Metodològicament suposava també un desaprofitament d'energies, doncs amb nens petits era difícil compaginar i potenciar per igual les dues llengües.

El procés seguit fou: 1) Discussió al claustre, amb l'ajut d'un tècnic de la Delegació d'Ensenyament del Català, per tenir una visió més real de la nova situació que se'ns presentava. 2) Un cop debatut i assumit pel claustre, es va passar a la junta de l'Associació de Pares. 3) Es va proposar en una assemblea de pares i, un cop discutit, es va aprovar. 4) Seguïrem el procés legal per a ser reconeguts com a escola catalana. 5) Per acabar, es va donar una informació especial sobre la nova situació als pares que tenien fills que havien de començar en català.

Actualment (1986-1987) l'escola és catalana en la seva totalitat i procurem adaptar-nos a les normes vigents.

210

CENTRE: Col·legi Públic de Vila-roja

ADREÇA: Barri de Vila-roja, 171

POBLACIÓ: Girona

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 245

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (al parvulari) i tots en castellà (a la resta)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 es decidí començar en català a tots els cursos les àrees de matemàtiques, pretecnològiques i dinàmica. El curs 1982-1983 s'hi afegixen les ciències socials a cicle superior i experiències a cicle inicial i mitjà. Les explicacions, llibres i ciclostilat és en català però, els treballs escrits pels nois tenen certa llibertat per expressar-se en una de les dues llengües. Fou el curs 1983-1984 que el claustre de professors decidí començar el procés d'immersió del català durant el curs 1984-1985 i en els dos nivells de pàrvuls; aquest curs, per tant, estan fent 1r d'EGB.

Es pot dir que a l'escola s'utilitza com a llengua vehicular a tots els nivells i en tots nivells de comunicació: mestres-alumnes (no alumnes-mestres, que costa més a causa del nombre de castellanoparlants), cartellera, decoració... Es fan en castellà la llengua castellana i les naturals a cicle superior. La previsió pel curs que ve (1986-1987) és veure complet tot el cicle inicial en català i poder fer una primera avaluació del procés d'immersió i en la resta de cursos, ja que cada cop els nois dominen més la llengua anar progressant en l'expressió oral i escrita.

211

CENTRE: Col·legi Públic Comarcal de Cornellà del Terri

ADREÇA: Av. Girona, s/n

POBLACIÓ: Cornellà del Terri

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 352

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'ensenyament en català en totes les àrees, el curs 1978-1979, a preescolar i de manera progressiva en els altres nivells a mesura que aquesta promoció anava avançant. El curs 1980-1981 vam obtenir l'autorització del Departament d'Ensenyament per fer l'ensenyament en català en totes les àrees d'EGB.

Durant aquest curs 1984-1985 hem arribat a la plena utilització del català com a llengua d'ensenyament a tots els nivells i àrees, exceptuant l'àrea d'educació física (en compliment del Decret 576/1983, de 6 de desembre, que modifica l'article 9è del Decret 362/1983 de 30 d'agost). La previsió per al curs vinent i posteriors és la de continuar la mateixa política, intentant consolidar l'ús del català en tots els nivells i àrees.

212

CENTRE: Escola Carles de Fortuny

ADREÇA: C/ Carles de Fortuny

POBLACIÓ: Esponellà

COMARCA: El Pla de l'Estany

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 50

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: Abans de 1980
- Tractament del català a l'escola: Quan vàrem incorporar-nos al centre, l'any 1980, l'ensenyament ja es feia totalment en català i així s'ha seguit fent. La llengua catalana s'usa a tots els nivells i a totes les àrees, menys llengua castellana i educació física. La previsió és continuar dins la mateixa línia.

213

CENTRE: Escola Graduada Mixta de Medinyà

ADREÇA: C/ Pere Roura, s/n

POBLACIÓ: Medinyà

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 130

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Actualment es fa tot en català des del 1983. La previsió és continuar així.

214

CENTRE: Societat Cooperativa Limitada Escola Estel

ADREÇA: C/ Sant Joan, s/n

POBLACIÓ: Molins de Rei

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 256

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1966
- Tractament del català a l'escola: La llengua catalana és l'habitual a l'escola des de la seva fundació, com a parvulari, l'any 1966. El 1969, els pares plantejaren als mestres la possibilitat de seguir amb l'EGB, per tal com que no hi havia cap possibilitat a la vila de continuar l'ensenyament en català. Els mestres ho acceptaren i, d'aleshores ençà, l'escola ha emprat el català a totes les àrees i a tots els nivells.

El català és la llengua d'ús normal a l'escola des de maternal fins a 8è d'EGB, i a totes les àrees. La llengua castellana s'introdueix, com a assignatura, en iniciar el cicle mitjà. Considerem que no és convenient treballar-la en el cicle inicial, ja que els nens estan en ple aprenentatge de la lectura i l'escriptura.

215

CENTRE: Col·legi Públic Lola Anglada

ADREÇA: Zona esportiva

POBLACIÓ: Tiana

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 350

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, material en català i escrit opcional
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. Els treballs en català i en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 4t) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (cicle superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 va ser el primer curs que es va començar a aplicar el projecte de catalanització a l'escola. Pàrvuls a 1r d'EGB ho feien tot en català. La resta de cursos només es feia en català l'àrea de socials. El curs 1983-1984, tot en català fins a 2n i experiències a tota l'EGB. El curs 1984-1985, tot en català fins a 3r i a la resta de cursos, a nivell oral, tot en català menys les hores de llengua castellana. A nivell escrit és opció personal de cada nen, encara que el mestre anima i estimula a fer-ho en català.

La llengua que es parla a l'escola i a la classe és el català. De moment, la llengua a utilitzar en els treballs escrits és opcional per cada nen (de 4t en amunt), però les fitxes es donen totes en català i no hi ha massa dificultats de comprensió. S'ha superat totalment el refús que hi havia per part d'alguns nens cap al català i estem constatant que fan servir cada vegada més la llengua catalana tant a nivell oral com escrit i no pas perquè sigui una imposició de l'escola o del mestre, sinó perquè ells mateixos ho valoren i opten per fer-ho així. Cara al proper curs creiem que el nombre de nens que prendran aquesta opció augmentarà i aconseguirem la catalanització gairebé total.

De fet, creiem que els objectius que ens vàrem marcar quan ens vàrem definir com a escola catalana els estem aconseguint: 1) Parlar i escriure normalment en català. 2)

Fomentar la lectura de llibres escrits en català. 3) Incloure les festes populars de Catalunya a la programació de l'escola. 4) Fomentar per tots els mitjans al nostre abast l'expressió en català, tant a nivell oral com escrit. 5) Incrementar la dotació de la biblioteca de l'escola tant amb llibres de lectura en català com amb llibres de consulta. 6) Conèixer Catalunya 'en viu': sortides didàctiques programades al llarg del curs, i colònies que tenen com a objectiu conèixer comarques de Catalunya. 7) Incorporar la cultura catalana a les tasques escolars i fer-se ressò de fets importants. 8) Potenciar la participació en els mitjans de comunicació de casa nostra.

Un altre fet que ens sembla important destacar és l'augment de nens en general que s'ha produït a l'escola coincidint amb el fet de declarar-se escola catalana, i dins d'això, l'increment de tant per cent de nens catalanoparlants, cosa que ha donat lloc a una situació que facilita molt més la integració lingüística dels nens castellanoparlants.

216

CENTRE: Escola del Cros

ADREÇA: Barri Sant Miquel del Cros

POBLACIÓ: Argentona

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 280

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Aquest curs 1984-1985 funcionen totalment en català els dos nivells de preescolar, i les mateixes assignatures explicitades anteriorment en els nivells restants. Les previsions són que cada curs escolar es catalanitzi un nivell més.

217

CENTRE: Col·legi Públic Mas i Perera

ADREÇA: Pl. Espirall, s/n

POBLACIÓ: Vilafranca del Penedès

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 385

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (fins a 1r)

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (fins a 1r) i oral en català, però escrit en castellà (2n)

-La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà

-La llengua a Cicle Superior: en català i en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982

-Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 s'inicia l'aprenentatge de lectura i escriptura en català a pàrvuls de 4 anys, per anar-la estenent progressivament. En aquest curs (1984-1985) fins a 1r nivell és totalment en català. A 2n i cicle mitjà es fan en català l'educació física, la música i les experiències (excepte a 4t) i la plàstica. A cicle superior es fan en català les matemàtiques, l'educació física, la plàstica, les socials i el treball oral de les altres. La previsió és arribar a la catalanització total de l'escola de manera decidida i progressiva.

218

CENTRE: Escola Josep Gil Hervàs

ADREÇA: C/ L'Alcúdia, s/n

POBLACIÓ: Benimodo

COMARCA: La Ribera Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 248

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català i escrit en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català. Material i treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: El curs 1984-1985 la lectoescriptura a pàrvuls es feia en català. A cicle mitjà i superior es feia en català les socials i naturals. La catalanització total s'aconseguirà el curs 1994-1995.

219

CENTRE: Col·legi Sant Jordi

ADREÇA: Partida Montcada, 16

POBLACIÓ: Lleida

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Privat

CURS: 1984-1985 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 473

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

–Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979, tot i que ja es feien algunes activitats en català des d'abans

–Tractament del català a l'escola: Des de la fundació de l'escola l'any 1953 (un dels fundadors fou Enric Farreny i Martí), sempre s'ha parlat en català. Durant els anys 1962-1963 es va introduir el català escrit, mitjançant les revistes *Cavall Fort*, *Tretzevents* i *Serra d'Or*. Després es passà a que cada nen treballés en la seva llengua materna. En el curs 1979-1980 es generalitzà l'ús del català a totes les àrees. En el curs 1983-1984 (l'escola va ser una cooperativa de pares fins al curs 1986-87, després es va integrar a la xarxa pública) hi hagué un sector de socis en desacord amb la catalanitat de la nostra escola i intentaren castellanitzar-la, intentant utilitzar el castellà al mateix nivell. Això provocà una problemàtica interna, però l'escola continuà com ara.

En el curs actual (1987-1988) la catalanització arriba a totes les àrees, nivells i activitats dels alumnes, mestres i personal no docent de l'escola. Els objectius per al proper curs són continuar amb la tasca començada. El català a la nostra escola és un fet assumit per tota la col·lectivitat que la integrem. La nostra tasca anirà dirigida, especialment, a fer una bona immersió en la nostra llengua, al col·lectiu castellà (alumnes i pares). Seguirem les pautes del 2n Congrés Internacional de la Llengua Catalana i de l'Associació Òmnium Cultural.

220

CENTRE: Col·legi Públic Jacint Verdaguer

ADREÇA: C/ Jacint Verdaguer, 72

POBLACIÓ: Sils

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 275

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

–Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

–Llengua en la qual es treballa a preescolar:

–Ambientació: en català

–Treball: tots en català

–La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

–La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

–La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

–Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

–Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

–Llengua de les circulars informatives als pares: en català

–Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

–Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976

-Tractament del català a l'escola: Fins l'any 1976 les explicacions es feien en català i es va introduir la llengua catalana com a assignatura. Durant el curs 1976-1977, a partir de 1r d'EGB, es començà a fer tot en català. Els altres cursos, a més de fer la llengua catalana com a assignatura, anaven afegint-ne d'altres en català. A partir de 1980 ja es va fer tot en català i l'any 1981 ja vam ser considerats escola catalana. Fa anys, doncs, que la nostra escola és plenament catalana.

Com que creiem que una escola, per ser catalana, no s'ha de basar només en la utilització de la llengua, sinó que la programació dels continguts de les diverses àrees s'ha d'orientar a l'estudi de la realitat catalana, des de fa tres cursos en l'àrea d'experiències, aquesta escola ha prescindit dels llibres de text i utilitza materials elaborats pels professors.

221

CENTRE: Col·legi Públic de Bonastre

ADREÇA: C/ Albinyana, 2

POBLACIÓ: Bonastre

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 15

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983

-Tractament del català a l'escola: Tenint en compte la procedència majoritària de l'alumnat, entre l'associació de pares d'alumnes i la direcció del centre, vàrem acordar fer tot l'ensenyament completament en català el propassat curs 1983-1984. Vàrem posar-ho en marxa tot alhora ja que l'escola és unitària i no era susceptible de divisions.

El català és la nostra primera llengua. De fet, quan vàrem començar a fer-ho el curs 1983-1984 la majoria dels alumnes parlava i llegia millor el català que el castellà, el que succeïa era que els llibres de text eren tots en castellà. A partir d'aquí va ser quan vàrem fer aquest canvi.

Avui l'ensenyament és totalment en català: llibres de text de tots els nivells i àrees, explicacions, detalls, comunicacions als pares, informes... També donem un correcte tractament al castellà i respectem la minoria castellanoparlant de la classe.

222

CENTRE: Col·legi Públic d'Alàs

ADREÇA: Av. Zulueta, s/n

POBLACIÓ: Alàs

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 29

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Actualment tot es fa en català menys les matemàtiques. De cara al curs vinent i posteriors es preveu fer la sol·licitud per a fer-ho tot en català.

223

CENTRE: Col·legi Públic Torrella

ADREÇA: Grup Sant Llorenç, s/n

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 496

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català (preescolar 4 anys)
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: les naturals a 3r es fan en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català (en les naturals)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Hem començat el curs 1984-1985 amb els pàrvuls de 4 anys, fent el procés d'immersió, de manera que l'aprenentatge de lectura i escriptura es farà en català. A pàrvuls 5 anys fem català a la tarda. Al cicle inicial es fa l'assignatura de català a 1r, i l'assignatura de català i l'àrea d'experiències a 2n. Al cicle mitjà s'ha iniciat en català l'àrea de naturals a 3r. A la resta de cursos es fa l'assignatura de català. Al cicle superior es fa l'assignatura de català i la de naturals.

224

CENTRE: Col·legi Públic Sant Llorenç del Munt

ADREÇA: Grups Sant Llorenç, s/n

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 418

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català (pàrvuls 4 anys) i indistintament (pàrvuls 5 anys)
- Treball: tots en català (pàrvuls 4 anys) i tots en castellà (pàrvuls 5 anys)
- La llengua a Cicle Inicial: en castellà. Oral en català, però escrit en castellà (experiències)
- La llengua a Cicle Mitjà: en castellà. En català oral i escrit (socials)

- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català (matemàtiques i socials). Material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: L'objectiu és assolir progressivament la total catalanització de l'escola.

225

CENTRE: Col·legi Públic Eusebi Cima

ADREÇA: C/ Vic, 2

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 420

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català (a preescolar 4 anys)
- Treball: tots en català (a preescolar 4 anys)
- La llengua a Cicle Inicial: en català i castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català en algunes assignatures
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: es fan les hores obligatòries de català i de castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà. En català a preescolar
- Llengua de la feina administrativa interna: en castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

226

CENTRE: Col·legi Santiago Morera

ADREÇA: C/ Santa Eulàlia, 22-24

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 415

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: A preescolar 4 anys tot és en català. A cicle mitjà, les experiències i les matemàtiques. A segona etapa, les naturals i les matemàtiques. Com que la majoria del professorat és catalanoparlant les àrees de música, plàstica i gimnàstica es fan en català.

227

CENTRE: Col·legi Públic Pau Vila

ADREÇA: C/ Vial, 4 – Can Jofresa

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 546

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà (a pàrvuls 4 anys es fa en català)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: indistintament. En català a pàrvuls 4 anys
- Treball: tots en castellà. En català a pàrvuls 4 anys
- La llengua a Cicle Inicial: tot en castellà, llevat de l'àrea d'experiències a 2n
- La llengua a Cicle Mitjà: tot en castellà, llevat de les ciències socials a 5è
- La llengua a Cicle Superior: en castellà, tret de les matemàtiques de 6è i les naturals de tot el cicle
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura. A P4 es parteix del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família i el mestre
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: La intenció és anar fent progressiu l'ensenyament en català. Tot depèn del professorat que ens arribi.

228

CENTRE: Bisbat d'Egara
 ADREÇA: C/ de Sant Marian, 46
 POBLACIÓ: Terrassa
 COMARCA: El Vallès Occidental
 TITULARITAT: Públic
 CURS: 1984-1985
 NÚM. D'ALUMNES: 511

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Com que és una escola de doble línia l'ús del català a l'EGB s'assoleix a 4t per un dels cursos paral·lels, excepte 1r, on els dos cursos paral·lels utilitzen el català. Al cicle superior fan servir el català les àrees de socials i naturals.

229

CENTRE: Col·legi Públic França

ADREÇA: C/ Ausiàs March, 4

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 670

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català a P5 i en castellà a P4
- Treball: a P5 en català oral i en castellà escrit, a P4, tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català i castellà, però escrit sempre en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: en castellà (llevat de les ciències socials)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català i castellà, segons el mestre. Material en castellà-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Els mestres de la plantilla són gairebé tots catalans o castellans amb reciclatge i domini oral del català, excepte la directora i quatre mestres més, tots definitius, dos dels quals són a prop de la jubilació. La directora, però, tot i essent resident a Terrassa des de fa una eternitat, no el parla ni el vol parlar. «Ha de haber escuela para castellanos...» i per desgràcia té una forta influència sobre la decisió dels seus adeptes. En general al cicle superior hi ha tres mestres catalans que el parlen a classe; a cicle mitjà fan les 3 hores obligades i les socials; a cicle inicial fan les 3 hores de català i hi ha mestres que parlen català amb els alumnes. A P5 parlem sempre en català però ens hem vist obligades a fer l'escriptura en castellà, ja que l'any vinent nosaltres no sabem a on serem i els agafaran mestres que els parlaran sempre en castellà.

La previsió és que si aconseguim anul·lar la *cabeçunada* de la directora amb raonaments legals o 'de dalt' es podria fer immersió perfectament ja que hi ha força voluntat de fer-ho per part dels mestres i encara més per part dels pares.

230

CENTRE: Escola Llebeig

ADREÇA: C/ de les Escoles, s/n

POBLACIÓ: Vilobí del Penedès

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 54

ÚS DEL CATALÀ COM A LENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'escola es va inaugurar l'any 1969 i des d'aleshores fins a l'any 1980 es va fer l'ensenyament en castellà, excepte l'assignatura de català, que es va introduir arran del decret de la Generalitat. L'any 1980, a causa de l'entrada a l'escola d'un professor català, es va introduir a cicle superior l'assignatura de socials en català, igual que les explicacions, comentaris i textos d'altres assignatures.

Aquest mateix any es fan assemblees de pares per plantejar la catalanització de l'escola, però malgrat l'esforç de tots no es va dur a terme cap proposta. L'any 1981 entra un nou professor també català i es comença a introduir el català a cicle inicial i preescolar, en tots els seus aspectes. Durant aquest any es torna a replantejar la catalanització i s'aconsegueix que l'associació de pares signi la seva sol·licitud. És en aquest moment que un decret de la Generalitat converteix a totes les escoles de menys de cinc unitats, en escoles catalanes. Malgrat aquest decret i les iniciatives dels pares a cicle mitjà es continuà fent l'ensenyament en castellà, tret de les hores de llengua catalana. Aquesta situació es va mantenir fins al curs 1983-1984, que marxà la

professora castellana a causa de les moltes pressions (que fes l'ensenyament en català, que fes el reciclatge...) tant dels pares com dels mestres. Arribà un altre professor, català, i així vam poder començar la catalanització total de l'escola, fet que continua avui amb algunes variants: no tenim especialista de català ja que tots els mestres posseeixen el títol de mestre de català i a tots els nivells s'utilitza el català com a base de l'aprenentatge i s'introdueix el castellà com a segona llengua a nivell oral en el cicle inicial i, a nivell escrit, a cicle mitjà.

231

CENTRE: Col·legi Públic Les Pinediques

ADREÇA: C/ de les Escoles

POBLACIÓ: Taradell

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 306

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: S'acordà començar el curs 1978-1979 l'ensenyament totalment en català en els nivells de preescolar. A la segona etapa d'EGB, com que el professorat estava preparat per fer l'ensenyament en català es decidí fer les classes, les explicacions i els treballs en català, mantenint, però, els textos ja comprats en castellà i, progressivament, adaptar-los a la nova situació. En els cursos successius s'anaren ampliant els nivells impartits en llengua catalana. A partir del curs 1983-1984 s'aconseguí l'ensenyament en català en tots els nivells.

El procés es va iniciar quan un petit nucli de mestres i pares planteja la situació. Es produeix una divisió en el claustre: tensions, baralles, discussions, enfrontaments que, de mica en mica, van aclarint la situació fins que s'aconsegueix la declaració d'escola

catalana. S'estableix així un clar procés de catalanització i aquest fet deixa de ser qüestionable. Els mestres que es volen quedar a l'escola inicien el seu reciclatge i els que venen nous, al marge que es garanteixi que són catalanoparlants, saben ja què han de fer.

La catalanitat de l'escola es viu com un fet normal. En aquests moments ens esforcem per millorar la nostra manera de treballar la llengua i, en especial, com introduir el castellà com a segona llengua en un alumnat majoritàriament d'ambient i parla catalana.

Per altra banda, intentem també que els nens de la nostra escola tinguin i adquireixin una visió el més àmplia possible de la realitat del nostre país. Les sortides que es fan al llarg dels vuit cursos de l'EGB tenen també com a objectiu descobrir les diferents situacions lingüístiques del país.

232

CENTRE: Escola Pública Rocafonda

ADREÇA: C/ Ciutat de Tàrraga, 41

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 679

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. La revista, feta conjuntament amb l'associació de pares, és bilingüe, amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Des de l'inici del curs 1977-1978 es va fer bilingüisme, respectant la llengua dels infants catalanoparlants en gran majoria i fent-los la lectoescriptura en català. Durant el curs 1980-1981 es comença a utilitzar el català com a llengua vehicular de coneixements a les aules on hi havia mestre catalanoparlant, que no eren pas totes. A partir del curs 1981-1982 es comença l'ensenyament totalment en ca-

talà, independentment de la procedència lingüística familiar en una de les aules de preescolar 5 anys, especialment madura per a fer-ho i als tres grups de preescolar 4 anys.

A partir d'aquest curs (1984-1985) tots els alumnes que inicien l'ensenyament ho fan en llengua catalana, i es dona molta importància en el primer temps a l'adquisició del domini oral del català per part dels alumnes.

Paral·lelament al procés de catalanització del cicle inicial, en els cicles mitjà i superior s'intensificà l'ensenyament del català de tal manera que s'arribà en pocs cursos a la situació actual en què es fa tot l'ensenyament en català a uns alumnes que, en gran majoria, segueixen parlant castellà a casa seva. En el moment de fer l'opció d'escola catalana ens semblava optar per la utopia, però ara veiem que ha estat factible. Hem intentat, en aquest procés, no sols immersir els alumnes en la llengua catalana, sinó també fer-los sentir aquesta ciutat i aquest país com a propis, mitjançant múltiples activitats escolars i extraescolars: colònies, celebració de festes populars, visites a museus, espectacles, representacions...

Considerem que ara som una escola totalment catalana quant a continguts, metodologia i idioma. Com a problemes pendents que esperem anar resolent hi ha la manca de seguretat ortogràfica en els dos idiomes, a causa de la introducció de dos codis escrits semblants, però diferents i la total expressió espontània dels alumnes en català, encara massa sovint els diàlegs es realitzen en doble idioma: català per part del mestre o alumne catalanoparlant i castellà per part dels altres companys. Observem, però, avenços en aquests dos camps.

233

CENTRE: Escola Municipal de Formació Domèstica Reina Violant

ADREÇA: C/ Trilla, 18-20

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 243

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (a tots els cursos menys a 7è i a 8è)

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Començarem el curs 1978-1979, a partir de 1r d'EGB. Es va avançant curs per curs. Hem arribat, així, a 6è: per tant, d'aquí a dos cursos –el curs 1986-1987– s'haurà normalitzat tota l'escola.

234

CENTRE: Col·legi Municipal Homologat de Batxillerat (després Institut de Batxillerat)

ADREÇA: C/ del Morró, s/n

POBLACIÓ: La Bisbal d'Empordà

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 180

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- BUP i COU: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Sempre s'han fet les classes en català, excepte les de castellà. El 99% de l'alumnat és catalanoparlant, per tant el català és l'única llengua de l'institut.

235

CENTRE: Escola Manuel Ortiz Castelló

ADREÇA: C/ Prat de la Riba, s/n

POBLACIÓ: Juneda
COMARCA: Les Garrigues
TITULARITAT: Públic
CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 287

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El curs 1978-1979 comencen els pàrvuls de 4 anys a fer ensenyament en català. El projecte preveu d'anar normalitzant un nivell per any. La resta dels alumnes fins a 5è fan en català, a més de la llengua catalana, l'àrea d'experiències. En el cicle superior es fan en català les matemàtiques i les ciències socials. En el cicle inicial i mitjà totes les àrees es fan en català menys la llengua castellana. En el cicle superior totes es fan en català menys les ciències socials i la llengua castellana.

236

CENTRE: Escola Llar Lluís M. Mestras Martí
ADREÇA: Ctra. de la Canya, s/n
POBLACIÓ: Olot
COMARCA: La Garrotxa
TITULARITAT: Públic
CURS: 1984-1985
NÚM. D'ALUMNES: 211

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Es començà l'ensenyament en català a partir de l'any 1977, principalment als darrers cicles, a les àrees de socials i matemàtiques. A partir de l'any 1980 es fa l'ensenyament en català a tots els nivells i a totes les àrees. Tots els mestres s'han reciclat.

237

CENTRE: Col·legi Públic Salvador Vilarrasa

ADREÇA: C/ Pompeu Fabra, s/n

POBLACIÓ: Besalú

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985 / 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 336

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. Els alumnes que procedeixen de comunitats de parla castellana es fa durant un any ensenyament en castellà, de manera diferenciada.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978

-Tractament del català a l'escola: Encara que extraoficialment a Besalú sempre havia predominat l'ensenyament en català d'aquelles àrees susceptibles de poder-ho fer, ja que el nen assimilava molt bé les explicacions en català encara que tingués el llibre en castellà. Oficialment s'inicia l'ensenyament en català durant el curs 1978-1979 en el primer nivell, curs que de fet fou el que va trencar el gel. En aquell mateix curs ja es tenien les àrees de naturals en català a 2n i a 3r. Els altres cursos tenien encara tots els llibres en castellà.

En l'actualitat (curs 1984-1985) tot l'ensenyament es fa en català, menys l'àrea de castellà, està clar, i la classe de plàstica, els llibres de la qual continuen sent castellans. Com és de suposar, no obstant, la sessió es fa en català. Els professors ben poques vegades han d'utilitzar el castellà en les seves explicacions, ja que per sort el nivell o percentatge de castellanoparlants és tan petit que queden influenciats al cap de poc pels seus amics catalans.

Curs 1986-1987: Ja comunicàrem en anys anteriors que en l'actualitat tot l'ensenyament es fa en català menys l'àrea de castellà i plàstica. Ben poques vegades els professors han d'utilitzar el castellà en les seves explicacions o en les relacions amb els alumnes ja que per sort el nivell o percentatge de castellanoparlants és tan petit que queden influïts al cap de poc pels seus amics catalans i s'entenen de seguida. Cada curs intentem que la nostra influència es noti al carrer i ajudi a la nostra comunitat a vèncer les dificultats o entrebancs de la total normalització. Hem organitzat diverses campanyes o treballs dels alumnes que els obliga a parlar amb la gent o amb els altres familiars d'aspectes de la nostra vida que d'altra forma no en parlarien: tradicions, festes, cançons, noms dels carrers, motius de les cases...

238

CENTRE: Col·legi Públic de Benissanet

ADREÇA: C/ Reus

POBLACIÓ: Benissanet

COMARCA: La Ribera d'Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1984-1985

NÚM. D'ALUMNES: 118

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà

-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament fins a cicle mitjà és tot en català. Al cicle mitjà l'àrea de socials, naturals i matemàtiques són en català. Al cicle superior les socials i les naturals es fan en català. El curs vinent (1985-1986) el cicle mitjà serà tot en català. A l'altre serà el cicle superior.

239

CENTRE: Institut Politècnic de Formació Professional de Manresa

ADREÇA: Av. Bases de Manresa, 51-59

POBLACIÓ: Manresa

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 1.193

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Per àrees ja fa 6 anys que es va començar a catalanitzar, però la normalització completa d'un nivell sencer no s'assolí fins al curs 1984-1985, en el primer curs.

El primer i segon curs s'imparteixen tots en català oral i escrit. Els cursos tercer, quart i cinquè tenen un 7% de classes en castellà, de professors castellanoparlants, però la resta es fa en català. D'aquest bloc n'hi ha un que utilitza textos en castellà ja que no n'hi ha en català.

En el futur es vol anar progressant en la normalització total dels nivells superiors, d'acord amb la resolució del claustre que va aprovar el 28 de juny de 1985, amb un 85% de vots afirmatius.

240

CENTRE: Escola Joan Mas i Verd

ADREÇA: C/ Emili Pou, s/n

POBLACIÓ: Montuïri

COMARCA: El Pla de Mallorca

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 243

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983, es va començar l'ensenyament en català a 1r i 2n de cicle inicial. La catalanització arriba a 3r de cicle mitjà, a totes les àrees. Es preveu que el curs 1986-1987 al primer nivell del cicle superior, el curs 1987-1988 al 2n nivell del cicle superior i el curs 1988-1989 al 3r nivell del cicle superior. El curs 1988-1989 la normalització serà completa.

241

CENTRE: Col·legi Públic Sant Cristòfol

ADREÇA: C/ Sant Cristòbal, s/n

POBLACIÓ: Riola

COMARCA: La Ribera Baixa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 239

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: - - -

242

CENTRE: Col·legi Públic Ruiz Amado

ADREÇA: C/ Pau Casals, 7

POBLACIÓ: Castelló d'Empúries

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 387

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (a 7è i 8è encara s'utilitza el castellà)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El curs 1978-1979 es va començar a fer el 1r de pàrvuls en català, amb la intenció que els alumnes d'aquest nivell anessin continuant la seva escolaritat íntegrament en català. Als altres nivells, que ja anteriorment feren el català com a assignatura, es va introduir l'àrea d'experiència en català.

El curs 1985-1986 tenim un ensenyament íntegrament en català fins a 6è d'EGB. A 7è i 8è tenen en català les àrees de ciències naturals i socials. És per això que tenim prevista una catalanització completa de l'escola pel curs 1987-1988.

243

CENTRE: Col·legi Públic d'Estamariu

ADREÇA: C/ Major, s/n

POBLACIÓ: Estamariu

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 6

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1985-1986) el català és la llengua vehicular a l'escola. Totes les àrees tret la de llengua castellana es fan en català, oral i escrit. Amb els nens de preescolar tot es fa en català i en el cicle inicial s'introdueix el castellà oralment. Els nens fan tot tipus de treballs en català, pregunten en català i juguen en català. Si en alguna ocasió, per exemple, quan parlen o per boca de titelles, els

surt en castellà és per la influència de la TV ja que el canal que es veu més al poble, per tradició i per facilitats tècniques, és el primer. Pel que fa al curs vinent tot fa pensar que continuarà com aquest any.

244

CENTRE: Col·legi Públic Maria Borés

ADREÇA: Av. Josep Aguilera, s/n

POBLACIÓ: La Pobla de Claramunt

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 212

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (però hi ha algun mestre que ho fa en castellà)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'any acadèmic 1980-1981 es comença a fer l'assignatura de català a tots els cursos. El curs 1982-1983 es comença a fer el preescolar en català; a partir d'aquest curs els nens que van començant ja fan tota l'escolaritat en català. L'any acadèmic 1983-1984 s'introdueixen les matemàtiques i les naturals en català a la primera etapa d'EGB i les naturals al cicle superior. Aquest curs hem començat a fer també en català les socials al cicle superior.

El curs 1985-1986 ja es fa tot en català fins a 3r. A 4t i 5è es fa tot en català menys les socials i el castellà. Al cicle superior, 6è està totalment catalanitzat i a 7è i 8è es fa tot en català menys les matemàtiques i el castellà.

Les previsions són que tots els alumnes fins a 3r, juntament amb els de 6è, fan tot l'ensenyament en català. De la resta, 4t i 5è faran tota l'escolaritat en català així que arribin al cicle superior; mentre que 7è i 8è acabaran l'escolaritat fent les matemàtiques en castellà. Està previst, per tant, assolir la catalanització total de l'escola pel curs 1988-1989, al cap de dos anys.

El curs 1986-1987 es fa tot en català des de P4 a 7è. Resten per catalanitzar les matemàtiques de 8è. Entenem per catalanització total l'ús de llibres de text en català, material ciclostilat i audiovisual majoritàriament en català i realització d'exercicis i proves d'avaluació en català. S'ha de tenir en compte que, tenint professors castellanoparlants a l'escola –tres d'onze–, cosa molt freqüent a les escoles públiques de Catalunya, és molt difícil aconseguir una catalanització 'total'. Aquests professors, tot i que tant els llibres de text com la resta de material escrit i audiovisual que fan servir és en català, a l'hora de les explicacions i comentaris de classe se'n van, gairebé de forma involuntària, a l'ús de la llengua castellana. El més greu és que et nombrin a l'escola algun professor que ni tan sols tingui comprensió oral del català, fet bastant possible tenint en compte l'actual sistema de provisió de places a Catalunya, i amb el qual nosaltres ja ens hi hem trobat en els darrers cursos acadèmics.

245

CENTRE: Secció de Formació Professional Vilatorrada

ADREÇA: C/ Alzines, s/n

POBLACIÓ: Sant Joan de Vilatorrada

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 111

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: L'escola es va plantejar en ferm la catalanització el curs 1985-1986. L'ús del català arriba a tots els nivells i àrees, amb més o menys intensitat. La previsió és que els alumnes tinguin la capacitat d'expressar-se en català, tant a nivell oral com escrit. Per tant, continuarem amb aquesta línia i s'aprofundirà en el reciclatge del professorat que ja s'està portant a terme en aquest curs.

El centre va aprovar el dia 30 de setembre de 1986 la següent resolució: «1) Fer en català totes les comunicacions internes i externes que afectin el centre, les actuacions

administratives, els rètols, etc. 2) Realitzar totes les matèries que componen la programació de primer grau de FP en català, la qual cosa implica utilitzar aquesta llengua en qualsevol expressió oral o escrita dins la classe, utilitzar llibres de text en català, sempre que existeixin i gaudeixin d'una qualitat contrastada, editar el material didàctic en català, així com també els exercicis i les avaluacions. 3) Els professors es comprometen a anar-se reciclant amb la finalitat d'adquirir un domini més correcte del català oral i escrit. 4) Encara que aquest acord afecta i vincula tots els professors, es respectarà als professors que en l'aspecte oral, el fet de realitzar una classe en català els comportaria una disminució de la qualitat d'ensenyament, tot i comportant i aplicant la resta d'acords.»

246

CENTRE: Col·legi Públic Sant Vicenç

ADREÇA: Pl. Onze de Setembre, s/n

POBLACIÓ: Sant Vicenç de Castellet

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 345

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 s'inicià un procés de catalanització plena, de forma progressiva, a raó d'un nou curs catalanitzat cada any. Després de cinc cursos de l'inici del procés de catalanització, durant aquest curs 1985-1986 estan plenament catalanitzats tots els nivells fins a tercer d'EGB, aquest inclòs. A la resta de nivells són catalanitzades totes aquelles àrees que la normativa vigent estableix; cal esmentar, però, que la llengua catalana és el vehicle de comunicació en aquelles altres àrees en les quals el mestre és catalanoparlant. La llengua catalana, a més, és la llengua que s'utilitza en els altres aspectes de la vida escolar (administració, co-

municacions, rètols, murals...) com a forma de submergir al gran nombre d'alumnes castellanoparlants en un ambient que doni normalitat i quotidianitat a la utilització de la llengua catalana.

247

CENTRE: Col·legi Sant Josep de Calassanç

ADREÇA: C/ Ernest Solvay, 15

POBLACIÓ: Súria

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 432

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: per grups diferenciats dins la classe

-La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà

-La llengua a Cicle Superior: en català i castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català. Amb alguna família els hi fem en castellà per assegurar-ne la comprensió. Això no obstant, no és la tònica general.

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: Va ésser el curs 1980-1981 en què es va dur a terme un primer projecte de normalització lingüística, que donava a triar als pares la llengua d'aprenentatge. Això, a la pràctica, suposava pels mestres de Cicle Inicial portar una classe amb dos grups de nens que aprenien a llegir i a escriure, uns en català i els altres en castellà. Els problemes metodològics que això comportava, la disminució de la tensió que el tema provocava entre els pares, la voluntat majoritària del claustre de normalitzar de veritat l'ús del català, etc. van ser els factors decisius de cara a elaborar un altre projecte de tractament de les dues llengües.

Aquest nou projecte va iniciar-se el curs 1986-1987 i consisteix en l'aprenentatge de lectoescriptura en català, totes les àrees fetes en català i la introducció progressiva del castellà a àrees fetes en català i la introducció progressiva del castellà a nivell escrit a partir de 3r. L'aprovació d'aquest nou projecte no va ser fàcil, ja que un grup de pares

va pressionar el consell escolar per tal de no modificar la situació, argumentant que es perdria nivell. Això ens va obligar a fer un seguiment del tema i a informar periòdicament el grup de pares interessat i el consell escolar del procés que seguíem. Aquest seguiment del tema ha esdevingut habitual en els nostres plans anuals de centre.

La situació actual és òptima quant a l'ús del català. El professorat té la titulació adequada (dels 21 mestres, 15 tenim el títol de Mestre de Català), un és llicenciat en Filologia Catalana i 5 tenen el certificat de capacitació. L'aprenentatge lectoescriptor es fa en català, l'explicació i la realització de les àrees també, l'ambientació, les circulars, les reunions, etc. es fan en la llengua pròpia del país. Això ha estat possible gràcies a la progressió establerta per l'anterior projecte de bilingüisme, que a la pràctica va fer que tots els nens aprenguessin tant el català com el castellà. Per això, quan es va fer el canvi, es va poder implantar a tots els cursos i nivells, ja que, a la vegada, complíem sobradament els mínims establerts per la Generalitat quant a àrees fetes en català.

248

CENTRE: Col·legi Paidós

ADREÇA: Ctra. Manresa-Berga, km 1,2

POBLACIÓ: Sant Fruitós de Bages

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 984

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà (excepte naturals i socials)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1971
- Tractament del català a l'escola: El curs 1971-1972, des de l'inici de l'escola, es va fer ensenyament en català a preescolar i a 1r i 2n d'EGB. A 3r s'iniciava l'ensenyament del castellà. Teníem els llibres de text en castellà, menys els de socials i naturals, que eren

en català. A la segona etapa es feien tres hores setmanals de català.

En l'actualitat (curs 1985-1986) continuem fent tot l'ensenyament del preescolar i del cicle inicial en català; a 3r s'introdueix el castellà com a llengua vehicular en l'assignatura de llengua castellana per tal d'assolir els coneixements de la segona llengua necessaris de treballar amb igualtat de coneixements, tant en llibres castellans com els catalans, que han tingut sempre des de l'aprenentatge de la lectoescriptura. A la segona etapa, a més de les 3 hores setmanals de català, a part de les explicacions i treballs de les assignatures, que tot i que tenen els llibres catalans, procurem anivellar el coneixement del català i del castellà.

249

CENTRE: Col·legi Oms i de Prat

ADREÇA: C/ Oms i de Prat, 2

POBLACIÓ: Manresa

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 972

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: tot en català només educació física, religió, matemàtiques de 8è i socials de 6è. A les altres àrees les explicacions són impartides forçosament en castellà, perquè pertoquen a professors estatals castellanoparlants. Amb tot, els alumnes són lliures de tenir els llibres de text en català o castellà, així com per expressar-se verbalment i per escrit.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (fins a 3r inclosa)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català (fins el 1985 van ser bilingües)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'any 1979-1980, a partir de 1r, i es va anar ampliant progressivament. Preescolar es feia des de sempre en català.

No podem avançar més en la catalanització per causa dels 6 professors estatals castellanoparlants. Ara bé, tot i que no s'atreveixen a parlar a l'aula en català, alguns

d'ells han començat el reciclatge oficial de català, i pràcticament tots han acceptat de participar, en hores extraescolars, en unes sessions de llengua catalana oral, impartides per alguns companys catalanoparlants, també professors del centre.

250

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Santa Joaquina Vedruna, 2

POBLACIÓ: Sallent

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 354

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'any 1981 ens concediren la formalització de l'ensenyament en català a preescolar i progressivament a tots els nivells. Però abans d'aquesta data ja es feien les explicacions de les assignatures en català. Actualment tots els llibres de text són en català. Solament la llengua castellana s'imparteix en aquesta assignatura.

251

CENTRE: Escola Pública Josep Orrriols i Roca

ADREÇA: C/ Miquel Vilarrúbia, s/n

POBLACIÓ: Moià

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 200

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: en català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El curs 1978-1979 es va començar a fer l'ensenyament en català a parvulari. Fins al febrer de 1981 no se'ns va reconèixer oficialment com a escola catalana. A partir d'aquella data es va continuar fent l'ensenyament en català a parvuls de 4 anys, de 5 anys i 1r d'EGB ampliant cada any un curs més.

Actualment (curs 1985-1986) l'ensenyament s'imparteix en català, a totes les àrees fins a 6è d'EGB. A 7è i 8è es fan, en català, les ciències naturals, plàstica, la llengua i totes les activitats extraescolars. Pel proper curs l'objectiu és ampliar fins a 7è, impartint totes les àrees en català, per tal de mantenir la continuïtat de la llengua en l'ensenyament. Si bé tenim un important problema, plantejat a l'administració, però amb poques possibilitats de solució favorable: el Departament d'Ensenyament ens ha assignat un professor definitiu, castellanoparlant i sense reciclatge.

252

CENTRE: Escola Pública Joan de Palà

ADREÇA: C/ Bisbe Guix, s/n

POBLACIÓ: La Coromina (Cardona)

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 103

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà (a 1r es fa tot en català)

- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar el curs 1983-1984 a fer ensenyament en català a parvulari 4 anys, i anem pujant progressivament. Aquest curs 1985-1986 es fa tot en català a 1r. La catalanització s'assolirà quan els nens que aquest any fan 1r arribin a 8è.

253

CENTRE: Col·legi Públic Dr. Sitges Homedes

ADREÇA: Passeig Anselm Clavé, s/n

POBLACIÓ: Callús

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 208

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament respectant la llengua materna es va

començar l'any 1978 amb els alumnes que aquest any acaben 8è, si bé ja el curs anterior 1977 s'havia començat amb els alumnes que varen acabar el curs anterior.

Des d'aquest curs tots els cursos de l'escola fan l'ensenyament en català. Cicle inicial imparteix totes les classes en català des de fa 5 cursos, comptant-hi aquest. És el primer curs que cicle mitjà imparteix totes les classes en llengua catalana i també totes les àrees de cicle superior. Fins l'any passat l'àrea de matemàtiques i naturals s'impartien en llengua castellana.

Curs 1987-1988: De cara als propers cursos l'àmbit d'actuació, pel que fa a la catalanització total de l'ensenyament, es centrarà en l'elaboració progressiva de material complementari de consulta en català, ja que molt sovint i a mesura que s'avança en l'especialització de segons quines àrees més tècniques es fa difícil de tenir a l'abast material en la nostra llengua.

254

CENTRE: Col·legi Públic El Turó

ADREÇA: Afores

POBLACIÓ: Masquefa

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 340

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va començar el curs 1981-1982, prèvia sol·licitud i declaració d'escola catalana en el nostre centre. A preescolar i a 1r d'EGB ja es va fer tot en català des d'aquest moment. A la resta de cicle inicial i a tot el cicle mitjà es va introduir una àrea en català, a més de la llengua catalana. A segona etapa només es va fer llengua catalana, com era previst.

Actualment (curs 1985-1986) es fa tot en català des de preescolar fins a 5è d'EGB inclòs. Al cicle superior es donen totalment en català les ciències socials i naturals i la religió. En les altres assignatures, llevat del castellà, es procura donar les explicacions generals en català. La classe d'idioma modern es connecta, dins el possible, amb la llengua catalana. De cara al curs vinent haurem de plantejar-nos què fem al cicle superior.

Els professors han realitzat un esforç continuat per aconseguir la normalització de la llengua catalana, mitjançant la catalanització de la nostra escola. L'esforç ha estat gran si considerem l'elevat percentatge de famílies de parla castellana que integren la nostra població (55%), a causa de l'increment d'immigració els anys seixanta. La gran majoria del poble acceptà, des del primer moment, de convertir el nostre col·legi en escola catalana i el fet no va causar cap tipus d'aldarull. Les petites reaccions en contra (que no faltaren) es va procurar llimar-les amb bones dosis de raons socials i pedagògiques. Així, ara, podem constatar com molts nens que a llurs cases parlen en castellà ho fan en català amb els companys, al carrer i a l'escola.

255

CENTRE: Col·legi Públic Alfred Mata

ADREÇA: C/ Pau Casals, 4

POBLACIÓ: Puig-reig

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 298

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català, però també partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 es van catalanitzar totes les àrees de preescolar, de 1r a 5è les àrees d'experiències, dinàmica i plàstica, de 6è a 8è, ciències socials, tecnologia i educació física. La catalanització progressiva es preveu que sigui total el 1987-1988.

256

CENTRE: Centre Escolar Roig-Tesalia

ADREÇA: C/ Marina, 333-368

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 600

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: A l'escola, abans del 1975, ja s'impartien algunes àrees en català, malgrat que només fos oralment, també es feien periòdicament classes d'iniciació a la llengua catalana. A partir del 1975 s'augmentà la catalanització i, en el moment en què oficialment s'implantà el català a les escoles, l'escola el 1r any ja l'empleava en totes les àrees de preescolar i primera etapa de bàsica, i un 50% de les àrees de la segona etapa i BUP, en els dos anys següents es completà fins a arribar a tots els nivells.

La nostra escola és una escola petita i familiar, fundada fa 30 anys per en Josep Roig i Benach (Sant Jaume dels Domenys, 1916-Barcelona, 1981), mestre de la Generalitat en temps de la República i director de l'Escola Catalana de Badalona en el moment que esclatà la Guerra Civil. Actualment l'escola segueix la línia pedagògica del fundador ja que hi continuen quatre fills. Amb la reinstauració de la Generalitat l'escola participa, d'una manera activa, en tots aquells estaments que incideixen d'alguna manera en el coneixement de la nostra cultura. Així, per exemple, des del 1982, l'escola organitza uns Jocs Florals, coincidint amb la festa de Sant Jordi. També uns tallers de teatre, visites als museus, concursos d'auques, mostres d'arts plàstiques...

257

CENTRE: Escola Ricard Coll

ADREÇA: Parc Serentill, s/n

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 156

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (excepte els de 4t, que tenen la mestra castellana)

-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe. De cara als pares intentem al màxim potenciar l'ús del català com a llengua normal de relació. Ara ja ens trobem que ningú no ens diu '*en castellano por favor*', cosa que fa dos anys era d'allò més normal.

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983

-Tractament del català a l'escola: El curs 1983-1984 vam començar el procés d'immersió als pàrvuls 4 anys. També aquest mateix curs es va treballar amb els nens de 1r perquè quan acabessin el cicle inicial poguessin usar el català com a llengua vehicular i d'aprenentatge a 3r.

El curs 1985-1986 s'aconsegueix a 3r, tenint en compte que els pàrvuls 4 i 5 anys són totalment en català. Aquest curs, però, se'ns va trencar a 4t ja que la tutora era castellana i no es podia fer tot en català, com als altres cursos.

Actualment (curs 1986-1987) ho fan tot en català els cursos de P4, P5 i 1r perquè segueixen el programa d'immersió. A 2n es fa tot en català excepte la llengua castellana (aquests nens havien començat la lectoescriptura en castellà). A 3r i 4t es fa tot en català excepte la llengua castellana. S'intenta, d'una manera progressiva als dos cursos, arribar a l'equiparació de les dues llengües en l'ensenyament, és a dir, que el català no sigui l'assignatura. A 5è es fa en català llengua, matemàtiques i socials. A 6è, 7è i 8è es fa català i socials. El fet que en aquests quatre cursos només es faci el mínim de català és perquè

els tutors de tres d'ells són castellans i no hem pogut organitzar-ho de cap altra manera. Administrativament no hem trobat el suport necessari per poder tirar endavant amb el projecte, ja que no ens han fet reserva de places amb titulació.

Tot el nostre projecte de catalanització està, a més, molt directament implicat amb una altra realitat de l'escola. D'aquí a dos cursos ens hem d'unir amb l'escola Àngelus, que és una escola del CEPEPC integrada a la xarxa pública, en un mateix edifici. Això fa que aquest tema estigui constament damunt la taula i que per a nosaltres sigui molt important, ja que l'Àngelus és ja ara escola catalana.

258

CENTRE: Col·legi Públic Ramon Berenguer

ADREÇA: Av. Ramon Berenguer, 157

POBLACIÓ: Santa Coloma de Gramenet

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 1.000

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en castellà
- La llengua a Cicle Superior: tots en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Actualment es fa immersió lingüística a P4, P5, una classe de 1r i una de 2n. L'any vinent s'ampliarà a 3r.

El català s'usa al claustre encara que no majoritàriament. Tanmateix la composició lingüística de la majoria dels mestres és catalana.

259

CENTRE: Col·legi Públic Provençana

ADREÇA: C/ Martí Codolar, 46-50

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 520

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983

-Tractament del català a l'escola: L'escola Provençana està situada a la zona de Santa Eulàlia de l'Hospitalet de Llobregat. La majoria dels seus habitants són emigrants que varen venir fa uns anys i que no han abandonat la seva llengua. Els hàbits lingüístics dels alumnes són, majoritàriament, d'un elevat grau d'ús del castellà. L'alumne catalanoparlant és pràcticament absent a la nostra escola. En aquest context sociolingüístic semblava que només teníem una alternativa i optar per un model d'escola de catalanització mínima, és a dir, per una escola on tot o gairebé tot es fa en castellà. Ens havíem adonat que amb aquest model d'escola els resultats que s'obtenien en l'ensenyament del català eren totalment insatisfactoris ja que no eren suficients per compensar la poca presència ambiental de la llengua catalana. Volíem aconseguir que el català fos a la nostra escola una realitat quotidiana, que adquirís un paper important en el programa escolar, que els nostres alumnes poguessin triar el català com a llengua habitual de relació i d'aprenentatge i que, en acabar la seva escolaritat, tinguessin un coneixement equivalent de les dues llengües. El problema era de difícil solució. La nostra opció d'escola havia de ser decidida i total.

En el curs 1981-1982 l'associació de pares i una part del claustre de professors vàrem sol·licitar al Departament d'Ensenyament l'opció de fer escola catalana. Malgrat els esforços que això comportà, la documentació va ésser bloquejada i vàrem haver de treballar perquè aquest model d'escola pel qual havíem optat, fos possible. D'aquesta manera

haviem de començar l'ensenyament en català durant el curs 1982-1983, però no va ésser així, ja que encara hi havia l'oposició d'una bona part del claustre i de la direcció. Això va comportar moltes tensions i el setembre de 1983, amb el canvi de direcció, es va engegar l'ensenyament en català als pàrvuls 5 anys (aleshores no hi havia pàrvuls 4 anys) sota l'assessorament del SEDEC que enviava, un matí per setmana, una professora de suport al parvulari i cicle inicial. Es va fer el procés d'immersió i a l'any següent ja es va veure que tot aniria bé. Aquells alumnes que començaren als 5 anys a aprendre el català, ja estan en un nivell molt bo. Enguany, al setembre, es va aconseguir la creació de dues aules de pàrvuls 4 anys i aquests, creiem, són els qui realment faran tot l'ensenyament d'acord amb una planificació que respon a la nostra realitat i a les nostres possibilitats.

El procés és difícil pel fet que els nens sovint no han sentit parlar el català, però a l'escola el senten a tothom i els pàrvuls l'aprenen ràpid. Els pares n'estan contents i venen amb alegria a dir-nos que el seu fill, a casa, els explica coses en català. Molts d'ells diuen que els és bo perquè així fan esforços per a entendre'ls i alguns s'han apuntat a les classes de català per a adults. Aquesta és la nostra lluita, convençuda per aconseguir a casa nostra la normalitat lingüística.

260

CENTRE: Escola Príncep de Viana

ADREÇA: C/ Dublin, 5-15

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 460

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r) i cadascú en la seva llengua materna (4t)
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà, segons els cursos
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 3r), partint del castellà i considerant el català com una assignatura (en els grups castellanoparlants) i diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (a partir de 4t)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

-Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978 es va començar una experiència de bilingüisme, dins de cada classe, respectant la llengua materna dels infants, per anar cap a la catalanització total de l'escola. Aquesta experiència es va valorar poc positiva i molt lenta. El curs 1981-1982 es va iniciar l'escola catalana amb la catalanització total a parvulari 4 anys, conservant en els altres cursos la llengua materna en què s'havia iniciat l'aprenentatge i introduïnt en els cursos castellanoparlants, que ja feien 3 o 4 hores de català setmanals, dues àrees (naturals i socials) en català, que s'han anat ampliant.

Actualment (curs 1985-1986) són totalment catalans (com a llengua de tots els aprenentatges, llengua vehicular i ambiental) els cursos de parvulari, 1r, 2n i 3r, un curs de 4t, un de 6è i un de 8è. Els cursos restants tenen el castellà com a primera llengua d'aprenentatge i el català com a llengua ambiental vehicular, i com a segona llengua d'aprenentatge. Es fan en català les ciències naturals, les socials i plàstica. El curs vinent (1986-1987) seran ja totalment catalans els cursos fins a 4t.

261

CENTRE: Parvulari Mainada

ADREÇA: Comte Salvatierra, 8

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 65

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970

-Tractament del català a l'escola: L'ús del català és a tots els nivells i àrees.

262

CENTRE: Liceo Ave Maria

ADREÇA: Pg. Maragall, 337-345

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 233

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament del català a la nostra escola el vàrem començar en el curs 1978-1979, només a nivell oral, així, en el cicle inicial en català (oral) es realitzaven les matemàtiques i la dinàmica. En el cicle mitjà (3r) la dinàmica. En el curs 1979-1980 en el cicle inicial a nivell oral es fa tot en català i en el cicle mitjà continua igual que el curs anterior. En el curs 1980-1981, el cicle inicial continua igual, però el cicle mitjà s'amplia el català com a assignatura: 4t i 5è tenen un temps dedicat a aquesta llengua. En el curs 1981-1982 el català com a assignatura s'imparteix en tots els cicles. En el curs 1983-1984 les ciències naturals del cicle superior a nivell oral es fan en català.

En el curs 1984-1985 les matemàtiques (oral i escrit) del cicle inicial, les ciències socials del cicle mitjà i les ciències naturals i les matemàtiques del cicle superior, es fan en català. En el curs 1985-1986, en el cicle superior es realitzen totes les assignatures en català.

Actualment (curs 1985-1986) el català a la nostra escola s'utilitza a tots nivells, així per exemple, totes les activitats que es realitzen fora les aules (tallers) es treballen en català. A les aules, generalment, en les assembles, col·loquis, etc. la llengua utilitzada és el català. La previsió per al curs vinent i posteriors és poder arribar a aconseguir una major espontaneïtat en els alumnes per posar-se a parlar en català, sobretot entre ells. En conclusió, podem dir que l'ús del català com a llengua escolar està bastant assolit, però encara ens falta temps i treball per arribar a la plena catalanització, tenint en compte el gran nombre d'alumnes castellanoparlants.

263

CENTRE: Col·legi Públic Gayarre

ADREÇA: C/ Gayarre, 54-56

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 564

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i castellà (un grup de cada)
- Treball: en català i castellà (un grup de cada)
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (excepte a l'àrea de ciències naturals de 7è i 8è)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (menys un grup de preescolar)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català. Les circulars de l'Associació de Pares són bilingües
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El 1978 es comencen a fer en català les ciències socials de segona etapa i l'àrea d'experiències de primera etapa. El curs 1981-1982 es proposa i aprova la catalanització total i progressiva de l'escola. A més, es fan en català les matemàtiques, la plàstica i l'educació física de segona etapa (i s'hi continuen fent les ciències socials, així com les experiències de primera etapa). El pla preveu un procés de 4 anys: progressiu des de baix i augmentant les àrees en català des de dalt. Al mateix temps molts mestres fan el reciclatge.

Actualment, tret de les classes de castellà, francès i anglès, tot l'ensenyament és en català, exceptuant-ne una aula de parvulari (la mestra, definitiva, és castellana) i l'àrea de ciències naturals de 7è i 8è, que es normalitzaran progressivament, a mesura que la mestra, castellanoparlant, vagi progressant en el domini del català. Enguany ja ha començat a 6è.

264

CENTRE: Escola Claret

ADREÇA: Av. Sant Antoni M. Claret, 49

POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: 1.257

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Actualment la catalanització arriba a tots els nivells d'EGB i tots els cursos de BUP i COU.

265

CENTRE: Escola Barcelona
ADREÇA: C/ Evarist Arnús, 2-4
POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: 619

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (hi ha un 5è en castellà)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català es va començar l'any 1977 de la següent manera: un curs català i un curs castellà. D'aquest sistema en resta l'actual 5è. L'ús del català en totes les àrees des de preescolar fins a 4t. A la segona etapa es fan castellà les socials i el castellà.

266

CENTRE: IES Badalona

ADREÇA: C/ Sant Antoni M. Claret, 2

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 172

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- La llengua al primer cicle d'ESO: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: Es tracta d'un institut creat enguany (1985-1986) i es fa tot en català. D'aquí a quatre cursos completarem el primer i el segon cicle de l'ensenyament secundari, tot en català.

267

CENTRE: Institut de FP Bernat el Ferrer

ADREÇA: Mare de Déu de Lourdes, s/n

POBLACIÓ: Molins de Rei

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 784

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 s'inicien els primers projectes pedagògics propis del centre. Pel que fa a la catalanització es decideix de fer tres hores setmanals de classe de català a tots els cursos a tres de les quatre especialitats que tenim. El departament de català elabora els seus propis apunts i material didàctic, perquè els déficits de coneixements i capacitats que tenen els nostres alumnes fa poc adequat el material que forneixen les editorials.

El curs 1982-1983 s'inicia amb molt d'èxit la participació del professorat del centre en cursos interns de reciclatge de català, organitzats per l'ICE de la Politècnica. També comença una tasca sistemàtica de catalanització de la secretaria de l'escola. Es fa campanya per tal d'afavorir l'ús del català a les reunions pedagògiques (claustre, departaments, gestora...). Algunes reunions de tutoria (una hora de reunió del tutor amb el grup classe) es comencen a fer en català. La formació humanística i l'ètica de primer i segon curs es fan en català.

El curs 1983-1984 continuen els cursos de reciclatge de català. Es generalitza l'ús del català a les hores de tutoria. L'institut decideix d'endegar classes de reforç per als alumnes que ho necessitin. Les classes de reforç comprenen les matèries següents: matemàtiques, català i castellà. Aquestes classes de reforç permeten d'augmentar l'eficàcia del nostre ensenyament del català, sobretot en el cas d'alumnes amb un entorn social marcadament castellanoparlant i amb certes actituds de rebuig, i també

en el cas d'alumnes amb dificultats o dèficits d'aprenentatge. La dificultat de fer les classes d'anglès emprant només aquesta llengua (com a objecte d'estudi i com a llengua vehicular) ens decideix a fer les classes d'anglès en anglès i en català. Aquest fet, juntament amb la continuïtat de les classes d'humanística i d'ètica en català, incrementa la presència del català al nostre pla d'estudis. L'elecció del professor de llengua catalana com a secretari de l'Institut completa el procés de catalanització de les tasques administratives del centre: retolació, actes de reunions, circulars internes, documents pedagògics...

El curs 1984-1985, una vegada consolidada la presència del català a les programacions de primer grau del departament de lletres, mirem de fer arribar el català a d'altres àrees, tot oferint ajut i assessorament a aquells professors que vulguin fer-ho. El resultat d'aquesta oferta és que el 50% dels crèdits variables que s'ofereixen als alumnes que experimenten el primer cicle de la reforma de l'ensenyament secundari són en català, que les classes de tecnologia i pràctiques d'electricitat de primer grau es fan en català i que les classes de pràctiques d'administratiu de 3r, 4t i 5è també es fan en català. D'altra banda, continuen les classes de reforç de català amb un aprofitament notable.

Actualment (curs 1985-1986) ens hem marcat, com a línia de treball, la introducció de l'ensenyament en català al segon grau. Pel que fa al primer grau hi ha continuïtat de tot allò que ja es feia el curs anterior i una nova incorporació: les classes del nostre projecte d'àrea tecnològica globalitzada (7 hores setmanals) es fan en català. Una enquesta feta als tutors d'enguany mostra que el català és la llengua més usada –en un 76,8%– tant individualment com col·lectiva– amb els pares, tot i algunes mostres de rebuig que hem experimentat pel fet d'usar prioritàriament el català.

Pels curs vinents i posteriors volem estendre l'àmbit de les classes de català. Per aconseguir-ho el departament de català duu a terme reunions periòdiques amb els professors d'aquestes matèries per tal d'assessorar-los i ajudar-los en el coneixement del llenguatge específic de la seva matèria i en la traducció i adaptació dels apunts per als alumnes. Aquestes matèries han estat seleccionades per la disponibilitat dels professors a fer-les en català.

Volem consolidar el que hem assolit fins ara i impedir que es vegi afectat per concursos de trasllat, nous projectes pedagògics... En aquest sentit el curs vinent donarem forma de llibre en català als apunts en català que fan servir els professors que fan les classes en català.

Endegarem cursets de 4 sessions de dues hores sobre el llenguatge específic de cada especialitat. El departament de català ha rebut demandes en aquest sentit i creiem que unes sessions concentrades i de durada curta seran més accessibles al professorat i ens permetran, al llarg del curs, d'arribar a totes les àrees. Per acabar, l'objectiu de l'Institut, a mitjà termini, és el d'assolir un 60% d'ús del català en l'horari lectiu de tots els cursos i nivells (actualment tenim una mitjana del 39%). Al mateix temps, volem aconseguir que tot el professorat que faci les classes en català intervingui en la correcció dels errors lingüístics dels alumnes, fet que incrementaria enormement l'eficàcia del nostre procés de catalanització.

Els llibres de text que fem servir a 1r i 2n curs són tots fets pel professorat i editats pel mateix centre. Això permet una adaptació molt més bona entre els llibres que s'empren i les programacions de cada matèria. Aquelles matèries que no fan servir llibre de text usen apunts ciclostilats. Els llibres de text són el resultat de l'experimen-

tació dels darrers anys a cada àrea. Els llibres ja editats són –al marge dels de català de 1r a 5è– el d’humanística de 1r i 2n i matemàtiques de 3r i 4t. De cara al curs vinent, s’editaran els apunts de l’àrea tecnològica globalitzada (1r i 2n), de l’àrea de ciències a primer grau, de la física i la química de 3r i de la humanística de 3r.

268

CENTRE: Col·legi Vedruna

ADREÇA: C/ Sant Sebastià, 85

POBLACIÓ: Palafrugell

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D’ALUMNES: 479

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D’ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l’escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs
- Llengua de partida a l’àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L’ESCOLA:

- Any que es va començar l’ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l’escola: A partir del curs 1979-1980 s’ha anat implantant l’ensenyament en català de progressivament en totes les àrees i en tot el que afecta la vida de l’escola: escrits, murals, treballs, revista... Aquest curs 1985-1986 la catalanització arriba a 5è.

269

CENTRE: Escola Doctor Arruga

ADREÇA: Ctra. de Fornells, s/n

POBLACIÓ: Begur

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 489

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Vam començar l'ensenyament en català el curs 1979-1980. Ho vàrem iniciar a preescolar 4 anys, que és el primer nivell que tenim a l'escola. Aquesta generació fa en aquest curs 1985-1986 el 5è nivell d'EGB. L'ensenyament és en català a totes les àrees sense excepció. Quant als altres nivells (cicle superior), l'ensenyament també es fa en català atenent-nos, en tot cas, a la Llei de Normalització Lingüística.

El català és la primera llengua a l'escola ja que és amb la qual s'aprèn a llegir i escriure. Totes les àrees es fan en català, sense excepció, de 1r a 8è. Cada vegada sembla una situació més assumida encara que en diferents moments del procés s'han presentat dificultats: intervencions airades d'algun pare en reunions, queixes d'un grup de mares... De cara als propers cursos cal esperar un aprofundiment dels departaments que tenen cura de les diferents àrees quant a elaboració de material i coordinació en l'ensenyament dels continguts dels tres cicles.

270

CENTRE: Col·legi Públic 21 d'abril

ADREÇA: C/ Narcís Monturiol, s/n

POBLACIÓ: L'Aldea

COMARCA: El Baix Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 218

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 va començar l'ensenyament en català a les matemàtiques de la segona etapa. El curs 1983-1984 va començar a preescolar. El curs 1984-1985 va començar el cicle inicial. El curs 1985-1986 ha començat el cicle mitjà.

Actualment (curs 1985-1986) es fa català a tot el preescolar i cicle inicial. Al cicle mitjà es fa en català les matemàtiques i les socials (en aquest cas només a 3r, el curs vinent s'ampliarà a 4t i el posterior a 5è). Al cicle superior es fa en català les matemàtiques, naturals i socials (en aquest cas només a 6è, el curs vinent a 7è i el posterior a 8è).

271

CENTRE: Escola Municipal de Formació Professional

ADREÇA: C/ Major del Rei Joan Carles I, 12

POBLACIÓ: El Perelló

COMARCA: El Baix Ebre

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 73

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: - - -

272

CENTRE: Escola Graduada Mixta

ADREÇA: C/ Serradet, s/n

POBLACIÓ: Borredà

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 51

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: A la nostra escola es va introduir el català tot de cop amb l'arribada d'uns mestres nous. Es va fer a tots els nivells i àrees perquè es va considerar que la composició lingüística de la població ho permetia. Aquell mateix any es varen fer tots els passos necessaris perquè la nostra escola fos considerada catalana a nivell oficial. Tot això va succeir el curs 1981-1982.

273

CENTRE: Col·legi Públic Galceran de Pinós

ADREÇA: C/ Reina Elisenda, 2

POBLACIÓ: Bagà
COMARCA: El Berguedà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 295

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: A partir del curs 1977-1978 es va començar a fer l'aprenentatge de la lectura i escriptura respectant la parla de cada nen. L'altra llengua s'introduí a 2n curs, a nivell oral, i a 3r es començà a treballar de forma escrita. A 4t curs s'igualà el nivell de llengua castellana tant pels catalanoparlants com castellanoparlants i a 5è s'ha igualat el nivell de llengua catalana per tots. Es van començar els dos cursos de preescolar en català per tots els alumnes.

El dia 10 de setembre de 1980 se sol·licita el reconeixement d'aquest centre com a escola catalana. A partir d'aquesta data es va fer tot l'ensenyament en català. L'equip de professors d'aquest centre actualment és de 9 mestres amb diploma de català, 6 amb el primer cicle aprovat i 1 mestre sense titulació i de parla castellana. El professor de llengua castellana, com que té moltes hores lliures, les cobreix fent les matemàtiques de 6è i de 8è en castellà. Els llibres de text i el material, però, són en català.

274

CENTRE: Centre de Pedagogia Terapèutica Sant Miquel
ADREÇA: C/ dels Estudis, 3
POBLACIÓ: Vilanova i la Geltrú
COMARCA: El Garraf
TITULARITAT: Privat
CURS: 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

275

CENTRE: Col·legi Públic Albirka

ADREÇA: C/ Rossend Vigatà, s/n

POBLACIÓ: Arbeca

COMARCA: Les Garrigues

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 260

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: Oficialment el claustre de professors acordà sol·licitar a la Comissió Mixta Ministeri d'Educació i Ciència-Generalitat de Catalunya poder impartir l'ensenyament en català a preescolar i a totes les àrees de 1r d'EGB durant el curs 1979-1980.

Des dels començaments en què vàrem fer l'opció d'escola catalana el criteri de l'equip de professors ha estat la utilització del català com la llengua base dels aprenentatges. És per aquest motiu que tant en el parvulari com en tot el cicle inicial i mitjà, totes les matèries es fan en català. El castellà oral s'introdueix a partir del 2n trimestre del 1r curs i l'escrit en el 3r curs.

En el cicle superior es fan en català totes les matèries, llevat, naturalment, de la llengua castellana i les ciències socials. El motiu de fer les ciències socials en castellà és conseqüència de l'acord que va prendre el claustre a l'hora d'intentar assolir a l'acabar l'EGB, que els alumnes tinguessin el màxim de domini oral i escrit en ambdues llengües: català i castellà. Ens va semblar que havíem d'augmentar la utilització de la segona llengua, i per això es fan en castellà les ciències socials a tot el cicle superior.

La previsió pels propers cursos és continuar amb aquest plantejament que creiem que és el més adequat per la nostra escola i que ha estat el resultat d'una forta reflexió de l'equip de professors juntament amb els pares dels nostres alumnes. Actualment creiem que la nostra escola pot considerar-se totalment catalanitzada.

276

CENTRE: Parvulari Mare Vedruna

ADREÇA: C/ Castell Alt, s/n

POBLACIÓ: Les Borges Blanques

COMARCA: Les Garrigues

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 101

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar a realitzar part de les activitats l'any 1974 i a l'any 1976 ho teníem tot en català. El català a la nostra escola arriba a tots els nivells de preescolar, així com a totes les àrees, ja que tenim tots els llibres en català i els professors tenen tots el títol de Mestre de Català. Tot allò que realitzem és en català.

277

CENTRE: Escola Petit Plançó

ADREÇA: C/ Joaquim Vayreda, 23

POBLACIÓ: Olot

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 386

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (en castellà només si encara no fa dos anys de residència a Catalunya)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1969
- Tractament del català a l'escola: L'escola va començar el 1969 com a parvulari català, seguint un ensenyament actiu. A mitjans dels anys setanta teníem ja completa tota l'EGB. Fins a l'any 1977 els nens aprenien a llegir en la seva llengua materna i acabaven tots parlant català. A partir de 1977 s'ensenya totalment en català. Cal dir que hem sofert advertiments 'pedagògics', especialment a la dècada dels setanta per part de la inspecció de torn. Actualment fem en català totes les àrees i nivells.

278

CENTRE: Escola Pia d'Olot

ADREÇA: Pl. Clarà, 9

POBLACIÓ: Olot

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 837

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va començar oficialment el 1977-1978, però ja es feia tot en català a nivell oral. Es va implantar tot en català en els nivells del parvulari i així progressivament cada curs un nivell més. Des del curs 1969-1970 els alumnes ja tenien classe de català i es posava nota. L'escola no va deixar mai de fer la classe en llengua catalana, malgrat que els llibres estiguessin escrits en castellà. Abans del curs 1969-1970 es feien classes de català amb caràcter voluntari fora de l'horari escolar.

Actualment el català és la llengua de l'escola en tot i per a tot. Tots els alumnes de tots els nivells reben l'ensenyament en català. Totes les àrees es fan en llengua catalana, llevat del castellà i de l'anglès. Sabem que la 'norma' diu que a més de la llengua castellana s'ha de fer una altra àrea en castellà, però al claustre cap mestre no es presta a discriminar una àrea impartint-la en castellà: «Les socials? Quin disbarat! Les matemàtiques? Quin error! La classe de religió? De cap manera! L'educació física? I per què aquesta? Etc.»

279

CENTRE: Escola Agustí Gifre

ADREÇA: Pl. del Poble

POBLACIÓ: Sant Gregori

COMARCA: El Gironès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: 310

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: En el curs 1979-1980 s'implantà l'ensenyament en català a totes les àrees i nivells. Però durant el curs 1977-1978 s'havia començat a impartir l'assignatura de llengua catalana. El català és la llengua vehicular de l'escola, tant a nivell escrit com oral. Fins i tot els nens de procedència catalana empren el català amb els mestres i molt poques vegades el castellà amb els companys pertanyents a famílies castellanoparlants.

280

CENTRE: Col·legi Públic Montserrat
ADREÇA: Afores, s/n
POBLACIÓ: Sarrià de Ter
COMARCA: El Gironès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: 550

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Es va començar en català el curs 1978-1979, fent l'ensenyament en català de l'àrea de ciències socials a tota l'EGB. El curs següent es va fer progressiu amb totes les àrees, excepció del castellà i el francès, començarem pel parvulari i cada any un curs més.

Actualment tot es fa en català, excepte la llengua castellana i la francesa, tot i que la progressió des que ens vam declarar escola catalana, actualment arriba a 6è de cicle superior, s'observa un canvi en els nanos de molt més domini del català a partir de 5è curs. La dificultat més grossa que tenim són les famílies que en una majoria molt gran són castellanoparlants. La previsió és anar pujant la catalanització un curs cada any fins arribar a 8è. Aquest curs 1985-1986 la catalanització arriba a 5è.

281

CENTRE: Col·legi Públic Baeza Alegria

ADREÇA: C/ Acatà, s/n

POBLACIÓ: Sant Andreu de Llavaneres

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 466

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (a 3r), oral en català, però escrit en castellà (a 4t i 5è tot en castellà menys les socials, que es fan en català)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (pàrvuls 4 i 5 anys, 1r, 2n i 3r) i partint del castellà (la resta de cursos)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català. Si els pares ho sol·liciten es fa en castellà, tot i que s'han donat pocs casos
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català arriba fins al primer nivell de Cicle Mitjà (3r), i preveiem que al curs 1986-1987 s'ampliï al segon nivell d'aquest cicle, i així progressivament. Dins d'aquest procés de catalanització, actualment es treballen les següents àrees en català: 4t i 5è, socials; 6è, socials, matemàtiques, naturals i tallers; 7è i 8è, matemàtiques, naturals i tallers. A més, es fan les corresponents hores de català.

A partir del proper curs (1986-1987) el 4t curs s'incorpora a l'ensenyament en català. A 7è s'impartiran en català matemàtiques, naturals, socials i tallers. Seguint aquest procés es preveu que al curs 1987-1988 l'ensenyament a l'escola serà en català a tots els nivells.

282

CENTRE: Escola Marinada

ADREÇA: Pl. Espanya, 1

POBLACIÓ: El Masnou

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 243

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (excepte les socials)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

–Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977

–Tractament del català a l'escola: El procés de catalanització de l'escola s'ha dut a terme d'una manera lenta, subtil i sense traumes. Des de la creació de l'escola fins a l'any 1977 es varen donar classes de català oral a tots els nivells. A partir d'aquesta data ens vàrem plantejar la progressiva catalanització, d'acord principalment amb els criteris d'arrelament al medi.

La nostra escola ha manifestat sempre un interès especial per la vivència del medi on està situada. El fet d'estar ubicada en un poble del Maresme, en contacte directe amb el mar i la muntanya, ens donava moltes facilitats per establir relació directa amb la natura. Per altra banda, el poble ha rebut, en onades successives, un gran nombre d'immigrants que realitzen la seva feina dins i fora del poble. El Masnou, sense ser un poble 'dormitori', en té alguns aspectes.

En els últims anys s'han anat incorporant també al poble els antics estiuejants i així tenim una gran pluralitat d'ambients i de classes socials. Aquesta pluralitat i la seva problemàtica és transferida a l'escola, on ens vàrem plantejar des de fa bastants anys la tasca de la seva catalanització i de l'acceptació del català com a vehicle de comunicació.

Remontant-nos a l'any 1977, direm que l'escola va viure uns moments crítics ja que per una banda vàrem intentar d'incloure'ns en el context català, essent conscients de la feina i de la responsabilitat que comportava, i per l'altra banda vam topar amb una forta resistència per part d'un sector dels pares.

L'escola tenia molt clar que el fet d'incloure'ns i d'integrar-nos en el 'nostre' context no representava cap discriminació pels nens, al contrari, era la base per a una no discriminació lingüísticocial.

La catalanització de l'escola en relació als pares s'ha dut a terme principalment pel respecte mutu de les dues llengües emprades en les reunions, assemblees... sobretot de la catalana que, en un principi, era relegada totalment amb l'excusa de la no comprensió per part d'alguns pares de llengua castellana (malgrat de molts anys de permanència a Catalunya). La total llibertat d'expressió amb la llengua pròpia de cada un dels cooperativistes, i el total respecte dels interlocutors, va ésser un pas important –si no decisiu– per la catalanització.

Les xerrades, col·loquis, seminaris que s'han organitzat a l'escola, han estat portades a terme en català, ja que les diverses persones enteses o especialistes procedien de medis pedagògics profundament arrelats a Catalunya. Les festes populars i les excursions de convivència han fet que molts pares que no són del país entenguessin una mica millor el que és l'essència del nostre poble, donant com a resultat que molts d'ells s'hi sentin identificats o si més no que estiguin satisfets que els seus fills pertanyin a una comunitat tant característica com la nostra.

La catalanització, en relació als mestres, ha estat un tema bàsic en el context general de l'escola. El claustre es va preocupar, en el seu moment, de recollir tota la informació possible sobre la manera més adient de catalanitzar l'escola. Van acudir a altres escoles de la comarca i de Barcelona, on el procés ja era iniciat, a Òmnium Cultural, al Departament de Política Lingüística de la Generalitat...

Al mateix temps s'iniciava en el reciclatge de la llengua catalana, base científica del procés.

La catalanització, pel que fa als alumnes, va seguir tot un procés laboriós i molt

estudiat per no caure en errors irreparables. El nombre de nens de parla catalana era d'un 50% i hi havia una manca d'expressió i de comprensió en català per part de l'alumnat de parla castellana. També hi havia manca de preparació i titulació dels mestres per impartir les classes en català. Posat a debat en una assemblea extraordinària es va decidir seguir el procés de catalanització de l'escola, tenint molt en compte la situació i defensant sempre un dels principis fonamentals de l'escola: la no discriminació de cap nen per raó de la seva llengua. Partint d'aquí, es va posar els següents objectius: a) El nen, en finalitzar el 1r d'EGB, dominaria per igual la llengua catalana i la castellana. b) S'introduirien paulatinament àrees en català a fi i efecte d'aconseguir l'ensenyament en català. I ens vàrem posar a treballar! c) Els llibres de text de la segona etapa es varen comprar en ambdues llengües i el nen escollia, ja que el material és comunitari. d) Introducció d'una nova assignatura que vàrem anomenar cultura catalana, en espera que els programes oficials incloguessin aquesta matèria. En aquesta assignatura s'estudiava la geografia, la història, les llegendes i els costums del país. e) Total llibertat del nen, en l'expressió escrita, a l'hora d'utilitzar la seva llengua encara que no la dominés. f) Es començaven a viure dins de l'escola les nostres festes: Santa Llúcia, Sant Ponç, Sant Jordi, el tió... g) Tota la correspondència que sortia de l'escola i tots els comunicats als pares van començar a sortir en les dues llengües. h) La correspondència oficial ha sortit des d'aquest moment sempre en català.

L'Ajuntament de la vila ens va concedir una subvenció per fomentar la catalanització, durant quatre anys, que fou aprofitada per ampliar la biblioteca amb llibres catalans, que aleshores no eren gaire freqüents en el mercat.

Arribem a l'any 1982, quan se'ns autoritza per a impartir totes les àrees i tots els nivells en català, cosa que, de fet, nosaltres ja estàvem fent.

En l'actualitat (curs 1986-1987) el català és la llengua base d'aprenentatge des de preescolar. Els nens de l'actual curs de 3r ja han seguit aquest aprenentatge en la seva totalitat. Cal destacar la bona actitud de les famílies castellaneres respecte l'ensenyament en català, resultat d'un lent i difícil procés d'integració que han anat assolint. Podem afirmar que actualment aquesta orientació lingüística de l'escola ha estat assumida totalment pels nens que, lluny de sentir-se coaccionats per una imposició lingüística, se senten perfectament integrats en el seu medi. A la nostra escola el català és el vehicle de comunicació a tots els nivells, internament i externament.

El resultat de tot aquest procés, que encara continua, i que en l'actualitat porta una durada de 7 anys, és des del nostre punt de vista altament positiu, ja que s'han aconseguit tots els objectius proposats dins i fora de l'escola, ja que alhora s'ha tingut en cura de donar una projecció exterior, com podria ser, per anomenar alguna cosa, la participació a taules rodones, col·loquis... La nostra escola compta amb el permís exprés de la Generalitat per fer l'ensenyament en català i durant molt de temps hem estat l'única escola de la comarca que comptava amb aquesta acreditació.

283

CENTRE: Escola Pública Camí del Mig

ADREÇA: C/ Camí del Mig, 1-3

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 659

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura. Aquest curs 1985-1986 hem iniciat un procés per invertir aquesta pràctica

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: PROCÉS DE CATALANITZACIÓ A L'ESCOLA. Què fa una escola com tu en un barri com aquest? Què fa una escola com tu optant a un premi com el Baldiri Reixac? Totes dues preguntes podrien fer-se-les qualsevol persona que desconegués la història i trajectòria de la nostra escola i la línia que en qüestió de llengua hem volgut adoptar. L'escola està situada al barri del Pla d'en Boet, habitat majoritàriament per famílies castellanoparlants i d'un nivell socioeconòmic molt baix, ja que la majoria d'habitatges són de protecció oficial.

El curs 1977-1978 va començar a funcionar l'escola, utilitzant tres barracons i només amb alumnes de pàrvuls. Aquell any no hi va haver temps de fer grans plantejaments pedagògics ni ideològics: es va començar a mig curs i no hi havia res més que nens, mestres, taules i cadires. Tot i així es va tirar endavant i es va avançar força. A finals d'aquest any l'escola ja tenia una entitat. Es va procurar que de cara al curs següent l'escola tingués solventades les necessitats materials més immediates.

En la revisió del curs 1978-1979 es planteja el claustre la necessitat de prendre una opció en la qüestió de l'ensenyament de la llengua. En aquells temps acabava de sortir la possibilitat de ser declarada escola catalana emparant-se en una legislació recent. Els debats no varen faltar, tant en el si del claustre com en les assemblees de pares i reunions de la junta de l'APA. Tothom tenia els seus dubtes i reserves i, perquè no, les seves pors. De mica en mica s'anà imposant una idea clara: si volem que la llengua sigui un vehicle d'unitat entre les persones i no un element disgregador, calia que la nostra escola, precisament perquè teníem més d'un 90% de nens castellanoparlants, es plantegés fer l'ensenyament en català. Si no, ens preguntàvem,

quin sentit tenia aquella legislació incipient que aleshores s'anava obrint pas? Així ho vam entendre. Encara que tímidament al principi. I fruit d'aquella timidesa són els cursos bilingües que tenim. Al llarg dels cursos acadèmics la idea inicial ha anat prenent cos i l'hem anat reafirmant. També val a dir que ens han ajudat les noves lleis que han anat sortint, si no en un sentit material, sí almenys en el de sentir-nos ideològicament recolzats. És en aquest sentit que valorem la Llei de Normalització Lingüística.

Partint d'aquesta trajectòria, hem arribat al moment actual, amb uns resultats que ens són molt satisfactoris: a) Una escola amb 22 unitats i més de 650 alumnes, on la llengua vehicular és la llengua catalana per a tots ells. b) Un cicle inicial que fa tot l'aprenentatge en llengua catalana i que no té res d'envejar als nivells assolits per alumnes d'altres escoles semblants a la nostra. I c) Uns nois i noies que surten de l'escola avesada a l'ús de les dues llengües habituals en la comunitat on viuen i amb unes actituds molt llunyanes a aquelles que a tots ens han fet posar tants de cops la carn de gallina: «Hábleme en castellano que no lo entiendo». És per tot això que creiem que la tasca que fem té un sentit i que veiem també que estem portant a la pràctica la idea inicial que va moure els mestres i pares d'aquell moment a iniciar aquesta línia: la de treballar perquè a Catalunya la llengua no sigui un element disgregador de comunitats sinó un element superador de diferències entre comunitats.

284

CENTRE: Col·legi Parroquial Sant Feliu

ADREÇA: Pl. de l'Església, s/n

POBLACIÓ: Cabrera de Mar

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 352

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català

- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1961

-Tractament del català a l'escola: L'escola, fundada el setembre de 1961, des del primer temps, i a pesar de les condicions polítiques adverses, fou en català com a idioma de transmissió cultural, havent-hi, això sí, classe de llengua catalana, classe que es feu extensiva als adults que ho desitjaven, després dels horaris escolars.

L'any 1968, a petició de la Sra. Marta Ferrusola, s'organitzà una festa d'homenatge a Pompeu Fabra, en la qual hi varen participar els nens amb diferents treballs. Com que al principi era una unitària es va fer així; posteriorment a l'ésser graduada s'extengué l'ús del català als diferents graus: actualment, i sempre seguint des del primer moment les instruccions de la Generalitat, és catalana i en català. Tots els mestres estan reciclats, i parlen en català i donen totes les assignatures en català. No es preveu cap canvi en el propòsit de fer-ho tot en català, sinó al contrari: en català són els anuncis del col·legi; en català és la revista que es fa en temps determinats; catalans de llengua materna són els mestres; en català és la litúrgia quan els deixebles hi participen; catalans són els llibres de text; i es procura que la comunicació privada i els jocs dels alumnes siguin en català.

285

CENTRE: Col·legi Públic Comarcal Sanchis Guarner

ADREÇA: C/ Lepanto, 2

POBLACIÓ: Ondara

COMARCA: Marina Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 726

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (2 aules) i tots en castellà (1 aula)

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (3 aules)

-La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà

-La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984

-Tractament del català a l'escola: El curs 1986-1987 es farà en català a totes les aules de

preescolar i de 1r d'EGB. A 2n hi haurà dues aules. A 3r, una aula. A 4t i a 5è, una àrea (Experiències). El curs vinent 1987-1988 es farà en català a totes les aules de preescolar i 1r. A dues aules de 2n i 3r i a una aula de 4t. A 5è s'impartirà en català l'àrea d'Experiències.

286

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Sanahuja, 39

POBLACIÓ: Balaguer

COMARCA: La Noguera

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 766

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (excepte que la família expliciti i justificadament demani l'aprenentatge en castellà)

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (menys una àrea)

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Es fa una àrea en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: Actualment l'escola catalana arriba a 7è. El proper curs 1986-1987 serà a tota l'EGB.

287

CENTRE: Escola Pública Bressol de Mn. Cinto

ADREÇA: Pl. de l'Ajuntament, s/n

POBLACIÓ: Folgueroles

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 104

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament del català es va començar a introduir a l'escola a partir del curs 1975-1976, començant amb el parvulari. De mica en mica s'ha anat introduint a tots els nivells fins aconseguir que el català sigui la primera llengua de l'escola. Actualment el català és la llengua de la nostra escola en tots els aspectes.

288

CENTRE: Centre d'Educació Especial CRALL

ADREÇA: C/ Verdaguer, 1

POBLACIÓ: Vic

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 58

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Quatre nens fan els aprenentatges escolars en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català. S'introdueix el català des de l'estimulació precoç fins i tot amb els nens de famílies de parla castellana, perquè és l'idioma que reben a l'escola bressol i al parvulari. Als pares de parla cas-

tellana s'ha començat enguany a fer-los classes orals de català, seguint el «Digui-digui».

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'any 1975 vam començar l'ensenyament en català a tots els nivells i àrees de preescolar i cicle inicial. Aquells alumnes que estaven al cicle mitjà i cicle superior, n'hi havia que ho feien en català i n'hi havia en castellà, segons l'escolaritat que havien seguit. A partir de l'any 1978 s'introdueix el català, com a segona llengua, amb aquells alumnes, que havien seguit l'escolaritat en castellà.

Actualment l'ús del català com a llengua escolar és present a tots els nivells (preescolar, cicles inicial, mitjà i superior, així com a totes les àrees). El català és l'única llengua escolar normal i, per tant, està plenament normalitzat al nostre centre. Com a escola especial de nens sords, que la majoria dels nostres alumnes estan integrats a escoles ordinàries, ens beneficiem molt que el context escolar i social sigui cada vegada més normalitzat des del punt de vista del català.

Pretenem ajudar els pares que ho desitgen, de la manera que creiem millor, a aprendre bé el català, per poder-se comunicar, sense complexos, amb els seus fills.

289

CENTRE: Col·legi Públic Dr. Joaquim Salarich

ADREÇA: Av. Rafael de Casanova

POBLACIÓ: Vic

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 472

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (llevat de dues mestres que són castellanoparlants i aleshores fan la plàstica de tot el cicle en castellà i també les matemàtiques)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: L'escola va començar a funcionar en el curs 1974-1975. Es feien 3 hores setmanals de català per curs amb professorat d'Òmnium Cultural i assumit per l'Ajuntament. La meitat del professorat era català i, per tant, les altres matèries i cursos que tenien per tutor aquests mestres ho feien tot en català. En el curs 1977-1978 vàrem aconseguir que les classes de català fossin 4 hores setmanals i per tant els professors de català ja estaven tot el dia en el centre, formaren part del claustre i varen deixar d'ésser considerats passavolants i, per tant, el català va ser considerat una assignatura 'no maria'. A partir d'aleshores hem anat progressant amb el nombre de professorat, essent ara tots, menys dues persones, catalanoparlants.

Tot el col·legi té com a llengua vehicular el català i tots els treballs dels alumnes i professors es fan en català llevat de les classes de castellà i anglès. També es fa en castellà la plàstica del cicle superior i les matemàtiques d'aquest cicle, ja que les mestres són castellanoparlants. Malgrat tot, una d'elles ja parla català i fa en aquesta llengua les ciències naturals de 6è: l'any que ve ja farà la major part de les matemàtiques, que enguany encara es fan en espanyol. L'altra, que fa la plàstica en castellà i la llengua espanyola del cicle, fa reciclatge de català juntament amb la seva companya.

290

CENTRE: Escola Pública Pompeu Fabra

ADREÇA: Ctra. de Roda, s/n

POBLACIÓ: Manlleu

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 212

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Les matemàtiques es fan en castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Des del naixement de l'escola, l'11 de setembre de 1982, la llengua vehicular de l'escola ha estat el català, tot i que en aquell any l'índex d'alumnes castellanoparlants era d'un 83%. Com a llengua d'ensenyament es va començar el mateix any al parvulari, i de 1r a 8è es van seguir programes d'immersió. El fet que el professorat era de parla catalana, i conscients de la importància de la catalanització a l'escola, va afavorir la nostra fita.

De parvulari a 5è d'EGB l'ensenyament és tot en català. Al cicle superior com a llengua vehicular es fa servir en tots els cursos. Les àrees que s'imparteixen en català són llengua catalana, ciències socials, naturals, plàstica, música, gimnàstica i ètica. Tenim previst d'aquí a tres cursos (o sigui el 1988-1989) que l'ensenyament sigui totalment en català, aconseguint el que ens havíem proposat en obrir l'escola. [En el qüestionari del curs 1987-1988 s'explica que l'ús del català ja és a tots els nivells i àrees, un any abans, doncs, del que havien previst en els qüestionaris anteriors.]

291

CENTRE: Col·legi Sant Miquel dels Sants

ADREÇA: C/ Manlleu, s/n

POBLACIÓ: Vic

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 1.203

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

–Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970

–Tractament del català a l'escola: El Col·legi Sant Miquel fou inicialment una escola de batxillerat, que tenia també una sessió anomenada de 'comerç', que va desaparèixer definitivament el curs 1973-1974, en ser absorbida per l'EGB que s'havia implantat. La catalanització de l'escola, en totes dues sessions, començà de manera definitiva i progressiva a partir del curs 1970-1971 que coincidí amb un canvi de la direcció, la qual fomentà des del principi les classes en català de dues o tres hores setmanals a tots els cursos.

Entre els projectes de la direcció hi havia el de poder explicar totes les matèries en català quan el nou BUP substituís el batxillerat anterior, per la qual cosa calia disposar al més aviat possible de material propi editat en aquella llengua i, així doncs, el curs 1973-1974 es crearen els departaments de llengua, literatura i matemàtiques amb la finalitat general de coordinar l'ensenyament d'aquestes matèries a tots els àmbits educatius del col·legi i també amb una altra de més específica: la de preparar material pedagògic solvent en català per als diversos nivells. Al 1974-1975 s'organitzà el departament anomenat de Països Catalans per actual idènticament en les àrees avui anomenades de socials i naturals i finalment el departament de plàstica.

Paral·lelament a això, l'escola va organitzar un seguit d'activitats encaminades a facilitar la formació permanent del professorat: el 1974-1975 s'imparteixen uns cursos de fonologia adequats als mestres d'EGB i un de lògica matemàtica per als professors de BUP i COU. Més tard s'ha procurat que els mestres poguessin acudir a activitats organitzades per altres estaments exteriors com reciclatge, escoles d'estiu...

És important remarcar aquesta voluntat de creació manifestada per la nostra escola des de molt abans de l'inici oficial de la tasca d'introducció de la llengua catalana en l'ensenyament. La persistència en aquesta línia i la progressiva adequació de les estructures internes del centre per a aconseguir-ho han fet possible que en l'actualitat l'escola disposi d'un material pedagògic propi utilitzat com a element bàsic en algunes matèries i com a material de reforçament en d'altres que cobreix pràcticament el 100% al BUP i COU i el 80% a l'EGB.

Val a dir que en els inicis aquest esforç, lluny de ser reconegut, va portar alguns problemes a l'escola per incomprensió dels organismes del MEC a Catalunya, o per determinats estaments socials que hi volgueren veure una actitud política contrària a l'oficial.

Apareguda l'ordre ministerial del setembre de 1978 el col·legi fomentà d'immediat la sol·licitud d'ensenyament en català per a totes les àrees d'EGB, petició que fou concedida el desembre de 1979.

Aconseguida de fa temps la primera fita de catalanització total, l'interès del col·legi és centrat en la incorporació de les noves metodologies per a l'ensenyament i en l'elaboració de nou material que preparen els departaments per tal d'assegurar per als seus alumnes una bona transmissió del patrimoni cultural del lloc on radiquen, com a base d'una cultura autènticament universal.

292

CENTRE: Col·legi Públic Lluís Vives

ADREÇA: C/ Arquitecte Romaní, 15

POBLACIÓ: Xilxes
COMARCA: La Plana Baixa
TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 330

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (menys la religió)
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (menys la religió i les matemàtiques)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (menys les ciències socials)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Ho fem tot en català menys les matemàtiques de cicle mitjà i les ciències socials de cicle superior.

293

CENTRE: Col·legi Públic Dr. Piñol i Agudé
ADREÇA: Ctra. de Reus
POBLACIÓ: Cornudella de Montsant
COMARCA: El Priorat
TITULARITAT: Públic
CURS: 1985-1986
NÚM. D'ALUMNES: 96

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: L'eix fonamental de les activitats escolars programades per aquest curs 1985-1986 participen clarament de l'objectiu d'assolir una normalització lingüística dins el context del redreçament i recuperació de la nostra identitat cultural.

Aquest objectiu, que emmarca la línia d'acció del centre, queda concretat en un seguit d'actuacions i activitats de les quals fem breu ressenya a continuació: a) Potenciament progressiu de la catalanització de cursos i matèries seguint la via legal establerta que consta al llibre d'actes. b) Ús de la llengua catalana com a llengua pròpia de relació tant a nivell interescolar com extraescolar. c) Potenciar la programació de pràctiques concretes d'interacció escola/medi (continguts, aprofitament de recursos, participació en les festes populars...). d) Treballar específicament la motivació dels alumnes vers l'ús del català com a llengua de creació literària. En aquest sentit hem programat un seguit d'activitats al llarg del curs: participació en concursos literaris, contactes amb escriptors...

Actualment (1985-1986) la catalanització arriba al 5è nivell d'EGB.

294

CENTRE: Col·legi Públic Heretats

ADREÇA: C/ Mestre Serrano, s/n

POBLACIÓ: L'Alcúdia

COMARCA: La Ribera Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 667

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català i castellà, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
 - Tractament del català a l'escola: El curs 1984-1985 començà l'ensenyament en català a 1r de preescolar en les dues línies. A més, es realitzà a les assignatures de ciències socials i música de 7è i 8è.
- El curs 1991-1992 l'escolarització serà completa en català.

295

CENTRE: Institut de Formació Professional Gandia

ADREÇA: Barranc S. Nicolau, s/n

POBLACIÓ: Gandia

COMARCA: La Safor

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 950

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família i el professor
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: El curs 1983-1984 s'iniciaren algunes assignatures de l'àrea tecnològica administrativa i ciències, a tots els nivells. El curs 1984-1985 l'augment de les classes de català fou immens. Un 30% del professorat realitzà el I Curs de Reciclatge de l'ICE per a fer-ne posterior ús a les activitats docents. Enguany hi ha més gent impartint la classe en català. Cal observar que tots els professors que l'any passat feren el primer curset enguany fan el segon, cosa que indica el seu interès per la llengua.

296

CENTRE: Col·legi Públic Joanot Martorell

ADREÇA: C/ Lluís Vives, s/n

POBLACIÓ: Xeraco

COMARCA: La Safor

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 692

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (aquest curs 1985-1986 és només a 1r. El curs vinent ho serà també a 2n)
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà (en català les socials)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar i 1r)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: El 1976-1977 hi hagué una primera experiència de portar endavant un 1r d'EGB en català que no fou continuada pels mestres a 2n. El 1984-1985 començaren els pàrvuls de 1r i 2n. El 1985-1986 ha començat el 1r. La catalanització total no pot assolir-se perquè la llei d'ús i ensenyament del valencià ens obliga a donar, en la segona etapa d'EGB, algunes àrees en castellà i aquesta situació es veu agreujada per l'actuació del Tribunal Constitucional, que està fallant a favor del castellà.

297

CENTRE: Col·legi Antònia Simó i Arnó

ADREÇA: Tossal de les Creus, s/n

POBLACIÓ: Almacelles

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 610

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'any 1978, a 3r d'EGB, l'any següent a 4t, i l'altre a 5è. Tenint en compte de fer la meitat de les assignatures de cada manera: en català, natura, socials i català; en castellà, matemàtiques, castellà i plàstica.

El curs vinent es farà en català totes les socials i cada curs, progressivament, s'introduiran les ciències naturals en català fins arribar a la meitat de les àrees.

298

CENTRE: Col·legi Públic Sant Sebastià

ADREÇA: C/ Sant Sebastià

POBLACIÓ: Aspa

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 15

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: en català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Es fa tot l'ensenyament en català.

299

CENTRE: Col·legi Públic Dr. Carulla

ADREÇA: Passeig Dr. Carulla, s/n

POBLACIÓ: Arbúcies

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 365

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Es fa llengua catalana, com a assignatura, des del curs 1976-1977. El curs 1979-1980 es comença a fer en català els següents nivells: preescolar, 2n i 4t, a totes les àrees. A 6è, matemàtiques, ciències naturals i plàstica. A 7è i a 8è, matemàtiques i naturals. El curs 1980-1981 tota la primera etapa ja es fa en català. El curs 1983-1984 tot l'ensenyament es fa en català.

Actualment (1985-1986) a l'escola es fa tot en català, a tots els nivells. Tots els materials i llibres que s'utilitzen són en català. El curs vinent i posteriors es preveu continuar en aquesta mateixa línia si és que l'actual sistema de provisió de places no ho esguerra.

300

CENTRE: Col·legi Públic de la Riera de Gaià

ADREÇA: C/ Alzinar, s/n

POBLACIÓ: La Riera de Gaià

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 75

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: El català actualment l'utilitzem en general per totes les classes i converses amb els nens i pares. Només fem en castellà aquelles àrees que mana la llei.

301

CENTRE: Escola Avenç

ADREÇA: Camí de Crist Treballador, s/n

POBLACIÓ: Sant Cugat del Vallès

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 110

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català

- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua de l'escola. S'imparteix el castellà com a segona llengua. A Cicle Superior es fa una assignatura en castellà.

302

CENTRE: Col·legi Públic Collserola

ADREÇA: Av. Ragull, s/n

POBLACIÓ: Sant Cugat del Vallès

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r). A 4t es fa tot en català menys les matemàtiques
- La llengua a Cicle Superior: A 6è es fa tot en català menys les matemàtiques
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: L'escola pública Collserola de Sant Cugat del Vallès va néixer el curs 1984-1985 amb un projecte incipient. Això és una mica insòlit, en el

cas d'una escola pública, però és que les circumstàncies van ser favorables. L'escola es va formar amb part del claustre d'una escola i les persones que anaven a compondre el nou claustre ho feien voluntàriament i tenien una certa afinitat de criteris. Aquesta circumstància va ser decisiva a l'hora d'elaborar un projecte en el qual aspectes tals com la catalanitat, la pedagogia avançada, l'obertura als pares... no fossin temes objecte de discussions estèrils i tenses, sinó que es partia d'uns pressupòsits assumits per tothom.

Els problemes amb què hem topat per tirar endavant entre pares i mestres el projecte d'escola han estat i continuen sent molts. Però les ganes de mantenir els objectius inicials no s'han perdut. Això es demostra amb escreix amb les memòries presentades al SEDEC i les múltiples i pacients visites a l'esmentada institució a fi d'obtenir especialista de català. Aquest curs 1985-1986 tenim mitja jornada d'un mestre de català que dona suport a la tasca de reforçar allà on convé.

303

CENTRE: Escola Nostra Llar

ADREÇA: C/ Estrella, 5

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 350

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1971
- Tractament del català a l'escola: L'any 1968 vam començar a fer classes de català a partir de la classe de 10 anys. Oralment sempre s'havia fet en català. L'aprenentatge de la lectura i l'escriptura en català començà l'any 1971 i s'avançà progressivament un curs cada any. L'any 1978 es feien en català totes les classes a excepció de la classe de castellà i la d'anglès.

304

CENTRE: Escola Santa Teresa de Jesús

ADREÇA: Ctra. de Monistrol, 1

POBLACIÓ: Sant Llorenç Savall

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 169

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Ho fem tot en català menys les matemàtiques
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua habitual a l'escola, tot i que tenim unes característiques especials. Tenim un 50% de nenes de protecció de menors, la majoria de parla castellana i que rebutgen la llengua catalana. De tota manera, tots parlen el català: ha estat una feina de temps però que està donant el seu fruit, ja que la llengua que emprin aquestes nenes els servirà per una major integració social, que és el que pretenem. L'altre 50% és de nens del poble, tots de parla catalana. La previsió és seguir en la línia de catalanització.

305

CENTRE: Escola Schola

ADREÇA: C/ Sant Pere, 12

POBLACIÓ: Rubí

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 300

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

306

CENTRE: Col·legi Vedruna

ADREÇA: C/ Vall, 21

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1985-1986

NÚM. D'ALUMNES: 1.074

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: - - -

307

CENTRE: Escola Pública Bellavista

ADREÇA: C/ Alsina, s/n

POBLACIÓ: Les Franqueses del Vallès

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1985-1986 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 325

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: A 3r-A hi ha una mestra catalanoparlant que fa immersió en català. A 3r-B hi ha una mestra castellanoparlant que, no obstant, exigeix que els nens utilitzin el català oral i escrit. Les propostes de treball per part dels alumnes són escrites en català, mentre que l'oral és castellà. La mestra especialista de català fa dos tipus de treball: a) Llenguatge lligat amb el tema que es treballa i seguint la línia globalitzadora del cicle inicial. b) Dins la pròpia dinàmica de la classe, seguiment dels treballs de grups per tal d'enriquir l'expressió oral, corregir la fonètica a nivell oral i escrit. A 4t hi ha una mestra castellanoparlant, amb un curs de reciclatge per a castellanoparlants. La classe de llengua catalana la fa la mestra especialista i alguna sessió la mestra tutora i l'especialista. La mestra tutora fa l'àrea de naturals i socials en català tot i les mancances que la qual cosa comporta.

-La llengua a Cicle Superior: A 5è i 6è hi ha una mestra catalanoparlant i un mestre castellanoparlant. A 7è i 8è hi ha una mestra castellanoparlant i un mestra catalanoparlant. Les mestres catalanes fan les assignatures de socials, català i tallers de plàstica, roba i tècniques d'impressió en català. El treball individual i de grups dels alumnes així com el material ciclostilat i de consulta emprat a la classe és en català. L'assignatura de naturals de 7è i 8è és donada per la mestra castellanoparlant, que ha fet algun curs de reciclatge. El llibre de text és en català. La mestra especialista de català en fa el reforç. Els alumnes presenten els treballs en català.

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982

-Tractament del català a l'escola: És una escola en vies de catalanització. A partir del curs 1982-1983 es fan les àrees d'experiències –socials i naturals– en català. Considerem que l'escola està dins el procés de catalanització, però no podem precisar a quin nivell d'EGB s'assoleix la catalanització total pels següents motius: a) Fins al curs 1984-1985 no es va prendre l'acord de claustre d'iniciar el pla d'immersió del català, b) La llengua catalana és llengua d'escola ja que segons constatem en la composició lingüística de les famílies l'escola està ubicada en un medi castellanoparlant.

Enguany (curs 1987-1988) el català com a llengua base d'aprenentatge escolar és a tots els nivells, des de P4 fins a 8è d'EGB. El català a segona etapa parteix de la reflexió-discussió que realitzàrem el curs passat. Es fa amb programació conjunta amb la llengua castellana, per tal que no succeeixi que a la classe de llengua castellana es faci llenguatge i a la classe de llengua catalana exclusivament llengua, i a fi d'aconseguir que el programa de la llengua base d'aprenentatge (el català) fonamenti el programa de llengua introduïda al segon lloc (castellà).

Honradament, si per catalanització total entenem que el nen s'expressi sempre de manera espontània en català, no s'aconsegueix pas, encara. L'escola està ubicada en un barri molt tancat, estem sensibilitzant l'APA perquè col·labori en aquesta tasca. Alhora, hem demanat a l'Ajuntament que faci cursos de català per a castellanoparlants en horari escolar, per tal que les mares puguin aprendre la llengua que el seu fill aprèn a l'escola.

308

CENTRE: Col·legi Públic de les Cases d'Alcanar

ADREÇA: Camí del Tequero, s/n

POBLACIÓ: Les Cases d'Alcanar

COMARCA: El Montsià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 114

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Es va iniciar l'ensenyament en català en totes les àrees el curs 1979-1980 i es va anar incorporant als altres nivells. En l'actualitat el català arriba a tots els nivells i a totes les àrees.

309

CENTRE: Col·legi Públic Mestre Guillem Galmés

ADREÇA: C/ Escoles, 57

POBLACIÓ: Sant Llorenç des Cardassar

COMARCA: El Llevant

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 327

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar i Cicle Inicial) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (Cicle Mitjà i Cicle Superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Es va començar el curs 1984-1985 a preescolar. El curs 1986-1987, a Cicle Superior (socials i naturals). A partir del curs 1984-1985 les explicacions es feien en català a totes les àrees. El curs 1986-1987 es parla català a tots els nivells exceptuant les classes de llengua castellana i anglès. En català escrit es fa a pàrvuls i Cicle Inicial. Es vol anar avançant progressivament a cada curs.

310

CENTRE: Col·legi Públic Verge de la Font

ADREÇA: Barranc Moneda, 32

POBLACIÓ: Villalonga

COMARCA: La Safor

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 289

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català

-La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà

-La llengua a Cicle Superior: en català i castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984

-Tractament del català a l'escola: A la comarca de la Safor la catalanització normalment arriba a 2n d'EGB. Només hi ha 7 escoles en vies de catalanització. A les altres només s'hi fan 4 hores de català setmanals. El plantejament del nostre col·legi és el d'aconseguir l'ensenyament de la lectoescriptura en català. Tot això fins a 2n. A partir de 3r introduir el castellà i acabar l'EGB amb el coneixement de les dues. Una vegada experimentat aquest pla seria l'hora de replantejar-se si totes les àrees es podrien donar en català, però ací al País Valencià és ben difícil, perquè després no hi ha centre de formació de BUP o FP que sequesquen l'ensenyament en la nostra llengua. De totes maneres, és un camí que deixem obert.

311

CENTRE: Col·legi Públic del Masroig

ADREÇA: C/ Joaquim Royo i Vidal, 10

POBLACIÓ: El Masroig

COMARCA: El Priorat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 63

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1984-1985 tornà la segona etapa al poble des de Falset i començaren en català totes les matèries excepte matemàtiques, que ara ja es fa en català. A 1r i 2n cicle les classes han estat en català tot i tenir llibres en castellà des del 1979-1980.

312

CENTRE: Col·legi Públic de Pràctiques de Tarragona

ADREÇA: Crta. de Valls, s/n

POBLACIÓ: Tarragona

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 700

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (P4) i cada nen en la seva llengua materna (P5)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'any 1978 s'inicià l'ensenyament *de* la llengua catalana a tota l'EGB. El 1979 s'inicià l'ensenyament *en* llengua catalana de les socials i naturals des de 1r a 4t i, progressivament, en els altres nivells. El curs 1983-1984 es completà la implantació del projecte de 1979 de fer-se en català les socials i les naturals de 1r a 8è. L'any 1982 es va fer un projecte de doble línia: una en llengua catalana i l'altra amb les característiques del projecte de 1979. Actualment arriba fins a 3r d'EGB. El 1986 s'elabora el projecte lingüístic d'escola catalana.

El català com a llengua escolar s'empra a tots els nivells des de preescolar fins a 8è d'EGB, tant com a matèria d'ensenyament com llengua vehicular d'aprenentatge. A preescolar 4 anys tot l'ensenyament es fa en llengua catalana i a preescolar 5 anys i cicle inicial hi ha un grup que fa l'aprenentatge en llengua catalana i un altre que segueix les característiques del projecte de 1979. A 3r d'EGB també hi ha aquesta situació. Les dues línies s'unificaran a 6è, segons les característiques de la línia en català. A 4t, 5è, 6è, 7è i 8è segueixen el projecte de 1979.

313

CENTRE: Col·legi Sagrat Cor de Jesús
 ADREÇA: C/ Santa Joaquina Vedruna, 10
 POBLACIÓ: Tarragona
 COMARCA: El Tarragonès
 TITULARITAT: Privat
 CURS: 1986-1987
 NÚM. D'ALUMNES: 1.154

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit / oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 es va començar en català a preescolar i progressivament a l'EGB. El curs 1982-1983 s'inicià la normalització amb la corresponent aprovació de la Direcció General d'Ensenyament.

Actualment (curs 1986-1987) a preescolar i cicle inicial el català és la llengua base de tot l'aprenentatge. Al cicle mitjà l'expressió oral i escrita del mestre i dels alumnes és en català; els llibres són en català excepte les matemàtiques i les ciències. A cicle superior l'expressió oral i escrita del mestre i alumnes és en català, excepte les matemàtiques. A BUP, COU i FP la llengua vehicular és el català. La catalanització és progressiva. Com que el professorat tot és català, això afavoreix la catalanització, encara que la manca de textos adequats la limita.

314

CENTRE: Col·legi Públic Font de la Pólvora

ADREÇA: C/ Pruner, 1

POBLACIÓ: Girona

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 400

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: hem començat el procés d'immersió en català. El curs 1987-1988 s'està fent a 2n de preescolar.
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986

-Tractament del català a l'escola: Aquest curs 1986-1987 hem començat el programa d'immersió a preescolar. Es fa català a tota l'escola, i una assignatura a cicle inicial i mitjà, i dos al superior. El curs vinent 1987-1988 hi haurà immersió també a 1r de preescolar. Per tant, tots els pàrvuls faran l'ensenyament en català. Se seguirà a cicle inicial i a cicle mitjà amb una assignatura (a més de ser el català la llengua vehicular) i dues al cicle superior. L'objectiu final és la catalanització total de l'escola. Pel professorat no tenim cap problema, ja que el 100% és catalanoparlant i amb 9 anys s'haurà catalanitzat tota l'escola.

315

CENTRE: Col·legi Públic Mare de Déu de la Roca

ADREÇA: Ctra. de Falset, s/n

POBLACIÓ: Mont-roig del Camp

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 474

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment tots els nivells fan totes les àrees en català, excepte les hores de castellà.

316

CENTRE: Col·legi Públic Carles Faust

ADREÇA: Ctra. Vila de Lloret, 34

POBLACIÓ: Blanes

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 510

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (el curs 1986-1987 fins a 1r. L'any vinent, fins a 2n)
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (menys les matemàtiques)
- La llengua a Cicle Superior: en castellà (menys les socials, que es fan en català)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 1r) i partint del castellà considerant el català com una assignatura (a partir de 2n)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: - - -

317

CENTRE: Col·legi Públic Arrels

ADREÇA: C/ Escolar, s/n

POBLACIÓ: Els Alamús

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 66

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola va obtenir el permís corresponent per fer l'ensenyament en català l'any 1981. Cal esmentar, no obstant, que des de l'any 1978 feiem l'ensenyament de la lectura i l'escriptura en català, i abans que el català fos assignatura obligatòria ja dedicàvem una hora setmanal al seu ensenyament. L'any 1981 vàrem començar a fer tot el preescolar i el cicle inicial en català, i progressivament vàrem continuar fent-ho als altres nivells.

Actualment ho fem tot en català, excepte les hores preceptives de castellà i idioma modern, si bé tant el castellà com l'anglès els fem partint del català. Per problemes amb la inspecció tenim el llibre de text de matemàtiques en castellà, però les explicacions es fan en català.

318

CENTRE: Cooperativa Escolar Ènnec Bonfill

ADREÇA: Ctra. Santa Maria, s/n

POBLACIÓ: Cervelló

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 110

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976

-Tractament del català a l'escola: Actualment el català és la llengua vehicular de l'escola i la llengua utilitzada a tots nivells.

319

CENTRE: Escola Països Catalans

ADREÇA: C/ Països Catalans, 120

POBLACIÓ: Lliçà d'Amunt

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 679

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Fa cinc cursos es va començar l'aprenentatge en llengua materna. Les explicacions es feien en català i castellà. El curs 1985-1986 es va començar tot l'aprenentatge a parvulari i cicle inicial en català. Des de llavors es fa immersió a tot el cicle inicial. Als altres cicles la llengua que predomina és el català, encara que els treballs personals dels alumnes es respecta la seva llengua.

En aquests moments (curs 1986-1987) es fa tot en català, però principalment el cicle superior respecta la llengua materna en la presentació dels treballs de l'alumne. Cal remarcar que a la nostra escola cada curs arriben alumnes nous procedents d'escoles castellanes, amb el problema que això comporta.

320

CENTRE: Col·legi Públic Vall del Ges

ADREÇA: C/ Catalunya, 1

POBLACIÓ: Torelló

COMARCA: Osona
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 324

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) en el cicle inicial es fa tot l'ensenyament en català. A partir de cicle mitjà totes les assignatures es fan en català a excepció de la llengua castellana, que la comencen a partir de 3r.

321

CENTRE: Escola Tècnica i Professional d'Hostafrancs
ADREÇA: C/ Consell de Cent, 14
POBLACIÓ: Barcelona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 603

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: L'escola, per l'entorn geogràfic i social en què es troba, ha tingut i té unes condicions molt favorables per a la normalització de la llengua. El barri és una de les zones amb un índex de catalanoparlants més elevat de Barcelona –amb Gràcia, el Poble-sec, les Corts...-. Hi ha, per altra banda, una tradició associativa i cultural ben arrelada. L'escola s'integra en un complex educatiu que s'anomena Fundació Cultural d'Hostafrancs, el qual està integrat, a part de l'escola, per diverses seccions: ateneu, esplai, esbart, bàsquet... Al barri hi ha una important tasca de coordinació d'activitats culturals; àdhuc encara es manté el Secretariat d'Entitats de Sants, Hostafrancs i la Bordeta, instrument de normalització lingüística que ha desenvolupat, arran de la seva creació, l'any 1977, sota els auspicis del Congrés de Cultura Catalana, una tasca de primer ordre.

L'escola, embrionària de l'actual, el Centre Montserrat-Xavier, fou fundada el 1904. Hi ha, doncs, una tasca de més de vuitanta anys de tradició educativa al barri. A més, cal assenyalar la decisiva tasca pedagògica social i cultural desenvolupada al llarg de mig segle, i que tants reconeixements ha tingut, a càrrec del Dr. Joan Pelegrí i Partegàs (Creu de Sant Jordi i Premi Acció Cívica 1986 de la Fundació Jaume I, testimoni de la tasca exemplar que ha dut a terme el Dr. Pelegrí a la nostra escola i al barri).

El nostre centre va viure un moment històric de normalització lingüística quan la Generalitat, el 1939, es féu càrrec de l'escola. El Consell de l'Escola Nova Unificada (CENU) bastí un edifici nou i implantà l'ensenyament en català. Dels anys de postguerra no cal ni parlar-ne. Cal dir, però, que malgrat el perill que representava, no es deixaren d'organitzar activitats culturals al centre. Així, l'any 1954 tingué ressò un concurs literari en llengua catalana. A partir dels anys seixanta s'iniciaren cursos de llengua catalana a càrrec de professors de la Delegació d'Ensenyament Català. El curs 1974-1975 l'escola comença l'aprenentatge en català, amb els alumnes que iniciaven la bàsica, és a dir, fa 12 anys.

La primera promoció d'alumnes que ha fet majoritàriament el seu aprenentatge en català són els que enguany acaben els estudis a l'escola, uns fent COU i d'altres acabant el 3r curs de FP.

L'escola compta, doncs, amb una situació de 'normalitat', si ens referim a la llengua amb la qual els alumnes, en la seva majoria, han fet llur aprenentatge. La catalanització de l'escola ha estat progressiva i, a hores d'ara, és la llengua prioritària d'aprenentatge, de comunicació i relació entre tota la comunitat. La majoria de materials escrits (apuntes, treballs, exàmens...) són en català; i en l'ambientació (anuncis, convocatòries, retolacions...) el català és exclusiu.

Hi ha hagut un esforç important de reciclatge tant per personal docent –reciclatges, cursos...– com per al PAS. L'any 1978 es van començar cursos de català, per part de pro-

fessors de l'escola, per al personal no docent.

Si abans s'ha fet l'afirmació que l'escola viu una situació de 'normalitat' –o bé de relativa normalitat– pel que fa a l'ús de la llengua, és perquè almenys s'hi donen un parell de condicions del tot necessàries: a) El català hi és apte per a qualsevol ús, i b) Es coneix i sobretot s'empra. Queda encara camí a recórrer i molts d'aspectes a millorar. El següent apartat recull algunes propostes per a assolir a l'escola aquesta plena i desitjada normalització de la nostra llengua.

322

CENTRE: Col·legi Públic de Guardiola de Font-rubí

ADREÇA: Ctra. Santa Maria, s/n

POBLACIÓ: Font-rubí

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 111

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Es va començar la catalanització el curs 1983-1984 a Cicle Inicial. Als altres cicles es va optar pel català a les ciències socials i naturals. El curs següent, amb la bona acollida que va tenir i en passar a tenir un claustre catalano-parlant, es va adoptar el català a totes les àrees i nivells.

323

CENTRE: Col·legi Públic Torras i Bages

ADREÇA: Pl. Torras i Bages, 6

POBLACIÓ: Les Cabanyes

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 12

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català (s'envien en castellà només a les famílies que ni el pare ni la mare entenen el català escrit)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'escola es va catalanitzar el curs 1983-1984 a tots els nivells i àrees. Tenim, però, les dificultats pròpies de dos fets: un 50% de nens de famílies de parla castellana i els més grans (de 6è) van seguir el cicle inicial totalment en castellà.

324

CENTRE: Institut Politècnic de Formació Professional Montilivi

ADREÇA: Av. Montilivi, s/n

POBLACIÓ: Girona

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 1.135

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -

- La llengua a Cicle Superior: - - -
- La llengua a FP: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1977-1978 s'ha anat augmentant progressivament l'ús del català a l'hora d'impartir les diverses assignatures fins arribar a l'estat actual.

325

CENTRE: Col·legi Mirasan

ADREÇA: Av. Alcalde Recasens, 49

POBLACIÓ: Lleida

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 690

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Des del curs 1981-1982 va començar a P5 l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català. Els nens castellanoparlants aprenen el català

dins d'un marc d'immersió. A l'escola es fa tot en català a tots nivells, menys les 4 hores obligatòries setmanals de castellà i les hores de llengua estrangera. Al cicle superior es fa també en castellà una altra àrea –matemàtiques–, si bé les explicacions es fan en català. El mateix passa en aquesta matèria al Cicle Mitjà.

326

CENTRE: Col·legi Públic Caseres

ADREÇA: Afores, s/n

POBLACIÓ: Caseres

COMARCA: La Terra Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 35

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) l'ensenyament és tot en català, des de 1r de pàrvuls fins a 8è. L'any que ve els nens que començaran també ho faran en català. El problema més important que hi ha de llengua és amb els nens de segona etapa, ja que no varen fer el cicle inicial en català i encara avui no tenen prou seguretat en la llengua escrita. La previsió que tenim per als propers cursos és de seguir com fins ara.

327

CENTRE: Grup d'Escoles Rurals del Baix Empordà

ADREÇA: C/ de la Mota, s/n

POBLACIÓ: Palau-sator

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 80

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: En aquests moments (curs 1986-1987) es fa tot l'ensenyament en català a tots els nivells i àrees. Des del curs 1984-1985 comptem amb l'ajut d'un mestre de suport dedicat a l'àrea de llengua catalana.

328

CENTRE: Col·legi Públic Vilanova de Segrià

ADREÇA: Av. Catalunya

POBLACIÓ: Vilanova de Segrià

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 61

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: - - -
- Llengua de les circulars informatives als pares: - - -
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -
- Llengua de la feina administrativa interna: - - -

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) es fa tot en català a tots els nivells.

329

CENTRE: Col·legi Públic Pau Torres i Picornell

ADREÇA: C/ Anselm Clavé, 11

POBLACIÓ: La Múnia

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 214

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català el curs 1983-1984 a tot el cicle inicial. Al cicle mitjà i superior es feien les matemàtiques i naturals en castellà. El curs 1985-1986 es va renovar i des d'aleshores es fa tot l'ensenyament en català, llevat de la llengua castellana. No tenim cap problema ja que l'actitud de tots (mestres, nens i famílies) és l'adient per a aconseguir l'objectiu que ens hem proposat i que no és altre que la normalització de la nostra llengua, sense discriminar ningú, perquè el que pretenem és la integració i no pas l'exclusió.

330

CENTRE: Escola La Sedeta

ADREÇA: C/ Indústria, 67-73

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 345

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: L'escola funciona des del curs 1982-1983 i es va reconèixer des del principi com a escola catalana, la qual cosa ens va permetre de treballar en català des del principi. Amb tot, vam tenir un seguit de dificultats inicials ja que la majoria d'alumnes provenien d'escoles on la llengua bàsica d'aprenentatge era el castellà. Aquest problema era més patent quan més elevat era el nivell. Hi va haver, doncs, dos cursos en què els nivells corresponents a la segona etapa no es va poder treballar plenament en català. Aquest problema encara hi és, però el treball de quatre cursos és molt patent i, encara que el nivell de llengua catalana dels nostres alumnes de segona etapa no és l'òptim, ha millorat quantitativament i qualitativa. Fins al 5è la catalanització és un fet.

L'única llengua que s'usa a l'escola és la catalana. Com que la llei ens obliga a donar coneixements de llengua castellana i a fer una segona assignatura en castellà, a partir de 3r s'introdueix la llengua castellana –com a segona llengua– i la segona assignatura que –teòricament– es fa en castellà és l'expressió plàstica. Per al curs vinent (1987-1988) les previsions són de seguir en la línia actual que és la que ha estat aprovada tant pels mestres com pel col·lectiu de pares i legitimada pel consell escolar de la nostra escola.

331

CENTRE: Espai 3
ADREÇA: C/ Sant Martí de l'Erm
POBLACIÓ: Sant Joan Despí
COMARCA: El Baix Llobregat
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 405

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: A la nostra escola fa dos anys que fem immersió. El preescolar és totalment català. A la resta de l'escola es fa les ciències socials en català i s'hi parla en català. Anirem ampliant l'ensenyament en català en els propers cursos.

332

CENTRE: Col·legi Públic Sant Jordi
ADREÇA: C/ Partida de Montcada, 16
POBLACIÓ: Lleida
COMARCA: El Segrià
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 223

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Des de la seva fundació, l'any 1953, a l'escola sempre s'ha parlat català. Durant els anys 1962-1963 es va introduir el català escrit, mitjançant les revistes *Cavall Fort*, *Tretzevents* i *Serra d'Or*. Després es passà que cada nen treballés en la seva llengua materna. El curs 1979-1980 es generalitzà l'ús del català a totes les àrees.

Actualment (curs 1986-1987) arriba a totes les àrees, nivells, activitats... dels alumnes, mestres i personal no docent de l'escola. Els objectius per al proper curs són continuar amb la tasca començada i intentar aprofundir en les nostres arrels per tal de potenciar la nostra identitat com a poble en tots i cadascun dels membres de la col·lectivitat escolar, així com seguir les pautes del 2n Congrés Internacional de la Llengua Catalana i d'Òmnium Cultural.

333

CENTRE: Escola de Música d'Igualada

ADREÇA: C/ Milà i Fontanals, 12

POBLACIÓ: Igualada

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 191

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament és totalment en català.

334

CENTRE: Col·legi Públic Canigó

ADREÇA: C/ Canigó, 35

POBLACIÓ: Sant Just Desvern

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 582

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

335

CENTRE: Col·legi Jaume Vicens Vives

ADREÇA: C/ Ponent

POBLACIÓ: Roses

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 573

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar la catalanització el curs 1979-1980 amb naturals i socials a la primera etapa d'EGB i naturals, geografia i història i nocions de literatura catalana a la segona etapa. Evidentment, es feia català a tots els nivells.

El curs 1986-1987 el podem considerar com a començament d'una segona fase en el procés de normalització. El curs anterior (1985-1986) havíem assolit el primer objectiu: la catalanització formal (llibres de text, explicacions dels mestres, ambientació...). En la fase actual estem consolidant i aprofundint l'experiència. L'anàlisi del moment present ens porta a constatar: a) Dificultats importants, nombroses interferències (els nens diuen el meu 'vuel' pel meu avi / li 'dol' el cap per li fa mal el cap). Les podem considerar normals si considerem l'alt índex de nens d'origen familiar de parla castellana. b) El català és la llengua oficial de l'escola. El nen es dirigeix al mestre en català de manera habitual i espontània. Tanmateix, en les relacions informals, als passadissos i a l'esbarjo la llengua habitual és el castellà. c) Malgrat aquest ús general del castellà no es detecten mostres de rebuig contra el català. En conseqüència pensem que és més aviat un costum adquirit en veure les formes de capteniment dels adults en l'entorn social proper.

Aquestes consideracions ens dugueren, ja l'any passat, a fixar-nos nous objectius. Es tracta d'aconseguir que el nen deixi de ser un simple receptor immers en un ambient català, i que es converteixi en subjecte actiu implicat en el procés. Que el nen se senti motivat i faci seva la llengua del país, per tal que s'hi integri realment. Això ha obligat l'escola a assumir que ha de ser el principal element integrador per als alumnes, tant en coneixements com en vivències.

Detallem a continuació les iniciatives preses en aquest sentit:

Experiència de Ràdio escolar.

S'ha consolidat l'experiència de Rialles, amb el suport de l'Associació de Pares.

També hem aprofitat el programa de dinamització cultural de la Diputació de Girona per organitzar la festa de fi de curs amb l'Àngel Daban. En aquesta ocasió també hi hagué implicació i participació dels pares.

El departament de ciències socials i d'ètica està treballant en la catalanització dels continguts a tots els nivells a partir de la programació general que fou aprovada pel claustre el curs passat. Estem desenvolupant la programació en tres sentits: 1) Material ja existent (Geografia de l'Alt Empordà, etc.). 2) Elaboració pròpia. 3) Recopilació de bibliografia dispersa tot i adaptant-la a la nostra realitat. Hem pogut presentar la nostra experiència a l'Escola d'Estiu de l'Empordà, l'estiu passat. Ja hem avançat força i creiem que els treballs que presentem dels nens de 4t i 7è en són dues mostres vàlides. Ara l'objectiu pel curs proper és acabar de donar forma definitiva a tot el projecte.

En l'apartat de tradicions i costums potenciem les festes tradicionals del nostre poble amb la intenció de fer-hi participar pares i alumnes. Les festes que celebrem són la castanyada, el cicle de Nadal (Pastorets, tió...), el cicle de carnaval (Dijous gras...), la Festa de l'Arbre i, sobretot, Sant Jordi, al voltant del qual muntem una sèrie d'actes culturals: concursos (literari, fotogràfic, còmic...), projeccions de films, representació de teatre... No en podem dir encara una Setmana Cultural, tanmateix aquest seria el nostre projecte.

Aquest ja serà el tercer any que els alumnes de 6è i 7è participen en una escola de la natura. Creiem que és bàsic que el nen entri en contacte amb el medi i s'hi relacioni. Estimar el país vol dir conèixer-lo. Aquest coneixement, fet des d'un punt de vista científic, ha de despertar la sensibilitat necessària per convertir-lo en defensor actiu del medi.

Aquest any hem començat a fer obligatòria la compra d'un llibre de lectura. No de lectures, el qual ja feien servir. Hem utilitzat els catàlegs de les editorials infantils i juvenils catalanes, bàsicament La Galera. La intenció és doble: motivem l'alumne envers la lectura i fem entrar a moltes llars de parla no catalana llibres catalans. Cal aclarir que durant el curs els llibres funcionen com a biblioteca de classe, però després cada nen s'emporta el llibre a casa.

Quant a les coses que tenim en fase inicial, són dues. La primera és relacionar la llengua catalana i la informàtica. Amb això donaríem una idea d'actualitat i dinamisme a la llengua, que és molt necessària en el moment present. Malgrat la dificultat que això representa (reciclatge de mestres, manca d'hores, etc.) estem treballant en dos sentits: informatitzar la revista escolar, introduint els alumnes en el tractament de text. La segona és l'inici de correspondència entre els nostres alumnes i els de la Catalunya Nord. Els primers contactes que hem tingut amb l'escola a Ceret no han estat massa positius, tanmateix hem decidit iniciar contactes amb el poble d'Illa. Si l'experiència tira endavant, fariem possible que nens que habitualment s'expressen en espanyol o francès utilitzin el català com a llengua normal de relació.

336

CENTRE: Escola Pública de Fonteta

ADREÇA: C/ Empordà, 29

POBLACIÓ: Fonteta

COMARCA: El Baix Empordà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 32

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua escolar amb tota normalitat a tots els nivells i a totes les àrees.

337

CENTRE: Escola Internacional del Penedès de BUP, COU i FP
ADREÇA: Passatge Can Ferrer, s/n
POBLACIÓ: Sant Sadurn d'Anoia
COMARCA: L'Alt Penedès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 360

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Tenint en compte que el centre és a Catalunya i que un dels nostres objectius és fer una escola arrelada al país i que treballa en la línia de conèixer-lo i estimar-lo, la qüestió de la llengua catalana, el seu coneixement i la seva normalització és una eina de treball important.

A l'escola totes les assignatures es fan en català, excepte la llengua i literatura castellana. Els llibres de text són també en català. Volem que l'alumne aprengui a expressar-se oralment i gràficament en català, respectant, a la vegada, la seva opció lingüística personal. És a dir, que l'alumne sàpiga expressar-se en català però que, a l'ensem, respecti la decisió personal de l'altre si és que opta per fer-ho en castellà.

La voluntat de treballar de cara a la normalització lingüística queda igualment reflectida, en la nostra col·laboració en la publicació de llibres de text de matemàtiques, ciències naturals, català i història.

338

CENTRE: Escola Pública Pau Casals

ADREÇA: C/ Prat de la Riba

POBLACIÓ: Montmeló

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 500

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (1r) i oral en català, però escrit en castellà (2n)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català. Els treballs es fan en català i castellà, depenent de les matèries
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985

-Tractament del català a l'escola: En iniciar el curs 1985-1986 el nou equip de mestres, que es formà a partir de la renovació d'una gran part del claustre, decidí iniciar un nou camí, gairebé a partir de zero, amb diversos punts bàsics. Pel que fa a la llengua, es volia iniciar una nova línia d'escola que s'hauria de plasmar en el projecte educatiu i en el qual un dels punts fonamentals era la catalanització. Per tant, s'havia de: a) Començar urgentment la immersió a tot el parvulari. b) Intensificar la llengua catalana com a assignatura bàsica. c) Augmentar el nombre d'assignatures en català oral i escrit a l'EGB. d) Fer l'ambientació general d'escola, de classe i el tracte del mestre amb l'alumne en català. e) Integrar l'escola a la realitat del país: estudi del medi, participació en les activitats del poble, treballar les festes populars, curset de sardanes...

En aquest curs 1986-1987, un curs després d'iniciar aquest camí, tots els alumnes de 4 anys fan immersió. A P5 un grup d'alumnes també estudien en català. A 1r, dos grups d'alumnes ja han après a llegir en català.

El català ha passat a ser l'assignatura bàsica de l'aprenentatge. A cicle superior es treballa al mateix nivell que el castellà. A partir de 2n es fan les naturals i les socials totalment en català, i també la plàstica, la gimnàstica i l'ambientació de la classe. Gairebé la totalitat d'alumnes s'adrecen als mestres sistemàticament en català. Al llarg del curs i a partir de les propostes de la comissió de festes es treballen la castanyada, el Nadal i la setmana de la Pau, Carnestoltes, Sant Jordi i la festa de final de curs. Els pares i les mares de l'escola han assumit la importància d'aquesta catalanització. El procés ha desvetllat una actitud molt positiva per part del poble.

339

CENTRE: Escola l'Espill

ADREÇA: C/ Sant Joan, 51-59

POBLACIÓ: Manresa

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Des dels inicis de l'escola, el curs 1980-1981, s'ha mantingut el principi clar d'utilització de la llengua i cultura catalanes com a vehicle de coneixement. Respectem la llengua materna en el període d'adaptació del nen a l'escola però pensem que cal que aviat s'integri dins la cultura del país. Ens definim com a escola catalana. S'imparteixen totes les matèries en català des de prematernal fins a 8è, tret de l'àrea de castellà. Continuarem igual.

340

CENTRE: Escola Nostra Senyora dels Dolors

ADREÇA: C/ Àngel Guimerà, 1

POBLACIÓ: Agramunt

COMARCA: L'Urgell

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 339

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: El curs 1975-1976 vàrem començar a ensenyar llengua catalana –és a dir, tres anys abans que no fos obligatori–, a les àrees de plàstica, dinàmica, religió... El curs 1981-1982 es van fer en català les socials i les naturals als cicle inicial i

mitjà i el curs següent també al cicle superior. Ara (curs 1986-1987) som escola catalana i ho fem tot en català. El de matemàtiques és l'únic llibre que els nens tenen el castellà (ens hi obliguen), però les explicacions també són en català. Seguim fent camí vers una veritable catalanització de l'escola.

341

CENTRE: Col·legi Públic Pompeu Fabra

ADREÇA: C/ Conca de Barberà, 10

POBLACIÓ: Cunit

COMARCA: El Baix Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 200

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r i 4t) i cadascú en la seva llengua materna (5è)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1986-1987 es fa ensenyament en català a preescolar i cicle inicial. A 3r i 4t de cicle mitjà es fa tot en català, excepte les ciències naturals. A 5è es fa ensenyament en castellà a causa de l'origen del professor. A cicle superior es fa tot en català menys les matemàtiques. Com que el professor de 5è no hi serà l'any vinent la previsió per l'any que ve és fer-ho tot en català.

342

CENTRE: Col·legi Públic Martí Poch

ADREÇA: C/ Lluís Carulla, 61

POBLACIÓ: L'Espluga de Francolí

COMARCA: La Conca de Barberà

TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 300

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Com a llengua escolar es fa servir el català excepte a les assignatures obligatòries de castellà: a segona etapa les ciències naturals i el castellà. Hem assolit la catalanització total de l'escola.

343

CENTRE: Escola Pública Castellet
ADREÇA: C/ Bisbe Perelló, s/n
POBLACIÓ: Sant Vicenç de Castellet
COMARCA: El Bages
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 213

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 es va començar a 1r fent totes les àrees en català. Actualment (curs 1986-1987) arriba fins a 7è i es fan totes les àrees en català. Aquest curs ha quedat aprovat el projecte educatiu on ens definim com a escola catalana.

344

CENTRE: Col·legi Públic Lligallo

ADREÇA: C/ dels Lligallos

POBLACIÓ: Lligallo-Camarles

COMARCA: El Baix Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 162

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) es fa tot en català fins a 5è, amb les hores establertes de castellà. A cicle superior es fan en català les socials i les naturals. Per al proper curs a 6è serà tot en català i en dos cursos més, tot el cicle superior serà en català.

345

CENTRE: Escola Pública de Malla

ADREÇA: - - -

POBLACIÓ: Malla

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 33

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: A Malla s'ha fet sempre l'ensenyament en català a tots els nivells i totes les àrees, si bé els llibres són en català des de la seva autorització. Pels propers cursos hi ha la mateixa previsió, només faltaria!

346

CENTRE: Centre d'Estudis Musicals del Berguedà L'Espill

ADREÇA: C/ Ciutat, 16, 1r

POBLACIÓ: Berga

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 160

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -

- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: La catalanització és total i ja no es contempla la possibilitat de fer res en un altre idioma que no sigui el català. El Centre d'Estudis Musicals del Berguedà L'Espill inicia la seva tasca pedagògica a partir de nens de 4 anys i basa l'estructura pedagògicomusical en el mètode Ireneu Segarra.

Per tant, i basant-nos en els principis d'aquest mètode, l'aprenentatge musical es treballa en la seva totalitat sobre la cançó popular catalana i concretament sobre les cançons de la nostra comarca, i juntament amb la cançó treballem el llenguatge, les paraules i el seu significat, sobretot en els textos antics, on s'hi troben paraules que ara no es fan servir usualment.

A més del treball pedagògic, el centre també porta a terme un treball de recerca de les cançons populars de la nostra comarca, convençuts que a part de recuperar un patrimoni cultural propi, moltes vegades en perill de desaparició, els nois i noies poden realitzar un treball més aprofundit si el basen en uns textos musicals que els són més propers, i així contribuir a més de la funció pedagògica que ens és pròpia, a conservar i divulgar un dels nostres patrimonis musicals més importants: la cançó popular.

347

CENTRE: Col·legi Públic Verge de la Candela

ADREÇA: Passeig dels Caputxins, 22

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: Alt Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 525

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (menys les matemàtiques)

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (menys les matemàtiques)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura. Com que no s'ha implantat l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura en català a preescolar fins al curs 1985-1986 els alumnes dels altres nivells encara han tingut com a llengua base el castellà.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Es va començar el curs 1981-1982 amb les àrees d'experiències a cicle inicial i cicle mitjà i ciències socials a segona etapa. Actualment (1986-1987) s'imparteixen en català la totalitat de les àrees curriculars, exceptuant les matemàtiques, a tots els nivells. La previsió és la total catalanització a tant curt termini com sigui possible.

BREU RESUM DE L'EVOLUCIÓ DEL COL·LEGI DES DE LA SEVA CREACIÓ. El Col·legi Públic Verge de la Candela data de l'any 1933, si bé fou inaugurat el gener del 1934. Durant els darrers anys de la Guerra del 1936 fou utilitzat com a hospital de sang, i va tornar a les seves funcions docents a partir de l'any 1940.

Durant molt temps fou l'única escola pública de la ciutat i això comportà que hi assistissin alumnes de tot tipus de procedències, si bé com que a Valls hi havia altres centres privats, de tipus religiós, les classes benestants no portaven pas els seus fills a l'escola pública.

Això es veié agreujat a partir de l'onada d'immigració dels anys cinquanta i seixanta, i va fer que al nostre col·legi només hi assistissin les classes socials més baixes, compostes, principalment, pels fills dels nouvinguts. Aquesta influència es nota fins al dia d'avui, en què la quasi totalitat dels alumnes sigui de famílies castellanoparlants.

El centre va arribar a tenir més de 1.200 alumnes, amb un total de 31 aules, distribuïdes en diversos locals.

A partir de la creació d'altres centres públics, la matrícula ha anat disminuïnt, però el percentatge de castellanoparlants no s'ha modificat pas, ans al contrari, s'ha vist augmentat, en deixar de ser centre comarcal, la qual cosa comportava l'assistència de nens procedents de pobles de la comarca, catalans o bé molt més catalanitzats que els de la ciutat.

Això ha suposat un fort fre en el procés de catalanització de l'escola que, amb tot, va començar a partir de l'any 1973, amb l'establiment d'unes hores de classe de llengua catalana dins l'horari lectiu, que eren impartides per professorat facilitat per Òmnium Cultural.

Pel gener de 1975 es demanà autorització a la Delegació d'Ensenyament per tal d'oficialitzar aquestes classes, les quals passaren a ser impartides pels professors del centre,

a més d'algun mestre de català que suplia els mestres que no tenien el suficient coneixement de la llengua com per a impartir-les.

El març de 1982 es demanà la formalització de l'ensenyament en català, que ja es feia des del començament del curs 1981-1982 en les àrees d'experiències en el cicle inicial i cicle mitjà, i ciències socials a segona etapa; es va implantar progressivament en els anys següents la resta de les assignatures, excepte les matemàtiques que es continuen fent en castellà, però que es preveu de catalanitzar en breu.

A partir del curs 1985-1986 s'ha implantat l'aprenentatge de la lectura i escriptura en català, ja a partir del parvulari 4 anys, mitjançant el procediment d'immersió. El gran problema és, però, l'ambient exterior, doncs els alumnes en sortir de l'escola es troben totalment immersos en un ambient familiar i d'entorn social totalment castellà, ja que viuen en barris on la gran majoria, per no dir tots, són de parla castellana. Podem dir que per a molts alumnes l'únic català que senten és a l'escola.

Pel que fa al professorat s'ha passat per tota una època de manca d'estabilitat, causada per dos factors: per un costat, la contínua creació i posterior supressió d'unitats, que va durar des de l'any 1973 fins al 1981. En segon lloc, perquè el col·legi era una espècie de palanca per a saltar, o bé a poblacions de més importància, com Tarragona, o lloc de pas per a molts mestres que, procedents de províncies de fora de Catalunya, esperaven poder obtenir plaça als seus llocs d'origen. Això donava també un elevat percentatge de mestres castellanoparlants, que impossibilitaven la tasca de catalanització.

En l'actualitat (curs 1986-1987) s'ha arribat a una plantilla bastant estable, i el nombre de professors castellanoparlants és només de quatre, si bé dos d'ells tenen el certificat de primer cicle de reciclatge de català, que els capacita per impartir-lo a cicle inicial.

348

CENTRE: Institut de Formació Professional de Banyoles

ADREÇA: Pl. dels Estudis, 2

POBLACIÓ: Banyoles

COMARCA: El Pla de l'Estany

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 230

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

-La llengua a Cicle Mitjà: - - -

-La llengua a Cicle Superior: - - -

-La llengua a la FP: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1974
- Tractament del català a l'escola: Tenint en compte la composició de la població, gairebé totalment catalanitzada, i del component de professorat, l'ensenyament en català es fa en el centre des dels seus inicis, el curs 1974-1975. El català és la llengua escolar del centre tant en el seu aspecte administratiu com en l'aspecte pedagògic. Tots els professors imparteixen les classes en català, malgrat que utilitzen material en castellà per completar les explicacions que realitzen.

349

CENTRE: Escola Pública Campdorà

ADREÇA: Ctra. de Palamós

POBLACIÓ: Campdorà

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 16

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: L'ús del català arriba a tots els nivells i totes les àrees.

350

CENTRE: Escola Pública Ginesta

ADREÇA: Ctra. Terrassa, s/n

POBLACIÓ: Manresa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 197

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El 1981 s'introdueix el català al cicle inicial, el 1983 el català arriba fins al cicle superior excepte a socials, matemàtiques i naturals, el 1985 l'escola és absolutament catalana. Actualment l'Escola Ginesta fa l'ensenyament en català.

351

CENTRE: Escola Pública Fàtima

ADREÇA: C/ de Maria Palau, s/n

POBLACIÓ: Granollers

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 307

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (preescolar i 1r) i tots en castellà (la resta)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (fins a 1r)
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (en les àrees de naturals i socials)
- La llengua a Cicle Superior: treballs en català (a l'àrea de socials i naturals)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (preescolar i 1r) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (de 2n a 8è)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família i el mestre
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va començar el curs 1983-1984 pels alumnes de preescolar de 4 anys, els quals actualment estan a 1r d'EGB. Actualment (curs 1986-1987) es fa l'ensenyament en català al preescolar i a 1r d'EGB. La previsió pel curs següent és fer-ho fins a 2n i així successivament fins a aconseguir una escola catalana.

352

CENTRE: Col·legi Públic Can Gaya

ADREÇA: C/ Sant Lluís, s/n

POBLACIÓ: Cornellà de Llobregat

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 541

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (depèn dels nivells)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Des de la creació de l'escola, ara fa 7 anys, es va ensenyar el català com a segona llengua. L'escola va començar amb els nivells de P4, P5 i 1r d'EGB i ha anat creixent fins al moment actual. Enguany (curs 1986-1987) hi ha catalanització total a pàrvuls de 4 i 5 anys i a 1r. Des de 2n a 8è el català és segona llengua d'aprenentatge, tot i que es fan les àrees d'experiències (socials i naturals) i la plàstica, així com moltes de les relacions mestre-nen, en català. L'any vinent la catalanització per immersió s'assolirà ja a 2n d'EGB.

353

CENTRE: Col·legi Montjuïc

ADREÇA: Montjuïc

POBLACIÓ: Girona

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 328

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: La catalanització total de l'escola no ha estat una tasca gens fàcil. En els primers moments (any 1975 i successius) un 92% de l'alumnat era procedent de la immigració. Així i tot, la progressiva catalanització es féu de forma constant i sense traumes ni problemes de convivència amb les famílies, ja que cada pas fou assumit pel claustre i per l'associació de pares de manera conjunta i responsable. El 1977 es va fer català i socials. El 1980, català, socials i naturals. El 1981 es va fer la petició d'escola catalana. Actualment es fa tot en català, excepte el que marca la llei.

354

CENTRE: Col·legi Públic Joan Maragall

ADREÇA: Rial sa Clavella, s/n

POBLACIÓ: Arenys de Mar

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 943

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català i partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1983-1984 es va començar l'ensenyament en català a 6è, 7è i 8è a l'àrea de naturals. Les explicacions eren en català, els textos i el material didàctic en castellà. El curs 1984-1985 es va fer immersió lingüística a pàrvuls 4 anys i es van incorporar materials en català a 6è, 7è i 8è a les àrees de naturals i socials. El curs 1985-1986 ja es va fer en català a P4 i a P5. El curs 1986-1987 es va ampliar la catalanització a 1r d'EGB. A 3r i 4t es va fer en català l'àrea de socials. La catalanització total està prevista pel curs 1991-1992.

La progressió ha estat establerta pel Consell d'Escola atenent els nivells i les àrees que ens marca la llei, la composició sociolingüística de l'alumnat i el grau de domini de la llengua del professorat. Així mateix s'han programat activitats tendents a millorar progressivament el coneixement de la llengua que no ha estat habitual a l'alumne en començar els estudis. La plena catalanització també s'assoleix en l'expressió de les activitats internes i en les activitats de projecció externa.

355

CENTRE: Col·legi Santa Maria de Gardeny

ADREÇA: C/ Rossinyol

POBLACIÓ: Lleida
COMARCA: El Segrià
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 750

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola és castellanoparlant, tret d'un petit percentatge de catalans. També és considerada d'acció especial per les seves connotacions socioculturals, per això vàrem començar les classes de català quan ho va establir el Departament d'Ensenyament de la Generalitat. Anteriorment s'havia organitzat classes de català per nens del cicle superior fora de l'horari escolar.

Actualment (curs 1986-1987) s'imparteixen les classes de català d'acord amb la normativa actual. El nostre projecte contempla els objectius d'anar consolidant la llengua, tant amb les assignatures adients com a d'altres activitats com poden ser el teatre, la setmana cultural, les festes populars... Hem de destacar l'intent de creació d'una petita biblioteca d'aula amb llibres en català per potenciar la lectura en aquesta llengua. Procurem potenciar determinades activitats perquè l'alumnat es vegi obligat a fer ús de bibliografia catalana en la biblioteca del centre.

Atenent al percentatge de parla catalana no veiem factible, de moment, la catalanització total ja que en l'ambient familiar no es parla aquesta llengua. Quan vam començar l'ensenyament d'aquesta llengua, la majoria no entenien cap mot en català, actualment la gran majoria l'entenen perfectament i alguns ja el parlen. La tasca és contínua però lenta, ja que les dificultats són quantioses. No obstant som optimistes davant els resultats que es van obtenint.

356

CENTRE: Col·legi Públic Carles Buigas

ADREÇA: C/ de la Pujada, 2

POBLACIÓ: Cerdanyola del Vallès

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 581

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (uns grups) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (uns altres)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 vàrem començar a parvulari i 1r fent, dels dos grups d'un nivell, un en català i un altre en castellà. A partir del curs 1983-1984 i començant per P4 vam començar el procés d'immersió a la totalitat dels alumnes.

Actualment (curs 1986-1987) es fa tot en català fins a 2n. Del Cicle Mitjà (de 3r a 5è) hi ha un grup en català i un altre en castellà (malgrat que experiències, tallers, psicomotricitat... es fa en català). Al Cicle Superior la primera llengua és el castellà, però es fan 4 hores de català, a més de les socials i les naturals també en llengua catalana. A 6è les matemàtiques també es fan en català. Es tendeix a fer l'educació física, els tallers... en català, però això depèn en últim terme del professor, si és catalanoparlant o castellanoparlant. Preveiem ampliar les àrees en català fins a una total catalanització fins a 8è.

357

CENTRE: Escola Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Verge de Montserrat, 3

POBLACIÓ: Montblanc

COMARCA: La Conca de Barberà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 326

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'ensenyament en català el curs 1979-1980 amb el parvulari i cada any augmentarem un curs. Arriba a tots els nivells i es preveu continuar així.

358

CENTRE: Escola Pública Castellserà
ADREÇA: C/ Major, 35
POBLACIÓ: Castellserà
COMARCA: L'Urgell
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 138

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar l'any 1981 a primera etapa a tots els nivells i a totes les àrees i a segona etapa en algunes àrees. Actualment (curs 1986-1987) l'ensenyament es fa en català a tots els nivells i àrees de primera etapa i a tots els nivells i àrees de segona etapa, excepte en matemàtiques. Com que es vol mantenir, a més a més de l'assignatura de llengua castellana, una altra assignatura en castellà es preveu que l'actual situació continuarà per als propers cursos.

359

CENTRE: Col·legi Públic Joan Miró

ADREÇA: Av. Europa, 153

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 710

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català. El català s'utilitza a pàrvuls de 4 anys i 5 anys (dues classes) i a 1r d'EGB (un grup classe). L'altre grup de 1r es fa en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (un curs de 1r) i cadascú en la seva llengua (un curs de 1r i dos cursos de 2n)
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons els mestres. Els informes estan redactats en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983

-Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català es va començar a fer per part d'alguns mestres al cicle superior en matèries diverses. El curs 1982-1983 alguns mestres van començar a veure que no hi havia cap tipus de problemes per part dels alumnes, que entenien les explicacions. Alguns materials es donaven també en castellà (les matemàtiques i les ciències naturals a tres cursos de 7è i 8è). El curs 1983-1984 es va començar un nivell de pàrvuls totalment en català i es van incrementar algunes assignatures al cicle superior en català en funció del domini de la llengua per part dels mestres. El curs 1984-1985 i 1985-1986 es van incrementar els materials donats en català al cicle superior.

Actualment (curs 1986-1987) l'ús del català s'ha anat incrementant en tenir a l'escola quasi tots els mestres el domini del català escrit i oral. Al cicle mitjà es fa l'àrea d'experiències i l'ambientació. Les festes populars es treballen en català, així com altres centres d'interès. Al cicle superior, a 6è es fan pràcticament totes les assignatures en català. Alguns mestres no-catalanoparlants ho fan en castellà (explicacions), però s'utilitza el material ciclostilat o el llibre en català. A tot el cicle està garantit que es fa l'àrea de ciències socials i naturals en català i en set de les onze classes les matemàtiques es fan en català. A les quatre classes restants les explicacions són en castellà, però els llibres i el material ciclostilat són en català. Al cicle inicial s'utilitza el català fins a 1r.

El curs vinent (1987-1988) es farà en català tot el cicle inicial i es començarà l'ensenyament en català a 3r. S'ha assolit la catalanització total a tot el parvulari (4 aules) i una aula de 1r. S'aplica un programa d'immersió. Una mestra de català fa reforç a les 8 aules del parvulari i cicle inicial. No hi ha hagut cap tipus de problema per part dels pares, al contrari, hem observat un increment de matrícula al parvulari ja que és, desgraciadament, l'única escola de Bellvitge que fa l'ensenyament en català.

360

CENTRE: Escola Rural de Sant Pere de Vilamajor

ADREÇA: C/ Nou, s/n

POBLACIÓ: Sant Pere de Vilamajor

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 17

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 es fa l'intent però els pares no ho accepten molt bé i aleshores es proposa fer classes d'adults de català, gratuïtes, que fa la mateixa mestra de l'escola. Hi assisteixen unes 20 persones. El curs següent es fa a través de la Generalitat i ve un professor especialista. El curs 1983-1984 es demana ser escola catalana. El curs 1984-1985 els llibres són tots en català i l'aprenentatge de l'escriptura i la lectura són en català.

Actualment (curs 1986-1987) l'escola és totalment catalana a tots els nivells i àrees. Funciona la biblioteca amb un centenar de contes en català.

361

CENTRE: Escola Arce Ochotorena

ADREÇA: Grup Temple, s/n

POBLACIÓ: Tortosa

COMARCA: El Baix Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 275

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

362

CENTRE: Col·legi Públic Joan Sanpera i Torras

ADREÇA: Ctra. de Ribes, 2

POBLACIÓ: Corró d'Avall (Les Franqueses del Vallès)

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 281

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Durant els cursos 1980-1981 i 1981-1982 s'inicià de manera no oficial un procés d'immersió als cursos de preescolar, fruit de l'esforç d'un grup de mestres i de la col·laboració d'alguns pares. Oficialment es començà l'ensenyament en català el curs 1982-1983, a preescolar i cicle inicial, a totes les àrees. Al cicle mitjà, l'àrea de socials, a part de la gimnàstica, plàstica, ètica i tutoria. Al cicle superior, igual que al cicle mitjà, però afegint a l'assignatura de català l'estudi de la literatura catalana.

Actualment (curs 1986-1987) l'ensenyament en català arriba a tots els nivells i totes les àrees, llevat de les matemàtiques de 8è, que el curs vinent es faran en català. Obligats per la normativa vigent haurem d'estudiar quina assignatura deixem de fer en català, per passar a fer-la en castellà, tot i que els nostres alumnes, fent l'assignatura de castellà, assoleixen un nivell qualitatiu de coneixement d'aquesta llengua.

Curs 1987-1988: Aquest curs han vingut a l'escola dos propietaris definitius sense titulació ni parlar gota de català, amb la qual cosa es feia marxa enrere. Després de lluitar tot l'estiu, pares convençuts, mestres i alumnes, s'aconseguia el 2 de setembre donar comissions de serveis a aquests dos mestres i restar-hi els desplaçats. Cal tenir en compte que en cursos anteriors ja havíem assumit dos mestres més sense títol, que hem convençut de la necessitat de reciclar-se i amb molt bona predisposició ho estan fent. Per tant, el nostre present i futur és oficialment hipotecat i si continua essent Escola

Catalana de llengua i continguts és gràcies a la lluita convençuda dels afectats, perquè el que és l'administració educativa ens ha donat molts motius per defallir.

363

CENTRE: Escola Vedruna de Palamós

ADREÇA: C/ Xaloc, 22

POBLACIÓ: Palamós

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 639

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català el 1982 a totes les àrees de preescolar, 1r i 2n d'EGB. A 3r, 4t i 5è es va fer en català la dinàmica, la plàstica i les socials. A 6è, 7è i 8è, les socials i les naturals. Actualment (curs 1986-1987) es fa tot en català.

364

CENTRE: Col·legi Sant Vicenç

ADREÇA: C/ Barcelona, 16-18

POBLACIÓ: Sant Vicenç dels Horts

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 347

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (menys els apunts de matemàtiques de 5è)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (en un 90% dels casos)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà (la comptabilitat)

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1977-1978 comença l'ensenyament del català a tots nivells. S'introdueix el català oral en algunes àrees. Els professors del centre segueixen cursos de reciclatge. Es van incorporant llibres de text en català. Durant el curs 1983-1984 els alumnes de preescolar inicien l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura en català. La llengua castellana es converteix en segona llengua. Menys en alguns casos molt concrets, l'ensenyament en català es normalitza del tot, oralment i per escrit.

Actualment (curs 1986-1987) l'ús del català arriba a totes les àrees i a tots els nivells. Només s'imparteixen en castellà les hores corresponents a dita llengua i l'anglès del cicle superior. Tots els llibres de text són en català menys els de llengua espanyola, anglès i els apunts de matemàtiques de 5è i part dels apunts de relació de 8è. Les previsions són, d'una banda, augmentar els llibres i publicacions en català a l'abast de l'alumne i, de l'altra, estendre l'ús del català a les àrees d'anglès del cicle superior i les matemàtiques de 5è.

L'ús del català també es potencia a través de la revista escolar *Nosaltres*, creada el 1977, i els reculls de poemes dels jocs florals, celebrats sense interrupció des del 1983.

365

CENTRE: Escola Sant Jaume
ADREÇA: C/ Mallorca, 56
POBLACIÓ: Sant Jaume d'Enveja
COMARCA: El Baix Ebre
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 488

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El procés de catalanització de la nostra escola es remet a la data del 24 d'abril del 1978 en la qual vàrem constatar la nostra postura sobre l'ensenyament del català en una enquesta tramesa a la Delegació Provincial d'Ensenyament. El 5 de desembre de 1978 va ésser introduïda la llengua catalana al Pla d'Estudis del centre, des de parvulari. El 4 de març de 1981 va quedar incorporada definitivament la llengua catalana en totes les àrees i nivells.

Actualment (curs 1986-1987) el procés de catalanització s'ha assolit ja en tots els nivells i àrees i àdhuc el nom del centre ja és també normalitzat des de la seva sol·licitud el 19 de maig de 1983. Les nostres previsions envers el futur es basen en reafirmar aquest procés i projectar la nostra tasca sobre l'entorn de l'escola fent-nos ressò en l'ensenyament de la cultura i el folklore del poble.

366

CENTRE: Col·legi Públic Santa Maria de Cervelló

ADREÇA: C/ Comtes de Cervelló, s/n

POBLACIÓ: Cervelló

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 385

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: La catalanització s'inicià el curs 1979-1980 als nivells de pàrvuls 4 i 5 anys i 1r d'EGB des del primer dia. De manera progressiva als altres nivells, a part de fer-hi la llengua catalana com a assignatura s'hi feren primerament socials i naturals i després matemàtiques. Per altra banda, totes les activitats complementàries de classe es feren des del primer moment en català a tots els nivells, així com les festes populars, la revista...
- Actualment (curs 1986-1987) s'està fent escola catalana fins a 8è en totes les àrees i nivells. Preveiem seguir igual.

367

CENTRE: Col·legi Públic Tagamanent

ADREÇA: Av. Onze de Setembre, s/n

POBLACIÓ: La Garriga

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 305

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982

-Tractament del català a l'escola: L'any 1982-1983 es van fer les socials en català a cicle superior. El curs 1983-1984 comença el procés d'immersió a preescolar de 4 anys. El curs 1984-1985 fem els dos preescolars i 1r i 2n d'EGB. El curs 1985-1986 segueix el procés fins a 3r. El curs 1986-1987 segueix el procés fins a 4t i afegim les ciències naturals al cicle superior.

Actualment (curs 1986-1987) s'està fent l'ensenyament en català fins a 4t. L'any que ve es farà a 5è i així successivament fins que aquests nens arribin a 8è el curs 1990-1991. En aquest moment s'estarà fent l'ensenyament en català a tota l'EGB. Al cicle superior s'estan fent les socials i les ciències naturals en català, a més, és clar, de la llengua catalana. El professor de matemàtiques fa les explicacions en català, encara que els alumnes tenen el llibre en castellà, quan es dicten exercicis que no són del llibre es fa en català. L'escola està catalanitzada fins a 4t i es preveu assolir la catalanització total de l'escola el curs 1990-1991.

368

CENTRE: Escola Pau Casals

ADREÇA: Av. Palau Rabassó, s/n

POBLACIÓ: El Vendrell

COMARCA: El Baix Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 800

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: per grups diferenciats dins la classe

-La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna

-La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: Vàrem començar a 1r de pàrvuls tot en català. Actualment (curs 1986-1987), des de 1r de pàrvuls fins a 4t d'EGB hi ha dos cursos per nivell: l'un fa l'ensenyament en català i l'altre en castellà. Els cursos que fan l'ensenyament en castellà tenen 4 hores a la setmana de llengua catalana i les ciències socials en català. Al Cicle Superior fan 3 hores de llengua catalana i les ciències naturals en català.

369

CENTRE: Col·legi Públic Santa Eulàlia

ADREÇA: C/ Olvan, s/n

POBLACIÓ: Berga

COMARCA: El Berguedà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 349

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

370

CENTRE: Col·legi Públic de Queixans

ADREÇA: C/ Puigcerdà, 1

POBLACIÓ: Queixans

COMARCA: La Cerdanya

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 9

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) es fa tot en català.

371

CENTRE: Col·legi Públic de Montellà de Cadí

ADREÇA: C/ Tossal, 4

POBLACIÓ: Montellà de Cadí

COMARCA: La Cerdanya

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 10

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Comença el curs 1982-1983 amb les ciències naturals a segona etapa i llengua a cicle inicial i mitjà. Actualment (1986-1987) ho fem tot en català i la previsió és la continuïtat.

372

CENTRE: Col·legi Públic de Rupit i Pruit

ADREÇA: Pl. Major, 7

POBLACIÓ: Rupit

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 28

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Es va començar el curs 1982-1983 l'ensenyament en català en el Cicle Inicial i progressivament s'ha anat ampliant al Cicle Mitjà en totes les assignatures. Actualment (1986-1987) el català és la llengua d'aprenentatge de la nostra escola en totes les àrees i nivells.

373

CENTRE: Col·legi La Salle

ADREÇA: Pl. de la Pastoreta, 5

POBLACIÓ: Reus

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 892

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: Tot i no ser oficialment, el curs 1976-1977 es va impartir català a 5è, 6è, 7è i 8è d'EGB. Actualment (curs 1986-1987) tenim una catalanització plena, respectem les dificultats idiomàtiques d'algun professor amb molts anys d'antiguitat.

374

CENTRE: Escola Pere Rosselló

ADREÇA: Despoblat, s/n

POBLACIÓ: Calonge

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 435

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català es va iniciar per la base, començant pel preescolar en el curs 1977-1978. En el curs 1979-1980 ja es va començar la primera promoció en el 1r curs d'EGB. En el present curs 1986-1987 tot és català menys el 8è, on la gimnàstica i les naturals es fan en castellà. Des del curs 1979-1980 aquesta escola és catalana. En el curs que ve el 8è serà tot en català, menys la gimnàstica, que tota l'escola la fa en castellà.

375

CENTRE: Col·legi Públic Pompeu Fabra

ADREÇA: Ctra. de Torregrossa

POBLACIÓ: Mollerussa

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 306

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català va seguir el procés següent: El curs 1981-1982, 1r. El curs 1982-1983, 2n. El curs 1983-1984, Cicle Mitjà. El curs 1984-1985, Cicle Superior. L'única àrea que actualment (curs 1986-1987) s'imparteix en cas-

tellà és la matemàtica. La previsió pel curs vinent és impartir l'àrea de matemàtiques en català, d'aquesta manera quedarà l'escola catalanitzada.

376

CENTRE: Col·legi Públic Mallorca

ADREÇA: C/ Mallorca, 219

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 300

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) a tots els nivells i en les àrees de socials, naturals i ètica. La previsió és anar introduint altres àrees.

377

CENTRE: Escola Edumar

ADREÇA: Passeig Marítim, 145

POBLACIÓ: Castelldefels

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 294

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: A partir del curs 1977-1978 l'escola pren la decisió que el nen que arriba al parvulari a 3 anys, sigui castellà o català, ha de fer l'aprenentatge de la lectoescriptura en català, és a dir, el procés de normalització ha de fer-se al parvulari. A partir d'aquell curs, doncs, totes les matèries i activitats s'han fet en català.

Actualment, i després dels 10 anys d'experiència en aquest sentit, podem constatar que el català és adoptat com a llengua vehicular a l'escola per tots aquells nens castellanoparlants que comencen l'escolarització als 3 anys o inclús posteriorment. De fet, l'escola està oferint actualment, dins la zona on està inserida, la seva experiència de normalització lingüística, ja que és l'única escola catalana tant a Castelldefels com en els pobles de la rodalia.

378

CENTRE: Col·legi Públic Pompeu Fabra

ADREÇA: Av. Floricel, 2

POBLACIÓ: Anglès

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 395

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El curs 1977-1978 es va iniciar la catalanització, amb alguns treballs i l'àrea de matemàtiques de 6è. El curs 1978-1979, preescolar i 1r. El curs 1979-1980, preescolar i Cicle Inicial en català. A segona etapa, les àrees de naturals i matemàtiques. El curs 1980-1981, tot en català excepte 4t i 5è que fan, només, l'àrea d'experiències. El curs 1981-1982, tot en llengua catalana.

L'estat actual (curs 1986-1987) és de normalització total quant a l'ús de la llengua parlada i escrita. Es fa servir el català a tots els nivells, a tots els comunicats als pares i als alumnes, en la correspondència, a les diferents retolacions, a la revista que editem trimestralment, a les reunions de pares...

379

CENTRE: Col·legi Públic Josep Boada

ADREÇA: C/ Sant Martí, 43

POBLACIÓ: Riudarenes

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 127

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) la catalanització és total.

380

CENTRE: Col·legi Públic Pompeu Fabra

ADREÇA: C/ Puig, s/n

POBLACIÓ: El Pont de Vilamara i Rocafort

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 361

ÚS DEL CATALÀ COM A LENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 es va introduir el català oral en els primers nivells d'EGB però l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura es feia en castellà. El curs 1981-1982 es va iniciar l'aprenentatge en català en els nivells de preescolar. Es continuava avançant en l'ús del català en totes les àrees dels nivells de 1r i 2n d'EGB. El curs 1982-1983 l'assemblea general d'escola estableix l'ús del català com a llengua d'aprenentatge.

Actualment (curs 1986-1987) l'ús del català com a llengua escolar d'aprenentatge arriba fins a 7è, s'utilitza en tots els nivells i àrees a excepció de 8è, on es fa una àrea en castellà. La previsió pel curs vinent i posteriors és d'una total normalització com a escola catalana, on el català sigui la llengua d'aprenentatge i de relació. Intentant fer conèixer als alumnes la realitat lingüística, geogràfica i cultural del país, on viuen per tal que s'hi sentin arrelats.

381

CENTRE: Col·legi Sant Jeroni
ADREÇA: La Carretera, 70
POBLACIÓ: Sant Pere de Riudebitlles
COMARCA: L'Alt Penedès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 270

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) el català és la llengua que s'utilitza en tots els nivells tret de l'àrea de castellà, que s'imparteix a partir de 3r. És també llengua vehicular a tots els nivells.

382

CENTRE: Institut de Batxillerat Mixt d'Amer
ADREÇA: Pujada de l'Estació, s/n
POBLACIÓ: Amer
COMARCA: La Selva
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 263

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -

- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: En aquest centre sempre s'han fet les classes en català. Com a centre públic que és, tal com preveu la Llei de Normalització Lingüística, si un professor és castellanoparlant pot fer en aquesta llengua les classes. En el darrer temps només s'imparteixen en castellà les hores de classe obligatòries d'aquesta llengua, les de religió i algunes de filosofia. En total les matèries fetes en català representen el 85%, tal com podeu comprovar en els fulls dels seminaris que figuren a la memòria del present curs 1987-1988. L'única llengua de comunicació habitual del centre és el català.

383

CENTRE: Escola Les Cometes
 ADREÇA: C/ Escoles, s/n
 POBLACIÓ: Llorenç del Penedès
 COMARCA: El Baix Penedès
 TITULARITAT: Públic
 CURS: 1986-1987 / 1987-1988
 NÚM. D'ALUMNES: 207

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Vam començar la catalanització el 1981 a preescolar, Cicle Inicial i Cicle Mitjà en totes les àrees. A Cicle Superior en les àrees de socials i naturals. Actualment (curs 1986-1987) s'imparteixen en català totes les àrees, a tots els cursos. L'escola és catalana.

384

CENTRE: Col·legi Públic Pradell

ADREÇA: C/ La Font, s/n

POBLACIÓ: Pradell de la Teixeta

COMARCA: El Priorat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 16

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Aquesta escola va romandre tancada per espai de 10 anys. El curs 1981-1982 es va obrir l'escola en ensenyament en català. Durant aquests anys els nens del poble es duïen amb transport escolar a la ciutat de Falset. Avui (curs 1986-1987) el català s'imparteix a tots els nivells fins a 5è ja que el Cicle Superior encara es fa a Falset. L'ús del català és generalitzat a tota l'escola. Hem de tenir en compte que el català és la llengua materna de tots els alumnes.

385

CENTRE: Institut Politècnic de Formació Professional de Tortosa

ADREÇA: C/ Colom, 20

POBLACIÓ: Tortosa
COMARCA: El Baix Ebre
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 743

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: Des de l'any 1929, data de creació del nostre institut sota la denominació d'Escola del Treball, la llengua catalana ha estat el vehicle usual d'expressió oral, tant en el moment d'impartir matèries com en la comunicació inter-personal. Per escrit ja és diferent, a causa del problema que tothom ha patit. A partir de la implantació del català com a assignatura obligatòria, s'ha anat ampliant l'ús de la llengua catalana a nivell escrit, la qual cosa ha comportat que avui dia el 54% dels professors l'utilitzen normalment a les seves classes a tots els nivells de la Formació Professional. Nivells: els cinc cursos de FP de les branques de delineació, electricitat, administratiu, metall i fusta. Àrees: comuns, tecnològiques i pràctiques. Les previsions són continuar com fins ara, però augmentant el tant per cent de professors que fan ús de la llengua a nivell escrit.

386

CENTRE: Col·legi Públic d'Albatàrrec
ADREÇA: C/ Dr. Robert, s/n
POBLACIÓ: Albatàrrec
COMARCA: El Segrià
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 123

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (llevat de les matemàtiques)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: Aquest curs 1986-1987 hem posat en marxa un projecte de normalització lingüística. El parvulari i Cicle Inicial es fa totalment en català, llevat de 3 hores d'ambientació en llengua castellana. Al Cicle Mitjà s'introdueix el castellà com a llengua i es fan les matemàtiques en aquesta llengua, encara que la majoria de les explicacions en aquesta àrea es fan en català. Al Cicle Superior es manté la mateixa tònica que al Cicle Mitjà.

387

CENTRE: Escola Pia de Terrassa

ADREÇA: C/ Col·legi, 12-14

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 1.519

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment (1986-1987) arriba fins a 8è en totes les àrees.

388

CENTRE: Col·legi Públic Sant Roc

ADREÇA: C/ Sant Feliu, 56

POBLACIÓ: Olot

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 404

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: El curs 1984-1985 es va començar l'ensenyament totalment en català a preescolar. Anem intentant que hi hagi un bon arrelament a la terra que habitem i així queda clar, ens sembla, en el projecte educatiu.

Actualment (curs 1986-1987) l'últim nivell que aquest curs està fent l'ensenyament en català és el 2n de Cicle Inicial. El curs vinent arribarà a 3r i, quant a les altres classes, cada curs hi ha un augment d'hores de llengua catalana, principalment pel que fa a les explicacions.

389

CENTRE: Col·legi Jaume Miret

ADREÇA: C/ Sindicats, s/n

POBLACIÓ: Soses

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 228

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Actualment (1986-1987) a preescolar es fa tot en català, a l'EGB, tot menys les matemàtiques.

390

CENTRE: Col·legi Públic Sagrada Família

ADREÇA: Ctra. Sant Feliu, 40

POBLACIÓ: Girona

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 345

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Actualment (1986-1987) fem el programa següent: comencem el català al Cicle Inicial, 4 hores setmanals. A Cicle Mitjà, llengua (4 h setmanals) i socials (3 h setmanals). A Cicle Superior, llengua (4 h), naturals (3 h) i socials (3 h setmanals).

Pel curs vinent estem estudiant la possibilitat d'iniciar el programa d'immersió a partir dels pàrvuls. Els nostres alumnes entenen perfectament el català abans d'arribar al Cicle Superior. A causa de l'ambient totalment castellà que parlen i expressen al barri, les famílies... els costa molt tenir una conversa llarga en català. Ho fan a les classes, als diàlegs oberts, o treballant si se'ls parla en català. De totes maneres, cada vegada més els familiars i pares demanen i veuen la necessitat de parlar català.

391

CENTRE: Col·legi Públic de l'Armentera

ADREÇA: Passatge de les Escoles

POBLACIÓ: L'Armentera

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 82

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1986-1987, a la nostra escola s'utilitza el català com a llengua d'ensenyament i de comunicació, a tots els nivells i a totes les àrees. Els llibres de text són tots en català, excepte els de llengua castellana i els de francès. Les informacions interescolars i extraescolars són també totes en català. La correspondència emesa des de l'escola es realitza tota en català. Els cartells informatius i propagandes també són en català. Els jocs, esports, concursos, festes populars i activitats extraescolars també es fan en català. Aquesta actitud de l'escola respecte al català és acollida i potenciada per la totalitat dels components de l'escola com també per les institucions i habitants del poble. Com a previsió per al curs vinent i posteriors hi ha la millora de la qualitat d'aquesta actitud.

392

CENTRE: Col·legi Públic Joan Llongueras

ADREÇA: C/ Sant Fermí, 3

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 624

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (P4) i tots en castellà (la resta)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català (P4) i en castellà (la resta)
- Treball: tots en català (P4) i tots en castellà (la resta)
- La llengua a Cicle Inicial: tot en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: tot en castellà (les ciències socials en català)
- La llengua a Cicle Superior: material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: El curs 1986-1987 només es fa en català el P4.

393

CENTRE: Institució Pedagògica Sant Isidor (IPSI)

ADREÇA: C/ Borrell, 243-249 i C/ Provença, 107-109

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 1.417

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1965
- Tractament del català a l'escola: L'escola va començar l'ensenyament en català des del seu naixement, el curs 1965-1966, en els nivells de parvulari i batxillerat antic (ja desaparegut). L'escola està definida com a escola catalana i, per tant, imparteix en català tots els nivells i àrees.

394

CENTRE: Col·legi Públic Pau Casals

ADREÇA: C/ Bonavista, s/n

POBLACIÓ: Cornellà de Llobregat

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 487

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català (P4) i tots en castellà (P5)
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (P4) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (la resta)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1986-1987) s'ha començat un programa d'immersió a pàrvuls 4 anys. Es fan en català les ciències socials, les ciències naturals, la plàstica i la gimnàstica de 3r, 4t i segona etapa. La immersió anirà augmentant progressivament curs a curs fins a 8è.

395

CENTRE: Institut de Formació Professional La Pineda

ADREÇA: Av. Torrent de la Batllòria, s/n

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 1.050

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament d'algunes assignatures en català va començar el curs 1984-1985. Va iniciar-se per 4t i 5è curs de la FP de la branca administrativa, ja que eren els cursos que tenien un domini més gran de la llengua. En aquest curs, a primer grau es fan un mínim de 3 assignatures en català, a segon grau la branca administrativa es fa en un 70% en català. En la branca elèctrica i de delineació es fa en un 50% en català. Pel curs vinent i posteriors es vol incrementar el nombre d'assignatures en català. Creiem que un objectiu a assolir seria arribar a un 80-85% d'assignatures en català.

396

CENTRE: Col·legi Públic d'Agramunt

ADREÇA: Av. Agustí Ros, s/n

POBLACIÓ: Agramunt

COMARCA: L'Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 352

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: La catalanització s'inicià el curs 1980-1981 i es va fer en determinades àrees i nivells: preescolar i ciències socials (text bilingüe) a segona etapa. El curs 1981-1982, com consta en l'acta del claustre de 5 de juny de 1981, «es considerarà favorablement la formalització de l'ensenyament en català i que abastarà els següents nivells: preescolar i cicle inicial, tot en català; 5è d'EGB, matemàtiques; 6è nivell d'EGB, religió; 7è i 8è d'EGB, ciències socials i religió». Actualment (curs 1986-1987) la llengua vehicular i de treball és la catalana en tots els nivells i àrees d'ensenyament.

El curs 1987-1988 hi ha hagut un advertiment del Servei d'Inspecció sobre la conveniència d'establir una altra matèria (en aquest cas aconsella les matemàtiques) en castellà. Però això és un tema que s'ha de pronunciar en una propera reunió el Consell Escolar.

397

CENTRE: Col·legi Públic Mercè Rodoreda

ADREÇA: C/ Vesuvi, 35

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 571

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola és el resultat de la integració a la xarxa pública de l'Escola Benjamí el curs 1984-1985. L'Escola Benjamí feia prop de 20 anys apostant per pedagogia activa i catalana. Al curs 1984-1985, amb la integració de nous nens vam fer un projecte de normalització lingüística que donava resposta a la nova situació, fent immersió a parvulari, utilitzant el català sempre com a llengua del mestre i en l'ambientació general, i incorporant progressivament àrees en català.

Actualment (curs 1986-1987) gairebé la totalitat dels nens fan l'ensenyament totalment en català, llevat d'un grup de 8è –que es van incorporar a 6è a l'escola i no hem pogut acabar la tasca de normalització–, de dos grups de 3r que encara fan les naturals en castellà (el curs vinent ho faran tot en català), i dos grups de 2n que fan l'apreentatge de la lectoescriptura en castellà i ho faran tot en català quan arribin a 4t.

No ens considerem una escola en vies de catalanització sinó una escola catalana que va heretar una situació anòmala. Cal tenir en compte que fa només dos anys ens

vam trobar amb 12 aules, d'un total de 23, de nova creació i amb nens sense coneixement del català. De totes maneres, només 5 grups no han arribat a una total normalització que es produirà definitivament el curs 1988-1989, quan els dos últims grups arribin a 4t.

398

CENTRE: Col·legi Públic de Deià

ADREÇA: C/ Es Porxo, s/n

POBLACIÓ: Deià

COMARCA: Muntanya

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 28

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: Fins al curs passat el col·legi públic de Deià ha estat una escola unitària. En aquest curs 1986-1987 l'escola ha passat a ser una 'escola petita', amb dos mestres i sis nivells. Jaume Albertí va ser que inicià el procés de catalanització de l'escola. Aquest fet l'explica bé en el seu llibre *Expressió escrita i creativitat infantil* (Edicions Cort): «Vaig començar a Deià el curs 1972-1973 amb molt poca experiència de mestres i amb moltes ganes de treballar. Un aspecte molt important i que em vaig plantejar seriosament des del primer dia de l'escola fou el de la nostra llengua. L'estructura exclusivament castellana muntada fins aquell moment polític no podia capgirar-se trebutant de sobte tot l'ensenyament castellà per un català. Però si era factible dedicar dues o tres hores setmanals al català-llengua, assignatura obligatòria que fou també des del curs 1973-1974 el primer contacte amb les nines de Deià que venien del col·legi de Franciscanes a l'Escola a assistir-hi a les classes.»

L'esmentat mestre restà a l'escola fins al curs 1983-1984. Durant 10 anys introduí

progressivament l'ensenyament en català, de tal manera que ara és la llengua d'introducció a la lectura i a l'escriptura. Per assegurar la continuïtat de l'ensenyament en català, abans de deixar l'escola va aconseguir que la unitària de Deià fos reconeguda com a Escola Mallorquina.

Els mestres que en els darrers tres cursos hem dirigit i dirigim l'escola hem seguit el mateix camí, essent ben conscients de la situació de la llengua catalana a l'escola i al poble. Si en un primer moment la introducció del català a l'escola es va fer a l'àrea de llenguatge, des de fa sis o set anys el català és la llengua d'ús normal en totes les àrees de l'aprenentatge.

Pel curs 1987-1988 tenim previst començar el preescolar totalment en català; els nins de primer curs seguiran tot el seu ensenyament en català, i sols seran els de segon curs que continuaran l'ensenyament bilingüe encara que fent predominar el català; els altres cursos continuaran amb l'aprenentatge en català.

399

CENTRE: Col·legi Cor de Maria

ADREÇA: C/ Cor de Maria, 2

POBLACIÓ: Valls

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 600

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Se sol·licità l'ensenyament en català per tot el preescolar i ciències socials, plàstica, pretecnologia i religió en els nivells d'EGB, l'any 1979. Actualment (curs 1986-1987) l'ensenyament de la nostra escola es fa tot en català. El professorat és tot català i el centre és nomenat escola catalana per la Generalitat.

400

CENTRE: Col·legi Públic de la Pobla de Montornès

ADREÇA: Av. Catalunya, s/n

POBLACIÓ: La Pobla de Montornès

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 98

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (menys les matemàtiques)

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català es fa en aquesta escola, des de l'any 1980. Globalment, en tots els cursos i la majoria de matèries, especialment a preescolar, és des d'aquest curs 1986-1987.

Només ens manca alguna matèria específica, quan al llibre guia, ja que totes les explicacions es fan en català. És de preveure que en un futur no llunyà siguin aquests textos també en català, ja que ja ho és tota la resta del currículum. El claustre i l'associació tenim consciència d'escola catalana i nacionalitat. Som cinc mestres: tres nats al Principat, un a l'Aragó i l'altre a Castelló, ambdós ensenyen i expliquen en la nostra llengua.

401

CENTRE: Escola Bell-lloc del Pla

ADREÇA: C/ València, 40

POBLACIÓ: Girona

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 1.098

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- La llengua a FP, BUP i COU: totes les matèries s'imparteixen en català excepte, com és lògic, els idiomes diferents al català. En alguna matèria, malgrat que es fan les classes en català, encara s'empra material en castellà que no s'ha publicat en català. Per tant, el 100% de matèries factibles de ser donades en català, s'imparteixen en aquesta llengua.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar, fins a 2n

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968
- Tractament del català a l'escola: Des del seu inici, el curs 1965-1966, impartí gairebé totes les classes en català. De fet, el suport del català i una atenció prioritària a les manifestacions i tradicions catalanes són un dels objectius recollits en l'ideari del centre, la qual cosa va provocar fins i tot denúncies a la inspecció. Les classes de llengua catalana no es varen poder establir de forma obligatòria per a tots els alumnes fins al curs 1968-1969. Des d'aleshores sempre s'han impartit classes de català.

Actualment (curs 1986-1987) el català, com s'ha dit, arriba a tots els nivells i àrees. La preocupació actual és: a) Normalitzar tot el material didàctic i pedagògic emprat. b) El proper curs ja a tots els nivells hi haurà un nivell paral·lel entre el català i el castellà, assumint els objectius instructius proposats per a cada nivell. c) L'acceptació del català com a idioma reconegut pel batxillerat internacional. El Bell-lloc és una de les dues primeres escoles que preparen alumnes per obtenir diplomes del batxillerat internacional en català, ajudant a valorar internacionalment la nostra llengua.

402

CENTRE: Escola Unitària de Sant Miquel de Campmajor

ADREÇA: Ctra. d'Olot, s/n

POBLACIÓ: Sant Miquel de Campmajor

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 17

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Vam començar durant el curs 1980-1981. Vam iniciar la catalanització a Cicle Inicial en l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura. A Cicle Mitjà en les àrees de matemàtiques, naturals i socials. A Cicle Superior només fèiem les explicacions en català ja que no trobàvem llibres catalans.

Actualment (1986-1987) tots els cursos ho treballen tot en català exceptuant la llengua castellana, la francesa i l'àrea obligatòria que s'ha de fer en castellà. Aquesta àrea, a la nostra escola, és l'educació física. Hem de dir que els nens castellanoparlants han treballat sempre en català i no han presentat cap problema.

403

CENTRE: Col·legi Públic Can Rull

ADREÇA: C/ Lluís Companys, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 896

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà (les socials, en català)

- La llengua a Cicle Superior: només en català l'assignatura de les matemàtiques
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'escola can Rull es va inaugurar el curs 1978-1979 i es van començar a donar classes de català a alguns nivells de Cicle Mitjà l'any 1980-1981. El curs 1981-1982 les classes de català es van fer extensives a tots els nivells de l'escola: des de pàrvuls 4 anys fins a 8è. El curs 1986-1987 s'està fent el procés d'immersió a pàrvuls 4 anys i 5 anys i preveiem que continuarà fins a 8è. A tots els altres nivells de l'escola es fan 3 hores setmanals de català. A Cicle Mitjà es fa en català l'àrea de socials. A Cicle Superior també es fa en català l'assignatura de matemàtiques.

404

CENTRE: Col·legi Nostra Senyora Montserrat

ADREÇA: Av. Pau Casals, s/n

POBLACIÓ: Castellbisbal

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 680

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar, fins a 3r

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El curs 1986-1987 la llengua catalana s'imparteix com a primera llengua fins al 4t d'EGB.

405

CENTRE: Col·legi Públic Francesc Cambó

ADREÇA: Defora, s/n

POBLACIÓ: Verges

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 251

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (excepte quatre nou-vinguts)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Es va començar a introduir l'ensenyament totalment en català al preescolar i Cicle Inicial durant el curs escolar 1978-1979 mentre que al Cicle Mitjà i Superior es feia l'àrea de matemàtiques en català. Posteriorment es va fer l'ensenyament en català de totes les àrees i a tots els cicles.

A l'actualitat (curs 1986-1987) hi ha una normalització total des del preescolar fins a 8è d'EGB. Totes les àrees s'imparteixen en llengua catalana menys les llengües forànies. Tenint en compte la bona immersió dels nens castellanoparlants, els propers cursos continuarem la mateixa tasca quant a l'ús del català com a llengua de treball i de comunicació a la nostra escola.

406

CENTRE: Col·legi Públic Joan Miró

ADREÇA: C/ Diputació, 21-23

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 670

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: L'escola Joan Miró ha començat aquest curs 1986-1987. De bon començament s'ha anunciat i presentat als pares com a escola catalana, argumentant que és un dels supòsits teòrics bàsics en la definició del projecte educatiu elaborat pels mestres. Que en aquest sentit, la catalanitat de l'escola forma part del millor que es pot oferir als nens per tal de formar-los com a ciutadans del país en què viuen.

Per tant, amb tot l'esforç de dedicació extraordinària que això representa per als mestres –que es troben amb nens de tot tipus d'origen escolar– la catalanització és un element imprescindible per a la progressiva homogeneïtzació pedagògica. En tots els nivells, sense excepció, però amb tota la delicadesa pedagògica necessària, s'ha començat l'ensenyament de totes les àrees en llengua catalana. Igualment en tot el que afecta a la vida social de l'escola.

407

CENTRE: Col·legi Episcopal Verge de l'Acadèmia

ADREÇA: C/ Dr. Combelles, 38

POBLACIÓ: Lleida

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Privat
CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 2.329

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- La llengua a BUP, COU i FP: menys tres matèries, es fan totes en català. A FP només es fan en català el 40% de les matèries
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Vam començar l'ensenyament en català el curs 1982-1983 a preescolar i de BUP a totes les àrees.

Actualment (curs 1986-1987) l'ús del català arriba fins a 2n d'EGB. Als nivells superiors les àrees de socials i naturals tenen els textos en català. El centre s'ha plantejat com a objectiu prioritari la normalització lingüística a través d'una catalanització progressiva de les matèries i desenvolupar una didàctica específica que permeti d'integrar els no-catalanoparlants en la nostra comunitat lingüística, ja que tenim nombrosos alumnes de l'Aragó. Atenent aquest criteri, en un parell d'anys ens marquem com a objectiu la total catalanització dels llibres de text.

408

CENTRE: Col·legi Públic Santiago Ratés
ADREÇA: C/ Sant Sebastià, 8
POBLACIÓ: Vilajuïga
COMARCA: L'Alt Empordà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1986-1987 / 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 156

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980 vàrem iniciar l'ensenyament de la lectura i preescriptura en català al nivell de 2n de pàrvuls. Gradualment es va ampliar l'ensenyament en català als cicles següents, fins que el curs 1982-1983 tots els alumnes reberen l'ensenyança en català.

409

CENTRE: Institut de Formació Professional de Cervera

ADREÇA: C/ President Macià, s/n

POBLACIÓ: Cervera

COMARCA: La Segarra

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 198

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975

-Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català, utilitzant-lo com a llengua vehicular, va començar el curs 1975-1976, tot i que només es feia servir en les explicacions dels temes i no en un cent per cent. Es pot dir que és a partir dels cursos 1979-1980 quan es generalitza en totes les matèries l'ús del català –programacions, un percentatge elevat d'apunts de classe, la majoria d'exàmens...– a excepció, evidentment, de les assignatures de castellà i idioma modern.

Actualment (curs 1986-1987) l'ús del català arriba actualment a tots els nivells de FP1 i de FP2, de les branques que hi ha a l'institut: administrativa, automoció i electricitat-electrònica. Es continua patint la deficiència de textos en català. Es pot dir, però, que els apunts i explicacions donades en català és d'un 95%.

L'alumnat escriu el català amb més o menys correcció en un percentatge molt elevat. Es preveu editar definitivament apunts d'electricitat i electrònica i d'automoció pels propers cursos i utilitzar apunts ja editats d'altres instituts i també de l'ICE.

410

CENTRE: Col·legi Públic La Roureda

ADREÇA: C/ Costabona, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 499

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: en català i en castellà

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (una part) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (una altra part)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983

-Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en llengua catalana vam iniciar-lo el

curs 1983-1984 a l'àrea de ciències socials, d'aquesta manera: de pàrvuls a 6è d'EGB tot en català oral i escrit, a 7è i 8è oral en català però escrit en castellà.

411

CENTRE: Institut de Formació Professional Sant Joan Despí

ADREÇA: Av. Generalitat, 30

POBLACIÓ: Sant Joan Despí

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 841

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Aquest curs 1986-1987 l'ensenyament en català arriba aquest curs a tots els nivells i àrees. Un 20% del professorat segueix el reciclatge de català a l'institut. Progressivament i segons la capacitat del professorat totes les matèries es faran en català. Es preveu que, d'aquí a tres cursos, això sigui possible.

412

CENTRE: Col·legi Públic Jaume Balmes

ADREÇA: C/ Pare Claret, 18

POBLACIÓ: Castellbell i el Vilar

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 310

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (a preescolar, Cicle Inicial i Cicle Mitjà) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (a Cicle Superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. La revista escolar és bilingüe, meitat i meitat
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 els nens de preescolar de 5 anys van fer l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura en la seva llengua materna. El curs 1981-1982, en els nivells de preescolar la llengua vehicular d'ensenyament va ser el català.

A preescolar se segueix el sistema d'immersió, és a dir la llengua d'aprenentatge és el català, exclusivament, encara que en la relació interpersonal mestre-alumne pugui emprar-se el castellà. Des de pàrvuls de 4 anys fins a 5è d'EGB la llengua d'aprenentatge és el català. Sempre que les possibilitats del professorat ho permetin se seguirà el procés ascendent d'utilització del català com a llengua vehicular d'ensenyament. Quan no sigui possible es garantiran les hores de llengua catalana, comptant amb els professors de català, i s'utilitzarà aquesta llengua en alguna altra matèria.

413

CENTRE: Escola Pax

ADREÇA: Camí de l'Oliva, s/n

POBLACIÓ: Tarragona

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 307

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: A partir del curs 1976-1977 es va començar la introducció del català a tots els nivells de l'escola. Els que eren catalanoparlants feien l'aprenentatge en català i els castellanoparlants en castellà. Progressivament es va donar l'ensenyament total en català. Va ser a partir del 1979 quan vàrem passar a ser escola catalana i, a partir d'aquest moment, tothom va rebre l'ensenyament en català.

414

CENTRE: Escola Pública de la Nou de Gaià

ADREÇA: C/ Hostalets, s/n

POBLACIÓ: La Nou de Gaià

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 32

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: L'escola va començar l'ensenyament del català l'any 1982 i el curs següent 1983-1984 es van introduir les altres matèries en català en tots els nivells. En aquest moment (curs 1986-1987) a l'escola es fan totes les àrees en català.

415

CENTRE: Col·legi Públic Raval de Crist

ADREÇA: C/ Tarragona, s/n

POBLACIÓ: Raval de Crist-Roquetes

COMARCA: El Baix Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 102

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Durant aquest curs 1986-1987 es fa en català els pàrvuls i el Cicle Inicial. Al Cicle Mitjà es fan en català les assignatures de socials, naturals, plàstica, música i educació física. Pel curs vinent les perspectives són de continuar com fins ara, sense variacions.

416

CENTRE: Col·legi Públic de Colera

ADREÇA: C/ Mar

POBLACIÓ: Colera

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 42

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: L'any 1984-1985 es va començar l'ensenyament en català al Cicle Inicial. Al Cicle Mitjà i Superior els llibres de text s'agafaren en català però els nens que tenien els llibres dels germans grans van fer el curs en castellà. El 1985-1986 tota l'escola funciona en català. La previsió és anar introduint el català com a llengua normal d'expressió a la classe, tant al mestre com als companys.

417

CENTRE: Escola Montessori

ADREÇA: C/ Nostra Senyora Desamparats, 43

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 1.026

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1953
- Tractament del català a l'escola: L'escola, des de l'any 1953, inicià l'ensenyament de la lectura en llengua catalana en els primers nivells, progressivament es va anar ampliant en tots els nivells. Des del curs 1979-1980 es va impartir la llengua catalana a tots els nivells, des de 1r a 8è. El 1982-1983 el cicle inicial es fa tot en català. El 1983-1984 el cicle mitjà es fa tot en català. El 1986-1987 la segona etapa es fa tot en català, excepte les ciències de 8è.

Actualment (curs 1986-1987) podem considerar que els alumnes de 8è han assolit un nivell de llengua catalana molt acceptable i uns coneixements de geografia i d'història i literatura catalana molt bons.

418

CENTRE: Escola Sant Joan

ADREÇA: C/ Progrés

POBLACIÓ: Benavent

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 75

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981

-Tractament del català a l'escola: Segons els llibres d'actes del col·legi, el Consell de Direcció va acordar: 12-5-1981: fer en català, a més de l'assignatura de llengua catalana, la religió, el dibuix, la pretecnologia i la gimnàstica. El 7-6-1984 afegir-hi les ciències socials i naturals i, a pàrvuls, començar l'ensenyament en català. L'11-6-1986, a petició del director i com a adhesió al II Congrés de Cultura Catalana, les actes es redactaran en català.

419

CENTRE: Col·legi Públic Benviure

ADREÇA: C/ Núm. 4, 1

POBLACIÓ: Sant Boi de Llobregat

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 550

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: És en aquest cicle on s'han produït més canvis respecte al tractament de la llengua catalana, ja que el procés de catalanització iniciat a l'escola el curs 1984-1985 als primers nivells de preescolar, ha arribat aquest any a 3r. Això provoca que hi hagi una diferenciació del tractament del català dins del mateix cicle: a 3r es treballa tot en català, seguint el procés de catalanització; a 4t i 5è es fan en català diferents àrees (tallers, gimnàstica, experiències...) i l'assignatura de català, però es procura sempre que és possible que la llengua vehicular sigui el català.

-La llengua a Cicle Superior: material en català. Algunes àrees es fan en català i d'altres en castellà.

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -

-Tractament del català a l'escola: - - -

420

CENTRE: Col·legi Públic Pere Virgili

ADREÇA: Pl. de la Pau, s/n

POBLACIÓ: Vilallonga del Camp

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 205

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978

-Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català a la nostra escola va començar el curs 1978-1979. Es va implantar a 1r en l'àrea d'experiències i progressivament va passar a altres nivells.

421

CENTRE: Escola Pública d'Espolla

ADREÇA: C/ Figueres, 18

POBLACIÓ: Espolla

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 20

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'escola comprèn nens de 1r a 5è. Els d'edats més petites van a la guarderia. Ho fem tot en català, exceptuant les hores de castellà. Pels propers cursos pensem continuar així.

422

CENTRE: Escola Pública Antonio Machado

ADREÇA: Final Costa Azul

POBLACIÓ: Ciutat Badia (després Badia del Vallès)

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 589

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar, fins a Cicle Inicial

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: en castellà
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: Es va començar el curs 1979-1980 als nivells de 1r a 6è.
El curs 1982-1984 a tot el cicle mitjà, les socials.

423

CENTRE: Escola Alexandre Galí

ADREÇA: Passeig Marítim, s/n

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 507

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà

-La llengua a Cicle Superior: en català i castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (a preescolar i Cicle Inicial) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (Cicle Mitjà i Cicle Superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984

-Tractament del català a l'escola: Aquest curs 1986-1987 la total catalanització s'asseixeix a 2n d'EGB. Cada any un nivell més tindrà el català com a llengua bàsica d'aprenentatge.

424

CENTRE: Col·legi Pompeu Fabra

ADREÇA: C/ Pi i Margall, 27

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 562

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: No hi ha perspectiva de catalanització total.

425

CENTRE: Escola Verge del Roser

ADREÇA: Pl. Major, 2

POBLACIÓ: Vallmoll

COMARCA: L'Alt Camp

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 113

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'any 1979 es comença el català a preescolar i després de manera progressiva als altres nivells. Actualment (curs 1986-1987) tot es fa en català des de preescolar fins a 8è.

426

CENTRE: Institut de Batxillerat Joan Oliver

ADREÇA: Armand Obiols, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 671

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'Institut va començar a funcionar el curs 1978-1979 amb el nom d'Institut Sant Julià. Coincidint amb aquest mateix curs, es van introduir la llengua i literatura catalanes com a assignatures obligatòries a BUP. Durant aquest primer curs l'Institut va funcionar només amb 5 grups de primer. L'alumnat era majoritàriament castellanoparlant i sense uns coneixements elementals de la llengua catalana oral i escrita. Per aquest motiu la didàctica de l'assignatura de català es va adaptar a un alumnat d'aquestes característiques. En aquest primer període, malgrat la precària situació de normalització lingüística del país, a l'Institut es va procurar introduir l'ús de la llengua catalana, d'una manera gradual, com a vehicle de comunicació, tant a les classes com a la vida del centre.

Des dels orígens de l'Institut sempre ha estat una preocupació la plena normalització tant pel que fa a l'ús del català com a llengua escolar com a donar a conèixer i man-

tenir els costums i les tradicions del poble català i aconseguir una vinculació amb la vida cívica i cultural del nostre país, tant a nivell ciutadà com general.

427

CENTRE: Col·legi Públic Els Convents

ADREÇA: Av. Vicenç Ros, s/n

POBLACIÓ: Martorell

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 294

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (Cicle Inicial) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (Cicle Mitjà i Cicle Superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: El projecte d'implantació en el centre de la llengua catalana com a llengua vehicular d'ensenyament va ser aprovat en claustre amb 8 vots a favor, 1 en contra i 4 abstencions, el 4 de novembre de 1983. Els arguments en què es basa el projecte són els següents: 1) Pertinença a la comunitat democràtica catalana elegida lliurement, motiu pel qual és necessari el coneixement de la seva llengua pròpia. 2) Ser l'escola pública Els Convents una de les que reuneixen les condicions més idònies en tot Martorell per a impartir l'ensenyament en català. 3) Equilibrar la forta influència de la llengua castellana exercida per tots els mitjans de comunicació i l'ambient social en què els nens es desenvolupen.

Aquesta decisió va ser presentada al SEDEC el 17 de novembre de 1983 i s'exposà als pares dels alumnes implicats. Es porta a la pràctica de la manera següent: es va començar a preescolar de 4 anys tot l'ensenyament en llengua catalana. Els professors que sabien parlar correctament el català van ser els primers a elegir aquells nivells en els quals es realitzava tot l'ensenyament en aquesta llengua, per tal de poder continuar el

projecte fins a l'objectiu final. En aquest curs 1987-1988 el grup amb més elevat procés d'immersió arriba a 3r. Com que observem que els nens ara encara estan en procés d'adquisició de la llengua catalana (molts nens castellanoparlants barregen les dues llengües), hem cregut oportú no introduir, de moment, la llengua castellana, fet que tenim en procés d'estudi, per veure quin pot ser el moment més adequat per fer-ho. En els altres nivells constitueix la segona llengua, tenint en compte que, en finalitzar el Cicle Mitjà, es volen assolir els objectius següents: 1) Correcta comprensió del missatge oral i escrit. 2) Realització de textos lliures senzills. 3) Poder sostenir converses. En finalitzar el Cicle Superior es volen aconseguir els objectius següents:

-Afavorir el contacte dels alumnes amb les situacions en què la llengua catalana va esdevenint d'ús normalitzat: al carrer, revistes per a nois i noies, televisió, diaris, fets culturals diversos... a fi que es vagi identificant el català com a eina normal de comunicació i expressió.

-Afavorir el coneixement i la participació dels alumnes en els diferents aspectes de la cultura popular catalana: festes, llegendes, cançons, dites...

-Iniciar els alumnes en el descobriment de la literatura catalana per mitjà del coneixement d'algun dels autors actuals i de la lectura i comentari de les seves obres. Introduir la descoberta i l'estudi dels escriptors a partir de textos llegits i també a partir del protagonisme que tenen en l'actualitat de cada dia.

-Consolidar i adquirir alguns hàbits de treball fonamentals: saber treballar sols, en petit grup i col·lectivament, poder aconseguir informació per iniciativa pròpia sobre un determinat tema (enquestes, consultes a llibres...), saber organitzar-se el treball i responsabilitzar-se de qualsevol tasca que s'hagi plantejat.

-Consolidar i adquirir les tècniques de treball més bàsiques (resumir, analitzar, treure la idea o tesi global d'un text...).

-Anar consolidant i perfeccionant, cadascú dins del seu nivell, la llengua oral i escrita adquirida en cursos anteriors. No hi ha un objectiu homogeni per a tots els alumnes ja que partim d'un coneixement tant actiu com passiu de la llengua catalana molt desigual entre els alumnes.

428

CENTRE: Institut de Formació Professional de la Bisbal d'Empordà

ADREÇA: C/ Coll i Vehí, 6

POBLACIÓ: La Bisbal d'Empordà

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 289

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: - - -

-Treball: - - -

-La llengua a Cicle Inicial: - - -

- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- La llengua a FP, BUP i COU: totes les matèries llevat del castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: La catalanització és pràcticament total llevat de les classes de llengua castellana a tots els nivells i graus.

429

CENTRE: Centre d'Educació Preescolar Esquitx

ADREÇA: C/ Font, 5

POBLACIÓ: Reus

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1986-1987

NÚM. D'ALUMNES: 35

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: Aquest centre funciona des del present curs sota la nostra titularitat. Abans era igualment un centre d'educació preescolar, però amb un

nivell de catalanització mínim i, en general, amb unes coordenades pedagògiques totalment oposades a les que ara el defineixen. Des del primer moment ens vam plantejar fer un ensenyament totalment en català, encara que suposés un trencament fort pels alumnes anteriors i malgrat el tant per cent bastant elevat d'alumnes castellanoparlants, però vam creure que això no havia de ser obstacle per dur a la pràctica la nostra concepció d'escola catalana i oberta a tothom. De moment, la nostra experiència, encara que curta i potser restringida (2-6 anys), ens demostra que això és possible i perfectament realitzable. Cal dir que en aquest sentit hem comptat en tot moment amb el suport dels pares.

Aquest curs 1986-1987 l'ús de la llengua catalana arriba a tots els nivells i àrees del nostre centre. Apliquem un programa d'immersió lingüística a tots els alumnes de procedència castellanoparlant. Aquest programa l'hem centrat en tres punts: 1) Realització de totes les activitats partint del català com a llengua vehicular i d'ensenyament. 2) Aprenentatge de la lectoescriptura en català. 3) Afavorir progressivament l'ús de la llengua catalana com a vehicle de comunicació entre els alumnes i amb les educadores, fugint inicialment de qualsevol pretensió d'un ús perfecte, ni a nivell de pronunciació ni gramatical, ja que aquest es va aconseguint paulatinament.

430

CENTRE: Col·legi Alcalde Francisco Vitoria

ADREÇA: Ctra. Banyeres, s/n

POBLACIÓ: Alcoi

COMARCA: L'Alcoià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 760

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: en català i en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: en castellà. Es fan 4 hores de català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 es feia l'assignatura de català a la majoria de cursos. El curs 1983-1984 es va encetar la doble via a pàrvuls 4 anys i 5 anys. Actualment (curs 1986-1987) una volta matriculats els xiquets, segons la llengua materna, aquesta doble via arriba fins a 3r. A 3r nivell castellanoparlant l'àrea d'experiències és en català. Per als cursos posteriors s'augmentarà cada any un nou curs en català.

431

CENTRE: Institut de Formació Professional del Vendrell

ADREÇA: Av. Palau Rabassó, s/n

POBLACIÓ: El Vendrell

COMARCA: El Baix Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 670

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: Es fa ensenyament en català a tots els nivells, de 1r a 5è, de totes les branques que s'imparteixen en aquesta escola. Cada curs pot variar en funció del professor nou que vingui a donar classes.

432

CENTRE: Col·legi Públic Soriano-Montagut

ADREÇA: C/ Balada, 94-118

POBLACIÓ: Amposta

COMARCA: El Montsià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1986-1987
NÚM. D'ALUMNES: 763

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català i castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: - - -
- Llengua de les circulars informatives als pares: - - -
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -
- Llengua de la feina administrativa interna: - - -

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: El curs 1983-1984 va ser la primera vegada que un nivell pujava totalment en català. Actualment hi ha dos primers, dos segons i un tercer. Les àrees de naturals i socials també han assolit l'ensenyament en català, tant al cicle mitjà com al cicle superior.

Actualment (curs 1986-1987) el català s'utilitza en tot el cicle inicial de manera total. En aquest curs s'ha introduït en el cicle mitjà i el proper curs ja seran tres els nivells d'aquest cicle que faran l'ensenyament en català. La llengua utilitzada en les comunicacions internes del centre, així com també en les circulars als pares, és el català. Del conjunt de professors del centre, un total de 27, són 7 els castellanoparlants, dels quals n'hi ha quatre que fan, o han fet, cursos de reciclatge, dos d'ells fan l'ensenyament en català.

433

CENTRE: Institut de Batxillerat Joan Oliver
ADREÇA: C/ Armand Obiols, s/n
POBLACIÓ: Sabadell
COMARCA: El Vallès Occidental
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 671

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -

- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: L'Institut va començar a funcionar el curs 1978-79 amb el nom de IB Sant Julià. Coincidint amb aquest mateix curs, es van introduir la Llengua i Literatura Catalanes com a assignatures obligatòries a BUP. Durant aquest primer curs l'Institut va funcionar només amb 5 grups de 1r. L'alumnat era majoritàriament castellanoparlant i sense uns coneixements elementals de la llengua catalana oral i escrita. Per aquest motiu la didàctica de l'assignatura de català es va adaptar a un alumnat d'aquestes característiques. En aquest primer període, malgrat la precària situació de normalització lingüística del país, a l'Institut es va procurar introduir l'ús de la llengua catalana, d'una manera gradual, com a vehicle de comunicació tant a les classes com a la vida del centre.

Des dels orígens de l'Institut sempre ha estat una preocupació la plena normalització tant pel que fa a l'ús del català com a llengua escolar com donar a conèixer i mantenir els costums i tradicions del poble català i aconseguir una vinculació amb la vida cívica i cultural del nostre país tant a nivell ciutadà com general.

434

CENTRE: Escola Pia Granollers

ADREÇA: Av. Sant Esteve, 14

POBLACIÓ: Granollers

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 2.132

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'Escola Pia Granollers es definí com a Escola Catalana en el curs 1975-1976, quan va fer l'opció d'iniciar una nova programació a partir del grup d'alumnes que començaven llavors la seva escolarització, és a dir Preescolar 1. Aquell primer grup està actualment cursant 2n de BUP, i cada any des de llavors s'han anat inserint en aquest sistema cadascun dels nous grups que funcionen al nostre centre.

L'ús del català com a llengua escolar el tenim en tots els nivells, des de Preescolar fins a COU. Fins a 4t d'EGB tot es fa en català i a partir d'aquest curs s'introdueix una assignatura en castellà. Previsions de futur? Seguir en la mateixa línia. Poc més podem intensificar com no sigui suprimir totalment el castellà.

435

CENTRE: Escola Mare de Déu del Carme

ADREÇA: C/ Independència, 93

POBLACIÓ: Terrassa

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 1.020

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El curs 1978 iniciàrem l'ensenyament en català als dos cursos de Parvulari i a 1r d'EGB. De 2n a 5è fèiem ensenyament en català a l'àrea de les Experiències. Actualment (curs 1987-1988) es fa tot l'ensenyament en català als nivells educatius de parvulari i d'EGB.

436

CENTRE: Col·legi Públic Sant Jordi

ADREÇA: C/ Germà Frederic, s/n

POBLACIÓ: Oliana

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 308

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: Vam començar aproximadament al curs 1978-1979, a 1r d'EGB, encara que a preescolar també s'impartí l'ensenyament en català. A partir d'aleshores, gradualment, s'ha anat introduint la nostra llengua de manera generalitzada, limitats per les disposicions legals vigents a l'actualitat.

Des de preescolar a 5è, totes les matèries s'imparteixen en català (llevat de la llengua castellana, és clar) i a segona etapa també, fora de les matemàtiques i l'idioma. Per al futur es preveu canviar alguns llibres en castellà que tenim (música, per ex.) per edicions catalanes (de moment l'editorial que ens subministra no la té en la nostra llengua) i anar introduint més, si cal, en tots els àmbits, el català, sempre tenint en compte les limitacions que puguin sorgir (professorat, legislació, etc.).

437

CENTRE: Col·legi Lestonnac

ADREÇA: C/ Sant Isidre, 1

POBLACIÓ: Solsona

COMARCA: El Solsonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 448

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Tot en català i tenim previst de seguir igual.

438

CENTRE: Escola Pública La Monjoia

ADREÇA: Ctra. del Roc Llarg

POBLACIÓ: Sant Bartomeu del Grau

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 167

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català a totes les àrees es va introduir el curs 1981-1982 a preescolar de 4 anys. De P5 fins a 4t estaven catalanitzades les matemàtiques i les experiències. Als restants cursos l'assignatura de llengua catalana ocupava tres hores setmanals. Durant el curs 1982-1983 el treball escolar ja es feia en català a tot el parvulari. En les àrees de matemàtiques i experiències s'extenia aquesta llengua a tota l'escola. L'avenç progressiu ha estat i és evident i accelerat d'aquí fins al present. El curs 1986-1987 es va caracteritzar per la utilització del català a tots els nivells i àrees com a llengua base d'aprenentatge.

Actualment (curs 1987-1988), però, tenim ben present en les programacions de cicle superior que els alumnes de 7è i 8è s'iniciaren escolarment en llengua castellana. El català és utilitzat com a llengua única en els aprenentatges a tots els nivells i àrees, fet que realment assegura el domini de la nostra llengua a tota l'escola, exceptuant els alumnes de 7è i 8è, perquè van començar l'escolarització en llengua castellana. El Consell Escolar ha decidit l'obligatorietat d'usar el català com a llengua vehicular dels nens. De cara al futur l'esforç de l'escola es dirigirà cap a aconseguir que el català sigui usat pels nens en qualsevol situació escolar, veient el progrés dels nens no s'escatimaran esforços per a aconseguir-ho. No podem deixar de banda que en bona mesura els nens (fins a 6è) utilitzen el català d'una manera satisfactòria en la relació amb els mestres.

439

CENTRE: Escola Casals-Gràcia

ADREÇA: C/ Roca, s/n

POBLACIÓ: Manlleu

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 424

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots el català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: El 1959 es feia ensenyament en català en tots els nivells i àrees, malgrat que els llibres fossin obligatòriament en castellà. L'assignatura de llengua era el castellà. A partir del curs 1977-1978 entrem de ple en l'ensenyament de la llengua catalana i al curs següent ja es porta a terme el canvi de tots els llibres, de castellans a catalans, passant també el català a primera llengua.

El català es manté com a llengua usual a l'escola. La llengua materna arriba a tots els nivells i a totes les àrees. L'APA es planteja promoure cursos de català pels pares no catalanoparlants a través de l'Escola d'Adults de Manlleu. Per afavorir-los en la integració i arrelament al país, es compta amb les festes populars, Sant Jordi i altres activitats organitzades per l'escola: caramelles, arrossada, concerts, xerrades...

440

CENTRE: Escola Pia de Balaguer

ADREÇA: C/ Barcelona, 103

POBLACIÓ: Balaguer

COMARCA: La Noguera

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 365

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: A partir del curs 1976-1977, l'escola es va anar catalanitzant progressivament, sense dificultats de cap tipus, com una cosa ben normal i pròpia. L'ús del català no comporta cap problema, ans al contrari; les dificultats venen donades pel fet, comentat entre el professorat, que hi ha una gran diferència de domini (majorment a nivell oral) amb el castellà, essent aquest últim el perjudicat.

441

CENTRE: Institut de FP Els Planells

ADREÇA: Crta. de Montsonís, s/n

POBLACIÓ: Artesa de Segre

COMARCA: La Noguera

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Hem realitzat una anàlisi de quin era el grau d'utilització del català a les aules, tant com a vehicle d'explicació com d'estudi. Primerament, hem de fer constar que el 85% del professorat parla català. A l'hora de donar els resultats de l'anàlisi volem fer constar que en els percentatges no hem comptat les assignatures de llengua castellana i anglès que s'imparteixen en castellà i anglès respectivament. Als resultats que a continuació us indiquem es fa constar el percentatge sobre el total d'assignatures que representen els manuals d'apunts fets en català i les explicacions de classe també fetes habitualment en català.

En una institució pública, i amb una plantilla de professors tan poc estable com la del nostre institut, es fa difícil de marcar l'evolució de l'ensenyament en català. Hi ha hagut una voluntat de les direccions del centre, des del curs 1981-1982, per aconseguir la catalanització del centre en general, utilitzant el català escrit per a ús intern i extern i promovent cursets de català per al professorat. Al nostre centre no hi ha hagut en general problema per a la utilització del català com a llengua de comunicació habitual. Tant els alumnes com els professors són en general catalanoparlants, per la qual cosa el problema ha estat l'escriptura en català i la utilització de la terminologia normalitzada. L'àrea on primerament es va aconseguir la normalització va ser la humanística. En l'actualitat (curs 1987-1988), tret del fet que puguin arribar al centre professors castellanoparlants, l'únic problema per aconseguir la normalització és la publicació de manuals d'alumnes amb suficient qualitat en català.

442

CENTRE: Col·legi Públic La Farga

ADREÇA: C/ Sant Dionís, 40

POBLACIÓ: Salt

COMARCA: El Gironès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 705

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català (i bilingüe a Cicle Superior)
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: En aquest curs 1987-1988 la catalanització arriba a tota l'EGB i a totes les àrees, amb continuïtat per als propers cursos.

443

CENTRE: Col·legi Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Barcelona, 21
POBLACIÓ: Girona
COMARCA: El Gironès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 965

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua habitual en totes les aules i en tots els nivells, tant d'EGB com de BUP.

444

CENTRE: Col·legi Públic Beat Bonaventura Gran
ADREÇA: C/ Fleming
POBLACIÓ: Riudoms
COMARCA: El Baix Camp
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 855

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: hi ha tres classes per nivell, dues de línia catalana i una de castellana. Les classes de línia catalana ho fan tot en català. La de línia castellana fa en

català la llengua catalana i les ciències socials. Aquesta segona línia tendeix a extingir-se ja que al cicle inicial i preescolar ja ho ha fet. El proper curs 1988-1989 ja només existirà a 4t i 5è; d'aquí a dos cursos únicament a 5è i finalment tot el cicle serà completament en català.

-La llengua a Cicle Superior: a tota la segona etapa es fan en català les àrees de català, ciències naturals i ciències socials, la religió i l'anglès quan cal traduir o explicar. La llengua castellana i les matemàtiques es fan en castellà. La plàstica i la gimnàstica queden a discrecionalitat de cada professor.

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: en català

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: L'escola va declarar-se catalana el curs 1980-1981. A partir del curs 1981-1982 vàrem començar les classes en català a preescolar de 4 i 5 anys i a 1r d'EGB. L'adscripció dels alumnes es deixava a l'elecció paterna.

Aquest curs 1987-1988 tots els alumnes de preescolar de 4 i 5 anys i tot el cicle inicial reben l'ensenyament únicament i exclusivament en català. Al cicle mitjà, de les tres classes per nivell que hi ha, dues ho fan tot en català i l'altra fa en català la llengua i les ciències socials. A la segona etapa fan en català la llengua, les ciències naturals, les ciències socials i la formació religiosa. La plàstica i la gimnàstica depenen del mestre que la fa. Per l'any vinent tindrem totalment en català des de 1r de pàrvuls fins a 3r d'EGB, les dues terceres parts de 4t i 5è i a la segona etapa a més de les assignatures d'enguany també farem en català l'idioma estranger.

445

CENTRE: Escola Mowgli

ADREÇA: Passeig Boca de la Mina

POBLACIÓ: Reus

COMARCA: El Baix Camp

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 322

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1964
- Tractament del català a l'escola: Des del començament de l'escola, el curs 1964-1965, l'ensenyament s'ha fet en català en tots els nivells i àrees, tenint en compte, però, l'aprenentatge de la lectura en la llengua materna. Actualment (curs 1987-1988) l'ensenyament s'imparteix totalment en català, a tots els nivells i àrees.

446

CENTRE: Escola Pública de Montferrer

ADREÇA: Ctra. del Poble

POBLACIÓ: Montferrer

COMARCA: L'Alt Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 13

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1987-1988) l'escola es pot considerar

plenament catalanitzada i hem treballat en la recuperació d'algunes festes populars, cançons, tradicions... L'acció a emprendre ara seria estendre l'ús del català en el si d'algunes famílies d'alumnes que ja l'entenen, tot i que no el parlen, acció difícil de dur a la pràctica.

447

CENTRE: Col·legi Públic Jacint Verdaguer

ADREÇA: C/ Ramon i Cajal, 8

POBLACIÓ: Tàrraga

COMARCA: L'Urgell

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 498

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: a 1r tots en català oral i escrit, d'acord amb el nostre projecte educatiu, posat en marxa el 1986-1987. A 2n, segons la llengua materna

-La llengua a Cicle Mitjà: una línia tot en català menys una àrea. L'altra en castellà excepte una àrea. Aquest sistema està per a extingir

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: - - -

-Llengua de les circulars informatives als pares: - - -

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -

-Llengua de la feina administrativa interna: - - -

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979

-Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980, quan l'alumnat castellanoparlant a la nostra escola era d'un 47%, vàrem començar l'ensenyament del català en classes paral·leles d'acord amb la llengua materna: els catalanoparlants, tot en català (castellà a nivell oral) i els castellanoparlants aprenien en castellà (català a nivell oral). Es va anar fent extensiu a tota l'EGB. En arribar al 2n cicle, la segona llengua era introduïda a nivell escrit i en arribar a 6è, quan els alumnes ja coneixien ambdues llengües, els alumnes que fins aleshores estaven agrupats segons la llengua materna, s'agrupaven de manera indiscriminada per tal d'afavorir llur convivència i el català era la llengua base dels aprenentatges (segons un projecte d'ensenyament fet per la comunitat escolar i aprovat per la Comissió Tècnica el 24 de febrer de 1981).

El curs escolar 1986-1987, quan el percentatge d'alumnes castellanoparlants era d'un 25%, es va posar en funcionament el sistema d'immersió al parvulari, tot seguint de forma escalonada i actualment l'estat de l'ús del català és el següent:

Parvulari i 1r d'EGB: immersió. La resta de cicle inicial i mitjà: agrupació en classes paral·leles segons la llengua materna.

Cicle superior: el català és la base de l'ensenyament. Tan sols s'empra el castellà en l'àrea concreta i en una altra matèria de suport.

La previsió pel curs vinent i posteriors és la d'anar continuant el sistema d'immersió progressivament i anar desapareixent l'agrupació actual en el cicle mitjà. D'aquesta manera el català serà la llengua base d'aprenentatge en tot el centre.

448

CENTRE: Col·legi Públic Ramon Llull

ADREÇA: C/ Ramon Llull, 12-16

POBLACIÓ: El Prat de Llobregat

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 690

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català. Els pàrvuls de 4 anys, tot en català. Els pàrvuls de 5 anys, al matí treballen en castellà i les activitats de la tarda en català.

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: 4 hores setmanals de llengua catalana.

-La llengua a Cicle Mitjà: totes les socials en català, 4 hores setmanals de llengua catalana i en un 3r es fa tota l'ambientació en català.

-La llengua a Cicle Superior: 3 hores setmanals de català i les naturals i socials en català (oral i escrit).

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe, amb predomini del català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985

-Tractament del català a l'escola: Aquesta escola fa 7 anys que funciona. Els 4 primers anys es varen fer totes les assignatures en castellà, excepció de les de llengua catalana. Des de fa 3 anys, amb l'arribada de 3 mestres catalanoparlants i el reciclatge de molts dels que ja hi eren, es començaren a fer assignatures en català i a utilitzar-lo com a llengua de comunicació. Els primers cursos foren un 3r, un 4t i un 5è, fent la quasi totalitat d'assignatures en català.

Fa dos anys que hem aconseguit que els professors parvulistes siguin catalanopar-

lants. Els pàrvuls de 4 anys fan tot l'ensenyament en català i els de 5 anys tota la tarda en català. Als altres cicles es fan:

Cicle Superior: les naturals i les socials en català
Cicle Mitjà: les socials en català
Cicle Inicial: només les 4 h de llengua catalana, encara que a 1r, des del mes de febrer, un mestre de suport assisteix dues tardes per assolir una base millor de coneixements del català oral.

Com que hem començat el programa d'immersió (els pàrvuls de 4 anys ho fan tot en català) l'any que ve continuarem fent-lo i tractarem de garantir la presència de més mestres catalanoparlants a Cicle Inicial i Mitjà, que és on hi ha més mancances.

449

CENTRE: Col·legi Públic Verge de la Muntanya

ADREÇA: Pl. de Santa Anna s/n

POBLACIÓ: Esparreguera

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 274

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: l'escola es troba en una fase d'integració. L'opció feta és la de la llengua catalana, però progressivament.

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català. Estem en procés d'immersió, tant a P4 com a P5. Tot, amb la idea de tenir una continuïtat.

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà. El proper curs s'inicia el 1r nivell del cicle inicial en català.

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit. En aquest cicle encara hi ha una matèria (matemàtiques) que es fa en castellà.

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Pràcticament ja es treballa tot en català.

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català. La revista es fa meitat en català i en castellà.

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980

-Tractament del català a l'escola: El curs 1980-1981 s'inicià, a nivell experimental, l'ensenyament en català de l'àrea d'Experiències (Social i Natural). Tot el material era, evi-

dentment, en castellà, no obstant això, totes les explicacions s'iniciaren en català. A poc a poc s'introduí aquesta llengua en el material ciclostilat i posteriorment els llibres de text. Potser fórem un xic agosarats, però aquesta experiència la iniciarem a partir del 1r nivell d'EGB. Val a dir també que alguns mestres de l'escola eren no-catalanoparlants.

Ara (1987-1988) ens trobem en una fase de catalanització total. De totes maneres, com que hem apreciat unes considerables dificultats al moment de l'aprenentatge de la lectura i l'escriptura, hem optat per començar per la immersió.

450

CENTRE: Col·legi Públic Pau Vila

ADREÇA: C/ Ripollès

POBLACIÓ: Esparreguera

COMARCA: El Baix Llobregat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 448

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit, excepte les matemàtiques
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (tot el cicle inicial)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Els alumnes que van entrar a parvulari 4 anys el curs 1984-1985 ja van començar-ho tot exclusivament en català. Els del curs anterior ho van fer amb llengua materna. En la resta de cursos, des del 1981-1982, es fan les socials en català. Les naturals es van començar en català el 1985-1986 i, a partir d'aquest curs, a cicle superior s'introdueixen les matemàtiques en català.

Actualment (curs 1987-1988) a cicle inicial tot es fa en català. En el cicle mitjà hi ha el 3r, en llengua materna i a 4t i 5è tot en català menys les matemàtiques. A cicle superior tot és en català, menys les matemàtiques. Com que des de 4t a 8è els nois van fer l'aprenentatge de lectura i escriptura en castellà, tot i que el català es va fent progressiu, la seva llengua base ha sigut el castellà.

451

CENTRE: Escola Montserrat
ADREÇA: C/ Concepció, 11
POBLACIÓ: Vilanova i la Geltrú
COMARCA: El Garraf
TITULARITAT: Privat
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 270 (EGB)

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1973
- Tractament del català a l'escola: El 24 de maig de 1982 el Departament d'Ensenyament va formalitzar l'ensenyament en català en el nostre centre.

452

CENTRE: Col·legi Públic Voramar
ADREÇA: C/ Circumval·lació, s/n
POBLACIÓ: Premià de Mar
COMARCA: El Maresme
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 252

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: les àrees de llengua catalana, socials i naturals es fan en català oral i escrit; la resta d'àrees es fan en castellà oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català i castellà, dependent de si l'àrea s'ensenya en català o castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura (en el cicle mitjà i superior)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 es va començar a fer l'àrea de socials en català a cicle superior i el curs següent l'àrea de naturals també. El curs 1984-1985 es va començar a fer l'àrea de socials i naturals a cicle mitjà. El curs 1986-1987 es va començar a fer immersió a P4 i P5. També es va començar a fer l'àrea d'Experiències en català en el cicle inicial l'any 1984-1985.

Actualment (curs 1987-1988) s'està fent immersió a P5 i a 1r d'EGB. A 2n curs es fa, a part de la llengua catalana, l'àrea d'experiències en català. A tot el cicle mitjà es fa en català l'àrea de llengua catalana, socials i naturals, i igualment es fa així el cicle superior. Hi ha assignatures on es combina l'explicació en català i en castellà, com són: llengua anglesa i matemàtiques. Per al curs vinent el procés d'immersió ja arribarà a 2n curs.

453

CENTRE: Col·legi Públic Escola del Mar

ADREÇA: C/ Jeroni Anyé i Casanovas

POBLACIÓ: Vilassar de Mar

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 590

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (excepte 5è nivell, en el qual una classe té com a primera llengua el castellà i fa en aquesta llengua les matemàtiques)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (passa el mateix que a 5è, en una classe de cada nivell)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (excepte en una classe de cada un dels nivells de 5è, 6è, 7è i 8è)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola neix de la partició de l'antiga escola Pérez Sala en dos centres. A l'escola Pérez Sala s'havia ja començat a fer l'ensenyament en català en una de les dues vies de l'EGB l'any 1976. Quan neix l'Escola del Mar té ja, doncs, una branca en català que arriba a 8è. Aquell any, el 1982, es decideix en claustre començar el procés d'immersió lingüística al parvulari i anar-lo ampliant progressivament a l'EGB. Comptàvem en aquell moment amb una branca que feia les classes en castellà i en la qual decidim començar a fer les socials i les naturals en català.

En aquest moment (curs 1987-1988) es fa totalment en català a l'escola les classes de parvulari i EGB fins a 4t. A més, en una branca, també es fan a 5è, 6è, 7è i 8è. Els cursos que tenen com a llengua primera el castellà fan totes les altres assignatures en català, excepte matemàtiques i anglès. El curs vinent la immersió arribarà a 5è, i comptem tenir tota l'escola catalanitzada per al curs escolar 1990-1991. Volem remarcar que això és i ha estat possible gràcies a l'esforç solidari d'un claustre que en el seu 36% procedeix d'altres àrees lingüístiques de l'Estat, però que han donat el seu suport i han treballat per aconseguir la catalanitat completa de la nostra escola. Tots han fet el reciclatge i ocupen tutories catalanes o bé donen àrees en català.

454

CENTRE: Col·legi Públic Tomàs Viñas

ADREÇA: C/ Ramon Berenguer, 130

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 630

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: en català i castellà (al parvulari es fa tot en català ja que es fa immersió, als altres cursos ho fan tot en castellà)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: en català les experiències, la gimnàstica i la plàstica
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit a les socials i les naturals
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (a socials, naturals, matemàtiques de 7è, gimnàstica i plàstica)

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català a P4 i P5 i partint del castellà i considerant el català com una assignatura als altres cursos

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976

-Tractament del català a l'escola: A la nostra escola es va començar a ensenyar el català el curs 1976-1977, a tots els nivells, que va ser quan es va obrir el centre. Els dos primers anys aquestes classes eren subvencionades per l'Ajuntament a través d'Òmnium Cultural i a partir de l'any 1978, després de l'acord Suárez-Tarradellas, ja es va fer a nivell oficial i els mestres especialistes de català depenien del MEC. A partir del 1980, quan es va publicar el decret pel qual s'ampliava l'ensenyament en català a altres àrees, nosaltres vam endegar-ho en els cursos que va ser possible, i progressivament a la resta de nivells de l'escola. Pel que fa a l'inici de la immersió a l'escola vam iniciar-la el curs 1986-1987, ja que fins llavors no hi va haver unes possibilitats reals de dur-la a terme, ja que el professorat de preescolar no tenia la titulació adequada.

Actualment (curs 1987-1988) es fa immersió a P4 i P5 i està previst que cada curs s'augmenti un nivell la immersió. Els cursos que no fan immersió cada vegada fan més àrees en català com es veu en l'apartat 1 de l'enquesta. Referent a les relacions interpersonals cal dir que totes les comunicacions que es fan dins de l'escola, com poden ser rètols, murals, circulars, convocatòries, etc. es fan en català, tota la feina administrativa es fa en català i els informes dels alumnes estan passant d'una situació d'informació bilingüe a una de catalanització total. Aquestes mesures esperem continuar-les en el proper curs i posteriors, fins que la catalanització sigui total, tenint present que el 93% de famílies de l'escola són de parla castellana.

A més a més, com a reforç de la catalanització dels nens, hem programat unes activitats de teatre, sardanes i hem construït una geganta. Amb aquestes activitats procurem que els nens utilitzin la llengua i participin en actes culturals propis de Catalunya.

455

CENTRE: Col·legi Públic Germanes Bartomeu

ADREÇA: C/ Colòmbia, 15

POBLACIÓ: Mataró

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 564

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'any 1980-1981 es van començar a donar les socials en català, a més a més de les classes de llengua catalana. Després de diverses reunions entre pares i mestres a finals del curs 1982-1983 es va acordar començar l'ensenyament en català el setembre de 1983, tot seguint el procés d'immersió lingüística.

Actualment (curs 1987-1988) la situació és la següent:

- a) Tot el Cicle Inicial segueix el procés d'immersió lingüística.
- b) A 1r del Cicle Mitjà ja es fa l'ensenyament en català. És la primera promoció que va seguir el procés d'immersió lingüística.
- c) A tots els altres cursos la llengua vehicular és el català. Es donen en català les ciències socials i naturals. També hi ha la llengua catalana com a assignatura.
- d) Pel que fa a les activitats complementàries, la que ajuda més a la tasca de catalanització és la coral infantil.
- e) Dins els tallers que es fan a Cicle Mitjà, Intercicle i Cicle Superior n'hi ha alguns com els de dansa, titelles i màscares, còmic i cuina, que també ajuden a l'afiançament de la llengua i la cultura catalana.
- f) Les festes populars sempre han estat un bon vehicle per nosaltres.
- g) Les sortides i colònies complementen tota la feina que es fa dins l'escola.
- h) Les reunions de pares es fan totes en català des de l'any passat. Les entrevistes personals amb pares es fan en català, sobretot als nivells on se segueix el procés d'immersió lingüística o l'ensenyament en català.

L'any vinent seguirem el procés d'immersió a Cicle Inicial i l'ensenyament en català a 3r i 4t.

Nosaltres pensem que catalanització total vol dir coneixement de la llengua catalana, així com dels seus costums i folklore de Catalunya; és per això que considerem tot el marc del que serà l'ensenyament primari absolutament necessari per a arribar a aquesta fita.

456

CENTRE: Escola Bergantí

ADREÇA: Fra Juníper Serra, 46

POBLACIÓ: El Masnou

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 254

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Ja en la seva fundació (1968) l'escola ensenya el català. En el curs 1977-1978 es comença a impartir l'ensenyament en català pels alumnes que han escollit aquesta llengua per ésser la pròpia. En el curs 1984-1985, superat el procés evolutiu de la normalització lingüística, l'ensenyament es fa en català.

457

CENTRE: Col·legi Públic Burniol

ADREÇA: Passeig Sant Crist, s/n

POBLACIÓ: Argentona

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 476

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots el català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Actualment (1987-1988) és escola catalana a tots els nivells.

458

CENTRE: Col·legi Cassà

ADREÇA: C/ Sant Pere, 43

POBLACIÓ: Arenys de Mar

COMARCA: El Maresme

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 302

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar: (no hi ha preescolar)
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Actualment (curs 1987-1988) l'ensenyament es conti-

nuia fent tot en català a tots els cursos i nivells i així està previst fer-ho per tots els cursos vinents.

459

CENTRE: Col·legi Públic Francesc d'Albranca

ADREÇA: C/ Major

POBLACIÓ: Migjorn (Sant Cristòfol)

COMARCA: Menorca

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 152

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i la majoria de treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Vam començar l'ensenyament l'any 1984 oficialment, amb autorització de la Comunitat Autònoma de les Illes. L'ensenyament començà a primer d'EGB amb totes les matèries. Abans el preescolar (dos nivells) pujava ja amb català. Així, fa sis anys que començà l'ensenyament en català (en totes les matèries del currículum); quatre a nivell oficial.

El català actualment (1987-1988) és el vehicle bàsic de comunicació. Tots els documents, actes i comunicacions als pares es fan en català. L'estat actual consideram que és bo. Enguany hem realitzat una diagnosi del català entre els alumnes. La previsió per al curs vinent és normalitzar el cinquè curs (acabant la normalització a preescolar, cicles inicial i mitjà), al mateix temps que materialitzar noves assignatures al cicle superior (ciències socials i naturals). La catalanització total s'assolirà amb tres anys més, quan el cicle superior arrodoneixi la catalanització de totes les matèries, excloses les llengües castellana i anglesa.

460

CENTRE: Col·legi Públic Ausiàs March

ADREÇA: C/ Torreta, s/n

POBLACIÓ: Albalat de la Ribera

COMARCA: Ribera Baixa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 496

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (el pla començà el 1985 i, per tant, enguany hem arribat al 3r d'EGB. Els altres segueixen el pla antic, a extingir)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (a 3r)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 3r) i partint del castellà i considerant el català com una assignatura (des de 4t)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: Començarem l'any 1985 a preescolar i 1r d'EGB en totes les àrees, per tal de seguir un procés ascendent que enguany arriba a 3r. La previsió és anar pujant un curs cada any.

461

CENTRE: Col·legi Públic Ausiàs March

ADREÇA: c/ Sant Antoni, 4

POBLACIÓ: Llutxent

COMARCA: La Vall d'Albaida

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 507

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r). A 4t i 5è es fan les experiències i el llenguatge en català
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: L'experiència començà el curs 1984-1985 a Cicle Inicial, encara que el nivell de Preescolar es feia en català. Este curs els xiquets de 3r que començaren l'experiència continuen l'ensenyament en català. El castellà és una assignatura.

A Preescolar i Cicle Inicial es fan totes les àrees en català. A 3r es fa tot en català i el castellà com a assignatura. A 4t i 5è les experiències es fan en català i l'assignatura de català. En el Cicle Superior l'assignatura de català. Per al curs vinent, a 4t es farà tot en català menys una assignatura i l'assignatura de castellà. I així progressivament fins arribar al Cicle Superior.

462

CENTRE: Col·legi Públic Hort de Palau

ADREÇA: C/ Santa Teresita, 3

POBLACIÓ: Oliva

COMARCA: La Safor

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 351

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (3r i 4t) i oral en català, però escrit en castellà (5è, menys l'educació musical, que es fa tot en català)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català (l'APA les fa en català i castellà)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: L'any 1984-1985 es va començar a preescolar de 4 i 5 anys. Al marge del començament oficial el català sempre ha estat utilitzat oralment en moltes àrees i, fins i tot, per escrit en alguna, sobretot en els darrers anys. Per als cursos posteriors està previst que siga tot en català a mesura que l'actual 3r vaja arribant als diferents cursos.

463

CENTRE: Escola l'Horitzó

ADREÇA: Passeig de la Bonanova, 7

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988 / 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 244

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar (fins a 6 anys)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: segons les dificultats de comprensió
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família. Els impresos són en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1968
- Tractament del català a l'escola: L'ús del català és a tota l'escola i totes les àrees llevat d'alguns nens petits que se'l va introduint d'acord amb el pla pedagògic del centre.

464

CENTRE: IES Badalona 7
ADREÇA: C/ Pare Claret, 2
POBLACIÓ: Badalona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: - - -
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: - - -

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua vehicular i ordinària de l'escola pel que fa a la totalitat de les àrees i matèries curriculars, documentació administrativa, comunicació i rotulació escrita, tutories... Cal destacar l'organització de diversos grups de reforç de llengua catalana adreçats a alumnes que presenten dificultats especials en alguns aspectes de l'expressió oral i/o escrita.

NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

L'IES Badalona 7 és un centre experimental de la reforma de l'ensenyament secundari. Ara (curs 1987-1988), al cap de tres anys de funcionament, podem afirmar que la normalització lingüística està totalment consolidada. N'explicarem el procés al llarg del curs 1986-1987, tot definint les característiques lingüístiques dels alumnes, dels professors i del personal d'administració i serveis, així com l'estat de l'ensenyament en català.

1. Característiques lingüístiques: Quant a l'alumnat, a l'inici del curs 1986-1987 el nombre total d'alumnes que estava cursant el primer cicle era de 283: 170 havien passat a segon i 113 s'incorporaven al primer cicle d'ensenyament secundari.

L'alumnat era divers, tant pel que feia al barri de procedència, la titulació com el tipus d'escola on havia cursat l'EGB... i ens adonem que el nombre de catalanoparlants a nivell familiar era igual al de castellanoparlants en els grups de segon, i la xifra se situava al voltant del 50%. En canvi, en els grups de primer la xifra variava un xic, d'un 50% de catalanoparlants es passava a un 35%.

En general, podem afirmar que els alumnes catalanoparlants solen viure al centre de Badalona i procedeixen d'escoles religioses o del CEPEC. En canvi, els castellanoparlants solen ser de barris (sobretot, Sant Crist) i procedir d'escoles públiques o acadèmiques privades. Normalment, l'extracció social de tots dos grups també és diferent. Sens dubte, l'heterogeneïtat de l'alumnat que hem constatat, dona una enorme representativitat a la reforma endegada, atès que permet d'experimentar sobre una mostra molt real del que és l'alumnat d'ensenyament secundari.

Quant al professorat, tots teníem molt clar, des del primer dia, que la llengua vehicular del centre és la catalana, per tant tots els professors usàvem el català com a mitjà d'expressió oral i escrita.

Pel que fa al personal d'administració i serveis, tothom utilitza la llengua catalana tant per expressar-se normalment com per tramitar tota la documentació del centre.

2. L'ensenyament en català: Tal com dèiem, des del primer dia la llengua vehicular del centre ha estat la catalana i el professorat ha realitzat totes les classes en català, excepte la informàtica. Si tenim en compte la diversitat lingüística a la qual ens referíem al primer apartat, representa això algun problema?

Val a dir que en un primer moment, les dificultats van ésser considerables, ja que alguns alumnes tenien problemes de comprensió pel fet que només havien utilitzat el català en les classes de llengua catalana, en canvi altres alumnes havien realitzat tot el seu ensenyament en català.

Malgrat això, després del primer trimestre, el català es va imposar amb tota normalitat, fins al punt que foren molts els alumnes que passaren a utilitzar-lo com a mitjà d'expressió oral i escrita. Cal dir també que la flexibilitat del sistema afavoria en tot moment aquesta normalitat.

Els resultats d'un sondeig d'opinió realitzat a inicis del curs actual, als alumnes que l'any passat cursaven primer cicle, són realment clarificadors. A la pregunta de si el fet d'impartir-se 196 alumnes responien que no i 16 que sí. És a dir, el 91% dels alumnes d'un centre, on un 40% són castellanoparlants, no se'n sentia afectat.

També a la pregunta de si els semblava necessari, útil, indiferent o negatiu fer servir el català com a llengua vehicular de l'institut, pregunta amb la qual es pretenia mesurar el grau de conscienciació dels alumnes pel que fa a la llengua catalana, un 87% ho considerava positiu, necessari un 53,48%, útil un 33,48% i, a un 13% li era indiferent, la qual cosa mostra que en aquest institut la utilització del català en un alumnat divers s'ha fet de forma no traumàtica, i avui ja totalment consolidada. Cal remarcar l'aportació de l'esforç individual de la majoria d'alumnes de llengua familiar castellana per adoptar el català en la seva expressió oral i escrita habitual.

Les respostes dels alumnes pel que fa a la incidència de la llengua en les relacions i convivència semblen contradictòries. D'una banda són força alumnes els que assenyalen la llengua com a causa que dificulta la relació entre companys, seguit dels factors "escola de procedència" i "barri d'origen". D'altra banda, tal i com s'ha comentat en un altre apartat, un 75% d'alumnes reconeixen que han fet noves amistats amb companys/es de llengua familiar diferent. Com s'entén, això?

Molt possiblement les respostes que situen la llengua com el principal factor que dificulta la relació hi projecten altres factors realment actius com són el barri de procedència, la condició socioeconòmica, els gustos, les modes, el vestuari... d'arrel més apriorística i ideològica que no pas realment viscuts. En canvi, quan es refereixen a la

pròpia experiència en la vida quotidiana de l'escola reconeixen molt majoritàriament que la llengua no ha estat una dificultat per fer amics.

465

CENTRE: Col·legi Públic Mare de Déu del Portal

ADREÇA: C/ Calvari, s/n

POBLACIÓ: Batea

COMARCA: La Terra Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 268

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: Tot ho fem en català

466

CENTRE: Col·legi Verntallat

ADREÇA: Ctra. Sant Privat, s/n

POBLACIÓ: Sant Privat d'en Bas

COMARCA: La Garrotxa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 373

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català

- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. L'àrea de matemàtiques es fa en castellà, atenent la normativa vigent
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El curs 1987-1988 el català és a tots els nivells i a totes les àrees, excepte en l'àrea de matemàtiques a segona etapa.

467

CENTRE: Col·legi Públic La Muntanya

ADREÇA: C/ Núria, s/n

POBLACIÓ: Aiguafreda

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 271

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982

-Tractament del català a l'escola: El curs 1987-1988 la catalanització arriba a 6è d'EGB a totes les àrees. El curs vinent arribà a 7è.

468

CENTRE: Col·legi Públic Sant Jordi

ADREÇA: C/ Poeta Maragall, s/n

POBLACIÓ: Mollet del Vallès

COMARCA: El Vallès Oriental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 546

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions i material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català / partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: La trajectòria del nostre centre ha estat sempre en la línia d'una pedagogia que s'apropés a la realitat sociocultural del nen. Aquesta, doncs, sempre ens ha portat a treballar molt de prop les tradicions i els costums del nostre país. La tasca de normalització lingüística s'inicia en el marc del Decret 2.092/1978 en el curs escolar 1978-1979. Amb molts problemes per la manca de recursos i l'oposició d'una part dels membres que conformaven el claustre d'aleshores.

A partir del curs 1984-1985 es pot fer un plantejament seriós de portar a terme el procés d'immersió. Fins aleshores, la normalització s'havia quedat estrictament en el que marcava la llei. Per part dels que potenciàvem en català, ho fèiem a partir del treball de les tradicions, les festes i els costums del país. Actualment (curs 1987-1988) la immersió és a 2n d'EGB i amb ús del català com a llengua vehicular en un 75% de les aules de la resta del centre. La previsió pel curs vinent és la de potenciar el català en la resta de cursos on no s'empra encara com a llengua vehicular i de continuar la immersió a 3r.

469

CENTRE: Col·legi Públic Santa Perpètua

ADREÇA: C/ Joaquim Malats, 44

POBLACIÓ: Santa Perpètua de Mogoda

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 572

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català. Els llibres de 6è i 7è de matemàtiques són en castellà

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976

-Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1976-1977 i 1977-1978 només s'impartia una hora de català a totes les aules de l'escola. Durant el curs 1978-1979 s'amplià a dues hores setmanals. A partir del curs 1979-1980 s'impartiren tres hores de català setmanals en tots els cursos d'EGB. Davant la insuficiència d'aquestes tres hores per aconseguir el domini del català com a llengua d'ús, ja al curs 1979-1980 s'inicià un procés d'informació dels diferents processos de catalanització que havien tingut altres escoles i també de la conselleria d'Ensenyament (SEDEC). El procés de discussió fou llarg i ple de tensions entre el claustre i entre els pares i mestres. Al final s'optà, al curs 1981-1982, per iniciar el procés de catalanització de forma gradual i completa amb els nens i nenes de Preescolar 4 anys.

Actualment (curs 1987-1988) el procés de catalanització arriba a 5è nivell inclòs. Tot el cicle inicial fa totes les matèries exclusivament en català i el cicle mitjà també. Només s'empra el castellà a 3r mitja hora de lectura setmanal, a 4t una hora i a 5è dues hores, sempre com a segona llengua. En el cicle superior les explicacions de les matèries es fan regularment en català, els llibres són en català (exceptuant els de 6è i 7è de matemàtiques), el material ciclostilat també ho és i el treball dels nens, salvant uns casos, es realitza també en català.

En resum, encara que oficialment el procés de catalanització arribi fins a 5è, a la pràctica és quasibé total.

A això cal afegir-hi la pràctica de la vida escolar: a) A la biblioteca, des de fa uns anys, la majoria de llibres nous són en català. b) A les festes s'intenta de manera decidida d'involucrar els nens als costums i tradicions del país. c) Les revistes de Sant Jordi i d'altres que hem anat publicant són també en la nostra llengua. d) Les representacions de teatre fetes per alumnes s'han restringit de manera natural al català.

470

CENTRE: Escola Tabor

ADREÇA: C/ Pare Rodés, 9

POBLACIÓ: Santa Perpètua de Mogoda

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 372

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1967
- Tractament del català a l'escola: Des de la seva fundació, l'any 1967, l'Escola Tabor es defineix com a catalana i la llengua vehicular va ser el català. L'any 1977 es fa el primer projecte de catalanització. El maig de l'any 1979 s'elabora un nou projecte com a continuació i reforma del de 1977, d'acord amb les possibilitats políticolegals i pedagògiques del moment. Aquest projecte va ser assumit pel claustre i es va portar a terme accelerant el procés d'implantació i modificant la metodologia. L'any 1983 vàrem ser classificats com a escola catalana.

Tota l'escola (curs 1987-1988) és en català, excepte a la segona etapa que hi ha l'àrea de matemàtiques i ciències naturals que es fan en castellà.

471

CENTRE: Col·legi Públic Narcisa Freixas

ADREÇA: C/ de Cellés, 97-99

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 298

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1970
- Tractament del català a l'escola: Arriba a tots els nivells.

472

CENTRE: Col·legi Públic Creu Alta

ADREÇA: C/ Ribot i Serra, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 295

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: en català (a Parvulari 4 anys)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català i castellà
- Treball: en català i castellà
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -

- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Fa cinc cursos (1982-1983), tot i que només teníem una tercera part aproximadament de professors catalanoparlants, es van començar a donar àrees en català a segona etapa; primer les socials i després les naturals, a més de la llengua catalana que ja es donava a tots els cursos. Fent l'opció d'aprofitar tots els recursos humans de què disposàvem, les professores catalanoparlants feien servir com a llengua vehicular, la catalana. A mesura que ha anat passant el temps, hem anat ampliant any rere any els cursos i les matèries que s'imparteixen en català i sempre hem sobrepasat els mínims que demana la Generalitat. Actualment hi ha un 60% de professorat catalanoparlant i el català que es dona a tot el col·legi és: llengua catalana, socials i naturals. A més, els professors catalanoparlants fan servir el català com a llengua vehicular de classe i en les àrees de plàstica, dinàmica, ètica... Quan a parvulari, aquest curs hem començat el procés d'immersió, o sigui fer-ho tot en català. Hem començat per pàrvuls de 4 anys per anar pujant cada curs.

La majoria de professors no-catalanoparlants han fet un gran esforç per reciclar-se i actualment ja estan en condicions de donar a les seves classes les àrees que s'imparteixen en català. Els escrits dirigits als pares els fem bilingües i les notes i informes els donem a cada alumne segons la seva llengua materna. L'ambientació del centre es fa principalment en català tot i que també pengem coses interessants en castellà. La correspondència exterior, avisos interns, actes de claustre, junta econòmica, consell escolar... es fan sempre en català.

Motivem els nostres alumnes perquè facin composicions literàries i poesies en català i, si s'escau, les presentin als certàmens infantils que es convoquen. El curs passat tres dels nostres alumnes van obtenir premis literaris. Dos pel concurs de Sant Jordi organitzat per la Generalitat i un en el concurs organitzat pel grup Guspira de Barcelona, conjuntament amb la Cova del Drac. Per Sant Jordi també es promou un certamen literari en el centre.

El Projecte Lingüístic està fet en base a anar seguint la immersió que hem començat pels petits (pàrvuls de 4 anys) fins a arribar a fer-ho tot en català a parvulari i Cicle Inicial. A partir de 3r s'introduirà el castellà en algunes àrees per tal de tractar d'aconseguir que quan arribin a 8è, tal com marca la llei, dominin el català i el castellà. El nostre mèrit, si és que n'hi ha algun, l'hem de centrar en l'aprofitament màxim dels pocs recursos humans de professorat catalanoparlant de què disposem i sobretot del que disposàvem ara fa pocs cursos; en la seva bona voluntat d'anar a aquells cursos o impartir aquelles àrees que fos necessari i en l'esforç de la resta del professorat per reciclar-se i començar a impartir classes en català.

473

CENTRE: Col·legi Públic Francesc Escursell i Bartalot

ADREÇA: Av. de l'Estació, s/n

POBLACIÓ: Ripollet

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 455

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

-Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català

-Llengua en la qual es treballa a preescolar:

-Ambientació: en català

-Treball: tots en català

-La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

-La llengua a Cicle Mitjà: en català (socials i llengua catalana)

-La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (socials, naturals i pretecnologia)

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

-Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

-Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe

-Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català

-Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

-Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984

-Tractament del català a l'escola: El curs 1984-1985 l'escola va començar a aplicar el programa d'immersió en el nivell de pàrvuls de 4 anys. Al mateix temps es va iniciar l'ensenyament en català a les àrees de ciències socials als cicles mitjà i superior i, en aquest últim, a l'àrea de ciències naturals.

En l'actual curs 1987-1988 el català és la llengua d'ús exclusiu al Parvulari i a Cicle Inicial i un 50% al Cicle Superior. A més a més, es fomenta l'ús del català en les situacions 'informals': pati, passadissos, salutacions... El proper curs la catalanització arribarà totalment a la meitat de l'escola (3r d'EGB) i, mantenint la progressió, el curs 1993-1994 tota l'escola utilitzarà el català com a llengua d'ensenyament.

PROJECTE DE NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA DE L'ESCOLA. El projecte de normalització es refereix a tots els àmbits de l'escola, des dels aspectes pedagògics fins a les relacions amb els pares, passant per la preparació i actituds dels mestres i alumnes. Suposa una adaptació a la realitat actual de l'escola, dels objectius plantejats en iniciar-se el programa d'immersió el curs 1984-1985. (...)

Els mestres catalanoparlants utilitzaran el català en totes les activitats de l'escola, com a llengua de comunicació habitual. Els mestres castellanoparlants assistiran als cursos de reciclatge que es programin dins de la jornada laboral. (...)

Tots els mestres parlaran en català als nens que segueixen el procés d'immersió, perquè relacionin la llengua catalana amb el conjunt de l'escola i no només amb el mestre. A la resta d'alumnes se'ls parlarà en català a les assignatures corresponents i sempre que es trobin en situacions 'informals': al pati, en entrar i sortir...

Els mestres que fan la immersió parlaran sempre en català als pares quan els alumnes hi siguin presents. En casos excepcionals, es procurarà distreure els nens perquè la conversa es pugui fer en castellà. Amb la resta dels pares es parlarà en català sempre que sigui possible. Els informes i butlletins de notes de tots els cursos es redactaran en català. L'escola facilitarà, en la mesura de les seves possibilitats, l'assistència dels pares a cursos de llengua catalana.

El paper timbrat de l'escola està imprès en català. Tota la correspondència amb l'administració pública s'ha de fer en català. Les comunicacions per als pares es faran, normalment, en català. En cas de ser considerades massa complexes, seran bilingües. Els rètols i avisos que es penjin a les cartelleres han de ser en català.

474

CENTRE: Col·legi Joan Maragall

ADREÇA: Ctra. Ullastrell, s/n

POBLACIÓ: Rubí

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 482

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna / oral en català però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna / oral en català però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: algunes coses de cada manera

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982

-Tractament del català a l'escola: L'estat actual (curs 1987-1988) és que els nens quan arriben a la segona etapa reben totes les àrees (excepte matemàtiques i castellà) en català. Actualment estem debatent la possibilitat d'iniciar el procés d'immersió. Les possibilitats de suport material és una de les qüestions que més ens preocupen.

475

CENTRE: Escola Marinada

ADREÇA: C/ Sant Miquel, s/n

POBLACIÓ: Palau de Plegamans

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1967
- Tractament del català a l'escola: Des que es va fundar l'any 1967 la nostra escola imparteix el català per a tots els nivells (Preescolar i EGB) i a totes les àrees. El castellà es dona com a segona llengua.

El català és la llengua base d'aprenentatge a tots els nivells i àrees. És la llengua que s'utilitza com a mitjà de comunicació interna i externa. Volem mantenir aquests principis ara i sempre.

476

CENTRE: Col·legi Públic Can Cladellas

ADREÇA: Afores, s/n

POBLACIÓ: Palau de Plegamans

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 313

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: L'escola es va inaugurar el setembre de 1984 però els nens venien d'una altra escola del mateix poble, on s'havia iniciat l'ensenyament en català a 1r de pàrvuls, per tant, nosaltres vàrem continuar a 2n de pàrvuls. En la resta de cursos, es feia llengua catalana i una altra assignatura en català, les socials. En les altres assignatures, el llibre era en castellà, però les explicacions es feien en català.

Actualment (curs 1987-1988) en els cursos de pàrvuls, 1r, 2n i 3r d'EGB la llengua d'aprenentatge ha estat el català, per tant es fa tot en català. En la resta de cursos de 4t a 8è la llengua, que es va utilitzar per aprendre a llegir i escriure, va ser el castellà, però actualment, com que el nivell de català és bo, totes les assignatures es fan en català.

477

CENTRE: Col·legi Públic Ginesta
ADREÇA: Ctra. de Terrassa, s/n
POBLACIÓ: Matadepera
COMARCA: El Vallès Occidental
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 232

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:

- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: En el curs 1981-1982 és quan es va iniciar a ser escola catalana en la seva totalitat, a partir del 1r curs d'EGB. En el 1982-1983 només quedava per catalanitzar el Cicle Superior, encara que hi havia diverses assignatures fetes ja en català. En el curs 1984-1985 la catalanització va ser absoluta, fet que ja ha arribat a la seva consolidació, essent la nostra una de les poquíssimes escoles catalanes de la zona dins de l'àmbit públic.

El català representa la llengua de comunicació habitual dins de l'àmbit escolar i real al carrer. Per tant, és el medi de pensament i connexió social habitual, tant de relacions amb l'alumnat, pares, APA, Ajuntament, institucions, etc.

478

CENTRE: Escola Scala Dei

ADREÇA: C/ Sant Salvador, 8

POBLACIÓ: Cerdanyola del Vallès

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 251

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: Vam iniciar l'ensenyament en català el 1981, a P4, P5 i 1r (els de P3, P4 i P5 ja portaven un parell o tres cursos treballant força en català). Actualment (curs 1987-1988) i fins a 7è és tot en català, llevat de l'àrea de llengua castellana. La previsió per al curs vinent és arribar a 8è tot en català, allò que hauria de ser una escola normal d'aquest país. Insistirem a mantenir i reforçar allò que hem aconseguit. Les pressions lingüístiques ambientals són prou adverses per a la nostra llengua, que cal treballar de valent a l'escola ara i en els propers anys. Intentem i continuarem intentant que els nostres alumnes surtin de l'escola utilitzant de manera natural la llengua catalana en tots els àmbits de la comunicació en el seu sentit més ampli.

479

CENTRE: Col·legi Nostra Senyora del Carme

ADREÇA: C/ Bellit, 3

POBLACIÓ: Caldes de Montbui

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 502

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: L'ús del català està normalitzat a tots els cursos de Parvulari i EGB en la seva totalitat, excepte la llengua castellana i les matemàtiques a partir de 3r d'EGB.

480

CENTRE: Col·legi Públic Arraona

ADREÇA: C/ Argentina, s/n

POBLACIÓ: Sabadell

COMARCA: El Vallès Occidental

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 443

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: els dos tutors es reparteixen les àrees: un fa en català la llengua catalana, les socials i les naturals. L'altre fa en castellà la llengua castellana, les matemàtiques i la gimnàstica.
- La llengua a Cicle Superior: està organitzat igual que el Cicle Mitjà amb la variant que a cada classe hi passen més de dos professors, doncs a causa de l'especificitat de les assignatures l'organització és més complexa, però els alumnes reben la meitat de les matèries en català i l'altra en castellà.
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 vam iniciar un procés de catalanització que va culminar el 1984-1985 amb l'inici del procés d'immersió.

481

CENTRE: Col·legi Públic Eduard Marquina

ADREÇA: C/ Jaume Huguet, 22

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 526

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons el professor
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1987
- Tractament del català a l'escola: El català s'imparteix com a assignatura des que va començar a ser obligatòria. El curs 1987-1988 s'ha incorporat les ciències socials. Hi ha algun professor que ho va fer molt abans.

482

CENTRE: Escoles Parroquials Anunciata
ADREÇA: C/ Anselm Coll, 13-16
POBLACIÓ: Puig-reig
COMARCA: El Berguedà
TITULARITAT: Privat
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 373

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català

-Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: En el curs 1979-1980 començarem l'ensenyament en català en totes les àrees d'EGB. Actualment (curs 1987-1988) tot l'ensenyament continua en català.

483

CENTRE: Col·legi El Cabrerès

ADREÇA: C/ Padró, 5

POBLACIÓ: L'Esquirol

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 250

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1975
- Tractament del català a l'escola: L'escola El Cabrerès ha estat una de les pioneres en l'ensenyament del català ja que abans de l'any 1975 es feia l'assignatura de llengua catalana. A partir d'aquest any es van començar a donar en català tots els nivells i totes les àrees.

El català és la llengua essencial en tots els cursos. El castellà s'imparteix a partir de la llengua catalana. De cara al proper curs es continuarà amb la mateixa línia. Cal destacar que s'han integrat en la llengua catalana una família de marroquins que van arribar a l'escola fa dos anys i que dominen el català tant oralment com per escrit.

484

CENTRE: Col·legi Públic Joan XXIII

ADREÇA: C/ Escoles, s/n

POBLACIÓ: Balenyà

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 365

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: - - -
- Llengua de les circulars informatives als pares: - - -
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -
- Llengua de la feina administrativa interna: - - -

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El curs 1981-1982 es comença en català com a llengua d'aprenentatge a parvulari de 4 i 5 anys. A la resta de l'escola l'ambientació, els murals, els comunicats i les revistes van adquirint terreny progressivament. Els mestres catalanoparlants ja donen molta informació oral en català, però encara hi havia un alt percentatge de professors castellanoparlants.

El curs 1982-1983 es continua en català com a llengua d'aprenentatge a 1r d'EGB.

El curs 1983-1984 es fa aprenentatge en català a tot el Cicle Inicial. A Cicle Mitjà es fan en català les ciències naturals i les ciències socials i ja es reforça l'assignatura de català fent-ne moltes més hores. A Cicle Superior es fa en català les ciències socials, la gimnàstica i la plàstica.

El curs 1984-1985 al Cicle Mitjà ja es fa tot l'aprenentatge en català i a Cicle Superior tot menys les matemàtiques.

El curs 1985-1986 s'estén l'aprenentatge en català a totes les assignatures de Cicle Superior.

El curs 1986-1987 la nostra escola ja és una escola catalana en totes les seves manifestacions tant internes com externes.

Aquest curs 1987-1988 s'inicia la segona fase, sense voler dir que fins ara no s'hagi tingut en compte, que és la integració dels alumnes a l'entorn cultural.

485

CENTRE: Escola Pública Unitària i Rural Sant Julià Sassorba

ADREÇA: Sant Julià Sassorba

POBLACIÓ: Gurb

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 12

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: A l'escola es fa tot en català i es preveu continuar fent-ho tot en català, ja que només un membre d'una família és de parla castellana i està totalment integrat.

486

CENTRE: Col·legi Públic Les Basseroles

ADREÇA: Camí ral, s/n

POBLACIÓ: Balenyà

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

487

CENTRE: Col·legi Públic Abat Oliba

ADREÇA: C/ Balmes, s/n

POBLACIÓ: Sant Hipòlit de Voltregà

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Es va començar el curs 1979-1980, introduint parcialment el català, atenent-nos a l'Ordre Ministerial de 14 de setembre de 1978. Som per tant escola catalana. Es va començar a fer tot en català a Preescolar i 1r i es va anar pujant progressivament. En els altres nivells es va començar la catalanització en les àrees de socials i naturals. El català és la llengua de tota l'escola i en tots els seus àmbits d'aplicació. Malgrat hi ha un percentatge molt important d'alumnat de procedència castellana.

488

CENTRE: Escola Pública Tomàs Albert

ADREÇA: C/ Manel Caçador, s/n

POBLACIÓ: Sant Julià de Vilatorrada

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 101

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: El procés de normalització lingüística es va iniciar el curs 1980-1981, a partir del parvulari, amb el propòsit d'anar pujant cada any un curs més en català en totes les àrees. Però paral·lelament també s'augmentava cada any una assignatura més en català a tots els nivells. D'aquesta manera, el curs 1984-1985 es va iniciar ja amb totes les àrees i nivells en català, amb l'única excepció de la llengua castellana que s'inicia a nivell escrit al Cicle Mitjà.

L'escola considera el català la llengua pròpia tant per l'ensenyament com per a tota mena de relació o comunicació amb els pares i alumnes. D'aquesta manera, el procés

d'integració dels nens de parla no catalana esdevé relativament fàcil i ràpid; fins al punt que com a norma es pot assegurar que al cap de dos anys de ser a l'escola, aquests nens fan ja el canvi de llengua, prenent el català per a tot tipus de relació amb els mestres, amb els companys, i tant a l'escola com al carrer.

489

CENTRE: Col·legi Públic Montseny

ADREÇA: Av. Montseny, s/n

POBLACIÓ: Vic

COMARCA: Osona

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 212

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: El curs 1979-1980 es va introduir l'ensenyament en català a les assignatures de socials i naturals a tots els cursos. El curs 1982-1983 es va començar l'ensenyament en català a Preescolar de 4 anys. Fins al 3r nivell l'ensenyament es fa tot en català i la llengua vehicular dels nens és el català. A partir de 3r es fan totes les assignatures en català, tret de la llengua castellana i les matemàtiques. La llengua vehicular mestres-alumnes és el català, però la llengua vehicular entre els nens és el castellà.

490

CENTRE: Col·legi Públic El Sagrer

ADREÇA: C/ Costa Rica, 26

POBLACIÓ: Barcelona

COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic (d'integració del CEPEPC)
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 640

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

491

CENTRE: Col·legi Públic Llorens Artigas
ADREÇA: Av. Catalunya, 20
POBLACIÓ: Badalona
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 684

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (a P4 i P5) i tots en castellà (la resta)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (socials i català)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs (naturals, socials i català)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (a P4 i P5)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: els impresos en català. Els informes dels professors en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: algunes coses de cada manera

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: El procés d'immersió es va començar en el curs 1986-1987 de la forma següent:

Parvulari 4 anys: immersió (tot en català)

Parvulari 5 anys: 4 hores de català

1r i 2n: 4 hores en català

3r, 4t i 5è: 6 hores en català (català i socials)

6è i 7è: 9 hores en català (català, socials i naturals)

8è: 6 hores en català (català i socials)

S'ha avançat un curs, per tant els dos cursos de preescolar es fa tot en català i a la resta de cursos les assignatures obligatòries com són socials al Cicle Mitjà i socials i naturals al Cicle Superior. Es té previst que pel curs 1988-1989 es faci el primer curs d'EGB tot en català de manera que s'avança gradualment fins aconseguir la normalització en el curs 1995-1996 dominant a nivell oral i escrit tant el català com el castellà. A les festes programades per l'escola la llengua emprada és el català oral i escrit.

492

CENTRE: Col·legi Públic Joan Coret

ADREÇA: C/ Burgos, 3

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: - - -

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: català, socials i naturals en català
- La llengua a Cicle Superior: català, socials i naturals en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: Vàrem començar el programa d'immersió l'any 1985. Des de Pàrvuls 4 anys fins a 2n totes les àrees es fan en català i la resta dels cursos fa les següents àrees: català, socials i naturals. S'anirà avançant fins a 8è.

493

CENTRE: Escola Casagemes (anteriorment, Santa Teresa de Jesús)

ADREÇA: C/ Francesc Planas i Casals, 80

POBLACIÓ: Badalona

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 292

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'escola va començar a impartir l'ensenyament en català a totes les àrees i nivells a partir del setembre de 1979 i ha estat reconeguda oficialment com a escola catalana amb data 24-3-1981.

La llengua catalana és emprada regularment en totes les àrees i nivells a partir dels 3 anys i fins a 8è, excepte en l'assignatura de llengua castellana, que s'introdueix a 2n d'EGB a nivell oral. Malgrat que el 25% de les famílies dels nostres alumnes són de parla castellana, no hem rebut mai a l'escola cap sol·licitud per part dels pares demanant que llurs fills rebessin l'ensenyament en castellà.

494

CENTRE: Col·legi Públic Josepa Puig Coca

ADREÇA: C/ Vallerona, 26

POBLACIÓ: Esplugues de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 300

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: en català (català, socials, naturals i plàstica)
- La llengua a Cicle Superior: en català (català, socials i naturals). Les explicacions es fan en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: - - -

495

CENTRE: Col·legi Públic Prat de la Riba

ADREÇA: C/ Anselm Clavé, 103

POBLACIÓ: Esplugues de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 600

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit fins a 1r

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (socials). Oral en català, però escrit en castellà (les altres àrees)
- La llengua a Cicle Superior: en català i castellà, segons les àrees
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (fins a 1r). Partint del castellà i considerant el català com una assignatura (a partir de 2n)

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (fins a 1r) i en castellà (la resta)
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Al llarg del curs 1984-1985 i després de diversos cursos d'haver realitzat l'àrea de socials i plàstica en català a Cicle Inicial i Cicle Mitjà l'escola es va plantejar iniciar el procés d'immersió per assolir la catalanització total, la qual cosa no s'aconseguia amb el procés de català progressiu. En començar el curs 1985-1986 es va iniciar el procés d'immersió a pàrvuls 4 anys.

Els nens i nenes que van començar el procés d'immersió es troben en aquests moments a 1r d'EGB. Els alumnes de 2n realitzen les experiències, la plàstica i la dansa en català, el curs vinent la catalanització serà total al Cicle Inicial. A Cicle Mitjà es realitzen les ciències socials en català i explicacions generals d'altres àrees. A Cicle Superior es realitzen la plàstica i les ciències socials en català a nivell oral i escrit. A més el català és la llengua vehicular de comunicació interna i externa.

496

CENTRE: Col·legi Públic Preescolar Sant Jordi

ADREÇA: Ctra. de la Marina, s/n

POBLACIÓ: El Prat de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 161

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: - - -
- La llengua a Cicle Mitjà: - - -
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1986-1987 vàrem començar la immersió amb els nens de pàrvuls de 4 anys. Durant aquest curs 1987-1988 es realitza en els cursos de pàrvuls de 4 anys i de pàrvuls de 5 anys, o sigui que hem assolit la catalanització total.

Hem constatat que els nens que el curs passat van començar la immersió entenen la llengua catalana sense cap dificultat. Hem vist, però, que no s'esforcen gaire a parlar en català ja que veuen que els entenem si no ho fan. Moltes vegades cal dir-los que no els entenem i així s'esforcen una mica més. Els nens que aquest curs estan fent el primer any d'immersió s'esforcen molt a parlar el català, cosa que valorem molt positivament. De cara al curs vinent els nens de pàrvuls de 5 anys seguiran la immersió a les dues escoles on realitzaran l'ensenyament primari i secundari. Per altra banda, veiem que cada vegada més les famílies dels nostres alumnes utilitzen els mitjans de comunicació de llengua catalana, fet que facilita l'aprenentatge del català més ràpidament.

497

CENTRE: Col·legi Xaloc
ADREÇA: Gran Via Zona Nord, s/n
POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat
COMARCA: El Barcelonès
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 1.477

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Superior: material en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català

- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català i castellà

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El primer any només es van fer classes de català. A partir de 3r d'EGB es va anar incorporant gradualment. D'ençà de fa tres anys, es comença a 1r d'EGB. L'ús del català arriba a tots els nivells d'EGB, BUP i FP. Es dona un mínim de tres assignatures en català. A l'EGB les naturals, les socials i art. A BUP i FP es fa en funció de les possibilitats lingüístiques de cada professor. Pel curs vinent s'incrementa una assignatura en català a cada nivell.

498

CENTRE: Col·legi Públic Prat de la Manta

ADREÇA: C/ Natzaret, 11

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 228

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit (excepte castellà i matemàtiques a partir de 4t)
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (excepte castellà i matemàtiques)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català (abans de 1985 era bilingüe)
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català (fins a 5è) i en castellà (a 6è, 7è i 8è)
- Llengua de la feina administrativa interna: - - -

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: Es va començar la catalanització el curs 1983-1984 a parvulari 4 anys. Cada curs, es va ampliar a un nivell més. Actualment (curs 1987-1988) som a 3r.

499

CENTRE: Col·legi Públic Pau Sans

ADREÇA: Passatge Miner, 25

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 298

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català (fins a 1r ja que és el tercer curs que fem immersió)
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit (a 1r)
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català (a naturals, socials, tallers i gimnàs)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català (pàrvuls 4 i 5 anys i 1r). Partint del castellà i considerant el català com una assignatura (la resta de cursos). El català és la llengua vehicular de la majoria d'activitats del centre.

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família, si ha manifestat expressament de rebre'ls en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Des de l'any de creació oficial de l'escola (1982-1983), a més de l'àrea de llengua catalana, s'ha emprat el català en la plàstica, la gimnàstica i la música. El curs següent s'hi van afegir les socials. A la progressió anterior el curs 1984-1985) hi vam afegir totes les àrees de socials a tot el Cicle Mitjà i les naturals a la segona etapa. Aquest curs, i l'anterior, ja es feien la majoria de tallers en català a tots els cicles, així com la música als cicles Inicial i Mitjà.

També es fa servir el català en els actes col·lectius (reunions, festes...), en la retolació permanent i ocasional, en els escrits i informacions, així com en reunions amb l'administració, els pares, altres entitats... És, en definitiva, de forma real, la llengua de l'escola per a tot, tant internament com de relació amb l'exterior. La previsió és d'anar incrementant els cursos on s'aplica el programa d'immersió i arribar a fer totes les àrees en català, llevat de la de castellà obligatòria.

Per completar i incrementar l'ús del català a la nostra escola ja s'han iniciat accions amb l'APA que hi ha al centre perquè, per a més coherència, vetllin per la progressiva

catalanització de les activitats extraescolars que promouen com a pares. Esperem que aquest objectiu es vagi consolidant properament.

500

CENTRE: Institució Pedagògica Miramar

ADREÇA: C/ Torns, 35, pral.

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Privat

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 105

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: L'any 1985 l'escola va passar en mans d'un equip de mestres constituïts en societat civil. L'ensenyament en català va ser a tots els nivells i àrees. Actualment l'ús del català és fonamental a tots els nivells i a totes les àrees.

501

CENTRE: Escola Pública Bernat Desclot

ADREÇA: C/ Aprestadora, 35

POBLACIÓ: L'Hospitalet de Llobregat

COMARCA: El Barcelonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 520

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: tots en castellà
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: en català oral i escrit (català, socials i naturals)
- La llengua a Cicle Superior: en català oral i escrit (català, socials, educació física, ètica i matemàtiques). En castellà (castellà, naturals i plàstica)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini del castellà
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: algunes coses de cada manera

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: L'any 1983 vam començar a introduir àrees en català. L'escola vol ser bilingüe a causa del baix percentatge de nens catalanoparlants.

En aquest moment, a Preescolar s'utilitza el català oralment d'una manera indistinta amb el castellà. A Cicle Inicial es procura parlar català, encara que s'escriu en castellà (a excepció de la llengua catalana). A Cicle Mitjà també es procura parlar en català la major part del temps possible. Àrees en català (oral i escrit) són: socials, naturals i català. A Cicle Superior es fan en català (oral i escrit): socials, matemàtiques, català, ètica i educació física. Si no es pot parlar més en català amb els nens en segons quins cursos és degut al fet que tenim professors que són totalment castellanoparlants.

502

CENTRE: Col·legi Públic Gil Viader

ADREÇA: C/ Espadós, s/n

POBLACIÓ: Almenar

COMARCA: El Segrià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 184

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: A partir del curs 1984-1985 es va començar a fer l'aprenentatge en llengua catalana a Preescolar i a partir d'aquí, de manera progressiva. Fins a 3r nivell, la llengua base és la catalana. Totes les àrees es fan en català menys l'àrea de matemàtiques (el professorat s'expressa en català). A partir de 3r la llengua base és la castellana, no obstant això cal assenyalar que es fan totes les diferents matèries en català menys les matemàtiques i, és clar, les quatre hores de llengua castellana. Els respectius tutors la llengua habitual és el català. El nostre objectiu és que tot l'alumnat tingui com a llengua vehicular normal el català.

503

CENTRE: Col·legi Públic Castell d'Òdena

ADREÇA: C/ Verdager, s/n

POBLACIÓ: Òdena

COMARCA: L'Anoia

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 270

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: cadascú en la seva llengua materna
- La llengua a Cicle Mitjà: en català (socials, naturals, català, educació física i religió)
- La llengua a Cicle Superior: en català (socials, naturals, educació física i religió)
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 es va introduir el català en el Cicle Inicial. Progressivament s'incrementa en la resta de cicles. A nivell escolar el català s'utilitza al 50%. En el projecte educatiu es preveu augmentar l'ús del català fins al 100%.

504

CENTRE: Col·legi Públic d'Ullà

ADREÇA: Ctra. de Torroella

POBLACIÓ: Ullà

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 35

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: En aquesta escola sempre s'ha parlat en català, però a partir del curs 1981-1982 tots els llibres van ser en català. Tenim tots els llibres en català.

505

CENTRE: Col·legi Públic d'Albons

ADREÇA: Ctra. de l'Escala

POBLACIÓ: Albons

COMARCA: El Baix Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 45

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: L'estat actual de l'ús del català és força bo. Malgrat tenir un tant per cent d'alumnes procedents de famílies castellanes (entre un 30% i un 40%) l'ambient cultural del poble és totalment català (cal destacar que el poble és bastant petit: uns 500 habitants). A l'escola no hi ha cap problema amb la llengua: tot es fa en català, això no treu que alguns alumnes parlin entre ells en castellà, però són la minoria.

506

CENTRE: Col·legi Públic de Salàs

ADREÇA: Camí de Pobla, s/n

POBLACIÓ: Salàs

COMARCA: El Pallars Jussà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 26

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El desig dels pares és que continuï l'ensenyament en català ja que és el de la majoria de la població i àdhuc de la totalitat de la població arrelada al poble. Es fan totes les àrees en llengua catalana, a excepció de les matemàtiques, del castellà i de la llengua estrangera a Cicle Superior.

507

CENTRE: Col·legi Públic Montsant

ADREÇA: C/ Les Escoles, 1

POBLACIÓ: La Bisbal de Falset

COMARCA: El Priorat

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 25

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: El català s'utilitza en totes les àrees a Pàrvuls i Cicle Inicial. A Cicle Mitjà i Superior s'imparteix llengua castellana les hores que marca la llei.

508

CENTRE: Col·legi Públic 9 d'octubre

ADREÇA: C/ Diputació, 7

POBLACIÓ: Benimuslem

COMARCA: Ribera Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 42

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: Actualment tot és en català fins a 4t. El curs vinent i posteriors, tot en català.

509

CENTRE: Col·legi Públic Ausiàs March

ADREÇA: Av. Jaume I, 33

POBLACIÓ: Beneixida

COMARCA: Ribera Alta

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 50

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: - - -
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1985
- Tractament del català a l'escola: Es fa tot l'ensenyament en català fins a 2n d'EGB.

510

CENTRE: Col·legi Penya l'Or

ADREÇA: Raval de Baix, 45

POBLACIÓ: Bolulla

COMARCA: Marina Baixa

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 13

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: - - -
- Treball: - - -
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe amb predomini català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1988
- Tractament del català a l'escola: Aquesta escoleta unitària comença d'alguna manera l'ensenyament en català aquest any. I ho dic perquè a efectes oficials encara no s'ha sol·licitat que es faci així, la qual cosa s'esdevindrà (si no hi passa res) a finals d'aquest curs. Actualment en català es fa tot llevat de la llengua espanyola per al Cicle Inicial i Mitjà.

Per al Cicle Superior, oralment gairebé sempre fem les activitats en català, però escrit ho fem en espanyol. Per al curs vinent ja hi dit la intenció. Tot dependrà que ho aproven així els polítics i qui obtinga la plaça ací a Bolulla tinga la intenció de dur aquesta idea endavant.

No crec que això de la catalanització s'arribe mai a aconseguir. Possiblement podrem fer que a l'escola es faça gairebé tot en la llengua, però això no té massa valor si no hi ha una catalanització del medi comunicatiu. Aleshores tan sols tindrà valor el que farem a l'escola. I això, particularment i des del País Valencià, cada vegada és més impossible.

511

CENTRE: Col·legi Públic Teixereta

ADREÇA: C/ Mestre Chapí, s/n

POBLACIÓ: Ibi

COMARCA: L'Alcoià

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 234

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: indistintament
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: tot en castellà, excepte les 4 hores de català i les 5 d'experiències setmanals que també ho són
- La llengua a Cicle Mitjà: tot en castellà, excepte les 4 hores de català i les 5 d'experiències setmanals que també ho són
- La llengua a Cicle Superior: tot en castellà excepte les 4 hores de català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del castellà i considerant el català com una assignatura

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: bilingüe
- Llengua de la feina administrativa interna: algunes coses de cada manera

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: De 1983 fins a 1985 ensenyament *del* català en tots els nivells com a assignatura. Curs 1986-1987 i 1987-1988, ensenyament de l'àrea d'experiències en català al Cicle Mitjà. Per als cursos vinents, grans possibilitats d'encetar una línia única d'ensenyament en català i convertir el centre en l'escola valenciana d'Ibi.

512

CENTRE: Col·legi Públic Monsenyor Gibert

ADREÇA: Pl. Pau Casals, 1

POBLACIÓ: Sant Fruitós de Bages

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 372

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprrenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: Durant el curs 1979-1980 es va iniciar l'ensenyament en català als nivells de 1r i 2n de Parvulari. La resta de nivells feien la plàstica i la dinàmica en català, així com les tres hores de català setmanals. A partir d'aleshores la progressió ha estat la següent: 1) Curs 1980-1981: Parvulari i 1r d'EGB en català. 2) Curs 1981-1982: Parvulari, 1r, 2n i 3r en català. 3) Curs 1982-1983: Tots els nivells en català llevat de 5è d'EGB. 4) Curs 1983-1984: Tots els nivells en català.

Des del curs 1983-1984 l'Escola ha portat a terme un ensenyament en català a totes les àrees i nivells. A l'actual projecte educatiu del centre hi consta que l'escola es defineix com a catalana i fomentarà les realitats socials, històriques i culturals de Catalunya per l'estudi d'altres realitats més àmplies.

La previsió per al curs vinent i posteriors resta en bona part garantida per l'existència a l'actualitat d'un 100% dels mestres de parla catalana, per una majoria de propietaris definitius al centre, i pel mateix compromís de l'escola pel que fa a la llengua de cara a la incorporació de nous mestres.

513

CENTRE: Escola Parroquial Santa Maria

ADREÇA: Camí de l'Angla, 8

POBLACIÓ: Navarcles
COMARCA: Bages
TITULARITAT: Privat
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 340

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1978
- Tractament del català a l'escola: El curs 1978-1979 i 1979-1980 es feien algunes àrees en català a cada curs. El curs 1980-1981 es fa tot en català a Cicle Inicial. El 1981-1982 s'amplia a Cicle Mitjà, menys a naturals i socials. El 1982-1983 tot el Cicle Mitjà ja es fa en català. El 1983-1984 s'amplia a Cicle Superior, menys a les socials, que es fan en castellà. El curs 1984-1985 ja es fa tot en català.

514

CENTRE: Col·legi Públic Catalunya
ADREÇA: C/ Piscines i Esports, 30
POBLACIÓ: Navarcles
COMARCA: El Bages
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 584

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: El 1981 les experiències es van fer en català en la majoria de nivells. El 1982 les socials i les naturals en la majoria de nivells. El 1983 tot en català a P4. El 1984 tot en català a P4 i P5. El 1985 tot en català a Preescolar i 1r. El 1986 fins a 2n. El 1987 fins a 3r. S'anirà ampliant fins a 8è.

515

CENTRE: Escola de Maians

ADREÇA: C/ Grau i Casals, s/n

POBLACIÓ: Maians-Castellfollit del Boix

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 10

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Situem la normalització a l'escola de Maians al curs

1982-1983. La composició lingüística de la comunitat escolar així ho reclamava i, en exigir l'administració al mestre assignat la titulació de català, varen quedar resolts els problemes de la llengua a l'escola.

Actualment el català és l'única llengua vehicular a l'escola. El castellà queda circumscrit al seu ensenyament dins de la seva àrea del currículum escolar. Aquest aprenentatge, a nivell escrit, no comença fins que els alumnes tenen perfectament assolits els objectius de lectoescriptura en llengua catalana.

516

CENTRE: Escola Mixta Rural de Castellfollit del Boix

ADREÇA: C/ Santa Maria, s/n

POBLACIÓ: Castellfollit del Boix

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 18

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1983
- Tractament del català a l'escola: A l'escola es fa servir el català com a llengua d'aprenentatge, és la primera llengua.

517

CENTRE: Col·legi Públic Mare de Déu del Patrocini

ADREÇA: C/ Ramon Folch, 3

POBLACIÓ: Cardona

COMARCA: El Bages

TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 471

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: en català oral i escrit a naturals i socials
- La llengua a Cicle Superior: català oral i escrit a naturals i socials
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El curs 1982-1983 es començà l'ensenyament en català de les ciències naturals a segona etapa. El curs 1984-1985 s'amplià l'ensenyament en català a la segona etapa amb les ciències socials. El mateix curs s'inicià l'ensenyament en català de les ciències naturals i les ciències socials al Cicle Mitjà.

Fins a 2n tot es fa en català. Al Cicle Mitjà i al Cicle Superior les ciències naturals i les ciències socials. La majoria dels mestres imparteix la música, la gimnàstica, la pre-
tecnologia, l'ètica i la religió en català.

518

CENTRE: Escola Mare de Déu del Carme
ADREÇA: C/ Cambres, 15
POBLACIÓ: Cardona
COMARCA: El Bages
TITULARITAT: Privat
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 365

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar: en català
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: - - -
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament arriba a totes les àrees fins a 3r.

519

CENTRE: Col·legi Públic Pau Delclòs

ADREÇA: C/ Méndez Núñez, 14

POBLACIÓ: Tarragona

COMARCA: El Tarragonès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 670

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: cada nen en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: diferenciada per als alumnes, segons la llengua familiar

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1981
- Tractament del català a l'escola: L'ensenyament en català a la nostra escola va començar gradualment al curs 1981-1982. Aquest curs va ésser al Parvulari i al Cicle Inicial. Per part dels pares hi havia força oposició. El 1982-1983 es va establir al Cicle Mitjà, en totes les àrees menys en matemàtiques i castellà. Al curs 1983-1984 al Cicle Superior, en

totes les àrees menys matemàtiques i castellà. A 8è també fèiem en castellà les naturals.

L'estat del català a l'escola és molt positiu. Arriba a tots els nivells, a totes les àrees menys matemàtiques i castellà. Les altres es fan en català.

Els professors col·laboren moltíssim a la catalanització de l'escola. Dels 21 que som, 6 d'ells ja tenen el reciclatge fet de català i altres l'estan fent. El teatre, les festes, les xerrades i les circulars als pares es fan en català. L'escola també participa i col·labora en festes i tradicions populars catalanes i les excursions procurem fer-les a llocs de Catalunya perquè els alumnes coneguin millor la nostra terra.

520

CENTRE: Col·legi Públic Enric Grau Fontseré

ADREÇA: C/ Salvador Espriu, 2

POBLACIÓ: Flix

COMARCA: La Ribera d'Ebre

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 690

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit, menys les matemàtiques i les ciències naturals
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: El català és la llengua vehicular a tot el centre i d'aprenentatge de la lectoescriptura a Preescolar i Cicle Inicial. Les previsions són que dins de tres anys es farà tot en català a tots els cicles.

521

CENTRE: Col·legi Públic Jaume I

ADREÇA: C/ Ausiàs March, s/n

POBLACIÓ: Alcàsser
COMARCA: L'Horta
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 309

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: pàrvuls en català i EGB en català i castellà
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Mitjà: oral en català, però escrit en castellà
- La llengua a Cicle Superior: explicacions en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català i castellà

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català i castellà
- Llengua de la feina administrativa interna: algunes coses de cada manera

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1986
- Tractament del català a l'escola: L'any 1986 comença l'ensenyament a Pàrvuls 4 anys tot en català i continua en el curs 1987-1988 a Pàrvuls 5 anys. Els altres cursos segueixen la normativa de la Generalitat. Aquesta és una escola de línia valenciana i d'ací endavant, progressivament, s'implantarà el català en tots els cursos.

522

CENTRE: Col·legi Públic Sant Miquel de Fluvià
ADREÇA: C/ Josep Ribot, 8
POBLACIÓ: Sant Miquel de Fluvià
COMARCA: L'Alt Empordà
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 57

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit

- La llengua a Cicle Superior: treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: bilingüe
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1984
- Tractament del català a l'escola: Es va començar l'ensenyament en català utilitzant el català com a llengua base el curs 1984-1985. Fins aquest curs s'utilitzava el castellà com a llengua base i feien l'aprenentatge de català com a segona llengua. S'ensenyava en català en tots els nivells i àrees però s'ha de tenir en compte que la majoria dels nens són castellanoparlants i tenen dificultats. Quan juguen i parlen entre ells solen parlar en castellà. Al poble també s'hi sol sentir majoritàriament el castellà, això fa que aquests nens sentin poc la llengua catalana.

523

CENTRE: Col·legi Públic Joaquim Cusí i Fortunet

ADREÇA: C/ Fages de Climent

POBLACIÓ: Figueres

COMARCA: L'Alt Empordà

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 688

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català. Els primers dies de cada nou curs als alumnes de Preescolar se'ls rep en la seva llengua materna
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: per grups diferenciats dins la classe
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material en català. Treballs en català i castellà
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: bilingüe
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1977
- Tractament del català a l'escola: L'any 1977, de 1r a 8è es va fer, a banda de l'assignatura de català, les matemàtiques en llengua catalana. L'any 1980 de Preescolar a 8è, tot menys les naturals i el castellà. El 1982 ja es feia tot en català. Actualment seguim igual i pensem continuar en aquesta línia.

524

CENTRE: Col·legi del Carme
ADREÇA: C/ Carme, 12-14
POBLACIÓ: Vilafranca del Penedès
COMARCA: L'Alt Penedès
TITULARITAT: Privat
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 716

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1976
- Tractament del català a l'escola: El curs 1976-1977 vam començar l'ensenyament en català a Preescolar. El curs 1977-1978 a Preescolar i a 1r. El curs 1978-1979 a Preescolar, 1r i 2n. El 1979-1980 es va ampliar a 3r i, a partir del curs 1980-1981 ja va ser tot en català.

525

CENTRE: Col·legi Públic Guerau de Peguera
ADREÇA: C/ Escoles, s/n
POBLACIÓ: Torrelles de Foix
COMARCA: L'Alt Penedès
TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 180

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit, excepte les matemàtiques
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: segons la família
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: Cinc anys enrere es feia llengua catalana dues o tres hores per nivell a la setmana. A poc a poc els mestres nous que arribàrem vàrem ampliar aquest horari a 4 o 5 hores en tots els nivells. A més, introduïrem d'altres àrees com les socials i naturals en tots els nivells. Les matemàtiques en el Cicle Inicial i Superior, a més de la religió i l'ètica en tots els cursos. Aquest curs 1987-1988 s'imparteix tot en català fins a 1r.

526

CENTRE: Col·legi Públic Jacint Verdaguer

ADREÇA: C/ Sant Cristòfor

POBLACIÓ: La Granada del Penedès

COMARCA: L'Alt Penedès

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 135

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: - - -
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1979
- Tractament del català a l'escola: L'Escola Pública Jacint Verdaguer va decidir durant el curs 1979-1980 fer el procés d'implantació progressiva del català com a única llengua vehicular d'ensenyament. A finals del curs 1985-1986 es va acordar agilitzar aquest procés dins la segona etapa. Actualment el català és la llengua vehicular d'ensenyament a tots els nivells i a totes les àrees (exceptuant lògicament la llengua castellana i una assignatura al Cicle Superior).

En aquests moments l'escola serà pendent d'una sentència del Suprem, a conseqüència d'una denúncia cursada per un pare contra la catalanització de l'escola. El centre no va accedir a les exigències d'aquest pare per considerar que el procés seguit per arribar a ser escola catalana havia estat correcte i amb consentiment del SEDEC a l'hora de passar els dos últims nivells de Cicle Superior en bloc al català. A més a més, la major part dels pares havien donat suport a tot el procés iniciat el curs 1979-1980. Avui, el contenciós que l'advocat Gómez Rovira ha endagat, ha fet arribar la consciència col·lectiva del poble i, al mateix temps, refermar la simbiosi de l'escola amb l'entorn. Tot plegat ha comportat una reafirmació de la voluntat de la majoria dels pares, incloses les famílies vingudes de fora de Catalunya, per mantenir una escola catalana.

527

CENTRE: Col·legi Públic El Bruc
ADREÇA: Urbanització Can Salvà
POBLACIÓ: Riells-Viabrea
COMARCA: La Selva
TITULARITAT: Públic
CURS: 1987-1988
NÚM. D'ALUMNES: 150

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
 - Ambientació: en català
 - Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català
- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1982
- Tractament del català a l'escola: La nostra escola, com totes, té la seva pròpia història. L'any 1981 es va plantejar si suprimir l'única aula que tenia la població i en pèssimes condicions, amb 15 alumnes, o mirar d'aconseguir quelcom millor de cara a un futur immediat. Gràcies a la col·laboració i participació de tot el poble s'aconseguí la construcció de dues aules pel curs 1982-1983. En el seu inici i després d'un sondeig entre les famílies, es va votar i decidir gairebé unànimament fer català i en català totes les àrees d'ensenyament. Cal remarcar que en aquells moments les famílies castellanoparlants representaven el 62% i és degut a la tasca del professorat que s'ha anat introduint el català com a llengua habitual dins la població.

Tota persona que s'integra dins el grup escolar se l'informa i fins avui no s'ha presentat cap entrebanc. No obstant això, en els alumnes que presenten alguna dificultat en l'aprenentatge de la llengua catalana se'ls ajuda individualment, ja des del seu inici al centre, per aconseguir una integració més ràpida a l'escola.

528

CENTRE: Col·legi Públic Mare de Déu dels Socors

ADREÇA: C/ Fortalesa, 26

POBLACIÓ: Hostalric

COMARCA: La Selva

TITULARITAT: Públic

CURS: 1987-1988

NÚM. D'ALUMNES: 634

ÚS DEL CATALÀ COM A LLENGUA D'ENSENYAMENT:

- Aprenentatge de la lectura i l'escriptura: tots en català
- Llengua en la qual es treballa a preescolar:
- Ambientació: en català
- Treball: tots en català
- La llengua a Cicle Inicial: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Mitjà: tots en català oral i escrit
- La llengua a Cicle Superior: explicacions, material i treballs en català
- Llengua de partida a l'àrea de llenguatge: partint del català

ÚS DEL CATALÀ EN GENERAL:

- Llengua dels rètols, murals, revistes escolars...: en català
- Llengua de les circulars informatives als pares: en català

- Llengua dels informes dels alumnes adreçats als pares: en català
- Llengua de la feina administrativa interna: en català

PROGRESSIÓ LINGÜÍSTICA A L'ESCOLA:

- Any que es va començar l'ensenyament en català: 1980
- Tractament del català a l'escola: L'1 de desembre de 1980 es va establir començar a Pàrvuls i 1r d'EGB en català i anar augmentant cada any un curs. També es va decidir introduir més assignatures en català. Al començament del curs 1981-1982 es va portar a terme la decisió presa anteriorment. L'assignatura escollida fou les experiències en la primera etapa i les ciències socials en la segona etapa.

Actualment (curs 1987-1988) es treballa tot en català en totes les matèries de tots els cicles, excepte la llengua castellana i el francès. La previsió pels propers cursos és de mantenir la mateixa estructura.

ÍNDIX DE TAULES I GRÀFICS

CAPÍTOL 5

-Taula 1. Tipologies de socis de l'APEC durant els anys 1916-1923.....	253
-Taula 2. Ingressos i despeses de l'APEC durant els anys 1914-1922.....	259
-Taula 3. Evolució de les comissions delegades	261
-Taula 4. Escoles subvencionades entre els anys 1915-1922.....	267
-Taula 5. Escoles catalanes subvencionades per la Protectora	270
-Taula 6. Concursos d'Història de Catalunya, de Lectura i Escriptura	278
-Taula 7. Les colònies escolars de la Protectora comparades amb les de l'Ajuntament de Barcelona.....	281

CAPÍTOL 8

-Gràfic 1. Temàtiques dels treballs presentats.....	480
-Gràfic 2. Procedència de l'alumnat.....	481
-Gràfic 3. Procedència dels centres educatius premiats.....	481
-Taula 1. Origen de les escoles participants en els Premis Baldiri Reixac (1978-2018).....	482
-Gràfic 4. Tipologia dels centres participants	483
-Gràfic 5. Premis concedits segons la comarca.....	483
-Gràfic 6. Centres educatius premiats de Catalunya.....	484
-Gràfic 7. Centres educatius premiats del País Valencià.....	485
-Gràfic 8. Centres educatius premiats de les Illes Balears.....	485
-Gràfic 9. Llengua de partida a l'àrea de llenguatge.....	498
-Gràfic 10. Llengua d'aprenentatge de la lectura i l'escriptura.....	498
-Gràfic 11. Ambientació a Preescolar.....	499
-Gràfic 12. La llengua de treball a Preescolar.....	499
-Gràfic 13. Llengua de redacció dels rètols, els murals i les revistes escolars.....	500
-Gràfic 14. Llengua de les circulars informatives adreçades a les famílies	500
-Gràfic 15. Llengua dels informes als pares.....	501
-Gràfic 16. Llengua de les feines administratives internes	501
-Gràfic 17. Nombre d'assistents (2012-2017).....	549

«Cal no abandonar mai
ni la tasca ni l'esperança»

Pompeu Fabra

[En el 150è aniversari
del seu naixement]